

DICTIONARY
of the
MARATHA LANGUAGE

COMPILED BY

Jugunnaut Shastree Kramurunt

Bal Shastree Ghugwe

Gungadhoo Shastree Phurke

Ramchundra Shastree Janwakur

Lukha Ram Joshee

Dajee Shastree Sheokel

and

Purshoo Ram Purit Gorbete

Pundits

In the service of the
Bombay Native Education Society.

VOL: 2.

प — ३

LITHOGRAPHED
At the Press of the Society.

BOMBAY

1829.

महाराष्ट्र भाषेचा कोश मुंबईचे शिक्षामंडळीचे आज्ञांकित पंडित

जगन्नाथशास्त्री क्रमवंत

बाळकृष्णशास्त्री धगवे

गंगाधरशास्त्री फडके

रामचंद्र शास्त्री जन्हेकर

सखाराम जोशी

आणि

परशुरामपंत गोडबोले

P155,3:4 K
F9.2:

याणीं शिक्षामंडळीचे आज्ञेवरून हा ग्रंथ केला

तो

शिक्षामंडळीचे आपखान्यांत

आपला

द्वितीय भाग

प ——— ज्ञ

सन इसवी १८२५

शक शालीवाहन १७५१

प. ३३० सं० संस्कृत शब्दमात्रावलन समाप्ती याचा प
योग होतो, अर्थ रक्षिता कि० भागिता, उ० भूमितीं र-
क्षितो तो भूमिप, स० गजा, धनप, स० कुबेर, इ०;
उ० रक्षाते भागिता, रक्षप, स० देकृण, गक्षम्, इ० :

पईळवान, पु० जेडी;

पंक, पु० सं० कर्दम, २-आडू इ० करग्याकरितो माग्य
र कि० गूळ याचा जोगंधा करितान तो.

पंकज, न० सं० कमळ.

पकड, स्त्री० मल्लयुद्धामध्ये दुसऱ्यास धरण्याचे किं०
पाडण्याचे जे डावपेंच ते न० ०-आ० प्रसंगानुसार
पाहिजे तसा अर्थव्याख्या जोगे भाषणादिकांमध्ये
मर्म ठेविले असते कि० दुसऱ्याचा दसक आपल्या
वरून चढतो आपला दसक त्याजवर चढावा अशी
जी भाषणामध्ये वक्त्याची युक्ति असते ती, उ०
मीरुपयाग्वाला नाही दणून दोगापथवाहतो
परंतु यानपकड आहे, ३, सायणांत दुसऱ्याने आ-
पल्यास मर्मा धरावे असा जो पूर्वोपर विरोधादि
भाषण दोष पडतो ती, उ० जाची पकड धरग्या-
ची असले त्यास वहुत वेळ बोलवावे.

पकडणे, कोणेकाम हस्तादिकाने धरणे, २, आ० भा-
षणादि मर्मा धरणे.

पकवा, पु० कों० मुन्डी फुगडी इ० कीडास मयीं मु-
ग्याने एक अव्यक्त शब्द करितान तो.

पकार, पकारा, पु० संकेताने पावल्यास स०

पकारी, स्त्री० संकेताने प्वाटे मानीस व पावलास
स०

पक्का, ३३० कच्चा नव्हेतो.

पंक्ति, स्त्री० सं० अनेक पदार्थांचा एक मूळपातामध्ये

जो

जो सन्निवेश ती २, आ० अनेकानी मिळून भोज-
न करण्याचे जे पर्याय ते म० उ० मला वेळ लागेल मी
दुसऱ्या पंक्तीस जे वीन ३, २-ओ कांत एक छंद आहे.

पंक्तिदोष, पु० सं० भोजनपंक्तीस कोणी पतितादि न
समजून वसल्या मुळे इतर भोजन केल्यास जो-
दोष लागतो तो,

पंक्तिपटाण, पु० पंक्तिवारगीर.

पंक्तिपावन, ३३० निदीषते मुळे पंक्तीस भोजन
करण्यास जो योग्य तो.

पंक्तिप्रपंच, पु० पंक्तिभेद.

पंक्तिवारगीर, पु० राजा इ० यजमानाचे पंक्तीस-
भोजन करणें या करी करणारे जे वारगीर ठेवि-
ले असता तो २, आ० यजमानाचे पंक्तीस जे उ-
परी जेवायास असता तो.

पंक्तिभेद, पु० एकपंक्तीस भोजन करग्यास वस-
ले जे अनेक त्यामध्ये कोणें काम कोणी पदार्थ-
वादन कोणें काम वगळ्यावे असा वाटण्याचा
जो प्रकार तो, २, भोजनादि समयीं व्यवधान,
अवकाश, दिग्भेद, इ० कतजो परस्पर पंक्ती-
चा भेद तो, उ०, पंक्तिभेद असल्यास गोळक
आणि आर्ही एकत्र जेवलों तरी चिंतानाहीं.

पंक्तिव्यवहार, पु० परस्परानी एकपंक्तीस वसून
भोजन करवें असा अन्यतरांस पानित्यादि दोष
नसतो जो व्यवहार घडायाम योग्य असतो तो.
उ० पंचद्राविडांचा पंक्तिव्यवहार आहे परंतु अर्था-
संबंध होतो त्यांचाच होतो.

पंक्तीचा, ३३० जमाने योग्यनेचा अथवा कोणें कामें
पंक्तीस भोजन करणारा, उ० आपले पंक्तीचे ग्रह
स्थळी

स्थाशीं सोईरगतकरावी.

पक्ष, ३लि० काळानें किंवा अग्नियोगानें जेवटीलज्जे
योग्य परिणाभत्यानें पावळें जें फळादिक किं०
अन्नादिकतो, ३ला० शास्त्र, व्यवहार, दर्शनादि संस्का
रानें प्रोटजाली जी बुद्धि तो.

पक्षबुद्धि, ३लि० पक्षजाली आहे बुद्धि जाची तो.

पक्षान्न, न० आडू, घिवर, इ० जी उंची अन्न तें.

पंख, पु० पक्ष्यांचा पक्ष किं० तदेकदेशजें पीस तो.

परवरडा, पु० फलपुष्पादिकांचा समुदाय वरून प
डल्यामुळें चहूंकडे होऊन प्रसृत पणें भूमीवर
जी त्याची स्थिति हांती तो किं० तोत मापडलेला
फलपुष्पादि समुदायतो, उ० परवरडापडला बद
रीतळीं फकिररक्षित एक महाबळी.

परवरण, स्त्री० परवरडा.

परवरणें, भूम्यादि स्थलावर परवरडा होईअसें पु
णें, धान्य, इ० प्रसृत पणें पडणें.

परवयाळी, स्त्री० स्त्रियांचें कर्ण भूषण आहे.

परववाज, पु० मृदंग.

परववाजजी, पु० मृदंग्या.

परवळ, स्त्री० कों० परवरडा.

परवळण, स्त्री० कों० परवरडा.

परवळणें, दे० परवरणें.

पर्या, पु० वागण्यावया करितो वस्त्र, वाळा, वेळू, ना
डपत्र, कागद, इ० कों०चा पक्ष्याचे पक्षासारिखा क
० रितीभ्रमतात तो.

पर्या, पु० स्त्रियांचें एक कर्ण भूषण आहे.

पर्याळ, स्त्री० बेंळावर घालून पाणी आणावया
चें चर्मपात्र आहे.

पर्याळजी, पु० पर्याळीनें पाणी वाहून उपजीवन-
करितो जो मनुष्य तो.

पर्याळ्या, पु० निंदेनें पर्याळजीस ह्म० २ पर्याळवा
हाणारा जो बेंळ तो.

पर्यां, अ० यावलदार्थांचा जात्यादि धर्मानें परिच्छेद
करून भिन्न भिन्न मानित्याजा कोटी त्या कोटींत
याचा प्रयोग प्राय; उखाणा घालण्याचे प्रसंगी ये
तो, उ०, तूं उखाणा घातलास तो पक्ष्यांचें पर्यां-
आहे किं० पर्यांचे पर्यां आहे हे सांग, ह्म० तुझा उ
खाण्याचा अर्थ पक्षी विशेष आहे किं० पर्यां वि-
शेष आहे.

पर्यांवाळी, स्त्री० स्त्रियांचें कर्ण भूषण आहे.

पग, न० बुदबळें. सोंकटी, इ० कांचे पटांची जीं घरे
तें. २ पाउल या अर्थी प्रयोग प्राय: ग्रंथी उ० पग-
पाहून मोरझुरे, ३ला० कोणेक व्यवहाराचा मूल
भूत जो मर्मांश असतो, जाचा ज्ञानानें तो व्यवहा
र सर्वांशीं करतला मलकवत् समजला जातो
तें, उ० हा बारावर्षे हिशेबाशिकतो आहे परंतु-
हिशेबाचें पग अडून घाचें मनांत आलें नाहीं.
भाषणांत दुसऱ्यास पगीं धरणें ह्म० पकडीस धर
णें असा अर्थ होतो.

पगडटाव, पु० सोंगट्यांचे खेळांत एक भेद आहे.

पगडबंद, पु० लोकांचीं पागोटीं बांधून देऊन उपजीवि
का करितो तो.

पगडबंदी, स्त्री० पगडबंदाचें जें कर्म ती.

पगंडा, पु० संख्याबोधक फांशावरील जें चिन्ह असतें-
तो; २. आ० कोणेक व्यवहारादिकांत शिरण्याविष
यीं तनख्यवहारां घातले जें पाउल तो; उ० आलीक

देवानें आमचे घरी येण्याआण्याचा पगडा घातला आदि. ३० आपली अमतिष्ठा करितात हें समजून त्याणें साधुपणाचा पगडा घातला, ३ विवक्षितानु रूप कार्य किं० प्रतिष्ठा व्हावयाजोगा राजगृहादि-स्थलीं कोणेकाचापडतो जो डोलतो, ३० त्यापं डिताचा राजाजवळ पगडा चांगला पडला, या-दोही अर्थी प्राय; पडणें किं० घालणें या धातूचा योग.

पगडी, स्त्री० बांधलेल्या पागोट्याचे आकाराची शिव लेली जी टोपी असती ती, २ पगडी फेंकून जाणें इ० डोलाचे भाषणांत पागोट्यासही पगडी स्त्र०, पगडी फिरविणें किं० फेरपगडी करणें इ० स्थलीं सामो पचारसोडून विरोधास प्रवृत्त होणें. कोणेकाची पगडी घेणें स्त्र० विद्यादिगुणानें लाहून वरचढ होणें स्त्र० शीरसलामत तर पगड्या पंचवीस, २ श्रीमं पंगत, स्त्री० पंक्तीचा अपभ्रंश, परंतु छंदोरूप अर्थावांचून. २. श्रीमंत लोकांचे एथें खाशाचें भोजनावांचून इतर जो भोजनाचा काररकासा असतो ती; कोणेकास पंक्तीस घेणें सणजे पंक्तिपावनकरणें, त्यांची आमची पंगत होत नाही स्त्र० पंक्ति व्यवहार होत नाही असा अर्थ जाणावा.

पगदस्त, अ० जें बुदबळ एकवार पगीं टाकिलें तें फिरऊन मागें नघेतां खेळणें या धातूचें विशेषण-भाषणादिकांत आपण दुसऱ्यास मंसांपडतां दुसऱ्यास पगीं धरणारा जो चतुर मनुष्यतो, ३ कर्थां टंकूनये असें विचारपूर्वक, भाषणादि करणारा जो तो.

पगदस्ती, ३लि० पगदस्त्राचें जें भाषणादिकर्मतो, २प

गदस्त

गदस्त.

पगार, ३० होडीमध्ये एक भेद आहे, २, सुवारा-पंगू, ३ लि० आलायाचें उपयोगी जाचे पाय नाही ती. २ ला जाजा व्यापारा विषयीं जीं इंद्रियें किं० काहीं पदार्थ उपयोगी तत्त दिंद्रियादिकें करून ओविकलतो, २३० मी डोळ्यानी पंगू आलों सणून हे माझे घर धुतात ३० पैसानाहीं सणून मी पंगू-संधान्यावाचून दुनिया पंगू.

पंगेरा, ३० या० पांगारा.

पघळ, ३ लि० विस्तृत

पघळणें, दे० घट्टो घुतादिपदार्थ तो अग्न्यादि संयोगानें पातळ होणें २ रा० दाणे, चिरगूट, ६० पदार्थ-भूम्यादिकां वर प्रसृत होत असें करणें.

पघा, ३० दे० सुवर्णादिकांचा रस लगड व्हावयाकरितां जापात्रांत ओनितात तें पात्र तो.

पंच, ३ लि० सं० पांच

पंच, ३ लि० वादी प्रतिवादी यांनी आपल्या खटल्याचा निर्णय करून आपल्यास सांगण्या विषयीं मात्यजें केलेजे लोकते प्रत्येकीं, २ ते प्रायः पांच असतात.

पंचक, न० पंचकाचा अपभ्रंश प्रा० प्रथमार्थावांचून अर्थ.

पंचक, न० पांच पदार्थांचा जो समुदाय तें. २ धनिष्ठे त्तराधी पासून अश्विनी पूर्वाधी पर्यंत जीं पांच नक्षत्रें तें; किं० मरणा विषयीं, तृण, काष्ठादि संघ हा विषयीं निषिद्ध आहेत सणून विशेष प्रसिद्ध १ विवक्षित काळीचे लग्नसंख्येस गततिथा भिळवून कांहीं फलयेत असतें तें.

पंचकडी.

पंचकंडी, स्त्री० काशिकाचे जे पंच ताव, कि० पंचक
पथे इ० कांवा जो समुदाय, ती.

पंचकन, अ० अमाशब्द होई असें थुकण्याचें विशेष
ण.

पंचकर, पंचदिशीं, अ० पंचकन.

पंचकल्याण, ३ लि० जा घोड्याचे पाय गुडघ्यापर्यंत
पांढरे आणि तोंडावर पांढरापट्टा असतोतो, अ० अ०
नाकाला जाचे निरंतर गेंबूड असतो आणि वारंवार
मणगटानीं काढून दिरीस पुमतअसतें असें जें पोर
त्यास अ०.

पंचकल्याणी, ३ लि० पंचकल्याण.

पंचकळ, ३ लि० जाचें भाषणामध्यें अमद्द हळकें
शब्द बहुत येतात तामध्यें नाळतंत किमपि नाही
सभ्यतेची शीति किमपि नाही असा जो मनुष्य, किं
वा त्याचें भाषणतो.

पंचकी, स्त्री० की० दमडीचें जें नाणें ती.

पंचकेंणे, न० हींग. जिरें मिरें इ० थोडे थोडे सर्वे प
दार्थ दुकानांत बाळगिले असतात तें.

पंचकौशी, स्त्री० चार पांच कौशाचे आंत जे पांच चार
र गांव परस्पर संनिहित असतात त्यांचा जो समु
दाय ती, उ० तुझी आज आपले गांवांत आमंच
ण करणारकीं मगत्रे पंचकौशास करणार. प्रायः
ब्राह्मण ग्रामवृत्ति.

पंचरवाजें, न० पंचरवायाचा अपभ्रंश.

पंचरवाद्य, न० ग्यारीक, रवाचरें, रवसरवस, ग्विस
मीस. खडीसाखर. हे पांच पदार्थ तें.

पंचंग, पंचंगी, स्त्री० पासांडी इ० वस्य माने पा-
सून कंभरेपर्यंत पोट व पाठ जोकें असा गुंडा-

कून बांधण्याचा प्रकार आहे ती.

पंचगंगा, स्त्री० एक तीर्थ आहे, २, अ० दोन डोळे. दो
न नाकपुडया व एक तोंड हीं तिरवट इ० रबाच्या मु-
कें गळू त्यागतीं असतां पंचगंगा वाहतात असें-
स०

पंचगव्य, न० गाईचें दूध, दही, तूप, शोण, आणि मू
ब हीं पांच मिळानतें.

पंचगोड, पु० ब्राह्मणांत गोडकनो जे इ० पांच जाती-
आहेत.

पंचणी, पंचणीस, अ० जिरमाणीस.

पंचणें, भक्षिल्या पदार्थाजें जठरग्निचा योगानें यथा-
स्थित परिणामातें पावणें, अ० अ० घतलेले द्रव्या
दिक कि० केलेला अपराधादिक निस्तगयान न
पडे असा होणें, ३, आकर. पोळी इत्यादिक नव्या
वर परिपक्व होणें ४ दुस्वणें इ० दुःस्वोत चिरका
ल कुंश पावणें, स० पंचेलनितकें ग्याचें आणि-
शोभेलनितकें बोलाचें.

पंचत्व, न० सं० मरण.

पंचदश, ३ लि० संपंधग.

पंचदाळीचें चरण, न० तूर, हरभरा, मूग, उडीद,
वाटाणा, इ० पांचदाळी एकत्र करून जें मसालें
दार वरण करितात तें.

पंचद्रविड, पु० तेलेंगद्रविड. गुजराथी, करना
टकस्थ महाराष्ट्र असे पांच जातीचे जे ब्राह्म-
ण तें.

पंचदुयी, स्त्री० पंचादेवी.

पंचधार, स्त्री० दे० पांचबोटें तुपाचे पात्रांत बुचकळ
न बाटितात ती धार ती.

पंचधारा, स्त्री० पंचगंगा आक्षणिकार्थी.
 पंचधारे, न० देवावर पांचधारा पडत असल्या असं-
 पंचलिद्राचें अभिप्रेकपात्र केलें असतें तें.
 पंचन, न० पचण्याचा व्यापार किं० फल तें.
 पंचनरय, ३लि० हस्तादिकांस पांच आहेत नरवें जास
 अमा जो मनुष्य, वाघ, वानर इ० तो.
 पंचनवटे, पु० ग० कोहीं एक संसारादिकांचा अने
 कानी मिळून अनेक प्रकारचा केला जो नाश ते.
 पंचपक्वाने, न० लाडू, मांडे, इ० जीं अनेक प्रकारचे
 व्यास ह०.
 पंचपच, पंचपचौ, अ० पचकन परंतु अनेकवार
 चुंकण्याचें वि०.
 पंचपचीत, ३लि० भात जलांश बहुत जाल्यामुळे किं०
 भूम्यादिदोषांमुळे किं० स्वभावामुळे चांगली मिष्टता
 जास नाही असा भाजी, ऊंस, इ० पदार्थ तो; २, ला०
 केवळ निरस जें गाणें, भाषण, इ० व्यास ह०.
 पंचपदी, स्त्री० कोणी साधू संत, इ० देवापुढें नित्य नि
 यमानें कोहीं पदें किं० अभंग इ० झणतात ती.
 पंचपल्लव, पु० अश्वथ, उदंबर, पाईर, अंबा, वड, या
 पांच वृक्षांचे जें पल्लव ते.
 पंचपात्र, पंचपात्री, न० स्त्री० एकपाणी व्यावयाचें
 भांडे आहे. लिगाचा अन्वय यथा संख्य जाणावा.
 पंचपाळें, न० हळद, कुंकु किं० हींग, जिरें, इ० ठेवाया
 चें शैफुल्यासारखें पितळेचें किं० लांकडाचें पात्र
 असतें तें.
 पंचप्राण, पु० गुदस्थानादि उपाधि भेदाने प्राणाचे मा
 निलेले जें पांच भेद तें.
 पंचबा, पु० शाहीर लोक श्रावणाचे सर्व सोमवारी दे

व

व प्रीत्यर्थ आचण्या, गाणें, इ० समारंभ करितात तो.
 पंचभेळ, कों० पंचमेळ.
 पंचम, ३ लि० पांचवा २, पु० सप्तस्वरांनील पांचवा -
 स्वर तो ३, संकेताने रथायाचें तमाखूस ह०.
 पंचमघा, स्त्री० मघा सूर्य नक्षत्र प्रवृत्त जाल्यापासून
 पांचदिवस त्या २, कों० मघा पासून जीं पांच सूर्यन
 क्षत्रें त्या.
 पंचमत, न० पंचाईत मत्तें.
 पंचमहापातकी, ३लि० पंचमहापातकें पडलीं आहे
 त जास तो.
 पंचमहापातकें, न० ब्रह्महत्या, सुरापान, स्वर्णस्ते
 य, मातृगमन, तत्संग, अशीं पांचजीं पातकें-
 तीं.
 पंचमहाभूतें, न० पृथ्वी, उदक, तेज, वायु, आणि आ
 काश, हीं पांच.
 पंचमिसळ, स्त्री० पांच, सात, जातीचा डाळी इ० धा
 न्यें एकत्र मिसळून होती जी मिसळ ती, हेतांदूळ
 पंचमिसळ आहेत इ० स्थली विशेषण ही होतें.
 पंचरट, ३लि० ग० पंचकळ.
 पंचरटाण, स्त्री० रा० वस्त्र, भूमि इ० कांचर म-
 नुष्याचें सूत पडून सुकलें असतां येले जी घाण
 ती.
 पंचमी, स्त्री० पांचवी तिथी किं० विमक्ति.
 पंचमीपूजन, न० कोणी प्रसूत जाली असतां पां-
 चवे रात्रीं जन्मदादिदेवतांचें जें पूजन करितात
 तें.
 पंचमुरवी, ३लि० पांच आहेत मुखें जास तो, म-
 हादेव, हनुमान्, रुद्राक्ष, इ० तो.

पंचमेळ.

पंचमेळ, स्त्री० अनेक प्रकारची धातूंचे एकत्र मिश्रण ज्यामुळे जी जाली मिश्रण कि० अनेक जातीचा शरीर संबंध जाल्यामुळे हीती जी संकीर्ण जातिती, कदाचित विशेषण ही होते.

पंचरंगी, उल्लि० पांच आदित्य रंग नाम भसा नाडा. रंगीम, इ० पोचा, आफू, इ० पांच केंफाचे पदार्थ घालून भांगेचा घोंटा करितात तो.

पंचरणी, शरीरवरील क्षत, नायटा, इ० पसरणे, **पंचरत्ने**, न० सोने, दिसा, नीळ, पाच, मोती ही पांच, कि० सोने, रूपे, मोती, राजावर्ण, पांचळे, ही पांच ती.

पंचरशी, उल्लि० पांचधातूंचा रस एकत्र करून जें भांडें इ० ओतिताने तो.

पंचराशिक, न० प्रमाणादि पांच राशी मांडून गणिताचा प्रकार आहे; उ०, दोन हात रुंद चार हात लांब एक लांकूड एक रुपयाला मिळते तर चार हात रुंद आणि साहा हात लांब किती रुपयांस मिळेल हे पंचराशिका वरून सांग.

पंचबीस, उल्लि० २५.

पंचहत्यारी, उल्लि० दोन पाय, व दोन हात, आणि तोंड, ही पांच जातीं शस्त्रप्रार्थ आदित्य तो व्याघ्र, सिंह इ० ती; २, तळवार, भाला, कटार, इ० पांच हत्यारे बाळगणारा जो शिपाई त्यास ह०.

पंचा, पु० हात मवा हात रुंद आणि पांचसात हात लांब असे एक नैसायाचे पांढरे वस्त्र आहे.

पंचाईत, स्त्री० पंचानी वादि प्रतिवादी यांचा पक्ष समजून घेऊन करणाऱ्याचा निर्णय ती; उ०, पंचाईतीत ठरेल तसे उभयतानी वर्तवें; २, पंचानीम नास

नास भाषाया जोगा मो खटला ती; उ० आह्मी ही पंचाईत घेऊन त्या पंचाकडे गेलो; ३, ला० कोणक गोष्टीचा दुर्निर्वहते मुळे जी संकट रूपता वाटती ती; उ० पर्जन्य काली नदी भरली ह्मणजे जाण्यायेण्याची पंचाईत आहे, त्याचे घरी अन्नाची पंचाईत आहे, ह० अन्न मिळण्या विषयी परम संकट आहे; ४, गुप्त गोष्टीचा विचका कि० काही एक गोष्टीविषयी उगीच जी घासा घास त्यास ह०, पंचाईत सांगणे ह० कज्जासांगणे. ५, उल्लि० पंच.

पंचाईतदार, पु० पंच; २, पंचाईत करण्याविषयी जो कुशल तो.

पंचाईतमत, न० पंचानी निर्णय करून ठरविला जो निश्चयते.

पंचौग, पु० को० कोणी एक गोष्ट साधण्या विषयी भगीरथ प्रयत्न वत जे मोठे प्रयत्न पडतात तो, प्र० अनेक.

पंचांग, न० तिथि, वार, नक्षत्र, योग, करण, इ० व यांची जाजवर लिहिली असतात ते पत्र.

पंचांगशुद्धि, स्त्री० विवक्षित शुभकर्मोपयोगी तिथि, वार, नक्षत्र, योग, करण, यांची जी निर्दोषताती.

पंचांगश्रवण, न० तिथि, वारादिकांचे वर्षप्रतिपदेस कि० नित्यशः करितात जें पंचांगावरून श्रवणते.

पंचाचौ, पंचाचा, अ० पंचपंचा.

पंचाण्णाव, उल्लि० १५.

पंचादेवी, स्त्री० कोणेक पदार्थाचे पांचविभाग करून त्यामध्ये तीन एकाचे आणि दोन एकाचे असा-

वांटण्याचा

यादण्याचा प्रकार ती.

पंचानन, पु० सिंघ, किं० व्याघ्रती; २, ३ लि० पंच मु
स्वी.

पंचापंच, अ० पंचांचा.

पंचामृत, न० दूध, दही, तूप, मध, अर्कग, हीं पांचनें
ती; २, मिरचा, चिंच, नारळाचारस, गूळ, इ० पदा
र्थ एकत्र करून तांडी लावणें करीत असतात ते.
३, आ० पक्कान्नादियुक्त जें मिष्टान्न त्यास झ०

पंचायतन, न० शिव, विष्णु, सूर्य, गणपति, देवी, या पां
च देवांचा जो समुदायते; २, आ० कोणेक कार्यात-
पडलेले समान योग्यतेचे एकचित्त जें पांच पुरुष-
त्यास झ०.

पंचारती, स्त्री० तबक इ० पात्रांत पांच दिवे ठेऊन दे
वादिकांस ओंवाळण्याचा जो व्यापार ती; २, तदर्थ-
पात्रांत लाऊन ठेविलेजें पांच दिवे ती; ३, पांच दिवे-
लावायाचे सोईचें पात्र असतें जास ओंवाळतेस
मयी धरायाम मार्गें मूठ असती ती.

पंचाल, पंचाळ, ३, लि० पंचकळ.

पंचावन्न, ३ लि० ५५.

पंचाशी, ३ लि० ८५.

पंचाहत्तर, ३, लि० १०५.

पंचाळ, ३ लि० सोनार, सुतार, कौसार, ओंकार, या
थरबट, या पांच जातीस संज्ञा आहे.

पंचाक्षरी, पु० पिशाचनिग्रसक मंत्र जास घेत अस
तात ती.

पंचीकरण, न० एकमेकांचे गुणांचा एकमेकास
संबंध नाही, अशा रूपानें स्थित जीं आकाशादि-
पंच भूतें त्यांचे देहादि सृष्ट्यर्थ ईश्वरशक्तीनें झा

ले जें परस्पर संमिश्रणतें.

पंचीकृत, ३ लि० पंचीकरण झाल्या मुळें इतर भूतां
स संसर्ग युक्तजें पृथिव्यादि भूत ती.

पंचेचाळ, पंचेचाळीस, ३ लि० ४५.

पंचेजोडी, सारखे दोन जें पंचे ती.

पंचेताळ, पंचेताळीस, ३ लि० पंचेचाळीस.

पंचोतरा, पु० महिनाशांभगस पांच रुपये व्याज
द्यावें असा व्याजाचा जो दर ती; २, पंचोतरी.

पंचोतरी, स्त्री० अंबे, कडवा इ० विकत घेतले अस
तां शांभरास पांचवर देत असतात ती.

पंचोपारव्यानी, ३ लि० जास दृष्टांतीक श्लोक घेता
त व व्याजवर अनेक प्रकारचा युक्ति कल्पनेने
बसवून ओका मध्ये आपण सांगितलेली जी
गोष्ट ती शांभवितां ती.

पञ्ची, अ० पक्षपणा होई असें सां धा बसविणें-
जडणें, ग्वळी बुजविणें, दार विणणें, इ० कि
यांचें वि०.

पछाडणें, पकडणें.

पंछी, पु० शृंगागत ग्रंथी पियनायकास झ०.

पंजर, पु० सं पिंजरा.

पंजा, पु० पांच अंगुलीं महवर्तमान जो मनुष्यादि
कोचा तलहात किं० शंकर व्याघ्रादिकाचें पाऊ
ळ ती; २, तलहातांत घालाया करितां वस्त्रादि
काचें तदाकार कचच करितात ती.

पंजा, पु० गंजिफात पंचसंख्याबोधक चिन्हांकित
जीं पानें ती; २, फाशावरील पंच संख्यारूप जो
डावतो.

पंजाबी, ३ लि० पंजाबस्यून देश आहे तसंबंधी

जो मनुष्यादि तो, २, भाषणादि व्यवहारी पुरा-
शहाणा जो मनुष्य त्यास झ०

पंजारणें, दे० घोडीनें तारुण्य दशेंतें पावणें.

पट, पु० सं० वस्त्र, २, पु० स्त्री० सांगटी, बुदबळें इ०
खेळ्याया करितां वस्त्रादिकांचर पाडितात जीं घरे
तीं सर्व मिळून तोती, ३, पु० याया प्रकारें वर्तोंचें-
अमुकास अमुकघावें इ० पुढें मागें समजायाक
रितां जो कागदावर लेखलिहिला असतो तो.
उ० सर्कारचे पदास यांची नावनिशी असलीतर
पाहून यास दक्षिणाद्या, ४, अनेक कागद एकच-
चिकटवून त्यांजवर नानाप्रकारचीं चित्रेकाटि-
लीं असतात तो कागद, ५, श्लि० चितनव्हेतो-
पेंसा कचडी इ०, ६, संख्यावाचक सर्वशब्दांच
रून कि० किनि जिनका इ० शब्दांचरून हा प्रत्य
य होतो, विशिष्टाचा अर्थ तत्तत्संख्या गुणित
असा होतो; ७, स्त्री० तत्तत्संख्या गुणितत्व उ०
यदां दुष्काळांमुळे धान्याचे उदमांत पेंक्याची-
दाहापट झाली.

पटकन, पटकर, पटदिशीं, अ० पट शब्द हो
ई इतक्यांत झणजे मध्यकराचें नकराचें इ० वि
चार कि० कांहीं प्रतिबंधक इ० कृतविलंबनप-
डतां त्वरेनें, बोलणें, जाणें, पडणें, करणें, इ०
धातूंचें वि०

पटका, पु० वीत, दीडवीत रुंद पोच चार हात लां
ब असें एक कंबरेस बांधावयाचे उपयोगीं वस्त्र
आहे.

पटकावणें, कांणेकपळणारास युक्तीनें पटकण
जाऊन धरणें, कि० भाषणादिकांत दुसऱ्यास
युक्तीनें

युक्तीनें धरणें कि० दुर्मिल पदार्थादि पटकन-
आत्मसात् होई असें करणें. कांहीं लाघव अ-
नायासता, त्वरा, इ० डौल दारववायाचा अस
तां मेळविणें, शिकणें, धरणें, इ० कांहीं व्यापारां
स पटकावळें झ०

पटकी, स्त्री० जरी मरी, कांणेकास पटकी देणें-
झ० चांदीदेणें, पटकीवसणें कि० रवाणें झ०
कांहीं एक केल्याव्यवहारादिका पासून खोड
मोडाचा जो गा धक्का प्राप्त होणें कि० अनुभवणें
किंवा अपथ्यादिकेल्यामुळे मोठें कांहीं दुखणें
प्राप्त होणें.

पटकूर, न० कांबळ्याचे पट्ट्यास तिरस्काराने झ०

पटकूळ, स्त्री० एकझाड आहे.

पटण, स्त्री० कां० पटणी.

पटणी, स्त्री० भातांत एकजाति आहे.

पटणें, दुसऱ्याकडून आलेला जो पेका इ० कि० हुं
डी इ० लेखपत्रतें सावकार इ० काने त्याचें कां
हीं दोषादिनिघालें असतां हीं त्याचा धनी आप
ण अशा संकेताने परिगृहीत होणें, उ० तुझी
रुपये पाठविल्याप्रमाणें दुकानी पटले धोचजो
डे पटतील तितके ठेवा बाकीचे आमचे आमचे
कडे पाठवून घ्या, तुझी माणूस पाठविला तो चा
करीवर पटत नाही, २, दुसऱ्याने सांगितलेली
गोष्ट, प्रश्न, इ० तें अनुभवास येणें कि० उपपन्न
होणें, उ० तुझी याज्वराचें कारण तक्रपान झ
णून सांगितलें तें पटलें कांकीं कालमीत
क्रपान केलें होतें खरें, उ० तुझी हिशोबाबाहेर
भलतीच गोष्ट सांगितली तर ती पटेलक-

शी दाखला पटणें स० दाखला येणें खातरी पटणें इ० स्थलीं होवें असा अर्थ होतो.

पटपट, अ० पटकन् पण बहुतवार उ० चार कामें पटपट करून टाकावीं आणि स्वस्थ निजावें, उ० रा गें भरतांच ओळ्याघाटे पटपट टिपें गळूं लागलीं

पटल, न० नेत्रांवर रोगानें जे दृष्टि प्रतिबंधक पडदे येतात तें, २, धूर, धुली, इ० कांचा जो समूह तें आत्मस्वरूपादि दर्शना विषयीं प्रतिबंधक जे मायामद इ० त्यांस स०.

पटवणें, पुतळ्या, रुद्राक्ष, इ० सुवर्ण, रेशमी, इ० कांचा तंतूनीं इकडचें तिकडे न होई असें घंध्या दिदेऊन घट्टांचणें.

पटवा, पु० पटवेकरी.

पटबादोर, पु० कों० मुडा इ० बांधण्याचें उपयोगी केडीचें बाळलेलें जें सोपते.

पटवेकरी, पु० रेशमानें पुतळ्या इ० पटवून उपजीविका करित असतो तो.

पटवेगार, पु० पटवेकरी.

पटाईत, पु० पट्टा खेळण्या मध्यें जो कुशल तो, २, आ० जो जो जाविघादि व्यवहारा मध्यें निपुण तो तत्तद्विषयीं, ३, ३ लि० जाचे अंगावर काळे, पिवळे, पट्टे असतात असा जो बाप, तो.

पटाटो अ० पटपट.

पटापट, अ० पटाटो.

पटापटी, स्त्री० भस्माचे अंगावर पट्टे ओढण्याचा जो व्यापार ती; २, चट्टी पट्टी.

पट्ट, ३, लि० सं० कोणेकं कर्म करण्या विषयीं जो समर्थ कि० कुशल तो.

पट्ट पु० पट्टू.

पट्टकूल, न० रेशमी उंचजें वस्त्र तें.

पट्टराणी, स्त्री० राजास हर्षते मान जीस राज्याभिषेक जाला अशी जी राजाची स्त्री ती.

पट्टा, पु० खोबळ्याची मूठ जा तलवारीस असती अशी जी तलवार ती; २, कंबर पट्टा, ३, शिपाई इ० कांचा गळ्यांत, कि० कंबरेस बांधलेली कंबर पट्ट्यासारखी चर्मीची वादी असती, कि० सखलाद इ० कांचा तदाकार असतो तो, शरीर, वस्त्र, इ० कांबर कांहीं एक रंगाचें, कि० केंस भादरल्यानें-ळांबट जें बिन्दू करितात, कि० असतें ती, पट्टा मारणें, कि० देणें स० कोणे काचा घरावर हात मारणें.

पट्टाधूळ, स्त्री० कोणे काची केळी जी अतिशक्ति दुर्दशा ती.

पट्टाभिषिक्त, ३, लि० जास पट्टाभिषेक जाला आहे तो राजा, कि० राणी ती.

पट्टाभिषेक, पु० राजास सिद्धा सनावर वसवून जो राज्याभिषेक करितात तो.

पट्टी, स्त्री० वस्त्र, कागद, फळी, धातूचा पत्रा, चर्म, इ० कांचा दोन, तीन, चार, अंगळें पध्दत रुंद लांबट जो तुकडा जो क्षतादिकांवर बांधणें, कि० अन्य वस्त्र फळी इ० कांस लावणें इ० उपयोगी पडतो ती; २, कांहीं एक कार्यावर, कि० कोणे कास द्रव्यादि देणें, कि० कोणे कापास्तून घेणें याचा अनेक बर जो विभाग ती, ३, आ० स्त्रीं चवघानीं पट्टी करून या गरिबाचें घर बांधून दिलें, ३, स्त्री विभागाप्रमाणें नाचनिशी चार-

ती वादकरितात ती, ३० हातीं पट्टी घेऊन जि
काडे वसुळास आला आहे आतांशी गावांत
पट्टी चालली आहे, ३० स्त्रालीं तत्संबंधी वस्तु
स वास्तुल असा अर्थ होतो; ४, पागोटें बांधते
समयीं पदर मारखे बसवें, सणून मध्यें दुम
ट्याचून आक चौपदिसायाजोगी करितातजी
पट्टी, कि० नेसले वर्याचा रेरवून थोपटून माफ
बसवितात जा चुण्या ती; ५, फोंटाल पट्टी; ६,
पोनांत सुपारी इ० घालून लांबट जोविडा बां
धिला असतो ती, कि० उभेशिरेवर दुणलेले जें
विड्याचें पान ती, कोणेकास पट्ट्यादेणें स्त्र० रो
जगार इ० कामाफासून दूर करणें; ७, रुंदास प्रा
यः मारखा असा लांबट जो भूमीचा विभाग
ती; ८, गृहसमुदाय विशिष्ट जो घासाच्या विभा
ग ती; ९, भोजनाध्ययनादि पसंगी बसलीती
ओळ ती; १०, स्त्रिया वंणी घालत्ये समयीं कपा
लावर दोहीं बाजूनें मारखे करून बसवितात
जो केशसमुदाय ती.

पट्टी पासोडी, स्त्री० हितीयार्थक पट्टी इ० ती.
पट्टी, पु० उर्णा बस्त आह.

पट्टी, न० कांबळा, रासोडी, शेळा, इ० जीं जोडीं
य वस्त्रे त्यांचे जें ते अवयव, कि० अवयव वहा
वयास योग्य जीं वस्त्रे विणिलीं असतात तीं
प्रत्येकीं.

पट्टी करी, पु० पट्टा सणून जीं मरवार तीतें बाळग
णारा जो शिपाई तो; २, नपगशी.

पट्टा, न० श्लोकादि धंध सणण्याच्या जो व्यापार
तें, हा धंध मी पठन केला इ० प्रत्येचें पठन केले

असा अर्थ जाणावा.

पठाण, पु० मुसलमान जातीत एक भेद आहे.

पठाणी, ३लि० पठाण संबंधी वेषादि.

पठाणी लोध, पु० औषधी धूप आहे.

पठार, स्त्री० बैळाच्या मूठ आंवळाच्याचें साधन
सुतळी इ० कांचें नवारेसारखें केंद्रें असतें ती;
२, न० पर्यताचें मस्तकावरील जी सपाट भूमी
तें.

पठिंगा, पठिंबा, पु० कों० एकादे व्यापारीं भवृत्त
ज्ञानाजो कोंणी एक तो कोंहीं थकला असतां
त्याच्या पाठ पुरावा करण्याराजो कोंणी मार्गें आ
श्रय भूत असतो तो.

पट्टा, ३लि० तमण असून शरीरातें पुष्ट, बळकट,
जो तो.

पट्ट्या, ३लि० पट्टा.

पड, स्त्री० वादपुद्द, इ० नसेगीं अंगीं बळ असून कां
हीं कारणामुळे तत्तदावेश सोडून राहाण्याचा
जो प्रकार ती या अर्थी घे. पतकार यांच्या योग
हांतो; २, झाडावरून भूमीवर पडलेले जें -
अंबेती; ३, आगवड झाल्याचा चून राहिलें जें
शेत ती; ४, कों० एक समयीं अनेक मनुष्यांची
कोंहीं दुखण्यामुळे पडून राहावें अशी अवस्था
होती तिला इ० उ० ज्वराने दोनशीं मनुष्यांची
पडपडली आहे; ५, का० दोनशेर जें माप ती; ६ गं
जिफांचे आवांत उत्तरोत्तर हार घेत असावी अ
शी जी दशा ती; ७, चाकर, कुणबीण, इ० को
हीं शब्दां मार्गें याचा योग होतो ते च्हां आकरा
चा चाकर तो पडचाकर असा अर्थ विशिष्टा
चा

चा होतो ; ८, पु० पिशाची, बटी, इ० कावेंजेकप
ते प्र० गाव, शीत, इ० पड पडणे स० पडरूपरदा
णे.
पडक, न० वा० पिकलेले पोफळ.
पडकय, स्त्री० कौ० आपली माणसें दुसऱ्यास शीतका
वणे इ० कामावर काळांतरीं घाबयास करून त्या
ची माणसें आपले कामावर आणण्याचा जी प्र
कारती.
पडकर, ३लि० वा० पडीत.
पडका, ३लि० लवकर पडण्याचा स्वभाव जाचा
भसा जो कंठ ध्वनि तो.
पडकें, न० कौ० दाव्याची एक कानी नें.
पडरपर, ३लि० भीड, भाड, इ० न धरितां ग्यसरव
शीत जें बोलणें जावताल करणें इ०.
पडरवलण, न० वा० जायांतील जोडवीं न पडावां
संपून पुढें अडकवण जें ताम्रवलय घालिता
ततें टोपलेला कान बरा होई तो त्यांत ताम्रव
लय घालितात त्यासही स०.
पडगा, पु० कौ० कोशिंबीर इ० पदार्थ ठेवाया सा
ठीं काहान काठवटी स्तरिस्थें काष्ठपात्र करिता
तात तो.
पडगी, स्त्री० पेंदी.
पडघा, पु० पडगा.
पडघंम, पडघेंव, पडघौंम, पडघौंव, न० ग
कचर्मबाद्य आहे.
पडघें, न० चवघडा, तबला, संमेल इ० जीं जोडगी
र चर्मबाद्यें असतात त्यांचे जे दोन दोन अवय
व ते प्र०.

पडलाया, स्त्री० दीपासुळें मनुष्य स्तंभ इ० कांची
जी लाया पडती ती.
पडजीभ, स्त्री० जिह्वा मूलावर एक मांसगोलरु
प अवयव लोंबत असतो ती.
पडझड, तळावरून पदार्थ काढिला असतां कि०
मेंन्यादि निघालें असतां तळावर जें काहीं पड
लेलें झडलेलें राहातें ती.
पडण, न० कोणेक कार्याचे संभवाचें देशरूप कि०
कालरूप टिप्पण असतें तें, उ० बैल उतरायाचें हें ए
क पडण आहे एथें उतरले नाहीतर कोसावर दु
सरें पडण आहे तथें उतरतील, यंदांचे पडणा
स अंबे लागले नाहीत तेव्हां पुढचे पडणास व
हुत लागतील असें वाटतें.
पडणीस, अ० वा० वेगें याचा योग शेतपिक
ल्यानंतर त्याणें खालीं पडावें अशा जी त्यास
दशा प्राप्त होनी त्यादशास, ३, आरोपानें तोटा
बृद्धत्व इ० कांमुळे व्यवहार मनुष्य इ० कांस प
तनयोग्य दशा प्राप्त असतां न०.
पडणें, काहीं एक आधेय वरून अधोदेशास्त आ
धारावर येणें, उ० याकिल्या वरून खालीं दगड
पडला तरी फुटेल एथें पक्ष्यास उडान शक्ति, म
नुष्यास अचष्टंभादि, तोफेचा गोळा इ० कां स-
वंग इ० जे चरगाहायास आधाग असतात तद्विद्योगा मु
ळें, कि० स्त्रीय गौरव माहात्म्यानें जें खालचें आ
धारावर येणें तें विचक्षित आहे अतएव पक्षी
उतरला, पक्षी पडला, इ० प्रयोग व्यवस्थें नें-
होतात, २, उभे पणी स्थित जो पदार्थ त्याणें
आडवे पणी आधाराशीं संबद्ध होणें आजचें-
वाच्यानें

बाव्यानें झाडे मोडून पडलीं एथें ही प्रायः गौरव
 माहात्म्यविवक्षित आहे; ३, रचना विशेषें करून
 न रचित जे किष्ठा, याडा, ६० ने कोसळणें; ४,
 कोणेक मनुष्यादि पदार्थ कार्याकडे विनियुक्त
 न होतां निर्व्यापारपणें स्थलाचा ठायीं स्थित
 असणें ३० पांच शालजोड्या पडल्या आहेत
 तुला पाहिजे ती घे, ५, कोणेक सतत चालले
 ला व्यवहार विरत होणें अथवा कालानें, किं०
 देशानें तत्तन्नवहार संबंधा वांचून राहाणें, ३०
 पैसा नाहीं सणून सावकारी पडली तुझे रती
 बाचे मध्यें चार दिवस पडले, बीं मिळालें ना
 हीं सणून यंदां हें शेत पडलें; ६, परस्परांचा-
 परस्परांशीं अनुकूल भाव असणें, एथें अनुकू-
 ल भाव असणें एवढा धात्वर्थ सणून अकर्तृ
 क, ३० विद्येस आणि लक्ष्मीस प्रायः पडत-
 नाहीं; ७, उद्देश्य कार्या विषयां उपयुक्ततेनें किं०
 अनुपयुक्ततेनें कोणेक गुणादिकास विषयता
 असतां असणें याधातूचे अर्थां याच्या प्रयोग हो-
 ती, ३० तुझी धनी पडलां मींचाकर पडलीं त-
 स्मात् बोलालनें सोसून घेणें प्राप्त आहे. हें श-
 हर पडलें सणून एथे लाकूड फाट्याची महा-
 गाई; ८, कोणेकानें कोणेक कार्यावर, किं० स्वा-
 णें. मारणें. इत्याद्यर्थ पदार्थावर झटून प्रवृत्त
 होणें, ३० ती आतांसा लिहिण्यावर पडला-
 आहे, अकस्मात् गनीम पडला आणि निसं-
 लान केलें; ९, ऊन, थंडी, अंधार, उजेड, दुष्का-
 ल, १० कांतीं विचक्षित देशानें आक्रमित क-
 रून असणें; त्रैराशिकादि गणितावरून कां-
 हीं

हीं एक फल फलित होणें, ३० कोशास आठह-
 जार हात तेव्हां अर्थ कोशास काय पडतें, ११,
 कांहीं एक लाभादि सिद्ध्यर्थ मूल्यादिक घावें
 लागणें, किं० कांहीं कर्म अवश्य पणां करावें
 लागणें, ३० शालजोडीस पांचशें रुपये पडती
 ल १० घेणारास घावे लागतील, ३० बायको
 केलीतर घर बांधायस पडेल; १२, कांहीं एक
 काल सतत चालू असा याचा जी काररपाना
 फड, ३० व्यापार, किं० मार्गसंप्रदाय, दर, ३० ने
 चालू पणास लागणें, ३० पत्राचळीचा एकदां
 फड पडला १० कोणी येईल तो लावील; १३, वा-
 द, किं० कीडा ३० कां मध्यें पराजित होणें; १४, कां-
 हीं एक पदार्थाचे विभाग विभागलें करून, किं०
 विचक्षित पदार्थलें करून छेदादि क्रियेनें पडणें
 ३० या कागदाचे चार तुकडे पडतील, या भिंगा-
 चे दोन आरसे पडतील, १५, कांहीं संकटरूप
 कार्य कोणेकास निर्वाहलें करून प्राप्त होणें-
 ३०, मला या पोराचे लग्नाचे पडलें आहे; १६,
 कोणेकानें कोणेक व्यापारीं निविष्ट होणें, ३०
 तुझी सोदे आहां तुमचे खटल्यांत आसी पडत
 नाहीं; १७, कोण एक अंक राशींतून कोण एक
 अंक राशि उणा केला जाणें; युष्मा मध्यें पडणें
 १० मरणें, किं० मृत प्राय होणें, अक्षर, अंक,
 शब्द ३० पडणें सणजे लिहिला जाणें, रंग,
 काळा, पडणें हात, पाय गारपडणें ३० स्थलीं
 तत्तद्रूपें करून होणें पंक्तींत पानें घरावर वां-
 से ३० पडणें १० आहित होणें, खळी, शेत, वि-
 हीर ३० पडणें १० होऊन तत्तद्रूपें करून स्थिती
 तें पावणें

ने पाबणे दूर पडणे, बाहेर पडणे, जवळ पडणे इ. स्थळां तत्तद्रूपदेश संबंधाधिकरणां स्थितिपावणे, पडघेणे या अर्थी पडला राहाणे, पडून घर घेणे इ० प्र० कोही कोही आढळताना, कंठपडणे स० कंठांतून स्वर ननिघे असा होणे, पडले फळाची आज्ञा परमाणगी इ० स्थळां कोणेक कार्याचा यत्किंचिदंश करण्याविषयीं राजादिकांची जी आज्ञा जी झाली असतां बंचुनवेची-मुसल प्रवेशः यान्यायानं करणारा स्वसंकल्पात्तुरूप सर्वकाम करून घेतो, स० पडल्यावर पाय देऊन ये. पडते पावसांत स० धंडधडीत पाऊस पडत असतां जाणे, येणे, निघणे, आळणे इ० वि०.

पडतउभें, न० कों० उत्पन्न होतांच उभें राहातें असा जो गाय, इ० कोचावळ त्यास तज्जातीय प्रसथाचे स्तुति प्रसंगीं स०, २, ला० जीव्यबहार आरंभाचा तो सिद्धीस जावा असें कोणे कांचें जें धारव्य असतें त्यास स०.

पडतझडत, अ० झडत पडत.

पडतपोशी, स्त्री० पडदा, भित, इ० कांचे आश्रयासुळे स्थलावर उघडेपणाचा प्रतिपक्षी आवृत्तल रूप जो धर्म विशेष घेतो जाचे योगानें त्या स्थलावर जाणारा येणाराची दृष्टि, कि० वायु इ० सहज येऊं शकत नाही ती.

पडतळणें, पडताळणें, कोही एक संदिग्ध गोष्ट पडताळ्यानें ताडून पाहाणें, रडाल, तरवार, जोडा, पागोटें, इ० निघत्ये समयीं जा अवयवाच्या ठायीं जा प्रकारें धारण करायाचें त्या प्रकारें

प्रकारें धारण करणे. १. कोणेकानें आपणास गतिप्रदानादि दुर्भाषणें केलीं असतां त्यांची आपण उलट करणे.

पडताळा, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं प्रामाण्य संदेह आला असतां तन्निरसनार्थ प्रमाणांतर, प्रकारांतर, आवृत्त्यंतर, इ० कांनें ताडून पाहाण्याचें जो प्रकार तो.

पडथळ, न० रा० पिशाचोपद्रवाचा एकादेवानें कोही निर्णय सांगितला असतां इतर गांवचे देवाला-विचारून जो त्याचा पडताळा पाहतात तें, कि० आदेवानें सांगितल्याप्रमाणें जो लेख करून घेतात तें.

पडदणी, स्त्री० नेसलेले वस्त्र भिजवायाचें नसतां स्नान करिते समयीं जें लाहान वस्त्र नेसतात ती.

पडदळ, न० ग्रामांतरास जावयाचे प्रसंगीं बरोबर न्यावयाचें जें आंझें त्यास स०, २, पडदळें,

पडदळें, न० शिपाईलोक तळवार. इ० अडकवाया करितां चर्म, बनावत, इ० कांचापाश गळ्यांत अडकवीत असतात तें.

पडदळ्या, श्लि० सामानसुमानाची कंठाळघालूर शिब्यादिक कोणीवर बसतात असे जे स्वारीचरोबर तडू असतात ती.

पडदा, पु० दृष्टिघात, इ० निरोधार्थ वस्त्र, कि० बाईतण. इ० कांचे वस्त्रासारखें करून जें मध्यें अंतर्प्रक्षिप्त लावितात ती, २, नेत्रांवर जें पडल येत असतें ती. शरीर, कांदा, आंकूड, दगड, घडीची पोथी, इ० कांचाठायीं एका रवालीं एक एकान्त्र लावीं एक असे जे लगाघंडा असतात ते प्रत्येकीं

जे शस्त्रादिकांनं ईषन्मात्र सोडविलेअंसतां वे गळे होतात, ३, अंगररव्याचा उरावरील जो कापडचा अंश तो; ४. पेटी, बटवा, इ० कांम ध्ये भिन्नभिन्न घरेंपडावीं सणून फळी, वस्त्र, इ० रूपजें अंतर्थायक जडले असतें तो; ५, भाषणादिव्यवहारीं भीड, मर्यादा, इ० संरक्षणार्थ किं० दुसरा आपल्याला वचनादिकांचा ठायीं धरू लागला असतां नसांपडावें इत्याद्यर्थ-तोतो व्यवहार केवळ स्वष्ट उघड नदि साबाजोगे अवलंबित जे छळादिक तो; ६, परस्परांनीं भाषणादिव्यवहारीं केवळ साफ नवागायाजोगें जें परस्परांचें अंतःकरण भिळण्यांत कांहीं अंतर असतें तो; ७, कानाचेआंत एक अवयव आहे जाजवर शब्दप्रहार झाला असतां ऐकू येतें तो.

पडदाळें, न० पडदळें.

पडदी, स्त्री० एकेरी विटेची जी पातळभित घाडितात ती.

पडदोरा, पु० दे० गळसरी इ० कांचे दोन्यास दुसरा जोडलावितान तो.

पडप, न० कोणे कास कोणे काची सर्वदा प्रतिष्ठा वर्णाची असाजो तद्दिषयीं पक्षपात किं० पक्षपातानें वर्ण्यमान जी ती प्रतिष्ठा तें, उ० इलासर्वदा नवऱ्याचें पडप, दिवसभर माहेरचें पडप सांगती; २, कोणकानें कोरडी ओटून आणि लीजी प्रतिष्ठातें निरस्काराविषयीं प०, उ० वाकराचें इतकें पडप कशास पाहिजे.

पडपावणी, स्त्री० रा० न्हाव्यानें आपले घरचा

जा

जा हजामती पडतील त्या कराव्या आणि त्यास वर्षास अमुकदावें अशी जी एकवार बोली केली असती ती.

पडम, न० पडशी इ० करण्याचा उपयोगी दुहेरी तिहेरी सुतानें विणलेलें अरुंद वस्त्र असतें तें पडवळ, न० एकभाजीचें फळ आहे; २, स्त्री० त्याचा जो वेळ ती.

पडवी, स्त्री० घराचे बांसे संपून जेथें पाघोळ्या आल्या तेथें दुसरे बांसे लावून जो गृहप्रदेश वाटवितान ती.

पडशी, स्त्री० दुमोटकरायाचे सोयीचें मध्यें तोंड ठेवून पडम इ० कांचें पोतें करितान ती.

पडसळ, स्त्री० को० पडसाळ तृतीय चतुर्थीर्था.

पडसावणें, रा० पडज्ञानें युक्त होणें.

पडसावली, स्त्री० पडछाया.

पडसाळ, स्त्री० धर्मशाला; २, पडवी, ३, को० देवी वन्याजाल्यानंतर अंगावर पुरळ येत असतो ती; ४, शेतें कापल्यानंतर पुनः त्या शेतांस अंकुर येतो ती.

पडसाक्ष, स्त्री० पडसाक्षाचें जें कर्म ती; २, पु० पडसाक्षी.

पडसाक्षी, पु० साक्षीदाराचा जो साक्षी तो.

पडसूत्र, न० रा० मंगळसूत्र, गळसरी, इ० ओंठून गांठ दिल्यावर जी त्या दोन्याचीं शोबटें कांहीं गडिळीं असतात तें.

पडसें, न० शेंत्यादिक मस्तकांत जाल्यामुळे नाकातून पाणी, शेंबूड, इ० गळतो असा एक रोग आहे.

पडसे

पडसंकरी, ३लि० पडसं जास झालें आहे ता.

पडुस्ठळ, न० कों० पडयळ

पडळ, न० नेत्रांचरजे पटल थेंवेंतें.

पडौव, पडाव, कों० जलयानांत एकभेद आहे.

पंडित, पु० शास्त्रवेत्तातो, पुराजोचतुर त्यास कि०

जाका मामध्यें पुराजा निपुण त्याका मांत त्यास सु०

लेखपत्रादिव्यवहारीं राजपुरुषादि थोरलोंकांचे

नाबापुढें याचा प्रयोग असतो.

पंडितमन्य, ३लि० स्वतः अज्ञान असून आपण

आपल्यास पंडित असं मानितोतो.

पंडितराव, पु० राजापाशीं एक अधिकारी असतो तो.

पडिवार, पु० पडप.

पडीचा, ३लि० झाडावरून अलगउतरून नका
दितां रवाळीं पडलेला जो अंबा तो वसाडावर पि-
कून गळलेला जो अंबा तो.

पडीत, ३लि० शेतव्याजोगी असून शेतनहीं
तां उगीच पडलेली जी जागा तो, २, कों० तत्काली
यावर विनियुक्त न होतो उगीचरि कामा पडला
जो पदार्थ तो.

पडू, ३लि० कों० पड्या.

पंडु, पु० एक रोग आहे.

पडोशी, पु० शेजारी.

पडोशीस, अ० शेजारीं.

पडोसा, पु० पडलाळा.

पड्या, ३लि० एकाएकी चर्ढीला गुंनये पडून चयागा
वें असा स्वभाव जाचो तो.

पटणें, शास्त्रादि विद्यापठन करणें.

पटतमूर्ख, ३लि० शास्त्रज्ञाना असून कार्याका-

यं विचारन करितां वर्ततो त्यास सु०.

पंटरपुरी, ३लि० पंटरपुरसु० पंटरी तल्लंबंधीजें
माप, खण, भाषा. इ० तो.

पंटरी, स्त्री० जामध्यें मुख्यत्वेकरून विठोबारा-
ह तो तें क्षेत्र, पंटरीपिकणें सु० भक्ष्यभोज्या
दि, कि० पैसा इ० जितका पाहिजे तितका मिळावा
अशी दशा प्राप्त होणें.

पटीक, ३लि० पटलेला जो मनुष्य तो.

पण, पु० सं० कोही एक कार्याविषयीं केला जो प-
निज्ञा पूर्वक नियमतो, ७, स्वानें मत्पयवधील त्यास
मुलगी देईन असा पण केला होता, आजपाऊ
सपडेल न पडलातर भी शंभररूपये देईन अ-
सा पण करितो, २, घृतास जिकण्याविषयीं जें
द्रव्य मांडितात तो, ३, अ० परंतु ही या अव्यया-
र्थी. तो येणार होता पण आला नाही, ७, ती गे-
ला नाही म्हणून मापण गेलों नाही, ४, न० शब्द
मात्रा पुढें तत्पदार्थावर प्रकारतेने भासमान
जो धर्म त्याचा कि० कोठें तनिष्ठ कर्माचा वाच-
क हा प्रत्यय होतो, ७, सातारपण, तो आचारी
पण करून पोट भरतो.

पणोज, न० पणजें.

पणजबळ, न० रा० पणजोळ.

पणजा, पु० आज्ञाचा जो बाप तो संबंधास द्वार
आजें पणा असतो आजें सासू आजें सासरा २०
शब्द जसे होतात तसे पणजें पण द्वार असल्यास
पणजें सासू इ० शब्द होतील असं जाणावें.

पणजी, स्त्री० पणजाची जी बायको ती.

पणजें, न० भानांत जें विचिं च निघतें तें.

पणजोळ, न० आर्देचें किं० बापाचें आजोळतें.

पणत, स्त्री० नातवंडाची जी कन्या ती.

पणतवंड, न० नातवाचें किं० नातीचें जें अपत्यतें.

पणती, स्त्री० दीपळावण्याचे उपयोगी मृत्तिकेचें पात्र आहे.

पणतुंड, न० रा० पणतुंड.

पणतू, पु० नातवाचा जो पुत्र तो.

पणस, पु० वा० फणस.

पणा, पु० यावत्शब्द मात्रापुटें पण हाजसाप्रत्यय होतो त्याच अर्थी हाही होतो, उ० लहानपणा मोंटेपणा, इ० जाणाचे.

पणाजा, पु० कों० पणजा.

पणाजी, स्त्री० कों० पणजी.

पत, स्त्री० द्रेणें घेणें इ० व्यवहारीं भ्रामाणिकतेनें चालल्यामुळे लोकानीं गहाण, जामीन, इ० कांची अपेक्षानधरितां त्याशीं व्यवहार केवळ विश्वासावर करावा अशी जी कोणेकास योग्यता आली असती ती.

पंत, पु० राजाचे अष्टप्रधान प्रतिनिधी हे प्रत्येकीं उ० पंतप्रतिनिधि पंतअमात्य; २, ब्राह्मण अस्तून प्राधान्यें करून कारकुनीची विद्याजो जाणतो त्याचाना मापुटें हें नाम लागतें ती.

पतक, न० एकेक सर्दार कल्पून त्याचे त्याचे दिमतीस लावलेला जो राऊतांचा समुदाय तें; २, रा० जकातीवर कांहीं अधिकार आहे; ३, पदकासही ह्म०.

पतकर, पु० याकार्याचा निर्वाह माझे कडे लाग-

ळा अशा प्रकारानें कोणेक कार्याविषयीं केला जो अंगिकार तो.

पतकरणें, कोणेक कार्यनिर्वाह करण्याविषयीं अंगीकारणें.

पतकार, पु० पतकर.

पतकारणें, पतकरणें.

पतकी, पु० रा० जकातीचे पतकाचा इतनदार अधिकारी असतो तो; २, पतक्या.

पतक्या, पु० राउतांचें पतकजाचे स्वाधीन आहे तो सर्दार.

पतंग, पु० दीपपाहून त्याजवर जो क्षुद्रजंतु मोहानें पडत असतो तो; २, वावडीमध्ये एक भेद आहे; ३, एक तांबडयारंगाचे उपयोगी लांकुड आहे; ४, सं० पक्षी; ५, सं० सूर्य.

पतंगी, इलिं० पतंग लांकडाचा जो रंग तो; २, रा० स्त्री० पाण्यांत उडी मारण्याचा एक भेद आहे.

पतन, न० पडण्याचा जो व्यापार तें.

पतपात, स्त्री० पत इ० ती.

पतळी, स्त्री० लोखंड, सोने, इ० तोडाय करितां पोळादी शस्त्र असतें ती.

पताक, स्त्री० पताका.

पताका, स्त्री० सं० लाहानजो ध्वज ती.

पताड, स्त्री० कों० गळबतांत सोठवण राहाचें सणून त्याचे कांठावर काठ्या, कांबटया, आंथ्या, बांधून गळबताचा कांठ चढवितात ती २; दे० पठारप्रथमार्थी.

पताडा, इलिं० चापट घेवडा इ० कांची शेंग, केवें, सुशीचें शेंग, इ० तो.

पति, पु० धनी, २, स्त्रियां चाजोनवरा; पृथ्वीपति, भू
पति, इ० समासजाणावे.

पतिंगा, पु० कां० गळबतावरची जीमांठी बल्हीं अ
सतात तीं.

पतित, ३लि० कांहीं पातककेल्यामुळे जातिभ्रष्ट जा
लातो; २, ऊर्ध्वगतीस कारणीभूतजें पुण्य त्या
चालेशही जाचेपदरीं नाहीं तो, उ० पतितमी-
पापी शरण आलों तूज राखीमा झीलाज पांडू
रंगा; ३, पडलेला.

पतितपावन, ३लि० पतितांचाही उच्चारकरणास
जो ईश्वर किं० साधुजन त्यास ह्म०.

पतिव्रता, स्त्री० पतीचे आज्ञेचें कदापि उद्ध्वंघन
करूनये अशारीतीनें चालती जी स्त्री ती; २,
जिनें व्यभिचार कधीं केला नाही तीस ह्म०.

पतेमारी, स्त्री० फतेमारी.

पंतोजी, पु० बेतनघेऊन मुलांस व्यवहारिक लिहि
णें शिकवितो तो; २, मनस्वी वर्तणूक केली अस
तां जापासून शिक्षा होईल अशी संभाषना अस
ती असा जो धनी इ० त्यांस ह्म०.

पत्ता, पु० कोणेकपदार्थाचें राहवयाचें जें ठिकाण
जाचे ज्ञानानें तो तेथें आहे अशा प्रकारें त्या पदा
र्थाचें ज्ञान होतें तो, अशा प्रकारें जाणण्याचा प्र
संग असतांच प्रयोग होतो, उ० तुझीं दोंतको
ठेठेवणार तो मला पत्ता सांगून ठेवा; २ कोणी
एक गोंष्ट याचा प्रकारें होणार किं० जाली असें त
त्तचिन्हादिकां वरून त्याच्या गोष्टीचें ज्ञान होतें-
तो, उ० या बाटेनें चोर गेला असा पत्ता लागला-
यदां तेलग्न करणार किं० नाहीं हा पत्ता लावूनये

३, तं चारवूंचें

३ तं चारवूंचें चुरल्या वाचून जें पानता.

पत्ती, स्त्री० भांगेचीं पानें ती.

पत्थर, पु० फत्तर.

पत्नी, स्त्री० विवाहाची जी स्त्री ती.

पत्र, न० पर्ण, २, कोणेकास कांहीं लेहून पाठवि-
लाजो कागद तें; ३, पोथीचे एक सांचाचें जें अनैक
कागद असतात ते प्र०.

पत्रक, न० कांहीं एक व्यवहार संबधीं जमाखर्च इ०
काचे साड्याचें टांचण जाजवर लिहिलें असतें
तो कागद तें; २, सं० पोथीचें किं० कोणास
पाठवाया करितां लिहिलेले जें पत्र तें.

पत्रज, पु० एकवृक्ष आहे.

पत्रदर्शनी, अ० पत्रपाहातांच पत्रांत लिहिल्या
प्रमाणें तरितकरणें इ० वरअन्वय हाशब्द पत्रीं
लिहिण्याचा संप्रदाय आहे.

पत्रद्वारा, अ० कोणेकास पत्राचें जें प्रेषणतदा
रासमाचारघेणें इ० धातूचें वि०.

पत्रबडी, स्त्री० वा० अळू इ० कांचे पानाचा जा
बड्या करितात ती.

पत्रशाक, स्त्री० सं० पालेभाजी ती.

पत्रा, पु० सुवर्ण, रौप्य, तांबें, इ० कांचा फळीसा
रिखा पातळ जो आकार केला असतो तो.

पत्राज, स्त्री० मीथोर, मीशाहणा, इ० रूपजो प्र
तिष्ठितपणाचा डोलभिरवितान ती तिरस्कार वि
षयीं प्रयोग.

पत्राजी, ३लि० जो पत्राजभारी भिरवितो तो.

पत्राबळ, स्त्री० दाहाची सपानें एकत्र शिबून भोज
नाद्यर्थें जें पात्र करितात ती. पत्राबळ उडणें स०

यजमानादिकाकडे होनाजी भोजनादिकांची सायता नाहीमी हाणें.

पत्रिका, स्त्री० जन्मपत्रिका; २, लग्न, मुंज, यांचा मुहूर्त जायचावर लिहून ज्योतिषी आणि ताननें पत्रिनी; ३, ग्रंथादि प्रोट भाषणांत लग्नविद्दी इ० पत्रांस पत्रिका असाव्यवहार आहे.

पत्रिकापूजन, न० विवाहांत किं० मुंजींत मुहूर्तलिहिलेले पत्रिकेचें यजमान पूजन करितोंतें.

पत्री, स्त्री० जायपत्री; २, देवासवाहायाकरितां जीं अनेक वृक्षांचीं पत्रें आणि ताननी; ३, संकेताने स्वायत्तेतमारयूस स; ४, सं० पु० बाण.

पंथ, पु० मार्ग; पंथास, किं० मरणाचे पंथासलागणें किं० टेंकणें, स० मरणासन्न दशापावणें, पंथास्येपंचणें स० मरणें, पंथलागणें स० हाल, फजीती, इ० न होतां मरणें, उ० माझा एकदां पंथलागता स० मग पाठीमार्गे काय होणारतें ही ऊ. जाजा सा धूनें जीजो ईश्वरप्राप्तीचा मार्गो स्थापिला आहे तोतो वाच्य असतां तनसा धूनाम पूर्वक याचा समास होतो, उ० ज्ञानेश्वरपंथ. नाथपंथ, कबीरपंथ, इ०

पथ, पु० पंथ.

पंथा, पु० पंथ.

पंथाप्रश्न, पु० ग्रामांतरादिकांस गेलेले मनुष्यादिक येईल केव्हां असा जो जोशास प्रश्न करितात तो, किं० त्याचें उत्तर तो.

पथारी, स्त्री० सरासरी पसरून निजायाचें असें जें आंशरूप त्यास स०.

पथिक, पु० बाटसरू.

पंथी, ३ लि० ज्ञानेश्वरपंथादि पंथानें वर्तणारा जोतो, परंतु तत्तन्नाम पूर्वक्याचा प्रयोग होतो, उ० तुम्ही ज्ञानेश्वरपंथी कीं नाथपंथी.

पथ्य, न० झालेलारोग शांत व्हावा, किं० रोगजडूनये इत्याद्यर्थ अमुकच पदार्थ भक्ष्यावे, अमुक सर्वथा बर्जावे उष्णोदका नें चस्मान करावें इ० रूपजो तत्तद्रोगानुसार भोजनादि नियम असतोतें; २, दुखणेकरी, बाळंतीण, इ० कांचे भोजनास स०, उ० तुमचें पथ्य झालें स० मगहीमाचाय्या; ३, जाजा व्यापारादि विषयीं जो जो पदार्थ किं० क्रियाहितकारक तो त्यात्या विषयीं, उ० मातापितरें पुत्रास जें पथ्य असेल तो उपदेश करितात, अंधार हाचो रांस पथ्य आहे, पथ्यावरपडणें स० हिताबहू होणें, पथ्याचा स० पथ्य कर, किं० पथ्य आहे जास त्यास स०.

पथ्यकर, ३ लि० पथ्यवृत्तीयार्थी.

पथ्यकरी, ३ लि० दुखण्यामुळे पथ्यभोजन करितो तो.

पथ्यकारक, ३ लि० पथ्यकर.

पद, न० पाऊल; २ राजाद्यधिकाररूप जें स्ताननें, ३, वर्ग किं० घन यांचें जें मूलनें, उ० वर्ग ४, यांचें पद २, घन २७, यांचें पद ३, प्रथमादि विभक्त्यंत, क्रियापद, अव्यय, इ० रूपजें वाक्याचें अवयव ते प्रत्येकीं प्रगाण्यांत कबित्वाचा भेद आहे, वृत्ताचें न चद अंश रूपजें चतुर्थांश पडतात ते प्रत्येकीं, मुळचे पदास येणें स० प्रयत्नानें पाटास आलेली जी काहीं गोष्ट किं० ऊर्जित दशापावलेला जो मनुष्यादिक त्याणें तो प्र

यत्न सर्वविफल होऊन मुळचे दशोसयेणें.

पदक, न० कंठी, कंठा, ६० कांचें मध्यभागीं सुवर्णाचें किं० जडताचें अश्वत्थ पत्राकार घालीत-असतात तें.

पदकमल, न० कमलासारिखें कोमल आणि-शोभिवंत असें जें ईश्वरादिकांचें पाऊल त्यास ह्म०.

पदकृत्य, न० कांहीं एक अर्थाचें लक्षणांत जीं विशेषणादि रूप अनेक पदें असतात त्यांचें अब्यास्यादि दोषपरिहार रूपजें त्याच्या पदाचें असाधारण प्रयोजन तें.

पदच्छेद, पु० संहितारूप जो यथ त्याचें पोटचें पदरूप जें विभाग ते भिन्न भिन्न होत असामध्ये मध्ये करितात जो रवंड तो.

पदच्युत, ३ लि० राजाद्यधिकार पदापासून जो अष्टशाला तो.

पदभ्रष्ट, ३ लि० पदच्युत.

पदयोजना, स्त्री० श्लोकादिकांत अर्थ, रस, छंद, प्रास, ६० काव्यगुणास अनुगुण जी पदांची योजना ती.

पदर. पु० वर्याचें दोहों शेषांचे दोन अंश ते प्रत्येकीं; २, त्याच पदरास रेत्रीम, कलाचनू ६० कांहीं निराळा विचित्र प्रकार केला असतो तो ३, वरु, दौर, माल, ६० पडी ६० रूपानें दुहेरी तिहेरी ६० दशापावळें असता त्याचें दोन तीन ६० संख्याक जे अवयव ते प्रत्येकीं; ४, कोणे काचा कोणे काशीं साक्षात् किं० परंपरेनें झालेला जो योनि संबंध तो; ५, पउदा नृतीयार्थी

स्वसत्ता संबंधरूपजें कांहीं अधिकरण आहे यत्संबंधाकान पदार्थे जाला असता आपला असा होतो तो या अर्थी प्रयोग प्रायः प्रथमांत नाही उ० आपले पदरचा माणूस जाऊं देऊं नये भाताचें माप तुझीं आपले पदरीं घ्या; ७, पदरीं पडोन आपलें जालें लें असें जें द्रव्य तो परंतु जाव्यवहारीं तें आपलें जालें तदितर व्यवहारीं त्याचे व्यवाची गोष्ट बोलावाची असता याचा प्र० होतो, उ० आस्ती प्रस्तुत पदर मोडून रवातों व्याव्यवहारांत पदर भरीस घालावा ला गला;

पदरचा ह्म० भाषण, लेखन, ६० प्रसंगीं मूलकभासनसतां आपले कल्पनेनें च कल्पिले काजी अर्थतो, उ० त्यानीं आज्ञाकेली तसेंच मी तुझाला सांगितलें यांत कांहीं माझे पदरचें नाही; प्रतीचीं अशुद्धे काय असतील तीं असोत पदरचीं मात्र घालून का; ८, रा० स्त्रियांचे प्रथम रजोदर्शनास ह्म०, पदर घालणें ह्म० मुलगी दाहा अकरा वर्षांची जावी ह्म० रवांचावरून पदरयेई असा नमण्याचा प्रकार आहे. तत्पारंभरूप संस्कार करित असनात तो करणें, पदरास रवार लागणें ह्म० कांहीं व्यवहारीं पदरचें कांहीं द्रव्यादि स्वरचणें पदरफाडून देणें ह्म० काडी मोडून देणें, पदर टाकणें ह्म० आपणसती जाण्याविषयीं निश्चय केला एतत्तापनार्थ डोसकी वरचा पदर रवांचा वर घेणें, पदर टाकणें, घालणें, ह्म० दूरस्थित मनुष्यास स्वसन्निहित येण्याविषयीं वर्यानें खुणावणें, पदरीं घेणें ह्म० कांहीं आप

न्दी गोष्ट्यो टी वोलिका अमनां खरीकरून
 दे हणून त्याचागळीपडणे, कि० चोर इ० कां
 स मुद्यापत्यानिशीं धरणे, डोकीवरपदरयेणे
 स० विधवाहोणे, कि० कांहीं अप्रतिष्ठा आल्या
 मुळे बाहेरतोडदारववायास नाही अशीदशा
 प्राप्तहोणे आक्षेपविषयीं प्र०, उ० शेजारणी
 ने शिंदळकीकेली हणून माझेकायडोकीव
 रपदरयेणार आहे याअर्थीं नाकावर कि०
 तोडावर पदरयेणे असें ही स०, स० पदरींप
 उलें पवित्रजालें, आपणकरीसोकाम पदरीं
 असेलतोदाम, पदरपसरणे स० कांहीं एकगो
 ष्टी विषयीं परमकाकळूत करणे.

पदरकर, स्त्री० कौ० पदरकरीण.

पदरकरीण, स्त्री० जिलानहाण आलेले नाही
 आणि पदरमात्रघातला आहे कि० पदरपाला
 याचें योग्यनेस आली आहे अशीं जी स्त्रीती.

पदरचना, स्त्री० पदयोजना.

पदरमोड. स्त्री० संसारकृत्यास वार्षिकादिकांहीं
 चालतालाभ नसल्यामुळे कि० कांहीं एक व्य
 वहारीं स्वर्च भागायाजोगता लाभनसल्यामु
 ळें पदरचे द्रव्याचा व्ययकरावाला गतो ती.

पदलालित्य, न० अर्थबोधनहोतांही केवळ श
 ब्दश्रवणमात्रें करून चमत्कारवाटाचयाजो
 गी श्लोकादिकांत प्रासादिविशिष्ट पदांची
 योजना असती तें.

पदवी, स्त्री० राजा, प्रधान, इ० अधिकाररूप
 जें स्थानती.

पदार्थ, पु० आहे कि० नाही असें हणायामया

वया

वया जो गाजो अर्थ तो, त्यामध्ये प्रकार सात द्र
 व्य, गुण, कर्म, सामान्य, विशेष, समवाय, अ
 भाव, २, पदाचाजो अर्थ तो, ३, भोज्य, पका
 ने, इ० जीं मक्ष्येकेलीं असतात तीं प्रत्येकीं के
 वलप्राकृत व्यवहारीं वृक्ष, पाषाण, वस्त्र, अ
 लंकार, इ० अचेतन मूर्तजे पदार्थ त्यांचे ठायीं
 प्रसिद्ध त्यांतही रुपया इ० नाण्यावर तशीं प्र
 सिद्धीनाहीं तूंकाय पदार्थ आहेस त्याचा का-
 य पदार्थ आहे इ० स्थलीं गण्य कोटींत गणा
 याची योग्यतानाहीं असाभावहोतो, गाणेंसु०
 एक पदार्थ आहे इ० स्थलीं पदार्थ सामान्यको
 टींत परिगणनीय गाणें नव्हे विशेष कोटींत
 परिगणनीय आहे असा भाव.

पदे, न० गवतांत एक भेद आहे.

पदोपदी, अ० प्रतिपदाचा ठायीं, उ० त्याने श्लो
 कांत पदोपदी दोष दिव्हे, हे पौरमलापाऊळ
 टाकूंदेत नाही पदोपदी अडवितें, २ ला० का
 र्यमात्रचे प्रत्यवसराचें ठायीं, उ० तूमला पदो
 पदीं बोकूला गलास तर मी चाकरी करणारना
 हीं.

पद्धत, स्त्री० कांहीं एककार्य करण्याचा याचा
 प्रकारें असें असें करावें असाजो एकमार्ग
 असतो ती.

पद्धति, स्त्री० पद्धत.

पद्य, न० कमल, २, शतकोटि रूपजी संख्यानें
 ३. सर्पाचे फणीवर जें दशांकचिन्ह असनें
 तें

पद्यकाष्ठ, न० एक औषधीलांकूड आहे.

पद्यराग

पद्यराग, पु० सं० एकरत्न आहे जोस खाल स०

पद्यहस्ती, ३ लि० जाणे कोणे कास आरोग्य कर-
ण्याविषयी किं० विद्यासांगण्याविषयी इत्याद्य-
र्थ हाती धरले असता आरोग्यादिद्वारा त्याचे
बरे होते अशा दैवाचा जो पुरुष असतो तो.

पद्यासन, न० बसण्याचा एक भेद आहे; २. पु० सं०
ब्रह्मदेव.

पद्यिनी, स्त्री० सं० स्त्रियांत रूपगुण इ० कांवरून भ-
ष्ट भेद कामशास्त्रांत सांगितले आहेत त्यातील स-
र्वोत्कृष्ट जो भेद ती; २. कमलिनी.

पद्यीण, स्त्री० पद्यिनी प्रथमार्थी; २. साधारण सुंदर
स्त्रियेस स्तुतिप्रसंगी स०.

पद्य, न० सं० श्लोक.

पद्या, पु० ब्राह्मणांत एक भेद आहे.

पंधरवडा, पु० पंधरादिवसांचा जो समुदाय तो.

पंधरा, ३ लि० १५.

पंधें, न० दे० पदें.

पनंस, पु० सं० फणस.

पनळ, पु० पन्हळ.

पनळी, स्त्री० पन्हळी.

पनाळीरुपया, पु० रुपयांत एक भेद आहे.

पन्ना, पु० एकहिरवा मणि आहे.

पन्नाशी, स्त्री० पन्नास पदार्थांचा समुदाय ती.

पन्नास, ३ लि० ५०.

पन्याकार, पु० को० भाजी इ० पदार्थ मिष्टकाया स-
पून हिंग, जिरे, मिरे, इ० कांती जे अनेक संस्का-
र करावे लागतात ते कि० भोजन गोडकागाचे
सपून शाकभाजी इ० अनेक उपचार करावे

लाग

लागतात ते प्रयोग अने० व०.

पन्याळ, पु० दे० पन्हाळ.

पन्याळी, स्त्री० दे० पन्हळी.

पन्हळ, पु० विवक्षित स्थळीं पाणी जावे सपून लांकू-
ड, दगड, इ० पोरवरून मार्ग करितात तो; २. दोही
कडे उंच बटा आणि मध्ये खोल गट असा लांब-
ट आकार भूमि, पाठ, इ० कांवर जाला असता
त्यास स०.

पन्हळी, स्त्री० अरुंद जो पन्हळ ती; २. पन्हळीने वाह-
ते जें पाणी ती; ३. पन्हळीचा पाण्यासारिखा वृक्ष.
मनुष्य, इ० कांवा शरीरापासून जो रस, रक्त, इ०
कांवा प्रवाह चालतो त्यास स०; ३. नोंड आले
ते व्हां सात दिवस लाळेची एक सारिखी पन्हळी
लागली होती.

पन्हा, पु० वस्त्राची जांभडी ती.

पन्हाळ, पु० गच्ची इ० कांवे पाणी बाहेर जावे सपून
जाताम्नादिकांवा नव्या लावितान तो; २. स्त्री०
पन्हळपाठीस पडतो ती.

पन्हाळी, ३ लि० रुपयांत एक भेद आहे.

पन्हे, न० आंबा, चिंब, इ० कांवे आंबटपाणी करून
त्यामध्ये गूळ, शर्करा, घालून जें प्लायस करि-
तात ते.

पन्हेरी, स्त्री० उष्णकाळीं आल्यागे त्याने पाणी प्या-
वे यासाठीं मार्गादि कांवर जें जळस्थान करितान
ती; २. दे० किती एक बीजांचें उपटून अनेक स्थ-
ळी लावाया करितां एके ठिकाणी जें रोप करिता-
त ती.

पपय्या, पु० हिं० पापया.

पपि

पपिता, पु० एकऔषधी वृक्ष आहे.

पय, न० सं० दुग्ध, २, उदक.

पयस्विनी, स्त्री० सुबास्विनी मरणपावळी असता जी वृषोत्सर्ग स्थानी जी गायब्राह्मणास देतात ती

२, पुष्कळदूधजिला असतें अशी जी गायती.

पयोधर, पु० सं० स्तन; २, मेघ.

पर, ३ लि० सं० इतर; २, आत्मरूप किं० आत्मीय रूप नव्हे तो, ३० आत्मज्ञान्यास देहहापरसावा टनी, पुत्रसं० आपला आणि शिष्यसं० पर अशी बुद्धि गुरूची असत नाही; ३, जाजा अर्था कडे जा मनुष्यादिकांचें, किं० भाषणादिकांचें मुख्यत्वेकरून लक्ष्य असतें तो मनुष्यादिक, किं० भाषणादिक त्याच्या अर्थाविषयीं तत्तदर्थचा चक शब्द पूर्वक समाप्ती प्रयोग होतो, ३० उद्योग परमनुष्यास वा दग्यागोष्टी आवडत नाहीत ज्ञान परशास्त्र तुर्ही कर्म परलाभूंसणतांतर लागणार नाही सभ्यपुरुष लोकनिंदा परभाषण बोलत नाहीत; ४, सं० परम; ५, शत्रु; ६, पु० पीस; ७, प्रकार, ३० याचा बोलण्याची पर निराळी त्याचे बोलण्याची पर निराळी, पंचवीस परीकराच्या लागतात तेव्हां हा जेवितो; ८, ३ लि० संप्रदायिक जातन्हा तद्विलक्षण तन्हेचा जो वत्स, पक्षी, ६० पदार्थ तो; ९, अ० पलीकडे, ३० ईश्वरस्वरूप मायेचे पर आहे; ३०; पणया अव्ययरूपाधीं

परकर, पु० लाहान मुलीस त्रेसायास शिबून् वत्स करित असतात ती.

परकळा, पु० वत्स भेद आहे.

परका, ३ लि० आत्मीयत्वे करून विवक्षित नव्हे

जो

जो मनुष्यतो.

परकाय प्रवेश, पु० सं० मंत्रादिसिद्धीनें आपली कूडसोडून दुसरे कोणेकाचे प्रेतांत प्रवेश करितात तो.

परकाळा, पु० परकळा.

परकाळें, न० दे० परकाळा.

परकी, ३ लि० परका.

परकीय, ३ लि० सं० आत्मसंबंधी नव्हे असा जो पदार्थ, गोष्ट, इ० तो.

परकीयभाव, पु० परकीयपणा

परकीया, स्त्री० सं० दुसऱ्याची जी स्त्री ती.

परकोर, पु० दे० परकर.

परगणा, पु० किल्ला, किं० मोठें शहर याचे नावा खाली चालतात जे भूविभाग रूप देश ते प्र० तो; २, अ० कांहीं एक कामाचे फारच मोठें खटलें पडलें असतें त्यास ह०.

परचक्र, न० सं० एकराजाचे राज्यांत इतर राजकृत जो उपद्रवतें.

परचुरण, न० रेजगण

परज, पु० तलयारीची जी मूठ तो.

परजणें, तलयार, पट्टा, इ० मुठींत धरून कंपित होई अशी हालविणें किं० सभोंबतीं फिरविणें.

परटीण, स्त्री० एकपाखरू आहे.

परटीस, अ० परटाकडे पुवायास वस्त्रे देणें. पालणें, पाधातूवर अन्वय.

परडी, स्त्री० लाहानसें वंशपात्र आहे.

परडे, न० तागडीचा हांडीचे दोहीं दोचटांस दोनवेळू, लांकूड, किं० तांबादि धातुयाचीं पात्रे जीं बांध

लीं

ली असतात ती प्र०, २, गृहाचे समाप कृपणाचे
आंत शाकभाजी किं० फुलडाडे कराया करितां
जी जागा राखिली असती तें, काणेकाचें परडें
जडहोणें, चटणें, इ० स्खलीं विद्याद्रव्यादि मूलक
योग्यता चटणें, किं० अभिमान चटणें असा अर्थ
जाणावा. परडें बसणें किं० उतरणें इ० स्खलीं यो
ग्यता, किं० अभिमान उतरणें असा अर्थ एकेताग
डीचीं परडीं आहेत एथे हे लबाडी इ० दुर्गुणाविष
यांसमान योग्यतेंचे दोषेजण असा अर्थ होतो.

परत, अ० जिकडून आले तद्विपरीत गतीने पुनः ति
कडे होई असें येणें, जाणें, देणें, करणें, टाकणें,
इ० क्रियांचें वि०, परतगोष्ट सांगणें इ० स्खलीं उल
टून गोष्ट सांगणें असा अर्थ.

परतअहेर, पु० आपल्यास कोणी अहेर केला अ
सतां त्यास आपण जो अहेर करितों तो.

परतकूळ, न० जाघरीं आपले घरची मुलगी दि
ली ती जीवंत असतां त्या घरची मुलगी आप
ले घरीं करण्याचा जो प्रकार तें.

परतणी, स्त्री० भूम्यादिकांच्या ठायीं एक्या अंगावर
स्थित जो पदार्थ त्याचा दुसरे अंगावर परतण्या
चा जो व्यापार ती.

परतणें, परतकरणें होणें, देणें, येणें, जाणें, इ०
३; भूम्यादिकांच्या ठायीं एक्या अंगावर स्थित
जो पदार्थ तो दुसरे अंगावर करणें, किं० इकडचा
तिकडे तिकडचा इकडे असा करणें, उ० भाकरी
सुटली स० परतावी, जोडा डावे पायांचा उज
वे पायांत उजवे पायांचा डावे पायांत असानित्य
परतीत असावें स० सारख्या झिजतो, ३, सिद्धते

स आले ला गोष्ट इ० विपरीत भाषणाचे असें क
रणें उ० अर्थ लिहिला होता परंतु दोष आला म्हणू
न परतला; ४, मनुष्यादिकानें धृत निश्चयातें सो
डून विपरीत भाषातें पावणें; ५, संवत्सर, दशा
इ० पूर्वस्थित संपून दुसरें प्रवृत्त होणें, दुपार म
ध्यरात्र, इ० परतणें स० अतिक्रान्त होणें, मनुष्य
स्वभावादिकानें पूर्वस्थिति तें सोडून स्थित्यंतरा
तें पावणें.

परतंत्र, ३ किं० सं० दुसऱ्याचे जो स्वाधीन तो, २,
सं० स्त्रिया भर्तृ परतंत्र इ० स्थलीं समासी भ
र्त्रेधीन असा अर्थ होतो.

परतभाडे, न० भाडेकरी भाडे पोहोचवून मागे
स्वस्थानीं जाण्याचे प्रसंगी जें तिकडचेंच भाडे
पतकरितो तें.

परतवण, न० द्विरागमन.

परतवेळ, स्त्री० परतकूळ.

परतवेळ, स्त्री० दुपार परतल्या घरची जी वेळ
ती.

परता, अ० पलीकडे, २, भाषणांत औदासिन्या
दि गम्य असतां केवळ वाक्यालंकारार्थ या
चा प्रयोग होतो. उ० मला जायेंना मी परता एथें
च राहतो.

परतीर, न० नद्यादिकांचें पलिकडलें जें तीर
तें.

परंतु, अ० पूर्वाव्यर्थ अंगिकारून त्यास
दोष प्रतिपादनादिरूप विरुद्धाव्याचा उप
न्यास कर्तव्य असतां मध्यें याचा प्रयोग हो
तो.

परमून, अ० पुनरपि; परतून गोष्ट इ० मांगणें स० उ
लटून गोष्ट सांगणें असा अर्थ जाणावा.

परत्वे, अ० अनुरोधे करून याचा प्रयोग ममासी हो-
तो; उ० कालपरत्वे, वयः परत्वे.

परदेश, पु० सं० स्वदेशाहून भिन्न कोही दूर जो देश
तो; २, प्रवास.

परदेशी, ३ लिं० स्वदेश सोडून परदेशांत आला जो
मनुष्यादि त्यास तेथें स०; २, पु० हिंदुस्थानी, र-
जपूत, इ० लोकांस दाक्षिणात्य स०.

परद्वार, न० सं० परवनिता किं० सामान्य वनिता योशी
जोसंगनें.

परद्वारी, ३ लिं० सं० व्यभिचारी पुरुष तो.

परधन, न० सं० कन्यारूपमंतानास स०; २, परानें
जें धननें.

परंपरा, स्त्री० सं० एकापुढें एक किं० एकामागे एक
अशा क्रमानें अनेक संबद्ध पदार्थांची जी माला
ती, वंशपरंपरा, वडिलपरंपरा, शिष्यपरंपरा, इ०
शब्द जाणावे.

परंपरागत, ३ लिं० सं० वंशादिपरंपरेनें चालत आ-
ती जीवृत्ति, आचार, इ० तो.

परंपराविटाळ, पु० परंपरास्पर्शजन्य जो विटाळ तो.

परंपरासंबंध, पु० सं० आपलेसंबंध्याशीं कोणे काचा
संबंध आहे स्तूणून त्याचा आपला जो संबंध तो.

परंपरास्पर्श, पु० सं० परंपरासंबंधानें जो स्पर्श तो.

परपुरुष, पु० सं० स्त्रियांस आपले पतीसोडून जो इ-
तरपुरुष तो.

परबाण्य, न० जाकाठीस शीड संबद्ध असनें अशी
जी जोस काठीवर बंदवायाची काठीनें.

परभारां, सारें, रे, अ० गमनावसरीं जामध्यवर्तिस्थ

लावरून जाण्याची संभावना असत्ये त्यास्थलास

चुकवून जाणें येणें, याक्रियांचें वि०; उ० घरीं जाण्या

ची तराहोती स्तूणून तुमचे घरीं नयेनां परभारें मीं

गेलों; २, कोणेक व्यवहार जाजास्थली संबंध पावून

होत असावा अशी योग्यता असतां त्यात्यास्थलीं

संबद्ध होतां; उ० मलांनसांगतां यांस तूं परभारें

निरोप देतुंनको, तुमचे शत्रूंचें परभारेंच पारिपत्य

मालें; ३, आपलेपरोक्ष, उ० आपलेपरभारें आप-

त्यास कोणी शिष्यादित्यातर त्याचाराग मातूनये.

परभुडां, पु० निदेनें परभूस स०.

परभू, पु० कायस्थ आणि पाठारे या दोन जातींचा

जो मनुष्य त्यास स० व त्या दोन जाती त्या प्र०

परम, ३ लिं० उत्कृष्ट, केवल प्राकृत व्यवहारीं हें क्रिया

विशेषण, किं० विधिविशेषण प्रायः दिसतनाहीं.

परममर्यादा, स्त्री० कांहीं एक व्यवहार, शक्ति, इ०

कांची केवल शेवटची जी मर्यादा ती.

परमहंस, पु० सं० मन्याशांत एक भेद आहे.

परमा, पु० एक धातुरोग आहे.

परमाणु, पु० सं० पृथ्वी, जल, तेज, वायु, यांचा केव-

ल सूक्ष्मजो अंश जाहून पुढें सूक्ष्मतेची कल्पना रा

हात नाहीं तो.

परमात्मा, पु० सं० सर्वव्यापी, सर्वसाक्षी, समष्टिस्व-

रूप एकजो आत्मा तो.

परमायु, न० सं० योनिपरत्वे करून परममर्यादा जा

आयुष्याचा आहेत नावत्यर्धेन जें आयुष्य तें.

परमार्थ, पु० सं० ईश्वरसाधन रूप जो पुरुषार्थ तो;

२, कांहीं एक गोष्टींतील केवल खरा जो अंश अस

तो तद्रूप जो अर्थ तो; उ० कवी वर्णनप्रसंगीं मुख्या
पेशां चंद्राम केवल तुच्छकरितान परंतु परमार्थ पा
हतां मुखते मुख आणि चंद्रतो चंद्र च.

परमार्थबुद्धि, स्त्री० सं० कपटादिरहितभावार्थरूप
जी बुद्धि नी.

परमार्थी, २ लि० सं० ईश्वरसाधनरूप परमार्थिकडे जावें
प्रपंचापेशां विशेष लक्ष्य तो; २, भावार्थी.

परमावधि, पु० स्त्री० सं० परममर्यादा.

परमे, न० परमा.

परमेश्वर, पु० सं० जगदीश्वर.

परलोक, पु० सं० पुण्यपाप, तारतम्यानें मेल्यानंतर
प्राप्तहोणारे जे स्वर्ग, नरक, इ० तो.

परवचा, पु० साकेतलीं मुलें सायंकाळीं धुळाक्षगचा
पाठ स्मृणतात तो; २, रा० ला० संसारकृत्यादि सं
बंधी झालेल्या गोष्टी ऐकणारास कंटाळा येई तो को
णीं पुष्कळपणीं सांगू लागला असतो त्या गोष्टीस
स.

परवंट, पु० मुली नेसले वस्त्राचाच कोही पदर उरवून
तो त्या नेसणा वरून कंबरेभोंवता गुंडाळितात अ
सा नेसण्याचा प्रकार तो.

परवंटी, स्त्री० परवंटानें नेसायाचे दर्शने जीमुलगीनी.

परवड, स्त्री० वा० पत्त्याकारद्वितीयार्थी; २, परवचा;
३, दे० दुईशा; उ० मीं घरीं नहो तो स्मृणून मासेससा
राची परवड साली; ४, को० थर; उ० शंभर परवडीनी
ही भिन्न नथार होईल.

परवडणें, पुरवणें प्रथमार्थी.

परवणें, सं० कन्हणें.

परवता, पु० परवचा

परवर, न० एकभाजीचें फल आहे; २, स्त्री० त्याची
बेल.

परवश, २ लि० सं० परतंत्र.

परवा, स्त्री० कोणेकपदार्थादिकाचावर्षीं यास जपलें
पाहिजे एतदनुगधानें वर्तलें पाहिजे इ० रूप जो उ
कृष्टताग्रह असतो ती; उ० हे जेव्हां भांगेचे कैफांत
गुंग होतात तेव्हां राजाचीही परवा बाळगीत नाहीं;
प्रायः निषेधविषयीं प्र०; २, कोणे गोष्टीविषयींही
गोष्टकशी निभावेल इ० रूपजी चिंता वाटत्ये ती;
उ० हे काम तुमचें मला पावेलें तुस्तीपरवा बाळगूं
नका.

परवां, अ० वर्तमानदिवसापासून एकदिवसानें व्य
वहितपूर्वदिवशीं कि० उत्तरदिवशीं; २, स्त्री० न०
तो दिवस; उ० तूं परवां देईन परवां देईन स्मृणतो ग
पण अशीं शंभरपरवां गेलीं; हे पोर परवांचें आणि
फारबोलतें इ० स्थलीं अल्पकालाचें उपलक्षण हो
तें.

परवाजा, पु० को० परवचा.

परवाणगी, परवानगी, स्त्री० राजादिकापासून को
णेंक कार्य करण्याविषयीं मागून घेतलीजी आज्ञा
ती.

परवानगीबरदार, पु० कोणेकास परवानगी घेऊन
देण्याचे कामावर श्रीमंतलोकांनीं कोणींसेवक ठेवि
ला असतो तो.

परवार, अ० जाणें, याचा योगीं प्र० व्यालेली गोमं
द्विष्यादिक फळायाचे पडणास नफळतां राहणें.

परवारी, पु० महार.

परव्हा, पु० मूलकेवळ लाहान असतां च त्याची माता

पुनः गरोदर राहिली असतां विचें दुग्धनाशिल्यासु
कें मुलास रुखवशी लागत्ये तो .

परव्हां, अ० स्त्री० परवा .

परश, पु० परशु .

परशु, पु० सं० शस्त्र आहे .

परशुराम, पु० सं० विष्णूचे दशावतारांतील साहाबा
अवतार तो .

परशुरामक्षेत्र, न० सं० दक्षिणेस गोकर्ण, उत्तरेस वि
मलनिर्मल, पूर्वेस सत्याद्रि, पश्चिमेस समुद्र, एत
न्मध्यवर्ती जो देश तें .

परस, न० परडें द्वितीया र्थी; परसांतील भाजी ल०
जास आत्मसात्करायास विशेष प्रयत्न लागे
तसा जो शत्रु इ० त्यास ल० .

परसदार, न० नागीलदार .

परसा, पुं० शीतनिवारण किं० भिजले लें वस्त्रादि शे
कणें इ० घर्षजो चुलीवांचून इतरत्र भूमीवर अ-
ग्निपेटवितान तो .

परसाकड, परसाकडे, परसाकडेस, अ० मल
विसर्गार्थ जाणें, बसणें, इ० क्रियांचें विशेषण;
२, स्त्री० न० मलाची बाहेर पडयासाठीं अपान हा-
राकडे गनि होउं लागत्ये तें .

परसूं, न० परस .

परस्त्री, स्त्री० सं० आपले स्त्रिये वांचून इतर दुस-
र्यांची जीस्त्री: जिशीं संग केला असतां व्यभिचा-
र दोष घडतो ती .

परस्पर, ३ लिं० सं० याणें त्याजवर उपकारादिकरावे
त्याणें याजवर करावे अशा प्रकारां उपकारकरण
कलह, युद्ध, इ० क्रियांचा ठायीं प्रवृत्त जे उभयतां ते,

उ० परस्परानीं परस्पराने तोंडांत मारिली, हे परस्पर
सखे आहेत ल० याचा तोसरवा त्याचा हासरवा; २,
तादृशीनीनें केलेला जो कलह, स्नेह, इ० तो; उ०
यांचें परस्पर वेंर आहे; ३, अ० परभारें; ४, याणीं
एकमेकास परस्पर चावले इ० स्थलीं क्रियाविशेष
ण ही होवें .

परस्परौ, परस्परें, अ० परस्पर तृतीयचतु र्था र्थी .

परस्वाधीन, ३ लिं० सं० परतंत्र; ल० परस्वाधीन जिणें
आणि पुस्तकीं विद्या उपयोगी नाहीं .

परळ, पु० मृत्तिकेचें पात्र आहे, जाजवर तव्याचें अ-
भावीं भाकरी भाजता येतान इ० बुपयोगी पडतो
तो: २. एकझाड आहे .

परळी, स्त्री० लाहान जोपरळ ती .

परा, स्त्री० सं० केवलसूक्ष्मसकल शब्दांचें बीजभूत
अमेंजें योगगम्य शब्दस्वरूप आहे ती .

पराई, स्त्री० तारुण्य आणि वार्धक्य अशा दोन जा
वचोवस्था त्या प्र०; उ० चढती पराई जाउन उत-
रती पराई लागली .

पराकाष्ठा, स्त्री० सं० कांहीं एक गोष्टीचें अतिशयित
पण्याची शेवटची जी दशा जी पुढें अतिशय हो-
ण्याची मर्यादा राहिली नाहीं ती; यदा पराकाष्ठा
स्वस्ताई जाली इ० स्थलीं स्वस्ताईची पराकाष्ठा
जाली किं० पराकाष्ठेची स्वस्ताई जाली असें ता-
त्पर्य .

पराक्रम, पु० सं० लोकांनीं वाहवा लुणाया जोगें जें
प्रबल शत्रूचा पराजय विपुल धन संपादन इ० अ-
साधारण कर्म त्याचा निर्वाह व्हावयाजोगा पुरुषा
दिचेतनाचेतन सर्वपदार्थांचे अर्गीजो सामर्थ्यविशेष

परिगृहीत आहे.

परिघ, पु० सं० कांहीं एक स्थलांत मनुष्यादि प्रतिबंधार्थ भोंवतालें भिंत किं० कुंपण इ० करितात तो;

२, एक आयुध आहे; ३, सत्तावीस योगांतील एक णिसावा योग तो.

परिचय, पु० सं० मनुष्यादिकांची परस्परें महवासादिकांमुळें पुरतेपणीं जी ओळख किं० कोणेक विषयाचे अथवा गोष्टीचे संवनाद्यभ्यासा मुळें यामध्यें यायाप्रकारचे गुण आहेत किं० हे यायाप्रकारें करावें लागतें इ० रूप ज्ञान संस्कार होतो तो; २, दे० प्रत्यय.

परिचरण, न० सं० सेवा.

परिचर्या, स्त्री० सं० परिचरण.

परिचायक, ३ लिं० सं० कोणेक अर्थानें अन्यथात् भांतिपरिहारक जें कांहीं चिह्न असतें तो.

परिचित, ३ लिं० सं० जाणा परिचय जास झाला आहे तो त्याचा.

परिछिन्न, ३ लिं० कोणेक परिमाणानें किं० संख्येनें परिछेद झाला आहे जाणा तो; २, अ० आंत अन्यथा भावाचा यत्किंचित् हि प्रवेश न ठेवितां सांगणें इ० क्रियांचें वि०; ३, तुलापरिछिन्न बोलून को स्तणून सांगितलें असतां पुनः बोलतोस.

परिछेद, पु० कोणेक परिमाणादिकें करून कांहीं पदार्थांचें जें इयत्ता करण तो; २, ग्रंथादिकांचे कांहीं प्रकरणादि संगतीनें भिन्नभिन्न केलेले जे विभाग ते म०.

परिछेदक, ३ सं० परिछेदकर्ता जो पुरुषादिक किं० परिछेदसाधन जें परिमाण विशेषादि तो.

परि

परिजन, पु० सं० सेवक.

परिणत, ३ लिं० सं० परिणाम पावला तो; २, नम्र.

परिणय, पु० सं० विवाह.

परिणयन, न० सं० विवाहमार्गानें जें स्त्रीचें ग्रहण तें.

परिणाम, पु० सं० कोणेक पदार्थांचें किं० गोष्टीचें पूर्वरूप जाडुन रूपांतररूप जी अवस्था होत्ये तो; ३, उ० दकाचा धूमरूप परिणाम होडुन त्याचा पुनः पर्जन्यरूप परिणाम होतो; पापकर्मांचा परिणाम नरक होतो, एथें कारणच फलादिरूपता पावतें असा सिद्धांत विवक्षित आहे.

परिणामशूल, पु० सं० एक पोटस्कळांत भेद आहे, जाची अन्नपचन होडुन पोटरिकामें होडुं लागलें ल० वेदना होडुं लागत्ये तो.

परिणीत, ३ लिं० विवाहित.

परिंतः, अ० सं० सभों वारच हूंकडे.

परितुष्ट, ३ लिं० सं० संतुष्ट.

परितोष, पु० सं० संतोष.

परित्यक्त, ३ लिं० सं० सर्वथा जो त्यक्त तो.

परित्याग, पु० सं० कोणेक गोष्टीचा किं० मनुष्याचा सर्वथा जो त्याग तो.

परिधान, न० सं० नेसणें किं० पांघुरणें एतद्रूपें करून जें वस्त्राचें धारण तें.

परिधि, पु० सं० कांहीं एक वस्तूचा जो सभोंवता घेरतो; २, कांहीं एक वस्तू भोंवता जो कशा एकाचा वेढा तो.

परिनाळिका, स्त्री० कोणेक कर्मांमध्ये यापुढें हें करावें त्यापुढें अभ्युक्त करावें इ० रूप जो कमती; २, ला० एकणारास कंटाळा यावयाजोगी लांबच लांब

जी

जी गोष्ट तिला ल०; ३, शाकुंकेना वरनें पाणीं जाया
स जोपनव्वासारखा अवयव करितात नी .

परिपक्व, ३ लि० सं० पुरताजो पक्व तो .

परिपक्व बुद्धि, ३ लि० सं० प्रौढ बुद्धी तो .

परिपाक, पु० सं० पुण्यपापरूप कर्मांचा कि० अन्न, धा-
न्य, फल, इ० कांचा पुरतेपणीं जो पाक तो .

परिपाटी, स्त्री० सं० परिनाटिका .

परिपाठ, पु० कोणेक गोष्ट करण्याची चाल चालत अ-
सत्ये तो; उ० आमचा त्यांने घरीं जाण्याचा परिपा-
ठ नाही .

परिपालन, न० सं० सर्वांशीं जें पालन तें .

परिपालित, ३ लि० सं० परिपालन केलें जावें तो .

परिपीठिका, स्त्री० सं० मूळपीठिका .

परिपुष्ट, ३ लि० सं० सर्वांशीं जो पुष्ट तो .

परिपूरण, न० कांहीं एकाची न्यूनता परिहार करण्या-
चा जो व्यापार तें .

परिपूर्णा, ३ लि० सं० परिपूरण झालें जावें तो .

परिपूर्ति, स्त्री० सं० परिपूर्णता .

परिभाषा, स्त्री० सं० लौकिक कि० शास्त्रीय जे भि-
न्नभिन्न व्यवहार त्यांचा ठायीं प्रत्येकीं विधिव्य-
वस्थार्थ अमुकास अमुक सणावें अमुक प्राप्त-
झालें असतां अमुक करावें इ० रूपजे शब्दादि
विषयक नियमित संकेत निरनिराळे असतात नी,
ती त्या त्या व्यवहाराची; २, ग्रंथप्रतिपाद्य व्यवहा-
रांतील संकेतसमजावा लागून तद्दिधायक जो ग्रं-
थांश असतो नी .

परिमल, परिमल, पु० सं० सुगंध .

परिमाण, न० सं० हें एवढें, इतकें, अशा व्यवहास का-

रणी

रणीभूत जो पदार्थ निष्टसंख्याभिन्न गुणविशेष
असतो तें २, तद्दिशिष्टपदार्थांचीं परिछेदक तोळा
पायली, गज, पटिका, इत्यादिसाधन तें; ३, त्यासा-
धनाचीं तद्दिशिष्टपदार्थांचें जें परिछेदकरण तें .

परिमार्जन, न० सं० मलादि दूरीकरणार्थ जें प्रक्षाल-
न; २, क्रोध, शोक, फज्जा, इ० कांचें कांहीं उपायें
करून जें निरसन तें .

परिमार्जित, ३ लि० सं० प्रक्षालित; उ० घड्या जा
वत्यांचा रजक परिमार्जित तितुच्या .

परिमित, ३ लि० सं० कांहीं एक परिमाणानें जो मा-
पलेला पदार्थ तो; २, ला० जितक्या सतिनकें अति-
रिक्त नव्हे जें भाषणादि तो .

परियेसणें, ग्रं० ऐकणें .

परिवर्जन, न० सं० कांहीं पदार्थादिकांचें सर्वांथा जें
वर्जन तें .

परिवर्जित, ३ लि० सं० परिवर्जन केलें जावें तो .

परिवार, पु० सं० आपले पदरचे दासी, दास, चाकर,
कारकून, इ० रूप जें रचलें तो .

परिवेष, पु० सं० चंद्रास कि० सूर्यास रचकें पडतें तो .

परिवेषण, न० सं० भोजनोपयुक्त पदार्थां तें पात्राव-
र घालण्याचा जो व्यापार तें .

परिवेष्टित, ३ लि० सं० कांहीं एका भोंवता लें परितः
वेष्टित जें वस्त्रादिक कि० वस्त्रादिका नें परितः वे-
ष्टित जो कांहीं पदार्थ तो .

परिशीलन, न० सं० शास्त्रादिकांचें अनेक प्रकारें
जें अभ्यसन तें .

परिश्रम, पु० सं० कांहीं एक कामावर शरीरास क-
ष्ट होत असें रचण्याचा जो व्यापार तो; २, तेंणें करून

होता

होना न जेकष्ट तो.

परिष्कार, पु० सं० लक्षणाबर कांहीं दोष आला अस तां विशेषण दानादिद्वारा त्या लक्षणाचें जें समर्थ न तो.

परिष्कृत, ३ लि० सं० परिष्कार झाला आहे जाणा तो.

परिसंख्या, स्त्री० सं० करणारतर एचटें मात्र करावें अशा तात्पर्याचा जो कांहीं एक गोष्टीविषयी विधि असतो ती; उ० अनध्यायदिवत्रीं रवेळावें हापरि संख्याविधि, यान्हेतात्पर्य रवेळावें या अंशीनाही अध्ययनदिवत्रीं सर्वथा रवेकूनये यानिघेधांशी आहे.

परिसणें, ग्रं० परियेसणें.

परिस्फुट, स्त्री० सं० गुप्तगोष्टीची जी प्रसिद्धि ती; २, ३ लि० अर्थाविषयी कांहीं गुप्तांश राहून ये असे जें स्पष्ट भाषणादि तो; उ० असे आंवां कून आंवां कून कांबोलतां काय असेल ते चांगलें परिस्फुट बोला.

परिस्फोट, पु० सं० फलादिकांचा आंतील अंश वा हेरदिसूलागे असे फुटण्याचा जो प्रकार तो; २, गुप्तांशाची जी फोड तो.

परिहार, पु० सं० दोष, संकट, इ० कांचें जें दूरीकरण तो.

परिहार्य, ३ लि० सं० परिहार करायास योग्य जें दोषादिक तो.

परिहास, पु० सं० धडा, मस्करी, इ० जो विनोद तो.

परिहृत, ३ लि० सं० परिहार झाला आहे जाणा तो दोषादिक.

परिज्ञान, ३ लि० सं० पुरतेपणीं जे जाणला किं वा:

ओळखिला तो.

परिज्ञाना, ३ लि० सं० परिज्ञान आहे जास तो.

परिज्ञान, न० सं० कांहीं गोष्टीचें किं० पदार्थाचें पुरतेपणीं जें ज्ञान किं० ओळखवें.

परी, अ० स्वस्वबुध्यनुसार किं० स्वस्वयोग्यतानुसार;

उ० मीं आपले परी काय सांगा यान्हे तें सांगितलें, व डील वडिलांपरी बोलणार लें करें लें करां परी छळणार; २, तडूंपेकरून तो अशा प्रकारें कोणे क अर्थाची विवक्षा असतां यान्हा प्र० होतो; उ० पैक्यापरी पैका रवर्चा झाला बायकोपरी बायकोमेला; घरांत नको काय तां दुळांपरी तां दुळपाहिजे न तुपापरी तूप दुधापरी दूधपाहिजे अचघें पाहिजे; स्त्र० बापापरी बापगेला बांबलतां ओंढगेला; ३, परंतु या अर्थीं ग्रंथी प्र०; ४, परस्पर अर्थाचें जें सादृश्य त्याचें वाचक हें अव्यय; उ० असा प्रभुदिसेबको भजसिखास दारापरी; ५, स्त्री० प्रकार, यापरी, त्यापरी, इ० स्वतीं या प्रकारें त्या प्रकारें असा अर्थ होतो; ६, तोंड मनुष्याचें, अंगपसूचें, पुछमयूराचें असें सपक्ष जें विच करितात ती.

परीट, पु० लोकांचीं वस्त्रे धुवून उपजीविका करणा री अशी जाति आहे.

परीटघडी, स्त्री० परीट वस्त्र धुवून त्याची घडी घालितो ती; २, ३ लि० निदिशिष्ट वें वस्त्र तो.

परीप्रकारचा, ३ लि० नानाप्रकारचा.

परीप्रकारें, अ० नानाप्रकारें.

परीस, पु० एकपाषाण आहे, जाचे स्पर्शानें लोहाचें रूबर्ण होतें; २, सौंदर्यादिगुणांनीं उत्कृष्ट जो मुलगा, इ० त्यास आरोपानें विधान करितात; ३, अ०

अधिक, उणा, चांगला, वाईट, दूर, जवळ, लांब, आंगूठ, इ० कांचें सांबंधिकत्वे करून कथून कर्तव्य असतां अवधिभूतासुद्धें याचा प्रयोग होतो; उ० या मुलापरीस हा मूल चांगला, इ०.

परीक्षक, ३ लि० परीक्षा करण्यामध्ये जो कुशल तो.

परीक्षणें, कोणेक पदार्थ किं० गोष्ट हा असुक किं० यामध्ये असुक गुण आहेत, असुक दोष आहेत, अशा प्रकारांनें जाणणें.

परीक्षा, स्त्री० सं० परीक्षण्याचा जो व्यापार ती; २, तद्विषयीं जें बुद्धि कौशल असतें ती; उ० मलारूपयांची परीक्षा नाही, तूं खरा खोटा सराफास दाखीव.

परीक्षित, ३ लि० परीक्षा जाची झाली आहे तो.

परूस, न० परसूं.

परूसदार, न० परसदार.

परोचा, परोता, पु० परबचा.

परोपकार, पु० दुसऱ्यावर जो उपकार तो.

परोपकारी, ३ लि० परोपकार करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

परोपरी, अ० नानाप्रकारें.

परोक्ष, अ० सं० असमक्ष.

पर्जन्य, पु० सं० मेघापासून पडतें जें उदक तो, हा बोलूं लागला म्हणजे पर्जन्य पाडतो म्ह० तरि तणाणि पुष्कल असें बोलतो, पुष्पाचा पर्जन्य इ० स्थलां पुष्पादिकांचा पर्जन्यवत्पात असा अर्थ होतो.

पर्जन्यकाळ, पु० उन्हाळा आणि हिवाळा यांचे मधलाचानुमात्यासक पर्जन्य पडायचा जो काळ तो.

पर्ण

पर्ण, न० क्रमानें बाडीक होत गेलेली अशीमध्ये मोठी शीर पाठीचे कण्यासारखी असत्ये आणि तिचे दोहो अंगांनीं अस्थिपंजरा सारखे तुल्य अवयव विभाग असतात, असे जे वृक्षावयव विशेष तें.

पर्णकुटी, स्त्री० सं० वरपर्णांचेंच आच्छादन करून केलेलें जें लहानसें घर ती; २, लहान जें तृणादिकांचें घर त्यास गाईसगायकं स्तणणें असा कांहीं एक बोलण्यांत दुबळेपणाचा डौल आहे त्याडौला नें म्ह०.

पर्णणें, पुरुषानें पत्नीत्वे करून स्त्रीतें, किं० स्त्रीनें पतित्वे करून पुरुषातें, विवाहधर्मानें स्वीकृत करणें.

पर्णबीज, न० एक औषधी आहे, जिचा पानासच अकुर फुटून झाडें होनात तें.

पर्णशाला, स्त्री० सं० पर्णकुटी.

पर्बाण, न० परबाण.

पर्यंक, पु० सं० मंचक.

पर्यटन, न० सं० विवक्षित देशीं इकडून तिकडे तिकडून इकडे किं० सभोंवार इ० अनेक गतींनीं फिरण्याचा जो व्यापार तें.

पर्यंत, पु० जेथें पदार्थांचें अस्तित्त्व संपतें आणि पुढें अभाव लागतो असा जो त्या पदार्थांचे भोंवताला भाषाभाषांचा अवधि असतो तो; २, अ० कोणेक क्रियादिकां विषयीं उत्तरावधिलें करून विवक्षित जो देश काळादि तोलागे इतक्यांत

पर्यवसान, न० सं० कोणेक गोष्टीचा जो शेवट तें.

पर्बा, पु० रा० ओटा.

पर्याप्त, ३ लि० सं० आणखी कांहीं पाहिजे अशी आकां

आकांक्षा नउरे इतका साक्षा जो तो; ३० एवदा कागद इतके लिहिण्यास पर्याप्त होईल; शंभर रुपयें मिळाले स० मासे इलेस पर्याप्त, हावीर मासे शक्तीस पर्याप्त होणार नाही; २, कांहीं विषयाविषयीं आणखी पाहिजे अशी आकांक्षा जास राहिली नाही तो; ३० पावसानें सगळीं सगेवरे पर्याप्त झालीं.

पर्याप्ति, स्त्री० सं० परिपूर्णता.

पर्याय, पु० सं० एकार्थकजे दोन शब्द ते परस्पर;

२, एककार्याविषयीं साधक परस्पर निरपेक्ष अनेकजे कृतिप्रकार असनात ते प्रत्येकी; ३० माहागिरी करून जलमार्गानें जावें कि० घोडे करून पायवाटेनें जावें असे दोन पर्याय आहेत, त्यामध्ये एकास मुख्यत्व आणि इतरास गौणत्व असतां गौणास मात्र स०; एकादशीचा मुख्यपक्ष होईनातर कांहीं पर्याय करावा; ३, कोणेकगोष्टीचा पूर्वप्रवर्तमान जो ओघ तो, विवक्षितानुरूप दुसरे कडे फिराया सार्हीं युक्तीनें काढिला जो कांहीं मार्ग तो; साबकार सोडीनां तेव्हां शेतपिकलेसणजे तुसे स्वाधीन करीन असा पर्याय काढून मीं निघून आलों; ४, कांहीं एक कार्याची मुळापासून शब्दपर्यंत जी आवृत्ति तो; ३० शास्त्रकेवळ पहिल्या पर्यायास समजतें असें नाही दोन तीन पर्याय करावे लागतात; ५, एकचकार्य एकवारनकरितां विभागून विभागून अनेकवारकेलें असतां कालभेदप्रयुक्त घडनातजे त्याचे विभाग ते ५०; ३० जाग्याचे अडचणीमुळे चारपर्यायांनीं ब्राह्मण भोजन झालें; ६, कोणेकमोठें वार्य

थोडके कालांत व्हावें स्मरण कर्त्रादि सर्व सामग्री अनेक पटक करून अनेक स्थलीं चालतात जीं तीं कार्ये तीं प्र०; ३० एकदांच चारपर्याय चालविले तेव्हां हजार ब्राह्मणास चारघटकांत दक्षिणा आटपली; ७, कोणेक क्रियेचा संस्कार अनेकांवर योग्यपद्यें करून असूनये एकावर झाला स० दुसऱ्यावर होई असा जो क्रियेचा प्रकार तो; ३० नित्य एकच धोवनेसूनये पर्यायानें दोन्हीं नेसावीं; ८, बयाद; ३० होय कि० नाही स्मरण सांगवें तो हजार पर्याय सांगतो, हिशेब विचारिला असतां इकडे दोन शें खरचले तिकडे शंभर खरचले असे अनेक पर्याय सांगतो; ९, क्रिया कि० गुण यांचा भेदक जो प्रकार त्याचे अर्थी प्रायः याचा प्रयोग करितात; ३० यांचे बोलण्याचा पर्याय निराळा त्यांचे बोलण्याचा निराळा इ०.

पर्युदास, पु० सं० विधीचा ठायीं अन्वित होणारा जो अर्थसमुदाय त्यांतून जाव्यन्कीवर विध्यन्वय इष्टनसतो त्याव्यन्कीचा त्यासमुदायापासून केला असतो जो भेदतो; ३० अचूनातिरिक्त सर्व बोलावें याशब्दांत बोलावें याविधिविषयीं अचूताचा पर्युदास केला आहे.

पर्युषित्, ३ लि० शिजलेलें अन्न, घरांत आणि लेले पाणी, पुष्प, इ० क एकत्रादिकाल राहिल्यामुळे जें दोषयुक्त झालें तो.

पर्व, न० अमावास्या, पूर्णिमा, वैश्रति, व्यतीपात, संक्रान्ति, ग्रहण, कपिलाषष्ठी, इ० जेसमुद्दसा न, आद्, दान, इ० पुण्यकर्मविषयीं कालसांगीतले आहेत जांचागयीं पुण्यकर्म केलें असतां

कोटिगुणित फल होने इ० सांगीतले आहे ते काल प्रत्येकीं; २, ला० कोणेक व्यवहार अतिशय पूर्वक सर्वत्र प्रवृत्त होतो किं० कांहींपदार्थ विपुलपणे सर्वत्र होतो असा जो काल तो, त्या व्यवहाराचें किं० पदार्थाचें पर्व असें स०; ३० आतांसें हरडयाचें पर्व आलें आहे; ३, वेळू, बोरू, बोट, इ० कांचें पर्व नें,

पर्वकाल, पर्वकाळ, पु० पर्व, तृतीया र्थावाचून; २, कांहीं एक अर्थाचें जिकडे पाहावें तिकडे तोच दिमावा असें होतें जें बाहुल्य त्यास स०

पर्वणी, स्त्री० पर्वकाल आणि पर्व यांचा अपभ्रंश.

पर्वत, पु० सं० सहादि इ० पृथ्वीचे मोठमोठे जे उंच वटे आहेत ते प्रत्येकीं; २, दुर्निर्वह जड भारी जें काम, दुःख, इ० त्यास त्याचा त्याचा पर्वत असें स०; ३० बापानें कर्जाचें पर्वत करून मात्र ठेविले आहेत.

पह्या, पु० कों० पर्वा; २, पर्जन्य कालीं पावळ्या इ० संबंधी पाणी बाहेर काढून घावयासाठीं जो चर खणून करितात तो.

पल, न० सं० घटकेचा साठावा भाग; २, मांस; ३, चाळीसमासे वजन तें.

पलख, पु० न० हिं० पलप्रथमार्थी

पलंग, पु० हिं० वरनिजाया जोगा लांकडाचा एक पदार्थ करीत असतात तो.

पलंगडी, स्त्री० लाहान जो पलंग ती.

पलंगपोस, पुं० हिं० सर्व आंथरुणाचे वर घालायाचें जें चांदरें वस्त्र असतें तो.

पलटण, पलटन, न० बंदूक घाले पायदळाचा जो

समुदाय तो प्रायः अकराशांचा असावा.

पलटणी, पलटनी, ३ लिं० पलटन संबंधी मनुष्यां दिक तो.

पलतड, स्त्री० नद्यादिकांचें जें परतीर ती.

पलभा, स्त्री० सं० अयनां शसहिन सूर्य केवल विषुवसूत्रावर असतां मध्याह्नीं द्वादशांगुल शंकूची जाजा देशीं जीजी अंगुलाद्यात्मक आयापडती ती त्यादेशीं.

पलारवतीमार, पु० फरमाशीमार.

पलाटन, न० पर्यटन, २, पलांटी.

पलांटी, स्त्री० आसपासचे देशीं जी फेरीती; ३० तुलीं अशी पलांटी मारून या तों मीं रुपयें तयार करून ठेवितों.

पलांडु, पु० सं० कांदा खणून कंदविशेष आहे तो.

पलाण, न० उंटाचें जें पल्याण तें.

पलायन, न० सं० भयादिकांमुळे दुसर्थास आपणानसांपडावें खणून शीघ्रगतीनें किं० त्याचा होळा खुकवून इ० युक्तीनें क्वचित् गमन करितात तें.

पलाश, पु० सं० एक वृक्ष आहे.

पलिकडचा, पलिकडला, पलिकडील, ३ लिं० पलिकडे जो स्थित तो.

पलिकडून, अ० पलिकडचे देशादिका हून.

पलिकडे, अ० स्वसन्नि कृष्टलें करून विवक्षित जो सभोंवनादेशांश किं० मृत भविष्य रूप कलांश त्याचे बाहेर; ३० तुसा धोंडा आलीकडे पडलीं कालचें वर्तमान मात्र मला ठातुक आहे पलिकडेनकडे; उघांचा दिवस मींस भाळीन पलिकडे मलानकडे.

पलिता, पु० हि० हिलाळांन घालायासाठीं चिरगु-
टाची वाटोळी गुंडाळी करितान तो .

पलिस्त, ३लि० हि० अतिशयिनपीडा देणारा जो
वारा, पर्जन्य, द्राउपार, कार्याधिकार, इ० त्याम
स० .

पल्याण, न० सं० बसायान्चे कि० ओझें घालायान्चे
सोईकरितां घोटें, उंट, इ० कांन्चे पाटीवर घालाया
न्चें जें जीन, खोगीर, इ० केलें असतें तें .

पल्लव, पु० सं० पर्णसमुदाय विशिष्टजें शाखाग्रतो;
२, ला० कोणकगोष्टीम नवान्न जोडिलाजो दुसरा
अवयव तो; ३, त्याणेंसां गीतलें असेल नितकेंच
बोल नवापल्लव लावूनको; ३, वस्त्रान्चाजो पदर
तो .

पल्लवित, ३लि० सं० पल्लवजाम फुटले आहेत तो वृ-
क्ष, शाखा, इ० .

पल्ला, पु० नीमपायलीरूपजें माप तो; ०, पल्लेकर्या
न्चेंजें दाणें इ० वाहापाचें पोतें तो; ३, अडीचमण
रूपजें पकें वजन तो; ४, गतिमंताचे गतीनें प्राप्य
जो देशरूप, कालरूप, कि० व्यवहाररूप, अव-
धितो; ५, अशाच्यालीनें लोबान्चापल्ला आदेशणा
रनाहीं; इतक्याद्रव्यानें पुढीलवर्षपर्यंत पल्लायेणा
रनाहीं; मनसुबीचें प्रकरण साक्षीदार सांगतील
तें ऐकावें इतक्यापल्यास आपून ठेविलें; कोणका
चेपल्यावर असणें स० बरेंकरायान्न पाठीवर कि०
वाईटकरायान्न पाठलागावर असणें; ७, जोडा
इ० कांन्चा जो जरीन्चा मोठा पदर तो; ६, स्वतुजें इ०
पक्ष्यान्चा जो कळप तो .

पल्लाण, न० क० पल्लाचतुर्थाधीपरंतु देशविषयीं प्र०

पल्ली, स्त्री० सं० क्षुद्रजंतु आहे .

पल्लेकरी, पु० दाण्यान्चे पल्ले वाहून उपजीविका करीत
असतो तो .

पल्लेदार, ३लि० लफ्फेदार; २, लांबगोळा जावयाजो
गाजी तोफ, बंदूक, ती .

पव, पु० फांशावर एकत्वसंख्या बोधकचिन्ह असतें तो .

पवन, पु० सं० जासरूपनाहीं असें असून जाणा स्पर्श
होतो असें पंचमहाभूतांतील भूत आहे तो .

पवनचक्री, स्त्री० कोणीहानानें नफिरवितां बाचांन
चफिरत असावें असें जांतें केलें असतें ती .

पववारा, पु० तिफांशीखेळांत एक दान आहे, पववा-
राकरणें, किंवा लूणणें स० पळून जाणें .

पँवाडा, पु० कोणकपराकमी पुरुषाचे कीर्तीचें वर्णन
जांत केलें असतें असा एक प्राकृत कविता विशेष
आहे .

पवित्र, ३लि० सं० जाचें भक्षण, स्पर्शन, इ० कृतसंब-
धानें प्रत्यवाय लागतनाहीं कि० पापक्षयादिशांग-
लें फल होतें तो अन्न, उदक, स्थल, इ० पदार्थाच्या
मध्ये भक्षणाविषयीं अपवित्र असून स्पर्शाविष-
यीं पवित्र असेही किती एकपदार्थ क्रियाविशीं
मात्र पवित्र आहेत; प्रत्यवाय जनक कि० पापक्षय
कारकजें कर्म तो; ३, विष्याचि० अशौचादिदोष
रहित होवुंध्य तो .

पवित्रक, न० ब्राह्मणादिक मंध्यादिकर्मसमयीं दर्भा-
नें ग्रथिदिशेपशुक्त अंशुलीयक बोटोंत घाळिता
ततें कि० तदाकार स्वर्णानें हो असतें तें .

पशाम, न० पशु संकेतानें उपस्थांस्थित लोमा-
सल०; २, लोहों कर .

पशमी, ३लिं० یشی लोकरिचें जें वस्त्र तो .
 पशु, पु० सं० हनी आदिकरून सुगुसपर्यंत जे चतुष्पा
 द जीव तो; २, ला० केवल जो मूर्ध्वमनुष्य त्यास ल०
 पश्वान्त, अ० सं० अनंतर; २, पाठीमागे .
 पश्चान्ताप, पु० सं० काही वाईट कर्म हातून झाल्यानें
 तर खोली, वाईट, म्यां कर्मकेलें असा जो मनास
 भाव उत्पन्न होतो तो .
 पश्चिम, स्त्री० अस्ताचलाकडाल जी दिशा ती; २, ३
 लिं० पश्चिमदिश वळिन्न तो; उ० एथून समुद्र शुद्ध
 पश्चिम आहे .
 पश्चिमद्वार, न० संकेतानें अपानद्वाराम ल० .
 पश्चिमवायु, पु० संकेतानें अपानवायूस ल० .
 पश्यंती, स्त्री० सं० परेपासून हृदयस्थानी ईषन्मात्र उ
 मटनी जी बाणी ती .
 पश्यतोद्वार, पु० सं० सोनार .
 पसंत, पसंद, ३ लिं० चवघानीं खोडन ठेवितां मान्य
 कराया जाणा जो पदार्थ, भाषणादि व्यवहार, उरु
 ष, इ० तो; २, जो पदार्थादि जासमान्य झाला तो
 त्यास .
 पसरट, ३ लिं० उंची लांबीपेक्षा रुंदीचा विस्तार जा
 चा काहीं अधिक दिसतो असें जें भाडें आवृत्तस्य
 ल इ० किं० त्याचा जो आकार तो; २, ला० आटोप
 सारन व्हे असा जो कारभार इ० व्यवहार किं० भाष
 णादि तो .
 पसरणें, संकुचितपणें स्वल्पदेशव्यापून स्थित जो प
 दार्थ तो अधिक देशव्यापी अभा करणें किं० होणें .
 पसवणें, घोडीनें प्रसून होणें; २, केडीनें केळफूल,
 भात, नाचणी, वरी, इ० कानीं कणसें, तसेंच इतर ही
 वृणा

वृणास काहीं तुरेयेत असतात ते त्याणीं बाहेर टाक
 णें .
 पसा, पु० एके हातांत जिनकें धान्यादिक मावेल तितकें
 घ्यावयाकरितां खोळकट करितात जो हानाचा आ
 कार तो; २, वा० ओंजळ .
 पसार, पु० एकत्र बसून राहिलें असतां भुक्ताच्या
 परिणामांगला होत नाही तो व्हावा इ० अर्थ आ
 समंतानु भागीं फिरण्याचा व्यापार करितात तो;
 २, भरून चुकला तो पटिकादि कालमानवृत्ति .
 पसारा, पु० काहीं एक पदार्थांनीं किं० कार्यांनीं चहूंकडे
 पसरून जी स्थिति होत्ये तो; २, गुंगेस रात्री चराया
 सनेण्याचा जो व्यापार तो .
 पसारी, पु० हिंग, जिरें, मिमें, लसूण, कांदा, इ० किर
 कोळ जिनस विकणारा जो दुकानदार तो .
 पसू, ३ लिं० शिंगरें उत्पन्न करायासाठीं जी घोडी बाळ
 गितान ती, घोडीचेंच वि०
 पस्तकरणें, चोरादिकांनीं कोणे कास सर्वस्वीं नागवि
 णें; उ० शहरपदार्थांना लुटून पस्तकेलें .
 पस्तावणें, पस्ताव्यांत पडणें .
 पस्तावा, पु० काहीं एक कार्याचा उद्देशानें केला जो उ
 दोग तो निष्फल होतुन उरफाटें काहीं संकट आल्या
 मुळें मीयांत व्यर्थ प्रवृत्त जालों असा जो खेद उत्प
 न्न होतो तो .
 पस्तीस, ३ लिं० ३५ .
 पहाँट, पहाट, स्त्री० उषः काळापासून सूर्योदयप
 र्यंत जो काळ ती; २, उत्तररात्रीस ही ल०; उ० पहा
 टेचें प्रहररात्री उठला .
 पहाँटपटी, अ० रा० मोठ्या पहाँटेस .

पहाड, पु० हिं० डोंगर; २, अत्यंत उंच मोठा जोकंठ
ध्वनि त्यास स्०; ३, भूमीवरून द्रवपुरेना अशा
उच्चप्रदेशांभि कार्यकर्तव्य असतां भि
त्यादिकांत लांकडें घालून माळ्यासारखा आश्रया
र्थकरितात तो .

पहाडमूळ, न० एक औषधीमूल आहे .

पहाडी, स्त्री० पालखी, मेणा, इ० एकेका यानास व
ह्यास जे भोयांचे समुदाय ठेविले असतात ते
प्र०; २, डोंगरवट जो देश, जागा, इ० तो .

पहाडीकिल्ला, पु० डोंगरवरील जो किल्ला तो .

पहाडीजिल्हा, पु० हिं० एक रागिणी आहे .

पहाणखरडा, पु० शेत इ० कांची पाहाणीकरून त्या
वालेख जाजबर लिहिला असतो तो कागद .

पहाणदार, पु० पाहाणीदार .

पहार, स्त्री० दगडफोडणें इ० उपयोगी एक लोखंडी
आडुत आहे ती; २, प्रहराचा अपभ्रंश .

पहारा, पु० मार्गादिकांन्यादीयां अविबक्षित मनुष्या
दियेडुनये किं० ठेवलेला जिनस पानस कोणीनेडुं
नये किं० बंदिवान इ० कार्नां कोणीकडे यथेछ जाडुं
नये स्मणून तन्निदृषयां जपत बसण्याचा जो व्यापा
र तो; २, त्याकामावर नियुक्तजो शिपाई इ० तो; ३,
ला० कोणेकस्यलीं तेंथालवस्तू इ० गेली आली अस
तां समजायाजोगी कोणेकाची जागरूकपणें सर्वका
ल असत्येजी स्थिति तो .

पहारेकरी, पु० पहायचिरनियुक्तजो शिपाई इ० तो .

पहारेबंदी, स्त्री० शहर इ० कांत जागजागो पहारे बस
वून केला असतो जो बंदोबस्त ती .

पहाळी, स्त्री० दे० पावसाची मोठी जी सरती .

पहिलवान, पु० हिं० जेशी .

पहिला, ३लि० एक दोन तीन असें मोजायाचें असतां
एक यासंख्येचा जो विषय तो; २, अ० पूर्वी .

पहिलार, पहिलारू, ३लिं० पहिल्यानेंच जाले ती
जी गर्भिणी किं० प्रसूत ती .

पहिल्यान, पहिल्यानें, अ० प्रथमपर्यायास .

पहीपाहुणा, पुं० पाहुणा इ० तो .

पहुडणें, ग्रं० निजणें .

पळ, न० पळ; २, पु० दंगा इ० कांमुळें गावांतील किं०
देशांतील सर्वमनुष्यादिकानीं पळतकटावें अशी
जी अवस्था येत्ये तो; ३, तसा पळतचाललेला जो
मनुष्यादि समुदाय तो; ३, महामारी येतांच गा
वांत पळकटला; ३, आमचे गावांत पळआला
आहें; ४, स्त्री० कों० शेताचे बांधणांत पाणी अ
धिक जालें असतां तें बाहेर जावयास वाट बांध
ली असत्ये ती; ५, कोणेक पाठीस लागल्यामुळें
कोणे काची होत्ये जी निरपीट ती .

पळका, पु० दे० जळल्यामुळें जो आंगावरील त्वंगश
निघतो तो .

पळज, न० जांत तां दूळ नाहीं असा वांझा जो भातगो
ट्यांचा समुदाय तें .

पळजी, स्त्री० कों० वांझा जो धान्याचा समुदाय ती .

पळण, स्त्री० पळहिती याधीं .

पळणें, पळायमान होणें, पळायस वाट ठेवणें स्०
भाषणांत किं० लेखांत दुसरा धरीलतर नसांपडा
वें अशी कांहीं विवडकी राखून ठेवणें

पळतेंपीक, न० फलादिकांचा शेवटला बार तें; २, जा
काहीं एक पदार्थापासून काहीं एक फलाचा शेवटील

जो लाभ में .

पळपट , स्त्री० कों० पळण .

पळपटा , पळपट्या , पळपुटा , पळपुट्या , ३लिं०
पळण्यान्वास्वभाव जाऩ्वा तो .

पळपळीत , ३लिं० जांतरखंबीरपणा नाही अतएव
विश्वसनीय नव्हे असें जें भाषण व्यवहार इ० तो .

पळवा , पु० वाळवून ठेविली जी पालेभाजी तो .

पळशा , पु० हिंदूंत एक जाति आहे .

पळशी , स्त्री० एक झाड आहे .

पळस , पु० पलाश .

पळसपापडी , स्त्री० पळसाची जी बी ती .

पळसुला , पु० मुंजीचे चौथे दिवशीं करायाचें एक
कर्म आहे .

पळा , पु० मोठी जीपळी तो .

पळिंज . न० पळंजी .

पळी , स्त्री० पात्रांतून कांहीं जल , घृत , इ० पदार्थ का-
ढणें इ० कांस साधनभूत दंडविशिष्ट धातुमय पात्र
असतें ती .

पळें , न० कों० पळी , डाव , यांचें जें टवळें तें .

पळ्हाटी , स्त्री० कापसाचे झाडाची जी काठी ती .

पक्ष , पु० सं० बांद्रमासाचीं दोन अर्थें तीं प्र० ; २ , महा-
लयश्राद्ध ; ३ , आकाशमार्गें जाणारे जे काकादिक
त्यांचें उडान साधनभूत जे दोन दोन अवयव अस-
तात ते प्र० ; ४ , वाद , युद्ध , एतदुपजीवक परस्परवि-
रुद्ध जे दोन किं० बहुत मतभेद असतात ते किं०
तीं प्रकरणें प्रत्येकीं ; ५ , एकाच कार्याचे साधनावि-
षयीं परस्पर निरपेक्ष अनेक जे कृतिप्रकार असता-
त ते प्र० ; ६ , संदिग्धरूपें करून साध्य जाअवर

राहणें तो अनुमानाविषयीं ; ७ , अनेक मनुष्यादि
कांकडील मनुष्य समुदायादिरूप जीं अनेक भिन्नभि-
न्न प्रकरणें तीं प्रत्येकीं ; ८ , आमचे मातुलपक्षांत को-
णी मूर्खजालानाहीं , आजवरपक्षाचे बऱ्याडव्यांस मे-
जवानी आहे .

पक्षघात , पु० पक्षाघात .

पक्षपात , पु० वाद , युद्ध , इ० संबंधि जे दोनपक्ष त्याम-
ध्यें एकेपक्षाकडे कोणेकाचे अंतः करणाऱ्या त्याचे
बऱ्याविषयीं जो ओढा असतो तो .

पक्षपाती , ३लिं० पक्षपात आहे जास तो .

पक्षवायु , पु० अधींगवायु .

पक्षाघात , पु० पक्षवायु .

पक्षिणी , स्त्री० एकरात्रि आणि दोन दिवस किं० दोनरा-
त्रि आणि एकदिवस इतका जो सतत काल ती , अ-
शौचप्रकरणीं प्रा० प्र० .

पक्षी , पु० पक्षानीं आकाशमार्गें चालणारे जे प्राणी
तो .

पक्षां , अ० विकल्पें करून .

पां , अ० ग्रं० बाभ्यालंकारार्थक .

पाईक , पु० चाकर .

पाईर , पु० स्त्री० एक वृक्ष आहे .

पाउठणी , स्त्री० पायरी प्रायः सुरभ्यार्थी .

पाउणकें , न० पाउण अंक एकापासून शतांत अंकानीं
गुणून क्रमें करून मुलांस एकपाषणें पाउण इ० शब्द
पूर्वकें शिकवितानें तें .

पाउणह्यातारी , स्त्री० मजपुढें हाकेबळ तुच्छ अत्र
योजक , अशी कोणेकाची निंदा कर्तव्य असता त्या-
स ह्म० .

पाउ, स्त्री० फणम, अननाम, रामफल, इ० फळाचे आं
त जें देवाचें अग्रशिरलेलें असतें ती; २, जोत्याचे व
रत्यानळीचे भोंकाचे आंतल्ये बाजूस खुंट्यास आ
श्रय भूत जा दोहों बाजूंचा दोनकडा असतान ती.

पाउड, पु० न० पांगूळ, वाघ्या, मुरळी, इ० भिकारी ध-
मार्थ पैसापाउड या शब्दानें मागतात,

पाउण, २लि० चतुर्थांशानें उणाजोपदार्थतो.

पाउल, न० पायांचे घोंट्याखालचा जो भागनें; २, चा
लनानां सहजरीतीनें जिनकें लांब पाउल पडतें त-
त्परिमित जें मार्गादिप्रमाणतें, पाउलजपून टाक
णें, ठेवणें, इ० स्थलीं कोणेकगोष्टकरणें ती विचार
पूर्वक करणें असा अर्थ, कोणेकाचें पाउल ओळ-
खणें स्० भलेपणा, लबाडपणा, इ० स्वभावयत्
किंचित् त्याचा व्यवहार पाहिल्यावरून ओळखणें,
वाटेचें पाउल आडवाटेस पडणें स्० प्रमादानें ए-
कादीगोष्ट घडून येती हातून घडणें, कोणेकाचें पा-
उल वांकडें पडणें स्० व्यभिचारादि अन्याय्य गो-
ष्टीचा गार्थी प्रवृत्ति होणें, कोणेक व्यवहारादिकाचे
गार्थी कोणेकाचें पाउल पडणें कि० शिरणें स्० तथे
तथे कोणेक संबंधानें याणें लागू होणें, पाउलपुटें
ठेवणें कि० माघारें काढणें इ० स्थलीं कोणेक काम
करण्या विषयीं प्रवृत्त होणें; कि० निवृत्त होणें; स्० जो
राचीं पावलें चोर ओळखतो, सगळ्यांचीं पावलें हनीचे
पावलान, जेथे जावें तेथे पाउल भरपाणीं.

पाउलवाट, स्त्री० गाडे, घोडी, इ० जावाटेनें जातना
हींन अशी जी लाहानशी वाट ती.

पाउस, पु० पर्जन्य.

पाउसकाळ, पु० मृगशीर्षमहानक्षत्रापासून हस्त
नक्ष

नक्षत्रपर्यंत पर्जन्याचे दिवसतो.

पाउसकाळा, पु० पाउसकाळ.

पाउसपाणी, न० पु० पाउस इ० तो तें.

पाक, पु० सं० तंडुलादिपदार्थांच्या गार्थीं अभिसंयोगा
नें, आम्नादि फलांच्या गार्थीं कालयोगानें, पक्षताजन-
क जो व्यापार होत असतो तो; २, स्वयंपाक; ३, दा-
हापांच ओषधें एकत्र करून त्यांचा रांधा करितात
तो; ४, चंक्रद्वितीया र्थी; ५, ला० महाकवी इ० कांचे
वाणीचा गार्थीं भिन्नभिन्न रसोत्पादक जो धर्मविशे-
ष असतो तो; ७, कालिदासाचे काव्याचा पाकच
निराळा; ६, निर्मळ; ७, माझें अंतःकरण तुजवि-
षयीं पाक आहे; ७, पवित्र; स्म० लाबलीराखआ-
णिजालीपाक.

पाक, पु० चंक्रद्वितीया र्थी.

पाकटी, स्त्री० को० किंचित् तांदूळ आंत उत्पन्न होत
आहे इतक्यांत वाळलें जें भात ती.

पाकड, पु० भाताचे शेतांत एक तृणधान्य उत्पन्न हो-
तें तो.

पाकणें, पांकणें, बुंदीचा कळ्या, चिरोंटे, इ० पांकां-
नें युक्त करणें.

पाकदोस्ती, स्त्री० हिं० कोणेक स्त्रियेचा कोणेक पुरु-
षाशीं मेंथुनसंबंधनसतां शुद्धभावानें केवलमैत्री
असत्ये ती.

पाकनिष्पत्ति, स्त्री० सं० स्वयंपाकाची शिजविणें,
भाजणें, इ० तत्कृत्याद्वारा जी सिद्धता ती.

पांकळी, पाकळी, स्त्री० पांकोळी प्रथमार्थी.

पाकी, स्त्री० हिं० एकमेकांची एकमेकाशीं अंतःकर-
णाची जी भिन्नता ती.

पाँकुलें, न० रा० मुलांवे भाषेमें गुरांवे बत्ताम स्त०
पाँकोळी, पाकोळी, स्त्री० पुण्यांवे पत्रासारखे अने-
क अवयव असतात ते प्र०; २, लाहान देहाची एक
वाघळांत जाति आहे; ३, चिमणी सारखे एक पांख
रू आहे.

पांक्त, ३ लि० सं० पंक्तिव्यवहारास जो योग्य तो; २, पु-
स्तकाचा जा मूळचा पंक्ति असतात त्यामध्ये लिखि-
त जो ग्रंथ स्त० टीप इ० रूपें वरखातीं लिहिले लान व्हे-
तो; ३, बोलतां पास प्रमाण काय असें विचारतांच
त्याणीं पांक्तग्रंथ वाचून दाखविला; श्लोकादि पांक्त
लागणें इ० स्थलीं मधीलपदें किं० अक्षरें नजातां य-
थास्थित लागणें.

पाँख, पारख, पु० पक्ष; २, को० महिन्यांचे जो दोनपक्ष
ते प्रत्येकीं.

पारखंड, पारखांड, न० एक देवतेस पूज्यत्व मावून इत-
र देवांची निंदाकरावी अशीं जीं कलि युगामध्ये अ-
नेक मते जातीं आहेत तीं प्रत्येकीं; २, निर्मूल बुद्धि
बलानेंच जी एखादी गोष्ट रचली तें.

पारखडणें, शूर्पव्यापारानें धान्यादि तुपादिरहित कर-
णें; कोणे काबर आगपारखडणें स्त० सर्वस्वीं त्याचा
नाश होई असें कुभांड घेणें, चहाडी सांगणें, इ०
द्वारा करणें, दे० हातपाय पारखडणें स्त० मरणासन्न
दशा प्राप्त जाल्यामुळें किं० क्रोधाचा वेगामुळें हात
पाय इतस्ततः आदळणें.

पारखंडी, पारखांडी, ३ लि० पारखंड मतानें चालणारा
जो तो; २, नवेंच पारखंड रचण्याचा स्वभाव जाचतो.

पारखर, स्त्री० घोड्यास गोळी, भालीं, नलागावा स्त०
नसूत्रादिकांचें विणून काहीं आछादन करून घालिता

न ती; २, को० पक्षी आपले पिलांवर पक्षरूपजें आ-
छादन घालितान ती; कोणे काबर पारखर घालणें स्त०
संकटसमयीं कृपाकरणें, गाई, स्त० शी, इ० कांचे दो-
न दोन सडांचे जे वामदक्षिण भाग ते प्रत्येकीं.

पारखरूँ, पांखरूँ, न० पक्षी.

पारखल, स्त्री० वा० पारखर तृतीया र्थी; २, क्षुधादिका-
रणामुळें पोटास बाहेरून जी खळी पडत्ये ती.

पारखलपुजा, स्त्री० यात्रादि प्रसंगीं अनेक लोकांचे
संमर्दांमुळें देवापाशीं जमतो जो खळमळ तो सर्व
धुवून स्थल स्वच्छ करून जी पूजा करितात ती.

पारखा, पु० वा० लाहान देहाची वाघळांत जाति आहे.

पारखाडी, स्त्री० चिरे बंदी जी अरुंद वाट ती; २, को०
ग्रामांत जाघरांचा आळ्या असतात त्या प्र०; ३,
वा० गृहाची जी पडवी ती; ४, गृहाचें आढें आणि
इंद्रकट यांचे मध्ये बांशांस आधारभूत जीं आड-
वीं लांकडें असतात तीं प्र०.

पारखाळणी, पारखाळपुजा, स्त्री० पारखलपुजा.

पारखें, न० घरावरचा आढ्यापासून पावसाचें पाणीं
उतराया करितां जे दोहोंकडे दोनभाग किं० चहूँ-
कडे चारभाग पक्षाकार करितात ते प्र०.

पांग, पु० रा० समुद्रादिकांत मासे धरायाचीं मोठीं
जाळीं असतात तो; २, स्त्री० को० गलबतावर शे-
जारीं होडी गिडी बांधून ठेवणें इत्याद्यर्थ जी पिछा-
डीस दोरी बांधून ठेविली असत्ये ती.

पांग, पु० अन्नाच्छादनादि विषयक जी विंचिता तो; प्रायः
फेडणें, फिरणें, याधा० योगीं अनेक वचनांत प्र०,
उ० हासुलगा स्तोटाजाला स्त० तुझे पांगफेडील;
२, वा० तावी; ३, त्याचा पांगांत माझां राहवत नाही;

३, ओशाळगत; उ० या कर्जदाराचा मला पांग वाटतो.

पागणें, रा० पागानीं मासे धरणें.

पाँगणें, समुदायभूत जे मनुष्यादि जीवत्यानीं समुदायफुटे असें चडूंकडे जाणें.

पागनीस, पु० पागेकडला पाग्याचे हाताखालचा जो मुख्य कारभारी तो.

पागळणें, पाघळणें.

पांगळा, ३ लि० जन्मतः किं० बातादि विकृतीसुळें अधूनअधून चालण्याचे उपयोगी नाहींत असे जे दोनीं पायने किं० तद्दिशिष्टमनुष्यादि तो.

पांगा, ३ लि० पांगळा; २, हानटेंकल्यावांचून जासचालतां येतनाहीं इतका जो पायांनीं अधू तो; ३, फेंगडा.

पागा, स्त्री० हिं० घोडशाळा; २, एक स्वामिक जो अश्वसमुदाय ती; कांहीं एक पदार्थ कोणे काचे पागेस लागणें स्० त्याचा धनीं माघारें घेईतों पर्यंत यानें संभाळावें अशा प्रकारनें स्वाधीन होणें, कोणेक मनुष्य कोणे काचे पागेस लागणें स्० त्याजवर आपला वर चडपणा पडून ये अशा प्रकारें स्वाधीन होणें.

पांगारा, पु० एक वृक्ष आहे.

पाँगूळ, ३ लि० पांगळा; २, नदीवैल बाळगून जोभीक मागतो तो किं० पहाटे सभोक मागायास फिरत असतो असा एक भिकारी आहे तो.

पाँगूळगाडा, पाँगूळगाडी, पु० स्त्री० लहानसुलासचालायास शिकवायासाठीं जीलहानशी गाडी करितान ती तो.

पाँगूळपोवा, पाँगूळपोहा, पु० अशक्त, दुर्बल, आंधळे, पांगळे, इ० रूप जो मनुष्यसमुदाय तो; २, चालायास धटीं कटीं नव्हेत अशांजीं मुलें, बायका, स्नातारीं, इ० रूप जें खटलें त्यास मार्ग प्रसंगीं स्०.

पागोटें, न० शिरास वेष्टिन करायाचें वस्त्र आहे; पागोटेंगमावणें स्० कोणेक केलेला व्यवहार आंगीं आल्यासुळें पदरभरीस घालणें; पागोटेंखातींकरणें स्० कांहीं दुष्कर्म करून कुळास बट्टालावणें; पागोटेंसंभाळणें स्० कांहीं व्यवहार आंगीं नयेई असें त्या व्यवहारांनून पारपडणें; कोणेकाचे पागोट्यास फुलें बांधणें स्० त्याणें स्वेष्टकारीं प्रवृत्त व्हावें स्तूणून स्वादि आर्जव करणें; पागोट्याचे पेंच गळ्यांत येणें स्० केलेंकर्म आंगीं येणें; हात्याचें पागोटें घेईल इ० स्थलीं हात्याचे हातून ठकला जाणार नाहीं उलटा त्यास ठकवील असा अर्थ होतो; पागोटें फिरवणें स्० उक्तजें कांहीं एक नदर्यगळ्यांत येतो असें वाट त्यास तें भाषण फिरवून बोलणें किं० फेरपगडी करणें

पागोरा, पु० वृक्ष, वल्ली, कंद, इ० कांचे मूलप्रदेशीं फुटोन चोंहोंकडे पसरतान जातं तुरूप सुळ्या त्यास त्याकीं; २, एकावेलास फुटोन वृक्षादिकांस संबक्ष होतुन पसरले असतान जे अनेकवेलने प्र०; ३, ला० तनावा, पागोरे फोडणें स्० फांटे फोडणें.

पागोळी, स्त्री० पर्जन्योदकाची धारा जा प्रदेशापासून पडत्ये तो गृहप्रदेश; २, तें घून गळतान जा उदक धारानी; ३, ला० तदाकार कांहीं एकापासून गळत्ये जी उदकादि धारा ती; उ० डोळ्यांत केरपडत्यासुळें एकसारकी पागोळी लागली आहे.

पाग्या, पु० पागेवरजो मुग्धव्यत्वं करून अधिकृत असतो तो; स्म० आदीं होता वा घ्या मग झाला पाग्या त्याचें एल कोट राहीना मूळ स्वभाव जाईना.

पाँघरणें वस्त्र, पाट, पोटा, इ० विवक्षित अवयव झांकत असें अंगावर घेणें, एथें नेसणें, आंगरखा, पागोटें, घालणें, यांविषयीं पाँघरणें याचा प्रयोग होतनाहीं.

पाँघरूपा, न० पाँघरलें जाई अशा प्रकारें अंगावर घेतलें जें वस्त्र तें; उ० आंगवस्त्र गुंडाळून कशाता घेतलें आहे मग लें पाँघरूपा घें; २, आंगरखा, पागोटें, शेला, रजई, इ० शरीरावर धारण करायाची जीं वस्त्रें तें; उ० परदाकडचीं पाँघरूपां आलीं नाहींत; ३, स्म० आपले निर्वाहाचा भार जाजवर असतो जाचें योगानें आपल्यास नादृश चिंता करावी लागतनाहीं असे जे माना पित्रें, यज्ञमान इ० त्यांस स्म०; उ० आई हें मुलांचें पाँघरूपा ती मेल्यावर पोरे उघडी पडनात वाजवरतें पाँघरूपा आहे म्हणून यांची अडू आहे त्याचें पाठीमागें यांना जोड्यानीं सारनीं ल; पाँघरूपा घालणें म्हणजे कोणें काचें दुष्कर्मादि आपल्यास समजलें असतां ही ब्रजान होई असें करणें; स्म० उघड्यावर पाँघरूपा घालावें.

पाघळ, पु० रा० गूळ, सारवर, इ० पदा यांस इबकटतो तो.

पाघळणें, जलादि इवयुक्त आई वस्त्रादिक जो पदार्थ त्यापासून जलादिक गळणें, पक्षीं आई वस्त्रास ही कर्तृत्व असतें; २, गूळ, शर्करा, घृत, इ० इव रूप होणें; पाघळत जाणें कि० येणें स्म० पराजित होतुन जाणें कि० येणें असा अर्थ.

पांच, पु० स्त्री० एकरत्न आहे; २, एक रत्न धिचनस्पति आहे.

पाँच, ३ लि० ५; त्यापशीं पांचरूपये आहेत पांचकरनीलमें आपण करावें इ० स्थळीं पांच हें अनियमित संख्येचें उपलक्षण; पांचावर धारण बसणें स्म० घाबरणें; स्म० पांचासुखीं परमेश्वर; मासे घ्या आणि पांचां नव्या; पांचां बुद्धि ती पन्नासां बुद्धि.

पाचक, पु० सं० आचारी; २, ३ लि० जेणें करून अन्नाचें पचन होतें असें औषधादि तो.

पाचकळ, ३ लि० पचकळ.

पाचंग, स्त्री० पचंग.

पाचजन्य, पु० सं० विष्णुचा शंख; २, संकतानें शोबेस स्म०.

पाचट, ३ लि० पानचट.

पाचट, न० दे० उमानापाला.

पाचन, अ० वा० रुजत अर्थात् इ० कंदवृत्ति, पाचणें या धातूचा योगी प्र०

पाचन, न० सं० पुन्हा नाचें जें पचन तें; २, ३ लि० पाचक.

पाँचपट, स्त्री० वा० पहाट.

पाँचपाट, पु० चारा दिकांची बहद अत्र प्रतिष्ठा कर्तव्य असतां वस्त्रपानें जोरिचें केंसांचे पाँचपट्टे काढिनात ते.

पाँचपालीभाजी, स्त्री० रा० उडीद, चंचळी, इ० पांचचार पाले एकत्र करून जी भाजी करितात ती.

पाँचपेंच, पु० मल्लयुत्थामध्ये जेडाव घाब करिनात ते; २, ला० वाद, चुड, इ० व्यवहारीं दुसर्षिस पाडाव करण्याची अनेक प्रकारची जी युक्ति कौशलें ते.

पांचभौतिक, ३ लिं० पृथ्वी इ० पंचमहाभूतापासून
जालेलें जें शरीरादि तो.

पांचर, स्त्री० खुंटा इ० घट्टबसाया करितां किं० छिद्र बु
जवाया करितां लहानशी धलपी मारितात ती; को
णेक कार्यांत पांचर मारणें स्० कांहीं विघ्न होउन स
र्वथान होई असें करणें.

पाँचवा, ३ लिं० पांच ही संख्या जेणें करून पूर्ण होत्ये
तो.

पाँचवी, स्त्री० प्रसूतिदिवसापासून पांचवे दिवशीं
जीवंतिकादि देवतांची जी पूजा करितात ती.

पाँचशेरी, स्त्री० पांचशेरप्रमाणाचा जोरवायासाठीं
दगड इ० बांधिला असतो ती.

पांचरण, न० आकारण.

पांचरणें, कोणे कास विवक्षित देशीं ये असें स्मरणें;
२, कोणे कास कुशल प्रश्नां सन्मानित करणें; ३,
न० ग्रामांतराचा राधा स्थित जो इष्टमित्रादि त्या
स जें पुसणें सांगून पाठवितान तें; ४, रा० कोणी
मेला असतां त्याचा घरां समान्वारार्थ जाणें.

पांचावा, पु० दे० ज्वरादिदुरवणें एकदां बरें जालें अस
तां दृष्टिविकार जाल्यामुळें पुनः जें उलटून नेंचदु
खणें येतें तो; २, को० पाचुंदासून वृक्ष आहे तो.

पांचित, ३ लिं० पककेलाजो तो; तेलपांचित, घृत
पांचित, स्० तैलादिकांत पककेलेला बडा इ० ब्रा
ह्मणपांचित, स्त्रीपांचित, स्० ब्राह्मणादिकां प
ककेलेला इ० समास जाणावे.

पाँची, स्त्री० पांचरुपयांचें एकसवणांचें नाणें आ
हे.

पाँचीव, न० रा० गुलांचें जें मूत्र तें.

पाचुंदा, पु० एकवृक्ष आहे जाचे लांकडाचे मणि जाला
पाचावा झाला आहे त्याचे हातांत किं० गळ्यांत बां
धितात तो; २, गवत, कडवा, इ० दिकांचे पेंढ्यांचे पं
चक तो; ३, भक्षणातिशयादिवर्णनप्रसंगीं लाडू,
पोळी, इ० कांचे पंचकासल०.

पाचू, स्त्री० पाचसपून जें रजनी; ३, पाचूचे पदकस
लीं स्मरमना श्रीदेवकी नंदना.

पाँचेरू, न० रा० पांचर.

पाचोळा, पु० कडवा, वेळू, इ० कांचा पातेरा.

पाज, स्त्री० रा० सख्यादि इ० मोठे पर्वतां वर चढायास
घाटाचाचून इतर जी चोरघाट असत्ये ती.

पाजण, न० नवें वस्त्र करायाचें असतां त्यास ताचे
ताण्यास पूर्वी जी खळ देतात तें.

पाँजणी, स्त्री० रा० सूत, दोरी, इ० पाँजण्याचा व्यापा
र किं० नज्जिन सूत्रादि कावर संस्कार होतो ती.

पाँजणें, रा० सूत, दोरी, इ० काष्ठादिकां घांसून
साफ करणें किं० हस्तादि कावरून दोरीबजां घां
सत गेल्यामुळें हस्तादिक खरवडला जाणें.

पाँजणें, पिवविणें.

पाँजरा, पु० वर आणि खाली दोन फळ्या किं० पत्रे घे
उन त्यांस सभों वार गजमारून कीर, साळुं रबी, इ०
वाळगायास घर करितात तो; २, ला० मनुष्यादि
कांचे पाठीचे कण्यां तून फुटून हाडें उरापर्यंत आ
लीं आहेत त्याचि शिष्ट आकारास हाडांचा पाँजरा
स०.

पाँजवणें, शस्त्रास धार यावयासाठीं शस्त्र साहाण
इ० कांवर घांसणें; मिशी पाँजवणें स्० गर्बानें
आपल्ये मिशीवरून हात फिरविणें.

पाजळणें, दिवदी, दिवा, इ० उजळणें; २, रा० पाजवणें; त्याचाटेंभा पाजळला स्त्री० राज ह्यारादिकांचा टाथी मोठी प्रतिष्ठा मिळाली.

पाजी, ३लि० वीर, सभ्यपुरुष, यांस उचित नव्हे असें जें बुद्धपलायनादि हलकें अश्लाघ्यकर्म तें कराया सजो लाज न नाहीं तो.

पाझर, पु० गूळ, मीठ, बफी, इ० कांस इवळत तो; २, उदक, घृत, इ० कांस भरलेल्या मडक्यापासून कि० खडक इ० कां पासून थोड थोडा द्रवाचा स्त्राव होत असतो तो; दगडास पाझर आणणें स्त्री० आर्जवा घनेक युक्तीनां केवळ निर्दयास दया अदत्त शिरोमणीस काहीं दान वा सना उल्लेख करणें असा अर्थ.

पाझरणें, गूळ, इ० क इवळिकारातें पावणें; २, मडकें इ० क पाझरणें युक्त होणें कि० त्यांतल जलादिक पाझरणें बाहेर पाहणें

पाट, पु० बसायासाठीं लोकांजवें आमन करितान तो; २, नदी, तळें, इ० कां पासून खणून विवक्षित देशीं जें पाणी नलें असतें तो कि० तो पाणी जायाचा मार्ग तो; ३, भूद्रादिकांचा स्त्रिया पुनर्षिवाह करितान तो; ४, गोणताट, पडम, इ० वस्त्र विणनेसमयीं जी रुंदी धरली असत्ये वितकेवरुंदीचें जें तें वस्त्र तो; ५, गीनपाटाची धोंगटी केली स्त्री० रुंदचरुंद होत्ये; ६, डोकीचें केडांचा जो वस्त्रार्थ नें काढिलापट्टा तो; ६, रा० न० बैल, टोणगा, इ० कां चागाय, सैस, इ० कांवर उडण्याचा जा आवृत्ति त्या प्रत्ये; ७, पु० को० नदीचें जें पात्र तो.

पाटकरी, पु० पाटाची बायको जाणे केली आहे तो.

पाटकरीण, स्त्री० पुनर्षिवाह केली आहे जिणे ती. पाटकरूं, न० पाटकरीण निंदावृत्ति; स्त्री० पाटकरूं तें चटककरूं.

पाटकुडी, स्त्री० रा० लहानजो पाणी यावयाचा पाट ती.

पाटणी, स्त्री० पाटण्याचा जो व्यापार कि० त हारा जालें जें आछादन ती.

पाटणें, तक्तपोशीनें गृहप्रदेश आछादिन करणें.

पाटपासोडा, पु० को० विवाहादिकांत वधूवरें बसायासाठीं सखलाद इ० वस्त्रांचें आच्छादिन दोन ती न पाटपंक्तीनें संलग्न मांडितान तो.

पाटल, पु० सं० ईषत्पांदरेपणानें युक्त जो रक्तवर्ण तो; २, ३लि० तद्दिशिष्ट तो.

पाटली, स्त्री० स्त्रियांचें हस्तभूषण आहे.

पाटव, न० सं० पटुपणा.

पाटवड, स्त्री० रा० पाटाचें पाणी वहावयाचा जो खणून करितान मार्ग ती.

पाटवडी, स्त्री० हरभर्याचा पिठाचा शिजवून जावरफी सारिरच्या तोंडीं लावायाकरितां वडयाकरितान ती.

पाटवण, न० दे० पाण्याचा जो पाट तें.

पाटवणी, न० पाटाचें जें पाणी तें.

पाटसरी, स्त्री० अई.

पाटस्थळ, न० पाटाचें पाण्यानें शेत, आगर, इ० जंथें होतें तें स्थळ.

पाटा, पु० पुरण, कांशिंबीर, इ० जाजवर वादितान तो दगड; २, एकसारख्या लागतगेली जी मोठी शेतजमीन तो; कोणक देशांचा पाटावरवडा होणें

स० दुष्काळ, गलीम, इ० कानें सत्यानास होणें; जन्माचा पाटाबरवंटा घेणें स० जन्मपर्यंत पोषणाविषयी पत्कर घेणें याचा प्रयोग निषेधार्थी.

पाटांगर, न० पाटाचे पाण्यानें करितात जें आंगर तें.

पाटाव, पु० न० अनेक विप्रविचित्रां कित रेशमी वस्त्र आहे; स० वेडीचें सोंग घेतल्यास पाटाव फाडावें लागतें.

पाटिलकी, स्त्री० पाटलाचा जो अधिकार ती.

पाटी, स्त्री० धुव्या क्षरादि लिहा याची जी फळी असते ती; २, मोटी जी टोपली ती; ३, ग० तुळई इ० क्व वयाजोगें मोठें लांब चौरस लाकूड ती; ४, चरकाचे मुसळाचे रवाली आणि चर जा दोन जाडफळ्या बसविल्या असतात त्या प्रत्येकी; ५, को० रुंदी थोडी आणि लांबी बहुत असं जें शेत ती; ६, दे० आल्या पाट्यांची जी फळी ती; ७, को० घरटाचे किला चर जी आडवा लागे डावी पट्टी बसवितान ती; ८, स्त्रि धावें कठ पुष्पण आहे.

पांटा, स्त्री० मोठी जी टोपली ती.

पाटील, पु० गांवाचा कारभार करणारा वतनदार अधिकारी आहे.

पाटीलपटवारी, पु० पाटील कुळ करणी इ० नो.

पांटे, न० रा० मोठी रुंद र जी पांटी तें.

पाटेल, पु० पाटील.

पाटेलकी, स्त्री० पाटिलकी.

पाठ, पु० विद्यार्थी गुरूपासून स्वाध्याय दिवशीं जितकें व्याख्यान शास्त्रादिकांचें घेतो तो; २, परिपाठ; ३, सौ जादि कोन्ही ना आवृत्ति तो; ४, कोणक ग्रंथामध्ये एकापाठीवर एक आणि दुसरे

पाथीवर दुसरे प्रकारचा परंतु अशुद्ध नव्हे अर्थ ही प्रायः साररचा मिळतो असे जे दोन प्रकारचे अक्षरक्रम असतात ते प्र०; ५, ३ लि० तोंड पाठ; ६, स्त्री० शेळीचें जें ख्यपत्य ती; ७, कंबरें पासून मान पर्यंत जो शरीराचा मागला भाग ती; ८, फूट पान, चर्म, साल, इ० कांच्या बाहेरचा जो भाग ती; ९, तथा, पाट, सह्याण, पाटा, यांचे प्रसिद्ध कार्ये पयुक्त आंगाचा मागचा जो भाग ती; १०, मश्रू, किन रवाप, इ० कोन्हे दर्शनीय अंगाचें प्रतिपक्षी जें आंग ती; पाठरिघणें कि० निघणें स० भयादि कांमुळें कोणे कसमर्थाचा आश्रय करणें; पाठघेणें कि० पुरवणें स० कोणे कास विवक्षित कार्य करण्याविषयीं सतत लक्ष लावित असणें कि० कोणे ककार्यावर निरंतर सहटून उद्योग करित असणें कि० कोणे काचे हात धुवून पाटीस लागणें; पाठसोडणें स० कोणे काची पाठ घेण्याचा जो व्यापार धरिल्ल होता त्यापासून निवृत्त होणें; पाठधारणें स० चालत्यास मागून धोवन जाडुन गांठणें; पाठदेणें स० कोणी कल हादि करीत असतां आपल्यास सामर्थ्य असतां ही उपेक्षा करणें; त्याची त्यास पाठ आहे इ० स्थलीं पाठ बळ आहे असा अर्थ होतो; शत्रूसपाठ देणें कि० दाखविणें स० सुभ्रमि प्रसंगीं पळून जाणें; पाठकोषणें स० भयान कि० घोर कर्म पाहिल्यानें शरीर कोषणें; पाठटाकणें स० पासलपट्टी करणें; पाठराखणें स० कोणे काचा पाठराखे पणा करणें; पाठभुईस लागणें स० इव्य हीनते मुळें कि० चाईक्या मुळें तल्ल्यापारीं केवल असमर्थ होणें; पाठउचलणें

सू० तद्विपरिणत समर्थदशा पावणें; सू० वारावाहील
 नशीपाठ करावी; शत्रूनीपाठतुडविणें सू० आघा
 डापिळाडी मारणें; पाठवचणें सू० विवक्षित देशा
 कडे पाठ व्हावया जाणें फिरणें; पाठीवर असणें सू०
 प्रभु ड० कानें प्रमादादि जाळें असतां शिक्षा करण्या
 विषयीं मित्र, बंधु, इ० कानीं प्रसंगीं आपनि दूर कर
 ण्याविषयीं, शत्रूनें नाश करण्याविषयीं, आश्रयभूत
 असणें; उ० यामाणसोचा पाठीवर कोणी असल्या
 शिवाय काम करणार नाहींत; उ० आमचे पाठीवर ई
 श्वर आहे; लोकांचे पाठीवर दोनशें स्वार पाठविले आ
 हेत; संतनिकामां कनिष्ठ मोदरस्थानीं असणें; उ०
 माझे पाठीवर पांच भावें आहेत; संसारादि पाठीवर
 पडणें सू० अंगावर पडणें असा अर्थ जाणावा; को
 हीं एक कार्य पाठीवर टाकणें सू० आज करूं उद्यो क
 रूं अशा खालीं टाकणें; पाठीस लावणें सू० कोण
 क गोष्ट करतेना अशा प्रकारें जडणें कि० कोणक जा
 णागस मागून धरयास धावणें कि० पाठ पुरवणें;
 पाठीस लावणें सू० आग्रहानें काहीं एक कोणकाने
 पदरीं बांधणें; यानें काळीज पाठीस आहे सू० हाप
 गकाष्ठचा साहसिक आहे; पाठीवरून असणें सू०
 आपले मागून स्वसोदरस्थानीं असणें; उ० माझे पा
 ठीवरून चार भातु जाळे; पाठीशीं आपल्यास अव
 श्यनिर्वाह केला पाहिजे अशा प्रकारें आपल्यासंब
 धान; उ० हे काम मी आपले पाठीशीं लावून घ्यावें
 तर माझ्यामागे हजार लक्षां आहेत; पाठीस पोटा
 लावणें कि० पोटापाठ एक होणें सू० अनां
 श कोहीं नसल्यामुळे अतिशयित पाटखोल जाणें;
 पाठीशीं घालणें सू० दुसऱ्याचा अपराध्यास आपण

...परी
 ...सुनगा
 ...पाठीमागे; उ०
 ...पाठीपोटी कोणी नाहा; पाठीशीं सू० पाठीमागे; उ०
 ...माझे पाठीशीं शंभरमाणसें आहेत; पाठीमागे सू० जा
 सवास्तविक पाठ आहे असेजे मनुष्यादित्याचे पा
 ठीमागे कि० परोक्ष; उ० आपले पाठीमागे आप
 ल्यास दिमत नाहीं; पाठीमागे कोणास कोणचा
 गळें स्मरण तो; विवक्षित देशापासून कि० कात्यापा
 सून अनिकान्तजे पूर्वपूर्वी काल कि० देश त्याचा टा
 री; उ० आतां तो गाव पाठीमागे राहिला; वर्षांचे पा
 ठीमागे आपणास काहीं समजत नव्हतें; कोणक
 क्रिया कि० मनुष्यादिक होतुन गेल्यावर अनंतर
 कारी; उ० वापाचे पाठीमागे मुलांनीं नावलीं किक
 नांगला मिळविता; विभक्त जाल्याचे पाठीमागे
 जें जाणें मिळविलें तें त्याचें; कोणक पदार्थाचा आ
 पल्याकडील जो भाग तद्विपरिणत भागाकडे; उ०
 त्या आंब्याचा पाठीमागे तुजीगाय श्वरनी; चाल
 णाग जो पदार्थ तो जो शरीर भाग पुढें करून चाल
 त असतां तद्विपरिणत भागाकडे; उ० घोक्याचे
 पाठीमागे जातुन कोलात मारील; आपण प्रवासा
 द्यर्थगेलों असतां आपलें सर्व संभाळायास अधि
 कारी पुत्र, बंधु, इ० जें संबंधीं असतात त्या कोटीं
 त; उ० मींयथें एकदाच आहे परंतु पाठीमागे वा
 समनुष्यं आहेत; पाठीमागे जो असले तो क्रिया
 करील; कोणक क्रिया जिकडून जाती पुन; विपरी
 तगतीनें निकडे; उ० पागेटीं आणतीं होतीं तीं पा
 ठीमागे दिलीं; पाठीमागे सरणें सू० कोणक कार्याविषयीं

नागेश्वरणें; उ० हा कोणते ही माहसकर्मविषयीं पा
ठीमागें सरणार नाहीं; कोणे काचा पाठीमागें लागणें
स० कोणे काचे नाहीं लागणें; पाठबळणें स० पाठमो
ग होणें.

पाठक, पु० अध्यापक.

पाठकांब, स्त्री० दे० वेळूचा पाठीसहित जी कांब ती.

पाठकुळी, पाठकोळी, अ० दे० घेणें इ० कांचा यो
गी प्र० पोर इ० उचलून न्यायासाठीं पाठीवर घेणें.

पाठकोरा, ३ लि० एका अंगानें लिहिल्यामुळें दुसरें
अंग जाचें कोरें आहे तो कागद.

पाठकोरें, न० एका अंगानें जो कोरा कागद नें.

पाठचा, ३ लि० पाठीमागचा कि० आपले पाठीवर जा
लेलें भावंड तो.

पाठजाळ, पु० आपले पाठचे भावंडास कांहीं वाई
ट झालें असतां जो शोकादिक होतो तो; स० पाठ
जाळ पुरवेल पण पाठजाळ पुरवत नाहीं.

पाठण, न० कों० मारबसणें इ० प्रसंगीं पाठीस पाठण
स०; २, रा० चोळीचा पाठीवरचा जो प्रदेश नें.

पाठपुरावा, पु० कोणेक कार्यार्थ जो प्रवृत्त जाला त्या
चे पाठीमागून अनेक प्रकारें साहित्य करण्याचा
जो व्यापार तो.

पाठपोट, अ० दोहीपृष्ठांकडून लिहिल्याचें कि० वा-
चण्याचें वि०; उ० पुण्याहून कागद पाठपोट लिहून
आला; २, दे० न० बायकामकरसंक्रांतीचे दिवशीं
दोन जोगल्यासूतानें गुंडाळून परस्पर बाण देता
त नें.

पाठबळ, न० कोणेक कार्याविषयीं प्रवृत्त जालेल्या
समागाहून पाठपुरावा होण्याविषयीं कोणेक बंधु

इ० समर्थाचा आश्रय असतो तें.

पाठबीळ, पाठवेळ, न० रा० पाठीकडल्या अंशाची
सूच इ० करण्याचे उपयोगी जी पाठक वेळू इ० कां-
ची कांब तें.

पाठमोरा, अ० जाची पाठ जासमोर आहे तो त्यास;
२, गमनादि प्रसंगीं जिकडेमुख असावें निकडे पा
ठकरून; उ० मला अडचणीमुळें फिरायास सांप
डेना सल्लून पाठमोरा माघारा सरलों; कलहादि
कांविषयीं पाठमोरा हाणें स० पराञ्जु ख होणें; पा
ठमोरापहाणें स० मागें दृष्टि करून पहाणें.

पाठराखणा, ३ लि० नव्यानेच सुलगी सासर्षीस
जाते वेळेस जो माहेरचा कोणी बरोबर जातुन जो
रहातो तो.

पाठराख्या, ३ लि० पाठराखणा; २, कोणकास को
णेक जो पाठपुरावा करितो त्याचा तो.

पाठरिघावा, पु० वा० पाठबळ.

पाठलग, पु० वा० विद्यादिमाधनार्थ गुरू इ० कांचे
संबंधांत सर्वदार होण्याचा जो प्रकार तो; उ० त्या
चा तू पाठलग सोडूनको स० बरें होईल.

पाठलाग, पु० चोरादिक कोणी पळाला असतां त्या
स कोणी एक पाठवून धरण्याविषयीं जो उद्योग
तो.

पाठवण, पाठवणी, स्त्री० आपले घरीं कोणी आ
लेला जो भिक्षकादिक त्यास कांहीं दक्षिणादि
दानपूर्वक निरोप देतात ती कि० नें दक्षिणादि द्र-
व्य ती.

पाठवणें, धाडणें.

पाठवळ, न० पाठाळ, स० शेटशा हाणा आणि बैल

पाठबळ .

पाठशक्ति, स्त्री० कांही एक ग्रंथ पाठ करण्याचें किं०

पाठस्त्रणण्याचें बुद्धिस्मरणार्थ ती .

पाठशाला, पाठशाळा, स्त्री० शास्त्रादि पाठ सांग

ण्यासाठी जी शाला केली असत्ये ती .

पाठाड, न० मारदणें इ० प्रसंगी पाठीसच स्त्र०

पाठाण, न० पाठाड .

पाठांतर, न० कोणेक ग्रंथामध्ये श्लोक, वाक्य, पद, इ०

विषयी जो पाठ चालत असतो त्याहून विलक्षण क्वचित् प्रत्यंतरादिकांचा ठायी उपलब्धमान असतो जो इतरपाठ तें; २, तो उपाठ जो श्लोकादि ग्रंथत्याचा कोणेकापाशी असतो जो भरणा तें किं० त्याभरण्याने त्यापुरुषास असतें जें वैशिष्ट्य तें; ३, तो उपाठ .

पाठार, न० ग्रंथादिकांत पाठीसच स्त्रणानात; उ० अ

ग्नीचे पाठारी पिके हो ती; २, पर्वतादिकांचें जें पठार तें; ३, महागिरी बांधने समयी तळी जें लोब उभें लोंकूड प्रारंभी घालितात तें; ४, ला० कोणेक कार्याची जी आरंभावस्था तें; उ० त्यानें नुकतें घर बांधायाचें पाठार घातलें आहे .

पाठाशक्ति, स्त्री० पाठशक्तीचा अपभ्रंश .

पाठाळ, न० पाठीवरून ओझे किं० स्वारी वा हाण्याचे

उपयोगी जें घोडे, बैल, उंट, इ० तें .

पाठिंगा, पाठिंबा, पु० जाचें जास पाठबळ आहे

तो बंधादित्याचा .

पाठी, ३ लि० जास पाठशक्ति मोठी तो .

पाठीमागचा, ३ लि० पाठीमागे स्थित्यादि द्वारा जा

चा संबंध आहे असा जो कांहीपदार्थ किं० कांही गो

ष्ट इ० तें

पाठीमागला, ३ लि० पाठीमागचा .

पाठीमागून, अ० कांही एक पदार्थाचा किं० मनुष्यादिकां

चा जो पाठीमागला भाग किं० प्रदेश त्यानें धरून;

उ० मासे पाठीमागून तू विस्तून तुनको; हे पागे टें

पाठीमागून आगलें दिसनें; २, कोणेक व्यवहार, काल,

किं० देश यांचा अतिक्रान्त जो विभाग त्यानें पुनः

धरून; उ० हे वाक्य पुनः; पाठीमागून स्त्रण; पाठीमा

गून जसा संघदाय चालत आला आहे तसेंचा लावे;

३, कोणेक मनुष्यादिक किं० कार्य होतुन गेल्यानंतर;

उ० वापस गेल्यानंतर पाठीमागून याने पैसा मिळवि

ला; तुस्ती जेवल्यानंतर पाठीमागून आस्ती जेवूं; ४,

विवक्षित मुख्यसमयांत अतिक्रमून; यदा पाठीमा

गून लावणी जाती; ५, परीक्षना धरून; उ० हातों डा

वर गोडबोळतो आणि पाठीमागून शिव्या देतो .

पाठून, अ० पाठीमागून .

पाठोपाठ, अ० एकांत आरंभिली जी क्रिया तदव्यव

हितानंतर क्षणी तदन्य कर्तृक तत्समाप्त क्रियेचा

आरंभ होई असें; उ० तुझे पाठोपाठ मी निघालों .

पाड, पु० निरख; त्याचा काय पाड आहे इ० स्थलीं तो

कः पदार्थ असा अर्थ; २, आंबा, बोर, चिंच, इ० को

ही वृक्षांनी फले वृक्षावर कोडी पिके लावण्याची

जी दशा तो; ३, दे० वृक्षावरच ईषन्मात्र पिकलेला

जो आंबा तो; पाडचा स्त्र० वृक्षावरच पिकलेलें असें

आंबा, पेरू, बोर, गमफळ, इ० तो, किं० तदा सन्नदशा

पन्न जो तो ही .

पाँड, पु० वीस काट्या रूप जें क्षेत्र प्रमाण, किं० क्षेत्र

तो .

पाडकुला, ३ लि० रा० वयातीत असता ही जाचे अंगावर कांबळे पणा आणि कांहीं पुष्टता दिसत असत्ये असा जो पुरुषादिक तो; उ० तिला पंधरा लें करे जाताना थापि पाडकुला दिसत्ये.

पाडगें, न० पासोडी इ० कांचें एकपट्टें; २, लुगडें, खणा लें, इ० कोरे कापडाचा जाव्यक्ति त्या प्र०, कयविक यव्यवहार प्रसंगी प्र०.

पाडगें, पडे असा करणें.

पाडव, पु० पाडाव.

पाडव, पु० पुराणप्रसिद्ध पांच जण भाडुगजे आहेत; २, त्या पांचथा संख्येस स्०.

पाडवकृत्य, न० डोंगर, खडक, पोंखरून देवालयें मंथमडप इ० कांहीं मनुष्य शक्तीने व्हावयास कठिन दिसायाजोगे जे आकार कोठेकोठे आहेत त्यांस स्०.

पाडवणें, पाडणें.

पाडसा, पु० प्रतिपदा.

पाडवांचें लेणें, न० पाडवकृत्य.

पाडस, न० हरिणीचा वस्त्रें; २, ग्रंथादिकीत गाय मनुष्यादिकांचे ही वस्त्रांस स्०; ३, ३ लि० पांडसा.

पाडसा, ३ लि० कां० तान्हेन व्हे असें जें गोमदिव्यादिकांचें वांस्त्र तो कि० तान्हेन व्हे असें जें दुपतें पुरें इ० तो.

पाडळ, स्त्री० एक ओषधी आहे.

पाडा, पु० गाईचें जें पुसपत्य तो; प्रायः अल्पवयस्क वृत्ति, २, कां० पोफळ, नारळ, कोकंब, इ० वृक्षसमुदायाचीं जूनपाडयास जालेलीं फळें एकवार पाडण्याचा जो व्यापार तो; ३, कोणे कगांबची जी मुख्यवसति असत्ये तद्विना हाहापांच घराचा स्थलभेदें करून जा

ना अनेक वसत्या असतात त्याप्रत्येकीं; ४, एकादिक संख्या एकादिदशांत संख्यानीं गुणून जे सुतोस किहायास शिकवितात ते प्रत्येकीं

पाडाचा, ३ लि० वृक्षावरच पिकलेलें आंबा, बोर, इ० फल तोवत दासन्न दशापन्न जो तो ही.

पाडाव, पु० दे० पराजय; उ० त्यानें दोन शब्दांत त्याचा पाडाव केला; २, ३ लि० पराजित; उ० मी त्याचीं घोडीं पाडाव करून आणिलीं.

पाडाव, ३ लि० पाडावहिती या र्थीं.

पाडित्य, न० शास्त्रार्थकथन, तत्त्व विवेचन, इ० रूप जें पंडितकर्मतें; २, भाषणचातुर्य.

पाडी, स्त्री० गाईचें जें ख्यपत्य ती.

पाडु, पाडुग, ३ लि० सं० पांढरा.

पाडुकरा, पु० कां० नारळ, पोफळ, इ० कांचा पाडाक गण्याविषयीं जो कुशल तो.

पाँडया, पु० ग्रामाद्यधिकारी एकवतनदार आहे; २, दे० केवल लहान नव्हे आणि केवल मोठे नव्हे असा जो वाघ तो.

पाँदर, स्त्री० देवता रूपें करून मानलेली जी ग्रामाचे चतुः सीमेचा आंनली भूमिती; उ० तूं यागायांतराहून अशालबाडया करितोस पण पाँदरीस मानणार नाही; २, गांवचे वतन दारांचा कि० गावांत राहाणा रे यच्च यावत् मनुष्यांचा जो समुदाय ती.

पाँदरपेशा, पु० ब्राह्मण, परभू, सोनार, कांसार, लोहार इ० जाजाति तो, स्म० जाजाति मुख्यत्वेक रून कृषिकर्म करीत नाहीत.

पाँदरमाती, स्त्री० पांदरी जीमाती ती.

पाँदरचट, ३ लि० ईषत् जो पांदरा मृत्तिकादिपदार्थ तो.

पौदरा, ३लि० दुधाचे वर्णासारखा जो वर्ण तो; २, तद्विशिष्ट; ३, संकेतानें सर्पास स्म०; पौदर्यावर काळेंकरणें स्म० आपण दस्तऐवजी गुंते असा लेख करून देणें.

पौदरापरीस, पु० पौदरे पायांचा जो मनुष्यादि त्यास स्म०.

पौदरापाल, ३लि० गेगादिकांनं शरीर नीरक्त झाल्यामुळे पौदरे पालीसारखा दिव्वागला तो.

पौदराफटफटीन, ३लि० केवळ जो पौदरा तो; २, जेथें कोहीं लावी इ० वर्णांतर असावें तें नाहीं स्मरण पदार्थानिसे ज दिसतो तेथेच प्रायः प्र०; उ० पुतळी पुढें बागचे दराचें सोनें पौदरें फटफटीन दिसनें.

पौदराभोषळा, पु० दुधभोषळा.

पौदरासफेत, ३लि० स्वच्छपौदराजो वस्त्रादिपदार्थतो.

पौदरी, स्त्री० पौदर.

पौदरेंपाणी, न० केवळ पानळ जें ताक त्यास स्म०.

पौदरेपायांचा, ३लि० जेथे जाईल तेथे पायाळे होतें असा अपयशाचा जो मनुष्यादि त्यास स्म०; कोणे काचें उरवळ पौदरें होणें स्म० दारिद्र्यदशा जाडून कोहीं संपन्नि दशेंतें पावणें.

पौदुरका, ३लि० पौदरा असा जो दिसतो तो, जेव्हां पदार्थाचें अमुकत्वे करून जाननाहीं केवळ तन्निष्ठ पौदरे पणासात्र दिसतो इ० कोहीं विषय असतो प्र०; उ० तो मार्गावर कोणसा पौदुरका दिसतो तस्मान् तो कोवळ्या नळे कोणी धोव्याआहे असें वाटतें.

पाणउतारा, पु० कठोरभाषण, शिबी, गाळ, पगजय, इ० कें करून होतो जो ते जो भांग तो.

पाणकापड, न० कापल्या अंगावर ओल्या वस्त्राची ती पट्टी बांधितात तें.

पाणकोमडा, पु० कोमड्यासारखा पाण्यांत एकजीव असतो तो.

पाणक्या, पु० लोकांचे घरीं पाणी भरून उपजीविका करितो तो शायः ब्राह्मण.

पाणरवार, पुं० उकडांचे इ० रवारवायासाठीं पाण्यांत मीठ घालून रवारे पाणी करून ठेविलें असतें तो.

पाणघर, न० पाणी तापवून स्नान कराया करितो जें स्थल केलें असतें तें.

पाणचट, ३लि० जास मिष्टपणा काहीं कमी असा जो सद्वपपदार्थ तो; २, ला० जांतरसनाहीं कि० ताळतें नाहीं असें जें भाषण, गाणें, इ० कि० तादृश भाषणादिकरणास मनुष्य तो.

पाणचूल, स्त्री० पाणघरची जी चूल ती.

पाणजंजाळ, न० को० पर्जन्य वा हुत्यादिका मुळें जिकडे तिकडे पाणी न पाणी अशी जी दशा होत्ये तें.

पाणजोवई, पु० जांवयांचा बंधूस थट्टेंतें स्म०.

पाणदाळ, पु० घराचे पाग्याचा कि० भूमीचा कोणक दिशेकडे जो कर्म करून उतरते पणा असतो तो.

पाणधरी, स्त्री० पौदोन एक गोग होत असतो ती.

पाणथळ, न० पर्जन्य गेला असनां ही जेथील ओल एका एकी उडतनाहीं व उष्ण कालीं स्वणिलें असतां जवळच उदक लागतें अशी जी भूमि तें; २, जास्थलीं पाटाचें पाणी उ० सोय असती अशी जें जमान तें.

पाणंद, स्त्री० दोहो कडून कुपण, शेरनादी, इ० आचरण जास आहे असा जो ग्रामातील कि० ग्रामसूनि

द्वितीयांती ।

पाणदळ, न० पाणथळ.

पाणपट्टी, स्त्री० पाणकापड.

पाणपिकले, न० कों० पाउसपडत असतांच पिक
तें असंजें हळवें धान्य त्याचें पावसाळ्यांत करि
तातजें शेत त्यास प्रसंगविशेषी स्०.

पाणपीक, न० कों० पाणपिकले.

पाणपोई, स्त्री० पन्हेरी गयमार्थी.

पाणफोल, न० रा० भाताचे फुलावर पर्जन्यपड
ल्यामुळें जें त्यामध्ये फोल होतें तें.

पाणबुड्या, पु० नदी, समुद्र, इ० कांत मोती इ० त
ळ्या पदार्थ काढायासाठीं चिरकाळ बुडण्याचा
जाणें अभ्यास केला असतो तो.

पाणभर्या, पु० पाणक्या.

पाणमाजर, न० पाण्यांत माजरासारखा एक जीव
असतो.

पाणमोट, पाणमोटळी, पाणमोटळी, स्त्री० प्र
सूतिकाती गर्भवाहेर पडायाचे पृथ्वी पाण्यानें भर
लेली एक चर्माची मोट वाहेर येत्ये ती.

पाणरस, पु० रा० ओल्याचा एकवाररस काढिला अस
तो पुनः त्यासाठीं कोथोन पाणी घालून रस काढता
त तो.

पाणलोट, पु० पाणढाळ.

पाणवठा, पु० गावचे लोकांचें पाणीभरून आणणें
वस्त्रे धुणें, इ० कर्माचें नद्यादिकांवर जें स्थल अ
सतें तो.

पाणवळ, न० कों० पाणथळ; २, ३ लिं० पाणचट प्र
थमार्थी.

पाणशाई, स्त्री० मृद्गास केवळ जी पातळशाईदे
तान ती.

पाणशेंग, स्त्री० सकंतानें मासळीस स्०.

पाणसरडे, न० पाण्यांत एक सर्पजातीय जीव अ
सतो तें; २, रद्दाटाची माळ सरुन येसूनून जें प्र
तिबंधक लाकूड बांधितात तें.

पाणसरा, पु० घाटानें बेल, घोडे, इ० जातें त्यापा
सून कोही करघेडुन घाटकोसळला असेल तो
नीट करावा इ० कर्माचा अधिकारी बतनदार अ
सतो तो.

पाणसा, पु० कों० गामहिष्यादिकांस जीवनपोष
णादि हेतुभूत जें तत्तद्देशीय उदकतृण इ० तो;
उ० या गांवचा पाणसा गुंगंस मानताही.

पाणसाप, पु० ज्ञानांतराद्वाणारा सापआहे.

पाणसापूड, स्त्री० कों० गृहादिकांचे पारव्याचे रवा
लचे वा मृत्चे वा शांचे टांकाजवळ जी मोटी मज्ज
द सापूड बांधित असतात ती.

पाणसाळ, स्त्री० भूम्यादिकांचें उच्चत्व प्रयुक्त जें
समन्व, विषमत्व, तें पाहाण्याचे उपयोगी गंवडीइ०
की पाशां ओळव्यानें विशिष्ट काष्ठाचें त्रिकोण
आडुत असतें ती.

पाणारणें, ग० फणस, आंबा, इ० कांचें फल इ० प
र्जन्यादि संबंधी उदकाचा आन संबंध आल्यामु
ळें त्याचा स्वादादि विघडाया जाणें विकृतीनें विशि
ष्ट होणें.

पाणि, पु० सं० हस्त; दंडपाणि, वज्रपाणि, इ० सं०
जाणाचें.

पाणिग्रह, पु० विवाहधर्मनें स्त्रीचा जो म्बीकारतो.

पाणिग्रहण , न० पाणिग्रह .

पाणिबैद्य , पु० विषार इ० उपडोचर पाणी अभिसंवि
नकरून देतो ना .

पाणी , न० उदक ; २ , शस्त्रादिकोहमय पदार्थास वाप
वृत्त पाण्यांत बुडविले असता तसंस्कारागनें जोगु
णविशेष उत्पन्न होतो तें ; ३ , तेज नाक्षत्रिण कार्थि ;
उ० सोतीं सोदें आहंपण पाणी कर्मा ; सडकून दोन
जापसाल करायास अंगीं पाणी पाहिजे ; ४ , काहीपदा
र्थावर कवर्णादिकांचा जो डव करून लावितान
तें ; पाणीपातुस , पातुसपाणी , केरपाणी , धुणें
पाणी , स्० पाणीभरणें , केरकाढणें , धुणी धुणें ,
उ० नित्य व्यवहाराचा उद्योग असा अर्थ जाणावा ;
पाण्यावरचीरेषा किं० रेघ स्० लागलेंच दुसरे प्र
कारचें व्हायाचें असें जें कोणकाचें प्रतितादिकूप
भाषण त्यास स्० ; कोणकास पाण्यापेक्षां पातळ
करणें स्० त्याचा केवळ पाणउतारा करणें ; कोण
कास पाणीपात्रणें स्० पगजिन करणें .

पाणीदार , ३ लि० जाचें अंगीं पाणी चांगलें आहे
तोर नादिपदार्थ किं० मनुष्यादि तो .

पाणीपातुस , पु० पातुस इ० .

पाणोग , पु० पाणोरें , न० कों० पाणीभरलेलीं भांडीं
ठेवायासाठीं घरांत विरेबंदी किं० चुन्याची भूमि
करितान तें तो .

पात , स्त्री० कांदा , लसूण , भात , तण . इ० कांचें जें पर्ण
ती ; २ , धान्यमळा यासाठीं खळ्यामध्ये निवडा पुरु
न त्याचे भोवतीं कणसें इ० कांचे राशीवर फिरवाया
करितां जी बैलांची पंक्ति बांधितान ती , धरधा० यो०
२० ; ३ , पु० सं० पतन ; ४ , चंद्र सूर्याचें जें कोनि सा

म्य तो ; ५ , व्यतीपात ; ६ , न० कों० पातें ; ७ , केवळ
लाहानजो माड तें .

पात , स्त्री० कों० लावणी लावणें किं० रोप काढणें इ०
व्यापारीं तन० खेलाचा सारखें कडीचा आपले समो
रचा जो भ्रमदेश धरिला असतो ना .

पातक , न० अधर्म ; २ , त्याणें लागता जो दोष तें .

पातकिरला , ३ लि० कों० पातळांगी मनुष्य तो .

पातकी , ३ लि० पातक केले आहे नाहीं तो .

पातडें , न० पंचांगस स्० .

पातफणस , पु० फणसांत एक भेद आहे .

पातवड , पुं० कों० अखंड इ० कांचें पामास डाळीचें
पीठलावून गुंडाळून शिजवून कापून तळून खा
वयासाठीं वड्या करितान तो .

पातवडी , स्त्री० पातवड .

पातळ , ३ लि० जामध्यें द्यांश अधिक असा जो तका
दिसडवपदार्थ ; २ , जाउपणास कर्मा असा जो कळी ,
पान , इ० पदार्थ ; ३ , विरल ; उ० शेनभारी पातळपे
रलेस ; ४ , दाटनळे असें जें स्नेहसमगा , इ० तो ; ५ ,
कृशजें शरीर ; ६ , न० स्त्रियांचें नसायाचें वस्त्र
आहे .

पातळपोट्या , ३ लि० जाचें पाटवर दिसत नाहीं तो .

पातळाई , स्त्री० दाटीचा प्रतिपक्षा जो धर्मती ; उ०
मयां देवळांत दाटी होती आतां पातळाई झाली .

पातळांगी , ३ लि० जन्मतः शरीराचें जो कृशतो .

पातळांग्या , ३ लि० पातळांगी .

पातळी , स्त्री० दे० पातळाई ; २ , लोहाचें एक आयुत आहे .

पाताण्या , पु० एक जाति आहे .

पाताळ , न० भूलोकाचे खालीं मानलोक आहे व ते प्रत्यक्ष

२, खोलपणा आधिस्त्र्यंकरून वर्णायात्वा असतो अतिशयोक्तीने तत्त्वदेशास स्त्र०; उ० एकेउपासांने डोळे पाताळांत गेले; पोटपाताळास गेलें.

पाताळ, न० पाताल.

पाताळयंत्र, न० उदेल इ० नेल काढायाचें पात्र आहे तें.

पाताळयंत्री, ३लि० जाची मसलत भारी खोल असत्ये तो.

पातित्य, न० सं० पतितपणा, दुष्कर्मकेल्यामुळे जो पतितपणा येतो तद्विषयी लोकांत प्र०.

पातिव्रत्य, न० पतिव्रतापणा.

पाती, स्त्री० अनेककृत व्यवहारांत अनेकांचे जे अंश असतात ते प्र०; उ० या सावकारीत चवघांचा पात्या आहेत; २, सोने, रूपें, इ० कांभें सांधकाम करण्याचे उपयोगी जोडां काढा पत्रा असतो ती; ३, रा० पात प्रथमार्थी; ४, माडसुपारी इ० कांभें पर्णती.

पाती, स्त्री० पाती प्रथमार्थी.

पातीदार, ३लि० भागीदार.

पातें, न० डोळ्याची पापणी; २, नरवार, कुरी, इ० कांभें जें पान तें; ३, रा० फणसांत जामध्यें आढळ असतना हीं असेजे केवळ बारीकगरे असतात तें; पात्यास पातें न लागणें स्त्र० ईषन्मात्र हि निदान लागणें.

पातेंजणें, पात्यवणें.

पातेरा, पु० अनुपयोगित्यें करून विवक्षित वाळलेल्यापर्णाचा जो समुदाय तो.

पातेरें, न० कों० पातेरा.

पातेली, स्त्री० लहानजें पातेलें ती.

पातेलें, न० कडी, सां बारें, इ० करण्याचे उपयोगी ताम्बादिकाचें आकारविशेषाचें उथळ पात्र असतें तें.

पातोडा, पु० पापोडा.

पातोडी, स्त्री० पातवडी.

पातोळा, पु० तांदळांचे पिठाचें पधान आहे.

पात्यवणें, रा० जो पदार्थ किं० व्यवहार निरंतर देखरेख इ० पूर्वक आपण संभाळायाचा तो दुसरा संभाळील असा विश्वास पावून त्याजवर ठेवणें किं० केवळ आपण देखरेख न करितां भोक्या सोडणें; उ० नेणतेमुलावर घरपात्यवून बाहेर जातां येतना हीं; विहिरीवर मुलास पात्यवून का.

पात्र, न० कांहीं एक पदार्थ ठेवायास आधारभूतजें भांडें, पान, इ० तें; २, नदीचें पाणी जिनकी रुंदी व्यापून चालतें तो जिनका प्रदेश; ३, ला० दान, शाप, इ० देण्याविषयी उचित जो ब्राह्मण अपराधी इ० तें; ४, प्रशंसानिदा, इ० करण्यावि० उचित जो सद्गुणी दुर्गुणी इ० तें; ५, क्षमा, दया, इ० का विषयी जें उचित उद्देश्य तें; ६, युण दोष इ० कांचा जो निधितें सत्पात्र, दानपात्र, इ० समास हि जाणावे; ७, सं० नाटकामध्ये जीं सोंगें येतात तीं प्रत्येकीं.

पात्रा, स्त्री० वेश्या.

पात्सर, पात्सार, पु० वा० विश्वास.

पांथ, स्त्री० पांन.

पांथ, पु० पथिक.

पाथर, स्त्री० रा० वस्त्रें धुणें, वरबसून स्नान करणें, इ० घुपयोगी सपाट जो दगड ती.

पाथरआंबटी, स्त्री० रा० जांबोची दगडांवर पर्जन्य काली

काली एक आंबट वनस्पतिरुजन असती ती.
 पाथरफोड, पु० एकपक्षी आहे जो चेंबीनें दगडफोडी
 त असतो तो; २, वा० पाथरवट.
 पाथरफोड्या, पु० पाथरवट.
 पाथरवट, पु० जोतें इ० बांधायचे दगडघडून उपजी
 विकाकरणारी अशी मनुष्यांत एक जाति आहे.
 पाथरी, स्त्री० पालेभाजी आहे; २, मनुष्यांचे पोटांत
 एकरोग होत असतो ती.
 पांथस्य, पु० पांथाचा अपभ्रंश.
 पांथा, स्त्री० पांत; २, दे० पु० कोणेक कामाचा जो मा
 र्ग तो.
 पांथी, स्त्री० भागी प्रथमार्थी.
 पांथीदार, पु० भागीदार.
 पाथेय, न० सं० मार्गिखावयाचे उपयोगी लाडू इ०
 जे पांथजन बाळगितात ते.
 पाद, पु० चरण; २, गुदशब्द तो.
 पाँद, स्त्री० पाणद.
 पादचारी, ३ लि० पायानें चालणारा जो मार्गस्थ तो.
 स० अश्वादिचानरहित.
 पादडणें, कों० कोणेकास कोही एक कामाखातीं ध
 रून पुष्कळ श्रमविणें.
 पादडा, पु० कों० कोणेकास पुष्कळ पादडल्यामुळे जी
 जर्जर माय अवस्था होत्ये तो; काढणें, घालणें, नि
 घणें, बांधावृत्तायो० प्र०.
 पादणें, गुदद्वारानें शब्दकरणें, स० पादोपणनां दो.
 पादत्राण, न० सं० लुतें, जोडा, इ० नें.
 पादरटाण, स्त्री० रा० गुदवायूची जी घाण ती.
 पादरधिटाई, स्त्री० अंगी सामर्थ्य व धीटपणानसनां
 तोंडा

तोंडानें मान जो धीटपणाचा डोल क्रीणी दाखवितो
 ती.
 पादरफुसका, ३ लि० विवक्षित कामाचे निर्वाहापुरतें
 जाचे अंगी सामर्थ्य नाही तो मनुष्यादि जीव किं०
 पदार्थ तो.
 पादरा, ३ लि० अनिश्चित पादण्याचा स्वभाव जाचा
 तो; २, ला० भितर्यास स० स० पादर्यास वरणाचें मी
 स.
 पादरीमासी, स्त्री० एक वनस्पति आहे.
 पादवणें, पादडणें.
 पादशाह, पु० ۰۰۰۰۰۰۰ यवन जातीय जो राजा तो.
 पादशाही, स्त्री० ۰۰۰۰۰۰۰ पादशाहाचा जो अधिकार
 ती; २, ३ लि० पादशाही संबंधी जो शिका सनद
 इ० तो.
 पादाक्रांत, ३ लि० पराक्रमानें पराजित कळून स्त्री जो
 किन केलें जें देश, शत्रु इ० तो.
 पादुका, स्त्री० देवादिकांचा जा खडावा असतात त्या
 प्र०; २, दगड इ० कोबर देव, गुरु, इ० कांचे पाउऱ्या
 चें चिन्ह केलें असतें ती; ३, साधारण पादत्राणा
 सही कदाचित् स०
 पादलोण, न० एक क्षार आहे.
 पादोदक, न० चरण तीर्थ.
 पाद्य, न० सं० पादप्रक्षालन किं० तदर्थीजें उदक तें; २,
 ला० कोणेकास पायाचें घालणें स० लात, बुक्या
 इ० कानें पुष्कळ तुडाविणें.
 पान, न० सं० मागन; २, पर्ण; ३, शस्त्राची मूठ सोडू
 न अवशिष्ट जो भाग तें; ४, कागदाचा जो ताव
 किं० पोथाचें जें पत्र तें; ५, सु० लांचे कपाळावर एक

भूषण पर्णाकार बांधित असतान नें; ६, धोतरओ
ड्यानीं जींदोन धोतरें तीं प्र०; ७, केतकीचा पुण्या
नी जीपांकवी नें; ८, गजीफाचा जायकत्या अस-
तान त्या प्र०; या शब्दानें मद्यपानास ही केवळ पा-
नव्यवहार आहे; सर्पसोबण्यास पानलागणे स्त्र०
विडाखाण्यास पानखाणें स्त्र०.

पानउतारा, पु० पाणउतारा.
पानकोंबडा, पु० पाणकोंबडा.
पानगा, पु० तगानसनां पानासच पीठलावून जीभा
करीकरितान तो.
पानगी, स्त्री० लहान जो पानगानी.
पानघणस, पानघोणस, पु० सर्पाकारपाण्यांतील
एक जीव आहे.
पानघोंगडे, न० विरल्यास स्त्र०
पानचट, ३ लि० पाणचट.
पानडी, स्त्री० कंठा इ० कांत पदकस्थानीं भिदलाकार
कि० पर्णाकार पदार्थकरून जी घालितान ती.
पानदाळ, पु० पाणदाळ.
पानताटी, स्त्री० पत्रावळी इ० उपयोगी पानाचा का-
ट्या लावून ओलांबट भारा बांधितान ती.
पानथळ, न० पाणथळ.
पानदान, न० विड्यानीं पानें देवायाचें जें पात्र नें.
पानपट्टी, स्त्री० विड्याचें पानांत रूपाशी इ० घालून
जी गुंडाळी केली असती ती.
पानपात्र, न० उदकादि प्राशन करायचें पेला, लो-
ही, इ० पात्र नें.
पानपूड, न० काहीं भाकारविशेषाचें वेळू इ० कांचें
पानदान असतें नें.

पानपेंडा, पु० रा० पानभारा.
पानबाजी, पानबाजू, स्त्री० पादशाह आणि वजीर
एतद्विरिक्त जीं उंचीपानें गंजिफाचें डावांत वाट
णीस येतान तीं.
पानबाळी, स्त्री० शिपाचें कर्णभूषण आहे.
पानभारा, पु० भोजनाघुपयुक्त पानाचें जें ओक्षें
तो.
पानमळा, पु० विड्याचें पानाचा जो मळा तो.
पानलोट, पु० पाणलोट.
पानवठा, पानवथा, पु० पाणवठा.
पानवेल, स्त्री० नागवेल.
पानसडें, न० रा० पानरूपाशीं इ० विड्याचें साहित्य
देवायाचें बटवी इ० पात्र नें.
पानगरडें, न० पाण्यांतील जिवाणू आहे.
पानसळ, स्त्री० दे० भूमि इ० कांचें समानत्व पाहाण्या-
चें एक आडुत आहे.
पानरूपाशी, स्त्री० विडा; २, आपलें काम दुसर्घापासु-
न करून घ्यावयाचें असतां अत्यसत्व्यजें त्यास
इत्यादि देनात त्यास स्त्र०.
पाना, ३ लि० पुरतापिकल्यानंतर वर पर्जन्यपडल्यासु-
कें विकृतिपावलेला जो भात इ० दाणातो.
पानेणें, वा० दाण्याचें पानेंपणा पावणें.
पान्हणें, गाय इ० कांनीं पान्ह्याचें युक्त होणें.
पान्हवण, न० गाय इ० काम पान्हा यावयासाठीं जें वृ-
ण अंबोण इ० स्वावयास घालितान नें; २, ला० कां-
णे कामें आपल्यास अचुकळ करावें म्हणून जें इ-
व्यादि देनात त्यास स्त्र०.
पान्हवणें, पान्हणें.

पान्हा, पु० पुत्रप्रेमादिकारणानें शरीरावयव बंधशि
थिल झाल्यामुळे दुग्धादिकांची गति बाहेर ऋषया
स कारणीभूत जो त्याजवर वेगउत्पन्न होतो तो;
२, ला० द्येने किं० प्रसन्नतेने जो अंतःकरणास
कळवळा येतो तो.

पान्हेणें, पान्हेवणें.

पाप, न० पातक; २, कोणे कामादिकाविषयीं कु
डाभाव इ० कजी दुष्टासना उत्पन्न होती तिला
स्त्र०; उ० आतां पावेमनांत कांहीं पाप आलें स्त्र
णून हानिर्मळ बोलत नाही; मीं काहीं पापानें पा
य धुतले नाही इ० स्थलीं मीं काहीं सर्वदा पापाच
रणच करितों असे नाही असा अर्थ.

पापड, पु० उडदांची दाळ इ० कांचे पिठाचा आंतमी
ट, हिंग, पापडरवार, इ० मसाला घालून भिजवून
झाडून जो पोळी सारखा तोंडी लावावयास पदार्थ
करितान तो.

पापडरवार, पु० एकक्षार आहे.

पापडी, स्त्री० पापडासारखेंच तांदळाचे पिठाचें त
ळून खावयाचें तोंडी लावणें आहे; २, घारग्याला
कविन् स्त्र०; ३, गुळाची माय तबक इ० कांत घालू
न जी पातळ वडी बांधितात ती; ४, को० फरसवं
दीकेलेली जी भूमि ती; ५, बुंदीपांकून पगत इ०
कांत थापून बड्या बांधितात ती.

पापणी, पापणी, स्त्री० ओळ्यामखालीं आणिवर
जीं संकेश आछादक चर्में आहेत तीं प्र०

पापदग, पु० शरीर, फळ, कंद, इ० कांचरील केवळ
पातळजे त्वगंश तो; २, को० पापोडा.

पापदृष्टि, स्त्री० कांहीं एकपदार्थाकडे काम, मत्सर,

इ० मनांत धरून पाहण्याचा जो प्रकार ती; उ० पर
स्त्रीकडे पापदृष्टीनें पाहिलें तर दोष.

पापा, पु० मुलांचे भाषेनें भाकरीस स्त्र०.

पापिष्ठ, ३ लि० अतिशयित जो पापी तो.

पापी, ३ लि० पातकी.

पापुदरा, पु० पापदरा.

पापोटा, पापोडा, पु० भाकर, पोळी, इ० कांचे दो
हीं अंगें जे सालीं सारखे पातळ अवयव असता
त ते प्र०.

पापोदरा, पु० पापदरा.

पाप्याचापितर, पाप्याचें पितर, पु० न० केवळ
शरीरानें गेउ, अशक्त, जो मनुष्यादि त्यास स्त्र०.

पांवरी, स्त्री० पांमरी.

पाभर, स्त्री० शेतांतोल बीं पेशायाचें एक आडुत आ
हे.

पाभळ, स्त्री० ग० वृक्ष, माळा, इ० कां पासून पुष्पें,

टेकूण इ० कांची दाटपणें जी वृष्टि होत असत्ये ती.

पाभारी, स्त्री० दे० पाभर.

पामर, ३ लि० सं० जामध्यें कोणतेंही तेजनाहीं अशा
प्रकारें केवळ तुळसें करून विषक्षित जो मनुष्या
दि तो.

पामरी, स्त्री० रेशमाचें एक पांघगयाचें वस्त्र आहे.

पामा, स्त्री० सं० ग्वरून.

पाय, पु० चालण्याचें साधन भूतजें शरीराचे अव
यव असतात ते; २, पलंग, मात्वा, इ० कांची जो
सून तो; ३, चतुर्थांश या अर्थी एतत्पर्याय भूत
जें चरण, पाद, इ० संस्कृत शब्द त्याचा व्यवहार व
हून आहे; ४, वृक्षांचीं जीं मुळे त्यांस त्यांचे पाय

असें स्त्र०; ५, पर्वताच्चा जो केवल खालचा प्रदेश तो; ६, अक्षरांचा जो अधोभाग तो; ईश्वर, गुरू, धनी, इ० उद्देशून नमनेनें भाषणादि प्रसंग असतां पाय या अवयवांतें लक्षून तत्तद्व्यवहार होतो; उ० मजबूर आपले पायांची कृपा असली स्त्र० मी तरेन; मीं पायांचा सेवक आहे इ० व्यवहार जाणावे; कोणे काचे पाय धरणें स्त्र० आपला सांभाळ होण्याविषयी कोणे काचा आश्रय धरणें; कोणेक व्यवहारादि कांत पाय घालणें किं० शिरविणें इ० स्थलीं तत्तद्व्यवहारीं आपण शिरणें; पाय काढणें इ० स्थलीं तत्तद्व्यवहारादिकां पासून बाहेर निघणें; कोणे काचे पोटावर पाय देणें स्त्र० घोटिस्थ बुडविणें; कोणे काचे जोकी, उर, नाक, यांवर पाय देणें स्त्र० त्यापेक्षां आपण बरचढ होणें; पायरीस पाय लावणें स्त्र० चिरकाल चालत आली जी मर्यादा निचावर चढपणें उल्लंघ करणें; पाय मोडणें स्त्र० चिंतिलेले कार्य करण्याविषयीं उन्सा ह्मंग होणें; पाय पसरणें स्त्र० एखादे व्याघरांत किं० देशांत अल्पस्वल्प प्रवेश जाला असतां सुकियुक्तीनें तो सर्व व्यवहारादि व्यापणें; स्त्र० भटास दिली ओसरी आणि हळू हळू पाय पसरि; वाटेचा पाय आडवाटेस पडणें स्त्र० प्रमादानें हातून दुष्कर्म घडणें; कोणे काचे पाय उचलणें स्त्र० त्यास अधिकार भ्रष्ट करणें; पायांची आग किं० जाळ मस्त कांत जाणें स्त्र० एका एकी क्रोधचढणें; पायांशीं पाय बांधून बसणें स्त्र० कोणेकास सक्त तगादा करणें; पायांवर पाय देतुन वादसांगणें किं० काम करणें इ० स्थलीं त्याची त्याची भीड न धरितां बरो बरीपेक्षां किंचित् अधिक वाद सांगणें, काम करणें, अन्नाअर्थ, पायांत खोडा

खोडापडणें, पायबांधून घेणें, पायसुतणें, इ० स्थलीं कांहीं एक व्यवहारामध्ये आपण गुंतून पडणें; मीत्याचा पायांवर कुतरीं माजरे घातलीं नव्हती स्त्र० तत्तत्कार्याविषयीं प्रवृत्त होण्यास मी कांहीं त्याचें आर्जवकेले नव्हतें; पायांचा प्रताप स्त्र० पायगूणमनुष्यवृत्ति; त्याचा पायांशीं तो बांधावा स्त्र० लबाडी इ० दुर्गुणाविषयीं ते उभयतां तुल्य असा अर्थ; पायांवर पाय घालून, डाकून, चढवून, बसणें इ० स्थलीं निष्काळजीपणें उद्योगादि श्रमन करितां राहणें; पायांतला पाय पोस डोकीवर चढणें स्त्र० हलक्यास नुष्यानें चढून थोराची अमर्यादा करणें; पायांतला पाय पोस पायांत चढे वावा स्त्र० हलक्या चोम्यतेचा मनुष्यास उच्चपदसंबंध होतुं देतुं नये; पायांखालची वाट, मार्ग, स्त्र० नित्याचे वहिवाटेची वाट, मार्ग, पायांखालीं जळतें तें न विझवितां डोंगरास आग लावायास धावणें स्त्र० आपले दोषन पाहतां किं० न गणितां दुसर्यांचे दोष काढण्यास प्रवर्तणें; पाय पुढें देवणें स्त्र० कांहीं एक व्यापारीं प्रवृत्त होणें; जळता पाय जाळणें स्त्र० धरिलेला हट्ट तडीस नेणें; एका पायांवर उभें असणें स्त्र० कोणेक गोष्टीविषयीं होसेनें सिद्ध असणें; पाय फोडणें स्त्र० नपशील लावणें; फुंकून पाय टाकणें स्त्र० अतिशयितच विचार करून व्यवहार करणें; पायांपडणें किं० पायांवर डोकी देवणें स्त्र० नमस्कार करणें; स्त्र० आंधरूण पाहून पाय पसरवि.

पायउतार, पु० नद्यांस होडी इ० साधनां वांधून उतरून जावया जोगा जो उतार असतो तो.

पायउतारा, ३(लिं० वाहनावरून उतरून पायानें चालल तो.

तो ; ३० थोरचे दर्शनास पायउतारा जावें ; २, अ०
चरणवालीनें ; ३० आस्तीकाशीस पायउतारागेलें ;
३, पुं० पायउतारा ; दे० पायउतारावरयेणें स्त्री० अरें
तुरेवरयेणें .

पायका, पु० कों० पावका .

पायकाळा, पु० कों० कृष्यादिकर्माविषयीं जोगडीटे
विला असतो तो .

पायखुंट, न० कों० गोमहिष्यादिकांस पळूनये इ० का
रणार्थ पायाला आणि गळ्याला मिळून एकदोरी
नें बंधनकरितात तें .

पायखुंटी, स्त्री० कों० पायखुंट .

पायगत, न० पायतें .

पायगूण, पु० कों० कोणीं आपलेघरीं उत्पन्नजाला
किं० आला जो मनुष्य, पशु, इ० पदार्थ तत्संबंधान्तर
आपल्यास जें बरें किं० वाईट फल होतें तत्कारणतें
करून कूस तत्तन्मनुष्यनिष्ठ सुलक्षण किं० दुर्ल
क्षण तो .

पायघडी, स्त्री० लग्नसमारंभांत रासनाहण्याचेदि
वशीं वरपक्षीय वहाडणींस आपलेघरीं आणते
समयीं मार्गांत त्यांचे पायांवालीं मृदुलागावें स्त्र
णून जावस्त्रान्ना घड्या घालितात त्या प्र० बहुव
चनोत .

पायघोळ, ३ लिं० अतिशयिन विस्तृतपणा मुळे पा
यांवर घालायाजोगें जें नेसायाचें धोव अंगरखा
इ० किं० पायांवर घोळे असें नआटोपितां पांघरले
तें जें शेला, शालजोडी इ० किं० तादृशगळ्यांत पा
तली जी पुष्यादिकांची माळ इ० तो .

पायचळ, स्त्री० रा० पायखा .

पायचाल, स्त्री० चरणचाल .

पायजमा, पायजामा, पु० इजार .

पायजिभी, स्त्री० दे० तोरडी .

पायठा, पु० रा० सपाटभूमीस भाजून जें नाचण्यानें
शेनकरितात तो .

पाँयडा, पु० कोंणेकव्यवहार यारीतीनें उत्तमोत्तर
सननचालणार अशा अर्थाचा जापक तनव्यव
हागचा जो प्रारंभो शतो ; २, रा० माड, पोफळ, इ०
कांवर चढतेसमयीं जी दोरी पायांत किं० हानांत
घालितात तो .

पाँयतण, पायतण, न० जुनें किं० कुणव्याचे उपयो
गी जो दांडगा जोडातें .

पायतर, पायथर, पु० कों० पायतें प्रथमार्थी .

पायतें, न० निजणाराचे पायांकडीला जो प्रदेश तो ;
२, भूमी, डोंगर, इ० कांचे निम्नते कड्या शोवटील
जो प्रदेश तें .

पायथा, पु० पायथें .

पायथें, न० पायतें .

पायदळ, न० पायांचे चालणारी अशी जी फोंजतें .

पायधरणी, स्त्री० कोणेरुकार्यार्थ कोणकाचें जें प
गकाष्ठेचें आर्जव ती . प्र० अनेकवचनोत .

पायधूळ, स्त्री० पायांस लागलेली मार्गसंबंधी जी धू
ळ ती ; याचा प्रयोग आपलेघरीं कोणीं आला अ
सतां आपणमजवर द्याकेली अशा प्रकारें त्याचा
गौरवायाचें असतां आजमजवर पायधूळ झाड
ली इ० होतो ; २, नम्रतेनें गुरू, इ० कांजवळ बोला
याचें असतां आपल्यास स्त्री०

पायपिटी, स्त्री० अनेककारणार्थ इकडेधांव निकडेधांव

असे जे पायानें करायाचे परिश्रम ती.

पायपोशी, ३लिं० पायपोसाचे डौलाचें बांधले लें जें पागोटें किं० घडलेला पोहरा तो.

पायपोस, पु० चर्मीजोड्याचें जें दोन अवयव ते प्र० कोणे कास पायपोस मारणें स्० दुर्भाषणादिकांमं निर्भर्त्सना करणें; पायपोस दांतीं धरणें स्० कोणे कास अतिनम्र भावानें शरण जाणें; पायपोसासारिखें तोंड करणें स्० फजीती जात्यामुळें तोंडवाई टकरणें; त्याचें पायपोस घेउन तोंड पळेल स्० त्यास तोंटकवील.

पायपोसरवाउ, ३लिं० खेंटरखाउ.

पायपोळ, स्त्री० तापलेले जमीनीवरून तालताना जी पायांनीं संतमना होती ती.

पायबंद, पु० घोड्याचे मागले पायांस बांधितान जी दोरी तो; २, ला० कोणे कामागें संसार इ० रूप जो पाश असतो त्यास स्०.

पायमर्दी, स्त्री० या० कांहीं एक कार्य साधनार्थ जिकडे जाण्याचा प्रसंग येईल तिकडे धांवत जावें असे त्या कामावर खपण्याचा जो प्रकार ती; उ० काम होण्याचें कठिन होतें परंतु पायमर्दी केली ते काम जालें.

पायमली, **पायमल्ली**, **पायमाली**, स्त्री० मेन्व, गुरें, इ० कार्नी देश, शेत, इ० कांची केली जी तुडवा तुडवती; २, शेत इ० कांस जी निगा अमावी निन्हा अभाव ती; उ० यंदां शेताची पायमल्ली जाली स्पृणु न शेतवांगलें पिकलें नाहीं; २, ला० कोणे काचे भाषणादिकांची कोणे काचें केली जी अवगणना ती.

पायमार्ग, पु० भूमीवरील जो मार्ग तो, जलमार्गाचे

व्यावृ

व्यावृत्त्यर्थ याचा प्रयोग होतो; २, गाडे, घोडी, इ० जायमार्गानें जात नाहींत केवलमनुष्य मात्र जातें असा जो लहान अवघड मार्ग तो.

पायमोडें, न० को० कोणे कव्यापारीं प्रवृत्त होणाऱ्यास उत्साहभंगरूप जें निवृत्तीस कारण उपस्थित होतें; २, क्रमानें कांहीं एक व्यवहार वाढत जात असतां ती गति कुंठित होण्यास जें कांहीं निमित्त उपस्थित होतें तें; उ० हें पोर अमंगळ, अमळ चालू लागले स्० खोकला, पडसें, अशां अनेक पायमोडी येतात.

पायरव, पु० को० चाहूळ; २, रसायन, दुग्ध, इ० नासायास किं० दुग्धणें अधिक व्हावयास कारणीभूत येणार्या जाणार्या मनुष्याचे रद्ददारीनें जो विकार उत्पन्न होतो तो; ३, कोणे काचें कोणे काचे घरीं किं० कोणे कदेशीं जाणें येणें इ० रूप जी बहिवाट असती तो.

पायरवणें, रसायनादिक पायरवाचे विकारांनं युक्त होणें; २, रा० चाहुलीनें किं० प्रत्यक्षतः कोणे कमनुष्यादिक आढळणें.

पायरस्ता, पु० पायवाट.

पायरहाट, पु० पायांनं पाणी लाटायाचा जोरहाट तो.

पायरहाटी, स्त्री० को० पायरहाट.

पायरी, स्त्री० उच्चस्थलावर चढायाचा जो मार्ग त्याचाटार्यां एकापेक्षां एक उंच अशा क्रमानें पाषाणकाष्ठादिकांचें पायठेबायास आधार केले असतानें तें प्र०; २, एकापेक्षां एकानें उच्चपणानें वागावें एका नें नीचपणानें वागावें असे लोकशास्त्र व्यवहार

सिद्ध

सिद्ध जे अनेक अधिकार ते प्रत्येकीं; पायरीनें पायरी चढावी किं० जिंकावी इ० स्थलीं आज थोडेंसें, त्यापेक्षा उद्योगां हीं अधिक, अशा क्रमानें कोणेक कार्यकरित जाणें; ३, को० पाईर.

पायली, स्त्री० देशभेदंकरून व्यवस्थित केलीमणाचा षोडशांश रूप किं० द्वादशांशरूप धान्यादिमोजायाचें एकमाप आहे ती.

पायवट, स्त्री० दे० मार्गादिकाचा टायी येणारा जाणाराचे पाचलाची जीपंक्ति उठत असती ती.

पायवटणें, मार्गादिस्थल कोणेकाचें पायवटीनें युक्त होणें; २, कोणेकमार्ग कोणेकाचें नित्य येण्या जाण्याचा वहिवाटीमुळे अभ्यस्त होणें.

पायवस, न० रा० पायतर.

पायवाट, स्त्री० पायमार्ग.

पायस, न० खीर.

पायसूट, ३लि० चालण्याविषयीं जोचपळ तो.

पाया, पु० भिंत, जोतें, इ० करायाचें असतां पूर्वी भूमिगणून त्यामध्ये दगड चुना इ० क घालून जीबंदिस्त करितात तो; २, ला० कोही एक कर्तव्य व्यवहाराचा जो प्रारंभांश तो, जावरून त्याकार्याचा आकाररीत्यादि प्रायः मनांत येतें, प्रायः घालणें, पडणें या धातूंचा यो० प्र०.

पायाशुद्ध, ३लि० कोणेक कार्यास जीं जीं साहित्यें असावीं किं० जीरीनि असावी त्यामध्ये यत्किं नितवें कल्याण हीं असें जें कार्य तो.

पायांस, न० रा० पायवंस.

पायाळ, पायाळू, ३लि० पायांकडून जो उत्पन्न होतो तो मनुष्य.

पायी, स्त्री० दे० राहुटीचा तना व्याघरचा हातभर जो अंशती; २, राहुटीचें पाणी आंन नपावें स्तणून तिचा भोंवता चरखणितान ती.

पायीं, अ० मुळें; उ० शेतापायींमी शंभर रुपयांस बुडालों; वानराचे पायीं वस्ती होणें कठिण; २, चरणचालीनें चालत; उ० ते सर्व घोडयांवर होतें आणि मी पायीं होतों.

पायींत, न० को० पायतर.

पार, पु० पिंपळ, वट, इ० कांचे मुळीं भोंवताला जो ओटा बांधितात तो; २, को० नद्यांस जो पायउतार असतो तो; ३, कोणेक गोष्टीची किं० पदार्थाची पलीकडची जीकड, स० यदुत्तरत्यागोष्ट्यादिकांचा अंश उत्तरनाही तो; उ० याशास्त्राचा पार कोणी पाहिला नाही; माया, प्रपंच, समुद्र, इ० कांचे पाराविषयीं सर्वप्रयोग होतात, इतरत्र तन्धातुसन्निधानानें अव्ययता पावून होतात ते प्रायः लिहितों; पारपडणें स० संकटादिकांतून मुक्त होणें किं० कोही एक कार्य शक्यतास जाणें किं० कालमार्गादि अतिक्रान्त होणें; पार जाणें स० नद्यादिमध्यवर्ति पदार्थ अतिक्रमून पलीकडे जाणें; पार होणें स० पारपडणें किं० जाणें किं० आरपार होणें; पिंपळास पार बांधून देणें स० कोणेकाचें लग्न किं० कांहीं मोठें कार्यकरणें; पुण्याचे पारीं व सणें स० निरंतर प्रपेकार करायाचा स्वभाव धरणें; ४, समुद्र कोरीं भरतीचा वेळ स मात्र उतार होत नाही अशा जालाहाननद्या असतात तो; ५, रा० प्रहराचा अपभ्रंश.

पारई, स्त्री० रा० पहार प्रथमाधी.

पारका, ३लि० परकी; २, कौ० पारखा.

पारख, स्त्री० परीक्षा.

पारखणावळ, स्त्री० रूपये इ० दुसर्याचे पारखीने पारखून घेतले असना त्या पारखणास जें मोकल्य घाबें लागतें ती.

पारखणें, परीक्षित करणें.

पारखा, ३लि० पृथीं जावें प्रत्यक्ष झालेले नाहीं किं० प्रत्यक्ष होतुन बहुत दिवस झाले म्हणून हा असुकने अशी मानी आळख पटन नाहीं असा जो मनुष्य, पशु, म्यल, भाषण, इ० सर्वपदार्थ तो; २, पृथीं आपला अस्तान काहीं कारणामुळें जाजवर पूर्ववत् आत्मसंबंध मानायास जो कावाटो लागली प्रज्ञा अवस्थेत पावला जो मनुष्य गृहादि तो; ३० मासेकडचे पंचजे धोलन होतें ते निकडून काहीं लोभदृष्टीस पडतांच मारे पारखे जाहाले.

पारखी, ३लि० परीक्षक.

पारंगत, ३लि० सं० आरब्ध व्यापाराचा जास पार लागला तो त्या व्यापारामध्ये; ३० तो ब्राह्मण एका शास्त्रामध्ये पारंगत आहे.

पारंगी, पु० पागाश.

पारंगीवारंगीनें, अ० पाळीपाळीनें.

पारजक्त, पु० पारिजातकाचा अपभ्रंश तो; २, न० त्याचे तुष्यते.

पारठा, ३लि० पाउसा.

पारडी, स्त्री० लशाचे जें म्यपत्त ती, प्रायः लाहान असता व्यवहार.

पारडें, न० लशाचे जें वस्तने.

पारडें, न० परडें प्रथमार्थी.

पारणें, न० काहीं एक निमित्तानें उपोषण केले असता त्यानियमानें सोडून जें भोजन करितान तें; पारणें फिटणें स्त्र० जाजा इंद्रियान जाजा विषयावर अतिशयित प्रीति आहे तत्तद्विषयलाभानें तत्तद्विद्याचें समाधान होणें; ३० आपला मुरवडा पुरता दाखवून माझ्या डोळ्यांचें पारणें फेड.

पारणें, वा० अन्न, उदक, औषध, इ० हितावह पडणें.

पारतंत्र्य, न० सं० परतंत्रपणा.

पारद, पु० सं० पाग, पारदभस्म इ० समास जाणावे.

पारध, स्त्री० अरण्यांतील पशु किं० पक्षी मारण्याचा किं० धरण्याचा व्यापार ती, किं० ते पशु पक्षी ती; पारधसाधणें स्त्र० जाकार्याचा उद्देशानें प्रवृत्त जाळानें कार्य साधणें

पारधी, ३लि० पारधकरणास जो तो.

पारपत्य, न० अपराध्यास शिक्षा लागली म्हणून जें दंडन तें.

पारंपर्य, न० सं० शिष्य, वंशज, इ० कांन्ना तादृश पंथारूप जो क्रम तें.

पारपळ, पारंपळ, ३लि० कौ० शिक्षकाचे शिक्षकून सटल्यामुळें मनस्वीपणें वनूं लागला जो मनुष्य, पशु, इ० तो.

पारपोळ, ३लि० वा० पारपळ.

पारंबा, पु० रा० पारंबी प्रथमार्थी.

पारंबी, स्त्री० वड, पिंपरी, पाईर, इ० कांचे खांद्यास जा मुळ्या फुटून खाली येतान ती; स्त्र० शेंडीतुटो किं० पारंबी तुटो; २, रा० आंब्याचे बांद्याचे आंतनी

द्विदल बी असनी ती .

पारय , स्त्री० को० पाहार .

पारलौकिक , ३लि० सं० परलोकसंबंधी जे भोगादि तो .

पारवडा , पु० को० एकागाथातील जे अनेक विभाग ते प्र० .

पारवा , पु० एकपक्षा आहे ; १ . याचे अंगवर्णासारिखा जो रंग तो ; २ . तद्विशिष्ट वस्त्रादि तो .

पारशी , पु० एक मनुष्यांत जाति आहे .

पारसनाथ , पुं० जतीचा देव आहे .

पारसनीम , पु० हिं० हिंदु जातीय राजा असतो त्यापाशी प्रसंगवशान् फारशीभाषा लिहिण्याचे जें काम पडते त्याजवर जो अधिकारी कारकून ठेविला असतो तो .

पारसा , ३लि० को० पारोसा .

पारा , पु० रसायनायुपयोगी एकरस आहे ; २ . कोवळा जो फणस तो ; ३ . को० घायाळ स्तणून झाड आहे तिची पाती ; ४ . वा० भिंतीस विटादिकांचा धरला विनात तो ; ५ . काळे व पांढरे टिपके जाचे अंगावर आहत असा जो बेल , गाय , इ० तो .

पारायण , न० पुराणादि ग्रंथांचें साद्यंत जें पठन ते .

पारायणी , ३लि० पुराणादिकांचें पारायण करणाऱ्या तो .

पारावार , पुं० सं० अंतपार्याचा निषेधा वि० प्र० ; उ० भाषेत शब्दकिती आहेत याचा पारावार कोणास जाणवत नाही .

पारिभाषिक , पु० एक पुष्पवृक्ष आहे .

पारितोषिक , न० सं० आपल्यास कोणे कोने ततोपकल्प्यासुद्धें प्रसन्न होउन त्यास देताना ते वस्त्र इत्यादि ते .

तें .

पारिपत्य , न० पारपत्य .

पारिभाषिक , ३लि० विवक्षितव्यवहारासि व्यर्थ काही परिभाषेनें संकेतित करून ठेविला जा अर्थ तो .

पारी , स्त्री० केळफुलाचे मोदचा फण्यावर जे आवरक अवयव असताना ते प्र० ; २ . मोदकाचे पुरणाभोरेताळें जें पिटाचें आवरक असतें ती ; ३ . वा० आंब्याचा जो बांदा ती .

पारुष्य , न० सं० कठोरपणा ; २ . कोणे काम शिल्यागाडी एतद्रूप किं० हाणणें , मारणें , एतद्रूप कोणे कोने केला जो अपकार ते .

पारोशीघोसाळी , को० स्त्री० घोसाळीसच स्त्री० कदाचित् पारोशी इतक्याचा ही प्र० होतो .

पारोसा , ३लि० रात्र अतिक्रमल्यासुद्धें धुवून शुद्ध करण्याचे योग्यतेचा जो मनुष्य , मनुष्यावयव , वस्त्र , भांडें , इ० पदार्थ तो धुतल्याचे पूर्वी ; उ० तू पारोसा आहेस तर पारोशी भांडी घासून आण ; २ . पूर्वदिशेचीं आणून ठेविले जें पाणी , पुष्पें , इ० कि० पूर्वदिशेचीं चापडलेला जो केर तो ; पारोसं काम स्त्री० रात्र अतिक्रमिल्यासुद्धें दुसरे दिवशीं भूम्यादि शुद्धार्थ सडासंमार्जन इ० करावें लागतें तें .

पारोसादोडका , को० पु० पारोसे .

पारोसे , न० को० पारोशी घोसाळीचें जें फल तें .

पारोळी , ३लि० पारोके स्तणून गाव आहे तेथील जी संध्यन्वीपळी , उपकरणी , इ० पदार्थ तो .

पार्थक्य , न० सं० पृथक्पणा .

पार्थिव , न० रा० प्र० सांकराया करितां जें मृत्तिकेचें लिंककिताना तें ; २ . लि० पृथ्वीसंबंधी जो पदार्थ तो .

३, पु० राजा .

पार्वती, स्त्री० देवी .

पार्श्वभाग, पु० सं० मनुष्यादि प्राण्यान्वे किं० गृहादि पदार्थान्वेषु पुरोभाग आणि पृष्ठभाग वर्जून अवशिष्टजे दोनभाग ते प्र० .

पाल, स्त्री० पत्नी; २, न० दाहापांश्व मुताडे एकत्र जोडून बँडक घालणें किं० छायाकरणें इत्याद्यर्थजें वस्त्र करून ठेविलें असतें तें; ३, उडपाल; ४, पु० मोठे लडाउ गलबानांन एक भेद आहे; ५, ३, सं० पालक याचे प्र० प्रायः समासी, भूपाल, महीपाल, गृहपाल, इ० जाणावे; पाल घालणें सोडणें स्त्रीं म्नीं मसिद्धपणें व्यभिचारावरपें कामिळ बूलागणें .

पालक, ३ लिं० सं० पालनकर्ता तो; २, पु० ग्रं० पाळणा .

पालकी, स्त्री० पालखी .

पालकीपदस्थ, ३ लिं० पालखीपदस्थ .

पालख, पु० ग्रं० पाळणा; २, स्त्री० सोनें, रुपें, तापवून परीक्षाकर्तव्य असतां कानस, कलाख, इत्या सविह करितान ती .

पालखी, स्त्री० राजादिकांनीं बसून जावयाचें मनुष्यवाह्य लोकडोचें घान आहे, जीस धनुष्याकार वेळची दांडी असता ती .

पालखीपदस्थ, ३ लिं० जास राजापासून पालखीत बसायान्ना अधिकार मिळाला आहे तो .

पालछत्र, न० काठीस पागोटें बांधून नवर्था मुलावर मार्गी धराया करितां गुढीसारिखें करितान तें .

पालट, पु० एककार्य अनेकानीं बांटून बांटून करायाचें असतां त्याविभाग्यांनीं बांटून घेवले जे कालविभागतें त्याविभाग्यांचे येथें विभागी शब्दानें कर्ता कर्म

कर्म, करण, इत्यादि कारकें किं० क्रिया विवक्षित आ हे; उ० चाकरीकरायास चारचार घटकेंचे पालट बांधून दिले आहेत; कालपांढरें पागोटें घानलें आज तांबडे पागो ट्यान्ना पालट; कालजेवलों आज उपोषणाच्चा पालट; २, कोणेक क्रिया एकदिवस वगळून होत असती तिन्ना होण्याच्चा जो दिवस तो, किं० नशा प्रकारें क्रिया होण्याच्चा जो प्रकार; उ० उद्यांज्वराच्चा पालट आहे; ज्वर नित्य येत नाही, पालटानें येत असतो; ३, कांहीं एकपदार्थानीं इकडेचें तिकडे, तिकडेचें इकडे, होई अशी जी व्यवस्था; उ० नित्य एकत्र पागोटें घालून ये पालट करून घालावें; ४, कांहीं एक अवस्था वान् किं० प्रकार वान् जें बुद्धिक्रियादि त्याची तनदवस्था दिभेदें करून जी भिन्नता तो; उ० त्यालाचैसा मिळतांच बुद्धीस पालट जाला; एकाच मांडीवर बसलें असतां कळलागती मांडीच्चा पालट करावा .

पालटणें, बुध्यादिकांनीं पालटवतुं थर्थातें पावणें;

२, कोणेक पदार्थातें पालट तृतीयार्थरूप व्यवस्थे तें पावणें .

पालटें, न० रा० तट्याउभा करून दाणा ठेवायास जें सांठवण करितान तें

पालत, पालथ, स्त्री० कों० पाळत .

पालती, पालथी, ३ लिं० पाळती .

पालथणें, पालथें करणें .

पालथा, ३ लिं० उपडा; कोणेकास पालथा घालणें स्त्री० विवादादि कामांमध्ये पराजित करणें .

पालन, न० रक्षण .

पालपट्टी, स्त्री० पालकरण्याचे उपयोगीं जें वस्त्र विण

विणलें असतें ती; २, लहानजें पाल ती.

पालपडदळ, न० पाल इ० तें.

पालंबी, स्त्री० कों० पारंबी प्रथमा थीं.

पालव, पु० पदर प्रथमचतुर्थी थीं; २, पल्लव; ३, कोणेक मुख्य देशादिकांवा जो आस पास देशांवाचीं आयरूप संबंध असतो तो; ४, कोणेक गोष्टीस किं० ग्रामादिकांस नवाच वाटला जो अवयव तो; ५, कोणेकास पालव घालण्याचा जो व्यापार तो; कोणेकास पालव घालणें किं० टाकणें स० दूरस्थितास समीप येण्या करितां वस्त्रांनें खुणावणें; ६, दयादिरूपजो हृदयास इव त्यास कदाचित् स०; ७, वाळव्याझाडास पालव फुटेल पण याचेहृदयास पालव फुटणार नाहीं.

पालवण, न० वा० गुरांनीं खावयाजोगा जो ओला पाला तें.

पालवणीं, न० दुखण्यांतून उठलेल्या मनुष्यास प्रथम स्नान घालायासाठीं ओषधीकढवून जें पाणी करितानें तें.

पालवणें, वृक्षांनें पल्लवयुक्त होणें; २, कोणेकास जवळ येण्या करितां वस्त्रांनें खुणावणें; ३, पदराचे वार्थानें किं० पुण्यादिकांनें दिव्यातें मालविणें.

पालवा, पु० कों० नांगरादिक हाकतेवेळेस बैलादिकांस हाका पाकरितां जीकाठी घेतात तो.

पालवी, स्त्री० वृक्षांस नूतनफुटलाजो पल्लव ससुदायती; २, ला० केवळ क्षीण शरीरास रसायनादि द्वारा रक्तवृद्धीचा जो प्रारंभ होतो ती; ३, वा० कोणेकाची दारिद्र्यावस्था जाडून काहीं संपत्ति घेउं

लाग

लागती तीदशा; फुटणें येणें या धा० प्रा० प्र०.

पाला, पु० व्यक्तिगतसंख्या जाची विवक्षित नाहीं अशापर्णांचा जोसमुदाय तो.

पालाशविधि, पु० जामेल्यामनुष्याचा दाहसंस्कारार्थ देहकिं० अस्थि सांपडत नाहीत लणून पळसाचे पानांचा पुतळा करून दाहादि उत्तरक्रिया करितान तो.

पालुषद्, न० दे० वारंवारलुणायाचें गीनादिकांस ध्यें जें क्रपद् असतें तें.

पालें, न० कों० पालवण; २, वा० पालटें.

पालेआसण, पु० एकंज्ञाड आहे.

पालेजणें, वा० वृक्षांनें पल्लवयुक्त होणें; २, ला० मनुष्यांनें पालवीतृतीयार्थानें युक्त होणें.

पालेणें, को० वृक्षांनें पल्लवयुक्त होणें.

पालेभाजी, स्त्री० पालारूपजी मेधा, मार, इ० भाजी ती.

पालोपद्, न० कों० पालुषद्; २, ला० कोणेकाचे भाषणामध्ये वारंवार उगीच पगारा शब्द येत असतो त्यास स०.

पाल्हाळ, पु० थोड्यांत सांगावयाची जी गोष्ट तीचा विशेषणादि द्वारा अतिशयित जो विस्तार तो; ३, कविजन गोष्टींचा क्वचित् संक्षेप करितात क्वचित् पाल्हाळ करितात; २, मूलभूतगोष्टीस वाटवायास नवाजो विशेषणाद्यंश लावितात तो; ३, मीयाला थोडेंच बोलायास सांगितलें होतें परंतु यानें पदरका त्यास पाल्हाळ लाविला; ३, कों० दयादिनिमित्त हृदयास जो इव येतो तो.

पाव

पाव, पु० चतुर्थांश; पावभाकर, पावशेर, पावमण, इ० समासी, भाकर इ० कान्वा चतुर्थांश असा अर्थ होतो, परंतु लिंग उत्तरपदाचें होतें; २, स्त्री० कों० पाउ.

पावक, पु० सं० अग्नि.

पावका, पु० शिडास पायवे वा यास जीलांकडे मारि स्त्री असतात तीं न०; २, घडोनी, मेज, इ० कान्वा जो पायतो; ३, माड, नाड, इ० कांवर चढाया करितां जा किं० विहिरींत उतराया करितां त्यास स्त्रीनींवाडिनात तो.

पावकें, न० एकपावपाव, वेपावअर्धा, अशी चतुर्थांशाचें जें लेख आहे तें; २, कापड, चापड, इ० किती एक जिनसांचे एका ओं मान्वा जो चतुर्थांश तें.

पावटा, पु० एक हिंदल धान्य आहे; २, नृत्य, दा उपहा, इ० व्यवहारी बनावटमाणें जो पावलाचा प्रक्षेपतो; ३, इला आजून नाचण्याचा पावटा साधला नाही; ३, पांयडा प्रथमाची; पाउल शब्दावरील संप्रदाय प्रायः एथें हीं जाणावे.

पावठणी, स्त्री० वा० पाउठणी.

पांचडा, पु० पावका नृतीयाची.

पावडा, पु० लोखंडाचे नांगरास फांटे असतात त्याचे अग्रासपर्णासारिबी आकृति असत्ये तो.

पावडी, स्त्री० लीद, शेण, गुळ, इ० काढाया करितां जें लाकडाचें पावडें केलें असतें ती.

पावडें, न० खोरे सणून मानी ओढायाचें आडुत आहे.

पावण, न० कों० ग्रामांतराहून नवीवधू सासरीस आणण्याचा जो व्यापार तें; २, रा० मुलीची वरात जातेसमयीं माहेराहून लाडू, नांदूळ, इ० एके पात्रांतून बरोबर देतात तें.

पावणा, पु० वा० पाहुणा.

पावणी, स्त्री० वा० मार्गी भयन क्वावें सणून सकीर चा शिपाई किं० पत्र बरोबर घेतात ती.

पावणें, मनुष्यादिपदार्थांचें गतिद्वारा मध्यदेशातें आक्रमून विवक्षित देशीं संबद्ध होणें; २, अवस्था, गुण, मान, अवमान, इ० कान्वां कोणे कानें विशिष्ट होणें, यथेत्या अवस्थादिकांस कर्मना असती; ३, वृद्धत्व पावल्यासुळें तो बधिरत्व पावला इ० जाणावें; ३, कोणेंक मनुष्यादिपदार्थ किं० निरोप इ० ने वृत्त विवक्षित स्थलीं संबद्ध करणें; ३, मलानुष्ठी माहेरी पावून माघारे जा; ४, कांहीं एक विषय कोणे कास कोणे कापासून लब्ध होणें; ३, जाजवर यजमानाची कृपा असती त्याला कायतें पावतें आत्सास कांहीं पावत नाही; मागील कर्जापैकीं काय पावले तें सांगा; हीगोष्ट मला पावली ह्म० यागोष्टी विषयीं बरे वा इटाचा निर्बाह करणार मी धनी आला अशाप्रतिज्ञेचें वाक्य; ५, आराध्यादि देवांचें इष्ट कामना पूरक होणें.

पावता, ३ किं० विवक्षित स्थलीं विवक्षित मनुष्यादि कांकडे पावलाजो कागद, इ० व्य, इ० ती; ३, जाती पोथी त्यास पावती करून ये; २, पु० सास्करवाशीण, माहेरवाशीण, इ० सासरे इ० स्थलीं जाडुंलागली असतां निकडचें मूळ न आल्यास इकडचा कोणी गडी इ० आपल्यास पोहचवाया करितां घेती तो.

पावती, स्त्री० कोणे का पासून कोणे कास कांहीं रूप ये इ० इव्यान्वा जो पावलेपणा ती; २, सावकार इ० कांस कूळ इ० कां पासून पावले जें इव्यादिक त्यान्वा अमुक अमुक पावले असा जो लेख करून देतात ती.

पावट, स्त्री० को० भात सोडते वेळेस मांदाचे आस पास पडते जें भात ती.

पावधी, ३ लि० को० वर्षास किं० महिन्यास अमुक इव्य देईन अशा बोलीनें जी दुपत्या लाठीं दुभती गाय किं० स्नेस आणली ती.

पावधूक, स्त्री० को० गुरू पावधें आणल्या मुळे जें गुराचे धन्यास देय घाबें लागते ती.

पावधें, न० को० पावधी परंतु महिष्यादि गुरांचें कि०

पावन, ३ लि० सं० पवित्र; २, पाप किं० असृश्यता दिदोष जाणा गेला तो; ३, जाचे संबंधानें पापा दिदोष जातो तो.

पांवरी, स्त्री० लहान जो पांवा ती.

पावलट, स्त्री० रा० पायवट.

पावलटणें, वा० पायवटणें.

पावला, पु० रुपयान्वा चतुर्थांश; २, पावटा द्वितीया थीं.

पावली, स्त्री० पावल्याचे मोलाचें रुप्याचें नाणें आहे.

पावलो पावलीं, अ० पदोपदीं.

पावशा, पु० वातक स्रणून पक्षी आहे.

पावशेर, पु० शोराचे चतुर्थांशाचें माप किं० वजन असतें तो; २, नत्तरिभित जें धान्य, गूळ, इ० तो.

पावसाळा, पु० पर्जन्य काळ.

पावसाळी, स्त्री० को० पावसाळी.

पावसाळें, न० को० मेघा उगदून वृष्टि, इ० रूप जी पर्जन्याची व्याप्ति तें; उ० काल उघड होती पण आज पावसाळें दिसतें.

पावळी, स्त्री० को० पागोळी.

पांवा, पु० वंशान्वाचीस अनेक छिद्रें पाडून समसूर साधून बाघ करितात तो.

पावीत, ३ लि० रा० पावता.

पावेतो, अ० पर्यंत.

पाव्हाणा, पु० पाहुणा

पाव्हाणारावळा, पु० पाहुणारा उळा.

पाश, पु० सं० दोरी इ० कांस गांठ मारून कोही पदार्थ बांधाया करिता जो बल याकार करितात तो; २, जेणें करून आपण गुंतला जातो असा जो संसार, स्नेह, चाकरी, इ० त्यास स्०; ३, मों कटी, इ० खंवा यान्वा जो फांसा तो.

पाशी, स्त्री० को० फाशी स्रणून गुरांस रोग होत अन्न सतो ती.

पाशीं, पासीं, अ० कोणे काचे जवळ; उ० त्याजपाशीं हजार रुपये आहेत शोना पाशीं गाय चरते आहे.

पाशुपत, पु० सं० शिवो पासने मध्ये मत आहे त्या मतानें चालणारा जो तो.

पांशेरी, स्त्री० पांशेरी.

पाषंड, न० पाखंड.

पाषंडी, ३ लि० पाखंडी.

पाषांडी, ३ लि० पाखंडी.

पाषाण, पु० सं० दगड.

पाषाणभेद , पु० एक ओषध आहै तो ,
पाषाणी , ३ लि० पाषाणाचा जो पदार्थ तो .

पाष्ट , पु० रा० गृहाचा आढ्यावरील जो प्रदेश तो .
पास , स्त्री० कों० जमीन साफ करण्याचे उपयोगी ए
क विरबंड आहे ; २ . बादलाकरावयासाठी सोनेच
दयायाकरितां प्रा० पत्नीस तोके रुप्याची जी लगड
करितात ती .

पासंग , न० नराजू . कांदा . इ० कांस जो विषमपणा
ते ; २ . तो विषमपणा जाडुन समव्हावें स्पणून हल
क्या पारड्यांत जें दगडादि घालितात तें ; त्याचा
पासंगास तो पुरणार नाही स्त्र० त्यापेक्षां तो फार
च कमी असा अर्थ .

पासचा , ३ लि० जो जापाशीं स्थित तो त्यापासचा .

पासबा , पु० केळीचे कांदास जो कोंब फुटतो तो .
पांसरी , स्त्री० पाच शेरी .

पासल , स्त्री० भूमीवर शरीर आडवें टाकून जी स्थि
ति ती ; वेधा० प्र० .

पासलणें , पासलघेणें .

पासलपट्टी , स्त्री० पासलघेण्याचा जो व्यापारती .

पासला , ३ लि० भूमीवर आडवा पडला जो मनुष्य,
वृक्ष . इ० पदार्थ तो ; कोणे कास पासलें पाडणें
स्त्र० बाद युद्धादि कांचा दायीं पराजित करणें ;
कांहीं कार्य पासलें पाडणें स्त्र० कांहीं विघ्न करून
विवक्षितानुरूप न होई असें करणें .

पासाव , अ० पासून .

पासून , अ० येणें , काढणें , जाणें , इ० क्रिया द्वारा
कोणे क अर्थाचा जा अर्थाशीं वियोग विवक्षित
आहे ते जें अवधिभूत कारक त्यापुढें वनिष्ठ का

रकतेचें वाचक हें अव्यय लागतें ; २ , जा अवधिभू
त पदार्थातें आरंभून कालदेशादिरूप अवधिमा
न् धरला असतो त्या अवधिभूत पदार्थापुढें पूर्वा
वधित्वाचक हें अव्यय लागतें .

पासोडा , पु० चित्रविचित्ररंगाची जी पासोडी तो .

पासोडी , स्त्री० खादी इ० वस्त्राचीं दोन आटपळीं
एकत्रशिष्टून केलें जें आवरण ती .

पाहणी , स्त्री० शेत , आगर , इ० कांचा त्यांत अमुक
उत्पन्न होईल असा सर्कारांतून अदमास करण्या
चा व्यापार ती ; कोणे क पदार्थाची पाहणी करणें
स्त्र० कांहीं पदार्थ बायीं पाडायकरितां तत्संभावि
तस्थलीं इंद्रिय व्यापार करणें , एथें त्यापदार्थास
कर्मता .

पाहणें , अवलोकणें ; २ , जिह्वादि इंद्रिय द्वारा त
त्तद्दिषय अनुभविणें ; ३ , संसारदुकान इ० कांचें
खटलें अंगावर भार घेडुन करणें ; ३० संसाराचा
खटला मुलगा पाहतो ; ४ , कांहीं एक व्यापारीं प्र
वृत्त कि० त्यापासून निवृत्त होण्याविषयीं निमि
त्तवें करून कांहीं पदार्थादिकांतें हा आपल्यास ज
ड अनुल्लंघनीय अशा प्रकारें मानणें ; ३० यावेळे
स थोबाडांत मारली असती परंतु तुझ्या ब्राह्मण्या
कडे पाहिलें ; आसीं पैशाकडे पाहत नाहीं मनुष्या
कडे पाहतो ; ५ , तीती क्रिया करून कांहीं फलाचा
अनुभव घेणें या अर्थां पुनंत तत्तद्वाचक सर्व धातूं
वरून याचा प्र० होतो ; ३० एक दांसांगून पहा ; ६ ,
कांहीं एक व्यापार करायास इच्छून त्या व्यापाराचे
तजविजींन असणें ; आबयास , आयास , उं ,
एतत्प्रत्ययांत तत्तद्वापारवाचक धातूंवरून याचा

प्र० होतो; कोणे काऱ्या अपराधादिक किं० अपराधिमनुष्यादिक यांस पाहून घेणें ल० जितका अपराध तितकी शिक्षाकरणें; उ० तूं असा अपराध करितोस पण ईश्वर तुला पाहून घेईल; माऱ्या हातऱ्यालेल त्या दिवशीं मीच पाहून घेईन; दुरबर पाहणें इ० स्थलीं कोहीं कार्यं करण्याविषयीं पुरते पणीं विचारकरणें; मार्गें पुढें पाहणें ल० दुरबर पाहणें किं० करावें नकरावें यासंदेहांत पडणें; याचें बोलणें मात्र पाहून घ्यावें इ० स्थलीं तदनिरिक्त पहावयाजोगा आंत गुणादिक नाहीं असा अर्थ; मीं आजपर्यंत दुसऱ्यांचें घर पाहिलें नाहीं इ० स्थलीं इव्यार्जनां चर्च दुसऱ्यांची सेवा इ० केले नाहीं इ० प्रसंगानुरूप अनेक अर्थ भेद होतात .

पाहण्या, पु० हारवत्या वस्तूचा आंगलावण्याची मंत्रादिविद्या जाणतो किं० भूमींत असुकस्थलीं स्वणिलें असतां पाणीं लागेल असें जो जाणतो तो .

पाहार, स्त्री० पहार .

पाहारा, पु० पहारा .

पाहारेकरी, ३लि० पहारेकरी .

पाहारेबंदी, स्त्री० पहारेबंदी .

पाहाळ, स्त्री० पहाळ .

पाहाळी, स्त्री० पाहाळी .

पाहिजे, हे क्रियापद, अ० अपेक्षित आहे; उ० हा घोडा मला पाहिजे; २, तीती क्रिया अवश्यक आहे या अर्थी आयास, आबयास, आणि लो० तत्त्वत्पचांत तत्तत्क्रियावाचक धातूंपुढें याचा

याचा प्र० होतो; उ० तिथें जावयास पाहिजे, गेलें पाहिजे .

पाहिजेत, अ० पाहिजे याच अर्थी परंतु अपेक्षित पदार्थास किं० सकर्मकस्थलीं आवश्यक क्रियेचे कर्मास अकर्मकस्थलीं कर्त्यास अनेकत्व असतांच प्र०

पाहिजेल, पाहिजे .

पाहुणाचार, पु० कोणी पाहुणा आला असता त्याचा यथायोग्य सत्कार करितात तो .

पाहुणा, ३ लि० नातलग, ओळखीदेखीचा, जो कोणी गांवाहून आपले घरास आलातो; २, अतिथि, अभ्यागत, जो कोणी आपले घरीं भोजनाचर्च येतो तो .

पाहुणाराउळा, पु० पाहुणा इ० तो .

पाळ, स्त्री० तळें, विहीर, यांचा जो कोठाना प्रदेशाती; २, आंतकोहीं पाणी इ० राहावयाकरितां भोंवताला मानी इ० कोऱ्या जो परिधि करितात ती; ३, कानाचा सभोंबतालची जी कड, जी यत्किंचित् दुणलेली असती ती; ४, जो त्याच वरचे तळींचें जें तोंड त्याचे भोंवती जी उंच कड राखली असत्ये ती, जोंत वैरण घालितात; ५, न० वृक्षाने मूळ प्रदेशापासून जे अवयव भूमींत प्रसृत झाले असतात ते प्र०; कोणे काऱ्या पाळें मुळें स्वप्नून टाकणें ल० विवक्षित देश व्यवहारादिकांचा ठायीं चिरकाल प्रसृत झालेला जो त्याचा संबंध तो सर्वथा नाहीं असा करणें; कोणे काऱ्या पाळें मुळें भूमींत जाणें किं० कोणे कानें पाळें घेणें ल० कोणे कदशां किं० व्यवहारी वृत्ति, गृह, दार, इ० कानें पुरते पणीं स्थिर

पाषाणभेद, पु० एक ओषध आहे तो,

पाषाणी, ३ लि० पाषाणाचा जो पदार्थ तो.

पाष्ट, पु० रा० गृहाचा आठवा वरील जो प्रदेश तो.

पास, स्त्री० कों० जमीन साफ करण्याचे उपयोगी एक विरकंड आहे; २. बादला करावयासाठी सोनेचढवा या करितां प्रा० पर्सास तो के रूपाची जी लगड करितात ती.

पासंग, न० तनूज कोटा, इ० कोंस जो विषमपणा तें; २. तो विषमपणा जाउन समव्हा वें लणून हलक्या पारड्यांत जेंदगडादि घालितात तें; त्याचा पासंगास तो पुरणार नाहीं ल० त्यापेक्षां तो फारच कर्मा असा अर्थ.

पासचा, ३ लि० जो जापाशीं स्थित तो त्यापासचा.

पासबा, पु० केळीचे कोंद्यास जो कोंब फुटतो तो.

पासरी, स्त्री० पाचशरी.

पासल, स्त्री० भ्रमीवर शरीर आडवें टाकून जी स्थिति ती; घेधा० प्र०.

पासलणे, पासलघेणे.

पासलपट्टी, स्त्री० पासलघेण्याचा जो व्यापार ती.

पासला, ३ लि० भ्रमीवर आडवा पडला जो मनुष्य, वृक्ष, इ० पदार्थ तो; कोणे काम पासलें पाडणें ल० बाद युद्धादि कोंचा ठायीं पराजित करणें; कोंही कार्य पासलें पाडणें ल० कोंही विघ्न करून विवक्षितातुरूप न होई असें करणें.

पासाव, अ० पासून.

पासून, अ० घेणे, काढणे, जाणे, इ० क्रिया हारा कोणे क अर्थाचा जाअर्थाशीं वियोग विवक्षित आहे तें जें अबधिभूत कारक त्यापुढें तन्निष्ठकारक

रकतेचें वाचक हें अव्यय लागतें; २, जा अबधिभूत पदार्थातें आरंभून कालदेशादिरूप अबधिमान् धरला असतो त्या अबधिभूत पदार्थापुढें पूर्वावधित्व वाचक हें अव्यय लागतें.

पासोडा, पु० चित्रविचित्ररंगाची जी पासोडी तो.

पासोडी, स्त्री० खादी इ० वस्त्राचीं दोन आटपळीं एकत्र शिवून केले जें आवरण ती.

पाहणी, स्त्री० शेत, आगर, इ० कोंचा त्यांत असुक उत्पन्न होईल असा सर्कारांतून अदमास करण्याचा व्यापार ती; कोणे कपदार्थाची पाहणी करणें ल० कोंही पदार्थ ठायीं पाडया करितां तत्संभावि तस्थलीं इंद्रिय व्यापार करणें, एथें व्यापदार्थास कर्मता.

पाहणें, अवलोकणें; २, जिद्दादि इंद्रिय हारा तन्निष्ठिषय अनुभविणें; ३, संसारदुकान इ० कोंचें खटलें अगावर भार घेऊन करणें; ३० संसाराचा खटला मुलगा पाहतो; ४, कोंही एक व्यापारीं प्रवृत्त कि० त्यापासून निवृत्त होण्याविषयीं निमित्तत्वं करून कोंही पदार्थादिकांतें हा आपल्यास ज उ अनुल्लंघनीय अशा प्रकारें मानणें; ३० यावेळेस थोबाडांत मारली असती परंतु तुझ्या ब्राह्मणा कडे पाहिलें; आस्तीं पैशाकडे पाहत नाही मनुष्या कडे पाहतो; ५, तीती क्रिया करून कोंही फलाचा अनुभव घेणें याअर्थी पुनंत तत्तत्वाचक सर्व धातूं वरून याचा प्र० होतो; ३० एक दांसांगून पहा; ६, कोंही एक व्यापार करायास इच्छून त्या व्यापाराचे तजबिजीत असणें; आबयास, आयास, उं, एतत्प्रत्ययांत तत्तद्व्यापारवाचक धातूं वरून याचा

प्र० होतो; कोणेकान्वा अपराधादिक किं० अपराधिमनुष्यादिक यांस पाहून घेणें स्० जितका अपराध तितकी शिक्षाकरणें; उ० तूं असा अपराध करितोस पण ईश्वर तुला पाहून घेईल; माझा हातचालेल त्या दिवशीं मीच पाहून घेईन; दुरवर पाहणें इ० स्थलीं कांहीं कार्य करण्याविषयीं पुरते पर्णां विचारकरणें; मार्गें पुढें पाहणें स्० दुरवर पाहणें किं० करावें नकरावें यासंदेहांत पडणें; याचें बोलणें मात्र पाहून घ्यावें इ० स्थलीं तदतिरिक्त पहावयाजोगा आंत गुणादिक नाहीं असा अर्थ; मीं आजपर्यंत दुसऱ्यांचें घर पाहिलें नाहीं इ० स्थलीं द्रव्याजनाद्यर्थ दुसऱ्यांची सेवा इ० केलें नाहीं इ० प्रसंगानुरूप अनेक अर्थभेद होतात.

पाहण्या, पु० हारवत्या वस्तूचा आंगलावण्याची मंत्रादिविद्या जाणतो किं० भूमींत असुकस्थलीं स्वणिलें असतां पर्णांवागेल असें जो जाणतो तो.

पाहार, स्त्री० पहार.

पाहारा, पु० पहारा.

पाहारेकरी, ३लिं० पहारेकरी.

पाहारेबंदी, स्त्री० पहारेबंदी.

पाहाळ, स्त्री० पहाळ.

पाहाळी, स्त्री० पाहाळी.

पाहिजे, हे क्रियापद, अ० अपेक्षित आहे; उ० हा घोडा मला पाहिजे; २, तीती क्रिया अवश्यक आहे या अर्थी आचास, आवयास, आणि लीं शतत्व त्यांचांत तत्तत्क्रियावाचक धातूंपुढें याचा

याचा प्र० होतो; उ० तिथें जावयास पाहिजे, गेलें पाहिजे.

पाहिजेत, अ० पाहिजे याच अर्थी परंतु अपेक्षित पदार्थास किं० सकर्मक स्थलीं आवश्यक क्रियेचे कर्मास अकर्मक स्थलीं कर्त्यास अनेकत्व असतांच प्र०

पाहिजेल, पाहिजे.

पाहुणाचार, पु० कोणी पाहुणा आला असता त्याचा यथायोग्य सत्कार करितात तो.

पाहुणा, ३ लिं० नातलग, ओळखीदेखीचा, जो कोणी गावाहून आपले घरास आलातो; २, अतिथि, अभ्यागत, जो कोणी आपले घरांभोजनाद्यर्थ येतो तो.

पाहुणाराउळा, पु० पाहुणा इ० तो.

पाळ, स्त्री० तळें, विहीर, यांचा जो कांठाना प्रदेश ती; २, आंतकांहीं पर्णा इ० राहावयाकरितां भोंवताला मानी इ० कांचा जो परिधि करितात ती; ३, कानाचा सभोंवतालची जी कड, ती यत्किंचित दुणलेली असती ती; ४, जाल्याचे वरचे तळींचें अंतोड त्याचे भोंवती जी उंच कड गवली असत्ये ती, जांत घेरण घालितात; ५, न० वृक्षाचे मूळ प्रदेशा पासून जे अवयव भूमींत प्रसृत झाले असतात ते प्र०; कोणेकान्वा पाळें मुळें स्वप्न टाकणें स्० विवक्षित देश व्यवहारादिकांन्वा ठायीं विरकाल प्रसृत झालेला जो न्याचा संबंध तो सर्वथा नाहीं असा करणें; कोणेकान्वा पाळें मुळें भूमींत जाणें किं० कोणेकान्वा पाळें घेणें स्० कोणेकदशीं किं० व्यवहारीं वृत्ति, गृह, दार, इ० कानें पुगने पर्णां

स्थिर होणे; ६, सर्कारांतून जाव्या कर सोडिला आ-
हे असें जें सैस, घर, कूळ, इ० तो, कि० सर्कारांनो, को-
णे काची वेढविगार पडलतीं करून त्यांचे ठिकाणांत
घर बांधून घर देणे नदेतां राहावे असें जें कूळ सोडिलें
असतें तो.

पाळक, ३ लि० पालक प्रथमार्थी; २, पाळ नपुंसका-
र्थी.

पाळकवेटा, पु० जो दुसर्पाचा मूल पुत्रत्वं करून पा-
ळिला तो.

पाळण, न० पालन.

पाळणवाला, ३ लि० अन्न, उदक, इ० कें करून जो-
जाव्या रक्षण कर्ता तो त्याचा.

पाळणा, पु० लाहानमूल निजबून त्यास झोंके घावे
सणून जो काष्ठान्वा पदार्थ टांगा वा जोगा करित अ-
सतात तो; २, पाळण्यांत मूल निजबून स्त्रिया कृ-
ष्णादिकांचें बाळ बरिन्नाचें गाणें सणत असतात
तो.

पाळणूक, स्त्री० बालकादिकांचें पालन करण्याचा
व्यापार ती.

पाळणें, जाचे जाचे जीवनास जो जो अन्नादि पदार्थ
द्वितकारक तोतो देउन त्यास जगिबणें; २, धर्ममर्या-
दा, व्रतादि नियम, शपथ, इ० कर्तदनु रूप स्वाचरणा-
नें राखणें; ३, रा० अन्न, उदक, औषध, इ० कां-
णे कास सौरव्या बह होणें; ३, हें जड उदक तुला
स पाळणार नाही.

पाळन, पाळथ, स्त्री० कोणे काचा कृत्याचें कि०
त्यापाशीं आहे काय नाही काय इ० वर्तमानाचें
त्यास समजून देतां गुप्त रूपें करून जें कोणी परि-

ज्ञान

ज्ञान करून घेतो ती.

पाळनवणें, वा० कोणे काचें कृत्य कि० पदार्थादिक
गुप्त रूपें करून जाणणें.

पाळती, ३ लि० पाळत घेणारा जो तो.

पाळा, पु० प्रा० ग्रं० कोणे काचे भोंवताली मनुष्यादि
कांचें पडलें असतें जें कडें तो.

पाळी, स्त्री० पालट अंत्य अर्थाचा बून; २, कांहीं इष्ट
निष्ट होण्याविषयीं संभा वितजो प्रा० क्रमप्राप्त
अवसर ती; ३, मीं आज छत्री आणली नाहीं स-
णून फजीतीची पाळी दिसती; स० नावडतीची
आली पाळी तोंगावाची झाली होची.

पाळीव, ३ लि० कोणे काचें घरां पाळलेलीं जीं घुरें, कु-
त्रा, बकरा, इ० तो.

पाळें, न० मीठ, तिरवट, इ० वेवाया करितां जें लांकडा-
चें पात्र करितात तें.

पाळेंगार, पु० राजास नगणितां रामोशी, भिल्ल,
इ० लोक ठेवून देशापासून खंडदंड घेणारा जो
तो.

पिक, स्त्री० तांबुलादि भक्षण करून जो थुंका टाकि-
तात ती.

पिकटाण, स्त्री० रा० पिकला फणस, केळें, यांचा
जो वास ती.

पिकटी, स्त्री० रा० अंगावर जो पिकुटलेपणा दिस-
तो ती.

पिकणें, पर्ण, फल, धान्य, केश, गळू, इ० केवल
कालानें कि० औषध योगानें पक होणें; २, धान्य,
गूळ, इ० त्यात्या शोतांत उत्पन्न होणें; ३, बिघ्यां
त दाहाखंडी गूळ पिकला; स० पिकल्या बांचून

विक

विकत नाही; वस्त्रादिकां वरील रंग सर्दीमुळे पिकट होणे; कोणे काचे पिकणे स्० अत्र कूल काल दशा प्राप्त होणे; कांहीं वर्तमान पिकणे स्० लोकांत प्रसिद्ध होणे; याशी बोलताना उरपिकला इ० स्थलीं दुसऱ्या लागला असा अर्थ; कोणे कास पिकवणे स्० लाथा बुक्या खातीं मारून जर्जर करणे.

पिकंदर, न० जांबोत्री धोंडे फोंडा यांचे शस्त्र आहे.

पिकदाणी, स्त्री० पिक थुंका यांचे पिनळ इ० काचे पात्र आहे.

पिकदाव, पु० पिकराड, पिकलाड, स्त्री० पिकले, न० को० शेतांतील जें पीक कि० शेते पिकण्याना जो समय तो ती ते.

पिकलेपान, न० केवळ वृद्ध मनुष्यास स्०

पिकवण, न० अंबे, केळे, कि० गहू, बद, इ० पिकाया करितां जें तृणादि घालितात कि० ओषध लावितात ते.

पिकळी, स्त्री० ग० गोगलगाय.

पिका, ३ लि० रा० पिकलेला जो फलादिपदार्थ तो.

पिकाडु, ३ लि० पिकायाचे योग्य तेस आला जो अंबाफणस, इ० तो.

पिकी, पिंकी, स्त्री० पिक.

पिकुटणे, मनुष्यादिकांचे शरीर, वृक्ष, पर्ण, इ० रोगादि विकृतीने पिंगटवर्ण दिसू लागणे कि० वस्त्रावरील तांबडा जोबंग तो सरदी इ० विकाराने पिका होणे.

पिकूट, ३ लि० पिकुटलेला तो.

पिरबुरणे, धान्य, केश, इ० विरवरणे.

पिंगट, ३ लि० एक रंग आहे; २, तद्दिशिष्ट तो.

पिंगल, पु० साठ संवत्सरांतील एकावनाचा संवत्सर आहे.

पिंगवी, स्त्री० को० कांगोणी.

पिंगवे, न० को० कांगोणीचे जें बीं ते.

पिंगबेल, न० कांगणेल.

पिंगळा, पु० एक पक्षी आहे; २, मेढे जो शास स्०; ३, ३ लि० पिंगटवर्ण विशिष्ट जो नेत्र इ० पदार्थ तो.

पिंगा, पु० मुलींवाखेळांत एक प्रकार आहे; २, ३ लि० पिंगटवर्ण जो नेत्रादि तो.

पिंगाणे, न० एक क्षुद्रपक्षी आहे.

पिंगूळ, पु० एक सपक्षकिडा आहे.

पिचकट, ३ लि० स्वल्प जो पिचकाटोळा कि० तद्दिशिष्ट तो.

पिचकन, पिचकर, पिचदिशी, अ० पिक कि० चिपळीचे पाणी इ० चिपकन उडवण्याचे वि०.

पिचकळी, स्त्री० वा० गुळणी.

पिचका, ३ लि० जाडोळ्यास सतत पाणी येते असा विकार आहे तो डोळा; २, जालाचीरपडली आहे असा जो चुडा, बांगडी, इ० तो; ३, पादरफुसका; ४, विवक्षित कामापुरते जाचे अंगां मा मर्त्य नाही असा काष्ठ, वस्त्र, इ० तो.

पिचकारी, स्त्री० चिपनळी; २, रक्त, उदक, इ० कांची जीचिरकांडी ती.

पिचकुडा, ३ लि० को० पिचकट.

पिचडया, स्त्री० वा० पिचुडया.

पिचणे, बांगडी, काच, भिंग, इ० कि० बरू, चिवा, इ० फुटणे; २, हाड, चुन्याचे खडे, इ० केवळ भस्मप्राय होत असे भाजले जाणे; ३, नांदूळफारवेळ भिजू न राहिल्यामुळे केवळ हाताने चुराया जाणे होणे.

पिचपीच, अ० अनेकवार सशब्द थुंकण्याचे वि०.

पिचवर्ण, रा० चुन्याचे रवडे, हाड, इ० पिचवर्ण; २, पिचविकृतीमुळे गळ्याखाली जळजळणे.

पिचुंडया, पिचोंडया, स्त्री० पाठीमागे हात बळवून बांधिलेजे दंड त्या; कोणे काचा पिचुंडया बांधून घेणे स० लेखपत्रादि द्वारा पुरनायुत वून घेणे.

पिच्छ, न० पक्ष्यांचे जें पीसते.

पिच्छा, पुं० कांहीं पदार्थाचा पाठीकडील जो प्रदेश परंतु लाक्षणिक अर्थी प्रयोग होतात तेलिहितो; कोणेकमनुष्यादिकांचे किं० व्यवहाराचे पिच्छास वसणे, किं० लागणे, पिच्छापुरिवणे, घेणे, धरणे, स० पाठपुरिवणे; पिच्छावर असणे स० पाठलागावर किं० पाठपुराव्यावर असणे

पिच्छाडा, पुं० कांहीं एकाचा पाठीकडील जो प्रदेश तो.

पिच्छाडी, स्त्री० पिच्छाडा; २, घोड्याचे मागील जे पाय ती; ३, पायबंद; ४, चाललेला जो सैन्यादि समुदाय त्याचा जो मागील विभाग ती.

पिछोंडे, पुं० पिचुंडया ते.

पिंजका, ३ लि० पिंजलेला वेळ, वरू, इ० तो; २, रा० फाटलेले जें वस्त्र, हंरी, इ० तो.

पिंजट, ३ लि० किंचित् पिंजलेला जो वरू, चिबा, इ० तो; २, न० रा० चोया इ० उपयोगी जीविव्याची किं० वरूची कोबीट काढितात ते.

पिंजणावळ, स्त्री० कापूस, लोहो कर, पिंजल्यामुळे जें पिंजार्यास मोल देतात ती.

पिंजणे, वरू, चिबा, इ० उभा फोडणे; २, कापूस, लोहो कर, विशकला वयव होत अशीं करणे; ३, रा० वस्त्र, कागद, इ० उभें फोडणे; ओरडण्याने गळा पिंजला स० अपूर्वबिलक्षण कर्कश ध्वनियुक्त सा

ला असा अर्थ.

पिंजर, स्त्री० उंचलाल जें कुंकु; २, को० तेल घालून कालिबलें नव्हे असे जें कुंकू ती.

पिंजरणे, डोसकीचे केश, तृण, इ० कथातादिकाने उडून अस्माव्यस्त होणे.

पिंजरा, पुं० पांजरा; २, सभोवताल्या सावळ्या फुटल्या असतात त्याचामध्यवर्ती जी जागा तो; कोणे कासपिंजरीत घालून रक्षण करणे इ० स्थलीं मोट्या प्रयत्नाने कांहीं उपसर्ग लागून ये असे अगत्य रक्षिणे.

पिंजरी, स्त्री० पालखीवर छायार्थें जें रूशोभित वस्त्र केले असते ती; २, गाडीस छायेकरितां घुमटाकार जें आच्छादन करितात ती.

पिंजार, न० रा० भानाचे आंगूड युतलेले तृण ते.

पिंजारणावळ, स्त्री० पिंजणावळ.

पिंजारणे, पिंजणे द्वितीयार्थी; २, डोसकीचे केश, पिंसे, इ० पिंजरत असें करणे; ३, डोळे किं० नाक, पिंसे इ० क्रोधादिकाने प्रफुल्लित करणे; ४, वृक्ष, शाखापद व फुटून विस्तृत होणे.

पिंजारी, पुं० कापूस, लोहो कर, पिंजून उपजीविका करितो तो; स० पादशाहास पादशाही साली संपून पिंजार्यानें तारतोडून ये

पिंजूळी, पिंजोळी, स्त्री० पाती, झाडाचा तार इ० पिंनबारीक जो अवयव काढिला ती.

पिटकन, पिटकर, पिटदिशीं, अ० अनु० वेटकुळी, टोळ, इ० कानीं उडी मारणे किं० लिंबू इ० कोलवी इ० पटकर उडणे इ० कांचें पिं.

पिटकुला, ३ लि० चिमकुला.

पिटकें, न० दे० कोंकवे.

पिटणें, शत्रु इ० कांस पराभूत करून पळे असा करणें.
 कि० जासूद इ० विवक्षित देशीं त्वरेनें जाई असा कर
 णें; २, घोडा, गाय, इ० धांविचणें; ३, सुवर्ण, धान्य.
 पुर, इ० हातोडा, सुसळ, हात, इ० कोन्हा आघाता
 नीं बळकट चेंचणें; दोडी, धोडोरा, धाळा, पिटणें
 स० तेंतें वाजवीत गांव भरफिरणें; टाळा पिटणें
 स० वाजिवणें.

पिटपीट, स्त्री० पिरपीर.

पिटाळणें, पिटणें प्रथम द्वितीयाधीं.

पिटरडीभाजी, स्त्री० रा० आंत पीठ घालून करितात
 जी पडवळ इ० कोन्ही भाजी ती.

पिटलें, न० मुणका.

पिठा, ३ लि० केवल भुसभुशीत जो दगड तो; २, जेंनि
 भूड आंत पांढरें वरवाळ

पिठाड, पिठार, पु० अ० कों० भाकरी, तृण, इ० को
 णी खातुन नासून केली जी निःशेषता तो; पाड, क
 र, इ० धा० योगी प्र०

पिठाळ, ३ लि० दे० पुरतान भाजल्या सुकें कि० नशिज
 ल्यासुकें गिजगि जीत लागतो असा जो भाकरी इ०
 पिठाचा पदार्थ तो.

पिठी, स्त्री० पापड, पोळी, इ० लाटतेवेळेस नचिकटा
 वें लपून त्यांस कोरडे तांदूळ इ० कांचें बारीक पी
 ठ लावितात ती; २, तांदूळ इ० कांचें पीठ पाण्यांत शि
 जवून जो पातळ पदार्थ दुखणे करी इ० कांस रचाव
 यास करितात ती.

पिटुळणें, भाकरी इ० कास वरपाणी लावितात तें न
 लाविल्यासुकें कि० अग्निसंयोग सारखा नलाग
 ल्यासुकें पिठाळ होणें; २, तांदूळ बहूतवेळजिऊन
 राहि

राहिल्यासुकें फुसफुशीत होणें
 पिठळ, ३ लि० पिठळ; २, भुसभुशीत जो दगड, भाक
 री इ० तो.

पिठोरा, पु० श्रावण अमावास्येस करायाचें व्रतआहे
 पिठोरी, स्त्री० पिठोरा व्रत करायाचा जो दिवस ती.

पिठोळा, ३ लि० दे० पिठूळ.
 पिठया, ३ लि० पिठा; २, कण स्याचा प्रतिपक्षी तो.

पिंड, पु० भात, मृत्तिका, धातु, यांचा जो गोळा तो;
 २, देह; ३, देहांतच दोनविभाग कळून मस्तकोनी
 लजी पोकळी तद्विस्तिक जो देह भाग तो; ४, क्षेत्र
 व्यवहारीं पदार्थांचे जाडीस स०; भाताचा पिंड, भा
 करीचा पिंड, इ० स्थलीं जन्मापासून भात इ० रषाडु
 नच वाटलेला असा अर्थ जाणावा; कोणेकाचे पिं
 डास बसणें, लागणें, इ० स्थलीं जाचा आपल्यास कं
 टाळा त्यामनुष्यादिकानें आपल्यास कदापि नसोड
 णें.

पिंडणें, कोणेकास कोणेकानें वासे असा करणें.
 पिंडा, पु० सूत्र, संभ, इ० कोन्हा जो गोळा करितात तो.

पिडा, स्त्री० पीडा; २, जापासून आपल्यास पीडा हो
 ती कि० जाचा आपल्यास कंटाळा आला त्यास स०
 उ० ही पिडा येथून गेली लणजे मींसुटलों; ३, पु०
 वा० माडाचे सांपाचें जें थरपील तो.

पिंडी, स्त्री० महादेवाचे जे बाण कि० स्वयंभू कि० पा
 षाण तासून केलेले जें लिंग असतें ती.

पिढा, पु० रा० थरपील.

पिढी, स्त्री० पुत्र, नातू, पणतू, बाप, आजा, पण
 जा, इ० जेवंशपरंपरेंतील पुरुष ते प्र०; हेवतन
 चारपिट्या चालतआले इ० स्थलीं हाशब्द त्या

पिढ्यांना उपभोग्य जो काल त्यांना उपलक्षक होतो.

पिढीचा, ३लिं० अनेक पिढ्याजो गुणादिक अनुस्यूतपणें चालत आला त्या गुणादिकानें विशिष्ट जो त्यावंशींचा कोणी एक तो; उ० हागृहस्थ पिढीचा संपत्तिमान्.

पिढीजादा, ३लिं० कुलीन; २, पिढीचा.

पिढीदरपिढी, अ० पुस्तदरपुस्त.

पिढीपेस्तर, अ० पिढीदरपिढी.

पिढें, न० सरामरी वसाया साठीं केलाजो लांकडाचा लाहानपाट तें; २, घरट मांडाया करितां जींती नलांकडें रवालीं बसिवनात तीं प्र०; ३, वर तुळई इ० ठेवाया करितां रवांचाचे डोईवर आउवाजो लांकडाचा तुकडा बसिवनात तें.

पेणें, जल, वायु, इ० पातळ पदार्थ गळयारवालीं मुखद्वारांन उतरणें; २, गुरगुडी, विडी, यांचा धूर मुखान प्राणवायूनें आकर्षून घेणें; येथें गुरगुडी इ० कांसही कर्मता येती; ३, क्रोध, दुःख, अपराध, इ० साहून जिरिवणें; ४, वस्त्र, जोडा, गाडा, इ० कानें रंगाचें पाणी तेल इ० आकर्षून घेणें; तोफ, इ० कानें रंजक पिणें स्त्र० बारन होतां कान्या वरचीं दारू जळणें; स्त्र० पीहळट होगोरी.

पेतर, पु० अग्निष्वात्तादिक शास्त्रप्रसिद्ध देवता विशेष आहेत ते; २, पु० न० मेल्यानंतर जाचें श्राद्ध, तर्पण, पुत्रादिकानीं करावें स्त्रणून संगित लें आहेत तो तें; स्त्र० कालमेलीं आणि आज पितर साला; ३, न० आई, बाप; ४, न० महालय श्राद्ध; हाशब्द प्रायः अनेक वचनांत, कोणे कानीं पित

रें उदरणें स्त्र० आईबापावरून शिष्या देणें.

पितरखस्ता, स्त्री० श्राद्धाचे खटपटीस स्त्र०; २, ला० अल्पकार्याविषयीं कारमोटी कंटाळा वावयाजोगी जी खटपट ती.

पितरलंड, ३लिं० पितरांचें श्राद्धकरावयास जो बुकिवतो त्यास स्त्र०.

पितळ, न० स्त्री० एक धातु आहे.

पितळा, ३लिं० रा० बिरडखोर.

पितळी, स्त्री० पितळेची लहानजी परात ती; २, ३लिं० पितळेचा जो गडवा इ० पदार्थ तो.

पिता, पु० सं० बाप.

पितांबर, पु० एक रेशमाचें नेसायाचें वस्त्र आहे.

पितांबरी, स्त्री० अल्पमोलाचा लाहान जो पितांबर ती.

पितांबी, स्त्री० वा० पितोपदवा मुळें जी अंगावर गांठ येती ती.

पितामह, पु० सं० बापाचा जो बाप तो; २, ब्रह्मदेव.

पितामही, स्त्री० पितामहाची जी स्त्री ती.

पितृकर्म, न० सं० श्राद्ध, तर्पण, इ० जें कर्म तें.

पितृगृह, न० सं० पित्याचें जें गृह प्रायः स्त्रियां विषयीं प्र०.

पितृतिथि, स्त्री० सं० पित्याचा किं० आईचा जो श्राद्ध दिवस ती.

पितृपक्ष, पु० सं० भाद्रपदाचा कृष्णपक्ष तो.

पितृव्य, पु० सं० चुलता.

पित्त, न० सं० शरीर निर्बाहक प्राणिमात्राचे शरीरांत एक पातळ पदार्थ विशेष आहे; जाचा अनिरिक्तपणा किं० न्यूनपणा साला असतां विकृति होती;

पित्तखवळणें, चढणें, पायांघें पित्तमस्तकासजा
 णें ल० कांहीं कारणासुळें अकस्मात् क्रोधयेणें.
 पित्तकर, पित्तकारी, ३लि० सं० जाचा भक्षणादि
 संबधानें पित्तक्षोभ होतो तो पदार्थ.
 पित्तज्वर, पु० सं० पित्तक्षोभ जाल्यासुळें जो ज्वर
 येतो तो.
 पित्तपापडा, पु० पित्तनाशक एक ओषधी आहे.
 पित्तप्रकोप, पु० सं० पित्ताचा जो अनिशय तो.
 पित्तमारी, स्त्री० एक ओषधी आहे.
 पित्तवायु, पु० सं० पित्तप्रकोप होऊन जीवात विकृति तो.
 पित्तवेगी, ३लि० रा० शीघ्रकोपी जो मनुष्य, पशु इ०
 तो.
 पित्तक्षोभ, पु० सं० पित्तप्रकोप.
 पित्ताळू, ३लि० पित्तकर; २, जास पित्तविकृति का
 रहोती तो.
 पिंपरी, स्त्री० एक वृक्ष आहे.
 पिंपरें, न० पिंपळाचें फल तें.
 पिंपळ, पु० एक वृक्ष आहे; पिंपळास पारबांधणें
 ल० कोणे कगरीबाचें लग्न करून देणें; २, रा० न०
 पिंपरें.
 पिंपळपान, न० मुलाचे कपाळावर बांधायाचें एक
 भूषण आहे.
 पिंपळमूळ, न० एक ओषधीचें मूळ आहे.
 पिंपळवण, पिंपळवन, न० पिंपळपान.
 पिंपळवासी, ३लि० अंधारी रात्री चोर अरण्यांत
 फिरायास भीत नाही इ० कर्मांनी जो अघोरीतो.
 पिंपळाचें फूल, न० जो कोणे कस्थलीं वारंवार या
 वयाचा नव्हे स्तणून जाचें दर्शन दुर्लभ अशा म

उष्यास ल०.
 पिंपळी, स्त्री० एक ओषधी योगी फल आहे; २,
 तिचा जो बेल ती; ३, पानवेलीची जी शेंग ती; ४,
 दोरीचा एक पदर धरून दुसरा पदर खाली सर
 किवला असतां जो पिंपळीसारखा आकार
 होतो ती.
 पिंपळीपाक, पु० पिंपळी इ० ओषधांचा जो भक्षा
 या करितां पाक करितात तो.
 पिंपाणी, स्त्री० सनई, सूर, इ० कांस ताडपत्रादि
 युक्त तांब्याची बारीक नळी लावितात ती; २,
 नदाकारवळकटीपर्णाची वाजयाकरितां क
 रितात ती.
 पिपासा, स्त्री० सं० तृषा.
 पिपीलिका, स्त्री० सं० मुंगी.
 पिरंगणें, रा० पोर इ० कांसें पिरपीरलावणें किं०
 याचकादिकांनें रडगाणें.
 पिरगळणें, पिरगाळणें, शरीरावयव, वृक्ष, इ०
 क धरून बळानें पीळपडे असा फिरवणें.
 पिरंगा, ३लि० वा० पिरंगण्याचा स्वभाव जाचा
 तो.
 पिरपिरणें, कें० पिरंगणें.
 पिरपिरा, पिरपिर्या, ३लि० सर्वकाल पिरपिर
 करण्याचा स्वभाव जाचा तो.
 पिरपीर, स्त्री० कांस पावयाजोगा बालक, ग्राचक,
 इ० कांचा हें दे, तें दे, हें नको, तें नको, इ० क जो
 लांबचलांब भाषणादि व्यापार ती; २, केवळ
 उघडून ये आणि केवळ मोट्यानें ही पडून ये
 असें चिरकाल जें पर्जन्याचें पतन ती.

पिलखाना, पु० ५७. हनी बांधायाची जी शा-
ला तो .

पिलवा, पु० कों० पिलू .

पिलवानू, पु० ५७. महान .

पिला, पु० कों० बाघ, सिंह, सर्प, इ० कां०चा जो बाल
क तो .

पिलें, न० पशु, पक्षी, सर्प, इ० कां०चें जें बालक तें .

पिलें, पिलूं, न० पिलूं .

पिवळट, ३ लि० यत्किंचित् जो पिवळा तो .

पिवळणें, वा० पिरगाळणें .

पिवळा, ३ लि० एकरंग आहे; २, तद्दिशिष्ट जें व-
स्त्रादिक तो; अर्ध्याहळकुंडानें पिवळें होणेंस .

अल्पनिष्ठासंपत्त्यादिकानें फारगर्व बाळगणें .

पिवळाधमक, ३ लि० अतिशयीत जो पिवळा
तो .

पिशाची, स्त्री० वस्त्र, चर्म, इ० कां०चें आंत कांहीं पदा-
र्थ ठेवायाकरितां शिवून जें पात्र करितात ती; २,
पोटांत पिन्नादिसमावेशाचीं जीं पात्रें आहेत ती
म० .

पिशाच, पु० न० सं० देवयोन्वन्तर्गत जातिविशेष
आहे; २, मरणसमयीं काहीं हेतू गुंतल्यामुळें
मेल्यानंतर वायुरूपी होतुन मनुष्यादिकांस पी-
डा करितो तो; पिशाचबाधा पिशाचोपद्रव इ०
समास जाणावें; ३, ला० जावैकृतीचा अनुग-
म कोणास होत नाही असा मनस्वी वर्तणारा अ-
घोरी, साहसी, जो मनुष्यादि त्यास स० .

पिशाचपक्षान्न, न० वडे, कोडबुचीं यांस स० .

पिशाचदेवरू, ३ लि० वा० वेडसरजो मनुष्य त्या

स स० .

पिशाचबल्ली, ३ लि० पिशाचदेवरू .

पिशी, स्त्री० जो धळे, सजयुरे, यांचें धान्यरहित जें
कणीस ती .

पिशुन, ३ लि० सं० चहाडखोर .

पिष्ट, न० सं० धान्यादिकांचें पीठ .

पिष्टपेषण, न० सं० एकदा सिद्धजालेल्या गोष्टीचा
अप्रयोजकपणें निष्फल जो पुनः पुनः व्यापारतें .

पिसणें, दळणें किं० चंदनादि उगाळणें .

पिसळणें, पिसळणें .

पिसा, ३ लि० पिशाचा सारख्याचे षा करण्याचा
स्वभाव जाणा तो .

पिसाई, स्त्री० दळणावळ .

पिसाट, न० पिशाचजनित जो कोणेकास बुद्धिभ्रंश
व्हावयाजोगा उपद्रव होतो तें .

पिसाटणें, कों० कोणेकानें पिसाटानें विशिष्ट होणें

पिसारा, पु० पिसांचा जो समुदाय तो; २, निराचे
मूलमदेशीं पिसांचे तुकडे बांधिले असतात तो .

पिसाळणें, कुन्हा, कोन्हा, यांस एक रोग होत अस-
तो जेणें करून ते वेडाळतात आणि सविषता मा-
स होत्ये अशारोगानें त्याणीं युक्त होणें; २, ती कु-
न्हा इ० डसल्यामुळें मनुष्यादिकानें त्या रोगानें वि-
शिष्ट होणें; ३, ला० पिशाचोपद्रवानें किं० क्रोधा-
घावेशामुळें कर्तव्याकर्तव्य विचाररुटे अशे द-
शे तें पावणें;

पिसू, स्त्री० उबे एवढा सपक्ष एकजंतु आहे .

पिसें, न० पिशाचोपद्रव, स्नातारचळ इ० कारण-
नें कोणेकास लागतें जें वेड तें .

पिसोडया, स्त्री० दे० पिचुडया.

पिसोळा, पु० एक रूक्षद्रव्य आहे; २, एक ओषधी आहे.

पिस्ता, पु० एक वृक्षाचे फल आहे.

पिस्ताई, ३ लिं० एकरंग आहे; २, तद्विशिष्ट जो वस्त्रा दितो.

पिस्ताद्, पु० रा० वेष्ट्या नृत्य करित्ये समर्थी अंगांत जो झगा घालितात तो.

पिहू, अ० कोकिल पक्ष्याचे शब्दाचे अनु०.

पिळण, स्त्री० कों० ओले वस्त्र, सूत्र, इ० कांतील जलांश निघावा लूनून त्यांस जो पीळ घालितात ती.

पिळणें, आंतील द्रवांश बाहेर निघे असा कोणेक पदार्थ दाबणें कि० पिळवटणें; पक्षीं त्या द्रवांशास ही कर्मता येत्ये; उ० याचे नाकांत कांघान्धारस पिळवा; गोमहिष्यादिकांस पिळणें स्त्री० त्यांचें दुग्ध काढणें.

पिळपिळीत, ३ लिं० जास पीळकमी असा जो सूत, दोरी, इ० पदार्थ तो.

पिळवटणें, हस्तादि शरीरावयव, इक्षुदंड, वृक्षशाखा, इ० पदार्थ बळानें जितका पीळ पडेल तितक्या पिळानें युक्त करणें.

पिळ्या, पु० पिळलेले वस्त्रादिक जें पिळ्यासहित असतें तो; २, पिशाच, वायु, इ० उपद्रवांचें पिळ्यासारिखें होवें जें शरीर तो.

पिळू, स्त्री० रा० पेळू.

पीक, न० शेत, आगर, इ० कांपासून उत्पन्न होतें जें धान्यादितें; २, स्त्री० रा० पिक.

पीठ, न० धान्यादिक दळून, कुटून, त्यांचे वारीक करितात जें चूर्ण तें; खावून पीठकरणें इ० स्थलीं चपाटकरणें, इ० कोण एकास मारून पीठपाडणें इ० स्थलीं जेकरणे, आइत्या पीठावर रेघा ओढणें; किं० मुटका मारणें, एथें पित्रादि संपादित संपत्तीवर मोजा करणें.

पीठणें, कोणेकास पीडा विशिष्ट करणें.

पीडा, स्त्री० रोग, शत्रु, अग्नि, इ० कांसंबंधी जें दुःख ती.

पीडित, ३ लिं० पीडापावला जो तो.

पीत, ३ लिं० सं० पिंबळा; २, प्राशिला तो.

पीनस, पु० सं० नाकामध्यें एकरोग होत असतो तो.

पीर, पु० हिं० सुसलमान लोकामध्यें कोणी साधु मरून देवत्व पावतो तो; कोणेकास पीरभेटणें स्त्री० मारून त्याची रैरी जिरवी असा दमनकर्ता भेटणें.

पील, न० पिलू.

पीस, पीस, पु० न० पक्ष्यांचे पक्षांस किं० पुच्छास जे अनेक अवयव असतात ते प्र०

पीळ, पु० सूत्र, लता, तार, इ० कांचें एक शेवट धरून दुसरें शेवट चर्तुलाकार फिरविलें असता त्याचे अंगां जो संस्कार विशेष उत्पन्न होत असतो तो; २, ला० कोणेकाचे अंगां जो अभिमानान्ताम असतो तो; ३, कोणेकापिषयीं कोणेकाचे अंतःकरणांत जो वांक असतो तो; पीळघातणें, पीळपाडणें, इ० स्थलीं सौरस्यानें चालणारे जे उभयतां त्यांचे मनांत परस्परां विषयीं वक्रभाव उत्पन्न करणें स्त्री० संभजळतें पण पीळजळतना हीं.

पुकार, स्त्री० दे० हाकाटी.
 पुकारणें, दूर ऐकायास जावयाजोगी कोणे कास हाकारणें.
 पुकारा, पु० पुकार.
 पुरवा, पु० संकेतानें भोजन, उपहार, यास स्०.
 पुरवानंद, पु० पोटभर सिष्टान मिळालें लणजे कृतार्थता मानून कांहीं उद्योगाची काळजी बाब गीत नाही असा जो तो.
 पुंगट, ३ लिं० दे० पिंगळाचे अंगास जसा वास येतो तस जातीय जो वास त्याचें वि०.
 पुंगळ, पु० पिंगळ.
 पुंगळबेल, स्त्री० एक लता आहे.
 पुंगी, स्त्री० मुखानें वाजवायानें गारुडी इ० कांहीं एक बाध आहे; कोणे काची पुंगी बंदकरणें स्० कोणेक साध्याविषयी भाषणादि व्यापारीं आरंभजो प्रयत्न तोचालेनासाकरणें; स्० गाजराची पुंगी वाजलीतर वाजली नाहीतर मोडून रवा ली.
 पुञ्जी, स्त्री० स्त्रियांचें जें उपस्थती.
 पुञ्छ, न० पशु, पक्षी, सर्प, इ० प्राण्यांचे गुदाचे उपरिभागीं क्लृप्तमाने अवयव विशेष असतो तें; कोणेक गोष्टीस पुञ्छपुटणें इ० स्थलीं पूर्वचेपेक्षा अधिक कांहीं नवाच एक अवयव उत्पन्न होणें; पुञ्छबाटणें, लांबणें, स्० कोणेक कार्याचा प्रथमतः मनांत आलाजो आकार तो अधिक बाटणें;
 पुंज, पु० सं० धान्यादिकांचा जो राशितो.
 पुंजणें, देवब्राह्मणादिक गंधपुष्पादिकें करून अ-

र्चिणें; लोकांनीं घरे, दारे, पुजणें इ० स्थलीं आर्ज वास्तवमा० प्रतिदिनीं तेथें तेथें रेषा घालणें; पानें पुजणें इ० स्थलीं कांहीं भक्ष्यपदार्थ पात्रांवरथो उथोडा बाटलासाकरणें; कोणेक पदार्थ पुजून देवणें स्० त्याचा उपभोग, दान, इ० न करितां उगीच संग्रहीं देवणें.
 पुजा, पुजां, स्त्री० पूजाशब्दाचा अपभ्रंश; २, रा० पिशाचोपद्रवासुळें दुखणें आलें असतां तळां त्यर्थमूढ लोक पिशाच संतोषार्थ कांहीं कर्म करित असतात ती; कोणे काची पुजाकरणें स्० खर उपट्टी काटणें.
 पुंजा, पु० पुंज; २, कांहीं एक नियत प्रमाणाचें सुताचें गुंडळें असतें तो; उ० आठपुंजे सुताचे दोनपंचे निघनात.
 पुजारा, पुजारी, पु० रा० देवालयांतील देवाची पूजा करावाकरितां जो ब्राह्मणादिक वेतन देऊन ठेविला असतो तो.
 पुंजावणें, भूम्यादिकांचे ठायीं प्रसूनजें धान्यादिक तें एकत्र पुंज होई असें गोळाकरणें.
 पुंजी, स्त्री० दाणे, रुपये, इ० पदार्थांचा लहानजो ढीग ती; २, संग्रहीं स्थितजो द्रव्य, विद्या, इ० कांचा भरणा ती; ३, सुताची अरंबड केली असत्ये जी सरोसर ती; धान्यादिपुंजीकरणें स्० पुंजावणें.
 पुट, न० सं० मध्यें काहीपदार्थ रहावयाचे योग्यतेसुळें पात्रत्वेकरून विवक्षितजो हस्त, पर्ण, कर्ण, इ० तें; चंडु, पुट, इ० समास.
 पुटकळी, पुटकळी, स्त्री० रक्तादि विकारानें शरीर

वर बारीक जो स्फोट य तो जामधें निबळपाणीं अस
तें ती .

पुटपाक , पु० सं० औषधादिकांवे भोंवतालीं पणादि
क गुंडाळून तोप्रदार्थ अग्नींत घालून जी त्याची प
कता करितात तो .

पुटपुटणें ; दुसऱ्यासस्पष्ट ऐकायास नयेई असें कांहीं
एक हळूहळू बोलणें किं० पढणें .

पुटपुट , स्त्री० लांबट अस्पष्टजें हळूहळू भाषणती;
२, अ० बेटकी, पोर, इ० कामें पटपट उड्या मारणें
चालणें, इ० कां० वि० .

पुटी , ३ लिं० पुटें दिल्लीं आहेत जास असेंजें रसाय
नादि तो; समासीं म०; उ० सातपुटें दिल्लीं आहे
त जास तो सातपुटी; गजपूटदिल्लें आहे जास तो
गजपुटी .

पुटा, पुट्टा, पु० अश्यादिकांवे पुच्छजवळचा जो
भाग तो; २, बहीचे खालीं वर लाबितात जीं कातडीं
तीं प्रत्येकीं .

पुंड, ३ लिं० राजा, मातापितरें, धनी, इ० कां०ची आ
ज्ञा नमानितां खेडेंनें अनेकप्रकारचीं मोठमोठ
लीं कऱ्यातें करण्याचा स्वभाव जाचा तो .

पुंडका, पुंडकें, पु० न० कागद, पत्रावळी, इ० अनेक
पदार्थ एकत्र जुळून सूत्रादिकामें बांधिला असतां
जो आकारविशेष होतो तें .

पुंडा, पु० पुंडका; २, साकर इ० पदार्थ, कागद, पान,
इ० कामें गुंडाळून बांधिला असतां जो आकार
विशेष होतो तो; ३, मृदंगादिकांवे जें पूडतो .

पुंडाई, पुंडायकी, स्त्री० देश, ग्राम, इ० कसेउप
इवकरणें इ० रूपजें पुंडाचें कर्मती; २, पुंडाचा जो

देशादिकांस उपद्रव ती .

पुंडावकें, पुंडावें, न० पुंडाई .

पुंडी, स्त्री० लाहानजो पुंडा ती, प्रा० तृतीयायांवांचू
न; २, दूरदेशापासून कोणेकामें कोणी एक मेला
किं० कोणेकामें दिशाळें निघालें इ० रूप आणि
लें जें वर्तमान ती; आणणें, फोडणें, येणें, इ० कां
वे योगीं म०; ३, संन्याशास अर्पितान जी भोज
नभिक्षा ती .

पुंडू, पु० सं० गोपीचंदन, भस्म, इ० कां०चा शरीराव
र लाबितात जो तिलक तो .

पुढचा, ३ लिं० देश, काल, आणि अपुक्रम, चां०चा
अग्रिम प्रदेशीं किं० मनुष्यादिकांवे तोंडाकडी
ल प्रदेशीं स्थितजो तो; स० पुढचा लाहेंच ला
गली स्तणजे मागचा सावध होतो; २, वा० जा
पेक्षांजो आधीं उखल किं० कांहीं कार्याचे ठायीं
आधीं उखल जालातो त्यापेक्षां .

पुढचापुटें, अ० पुढपुटें प्रथमायीं; २, कोणेकाम
सांगितलें जें कांहीं काम तें त्याचे दोबयां देखत मा
प्रकरितो असें दिसायाजोगें कांहीं एक करण्याचें

पुढपुटें, अ० अनेक साध्यजें काम त्याविषयीं इ
तरांस मागें टाकून आपण एकल्यानें च पुटें सरून
बोलणें कांहीं एक कामकरणें इ० कां० वि०; २,
उनरोत्तरपुटें; उ० हाग्रथ पुढपुटें चांगला अ
हे .

पुढला, ३ लिं० पुढचा .

पुढा, पु० रा० कोणेक अर्थाचा तोंडाकडील जो
भाग किं० प्रदेश तो; उ० दक्षिणेकडे पुढाकरून व
सुनको; या मे पुढ्यातील दोतयानें घेतली .

पुढो, अ० पुढे.

पुढाकार, पु० अनेकांनीं कर्तव्यजें कार्य त्याविषयीं कोणे काकडेस दिल्ली जो मुख्यत्वे करून अधिका रतो; २, अनेकसाध्यकार्याविषयीं अनेकांस हा ताखातीं घेउन तें कराय विषयीं एकाजें पुढें सरण्या चा जो प्रकार तो.

पुढाकारी, पु० कांहीं एक कार्याचा पुढाकार जाणें घे तला आहे तो.

पुढार, पु० पुढाकार द्वितीयाधी; २, दे० पुढाकारी.

पुढारो, अ० अ० पुढे.

पुढारी, अ० अ० पुढे.

पुढारी, पु० पुढाकारी.

पुढील, ३ लि० पुढचा.

पुढून, अ० पुढें या अव्ययाचें वाच्यजें अधिकरण ने थून कि० निकडून.

पुढें, अ० विवक्षित अवधीपासून अग्रिम प्रदेशां कि० अग्रिमकालीं कि० अग्रिमविषयीं; २, मनुष्यादि कांचे तोंडाकडल्या भागां कि० प्रदेशां.

पुणेरी, पुणेशाई, ३ लि० पुणे सृष्टून एक शहर आहे तेथील जो मनुष्य, कागद, भाषा, चाल, इ० तो.

पुण्य, न० उत्तमाचरण केल्यानें ईश्वरप्राप्ति द्वारा सुखप्रापक आत्म्याचे गयीं जो धर्मविशेष हो तो तें.

पुण्यकर्म, न० पुण्यजनकजें कर्मतें.

पुण्यकाल, पु० संक्रांति, ग्रहण इ० कांचा जो पर्व काल तो.

पुण्यतिथि, स्त्री० संन्याशी मेला असतां बाराव्या

दिव

दिवशीं कि० प्रतिवार्षिक मृततिथीस त्याचे पुत्र शिष्यादि श्राद्धस्थानीं जें कर्म करितात ती.

पुण्यप्रताप, पु० कांहीं लोकोत्तर कार्यसिद्धीस जाण्याविषयीं साधनभूतजें पुण्याचें सामर्थ्य तो.

पुण्यभूमि, स्त्री० यज्ञादिकर्म करण्याविषयीं शास्त्रा ने योग्य सृष्टून सांगितली जी भूमि ती कि० हिमाचल आणि विंध्याचल यांचे मधला जो प्रदेश ती.

पुण्यलोक, पु० पुण्यानें प्राप्त होणारा जो स्वर्गलोक, ब्रह्मलोक, इ० तो.

पुण्यवंत, पुण्यवान्, ३ लि० जाचेपदरीं पुण्य आहे तो.

पुण्यलोक, ३ लि० जाचेनामस्मरणादिकें करून पुण्यलागतें असा ईश्वर, धर्मराज, नल, इ० ते प्र०.

पुण्यसामग्री, स्त्री० इष्टकार्यसिद्ध करण्याविषयीं साधनत्वे करून विवक्षित जें पुण्य तो.

पुण्यक्षेत्र, न० जेथें वासादिकें करून पुण्यलागतें अशीं काशी, कुरुक्षेत्र, इ० क्षेत्रें तीं प्र०.

पुण्याई, स्त्री० पुण्यसामग्री.

पुण्याचा, ३ लि० बाप, आई, भाउ, बहीण, इ० धर्माचा.

पुण्याहवाचन, न० विवाहादि शुभकर्मिचें अंग भूत एक कर्म आहे.

पुतणी, स्त्री० धाडी.

पुतण्या, पु० भावाचा जो मुलगा तो त्याचा, त्याचे स्त्रीचा ही; २, रा० एके बहिणीचा जो मुलगा तो दुसरे बहिणीचा.

पुन

पुतळा, पुं० धातू, काष्ठ, मृत्तिका, यांघें जें पुरुषाकार वाहुलें करितान तो.

पुतळी, स्त्री० धात्वादिकांघें स्त्री-या आकारांघें जें वाहुलें ती; २, एकसुवर्णांघें नाणें आहे; ३, तलना शींघें जें अग्र ती.

पुत्येण, न० रा० गवतांत भेद आहे.

पुत्र, पु० जा आईबापां पासून उत्पन्न झाला जो पुरुष तो त्यांचा; २, दुसऱ्यापासून दत्तक घेतला किं० अन्नदानादिकें करून पोषिल्यामुळें जो पुत्रत्वे कसून मानिला इ० तो.

पुत्रक, पुं० सं० पुत्र.

पुत्रधर्म, पु० मानापितरोनी शुश्रूषा, आह, इ० क जो पुत्राचा धर्म तो.

पुत्रपौत्रादिवंशपरंपरा, स्त्री० पुत्र, नातू, इ० रूपानी संततीची परंपरा ती.

पुत्रवंती, स्त्री० एक साड आहे.

पुत्रवान्, ३ लिं० स्त्री० वती किं० वंती, पुत्र आहे जा स तो.

पुत्रसंतान, न० पुत्ररूपजें संतान तें.

पुत्रावण, न० जातकर्म.

पुत्रिका, स्त्री० जा आईबापां पासून उत्पन्न झाली जीक्या त्यांनी ती.

पुत्री, स्त्री० पुत्रिका; २, ३ लिं० पुत्रवान्.

पुत्रेषणा, स्त्री० पुत्राविषयीं जो लोभ ती.

पुत्रोत्सव, पु० आपल्यास पुत्रजाल्यामुळें जो आनंद होतो तो; किं० तत्समर्थां जो बाघगजर, इ० समारंभ करितान तो.

पुदडणें, पुदळणें, हानासेल दुर्दशापावेंल हें मनांत

नांत न धरितां वस्त्र, अश्व, इ० पदार्थ जर्जर होई असें उपभोगिणें.

पुदाणा, पु० पुदिना.

पुदिना, पु० एक ओषधी आहे.

पुनः, अ० कांहीं एक गोट केल्यापेक्षां किं० सात्यापेक्षां आणखीं एकदां; उ० याला एकदां सांगी तलें स्वणजे पुनः सांगावें लागत नाही. त्या क्रिया प्रायः एकात्मक असाव्या किं० परस्पर विरुद्ध असाव्या; उ० एकदां रुपये दिले ते पुनः घेणार नाहीं.

पुनःपुनः, अ० वारंवार.

पुनरपि, अ० पुनः ही.

पुनरागमन, न० जास्यलापासून जो निघाला त्याचें त्याठिकाणी पुनः जें आगमन तें.

पुनरावृत्ति, स्त्री० कांहीं एक ग्रंथादिकाची दुसरी जी आवृत्ती.

पुनरुक्त, ३ लिं० एकवार उच्चारिलें तेंच पुनः उच्चारिलें जें वाक्यादि तो.

पुनरुक्ति, स्त्री० एकवार बोलले त्या वाक्याची पुनः विश्रयोजन जी उक्ति ती.

पुनर्जन्म, न० पु० मृत्यु प्रायथा जो म्या रोगादिसंकाटापासून निभावून जी जीवंत पणें स्थिति तें तो.

पुनर्नवा, स्त्री० पु० एक ओषधी आहे.

पुनर्भू, स्त्री० पाटाची जी स्त्री ती.

पुनर्वसु, पु० स्त्री० सातवें जें नक्षत्र तें त्या.

पुनव, स्त्री० पूर्णिमा.

पुनश्च, अ० मात्स्यान, आणखी.

पुनस्संधान, न० कांहीं आरंभिलेला व्यवहार तीस न जातां विसकटल्यामुळें पुनः मुळापासून

करावी लागनी जी खटपट तें .

पुनीत, ३लि० प्रायश्चित्तादिकें करून जो शुद्ध जाला तो .

पुनीव, स्त्री० पुनव .

पुनाग, पु० नागनांपा; २, उंडीण .

पुन्हा, अ० पुनः .

पुमपत्य, न० सं० पुरुषरूपजें अपत्य तें .

पुमान्, पु० पुरुष .

पुर, न० सं० नगर .

पुरः, अ० सं० पुढें; याचा प्रयोग समासी; उ० पुढें गमन करणारा तो पुरोगामी इ० जा० .

पुरखांब, पु० जमनीत पुरलेला जो गृहादिकाचा खांब तो .

पुरचुंडी, स्त्री० पराकाष्ठा नारळा एवढी मोठी जी मोटली ती .

पुरजा, पु० कागदाचा जो कपडा तो .

पुरण, न० पोढ्या, मोदक, करंजा, इ० कांत घाला यासाठी शिजवलेली दाळ, नारळाचा कीस, इ० कांत मूळ साकर घालून जो पदार्थ करितात तें; २, ऋवर्णाचे पाटली इ० कांचे पोटी जें तान्त्रादि घालितात तें; ३, भिंत, बांध, जो तें, इ० कांचा पोटी भरीस जें माती, धोंडे, इ० घालितात तें; ४, न० स्त्री० कांहीं बेल, साड, लापिलें असता त्याचे पुढांत जें माती, गेण, इ० घालितात तें ती .

पुरणपोढी, स्त्री० जिचे पोटी दाळीचें पुरण घातलें असतें अशी जी गळाची पोढी ती .

पुरणावरणाचें, न० नित्याचा जो स्वयंपाकाचा आणि

आणि भोजनाचा साधा प्रकार असतो त्याहून विलक्षण कुलधर्म, पाळणा, इ० निमित्तानें पोढ्या, पकान, इ० अन्नाचें असा आधिक्यविशिष्ट जो भोजनाचा स्वयंपाकाचा प्रकार असतो तें .

पुरणी, स्त्री० पुरणतृतीय चतुर्थ्याचीं .

पुरणें, कांहीं एक पदार्थ भूम्यादिकाचा खळींमध्ये घालून आच्छादित करणें कि० मेढ, स्तंभ, वृक्ष, इ० कांचा मूलाचबयव भूम्यादिकांत घट्ट बसवून तो पदार्थ स्थिर राही असा करणें; २, कांहीं एक पदार्थ विवक्षित कार्यास कि० विवक्षित प्रमाणाशीं तुल्य व्हावयास जितका पाहिजे तदपेक्षया न्यून न होणें; ३, इच्छा, होस, मनोरथ, आशा, हेत, इ० पूर्ण होणें; दारिद्र्य हें सर्वस पुरलें आहे इ० स्थलीं अमुक स्थलीं याची व्याप्ति नाही कि० न्यूनपणा आहे असें नाही असा अर्थ होतो .

पुरत, अ० पुरेत .

पुरतकाली, ३लि० पुरतकाल लक्षण देश आहे तेथील जो कागद, भाषा, लोक, इ० तो .

पुरता, ३लि० जामध्ये अवयव, अवस्था, इ० संबंधी न्यूनत्व किमपि नाही तो; २, कांहीं एक कार्यास कि० कांहीं एक प्रमाणाशीं तुल्य होण्यास पुराया जोगा जो तो; याअर्थी त्याच्या कार्याचा नामाशीं समास होउन प्रयोग होतो कि० आया आश्रया प्रत्ययांत तद्वाचक धातू पुढें प्रयोग होतो; उ० संसारापुरतापेसा भिळाला लक्षणजे पुरे, जे काचा पुरता घरीं येतो; हा धातू जो उा पुरता दाहा हात नाही .

पुरतेपणीं, अ० कांहीं आंत न्यूनता न राहतां पुरतें होई असें; ऐकून घेणें, करणें, बोलणें, इ० वि० .

पुरपुराट, पु० कांहीं एक पदार्थाची विवक्षित कार्यास पुरू

पुरून उरायाजोगी जी विपुलता तो ;

पुरव, पु० पुरववा .

पुरवटा, पुरवठा, पु० कांहीं एक कार्याविषयीं यो जिलेला जो अन्न, इव्य, इ० पदार्थ त्याचा त्याच्या कार्याविषयीं तोटानयेतां पुरण्याचा किं० पुरून उरण्याचा जो प्रकार तो ; २, रा० बायकांचा ओव्या इ० गाण्याचें जें शेष पूरण तो ; ३, वा० बटवा .

पुरवणी, स्त्री० कागदामध्ये लिहित्या मजकुराचा शेष तो कागद संपल्यामुळे जो दुसरे कागदावर लिहिताना ती ; २, तो दुसरा कागद ती ; ३, कांहीं एक बोललेल्या गोष्टीचा साक्षी, लेख, इ० प्रमाणांनीं खरे करून देण्याचा जो व्यापार ती ; ४, त्यामध्ये जो न्यूनां श त्याचें पूरण करण्याचा व्यापार ती ; ५, मोत्यांचे घोंसास जे अनेक सर असतात त्यास प्रत्येकीं अमुक अमुक मोतीं असावीं असें जें संख्या रूप एक प्रमाण धरिलें असतें ती .

पुरवणीबंद, पु० पुरवणी हिती या र्थीं .

पुरवणें, कांहीं एक गोष्ट किं० पदार्थ हेमला येईल का मास अशा बुद्धीमें मान्य होणें ; उ० दामासा स्वभाव शि व्या देण्याचा आहे पुरवेल तर राहा ; हींगाष्टसांगती पुरवत नाहीं इ० स्थलीं सांगायास शक्य होत नाहीं असा अर्थ ; २, कांहीं एक पदार्थीं कांहीं एक विषयानें व्यापून राहाणें प्रायः जापदार्थांचा संबंध अभीष्ट आहे तद्विषयीं प्र० ; उ० हा जेथे तेथे पुरवला आहे ; ३, कांहीं एक कार्याविषयीं साधनभूत कांहीं एक पदार्थ जितका पाहिजे तितका देणें किं० युक्ति युक्तीनें खर्चून कांहीं एक पदार्थ विवक्षित कार्याचे समाप्तीपर्यंत पुरायाजोगा करणें

रणें ; उ० तुस्ली पुरवून पुरवून खालतर तुस्लास पाहिजे तितकें मीं पुरवीन ; ४, कोणेक व्यवहार किं० पदार्थ त्यापासून आपल्यास तोटानयेतां कांहीं नफा होई असा सोईवार पडणें ; उ० फारसस्त ई असली सणजे कोणताही व्यवहार पुरवत नाहीं .

पुरशीस, स्त्री० वादी प्रतिवादी इ० कांतीं आपलें वृत्त समजाविल्यानंतर त्यांनील कांहीं एक अंशाविषयीं त्यांस जो प्रश्न करिताना ती घाल, पड इ० धा० यो० प्र०

पुरश्चरण, न० सं० मंत्र आपल्यास सिद्ध व्हावा म्हणून नतदनुसार त्यामंत्राचा अमुक संख्याक जप करावा इ० मंत्रशास्त्रामध्ये अनुष्ठान सांगितलें आहे तें .

पुरस्कर, अ० पुरस्तर तृतीया र्थीं ; भक्ति पुरस्कार, आदर पुरस्कर, इ० समाप्तीं प्र० .

पुरस्कृती, पु० सं० राजकीय व्यवहारादिकांचा वा र्थीं आपलें कांहीं काम असतां तेथें आपला प्रवेश करून अनेक प्रकारें आपलें साहित्य करणारा असा जो आपला पक्षपाती असतो तो .

पुरस्कार, पु० सं० पूजादिसत्कार तो .

पुरःसर, ३ लि० सं० अग्रसर ; २, जासमुदायामध्ये जो मुख्यत्वे करून विवक्षित नानामपूर्वक या शब्दाशीं समास होताना तेथें विशिष्टाचा अर्थ तो तो समुदाय होतो ; उ० इंदु पुरःसर देव ईश्वरास शरण गेले ; शपथादि शब्दापुढें याचा समास होतुन समास मान्ता असतां विशिष्ट शब्द किंवा विशेषण होतो तेथें वक्ष्यमाण क्रियेवर शपथादिपदार्थांचा अन्वय होई असें, असा अर्थ ; उ०

शषथपुरस्सर मीसांगतों, आदरपुरःसरत्वानें
बोलाविलें.

पुरळ, पु० पिनादि विकृतीमुळें अंगावर जो पुऱ्यां
ना समुदाय येतो तो.

पुरा, ३ लि० पुरता प्रथमाधीं; उ० हा अंगररबापुरा
सालाना हीं; २, जा कर्मांमध्ये जो विपुण तो त्या
विषयीं; उ० हा पुरागणार आहे; ३, पु० एकजा
तीचे किं० एककसबाचे लोक जेथें राहतात अ
सा जो नगराचा एक अवयव तो; उ० आस्तींगासा
वी पुर्यांत राहातो; ४, अ० सं० पूर्वी.

पुराड, न० नदीचा पुराबरोबर बाहवत येतें जें तृण,
काष्ठ, पानें, इ० तें.

पुराण, न० मृष्टीची उत्पत्तिस्थिति, प्रलय, इ० ईश्वर
चरित्र जामध्ये सांगितलें असतें असे जे भागव
तादि ग्रंथ ते प्र०; २, ३ लि० सं० पुरातन; ३ ला०
संसादि संबंधी भारी लांबट जीगोष्ट निलास.

पुराणा, ३ लि० हि० जुना.

पुराणीक, पु० पुराणवाचून त्याचा अर्थ सांगणा
रा जो तो; २, देशालयादिकाचा ठायीं पुराणसांग
ण्याची वृत्ति आहे जास तो तेथील.

पुराणोक्त, ३ लि० पुराणांत सांगितलें जें स्तोत्र, मंत्र,
इ० तो.

पुराणोक्त आशीर्वाद, पु० जांस कदाधिकार ना
हीं त्यांस आशीर्वाद लिहायाचा असता हा शब्द
लिहितात तो.

पुरातन, ३ लि० जुना.

पुरावा, पु० कांहीं कार्याविषयीं पाहिजे जो पदार्थ
तो पुरविण्याचा व्यापार तो; २, पुरवणी तृतीय

चतु

चतुर्थीं.

पुरी, स्त्री० नगरी; २, एक प्रकारचा आहे; ३, पु० गीसा
व्यांत भेद आहे.

पुरीतति, स्त्री० सं० शरीरामध्ये एक नाडी आहे.

पुरीष, न० सं० विष्ठा.

पुरुष, पु० सं० जाचे अंगीं प्रजोत्पादक बीज आहे

असा जो मनुष्यादि प्राणी तो; २, बाप्या; ३, एकजा
तीयचे जे वृक्ष, लता, इ० दोन प्रकारचे असतात
एकास फल आहे आणि एकास नाही त्यामध्ये जा
स फल येत नाही त्या व्यक्तीस स्त्र०; ४, पुंलिंगनामा
नें शब्द जो अर्थ तो; उ० वृक्ष हा पुरुष आणि स्त्रा
उहें नपुंसक; ५, साडे तीन हात रूप जें उच्चतेचें प्र
माण तो; उ० याविहीरीत दोन पुरुष प्राणी आहे;

६, दिव्य सामर्थ्य जाचे अंगीं नाही असा जो मनु
ष्यादि जीव तो; उ० आंति हा पुरुषाचा धर्म आहे.

पुरुषत्व, न० पुरुषाचा ठायीं प्रजोत्पादना विषयीं उप
युक्त जी शक्ति असती तें; २, कांहीं पराक्रम करण्या
विषयीं उपयुक्त पुरुषाचे अंगीं जो उत्साहादि श
क्तिरूप धर्म विशेष असतो तें.

पुरुषार्थ, पु० सं० मनुष्यादि जन्मल्या प्राण्यानें साधा
यास योग्य जे धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष, हे चार ते प्र०;
२, लोकानीं राहवा सणायाजोगा केला जो शत्रुप
राज्यादि पराक्रम तो.

पुरुषोत्तममास, पु० सं० अधिकमास.

पुरूष, पु० रा० अतिशूद्रांचा देव आहे.

पुरूळ, पु० पुरळ.

पुरे, अ० विवक्षित कार्याचे किं० इच्छेचा पूर्तते विष
यीं जितका पाहिजे तितका तो तो पदार्थ व्यापार

साल

शाला या अर्थानें वाचक तोपदार्थ आणखीनको किं० तो व्यापार आणखी करूनये या अर्थानें भान अर्थाने होतें; उ० मला दाहा हात धोवजोडा पुरे; हा एकदां बोलूं लागला लणजे पुरे.

पुरेत, पुरेयाचें अनेक वचन.

पुरोडाश, पु० सं० अग्नि होनाचा अग्नीवर पिष्टभा जून जें होमद्रव्य करितात तो.

पुरोभागी, ३ लिं० सं० कांहींपदार्थ किं० गोष्ट यांनी लक्षणेकाढण्याकडेसंबं जाचें लक्ष्य तो.

पुरोवर्ती, ३ लिं० कोणेकाचा पुढें जो स्थित तो; उ० पुरोवर्तीपदार्थ जासदिसेना त्यास दूरस्थित कसा दिसेल.

पुरोहित, पु० सं० उपाध्याय.

पुलक, पु० सं० भयादिका मुळें जो अंगावर कांटा उभाराहतो तो.

पुलन, न० वा० क्षतादिकांत पू उत्पन्न करणारा जो पावटा इ० पदार्थ तें.

पुला, पु० पुली.

पुलाव, पु० पुसलमान लोक एक पक्षान करीत असतात तो.

पुलिन, न० सं० वाळवंट.

पुली, स्त्री० गवन, कडवा, इ० कांची जी पेंटी ती.

पुलेणें, वा० क्षत, गळ, इ० पुळणासयेणें.

पुल्लिंग, न० सं० नामाचीं जीं तीन लिं गें त्यांत तो या सर्वनाम्यानें जाणापरामर्श होतो त्याचें लिंग तें.

पुवळणें, कों० पुलेणें.

पुशी, स्त्री० कों० पिसू.

पुश्वली, स्त्री० सं० व्यभिचारिणी.

पुष्कर, न० सं० हस्तीचा शूंडेचा जो अग्रभाग तें.

पुष्कराज, पु० सं० एकरस आहे.

पुष्करिणी, स्त्री० सं० लहानजें सरोवर ती.

पुष्कल, पुष्कळ, ३ लिं० थोडानव्हे तो.

पुष्ट, ३ लिं० सं० कृशाचा प्रतिपक्षी.

पुष्टि, स्त्री० सं० पुष्टता; २, भाषणादि व्यवहाराचे व्यंगनेचें जें पूरण.

पुष्टिपत्र, न० पुस्तकनमळाचें, नचुराचें, लपून त्याचें भोंवतालें विरीचा तुकडा, जाडाकागद, इ० लावितान तें; २, लिहितेसमयीं त्या कागदाचे रषालीं आधारार्थ जो दुसरा कागद धरितात तें.

पुष्टीकरण, न० सं० भाषणादि व्यवहाराची पुष्टी करण्याचा जो व्यापार तें.

पुष्य, न० सं० फूल; २, स्त्रियांचें क्र. तुसंबंधी जें रज तें.

पुष्यवटिका, पुष्यवाटिका, स्त्री० अनेक प्रकारचीं पुष्पांचीं झाडें लावून जें कशोभित स्थल करितात ती.

पुष्यवृष्टि, स्त्री० सं० कोणेकानें कांहीं उल्लूक कर्म केलें असतां त्याजवर देव, मनुष्य, इ० आनंदित होउन जो पुष्पांची वृष्टि करितात ती; २, सर्वसमासदादिकांनी समाधानवाक्याजोगें कोणेकानें अर्थपुष्ट अस्वलिन जें भाषण त्यास ल०.

पुष्यांजलि, पु० सं० पूजासमाप्तीस देवादिकांवर जी दोहों हातानें फुलें वाहतात तो.

पुष्पित, ३ लिं० सं० पुष्पें जास आलीं आहेत तो.

पुष्य, पु० सं० आठवें नक्षत्र तें.

पुष्यार्क, पु० राबिबारां पुष्यनक्षत्राचा जो योग तो.

पुसकट, पुसट, ३ लिं० यत्किंचित् पुसका जो

अक्षरादिनो; २, अ० अंधकारादि दोषानें अस्वष्ट
दिसण्याचें वि० .

पुसकटणें, पुसटणें, लिहिलेलें अक्षरादिक पु
सकटे असें करणें .

पुसका, ३ लि० स्पष्टढळडीन दिसतनाहीं असें
जें अक्षर, विन, गंधाचीरेणा, इ० तो .

पुसणें, कागद, शरीर, वस्त्र, इ० कांस लागलेला
मलादिक किं० अक्षर, रेखा, इ० विन्द् फडकें इ०
कांनं चोळून नाहीं असें करणें; २, विचारणें; ३,
न० पुसायाचें साधन जें फडकें इ० नें; प्रयोग
समासी; ३० नाकपुसणें, तोंडपुसणें, इ० .

पुसणारा, पुसता, पु० कोणी अपराध इ० केले
असतां तू हें कांकेलेंस असें पुसण्याविषयीं जो
धनी इ० अधिकारी तो .

पुसवन, न० स्त्रीसप्रथमतः गर्भअसतां दुसर्षी
निसर्षीमासीं करायाचा एक संस्कार आहेतें .

पुसूनटाकणें, शत्रु, सैन्य, इ० मारून लुटून भ
याभंगास जाई असें करणें .

पुस्त, स्त्री० न० ^{پست} गंजीफांचे पानांचा जो पृष्ठ
भाग ती; २, पु० पिठी; ३० हेंवतन आस्नाकडे वा
रपुस्त चालत आलें आहे .

पुस्तक, न० सं० वेदशास्त्र, पुराण, इ० ग्रंथ जाका
गदांबर लिहिले आहेत असा जो त्याकागदांचा
समुदाय; स्त्री० पराधीन जिणें आणि पुस्तकीं वि
धा .

पुस्तकपाठ, ३ लि० पोथीपाठ .

पुस्तंग, पु० घोड्याचें रोगीर आंबबायाचा जो
तंग त्याचा रोगराबर यावयाचा जो कातड्याचा

अव

यव असतो तो .

पुस्त दरपुस्त, अ० एकेपिठीपासून दुसर्षीपिठीचा
गयीं दुसर्षीपासून निसरीचा गयीं कांहीं एक अ
नित होतजाई असें वतन इ० चालणें, उपभोगणें,
इ० कांनं वि० .

पुस्तपना, पु० कांहीं एक कार्याचा गयीं प्रवृत्त साला
जो कोणी एक त्याचें जें न्यूनपडेल त्याविषयीं को
णी मित्रादिकरितो साहित्य किं० त्या साहित्य क
रणाराचा कार्यप्रवृत्तास असतो जो आश्रय तो .

पुस्तापास्त, स्त्री० तू कोण कोठे जातोस, कायनेतोस,
इ० वाटसरू इ० कांस जो प्रश्न करितात ती .

पुस्ती, स्त्री० अक्षर कोठपर्यंत वळलें याची परीक्षा
पाहावयासाठीं मुलापासून कागद लिहून घेतात
ती; २, मोट, जोडा, इ० फाटलें असतां त्यास जें
चर्माचें दिगळ देतात ती; ३, पाठबळ; ४, को०
जीर्ण सालेला कागद, भिंत, इ० कांनं संरक्षणा
र्थी तत्सजातीय दुसरा जो जोड देतात ती; ५,
लिहिणार मुलाची यास कायकाय समजनें हें पा
हावया करितां कोणेक घेता जी परीक्षा ती .

पुळण, स्त्री० को० रेती; २, न० पुलिन; ३, न० वा०
पुलन .

पुळणावट, ३ लि० जाजमिनीमध्ये पुळणीचा अं
श बहून आहे ती भूमिती .

पुळणासयेणें, गळू, क्षत, इ० पुषानें युक्त होणें .
पुळी, स्त्री० फुटकुळी; २, एक स्फोट रूप रोग आहे .

पू, पु० शरीरांत लरकास कांहीं विकृति साल्यात
बें जो त्याचा पांढरा इवरूप परिणाम होतो तो; २,
वस्त्र, काष्ठ, इ० अनिशयित कुजल्यामुळें जो परिणाम
होतो

त्यास स्० .

पूगीफल, न० सं० पोफळीचें फल तें .

पूज, न० टिंब; २, कांहीं एक पदार्थाचा अभावाचें दो तक लेखामध्ये जें वा दोळें चिन्ह करितात तें; बाकी पूजकरणें इ० स्थलीं वारून निःशेष करणें इ० अर्थ जाणावे; स्नानसंध्याचा नावें पूज, पेशाचे नावें पूज, इ० स्थलीं त्या त्या पदार्थाचा केवळ अभाव असा अर्थ; स्नानसंध्यादिको वर पूजपडणें या स्थलीं ही तोच अर्थ .

पूजक, ३ लिं० पूजा करितो तो .

पूजणें, पुजणें .

पूजन, न० अर्चन .

पूजा, स्त्री० सं० पूजन; २, देवादिपूजनार्थ आणि लीजी पुष्पादिसामग्री ती; पूजा बांधणें स्० देवावर रुशोभित दिसा याजोगी गंध, पुष्प, वस्त्र, धान्य, इ० कांहीं रचनाकरणें; विपरित लक्षणेमें कोणे कास शिबी, गाळ, करणें .

पूजित, ३ लिं० पूजितेला जो तो .

पूज्य, ३ लिं० जाची पूजा करण्यास योग्य असा जो देव, गुरू, इ० तो; २, जाची आज्ञा अवश्य पाळली पाहिजे असे जे माता, पिता, गुरू, शास्त्र, इ० तो; ३, न० पूज .

पूट, पूढ, न० कांहीं एक पदार्थांत विशेष गुण उत्पन्न व्हावा म्हणून कांहीं एक रसादिकांचा त्या पदार्थास लेप देतुन रुकवून त्याचा अंगीं तोरस भिने असा जो संस्कार करितात तें; २, तें रसादि इव्य तें; धोबास शाईचीं पुढें बसलीं आहेत इ० स्थलीं लेप बसला आहे असा अर्थ .

पूड, स्त्री० कांहीं पदार्थाचें केलें जें चूर्ण ती; २, न० नगारा, नौबत, इ० काचें जें पात्र तें; ३, पु० न० च्यो फुला, पानपुड, पेटी, बटवा, इ० कांचा पोटीं जीं घरें असतात तीं प्र०; ४, न० वेळू, बेत, इ० कांचा पात्याचें याती, विडपाचीं पानें, इ० देवाचा करितां जें पानपुडाचे आकाराचें पात्र करितात तें; ५, चुनाळाचीं जीं दोन टोपणें तीं किं० मृदंगास दोहोंकडे दोन जीं चर्में लाविलीं असतात तीं प्र० .

पूत, पु० पुत्र; असा कोण मायेचा पूत आहे इ० वा स्त्रीं प्र०; २, ३ लिं० पुनीत .

पूय, न० सं० पू .

पूर, पु० नदी, ओटा, यांस पर्जन्योदक आंत भिळाल्यामुळे जी त्या उदकाची अति शक्ति वृद्धि होती तो .

पूरक, ३ लिं० पूरण करणारा तो .

पूरण, न० संख्या, प्रमाण, भोकादिग्रंथ, इ० कांत न्यूनजो अंश तो आंत घालून पुरता करण्याचा जो व्यापार तें किं० जेणें करून तो पुरता होतो तो जो अंश तें .

पूरित, ३ लिं० पूर्ण केला जो तो .

पूर्णा, ३ लिं० सं० पुरता प्रथमाधी; २, जलादिकाचें भरण्याविषयीं जामध्ये यत्किंचित् रिकामेपणा राहिले नाही तो; ३, न० संख्येचें अभाव बोधक जें वर्तुलाकार चिन्ह करितात तें

पूर्णागर्भा, स्त्री० पुरणपोळी ती .

पूर्णापात्र, न० सं० राजादिकांनीं ब्राह्मणास बहुत भिक्षा भिळारी एतदर्थ एक पंचपात्रा सारिचें धातुमय पात्र दिल्लें असतें तें; २, विवाहादिके ती

एक कर्ममध्ये अक्षतादिकानीं भरलेलें जें पात्र घेत असतात तें.

पूर्णपात्री, पु० सं० त्रयमार्थसंबंधी पूर्णपात्र घेउ न भिक्षामागणाराजो तो.

पूर्णा, स्त्री० सं० पंचमी, दशमी, पूर्णिमा, अमावास्या, यातिथि प्र०.

पूर्णिमा, स्त्री० सं० जातिथीस सर्वत्र इषिंब तेजानें पूर्णहोतें तीतिथि.

पूर्त, न० सं० विहीर, तळें, वाट, देवालय, इ० निर्माण करणें इ० रूप जें धर्मकृत्य तें; २, ३ लिं० परिपूर्ण.

पूर्तता, ३ लिं० परिपूर्णता; इतक्या इव्यानें याची पूर्तता होणारनाहीं इ० स्थलीं याचे इछेची परिपूर्णता होणारनाहीं असा अर्थ.

पूर्ति, स्त्री० सं० पूर्तता.

पूर्भ्या, पु० हिंदुस्थानी लोकांत एक भेद आहे.

पूर्या, पु० कल्याण रागांत भेद आहे.

पूर्व, स्त्री० जिकडे सूर्योदय होतो तिकडील जीदिशा ती; २, ३ लिं० विवक्षित स्थलापासून पूर्व दिशेकडील जो देश किं० तद्देश स्थित पदार्थ तो; ३, विवक्षित क्रमानुरोधानें जाहून जो अधीना तो त्याहून; उ० आढ दिवसाचे पूर्व दिवशीं व्रतस्थ असावें.

पूर्वक, अ० पुरस्तर तृतीयाधी; २, ३ लिं० जो पदार्थ जाकमस्थित पदार्थाचा पूर्वभागी आहे तत्पूर्वक तो पदार्थ समुदाय तो; उ० ईश्वराचें नाम श्रीशब्द पूर्वक घ्यावें.

पूर्वकथा, स्त्री० नित्यनित्यपुराणादि ग्रंथाचा क्रमानें

मानें अर्थसोगत असतां बक्ष्यमाण कथेचा संदर्भ लागता सणून पूर्वीची उक्तकथा पुनः सांगतात ती.

पूर्वकर्म, न० स्वरुदुःखास कारणीभूत जें पूर्वजन्मादिकांचागर्भी केलें जें कर्म तें.

पूर्वज, ३ लिं० आपला पाप, आज, पणजा, ज्येष्ठबंधू, इ० जे वडील तो.

पूर्वजन्म, न० वर्तमान जन्माचा पूर्वीचें जें जन्म तें.

पूर्वजन्माजित, ३ लिं० सं० पूर्वजन्मी संपादिले जें पुण्य किं० पाप तो.

पूर्वदत्त, ३ लिं० याजन्मींत तत्पदार्थ प्राप्त होण्यास कारण भूत पूर्वजन्मीं केलें जें दानादिसत्कर्म तो.

पूर्वपद, न० हरिदास कथेचा आरंभी जें पद, अंभंग, इ० सणतो आणि त्याकथेचा उपसंहारी हा तेंच सणतो तें.

पूर्वपश्चिम, ३ लिं० पूर्वेकडून पश्चिमेकडे जावो लागो आहे असें जें गृहादिरूप क्षेत्र तो.

पूर्वपक्ष, पु० दुसर्यानें वरउत्तर करावें अशा बुद्धीनें पंडितापुढें कांहीं एक मतान्ना केला उपन्यास तो; २, उपन्यास करावयाजोगा दोषाभास विशिष्ट जो ग्रंथप्रतिपादित विषय तो; ३, वादप्रकरणीं अग्रवादी निवेदितो जें आपलें वृत्त तो.

पूर्वपीठिका, स्त्री० कोणेकपुरुषादिकांचें विवक्षित समयापासून पूर्वीचें इत्थंभूत जें वृत्त ती; उ० आतां यांनीं साधूपणा धरला पण यांची पूर्वपीठिका तर बहूत बिरुद्ध आहे; २, कांहीं एक गोष्टीचा विवक्षित अंशापासून पूर्वीचा जो अंश जावे शाना वाचून उतरां शाची व्युत्पत्ति होतनाही ती.

पूर्वपुण्य, न० पूर्वजन्माजित जें पुण्य तें.
 पूर्वपुण्याई, स्त्री० पूर्वजन्मींनी पुण्याई.
 पूर्वरान्न, स्त्री० मध्यरात्रीचा पूर्वीचा जो रात्रि भाग ती.
 पूर्वरूप, न० रोग, संकट, इ० पुढें होणार स्वरुपां जे पूर्वी त्यांचें सापक जें विकृत्यादि होतें तें; उ० कामला ही पांडूचें पूर्वरूप; बुद्धिभ्रंश हें दारिद्र्याचें पूर्वरूप.
 पूर्वरेशा, स्त्री० देवरेषा.
 पूर्ववत्, अ० पूर्वीचा प्रमाणें.
 पूर्वसमुद्र, पु० पूर्वदिशे कडील जो समुद्र तो.
 पूर्वस्थल, पूर्वस्थान, न० जात्यलापासून जो निघून देशांतरादिकास गेला तें त्याचें.
 पूर्वस्थिति, स्त्री० बुद्ध्यादिकांची प्रकृतिभूत जी विकृत्यवस्थेहून पूर्वीची अवस्था ती; उ० आलीकडे घाला पिशाच उपद्रव माला आहे हा पूर्वस्थितीवर केव्हां येईल हें कळत नाहीं.
 पूर्वा, स्त्री० अकरावें नक्षत्र त्या.
 पूर्वांग, न० कांहीं एक अनुष्ठानाचे प्रधान कर्माचे पूर्वीचें जें कर्म तें; उ० स्वयंपाकाचें सडासंमार्जन हें पूर्वांग.
 पूर्वापर, अ० विवक्षित काल, देश, ग्रंथ, इ० कां० चा पूर्वीचा आणि अनंतरचा असेजे दोन विभाग त्या तें धरून; उ० ग्रंथ पूर्वापर पाहिल्या वांचून लागणार नाहीं.
 पूर्वापरविरोध, पु० एकाग्रंथांत पूर्वापर स्थित जी वाक्यादिक त्यांच्या परस्पर जो विरोध तो.
 पूर्वापार, पूर्वेपार, पूर्वापार, अ० कांहीं एक व्यापारान्ना

रान्ना जो आद्यकाल त्या कालापासून सतत; उ० आसीं पूर्वापार जसे वर्तत आलों त्या प्रमाणें पुढें वर्तें.
 पूर्वाफल्गुनी, स्त्री० पूर्वा.
 पूर्वाभाद्रपदा, स्त्री० पंचविसावें नक्षत्र त्या.
 पूर्वाषाढा, स्त्री० विसावें नक्षत्र त्या.
 पूर्वाह्न, पु० प्रातः कालापासून दुपारपर्यंत जो काल तो.
 पूर्वा, स्त्री० एक राग आहे.
 पूर्वा, अ० अगोदर.
 पूर्वीचा, पूर्वील, ३ लि० अगोदरचा.
 पूर्वीपासून, अ० अगोदरपासून.
 पूर्वोत्तर, ३ लि० आधीचा आणि त्याहून मगना असा भिळून विशिष्ट जो ग्रंथ, वर्तमान, संबंध, इ० तो.
 पूर्व्या, पु० पूर्व्या.
 पूल, पु० नद्यादिक उल्लंघून जांबया करितां पाषाण, लांकडें, इ० कानीं खालून पाणी जांबयास मार्ग ठेवून जो मार्ग बांधितात तो.
 पूस, पु० पौष; स्त्री० पूस आणि थंडीनें पाडिला भूस.
 पृच्छक, ३ लि० पृच्छांकरणारा तो.
 पृच्छा, स्त्री० हेंकसें; काय, इ० रूप दुसऱ्यास विचारण्याचा व्यापार ती.
 पृथक्, अ० निराळा.
 पृथक्करण, न० एकत्रस्थित पदार्थ निराळे निगळे करण्याचा जो व्यापार तें.
 पृथिवी, पृथ्वी, स्त्री० समवाय संबंधानें जेथे ग्रंथ

गंधरूपगुण राहतो असें जें पंचमहाभूतांतील भूत जाजवर नद्या, समुद्र, वृक्ष, पर्वत, वने, न गरें, मनुष्य, पशु, इ० राहातात असाजो हाई श्वशनें पृथ्वीरूप रूपाचा गोलाकार पदार्थरचला आहे ती; २, ला० त्याजवर राहाणारे जे मनुष्य, पशु, वृक्ष, इ० सर्व ती.

पृथु, २ लि० सं० मोसजाडाजो कांहीं पदार्थ तो.

पृथुक, पु० सं० पोहा; २, बालक.

पृष्ठ, न० सं० मनुष्यादिपदार्थांची जी पाठनें; २, कागदाचीं दोन जीं अंगें तीं प्र०.

पृष्ठतोनुपृष्ठ, अ० एकाचेपुढें दुसऱ्याचीपाठ दुसऱ्याचापुढें तिसऱ्याचीपाठ असें व्हावयाजो गेप्रकारें कि० एकमेकापुढें एकमेकांचीपाठ व्हावयाजोग्या प्रकारें.

पृष्ठफल, न० गोलक्षेत्राचें जें वरील क्षेत्रफलनें.

पृष्ठभाग, पु० सं० मनुष्यादिकांचा जो पृष्ठदेश तो.

पृष्ठमात्रा, स्त्री० केकेकोको इ० अक्षरांस वरवावयाची जीमात्रा तीत्या अक्षराचा मागें देतात ती.

पेकट, पेकट, न० कबरेचाजो सांधातें.

पेकणें, पेखणें, कोणेकाची वाटपाहान खोळ बून राहाणें

पेंका, पु० बेडकासारखा एक प्राणि आहे.

पेंगणें, बसून डुकल्या घेडुंलागणें; २, लंगडणें; ३ रोगादिकांनीं अशक्त होणें.

पेगम, पु० पराधीन दुर्घट कार्याचा सिद्धि विषयीं अनेकयुक्तीनीं बांधिलें जें संधान तो.

पेंगळा, २ लि० दे० पांगळा.

पेंच, पेंच, पु० मळपुढांत दुसऱ्यास पाडावपाचा जा अनेकयुक्ति त्या प्र०; २, अनेकप्रकारचीं संकटें प्राप्तजाल्यामुळे जी अडचण प्राप्त होती तो कि० तीं संकटें; ३, वादप्रदिवादादि भाषणांत दुसऱ्यास धरावयाचा आपणानसांपडावें अशाजा अनेकयुक्ति असतात त्या प्र०; ४, पागोट्याचे जे वेढे कि० जे सारखे पीळपडनात ते प्र०.

पेंचणें, हस्तपादाद्यवयव कि० वृक्षशारवा इ० पिळवटणें, दुमडणें, इ० कारणांमुळे आंत मुरगळले जाणें; कदाचित् अन्य कर्तृकता असतां सकर्मकही प्रयोग होईल सादिसतो; २, कोणेकास भाषणानें कोडणें; ३, रा० काष्ठादिकपिंजलें जाणें; ४, चोर, शत्रु, इ० कांचें अ निष्टकरण्याविषयीं कांहीं नवस करून देवास प्रार्थिणें; ५, पायफांकटणें.

पेंचपांच, पेचपांच, पु० पांचपेंच.

पेंचाटी, स्त्री० कचाटी.

पेज, स्त्री० तांदूळशिजल्यानंतर जें बेडून पाणी काढितात ती; २, पुष्कलपाण्यांत थोडे तांदूळ शिजवून घ्यावयाजोगें करितात ती.

पेजट, २ लि० जाभातामध्ये पेजेचा अंश बहूत असाजो भात तो; २, ला० पुष्टदिसून शक्ति हीन तो.

पेजपात्र, न० पेजट द्वितीयाधीं.

पेजबुडा, २ लि० कों० पेजट प्रथमाधीं.

पेजवतें, न० वा० पावधूक.

पेजळी, स्त्री० रा० पावधी.

पेजळूक, स्त्री० रा० पावधूक.

पेजा, ३लि० पेजपात्र.

पेजें, न० रा० गाय, लैस, यांचें एके विणीचें दुपतें तद्रूपजें फलतें; उ० हीगायतूपोस आणि व्याली स्त्रणजे जावपें तूचे आणि पेजें आस्त्रासदे. पेजें जावपें, न० रा० पेजें आणि जावपें भिळून जे दोन गायते उ० हीपाडी मीं पेजें जावप्याचें बोलीनें आणली आहे.

पेट, पु० कों० बंदूक, इ० कांन्वा जो बारतो; २, बा० चोप; ३, स्त्री० पेटी.

पेटघेणें, काष्ठादिकानीं अग्निसंयोग झाल्यामुळें पेटलागणें; कों० पेटहोणें स्त्री० कोधानें शरीराच्चा संताप होणें.

पेटका, पु० पेटका.

पेटणें, अग्नीनें प्रदीप्त होणें कि० काष्ठादिकानीं पेटघेणें; २, ला० कलह, क्रोध, इ० कानीं अनिशय पूर्वक प्रवृत्त होणें; हटासपेटणें स्त्रणजे हटानें युक्त होणें; ३, भूमिचोपणें; ४, बैल, टोणगा, इ० नांगर, गाडा, इ० कांस जुंपाया जोगा शिक्षित होणें; ५, न० बा० चोपणी.

पेटवण, न० अग्निपेटायाचें साधन जा गोंबर्चाका टक्या इ० नें; २, रा० अग्निपेटायासाठीं त्याजवर गोंबरीचे तुकडे, बारीक काटक्या, इ० जेंरचून ठेवितात तें.

पेटा, पु० राजकीय व्यवहाराद्यर्थ कोणेकमोठा गांव, किल्ला, यांस मुख्य करून त्यांचे संबंधारवालीं लाबिला असतो जो आसपासचे गांवांचा ससुदाय

दाय तो त्या मुख्य ग्रामादिका मुळां; २, जाचे पोरीं अगांतर भेद अनेक आहेत अशीं जीं व्यवहार संबंधी भिन्नभिन्न प्रकरणें असतात तीं प्र०; उ० हाखर्च घरखर्चाचे पेट्यांत लिहा; हा मनुष्य त्या गृहस्थाचा पेट्यांतला इ० स्थलीं त्या हून पृथक्त्वेकरून गणनीय नव्हे केबल तदीयत्वेकरूनच गणनीय असा अर्थ; ३, बाघाचें जें पिल्लें; ४, पेटें.

पेटारा, पु० वेळू, वेत, इ० कांन्वा पेटी सारखा जो मोटा करंड करितात तो.

पेटारी, स्त्री० कों० शेत इ० कांतील माती उपसायाचें एक रूपासारिखें ओत आहे; २, एक साड आहे; ३, लहान जो पेटारा ती.

पेटी, स्त्री० बंदोबस्तानें रुपये इ० ठेवायाचें लांकडादिकाचें आच्छादनसहित एक पात्र आहे; २, एक भूषणावयव आहेत जा अनेक ओं वून गळ्यांत घालितात ती; ३, दंडावर बांधायाचें चतुष्कोण भूषण आहे; ४, फटाकउपाचा माळा एका कागदांत गुंडाळून जो पेटी सारखा आकार करितात ती.

पेटल, न० लहानजी काष्ठाची पेटी तीस स्त्री०.

पेटें, न० अनेक भोंपळे एकत्र बांधून नद्यादिकांत तरायाचें साधन करितात तें.

पेटेकरी, पु० माणसें पेट्यावर बसवून नद्यादिकांतून नेणारा जो तो; २, पेटें आहे जापाशीं तो.

पेठ, स्त्री० देशोदेशाहून अनेक जिनस येवुन जे ये त्यांची घडामोड होती कि० अनेक प्रकारची बहूत बस्थे जेथें निर्माण होवुन देशोदेशीं जातात असं

असें जें अनेक उदमी लोकांनी बसलेलें स्थल ती ; २, शहराचे जें अनेकविभाग ते प्र० जेथें प्रायः थोडा बहून बाजार असतो ; ३, साबकार लोकां पेंठोपेंठचा जिनसाचा भाव इ० बातमी देशांतरीं चा साबकारांस लिहून पाठवितात ती ; ४, किल्याचे बाहेर जी शहरची वस्ती ती .

पेंठचलण, पेंठचलन, पेंठचलनी, पेंठचाल, पेंठचाली, ३ लि० जापेंठेंत जानाप्याची चाल आहे तें तेथे .

पेंठपाड, पु० पेंठेंतील जिनसा पानसाचा जो भाव तो .

पेंड, स्त्री० तीळ, खोबरे, इ० कांतील तेल काढून घेउन जो नोंथा राहतो ती ; २, नारचा किं० ताडफळांचा जो घडनी ; ३, पु० नारचाचा चव किं० निरगुंडीचा फाला इ० कुटून तापून हस्तपादादिक मोडला असतां किं० दुरववला असतां किं० उगणू इ० सालें असतां त्याजवर बांधितात तो ; ४, हजीरबिगारीनें अनुक्रमानें चालत आलें जें ओसें तो ; ५, घराचे पाटणीवर किं० ओमणावर जो दाटचिखलाचा लेप दिला असतो तो ; ६, बिजलेले विकट मातींतून चाललें असतां पांयांस किं० जोड्यास जो मातीचा लेप बसतो तो ; ७, कों० शेताचा बांध बांधावा इत्याद्यर्थें मातीचे ढेंप काढितात तो ; ८, धान्यादि भिजून एकत्र गोळा साला असतां त्यास स्त्र० पेंडटाकणें स्त्र० नवें शेत करावया साठीं योजिली जी भूमी तीटेंकळाचे परिधीनें चिन्हित करणें ; मनुष्यादिकांचा पेंडवळणें स्त्र० एकसमवाचछे

दें

देंकरून अनेक मनुष्यादि दुखण्यांत पडणें ; वा० पेंडवळणें स्त्र० साबकार, सर्कार, इ० कानीं घरांतील सर्व मनुष्यें अडवून धरणें .

पेड, पु० दोरी, वेणी, यांचे पोटचे अनेक जे पदर ते प्र० ; २, कों० स्त्री० न० जांतें, घरट, यांचे जे दोन अवयव असतात ते प्र० ; ३, वा० न० सर्पाचें वारूळ, जाजवर प्रायः देवालय बांधितात . पेडका, पेडगा, पु० वासु, मोडशी, इ० विकृती मुळें पांयांचे पोट्या इ० कांत जो गोळा येतो तो

पेंडका, पु० थोरजें पेंडकें तो .

पेंडकी, स्त्री० पेंडकें .

पेंडकें, न० गवत, कडवा, इ० कांचें जें लहानसें ओसें तें .

पेंडण, न० रा० मोदक, उंडे, इ० शिजवाया करितां त्यांस पाणी नळागवें खणून भांड्यांत कळकीचा पाचोळा इ० घालितात तें .

पेंडस, पु० रा० सुसळासारख्या दांड्यास लोखंडाची भालमारून नेमखणा याचे उंच योगीं एक ओत आहे .

पेंडसणें, न० कों० खणपटें .

पेंडा, पु० रा० वड, इ० कांचा पानाचा किं० ओल्या गवताचा जो भारा तो .

पेंडी, स्त्री० पेंढी .

पेंडक, न० कों० पेंडकें .

पेंडें, न० मोत्यांचे अनेक सर एकत्र करून जें कंठ भूषण करितात तें ; २, दाबें, दाबण, यांस पशूंचा गळा बांधावा जो गा बिरड्यामें युक्त जो अवयव असतो तें ; ३, ला० कों० एकमताचा मनुष्यांचा किं०

किं० एक कुलोत्पन्न मनुष्यांचा जो समुदाय तें; ४, कांहीं एक कार्याद्यर्थ एकत्र जमला जो मनुष्यसमुदाय तें; ३० पंच, वादी, साक्षीदार, असें सगळे पेंडेचें पेंडेच उठून आलें.

पेढ, न० स्त्री० कों० पोफळ, माड, यांचें जें झाड तें; २, स्त्री० निवडंगाचें जें झाड ती; ३, पेंड प्रथम द्वितीयाधी.

पेंढकी, स्त्री० कों० पेंढकें.

पेंढरा, पु० एक झाड आहे.

पेंढरी, स्त्री० पेंढरा.

पेंढरें, न० पेंढरीचें जें फल तें.

पेढा, पेढा, पु० दुधाचा रववाकरून आंत सारखर इ० घालून जो गोळा करितात तो.

पेंढा, पु० भाताचें नृण, किं० त्याची पेंढी तो.

पेंढार, पेंढार, न० पेंढारी लोकांचा जो समुदाय तें.

पेंढारी, पेंढारी, पु० स्वार असतात, जे अनेक मिलून गांव, किं० देश, लुटितान ते प्र०.

पेंढी, स्त्री० नृण, कडवा, इ० कांचा अनेक व्यक्ति एकत्र बांधून जो आकार विशेष होतो ती; जळ्यांत पेंढीटाकणें, त्य० कलह करणारांस अनेकजन कांहीं देऊन कलहवाटिवणें.

पेढी, स्त्री० सराफ, हुंडीवाला, यांचें जें दुकान ती.

पेणें, न० मार्गस्थ जो कोणी त्याची प्रति दिवर्जां भोजन, शय्या, इ० करावया साठीं मार्गी उतरून जी कांहीं काल स्थिति होये तें किं० ती स्थिति करण्याचीं जीं स्थळें तीं प्र०.

पेंद, न० कों० नृणादिकांचा एका बीजाचा सून अनेक अंकुर कुटून जो विशिष्ट समुदाय होतो तें

तें.

पेंदारणें, वा० नृणादिकांनीं पेंद होई अन्वयप्रकारें विसून होणें, किं० भूमींत नृणादिकांचा पेंदानीं युक्त होणें.

पेंदी, स्त्री० पेठ्याची जी खालची बैठक ती; २, भोंपळ्याचे विण्याचा भोंपळ्यास जो काष्ठदिकांचा पदार्थ करितात तो जोत तारांचीं अर्थ गुंतविली असतात.

पेंधें, न० गवतांत भेद आहे.

पेंपें, न० कों० पिंपाणी.

पेथ, ३ लिं० व्यावसाय योग्य जें उदक, अंबील, इ० पदार्थ तो.

पेर, न० कों० बोर, ऊंस, वेळू, इ० कांचें जें काढें तें; २, पुमात इ० कांतील निक्षेप दाणा झडावा स्पृणून, बैलांचे पायाखालीं मळायासाठीं, जें नृणफसरितात तो; ३, फुलें, धान्य, इ० कांची पडली जी पखळण तो; वस्त्रादिकांचा पेर घालणें. त्य० मनस्वी गुधडणें असा अर्थ; ४, स्त्री० या० पेरूचें झाड; ५, न० पेरू.

पेरकूट, न० कों० निवडंग.

पेरण, न० पेहरण.

पेरणी, स्त्री० भूमींत दाणा इ० बीं पेरण्याचा जो व्यापार ती.

पेरणें, भूमीवर उगवायासाठीं बीं टाकणें; २, लास्वनिष्ठ विद्यादि गुण प्रसून हावयासाठीं शिष्यादिकांस शिक्षणें; ३, धनादिक व्याजाचे बोलीनें अनेकांस देऊन ठेवणें; ४, न० पेहरण.

पेरा, पु० पेरणी.

पेराव, पेराबा, पु० हि० जातिदेवादिभेदेंकरून मनुष्यांचा वस्त्रालंकार धारणकरण्यांचा भिन्नभिन्न जो प्रकार आहे तो; २. क्वचित् पोषाकासही ल्.

पेरावणी, स्त्री० वा० कोणेकास सत्कारार्थ दिलें जें वस्त्रालंकारादि ती; २. वस्त्रालंकारानें कोणेकाचा करितात जो सत्कार ती.

पेरू, पु० एक झाड आहे; २. त्याचें जें फल तो.

पेरें, न० बरू, ऊंस, इ० कांचें जें कांडें तें; २. बाटाचे पेयास एक रोग होत असतो तें.

पेलण, न० पेलनें.

पेलणें, उ० सुदृढ, लेजीम, इ० शरीर दृढ हावयासाठीं हातीं धरून रुमाली, साधी, इ० चालीनें फिरवणें; २. ओझें, उभाकेलेला स्तंभादिक, न पडू देतां, कि० इतस्ततः न होऊं देतां संभाळून धरणें; ३. बुडि, धन, शरीर, यांचा बळानें तनयोग्यसंसारदि कार्ये संभाळून धरणें; ४. घर, स्तंभ, इ० एख्या अंगावर कळणें.

पेलनें, न० कों० गृहावरील घातलेलें गवन, इ० न उडावें अणून वरजे बांसे, लांकडे, इ० घालितात तीं प्र०.

पेलवान, पु० कों० पहिलवान.

पेरा, पु० धातु, कांच, मृत्तिका, यांचें आकार विशेषाचें एक पात्र आहे; २. वा० कांटया इ० कांचें जें ओझे तो.

पेलाव, पु० कों० शरीर शक्तीनें साध्य जें उडी मारणें, इ० काम नदिषयीं शरीरातील शक्ती तोलून पहाण्याचा जो प्रयत्न तो; २. तोलून पाहून नेटानें त्या कार्या विषयीं जी शरीराची उठावणी तो.

पेलें, न० कों० कुंपणाकरितां जें कांट्याचें ओझे आणीतात

णीतात तें.

पेंव, न० जमीनींत धान्यादि देवाचा करितां जी जागा करितात तें; भिकार, सुंग्या, इ० कांचें पेंव फुटणें, उघडणें, ल्. त्यांचा त्यांचा अतिशय असा अर्थ.

पेंवणी, स्त्री० रा० नचादिकांचा ठाणीं पेंहन जाण्याचा जो व्यापार ती, मार, धातुयोगी प्र०.

पेंवणें, रा० उदकाचा ठाणीं मनुष्य, काष्ठ, इ० कानीं तरणें.

पेंवें, न० एक ओषधी आहे.

पेरा, श्लिं दर्बोर इ० कांचा ठाणीं उन्नमत्वेकरून प्रसिद्ध जो मनुष्य तो.

पेराजी, अ० वर्षमान कालाचे पूर्वी, याचा व्यवहार कोणेकास पत्र लिहावयाचें असतां; उ० तुत्मास पेराजी पत्र पाठविलें होतें त्याचें उत्तर आलें.

पेरावा, पु० राजाचा जो मुख्य प्रधान तो.

पेरावाई, स्त्री० पेराव्याचा जो अधिकार, कि० कारकीर्द, कि० राज्य ती.

पेरावाज, पेरावाज, पु० कळचांतिणी नृत्यसमयीं जो झगा घालितात तो.

पेरा, पु० कारकूनपणा, शागीर्दपणा, चाकरपणा, इ० रूप जें नातें तो.

पेषकबज, पेराकबज, न० एक क शरी सारिखें शस्त्र आहे.

पेषणूक, स्त्री० कों० पिशाचास कांहीं देऊं करून दुसऱ्यावर घालण्याचा जो व्यापार ती.

पेस, स्त्री० कों० भोंपळा, कांकडी, इ० कांची जी फांक ती.

पेसकळी, पेषकळी, स्त्री० अंगरख्यास जाल्हा

न कब्या असतात त्या प्र०.

पेसणें, कों० काहीं नवसकरून कोणेकास उपद्रव करण्याकरितां भूतउठिवणें; २, रा० भोंपळा, कांकडी, इ० कांवा अनेक फांकी होत असें विरणें.

पेस्तरसाल, न० पुढीलजेंवर्षतें.

पेहरण, न० केवळ लहानमुलाचें आकारविशेषाचें जें अंगडें तें.

पेहरणी, स्त्री० कों० पेरणी.

पेहरणें, कों० पेरणें; २, न० पेहरण.

पेहराच, पेहरावा, पु० पेराच.

पेहेरा, पु० कों० पेरा.

पेळ, स्त्री० वा० अंगण, खळें, इ० कांवा कडेस किंनि त् कंगोरा राखितान ती.

पेळव, स्त्री० कों० पेळ.

पेळू, स्त्री० संब वळायाकरितां काथ्यास पीळ घालून जो बानी मारिखा आकार होतो ती.

पेक्षां, अ० जा अर्थातें अवधिलें करून कल्पून उत्कृष्टत्व, निकृष्टत्व, गोरत्त्व, मूर्खत्व, इ० गुण सांगायाने आहेत तेव्हां त्या अवधिवाचकावरून यांचा प्रयोग होतो; उ० यापेक्षां हा उत्कृष्ट इ० जाणावे; जापेक्षां तु स्त्रीं आलां त्यापेक्षां वस्तू दिली पाहिजे इ० स्थलीं पेक्षां शब्दांचा अर्थ हेतुत्व होतो या अर्थी जो तो या सर्वनामापुढें पक्षीं असें ही अव्यय लागतें; उ० जापेक्षां त्यापेक्षां.

पें, अ० ग्रं० वाक्यालंकारार्थ.

पेंकडी, स्त्री० रा० मोहळाची जी पोबी ती.

पेंका, पु० व्यावहारिक रूपये, मोहरा, इ० नाण्यांचा जो समुदाय तो; २, रुक्याचे चतुर्थांश प्रमाण जें

इव्य तो.

पेंकाना, पु० रा० गोठ्यांतील शेण इ० निरपून काढावाचें साधन विरीचा किं० माडाचे पोईचा तुकडा असतो तो.

पेंकीं, अ० काहीं पदार्थादि कांची विवक्षित समुदायां तर्गतलें करून किं० विवक्षित प्रकरण संबंधिलें करून विवक्षा असतां तत्समुदाय वाचक किं० प्रकरणवाचक शब्दांपुढें यांचा प्रयोग; उ० शंभररुपयां पेंकीं दाह्यरुपये राहिले, मामलती पेंकीं वाकी यावयाची आहे.

पेंकेकरी, ३ लिं० सुकळपेंका आहे जाजपाशीं तो.

पेंकेपूर, ३ लिं० पेंकेकरी.

पेंकेवान, ३ लिं० पेंकेकरी.

पेंगळ, पु० रा० पिंगूळ.

पेंज, स्त्री० कोणेकाशीं कांहीं एक कार्यविषयीं हें वा या प्रकारें विश्वस्य होईल किं० मीकरीन अन्यथा सात्यास मीं अमुक इव्यादि देईन इ० रूप जी कोणेक प्रतिज्ञा करितो ती.

पेंजण, पु० तोरडी.

पेंजार, स्त्री० पाथपोस.

पेंजारखातु, ३ लिं० खेंटरखातु.

पेंजारपगडी, स्त्री० पेंजारचा डोळानें बांधिलें जें पागोटें ती.

पेंजेचा विडा, पु० कांहीं एक दुर्घट काम करण्याविषयीं जास अवसान असेल त्यानें करितो स्मरण प्रवृत्त व्हावें अशा संकेतानें सभादि कांवा रायी मांडितात जो विडा तो.

पेंठणी, ३ लिं० पेंठण स्मरण पेंठ आहे तत्संबंधी पागोटें

इ० तो ; २, स्त्री० लुगड्यांन एक भेद आहे .

पैठणी आदर , पु० वरकमी जो आदर तो .

पैण , स्त्री० एक रोग आहे .

पैरा , पु० दिवसाचे बोलीनें कामासाठी आणि ला जो गडी तो .

पैरे , न० ग० मा० शेत कामास चार सा घटका दिवसा सयाबें आणि सायंकाळचे चार घटिका दिवसा स घरां जाबें अशा बोलीनें जो पोरवायको , इ० मजूर येतो नें .

पैरेपण , न० पैरीस घावयाची मजुरी नें .

पैल , ३ लि० पलीकडचा तीर , थड , पार , इ० काबें वि० ; उ० तो पैल निरास नेईल .

पैलाड , स्त्री० पलीकडले तीर .

पैलीकडे , अ० पलिकडे .

पैलू , पु० हिरा , माणीकं , इ० कांस जे कोन पाडिले असता दोहों कोनाचे मध्ये सपाट प्रदेश पडतान ते म० .

पैबस्ती , स्त्री० कोणेक स्थला पासून कागद आला असतां कालांतरां हा अमुक दिवशीं आला हें समजाबें सपून तो समये त्या कागदावर मांडून देवितात ती ; २ , कांही एक दिवस कोणेक मनुष्याची कोणेक गावांचा ठायीं जीवसती ती ; ३ , कोणेकाची कोणेकाचा गृही कांही दिवस चाललेली जी जाणें , येणें , इ० कांची बहिषाट ती .

पैशाचिक , ३ लि० पिशाच संबंधी जो उपद्रवादिक तो .

पैशून्य , न० वसिद्धाची असतां अमनिष्ठा वाक्या जो गा जो कोणेकाचा दुराचरणादिरूप दोष असतो नें .

पैस , ३ लि० विवक्षित कार्यास पुसून उरायाजोगी प्रशस्ती जागा तो ; २ , अ० दाटी , अडचण , न होई असें ; दूर होणें , करणें , बसणें , अक्षरादि लिहिणें , इ० काबें वि० .

पैसा , पु० तो व्याबें नाणें आहे ; २ , पैकाप्रथमार्थी .

पैसावणें , उ० दाटीनें स्थितजे मनुष्यादित्यांस पैस होत असें करणें .

पैसेकरी , ३ लि० पैकेकरी .

पोई , स्त्री० मोठ्यानदीसजे लहान सहान ओहळ मिळाले असतान , नदीचे पाणी वाढलें असतां त्याओहळांत जेथपर्यंत तुंबून जातें तितका त्या ओहळाचा प्रदेश ती ; २ , धर्मपोई ; ३ , रा० नारबाची पोगी .

पोईड , न० वा० पोईप्रथमार्थी .

पोंक , न० पोंम .

पोंकटी , स्त्री० केवल कोवळे जें पोंकळ ती .

पोंकण , न० कों० किडीनें धान्यांतील अंश खावून राहिला जो पोकळ दाणा नें ; २ , भाताचे शितास निदें स्ल० .

पोंकणें , कों० पोंकणें युक्त होणें .

पोकळ , ३ लि० भरीवन व्हेतो ; २ , सईल ; ३ , ला० जामध्ये विवक्षित अर्थांश कि० तेजोंश कि० लभ्यांश , इ० नाहीं असा जो उद्योग , भाषण , इ० तो ; ४ , दुसर्याचा दोष एकाकीनयाबा अशाजा युक्ति किं वमक , प्रास , अर्थपुष्टता इ० जात नाहीं असा जो ग्रंथ , भाषण , इ० तो ; जें कामकरायास कि० शिकायास बहून आयास लागतान त्यास पोकळ नव्हे असें स्ल० ; स्ल० बडा घर आणि पोकळ वांसा .

पोकळ धोऱ्या , पु० निदेंनें ब्राह्मणास स्ल० .

पोकळभट, पु० पोकळधोऱ्या; २. जासवरूपपाचा-
विषयीं आचारशक्ति नाही असा जो ब्रान्धणव्यामस-
पोकळा, पु० एक पाले श्वजी आहे.
पोकळापोकळी, ३ लि०. जामध्ये लभ्याश इ० नाही
असें भाषण व्यापार इ० तो.
पोकळी, स्त्री० पदार्थाचा पोटी जो पोकळ पणा अस
तो ती.
पोक्त, ३ लि०. पोट.
पोक्ता, ३ लि०. पोक्त.
पोक्त्या, ३ लि०. कुबडा.
पोख, स्त्री०. कों० वस्त्र, ग्राम, इ० कांची रोवटी लजी
दोकें तीं प्र०.
पोखर, पौरखर, ३ लि०. आंतील अंश पोखरून का
दिल्यामुळे पोकळ झाला जो काष्ठ, धान्य, इ० प
दार्थ तो; २, पु० पोखरून काढिलेला जो काष्ठादि
कांतील चूर्ण प्राथ अंश तो.
पोखरण, स्त्री०. पुष्करिणी.
पोखरणें, पौरखरणें, काष्ठ, धान्य, इ० पदार्थ आं-
तील अंश कोरून काढून पोकळ करणें.
पोंग, न० मनुष्याची पाठ, भिंत, भांडें, इ० कांस वां
कून मध्ये येती जी वक्रता तें.
पोंगणें, कों० भांडें इ० क पोंगानें युक्त होणें.
पोंगा, ३ लि०. कों० जाचे पाठीस पोंग आहे तो.
पोंगाडा, पु० कों० कांसाळवाचा मोठा जो देट तो.
पोंगी, स्त्री०. कों० नारळ, करमाड, इ० कांचें कणी
स बाहेर पडनें ती.
पोंग्या, ३ लि०. पोंगा.
पोंच, स्त्री०. कों० पावती; २, पु० अमुक केले अस

तां

तां अमुक होईल इ० दूरचा तर्क करण्याविषयीं
जें बुद्धीचे सामर्थ्य तो.
पोचट, पोंचट, ३ लि०. आंत पोकळ असल्यामुळे
जाचे अंगीं ताडपणा नाही हस्तादिकानें आंबळ
ला असतां विचतो असा जो धान्य, नृण, इ० पद
दार्थ तो; ३. स्० बाभळीचा कांटा पुढें निरवट आ
णि मागे पोंचट; २, पोंचानें युक्त जें पात्रादितो
पोचंडी, स्त्री०. पुरचुंडी.
पोंचणें, पावणें प्रथम चतुर्थीचीं; तर्कास पोंचणें
स्वणजे कांहीं एक चिन्हावरून एथें असें असें
आहे असें जाणणें; खुणेस पोंचणें स्वणजे
कोणे कामें केली जी नेत्रसंकेतानें खूण ती जाण
णें.
पोंचना, ३ लि०. पावता.
पोंचलणें, भांडे, अलंकार पोंचानें युक्त होणें.
पोचा, पोंचा, पु० धातुमय पात्रास, अलंकारास का
हीं आघातादि झाल्यामुळे पडती जी खळी तो.
पोंची, स्त्री०. पोंहची.
पोट, न० उरापासून बस्ती पर्यंत जो शरीराचा भाग
जामध्ये अन्नोदकादि किं० गर्भ राहतो तें; २,
पदार्थमात्राचा आंतील जोगर्भांश किं० पोकळी
तें; ३. या पागरीचे पोट मोटें आहे; याला कडा
चा पोटान शिरलों नाही; २, डोक्याचे खालचे
वरचे बाजूचा पापणीचे जवळचा फुगीर भाग
तें; ४, व्यवहारादिक जो विशिष्ट अवयवी त्या
चा अंगभूत अनेक अबांतर व्यवहारादिरूप
अनेक अवयवां सम्यापून राहतो जो संबध तें;
३. वरप्रस्थान, वाकूदान, इ० सर्वविधा हाचे पोटची

कर्म

कर्म; संसारान्वा स्वर्च लटला सणजे त्याचा पोटीं धडोती, धान्य, गधत, लांकडे, इ० स्वर्च येतात; ५, सदर सणून जीबंदाची जागा तिला कुमार अंगुळ भर जागा सोडून आलीकडील जी जागा जेथे पोटचारकमा इ० लिहितात ते; ६, पर्वत, भिंत, रांगोळी, इ० कांसमध्येच वाटलेला जो अवयव असतो ते; ७, यत्संबंधितें करूनच जो पदार्थ कि० पदार्थसमुदाय कांहीं कार्यार्थगणनीय आहे पृथक्त्वे करून गणनीयनाहीं त्याचा त्यांजवर जो संबंध तदूप जें अधिकरण ते; ८, यजमानाचा सत्कार झाला सणजे त्याचे पोटीं आलीं आहोच; ८, क्षुधाशांत्यर्थ जें स्वर्चिचें प्रकरण त्यास ल०; ९, पोटासाठीं चाकरी करितों एथे काहीं मिळत नाही परंतु पोटबाहेर पडते; १०, नदी, ओढा, इ० कांचा पात्रांत जलराहण्यास जो अवकाश असतो ते; पोटकरणे, वाटिवणे, फुगिवणे, सणजे व्यभिचाराचें गरव्हार होणें; पोटजाणें सणजे टाळ होणें; ल० हगलेंनाहीं पोटगलें; पोटजिरणें सणजे वाटूलागलेला गर्भ आंतले आंतनाहींसा होणें; पोटषिकणें ल० पुत्रकन्या, एतदूपसंतति होणें; पोटजाळणें ल० दुसर्याचें इत्यादिहरण करून आपला स्वार्थ करून घेणें कि० करूनयेते करून पोटभरणें कि० निदेनें जेवणासच ल०; पोटभरणें सणजे पोटापुरतें इत्यादि मिळणें; पोटपाडणें, झाडणें, ल० औषधादिकें करून पोटातील गर्भपाडणें; पोटदुखणें सणजे पोटांत वेदना होणें सणजे परोक्कषादि पाहून वाईट वाटणें; ल० स्वरचणाराचें स्वरचनें आणि कोट

वळ्या

वळ्याचें पोटदुखनें; पोटपानाचास जाणें कि० पाठीस लागणें ल० अन्नाद्यभावामुळें पोटास खळीपडणें; पोटीं असणें ल० संतति असणें असा अर्थ; पोटावर मारणें ल० सेवकादिकांस दाब्याचें जें इव्य त्यांत कांहीं कमी करणें; पोटाआड घेणें, पोटावर उठणें, पोटावर घेणें ल० कोणे काचें पोटिस्य बुडिवणें, पोटबांधून चाकरी, काम, इ० करणें ल० पोटास यथास्थित नखाता कि० जाचें काम करितो त्याजपासून पोटास हीन घेतां करणें; पोटमारणें, जिरिवणें, ल० गोमहिष्यादिकांनीं आपलादिसूं लागला जो गन्धारपणा तोनदिसे असें करणें; पोटांत शिरणें ल० कोणे काचा चिनाभिप्राय ओळखावा इत्याद्यर्थ केवळ त्याचा आपल्यावर विश्वास होई असें आर्जवादि द्वारा करणें; पोटाशी धरणें ल० कोणे कास ममतेनें आपला सामानणें; अपराधादिपोटीं घालणें ल० क्षमा करणें; वा० पोट धरणें ल० हगवण बंद होणें; पोटफुटणें ल० कांहीं एक व्यवहारांत गुप्त राखली जी गोष्ट ती उघड होणें; कोणे काचे पोटावर पाय देणें ल० जेणें करून पोटचालनें अशी वृत्ति, चाकरी, इ० त्याचेनाशाविषयीं निमित्तभूत होणें.

पोटकटार, स्त्री० मरायासाठीं आपले हातानें कटारीनें पोटफोडून घेण्याचा जो व्यापार ती.

पोटकरपी, स्त्री० स्त्रियांस शिबी आहे.

पोटकरीण, स्त्री० व्यभिचाराचें जी गरव्हार जाली ती.

पोटकली, पोटकुली, पोटकुळी, स्त्री० कडो स्त्री; २, पोटप्रथमाधी, प्रायः निंदावृत्ति.

पोट

पोटकूळ, पु० पोटप्रथमार्थी निरावृत्ति.

पोटरवराबा, पु० कों० आगवड जमीनीचा पोटीं जी ओसाड खराब जमीन असती तो.

पोटरवर्च, पु० भोजनसंबंधी जोखर्च तो.

पोटरवर्ची, स्त्री० पोटखर्चासाठी घेतलेले अंदाज्या दिनी.

पोटगडी, पु० आंगगडी.

पोटगी, स्त्री० पोटखर्ची; २, पोटभरायाचे साधन जें वतन, वृत्ति, इ० कांहीं कोणाचे असते त्यास स्०.

पोटगें, न० रा० पोटगी.

पोटघडी, स्त्री० गह्वारपणाचे विन्ह दारवाचे स्त्रपून पोटावर जी वस्त्राची घडी बांधितात ती.

पोटघर, न० सोंकट्याचे पटास जाघरांचा तीन ओळी असतान त्यांतील मधल्या ओळीचे शेष टले जें घर तें.

पोटचा, ३ लि० जांवा वीर्य शोणितां पासून झालें जें अपत्य तें त्या मातापितरांचें तो; २, व्यवहारिकांचें पूर्वीसांगितलें जें पोट तत्संबंधी खर्च, रकम, बेरीज इ० तो.

पोटजाळ, पु० पोटचा पुत्रादिकांचा नाश झाला असतां जो शोक होतो त्यास स्०; स्० पाठजा वापेक्षां पोटजाळ अधिक.

पोटसांफणें, न० विवाहामध्ये स्नानसुरवसमयीं वरमाईनें वधूचे आईस एक लुगडें घावयाचा मान आहे तें लुगडें.

पोटफुगी, स्त्री० जेणें करून पोटफुगत असतें असा एक रोग आहे ती; २, ३ लि० व्यभिचारानें गर्भणि

साली जी स्त्री ती.

पोटफूग, स्त्री० कांहीं एक गोष्ट कोणाजवळ बोलावी अशी इच्छा होतुन बोलावयास नसांपडतां कांहीं काळगेल्यामुळे जी उत्कंठित दशा जाहाली असती ती; पोटफूग झालेणें स्त्राजे बोलावयाचें होतून ती उत्कंठासमिणे.

पोटफोड, स्त्री० कांहीं एक व्यवहारादिकांतील गुमाशाची जी प्रसिद्धी.

पोटबांधणें, न० लहान मुलाचें कि० बाळनिष्णीचें पोट बांधायाचें जें वस्त्र तें.

पोटबाबू, पु० पुरवानंद.

पोटभर, अ० पोटभरेअसें जंबणें, अन्नादिपर्याप्त होणें, इ० कांचें वि०; २, ला० इच्छातृप्त होई असें; ३, तुलांशीं मनांतून पोटभर बोलावयाचें आहे; ३, कर्तृशक्ति, भोक्तृशक्ति, यास पर्याप्त होई असें; ३, हें काम मला पोटभर आहे; शेतास पोटभरपाणी मिळालें स्त्राजे जसें पाहिजे तसें पिकतें.

पोटभरणा, स्त्री० रा० अन्नादिकांनें पोटाची भरती; ३, गुरांची पोटभरणा होतनालली स्त्राजे दूधचढवितील.

पोटभरू, पु० पुरवानंद; २, पोटभरायाचा उद्देशाचें जो प्रवासास गेला तो; ३, जामध्ये रूपादि गुण असोनसो परंतु आनभस्यांश बहून आत एव जाचा भक्षणी पोटभरतें असा जो फलादिपर्यदाथ तो.

पोटभर्या, ३ लि० पोटबाबू.

पोटमांडणी, स्त्री० कों० गृहादिकांची पारवी न

दबाधीं सणून आधारार्थ पारव्याने प्रायः मध्य प्रदेशीं अनेकस्तं भांवर लग्या सांधून विशिष्ट उभें करितात तें.

पोटमारा, पु० पोटाची जी आबाळ तो.

पोटस्नातारा, ३लि० पोटाचे आबाळीमुळे स्नातार्थासारिका अशक्त झाला तो.

पोटरी, पोढरी, स्त्री० पायाचे नडगीचे मागलाजो प्रदेश ती; २, वा० उताण्या हाताचा मणगटापासून कोपरापर्यंत जो भाग ती; ३, धान्य, तृण, यांचें बाहेर पडायाचे दशेस आलें जें कणास, कणशी, तुरा, इ० ती; धान्य इ० पोटरीस घेणें सणजे त्या दशेस घेणें असा अर्थ.

पोटसूळ, पु० पोटांत एक रोग होतो तो.

पोटस्थ, न० पोटिस्थ.

पोटळणें, कों० पोटाळणें प्रथमाधीं.

पोटळी, दे० स्त्री० पुरखुंडी.

पोटा, पु० गळ्यांत जाति आहे; २, स्त्री० जास्तीस दाढीमिशी इ० पुरुषांचे आहेत ती.

पोटाग, स्त्री० कांहीं एक कार्य करण्या विषयीं कोणे कास विनापासून जो अगत्यवाद ती.

पोटाचाचा कर, पु० पोटभराचें सणून जो चाकरी, इ० उद्योग करितो तो.

पोटाचापाईक, पु० पोटाचाचा कर.

पोटारा, वा० ३लि० जाने पोटाची आकृति साधारण असून जांत बहुत पदार्थ मावतो असा जो पदार्थ तो.

पोटाळणें, गोमहिष्यादि स्त्रीनें आंतील गर्भ बाढूं लागल्यामुळे पोटाचे वृद्धीनें विशिष्ट होणें; २,

मनुष्य, वृक्ष, इ० कांस पोटाशीं कबळून धरणें. पोटाळा, पोटाळा, पु० पोटाचा बाहेर पडतो जो कोथळा तो.

पोटिस्थ, न० निर्वाहसाधन जें रृत्यादि ते.

पोट्या, पुं० कों० पोटा प्रथमाधीं.

पोंढ, पु० कों० चोडे कुजत घालावयासाठीं स्वाजणांत जी खळी खणितान तो; २, आगरशिंपायासाठीं जे दांडे करितात त्यांत पाणी राहावें सणून जी खळी खणितान तो.

पोंढळणें, कों० उपोषणादि कारणांमुळे डोळे खोळजाणें; २, माड, पोफळ, इ० रुसवणीचीं साडे उपटून दुसरे ठिकाणी लावणें.

पोंढी, स्त्री० कों० मानेचा मागले बाजूची जी खळी ती.

पोत, पु० एकावर एक निरयुद्धें गुंडाळून जो मशाती सारिका पदार्थ भुत्या हातीं घेतो तो; २, विडीबांबून जी मशाल तो; ३, दांडा वर्जकरून जो खण किं० त्यांचा अंश तो; ४, स्त्री० पु० कांचेचे किं० रुवणीचे आत बारीक मण्यांचा जो समुदाय ती, प्रायः अनेक बचनांत प्र०; ५, स्त्री० पु० पोत; ६, पु० रास्त्रियांचें फंठ भूषण आहे; ७, पु० न० सूत विणल्यानें सिद्ध जालें जें वस्त्राचें शरीर तो तें.

पोत, ३लि० कांहीं एक शरीरांतील रोग निघून जावा सणून हस्तपादादि कांस भाजून किं० पिबा, इ० लावून जो म्रण करून घेतात तो ती तें.

पोतडी, स्त्री० मोती, हिवा, यांची जी पुरखुंडी किं० पिशाची ती; २, सोनार, सराफ, यांचा जो तत्त छव हारो पबोगि साम ग्रीठे बायाचा वाटवा असतो ती.

पोतडें, न० पोतडी द्वितीयाधी.
 पोतदार, पु० सर्कारान आलेले रूपये इ० नाणें पार
 रून घ्यावयाचा अधिकारी तो.
 पोतदारी, स्त्री० पोतदाराचा जो अधिकारी ती.
 पोतनिशी, स्त्री० पोतनिसाचा जो अधिकारी ती.
 पोतनीस, पु० सर्कारने पोत्यावर जो अधिकारी ठे
 विला असतो तो.
 पोना, अ० सर्कारचा पोत्याकडे.
 पोने, न० धान्यादि भरून आणावयाचे उपयोगी पड
 म, इ० कांचा जो घेला करितानें तें; २, सर्कारी इत्य
 ठेवण्याचें जें अधिकरण तें.
 पोनेरें, न० गृहादिकांतील भूमी, भिंत, इ० शेणमाली
 नें सारवाया करितां जो वस्त्रादिकांचा बोळा घेना
 त तें; २, नेणें करून जें सारवण तें; वस्त्र, इ० दिकां
 चें पोनेरें करणें स्वणजे मळवून गुधडून, टाकणें;
 कोणेकास पोनेरें करून टाकणें स्वणजे मानपान घा
 वयाचे योग्यतेचा असतां ते मानपान इ० नदेतां
 तुच्छ करून मानणें.
 पोंधा, पु० रा० शेण, विद्या, यांचा जो पोहो तो; २,
 जांचे अंगीं कांहीं काम करण्याविषयीं त्वरानाहीं
 आणि शरीर वातूळ त्यास ल०.
 पोथी, स्त्री० पुस्तक.
 पोथीपाठ, ३ लि० पोथीवरून लककरणाचून स्वण
 याजोगा पाठयेतो जो ग्रंथ तो.
 पोथीपुस्तक, न० पोथी, वही, इ० तें.
 पौंद, न० वा० पात्राचा आंतला कि० बाहेरला जो
 तलप्रदेश तें.
 पौंधा, अ० न० बायां

पौंधा, ३ लि० शरीरानें पुष्टादिसून जाचे अंगीं श
 किनाहीं तो.
 पोपट, पु० शिर.
 पोपटपंडित, पु० दुसर्थापाशीं पूर्वपक्षादि पाठक
 रून घेवून पांडित्यभिरवाया करितां सभ्यदिकां
 चागचीं पुढें पुढें होवून बोलतो त्यास ल०.
 पोपटी, स्त्री० कबडींत एक भेद आहे; २, कों० बाल
 इ० कांचा शेंगा भाजून खावयासाठीं सिद्ध करिता
 त ती.
 पोपडा, पु० सारबलेली जमीन, भाकरी, शरीर, इ०
 कांबरील त्वचेसारखा कि० त्वचारूप अंश नि
 घतो तो.
 पोपया, पु० एक साड आहे; २, त्याचें जें फल तो.
 पोपली, स्त्री० वा० लहानजी भाकरी ती.
 पोपी, स्त्री० केवळ लाहानजी भाकरी ती, परंतु सुवां
 चे भाषेंत प्र०.
 पौपेरें, न० पेंपेरें.
 पोफळ, स्त्री० सफरीचें साड ती; २, न० निचें जें फ
 ल तें.
 पोबारा, पु० पवबारा.
 पोम, न० अंगीं विद्या, तप, इ० नसतां अनिरिक्त
 दिसायाजोगा जो औल बाह्यकारीं करितानें तें.
 पोय, स्त्री० कों० पोगी; २, पोई.
 पोयकर, ३ लि० कें० प्रथमतः जास पोय आनी अ
 ला जो माड तो.
 पोथें, न० रा० भूमीचे विळांत कि० दगड, लां कूड, यां
 चे संधीस एक जातीचा म्मशा आहेत त्या मोह
 ळ करित असतान तें.

पोर, न० मुलंगं अ० तीनलिंगी, आ० मिंदावृत्ति;
२, पश्चादिकांन्वा अपत्यास ही हीसं हा आहे; ३,
न० नारुण्यावस्थेस आलेखाना हीं असा अत्य
व्यस्क जो मनुष्य, पशु, वृक्ष, इ० प्राणी इ० तें.
पोरका, ३लि० भव्य, गंभीर, प्रौढ, इ० दिसाया जो
गें नव्हे असें भाषण, वस्त्र, अर्ककार, इ० तो; २,
जास कोणी आई, बाप, इ० नाहीं त्यास स०; ३, के
बल मात्र हीनास ही स०.

पोरकिडा, पु० एक क्षुद्र कीटक आहे.

पोरखेळ, पु० पोरांन्वा विठी दांडू इ० खेळण्यान्वा जो
व्यापार तो; २, पोगसारिखें हांसणें, उडयामार
णें, इ० व्यापार तो; ३, घेणें, देणें, इ० व्यवहारांन्वा
मर्यादासोडून मनस्वीजें वर्जन तो

पोरगा, पु० पोर; २, स्विसमतनगर जो पोर देवितात
त्यास स०; ३, जापुरुषास नांवाया करितां स्त्री
न्वा बेष देतात त्यास स०.

पोरवेष्टा, स्त्री० पोरखेळ प्रथमार्थांन्वा चून.

पोरटा, ३लि० पोरका द्वितीयार्थी.

पोरवडा, पु० गृह, ग्राम, इ० कांमध्ये कि० राज्यादि
कारभारांमध्ये कोणी प्रौढ मनुष्यनाहीं सांझा
ल्यामुळे होतें जें पोरांन्वें प्राधान्य तो.

पोरा, पु० रा० पोरकिडा; २, ३लि० लावल्या वां चून
आपल्या आपण उगवलेजें साड तो.

पोरांडी, स्त्री० पोरवडा.

पोरांडें, न० रा० पोरवडा.

पोरापोरका, ३लि० पोरका द्वितीयार्थक जो त्यास
स०.

पोर्णिमा, स्त्री० पूर्णिमेन्वा अपभ्रंश

पोर्था, पु० पोरगा द्वितीय तृतीयार्थी; २, कों० पोर
किडा.

पोल, न० फोल,

पोलकट, ३लि० कों० किंचित्पोलानें युक्त जो धा
व्यसमुदाय तो; २, वा० बीजरहित जो अंबा, फ
णस, इ० तो.

पोलट, ३लि० वा० पोलकट प्रथमार्थी.

पोलाद, न० तिरें.

पोलादी, ३लि० पोलादाचें जें शस्त्रादि तो.

पोल्हारा, पु० स्थिंयांचे पायांचे बोदंत घालायाचें
भूषण आहे.

पोब, पु० रा० पोहो.

पोबटी, स्त्री० रा० पोहटी.

पोबणी, स्त्री० कों० नद्यादिकांन्वा गर्थां मनुष्यादि
कानें गमन करण्यान्वा जो व्यापार ती.

पोबणें, कों० पोहणें; २, तरंगणें मुख्यार्थी.

पोबती पूर्णिमा, स्त्री० श्रावणी पूर्णिमा.

पोबते, न० श्रावण मासीं पौर्णिमादि तिथींन्वा गर्थां
जानव्यासारिखा कृतान्वा दोरा देवादिकांस अ
र्पितान व आपण ही घालितान तें.

पोबरी, स्त्री० पांवा.

पोबली, स्त्री० वा० सपारीची जी विरी ती.

पोबळपाटली, स्त्री० पोबळीं सोन्यानें बांधून स्थि
यांचें एक हस्तभूषण करितान ती.

पोबळा, ३लि० पोबळ्याचे रंगासारिखा जो रंग तो;
२, तद्विशिष्ट गावबैल, इ० तो; स० दबळ्यांजव
ळ बांधिला पोबळा वाण नाहीं पण मूण लागला.

पोबळ, पोबळी, स्त्री० देवाळयादिकांन्वा भोवताली

जीं भिंत असतीती.

पौषळीं, पौषळें, न० एकमणी आहे.

पौषा, पु० पांवा; २, कों० सर्पांभें थिलू.

पौषाडा, पु० पंवाडा.

पौषाणी, पौषाळी, स्त्री० कों० पोंषणी.

पोशा, पु० दत्त्वा; २, ३लिं० शरीसनेपुष्ट असून तादृश जावें अंगां सामर्थ्यनाहीं तो.

पोशाक, पोशाख, पोशाग, पु० शोभा र्थजीं अंगावर घ्यावयाचीं वस्त्रे शेळा, पागोटें, इ० नो; पोशाख करणें स्त्रणजे तीं वस्त्रे धारण करणें.

पोशाखी, पोशागी, ३लिं० पोशाखाचे मान उपशो गीं तादृश टिकाउन न्हे असंजें पागोटें, इ० नो; २, ला० पाहण्यामध्ये स्फुरेखडौलदार दिसून जा मध्ये तादृश सामर्थ्यादिनाहीं असं मनुष्य, भां उं, वस्त्र, इ० त्यास ल०.

पोशिंदा, पु० गुणी लोक, शिपाई, घोडे, इ० कांभें प्रीतिपूर्वक इतमा मा प्रमाणें पालन करणारा तो.

पौशेर, पु० कमळणीमध्ये एक जाति आहे.

पोषक, ३लिं० जो जांवा पोषणकर्ता तो त्यांवा.

पोषण, न० भक्षणादिपदार्थ जावें जीवनास पाहिजे तितका देउन कोणे कांभें जें रक्षण तें.

पोषणें, कोणे कांभें पोषण करणें.

पोषाक, पु० पोशाख.

पोष्या, ३लिं० दत्तक; २, आपल्यास पोसायांभें सामर्थ्यनाहीं ल्पून पोसायाकरितां दुसऱ्याचे स्वाधीन केलें जें गुरू इ० नो.

पोष्य, ३लिं० जावें जावें अवश्यपोषण केलें पाहिजे तो पुत्र, स्त्री, इ० त्यांवा; २, आपले वजमान

इ० कांसपत्र लिहावयांभें असतां आपलें नाम एतद्दिशेषणपूर्वक लिहितात.

पोष्यवर्ग, पु० पोष्यजे पुत्रादित्यांवा जो समुदाय तो.

पोसगा, ३लिं० रा० दत्तक.

पोसणें, पोषणें; २, उष्ट होणें.

पोस्त, न० शिमण्यांतील रवे कें लोकांपासून इव्यभिळून भोजनादिसभारंभ करितात तें; २, तदर्थजें लोकांपासून इव्यपेतात तें; ३, कों० काम करी, इ० कांस कामाबद्दल जें इव्य घावयांभें तें देउन श्रमपरिहारार्थ मद्यादिप्रशानार्थ अधिक जें इव्यादि देतात तें; ४, श्रमपरिहारार्थ प्राशितान जें मद्य तें; ५, शाईत काजळ घोंटाखा करितां जें फडकें घेतात तें किं० शाईनबोळतां, नरकतां, टिकावी ल्पून दौतींत जो बिरगूट इ० कांवा बोळा घालितात तें.

पोस्ती, ३लिं० पोशादितीयाधी; २, मद्यपी.

पोस्त्या, ३लिं० पोस्ती.

पौहवी, स्त्री० पुरुषांभें मनगटास बांधावयांभें सुवर्णांभें किं० जडावांभें भूषण असतें ती.

पोहटी, स्त्री० लहान जो पोहोती.

पोहणी, ३लिं० नद्यादिकांवा रायी पोंहाया जोणें जें पाणी तो.

पोहणीसघालणें, गोमहिव्यादि पशूंस पोंहाया रायीं नद्यादिकांन घालणें.

पोहणें, हातापायांनीं पाणी तोडून नद्यादिकांवा रायीं तरणें किं० तरून गवन करणें; तो शास्त्रा मध्ये किं० कांहीं एक व्यवहारामध्ये पोंहणे आहे

आहे इ० स्यलीं त्या त्या विषयामध्ये परिपूर्ण होत्या
ता त्यांतच निरंतर वर्तते आहे असा अर्थ.

पोहा, पु० साळीवर दुन पाणी घालून मृदु सात्यानंतर
भाजून कुटिले असतां जो भापट राणा निघतो तो.

पोहो, पु० गाय, लैस, इ० कांन्वा एकवेळ हंगलेल्या
विष्टेन्वा गोळा तो.

पोहोच, पोहच, पु० कुळापासून सावकार. इ० कास
पावले जे दव्यादिक तो; २, पोच द्वितीयायी.

पोहोचणे, पोहचणे, पोचणे.

पोहोचना, ३ लि० पावना.

पोहोटी, स्त्री० पोहटी.

पोहोडी, स्त्री० को० रवाडी लाजो लहान फांटा अन्न
तो ती.

पोहोरा, पोहरा, पु० विहिरीतून पाणी काढा या
चें एक पात्र आहे.

पोळ, पु० पितरादिकांन्वा उद्देशानें जो बैल डागानें भि
शब्दादि विन्हु युक्त करून सोडिला असतो तो; २,
वृथा पुष्टमनुष्यास स्०.

पोळणे, अग्नि, सूर्य, किरण, निरवट, इ० कामें शरीर,
जिन्हा, वेधना युक्त होणे; २, ला० कांहीं एक व्यव
हारापासून कांहीं काल संस्कार राहा या जो ग्या दुः
खातें अनुभविणें, तत्सदृश काचीतर उपस्थित
असतां प्र०; ३, तुली रूपये मागतां पण मी पोळ
लों आहे; ३, कांहीं एक शो कामें व्यथित होणे.

पोळपट, पोळपाट, पु० पोळीन्वा दाखान्वा जो लांक
डाखा वाटोळा पाट तो.

पोळा, पु० श्रावणाची किं० भाद्रपदाची जी अमा वा
स्या जादिवशीं बैलांचे शिंगांस काव इ० लावून घू

जाकरिता त व त्यांस मिरवितात; २, गांधिणीन्वा शां
चें कि० मधुमक्षिकांचें जें घर किं० मुंगळे साडावर
अनेक फानें एकवककून जें घर करितात तो; ३, दाढ
भाजली असतां जो मध्ये मध्ये भाजल्या वां नून अं
शराहतो तो; ४, गृहादि जळत असतां त्यांतून जें
प्रज्वलित तृणादि समुदाय वायूनें उडतो तो.

पोळी, स्त्री० भाकरीन्वा आकाराची कणीक, उकड,
इ० लाटून भाजून करितात ती; २, अखिल्यानें का
पूस भिजवून जी भाकरीन्वा आकारासारखी करि
तात ती; ३, मोहोळांत भाकरीन्वा आकाराचें जें म
क्षिकेचें घर ती; पोळी पिकणें सणजे कांहीं दिवस
सुग्रास मिळ्याया ओगा योग प्राप्त होणें; स्० जा
ची रवाची पोळी त्याची वाजवाची टाळी; ४, रा० ग
लकंबल.

पोळीनुकडा, पु० पोळी इ० प्रकार तो.

पो, पु० पव.

पोगंड, न० सं० मनुष्याची पांच वर्षां पासून जी वयो
वस्था तें.

पौंची, स्त्री० पोहनी.

पौत्र, पु० सं० पुत्रान्वा पुत्र.

पौत्री, स्त्री० सं० पुत्राची कन्या ती.

पौनःपुन्य, न० सं० कांहीं एक गोष्टीन्वा पुनःपुनः
करण्यान्वा जो प्रकार तें.

पौबारा, पु० पवबारा.

पौर, ३ लि० सं० पुरसंबंधी जे जन इ० तां.

पौराणिक, पु० सं० पुराणीक.

पौरुष, ३ लि० सं० पराक्रम; २, पुरुषसंबंधी जें
कर्म इ० तो.

पौरोहित्य, न० सं० पुरोहितपणा.
 पौर्णमासी, स्त्री० सं० पूर्णिमा.
 पौर्णिमा, स्त्री० पूर्णिमेचा अपभ्रंश.
 पौर्वापर्य, न० सं० पूर्वापर कांहीं एक क्रमाचा ठायीं
 अमुकपूर्व अमुकअपर असावा असाजो परस्पर
 रांन्ना संबंधनें.
 पौष, पु० सं० दाहावा जो महिना तो.
 पौषी, ३लि० सं० पौषसंबंधी जीतिथि ती.
 पौष्टिक, ३लि० सं० धातूयुष्टकरणांरें अंतरसायन इ०
 तो; संपत्ति, आयुष्य, इ० कांची वृद्धि व्हावी संपू
 न जें होमादिकर्म करितात तो.
 प्याजी, ३लि० एकरंग आहे; २, तद्विशिष्ट जें वस्तु
 तो.
 प्यादा, पु० पायामें चालणारा जो शिपाई तो; २, बु
 दबळांत मोह्या वाचून जें बुदबळ तो.
 प्यादाजवादा, पु० प्यादा इ० शिपाई.
 प्यादी, स्त्री० बुदबळांतील प्याद्यामें केलीजी मा
 त ती.
 प्यादें, न० बुदबळांतील जो प्यादा तें.
 प्यादेमात, स्त्री० प्यादी.
 प्यार, हिं० स्त्री० प्रीति.
 प्यारा, ३लि० हिं० प्रिय.
 प्याला, पु० پیالہ पेला.
 प्यास, स्त्री० पु० हिं० बहुतजी तहान ती तो.
 प्याहा, पु० उदरोगांतील भेद आहे.
 प्र, अ० हाउपसर्ग जाचे मागें लागतो त्यात्यापदा
 र्थांचा प्रकर्ष बोधितो; उ० प्रकृष्टजो कंप तो
 प्रकंप प्रकृष्ट जो यत्न तो प्रयत्न इ० जाणावे.

प्रकट, ३लि० सं० गुप्तदशा सोडून सर्वासिदिन
 व्हावयाजोगा साला तो.
 प्रकटणें, उ० प्रकटकरणें.
 प्रकटित, ३लि० सं० प्रगटित केलाजो तो.
 प्रकरण, न० सं० कांहीं एक साध्यविषयाचे किं०
 प्रकाराचे भेदानें भिन्नभिन्न जे अनेक व्यवहार
 ते प्र० जाचे पोटों एक विषय तें करून परस्पर
 संगत असे व्यापार अनेक असतात तें; उ० राज्य
 कारभाराचें प्रकरण निराळें, आणि सावकारी
 उदीम व्यापार वगैरे प्रकरणें निराळी; २, कथ
 नीयविषयांचा भेदानें भिन्नभिन्न जे ग्रंथ विभा
 गकेले असतात ते प्र० तें; ३, जाव्यवहारास
 कर्त्ताकरण इ० अनेक साहित्यें लागतात त्यासा
 हित्यास हितजो तो व्यवहार तें; उ० पंचाइतीचें
 प्रकरणेथें आर्से, ४, विद्या, कुल, जानि, गुण, म
 त, इ० कें करून एकरूप तें करून विवक्षित जे
 मनुष्यादि त्यांचा जो संमुदाय तें; ५, सामान्य
 कोटींमध्ये परिगणनीय नव्हे असाजो मनुष्या
 दि त्यास स्त्र० प्रकरणपठित, प्रकरणसंगति,
 इ० सं० जाणावे.
 प्रकर्ष, पु० सं० उत्कर्ष.
 प्रकार, पु० सं० सर्वपदार्थांचें भिन्नभिन्न तें करून
 ज्ञान होण्यास त्यात्यापदार्थांचे वाई भेदक जो
 धर्मविशेष असतो जो तत्तत्पदार्थ विशेष्य क
 ज्ञानाचा ठायीं विशेषण तें करून भासतो तो; २,
 प्रकारभेदानें भिन्नभिन्न जे पदार्थ ते प्र०; उ०
 दोनचार प्रकारचीं वस्त्रें घेऊनये, घरांतचारप्र
 कार असले स्त्र० उपयोगी पडतात.

प्रकाश, पु० सं० उजेड.

प्रकाशक, ३लि० प्रकाशकरणारा सूर्य, दीप, इ० तो; २, काहीएक पदार्थानि अंगुलिनिर्देश, उपदेश, इ० द्वारा दाखिवणारा किं० समजाविणारा तो.

प्रकाशणें, प्रकाशिणें, उ० सूर्यादिकांनी प्रकाश द्वारा काहीपदार्थ दिसे असा करणें किं० सूर्यादि तेजोरूप पदार्थांनी स्फुरद्रूप होणें; २, गुमजो विषय तो प्रसिद्धीस आणणें; उ० हें योगशास्त्रक पिलाचार्य यांनी प्रकाशिलें.

प्रकाशित, ३लि० सं० प्रकाशाला किं० प्रकाशिला तो.

प्रकाश्य, ३लि० सं० प्रकाशकानें प्रकाशावयास जो योग्य तो.

प्रकृत, ३लि० सं० याकालीं वक्ताकती, इ० कांस विवक्षितजो विषय, इ० तो; २, स्त्री० प्रकृति शब्दाचा अपभ्रंश.

प्रकृति, स्त्री० सं० आदिमाया; २, जासमवायिकारणापासून जें कार्य उत्पन्न होतें त्या कार्याचीती; ३, पदार्थमात्राचा जो मूलस्वभाव ती; ४, जा ना मापुदें किं० धातूपुदें प्रत्यय होतो त्या शब्दांमध्ये जो नामांश किं० धातुंवाती; ५, काहीएक व्यवहाराचा सामान्यतः चाललेला जो प्रकार ती; ६, एक छंद आहे.

प्रकृतिविकृतिभाव, पु० प्रकृति आणि विकृति यांचा जो परस्परसंबंध तो

प्रकृतिस्वभाव, पु० शरीरादिकांचा प्रकृतिरूप जो स्वभाव तो.

प्रकृष्ट, ३लि० सं० उत्कृष्ट.

प्रकोप, पु० सं० वात, पित्त, धातु, इ० कांचा जो क्षोभ तो.

प्रक्रिया, स्त्री० सं० काहीएक कार्याची याया प्रकारें करावें अशी जी कृति असती ती; २, प्रकृतीपुदें प्रत्यय द्वित्वादि विकार इ० रूप व्याकरणांत उक्त जी शब्दसिद्ध करण्याची कृति ती; ३, संधि, लोप, इ० संस्कार व्हावयाचा पूर्वीची जी शब्दाची दशा ती.

प्रवर, ३लि० सं० अतितीव्र शस्त्र, अग्नि, इ० तो.

प्रख्या, स्त्री० प्रसिद्धि.

प्रख्यात, ३लि० सं० प्रसिद्ध.

प्रगट, ३लि० प्रकटाचा अपभ्रंश.

प्रगटणें, प्रकटणें.

प्रगणा, पु० परगणा.

प्रगल्भ, ३लि० सं० प्रौढजो मनुष्य किं० भाषण तो.

प्रगाथ, पु० या० प्रघात.

प्रघट्टक, न० कोणेंक अर्थातें अधिकृत करून त्याचा विचार करू लागलें असतां अनेक शोका समाधानें, हेतु, प्रमाणोपन्यास, इ० कें करून त्या अधिकृत विषयाचा उपसंहार होईपर्यंत विस्तरले असतात जे ग्रंथांचे किं० भाषणांचे विभाग ते प्र०.

प्रघात, पु० परिपाठ.

प्रचंड, ३लि० सं० क्रोध, पराक्रम, विद्या, बल, इ० गुणानें जो भारी तो.

प्रचार, पु० सं० प्रघात.

प्रचीन, स्त्री० प्रतीति.

प्रचुर, ३लि० सं० पुष्कळ.
 प्रच्छन्न, ३लि० सं० युत्.
 प्रच्छादणें, आच्छादणें.
 प्रच्छादन, न० सं० आच्छादन.
 प्रजा, स्त्री० सं० जाराजास करभारदेडुन त्याचेराज्यां
 त राहतात ती त्याची; २, संतति; स्त्री० यथाराजा
 तथाप्रजा.
 प्रजापति, पु० सं० ब्रह्मदेव; २, शिश्नास स्त्री०.
 प्रजोत्पत्ति, स्त्री० सं० पुत्रादिरूप संततीची उत्पत्ति
 ती.
 प्रजोत्पादन, न० सं० मैथुनद्वारा पुत्रादिसंततीचें
 जें जनन ती.
 प्रज्वलन, न० सं० अग्निपेटविण्याचा व्यापारतें; २,
 तेंणेंकरून होतो जो पेटलेपणा तें.
 प्रज्वलित, ३लि० ज्वालायुक्त झालेला जो अग्नि
 तो किं० काष्ठादितो.
 प्रणत, ३लि० सं० नम्र; २, कोणेकानें आपल्याव
 र कृपाकरावी स्मरण नमस्कारादिकें करूनदि
 सेअसा विनय धरिला आहे जाणें तो.
 प्रणति, स्त्री० सं० नमूनजोनमस्कार ती.
 प्रणय, पु० सं० प्रीति.
 प्रणयकोप, पु० सं० आपल्याप्रीतीचा मनुष्या
 वर त्यानें आपली समजूत करावी अशाबुद्धी
 नें जो कोप तो.
 प्रणाम, पु० सं० नमस्कार.
 प्रणालिका, स्त्री० परिनाळिका.
 प्रणिपात, पु० नमस्कार.
 प्रणीत, ३लि० सं० जाणेंरविलाजो शास्त्रादिग्रंथ
 तो

तो तत्प्रणीत.
 प्रत, स्त्री० कांहींएक ग्रंथाचें पुस्तकरूपजें स्वरूप
 ती; उ० भागवताचीप्रत आत्मासपाहिजे; २,
 जालेखाबरून लेखांतर करितात किं० वाचून
 कांहींकर्मादिकरितात तो पुस्तकादिलेख किं०
 त्याजवरून लिहिलेंजें पुस्तकादितो; ३, वित्रा
 दिपाहून त्यासारखेंचदुसरें वित्रादिकरितात
 त्यास स्त्री०; ४, मासला; ५, उक्लृष्ट, मध्यम,
 निकृष्ट, इ० अनेकरूपक्षेत्र्यणेंकरून कांहींपदा
 र्थांचे कांहींविधि विषयींकेलेजे अनेकविभाग
 ते प्र०; उ० आंब्याची चारप्रतीकेल्या आहेत
 जसेपाहिजे तसे आहेत; ६, शिष्टांस दक्षिणा
 द्यावयाचीजी उत्तमप्रत ती; ७, अ० कांहींए
 क जातीचापोटचाजा अनेकव्यक्ति त्यांचागर्थां
 कांहींएकविधीची समानरूपें व्याप्तिहोई अ
 सें; उ० घरासप्रत पांचपांचरूपये दिले; ८, ग
 मनव्यापारानें प्राप्यजें स्थलादिक त्यापुढें किं०
 वचनानें कांहींएक अर्थ जाणवावाचा तदाच
 कापुढें तत्कारकता बोधकयाचा प्रयोग होतो;
 उ० तेग्रामाप्रत गेले आहेत; शुकपरीक्षितीप्रत
 सांगताहेत.
 प्रतचार, ३लि० समुदायाचेपोटचे अनेकप्रतीचे
 जे अवश्यतेत्यात्याप्रतीप्रमाणें लावून ठेवणें
 इ० कांचें वि०.
 प्रताप, पु० सं० पराक्रम; २, शत्रु, रोग, इ० कांचे
 निर्दलनाविषयीं चालावाजोगा जोमनुष्य, औ
 षध, इ० कांचागर्थां सामर्थ्यविशेष असतो
 तो.

प्रतापलंकेश्वर, पु० सं० एकमात्रा आहे .

प्रतापी, ३ लि० सं० मोट्या प्रतापाचा जो पुरुष, औषध, इ० तो .

प्रतारक, ३ लि० सं० प्रतारणा करण्याचा स्वभाव जाणा तो .

प्रतारणा, स्त्री० सं० वास्तविकाश कपटानें आच्छादन कोणे कास ठकवण्याचा जो व्यापार ती .

प्रतारणें, ठकवणें .

प्रतारित, ३ लि० सं० प्रतारिला गेला जो तो .

प्रति, स्त्री० सं० अ० प्रत, परंतु समान विध्यर्थ जे व्हां याचा प्रयोग कराव्याचा तेव्हां तत्तज्जाति बाबत काचा मागें होतो आणि प्रतशब्दाचा पुढें इतका विशेष; उ० प्रतिगृहास पांच पांच रूप ये दिले; २, हा उपसर्ग जाशब्दाचे मागें लागतो तेथें तद्रूपच परंतु दुसरा असा विशिष्टाचा अर्थ होतो; उ० तो ब्राह्मण प्रतिसूर्य आहे; पूर्वीं जें कांहीं साळें तद्विलोम प्रकारें अशा अर्थाचा घेतक तत्तच्छब्दाचे मागें याचा प्र० होतो; उ० दान आणि प्रतिदान स० जाणें दान दिलें त्यास जें उलट दान .

प्रतिकूल, प्रतिकूल, ३ लि० सं० अतिकूलाचा प्रतिपक्षी; २, न० विवाहादि मंगल कार्याचा निश्चय झाल्यानंतर कोणी सपिंड मरण पावला असतां तेणें करून सूचित जी त्या कार्यास अशुभतातें .

प्रतिक्रिया, स्त्री० आपणास उद्देशून कोणे काणें बरी किं० वाईट क्रिया केली स्वप्न आपण त्या तें उद्देशून तत्सदृश जी क्रिया करितो किं० जा क्रिये

क्रियेपासून जें कांहीं एक फल साळें तन्निरसना र्थ जें क्रियांतर ती .

प्रतिगृहीत, ३ लि० सं० प्रतिग्रह केला जाणा तो पदार्थ .

प्रतिग्रह, पु० सं० दुसऱ्यां नें दिलेल्या दानाचा जो अंगीकार तो .

प्रतिग्राहक, ३ लि० सं० प्रतिग्राही .

प्रतिग्राही, ३ लि० सं० प्रतिग्रह करणारा तो .

प्रतिग्राह्य, ३ लि० सं० प्रतिग्रह करण्यास जें दान तो .

प्रतिघात, पु० सं० कांहीं पदार्थावर कांहीं पदार्थ वेगानें आपटला असतां विपरित वेग उत्पन्न व्हावया जोगा जो त्याजवर तडाखा बसतो तो .

प्रतिच्छाया, स्त्री० पडसावली; २, प्रतिबिंब .

प्रतिदान, न० सं० कोणे कापासून कांहीं पदार्थ घेऊन त्याबद्दल त्यास पदार्थांतर देण्याचा जो व्यापार तें .

प्रतिध्वनि, पु० सं० भेरी इ० कांचा ध्वनी पासून गुहा इ० कांचा वाणी जो दुसरा ध्वनि उठतो तो .

प्रतिनाद, पु० सं० प्रतिध्वनि .

प्रतिनादित, ३ लि० प्रतिनादानें जो युक्त तो .

प्रतिनिधि, पु० जो पदार्थ जा कार्यास पाहिजे त्याचा अभावीं शास्त्रादिकांचा वाणी तत्त्वरूप च मानिलें जें पदार्थांतर तो; २, राजानें जे कार्य करावयाचें तें त्याचा अभावीं करावयाचें योग्यतेचा जो राजानें अधिकारी करून ठेविला असतो .

प्रतिपत्, प्रतिपदा, स्त्री० पक्षाचे प्रारंभाची पहिली तिथि .

प्रतिपदोक्त, ३लि० सं० शास्त्रादिकांच्या वाक्यांत दर्श शब्द स्वर्गून जावें विधान केलें आहे तो विध्यादिअर्थ तो .

प्रतिपक्ष, पु० सं० बादप्रतिपदा मध्ये जे दोनपक्ष ते परस्परें; २, प्रतिपक्षी .

प्रतिपक्षी, पु० सं० विरुद्ध उपपक्षाश्रित जे ते परस्पर .

प्रतिपादक, ३लि० सं० कांहीं एक विषयाचें प्रतिपादन करणारा तो .

प्रतिपादणें, कांहीं एक अर्थ साक्षि, लेखादि प्रमाणानें खरा करून देणें; २, कांहीं एक पदार्थ कोणे कास स्वत्व निवृत्ति पूर्वक देणें .

प्रतिपादन, न० कोणेक पक्षाचें दोष निरास करून जें स्थापन तें; २, दान करण्याच्या व्यापार .

प्रतिपाल, प्रतिपाळ, पु० सं० अन्नवस्त्रादिद्वारा जें संरक्षण तो .

प्रतिपालन, न० सं० प्रतिपाल .

प्रतिपालित, ३लि० सं० प्रतिपाल केला आहे जाचा तो .

प्रतिपाळणें, प्रतिपालित करणें .

प्रतिप्रसव, पु० सं० कांहीं कार्याच्या सामान्यतः केलेला जो निषेध त्याचा पुनः कांहीं विशेषांशीं केला जो विधितो .

प्रतिबंधी, स्त्री० प्रतिबंधाचा अपभ्रंश .

प्रतिबंध, पु० कांहीं एक कार्य होण्याविषयीं किं० कोणे कास गमनादिव्यापारीं स्वच्छंदें वागण्या

विषयीं शास्त्राज्ञा, राजाज्ञा, इ० कून असतो जो अवरोध तो .

प्रतिबंधक, ३लि० सं० प्रतिबंध करणारा तो; २, न० प्रतिबंध जेणे करून होतो तें .

प्रतिबद्ध, ३लि० सं० प्रतिबंध जाला आहे जारा तो .

प्रतिबिंब, न० सं० जलादिकांच्या वाक्यां कांहीं एक पदार्थाचें जें स्वरूपांतर दिसतें तें .

प्रतिबिंबणें, कांहीं एक पदार्थ काचादिकांच्या वाक्यां प्रतिबिंबरूपें करून दृश्य होणें .

प्रतिबिंबित, ३लि० सं० प्रतिबिंबला जो तो .

प्रतिभू, पु० जामीन मुख्यार्थी .

प्रतिमा, स्त्री० सं० धातुपाषाण, इ० कांची केली जी मूर्ति ती; हा आणि तो एव्या प्रतिमेचे इ० स्वतीं एके प्रतीचे असा अर्थ; त्याची प्रतिमा त्यास येणार नाही येथे उपमायेणार नाही असा अर्थ .

प्रतिरोध, पु० सं० चाललेला व्यवहार पदार्थाचा वागतीस प्रतिबंध साव्या मुखें होतो जो रोध तो .

प्रतिरोधक, ३लि० सं० प्रतिरोध करणारा तो .

प्रतिशोम, ३लि० सं० अतुल्योमान्चा प्रतिपक्षी तो .

प्रतिवचन, न० सं० कोणी प्रश्नादिरूप केलेल्या भाषणावर उत्तरादिरूप जें भाषण तें .

प्रतिवादी, पु० सं० एका वा घातें स्वमताचा उपन्यास केल्यावर त्याजवर उत्तरादि भाषण करितो जो वादी तो .

प्रतिवार्षिक, ३ लि० सं० प्रतिवर्षी करायचे कि० व्हायचे जें कर्म ते.

प्रतिशब्द, पु० सं० प्रतिध्वनि.

प्रतिषिद्ध, ३ लि० सं० शास्त्रादि वचनानें जो निषिद्ध तो.

प्रतियेध, पु० सं० निषेध.

प्रतिषेधणें, निषेधणें.

प्रतिष्ठा, स्त्री० सं० लोकांनीं श्रेष्ठत्वे कसून मानाया स कारणी भूत जें विद्यादि सद्गुणामुळें कोणे का वाठायीं महत्त्व असतें ती; २, कोणेक अधिका रावर मनुष्याचें कि० देवालयादि कांत नवीन देवमूर्तीचें जें स्थापन ती; ३, कोणेक स्थलीं कोणे काची जी स्थिति ती.

प्रतिष्ठापन, न० सं० प्रतिष्ठादितीयाधी.

प्रतिष्ठावस्त्र, न० सं० सभा, राजद्वार, इ० स्थलीं प्रतिष्ठेचें घेउन जावयाचे उपयोगीं जें शालजोडी, शेला, इ० उंचवस्त्र त्यास ह्म.

प्रतिष्ठित, ३ लि० सं० प्रथमार्थक प्रतिष्ठेचें युक्त जो तो; २, अधिकार, देवालय, इ० कांवाठायीं स्थापित झाला जो मनुष्य, देव, इ० तो.

प्रतिस्पर्धा, स्त्री० सं० कोणे का बरोबर जी स्पर्धा ती.

प्रतिस्पर्धी, ३ लि० सं० प्रतिस्पर्धी करणारा तो.

प्रतिहत, ३ लि० सं० कांहीं एक प्रतिबंधकामुळें अग्रिमकार्याविषयीं जाची गति कुंडित झाली तो.

प्रतिज्ञा, स्त्री० सं० अमुकगोष्ट अमुकरीतीनें च घडेल कि० मी अमुकच करीन कि० मीं अमुक करीन च इ० रूपकोणे काचें केला जो निश्चय ती.

प्रतिज्ञात, ३ लि० सं० जाविषयीं प्रतिज्ञा केली तो विषय तो.

प्रतीक, न० सं० व्याख्या करावया करितां मूलग्रंथाचें जें पदादिक तें; २, वाद्याचे भाषणांतील स्वराकसून घ्यावा कि० खंडून घ्यावा इ० चर्चा घेतला जो दुसऱ्या वाद्याचें कांहीं अंश तें; ३, वाद्याचें दुसऱ्या वाद्यावर अवश्य निबिह करायजो गें जें दोषादि आणिलें तें.

प्रतीकार, पु० सं० प्रतिक्रिया.

प्रतीचा, ३ लि० जो जाशीं गुणादिकें कसून तुल्य तो त्याचा.

प्रतीची, स्त्री० सं० पश्चिमदिशा.

प्रतीन, ३ लि० प्रतीति आली आहे जाची तो; २, स्त्री० प्रतीति.

प्रतीति, स्त्री० सं० शब्दादिद्वारा जें विदित गुणादिक त्याचा सेवनादिकें कसून तदनु रूप आला जो अनुभव ती; ३, या औषधाची मला प्रतीति आली आहे; या देवाची मोटी प्रतीति आहे इ० स्थलीं प्रतीति यावया जोगें देवत्वादि आहे असा अर्थ; २, शब्दादिक जें ज्ञापकत्वापासून अंतःकरणान्वाठायीं कांहीं एक आकारात्मक होतें जें ज्ञान ती; ३, या श्लोकापासून तुस्ती बोलता या अर्थाची प्रतीति होत नाही; भेर्यादि शब्दान्वाठायीं वर्णाची प्रतीति नाही.

प्रतीप, न० काव्यांत एक अक्षर आहे.

प्रतीयमान, ३ लि० सं० प्रतीति विषय होतो जो तो.

प्रतीहार, पु० सं० राजादिद्वारा वाठायीं जो द्वारपाल

असतो तो .

प्रतीहारी, पु० प्रतीहार, स्त्री० अंतःपुराचे द्वारावर अधिकृत जीर्वा असती ती .

प्रतोद्, पुं० सं० अश्वादिकांस मारायाचा जो नावूक; २, छायेवरून कालसाधन करण्याचे उपयोगी सोट्यासारखे यंत्र आहे .

प्रत्यय, पु० सं० प्रतीति प्रथमायी; २, नामधातूचा संबंधाने अर्थविशेषवाचक अशब्दविशेष व्याकरणांत सांगितले आहेत जांचा स्वान्त्येकरून लोकामध्ये प्रयोग होत नाहीत ते प्र० .

प्रत्यवाय, पु० सं० जें अवश्य करावें तें नकेल्यामुळे किं० नकरावें तें केल्यामुळे जो दोष लागतो तो; २, पदार्थ किं० क्रियायांचा गयीं सेवनी, करणी, पापलागाचा जोगा जो दोष असतो तो .

प्रत्यवायी, ३ लि० सं० प्रत्यवाय लागला आहे जासतो मनुष्य तो .

प्रत्यहीं, अ० प्रतिदिवशीं .

प्रत्यक्ष, अ० सं० परोक्षाचा प्रतिपक्षी; २, साक्षात्; ३, न० चक्षुरादि इंद्रियानें रूपादि विषयाची जी गोचरता तें; उ० शब्दाचें प्रत्यक्ष श्रोत्रेंद्रियांवांचून होत नाहीं; स्० प्रत्यक्षास प्रमाणकशासपाहिजे .

प्रत्यक्षता, स्त्री० समक्षता .

प्रत्यक्षदर्शी, ३ लि० सं० कांहीं एक गोष्टीचा अनुभव जाणें घेतला तो .

प्रत्यक्षसिद्ध, ३ लि० प्रत्यक्षानें अनुभव झाला आहे जांचा तो .

प्रत्यारव्यान, ३ लि० प्रत्यारव्यान जालें आहे जांचे तो .

प्रत्यारव्यान, न० सं० निराकरण .

प्रत्याम्नाय, पु० सं० मुख्यत्वे करून जें प्रायश्चित्तादिकर्म सांगितलें आहे तें तसें न घडे तर द्वयदान किं० इतर कांहीं अनुष्ठान सांगितलें आहे तो त्याच्या प्रायश्चित्तादिकर्माचा .

प्रत्यासत्ति, स्त्री० सं० कोणे काचा कोणे काशीं जो सामीप्य संबंध ती; उ० हालुच्या आहे याची प्रत्यासत्ति इतकी कामाची नाही .

प्रत्यासत्तिन्याय, पु० कांहीं एक वाक्याचा गयीं अनुक्त अर्थ जो साक्षात् पदांचा शक्तीमुळे अन्विता व्हावयाचा तो त्याप्रकरणांत वाक्यांतराचा गयीं जो उपस्थित तोच अन्विता व्हावा इतर न व्हावा अशा अर्थाविषयीं उपस्थिताचाच अन्वय होतो अशा लोकवाक्याचा दृष्टान्त .

प्रत्याहार, पु० सं० योगबलें करून सर्व इंद्रियांचें विषयांपासून जें परावर्तन .

प्रत्युत्, अ० सं० उलट आणखी; उ० तुली हें असें करतां याणें पुण्य लागणार नाही प्रत्युत्तपा पळगेल .

प्रत्युत्तर, न० प्रतिवचन .

प्रत्युत्थान, न० वाद किं० युद्ध यामध्ये एकानें केली जी उत्थिति तिजवर प्रतिपक्षी जी उत्थिति करितो तें .

प्रत्युद्गमन, न० सं० कोणी शिष्ट आपल्याकडे येतो असें समजलें असतां आदरार्थ जें अभिमुख गमन करिताना तें .

प्रत्युपकार, पु० सं० दुसऱ्यानें आपल्यावर केला उपकार फिदावा स्मरण त्याजवर जो करिताना

उपकार तो .

प्रत्युपस्थान , न० आपले पराजयार्थ उचित किं० आपला पराजय जाणे केला आहे असा जो कोणी तत्परि भवार्थ आपली जी उधितिने .

प्रत्युष , न० सं० प्रातः काल .

प्रत्येक , अ० समुदायांतर्गत सर्वव्यक्तींचा विधी वरपृथक् पृथक् अन्वय होई असे ; २, ३ लिं० विवक्षित विधींचा ठायीं पृथक् पृथक् अन्वय होण्याविषयीं विवक्षित जा समुदायांतर्गत व्यक्तीने .

प्रथम , ३ लिं० सं० पहिला ; ३, अ० पहिल्यानें .

प्रथमचरण , पु० सं० कांहीं एक कार्याची जी केवळ आरंभावस्था तीस ल० .

प्रथमतः , अ० सं० पहिल्यानें .

प्रथमदर्शनी , अ० कांहीं कार्याचा आरंभसमयीं .

प्रथमदिवस , पु० प्रथमचरण ; उ० इतके दिवस वादसांगतो परंतु आसून प्रथमदिवस आहे .

प्रथमपुरुष , पु० सं० संस्कृत व्याकरणामध्ये मीतूँ एतदतिरिक्त कर्त्ता किं० कर्मरूपजो अर्थ न द्याचक धातूरून होतो जो प्रत्ययजेपें करून क्रियापद होतें तो ; २, प्राकृतांत कर्त्तृरूप किं० कर्मरूप क्रियापदाचा प्रत्ययाशीं समानाधिकरण जो मीत्या शब्दाचा अर्थ तो प्रसय .

प्रथमा , स्त्री० सं० पहिली विभक्ति , जी क्रियापदाचे अर्थाशीं समानाधिकरण जें कारक

त्याची

त्याची आणि संबोधनाची बोधक होती ती .

प्रथमारंभ , सं० पु० मुळारंभ .

प्रथा , स्त्री० प्रघात ; २, प्रसिद्धि .

प्रथित , ३ लिं० सं० प्रसिद्ध .

प्रदर , पु० सं० स्त्रियांस निरंतर रजस्वाव होतो असा एक रोग आहे .

प्रदर्शिवणे , दर्शिवणे .

प्रदक्षिण , अ० सं० पूर्व , आग्नेयी , दक्षिण , या क्रमानें दिशाधरून गमनादि क्रियांचें वि० उ० उजवा हातसुटें करून भिंगरी फिरविली असतां प्रदक्षिण फिरती .

प्रदक्षिणा , स्त्री० सं० देव, ब्राह्मण, इ० कांस उजव्या हाताकडे करून त्यांचे भोंवतालें एकवेळ फिरण्याचा जो व्यापार ती ; ल० लक्षप्रदक्षिणा आणि पैसादक्षिणा .

प्रदाता , ३ लिं० सं० दाता परंतु याचा प्रयोग प्रा० समासीं होतो ; उ० विद्याप्रदाता , धनप्रदाता , इ० जाणावे .

प्रदान , न० सं० दान याचा समासींच प्रा० प्र० ; उ० विद्याप्रदान , गालिप्रदान , इ०

प्रदीप्त , ३ लिं० सं० प्रज्वलित .

प्रदेश , पु० सं० कांहीं पदार्थाचा किं० दिशेचा संबधानें परिछिन्न जो देश तो .

प्रदेशिनी , स्त्री० सं० तजनी .

प्रदोष , पु० सं० रात्रीचा जो केवळ आरंभसमय तो ; २, त्रयोदशीस नक्तब्रत करून प्रदोषसमयीं शिवपूजा करण्याचें व्रत आहे तो ; ३, चतुर्थी , सप्तमी , आणि त्रयोदशी , यापूर्वरात्रींत

पडल्या असतां अनध्याय सांगितला आहे तो.
प्रधान, पु० सं० राजकारभार करणारे जे अमात्य,
सचिव, मंत्री, इ० जे राजांचे हस्तक ते प्र०; २,
न० प्रपंचोत्पत्तिविषयीं मुख्यत्वे कसून कारण
भूत जें मायास्वरूप तें; ३, ३ लि० मुख्य.

प्रपंच, पु० सं० ईश्वर माये पासून जीवानी मरावे,
उत्पन्न व्हावे, अनेक करवदुःखादि भोगाचीं, इ०
रूप जो व्यवहार उत्पन्न झाला तो; २, मनुष्या
दिकांचा बायका, मुलें, घर, शेन, इ० क जो ख
टला तो; ३, कांहीं देणें, वाढणें, सांगणें, इ० क्रि
यांचा बायीं एकास एक्या प्रकारचे, एकास एका
प्रकारचे, एकास चांगलें, एकास वाईट, कांहीं ए
कास वगळून, कांहीं एकास न घाबें, इ० भेद कर
ण्याचा जो प्रकार तो; ४, कोणे काहीं कोणे का
नें केली जी प्रतारणा तो; ५, ग्रंथ, पुरुष, इ०
कांचा व्याख्या, संतति, इ० रूपें कसून झाला
जो विस्तार तो.

प्रपद, न० सं० चवडा.

प्रपा, स्त्री० सं० निर्जलमार्गा दिकांचा बायीं कोणी
सत्पुरुष येणारा जाणारा स पाणी व्यावयासा
वीं एक स्थल बांधितात जामध्ये चांगलें गार
पाणी भरून ठेविलें असतें ती.

प्रपादणें, प्रतिपादणें प्रथमाधीं, एषे प्रायः आ
ग्रहपूर्वकता दिसती.

प्रपिता, पु० पपिता; २, पितामहास प्रसंगविशे
षी स्ल०; ३, एवढ्या मोठ्या मोठ्या गोष्टी क
शास सांगतोस मी तुझ्या पित्यास भिणार
नाहीं, प्रपित्यास भिणार नाहीं.

प्रपितामह, पु० सं० पितामहाचा बाप तो.

प्रपितामही, सं० स्त्री० पितामहाची आई.

प्रपौत्र, पु० सं० पौत्राचा जो पुत्र तो.

प्रपौत्री, स्त्री० सं० पौत्राची जी कन्या ती.

प्रफुल्ल, ३ लि० सं० चांगलें विकसित झालें जें पुष्प,
पुरुष, इ० तो; २, तद्विशिष्ट वृक्ष.

प्रफुल्लित, ३ लि० सं० प्रफुल्ल.

प्रबंध, पु० सं० गाण्यातील एक बीज आहे; २,
श्लोकादिकांची जीरचना तो.

प्रबल, प्रबळ, ३ लि० सं० अनिशयित बलवान्.

प्रबुद्ध, ३ लि० सं० लेंकुरपणा जातुन प्रौढ दशा पा
बला तो; २, निद्रा जातुन जागृति दशा किं० प्र
पंचादिरूप अज्ञान जातुन आत्मज्ञान पाव
ला तो; ३, अनिशयित जो बुद्धिमान् तो.

प्रबोध, पु० सं० निद्रा, माया, इ० संबंधी मोहा
चें पटल अंतःकरणावर पडल्यामुळे प्राप्त
विक किं० पारमार्थिक विषय यथार्थपणे
नसमजाया जोगा आला असतो जो नेणते
पणा तो जातुन जागृत्यादिरूप येतो जो अं
गी जाणते पणा तो; ३, धृतराष्ट्रास बहून
उपदेश उद्भवानें केला परंतु प्रबोध झाला
नाहीं.

प्रबोधित, ३ लि० सं० कोणे कांनें प्रबोध केला
आहे जास तो.

प्रबोधिनी, स्त्री० सं० कार्तिक शुद्ध ११

प्रबोधोत्सव, पु० सं० कार्तिक शुद्ध द्वादशीस
श्रीविष्णूस जागृत करण्याविषयीं कांहीं
कर्मसांगितलें आहे तो.

प्रभंजन, पु० सं० वायु परंतु मोटा वेगवान्
जो वायु त्याविषयीं लोकांत प्र० .

प्रभव, पु० सं० प्रथमजो संवत्सर तो ; २, जाप
दार्थापासून जापदार्थांची उत्पत्ति झाली तो
त्याचा किं० जेथे जोपदार्थ प्रथमतः दृष्टीस
पडूं लागला ते स्थल त्याचा ; ३० वस्त्राचा प्र
भव कार्पास, भागीरथीचा प्रभव हिमालय,
इ० जाणावीं ; ३, कोणेकपदार्थापासून को
णेकपदार्थांची जी उत्पत्ति तो .

प्रभा, स्त्री० सं० कान्ति ; २, सूर्यादि तेजाचा उपा
धीमुळे जीपदार्थांची छायापडती ती .

प्रभाकर, पु० सं० सूर्य .

प्रभागजाति, स्त्री० सं० पदार्थांची कांहींएक सं
ख्यासांगून त्याचा अमुक अंश, त्या अंशाचा
अमुक अंश, इ० हिशेब करण्याचा प्रकार
सांगितला आहे ती .

प्रभात, न० सं० सूर्योदयाचा पूर्वीचा कांहींप्रका
श झालेला जो समय ते .

प्रभाव, पु० सं० प्रताप .

प्रभावळ, स्त्री० देवमूर्तीचे पाठीमागे टेंकायासा
ठीं रौप्यादि धातूंचा सुशोभित जोपदार्थ करि
तात ती .

प्रभास, न० सं० एकपुण्यक्षेत्र आहे .

प्रभु, पु० सं० ईश्वर, राजा, इ० जो धनी तो ; २,
जीगोष्ट करण्याविषयीं जोसमर्थ तो तीविष
यीं .

प्रभृति, अ० सं० काहींएक काल देशादिकांचा
अवयव आद्यवधिलें करून धरून ; ३० मी

जन्मप्रभृति आजपर्यंत खोटे बोलले नाहीं ;
२, विवक्षितसमुदायामध्ये विवक्षित व्यक्तीस
आद्यलें करून गणून ; ३० इंद्रप्रभृति देव ईश्व
रास शरण गेले, याचा नित्यें समासींच प्र० .

प्रमत्त, ३ लि० सं० अतिशयित जो मत्त तो .

प्रमदा, स्त्री० सं० स्त्री ; भृंगाररसयोग्यता अस
तां प्र० .

प्रमा, स्त्री० सं० यथार्थजें ज्ञान ती .

प्रमाण, न० सं० प्रमाउत्पन्न होण्यास कारणीभूत
जें आसवाक्य, अनुमान, इ० शास्त्रनिर्णति
आहेत तीं प्र० ; २, विवादविषयांचीं निर्णायक
जीं लेख, भोग, साक्ष्य, इ० निर्णति आहेत तीं
प्र० ; ३, तत्सदिव्यादिक जें दिव्य तें ; ४, कांहींए
कगोष्ट होईलच किं० नाहीच होणार किं० अ
शीच होईल इ० रूपजो निश्चय असतो ते ; ३०
आजपाउस लागेल असें प्रमाण नाही ; ५, कां
हींएकागोष्टीची जी इयत्ता तें ; ३० शब्दकिती
आहेत यांचें प्रमाण कोणास लागलें नाही ; ६,
परिमाण ; ७, जाविद्याकलांचें जें शास्त्र तें त्या
त्यांविषयीं ; ८, जास अनुष्ठानीय लें करून
मान्यजें शास्त्रादि किं० पित्रादि तें त्यास ; ३०
आस्त्रास आमचा वेद प्रमाण ; ९, त्रैराशिकां
मध्ये पांचांस पंचवीस भिळतान तेव्हां विसां
सकिती भिळतील अशा रीतीचा न्यास अस
तो त्यांत प्रथमपांच हाजोराशि तें ; १०, ३ लि०
खोटेपणा जीमध्ये नाही अशी जी गोष्ट तो ;
३० हें मासें भाषण प्रमाण आहे .

प्रमाणभूत, ३ लि० सं० प्रमाणरूप .

प्रमाणिक, ३ लिं० सं० सप्रमाण जो भाषणादि व्यवहार किं० नाट्य व्यवहार करणारा तो पुरुष; २, ग्रंथस्थ जा कल्पना तिन क्पाच बोलणारा विशेष आपल्या बुद्धिबलानें पाह्याव करणारा नव्हे असा जो तो.

प्रमाणें, अ० अनुरूप, समासीं प्र० उ० जा प्रमाणें तुमचें मरणें त्या प्रमाणें माझें सती जाणें.

प्रमाता, ३ लिं० सं० कांहीं एका प्रमाणाचें प्रमेयाची प्रमिति करणारा तो.

प्रमाथी, पु० सं० एक संवत्सर आहे.

प्रमाद, पु० सं० अनवधानता किं० तें फें करून घडणे जो दोषादि तो.

प्रमादी, पु० सं० सनेचा विसावा संवत्सर; २, ३ लिं० प्रमाद आहे जाचे अंगी तो.

प्रमित, ३ लिं० सं० कांहीं एक प्रमाणाशी जो तुल्य तो; उ० हस्त प्रमित काष्ठ घेउनु ये.

प्रमिति, स्त्री० सं० प्रमा; २, पायली, तोळा, इ० परिमाणानें धान्यादिमांजण्याचा व्यापार किं० तें फें करून होतें जें तन्निष्ठ इत्यनेचें ज्ञान ती.

प्रमुख, ३ लिं० सं० जासमुदायामध्ये जो मुख्य तो; २, जासमुदायामध्ये जो मुख्यत्वे करून विवक्षित तो समुदाय तस्यमुख अशा अर्थी समासीं प्रयोग होतो; उ० श्रीमहाविष्णु प्रमुख देव महादेवापाशीं गेले.

प्रमुदित, ३ लिं० सं० हर्षित.

प्रमेय, न० सं० प्रमाणानें जाची प्रमिति करण्यास योग्य आहे तो अर्थ किं० प्रमाणानें साध्य जो अर्थ तो; २, भाषणादिव्यवहाराचा जा

साध्य अर्थावर अभिप्राय असतो तो अर्थ तें.

प्रमेह, पु० सं० एक धातुरोग आहे.

प्रमेहित, ३ लिं० प्रमेही.

प्रमेही, ३ लिं० सं० प्रमेह रोग झाला आहे जास तो.

प्रमोद, पु० सं० आनंद; २, चवथा जो संवत्सर तो.

प्रयत्न, पु० सं० कांहीं एक फलावर लक्ष्य ठेवून तत्सिध्यर्थ जसा साधेल तसा अनेक प्रकारचा अनेकवार जो उद्योग तो; २, कांहीं एका कार्याविषयीं कर्त्यानें अंगी घेतला जो वेग जाणा विराम मध्ये झाला असतां तें कार्य पुरतें होई तें पर्यंत पुनः पुनः घ्यावा लागतो तो; उ० मला एका प्रयत्नानें होईना म्हणून चार प्रयत्नानें केलें; ३, एकाच स्थानीं उत्पन्न होउन भिन्न भिन्नत्वे करून जे वर्ण होताना त्याभेदास कारणीभूत तत्स्थानी जिह्वा आदि संबंधाचे अनेक प्रकार आहेत ते प्र०.

प्रयत्नी, ३ लिं० कांहीं कार्य सिद्ध करण्याविषयीं प्रयत्न करण्याचा स्वभाव जाणा तो.

प्रयाग, पु० सं० भागीरथी आणि यमुना यांचा संगम जेथे झाला आहे तें क्षेत्र.

प्रयागवळ, पु० प्रयाग क्षेत्रींचा जो उपाध्याय तो.

प्रयाण, न० सं० देशांतरादिकांचा ठायीं जें गमन तें.

प्रयास, पु० सं० आयास.

प्रयुक्त, ३ लिं० सं० जो पदार्थ किं० जी गोष्ट जास प्रयोजक तें कर्मादिक तस्ययुक्त; उ० हें पाप प्रयुक्त दुःख भोगितो, ईश्वर प्रीति प्रयुक्त तप करितो. इ० समासीं प्र० होतात; २, कांहीं एक का

प्रभंजन, पु० सं० वायु परंतु मोटा वेगवान्
जो वायु त्याविषयीं लोकांत प्र० .

प्रभव, पु० सं० प्रथम जो संबत्सर तो ; २, जा प
दार्थापासून जापदार्थांची उत्पत्ति झाली तो
त्याचा किं० जेथे जो पदार्थ प्रथमतः दृष्टीस
पडूं लागला ते स्थल त्याचा ; ३, वस्त्राचा प्र
भव कार्पास, भागीरथीचा प्रभव हिमालय,
इ० जाणावीं ; ३, कोणेकपदार्थापासून को
णेकपदार्थांची जी उत्पत्ति तो .

प्रभा, स्त्री० सं० कान्ति ; २, सूर्यादितेजाचा उपा
धीमुळे जी पदार्थांची आयापडती ती .

प्रभाकर, पु० सं० सूर्य .

प्रभाग जाति, स्त्री० सं० पदार्थांची कांहीं एक सं
ख्यासांगून त्याचा असुक अंश, त्या अंशाचा
असुक अंश, इ० हिशेब करण्याचा प्रकार
सांगितला आहे ती .

प्रभात, न० सं० सूर्योदयाचा पूर्वीचा कांहीं प्रका
श झालेला जो समय तें .

प्रभाव, पु० सं० प्रताप .

प्रभावळ, स्त्री० देवमूर्तीचे पाठी मागे टेंकाया सा
ठीं रोप्यादि धातूंचा रुशोभित जो पदार्थ करि
तात ती .

प्रभास, न० सं० एक पुण्य क्षेत्र आहे .

प्रभु, पु० सं० ईश्वर, राजा, इ० जो धनी तो ; २,
जीगोष्ट करण्याविषयीं जो समर्थ तो ती विष
यीं .

प्रभृति, अ० सं० कांहीं एक काल देशादिकांचा
अवयव आद्यवधिलें करून धरून ; ३, मी

जन्म

जन्म प्रभृति आजपर्यंत खोटे बोललो नाहीं ;
२, विवक्षित समुदायामध्ये विवक्षित व्यक्तीस
आद्यलें करून गणून ; ३, इंद्र प्रभृति देव ईश्व
रास शरण गेले, याचा नित्यें समासीच प्र० .

प्रमत्त, ३ लि० सं० अति शयित जो मत्त तो .

प्रमदा, स्त्री० सं० स्त्री ; भृंगाररस योग्यता अस
तो प्र० .

प्रमा, स्त्री० सं० यथार्थ जें ज्ञान ती .

प्रमाण, न० सं० प्रमाउत्पन्न होण्यास कारणीभूत
जें आसवाक्य, अनुमान, इ० शास्त्रनिर्णति
आहेत तीं प्र० ; २, विवादविषयांचीं निर्णायक
जीं लेख, भोग, साक्ष्य, इ० निर्णति आहेत तीं
प्र० ; ३, तसदिव्यादिक जें दिव्य तें ; ४, कांहीं ए
कगोष्ट होईलच किं० नाहीच होणार किं० अ
शीच होईल इ० रूपजो निश्चय असतो तें ; ३,
आजपाउस लागेल असें प्रमाण नाहीं ; ५, कां
हीं एकागोष्टींची जी इयत्ता तें ; ३, शब्दकिती
आहेत यांचें प्रमाण कोणास लागलें नाहीं ; ६,
परिमाण ; ७, जाविद्या कलांचें जें शास्त्र तें त्यां
त्यांविषयीं ; ८, जास अनुसंधनीय लें करून
मान्य जें शास्त्रादि किं० पित्रादि तें त्यास ; ३,
आस्नास आमचा वेद प्रमाण ; ९, त्रैराशिकां
मध्ये पांचांस पंचवीस मिळतात तेव्हां विसां
सकिती मिळतील अशा रीतीचा न्यास अस
तो त्यांत प्रथम पांच हा जो राशि तें ; १०, ३ लि०
खोटेपणा जीमध्ये नाहीं अशी जी गोष्ट तो ;
३, हें माझे भाषण प्रमाण आहे .

प्रमाणभूत, ३ लि० सं० प्रमाणरूप .

प्रमा

प्रमाणिक, ३लिं०सं० सप्रमाण जो भाषणादि व्यवहार किं० नादृश व्यवहार करणारा तो पुरुष; २, ग्रंथस्थजा कल्पना तितक्याच बोलणारा विशेष आपल्या बुद्धिबलानें पाह्याळ करणारा नव्हे असा जो तो.

प्रमाणें, अ० अनु रूप, समासीं प्र० उ० जा प्रमाणें तुमचें मरणें त्या प्रमाणें माझें सती जाणें.

प्रमाता, ३लिं०सं० कांहीं एका प्रमाणानें प्रमेयाची प्रामिति करणारा तो.

प्रमाथी, पु०सं० एक संवत्सर आहे.

प्रमाद्, पु०सं० अनवधानता किं० तेषें करून घडतो जो दोषादि तो.

प्रमादी, पु०सं० सनेचा किसाचा संवत्सर; २, ३ लिं० प्रमाद् आहे जाचे अंगी तो.

प्रामित, ३लिं०सं० कांहीं एक प्रमाणाशी जो तुल्य तो; उ० हस्त प्रामित काष्ठ घेउन ये.

प्रामिति, स्त्री०सं० प्रमा; २, पायली, तोबा, इ० परिमाणानें धान्यादि मोजण्याचा व्यापार किं० तेषें करून होतें जें तन्निष्ठ इयत्तेचें ज्ञान ती.

प्रमुख, ३लिं०सं० जासमुदायामध्ये जो मुख्य तो; २, जासमुदायामध्ये जो मुख्यत्वे करून विवक्षित तोसमुदाय तसुमुख अशा अर्थी समासीं प्रयोग होतो; उ० श्रीमहाविष्णु प्रमुख देव महादेवापाशीं गेले.

प्रमुदित, ३लिं०सं० हर्षित.

प्रमेय, न०सं० प्रमाणानें जाची प्रामिति करण्यास योग्य आहे तो अर्थ किं० प्रमाणानें साध्य जो अर्थ तो; २, भाषणादिव्यवहाराचा जासाध्य

साध्य अर्थावर अभिप्राय असतो तो अर्थ तें.

प्रमेह, पु०सं० एक धातुरोग आहे.

प्रमेहित, ३लिं० प्रमेही.

प्रमेही, ३लिं०सं० प्रमेहरोग झाला आहे जासतो.

प्रमोद, पु०सं० आनंद; २, चवथा जो संवत्सर तो.

प्रयत्न, पु०सं० कांहीं एक फलावर लक्ष्य ठेवून तत्

सिध्यर्थ जसा साधेल तसा अनेक प्रकारचा अनेकवार जो उद्योग तो; २, कांहीं एका कार्याविषयीं कर्त्यानें अंगी घेतला जो वेग जाचा विराम मध्ये झाला असता तें कार्य पुरतें होई तों पर्यंत पुनः पुनः घ्यावा लागतो तो; उ० मला एकाच यत्नानें होईना संपून चारच यत्नानें केलें; ३, एकाच स्थानीं उत्पन्न होउन भिन्न भिन्न ठेकें करून जेवर्ण होतान त्याभेदास कारणीभूत तत्स्थानी जिह्वाग्रादि संबंधाचे अनेक प्रकार आहेत ते प्र०.

प्रयत्नी, ३लिं० कांहीं कार्य सिध्य करण्याविषयीं प्रयत्न करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

प्रयाग, पु०सं० भागीरथी आणि यमुना यांचा संगम जेथे झाला आहे तें क्षेत्र.

प्रयागवळ, पु० प्रयाग क्षेत्रीचा जो उपाध्याय तो.

प्रयाण, न०सं० देशांतरादिकांचा ठायीं जें गमन तें.

प्रयास, पु०सं० आयास.

प्रयुक्त, ३लिं०सं० जो पदार्थ किं० जी गोष्ट जास प्रयोजक तें कर्मादिक तसुयुक्त; उ० हें पाप प्रयुक्त दुःख भोगितो, ईश्वर प्रीति प्रयुक्त तप करितो, इ० समासीं प्र० होतान; २, कांहीं एक कार्याचा

र्या-वा उद्देशों योजिलाजो मंत्र, बाण, पुरुष, इ०
तो; उ० जा अर्थावर जो शब्द शोभेल तो प्रयुक्त
करावा.

प्रयुत, न० सं० १०००००० संख्या.

प्रयोग, पु० सं० पदाची वाक्याचा गयीं अर्थातु
संधान पूर्वक किं० श्लोकादिग्रंथीं जी वाक्याची
योजना तो; २, कर्तृ प्राधान्य, कर्म प्राधान्य, भाव
प्राधान्य, सकर्मकता, अकर्मकता, इ० भेदें करू
न विभक्ति भेद विशिष्टभिन्नभिन्न जे वाक्यरच
नेचे प्रकार होनात ते प्र०; ३, मंत्र, शस्त्र, औ
षध, इ० कांची तत्तन्निर्वाहकार्यंकर जी योज
ना तो; उ० त्यागृहस्थावर त्यामें मारेकर्याचा
प्रयोग केला; ४, शास्त्रामध्ये जें कर्म सर्वविशे
ष शास्त्रार्थपूर्वक सांगितलें असतें त्यांतील
विशेषां शरारून केवल अनुष्ठानांश मात्र लिहू
न काढिला असतो तो; ५, कांहीं शास्त्रादिग्रं
थांचा गयीं सांगितल्या क्रियेचा तात्पर्यरूप
जो व्यापार तो; उ० किमयाची क्रियाजशी
सांगितली तसा आर्त्ती प्रयोग करून पाहिला
परंतु साधत नाही; ६, जारणमारणादि मंत्रां
चा जो प्रयोग त्यास संकेतानें स्.

प्रयोगपाठी, १ लि० विवाहादिकर्मांचे प्रयोगमा
त्र जास पाठयेतात परंतु आंतील शास्त्रार्थकां
हीं समजत नाही तो.

प्रयोगी, १ लि० जारणमारणाचा प्रयोग करितो
तो.

प्रयोजक, पु० सं० कर्त्यास क्रियेचा गयीं प्रवर्त
विणाराजो दुसरा कोणी तो; उ० ईश्वर करवितो

तसें

तसें मीं करितों एथें ईश्वर हा प्रयो जक; २, जें कां
हीं कार्य घडतें त्याचा घडण्याविषयीं निमित्त लें
करून विवक्षितजो कर्त्याचा मनोरथ इ० पदार्थ
तें.

प्रयोजन, न० सं० कांहीं क्रिया होण्याविषयीं जें उ
द्देश्य तें; उ० गुरुगृहीं राहण्याचें प्रयोजन विद्या;
२, कांहीं कर्तव्य कार्य सिध्यर्थ तत्साधनीभूत पदा
र्यांची किं० कांहीं क्रियेची असती जी आवश्यकता
तें; उ० जाला तों उपाठ येतें त्याला पोथीचें प्रयो
जन लागत नाही; माक्षे कामांत तु त्यास बोल
ण्यास प्रयोजन काम; ३, लग्न, मुंज, ब्राह्मण
भोजन, इ० रूप जें कार्य तें.

प्रयोज्य, ३ लि० सं० प्रयोजकानें योजवयास यो
ग्य जो तो.

प्रयोज्यप्रयोजकभावसंबंध, पु० सं० प्रयोज्य
आणि प्रयोजक याउभयांचा जो संबंध विशे
ष असतो तो.

प्ररोह, पु० सं० बीजापासून उत्पन्न होतो जो अं
कुर तो.

प्रलय, पु० सं० कर्त्यानादिसमयीं जो सृष्टीचा
उपसंहार होतो तो; २, ला० महामारी, दुष्का
ल, इ० कारणामुळे देशाचे देश उजाडपडावे
असाजो संहार होतो त्यास स्.; ३, कोणेक
कर्त्यानें स्वनिष्ठ व्यापाराचे अतिशयाची परा
काष्ठा केली असतां तिला स्. परंतु तो व्यापा
र प्रायः सर्वास भासयावा दुःख व्हावे अशा
प्रकारचा असतांच प्र०; उ० यंत्रां उंदिरांनीं प्र
लय मांडला आहे.

प्रलयकाल, पु० सं० कल्यांतसमय लाक्षणिका
र्थसहित.

प्रलाप, पु० सं० शोक, मद, निद्रा, इ० कानीं जो
विह्वल त्याचें जें तादृश भाषण तो; २, असं
गत, असमंजस, अनिरिक्त, अशा भाषणास
क्षणनात.

प्रवण, ३ लि० सं० कोणे एकीकडे कमें करून उत
रता जो भूमि भागादितो; उ० हापर्वत दक्षिण
प्रवण आहे. प्रा० समासीं प्र०; २, ला० जाविष-
यादिकांकडे आहे शोक जाणा तें अंतःकरण,
अभिप्रायशब्द, बुद्धि, इ० तत्त्ववण तो; उ०
जासमयीं ईश्वरभक्तिप्रवण चित्त होतें त्या
समयीं विषयवैराग्य होतें.

प्रवर्तक, ३ लि० सं० विद्या, धर्म, इ० कांचा प्रव
र्तविणारा तो; २, कांहीं कर्मांचा ठायीं मनुष्या
दिकांस प्रेरणारा तो.

प्रवर्तकाचार्य, पु० सं० कांहीं अपूर्वच विद्या,
व्यवहार, धर्ममत, इ० जाणें लोकांत प्रवृत्त
केलें तो त्या विद्यादिकांचा.

प्रवर्तणें, कर्त्यानें करावयाचा उद्देशानें कांहीं
एक व्यापारीं लागणें किं० कांहीं एक व्यापार
चालू होणें.

प्रवर्तन, न० कोणा एका व्यापारीं कोणे कास किं०
कोणेक व्यापार प्रवृत्त करण्याचा जो व्यापा
रनें.

वर्तमान, ३ लि० सं० प्रवर्तला आहे जो तो.

वर्तित, ३ लि० सं० प्रवर्तविला जो तो.

वर्त्यमान, ३ लि० सं० कोणे कानें प्रवर्तविजे
तो

तो जो तो.

प्रवाद, पु० सं० कांहीं एक गोष्टीचे मूलाची उपल
ब्धि किं० फलादिकांचा अनुभव नसून केवळ
लोकामध्ये भाषण मात्र चालत असतें तो
किमया सिद्ध होती असा प्रवाद मात्र आहे.
दालंकर येणार असा प्रवाद मात्र आहे.

प्रवाल, प्रवाळ, सं० न० पोंबळें.

प्रवालभस्म, न० सं० प्रवाळ जाळून जें भस्मरूप
पौषध करिनात तें.

प्रवास, पु० सं० स्वदेश सोडून इव्यार्जना धर्म
जी परदेशस्थिति तो; त्यास्थितीस अवस्था
रूप अधिकरणता आहे सणून प्रवासी राह
णें, येणें, इ० प्र० होनात.

प्रवासी, पु० सं० प्रवासांत जो वर्तमान तो.

प्रवाह, पु० सं० सतत चाललेले जे वायु, जल,
अग्नि, इ० क त्यांची कोणी एकीकडे जी गति
असती तो; २, तद्विशिष्ट तें जलादि तो; ३,
ला० विरकाल चाललेले जे संसारादि व्यवहा
र, काल, इ० त्यांची जी गति तो; ४, ममता
बुद्धि, इ० कांचें तत्तद्विषयाकडे जें सतत प्राव
ण्य असतें तो; उ० ममतेचा प्रायः असा प्रवा
ह आहे कीं वडिलानीं लाहानावर ममता करा
वी; ५, सतत, अखंडित, अस्खलित अशा
प्रकारें कोणे कांचा भाषणाची किं० सैन्यादि
समुदायाची जी सवेग गति तो; प्रवाहांत पड
णें सणजे कांहीं एक चाललेल्या व्यवहाराचे
गत्यरूप त्या व्यवहारांत पडून वर्तणें.

प्रवाहपतित, ३ लि० सं० जलादिकांचा किं०

व्यव

व्यवहारदिकांवा प्रवाहंत पडल्यामुळे नद्देगातु
सार वर्तन करू लागला जो तो .

प्रविष्ट, ३लि०सं० जामध्ये जावा प्रवेश माला तो
त्यामध्ये; पत्र, निरोप, इ० विवक्षित स्थलीं किं०
विवक्षित पुरुषास प्रविष्टकरणे स्० पोहचते
करणे .

प्रवीण, ३लि०सं० निपुण .

प्रवृत्त, ३लि०सं० लोकव्यवहारविषयनेस आलेजे
शास्त्र, धर्म, व्यवहार, इ० तो; उ० शालिवाहन शक
प्रवृत्त होतुन १०५० वर्षे माली; २, आरंभ होतुन
त्यातू कालेजे कर्मादि तो; ३, काही एक कार्यावाढा
यीं करवें, जाणावें, इ० उद्देशने त्यात्या व्यापारींला
गलाजो कोणी एक तो; ४, ईश्वरप्राप्तीहून इतरवि
षयक जे व्यवहार, शास्त्र, कर्म, इ० तो .

प्रवृत्ति, स्त्री०सं० आत्मस्वरूपावा विसर पडून वा
पणिक व्यवहारोत्सवता रूप जो जीवावा वृत्ति
विशेष ती; २, कोणेकावा कार्यादिकांवा गयीं
किं० शास्त्रादिकांवा लोकव्यवहारावा गयीं जो
प्रवृत्तपणा ती; ३, प्रघात .

प्रवृत्तिनिमित्त, न०सं० जाधर्मने आश्रयून अ
र्थावा गयीं शब्द प्रवृत्त होतो तो जो शब्द बोधीं
विशेषणने करून भासमान ते .

प्रवृत्तिमार्ग, पु० ईश्वराराधने वाचून इतर व्यव
हारावा जो मार्ग तो .

प्रवृद्ध, ३लि०सं० अतिशयित वा दून मोटेपणा
पावला जो वेप, अग्नि, ज्ञान, वैर, इ० तो .

प्रवेश, पु०सं० मध्यवर्ति व्यवधानाचे वेगादिकां
ने उल्लंघन करून गति द्वारा विवक्षित स्थला

चे

चेजे आक्रमण तो; २, बुद्धीवा शास्त्रादिविष
यावा गयीं किं० कोणेक पुरुषादिकांवा राजकी
यव्यवहारादिकांवा गयीं जोगतीने संबंध तो
प्रवेशक, पु०सं० नाटकामध्ये मुख्यपात्र प्रवेश
वा पूर्वी कोणी अंतरपात्र येतुन संदर्भार्थ
क जो ग्रंथ बोलतो तो; २, ३लि० कोणेक स्थलीं
कोणेकावा प्रवेश करून देणारा तो .

प्रवेशणें, गृहादिकामध्ये प्रविष्ट होणे .

प्रवेशन, न० प्रवेश करण्यावा व्यापार ते .

प्रशम, पु०सं० राग, काम, क्रोध, इ० कांवा जो
उपशम तो .

प्रशमन, न०सं० प्रशम करण्यावा व्यापार ते;
२, जेणे करून प्रशमन होते ते; उ० घृतहेपि
नाचे प्रशमन होय .

प्रशंसक, ३लि०सं० प्रशंसा करणारा तो .

प्रशंसनीय, ३लि०सं० जाची प्रशंसा करण्यास
योग्य तो पुरुष, पदार्थ, गुण, इ० तो .

प्रशंसा, स्त्री० कोणेकाचे उन्नतत्वे करून जें वर्ण
न, ख्याति, ती .

प्रशंसापात्र, न० प्रशंसा करण्यास योग्य त्यास
स्तणतात .

प्रशस्त, ३लि०सं० निर्दोष; २, अपघ्नपघ्न जें
भाषण, स्थल, वस्त्र, इ० तो; ३, जावा संबंधा
ने अंतःकरणास कंटाळा, वास, भय, इ० मू
लक संकोच होत नाही ते कर्म किं० पदार्थ तो;
उ० मला काम केल्या वाचून फुकट पैसाखाणे
प्रशस्त वाटत नाही; ४, जाची प्रशंसा कोणेका
ने केली तो .

प्रशांत, ३लि०सं० काम, क्रोध, इ० दोष शमले आ हेत जाचे असें अंतःकरण, नद्विशिष्ट मनुष्यादि तो .

प्रशिष्य, पु०सं० शिष्याचा जो शिष्य तो .

प्रश्न, पु०सं० पृच्छा; २, ग्रामांतरास जावया करितां गृहांतून जो निघाला त्यास पुढें होणारें शुभाशु भाचें सूचक जें चिन्ह होतें तो; ३, ज्योतिषी, तपस्वी, इ० कांस विचारणीय जो परदेशींचा किं० भूत भविष्यादि कालींचा अपरोक्ष वृत्तांत तो किं० त्या शास्त्रादि ज्ञानानें जाणून त्याणीं केलें जें त्याचा प्रभाचें उत्तर तो; प्रश्नपाहाणें स्तणजे विवक्षित पसे क्षवृत्तांताची इदमित्यता ज्योतिः शास्त्र, रमळ, इ० द्वारा जाणणें .

प्रश्नोत्तरी, स्त्री० प्रश्न कालावरूनच कोणे काची करितान जी जन्मपत्रिका ती .

प्रष्टा, ३लि०सं० प्रश्न करणारा तो .

प्रसक्त, ३लि०सं० जागोष्टीचा करावयाचा किं० द्वावयाचा प्रसंग आला तो; २, कांहीं एक कार्या दिविषयांकडे लागलें जें अंतःकरण, पुरुष, इ० तो .

प्रसक्तानुप्रसक्ति, स्त्री०सं० भाषणादिकांत कोणेंक प्रकृत विषयाचा प्रसंगचालला असतां दृष्टांताद्यर्थ अप्रकृत विषय बोलूं लागल्यामुळें त्यावरून दुसर्था अप्रकृताचा त्यावरून तिसर्थाचा असें होतां होतां केवळ प्रकृतानुपयुक्त विषयाचा प्रसंग होतो ती; उ० आतां पुरे ही प्रसक्तानुप्रसक्ति प्रकृतगोष्टचालली आहे ती सांगा .

प्रसक्ति, स्त्री०सं० लक्ष्यादिकांचा मधीं लक्षणादिकांची जी प्राप्ति ती .

प्रसंग, पु०सं० हाव्यवहार कालदेशरूप अधिकरणावर चाललेला आहे त्यामध्ये जाजा क्रियेशीं सापेक्ष जो जो त्या अधिकरणाचा अंश तो त्याच्या क्रियांचा तो; २, जेथें ती क्रिया अवश्य करावी असें प्राप्त होतें तो; त्या क्रियेचा प्रसंगास कर्ता इ० कांचा ही प्रसंग स्०; ३, कांहीं दुर्निर्बाह संकटाचा जो समय तो; उ० त्या गृहस्थावर प्रसंग गुदरला आहे; ४, परस्परांचा बोलणें, चालणें, इ० व्यवहार निमित्त जो संबंध तो; उ० आज सभेंत त्यांचा आमचा प्रसंग झाला; तुमचा आमचा नेहेमीं देणें घेण्याचा प्रसंग आहे; ५, कांहीं क्रियेचा अनुरोधामुळें कोणे कास कांहीं पदार्थाशीं गांठपडती, जेथें भोगादिकांनें अवश्य निर्बाह करावा लागतो तो; उ० सुद्ध देशांत गेलें स्तणजे धाव्यांचे घराशीं प्रसंग .

प्रसंगसंगति, स्त्री०सं० प्रकृत विषयचालला असतां त्यामध्ये कांहीं अप्रकृत विषयाची प्रसंगवशान् उपस्थिति झाल्यामुळें जी संगति लागती ती; उ० ब्रह्मज्ञान प्रकरणीं विषयाचें विवरण प्रसंगसंगतीनें केलें जातें .

प्रसंगसिद्धि, स्त्री०सं० एक समयावच्छेदें करून सजातीय दोन कर्में एक व्याप्य आणि एक व्यापक अशीं प्राप्त झालीं असतां व्यापकाचा आचरणानें सहज जें व्याप्याचें घडतें ती; उ० एधून काशी यात्रेस निघालें स्० मध्यस्थित यात्रांची प्रसंगसिद्धि होती .

प्रसंगोपान, अ० प्रसंगाचा अनुसंधाने कांहीं गोष्टिनिघणें, कथणें, इ० कांवे वि०; उ० तुस्तीमुअरन गोष्टकाट्टेनका प्रसंगोपान निघाल्यास बोला.

प्रसज्यप्रतिषेध, पु० सं० पर्युदासाहन भिन्नप्राधान्येकरून विधीयमानजो निषेध तो.

प्रसन्न, ३ लि० समाधानयुक्त कि० कोणे कावर अनुग्रहोन्मुख अंतःकरण कि० तद्विशिष्ट मनुष्यादितो; २, त्या प्रसन्नतेचा चिन्हांने युक्तजें मुख, नेत्र, इ० तो; ३, निर्मल, जामध्ये चांचत्य, घोघोशब्द इ० नाहीं असें जें नद्यादिकांवे उदक कि० पुढी, मेघाडंबरे, इ० रहित जादिशा कि० आकाशाचा दर्शनानें अंतःकरणास बरें वाटावें तो.

प्रसन्नमुख, ३ लि० सं० प्रसन्न आहे मुख जावें तो.

प्रसर, पु० सं० विद्या, धर्म, रोग, शत्रु, इ० कांचा विवक्षित देशकाल व्याप्त व्हावया जोगा जो विस्तार तो.

प्रसरण, न० सं० प्रसरण्याचा व्यापार तें.

प्रसरणे, प्रसरयुक्त होणे.

प्रसव, पु० सं० मातेचा उदरापासून गर्भस्थ प्राण्याचें जें बाहिरिःसरण तो.

प्रसवणे, गन्धवारीने गर्भस्थ अपत्याने बाहेर येई असें करणें; २, त्या अपत्याने गर्भापासून बाहेर निघणें; ३, कांहीं एक उपादानापासून कांहीं कार्यरूप पदार्थ उत्पन्न होणे कि० त्या कारणानें कार्याने उत्पन्न करणें त्यास ल०; उ० हीमाया सर्वजगातें प्रसवली; ४, कांहीं एकापासून कांहीं एक अभिव्यक्त होणे कि० त्याने त्यास अभिव्यक्त करणें अशा अर्थां ग्रंथीं प्र०; उ० शब्दप्रसवला अर्थातें इ०.

प्रसवकाल, पु० सं० बाळन होण्याचा समय तो.
प्रसववेदना, स्त्री० सं० प्रसवसमयी जीवेदना होती ती.

प्रसाद, पु० सं० प्रसन्नता; २, धनी, देव, गुरू, इ० कानीं प्रसन्न होतुन दिलाजो फल, पुष्प, वस्त्र, इ० पदार्थ तो; ३, देव, गुरू, तपस्वी, इ० कांकडील भक्तीनें सेवन करायाचें जें अन्न त्यास ल०; ४, पुराण, कीर्तन, इ० कांचा सीमासीस सर्वश्रोत्यांस जें फल, मिठायी, वांछितात त्यांस ल०; ५, देवास शुभाशुभ विचारया करितां त्याचे अंगास जो कौल लावितात तो.

प्रसादन, न० सं० कोणेकास स्तुत्यादिकांनें प्रसन्न करण्याचा व्यापार तें.

प्रसादिन, ३ लि० सं० कोणेकांनें प्रसन्न केला तो.

प्रसारण, न० सं० प्रसून करण्याचा व्यापार तें.

प्रसारित, ३ लि० सं० प्रसरणयुक्त केला तो.

प्रसिद्ध, ३ लि० सं० अनेकांस जो विदित तो; २, जापदार्थास अस्तित् आहे तो पदार्थ; उ० शशविषाण, बंध्यापुत्र, इ० पदार्थ असिद्ध इतर सर्वप्रसिद्ध; ३, अउघडपणें; उ० ही बायको प्रसिद्ध व्यभिचार करू लागली.

प्रसिद्धि, स्त्री० सं० कांहीं एक पदार्थ, गोष्ट, इ० कांचा अनेकस्थलीं प्रसिद्धपणा ती; २, कांहीं एक गोष्टीची जी उघडीक ती.

प्रसिद्धिपत्र, न० सं० कांहीं एक गोष्ट सर्वत्र सर्वांस विदित व्हावी म्हणून त्यागोष्टीचा लेख देशोदेशीं पाठवाया करितां करितात कि० चवाठा इ० स्थलीं लावाया करितां करितात तें.

प्रसूत, ३लि० सं० बाळंतु; होणे याचा योगी प्र०.

प्रसूतिका, स्त्री० सं० बाळंतीण.

प्रसूतिवायु, पु० सं० प्रसवकाल आसन्न आलास
णजे जो पोटांत गर्भबाहेर निघायामुळे कारणी भूत
वायु उत्पन्न होतो तो.

प्रसूत, ३लि० सं० प्रसवणावला जो तो.

प्रसूति, स्त्री० सं० पसा.

प्रस्ताव, पु० कांहीं एक विषयाचें प्रकरण चालले अ
सतां त्या विषयानें अधिकृत जो समय तो; उ० हा
प्रस्ताव ब्रह्मज्ञानाचा आहे लघून यांत विषयक
था शोभत नाही.

प्रस्तावना, स्त्री० सं० नाटकाचा प्रारंभी सूत्रधार
इ० सोंगे येतुन कथामंदर्भार्थ जो ग्रंथ बोलतात
ती.

प्रस्तुत, अ० सं० विद्यमान काली; २, ३ लि० प्रस्ता
वजाचा निघाला आहे अशी जी गोष्ट, विषय, इ०
तो.

प्रस्थ, न० सं० विद्या, इत्य, इ० वैशिष्ट्यामुळे सा
मान्य कोटींत परिगणनीय नव्हे पृथक्त्वे करू
न गणाया असा जो मनुष्यादित्यास स्त्र०; २,
कोणी थोर मनुष्य प्रतासास जाणार किं० लग्ना
दिक होणार इ० क कांहीं मोठे कार्य उपस्थित जा
लें असतां तन्निमित्त जें खटलें पडतें तें; उ०
ते निघणार लघून कोणी भेटायाम आले को
णी मागायाम येत इ० असे चार दिवस घरामध्ये
प्रस्थ पडले होते; प्रस्थमाजिवणे, वाटिवणे,
इ० स्थलीं टोंग असा अर्थ होतो; ३, लग्न, मुंज,
इ० संबंधी जें ब्राह्मण भोजनादि तें; ४, पु० सं०

एक धान्यमान आहे

प्रस्थान, न० सं० अधिष्ठित स्थली पासून ग्रामांतरा
दिस्थलीं जावयाकरितां निघण्याचा जो व्यापार
तें; २, मुहूर्ताघर प्रस्थान करून तत्समयीं गांवसो
तून दूर जावयास अनुकूल नसतां जी शेजारीं पा
जारीं स्थिति करितात तें; ३, निघायामुळे मुहूर्
त्त्याजवर निघायामुळे अनुकूल नसल्यास क
वर्ण, हाळकुंड, तांदुळ, इ० दुसर्याचे घरीं नेतुन
ठेवितान तें जें घेतुन मग विवक्षित स्थलीं जाता
त; मरणास संकेंतानें प्रस्थान करणें, गुंडाळ
णें, आटोपणें, इ० स्त्र०; ४, देवपूजा, दुकान, पु
स्तकें, लिहिणें, इ० संबंधी उपकरणादि पदार्था
चा जो पसारा पडतो तें; ५, प्रस्थप्रथमार्थी; ६,
ईश्वरप्राप्तीचें जें योग सांख्यबंदांत, इ० अने
क मार्ग आहेत ते प्र०.

प्रस्थानीवहाडी, पु० वराकडील जो वहाडी तो.

प्रस्थिन, ३लि० सं० देशांतरास जावयाकरितां
जानें प्रस्थान केले तो.

प्रस्फुट, ३लि० सं० बहूत जनास समजली अशी
जी गोष्ट इ० तो; २, चांगले विकसित जें पुष्पा
दिक तो.

प्रहर, पु० सं० दिवसाचा किं० रात्रीचा जो चतुर्था
श तो.

प्रहार, पु० सं० शस्त्र, काष्ठ, हस्त, इ० कानें मनुष्य,
वृक्ष, इ० कांवर जो आघात तो; २, ला० कठोर
भाषणादिकांचा जो कोणे कांवर प्रक्षेप तो; उ०
स्त्र० दंडप्रहारसो मबेल पणशाब्दांचा प्रहार सो
सवत नाही.

प्रादक्षिण्य, न० सं० प्रदक्षिणपणा.

प्रादुर्भाव, पु० सं० काहीं अधिकरणाचा गयीं कां हीं पदार्थांची समजूतीत यावयाजोगी उत्पत्ति तो; उ० आज याचे शरीरांत ज्वराचा प्रादुर्भाव दिसतो.

प्रादुर्भूत, ३लि० सं० प्रादुर्भाव पावलाजो तो.

प्रादेश, पु० सं० टीव.

प्रादेशमात्र, ३लि० सं० टीव भर.

प्राधान्य, न० सं० प्रधानपणा.

प्रापक, ३लि० सं० प्रापण करणारा तो.

प्रापंचिक, ३लि० सं० प्रपंचसंबंधी जो व्यवहार, ज्ञान, इ० तो.

प्रापण, न० सं० काहीं पदार्थादि कोणेकास किं० कोणेकस्थलीं प्राप्त करण्याचा व्यापार ते.

प्रापित, ३लि० काणेकानें जो पावविला तो.

प्राप्त, ३लि० सं० स्वगतीनें किं० परगतीनें किं० कालादिगतीनें संबद्धकावयाजोगाजो जाला उपस्थित झाला ते उभयतां परस्परें; उ० जातां जातां मध्ये डोंगर प्राप्त झाला, सूर्योदयास मी डोंगरापाशीं प्राप्त झालें; मला दुःख प्राप्त झालें; २, जें करितां गत्यंतर नाही अत्रा प्रकारें उपस्थित झालें काहीं एक कर्म या अर्धीं विधिविरोधता, होणें, असणें, पडणें, इ० कांचें वि०; उ० सर्कारचा हुकूम आला तेन्नां जाणें प्राप्त आहे; ३, स्त्री० प्राप्ति प्रथमतृतीयार्थी.

प्राप्तांश, प्राप्तंश, पु० सं० कोणेक व्यवहारादिकां पासून होत्येजी मिळकत तो.

प्राप्ति, स्त्री० सं० शोन, सावकारी, इ० कां पासून मिळनें

मिळनें जें इत्यादिक किं० त्याचा लाभ ती; १, करव, दुःख, रोग, इ० कांचीजी लब्धि ती; २, खुदरत.

प्राप्तिपुरुष, पु० जास भगवत्स्वरूपाचा साक्षात्कार झाला आहे असा जो साधू त्यास ह्म.

प्राप्त्यंश, पु० सं० प्राप्तांश.

प्राप्य, ३लि० सं० गत्यादिकानें प्राप्त करापास योग्य तो.

प्राबल्य, न० सं० प्रबलपणा.

प्राभाकर, पु० सं० प्रभाकर म्हणून कोणी मीमांसक होता त्याचा मतानें जो चालणारा तो.

प्रामाणिक, ३लि० सं० सप्रमाणजो भाषणादिव्यवहार किं० तादृश व्यवहार कर्ताजो पुरुष तो.

प्रामाण्य, न० सं० सप्रमाणता.

प्रामाण्यग्रह, पु० सं० काहीं एक गोष्टीविषयीं हें सप्रमाण असाजो ग्रह तो.

प्रामादिक, ३लि० सं० प्रमादासुद्धें अथथारिथितजो भाषणादि व्यवहार तो.

प्रायः, अ० सं० बहुत करून.

प्रायश्चित्त, न० सं० केलेल्या पापाचा किं० कर्मांमध्ये वैशुण्य झालें असतां तज्जनिन प्रत्यापायाचा परिहार व्हावा म्हणून शास्त्रांत उपवासादिकमें सांगितलीं आहेत ते; २, ला० कांहीं लाहान मोठी चूक झाली असतां तदनुसार राजा, ईश्वर, धनी, यां पासून दंड होतो त्यास ह्म.

प्रायश्चित्ती, ३लि० सं० काहीं एक दोष घडल्यासुद्धें प्रायश्चित्तास योग्य झाला तो.

प्रायिक, ३लिं० सं० अवच्छेदकावच्छेदेकरून खालनें असें नवें करावित् व्यभिचारही दिसतो असेंजें प्रमाणादिक तो.

प्रायोपवेशन, ३लिं० सं० प्रायोपवेशन करून बसलेला तो.

प्रायोपवेशन, न० सं० जीवितास कंठाळलेला मुख्य अन्नोदकादिसर्वविषयांभा त्याग करून मरण येई तें पर्यंत इश्वरस्मरण करीत एकासनीं बसावे असा जो नियम धरितो तें.

प्रारंभ, न० सं० वर्तमान देहाचें आरंभक जें कर्म जें या देहानें भांगिल्या वाचून चुकत नाही तें; २, ३लिं० आरंभिलें जें कर्मादिक तो.

प्रारंभ, पु० आरंभ.

प्रारंभणें, आरंभणें.

प्राग्विस्त, ३लिं० सं० प्रारंभ करण्याविषयीं कर्त्यानं इच्छिला जो व्यवहार, ग्रंथ, इ० तो.

प्रार्थक, ३लिं० सं० प्रार्थना करणारा तो.

प्रार्थन, न० सं० ईश्वर, राजा, इ० कांतीं आपल्या इष्टकार्याविषयीं अनुकूल व्हावें म्हणून आपल्यास काहीं व्यावें म्हणून जी विनयपूर्वक याचना करितान तें

प्रार्थना, स्त्री० प्रार्थन.

प्रार्थनीय, ३लिं० सं० राजा, गुरू, इ० थोरां पाशीं मागायाचें जें काहीं एक किं० जापाशीं मागायाचें तो राजा, गुरू, इ० तो.

प्रार्थिणें, प्रार्थित करणें.

प्रार्थित, ३लिं० सं० जाची प्रार्थना केली तो राजादिक किं० त्यापाशीं जाविषयीं प्रार्थना केली तें

कार्य

कार्य, परार्थ, इ० तो.

प्रालब्ध, न० प्रारब्ध प्रथमार्थी.

प्रावण्य, न० सं० प्रवणपणा.

प्रावरण, न० सं० शरीरावर पापस्त्रणें बस्यारितें.

प्रावीण्य, न० सं० प्रवीणपणा.

प्रायुष्काल, पु० सं० वर्षाकाल.

प्रादाक, ३लिं० सं० प्रादान करणागार तो.

प्रादाणें, पिणें.

प्रादान, न० सं० जलादिकाचें जें पान तें.

प्राशनीय, ३लिं० सं० प्राशन करण्यास योग्य जें जलादिक तो.

प्राशस्त्य, न० सं० प्रशस्तपणानें.

प्राशिक, ३लिं० सं० प्रश्नसंबंधी जो ग्रंथादिक किं० प्रश्नसांगायास जाणतो जो ज्योतिषी इ० तो.

प्रास, पु० सं० दोन, तीन, चार, इ० अस्तरोशीं अनुपूर्वीं एक आली ती पुनः पुनः अर्थभेद असून याची असा जो दलोकादि ग्रंथामध्ये शब्दालंकार असतो तो; उ० अन्या धन्या कन्या अन्यायन्याय जाणत्या होत्या; एथें अन्या अन्या असा प्रास आहे; २, भाला.

प्रासंगिक, ३लिं० सं० प्रसंगानें जें प्रास तो; उ०

प्रासंगिक गोष्टसंपचून प्रकृत कथा चालूया.

प्रासाद, पु० सं० देव, राजा, इ० कांयें जें मंदिर तें.

प्रासाद प्रतिष्ठा, स्त्री० सं० नूतन देवालय बांधिलें असता तेंथें पूजादिकर्मास योग्यता याची म्हणून जो संस्कार करितान तो.

प्रासादिक, ३लिं० सं० देव, साधू, इ० कां पाखून

प्रासाद

प्रसादत्वेकरून मिळाला जो पदार्थ तो; २, ईश्वर कृपाविशिष्ट मनुष्याने केला जो ग्रंथादिक तो; जाबर सर्वांची भक्ति असती भक्तीने श्रवणादि केलें असतां तदनु रूप ज्ञानादि होतें; ३, रोग्यास बरे करण्याविषयी; शिष्यास पढविण्याविषयी; हातीं धरिलें असतां यश येतें असा जो बंध, गुरु, इ० त्यास ह्म०

प्रासूतिक, १लिंग० सं० प्रसवसंबंधी वेदना, वायु, इ० तो.

प्रास्ताविक, ३लिंग० सं० प्रसंगी उपयोगी पडावयाचा असा श्लोक, स्मरण, इ० तो.

प्रारतुत्य, न० प्रस्तुत पणा.

प्रास्थानिक, ३लिंग० सं० प्रस्थानसंबंधी सुहूर्त, साहित्य, इ० तो; २, न० प्रस्थान द्वितीयार्थी.

प्रापह, पु० त्रिधा विभक्त दिवसाचा प्रथम भाग तो.

प्राज्ञ, ३लिंग० सं० बुद्धिमान् असून शास्त्रादिविषयादिजो जाणतो तो.

प्रिय, ३लिंग० सं० जो जास आबडता मनुष्य, पदार्थ, गोष्ट, इ० तो; २, पु० नायिकेस जो नायक तो; गान प्रिय आह्जे जास तो गान प्रिय, भक्ति प्रिय, इ० स० जाणावे.

प्रियकर, ३लिंग० सं० प्रिय.

प्रियंगु, पु० सं० गळा.

प्रियतम, ३लिंग० सं० अतिशयेंकरून जो प्रिय तो; २, पु० नायक.

प्रियतमा, स्त्री० नायिका.

प्रियंबद, ३लिंग० सं० प्रिय भाषी.

प्रिया, स्त्री० सं० स्वस्त्री, इ० नायिका ती.

प्रीणन, न० सं० कोणेकास दान, सेवा, इ० केंकरून संतुष्ट करण्याचा व्यापार तें.

प्रीत्, ३लिंग० प्रीति पाषलाजो तो; २, स्त्री० प्रीति.

प्रीति, स्त्री० आबड; २, कोणेकाचे परस्परजें सौरस्य ती; ३, सत्तावीस योगांतील दुसरा जो योग ती.

प्रीतिदान, न० कोणेकाचा विद्यादि सद्गुण पाहून संतुष्ट होऊन जे द्रव्य, वस्त्र, इ० देतात तें.

प्रीतिपात्र, न० सं० कोणेकाचे अत्यंत प्रीतीचे स्त्रिया, इ० मनुष्य त्यास ह्म०

प्रीतिवाद, पु० सं० अंतःकरणांत किलमिषनसतां कांहीं एक विषयाचर जो परस्परोंचा प्रीतीनें वाद होतो तो.

प्रीतिविवाह, पु० सं० वधुवरांचें परस्पर घटित न पाहतां जो विवाह करितात तो.

प्रीतिसंगम, पु० सं० दोन नद्या केवल समोरा समोर येऊन जो संगम होतो तो.

प्रीत्यर्थ, अ० सं० कांहीं एक पदार्थाचे किं० कार्याचे उद्देशानें तिकडे द्रव्यादि स्वर्चणें; जाणें, इ० कांचें वि०; उ० शेता प्रीत्यर्थ हज्जार रूपये स्वर्च पडला.

प्रेत, न० पु० जीव गेल्यानंतर जो देह अवशेष असतो तें तो; २, सपिंडयंतउत्तर क्रिया होऊन पितृत्व प्राप्त जास झालें नाहीं तो मेलेला मनुष्यादि.

प्रेतकला, **प्रेतकळा**, स्त्री० मृत्यु आसून आला स्मरणजे कोणेकाचे मुरपाचर पूर्वच्छायेचा

लोप होतु न निस्तेजस्कपणा येतो ती ; २, अपशब्द, फजीवी, इ० केंकरून जी तोंडावर कालिमा येती ती .

प्रेतकार्य, न० सं० मृताची जी उत्तरक्रिया तें .

प्रेतभूमि, स्त्री० सं० श्मशान .

प्रेत्या, पु० कर्मांतर्या .

प्रेम, न० सं० परस्परानें अत्मानें जें सौंदर्य तें ; २, प्रियपदार्थाचा संबंध साळा असता त्याचा प्रीतीने अंतःकरण केवळ तदेकाग्र होती असा जो अवस्था विशेष होतो तें ; ३, कोणेक विषयाचा गायी किं० पुत्रादिपदार्थाचा गायी जी अतिशयित प्रीति असती तें .

प्रेमपान्हा, पु० प्रियजो पुत्रादिक त्याचा दर्शनादिसंबंधानें जो पान्हा येतो तो .

प्रेमल, प्रेमळ, ३ लि० ईश्वरभक्ति, कथा, इ० कां० चा गायी अतिशयित जास प्रेम तो .

प्रेमा, पु० सं० प्रेम .

प्रेमाश्रु, पु० न० सं० प्रेमदाटल्यामुळें जो अश्रु येतो तें तो .

प्रेरक, ३ लि० सं० प्रेरणां करणारा तो .

प्रेरणा, न० सं० कोणेकासंगकनादि कार्याचा गायी प्रवृत्त करण्याचा व्यापार तें .

प्रेरणा, स्त्री० सं० प्रेरण .

प्रेरणें, कोणेकास प्रेरित करणें

प्रेरित, ३ लि० सं० प्रेरणाकेली आहे जास तो .

प्रेषक, ३ लि० सं० कोणेकास ग्रामांतरादि स्थलीं फठविणारा तो .

प्रेषण, न० सं० पाठविण्याचा व्यापार तें .

प्रेष

प्रेषणीय, ३ लि० सं० प्रेष्यप्रथमाची .

प्रेषणें, पाठविणें .

प्रेषित, ३ लि० सं० पाठविला तो .

प्रेष्य, ३ लि० सं० पाठवायास जो योग्य तो ; २, पु० सेवक तो .

प्रेक्षक, ३ लि० सं० प्रेक्षणकरणास तो .

प्रेक्षण, न० सं० अवलोकन .

प्रेक्षणें, अवलोकिणें .

प्रेक्षित, ३ लि० अवलोकित

प्रोत्सहन, न० सं० युत्थादिकाचा गायी कोणेकासस्तुत्यादि द्वारा उत्साह आणण्याचा व्यापार तें .

प्रोत्साह, पु० सं० बुद्द, दान, इ० कां० चा गायी कोणेकास उत्कृष्ट साळा जो उत्साह तो .

प्रोत्साहक, ३ लि० सं० प्रोत्सहन करणारा तो .

प्रोत्साहित, ३ लि० सं० प्रोत्सहन केलें जावें तों .

प्रोषितभर्तृका, स्त्री० सं० प्रवाशी आहे पतिजीचा अशी जी स्त्री ती .

प्रोक्षणा, न० सं० पदार्थाचा अपवित्रपणा जातुन कुदल्याचा स्पर्शन जल, गोमूत्र, इ० कानें जें सेवन तें .

प्रोक्षणें, प्रोक्षित करणें .

प्रोक्षित, ३ लि० सं० जलादिकानें प्रोक्षक केलें आहे जावें तो .

प्रौढ, ३ लि० सं० वयानें किं० बुद्धीनें जो प्रगल्भ तो ; २, कोणठेपणा जासथें नाहीं सभ्यांस मान्य अला शब्द, भाषण, व्यवहार, इ० तो ; प्रौढ आहे बुद्धिजाची अशा अर्थी प्रौढमनि, प्रौढ

प्रका

प्रकाश, इ० सं० जाणावे.

प्रोटप्रताप, ३ लि० सं० रणादिका नाठार्या जाचे प्रतापाची मोठी रव्यानि साती आहे तो.

प्रोटा, स्त्री० सं० मदनावस्येनें जीची लज्जा जिंकली आहे अशी जी नायिका ती.

प्रोटि, स्त्री० सं० प्रोटपणा ती.

प्रोटिवाट, पुं० सं० पंडितादिवन्त्यानें आपल्यापेक्षां जडपुसणारा भेटेल ते खांपाहून घेउं अशा बुद्धीनें वक्तव्यां शावर दोषाचा विचार पुरतेपणीं न करितां केलें जें भाषण तो.

प्रुवंग, पु० सं० नाबिसावा संवत्सर तो; २, वानर.

प्रुक्ष, पु० सं० एकवृक्ष आहे.

प्रुहा, पु० सं० उदररोगांत भेद आहे.

प्रुत, पु० सं० तीनमात्रां बउच्चार जाणा असा जो आकारादि स्वर तो.

प्रुति, स्त्री० सं० पक्षी, अश्व, मंडूक, इ० कांची उडत जी गति ती.

फकडी, ३ लि० जास फंकव्या एकेरी असतात असें जें जास्वन, नगर, मखमाल, इ० पुष्प तो आणि तादृश पुष्पें जाजबर येत असतात असें जें जास्वन इ० फुल साड तो.

फकत, अ० फक्त.

फकफक, अ० फकाफक.

फकस्त, अ० फक्त.

फका, पु० फक्का.

फकाका, अ० फकाफक.

फकांडी, स्त्री० को० जीमध्ये स्वार्थ नाही, परमार्थ ही नाही, कोरडे कालहरण मात्र होतें अशी जी कोणी रिकामटवळेपणें सांगतो गोष्ट ती स० मारणें धातुयोगीं प्र० प्रा० अनेक वचनांत; २, ३ लि० फकांड्या मारण्याचा स्वभाव जाणा तो मनुष्य.

फकाणा, पु० फक्का.

फकांदा, पु० फक्का.

फकाफक, अ० अनु० फकें मारमारून कोरडे पोहे पीठ, इ० खाणें; मुख्यादिकांनीं घेघेउन गुलाल इ० फंकणें; एकामागून एक एकामागून एक उभडयेत असें ओकणें, इ० कांचें वि०.

फकिका, स्त्री० कांहीं एक अर्थाचे प्रतिपादनार्थ छंदोलंकारादिरहित ग्रंथकारानें रचित जीं वाक्यें तीं प्र०.

फकिरी, स्त्री० फकीरपणा; २, डोल्यांचे दिवसांत फकीरांस देतात जी भिक्षा ती; ३, २ लि० फकीरसंबंधी जो वेश स्वभाव इ० तो.

फकिरीद्राक्ष, न० द्राक्षांत एक जाति आहे.

फकी, स्त्री० फकी।

फकीर, पु० जातीचा बचन असून प्रपंच सोडून विरक्त होत्यातां ईश्वरभजनीं लागलेला जो तो; २, जेल्यांचे दिवसामध्ये त्या देवतेचा प्रीत्यर्थ आंगावर नाडे घालावे, उपासकराचा, भिक्षामागाची, इ० रूप ब्रज जाणे घेतले आहे तो त्या दिवसांत; ३, ला० जासमागे पुढे कोणी नाही असा जो संसारांत एकाकी त्यास स्त्र०.

फकीरफकरा, पु० फकीर, गोंसाची, इ० जो कोणी तो.

फकीरी, स्त्री० ३ लि० फकिरी.

फकीरीद्राक्ष, न० फकिरीद्राक्ष.

फकूड, ३ लि० लोकांस नगणितां, कोणाची अपेक्षानधरितां, आपल्या उत्साहाने स्वतंत्रपणे वर्तणारा असा जो तो.

फकूण, फकून, फकर, अ० अनु० फकाफक परंतु खाणे, फेकणे, इ० क्रियांस एकवारकत्व असतांच हे वि०.

फक्का, पु० पोहे, लाहीपीठ, औषधादि चूर्ण, इ० कोरड्या पदार्थांचा हानानें तोंडांत टाकिताना जो घास तो मारणे इ० घातुयोगी प्र०.

फक्कि का, स्त्री० फकिका.

फक्की, स्त्री० लहानजो चूर्णादिकांचा फक्का ती.

फक्त, अ० विवक्षित अर्थाशीं सहवर्तणारे जे इतर कोणी अर्थ तद्व्यावृत्ति द्वारा त्या विवक्षित अर्थाचे वर्णित व्यंजने केवळ त्याचे वाचक हे अव्यय; उ० फक्त यजमानास मात्र बलाचा भडकी काही नका; पेंढा र्यानी फक्त सोने

आणि

आणि रुपे नेले वस्त्र आवरणस काही शिबलेना हींत.

फकूदिनी, फकूदिशी, अ० फकून.

फजितखोर, ३ लि० फजीतखोर.

फजिता, पु० दे० फजिती; २, जामध्ये पाणी, पीठ, इ० अधिक झाल्यामुळे कि० स्वादिष्टतेस कारण जें मसाला, फोडणी, इ० ते नसल्यामुळे वाईट लागाया सारखा झालेला जो बरण, सांभारें, आचरस, इ० कांहीं पानळपदार्थ त्यास स्त्र०.

फजिती, स्त्री० लोकांत उपहास व्हावयाजोगी जी कोणकास अप्रतिष्ठा प्राप्त होत्ये ती; २, आपल्या शक्तीपेक्षा अधिक जडकांहीं रांकटादि प्रामां झाल्यामुळे कसें फक्त कायकस्त, असें वाटायजोगी होत्ये जी अवस्था ती.

फजीत, ३ लि० व्यवहारापासून घेत असतो जो वेड संवेपणा सृष्टून दोष तो जावे पदरी आला आहे तो; वासना फजीतकरणे स्त्र० पदार्थ भक्षणादि विषयक उठलेली जी इच्छा ती ईष्यात्र कि० यथाकथंचित् त्या पदार्थांचे भक्षणादि केंकरून घालवली अशी करणे.

फजीतखोर, ३ लि० कितीही फजीती साली तथापि लाजनधरितां पुनः पुनः तसेंच कर्म करीत असावे अशे स्वभावांचा जो तो.

फजीता, पु० फजिता.

फजीती, स्त्री० फजिती.

फजीन, न० वाडी, शेत, इ० कोणे कावे जें स्वसन्ता कठिकाण ते

फजीनदार, पु० ठिकाणदार.

फट, स्त्री० कोणेक अर्थीचा परस्पर केवळ मिळून निविड संयोग नझान्या सुद्धे मध्ये राहिला असतो जो यत्किंचित् अवकाश ती; २, ला० भाषणादि व्यवहारी समर्थी न्यूनाधिक भावादि द्वावयाजोगी असले जी जागा ती; ३, रा० दुसऱ्यास फटवाया करितां कोणी कांहीं एक करितो जी लबाडी ती; कोणेकाम फट खणणें त्या० धिक्कारार्थ यत्किंचित् दुःशब्द बोलणें, मा० निषेधविषयीं म०; त्या० फट खणतां ब्रह्मत्या; रांड, लंडी, फजीती, इ० शब्दांचे मागें याचा न्यात्या अर्थीचा अतिशय घोर नाथं याचा म०; उ० हे काम जर मी नकेलें तर लंडी नहे फटलंडी खण; त्या० रांड जवळ रांड गेली आणि फटरांड झाली.

फटक, पु० फटीक.

फटकडी, स्त्री० फटकी; २, फटाका; ३, बांध्याने ठेंगणी, मडपानळ, छानदार, अशी जी स्त्री तिला त्या०.

फट, - कण, - कन, - कर, - दिनी, - दिशी, अ० अनु० अकस्मात् शब्द द्वावयाजोगें फळादिरवाली पडणें, बारउडणें, कोणी उडी मारणें, विचारादि न करितां कांहीं एक बोलणें, मारणें, इ० कांचें वि०.

फटकणें, फटफट शब्द होई असें शूर्पादिकानें धान्यादि झपाट्यानें पाखडणें; २, झडणें मथमार्थी; ३, कोणकानें अधिष्ठित स्थळ समुदाय अनेकानीं आरंभिलेला व्यवहार, इ० झटकन सोडून एकाएकीं त्या पासून एकीकडे होणें; ४, न० अग्न्यादि फटकायाम साधन भूत जो विद्युष्णासारिखा पदार्थ केला असतो तें.

फटकफटका, अ० पायां बरोबर घट्ट बसला नहे, जो जोडा, कि० पारपडले वेळेस वाजणारें जें सूप

इ० संबंधी जो अनेकवार शब्द त्याचें अनु० चालणें, वाजणें, इ० कांचें वि०.

फटकफळी, स्त्री० आंत आसाणा इ० कांचें फल, कि० पाल्याची गुंडळी इ० घालून गजानें रेंडलें असतां जी पासून आवाज होतो अशी वेळूची नळी करितात ती; २, फटकळी तृतीयाधी.

फटकळ, ३ लि० मागें पुढें पाहतां फटकन एखाद्यास शिबी घावी, कि० बीभत्स भाषण करावें, अशे स्वभावाचा जो तो, आणि त्याचें तें भाषण आणि तोंड तो; २, कों० जा मध्ये अनेक संकटें प्राप्त होतात असा विषम जो काल तो.

फटका, पु० काठी; चाबूक, शस्त्र, हान, तोबा, इ० कारी फटशब्द होई असा ताडनासर्थ करितात जो महार बो.

फटकाफटकी, स्त्री० कों० हातानीं, कि० काठी इ० कांनीं एक मेकांस अल्प स्वल्प मारावें, शिबी गाळकरावी, इ० रूप होतो जो व्यापार ती.

फटकाफटकीं, अ० तडका फडकीं.

फटकारणें, कोणेक अर्थ फटकन आत्मसात्करणें, कि० कोणेक काम फटकन करून टाकणें; लापव, अनायासता, खरा, इ० डोळ दारवायाचा असतां मेळवणें, शिकणें, धरणें, इ० धातूंचे अर्थी फटकारणें याचा प्रयोग करितात.

फटकारा, पु० फटका; २, कोणेक कार्या प्रवृत्ति होण्यास प्रयोजक कर्ता इ० कांचे अंगी उठतात जें एकेक वेगातें घेऊन प्रयत्न तें म०; उ० आलों तो पहिल्या फटकाच्यास हजार रूपये मिळवले; ३, कांहीं एकावर लागला असतां बळकट प्रहार द्वावयाजोगा

फट

याजोगा मोठ्यावेगानें येतो जो वासा, पाउस, इ० त्याचा जो सपाटा तो; ४, दे० कोणे कास होतो जो धुताचा सपाटा तो.

फटकावणें, फटकारणें.

फटकी, स्त्री० तुरटी सणून एक तुरट पदार्थ आहे ती.

फटकुरी, स्त्री० कंबलास निदेंनें स०

फटकुर्या, पु० घोंगडया.

फटकून, अ० कोणे कापासून एकीकडे होउन वेगळेपणें मनुष्यादिकानें राहणें, असणें, इ० कां वें वि०; उ० मंडळींनजे व्हां कलह होउं लागला ते व्हां मीं कंटाळून फटकून राहिलों.

फटकूर, न० फटकुरी.

फटफट, अ० अनु० अनेकवार अव्यवहितपणें एकामागून एक एकामागून एक अशे प्रकारें कोणे कास अपशब्द बोलणें काठी, इ० कानें मारणें फलादि पदार्थांनें भ्रुंथांदि कांवर पडणें कि० पडत्येसमयीं वाजणें, इ० कां वें वि०

फटफटा, अ० फटपट.

फटफटीत, ३ लि० नीरकजें शरीर तदवयव, वस्त्र, शैष्य, चांदणें, प्रातः कालींचा उजेड, इ० कां वें तन्निमित्तक पांढरेपणाचा अतिशय वाच्य असतां विशेषण होतें.

फटफटें, न० केळीचे डांगेचा दांडा कि० अन्य कांहीं काष्ठ यांचें फटफट शब्द व्हावयाजोगें मुलांसाठीं खेळणें करितात नें; २, रवटरवटें प्रथमाधीं.

फट

फट्या

फटवण, स्त्री० कोणे कास फटविण्याकरितां लबाडीची करितात जी रचना ती; २, मुलांस फटवायाकरितां त्यांचे हातावर जें कांहीं रवाउ, इ० देतात ती.

फटवणें, कोणे कास मिषादिकानें वंचितरणें.

फटाकफळी, स्त्री० फटकफळी.

फटाका, पु० पोटींदारु घालून कागदाची घडी कि० गुंडळी असत्ये जिला आगलाबिली असतां आवाज होतो तो; २, आंबकादि ल्हा असतां वायूचे योगानें फट्टअसा शब्द व्हावयाजोगी एक प्रकारची जी कागदाची घडी करितात ती.

फटांगा, ३ लि० कों० फटाडा द्वितीयाधीं.

फटाटा, **फटाफट**, अ० फटफट.

फटावळ, स्त्री० आम्रफलादि पदार्थांचा एकामागून एक एकामागून एक फटाफट पडत असतां अशे प्रकारें होतो जो णत ती.

फटिंग, पु० गंड, पोर, इ० रवटलें जाचेपाठींशीं नाहीं असा जो प्रपंचांत एकाकी तो.

फटीक, पु० स्फटिक शब्दाचा अपभ्रंश परंतु चांदणें इ० कांवर पांढरेपणाचा अतिशय द्योतनार्थ आरोग्याचें मात्र प्रयोग करितात.

फट्ट, ३ लि० फटफटीत.

फट्या, पु० दुसऱ्यानें दबावणी दाखविली असतां एकाएकी भ्यावयाचा नाहीं आणि हें केले असतां काय होईल कसें होईल असें वाटून जाचें अवसान गळत नाहीं असा धीट निःशंक जोतो

जाते.

फटयाळ, ३लि० कों० फटकळ प्रथमाधी.

फड, पु० लिहिणें, नाचणें, पत्रावळी लावणें, पंचा
इतकरणें, इ० व्यवहारांची आपआपल्या मांडा
में सहित अशी प्रवृत्तपणें जी स्थिति तो; फड
मारणें, संभाळणें, इ० स्थळीं प्रसंगीं जें उचित
त योगानें तो प्रसंग कशो भितपणें पारपाडणें,
२, प्रा० सकारि संबंधी लिहिणें, कुळें आणणें
त्यांजकडील वसूल घेणें इ० किती एक व्यवहा
रांचें जें अधिकरण तो; ३, वांग्या, मिरवा, उं
स, आलें, हळद, इ० किती एक पदार्थांचें के
लेलें जें शेत तो; ४, पोर्चासजवून तमाशाक
रणारे जे तमासगीर त्यांचासमुदाय तो,

फडकणें, धजादिकांस संबंध होउन लोंबतरा
हिलेले जें वस्त्रादि त्याणें फडफड शब्द करि
त हालणें.

फडकरी, पु० त्यात्या फडाचा जो अधिकारी तो.

फडका, पु० कों० फडकें; फडका फाडून देणें स०
तुकडा तोडून देणें; २, दे० लुगड्याचे आडून
नेसायाचा जो परकोर तो.

फडकी, स्त्री० लहानमुळानीं पांघराच्याचें रंगीत
वस्त्र आहे.

फडकें, न० वस्त्राचा जो तुकडा तें.

फडचा, पु० फडशा.

फडणिशी, स्त्री० फडनविशी.

फडणीस, पु० फडनवीस.

फडतार, फडताळ, न० आंतकांहीं ठेवायाक
रितां भिंतीस चौकट फळ्या लावून जें पेटीसा
रिखें

रिखें स्पल करितात तें; २, दुकान इ० स्थलास
पुढचे अंगास दरवाजा भित न करितां समघीं
पाहिजे तितकें उघडलें जाई लावले जाई अशा
सोईची उभ्याफळ्या लावून जी भिंती सारिखी
रचना केली असत्ये तें आणितद्विशिष्ट जें तें
दुकान इ० स्थल.

फडनविशी, स्त्री० हिं० फडनविसाचा जो अधि
कार ती

फडनवीस, पु० सकारी कारभाराचें जें लिहिणें
त्याजवर मुख्य जो अधिकारी असतो तो.

फडनिशी, स्त्री० फडनविशी.

फडनीस, पु० फडनवीस.

फडफड, अ० बंदूक इ० कांचें, अनेकवार वाता
दिकानें हालणारा जो खडखडीत कागद, वस्त्र,
इ० शिब्यादेण्यास प्रवृत्त जें तोंड इ० संबंधीं
शब्दाचें अनु० शिब्यादेणें, मारणें, वाजणें, इ०
कांचें वि०.

फडफडणें, वस्त्र, कागद, सूप, इ० कारीं फड
फड वाजणें; २, ला० कोणेकानें कोणेकानें उ
द्भूत क्रोधावेशानें शिबीगाळ इ० जे दुर्भाष
ण शब्द तद्विशिष्ट होणें; योजलेले जें मसलत
लग्न, इ० कार्य किं० प्राप्त झालेला किं० प्रा
प्त होईल अशा प्रकारें संभावित जो अधि
कार, रोजगार, इ० त्याणें घडघडणें.

फडफडवणें, फडफडावणें, चपराक, चाबू
क, इ० कारीं कोणेकास फडापड मारणें; पक्षीं
त्याचपराक इ० कांसही कर्मता; २, ला० पु
द्द, वाद, इ० कांचा ठायी कोणेकास पराजित
करणें

करणे; २, विगाहादि कोणेक कार्य-बांगले यथास्थि
तद्वाचिं असें तात्पर्यनधरिनां थोडक्यांत यथाक
थंचित् उरकून टाकरणे.

फडफडौं, अ० फडफड.

फडफडागत, स्त्री० शेत, बाडी, गुरू, दोर, माण
सें, इ० रूपजें संसाराचें खटलें ती.

फडफडाट, पु० फडाड.

फडफडीत, ३लिं० रुक्षपणामुळें जाचें कण परस्प
र विकटतनाहींत आणि कठिण असाजो भान,
सांजा, घुगर्या, इ० पदार्थ तो.

फडफर्मास, स्त्री० राजा, मोकाशी, सभेदार, इ०
अधिकारी, पाटील, इ० कांस आज्ञा करून आ
णवितानाजें शाक, भाजी, पान, पत्रावळ, इ०
कांहींती.

फडशा, पु० देणें, घेणें, इ० व्यापारांची देणें, घेणें,
इ० कें करून किं० कोणेक पदार्थाची खरवणें, अं
गणें, इ० कें करून जी निःशेषता ती.

फडसंपादणी, स्त्री० फडमारून नेण्याचा जो व्या
पारती.

फडा, स्त्री० दशां क्वचिन्ह विशिष्ट जो सर्प त्याचा वि
स्तीर्ण झालेला जो कंगपासून वरचा विभागती;
२, स्त्री० पु० निवडुंगास सर्पाचे फडेसारखेजे
अवयव असताना ते प्र०; ३, आलें, वेखंड, हळ
द, इ० कांचा अनेक अवयव जास फुटले अस
ताना असाजो विशिष्ट कंदा ती तो; ४, पु० शिंदी
इ० कांचे झांबळीचा केरसणी, इ० करायाचे उ
पयोगी अनेकरुपात्यानीं विशिष्टजो तुकडा तो.

फडाड, पु० लाना, बंदुका, शिव्या, फटाका, इ०
कांचें

कांचे फडफड शब्दाचा जो अनिशय तो; उ०
लानांचे फडाडापुटें दूधकाटाचा कांहीं उपाय
नाहीं.

फडाडां, अ० फडफडां.

फडाफड, अ० फडफडा.

फडी, स्त्री० फडाप्रथमाचीं.

फडे, न० गोफणीस किं० गलोलीस मध्ये खडा वे
चायासाठीं विणून जो सर्पाचे फणेसारखा आ
कारविशेष केला असतो तें.

फडयानिवडुंग, फडयानिवडुंग, पु० फडये
निवडुंग, न० जासफडे असताना अशी एक नि
वडुंगांत जाति आहे.

फणका, पु० मोहरी, भिरनी, इ० पदार्थ शरीरा
स लागल्यामुळे अनिशयित होत्येजी आगुनि
द्विजरादियोगानें तस दश होतो जो संताप तो; २
कोणीसर्पो हाटनादिकेल्यामुळे अकस्मात येतो
जो क्रोधाचा वेग तो; ३, विंचू आपलेनागीनें क
रितो जो कोणेकावरप्रहार तो; चारणें, धा० प्र

फणकारा, पु० फणकाद्वितीय तृतीयाचीं.

फणकावणें, विंचवानें कोणेकास फणक्यानें वि
शिष्टकरणें

फणफणणें, ज्वर, क्रोध, इ० योगानें शरीर अतिप्र
संतप्त होणें; २, ताक, दही, इ० अनिशयित आंबूर
ट झाल्यामुळे किं० मोहरी अनिशयित चटल्यामु
ळें वरफेस याचा कांहीं शब्दाचा अशे दर्शनें
पावणें.

फणफणीत, ३लिं० फणफणलेला जो तो.

फणशी, स्त्री० फणसासारखा एक वृक्ष आहे;

२, ३ लि० फणससंबंधी जें लांकूड किं० तन्निर्मि
त पाट इ० पदार्थ तो.

फणस, पु० एक वृक्ष आहे तो; २, त्याचें जें फल तो.

फणसट, न० फणसाचे फळास निदेंनें स०.

फणसपोळी, स्त्री० बरकेगरे घाटून त्याचारस पा
न इ० कांवर पातळ लावून जो पोळी सारिखा पदा
र्थ करितात ती.

फणसंबें, फणसांबा, फणसांबें; न० पु० एखा
दे फणसाचे झाडास छत्राक सदृश एक अवयव
व कुटत असतो तें तो.

फणा, स्त्री० फडाप्रथमाधी; २, पु० फडातृतीया
धी; ३, केळवंडीचे दांड्यास जे अनेक घड अ
सतात ते प्र० तो; ४, दे० गुहाज इ० कांचेदायी काही
ल इ० कांतील गूळ इ० निरपून काढायासाठीं
लांकडाचें आडुत केलें असतें तो.

फणाणणें, फणफणणें.

फणी, स्त्री० केशादिविंचरायास साधनभूत जो
हस्तिदंत, काष्ठ, धातु, इ० कांचा अनेक दांत्या
नीं विशिष्टपदार्थ असतो ती; २, वस्त्रविणत्ये
समयीं तंतु दांसून बसवायाचे उपयोगी एक
आडुत असतें ती; ३, रा० फडी; ४, पु० सर्प.

फणार, न० फणी, कुंकुवाचा करंडा, आरशी, इ०
पदार्थ ठेवायासाठीं जुजदाना सारिखी पिश
वी केली असत्ये तें.

फणणा, पु० दे० फना.

फतकण, फतकल, स्त्री० थबकण.

फतरडा, ३ लि० रा० फताडा प्रथमाधी.

फताडा, ३ लि० विशोभित दिसाचा जोगाचापट
असून पसरट जो शेंग, शिंग, मनुष्यांदि कांचें
तोंड, इ० पदार्थ तो; २, आडवीं बाहेर वाढतगे
लेलीं जीं शिंगें किं० ताडिशिष्ट लैस, टोणगा, इ०
पशु तो.

फतुला, पु० को० नपुंसक जो तो.

फते, स्त्री० वादयुधादि जें कांहीं मोठें काम स्थावि
षयीं प्रवृत्त जो कोणी त्याचा तें काम यथास्थित
सिद्धीस गेल्यामुळें होतो जो उत्कर्ष ती; स्वारी,
उद्योग, काम, इ० फते होणें स० स्वाभिमतातु
रूप सिद्धीस गेल्यामुळें जी उत्कर्षावस्था ताडिशि
ष्ट होणें.

फतेमारी, स्त्री० गलबतांत एक भेद आहे.

फतेल शकर, न० शरीराचें अनिशयित स्थूल जा
चे अंगां आटोपना हीं असें जें मनुष्य, गुरु,
इ० त्यास स०; २, पु० दे० कोणत्याही कामा
चे वायीं प्रवृत्त साला असतां जावीं प्रायः फते
च होत्ये असा जो मनुष्य त्यास स०.

फत्तर, पु० हिं० दगड, प्रायः लाक्षणिकार्थी प्र०.

फत्तरफोड, स्त्री० मूर्त्तिस बोधकरणें कांहीं एक
कठीण विद्या शिकणें इ० रूपजें अतिकठीण का
म त्यास स०; पक्षीं त्याकामाचें ही विशेषण
होतें.

फत्ते, स्त्री० फते.

फत्य, न० दे० फते.

फत्या, पु० किल्याचे तटावर गस्ती बराबर चौक्या
चौक्यानी फिरवायाचा एक सोदा असतो तो.

फं, पु० हिं० बंड उठवावें, लोकांस लुटावें, दुसऱ्या वरना हीं नाहीं त्या आदावती घालाव्या, फिनूर करावा, इ० रूपजे ग्वेळ ते प्र०, जेणेकरून सर्कारचा अपराधी होतो; २, अबरूचे सभ्यजे लोक त्यांचेरीतीस विरुद्धजे रांडबाजी, लावण्याऐकणे, तमाशाकरणे जुगारखेळणे, इ० मनस्वी खेळते प्र०; ३, अयोग्यलें करून विवक्षित जो कोणे कव्यापार त्यास स्त्र०; उ० तुलीं इतः पर सावकारीने फंदांत पडूं नका.

फंदफिनूर, पु० फिनूर इ० जो फंद तो.

फंदी, पु० हिं० नाच, तमाशा, दारू, भंग, इ० व्यसनें प्रसिद्धपणें बाळगून लोकमर्यादानगणितां स्वछंदपणें वर्तणारा जो तो; २, ३ लि० फंदफिनूर करणाऱ्याचा स्वभाव जाऱ्या तो.

फद्या, पु० तो व्याचें एक नाणें आहे.

फना, **फना**, पु० कोणेक वस्तूचा खाणें, खरखणें. लुटणें, आळणें, इ० द्वारा निःशेषपणें जो नाशतो.

फर, न० कों० स्त्री० ग० पायांचे मूलप्रदेशाचे संधीस संदट झालेले जें पायांचें हाड असतें तें ती.

फरक, पु० हिं० परस्पर अर्थानें परस्पर अर्थीं देशरूप कालरूप कि० न्यूनाधिक भावरूप जें अंतर तो; मनुष्यादिकानीं फरक होणें स्त्र० पें सक्षेणे.

फरकटणें, फरपटणें.

फरकटा, पु० फरगडा.

फर, - कण, - कन, - कर, - कदिनी, - कदिशी, अ० अनु० बस्त्र, कागद, इ० फाडणें. पाय इ० फिरवणें, इ० कांचें वि०.

फरकणें, मनुष्यादिकानीं फरक होणें; २, फिरकणें; ३, दे० पाय इ० कांचें फरकन फिरवणें.

फरकावणें, शालजोडी, पितांबर, इ० उंचें वस्त्र फाटेल, चुरेल, लोळेल, इ० शंका न बाळगतां डोलानें प्रावरण, परिधान, इ० द्वारा शरीरावर धारण करणें.

फरगडा, पु० दे० कागद इ० कांबर शाई, इ० कांचा आडव्या उभ्या बांकड्या निकड्या काढितात जा रेवा त्या प्र०; २, भाषणामध्ये कोणा कोडिनो जें फांदाडे तें

फरडा, पु० आपआपल्या कसबामध्ये पुरापटाईत जो वक्ता, लिहिणार, गाणार, मसलनी, इ० त्यास स्तणतान.

फरडुकें, न० दे० फरडुक.

फरडुक्या, ३ लि० अनेक फरडुकें जाचे पोटांत असतात असा जो तो.

फरडुक, न० दशांताद्यर्थ सर्वत्र उपयोगी पडाया जो ग्या लहान लहान चमत्कारीक गोष्टी कि० स्तणी, इ० वाक्यें असतात ती प्र०; २, जिला मागे पुढें कांहीं संवध नाही अशी प्रकृत गोष्टीमध्ये नियत्य जी अप्रकृत लहानशी कोही एक गोष्ट तें.

फरद, पु० फर्द.

फरपट, स्त्री० कों० कोणेकास हात, तंगडी, इ० धरून फरफर ओढीत नेण्याचा जो व्यापार ती; काटणें धा० प्र०.

फरपटणें, भूमीशीं कुले, मांड्या, इ० घसवटलें जाई असें अधिष्ठित स्थळापासून एकीकडे सरवणें.

फरफट्टी, अ० का० फरफटत फरफटत जाणें, घणें.
इ० कांचें वि०.

फरफट, स्त्री० को० फरफट.

फरफटणें, को० फरफटणें.

फरफटयाँ, अ० को० फरफटयाँ.

फरफर, अ० अनु० मनुष्यादिकांस भूमीवरून ओढी
तनेणें, वस्त्रादिफाडणें कि० त्याणें फाटत्येसमयीं
वाजणें इ० कांचें वि०.

फरफरणें, फाडणें इ० प्रसर्गी वस्त्रादिकानें फरफर वा
जणें.

फरफरवणें, फरफरावणें, को० कोणकास फर
फार ओटणें.

फरफराँ, अ० फरफर.

फरग, पु० फरगी नृतीयायीं.

फरशी, स्त्री० दे० दगडाची जीचीपती : १. त्याचिषा
नी स्नान करायाची जागा इ० स्थलीं लहानशी क
रिनात जी फरस बंदी ती : २. परशुगव्यान्वा अप
भंगशः ४. ३ लि० परशुचेचिह्नानें चिन्हित असें रु
पया, अधेती, इ० नाणें तो.

फरस, पु० चिरेबंदी जी भूमि तो

फरगबंदी, स्त्री० फरसरूपजी बंदिस्त नी.

फरळ, न० को० नाचणी, हरीख, इ० किती एक धान्या
वरील जें टरफल तें.

फरा, पु० फर : २, मनुष्यें, घोडीं, इ० क्रमानें उभींग
दिलीं असतां होत्ये जी पंक्ति तो : ३. धान्यादि मो
जायाचें एक माप आहे : ४. रा० कपाळ इ० कांवर
कु कुसाटिकांचा नीटनेटकान व्हे सगसरी ओढले
जातो मोहापट्टा तो.

फराटा, पु० को० फरगडा.

फराफर, अ० फरफर.

फरारा, पु० ध्वजाम लांबजें फडकें बांधिलें असतें
तो : २. ला० लांबलांबन असतो जो वस्त्राच्या सोगा
इ० त्यास म०.

फराराँ, अ० फरफराँ.

फराशीस, पु० टोपीवाल्यांत एक जाति आहे.

फरास, पु० कचेरी इ० कांचेवायीं बैठका घालणें
राहुट्याडेंरे, इ० उभेकरणें इ० कामावर जें थार
र असतात ते प्र०.

फरासरयाना, पु० हिं० राहुट्या, डेंरे, कनाथा, वे
टका, इ० सरंजाम देवायाचें जें स्थल तो आणि
तो सरंजाम.

फराळ, पु० उपहार : २. रा० पोहे, पीठ, फल, मूल.
इ० जें उपहार साहित्य तो : ३. ला० बोलनाना,
स्वणनाना, लिहिताना, मध्यें कांहीं अक्षरांचें हो
तें जें निगरण तो : ३. नुस्ती घाईनें स्वणतां यामु
ळें कांहींपदांचा फराळ होतो.

फरी, स्त्री० को० अदमणपरिमाणानें माप आहे.

फरोक्त, ३ लि० हिं० विकीत.

फरोक्तरचन, न० स्वरीदरचन.

फर्जी, पु० हिं० गजाचा जो बजीर तो, बुट्यांच्याचेरे
बांत विशेषें करून प्रसिद्धि.

फर्णादीन, पु० गोमंतकी आंब्यांत एक जाति आ
हे.

फर्द, पु० हिं० जा दोनवार, इ० व्यक्ति मिळून वस्त्र.
अलंकार, इ० रूपविशिष्ट जोड होतो त्या व्यक्ति
प्र० : ३. शाळजोडीचें दोनफर्द दोघांनीं घेतले :

उ० गोदांवा जोड केला दोता त्याचे तीन फर्द आहेत आणि एक फर्द पोरीनें हाशिवला : २, चफा हि ती याथी.

फर्दा, पु० तत्का.

फर्मा, पु० कोणेक अर्थाने स्वरूपाची बोधक जी त्या ची प्रत तो.

फर्मान, फर्माना, पु० हि० ठिकाण, वतन. इ० संबंधी जी पान शाही मनद तो.

फर्माचणे, राजा, धनी, इ० काती सेवकादिकांस को णेकगोष्ट आजापिणे.

फर्माशी, ३ लि० हि० पदार्थ निर्मिणारा जो कोणा त्यास याचा प्रकारचा पदार्थ कर अशी आजाक रून पाहिजे तसा करिवला जो वस्त्र पात्रादि पदार्थ तो : २, त्या० रासवटन के असा उन्नम प्रतीचा जो कोणे कपदार्थ त्यास स्व० ; फर्माशी मार इ० स्यतीं गृहपरा काष्ठेचा मार इ० अर्थ होतो.

फर्मास, स्त्री० हि० अमुक काम कर कि० अमुक प दार्थ वृं पाठवुन दे इ० रुप राजादिक सेवकादिकां स करितान जी आजाती : २, राजादि आजाप काकडेस आजाप्यजे सेवकादि त्याही पाठविला जो कोणेक पदार्थ त्यास स्व०.

फल, न० किती एक ओषधि वनस्पति यांस आप त्या नारुण्यावस्थेत आल्यावर त्यांस प्रायः पुष्पानंतर अवयव विशेष उत्पन्न होत असतो जामध्ये प्रायः बीज असते ते जेणेकरून प्रा० त्यांचे जन्मसार्थक होतें : २, पदार्थ व्यापारमात्रा पासून निष्पन्न होतें जें पुण्य, पाप, करुण, दुःख, इत्ये, गुण, इ० कोही एक अपूर्वते : फलोपधान

फलोपधायक, इ० स० कोणेक व्यवहागदिकानें फला संचेणें स्वणजे फलद्रूप होणें : ३, ग्रहयोग, उत्पान, इ० निमित्तानें करुण, दुःख, योग, इ० जें भोक्तव्यत्वे करून प्राप्त होतें तें : ४, त्रेराशिका मध्ये प्रमाण आणि उच्छा या राशीहून विजातीय जो तृतीय राशिनें.

फलकावणे, फरकावणे.

फलग्रंथ, पु० ज्योतिःशास्त्रामध्ये गणिता वाचुन शकुन मुहूर्त प्रश्नांची शुभाशुभफले जा मध्ये िरूपिती अगतात असा जो ग्रंथ तो.

फलत्यागी, ३ लि० कोही एक इस फल प्राप्त होण्याची वे ल आली असता त्यास मयीं कोही बुद्दीस विपयांस होऊन गये भगवे कोटनिघुन जावे आणि त्या फलाचा त्यास वगवा असा स्वभाव जाचा तो : २, कोणी देवयोगानें फलास अंतर तो जोतो.

फलद्रूप, ३ लि० विधक्षित फल जा पासून उत्पन्न जावे असा जो कोणेक अर्थ तो.

फलभोग्य, ३ लि० सं० फल द्वारा उपभोग जाचा घ डतो अस जें वृत्ति, भूमि, इ० तो.

फलम्, पु० हि० करुवर्णांचें एकनाणें आहे.

फलश्रुति, स्त्री० व्रत, स्तोत्र, यज्ञादिकर्म, इ० वि पयक जो ग्रंथ त्यामध्ये त्यांचें त्यांचें फलसाती तले असते असा जो त्याचा विभाग ती : २, फल हिती याथी स्व० : ३, गोष्ट माली खरी आतां ३ तीं स्वगणे भरून फलश्रुति काय.

फलाणाविस्तान, न० हि० सदर फटर.

फलाणा, पु० अमुक या अर्थी हें सर्वनाम आहे.

फलाणाविस्ताना, पु० अमुक नष्टक.

फलाणीविस्तानी, स्त्री० फलाणोंविस्ताने, न०
फलाणाविस्ताना.

फलाहार, पु० फराळ तृतीया र्थावाचून.

फलित, ३ लि० फलआले आहे जाम असा जो वृक्ष
लगा, इ० तो; २, फलद्रूप; ३, वाक्यादिकांपासून
वाक्यादिवृत्तीनें निघतो जो अर्थ नव्याहात्म्यानें
जें अर्थान्तर भासनें जावर त्या वाक्या र्थाचें पर्य
वसान होतें; उ० त्याची आज्ञा होईल तर मीं जा
ईन यावरून तो त्याचे आज्ञेन वागतो असें फ-
लित होतें; उ० दिवसासमयेणारनाही या वाक्या
वरून रात्रीयेईन असा अर्थ फलित होतो.

फलितार्थ, पु० कोणे कवाक्यादिकांपासून फलि
तजो अर्थ तो; २, फलश्रुतिहितीया र्थी.

फवारा, पु० हिं० हजारीकारजें इ० काचें छिद्रान्वित जें बोंडतें.

फशी, अ० फसून जी संकटावस्था ती त पडणें, देणें,
इ० प्र०; उ० सराईस धान्यघनले नाही यामुळे
फशीपडलीं.

फसकटणें, मसलन इ० कोणेकगोष्टीनें सिद्धीस
नजातां मध्येच घडण्डणें.

फसकणें, फसकटणें.

फसकन, - कर, - दिनी, - दिशी, - , अ०
अनु० धान्यादिकांचे राशीत हातखुपसणें, वां
टी, इ० कांतून धान्यादि ओतणें, गोणी, इ० का
नीं अकस्मात् फाटणें इ० कांचें वि०.

फसकी, स्त्री० मर्कराचा फडपेट, इ० कांचा गयीं
धान्यादिकांचें माघघेणास जो शेट्या इ० अ
धिकारी तो मणास पसा इ० रूपजें दृक्षाचें
धान्य इ० घेतो ती; साळेंतीस फेरें उजळणी

चे दिवशीं पंतो जीस ओंजळ ओंजळ पसापस
धान्यदेतान ती; ३, स्त्रियावर्षभर कि० श्रावण
माशीं प्रतिसोमवारीं नियमानें शिवावर जो धा
न्याचा पसा वाहतान ती.

फसगत, स्त्री० व्यवहारीं संधानचुकल्यामुळे
होतो जो फशीपडलेपणा ती.

फसगपत, फसगयबत, स्त्री० फसगत.

फसणें, चिखल, रेती, इ० विशिष्टस्थलांत मनुष्य
कि० गोमहिष्यादिपशूनी फसकन आंत जाणें;
२, ला० कोणेकानें कोणेकव्यवहाराचा परिणाम
प्रतिकूल साल्यामुळे अनिष्टावस्थेंत पडणें; ३,
कोणेकव्यवहारानें कर्त्याची अनवधानता इ०
कारणामुळे प्रतिकूल परिणामविशिष्ट होणें;
४, कोणाजवळ ठेविलेले कि० कर्जी दिलेले जें
दव्यादित्याणें आपले हातासनयेई अशी अ
वस्थेंत पडणें.

फसफशीत, ३ लि० मध्ये विकणाई नाही असा
जो पिष्टादि पदार्थ वाळवट जमीन वाळू इ० गो
फसफस, अ० अनु० चालतेसमयीं वाळवेंत
पायरुतणें वाळूउडणें इ० वि०.

फसफसणें, रा० महिष्यादिकांनीं फळफळ मुन
णें.

फसफसां, अ० फसफस.

फसल, स्त्री० घोडें, मूल, इ० कांस पुष्टकायचा
करिनां ओला हरभरा, तूप, रवारीक, इ० जें
खुराकचारीतान ती.

फसलदंगाम, पु० धान्येपिकून सिद्धात्वानंतर
वाहल्ये करून कयविकय व्यवहारयोग्यता जो

दिवसांन असत्ये असाजो काल तो .

फसवणी , स्त्री० कोणेकास फसविण्याचा जो व्यापार ती .

फसव्या , ३लि० दुसऱ्यास फसबाबें असास्वभाव जांचा तो .

फसाफस , फसासों , अ० फसफस .

फस्त , ३लि० लुटणें , जाळणें , खाणें , इ० दारुनिःशेष नाहींसाकरून टाकला जो पांघ , देश , अन्नादिपदार्थ , तो .

फळ , न० फल ; २ , पिठाचा एकभक्ष्यपदार्थ कसित असतात तें ; ३ , दे० भाला , बरवी . इ० कोस जें पानें बसवीत असतात तें .

फळ , कण , कन , कर , दिनी , दिशी , अ० अनु० आधारबधकटल्यामुळे एकाएकी लोट बाहेरपडें असें पाणी , इ० सांडणें , चुतणें , इ० कांचें वि० .

फळकर , ३लि० फळाचाचें योग्यतेस आलेली जी गांय , लैस , इ० तो .

फळकवणी , न० अनिपातळ जो वरण , ताक , सांबारें , आंबटी , इ० पदार्थ त्यास मिंदेंनें स० .

फळण , स्त्री० गोमहिष्यादि पशूंचे फळाचाचें जें दिवस ती .

फळणें , कोणेकानें कोणेकास फलद्रूप होणें ; २ , गोमहिष्यादि पशु कि० पक्षी . इ० कांचें स्त्रियांनी गर्भधारणार्थ मैथुनसंस्कार विशिष्ट होणें ; ३ , को० उघडलेलें जें कवाड , गिडकी , फडताळ , इ० तें लावणें .

फळफळ , अ० अनु० दाणे , पाणी , इ० गळणे .

लैस , इ० कानी मुतणें , इ० कांचें वि० .

फळफळणें , शब्द होई असें फळफळ मुतणें कि० पाणी इ० कानी गळणें , सांडणें , इ० ; २ , कोणेकाचे देशानें अकस्मात् उदयास येणें .

फळफळां , अ० फळफळ .

फळफळावळ , स्त्री० अनेक जातींचीं बरीं बाईं तलहान मोठीं जीं फळें ती .

फळफळीत , ३लि० फारच मोकळा खालेला जो भात , सांजा , डाळ , इ० पदार्थ तो ; २ , फिळफिळीत .

फळभाजी , स्त्री० भोंपळा , पडवळ , इ० फळरूप जी भाजी ती .

फळवला , पु० कचटतप एतदादिक जे अक्षरांचे पांचवर्ग ते प्र० .

फळशाक , स्त्री० फळभाजी .

फळशोभन , न० गर्भाधान स्तणून जो संस्कार तो .

फळश्रून , स्त्री० फलश्रुतीचा अपभ्रंश .

फळाफळ , अ० फळफळ .

फळावळ , स्त्री० नामाप्रकारचीं जीं फळें ती .

फळी , स्त्री० लहानमोठा जो तन्त्याचा तुकडा ती ; २ , आंत दुसऱ्याचा प्रवेश नकाबचा जोगी कटायांन अवस्थित जीमनुष्य , पशु , मेष . इ० कांची पंक्ति ती ; ३ , परस्परस्पर्धेन होतान जे अनेकपध त्याच्यापक्षानें अवलंबून होतान जें पृथक्पृथक् समुदायत प्र० .

फळें , न० कां० विहिरीचें तळीं जीं चोकट बसवितान तींचीं जीं लांकडे तीं प्र० ; २ , नकत्याचा

सरासरी केला असतो जो सोंपाळा में; ३, मोठा जाडू ओबड धोबड जो तन्का में; कोणे काचें फळें पडणें स० पिशा-तोपड्यांमें लांकडासारखें शरीर तादून पडणें.

फौक, स्त्री० आंबा, खरबूज, भोंपळा, इ० फळांचा कि० सूत्रणादिकंद् इ० कोचा-पुण्यांचे पाकळीसारखा लांबट जो तुकडा ती; २, फौ० शिमग्याचे महिन्यांत बोंब मारायाचे पूर्वी जीं बीभत्सयव में सणत असतात तीं प्र०; ३, न० रा० घोणस, फुरसें, इ० कांचे आंगावर जेडाग असतात ते प्र०.

फाँकट, ३ लि० फाँकटल्या सारखे तिर्यकूपसरत गेले जे फाय, लांकूड, इ० तो; २, न० फाँकट हिती याची.

फाँकटणें, मनुष्यादिकांचे पाय कि० तत्सदृश जें दुबळे कें इ० संबधी दोन अवयव ते मध्ये ताणवसे असे दोहांकडे दोन पसरणें.

फाँकटी, स्त्री० पादादिक दोन अवयव फाँकटल्या मुळे ताणले पणानें विशिष्ट जी स्थिति होत्ये ती.

फाँकडें, न० रा० न्याय्यरीति सोडून वितंडवादाचें जें फरडूक ते.

फाँकडा, ३ लि० अकूडबाज जो शिपाई, नायिका, नायका, बत्ता, करकून, इ० तो.

फाँकडी, ३ लि० रा० अनेक प्रकारचीं फाँकडें बोलण्याचा स्वभाव जांचा तो आणि त्याचें भाषणादि तो.

फाँकणें, फाँकटणें; २, एकवजमून राहिले लाजो मनुष्यादिसमुदाय, रक्त, प्रभा, इ० कोही एक त्याणें चहूंकडेस पसरणें; दिशाफाँकणें स०

दिशांचे वायी प्रकाशफाँकणें; बुद्धि, दृष्टि, इ० दिकानीं फाँकणें स० एकाविषयावर सूक्ष्म रूपें नराहतां चहूंकडे पसरणें; ३, पोहे, इ० पदार्थ फस्या मारमारून खाणें; ४, रा० फळादि फाँकी पडत असें कापणें.

फाँका, पु० फळा; कोणे काचें फाँके मारीत फिरणें सृणजे लाभादिका हीं फलनसतां व्यर्थ फिरणें; २, अन्नाचे प्रातिकूल्यामुळे भोजनन घडतां दिवस अति क्रांत व्हावा असा जो भोजन क्रियेचा रखाडा पडतो तो; ३, ३ लि० नियमानें व्हावयाचें जें लाभादितें नहोतां अति क्रांत सत्ता जो दिवस, मास, वर्ष, इ० रूप काल तो; ३० नित्य विक्री होत्ये असें च काहीं घडवनाहीं एखादा दिवस फाँका जातो.

फाँकी, स्त्री० फफिका; २, जोगी, कांडार, व्याघ्र, माजीर, इ० कांचे आंगावर जे पट्टे असतात ते प्र०.

फांग, पु० हि० शिमग्यामध्ये वेश्यादिकांचीं गावयाचीं शृंगाररसप्रधान जीं गाणीं असतात तीं प्र०; २, फाँकहिती याची.

फाँज, स्त्री० एक पाळेभाजी आहे.

फाँजाल, ३ लि० हि० सकरि, साबकार, इ० कांस घावयाचें जें इव्यादि तद्दृष्ट्या अधिकणवळें जें इव्यादि तो.

फाँट, पु० परस्परें ऐकमत्यानें व्यवहारीं वर्तणारे जे त्यांचें परस्परें मिळेनासें सत्त्यामुळे व्यवहारीं होतौ जो भिन्नभिन्नपणा तो.

फाँट, पु० फाँट; २, जुळत आले लाजो पंचाईत

इ० कांहीं व्यवहार त्याविषयीं प्रति कूलजो कोणी घेतो आडफाँट तो ; २, को० भाषण, लेख, इ० कांचे वायीं पूर्वीं नरग्रंथास विरोध दिसाया जोमें पडतें जें अंतर तो ; ४, जासंस्कारानें होडी, गलबत, इ० जलयान चाललें असतें तें फिर याकरितां विपरीत वल्लें धरून त्याजलयानास विपरीतजो वल्लवणी जासंस्कार देनात तो ; वल्लें इ० फाँट धरणें स्व० जलयानास फाँट बसायाजोमें विपरीत धरणें.

फाँट, न० औषधिपदार्थ भिजत घालून तदंश विशिष्ट कृदितानजें पाणी तें.

फाँटक, न० को० जुनेर ; २, दे० आचार इ० कांचे द्वारास फव्याचे अभावीं आडवीं उभीं लांकडे लावून जीकवाडी करिताव तें.

फाँटकर, ३ लि० रा० अल्यस्वल्प फाँटलेलें जें वस्त्र, पर्ण, इ० तो.

फाँटका, ३ लि० फाँटलेलाजो वस्त्र चर्म पर्णादि पदार्थ तो ; २, ला० शरीरानें कि० इव्यसंपनीनें जीरोड तो ; फाँटक्यांत पायशिरणें स्व० कांहीं एक गोष्टी विषयीं लंगडेपडल्यामुळे वैरी इ० कांचा आंत प्रवेश होणें ; ३, यथास्थितपणें चालायास साधनभूतजी इव्यमनुष्यादि सामग्री तीणें करून हीनजोराज्य, संसार, इ० पदार्थ तो.

फाँटकातुटका, ३ लि० फाँटलेला तुटलेला असाजो वस्त्र, चर्म, कागद, इ० पदार्थ तो.

फाँटणें, वस्त्र, कागद, चर्म, आंधरी, पान, भू मि, भिंत, इ० पदार्थांनीं ताणवसणें इ० कारणां

पानें भेदविशिष्ट होणें ; २, ला० एकतन्त्राचें चालणारें जेकोणी त्यांचापरस्परें भिन्नभाव होणें.

फाँटफूट, स्त्री० रूपवा इ० नाणें, भिन्न इ० इमारत, इ० कांचे अंगीं जोफुटलेपणा, तुटलेपणा, इ० रूपदोष ती ; २, ३ लि० दे० फुटकातुटकाजो रूपया ; इ० नाणें तो ; ३, न० रा० फटाके, बंदुका, इ० संबंधीजो थोडाबहुत शब्दतें ; ३० लढाई चालू सली लणतां पण फाँटफूट कांहीं ऐकायास येत नाही तें.

फाँटा, पु० एकेरी अंगानें चाललेलें जें वृक्षाचें कांड, नदी, मार्ग, पत्कि, इ० त्यास आडवा निडवा वत सदृश फुटला असतो जो अवयव तो ; २, लिहि लेलें अक्षरादि खोडापाचें अस्तवा कि० कांहीं अन्यसंकेत असतो तेंथें जें रेषारूप चिन्ह करितात तो ; भाषणादिव्यवहारीं फाँटाफाँटणें स्मरणजें आडवा टापणें ; कोणे काचें नाव, रकम, इ० कोस फाँटा देणें स्व० दूर करणें ; कोणे कास फाँटाफुटणें स्मरणें मंत्रचळ, पिशाच, इ० काबी वेड लागणें.

फाँटाफाँट, स्त्री० मिळून व्यवहार करणारे जेकोणी त्यांची कांहीं कारणानें एकमेकाशीं होत्येजी तुदातूट ती.

फाँटाफूट, स्त्री० समुदितपणें एकत्रजमून स्थितजें मनुष्यादि कोणेक अर्थ त्यांतून एक एकीकडे गेला एक एकीकडे गेला असें झाल्यामुळे होतो जो परस्परान्चा विद्युत्कणणी ती ; २, फाँटाफाँट.

फाँटें, न० जांबाजुजें लांकूड तें.

फाड, सु० गबं इ० उगणू इ० कांस आंतील अंश बाहेर निघायाजोगा पडतो जो छेद तो आणि छेद करण्याचा जो व्यापार तो; २, ला० आंतील सर्व दर्द स्पष्ट द्वावया जोगा कोणेक विषयाचा जो परिस्फोट तो.

फाड, कण, - कन, - कर, - दिनी, - दिशीं, अ० अनु० तोंडावर मारणें, फटाका, इ० कानीं वाजणें इ० कांचें वि०.

फाडणें, वस्त्र, कागद, इ० फाटे असें करणें; ओळ रेष, इ० फाडणें सणजे काटणें; डोळे फाडणें सणजे बटारणें; पट्टी फाडणें सणजे कुळीक डील वसूल घ्यावया करितां अमक्या पासून अमुक घ्यावयाचें अशी याद लिहिणें.

फाडा, पु० पाडाचतुर्थाधीं; कोणेक गोष्टीचा फाडा वाचणें सणजे कोणे कापाशीं इत्यभूत वृत्त कथन करणें.

फाडी, स्त्री० फाडें.

फाडींब, ३ लि० विकाया करितां कि० खर्जाया करितां पाहिजे तितकें फाडून काढलेले जें वस्त्रादि तें आणि फाडून अवशिष्ट राहिलेले तें.

फाडें, न० मेजाया करितां आम्नादि फलें कि० रूप या इ० नाणें इ० कांचे जे पंचकडी, छकडी, इ० रूपसमुदाय घेताना तें प्र०.

फाणस, पु० न० फानस.

फानकील, स्त्री० को० फनकल

फानमाय, स्त्री० शरीराने बातूळ अंगीं वापल्यना हीं अशीं मंद जी स्त्री तीस विदेनें स०.

फाट, स्त्री० को० किल्ला, इ० कांचे तटाचीं जीं भिंताडे.

ताडें तीं प्र०; २, फाज.

फाडणें, दे० काष्ठादिकाचे एके शेवटाचे दोन विभाग दोहींकडे ताणून तें काष्ठादि मध्यें विरणें; २, कोणेकास मोह घालून बुद्धिभेद विशिष्ट करणें.

फाडडा, पु० मोटीजी फांटी ते; २, कोणेक गोष्टीस नवाच फोडिताना जो फांटा तो.

फाडणें, दे० अश्वादि कानीं चालतें समयीं मोठी लांब उडी मारणें.

फांदाडणें, फांदाडणें.

फांदाडा, पु० फांदाडा.

फांदा, स्त्री० रवांदा; २, मेणबत्ती, उदबत्ती, इ० लावाया करितां भिंत, रवांब, इ० कांस जो आंकडा बसविताना ती.

फांदोरी, स्त्री० दे० लहानजी रवांदा ती.

फानस, पु० न० कंधा.

फांपर, न० त्वचेवर पसरलेले, निडलेले, जें रवसूज, विबवा, इ० संबधी क्षत तें.

फांपरणें, को० शरीरावयवाचें पाषाणादिकाशीं घांसले गेल्यामुळे वरील त्वगेंशीं खरूचटणें.

फांपरा, ३ लि० वा० तोंतरा.

फांपा, ३ लि० रा० तोंतरा.

फांप्या, स्त्री० मारधा० यो० प्र० को० धंदा, रोजगार, इत्य; इ० गेल्यामुळे दीन होतुन रर करीत असणें; उ० पेंडार्यानी सर्वस्वने तांचे फांप्यामा रीत बसले.

फांपर, न० फांपर.

फांपरणें, फांपरणें.

फाँफा, ३ लि० रा० फापा.

फाँफूँ, न० टाणाटोणा; इ० व्य, धा० व्य, इ० कां० फाँफूँ करणें स्मृणजे मनस्वीपणें अनेक प्रकारें उडवून निःशेषनाहींसें करणें.

फाँफ्या, स्त्री० फाँफ्या.

फाम, स्त्री० कोणेक गोष्टीविषयीं जें अवधान ती.

फायदा, पु० कोणेक गोष्टीपासून जो लभ्यांश तो.

फार, ३ लि० पुष्कळ; २, रा० कांडायानेपदार्थावर मुसळान्ना जो घाव तो.

फारक, ३ लि० देणें, करणें, इ० द्वारा जा० उलगडा झाला आहे असें जें घाबयानें कर्ज, राजकर, इ० कि० कराया० जें कोणेक काम इ० तो.

फारकत, फारकती, स्त्री० फाररवत.

फारकरून, अ० बहुत करून.

फाररवत, स्त्री० उभयतांन्ना देणें, घेणें, इ० व्य वहार संबंध तुटला असतां तद्विषयींन्ना जो एकमेका पासून लेख करून घेतात ती.

फारफेर, पु० अन्योन्याशीं न्यूनाधिक भावकृत थोडें बहुत जें अंतर तो.

फारशी, ३ लि० फारस स्मृणून देश आहे तेथील जे लोक, भाषा, लिपि, इ० तो; २, पु० पारशी.

फारिखत, न० स्त्री० फाररवत.

फारीक, फारीख, ३ लि० फारक.

फारूनफेरून, अ० पासंग, इ० कृत जें वजनांत अंतर येतें तें नयावें स्मृणून कांहीं वेळा एका पारड्यांत जिनस घालावा दुसऱ्यांत वजन घालावें कांहीं वेळा दुसऱ्या पारड्यांत जिनस घालावा आणि जिनसांन्ने पारड्यांत वजन घालावें अशे

प्रकारें तोलून देणें, घेणें, इ० कां० वि०

फारोळें, न० दे० पाभरीन्ने खुटयांस फाळासारिखे झिलोखंडान्ने अचयव लाविले असतात ते म०

फाल, पु० सं० फाळ

फाल्गुन, पु० सं० चैत्रापासून जो बारावा महिना तो.

फाल्गुना, फाल्गुनी, ३ लि० फाल्गुन संबंधीं जें जैशरतिथि, इ० तो.

फावडी, स्त्री० घोड्याची लीट, गुरांन्ने शेण, इ० ३ जमा कराया करितां कि० फकीर इ० कां० सोळा रयां घावर अडकवाया करितां जें लांकडा० लहानसें फावडें केलें असतें ती; २, ला० कोणेक अर्थाची प्रतिफल संबंधानें होत्ये जी दुर्दशा, ती ती स स्०.

फावडें, न० खोरेंहितीयार्थी; २, शेण, लीट, इ० काढायया करितां नाटशजें लांकडा० करितात तें.

फावणें, कांहीं एक कार्य करायाविषयीं कोणेक सबड सापडणें.

फावती, स्त्री० रा० एका कार्याकडेस गुंतलेला जो त्यास कार्यांतराकडे लागण्याविषयीं मध्यें मिळतो जो कांहीं काल रिकामेपणा ती.

फाँशी, स्त्री० गोमहिष्यादिकांमवेळस पाणीचुंबक ल्यामुळें एकरोग होत असतो ती.

फाँस, पु० पाशशब्दान्ना अपभ्रंश; परंतु गांदूमागें पुढें होवुन जो बलयाकार लहान मोठा होत असतो तद्विषयीं प्र०; ०, दे० बाभूळ इ० क० वे कांट्यांन्ना जो भारातो; कोणेका स्मृणुनी देणें

लणजे गर्बीं देणें.

फाँसकी, स्त्री० पक्षी धरावया करितां जो केशादिकां
चा फाँस करितात ती.

फाँसटणें, भस्म, औषधादिपदार्थ, पात्र, अंग,
इ० फाँस सरासरी फाँसणें; २, रा० नाचण्याचे
परिश्रमानें पाय क्षिप्त विणें किं० कोणेकानें कोणे
काम पाय क्षिप्त असें चालवून श्रमविणें, त्यापरि
श्रमास व्यर्थत्व प्रतिपादनाचा विषय असतां प्र०;
उ० कांहींलाभनसतां उगीच पाय फाँसटीत चार
फाँस जातो कोण; ३, कौ० कोणेकाम भुलनापीनें
मोडून कोणेकव्यवहारीं गुंतविणें.

फाँसटाफाँसट, स्त्री० रा० पायफाँसटत गेल्या
आल्यानें घडतातजे श्रम ती.

फाँसणी, स्त्री० शरीरांतील रक्तनिघाबें लणून व
स्त्रा, इ० शस्त्रानें जे बारीक बारीक छेद करितात
ते प्र०; दुःखावर फाँसण्याटाकणें स्त्र० दुःखावर
रडाग देणें.

फाँसणें, भस्म, विश्वल, रंग, इ० पदार्थ हस्तादिकें
करून घेवून तो हस्तादिक शरकन शरीरादिका
वरून ओढून तें भस्मादि शरीरादिकांस लावणें;
पक्षीं भस्मादिविशिष्ट हस्तादिकास शीकर्मना.

फाँसळी, स्त्री० फाँसोळी.

फाँना, पु० सोकडीं खेळणें, शकुनपाहणें, इ० उप
योगी नारी अंगास जास भिन्न विहें केलीं अस
तान असा हस्तिदेगादिकांचा चौरस तुकडा केला
असतो तो; फाँसासोईचा पडणें, उरफाटापड
णें, इ० स्थलीं अनुकूल रूपें करून किं० प्रतिकूल
रूपें करून घडोनयेत्ये जी कोणेकगोष्ट तीसस्त्र०;

२, सरी, नथ, इ० फाँस एके शेवटास बलयकरून
न त्यांत अडकवायासाठीं त्याचे दुसरें अर्धें जो ओं
कडयासारखा अवयव केला असतो तो आणि तें
बलय आणि आंकडा मिळून जें विशिष्ट त्यासही
स्त्र०; ३, पशु पक्षी यांस धरावया करितां जो फाँस
करितात तो; फाँशांतपडणें, सांपडणें, इ० स्थलीं
एकाचें पेंचाटींत असा अर्थ.

फाँसू, न० नदी, खाडी, इ० फाँस फुटलेला जो लहान
फाँस तें.

फाँसेपारधी, पु० दोर्याचे फाँस करून पशु किं०
पक्षी यांस धरितो तो; २, ला० दुसऱ्यास एखाद्या
पेंचाटींत घालण्याचा स्वभाव जाचा त्यास स्त्र०.

फाँसोळी, स्त्री० पाठीचे कण्यापासून उरापर्यंत
आडवी लागत आलेलीं जीं हाडे तीं प्र०.

फाळ, पु० नांगराचे अग्रास पर्णाकार जो लोखंडा
चा अवयव लाविला असतो तो.

फाळका, पु० केळ, चवण, इ० कांचे डांगेचे एकी
कडल्या भागाचा जो तुकडा तो.

फाळकी, स्त्री० रा० लहानजो फाळका ती; २, ला०
भूमीची जी चिंधी ती.

फाळणी, स्त्री० कोणएक द्रव्यादिसंख्या अनेकांवर
यथायुक्तपणें बसविण्याचा जो व्यापार ती.

फाळणें, रा० फाळणें.

फाळा, पु० शेत, इ० संबंधी जो सारा तो; २, धसला
गणें, इ० कारणानें वस्त्रादिकांचा फाटोन निघतो
जो मोठा तुकडा तो किं० तेंणेंकरून त्यावस्त्रादि
कास पडतो जो छेद तो; ३, रेशमाचें सूत्र रहाटा
वरगुंडाळून जो कोंपरी सारखा रचनाविशेष करि
तात

तात तो .

फाळी , स्त्री० फाळकी द्वितीयाधी .

फाळेढें , न० नांगराचा फाळ घट्ट बसावा लणून त्या अवर जें लांकूड बसविता तें .

फिकट , ३ लि० यत्किंचिद् जो फिका तो .

फिका , ३ लि० हिं० काळेपणा पिवळेपणा तां वडेपणा इ० जो गुण तो जामध्ये कमी असा जो काळा , पिवळा इ० रंग तो आणि तद्दिशिष्ट जो पदार्थ तो ; २, ला० विवक्षित रुचीने कमी जो मधुरादिरस तो आणि तद्दिशिष्ट जो भक्ष्य भोज्यादिपदार्थ तो ; ३, जातें जाचें योगानें योग्यता येत्ये शोभा येत्ये असे जें तेज तेणें करून हीन जो अधिकारच्युत मनुष्य नीरस भाषण इ० कोणेक अर्थ तो .

फिकीर , स्त्री० हिं० चिंता .

फिकूट , ३ लि० फिकट .

फिका , ३ लि० फिका .

फिगारणें , दे० धोंडा , इ० सुगारणें .

फिटणें , आपल्यावरच दलेलें दुसऱ्याचें ऋण , शपथ , शंका , संशय , उपकार , सूतक , डाव , इ० जें काहीं एक अवश्य निरसनीय त्याणे इव्यदान प्रत्युपकार , इ० कें करून निरस्त होणें ; २, नेसलेलें जें लुगडें , धोतर , इ० वस्त्र , किं० त्याचा खुण्या , कासोटा , इ० त्याणें ऋटणें .

फेटेफाट , ३ लि० वि० फिटून निःशेष झालें जें ऋण , डाव , उपकार , इ० तो .

फेटाफीट , स्त्री० ऋणादिकाचा जो निःशेष फिटलेपणा ती .

फिटी , स्त्री० रा० इटी .

फिटू , पु० रा० फिटी .

फिणाफिणणें , दे० कुरमुरणें .

फिणफीण , स्त्री० कुरमूर .

फितणें , एकापक्षावर आमुकूच्य आणि तद्दिश्टपक्षावर प्रातिकूल्य अशा भाषाने असतो जो कोणी त्याणें तद्दिश्ट भाव विशिष्ट होणें ; २, मूल , इ० कामें कोणी खाउ इ० काचा लोभ दाखविल्यामुळें ठरणें .

फितवणी , स्त्री० कोणेकास फितविण्याचा जो व्यापार ती .

फितवा , पु० हिं० फितूर प्रथमाधी .

फितावणी , स्त्री० फितवणी .

फितावणें , फितविणें .

फितावा , पु० फितवा .

फितुरणें , कोणे कामें फितूर करणें .

फितुरी , ३ लि० जापक्षार्ते आश्रयून राहणें तद्दिश्टपक्षास मिळून स्वपक्षास फितूर करण्याचा स्वभाव जाचा तो ; २, बाह्यत्कारी जापक्षाचा लुणवितो तद्दिश्टपक्षाचा आंतून जासपक्षपात आहें तो .

फितूर , पु० हिं० स्वपक्षाशी विरुद्ध होऊन परपक्षास अनुकूल व्हावें असा जो राजकीय लोकादिकांचे अंनः करणाचा धनलोभादि कामुळें होतो भेद तो ; २, ३ लि० वि० तादृश भेद विशिष्ट झाला जो तो .

फित्यावणें , रा० फितावणें .

फिदफीद् , अ० हास्य शब्दाचें अनु० हसण्याचें वि०

निंदा असतां प्र० : २, स्त्री० सशब्द जो हास्यव्यापारती.

फिदा, ३ कि० हि० अवि० यद्विषयीं आपल्या प्राणापेक्षा ही हामला प्रिय अशा भावनेनें विशिष्ट जो तो त्यानाय कादि विषयावर.

फिंदारणें, प्रायः क्रोधावेशानें नाक, डोळे, इ० शरीरावयव पिंजारणें.

फिरक, स्त्री० गाल्येसमयीं घेताना जो कंपती.

फिरकणें, अधिष्ठित स्थल सोडून आसपासचे प्रदेशीं यत्किंचित् संचार विशिष्ट होणें प्रा० निषेधविषयीं प्र०.

फिरकंडा, फिरकांडा, पु० सोईनें कोणत्या तरी तडीस लागवें तेंन लागतां भ्रमत असावें अशी जी कोणे ककार्यास प्राप्त होत्ये गतितो आणि तदनुरोधानें कर्त्यास ही कूटकान होतां तशी च गति प्राप्त होत्ये तो; २, मंडलाकार कि० समूह जातुन पुनः पूर्वस्थलीं यावें इतकी जी गतितो; प्रायः त्या गतीस दुःस्वरूपता प्रतिपादनीय असतां प्र०.

फिरकंडी, फिरकांडी, स्त्री० फिरकांडा.

फिरकी, स्त्री० फिरक : २, वैश्यादिक नृत्यादि समयीं मारिनात जो गरकाती; ३, मळसत्राचा जो नर लघून अवयव असतो ती, कळडा, पाळणा, इ० कांस शोभार्थ कांतीं व अनेक खुंट्या आंबी तें लाबितात त्या प्र० : ४, कांतणें इ० कांस गरगरा फिराया जोगा चक्राकार अवयव असतो ती; ५, सोनें इ० वजन कराय चालहान ताजवा आहें.

फिरिंग, स्त्री० प्रा० प्र० नरवार.

फिरंगाण, फिरंगाण, न० जावें आधिपत्य फिरंग्याकडेस आहे असा जो सुलुख तें.

फिरंगाणी, फिरंगाणी, ३ लि० फिरंगाण संबंध जी चाल, भाषा, वेष, इ० ती.

फिरंगी, फिरंगी, पु० टोपीवाल्यांत एक जाति आहे.

फिरंगूट, न० फिरंग्यास निंदेनें स्०.

फिरणें, चक्रादिकांनी मंडलाकार गति विशिष्ट होणें; २, जादिशेतें लक्षून चाललेला जो मनुष्यादि जीव, मार्ग, नदी, सूत्र, रेखा, इ० त्याणें ती दिशा सोडून इतर दिशेकडे होणें; ३, पुढें जावें, मार्गें यावें, निर्यक् चालावें, इ० रूप अनेक प्रकारचा गतीनी जो कोणेक स्थलीं संचार तद्विशिष्ट कोणे कामें होणें; ४, कोणेक अर्थानें पालटलें जाणें; ५, एक पातुसपडतांच साडांची नवली फिरली; पुन लागतांच पागोट्याचारांग फिरला; मामलेदार फिरला स्त्रणजे कांहीं शिरस्ते ही फिरतात; कोणे कामें कोणे कावर फिरणे स्त्रणजे विरुद्धभाव विशिष्ट होणें; कोणे कामें इत्यादि कोणे काकडेस फिरणे स्त्रणजे हिशेबानें घावें अमें होणें.

फिरवा फिरव, स्त्री० इकडलें निकडेने निकडें इकडे आणि तें काढून तेंलाव तें काढून दुसरें लाव असा जो व्यापार ती.

फिरस्त, पु० जो जेथला स्थायी नव्हे देशांतराहून फिरत फिरत आलेला तो तेथें.

फिरस्ता, पु० फिरस्त; २, एका स्थलीं दुकान न घालितां गावांत घरोघर हिंडून जिन्नस विकणारा जो

जो बाणी, इ० उदमी तो.

फिरून, फिरोन, अ० पुनः.

फिर्याद, स्त्री० हिं० आपला कोणी अपराध केला असता त्या अपराध्याचा शासनकर्ता जो कोणी त्या पाशी किं० अस्मानी, फलतानी, इ० कारणाने होतो जो तोटा त्याचा निरास करणारा जो राजा इ० कोणी त्यापाशी करिनात जें निवेदन ती; कोणे कामे फिर्याद होणे म्हणजे फिर्याद करणे; फिर्यादाजें किं० येणे म्हणजे फिर्याद करावया करितां राजादि कांजबळ जाणें किं० येणें.

फिर्यादी, ३ लिं० फिर्याद करावयासाठीं आलेला जो कोणी तो.

फिशारकी, स्त्री० फुशारकी.

फिशारखोर, ३ लिं० फुशारखोर.

फिशारणें, फुशारणें.

फिशारी, स्त्री० फुशारी.

फिश, फिशो, अ० कोणेक अर्थाविषयीं उँ: यांत काय आहे असें वाटलें असता हाडद्वारविषतो.

फिसकटणें, फसकटणे; २, कोणेक कार्याविषयीं अनुकूल भावें वागत असतो जो कोणी त्याणें रुसवा, निरस्कार, इ० कारणाने विचरणें.

फिसकणें, फिसकटणें.

फिसका, ३ लिं० फुसका.

फिसकारणें, दे० माजर, बाघ, इ० कामे कोधावेशा नें फिस्स अशा शब्दांमं विशिष्ट होणें.

फिसकें, न० दे० केंसतूड.

फिस्स, अ० फिश.

फळकवणी, न० फळकवणी.

फिळफिळीत, ३ लिं० केवळ फळकवणी आलेला जो कडी, सांबारें, दही, इ० पदार्थ तो.

फांट, स्त्री० ऋणादिकांचा जो फिटलेपणा; २, न० रा० बसलेला संधि इ० मोकळा व्हावा म्हणून त्यामध्ये जो लांबट लांकडाचा तुकडा मारावया करितां घेतात तें; ३, यज्ञोपवीत इ० कांचें सूत भोंवतालें गुंडाळून मज्जावया करितां प्रा० धीनीचे प्रमाणाचा जो कांबीट इ० कांचा तुकडा घेतात ती.

फात, स्त्री० स्फीत; २, रेशीम, सूत, इ० विणून दासासारखा एक पदार्थ करिनात ती.

फार, स्त्री० कों० कोणेक स्थलीं गेलेला जो याना, फौज, इ० त्याची तेथून मार्गें यावया करितां जी परावृत्ति ती.

फुडजी, स्त्री० स्त्रिया माम् आणि आत यांस स्०.

फुई, स्त्री० फुडजी.

फुंक, पु० स्त्री० अग्निप्रदीप्तकरणें इत्यापर्यं मुख्य आकुंचित करून घालितात जो वायु तो ती.

फुकट, अ० कोणेका पासून कांहीं एक अर्थ घेतला असतां मूल्य सेवादिरूप जें प्रतिदान करणें लागतें त्याबांधून, कोणेक अर्थ देणें, घणें, मिळणें, इ० कांचें वि०; २, वृथा.

फुकटखातु, ३ लिं० कोणेकाचे घरीं सेवादिन करितां फुकट जेवून राहतो जो तो.

फुकटचा, ३ लिं० फुकट दिलेला, मेळविलेला, जो कोणेक अर्थ तो; हे काम फुकटचें नव्हे इ० स्थलीं अनायासें सहजांत घडवया सारखें नव्हे असा अर्थ.

फुकटचोंट, पु० कोणेक कार्यां करावा लागतो जो खर्च वेच किं० आंगमेहनत तें करितां त्या कार्या

विषयींचा फुकट गोष्टी मात्र सांगण्या आणि लाभ समयीं मात्र पुढें जावें अशें स्वभावाचा जो त्यास ल०.

फुकटचोद, पु० पदरचा पैसा नखरचतां फुकटचे फुकट कांहीं भोग्य पदार्थ मिळाला असतां निजाजरे पणी उपभोगिण्याचा स्वभाव जांचा त्यास ल०.

फुकटपसारा, फुकट हांसण्याचा स्वभाव जांचा तो.

फुकटफाकट, अ० फुकट अशा प्रकारें कोणेक अर्थ मिळणें, देणें, इ० कांचें वि०.

फुकटफुका, अ० रा० फुकटफाकट.

फुकटबिसनी, पु० फुकटचोद.

फुकटशाई, ३ लि० फुकटचा.

फुकटाफुकट, **फुकटाफुकटी**, अ० फुकटफाकट.

फुकटावारी, अ० फुकट अशे प्रकारें मिळणें, खरचणें, इ० कांचें वि०.

फुकटया, ३ लि० फुकटचोंट.

फुकण, न० रा० आंतील अंश किडीनें खाल्यामुळें पोकळ केवळ हलका खालेल्या जो तांदूळ इ० दाणातें

फुकणी, **फुकणी**, स्त्री० अग्न्यादि कांवर फुकर घालावा कि० भाता इ० संबंधी वायु बहावा इत्या धर्ष जी वेळू, ताम्रादि धातु, इ० कांचा नळ्या केल्या असतात त्या प्र०; २, गळेसरी कराबया करितां कांच, सवर्ण, इ० कांचे बारीक बारीक नळ्यांचे आकाराचे करितात जे मणी ते प्र०; ३, दे० फुकण; कोणेकाचे हातापायांचा कि० हाडाचा फुकण्या होणें स्पर्णजे त्याणें अतिशयि त कृश होणें.

फुकणें, **फुकणें**, मुख वायूनें कि० भात्याचे वायूने अग्न्यादि संबंध करणें; २, सनई, करणा, इ० मुख वाघ वाजायासाठीं मुख वायूने संबंध करणे; ३, भाता आंतून वायुनिघाया जोगा हालविणें; ४, सर्पादिलस्यावर शाबरादि मंत्र प्रयुक्त करणें; कोणेकाचे कान फुकणें ल० त्यास मंत्रोपदेश करणें कि० अंतःकरण वृत्ति बळवायासाठीं कांहीं कानमंत्र सांगणें; कोणेक गोष्ट, बातमी, इ० फुकणें ल० कोणेक विवक्षित स्थलीं पोंचे असें लेखादि द्वारा करणें; देश, गांव, भांग, तमारवू, रसायन, इ० फुकणें ल० जाळून भस्मसात् करणें; दौलत पैका, इ० फुकणें ल० उधळून निःशेष करणें; फुकून पायटाकणें स्पर्णजे दूरवर पाहून बहुत विचाराने वागणें; पोरांनीगडी फुकणें ल० गालफुगवून वरबुझ्या मारून फुत्कार करावा असा मित्रता तोडण्याचा मुलांचा संप्रदाय आहे त्याप्रमाणें गडी तोडणें.

फुकर, पु० फुक.

फुकरणें, अग्न्यादिक फुकराने संबंध करणें.

फुका, अ० फुकट परंतु याचा प्रयोग व्यवहारीं संकुचित ग्रंथां सर्वहोतात.

फुकाचा, ३ लि० फुकटचा.

फुकारा, पु० दे० फुकर.

फुकी, **फुकी**, स्त्री० एकीबेकीचे खेळामध्यें हातांत कांहीं नघेतां मूढवळती असतां त्यांत होतो जो इत्याचा अभाव ती.

फुगत, ३ लि० फुगीर.

फुगडी, स्त्री० एकमेकांचे हात कि० हंड धरून मंडलीकार

कार फिशर्वे किं० एकमेकासमोर वसून उडयामारी त युद्धे जावें इ० रूप फुगडी फू असा शब्द करीन क रायाचा अनेक प्रकारचा कीडा आहेत त्या प्र० .

फुगणें, वायु आंत भरल्यामुळें कोणे कपदा र्थाने स्थूल होणें; २, ला० आंत कांहीं एक द्रव्यादि भरल्या मुळें पोटा, पिशवी, गांठोडे, इ० कांटे वरील आवरण ताढलें जाई असें स्थूल होणें; ३, वायूनें किं० जलानें गतिनिरोध साल्यामुळें तुंबणें; ४, रुसणें; ५, फुगारणें; ६, प्रकरणादि कोणेक अर्थ आंत विवक्षित अनेक अर्थ शिरल्यामुळें मोगा दिसा या जोगा होणें; ७, कांहींनाहीं स्नान होतें पण बेरीज करतानाच पहाकेबटीरकम फुगली ती; हे असे आहेत तसे आहेत स्नान तुस्ती उगीच फुगिलें होतेत पण आंत कांहीं नाही.

फुगवटी, स्त्री० पोटा इ० शरीरावयवांस वातविकृतीने किं० वायु जल यांचा गतिनिरोध साल्या मुळें त्यांस येतो जो फुगलेपणा ती.

फुगवणी, न० तुंबारा बसल्यामुळें फुगून जमलेलें जें नद्यादि कांठें पाणी तें; २, स्त्री० आंत कांहीं तादृश ऐवज नसतां उगीच स्तुतीने कोणेक अर्थास फुगविण्याचा जो व्यापार ती.

फुगवशी, स्त्री० पोटा इ० शरीरावयव संबंधी जी फुवटी ती.

फुगा, पु० कागद इ० कांथा पिशवी सारखा आकार करून आंत वायु किं० उदक कोडिलें असतां फुगून नटतटीन जो आकार होतो तो; २, जलादिकांन्ना जो बुडबुडा तो; ३, तत्सदृश शरीरादिकावर अग्नि संयोगादि कारणाने जो उंच पटा

उरतो तो; ४, हजारी कारंजे इ० कांथा फुगीर जो सुखावयव असतो तो.

फुगारा, पु० फुगा तृतीय वनु र्था र्थी; २, जल, वायु, पोटा, इ० कांथा फुगलेपणाने विशिष्ट जी स्थिति तो.

फुगीर, ३ लिं० कांहींसा फुगलेल्या सारखा दिसतो जो आकार आणि तद्दिशिष्ट सुरादि शरीरावयव, अळंकार, भांडें, इ० कोणेक पदार्थ तो.

फुगें, न० वा० मनुष्याचे आंगावर जादेची येतात तें.

फुगोशी, स्त्री० फुगवशी.

फुटक, ३ लिं० कां० फुटकें जें पात्र, रुपया, इ० नाणें मध्येमध्ये फुटून पडलेला जो शोनाचा बांध, किल्याचा तट, इ० किं० तद्दिशिष्ट शेत, किल्ला, इ० तो.

फुटकपात्र, न० फुटून छिन्नभिन्न झालेले किं० कंबळ फुटांया जोगें झालेले जें पात्र तें

फुटकर, ३ लिं० वा० फुटक.

फुटकळ, ३ लिं० विवक्षित जो विशिष्ट ममुदाय तद्पुनवे असा जो विभागात्मना पावलेला कोणेक अर्थ तो; ७, तुस्ती सगळी तसवी घ्याल तर सोई वा रपडेल एकेक दोन दोन अर्शां फुटकळ घ्याल तर महाग पडतील; २, मधले मधले अंश जावें गेले आहेत अतएव अखंड नवे असा जो ग्रंथ, शोनाचा बांध, तट, इ० तो.

फुटका, ३ लिं० फुटून छिन्नभिन्न झालेला जो पात्र, काष्ठ, पाषाण, नाणें, इ० पदार्थ तो; २, अंधत्व पावलेला डोळा, बधिरत्व पावलेला कान, आणि दुर्दशापन्न झालेले देव तो; ३, फुटकळ जीरकम इ० तो; ४, फुटरा जो कागद किं० शाई तो.

फुटणें, दगड, काष्ठ, पाष, फोड. ३० मूर्तपदार्थ-
 त्याणें किं० संसार, व्यापार, मसलत, ३० अ
 मूर्त अर्थ त्याणें आंतील अंश उघड व्हावया
 जाणें भेदविशिष्ट होणें किं० भेदपावून अने
 कसंदरूप होणें किं० विशिष्ट अवयवीपासू
 न कोणेक विभागानें खंडरूपें करून भिन्न हो
 णें ; २, अनेक व्यक्ति एकत्र जमून झालेला जो
 सेना ३० समुदाय त्याणें विसकळीत होणें किं०
 त्याचें अवांतरावयवानीं व्यापारून निराळें हो
 णें ; ३, एकमत्यानें कोणेकाशीं एकरूपता पा
 वलेला जो कोणेक त्याणें तें मतसोडून भिन्न
 होणें ; ४, कोणेक अधिकरणाचे अभ्यंतरीं अव्य
 क्तरूपें करून स्थितजें कांहीं अवयवादि त्याणें
 व्यक्तरूपें करून बाहेर पडणें ; ५, या पोरसां
 भागोदर वाचा फुटली आणि मग दांत फुटले
 ; ६, कागदाचे किं० शाईचे दोषामुळें एकाबाजू
 स लिहिलेले अक्षरादि दुसऱ्याबाजूस उमटे
 असें होणें एथें त्या अक्षरादिकास शाईस आ
 णि कागदास पर्यायें करून कर्तृता येत्ये ; ७, ता
 क, दही, खीर, ३० कानीं अग्नि संयोगादिका
 रणानें नासून पाणी आणि शिनड्या होत अ
 शी अवस्था पावणें ; ८, फूटसणून जो व्यथा
 विशेष नद्विशिष्ट कोणेक शरीरावयवाने हो
 णें, गोमहिष्यादिकांनीं दुधास फुटणें स० त्यां
 स दूध फुटणें, डोळे, कान, देव, यानी फुटणें
 स० फुटकेपणानें विशिष्ट होणें, कोणेकानें
 आंगां फुटणें स० शरीरानें पुष्ट होणें.

फुटफुटणें, वा० पुटपुटणें.

फुटफूट,

फुटफूट, स्त्री० वा० पुटपूट.

फुटरा, २ लि० हेमंत ऋतूचें वाऱ्याचा संयोग
 ३० निमित्तानें फुटाबें अशास्वभावाचा जो
 पादादि शरीरावयव, भूमि, मृत्तिका, ३०
 तो ; २, अग्निसंयोगानें फुटून आल्या व्हाव्या
 अशेस्वभावाचें जें भात, वरी, ३० धान्य, तो
 फुटवा, पु० कीं० वृक्षलता यांस ऋतु माहा
 त्यामुळें किं० रक्षणीकेल्यामुळें नवाफुट
 तो जो अंकुर समुदाय तो.

फुटळ, स्त्री० रा० भात, हरीक, ३० भरडलेअ
 सतां तांदूळ फुटून बारीक निघतात जा क
 ण्याती.

फुटागूळ, पु० रा० टेंपफुटून अनेक तुकडे झाले
 ला असा जो गूळ तो.

फुटाणा, पु० भिजवून, भाजून, भक्षायसा
 शी खुस खुशीत केलेला जो हरभऱ्याचा दा
 णा तो, फुटाणें फुटणें किं० उडणें स० स
 र्वची किं० खरेचें माषण एतत्संबंधी शब्द
 होणें.

फुटाणी, ३ लि० फुटाण्यासारख्यां वररंगाचीं
 चिन्हे असतात असें जें चीट ३० वस्त्र तो.

फुटाफूट, स्त्री० समुदायावून किं० ऐकमत्यां-
 तून यानें फुटाबें, त्याणें फुटाबें असा जो व्या
 पार किं० तज्जन्यसा समुदायाचा किं० ऐक
 मत्याचा फुटलेपणा ती.

फुटाळ, न० कीं० झाडावरून पडून फुटलेले जें
 फळ तें प्रा० आम्रफलावर प्रसिद्धि.

फुटीर, ३ लि० जागे जाग भेगीनी विशिष्ट

झालेला

सालेला जो हान, पाय, इ० शरीरावयव किं० भिंत, भूमि, मडकें, इ० पदार्थ तो; २, जाचे पोटचें रेशी. म जागोजाग उघडें दिसतें असा जो कलाबतू तो; ३, फुटाराप्रथमाधीं.

फुड्या, ३ लि० रा० पुड्या.

फुडला, ३ लि० रा० पुडला.

फुडवट, ३ लि० रा० पहिलारू जी गाय सैस, इ० तो.

फुडा, पु० रा० पुटा.

फुडो, अ० रा० पुदो.

फुडार, पु० रा० पुदार.

फुडारी, पु० रा० पुदारी.

फुडील, ३ लि० रा० पुडील.

फुडून, अ० रा० पुडून.

फुडें, अ० रा० पुडें.

फुणगी, स्त्री० दिणगी; फुणगीलावणें, टाकणें, इ० स्थलीं कज्जा इ० पेटविणें.

फुणफुणणें, क्रोधाचे शानें संतापलें असतां डोळे लाल व्हावे नाक पिंजा रावें वारंवार रुसकारे टाकावे, अशी जी अवस्था होत असत्ये तद्दिशिष्ट कोण कानें होणें; २, हस्तादिकानें फुणफुणीनें विशिष्ट होणें.

फुणफूण, स्त्री० अग्नीने भाजलें असतां किं० वृश्चि कादिकांन्वा देश झाला असतां पहिलोजो दुःसह वेग तो गेल्यानंतर कोहीं काल राहत्ये जी यत्किंचि न व्यथा ती.

फुदणें, स्फुदणें.

फुन्ना, पु० मोत्यांनी मसबी, कुंचडें, इ० कांस असतो जो रेशीम, इ० कांन्वा गोंडा तो.

फुंपणें, दे० सर्पादिकानें क्रोधाविष्ट होउन फूंकू असा शब्दकरणें.

फुपाटा, फुपाटा, पु० चूल. आगटी, इ० कांचे ठायी पेटलेला जो अग्नि तो विसाल्यावर अग्निकृष्णानी विशिष्ट जी धगधगीत शरव असत्ये तो; २, ला० सूर्य किरणानी फारतापलेली जी धूळ, शब्द, इ० त्यास ल०.

फुफूस, पु० सं० हृत्कमलांत धिबरा सारिखा अने कछिद्धान्वित एक पदार्थ आहे तो.

फुयंजी, फुयी, स्त्री० फुई.

फुरका, पु० भुरका प्रथमाधीं.

फुरगुटणें, फुरगुटाने युक्त होणें; २, रा० रुसल्या मुळें तोड नाक मुरडावें गाल फुगवावे कोणाशी बोलूनये असा जो मुद्दविशेष होतो तद्दिशिष्ट कोणेकाने होणें.

फुरगूट, न० तादृश आदरादि न झाल्या मुळें शेष येउन किं० कोणी स्तृत्यादि केल्या मुळें गर्ब येउन कोणी बोलिलेले असतां धड बोलूनये गाल फुगवावे, नाक मुरडावें, इ० व्हावया जोगा जो अंतः करणांत धर्मविशेष उत्पन्न होतो तें.

फुरडी, स्त्री० वा० कसर लघून जो तळें इ० कांचे ठायीं कंद होत असता ती.

फुरडूक, न० रा० फरडूक.

फुरण, न० युत्थादि कोणेक कर्माविषयींन्वा जो उत्साह त्यान्वा आवेश शरीरांत होउ लागला लणजे जो कपसदृश शरीरांत विकार उत्पन्न होतो तें.

फुरणें, स्फुरणें या अर्थां कोणी ल०

फुरफुरणें, अश्व, गर्दभ, खेचर, यांना नाकाने जो फुरफुर शब्द होतो तद्द्विशिष्ट त्याणीं होणें; २, ते लांश विशिष्टजें करवंदी, शिसवाचें काष्ठ, इ० इ धन त्याणें जळत्येसमयीं फुरफुरवाजणें याअर्थी पक्षी त्याअग्नीसंही कर्तृता; ३, लहान बालकानें ओष्ठानी जोफुर असा शब्द होत असतो तद्द्विशिष्ट होणें; ४, नेत्रादि शरीरावयवाने स्फुरणें विशिष्ट होणें; ५, जिह्वा, हात, इ० जाजा इंडियांच्या जो जो बोलणें, मारणें, इ० व्यापार तद्द्विषयीं वा उक्ता हाने त्यात्या इंडियांचे स्फुरण विशिष्ट होणें.

फुरफुराटें, पु० फुरफुर शब्दाचा जो अतिशय ता.

फुरफुरी, स्त्री० फुरफुरे, न० इ० हरभज्याचे पिटाचा तळून तोंडीं लावण्या करिता एकपदार्थकरीत असतान ती तें.

फुरफुर, अ० असु० काष्ठ, करवंदी, इ० कांचें जें जळतांना वाजणें इ० त्याचें वि०; २, स्त्री० अग्नि, अश्व, इ० संबंधी जो फुरफुरण्याचा व्यापार ती.

फुरसत, फुरसूत, स्त्री० फावती; २, पुढें होणारजें कोणक कार्य त्याला विवक्षित अबधी पासून मध्ये असतो जो कालरूप अस्काश ती.

फुरसें, न० एकसविष जिवाणू आहे.

फुरारणें, फुरफुरणें पंचमार्थी.

फुलकारी, ३ वि० जाजवर विणकरीं विजातीय रंगाचे स्याचे फुलांचे आकार उद्विले असतात ती; २, स्त्री० प्रत्यक्षरीं फुल या शब्दाचा उच्चार करावा अशासंकेताने कोणेक भाषेचें करितान जें भाषांतर ती.

फुलगोटा, पु० पिठये साखरेंत एक भेद आहे.

फुलछडी, स्त्री० फुलें गुंफून हातीं घ्यावया करिता जो छडीसारखा आकार करितान ती.

फुलजी, पु० कौणी स्तूत्यादि केल्यामुळे रघुलून जें खटले तें कराव्या जोगा अनुकूल स्याला जो त्यास ह०.

फुलझडी, स्त्री० फुलबाजी.

फुलझाड, न० जाचें फूलच प्रधान असें जें गुलबास, कनेर, जाखंद, मोगरा, इ० झाडतें.

फुलणें, पुष्पफलिकेंने पुष्परूपता येई असें विकसित होणें याअर्थी पुण्यासही कर्तृता; २, तांदूळ, जोधवा, इ० कानी अग्नि, जल, इ० संयोगा नें लाही इ० रूप परिणाम व्हाया जोगें उमलणें; ३, छिद्रादिकांत बसवाव्याचा जो धातूचा खिळा इ० त्याणें अग्रभागीं होकल्यामुळे रुदा वून फुलासारख्या आकारानें विशिष्ट होणें; ४, फुलफुलणें प्रथमार्थी; ५, वृक्षलतादिका नी पुष्पविशिष्ट होणें; ६, ला० गाय, अश्व, इ० पशूनी जागे जाग फुलासारख्या द्विपक्ष्यानी विशिष्ट होणें; ७, घोंगडी, सरबलान, पासोडी, पितांबर, इ० वस्त्र किं० कार्पासादिकांचें जें मंत्र पाणी त्यांजवर येत असतें जें फूल तद्द्विशिष्ट होणें; ८, भराने वृक्षफुलें लागला लक्षण जें साकेबळ पुष्पमयदिसतो तद्दत् दिसावा जोगें कोणेक स्थलाद्यधिकरणानें त्रिच विचित्र वर्ण विशिष्ट जें मंडुप्य पशु, कीटक, इ० तिहींकरून निबिडव्यास होणें.

फुलपगर, न० स्त्रियांचें एक पुष्पसदृश शिरोभूषण आहे

आहे.

फुलपात्र, न० रामपात्र.

फुलफुलणें, क्रोधाद्यावेश्मि श्वानमार्जारादिकांशें पुच्छ, केश, मनुष्यादिकांची नासिका, इ० कांनी प्रफुल्लित होणें; २, जाणें, घेणें, लढणें, इ० व्यापार करण्याविषयीं कोणेकांचे उत्साहविशिष्ट होणें.

फुलबरडा, पु० रुपारिंन एक भेद आहे तो.

फुलबाजी, स्त्री० पोटीं दाहू घालून जी कागद इ० कांची क्रीडा र्थ जाळाया करितां नवीं करितात ती.

फुलबासन, न० दे० फुलबासन.

फुलबिसनी, ३ लिं० दे० जाचे हातून कांही एक श्रम स्थावयाचा नाही असा पोशागी जात्यास ल०.

फुलमाळी, पु० फुल साडें लावून फुलें, फुलांचे हार, तुरे, इ० विकून उपजीविका करणारा जो माळी तो.

फुलवरा, पु० बाजरीचे कणसा भोंवता असतो जो पुष्पसमुदाय तो; २, अनेक पुष्पें एकत्र गुंफून चंद्रपिंपळाचें पान, इत्याद्या कारक करितात जी रचना तो; ३, कां० देवावर शोभार्थ पुष्पें फुलें लोंबत बांधून जो रचना विशेष करितात ती.

फुलवात, स्त्री० फुलाचे आकाराची जी कापसनी वात करितात ती.

फुलवासन, न० उदमी लोकां पासून कांही उंच वस्त्र घेत्येस मयीं तें नमळावें म्हणून त्याचे भोंबतें जें शुभवस्त्र गुंडाळितात तें.

फुलारी, पु० फुलमाळी; २, स्त्री० फुलकारी द्वितीयाधी.

फुली, स्त्री० देवसोडून अवशिष्ट जें पुष्प त्याचा जो

कागद

कागद, इ० कांवर रेपानी आकार काढिलान ती; २, तत्सदृश जो कागद धातूचा पत्रा, इ० कांचा आकार करितात ती; ३, रा० कागदाची जी पंचकडी ती.

फुलेल, न० मोगरा, ज्रमेली, इ० पुष्पांचे रूग्ण धाने रूग्णित केलेले जे तीळ त्यांचें जें तेल तें.

फुशारकी, स्त्री० अंगीं तादृश योग्यतां नसतो लोकां त अनिरिकदिसीया जोगी कोणी बाळगतो जी कोरडी प्रतिया जी चाडोस, बोलणें, चालणें, इ० व्यवहारी दिसत असतो ती; २, वाडवार.

फुशारखोर, ३ लिं० अंगीं फुशारकी बाळगण्याचा स्वभाव जोचा तो.

फुशारणें, कोणेकांचे फुशारकीचें विशिष्ट होणें.

फुशारी, स्त्री० फुशारकी.

फुसकट, ३ लिं० कां० फुसक्यापदार्थाचे कोटींत गणाचा जोगा जो पदार्थ ती.

फुस - कण - कन - कर - दिनी - दिशीं - अ० अनु० फुसक्या पदार्थांचे गोडणें, तुटणें, फुसकुली सोडणें, इ० कांचें वि०.

फुसका, ३ लिं० जी बळकटी जात असावी त्या बळकटीचें रहित जो काष्ठ, पाषाण, कागद, मनुष्य, वारा, अग्नि, ग्रंथ, भाषण, लेख, इ० पदार्थ तो.

फुसकारणें, सर्प इ० कांचे फुसकाच्याने विशिष्ट होणें.

फुसकारा, पु० क्रोधावेश्मिने सर्प, मार्जार, गुरू, मनुष्य, इ० कांचा जो फुसका शब्द तो.

फुसकुली, स्त्री० मोठ्याने शब्द न होतां हकूच येता जो अपान वायु ती; २, का० दुसऱ्याचे मर्मास लागावें इ० रूप कोणी समोर न येतां आडून हकूच बोलतो जें कांही एक कुलित भाषण त्यास ल०.

फुस

फुसफुशीत, २लि० को० जाचे आंगी काठिन्यनाही
अनएव फोडायास भेदायास विशेषबललग्नना
हीअसाजो फुजके काष्ठ, शब्दवंटभूमि, इ० पदा
र्थतो; उ० फुसफुशीतअमीनीसरवाके आगले
पोसने.

फुसफुसणे, सर्पादिकांनी फुसफुस असा शब्दकर
णे; २, ला० मनुष्याने दूरफुसफुस असा शब्दभाव
ऐक्यायास जाचयाजोगें हळूहळू बोलणें.

फुसलाबणें, कोणेक कार्य साधून घेण्याविषयीं
कोणेकास खोटीचस्कनिकरावी कांहीआशादा
खवावी अशाअनेक कपटधुत्तीनी स्ववशकरून
नघेणें.

फुस्त, अ० फिस्त.

फू, अ० सर्पादिकांचे फूत्काराचें अनु०; कोणेका
नें फूहोणें स० परकाष्टेचा रोषचढल्यामुळेस
र्वकियासोडून नाकपुडयाफुगडून रुसकारेदा
कीतराहणें.

फूग, स्त्री० फुगाराद्वितीयाधी; २, रा० बाहनेपाणी
वायु, इ० फुगून रहायासाठी गतिरोधार्थ जोव
हाणीचे मार्गास बाध, चोंचडी, इ० कांहीं लावि
नात ती.

फूट, स्त्री० दगड, लांकूड, भांडें, रुपया, इ० कोणे
कपदार्थास फुटल्यामुळे जी नीरपडत असत्ये
ती; २, संघीभूतजे अनेक अर्थ कि० एकोप्याने
स्थितजे अनेकमनुष्यादि त्यांचातो संघ कि० ए
कोपाविघडाया जोगा होतो जो भेदती; ३, गुप्तम
सलत, इ० कांची जीपरिस्फूटती; ४, वायु कि० शै
त्ययांचे विकृतीनें तोतो शरीरावयवफुटतो आ
हे

हे असें वादायाजोगी जी अवस्था अनुभवास येते
ती; ५, फुटाळ; ६, भात, हरीक, इ० भरडत्येसम
यीं तांदूळफुटून बारीक बारीक होनातनुकडेते प्र०
फुटतूट, स्त्री० भांडें, रुपया, इ० कांस फुटलेपणा,
तुटलेपणा, इ० रूपजो दोषती; २, फुटकीं तुटकीं
योंचलेलीं अशींजीं पात्रें, फलें, इ० त्यांचा जो
समुदायती.

फूत्कार, पु० ओष्ठसंकुचित करून बळाने वायु बाहे
रकि० आंत घेतलाअसतां जो शब्द ह्योतो तो;
२, सर्प, गोमहाध्यादि पशु, इ० कांची कोधाचे
शादिकारणाने मोठ्यानी वायु बाहेर टाकिला
असतां जो शब्द होतो तो.

फूल, न० वृक्ष, वल्ली, इ० भूरुहांस तारुण्यावस्था
प्राप्तसाली असतां जो अवयव विशेष घेतअ
सताते जें प्रा० फलोत्पत्तीचें कारण असतें; २,
ला० कोणेक वृक्षाचे फुलासारिखा सोने, इ० धा
तु, कागद, हस्तिदंत, इ० कांचाजो भूषणाद्यर्थ प
दार्थकरितात तें; ३, दारू, इ० संबधी जो अग्नित्या
पासून जे फुलासारिखे अग्नीचे आकारनिघता
तते प्र०; ४, गालिना, सखलानुदुबल्ल कि० सूतयां
वरजो केसरासारिखा अंश दिसतो तें; ५, फुल
लेलाजो अश्यादि त्याचे अंगावर जीं विद्दें अस
तात तीं प्र०; ६, मडके इ० काचेवाचीं उदांचा
धूरजमला असतां त्याचा परिणाम होतुन जो इ
व्यविशेष होतो तें; ७, जस्ताचा अग्निसंयोगानें
लाहीसारिखा होतो जो परिणाम तें; ८, डोळ्यांचे
बुबळावर जो पांढरा छिपका उखलून होत असतो
तें; ९, दगड, काष्ठ, इ० कांचे अंगास जो छत्रक

सदृश अवयव येत असतो जाला दगड फूल स्० ;

१०, सपारी पातळ बारीक कापून त्याचा जो हल-
काचुरा करितात ते; ११, कोणेकपदाचा जो हल
क्रेपणा नदनिशय घेत नार्थ त्यापदार्थास आरोपा
ने स्०; ३० हेंगोरोडे हलके फूल आहे याला न्याय
ला काय सालें; १२, एकवचन साड आहे; कोणे कास
फुलांत घालून नेणें, राखणें, इ० स्थलीं यत्किंचिद् उ
पसर्गनालागू देतां मोठ्या जोपासनेने संभाळून नेणें
इ० अर्थ; फुलाबोलासगांठ फडणें स्० बोलाफुला
सगांठ फडणें; दिव्यासफूल देणें स्० दिवापालवणें;
फूलनाहीं फुलाची पांकळी देणें स्० जितकें घाबें ति
तकें घायास सामर्थ्य नाही सणून यत्किंचिद् देउ
न दिलेसें करणें.

फूस, स्त्री० कांहीं वाईटगोष्ट केली असतां तन्निमित्त
शासन करणारा जो राजा, पति, मातापितरें, इ० को
णी अधिकारी त्यांचें जें त्या वाईटगोष्टी विषयीं गु
प्त रूपें अनुमत तद्दूप जें त्या अपराधकर्त्यास बल
असतें ती; २, पु० मोड आलेला जो नारळ ताडफळ
यांचे पोटी जो फुसफुशीत अंश उत्पन्न होतो तो.

फेकणें, फेंकणें, पाषाणादिपदार्थ दूर जाई असा सु
गारणें; पगडी, पागोटें, इ० फेकणें स्० अकूड दिसा
याजोगें डोलानें डोकीस घालणें; जासूद्, शिपा
ई, घोडा, इ० फेकणें स्० विवक्षित स्थलीं वेगानें
जाई असा करणें.

फेंगडा, ३ लि० मधल्या सांध्याजवळ धनुष्याकार वां
कडा सालेला जो राय तो आणि तद्दिशिष्ट मनुष्या
दितो आणि त्याचें चालणें तो.

फेट, न० रा० फीट द्वितीयाधी.

फेटा

फेटा, फेंटा, पु० लहान जें पागोटें तो.

फेड, स्त्री० आपल्यावर बदलेलें जें कृण, उपकार, डा
व इ० त्याचा प्रतिदानादिद्वारा फेडण्णें जें निरा
स ती.

फेडणें, फिटे असें करणें; नाक कि० भेंडू फेडणें स्०
शिकरणें.

फेडा, पु० मृदंगाचा जो पुडा तो.

फेण, पु० फेन शब्दाचा अपभ्रंश.

फेणी, स्त्री० तारफेणी; २, तोंडीला बायाचे उपयो
गी पापडासारिखा एक पदार्थ आहे; ३, मोठा
जो बनासा ती.

फेन, पु० दूध, तेल, पाणी, मद्य, इ० सद्वपदार्थांचे
काहीं अंशाचा आलोडनादि कारणामुळे जो ह
लकापरिणाम होतो तो.

फेंपरी, स्त्री० बंद करणें कि० होणें याचे योगी प्र० को
णे काची चालली असत्ये जी वाग्न्यना ती दटाव
णी, इ० द्वारा बंद करणें कि० होणें.

फेंफेरें, न० अपस्मार वायूचे योगानें शरीरास कंप
रून मुरवास फेंसया वा आणि मूर्च्छा येउन पडा
वें असा जो विकार होतो तें; २, तस सदृश जो पिशा
च बाधेने विकार होतो त्यास ही स्०.

फेंफें, न० वेंवें.

फेर, पु० घेर; २, कोणेकपदार्था भोंवता जो दोरी, इ०
कांचा फेरा तो; ३, अंतर प्रथम द्वितीय तृतीयाधी;
४, मार्गादिकांस ऋजु सूत्रापेक्षा दीर्घता यावयास
कारणभूत जी वक्रता असत्ये तो; ५, फेरफटा का
प्रा० प्रथमाधी.

फेरघोडी, स्त्री० जाचे आजेंत वागणारा जो कोणी
तो

त्यालाच उलटून गोष्टसांगाची त्याणें एक लुटलें असतां आपण बेकलणावें असा आपले वृत्तीचा करितो जो उलट ती; २, एकदां पुराजु यादि होउन परावृत्त झालेला जो कोणी तो पुनः रवातो जी उलट ती.

फेरणी, स्त्री० क्रमानें कोणेक अर्थावर जो उलटाघालत इ० द्वारा चालनसंस्कार होतजातो तो मुळचा व्यक्तीपासून शेवटचे व्यक्तीपर्यंत साला खणजे होतो जो त्याकियेचा पर्याय ती; उ० पाहिल्या फेरणीस जितकीं अशुद्धें सांपडलीं इतकीं दुसऱ्ये फेरणीस नाहीं सांपडणार.

फेरणें, घोड्यास अनेक प्रकारचा गतीनी व्यापामार्थ किं० शिक्षार्थ आसमंताझागीं चालविणें; २, या आंगाचा त्या आंगावर इकडेचा तिकडे तिकडे उभा इकडे यावेळचा त्यावेळेस त्यावेळचा यावेळेस कांहीं काळ हा कांहीं काळ तो अशो प्रकारें कोणेक अर्थ चालित करणें.

फेरपगडी, स्त्री० फेरघोडी प्रथमा थीं.

फेरपाळीने, अ० पारगी वारगीनें.

फेरफटका, पु० घोड्यास जो फेरण्याचा संस्कार तो; २, ला० एका ठिकाणी खुडकलेला जो मजुष्यादि तो इतस्ततः फिरत्यामुळे जो त्यास चालनसंस्कार होतो तो; ३, शास्त्रादिकांस आवृत्ति, अध्यापन, इ० द्वारा जो चालनसंस्कार तो.

फेरफार, पु० फारफेर.

फेरा, पु० कोणेक पदार्थास मध्ये घेउन त्याचे भोंवनें सुत्रादि फिरून पूर्वस्थलीं आलें असतां त्यासुत्रादिकांची त्यापदार्था भोंवती होत्ये जी व्याप्ति

व्याप्ति तो; २, कोणेक पदार्थाची मंडला कारफिरण्याने जे घून फिरायास आरंभ झाला तेथपर्यंत पुनः यावें इतकी जी गति तो; ३, फेरवतुर्था थीं; ४, प्रा० फेरी या अर्थी; ५, फिरकांडा.

फेरिस्त, न० व्यवहारिक लिहिण्याचे कागदांचा जो समुदाय त्यामध्ये कोणकोण त्या मकरणाचे किती किती कागद आहेत हे समजावें खणून त्यांचें दांबण करून ठेविलें असतें तें.

फेरी, स्त्री० कोणेकाची कोणेकाचे भोंवताली जिधुन निघावें तेथें फिरून यावें इतकी जी गति ती किं० कोणेक स्थलीं जाउंन पुनः माघारें पूर्वस्थलीं यावें इतकी जी गति ती; २, मंडलाकार किं० इतस्ततः फिरत फिरत चालणारा जो कोणी त्याची तीतीं स्थलें आकांत करीत होत्ये जी गति ती; उ० ती सर्वांनी शनीची पुनः त्याचराशीस फेरीयेत्ये; उ० त्यापेदेस सहजांत तुमची फेरी होईल तेव्हां तो जिनस आणा.

फेरीवाला, पु० फेरेकरी.

फेरून फारून, अ० फारून फेरून.

फेरेकरी, पु० फिरस्ता जो उदमी तो; २, नित्यांत भिक्षा घेत नाहीत कांहीं विशेष भिक्षा एकदांस घ्यावया करितां जे घरोघर रोज फेरी घालित असतात भिकारी ते प्र०.

फेल, न० को० जांतीळ दाणा पोसला नाही असा जो वाळ इ० कांची शेंग, हरभज्याचा घांदा इ० ते.

फेस, स्त्री० रा० वेस.

फेंस, पु० फेन.

फेंसट, २ लि० जामध्ये फेंस आहे किं० अमळ हाल

हालल्यानें जाला फेंस येतो असा जो काकवी इ० पदार्थ तो .

फेंसणें, घृतादिपदार्थ हलका व्हावया करितां परा त इ० कांवा ठाई घालून हस्तादिकाने मईन घोटणे .

फेंसणे, वा० भोंपळा इ० फळ अनेक फांकी होत असा कापणे .

फेंसळणें, तक्रादिकाने कांहीं कारणे करून फेंसानें युक्त होणें .

फेंसाटी, स्त्री० फांसहिती याची .

फेंलाव, पु० मनुष्य, वृक्ष, श्लोक, इ० कोणेक अर्थाची पुत्र, पौत्र, शारणा, पल्लव, विवरण, टीका, इ० स्वविस्तार द्वारा पसरून जी स्थिति तो; सावकारी, इ० जो व्यवहार तोही त्याच्या पुरुषाचा विस्तार असं मानून या सावकाराचा फेंलाव या देशांत पुष्कळ आढे इ० प्र० होताना .

फेंलावणी, स्त्री० फेंलावण्याचा जो व्यापार ती .

फेंलावणें, सावकारी इ० कोणेक अर्थ फेंलाव विशिष्ट करणें .

फेंसल, स्त्री० पु० विवादविषय अर्थाचा जो एक रूपनिर्णय जेणे करून त्या वादाची समाप्ति होती तो; २, ऋण किं० कोणेक पदार्थ इ० कांवा फिटणें खर्चणें इ० कें करून जो फडशा ती तो .

फेंसलनामा, पु० वादाची फेंसल झाली असतां तद्विषयीचा जाणें वाद जिंकला त्यास सर्कारांनून जो लेख करून देताना तो .

फेंसला, पु० हिं० फेंसल .

फोक, पु० मध्यें बांकडें तिकडें नहोतां मध्यें शास्ता नफुटतां नीट सरळ गेलें असतें जें वृक्षादिकानें ओळें शाखा कांड तो .

फोंकणें, **फोकणें**, **कों**, विरळविरळ पडे असं धान्य बीजादिक हस्तादिकाने उडवून पेरणें; बानमी इ० फोकणे स्त्र० सर्वत्र प्रसिद्ध होई असें करणें .

फोकलण, स्त्री० कों० टेंडळ .

फोकलणें, रा० कोणे कास फोकानें मारणें; २, कों० टेंडळणें .

फोकाटी, स्त्री० लहान जो फोक ती .

फोकी, स्त्री० गलबताचे नाबीवर जें त्रिकोण लहानसें शीड लावित असताना ती .

फोंड, पु० रा० पाट इ० संबंधी पाणी शिंपणें इत्याद्यर्थ सांवाचें एतदर्थ जी खळी केली असत्ये तो .

फोड, पु० शरीरावर भाजल्यामुळें किं० खरून इ० रोगामुळें जो बुद्धासारखा आकार उठतो तो; २ भाजलेला पापड, जिलबी, उंबर, इ० काचें पान, इ० कांवर जेतसे आकार असताना यांस स्त्र०; ३, स्त्री० न० अम्नादिकल किं० सूरणादिकंद यांचे भाजी इ० करायासाठीं केलेले जे लहान लहान तुकडे ते प्र०; ४, रा० मोठें लांकूड तोडून त्याचे पाडिताना जे करांडे ते प्र०; ५, स्त्री० मुधपणें स्थित जी कोणेक गोष्ट तीचा जो परिस्फोट ती; ६, एकमत्यानें किं० समुदिनपणें राहिलेले जें कोणेक अर्थ त्यांची जी परस्परें एकमेकाशीं भिन्नता ती; ७, हेच बघे पोर एकेजागी बसले असतां कज्जा करतील याजकरितां त्यांची

फोडकरा .

फोडणी, स्त्री० तेलकिं० तूप तप्तकरून त्यांत मोह्या, हिंग, इ० घालून भाजी, सांभारें, इ० कांस मिष्ट वास लागावा म्हणून जें तें संस्कारकद्रव्य सिद्ध करितात ती; फोडणीस टाकणें स्० अग्नीवर भांड्यांत फोडणी सिद्धकरून त्यांत भाजी, इ० पदार्थ टाकणें; २, भोजनोत्तर मुखामेस रुग्ंध याचया करितां खातात जो विडा त्यास किं० विड्यास रुग्ंध लागावा म्हणून त्यांत घालितात जें लवंग, वेलदोडा, पत्री, इ० रुग्ंधिद्रव्य त्यास स्० .

फोडणें, फुटे असा करणें .

फोंडवळी, स्त्री० रा० डोक्रीचे केंसाचे समाप्तीस मानेचा मध्यभागी जीलहानशी रवळी असते ती .

फोडशी, स्त्री० रा० एक वन्य पालेभाजी आहे .

फोंडळणें, रा० फोंडळणें .

फोडी, स्त्री० देवीचा जो फोडती .

फोडींब, ३ लिं० जाळा या करितां उभें फोडलेलें जें लोडूतो .

फोदलणें, **फोदालणें**, संवाडणें .

फोदलपट्टी, **फोदालपट्टी**, स्त्री० संवाडपट्टी .

फोपशा, **फोपसा**, ३ लिं० तादृश घटमूटनचे असें मे दोबूडीनें स्पूल झालेलें शिथिल जें शरीर तो आणि तद्दिशिष्ट मनुष्यादि तो .

फोपीस, न० फुफ्फुस .

फोंफेटी, स्त्री० कों० फोंफेटी .

फोंफेटें, न० कों० फोंफेटें .

फोपणें, रा० विषवा, शेरानाचीक, इ० लागून विडल्या मुळें किं० पिनक्षोभादि कारणानें वरील त्वचा फगून वरयावी अशी जी विकृति होत्ये तद्दिशिष्ट शरीर शरी

शरीरावयव याणी होणें .

फोंफावणें, सर्पादिकानी फुंपणें .

फोफेटी, स्त्री० कों० एक वेल आहे .

फोंफेटें, न० कों० फोंफेटीचे फल तें .

फोल, न० जाचे पोटी कणांश नाही असा जो भात, इ० धान्याचा दाणा तें; २, आंतील कणांश वेगळानि घाला असतां जें धान्याचें नुसतें टरफल रहातें तें; ३, असा वा तो तत्वांश जांत नाही असें जें भाषण, व्यवहार, इ० त्यास स्०; ४, स्त्री० वा० कागदाचें जें एक पान ती .

फोलकट, न० जामध्यें कणांश स्वल्प आहे असें जें धान्य तें .

फोलणें, आंतील कणांश नदुखयतां बाहेर निघे असा भात, इ० कांचा दाणा, नख, दांत, चोंच, इ० कानी सोलणें; कोणे कामें राज्यादिकां हीं एक फोलून फोलून खाणें स्० जाचें हरण करतो त्यास किं० इतरास हाहरण करतो असें नसमजून देतां युक्ति प्रयुक्तीनें निघेल तितका तत्वांश काढून घेणें किं० तादृश युक्तीनी सर्व तत्वांश काढून घेऊन तो राज्यादि अर्थ निस्तत्व करणें .

फौज, स्त्री० हिं० सैन्य .

फौजदार, पु० हिं० चोरी, शिंदळकी, कज्जा, मारा मार, इ० कांचे चौकशी, इ० कामावर जो सर्कागतून अधिकारी ठेविला असतो तो; २, महान .

फौजदारी, स्त्री० फौजदाशचा जो अधिकार ती .

फौजफांटा, पु० फौज, नोफखाना, इ० जें रवटले तो .

फौजबंद, ३ लिं० सेनाबल जापाशीं यथास्थित आहे असा जो राजा, सर्दार, इ० कोणी तो .

व, स्त्री० मुल्लं आपले आईस झ०

वईल, पु० वेल.

वक, पु० एक पक्षी आहे; २, केवल अन्य वयस्क
जें पिल्लें तो; ३, स्त्री० जाला लेखपत्रादि प्रमा-
ण नाही अतएव सत्य मानितां येत नाही असें
जें प्रतिज्ञादिविषयक तोंडें आपण ती; ३० स-
हजार बका आणि एक लिरवा.

वकई, स्त्री० एक चाकून भेद आहे जाचा आकार
वस्तूचा माररवा असतो ती.

वकटभेंसेरु, ३ लि० दे० खुबुळार.

वकरमोडीचा, ३ लि० एक शिबी आहे.

वकटें, न० प्रसंगविशेषां विश्वास झ०

वकणी, स्त्री० बकबक; २, पिष्टादिकांची जी फकी
ती.

वकणें, अहंकारादिकानें आंत कांहीं अनिवाय दिसा-
याजोगें मनस्वी बोलणें.

वकध्यान, न० वकाची मत्स्य धरण्याविषयी जी ध्या-
नस्थवसल्यासारखी स्थिति तें; २, ला० कांहीं ए-
क कार्ये मिध्यर्थ लोभादि पोरांत देवून बाव्यात्कारी
शांतपणें ती स्थिति कांणी धरितो तें.

वकध्यानी, ३ लि० वकध्यान धरून बसतां जो मनुष्य
तो.

वकबक, स्त्री० मनस्वी बकण्याचा जो व्यापार ती.

वकमार, स्त्री० हिं० बंदकीत एक जाति आहे.

वकरकुदाई, स्त्री० हिं० बकन्यास जसें बुकलून
बुकलून मारितान नसें कज्जा, इ० प्रसंगां एका
दुर्बच्यास अनेकानीं मारण्याचा जो व्यापार ती.

वकरा, पु० हिं० एक ग्राम्य पदार्थ आहे.

वकरी, स्त्री० हिं० बकन्याचे जातीची स्त्री ती.

वकरुं, न० बकन्याचें पोरतें; २, बकरें.

वकरें, न० बकन्याची जी साधारण जाति तराकांत तें.

वकचरी, स्त्री० रा० एक तृणधान्य आहे.

वकचा, पु० स्त्री० हिं० बकबक.

वकवाद, पु० हिं० बकबक.

वकाण, वकाणा, पु० निवाचा जातान भेद आहे.

वकाबक, अ० कोणकास बुक्यानीं मारणें, पोढे,
इ० सुठीनीं घेऊन भराभर रवाणें, भराभर मठाळ
आकणें, इ० कांचे वि०

वकाल, पु० *بقال* फा० धान्य कापड किराणा.

इ० कांचा व्यापार करणार जो उदमी तो; २, न०
वकाल लोकांचा जो समुदाय तें.

वकाली, स्त्री० *بقالی* वकालाचें जें क्रयविक्र-
यान्मक व्यापाररूप कर्म ती; २, ३ लि० वकाल
संबंधी जी रीति, जागा, इ० तां.

वकाळी, स्त्री० एक वन्य झाड आहे.

वकी, स्त्री० एक फूल झाड आहे.

वकुल, पु० एक पुष्प वृक्ष आहे; २, न० त्याचें जें
फूल तें.

वकूल, स्त्री० वकुल प्रथमार्थां; २, न० वकुला-
चें जें पुष्प तें आणि फूल तें.

वक्तर, न० हिं० चिलखत.

वक्तवार, ३ लि० बरबतवार.

वक्तवारी, स्त्री० बरबतवारी.

वक्शीगहं, पु० गळ्यांत एक जाति आहे.

वरबतवार, ३ लि० हिं० नालेवार.

वरबतवारी, स्त्री० हिं० नालेवारी.

बरवंदणें, रा० बरवंदणें .

बरवंदी, स्त्री० रा० बरवंदी .

बरवर, स्त्री० हिं० प्राकृत भाषेने राजादिकांचें ग-
यरूप चरित लिहिले असतें ती; २, ग्रामादिकां-
त कज्जा, चोरी, इ० झालें असतो तें सर्कांगत क-
ळबायासाठी ग्रामाधिकारी लिहून पाठविणें जें
वर्तमान ती .

बरवल, न० केवळ फुरलेलें किं० ठेंबलेलें असं
धातुमय जें भांडें त्यास ह्म .

बरवलणें, वा० मनुष्यादिकांस कुमलणें .

बरवल, स्त्री० गावांतली गृहादिरूप जी बंदिस्त
मिणें रुधलेली नदें अशी रिकामी जी जागा ती;
३० आमचे घराजवळ बरवल मोठी आहे तींत
तुझी घर बांधा; २, मनुष्यादि वसतीनें शून्य
गृहादिसंबंधी जें विस्तीर्ण स्थल त्यास आगे-
पानें ह्म .

बरवा, स्त्री० केवा द्वितीयाधीं .

बरवांदणें, रा० बाहुमूलानें दुसऱ्यास धक्का मारणें .

बरवांदी, स्त्री० रा० बाहुमूलानें मारितात जो धक्का
ती .

बरवेडखोर, ३ लिं० बरवेडा करण्याचा स्वभाव जा-
ना तो .

बरवेडा, पु० स्वस्वचृतीनें चालणाऱ्या व्यवहारा-
स अडचण करणारे जें कांहीं एक स्वदलें तो
आणि नेणें करून त्या व्यवहारांत होतो जो व्याशे-
प तो किं० त्या व्यवहाराची होत्ये जी दुर्दशा तो .

बरवशी, पु० بخش फौजेवर जो एक मुख्य अधि-
कारी असतो तो .

बरवशीगिरी, स्त्री० हिं० बरवशीचा जो अधि-
र ती .

बरवशीस, न० हिं० कोण एकाचे शौर्यादिगुण
पाहून राजा, इ० संतोषयुक्त होऊन त्यास जें
व्यादि देतात तें; २, ३ लिं० माफ .

बगड, स्त्री० तोरळाची करड ती .

बगणें, पाहणें .

बगर, अ० बांचून; उ० मी रुपये घेतल्या बगर
णार नाहीं; बगर हकूम, बगर परवानगी, इ०
स० .

बगल, स्त्री० कारव .

बगलबंद, पु० हिं० आंगरखा, इ० कांसजो बग-
लेचा रुमारे बंद लावितात तो .

बगला, पु० हिं० क्रीडा, बैठक, इ० कांसाठी भू-
मीवर किं० दरवाजा, इ० कांबर मजला देऊन ते
थें गृहासारखा बंदिस्त करून करतात जें रम्य
स्थल तो .

बगलौठ, बगलौठ, न० रा० कुभांड .

बगलांटी, बगलांठी, ३ लिं० रा० बगलौठ कर-
ण्याचा स्वभाव जाणा तो .

बगली, स्त्री० पायांचे घांसण्यानें उंदास एक रोग
होन असतो ती .

बगल्या, पु० जो जाणा चाकर नसतो हाताखा-
लीं सर्वदा वागणारा तो त्याचा; २, कोणक अ-
धिकारावर सर्कार, इ० कोतून सुख्यत्वे करून जो
नेमला असतो त्याचे हातांखाली जो दुसरा दि-
लेला तो त्याचा .

बगल्याचोर, पु० प्रतिघेनें चागून प्रसंग पाहून

हलूच बगलेस वरुत्त मारुत्त चोरणारा तो .

बगळा, पु० बकप्रथमार्थी.

बगाड, न० देवापुढें मनुष्यास नयसांचे गळ ये-
चायासाठी एक यंत्र करून देवितानतें .

बगारगी, स्त्री० फोडणी .

बंगाला, पु० एकदेवा आहे .

बंगाली, २ लि० बंगालदेशसंबंधी जो जिनस.
भाषा, मनुष्य, इ० तो .

बंगी, स्त्री० द्वि० फळें, फुलें, इ० जिनस वहावया
करितां दोहोंकडे शिंकी लावून जी कावड करि-
तान ती .

बर्गीचा, पु० लहानजो बाग तो .

बगुगी, स्त्री० लहानजें बगुणें ती .

बगुणें, न० विरतीर्ण तोंडाचें कर्दा, मांभाजें, इ०
करण्यांचें उपयोगी ताम्बादिधानूचें पात्र अस-
तें तें .

बगोरी, स्त्री० को० नरडें .

बगोटें, स्त्री० को० नरडें .

बघणें, पाहणें .

बचक, स्त्री० पिष्टादिपदार्थ गशीतून काढून
व्यावयासाठी केला जो कमळाकार हरत ती; ब-
चकेंत पाणी धरणें झ० एखादे दुःसाध्य गो-
ष्टीविषयां व्यर्थ प्रयास करणें .

बचकण, स्त्री० रा० बचक .

बचकणा, २ लि० को० लहान मुलांचा उपयोगी
लहानजें वस्त्र तो .

बचकणी, २ लि० बचकणा; २, स्त्री० सुरब्य सं-
प्रदायापेक्षा लांबी. रुंदीस कमी जो धोवजोडा,

प्रा० लहान मुलांस नेसावयाचा उपयोगी ती;

२, मद्यांनं भरलंलाजो शिसा ती .

बचकन, बचकर, बचदिर्दी, अ० बच अस
शब्द होई असें विरवल, इ० कांन पाय भरणें,
इ० कांचे पि०

बचका, पु० रा० बचक .

बचडा, पु० हिं० लहानजें मनुष्य, पशु, पक्षी,
इ० कांचे पुमपत्य तो .

बचडी, स्त्री० मनुष्यादिकांचें लहानजें स्त्र्यपत्य
ती .

बचडें, न० हिं० मनुष्यपश्यादिकांचें लहानजें
अपत्यतें .

बचनाग, पु० एक सविष कंद आहे जो संस्कारें
करून ओषधोपयोगी होतो तो; २, त्याचें जें
झाड तो .

बचबच, स्त्री० कोण एक कार्याची व त्या कायं
कर्त्याची जी दबदब होत्ये ती .

बचाच, पु० हिं० उपद्रवकारकजें कोही एक त्या-
पासून तो उपद्रव न बांधतो कोणकाचे योगा-
नें सुरक्षितपणें दान्येजी स्थिति तो .

बचाचणें, उ० कोण एकाम बचाचानें विशिष्ट क-
रणें .

बचेरी, स्त्री० उपहास्यता .

बच्चा, पु० हिं० बचडें; २, कवड्या, पेसे, इ० ख-
ळा, इ० करून वेळतान त्या प्रकरणीं प्रसिध्द
एक अर्थ आहे तो; ३, गाड्याचे चाकाचे भोक
मातें झालें असता त्यान ठोकळा मारितात ती;
४, अंगरखा, इ० कांचे कळीस तुपूर आली

असनां त्याकळीग लाविनात जो बाजस लहान-
मा जोड तो .

बच्छान, स्त्री० खानाजो विषडलेपणा ती .

बच्छडा, पु० बचडा .

बच्छडी, स्त्री० बचडी .

बच्छडे, न० बचडे .

बजरबट्ट, पु० एक वृक्ष आहे; २, त्याची बी तो .

बजा, अ० बजा हो .

बजाग, स्त्री० कजाकजीस्त्री तिला झ०

बजाज, पु० कापडाचा कयविक्रय व्यापार कर-
णारा जो शिंपी, इ० तो .

बजाजी, स्त्री० बजाजाचे कर्म ती .

बजावणे, तटकारणे; २, कोही एक दुर्घट काम
अंगावर घेऊन सिध्दास नेणे .

बजाहो, अ० वेभवादिकृतसाधर्म्यास्तव किं०
संचकादिकांचेदार्था मानिलेले जें स्वप्रतिनि-
धित्व त्यास्तव आरोग्याने तद्रूप मानिलेला अ-
सानव्हे केवळ स्वनः तोच असा अर्थ जेव्हां वि-
वक्षित आहे तेव्हां या उक्तप्रकाराचे द्योतनार्थ
याचा प्र०; कदाचित् वस्त्रनः तादृश आरोग्य
असनांही आरोग्यमानायाजोगा भेद दिसत ना-
हीं अशी विवक्षा असताही प्र०; ३० सर्वांचे
हातून काम रेंदेना तेव्हां बजाहो महाराज गेले
तथापि एक वर्ष लागले; शिंदेद्वेषणजे बजाहो
पेशाचे होत .

बजिन्तस, अ० प्रा० प्रत्यक्षया अर्थां सांगणे .
बालणे, जाणे, पाहणे, इ० कोचे वि०; ३० ब-
जिन्तस मी पाहिले आणि तुं नेले नाही क्षणतो

स .

बजंगबली, पु० हनुमंतास झ०

बट, पु० खभावाने रेंगणा, पुष्ट . आणि चालीस
चांगला जो घोडा तो; २, कों० खेळायाचे गो-
स्थानील जो रपलो; ३, न० लोखंडात एक
जाति आहे; ४, स्त्री० अंबाडी, ताग, इ० को-
चे रहावीस, रोंपनास, इ० तंतु एकत्र संबद्ध
होऊन झाला असतो जो समुदाय ती; ५, कों-
मांची जी जगा तीस झ०

बटकुली, स्त्री० निदेंने बटकीस झ०

बटकूर, न० रा० बटकूर .

बटकून्या, ३ लिं० बटक्या .

बटकूर, न० बटकुली .

बटक्या, ३ लिं० बटकीशी रत असतो तो .

बटछुपाई, स्त्री० सर्कारांतून न्युनाधिक सापां
ची चौकशी करून खरे सापांचर छाप मार-
ण्याचा व्यापार करिता ती; २, जाचे सापां
चर छाप मारिल्या त्याबद्दल त्यापासून द्रव्य
घेतान ती .

बटणावल, स्त्री० चालीचे नाण्यांपक्षां कर्मा-
जें नाणें तें बटाविलें असतो वरजो वट्टा द्यावा
लागतो ती .

बटमोगर, न० कों० बटमोगन्याचे फूल; २,
स्त्री० बटमोगरा .

बटमोगरा, पु० एक लहान फुलझाड आहे .

बटमोगरी, स्त्री० बटमोगरा .

बटमोगरे, न० बटमोगरीचे फूल ते .

बटचा, पु० जास पांच चार पुडे असतान आणि

झांकदोरा, उघडदोरा, लाविला असतो अशी एक पिडाची आहे.

बटवी, स्त्री० लहानजो बटवा ती.

बटाई, स्त्री० बटणावळ; २, शेताचा भूमीचे धन्यास द्यावयाचा एन जिन्शीजो माराती.

ढाऊ, ३लि० बटाव.

ढारा, पु० बटाटे.

ढाटे, न० एक चतुल कंद आहे.

ढाच, ३लि० ढरामी, सोदा, तो.

ढावणे, आपले जवळचे नाणे विकून बाजार भावाप्रमाणे सजातीय विवक्षित नाणे घेणे.

ढीक, स्त्री० कुणबीण; २, मुळची गरज असून व्यभिचारी प्रचन होऊन त्याजवरच उपजीविका करत्ये अवीजी स्त्री ती आणि त्याच मार्गे वर्तून लागली जी तिची कन्या तीही.

ढु, पु० मुलाची मुंज झाल्यापासून त्यास तारुण्य प्राप्त होईपर्यंत तो.

ढुोजन, न० सं० मुंजीचे द्विर्जा बटूस भोजन देताना ते.

वरु, न० मुंजीमध्ये जे बटूस वरु नेंसावयास देताना ते.

वामन, पु० बटूसच झ०

ढा, पु० हिं० विवक्षित नाण्यास सजातीय नाण्यापेक्षा मूल्यकृत जी हीनता असत्ये तो किंते नाणे देऊन सजातीय दुसरे नाणे घ्यावयाचे असतो समसंख्याक देऊन मूल्यकृत सजातीत द्यावयास वरजो द्यावा लागतो तो; २, त्या सजातीय नाण्यास मूल्यकृतजें

आधिस्य

आधिस्य त्यास, आणि ते विकले असता येतो जो चरताळा त्यासही झ०; ३, ला० लोकार्ता नाव ठेवण्यास कारणीभूत जो दोष तो; ३० असं लिहिले झणून कोही बट्टा नाही; या पोरने दुष्कर्म करून कुळाम बट्टा लाविला; ४, माणीक मोती; ३० रत्ने बांधायचे जें लहानसे फडके असते तो.

बट्टावणे, ग० बटावणे.

बट्टेखोर, ३लि० बट्टा आहे जस असे जें कुल कि० नाणे; ३० तो.

बट्टु, ३लि० अन्यतजड, मंद, आळशी, असा जो मृष्यादि त्यास झ०

बड, न० राजाजा नसता सैन्यादि जसवून एकाने धनी व्हावे, एकाने कारभारी; ३० व्हावे आणि प्रजापासून स्वहणी घ्यावी, मुळरव मारावा, असे कोही उत्पन्न होवे जें प्रकरण ते; २, नात्या; ३, साधुता, तपस्विता, ३० मुण अंगी नसता लोकवचनार्थ त्यांचे कोणी धरितो जें सोंग ते.

बडका, पु० कफाचा जो दाद गोळा तो.

बडरबुळा, पु० ग० कोणक कार्याचे ठायी प्राधान्य करून जो कर्मकर्ता त्याचे हाताग्याली दुसरा कोणी असावा झणून उगीच निमित्तास जो कोणी सहाय असतो तो.

बडखोर, ३लि० बड करण्याचा स्वभाव जाणतो.

बडगा, पु० रोणपा सुरव्यार्थी; मारण्याचे प्रसंगीचे प्र०; ३० त्याणें दूध पाहिले परंतु बडगा पाहिला नाही; बडगा दाखविणे झ० स्वकार्य सा-

धून

धून दुसऱ्यास ठकविणे, तेथे काय बडगा आ-
हे, इ० स्थली तेथे काही नाही
बडबड, स्त्री० प्रयोजन इतर जे बहून भाषण
नी, २, असंगत निर्मूल, अकथ्य, इ० दोष वि-
शिष्ट जे भाषण, अथ इ० ती.
बडबडणे, बडबड करणे.
बडबडीत, अलि० वा० अति अधिक इतल्यामुळे स्वाद
रहित जो कडी सांगारं, पानळ भाजी, इ० पदा-
र्थ तो.
बडबड्या, अलि० बडबड करण्याचा स्वभाव जाचा
तो.
बडम, न० पाच चार भाजा एकत्र शिजवून करि-
तावाजी एक पानळ भाजी ते.
बडवणे, कडी, सोदा, घण, इ० कोनी काही एक पदा-
र्थ ठोकणे, कि० वरु, इ० पाषाणादिकावर उचळ-
ून आपरणे, २, बेल, दोगगा, इ० कांचे आड ठेवणे
कि० त्यास तन्मस्कार विशिष्ट करणे, ३, न० ब-
डविण्याचे साधन दोगपा, इ० ते. उ० सुडादाताने
किती ठोकशील काही बडवणे घे.
बडबाला, पु० बड प्रथमार्थाने मिळालेला जो तो.
बडा, अलि० हिं० मोठा जो तो; स्म० बडाघर पोकळ
वासा; याची प्रसिद्धि क्वचित्.
बडा, पु० एका ज्ञानीचे अळू आहे त्याचा जो कोरा
तो.
बडाळी, स्त्री० एक सत्याभाव कि० द्रव्याभाव, इत्या-
द्यनेक निमित्तानी जी अव्यवस्था ती; उ० त्याचे
घर्षी जेवण्याची बडाळी असत्ये.
बडिवार, पु० अतिशयान्ति, इ० रीतीने वर्णन वि-

पय जी कोण एकाचा मोठेपणा तो परंतु तत्त-
थन प्रसंगी त्या मोठेपणाची निंदा असता त्या
विषयी लोक प्रयोग करितान; उ० याची बायके
साराद्विस माहेरचा बडिवार सांगत असत्ये.
बडी, स्त्री० रा० फुले, फळे, इ० उंच पदार्थ खाली
पाडावयाची जी अंगकडी ती.
बडी, स्त्री० कमरेपर्यंत जी आंगरखा ती.
बडीच, अलि० रतु भरवे झगून बडवून सा फे
लेले जे जोड, इ० वरु तो.
बडीशोप, बडीशोप, स्त्री० एक ओवधी धान्यवि-
शेष आहे.
बडेजाच, स्त्री० कोण एकाचा संपत्ति मूलक जो
उत्कर्ष त्यास झ०; उ० त्या गृहस्थाची शिवाये ल-
इकराने बडेजाच झाली; २, राजादिका पुढे सोब-
दारांनी झणाऱ्याचा शब्द आहे.
बड्या, पु० व्यवहारांत चतुर, धीर, नवेच लबाड
एखादे उद्योगे अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो
बडई, पु० हिं० स्तार काम करणारी अशी एक
जाति आहे.
बडनी, स्त्री० हिं० संपत्ति, प्रतिष्ठा, यांची जी चढ-
ती कळा ती.
बडाइकी, स्त्री० बडाई.
बडाई, स्त्री० प्रा० फुशारकी.
बडाईखोर, अलि० फुशारखोर.
बदायखोर, अलि० बडाईखोर.
बढेल, न० बडे, इ० तळून अवशिष्ट राहिलेले जे
तेल ते.
बटया, पु० को० एरंड, इ० कांचे जे दोडके तो.

वृणगी, स्त्री० मजगुन्याची जी लुंगी ती.

वृतका, पु० बदका.

वृतरवल, न० ३ लि० बदरवल.

वृतणें, गोठ्यांचे खेळांत एका गोठीपारून दुसऱ्या गोठीनें असुकप्रदेशीं रहाचें अशीजे मर्यादा ती रुढून ती गोठीजवळ आलीअसतां खेळण्याचा अनुपयोगी होव्ये अशादशेनें निणें युक्त होणें; गोठ्यांचें वृतणें, प्रा० धीत, पाऊल, चोंगा, इत्यांचे अंतर्गणे होतें.

वृता, पु० रा० वृता.

वृताडा, ३ लि० सामान्यरीतीपेक्षां आकारपरिमाण जाचें मोठें असाजां गृह, पात्र, फळ, इ० पदार्थ तो.

वृताना, पु० गुजराती, इ० लोक पागोट्यांचे आंतजें दुसरें लहानसहान पागोटें घालताना जाचे योगानें विशिष्ट पागोट्याचा आकार सोडा दिसतो तो.

वृतावणी, स्त्री० जाचें सोंग आणिलें त्याचा वर्तनाचें अनुकरणद्वाराजें प्रदर्शन तो सोंगडी करितो ती; २, अल्प कि० नीरस जी काही गोष्ट ती श्रोत्यास नीट दिसे अशी वृतावृन सोंगण्याचा जो प्रकार ती; ३, देणें, येणें, याची अटकळ पदाव्याकरितां कीर्तीवरून स्वतावणीचे पूर्वी कच्ची स्वतावणी करित असताना ती.

वृतासफेणी, स्त्री० मिठाई आहे.

वृतासा, पु० वृतासा.

वृनेला, पु० गळवतांत एक भेद आहे.

वृता, पु० खलांत ओषधादिक घालून कुटायामादी

दगड, लोह, इ० कांचा दंडाकार पदार्थ केल्यां असतो तो; २, गोठी बतली कि० नाहीं हें पाहायासाठीं दोन गोठ्या कि० एक गोठी आणि कोंडय्यामध्ये पाऊल, धान, चोंगा, घालिताना तो.

वृतासा, पु० सारखेंच एक पदार्थ आहे.

वृनिशी, स्त्री० वृनीस पदार्थांचा जो समुदाय ती २, भाषणसाधनभूतजो वृनीसदंनानी उपलक्षित मुखविभाग त्यास स्त्र०; याचा प्रयोग वा ईट बरें झालिला असतां प्रारब्धदशेनें खरें होतें तथेच; ३, तो बोलला होता कीं तुमचें कार्य होईल त्याप्रमाणें कार्य झालें तरमात त्याची वृनिशी चांगली आहे; त्याची वृनिशी वाईद आहे; वृनिशी वृणें स्त्र० काही एक बोललाजें अकृषतदनुरूप होणें; ३, वृनीस वर्षांचे जे वय ती; ३, आली वृनिशीमध्ये होतो त्यावेळीस शोधमणाचें ओझे उचलून होतो; ४, वृनीस हात लाव एक वृत्त आहे.

वृनिशीमगाला, पु० वृनीस ओषधें एक वृत्तून घोडय्यास चारायाचा एक मगाला आहे तो.

वृत्तिरा, पु० वृनिशीमगाला, २ बाल्नेतीण, ३, वृत्तिरा यावयाचा जो वृनीस ओषधांचा समुदाय प्रसिध्द आहे तो.

वृत्ती, स्त्री० हि० सारखेंच बाण, फटाके, इ० कोसपेटवायाकरितां दाखून घाळलेलें सूत, इ० जेंस बंध करिताना ती; २, दिवा, इ० कांचे वातीसही कदाचित् स्त्र०; वृत्ती लावणें स्त्र० गृहादिकांस आग लावणें कि० कडजा लावणें; ३, एक पागोटें ओषधिवरून जी अमंद दोन पागोटें करिता

न ती प्र० कि० नितक्या रुदीयेच विणलं असते
जें पागोटें ती.

बनीस, ३लि० गंख्या आहे ३२; बनीस हालवीन,
पाईन, इ० स्थलीं विशेष्य संनिधानाबांचून हीं रांतां
चा बोध होतो.

बनीसलक्षणी, ३लि० शास्त्रामध्ये स्त्रिया, पुरुष,
यांचीं उन्नमलक्षणें बनीस लिल्लीं आहेत तफ-
क्त ज्ञानां.

बन्त्या, पु० को० बन्ना.

बद, पु० आडसंधीस गर्मीमुळे एक निमुरव गळ्या-
सारखें उठाणू होतें तो.

बुंद, पु० कांहींएक पदार्थ बांधावयासाठीं साधनभू-
तजो दोग, इ० कांचा तुकडा तो; २, तेंणेंकरून बां-
धिलें असतो पदार्थाभोंवना होतो जो रचनाविशो-
प तो; ३, अंगरखा, पाल्लखांचा पडदा, इ० कोस
लाविला असतो जो कसा तो; ४, ला० कोणएक
गोष्टीविषयीं अमुकानें अमुक गतीनें अमुकका-
लीं अमुक करवें, या बाहेर वदूं नये असा शास्त्र,
राजा, लोक, इ० कार्नी केला असतो जो नियम तो;
उ० ब्राह्मणांनं प्रातःस्नान केल्याबांचून कांहीं करूं
नये असा शास्त्रान बदकरून ठेविला आहे; ५,
काराग्रहादिकांवाठार्थीं जी प्रतिबक्षता तो; ६, दोन
वर्षांचा जो कागदाचा तुकडा तो; ७, ३लि० वि०
गति कुठिन होऊन प्रतिबन्ध झाला जो मार्ग, व्यव-
हार, उदक, भाषण, इ० तो; कर, हो, अस, इ० धा-
तूंचे योगीं प्र०

बदअंमल, पु० व्यभिचारादिकें दुष्कर्म तो.

बदक, न० एक पक्षी आहे.

बदकण, बदकन, बदकर, बददिन, बददिशीं,
अ० अनु० चिरवल, इ० मृदुस्थलावर मनुष्या-
दिकानें पडणें, इ० कांचे कि० लोणी, शेण, इ० कां-
चा गोळा, पक्क अंबा, इ० मृदु पदार्थांचें पडणें,
मारणें, इ० कांचें वि०

बदकर्म, न० बदअंमल.

बदका, पु० शरीरादिकांवर बुकीनें प्रहार तो; २, भि-
त्यादिकांवर टाकणें, मारणें, इत्याद्यर्थ घेतला
कि० घेण्यासाठीं उद्विष्टजो बचकभर चिरवल, शे-
ण, लोणी, इ० कांचा गोळा तो.

बदरवल, न० चहूंकडे टेंप असून मध्यें खालबद
जें स्थल तें; हें स्थल वाचकांचें विशेषण होतें; उ०
त्या बदरवलांत दहा घरें आहेत; तो जागा बदरव-
ल आहे; २, ३लि० थक्कडेजें भोंडें, इ० तो.

बदरवल्लार, ३लि० हि० काराग्रहापागून रुदला
जो तो.

बदरवाना, पु० हि० काराग्रह.

बदरबुल्लार, पु० हि० राजादिकानें प्रतिबंधान
ठेविलेले जें खोर, पक्क, पक्षी, इ० त्यांचीं जीं रुद-
का तो.

बदनकशा, पु० हि० कोण एकानें कीर्त्यर्थ आर-
थ्यजो व्यापार तो विवक्षानुरूप सिद्धीस न गे-
ल्यामुळे होत्येजी बंधरी तो; उ० सभेमध्ये त्या
पंडिताचा बदनकशा झाला.

बदनक्षा, पु० हि० बदनकशा.

बदनामी, स्त्री० हि० युद्धाचाठार्थीं पलायन कि०
आरंभिलेले कार्य तडीस न गेलें, इ० कारणांमु-
ळे आव जाऊन होतो जो दुर्लोकिक ती.

बदफेल, ३लिं. مصل नीतिविरुद्ध आचार करि-
तो तो.

बदफेली, स्त्री० مصل बदफेलाचें जें कर्म ती.

बदबद, अ० अनु० घट्टदही, आंबरस, पु, इ० पा-
त्रादिकांतून ओतणें, शरीरादिकांतून बाहेर प-
डणें, इ० काचें वि०

बदबदणें, नगारा, भांडें, इ० फुटणें, इ० फार-
गामुळें विस्वर नीच जाजणें; २, पिकलेले उ-
टाणु, इ० पृथानिरेकानें विशिष्ट होणें

बदबदीत, ३लिं० बदबदायाजोगा जो नगारा.
भांडें, इ० तो.

बदबोय, स्त्री० दुर्गंध; २, ला० दुर्लोकिक.

बदमस्त, ३लिं० ماست पराकाषेचा जो उन्नत तो.

बदमस्ती, स्त्री० ماست बदमस्तपणा.

बदसामली, स्त्री० ماسلم दंडेली.

बंदर, न० हिं० ग्राम्यादिकांचा आश्रयानें समुद्रा-
चे किं० खाडीचेकांठीं जीं गलबतें लागायाची
जागा असत्ये तें, किं० नदिशिष्टतो गांवही तें,
२, समुद्राचा जो कोठ तो; उ० मी बंदरानें आ-
लों; बदर करणें स० वायु प्रातिकूल्य भोजन,
इ० कांहीं कारणांमुळे गलबत अविषिन बं-
दरी लावणें; ३, ३लिं० दुसऱ्यास ठकला जाया-
चा नाही सर्व लौकिकीं व्यवहारानें दक्ष असा-
जो मनुष्य तो; बारा बंदरचें पाणी प्यालेला
स० अनेक देश फिरल्यामुळे चतुर झालेला
बंदर बाहणें, इ० स्थलीं जलमार्ग वाहणें.

बंदरकोठ, बंदरकोठा, पु० समुद्रतीर.

बंदरकिनारा, पु० बंदरकोठ.

बंदरंग, पु० बेंरंग.

बंदरबाट, स्त्री० बंदरकारानें जी वाट ती.

बंदरसई, बंदरसही, ३लिं० जलमार्गेकरून
किं० खुशकीनें बंदरानें दारबल झाला तो पसा-
र्थ.

बंदरी, ३लिं० देशांतराहून जलमार्गानें आलेला
जो खोबरे, रूपांग, तूप, छीट, इ० जिन्नस तो;
२, बा० बंदरजो मनुष्य तो.

बंदरीजिन्नस, पु० मासलीचा कुट्यास संकेतानें
स०

बद्रा, पु० नोकेंत एक भेद आहे.

बदल, अ० हिं० कांहीं आपल्याजबळील वस्तु दु-
सऱ्यास देऊन त्यापासून विक्रय व्यवहाराचाचु-
न तत्प्रतिनिधित्वेंकरून कांहीं दुसरे घ्याचें अ-
शा संकेतानें देणें, करणें, इ० काचें वि०; उ०
या चागोट्याबदल हा झाला देतोस तो कसा घ्या-
वा; २, अवश्य घावयाचें, घ्यावयाचें, करावयाचें,
इ० जें कांहीं तदभावीं तत्स्थानीं, तत्प्रतिनिधि-
त्वंकरून देणें, घेणें, करणें, इ० काचें वि०; उ० ए-
काद्रीचें उपोषण होईना झणून त्याबदल ए-
क गोप्रदान केलें; ३, कांहीं एक प्रयोजक जनि-
मित्त त्यामुळे; उ० चोरी बंदल दंड पडला; अथ-
यनाबदल या गावांत राहणें प्राप्त; ४, न० आप-
ण आपले घरची सुलगी कोणेकाकडे घावी,
आणि त्याचें घरची आपले घरी करावी, असें
किं० आपण दुसऱ्याकडे घावी, दुसऱ्यानें तिस-
ऱ्याकडे घावी, त्या तिसऱ्यानें पुनः आपल्याक-
डे घावी, इ० अनेक स्थान संकेतानें विवाह

करण्याचा जो प्रकार तें; को० बदल० स्त्री
(स्वाणें) धरलेल्या संकल्पादिकापासून बदलणें.

बदलरातार, अ० हि० कोणेकाची मर्जी संतुष्ट व्हावी म्हणून ये, जा, दे, इ० कांचें वि०

बदलणें, सुबत्ताजो पदार्थ तो अन्यत्र नेऊन त्या विकार्या किंशितरूपानें जो तत्सजातीस तो आणणें; २, ला० फिरणें दुतीपार्थी; ३, तें बचनास बदलला; तो राजाचा प्रधान राजावर बदलतांच त्याणें सर्वें राज्य बुडविलें.

बदलसुद्धारा, पु० بدلشود संस्थानसंबंधी, इ० चा करास सुशान्याबद्दल जें द्रव्य देतात तो; प्रा० खर्चवात्याचे लिहिण्यामध्ये याचा प्र० होतो.

बदलो, अ० बदल प्रथम द्वितीपार्थी; २, पु० कोण एकास रूपये, इ० नाणें दाखयाचें असतां पारखुन हेत्येसमयीं त्यांत जो घईट ऐबज नियतो तो जो पुनः बदलून घाबा लागतो.

बदलाचें लग्न, न० बदलावणानें झालेंजें लग्न तें.

बदलाबदल, स्त्री० बदलाबदल.

बदलामी, स्त्री० आपण अपराध, इ० मुळीच केला नसता किं० बुध्या केला नसता जें एखादें दुर्निमित्त प्राप्त होतें ती; ३, त्याणें चोरी केली नसतां त्यांजवर चोरीची बदलामी आली.

बदलावण, न० रा० बदल चतुर्थार्थी.

बदली, स्त्री० हि० अधिकारारिक जीं अनेक स्थानें आणि अधिकारी, इ० जे अनेक स्थानीं त्यांचा वा स्थानीचा त्यास्थानीं, त्यास्थानीचा निसव्या स्थानीं, इ० रूप जो स्थान भेद ती.

बदलोक्तिक, पु० दुष्कर्माचा चरण मूल कर्जापकीर्ति तो.

बदल्या, पु० कांही एक कार्य करावयाकरितां आपले स्थानीं बोजित जो दुसरा तो; ३, आर चा चाकर आपला बदल्या देऊन लग्नासाठीं गेला.

बदस्करत, ३ लिं० कुरूप.

बदसूर, ३ लिं० हि० अपसूर.

बंदा, पु० आपले दासीचा जो पुत्र तो; २, ओशाळगती सुद्धे दुसर्याचे आसेत नागतो तो त्याचा ३ लिं० रपुर्वा, रूपये, कवड्या, इ० रूपें करून संडरूप झालेला नव्हे असा अरपंडजो रूपया मोहर, पैसा, इ० तो.

बदाबद, अ० अतु० दक्षादिकापरून आंवे, फणस, इ० पडणें किं० निसड्या घुईवर पाय निसरून माणसें, इ० पडणें किं० शरीरावर बुध्या मारणें, इ० कांचें वि०

बदाबदी, स्त्री० अनेकानीं परस्पर बुक्या, इ० कानीं बदाबद मारण्याचा जो व्याचार ती.

बदाम, स्त्री० दक्ष आहे; २, न० पु० तिचें फळ तें तो.

बदामी, ३ लिं० एक रंग आहे; २, तदिशिष्ट झालजोडी, इ० वस्त्र, इ० तो; ३, बदामाचा आकाराचा जो डबा, टिकला, इ० पदार्थ तो आणि तद्वति आकारही तो.

बंदीरवाना, पु० हि० बंदरवाना.

बंदीवान, पु० हि० राजादि प्रभूनी स्वतंत्रपणें वागण्याविषयीं प्रतिबंधकरून काराग्रहादिकांचा

आठापी देविला असतो जो चोर, १० अपराधी तो

बंदिशाळा, स्त्री० बंदिखान.

बंदिस्त, स्त्री० किल्ला, वाडा, चौथरा देवळ, शेताचा बांध, १० कांही विदा, रगड, चुना, १० कांहीं करून जी रचना ती; २, किल्ला, वाडा, १० जी इमारत ती; ३, दालकबंद, १० कांचे बंद अधिक उणे झाले असता समजावे झणून वरील बंधावर संख्येचा अंक घालून जो संख्या नियम करितात ती.

बंदिस्ती, स्त्री० बदिस्त प्रथमाधी.

बंदी, स्त्री० कांही एक कारणाने कांही एक कार्यास जो प्रतिबंध ती; ३० त्याचे घरी जावयास बंदी नाही; २, चालता जो व्यवहार, १० त्याची गति कुठित होऊन जी अवस्थिति ती; ३० एषदावेळ दक्षिणा झालली होती अता बंदी झाली; २, पु० सं० राजादिकां पाशां जो स्तुतिपाठक असतो तो.

बंदीजन, पु० बंदी वृत्तीयाधी.

बंदूक, स्त्री० हारूचा बोगाने गोळी मारावयाचे लोखंडाची नळी इत्ता एतदिशिष्ट यंत्र आहे ती.

बंदोबस्त, पु० चेतनाचेतन परार्थ किं० कोणेक व्यवहार अव्यवस्थित होऊं नये झणून त्यांचे कांही एक नियामक साधनाचे इष्ट व्यवस्थेत जें स्थापन तो किं० तेणेकरून त्याची होत्वैजा तादृश व्यवस्थेत स्थिति तो किं० अव्यवस्थित नहोतां रहावे असा जो त्या व्यवहारारिकांचा स्थिति प्रकार तो.

बंदोबस्ती, स्त्री० प्रा० बंदोबस्त.

बद्, अ० विवक्षित संख्या परिमाणान्त ईषनप्रत्यन्यूनता किं० आधिक्य यांचा जो अभाव त्यांचे द्योतक त्या संख्या परिमाणाने वि०; ३० तो गव एथून बद् चार कोस आहे.

बद्दल, अ० बदल प्रथम द्वितीय तृतीयाधी.

बद्द, ३लिं० व्यभिचारदि दुष्कर्म देववशात् झाल्यामुळे लोकांनीं हा वाईट आहे असें मानावया जोगे योग्यतेस पाषला जो तो किं० कोणेकाचा अपराध हातून हकनाक झाल्यामुळे किं० नहोतां उगीच आरोप झाल्यामुळे त्याणें हा दुष्ट आहे, वाईट आहे असें मानावयाचे योग्यतेस पाषला तो त्याचा; ३० नी या दुष्टाचे संगतीस लागून त्या ग्रहस्थाचा मात्र बद्द झालो.

बद्द, ३लिं० बंधन पाषला जो तो.

बद्दक, न० सं० पोटामध्ये अजीर्णादि विकृतीमुळे जी स्थितानें; २, आपल्यास जाचाचा जोग्या रूपानें परिणाम पाषले जें स्वकर्मादितें.

बद्दकदाक्ष, न० सं० परस्परांचे जें परम वैर तें.

बद्दकोष्ट, न० सं० पोटामध्ये नित्यशः बद्दक असावे अशी जी कोणेकास विकृति जडली असत्ये तें.

बद्दमुष्टि, ३लिं० सं० कदर्यूस सं०

बद्दमूल, ३लिं० सं० मुळ्या भूमीत दूर गेल्यामुळे दृढ संबद्द झाला जो दृढ तो; २, ला० शरीरांत पुरती व्यासि झाली जाची असा जो सेग तो; ३, अधिकारावर बहुत दिवस ठरल्यामुळे दृढता पाषला जो अधिकारी, १० तो.

बद्दवेर, न० बद्दकदाक्ष.

बद्धस, स्त्री० हि० डेरा, राहुरी, इ० कांस खांब अ-
डकावयाचे कातड्याने मटपून करितातजे भो-
क ती.

बंध, पु० सं० बंद परंतु तृतीय, षष्ठ, सप्तमार्थांबा-
बून; २, ला० जेणेकरून गुंतला जातो असा
स्नेह, माया, प्रपंच, ममता, मोह, इ० तो; ३, च-
क्र, कमल, इ० कांचे अंकन करून त्यांत अक्ष-
रे लिहून तीं अक्षरे आंत घेऊन श्लोकादि कर-
ण्याचा प्रकार आहे तो; चक्रबंध, कमलबंध,
मालाबंध, रथबंध, इ० सं० प्र०

बंधणे, कोण एक गोष्टीविषयी बदाकर्ताजो को-
ण एक त्यास कोण एकानें तद्विषयी बदाहोणे,
२, उभयसाध्यजो सदा, विवाह, इ० तो उभ-
यतांस बदा करून तिसऱ्याने बन्विला जाणे.

बंधन, न० सं० बंधण्याचा जो व्यापार ते किं०
तेणेकरून होतो जो बांधलेपणा ते किं० तत्सा-
धनजें शरीर, इ० ते; २, ला० संसारादिकान गुं-
तायास कारणजे मोहादिक ते.

बंधाटी, स्त्री० बंद प्रथमार्थी.

बंधारण, न० प्रा० बंद चतुर्थार्थी.

बंधारा, पु० क्रा० बांध प्रथमार्थी.

बधिर, २ किं० सं० बहिरा.

बंधु, पु० सं० जाचे आईचापाचा जो पुत्र तो त्याचा;
२, पितृव्य, आत, मातुल, माचशी, गुरु, इ०
जे मातापितृस स्थानिक त्यांचे जे पुत्र ते प्र०; ३,
धनी, गुरु, बतन, व्यवहार, इ० एक आहे जो-
चा असे जे ते परस्पर हाणवितान; ४, आप
ला उपकारकर्ता, केषारी, जो कोणेक ईश्वरादि-

क त्यास स०; या अर्थां दीनाचा जो बंधु तो दीन
बंधु, अनाथबंधु, इ० सं० प्र०; ५, बांधव.

बंधुत्व, न० पराकाष्ठेचे जें सरव्य त्यास स०

बंधुराज, पु० स्तुतीने किं० निंदेने भावास च स०
बंधुवर्ग, पु० भाऊ. इ० बंधूचा जो समुदाय तो; २,
रा० काहीं निंदा, उपरोध, इ० विवक्षित असतां भा-
वास स०; या अर्थां नित्ये अनेक बन्वनांत; उ०
मी चांगली गोष्ट केली तथापि आमचे बंधुवर्ग-
चे मनास घेत नाही काय कराचे

बन्, न० हि० वृक्ष समुदायाची विशिष्ट जो भूवि
भाग ते; या अर्थां प्रा० समास होऊन प्र०; उ०
घोरबन्, आवेबन्, आशुळबन्, इ० ग्रंथ
स्रण, इ० कांत केवलाचाही प्र० होतो; २, पु०
दवाविध गोसाव्यामध्ये एक भेद आहे.

बन्केळ, स्त्री० केळीत एक भेद आहे.

बन्णे, कोणेकास कोणेक कार्य करण्याविषयी
कालाचकाश, अंतःकरणवृत्ति, इव्य, इ० अपे-
क्षित असत्येजी सामग्री, त्यांचे आतुकूल्याने
अतुकूल पडणे; उ० आस्त्री गतचर्षीच घर बां-
धणार होतो परंतु साहित्य मिळाले नवते स-
णून बन्ले नाही; मला तिकडे जाण्यास बन्त
नाही; २, पूर्वी तत्तद्धर्म वैशिष्ट्येकरून असि-
द्धपणे स्थितजे काहीं त्याणे तत्तद्धर्म वैशिष्ट्ये-
करून व्यवहार्यता पावाचयाजोगे योग्यतेस ये-
णे; उ० प्रतिष्ठिताचा पोर पण सोद्यांचे संगती-
ने सोदा बन्ला; ३, शरीर किं० शरीरी मनु-
ष्यादिक याणे बळकट आणि पुष्ट होणे; ४,
अनेकांचे अनुमताने हावयाचा जो देव घेव,
विवाह

विवाह, इ० कांहीं व्यवहार तोनीं सर्व अनुमते पर-
स्पर अनुकूल होऊन घडनेस येणे; ३० हा भाडेक-
री मनस्वी होऊतो त्यास तुम्हीजर बनवून घालत-
र भाड्याचें बनेल; ५, परस्परांचा संयोगादि संब-
ध झाला असतां विशिष्टगुण उत्पन्न व्हाचा कांहीं
योगलें कार्य व्हाचें असा परस्परांचा अनुकूलभा-
व असणे; ३० याचें बाहेरचा माणसांशीं बननें
घरचें माणसाशीं बनत नाही, त्या गोत्रास आणि
या गोत्रास योगलें बननें; अंबदाचें आणि गोडा-
चें बननें; ६, कोणकाचें सुशोभित दिसायाजो-
गें वस्त्रालंकारादि रचनेनें विशिष्ट होणे; ३० अ-
शी चट्टीपट्टीकरून वचून कोणीकडेगे चालली-
स; ७, कज्जा, युध, इ० जंपणे; ३० त्याची आ-
मची लडाईं बनली.

वनतगर, स्त्री० तगरीत एक भेद आहे.

वनवनकीलकडी, स्त्री० हिं० एका नियंत्याचें
आजेत वर्तणारे नव्हत परस्पर एकमताचें नव्ह-
त असं कोणक व्यवहाराचें ठायीं असनातज
अनेक कर्तें त्यांचाजो समुदाय त्यास झ०

वनान, स्त्री० प्रावरणाकपयोगी एक ऊर्णावस्त्र
आहे.

वनाती, ३लिं० बनानेचाजो वटवा. दोपी. (पिशाची.
३० तो.

वनाव, पु० कार्य यथास्थित होण्यासाठीं अनेक
साहित्यें पाहिजेत त्यांचे अनुकूल्यानें तें कार्य
सिद्ध झालें असतां त्याजवर घेतोजो रुघटिन
पणा तो; ३० हीं बिलोरी झाडे लावल्यानें या
अशाशीचा योगला वनाव झाला; अद्यापि त्या
चें

चे आमचे सवद्याचा वनाव बसत नाही; २, पर-
स्परांचे संयोगानें कांहीं विशिष्टगुणादि उत्प-
न्न व्हाचें असा कांहीं पदार्थाचा असतो तो अनु-
कूल भाव तो; ३० केशरी गंध आणि कस्तुरीचा
दिकला याचा वनाव आहे.

वनावणी, स्त्री० वनावण्याचाजो व्यापार ती.

वनावणे, कांहीं कार्य गोष्ट, इ० तदनुकूलव्यापा-
रांनें वनावानें विशिष्ट दिसे असें सिद्ध करणे; ३०
गोष्ट जरी नीरस असली तरी वनावून सांगितली
झणजे गोड लागत्ये.

वनीट, स्त्री० धुपद, ख्याल, इ० कांचाजो रचना-
प्रकार ती.

वंब, पु० जलादिक उंच उडविण्याचें यंत्र आहे; २,
पदार्थाचें स्थूलत्व वर्णायाचें असतां हे विशेषण
करितात.

वबब, अ० अबब.

वंबाल, ३लिं० भंबाल.

वंबू, पु० संकेतानें शिष्टास झ०

वंब्या, पु० विद्यादि गुणानी रहित असून शरीरानें
जो धष्टपुष्ट आणि दांडगा त्यास झ०; २, वंबू.

वंब्या, पु० गुमरूपेकरून राखून ठेवावयाची जो
कांहीं एक गोष्ट तिचीजी जनांत प्रसिद्धी तो; २,
कोणकाचें दुष्कर्मादि बाहेर पडल्यामुळें जी लोका-
मध्ये त्याची होत्ये उपहास्यता तो; ३, रा० कोण
एकाचें कांहीं एक गोष्टीचें प्रत्यक्ष नसतां सर्व-
त्र जनामध्ये त्या गोष्टीचें प्रचुरश्रवण होत अ-
साचें अशीजी प्रसिद्धी ती; ३० या वंब्यानें ओ-
षध दिलें असतां सर्व वंभतान एकही मरव
नाहीं

असा असा आजपर्यंत बभ्रा आहे .
 बंमहादेव, पु० गा साव्यांच्या भाक मागायान्य वे-
 ल्या शब्द आहे ; २, अगडबंब .
 बमूजिब, ३लि० हिं० कांहीं एकासदश याथा प्रयो-
 ग कागदोपची; ३० अस्सल बमूजिब नकल .
 बया, स्त्री० आईस किं० आईसारिखे वडील स्त्री-
 स झणतात .
 बयाणा, पु० हिं० बयाना; २, राजादि प्रभूपुढें च्वा-
 बदार, इ० कांनी झणायाचीं जीं वाक्ये आहेत
 तो .
 बयाद, स्त्री० पु० हिं० तपशील .
 बयादवार, ३लि० हिं० तपशीलवार .
 बयाना, पु० हिं० कांहीं एक मोठा जिनस घेण्या-
 विषयीं उरवून नंतर जिनस देणारास घेणारा
 किंचित इव्य विश्वासार्थं देतो तो; २, दुसऱ्या पा-
 र्शी सांगायाची जी मोठी कांहीं एक वर्तमानाची
 कथा तो .
 बरकत, स्त्री० हिं० इव्यादि लाभार्थ आरब्धजो
 कांहीं एक व्यापार त्याची जी संभावितफला-
 नुरूप फलद्रूपता ती किं० त्या व्यवहारापासून
 त्याकर्त्यास होत्ये जी लब्धफलता ती; ३० जांचें
 देव अनुकूल नाही त्यास कोणतेही व्यवहारांत
 बरकत येत नाही; २, कांहीं पदार्थ याथा प्रकारें इ-
 तका व्यय झाला असतां संपावा अशी संभावना
 असत्ये तो नितका व्यय झाला तरी कांहीं अवशे-
 ष रहातोच असेंजे त्या पदार्थास आधिक्य येते
 ती; ३, धान्यादि साप. इ० कार्ते मजते समयी प्र-
 थमतः एक यास्थानी मंगलार्थ उच्चारितात .

बरकत्या, पु० को० कापलेलें भात, इ० कांन्वा
 रा चांधायासाठीं जो भातेण, इ० कांन्वा दोर इ
 रितात तो .
 बरकंदाज, पु० हिं० बंदूकवाला जो शिपाई.
 तो..
 बरकंदाजी, स्त्री० हिं० बरकंदाजाचें निशाण म-
 रणे, इ० रूपजें कर्म ती .
 बर-कण, कन, कर, दिनी, दिशीं, अ० अ
 करण आहे; शिखल, शोण, इ० कोत पाय, इ
 भरणे इ० कांचें वि०
 बरकशी, बरकस, स्त्री० हिं० स्पर्धा; ३० बलवं
 ताबरावर बरकस लावणें ती विचारेकरून
 लावाची .
 बरका, ३लि० जाच्या गरा परम मृदु असतो ३
 साजो फणस तो व त्याच्या गरा तो व त्याचें इ
 ड तो; २, पिळ्येजें विभूड त्यासही स्म०
 बरकास, ३लि० हिं० बरवास .
 बरकीण, स्त्री० हिं० लघु नोकेंत भेद आहे .
 बररवत, स्त्री० हिं० बरकत .
 बररवत्या, बरकद्या, पु० को० बरकत्या .
 बररवास, ३लि० हिं० वि० विसर्जित; कबरी इ०
 कांचे वि०
 बरग, पु० एक धान्य आहे .
 बरगडी, स्त्री० फांसळी .
 बरगा, पु० पाटणी, इ० करायासाठीं दोहो तुळ्या
 वर आडवीं बसवितात जीं लाकडे तीं प्र०
 बरची, स्त्री० हिं० भाल्यासारिखें एक शस्त्र आ
 हे .

बरज, पु० रा० बरग.

बरड, पु० एक क्षुद्रजंतु आहे जो हरभरे, तुरी, इ०

धान्यांत उत्पन्न होऊन तेंच धान्य पोंरवरून रवा-
तोतो; २, स्त्री० को० जेथें भाजून भाताचे आ-
वण केले तें उपटून घेऊन त्यास्थळांत लावणी
न लावितां दुसरेवर्षी आवण करायास नसेंच रा-
खून ठेवितात जें तें स्थल ती; ३, ३लि० जेथें चां-
गलें घेत होत नाहीं अशाजी निकृष्ट जमीन तो.
४, बरडलेला जो तोंड, इ० शरीरावयव तो.

बरडुणें, बरड. इ० जे किडे त्याणी धान्यादि पिकांवरले
जाणें; २, नितळपणा जाऊन विशोभित दिसाया-
जेणें देवींचे वण, इ० कानीं मुरबाद्यवयवानें युक्त
होणें.

बरडा, पु० जून झालेलीं पोफळें सोलून उकडून या-
ळविलेली जी रूपाारी तो.

बरडीरूपाारी, स्त्री० बरडारूपजी रूपाारी ती.

बरणी, स्त्री० मृत्तिकेचें आकारविशेषाचें पात्र
आहे.

बरतरफ, ३लि० हिं० अपराधादि झाल्यामुळें ध-
न्यानें मामलत, इ० अधिकारावरून केला जो
न्युत तो; कर, हो, इ० धातुचें योगी प्र०

बरदास्त, स्त्री० हिं० परी पाहुणा, शिष्ट, सभावित,
इ० जो कोणी त्याला पाहिजे काय. नको काय,
इ० बिचारून न्यूनता असले तिचें पूरण कराचें,
इ० रूप त्यांचा समाचार घेण्याचा जो प्रकार ती;
२, पक्क, मुलें, वस्त्र, इ० पदार्थांची जी जोपा ती.

बरबट, न० पु० पाणी, ताक, इ० कांत अंबा, चिंच
इ० पदार्थ कोळून केला जो दाट रस तें तो; २, न०

बकरा

बकरा, इ० कांचे मांसाचा सांभान्यासारिखा करि-
तान जो पदार्थ तें.

बरबटणें, बिरबल, बरबट, इ० कानीं हस्तादिक पदा-
र्थ लिप्त होणें

बरबडा, पु० आरण्याक एक लहान झाड आहे तो
आणि त्याचें बीं तो.

बरबरणें, उठाण, रवस्त, इ० किं० तद्विशिष्ट शरी-
रावयव पृथ, रक्त, अग्नि अरक्त होऊन बाहेर सांडें
अशाप्रकारें त्या पृथादिकांनं विशिष्ट होणें किं० न-
सेच नांक शब्दांनं विशिष्ट होणें; २, फणस, भोपळ
इ० पदार्थ फार पिकल्यामुळें किं० कुजल्यामुळें
केवळ द्रवप्राय जी दुर्दृग्ग तीनें पावणें.

बरबरीत, ३लि० पानळ शोण. चिग्वळ. किं० कुजून
द्रवप्राय झालेला फणस, नारळाचें तंबाबरं, इ० पदा-
र्थ जामध्ये हस्तादिक घातली असतां बरकन जा-
ता भरतो असा तो; २, बरबरलेलें जें नाक. इ०
तो.

बरमा, पु० दारचेचें बाणास गंसल्यावर तोंडाकडु-
न पाडितात जें भोक तो; २, तें भोक पाडावय
या चें जें शस्त्र तो.

बरम्हा, पु० स्फुताराचें एक भोत आहे.

बरवा, ३लि० ग्रं० चांगला; उ० राघवमाझ्या बरवा
गे वनासि जगतो फिरवागे.

बरशी, स्त्री० बरबी.

बरसात, बरसाती, स्त्री० हिं० घोड्यास झेत्या
पासून एक रोग होत असतो ती.

बरहुकूम, अ० हिं० निर्दिष्ट जें काहीं एक त्याप्रस-
णें; उ० धनी हुकूम करील त्या बरहुकूम चालाचें.

बरव

बरळ, स्त्री० निद्रेमध्ये कोणी करितोजी बडबड
ती; २, मद्यादिकानें बंधांध होऊन किं० अविचा-
रानें मनस्वीजं कोणकाचें भाषण त्यास ह्म०
बरळणें, निद्रा, मूर्च्छा, इ०कामध्ये असंगत बडबड-
णें.

बरा, ३लि० उत्कृष्ट चांगला असो किं० नसो परंतु
हा चाईट असं नाव जाला ठेवतां येत नाहीं ह्म०
विवक्षित कार्याचा निर्वाह इ० सरासरी जेणेंक
रून होई अशा योग्यतेचा जो मनुष्य, गोष्ट, प-
दार्थ, इ० तो; उ० हा धोबजोडा केवळ चांगला नव्हे
पर बरा आहे; २, थोडा आणि पुष्कळ याचें म-
धलेजें प्रमाण त्याहून काहीं अधिक तो; उ० नूप
केवळ थोडें असेलसं वारलें होतें पण थोडें नाहीं
बरें आहे; घराहून बरा लांब निघून गेलों मग आ-
ठवण झाली; ३, दुरवण्या पासून मुक्त झा-
लाजो दुरवणाईत तो; बरानामी आलों, इ० वा-
क्यस्थलीं माझे आगमन झालें हें बरें झालें
असा अर्थ; ४, वा० चांगला.

बराडी, ३लि० कों० खाण्यापिण्याचे पदार्थांची च-
व नपाहतो अरबचरब पुष्कळ खाण्याचा स्व-
भाव जाचा त्यास निंदेनें ह्म०; २, खाण्यापिण्या-
चा पदार्थ पाहिला असतां भीड सोडून मागावा
दुसऱ्यांनं किती दिलेंतरी तृप्त होऊं नये असा
स्वभाव जाचा तो.

बरात, पु० चंग काचन, गंजिफातील जो तिसरा रं-
ग तो.

बराबर, ३लि० तुल्य; उ० हें माप त्या मापाचे बराब-
र आहे; २, अधिक उणा नव्हे तो; उ० त्यास ए-

थून जाऊन बराबर पंधरादिवस झालें; ३, अ-
काहीं एक कृतीविषयीं मर्यादा अवधि इ० रूपें-
करून धरिलाजो कालविभाग किं० देवाविभा-
ग, इ० त्यापासून ईशनात्र इकडे तिकडे नहोतां
त्याचेंच अनुलक्षण; उ० भुईबराबर जो धळा
कापला; मागेंपुढें ह्मणूनका बराबर ह्मणा; ४,
सह वर्तमान; उ० माझे बराबर गडी आहे; सं-
पत्ति व्यापार, इ० बराबर होणें ह्म० नाश पावून
निःशेष होणें.

बराबरचा, ३लि० जो जाचा बराबर झाला, आ-
ला, इ० तो त्याचा.

बराबरी, स्त्री० तौल्य; २, अधिक द्रव्यादि ला-
भार्थ आरब्धजे साहूकारी, इ० व्यापार त्यांत
तोटा किं० नफा नहोतांजें मूलभूत द्रव्य त्याची
मूलपरिमाणवेंशिष्टेयेंकरून जी स्थिति ती; ३,
धनी आणि चाकर, इ० जे उत्कृष्ट निकृष्ट त्यांचां
परस्पर स्वर्धादि संबंधझाला असतां होत्ये जी
समान योग्यता ती; उ० हलक्या माणसाचा
तोडीं लागून आपली त्याची बराबरी करून
घ्यावी यांत विशेष काय.

बराबरीचा, ३लि० जा परस्परांची विद्यादिकृत यो-
ग्यतातुल्य आहेत परस्पर.

बरी, स्त्री० अंगरख्याची जी पेंसकळी ती.

बरीक, अ० वाक्यालंकार आहे; सज्जानीय पदा-
र्थ समुदायांतून एखाद्याचें पदार्थाचा कोहीं वि-
शेष विवक्षित धर्माचें विधानार्थ जेव्हां अंगिका-
र विवक्षित आहे तेव्हां प्र०; उ० सगळ्या शाळें-
त एवढा मुलगा बरीक चांगला आहे.

बरीगत, स्त्री० धडगत.

बस्तू, पु० जांबी प्रा० लेखणी करितात असा एक तृणावृक्ष आहे.

बरें, न० हितरूपेंकरून विवक्षितजें लाभ आरोग्य, इ० तें सर्व; २, अ० कांहीं एक गोष्ट मनांत घेऊन अंगीकृत केली अशा अर्थाचें द्योतक उद्गारसदृश अव्यय आहे; केवळ वाक्यालंकार लेंकरूनही प्रयोग होतो; ३० कायचरें यास उदाहरण.

बर्गवाईट, न० देवगतींनं संभाव्यमानजें दुरवणें, मरण, नाश, इ० कांहीं अरिष्ट तें, किं० आरोग्यादिरूप बरें आणि रोगादिरूप वाईट तें.

बरोबर, ३ लिं० बराबर.

बरोबरचा, ३ लिं० बराबरचा.

बरोवरी, स्त्री० बरावरी.

बरोवरीचा, ३ लिं० बरावरीचा.

बन्हाणपुरी, ३ लिं० बन्हाणपूर म्हणून शहर आहे तत्संबंधी कापड, जरतार, इ० तो.

बर्फ, न० हिं० आकाशातून दहिवरपडून थंडीचा योगानें थिजतें तें.

बर्फा, स्त्री० हिं० एक मिठाईत पदार्थ आहे.

बर्वर, पु० सं० यवनांत एक ज्ञानि आहे.

बल, न० कोणक कार्याविषयी प्रवृत्त जें कर्ता, इ० कारक त्याचेहातून स्वस्वक्रिया त्याजवर लागू पडून त्यात्याकार्याचा निर्वाह व्हावा किं० कोणक अर्थ आपण जा स्थितीनें स्थित असतो त्या हून वेगळ्यास्थितीनें कोणी पावघूं लागला असना त्याणे त्यास्थितीनें नपावता स्थितीनें

च रहावे अशा विषयी प्रयोजक जो अर्थमात्राचें अंगीं शरीर दृढता, विद्वत्ता, धनिकता, इ० निरूपित धर्मविशेष असतो तें; २, त्यास निरूपक जे विद्याधन, सहायाश्रय, इ० त्यास ह्म०; ३, ग्रह तारा, इ० कांचा आनुकूल्यरूप जो आश्रय असतो तें; ४, सैन्य.

बलक, पु० कोरफड पक्ष्याचें अंडें, इ० कांत जो बुळबुळीत केवळ पातळ नळे, केवळ दाट नळे असा द्रव्यांश विशेष असतो तो आणि तत्सजातीय किती एक फलें, पुष्पें, पत्रें, इ० कांपासून निघतो जो द्रव्यांश तो.

बलकी, अ० बोटचापक्षां; ३० तीनशें पडोत बलकी साडेतीनशें पडोत परंतु घोडा घ्यावयाचा; २, स्त्री० दियाणरचाना, मरवर, इ० संबधी खांब, इ० काचे कोपरा, इ० कोबर शोभार्थ पन्हाळासारखा आकारविशेष करितात ती.

बलकुबल, स्त्री० हिं० कांहीं एक संभाव्यमानजो मकटप्रसंग ती; ३० हत्यार जवळ असाचें बलकुबल पडली असता कामावर पडतें.

बलब, पु० रा० बलक.

बलबनर, ३ लिं० अतिशयित जो बलाढ्य तो;

देव, काळ, कर्म, इ० कांचा ठायीं विशेषें करून प्र

बलाई, स्त्री० बलाय.

बलागत, स्त्री० आपण बुद्ध्यादिविषयी उपयोग करितां बळेंच प्राप्त होनें जें कज्जा इ० लक्षावती.

बलाडा, पु० को० बलगाव.

बलाद्य, ३लि० विशेष बल आहे जास तो.

बलाणी, स्त्री० रा० देवालयादिकांवाठायीं भिं-
तीचा आश्रयानें ओढ्यासारिखी वसायास क-
रितात जी जागा ती.

बलान्कार, पु० तेंतें कर्मादि होण्यास कर्त्याची
प्रति, नीगिकालमहात्म्य, इ० जीं प्रसिद्ध नि-
मित्तें आहेंत त्यांचा अभाव असतो ही तेंतें क-
र्मादि प्रवृत्त व्हावें म्हणून त्यावर केवळ बला-
चा प्रयोग करितात तो.

बलवत्, न० वादप्रतिवादादि संबंधीं अनेक
पक्षांतून अग्रेसर ते एकापक्षां एकास सचलत्व
एखाद्या एकास दुर्बलत्व तें; उ० हे दोन पक्ष
बलवत् असत दुसऱ्याचलपाहून सचलपक्ष असेल
तो बला.

बलाय, स्त्री० हि० इडापिडा; उ० बलाय गेली तें
माही आलास तर; स० गहाण्याची बलाय दूर.
बलायेंशी, तात्कारणें प्रथमार्थी; २, न० आमंत्रण
दिसवार्थी.

बलायणेकरी, पु० आमंत्रण्या.

बलि, पु० देवता, पिशाच, इ० कांचे प्रीत्यर्थ अन्ना-
चा गोळा, इ० कि० मांस, पशुपक्षी मारून कि०
जिताच अर्पितात तो; २, बलिदान, बलिप्रदान,
इ० स० देवादिकांचे पूजनार्थ जी पुण्यादिक सा-
ध्यांत.

बलिप्रतिपदा, स्त्री० कार्तिक चतुर्दशप्रतिपदा.

बलिप, ३लि० अति बलाद्य तो.

बली, ३लि० बलाद्य.

बलुने, न० गावचे वननदारजे उपाध्या, जोशी,
नहावी

नहावी, परीट, कुंभार, कृतार, इत्यादिक त्यां
स च्याकरीबद्दल शेतांवर याचें लागतें धान्यादित्तें;
२, जीं बाराजीं वतनें त्यांस प्रसंगविशेषीं स०

बलुनेदार, पु० बलुत्या.

बलुत्या, पु० बलुनें घेणारजे महार, जोशी, इ०
ते प्र०

बलुनें, न० बलुनें

बलुत्या, पु० बलुत्या.

बलुचाव, न० लहान गळबतांन एक भेद आहे.

बलुम, पु० भल्यासारखा शस्त्रविशेष आहे.

बव, न० स० अक्राजी करणे त्यांतील जें पडिलें
तें.

बवार्त, स्त्री० कोही एक कार्याविषयीं यत्नाची
जी पराकाष्ठा ती; उ० त्याणें त्यास बवार्तीनिं वा-
चविलें; २, अ० प्रयत्नाची पराकाष्ठा करून;
उ० या प्रांतांत बवार्त अंमल बसविला.

बस, अ० हि० पुरे; २, स्त्री० यापुढें उत्कर्ष व्हाव-
याचा राहिला नाही अशी कोणक व्यवहाराची
पराकीष्टेची पूर्ति ती; उ० त्याणें गाण्याची बस-
करून दिली.

बसक, स्त्री० अनेकानी वसायासाठीं सभासंड-
प, कचेरी, इ० कांवाठायीं आस्तरलेलें रुजामा,
सतरंजी, इ० ती; २, पदार्थसाचाचा आधारजीं
संबद्ध दाऊन रहायाचा जी अधोभाग ती; उ०
या दडतीची बसक लहान म्हणून उलटले; ३,
मूर्त्यादिकांनी नपडतां वर रहायाजोगें त्यास क-
रितात जें आसन ती; ४, को० बाजारचे रस्त्यां-
त दिकायास वसणारजे माळी, सराफ, इ० त्यां
स

स त्या भूमिसंबंधं सर्कारांत जें देय पडतें ती; ५, ज्ञांतील पाणीं बाहेर जात नाहीं असें केवळ स मानजें शेत करायाजोगें स्थल ती.

बसकट, ३लिं० थपकड; २, स्त्री० उठायाविषयीं अशक्ति किं० अनादर, ३० दिसायाजोगा हातपाय मोकळे सोडून बसण्याचाजो प्रकार ती; घं, मार, ३० धातुचेयोगीं प्र०; ३० ही सैस उर्गी आहे तीं हूध कावा एकदा बसकट मारलीं झणजे उठणार नाहीं.

बसकण, स्त्री० रा० बसकट द्वितीयाधीं; २, ला० कोणेकानें बसकण मारणें घेणें एथें काहीं एक व्यापारांत थकून त्यापासून विरक्त होणें.

बसकर, स्त्री० पु० न० सभा. ३० कांवाठायीं बसायास घालायाचे उपयोगीं रुजामा. सत्रंजी. ३० ती तो नें.

बसकल, स्त्री० वा० बसायास जी फावती ती; ३० हा सारा दिवस फिरतो यास क्षयाभर बसकल नाही; प्रा० निषेधार्थीं प्र०.

बसका, ३लिं० बसकट प्रथमार्थीं; २, स्त्री० बसक द्वितीय तृतीयाधीं.

बसकार, पु० रा० बसक प्रथमार्थीं.

बसकीचा, ३लिं० आधागशीं संबद्ध हाऊन रहावयाचाजो अधोभाग तो विस्तीर्ण आहे जाचा असें जें पात्रादितो

बसकूर, न० बसकर.

बसणें, केवळ आडवें न पडतां पांयांचे संबंधानें जी शरीरास उच्चता येत्ये तिनकीमात्र नाहींशी व्हावयाजोगें पादाकुंचनानें किं० इनर

अंग टेकल्यानें जो स्थिति विशेष होतो तेणेंकरून राहणें; २, पश्यानी घुस्पायाधारावर पक्षाकुंचन करून काहीं एक काळ स्थिति विशिष्ट होणें; ३, विवक्षित कोण एक आधारीं विवक्षित कोण एक आधेयानें विवक्षानुरूप स्थित होणें; ३० पेटीस पडी बसली: अंमल प्रजाघर बसला; अं गाबर धूळ बसली; ४, चाबूक, छडी, दगड, ३० शरीरादिकावर प्रहार होई अस्ता लागू होणें किं० तो प्रहार सपाटा मार ३० लागू होणें; ५, शोक फूटपद, वाक्य, हिशोब, सांधाजवा, ३० कानीं यथायोग्य योजनेनें जुळवें जाणें; ६, शरीरादिकांवाठायीं उदळले जें उठाणू, ३० त्याणें ती उन्नतता सोडून त्या शरीरादि आधाराचा बराबर होणें किं० अवयव सन्निवेशाचा त्रोंधिल्यामुळे उन्नतत्व पावलाजो कापसाचा दीग ३० पदार्थ त्याणें अचयचसनिचेगीं दार्य धरून दबला जाणें; ७, ला० सावकारी, ३० व्यवहार संपत्ति, ३० कानीं अपकर्षदरीनें पावणें; ८, विवक्षित संख्या परिमाणादि विशिष्ट जो स्वयं दंड, तोय, नका, दरमूल्य, ३० तो; पुरुष, पदार्थ, ३० त्याच्या अधिकरणावर त्याच्या योग्यसंबंधानें संबन्ध होणें; ३० हीं दोन कार्यें मिळून हजार रुपये स्वयं बसला; हिशोरशीनें मजघर काय बसेल तें मी देईन; ९, कोणेकानें कोणेक अधिकरण धरून स्वव्यापार विशिष्ट स्थिर होणें; ३० घरीं नगाददार बसला झणून बाहेर पैका मागायास जांचेंतर एक स्माररवा पंधरादिवस पाऊस बसला आहे; १० लेखन व्यापारादिकांवाठायीं दहाभ्यासामुळे

हस्तादिकाने ददसंबंध होणे जेणेकरून त्या ले-
खनादिकांविषयी हस्तारिकांची रानि साहजिक
होत्ये; ११, कांहीं एक व्यापाराचाढायीं प्ररुचजो
कोणेक त्याणे तो व्यापार सोडून उगीच राहणे;
१२, कोणेकाने कोणेक विशिष्ट जी स्थिति न-
द्विशिष्ट असणे; ३० याला कांहीं उलीढाली पाहि-
जेत क्षणभर उगाच बसावयाचा नाही; तो उगाच
वसला; हा रडत वसला; १३, जेऊं लागणे .

बसंती, ३लि० वस्त्रादिकांवर छिडकावरूप देतानजो
कुसुंढ्याचा रंग तो; २, नद्विशिष्ट जें वस्त्र, काग-
द, इ० तो .

बसफुगडी, स्त्री० वसून घालिनात जी फुगडी ती .

बसराई, ३लि० बसराहणून शहर आहे तसंबंधी
मोत्ये, रेडीम, इ० पदार्थ तो .

बसल्याघडीचा, ३लि० घडीबंदपणे बहुत दिवस
राहिलेले जें कोरें सनंग तो .

बसवणणा, पु० जंगमाचे देवळांत देवतारूप द-
गडाचा नंदी असतो तो .

बसवा, पु० वा० महादेवाचे पुढचा नंदी तो .

बसवी, स्त्री० कसवीण, इ० कांस प्रायः निवेनें स-
आणि तिचा आरोपानें निर्लज्जत्वादिगुणविशि-
ष्ट जी गरन तिलाही स०

बस्ता, पु० वस्त्राचें लहान दिंडासारिखें जें बाधिता-
त गागेडे तो; २, ३लि० राजादिकांचा नेहमी बसाया-
चा जो स्वामा घोडा इ० तो .

बस्तानी, स्त्री० पंताजी एके काठीचे अग्रास दोरी
बांधून पोरांस मागवयाकरिता साधन करितो
ती .

बहकणे, कोणेकाने उद्विष्टस्थली जावयाचा जो
मार्ग त्यापासून भ्रष्टहोऊन केवळ भलत्याच
मार्गास लागणे; ३० तोफेचा अबाजाने घोडा
बुजून जो बहकला तो चारफोस रानांत गेला; २,
ला० गृहस्थपणा, सभ्यपणा, इ० कांचा उचित
जो व्यवहारमार्ग, रीति, त्यास सोडून दुर्व्यसना-
दि छंद लागल्यामुळे केवळ भलत्याच रीतींत
शिरणे; ३० हा पोर सोद्यांचा छंदास लागून ब-
हकला; ३, हिशेब, कूरश्लोक, रत्नादिपरीक्षा, इ०
विषयी कल्पना चालवयाचे जें तें तें संधान नें स-
दून अंतःकरणरानि भलत्याच संधानाकडे लाग-
णे कि० कोणतेच संधान नलागतां भ्रमांत पडणे;
४, त्या मनुष्यानें तादृश प्रकारविशिष्ट होणे; ३०
मघाची कल्पना कांहीं जवळशी होती आतां केवळ
वहकली; ५, सालाची किंमत, इ० मनस्वी हांकणे .

बहकावणी, स्त्री० दुसऱ्यानें मोहांत पडावयाजो-
गा दोनरुपयांचे पदार्थास शंभर रुपये किंमत
सांगावी प्रत्यक्ष दरिडी दिसत असून उद्यामी ला-
व रुपये धर्म करणार इ० रूप जो शब्द व्यापार
ती .

बहंगी, स्त्री० बंगी .

बहर, पु० स्त्री० पदार्थ उत्पन्न झाल्यापासून उनगे-
तर उत्कर्ष पावत असतो त्या उत्कर्षाची पूर्णता
झाली क्षणजे अपकर्ष पावत पावत नाश प्राय-
तो त्यामध्ये अपकर्षाचा प्रारंभाने पूर्वीची उत्क-
र्षाचा पूर्णनेनें विशिष्ट जी त्यापदार्थाची दशा ती;
२, नृत्य, गायन, इ० कांचा परकाष्ट्याजो रंग ती;
बहर मारणे द्र० नानाप्रकारचे उन्साहानी काल पा

लविणे.

बहळ, ३लिं. कों. उपयोगापेक्षां सोडजे स्थल तो.
 बाहुरखानी, ३लिं. दबलताबादी कागदांत एक भेद आहे.
 बाहुर, बाहादर, बाहादुर, ३लिं. बाद, युद्ध, इ. कांत जो शूर, तो; २, विवक्षितकला, शिया, यांत जो पुरा प्रवीण तो.
 बाहागा, पु. वास्तविक अंगाचा निव्वकस्तन दुसऱ्यास वंशाचे स्मरण करितात जें कोही मिष तो.
 बाहार, स्त्री. बहर प्रा. द्वितीया र्थां.
 बाहाल, न. तुळई; २, ला. अवेळ आणि चूल, यांचे मधला जो चुलीचा अवयव तें; २, ३लिं. कोणेकावर प्रसादोन्मुख असत्येजीं कोणेकाची मर्जी तिथें बि. सामलत, सनद, इ. कोणेकास बाहाल करणें ह. प्रसन्न होऊन त्याचें स्वाधीन करणें.
 बाहाली, स्त्री. मर्जीचा जो बाहालपणा ती.
 बाहिः, अ. सं. बाहेर; बाहिः प्रदेश, बाहिर्मार्ग, इ. सं. प्र.
 बाहिणायळा, स्त्री. कों. अनेक बाहिणी मिळून जात्याः अनेकचचर्नी प्र.
 बाहिरंग, ३लिं. अंतरंगाचा प्रतिपक्षी तो.
 बाहिरट, ३लिं. बाहिरा; २, ईषत जो बाहिरा तो.
 बाहिरा, ३लिं. जाला काहीं ऐकूं येत नाही असा जो कान तो; आणि तद्विशिष्ट मनुष्यादिक तो; २, वाय्वारि विकृतिमुळें जाची शब्द गेली असा जो हात, पाय, इ. अवयव तो.
 बाहिरागी, पु. बेरागी.

बाहिरी, पु. नैरव स्मरण देव आहे त्यास ह. २; २, बाहिरीससाणा.
 बाहिरीव्यथा, बाहिरीवेधा, स्त्री. एक महारोग आहे.
 बाहिरीससाणा, पु. एक पक्षी आहे.
 बाहिराबा, पु. बाहिरी प्रथमार्थी; २, बाहिरा जो पुरुष त्यास कदाचित् ह. त्याला बाहिराबाची सेवा आहे इ. स्थलां तो बाहिरा आहे असा अर्थ.
 बाहिर्दिशेस जाणें. अ. परसाफडे जाणें
 बाहिर्युणगे, न. बाजार बुणगे.
 बाहिर्भूत, ३लिं. सं. विवक्षितकोटीहून बाहेरचा जो तो; उ. कोणी मनाची गणना इन्द्रियांत करतात, कोणी त्याहून बाहिर्भूत असें गणतात.
 बाहिर्भूमीस जाणें, बाहिर्दिशेस जाणें.
 बाहिर्मुख, ३लिं. आत्मस्वरूपाचे स्वरूपाची गोडी जास लागली नाही अतएव संसारिकविषयांकडे जाचे चित्ताचें प्रावण्य आहे तो आणि तें त्याचें अंतःकरण तो.
 बाहिर्यापिका, स्त्री. जाचे अर्थ पूरणास बाहेरचें पदादि ध्याचें लागतें असा फूटरूप कवितेचा एक प्रकार आहे.
 बाहिर्यसन, न. संकेतानें व्यभिचाराचे व्यसनास ह.
 बाहिर्यसनी, ३लिं. बाहिर्यसन आहे जास तो.
 बाहिष्कार, पु. कोणेकापासून अगम्यागमनादि दुष्ट कर्मघडल्यामुळें जातीचा बाहेर जो त्याची स्थिति करितात तो.
 बाहिष्कृत, ३लिं. पातकादिकारणांमुळें जातीचें

जास बहिष्कार घातला आहे तो; २, जाविब -
 क्षितकोटीतून बाहेर केलाजो तो नद्विष्कृत; ३,
 ज्ञानि बहिष्कृत, सत्य बहिष्कृत, १० स०
 ब्रह्मीण, स्त्री० जाचे आईबापापासून जी आली क
 न्या ती त्याची; स्त्र० बहिणीसुळे भावोजी सोप
 रा; २, आईबापाचे संस्थानिकजे चुळना, मामा,
 मापशी, १० त्यांची जी कन्या तीस स्त्र०
 बहिणतीज, स्त्री० भाऊबाजेचे दुसरे दिवसची जी तृती
 या ती त्यादिघशां भाऊ आपल्या बहिणीचा भोजन
 वस्त्रालंकारेकरून गोरव करितो.
 बहीणभावंडे, न० ब्रह्मीण आणि भाऊमिळून जा अ
 नेक व्यक्ति तीं.
 बहीणभाय्या, पु० रा० बहीणरूप किं० भाऊरूप को
 णीजो सोदर तो.
 बहु, ३लि० सं० एक दोन याहून अधिक संख्यावि
 शिष्टजे कोही एक तो; २, पुष्कळ; बहुत आहेत
 पाद जाला तो बहुपाद, बहुभुज, बहुतांस जो प्रि
 प तो बहुप्रिय, बहुत भक्षितो तो बहुभक्ष, १० स०
 प्र०; याक्य बहुरत्न वस्तुधरा.
 बहुकणी, ३लि० बहुतांचा देणेकरी किं० बहुत आ
 हे रूप जास तो; स्त्र० बहु उंचा त्यास खाऊ नाहीं
 बहुकणीत्याला लाज नाहीं.
 बहुगुणी, स्त्री० बगुणी; २, ३लि० बहुत आहेत गु
 ण जास ध्ये तो मनुष्यादिक.
 बहुगुणें, न० बगुणें.
 बहुचक्र, ३लि० चाचटजो मनुष्यतो.
 बहुत, ३लि० पुष्कळ.
 बहुतकरून, अ० प्रायशः

बहुतकाळीं, ३लि० बहुत दिवस जास जाले असा
 जो परार्थ, गोष्ट, १० तो.
 बहुतदिबही, ३लि० बहुत काळी.
 बहुतानें, न० को० कोणेक व्यवहारावर कर्तल.
 वक्तृत्वादिविषयीं समप्राधान्येकरून बहुतांचा
 जो संबंध तें; ३० बहुतांचे जाले स्त्रणजे एकल्या
 चा उपाय चालत नाहीं.
 बहुतेक, ३लि० यत्किंचिदंशसोडूनजो सर्व तो; ३०
 त्या देशांत बहुतेक मूर्य आहेत विद्यान थोडे.
 बहुदुधी, ३लि० बहुत आहे दूध जीस अशी जी गाय
 सेस, १० तो; ३० आंरबुड शिंगी अल्पमोली बहु
 धी अशी निळणें करीण.
 बहुधा, अ० बहुतकरून.
 बहुधान्य, पु० साठासंघत्सरांतील बाराचा संघत्सरा
 तो.
 बहुनायकी, स्त्री० राज्यादि व्यवहारावर अनेक
 मतांचेजे अनेक मनुष्य तत्सत्ताक्रांत स्वजे असते
 ती.
 बहुबीज, ३लि० बहुत आहेत बिया जा मध्ये तो.
 बहुभाग्य, न० राज्य भांगले होणे. पर्जन्यपतन,
 कृषिक्ष, १० गोष्टीस कारणजे बहुतांचे भाग्य
 तें
 बहुभाव, बहुभाषी, ३लि० निष्कारण बहुत बोल
 तो तो.
 बहुमत, न० कोणेक गोष्टीविषयीं असतेजे बहु
 तांचे संमत तें; २, ३लि० बहुतांचे संमत आहेत
 विषयीं असाजो शास्त्रार्थ, १० तो.
 बहुमान, पु० शिष्टादिकांचा आदरपूर्वक सन्मानतें

बहुमोली, ३लिं० बहुत मोल पडनें जास तो.
बहुरूपी, बहुरूपी, पु० नसामध्ये एक आदि आहे
जो नाना प्रकारचीं सोंगे आणून उपजीविका करि-
तो तो.

बहुरूप, न० बहुरूपी करितान जो रपळ ते
बहुल, ३लिं० पय.

बहुलें, न० लग्न किं० मुंज, इ० फ़ोरादीं चतष्कोण
आकारविशेषाची वेदी करितान ती.

बहुवचन, न० अभिधेय अर्थास बहुल विवक्षित
असतांजें वचन होतें तें.

बहुवचनांत, ३लिं० बहुवचनविशिष्टजो नामरूप
किं० क्रियापदरूप शब्द तो.

बहुवस, ३लिं० यं० बहुत या अर्थां; उ० पहावया
बंधूचें मानस सेना पावली बहुवस.

बहुवार, अ० बहुत वेळां.

बहुव्रीहि, पु० समासांत एक भेद आहे.

बहुव्राः, बहुव्रा, अ० बहुधा.

बहुश्रुत, पु० केवळ एकाच विद्येत निष्णांत नव्हे
थोड्याथोड्या सर्वविद्या जाणे पाहिल्या आहेत
असा जो तो.

बहुसाल, बहुसाल, ३लिं० यं० बहुवस; उ० ब-
हुसाल बाधें वाजती.

बहुस, ३लिं० शास्त्र आणि लौकिक एतत्संबंधी
बहुत गोष्टी जाला ठारूक आहेत तो.

बळ, न० बल; बळास येणें स० विवक्षितानुरूप हो-
ण्याविषयीं बलात्कारसापेक्ष होणें; बळ करणें
स० विवक्षित कर्मावर आहे. तितकें बळ लागू
करणें; बळ धरणें, बळ बांधणें स० बलाधायक

जो सर्व सामग्री तिचे पुष्टतेने बळकट होणें; २,
स्त्री० बलि प्रथमार्थी.

बळकट, ३लिं० फार बळ जाणे आंगांत तो; २, पु-
ष्कळ; उ० बळकट पाऊस पडला, त्यास बळकट
मारलें, इ० कितीएक प्र०; ३, दट; उ० गांठ रुदे-
नाशी बळकट बांध.

बळकडी, स्त्री० बळकटपणा.

बळकटून, अ० दट होई असें बांधणें, धरणें, इ० भा-
तुचें विशेषण.

बळकावणें, दुसऱ्याचा परार्थ हानारवालीं आलातो
परत द्याचा असें न्यापन: असतीही नदेतां बळानें
अपत्यापाशां रारवणें.

बळगी, स्त्री० स्त्रियांचे लुगड्यांत हलके किमतीचे
एकप्रकारचे लुगडे आहे.

बळजोरी, स्त्री० बलात्कार.

बळत, पु० रा० बळद द्वितीयाधीं.

बळत्कार, पु० बलात्काराचा अपभ्रंश.

बळद, न० दाणे इ० सांबाव्याकरितां भिंतीमध्ये
पोकळीरारपून स्थळ करितान तें; २, सोंबळ्याचे
पदार्थ लोणचें, इ० क ठेपायासाठीं भोवनाला वि-
टा, माती, इ० कांथा परिष करून जे आहत स्थळ क-
रितान तें.

बळभद्र, पु० बळभद्र.

बळमोड, स्त्री० पु० उत्तरोत्तर वृद्धिंगत होण्यास प्र-
योजकीभूत दक्ष, दुरवणें, उदाणू, पर्जन्य, इ० का-
नी धरिल्ले जें बळ त्याचा कांहीं कारणामुळे हो-
तो जो भंग ती तो; उ० झाड चोंगले वारत होतें
पण गुरानें तोंड लावल्यापासून त्याची बळ मोड

जाली; ३० दोन दिवस न्जर थोडाथोडा येतो रवरा
पण ती माझपेतांच बळमोड जाली; २, ३लि० रा०
बळमोड जाली असाजो वस्थादि तो .
बळस, पु० मनुष्य, पक्ष, हे जन्मतान त्याचे मुरवांतून
जो इवरूप बुळबुळीत मलावा निघतो तो .
बळ्यादय, ३लि० बलादय .
बळ्याचा, ३लि० ज्ञानदार; २, बुदबळांमध्ये जाला इ०
सत्यांचं बळ आहे तो .
बळ्यात्कार, पु० बलात्कार .
बळ्यावर्गा, उत्तरोत्तर उत्कर्षदशा पावायासप्रयोजकी -
भूतजें बळ तद्विशिष्ट रोग, वायु, पाऊस, इ० कांती
होणें .
बळिभद्र, बळिभद्रा, पु० कपाळ करंदाजो त्यास
ह्मणतात .
बळी, ३लि० बलादय; स० बळी तो फानपिळी; २, बुदबळें
खेळण्याचा एक प्रकार आहे; २, पु० बलि प्रथमाधीं .
बळें, अ० दाहून .
बळेंचा, ३लि० आहार्यज्ञानविषयजो कांहीं एक अ-
र्थ तो .
बळेंबळेंचा, बळ्यांबळ्यांचा, ३लि० बळेंचा .
बक्षी, पु० बरव्ही
बक्षीगहू, पु० बरव्हीगहू .
बक्षीस, न० बरव्हीस .
बा, पु० बाप; २, प्रायः मनुष्य, देव, यांचा नाचापुढें बहु-
मानार्थ हा शब्द लागतो; ३० मोरोबा, बिरोबा, कां-
न्होबा, बहिरोबा; ह्म० बाचाबागेलांनी बोंबलतां
ओठ गेला; प्रेमानें पुत्रादिकांसही याशब्दानें व्य-
वहार करितात; ३० येरेबा प्रन्हादा करिकारे भोज-

न; बामाझा भमला भक्तहितार्था .
बाआगळा, ३लि० कोणेक पदार्थास विषक्षितप-
दार्थापेक्षां विषक्षितगुणानें पराकाष्ठेचें आधिक्य
वर्णनीय असतां हे बिदोषण देतात; ३० तेषें अस-
ला धोत्रजोडा मिळेल ह्मणून काय विचारितो -
स बाचे बाआगळा मिळेल .
बाइलबुध्या, ३लि० बाइलेचे बुद्दीनें वागतो तो .
बाइलबोल्या, ३लि० जनानी जाचें भाषण अ-
साजो पुरुष तो .
बाइलवेडा, ३लि० लोकांत बाईट दिसायाजोगें निरं-
तर बायलेचें वेडजास असाजो पुरुष तो .
बाई, स्त्री० मातोश्रीस किं० नत्सदवा कोणी बडील
प्रतिष्ठितजी स्त्री तीस यानाचानें व्यवहारितात;
२, रिचयांचें व्यावहारिकनामापुढें आदरार्थ याचा
प्रयोग होतो; ३० रमाबाई आली आणि अकाबा-
ई गेली; ३, बडील जाचेस किं० कोणी प्रतिष्ठित
श्रीमंतस्त्री तीस ह्मणतात याअर्थीं अनेक वचनां-
त प्र० एथें पक्षीं न घुंसकता येत्ये; ३० बाई आ-
ल्या; बाई कोठें गेलीं नकळे; ४, कां० जन्मत
एकवार देवी ह्मणून जे अंगावर फोड येत अस-
तात त्या; याअर्थीं नित्ये अनेक वचनांत; ३० या
मुलीस बाया अहून आल्या नाहीत .
बाईल, स्त्री० जाबराबर जिचें लग्न किं० पाट शाला
ती त्याची .
बाईलभिडंग, न० रा० बायको, पोरे, इ० खटलेतें .
बाईलमाणूस, न० बायकोमाणूस .
बाऊ, पु० मुलास भयप्रदर्शन करत्येसमयीं भयंक-
रजे सर्प व्याघ्रापासून कीड, मुंगी, इ० सर्व पदार्थ
त्यांस

त्यास स्मृणातात कि० नसेंच शरीरावरील क्षत, फो.
ड, यांसही स्मृणातात; बाऊकरून सांगणे, शरबधि-
णे, इ० स्थलीं भयप्रदर्शनाद्यर्थं हलकी गोष्ट कुग-
बून सांगणे असा अर्थ.

बाऊट, स्त्री० वा० दृक्षाची कि० पर्जन्याचांचून मेघा-
ची छाया ती.

बाऊल, पु० रा० मांजरासारखा एक अरण्यवा-
न प्राणी आहे तो.

बाऊस, न० बाहुमूल.

बाऊळ, स्त्री० रा० कातळावरची जी भातजमीन जि-
ला सर्वकाळ ओल असते आणि जी जमीन भा-
जून भाताची पेरणीमात्र करावी लागते ती; २,
न० वा० नदीचा कडेस चांग्या, मिरचा, इ० शाक
भाजीचे जें स्थळ ते.

बाँक, पु० बसावयाफरितां घडोंचीसारखा काष्ठा-
चा पदार्थ करितात तो; २, काष्ठादिकाचे अंगीं अ-
सत्येजी वक्रता तो; ३, परस्परान्ता अंतःकरणा-
च्याजो विरुद्धभाव तो; ३, त्याच्या व आमच्या आली-
कडेस बाँक पडला आहे; ४, एक आयुधविशेष
आहे.

बाकबूक, न० कांहीं एक भयाने जें पोटान धडधड
होतें तें घाटें अशी जी कांहीं विकृति होत्ये तीस
स्मृणातात.

बाकस, ३लि० विषक्षितसत्त्वांशं करून जो रहित
तो.

बाँका, ३लि० हि० दुसन्यानें जिंकून हस्तगत करा-
यास अशक्य असा जो किष्ठा, शिपार्ड, इ० तो;
२, पु० मुरचानें बाजबायाचे एक बाब आहे तो.

बाकाळी, स्त्री० बकाळी.

बाकी, स्त्री० कांहीं एक पदार्थ गोष्ट, इ० कांन्ना देणे,
घेणे, बोलणे, इ० क्रियांनी निःशेष नहोतां जो रा-
हिला उर्वरितां तो, बाकी पूज्य करणे स्त्र० देणे घेणे
एतत्संबंधी जी बाकी ती देऊन घेऊन नाहीशी क-
रणें.

बाकीच्या, ३लि० अंशतः कांहीं विनियोग सांगि-
तला असतां त्याविनियोगाचांचून राहतो जो अ-
वशेष अंश तो; ३० एक शास्त्रीबाषामात्र यावया-
चे आहेत बाकीचे सर्व आले.

बाकीसाकी, स्त्री० बाकी इत्यादिक.

बाँकी, स्त्री० लाहनें बाँका स्मृणून वाद्य तें.

बाकुटणे, रा० दृक्षादिक कोमेजणे.

बाँकेकरी, पु० देव, राजा, इ० कांपाशी बाँका याज-
विण्याची चाकरी करितो तो.

बाग, पु० स्त्री० उपवन; २, को० बाँक द्वितीयार्थी.

बागट, ३लि० को० ईषदकजें काष्ठादिक तो; २, न०
तरबारीस निवेदेन स्त्र०

बाँगडरवार, पु० बाँगड्या, इ० करावयास कांन्ना
रस करण्याचे उपयोगीं एकरवार आहे.

बागडणे, को० कुत्रीं, मांजरे, इ० कानीं आनंदान
उड्या मारणे खेळणे.

बाँगडी, स्त्री० स्त्रियांनी मृणंगरांत धारण करा-
याफरितां कांन्नाची बल्ये करितात ती प्र०; २,
तदाकार रुचर्णादिफांन्ने केले असतां त्यास
स्त्र०

बागणे, काष्ठादिक वक्रतेनें पुकू होणे.

बागदोर, पु० घोड्याची फाटणी.

बागवतीचा; पु० बाग, १० तो.

बाँगर, पु० रा० आंडीलजो दोगागा, बेल, १० तो;
२, ला० तल्लदवाजो फार बादला आणि विद्यादि
पुण जांत नाहीत त्यास ह०.

बागवान, पु० हि० बागेत संरक्षण इत्याचर्थ ठेवि-
ला असतो; जो माळी, १० तो; २, बागेतील भाजी,
३० पक्षार्थ विकत घेऊन त्याचा उदीम करणा-
री एक जाति आहे.

बागवमई, स्त्री० हि० गृहादिकांपुढे स्थलास र-
न्वैता याची झणून फुलदावे. केळी, ३० रक्षा-
ची करितात जो सन्निवेश तो.

बागाइती, ३लि० बागाईत जांत आहे असें जें स्थ-
ळ: ग्राम, ३० तो; २, बागाईतसंबंधी क्षो पदार्थ
३० तो.

बागाईत, न० पाटाचा किं० विहिरीचा पाण्यानें करि-
तात जें नारळी, पोफळी, केळी, अंजीर, पेरु, रता-
ळी, रपला, बांगी, इ० जिन्नब ते किं० ते जिन्नब
करायाजोगें सोईचें जें स्थल ते.

बागीच, ३लि० को० बागद प्रथमार्थी.

बायुस्डा, पु० स्तरळ.

बागूल, पु० सुखांस भयप्रदर्शनार्थ एक भयंकरप्रा-
णी कल्पून त्यास हें नाम ठेविलें आहे; २, सुखा-
नी ज्याचें झणून भयंकरजें सोंग आणितात
त्यास ह०.

बागेसरी, स्त्री० कानडेरागाचा एक लेद आहे; २,
सोने. ३० अठवाचासार्थी दागीना, ३० तापबाचा-
सार्थी जांत सोनार अग्नि प्रदिस करितात असें
जें मृत्तिकादिकाचें पात्र असतें ती.

बाँच, बाच, पु० कोणेक कर्माविषयीं जी अंतःकर-
णाची प्रवृत्ति चालली असत्ये ती अन्यथा स्वा-
याजोगाजो ज्ञ्यादिसंभाषनेनें अंतःकरणांत ध-
र्मविशेष उत्पन्न होतो तो; र्पाणें धातूचे योगीं प्र०;
उ० प्रथम काम करीत असें झणत होता नग
काय मनांत आलें नकळे लागलाच बाच रवाहा-
न.

बाचकणें, कांहीं एक गोष्टीविषयीं अंतःकरणानें ध-
रिलें असतें जें संधान त्यापासून कांहीं कारणानें
भ्रष्ट होऊन चकित प्राय होणें.

बाचकाचणें, कोणेकास कोणेकानें बाचके असा
करणें.

बाचणें, तडणें.

बाचरट, ३लि० रा० बाचरा.

बाचरा, ३लि० रा० जाचे भाषणांत ताळतंत नाही
असा जो मनुष्य तो.

बाचुकणें, बाचकणें.

बाज, स्त्री० रवारळें; २, पु० को० फलप्रधान किं०
पुष्पप्रधानजे बस त्यास त्यात्याफाळीं येतो जो फ-
लोद्गम किं० पुष्पोद्गम तो; ३, असभ्यपुणबाच-
क किं० दुर्ज्यसनबाचकजे शब्द त्यापुढें प्रायः ते-
तें आहे जास या अर्थी हाप्रत्यय होऊन विशिष्टश-
ब्द विशेषणें होतात; उ० जाचे अंगां कुरा आहे
तो कुरेबाज, दारूचें व्यसन आहे जास तो दारू
बाज, ३०; ४, बचक; र्पाणें धातूचे योगीं प्र०; उ०
जापुढे मोठे मोठे धोर बाज रवातात तेथें तुझी पा-
मराची कथा किती; बाज रवाणें ह० आपले म-
हत्वाचा अभिमान सोडून कांहीं कार्य करून घ्याव-

यासाठी नम्रपणे आर्जवाने कोणेकापाशीं वरूं लागणें.

बाजणें, कों. बाज द्वितीयाधाने विशिष्ट होणें.

बाजत, अ० शिवाय, परंतु एके अंशीं कांहीं विधानकरून अचशिष्टांशीं विरुद्धविधानाची जेव्हां विषया आहे तेव्हां प्र०; उ० एक पोतर मात्र राहिलें बाजत सारें चोरानीं नेलें.

बाजरा, पु० हिं० बाजरीत एक भेद आहे

बाजरी, स्त्री० हिं० एक धान्य आहे.

बाजले, न० रपाटले.

बाजबट, पु० कों० चौरंग; २, ३लिं० बाज बडूत येतो जास असाजो रक्ष तो.

बाजा, पु० अनेक धावांच्या गजर तो.

बाजांगूळ, स्त्री० कों० बादांगूळ.

बाजार, पु० दुकानें मांडून क्रयविक्रयादिव्यवहार जेथें होत असतो तो जागा; २, तो दुकानें उदमीलोक याचा जमलेलाजो समुदाय आणि व्यवहार तो; ३, ला० गुप्तगोष्टीचींजी सर्वत्र प्रसिद्धि तो; ४, बाजार भरला नाहीं तेंच उचल्यानीं कमरा बांधल्या; ५, अव्यवस्थेनें कोणेकाचे ग्रहीं चालला असतोजो संसारादिव्यवहार त्यास आणि त्या ग्रहासही ४०.

बाजार अफवा, बाजार अफवा, स्त्री० कोणेक वर्तमानाविषयीं लेखपत्रादि प्रमाणाचें प्रत्यक्ष नसतांतद्विषयीं जनसुरधानें श्रवण होत असत्येजी अफवा ती.

बाजार अवाई, बाजार अवाई, स्त्री० बाजार अफवा.

बाजारफरी, पु० बाजारातील जे दुकानदार कि० बाजारांत जिनसपानस प्याप्यास गेलेजे वसुष्य ते प्र०.

बाजारचलन, ३लिं० बाजारांत जाची चलन आहे असाजो रूपया, पैसा, इ० तो.

बाजारचलनी, ३लिं० बाजारचलन.

बाजारचीरबाद, स्त्री० कों० कलबाण, इ० जा सामान्यस्त्रिया त्यांची मिंदाकर्तव्य असतां त्यांस ४०.

बाजारनिररव, पु० बाजारांत चालला असतोजो जिनसापानसाचा दर तो; २, अ० सर्व प्रसिद्ध; उ० तो बाजारनिररव सोदा; प्रायः दुर्गुण वर्णनाय असतां प्र०.

बाजारनिररवा, अ० बाजारनिररव द्वितीयाधाने; उ० त्याची बाजारनिररवी फळीती केडी.

बाजारबसची, स्त्री० बसची.

बाजारबसच्या, ३लिं० निर्लेज्जो जो.

बाजारबातनी, स्त्री० हिं० बाजार आवाई.

बाजारबातनी, स्त्री० बाजार आवाई.

बाजारबुणगे, न० लडाऊ फौज सोडून दुकानदार, बायकापोरें, अडंगभिकार, इ० जे लष्करांत रवरलें असतें तें; २, ला० कांहीं एक कार्याविषयीं उपयुक्त मुख्य मनुष्यातिरिक्त जो मनुष्य समुदाय जमला असतो त्यास ४०.

बाजारभरणा, पु० स्वोभिर भरती.

बाजारभरती, स्त्री० बाजारभरणा.

बाजारभाव, पु० बाजारनिररव प्रथमाधीं.

बाजारमहझूर, ३लिं० बाजार, इ० सर्व ज नांत

प्रसिद्ध जो मनुष्यादि तो किं० काहीं गोष्ट तो.
बाजारबाडा, पु० रा० गावांत जेथे बाजार बसला असतो असा जो गावांचा एक देवा तो; २, ला० बाजार चतुर्थार्थी.
बाजारशिरस्ता, पु० व्याज किती घ्यावे वजन. माप, ३० घ्यावेकसें, द्यावेकसें, ३० विषयीं बाजारांत प्रचलत असत्येजी चाल तो.
बाजारी, ३लि० बाजारसंबंधीजे माप, धारा, लोक, १० तो; २, ला० केवळ निर्लज्ज, लुच्चा, जो मनुष्य त्यास स्म०.
बाजारीण, स्त्री० बाजारबसवी.
बाजिंदा, ३लि० हिं० असभ्यपणाचे जें ग्राहणपणा नें पुरें जावप्ये आहे असा जो मनुष्य तो.
बाजी, स्त्री० प्रायः गंजिफा किं० सोंगरी यांजो डाबती; २, गंजीफातील प्रतिरंगाचे बाराबारा पानांचेजे समुदाय ते प्र०; ३, गंजीफा खेळताना एकेफाचे बांदणिस येतो जो पानांचा समुदाय तो.
बाजू, स्त्री० पदार्थमात्राचे चामदक्षिणजे पार्श्वभाग ते प्र० किं० तदुपलक्षित जे दिग्भिन्नग ते प्र०; ३० तो पंडित राजाचे उजवेबाजूस बसतो; २, पदार्थमात्राचे सभोवतेजे विभाग ते प्र० किं० तदुपलक्षितजे दिग्भिन्नग ते प्र०; ३० याला फडाचा चारी बाजू ताशीच आहेत; ३, फार मोठी जो संचंजी ती; ४, ला० परस्परस्पर्शने प्रचलजे शारदूद, ६० त्यांचे उपजीव्यजे दोनपक्ष ते प्र०; ३० त्कर्षापकर्षचर्चणप्रसंगी प्र०; ५, अजू जापी, सर्वस्वें नाश झाला असा जो कोणेफाचर येतो संफर

संफरप्रसंग ती; ६ बाजी.
बाजूबंद, पु० स्त्रियांचे करभूषण आहे.
बाजेगिरी, ३लि० रवोटे नकलीजे लुगडे, रवण. इ० समंग तो.
बाजेरबर्च, पु० हिं० मुख्य रचनांहून इतर जो रचर्च तो.
बाझ, पु० कों० बाज द्वितीयार्थी; ३० या माडास बांगला बाझ आला.
बाझणे, कों० बाजणे.
बाझवट, ३लि० बाजवट द्वितीयार्थी.
बाट, पु० बाटलेपणारूपजो दोष तो; पड, अस, धातूचे योगी प्र०; ३० एकानें दुष्कर्म केलें त्याचे संसर्गामुळे सर्व गांवास बाट पडला; अक्षरवळणवळ नसले स्पून काहीं पोथीस बाट पडला नाही; २, ३लि० बाडगा.
बाटगा, ३लि० आचार विचार वरून्यत्र एजो मनुष्य तो.
बाटणे, नीचजातीशीं योनिसंबंधादि संबंध किं० अभक्ष्य भक्षणादि दुष्कर्मकेल्यामुळे स्वजाती यांशीं अव्यवहार्यता प्रयोजकजो दोष तद्दिशिष्ट होणे; २, वस्त्र पात्र, ६० काहीं पदार्थ मद्यादिदुष्ट वस्तुसंबंधादिकानें भोजनादिव्यचारा विषयीं घ्यावयास अयोग्य होई अत्रा दोषानें विशिष्ट होणे.
बाटाबाट, स्त्री० विटाळ, सोबळे, ओंबळे, यांचा कोणेकस्थळीं होतो जो संकर ती; २, ज्यभिनारादिकामुळे होतो जो भ्रष्टाकार ती.
बाटूक, न० जो धळ्याचीं ओळीं लहानजीं ताटे ती बाट्या

बाट्या, ३लिं० बाटलेलाजो मनुष्य तो; २, ला० बाट्या.

बाँठ, स्त्री० अंबाजून इत्याला स्तणजे त्याचे बी वर कठीणहोते जें फचच ती.

बाँठळ, ३लिं० बांठायुक्त इत्यालाजो अंबास्तणून फळ तो.

बाँठळणें, आंब्याचे फळ बांटयानें युक्त होणें.

बाँठा, पु० कों० आंब्याचे फळांतील बांठीनें विक्षिष्ट जी बी तो; २, ला० आघातादि इत्याल्यामुळें शरीरावरजो उंचवडा उठतो तो; ३, काथाफराबासाठीं कुजत घालितात जी चोडें त्यांत न कुजतां राहतो जो कठिनांश त्यास किं० तत्सदृश केश, इ० कांथा जमून घट्ट गोळा होतो त्यास ह्म०.

बाँठाळ, ३लिं० बाँठळ.

बाँठी, स्त्री० बांठा प्रथमाधी.

बाँठूक, न० कों० टेंगणा असून वळकट जो मनुष्यादिक तें.

बाड, न० हिं० घेंद्यक, ज्योतिष, इ० ग्रंथांचे घेंचे वेंचे लिहून जी वही केली असत्ये तें; २, विवक्षित स्थल आरत व्हावे स्तणून प्रा० कनाथांचे करितात जें आचरण तें.

बाँड, पु० उणारव लुगड्यांत एक भेद आहे; तो तरणा बाँड आहे ह्म० तो तरुण असून निरोगी वळकट असा अर्थ; २, कांदा, नागदवण, इ० किती एकांस तुन्याचा घेतो जो बाँडा तो; ३, न० कर्णास घेंण्याचे अवस्थेस घेंऊन रोगादिकारणानें जावर कर्णास आलें नाहीं आणि मेलें किं० कोंवळीं फणसें घुरें, इ० कार्नां जाशीं मोडिलीं असाजो

साजो जो धळा, सजगुरा, तें.

बाडगा, ३लिं० मोगाहरामीजो मनुष्यादिक तो.

बाँडगूळ, न० अंबा, इ० रक्षकवर उगवत असतें असें एक झाड आहे.

बाडबिछाद, स्त्री० हिं० चिरपूट, मांघरूण, भांडेकुडें, इ० जो उपकरणसंघात ती.

बाडबिछाद, स्त्री० हिं० बाडबिछाद.

बाँडा, ३लिं० जाचे अंगाची सुरई एका रंगाची असत्ये आणि तद्विर रंगाचे पट्टे असतात असाजो बेल, कुत्रा, इ० पशू तो; २, कदाचित् तादृशवर्णांचें जें वस्त्र त्यास ह्म०.

बाडी, ३लिं० बाँडसंबंधी वही, ओपध, तो; २, इ० शास्त्रपुरतें नपढतां बाडाचरूनच घेंद्यपणा, इ० करणारा जो जोशी, घेंद्य, इ० त्यास ह्म०.

बाण, पु० धनुष्यानें मारायाचा जो तीर तो; २, लोखंडाचे नळीत दारू रचून त्यास काठी बांधून केला असतो जो आयुधविशेष तो; ३, तत्सदृश कागदाचे तोट्यांत किं० कळकाचे नळकड्यांत दारू भरून जो परार्थ करितात तो; हान्या बाणग्रमाविणें, इ० स्थितीं वादादिव्यवहारीं आपली विचक्षानुरूप सिद्ध होण्यास आपल्यापाशीं असतें जें काहीं साधून तें दवडणें; शब्दबाण, वाग्बाण, इ० स०; ४, नवमंदेंतील पाषाण, जास शिव मानून पुजितात तो.

बाणयें, काहीं एक गोष्ट मनांत पुरतेपणीं ठसणें तिउ० ही गोष्ट माझे मनांत बाणली.

बाणदार, पु० लोखंडी बाण बागळणारे जो राजादिक कार्नी शिपाई ठेविले असतात ते प्र०.

बाणा, पु० विद्वत्ता, धनिकता, स्वरत्न, गायकता, इ० गुण समुदायांतील जा गुणातें पुढेंकरून लोकांमध्ये वागतो जो त्याणें त्या गुणाविषयीं मी असुक गुणाविशिष्ट आहे असा अंतःकरणान्त धरिला असतो अभिमान तो; २, एक आसुधविशेष आहे; ३, वस्त्रादिकांचा ठाणीं आडघाजो तंतुसंनिवेश तो; ४, ताणायाचा संनियोगीं प्र०; ३, या धोत्राजोड्याचा ताणा आणि बाणा सारखा आहे.

बाणाईत, पु० आज्ञा विद्या कलादिकांचा जो बाणा बाळगतो तो त्याच्या विषयीं; २, बाणासार.

बाणी, स्त्री० हिं० पठितभ्य वस्तुजें ध्रुपद, ख्याल, श्लोक, इ० तें एकच असतां म्हणण्याचा जा अनेक चाली त्या प्र०; २, गलबत, धक्का, भिंत, इ० कांची जी केवळ कड म्हणजे जेथून ईषन्मात्र पुढें काहीं पदार्थनेला असतां रवालीं पडतो ती; कोणेका नें बाणीवर येणें म्ह० निकरावर येणें; ३, जेथें जें उद्योगादि करायाचें त्यांत ईषन्मात्र अंतर पडल्यास पूर्ण प्रवृत्त जो वादादि व्यषहार तो विध्वस्त होऊन मोठें काहीं संकट प्राप्त होतें असा जो त्याच्या व्यषहाराचा जपून संभाळायाचा समय ती; ३, याचे छेस जर तुम्ही जासीन रहाल तर मोठी बाणी संभाळली जाईल; ४, बाणा प्रथमार्थी.

बाणीचा, ३ लिं० बाणाईत प्रथमार्थी; २, चांगले बाणीवर म्हणतात जो श्लोक, ध्रुपद, किं० सांगतात जें पुराण, इ० तो.

बाणीदार, ३ लिं० चांगली आहे बाणी जाची असे जें गाणें, म्हणणें, इ० तो; २, बाणाईत प्रथमार्थी.

बाणेदार, ३ लिं० बाणाईत प्रथमार्थी.

बाण्याचा, ३ लिं० बाणाईत प्रथमार्थी.

बात, स्त्री० हिं० गप.

बातनी, स्त्री० बातमी.

बातनीदार, पु० बातमीदार.

बातमी, स्त्री० दूर देशादि परोक्षस्थलींचें जें काहीं वर्तमान ती; बातमी ठेवणें किं० राखणें म्ह० विवक्षित कोणेक दृष्ट आपल्यास समजल्याचाचून न राही असें संधान ठेवणें.

बातमीदार, पु० पर राज्यादि विवक्षितस्थलींचें वर्तमान आपल्यास समजावें म्हणून त्या काळावर नियुक्त असतो जो दृष्ट तो.

बातल, ३ लिं० हिं० खोटेजें वर्तमान, भाषण, लेख, इ० तो; २, तें बोलण्याचा स्वभाव जाचा असा जो मनुष्य तो.

बात्या, ३ लिं० निर्मूल खोटेच काहीं वर्तमान कल्पना सांगण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बाद, ३ लिं० वि० कोणेक गणतीचे क्रमामधें संबद्ध असून तेथें नाहीं असा केला जो काहीं एक अर्थ तो; चाल, कर, पड, इ० धातूंचे योगीं प्र०; ३, पन्नासशिपायांतून दहा शिपाई बाद घातले; पंचविंशत पांच बाद घातले बाकी वीस राहिले; मासें नाच पडास होतें तें बाद पडलें.

बादरवारा, ३ लिं० केवळ रवारा नव्हे, केवळ रवारी नव्हे असा मध्यम प्रतीचा बांधलेला जो विडा, पट्टी, तो; २, केवळ पक्कें नव्हे, केवळ कचें नव्हे, असें मध्यम पिकलेलें जें विड्याचें पान तो.

बादणें, बाद करणें.

बादवाकी, स्त्री० ۱. मोठ्या रकमेंतून लहान र-
कम बाहूनजी बाकी रहात्ये ती.

बादला, पु० ۱. कलाबत् करायाराठी किं०
एरवींच वस्त्रांत विणायाराठी चापरलेल्या जा
तारा तो; २, परवालेचा एका आंख्यासासारिखें
पाणीभरून ठेवायाचें वर्मपात्र आहे.

बादली, ३लि० हिं० काहीं सूत, रेडीम, यांचें तंतू
आणि काहीं बादलामिळून विणलेलें जें पागोटें
दुपट्टा, इ० वस्त्र तो.

बादशाह, पु० हिं० पादशाह.

बादशाही, ३लि० स्त्री० पादशाही.

बाँदा, पु० रा० बाँदा; परंतु प्रथमार्थी प्रयोग थोडा.

बादांगूळ, स्त्री० कों० बाँडगूळ.

बाँदी, स्त्री० रा० दासी.

बाँदीचा, ३लि० रा० लंबडीचा.

बाँध, पु० उदकादिकाचा प्रतिबंधार्थ दगड, चुना,
किं० मानी, इ० कांचाजो रचनाविशेष करितान
तो; २, बंद प्रथम द्वितीयाधी.

बाध, पु० शब्दादिप्रमाणांनं कोणक कर्मादिकास
येत्येजी प्रतिषिद्धता तो किं० कोणक कर्मादिका-
स असत्येजी प्रतिषिद्धता तो; ३० या उत्सर्गा-
चा त्याविशेष विधीनं बाध होतो; रांडस रांडस-
दलें असता बाध नाहीं परंतु झणून ये.

बाधक, ३लि० जा वचनादिकांचें स्वविषयीं बाध
करणारंजें विशेष विध्यादिरूपप्रमाण तो त्याचा;
२, विवक्षित व्यवहारास प्रतिकूल जें लेख,
पत्र, कर्म, इ० तो; ३० आह्मी मागे चाला दस्तऐ-
वज दिला तोच आतां आह्माला बाधक झाला.

बाँधणें

बाँधणें, रा० बाँडणें.

बाँधण, न० कों० आंदा. डोंगराचें खोरे, इ० स्थ-
लीं पाणी अडे असें मोठमोठे बांध घालूनजी
शेतजमीन साधिली असत्ये ते; २, पर्जन्यानें
शेत घाहूनये झणून घालितात जी तालतें.

बाँधणी, स्त्री० गृह, बांध, विहीर, पागोटें, मुडा,
इ० बांधण्याचाजो प्रकार ती; २, गृहादि बांध-
ण्याचाजो व्यापार ती; ३, ३लि० बांधणसंबंधी
जी जमीन, धान्य, इ० तो.

बाधणें, केलेलेंकर्म, संविलेला पदार्थ किं० झाले-
ली काहीं गोष्ट, इ० तो उपद्रवदायकत्वंकरून प-
रिणत होणें; ३० मी शीतोदकानें स्नान केलों तें
मला बाधलें; काल हरभन्याची उसळ खास्ती
बाधली; त्याचा शाप चाला बाधला; २, पिशा-
चांनं कोणकास उपद्रवदायक होणें; ३, को-
णक वचनादिकानें कोणक वचनादिक बाध-
विशिष्ट करणें.

बाँधणें, वस्तुन; निराळे निराळे जे पदार्थ ते एक-
त्र संयुक्त करून त्याणीं वियुक्त नहोतां तसेंच सं-
युक्तपणें रहावें झणून मंत्र, दोर, वस्त्र, इ० कां-
चेंजें वेष्टन ग्रंथि, काहीं चिकटपदार्थांचा संबं-
ध, इ० रूपजो काहीं अदकावतेणेंकरून विशि-
ष्ट करणें; जेव्हां मनुष्यादिपदार्थ त्स्नादिका-
शीं संबद्ध करायाचा अशी विवक्षा आहे तेव्हां
त्यामनुष्यादिकांस कर्मता आणि जेव्हां अनेक
पदार्थ परस्पर संयुक्त असावे अशी विवक्षा ते-
व्हां त्या पदार्थसमुदायास कर्मता; २, काष्ठ, इ०
एकच पदार्थ दोरी, इ० कानें घट्ट वेष्टित करणें;

३, होरी, सूत, वस्त्र, ३० कोणेक पदार्थाचीं वियुक्त नहोता राही असें ग्रंथ्यादिकांनी युक्त करणें; ४, पूल, बांध, घर, घाट, नौका, ३० दगड, चुना, माती, लांकूड, ३० पदार्थांनीं तत्तदाकारविशिष्ट रचनेनें निर्मिणें; ५, विहीर, तळें, वाट, घाट, घाटी, ३० बंदिस्तीनें विशिष्ट करणें; ६, एकापुढें एक, एकापुढें एक, ३० प्रकारें अनेक शब्द, अर्थ, ३० पदार्थ संनिविष्ट करून ग्रंथादिकजो विशिष्ट धर्मी तो निर्मिणें; ७, व्यवस्थाहीनि, प्रमाण, ३० नियामकांते व्यवहारादि नियमित करणें; ८, लोभ, स्नेह, माया, ३० कानीं कोणेकास त्यात्या विषयाचीं सुतविणें; ९, अटकळ, तर्क, युक्ति, कल्पना, ३० असें झाले असतां असें होईल, ३० प्रमाणाचा ऊहापोह करून त्यात्या योग्य योजनेनें तें तें सिद्ध करणें; १०, जोडा, जुते, ३० अनेक चर्म खंडे एकत्र शिबून नवें सिद्ध करणें; ११, विखल, सारखेसा पाक, ३० जसून गोळा, दाणा, चडी, ३० आकार विशेषयुक्त पदार्थ सिद्ध होणें; १२, कणीस, शेंग, ३० कोचाग्याचीं दाणा, नारळांत रबोबरे, पोफळांत रूपारी, ३० काळयोगानें परिपाक होऊन सिद्ध करणें; पागेदें बांधणें स० डोकी, गुंडपा, ३० कांवर गुंडाळून डोकीस घालायाजोगें रचनेनें विशिष्ट करणें कि० कोणेकास सन्मानार्थ देणें; कोणेकाचीं बेंर, देष, स्पर्धा, ३० बांधणें स० करणें; दरबार, ३० कोचाग्याचीं पक्षा, संधान, ३० बांधणें स० स्वविषयानुरूप कार्य तेथून स्रष्टलेवेळेस होई असें संधान करून देवणें; दिशा बांधणें स० मंत्रप्रयोगानें भारणें; दृष्टि बांधणें स०

मंत्रप्रयोगानें एक असतां भलतेंच दिसावें अशा मोहानें विशिष्ट करणें; देवादिकांचीं पूजा बांधणें स० पुण्यादिकांनी देवतादिक सूत्रोभिन दिसायाजोग्या योग्यरचनेनें त्या देवतादिकांवर ती पुण्यादि रचित करणें; ताड माड बांधणें स० त्यां पासून मद्य निधे असें त्याची पोई बांधून ठेवणें; घोड्यास नाल बांधणें स० त्याचे पायांस रिवळ्यानी संबद्ध करणें; ताप, ज्वर, हांव, ३० बांधणें स० त्याणें शांत व्हावें म्हणून मंत्रप्रयोग विशिष्ट कोहीं एक कुचेड्यानें अभिसंबद्ध करणें; तो त्याचा बांधला आहे स० आशाळगत, ३० कारणानें केवळ स्वाधीन झालेला आहे, १२, न० रा० कोणेक स्थळा पासून जो पाण्याचा पाट चालला असतो त्यास मध्यें मध्यें पाणी मोडून न्याबयाकरितां जीं होरें राखिलीं असतात तीं प्र०; १४, त्यात्या दारांचा प्रतिबंधार्थ तेथें लावायासाठीं सोपें, गवत, ३० एकत्र गुंडाळून जो चोथा करून ठेविला असतो तें गवदचे बांधण्यास पाणी मोडणें स० तोड मोड, रदबदल, ३० होण्याची योग्यता न राही असें गवदचें भाषण करणें; स० शिकविली बुद्धि आणि बांधली सिदोरी सर्वदा पुरत नाहीं.

बोधन, न० कोहीं विध्यादिक बांधण्याचा जो व्यापार तें.

बोधप, न० रा० घराचें ओंबण, ३० बांधायाचें साधनजें संभ, दोर सुडें, ३० तें.

बोधबोधोळी, स्त्री० शेताचे जमीनीस लहानमोठें बांधती.

बांधलेकंबरेचा, बांधल्याकंबरेचा, ३लिं० रा०
कांहींएक कार्यकरण्याविषयीं झटले चेळेस
सिद्ध व्हावयाजोगा जो शिपाई, इ० तो.

बांधलेकमरेचा, बांधल्याकमरेचा, ३लिं० रा०
बांधलेकंबरेचा.

बांधव, पु० सं० भाऊ, चुलता, इ० जे स्वगोत्रींचे
किं० मामा, त्याचापुत्र, स्वशर, इ० जे सोयरेधा-
यरे, इ० स्वसंबंधी ते प्र०

बांधवाद, स्त्री० रा० दगडानीं बांधलेली जी वाट
ती.

बाधा, स्त्री० पिशाचादिकून जी पीडा ती .

बांधा, पु० शरीराचे हस्तपादादि अवयवांचा समि-
वेशाचा जो प्रकार तो; ०, ३लिं० कों० बंदानुनी
यार्थी.

बांधाटणें, रा० बांधटणें.

बांधारी, स्त्री० ओंबण, इ० कांस बळकटी याची
झणून जा त्यास मध्येंमध्ये उभ्या काठ्या बांधि-
तात त्या प्र०

बांधाबांध, स्त्री० अनेक ओझींपाझी, इ० बांधण्या-
चा जो व्यापार ती .

बांधाबांधी, स्त्री० बांधाबांध .

बांधाबळ, स्त्री० ग्रंथ, वाडा, किल्ला, पूजा, इ० कां-
चा जो रचनाप्रकार ती; उ० या ग्रंथाची बांधाबळ
बांगली आहे.

बाधित, ३लिं० बाध झाला आहे जाचा तो; उ० हें व-
चन त्या विशेषवचनानें बाधित आहे.

बांधील, स्त्री० कों० भाताची लाणी झाल्यानंतर
त्याचे मागे बांधण्याचा जो व्यापार ती; २, ३लिं०

रा० ओशाळगत इ० कारणानें जो जाचा बंदा तो
त्याचा .

बांधीव, ३लिं० अगोदर बेत देऊन बांधिवलाजो
जोडा, जुते, इ० तो; २, वेताबांधून ही बांगल्ये
बंदिस्तीचा जो जोडा, इ० तो; ३, बंदिस्त करून
केलेली विहार, तळें, इ० तो; ४, पोटीं शिसें, इ०
कांहीं खोटी धातु घालून सोनें, रुपें, इ० कांचा ल-
गड, रुपया, इ० पदार्थ केला असतो तो .

बांधें, न० बांडगळ .

बाध्य, ३लिं० बाधकानें जाचा बाध करायस
योग्य तो .

बाप, पु० जांचे वीर्यापासून जो उत्पन्न झाला त्या-
चा तो; २, दनकत्वादिरूपजें गोण पुत्रत्व किं०
कन्यात्व तें यन्यरूपनिरूपित जास आहे त्याचा
तो; ३, ग्रंथादिकांत संबोध्यजें न्यास सत्कारानें
या वाक्यानें संबोधन करितात; तो बापास बाप झ-
णायाचा नाही, इ० स्थलीं हिंदोबाचे बाजवीगो-
ष्टीस कोणाची मुरवत धरायाचा नाही असा
खडखडीत स्वभावाचा; झ० बापास बाप झ-
णत नाही तो चुलत्यास काका कोंडून झणणा-
र

बापजन्मांत, बापजन्मी, अ० जन्मल्यापासून
एताचत्कालपर्यंत; कोणक पदार्थादिकांचें जें द-
र्शन, उपभोग, इ० द्वाराजो संबंध त्यास केवळ
अपूर्वत्ववर्णनीय असतो प्र०; त्या दर्शनादिकांचे
नसण्याचे वि०; उ० मी बापजन्मांत कोणाचे उ-
णेंउत्तर बोलून घेतलें नवतें तेंतू आज बोललास
असो .

बापजादे, पु० बाड वडील नित्ये अनेकवचनांत.

बापडा, पु० प्रकृतीचा गरीब निरापराध असून कोही संकशंत सांपडलेला जो मनुष्यादि त्यास करुणेचा कळवळ्यानें तत्समयीं ह्म०; उ० जाने चांग केली तो पळाला आणि या बापड्या वाटसराला किंही उगीच मारितान्त; २, उोंदासिन्य विवक्षित असनां तद्योतनार्थ याचा प्र० होतो; उ० करणारतर करा बापडे माझे काच गेले.

बापदादे, पु० बापजादे.

बापदेव, पु० बापा.

बापभाऊ, पु० आपला जो दाय्याद तो.

बापभाचकी, स्त्री० रा० भाऊबाचकी.

बापचा, पु० कों० बाप्पा.

बापरोरी, स्त्री० बापाने मिल्बलीजी रूति, द्रव्य, भूमि, इ० नीस ह्म०.

बापळी, स्त्री० कों० रानची पालेभाजी आहे; २, तिचे बी.

बापा, पु० कों० पिशाचदेव आहे.

बापुडवाणा, ३लिं० अधिकार गेला, आईबापमेले, इ० कारणामुळे लोकानीं बापडा ह्मणायाजोगा झालाजो पोर, पुरुष, इ० किं० त्याचे तदनुसार भाषण तो.

बापुडा, ३लिं० ग्रं० बापडा.

बापू, पु० पुरुषास प्रतिष्ठानाम आहे.

बापूस, पु० कों० बाप.

बाप्पा, पु० बाल्य जाऊन प्रौढदशा प्राप्त झालीजास तो.

बाब, स्त्री० हिं० कानू.

बांबट, स्त्री० रा० कोही बारीकबारीक पाऊस ये.

बाची अंधारी वारा थंडगार वाहत असतो अशी जी पर्जन्यकाळीं एखादे दिवशीं ह्वा होत्ये ती.

बाबत, अ० हिं० कोही एका निमित्ते, हा शब्द त्या निमित्त भूताचे पुढे लागतो; उ० याकर्माबाबत त्यास शंभररुपये देड बसला; २, स्त्री० कोही गोष्ट दुसऱ्यानें सांगितली ती मनांत कराचाची नाही विचारलेतें नीट सांगायार्थे नाही; इ० कारणाने त्यास प्रनारायासाठीं भलतेंच कोही लावितान्तें निमित्त ती.

बाबता, पु० एक वस्त्र आहे.

बाबती, स्त्री० देवासुख, देशपांड्य, इ० कोंचे जे मुलकावर हक्क असतान त्या; हा शब्द नित्ये बहुवचनांत.

बाबट, अ० हिं० बाबत.

बाबर, न० बा० सर्वदा चिरविल असतो जा जमीनींत नें.

बाबरओठ्या, ३लिं० फार मोठे जाड जाचे ओंठ तो; उ० शिर्दी प्रा० बाबरओठ्ये असतान.

बाबरझोटी, स्त्री० ग्रं० रवालीं लांबायाजोगे मस्तकावर चादलेलेजे केस ती.

बाबलणें, रा० पाणी, रवन, इ० मिळाल्यामुळे झाडांने बल धरून पचशाखादिकांनी पुष्ट होऊन विसून होणें.

बाबा, पु० प्रा० बापास ह्म० किं० प्रतिष्ठार्थ कोणाका पुरुषांचे नावापुढे लावून ह्म० किं० एखाच ह्म०; बाबापुता करणें ह्म० पुत्र; चाकर, इ० कों पासून कोही काम करावा याकरितां रागेन भरता

आर्जवानेच बोलणे .

बाबू, पु० हिं० बेरागी. गोसावी. इ० ग्रहस्थलोकांस
स्र०; २, या० लेकरें लहानमुलांस स्र०

बाबू, पु० वेळूमध्ये एक भेद आहे .

बाबूद, स्त्री० कों० जून नहोता पिकल्यासारखें दिस-
तेजे आंब्याचें फळ ती .

बाबे, अ० हिं० बाबत; उ० याबाबे हजाररुपये खर्च
केला .

बाब्या, पु० लाडिकपणानें किं० निरेंने पुरुषरूप
अर्भकास स्र०

बाभळ, स्त्री० बाभूळ .

बाभूळ, स्त्री० एक वृक्ष आहे; तुडी यांन काय
बाभूळ बुडाली म्हणजे तोरा झाला; बाभळीस
कांटा लावणें स्र० यदीपंचेशिष्यकरून प्रसिद्ध
जो पुरुष त्यावर त्यादोषाचा आरोप करणें; स्र०
जा गोवचा चोरी त्याच गोवचा बाभळी .

बास, स्त्री० एक मत्स्यजानि आहे .

बासगा, ३लिं० शोणव्यांत एक भेद आहे .

बाह्मणी, ३लिं० कांकडी, पाल, सरडा, योन भेद
आहे जांचा वर्ण पांदरा असतो ना; प्रा० शूद्रभा-
षावृत्ति .

बायक, ३लिं० गंजीफांचे डावांत हुकूमजें पान
तो; प्रा० उत्तारीचेवेळेस प्र०

बायको, स्त्री० मनुष्यादि जीवजातिमध्ये अचां-
तर दोनदोन भेद आहेत त्यामध्ये एकाचे अंगी
गर्भनिदानभूत शक्र उत्पन्न होतें आणि दुसऱ्या
चे पोटी तें शक्रमेशुनादिसंबंधें गर्भता पावून
प्रसव होतो त्यामध्ये जो दुसरा भेद ती; २, वृक्षा

दिकास

दिकांत एका जातीमध्ये किती एकांस फळे
येतात आणि किती एकांस कदापि येत नाहीत
योत जांस फळ येतात त्यास स्र०; ३, स्त्रीलिं
गविशिष्ट जांचे नाम त्यासही स्र०; ४, बाईल; व
बायकाचे शास्त्र न० जें विधिनियेध धर्मशास्त्री
य आकरग्रंथां प्रा० नाहीत आणि पुरुषही
जाजवर फारशी निष्ठा ठेवीत नाहीत असे स्त्रि-
लि या मानितात जें विधिनियेध त्यास स्र०

बायकोचेल्हाळ, ३लिं० रा० चाइलवेडा .

बायक्या, ३लिं० चालणें, बोलणें; इ० बायकास
सा रखें जांचें दिसतें असा जो पुरुष त्यास स्र०

बायल्या, ३लिं० बायक्या .

बाया, स्त्री० रा० प्रा० आईस किं० आईसारखें
स्त्रीस स्र०

बार, पु० हिं० गोफ, वडक, इ० कोंन अचाज काद
ढायासाठीं भारती असलेली दाम्. तो किं० तेंगे
करून दोतो ना अचाज ना; २, प्रसंगविशेषी वृ-
त्तु केंने विशिष्ट जें शिपाई त्यास स्र०; ३, फराक
सरंग, इ० कांवाजो तल्पदश अचाज होतो त्यास
स्र०; बार भरणें स्र० कोणकास विश्विनच्य
वदारी स्वविश्विनानुरूप वर्तण्याविषयीं एका
कांती शिकवून ठेवणें; कांही एक कामाचा बार
उडविणें स्र० तत्साधकामाग्रीची सिद्धता गुप्त
प्ररूपें यथास्थित करून ठेवून तें विश्विनकामू
अकरमान् आरंभून एकाएकीं संपवून टाकणें; ४
वृक्षलनादिकांस त्यात्याकालाद्यनुरोधानें फळे
ले, पुष्यें, किं० पर्णें यांचा उद्गमहोऊन नाहीतींहीं क-
रून संसृष्ट असतांचे अज्ञाजो वारंवार अवस्थाप्र

प्राप्त

स होतात त्या प्र०; ५, तीळ, पाणी, इ० कांस पु-
ष्यादिसंकेतधाने विशिष्ट करण्यासाठी पुष्यादिमि-
श्रणरूपजे संस्कार करितात ते प्र०; ६, उभय-
तां परस्परस्पर्धने एकमेकांस दमपाषे झणून
चदाने झणताना जे श्लोकादि तां; घाल, राक, इ०
धातूंचे योगी प्र०; ७, भार; ८, न० रो० तुळई;
बार करणे झ० कीर्तीवरचे कलम रवतावणीस
किं० हुंडी, रोखा, चिठी, इ० जांगड, बेहडा, इ०
कांवर लिहून ठेवणे किं० रोखा, चिठी, इ० बार
याअक्षरानीं चिन्हित करणे.

बारकस, न० जिन्नसपानस भररून वहायाचे उपयो-
गीजे गलबतने.

बारका, ३लि० बारीक.

बारकाई, स्त्री० बारीकपणा; परंतु प्रा० बुद्धिको-
शल्य ग्रंथ व्यापारादि वृत्ति.

बारकावणे, बारीक होणे; उ० पाऊसअंमळ बार-
कावना झणजे जाऊ.

बारकावर, ३लि० वा० मध्यम बारीकजे सूत,
धान्य, इ० तो.

बारकाचा, पु० बारकाई.

बारगळ, ३लि० कोणाएकाचा शिक्षित नराहतां
खळदाचारीजो पोर, गुरू, इ० तो.

बारगळणे, बारगळ होणे.

बारगा, ३लि० वा० बारगळ.

बारगिरी, स्त्री० बारगिराचे कर्मती; २, ३लि० बा-
रगीरसंबंधीजे घोडे, पोवारव, इ० तो.

बारगीर, पु० सर्कारचे पागेचे घोड्यावर स्वार हो-
ऊन लष्कर, इ०कांत चाकरी करतो जो क्षिपाई तो.

बारणे

बारणे, को० काम ओहेंदू, दुसऱ्यावर ओपणे.

बारदान, न० हि० तेल, नूप, धान्य, इ० जिन्नस सो-
बवून ठेवायाचे उपयोगीजे बुधला, कणिंग, पाटी,
पोते, इ० तें; २, को० झाज, इ०कांवर साल मनु-
ष्य, इ०रूप येतेजे ओझें तें.

बारदार, ३लि० को० केवळ झानारे झान्यामुळे ला-
ग जात्या कमी झाला असे नक्षे आणि तुकतेच
लागास आलेले असे नक्षे असेजे लागते माड.
पोफळ, फणस, उंडीण, इ० झाड तो

बारनीस, पु० हि० चिठी, रोखा, याद, इ० बारक-
रण्याविषयी सर्कारांत जो अधिकारी करून ठे-
विला असतो तो.

बारबंडा, ३लि० बारगळ.

बारभाई, स्त्री० हि० कोणेक व्यवहारीं अव्यव-
स्थाप्रयोजक अनेकमतांचेजे अनेक तत्त्वनाका-
तलजे येते ती; २, पु० कोणेक व्यवहारीं मिळालेले
अनेकमतांचेजे अनेक ते.

बारमहां, अ० बारा महिने.

बारमाझीरवरवूज, न० खरचुजांत एक भेद आहे.

बारमास, अ० बारमहां.

बारमाही, ३लि० हि० बारा महिन्याचा जो रोज-
सुरा, वसूल, चाकरी, इ० तो; २, अ० बारमहां-
बारव, स्त्री० धोरजी विहीर ती.

बारबरशीसोळवरशी, बारवर्षेसोळवर्षे, ३लि०
कोणेक मोठ्या व्यवहारीं एकही आंत प्रोद ना-
हीं असे एक जात अप्रोद, नचे, मिळालेलेजे अ-
नेक मनुष्य त्यांस झ०, नित्ये अनेक बचनांत.

बारस

बारस, बारझी, स्त्री० दादझी.

बारसकडी, बारसरघडी, स्त्री० मूलवर्णास काना, मात्रा, वेल्हांरी, व्यंजन, विसर्गलाऊनजो हस्व दीर्घादिभेद होता तत्तज्जोधक कसकानादिव्याका, इ०रूप ती; या सर्व बारसकड्यांचें प्रकरण प्रसिद्ध आहे.

बारसा, पु० रा० बारसें.

बारसें, न० जन्मदिवसापासून प्रा० बारवेदिवशीं जो नामकरणसंस्कार करितात ते; तुझ्या बारवास मी जेबलों आहे, इ०स्थलीं तुझ्यानें मी ठकला जाणार नाहीं.

बारा, ३लिंगे संख्या आहे १२ बारा करणें, स्त्राणें, किं० बाराचा फाडा लेखें इ० बाचणें, इ० स्त्र० पळून जाणें; बाराबनीबालाचणें स्त्र० तीनतेरागोष्टी सांगणें; बाराबाबू, पु० बारभाई द्वितीयार्थी; बारापिंपळावरचा मुजा, पु० जाचीं स्वकार्यार्थ जाण्यायेण्याची स्थलें अनेक असतात अतएव हारलेवेळेस असुकस्थलीं सांपडेल असा नेम करतां येत नाहीं असाजो मतुष्य त्यास स्त्र०; बाराबादा होणें स्त्र० जमलेलेंजें सैन्य दबलत, इ० त्याची वाताहत होणें; त्यास बाराबादा मोकळ्या आहेत स्त्र० प्रसंगीं पाहिजेतें कर्म करण्यास मोकळीक आहे; स्त्र० पळणारास एक वाट आणिशोधणारास बारा वाटा; उदीम करतां मोळाबारा आणि शेत करतां डोईपर भाग; बारा महिनें, अ० मधें मासपक्ष, इ० रवाडान पढतां सर्पकाल; उ० हिमाचलाचर बारा महिनें थंडी असत्ये; २, पु० जा समुद्रकाठचे बंदर, किल्ला, गांव, इ०स्थला

चे

ब०

चे समोरचाजो समुद्रांतील प्रदेश तो त्या बंदर इ०कांचा; उ० सुंबईहून सकाळीं निघालों ते रोनप्रहरीं सरतचे वाऱ्याचर आलों.

बारारघडी, स्त्री० बारसरघडी.

बाराचलुतीं, न० गापांत महार, जोझी, कतार, इ० संबंधी बाराजीं बलुतीं तीं.

बाराचा, ३लिंगे क्रमानें मेजिलें असतां बारा या संख्येचा विषयजो होतो तो; कोणेकाचा कोणेकाशीं बाराचा बहस्पति असणें स्त्र० त्याचें त्याचें बद्धकटास असणें; २, पु० सृताचा बारावेदिवशींजें कर्म करितान तो.

बारी, स्त्री० डोंगर; झाडी, याचा आश्रयासुळें जेथें चोरव्याघ्रादिकांची संभावना असत्ये अतएव मार्गस्थांस भयंकर असणें स्थल ती; २, पालट प्रथमार्थी; ३, बारा किं० प्रकाश चाचा स्त्राणून गृहादिकांस जी रिवडकी राखिली असत्ये ती.

बारीक, ३लिंगे विचक्षितपराथांपेक्षां विस्तारपरिधि जाचा कमी असाजो स्तंभ शरीर शरीराच यच सुत, इ० तो किं० जाचा सर्पत; परिधि कमी असाजो दाणा, रपडा, कपाशी, लबंग, इ० तो; जाचें सूत्र, कण, इ० अवांतर अवयव बारीक असाजो वस्त्र, पीठ, इ० पदार्थ तो; २, कंपळ बारीकजो पदार्थ तो जसा एकाएकीं इंद्रियगोचर होत नाहीं तद्वत् अंतःकरणादिकांस एकाएकीं विषय होत नाहीं असाजो कोझीं एक अर्थ तो; उ० हें अक्षर आणि तें अक्षर स्वारस्यें विसर्गें स्वरे चरतु आंत कांहीसा बारीक भेद आहे; ४, नादरा

बारीक

बारीक विषयांचेही विषयीकरण व्याख्याजोगे
अंत; करण, नेत्र, इ० इंद्रिय किं० त्याची रतितो;
बारीक दृष्टि, नजर, इ० स्त्र० स्पर्शण्यविशिष्टस्व-
भाव; स्त्र० बारीक नेथें तुटे.

बारीकमोठा, ३लिं० केषळबारीक किं० काहीं मोठें
असेंजें वर्तमान, इ० काहीं एक तो.

बारीकसारीक, २लिं० बारीक, इ०

बारुला, बारुळा, ३लिं० बारा पायल्यानी मण हो-
ता अज्ञा संकेतांचें माप, मण, इ० तो.

बारोबा, पु० हिबोबांजें व्याज आकारलें त्या व्या-
जाचाजो बारोबा अशो तो; व्याजांत सूट घालण्या-
चे प्रसंगी प्र०, २, को० वर्षास शेकडा बारा रु-
पये व्याज पावें असाजो व्याजाचा संकेत तो.

बाल, न० पु० सं० अर्भक; २, पु० पुरुषरूपजें अर्भ-
क तो; ३, अज्ञानजो त्यास स्त्र०; ४, नुकता उदय
पावलाजो सूर्य, चंद्र, इ० किं० त्याचा आतप चां-
दणें इ० तो; ५, फेकळ कोंबळाजो पल्लव, अंकुर,
फल, इ० तो; ६, सं० केश; बालबाल बोलणें स्त्र०
अति खरेनें दुसराचूकभूल होई असें बहुत बो-
लणें; बालबालरूप होणें स्त्र० पराकाष्ठा रघुच
होणें.

बालक, पु० न० बाल.

बालकीडा, स्त्री० बालपणीची जी कीडा ती.

बालगुंडा, पु० रा० बालगुंडा.

बालग्रह, पु० बालकास उपग्रह करणारे देवतावि-
शेष आहेत ते प्र०

बालचंद्र, पु० शुक्रद्वितीयेपासून पंचमीपेचीपर्यंत
जो चंद्र तो.

बालचरित, बालचरित्र, न० बालपणचें जें चरि-
त्र तें.

बालद, बालेंद, न० बालांद.

बालंदरबोर, ३लिं० दुसऱ्यावर बालद घेण्याचा
स्वभाव आचा तो.

बालटी, बालट्या, ३लिं० बालंदरबोर.

बालेंड, न० बालांड.

बालत्व, न० बालपणा; २, सं० सूर्याचे किरणा
पासून उदय पावलेलेजे गुरु, शुक, इ० ग्रह ते
प्रशस्तपणें प्रकाशमान होतपर्यंत त्याजवर
पांच सहा दिवसजो बालपणा म्हणून धर्म अ-
सतो तें.

बालदी, स्त्री० गलबत, इ० कांतील पाणी उपसा-
याचें चर्मपात्र आहे.

बालेंपेंथ, पु० अकड दिसायाजोगा पागोड्यास ए
के प्रकारचा पेंथ देतात तो.

बालेंपेंची, ३लिं० बालेंपेंचानें विशिष्टजें पागोटें
तो.

बालफुटफा, ३लिं० बारीक केंसासारखी फूट जा-
ला आहे असाजो रूपचा, इ० तो.

बालबुद्धि, ३लिं० जाची बुद्धि प्रोट नाही तो; २, स्त्री
ती बुद्धि.

बालबोध, ३लिं० अज्ञानजनासही समजायाजो
गा स्त्र० अति रुग्ण असाग्रंथ, भाषण, इ० तो.

बालघ्नचारी, पु० लहानपणापासून जाला स्त्री
संग घडला नाही आणि लग्नही जाचें झालें ना-
ही तो.

बालभाषा, स्त्री० नारकादिकांत शूद्र स्त्रिया.

३० हलच्या पाचानी बोलायाची संस्कृताची अपभ्रंशरूप एक भाषा आहे ती; २, गाईला हम्मा. भाकरीस पापा, ३० संकेत विशिष्ट जी अर्भकांची भाषा ती.

बालमित्र, पु० उभयतां बालपणांत असतां जा परस्परानें मित्रत्व झालें आहे ते परस्पर

बालमूर्खिचारा, पु० दे० खिन्यांत एक भेद आहे.

बालरंडा, स्त्री० नहाण आल्याचा पूर्वी जीवा न बरा मेला ती.

बाललीला, स्त्री० बालकीडा.

बालष, न० साताकरणांतील दुसरें करण.

बालविधवा, स्त्री० बालरंडा.

बालसरस्यती, पु० लहानपणापासून अत्यंत जो बुद्धिमान् त्यास ह्म०

बालहत्या, स्त्री० बालाची हत्या ती.

बालहत्यारा, ३ लि० बाल हत्या केली जाणे तो.

बालहरीतकी, स्त्री० कोबळेच काढून बालबिले लेजे हिरडे ती.

बाला, स्त्री० जिला पुरती तारुण्यदशा प्राप्त झाली नाही अशी जी स्त्री ती; २, पु० नाण्यावर जो कायाचा जो शिक्का तो; कोणेकास कोणेकानें बाला देणें ह्म० आपण पळून जाऊन दगा देणें.

बालाईयाफून, स्त्री० खेरीज मिळखत प्रा० सर्कारी लिहिण्यांत प्र०

बालांट, न० जाचे हातूनजें दुष्कर्मादि पडलें नाही त्याजवर त्यादुष्कर्मादिकाचा आरोप करावा म्हणून लबाडीचा कल्पनेनें रचली जी तद्विषयीची गोष्टनें; येणें, चालणें, धातूचे योगी प्र०;

बालाटास येणें ह्म० केलेल्या निघमाविषयी लबाडीस येणें.

बालांट, न० बालांट.

बालाभ्यास, पु० विद्या, कला, इ० चा विषयी बालपणीच केला असतो जो अभ्यास तो.

बालाभ्यासी, ३ लि० जा विद्यादिका विषयी जाणे बालाभ्यास केली आहे तो त्या विषयी.

बालार्क, पु० सं० उदय पावलेला प्रातःकालचा जो सूर्य तो; २, प्रातःकालाचें जें कोबळें उन्हात्यास ह्म०; ३० बालार्क घेतला म्हणजे आयुःक्षय होतो.

बालिहा, ३ लि० अज्ञानजो मनुष्यादितो.

बालेकिल्ला, पु० पहाडी किल्याचा इतर विभागापेक्षा अतिउंचजो विभाग असतो तो.

बाल्य, न० बालत्व.

बाव, स्त्री० विहीर.

बावउपसणी, बावउसपणी, स्त्री० को० बावींतील चिरवल, मळ, इ० काढण्याचो व्यापारी ती.

बावउसणें, बावउसपणें, न० को० विहीरींतील चिरवल, इ० काढायासाठीं साधनभूतजें आकारविशेषानें बरापात्र करितान तें.

बावफा, ३ लि० बा० बावलेलाजो पदार्थ तो.

बावरवड, न० को० बाहुमूलाचा जो संधिप्रदेशांत; २, गाड्यावरील साठीचा चोकरीची जी चार लांकडे तीं प्र०; ३, रा० होडाच उलंडास होहोबाबाजूस होन लांकडे असतान तीं प्र०.

बावरबोल, न० रा० मूळची बाव परंतु ती होरून तथें काहीं रचळगा राहतो तें.

बाँवची, स्त्री० एक श्राद्ध आहे; २, त्याचे बीज; ३,

गोवारीसणून श्राद्ध आहे ती; ४, तिची शेंगा.

बावटा, पु० ध्वज; २, बाहुटा द्वितीयाधी.

बावट्या, स्त्री० बा० सरळ गोष्ट विचारिली असता
अनेक प्रकारचे फाटे फाडतो त्या; प्रयोग अनेक
कवचनी; ३० थाला कोटून आलास सणून वि-
चारिले त्याणे हजार बावट्या लाविल्या.

बावट्यां, बा० कोमेजणे.

बावन; बावन्न, ३लि० एक संख्या आहे ५२;

स० एक ठेंब स्वाई तो बावन वीर होई; आणि बा-
वन ठेंब स्वाई तो गडा होई; एथे बावन वीर स०
पराकाष्टेचा धीर शहाणा.

बावनकडी, ३लि० पराकाष्टा उनम सोने तें;
याची उपलब्धि प्रा० मनुष्यलोकीं नाही रक्त्य
व सरीं पुतळीचे कसाहन काहीं अधिकजे सोने
त्यास आरोपाने स०.

बावरणे, अद्भुत दर्शन, भय, हर्ष, विंशाचोपद्रव,
इ० कारणासुळे सभ्रांत वित्त होणे; ३० खेडेगां-
वचे मनुष्य शहरांत जाऊन ते अनेक चमत्कार
पाहून बावरते.

बावरा, ३लि० बावरला तो.

बाबला, पु० रा० बाबला.

बाबली, स्त्री० को० बाबली.

बाबले, न० को० बाबले; २, मनुष्यादिजीवां-
चे प्रतिबिंब कि० लाया तें.

बाबलेभोरीप, न० रा० कळासूत्री, खांबसूत्री,
इ० बाबल्यांचा जो खेळ तें.

बाबलेभोरीपी, पु० रा० बाबलेभोरीपकरून उ-

।जीविका करितो तो.

बाबळा, ३लि० वेडसर मुद्राजाची दिसत्ये तो
कि० त्याची ती मुद्रातो; २, रा० बाबळा.

बाबा, पु० तपस्वी, गोंसावी, साधु, विद्वान्, इ०
जे थोर त्यांस हे प्रतिष्ठानाम आहे; केवळाचा
कि० इतरनामपूर्वक प्र०; ३० बाबा शास्त्राबा-
बाचे घरीं गेले; २, बाह्या.

बाबाजी, पु० गोंसावी, बैरागी, इ० कांस मह-
त्कार्य स०.

बाबांचे, पु० रा० बावंत्या; अनेक कवचनांत.

बाबास, ३लि० बेबीस.

बाबें, न० गळबताचे रुकाणून हत्ती धरायासा-
रीं लाकूड अडकविले असते तें.

बाबला, पु० बाहुला.

बाबली, स्त्री० बाहुली.

बाबले, न० बाहुले.

बाबळ, पु० हस्ताचा जो मूलभाग तो.

बाबा, पु० बाँव; २, स्त्री० पु० को० अबरवा.

बाशिंग, न० विवाहांत नवरा आणि नवरी यां-
चे कपाळीं बांधायाचे कागदाचे भूषण आहे;
२, बा० गळांचेचिकीत रत्नापांच रुतेयाळून
नवरानवरीचे कपाळीं बांधावयास भूषण क-
रितात तें; कोपेक कामाचे कोणेकाचे कपाळीं
बाशिंग बांधले असणे स० तें काम त्याणेच
करावे असा अधिकार असणे; स० जाचे क-
पाळीं बाशिंग तो नवरा; उतावळानवरा आणि
गुडघ्यास बाशिंग; ३, घोड्याचे कपाळावर ए-
क दुर्लक्षण असते तें; ४, बाशिंजीचे पान तें.

बाशिंगबळ, न० कोणेकाचा विवाद हाण्यास प्रयाजक जें देवबलतें, प्रा० उभें रहाणें याचा योगी प्र०

बाशिंगाकार, ३लिं० बाशिंगाचें आकाराचें जें गृह्यादि क्षेत्र तो.

बाशिंगी, स्त्री० एक ओषधी आहे जी अंबा, इ० वृक्षाचें कांडावर उत्पन्न होत्ये ती.

बाष्कळ, ३ लिं० जाचें आचरणान् बालग्यान्, ताळतंत नाही अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो किं० त्याचें तें तदनुरूप भाषणादि तो : ह्म० बाष्कळान्मा आणि पुष्कळ स्वर्च.

बाष्कळणें, मनुष्यानें बाष्कळ होणें.

बाष्प, पु० न० सं० अश्रु.

बाँस, पु० डोली, मंडप, इ० काम लावायाचें उपयोगीं विवक्षिताचुरूप तोडून ठेविलेला जो कळक तो.

बासट, न० रा० जा पदार्थावर जो पदार्थ भक्षिला असतां विकार होतो असें जें परस्पर विरुद्ध पदार्थ तें एकमेकांचें; उ० पुरणाचें पोळीवर ताक बासट आहे.

बासन, न० आंत वस्त्रें बांधून ठेवायासाठीं खारवा, छोट, इ० कांचा अस्तरण लाविलेला जो चतुष्कोण तुकडा केला असतो तें; २, त्यांत वस्त्रें बांधून जें गाढोडें होतें तें; ३, धातुमय किं० मृन्मय जें पात्र तें.

बासनी, ३लिं० वासनी.

बासष्ट, ३लिं० संख्या आहे ६३

बासा, ३लिं० पशुपित्त.

बासुदी, स्त्री० दूध आरपून निमेकरून त्यांत शर्करादि पदार्थ टाकून भक्ष्य पदार्थ करितात ती बाँसरी. बाँसरी, स्त्री० सुरली रूपान् जें बाघ ती.

बाहणें, प्रा० प्र० कोणेकास शब्दानें हाक मारणें; उ० धनुवत्सें तुला वाढती यादवा.

बाह्ला, पु० गाईचें दूध काढतांनां लात मारिल्ये याकरितां तिचे पायांसजी दोरी बांधितात तो.

बाहवा, पु० एक झाड आहे.

बाहवापंचक, बाह्वेपंचक, न० काढ्याचें उपयोगीं जीं बाहवा, इ० पांच ओषधें प्रसिद्ध आहेत तें.

बाहळा, ३लिं० बांडा: प्रा० जीव रति.

बाहाड, न० को० बाटु प्रथमार्थी; २, रषाजण; जात तिवीर; इ० झाडे असतात तें.

बाहाण, स्त्री० को० गलबतांचें बाजूची कड ती.

बाहाणा, पु० बहाणा.

बाहात्तर, बाहत्तर, ३लिं० एक संख्या आहे; २२ बाहात्तरखोडी, बाहत्तरखोडी, स्त्री० मनुष्य अक्षय, इ० काम जा चाईर बाहत्तरखोडी असतात त्या.

बाहादर, बाहादूर, बाहादुर, ३लिं० बहादुर.

बाहार, स्त्री० बहार.

बाहाल, न० बहाल.

बाहाली, स्त्री० बहाली.

बाहिरची, स्त्री० बाहिरची.

बाही, स्त्री० बाबरबडापासून मणागटपर्यंत जो हान ती; २, अस्तीनी; ३, दार, इ० कांचें चोकडी.

चा शंहांबाजूचे दोन उभेजे अवयव ते प्र०

बाहीर, अ० बांहर.

बाहू, पु० शुज; बाहुभूषण, बाहुमूल, इ० स०

बाहुदा, पु० बाहुमूलापासून कोंपरपर्यंत जो हाता-
चा अवयव तो; २, स्त्रियांचे बाहुभूषण आहे.

बाहुबल, **बाहुबळ**, न० युद्धाने दुसऱ्यास जिंक-
वें, इ० कर्माविषयी उपयोगी कपट, मंत्र, किन्-
र, इ० साधन निरपेक्षजो केवळ अंगचा परा-
क्रम ते.

बाहुयुद्ध, न० उभयतां हातीं कांहीं वास्तु न धरितां
बुक्या, मुष्टि, इ० कांचा प्रहार करावा एकमेका-
स ओढावें, रंदावें, इ० रूपजें युद्ध करितात ते.

बाहुला, पु० चर्म, काष्ठ, मृत्तिकादि निर्मित पुत-
ळा तो.

बाहुली, स्त्री० चर्म काष्ठादि निर्मित जी पुतळी
ती; २, नेत्रांनजे दुसऱ्याचे प्रतिबिंब दिसते ती,
३, बाहुलें.

बाहुलें, न० चर्म काष्ठमृत्तिका पीठ, इ० कांनी नि-
र्मित जी मनुष्य, पक्ष, इ० जीवांची प्रतिमा ते.

बाहुलेभोरपी, पु० बाबलेभोरपी.

बाहुलेभोरपी, न० बाबलेभोरपी.

बाहेर, अ० विवक्षित देशकालपर्यंत, गोष्ट, इ० कां-
चा जो अंतःप्रदेश त्याहून इतर प्रदेशीं; उ० त्याघ-
राबाहेर जाऊं नये; तो महिन्याचेबाहेर काढास
जाणार; तो आत्तेबाहेर नाही; बाहेर जाणें ह्म-
परसाफडे, लघुवाक्ये जाणें.

बाहेररव्याळ, पु० बहिर्व्यसन.

बाहेररव्याळी, ३लिं० बहिर्व्यसनी

बाहेरचा, ३लिं० बाहेरस्थान जो प्रदेश तत्संब-
धी; २, परकी जो मनुष्य तो; उ० बाहेरचा मनु-
ष्यादेवत् गृहछिद्र बोलूं नये; ३, रा० कुटुंबां-
तील बायको, पोर, इ० अंतरंगजीं माणसें त्यां-
हून इतरजीं दासी किं० दासरूप माणसें अस-
तात तीं प्र०; ४, पु० गांवाबाहेरचा; बाहेरचा
पीडा ह्म० उपदेशास ह्म० बाहेरची बाधा, इ०
पित्राचोपद्रवास ह्म०

बाहेरचाल, स्त्री० आंत चालीची प्रतिपक्षा ती
बाहेरची, स्त्री० विटाळशी.

बाहेरचीचाल, स्त्री० बाहेरचाल.

बाहेरभितर, **बाहेरभीतर**, अ० बाहेरल्या किं०
आंतल्या प्रदेशीं; उ० तो घोडा कोठे बाहेरभीत-
र असेल त्यास शोधून आण.

बाहेरला, **बाहेरील**, ३लिं० बांहरचा.

बाहेरून, अ० बाहेरून जो प्रदेश तेथून.

बाह्य, ३लिं० बांहरचा प्रा० प्रथमार्थी.

बाह्या, पु० तबल्याचा धूम वाजवावयाचा जो अ-
वयव तो.

बाह्यात्कारी, अ० अंतःकरणांत भाव कांहीं
निराळा राखून दुसऱ्याभावातें; उ० हे दोघे बा-
ह्यात्कारी गोडीनें बोलतात परंतु आंतून द्वेष
आहे; २, आंतील तत्यांदा परोक्ष असतांही प-
दार्थ गोष्ट, इ० कांचा लोकांचे दृष्ट्यादिकांस वि-
षय होतो जो बाहेरचा आकार त्याचाठायीं; उ०
हे आंचे बाह्यात्कारी चांगले दिसतात मग आं-
तकसे असतील तसे असतात.

बाळ, पु० न० बाल; परंतु प्रा० प्रथम द्वितीयाधीं.

बाळक, न० पु० बालक .

बाळकडू, बाळकडू, न० लहानमुलास किर्गडू
त, इ० दहापांच औषधें उगाळून पाजावयासा-
हींजें करित असतात तें .

बाळकीडा, स्त्री० बालकीडा .

बाळगण, स्त्री० रा० लहानमुलाचे संरक्षणाचा
जो व्यापार ती .

बाळगणा, पु० रा० जो मुलाची बाळगण क-
रिता तो .

बाळगणाचळ, स्त्री० पोर, इ० बाळगण्याचढल
जें सोल ती .

बाळगणें, पोर पत्रक इ० कांस लालन प्रोषण, इ०
योग्य उपचारांनी संभाळणें; २, काहीं मूर्तामू-
र्त पदार्थ स्वसत्ताविषयांत ठेवणें जेणेंकरून आ-
पण तद्दान होतो; ३० त्याणें दोन हजार फोज
बाळगली आहे; तू इतका अभिमान कडास
बाळगनोस .

बाळगळा, पु० बाळपणाचा जो वारीक मंजळग-
ळ्याचा स्वर तो .

बाळगील, स्त्री० कों० आपण श्रम भोगून पोर,
इ० बाळगण्याचा जो व्यापार ती; २, जें बाळग-
ण्यास आपणास श्रम आणि अडचण पडावी
असें जें पोर कि० परकीय वस्तू इ० ती .

बाळगुंडा, पु० रा० पेलवान, इ० कानी उचलाचाही
जो दगडाची गोडी तो .

बाळगोप्राळ, पु० सर्वमिळून देबादिकांभवळ कां-
हीं एक विज्ञापिनच्य असतां ग्रामादिकांनील सर्व
लहानथोरजें मनुष्य त्यास स०; ३० देवा यागाबां-

त गुरें फार मरतान यासाठीं हे सर्व बाळगोपा-
ळ तुला शरण आले आहेत; नित्ये अनेक व-
चनांत .

बाळचरित्र, न० बालचरित .

बाळदोंक, न० बगळा .

बाळंत, स्त्री० नूतन प्रसूत झालेली जी स्त्री ती;
प्रा० मनुष्य एति; बाळंत होणें स० प्रसूत होणें .

बाळंतकाटा, पु० बाळंतीस घावयाचा वैद्यक प्र-
सिद्ध काटा आहे तो .

बाळंतरवाली, स्त्री० ग्रहामध्ये बाळंत होण्याचे
सोईची जी खोली केली असत्ये ती किं० जीत
स्त्री बाळंत आहे ती .

बाळंतघर, न० जा घरांत कोणी स्त्री बाळंत झा-
लेली आहे असें जें घर तें सोदर फिरे पर्यंत; २,
बाळंतरखोली .

बाळंतचुडा, पु० बाळंतीस प्रथमतः जा वांगड्या
भरितात तो .

बाळंतनिंब, पु० कडुनिंब .

बाळंतपण, न० बाळंतीची जी शश्रुषा तें .

बाळंतबोळ, पु० बोळांत एक भेद आहे .

बाळंतगंग, पु० बाळंतिणीस जो क्षयरोग जडतो
तो .

बाळंनविडा, पु० बाळंतिणीस प्रसूत झाल्यांत
तर बागवेदिवडीं किं० पुढें सोयरेधार्ये, इ०
विड्याचें साहित्य बोळी, इ० मुलास पेहरणें .
कुंची, रोपडें, इ० देतात तो .

बाळंतशोप, बाळंतशोप, स्त्री० शोपंत एक
भेद आहे .

बाळंतीण, स्त्री० बाळंन.

बाळंतें, न० बाळंतीची, मुलाची, हंनरायाची इ०

जां मलिन वस्त्रें तीं प्र०; २, नत्संबंधानें मलिन झालें जें बाळंतिणीचा अंगावरचें वस्त्र त्यास-
ही ह्म०

बाळंदा, बाळंथा, पु० मुलें, इ० पदरीं असल्यामुळें
निरंतर त्यांची शकृष्ण राखिली पाहिजे, भूक
तान्हे संभाळली पाहिजे, इ० खरपटीची आपल्या-
स जी अडचण असत्ये तो; २, जाचे योगें ताह-
रा अडचण प्राप्त होत्ये असंजें मुलें, गुरें, बाय-
का, इ० खरलें तो.

बाळदृष्टि, स्त्री० केवळ बारीक किं० दूरस्थितजो
पदार्थ तो जीणेंकरून न्यहाळतो अशी जी बाळ-
पणची दृष्टि ती.

बाळपरचेदी, स्त्री० स्वामिकार्यावर कोणी मेल-
जो शिपाई, इ० त्यांचे पोराबाळांस जीविकार्थ
निरंतर चालायाजोगें देतात जें भूमि, द्रव्य, इ०
ती; २, ३ लि० बाळपणापासून जोडलेला जो
चाकरी, मित्रत्व, आश्रितत्व, इ० कोणेकाचा सं-
बंध तो किं० ते चाकर, मित्र, आश्रित, इ० संबं-
धी तो.

बाळफूट, स्त्री० को० रूपया, इ० कांस केवळ बारी-
क जी फूट असत्ये ती.

बाळबद, ३ लि० न० एक महाराष्ट्रजनाची लि-
पि आहे; २, ३ लि० कपट क्रूरतादि रहितजो
मनुष्यादिक तो किं० त्यांचा जो सरळ सर्वांस
समजायाजोगा भाषणादि व्यवहार तो.

बाळबेल, न० कोवळें जें बेल्याचें फळ तें.

बाळबोध, ३ लि० बालबोध; २, बाळबदहिती-
यार्थी.

बाळब्रंशचारी, पु० बालब्रंशचारी.

बाळभूक, स्त्री० पदके घटकेस कांहींतीं सा-
हें पाहिजे अशी जी पोर, इ० कांस भूक अस-
त्ये ती.

बाळभोंक, न० बाळभोंक.

बाळभोग, पु० प्रातःकाळीं देवाची पूजाकरु-
न जो अल्पपदार्थाचा नैवेद्य दाखवितान तो.

बाळमित्र, पु० बालमित्र

बाळरंडा, बाळरांड, स्त्री० बालरंडा.

बाळलेणें, बाळल्याणें, न० बाळपणी घाला-
याचे जें विदली इत्याद्यलंकार तें.

बाळवतें, न० बाळंतें.

बाळचाटी, स्त्री० भोजनास उशीर होईल म्हणून
सकाळचे प्रहरीं जो काहीं अल्प उपहार करि-
तान ती.

बाळविधवा, स्त्री० बालविधवा.

बाळशिरे, न० को० बाळंतीचा मुलास धर्मार्थ
दूध व त्याचें पात्र, इ० कोणी देतात तें.

बाळसंतोष, पु० भिकान्यांत एक जाति आहे;
जे प्रा० वस्त्रें मागतान, उघडाबोडा बाळसं-
तोष ह्म० तो केवळ निर्धन किं० जास मागेपु-
टें कोणी नाही तो.

बाळसरस्वती, पु० बालसरस्वती.

बाळसें, न० वर्षसहामहिन्याचे आंत मुलाचे
आंगावर जी पुष्टता येत्ये तें; ये, ये, धातूंचे
योगी प्र०

बाळर्यार, ३लिं० जा गोष्टीविषयीं जाऱ्या जन्माभ्यास तो त्यागोष्टीविषयीं.

बाळहरडा, बाळहिरडा, पु० बालहरीतकी.

बाळहरडी, बाळहिरडी, स्त्री० बालहरीतकी.

बाळा, पु० बाहळा; २, स्त्री० ग्रं० स्त्री; ३० प्रसूत झाली बाळा वाजवा स्तणती थाळा.

बाळांतीण, स्त्री० बाळंतीण.

बाळांबा, पु० कोंबळाजो आंघा तो.

बाळाभ्यास, पु० जन्माभ्यास.

बाळाभ्यासी, ३लिं० जन्माभ्यासी.

बाळी, स्त्री० कर्णभूषण आहे; २, ग्रं० मुलगीबाळ्या हकणें ह्म० पवबारा करणें.

बाळीबुगडी, स्त्री० बाळ्या, बुगड्या, इ० जें ग्विडुकमिडुक ती.

बाळें, न० रा० अतित्यातारपण झाल्यामुळे एखाद्यास केवळ वेड लागतें तें.

बाळेंणें, रा० बाळ्यानें युक्त होणें; २, मिरचीः वांगी, इ० झाड, रगत, पाणी, इ० अधिक झाल्यामुळे माजून फल फूल न घरे अशा अवस्थेंतें पावणें.

बाळेंभोंक, न० रा० बाळभोंक.

बाळोपचार, पु० केवळ बाळकासही केला असतां सोसायास कठीण पडायाऱ्या नाहीं असाजो सात्त्विक औषधाद्यपचार तो.

बाळोपचारी, ३लिं० बाळोपचारसंबंधीजें औषधादिक तो.

बिकट, ३लिं० अवघडजो क्लिष्टा, चार, गोष्ट, श्लोक

श्लोक, हिशोब, इ० तो.

बिकलम, न० रगत पत्र, इ० कांवर हें अमक्याचे हातचें अक्षर असें समजायाकरितां एतच्छब्दपूर्वक किं० हस्ताक्षर शब्दपूर्वक आपल्या नावाऱ्या लेखकानेंजो शेषटीं लेख केला असतो तें.

बिगड, पु० बिघाड.

बिगडणें, बिघडणें.

बिगडाबिगड, बिघडाबिघड.

बगर, अ० बगर.

बिगाड, पु० बिघाड.

बिगार, स्त्री० मोल न घेतां सर्कार, इ० कांचें काम करावें लागतें ती किं० तसें काम करण्याऱ्याजो प्रकार ती; २, तशाप्रकारानें ग्रामांतरादिकांस पोहचवायाचेंजें आशें, इ० त्यास ह्म०; ३, ला० अनारस्थेंतेंजें सरासरी करितात काम त्यास ह्म०.

बिगारी, पु० बिगारीचें काम करणाराजो तो.

बिगें, न० अपेक्षितजो साहित्यसमुदाय त्यामध्ये एखादे पदार्थाचें अभावामुळे कार्ययथास्थित शोभितं दिसूं नये असेंजें काहीं त्या कार्यांत उणें पडतें तें; ३० त्याणीं प्रयोजन चांगलें केले परंतु तूप घाणें होतें एवढें बिगें पडलें.

बिघड, पु० बिघाड.

बिघडणें, कोणेंक पदार्थ गोष्ट, इ० कांचे अंगां विवक्षित कर्मापयोगिता प्रयोजक असताजो गुण तदियोगामुळे किं० काहीं बिरु

दसुगसंबंधामुळे तो परार्थगोष्ट, इ० त्याकर्म
विषयी अतुपयोगिता विशिष्ट करणे; कोणे-
काने कोणेकानां विषयणे ह० परस्पराने
अंतःकरणे विरुद्धभाव विशिष्ट होणे -

विषयविषय, स्त्री० विवक्षितकार्यसाधकभूत
जे अनेक परार्थ त्यांचा जो विषयलेपणा किं-
तन्मूलक कार्याचाही ना.

विषा, पु० बीसपांडजे क्षेत्र ना.

विषाड, पु० परस्पराने अंतःकरणाना किं-
घडाय्यास आलीजी गोष्ट तिच्याजो विषयले-
पणा तो.

विषावणी, स्त्री० हात, काठी, इ० कानी क्षेत्र
मोजून त्याचे विषे बांधण्याचा जो व्यापार
ती.

विचकरणे, रा० काठी, इत्यादिकानी किंचित्
रक्षणणे.

विचकणे, अकरमात् अद्भुत किं० भयानक
कांहीपाहिल्यामुळे स्वाभाविकजो अंतःक-
रणवृत्तीचा ओघचालुला असतो तो परावृ-
त्त होऊन क्षणमात्र संभ्रान्तप्राय होणे.

विचकाषणे, विचके असा करणे.

विचल, स्त्री० पु० की० रचणेधातूचे योगी प्र-
अ० बदल रचणे.

विचलणे, पोर, गुरू, घोडे, इ० काने पूर्वीचा
जो योग्यरीतीचा स्वभाव तो सोडून कोणेका-
चे ऐकू नये कोणाला मारावे, शिन्ध्याद्यान्या,
पळावे, इ० रूप अयोग्यस्वभाव विशिष्ट होई
असा पोर, इ० कांस कोणेकाने करणे.

विचवा, पु० हिं० जाडेच्यास आश्रयीभूतमध्ये
रमाव नाही असा जो लहान उरा तो.

विचारा, २लिं० वापडा.

विचोवा, पु० हिं० विचवा.

विछाडती, पु० हिं० पेंढबाजार, पान वाहेर
न कांही माल घेऊन विकायकरिता आले
लाजो उदमी तो; २, बंदिस्तीचे दुकाननसतार-
रत्यांत किं० कोणाचे ओल्यावर कांही फिर-
कीळ माल घेऊन विकाय्यास बसलेला जो उ-
दमी तो; २, २लिं० त्याजबळचा जो माल तो.

विछाईत, स्त्री० हिं० विछायत.

विछाद, विच्छाद, स्त्री० विशाद.

विछाना, विछोना, पु० हिं० आंधरूण.

विछायत, स्त्री० अनेकानी बसणे इत्याद्यर्थ
भूम्यादिकांवर सवजी, रुजामा, इ० कांभेजे
आस्तरण करितात ती.

विछायती, पु० २लिं० विछाईती.

विछावणे, भूम्यादिकांवर सवजी, रुजामा,
इ० अस्तरणे; २, ला० कोणेक मनुष्यादि-
कास जमीनदोस्त करणे.

विजली, स्त्री० पोराना अकुरे दुकुरे ह्मणून
खेळ आहे त्यांत एक शब्द आहे; लंगडवार्ड
खेळतेवेळेस जी चीप किं० लांकडाचा तुक-
डा घेतात ती.

विजवर, न० की० उत्पत्तिकारणजे बीजते;
२, बीजोत्पत्त्यदार्थांचा चांगलेपणा, वाईट
पणा, इ० वर्णाच्याचे असता त्यापदार्थांसही
ह०; ३, विजवर चांगले असलेतर पोर

चांगलें होतें; हा घोडा काठेपाडी घोड्याचें विजवट आहे.

विजवड, पु० जापासून बीजादिद्वाराजो उत्पन्न झाला तो त्याचा. प्रा० वृक्षलतादिश्चि; उ० हा आंबा वनखोडाचा विजवड आहे.

विजवर, पु० दुसरें लग्न करायास जो नवरा झाला तो.

विजवरा, पु० स्त्रियांचें एक गिरोभूषण आहे. विज्ञा, ३लिं० हिं० दुसरा.

विज्ञागरे, न० पेटी, फडताळ, इ० कांचें झांकण उघडाचें पुनः मिटाचें झणून त्या उभयतांचा संधीस सांध्याचीपट्टी मारितात तें.

विजेबारे, न० कों० दिर्हादवाक; २, ला० उभा राचा; उ० त्याचें व याचें विजेबारे आहे.

विजोरा, पु० हिं० विजवरा.

विडी, स्त्री० रचडे, इ० रवेळत्येसमयीं एक रवडा वर उडवून तो झेलत्येसमयीं जे दोन रवडे उचलून घेतात ती; २, मका, जोंधळा, इ० दिकांचें जें लहान कृणीस ती.

विडती, स्त्री० होहोकडून जो संकटप्रसंग प्राप्त होतो ती; उ० पुढें वाघ मार्गें आखल अशा विडतींत सांपडलों; २, ला० दुर्निर्बहजें संकट तेथेंही प्रयोग करितात.

विंडा, पु० सूत, दोरी, इ० कांचें गुंडाकून केलें जें भेडोळें ती; २, पर्यताचे मस्तकावर किं० भूमीवर ठेवल्यासारखा जो गोलाकार अवयव वादला असतो ती; ३, काष्ठ, गघत, इ० कांचाजो लहान भाग तो.

विडी, ३लिं० विडाचाजो परार्थ तो फा, इ० तो; २, बांडसपून पेंव आहे तेंथाल जें चागोदें, इ० कापड तो; ३, स्त्री० अपराध्याचे पाधांत प्रतिबंधार्थ इटखला घालितात ती; ४, इद्रादिक शोभार्थ रुप्याचें बलय करून पाधांत घालितात ती; ५, ला० स्त्रीपुत्रममता स्नेह, इ० जाचेयोगानें अडकला जातो त्यास स.

विडार, विटार, न० कों० विन्हाड.

विटारकरी, विटारकरू, पु० कों० विन्हाडकरी.

वितणें, कांहीं एक गोष्ट मध्ये कालावकाश नाही अशी समीप येऊन ठेपणें; उ० लग्नतर उघावर वितलें आणि साहित्य तों झालें नाही कसें होतें पहाचें; २, भाररूप किं० संकटरूप जें कर्मादिक तें कोणेकावर तदेकलक्ष्यहोत्तानें अषट्त्रय निर्वासलें करून प्रसक्त होणें; उ० तो प्राणावर वितलें तरी एकाएकी रघोदें बोलणार नाही; एथें संकटादिरूप कर्ता प्रा० अध्याहार गम्य असतो; ३, कब्जा, लटाई, इ० प्रयत्न होणें.

वितपत्रील, अ० तपत्रीलवार.

वित्तीम, ३लिं० हिं० तहकीक घातमी सांगणें.

बोलणें, इ० कांचें वि.

विथरणें, कोणेक कर्माविषयी कोणेकाशी अनुकूलभावानें वागणाऱजो कोणेक त्यास प्रतिकूलभावानें विशिष्ट करणें; २, पटनेस आलेले जें कांहीं काम तें विघडणें; प्रा०

अकर्मक प्र० प्रचुर; २, सोईनें यागत अस-
तो जो कोणी त्याणें काहीं कारणामुळे शक्य
होणें; उ० हा सोईनें यागतो आहे तो बरा ए-
करां विधरलातर शंभरांस ऐकणार नाहीं.

बिंद, पु० रा० बिंदूचा अपभ्रंश.

बिंदूडी, स्त्री० वस्ता प्रथमाधीं.

बिंदुलें, न० लहानमुलाचे हातांतील सोन्याचें
भूषण आहे; २, रा० अनुस्वार किं० विसर्ग
बोधकजें एतदाकारक चिन्ह तें; उ० माभा-
बिंदुलें कं.

बिदा, बिदाई, बिदागी, बिदायकी, स्त्री०
हिं० पाठवणी.

बिंदी, स्त्री० स्त्रियांचें शिरोभूषण आहे.

बिंदु, पु० त्रिपका; २, अनुस्वार बोधक किं० वि-
सर्गबोधकजे बिन्दु तो.

बिंदुकली, स्त्री० बिंदुद्वितीयाधीं; २, कों० बां-
डगूळ.

बिंदुकलें, न० बिंदुद्वितीयाधीं.

बिन, अ० बिनापार्थी परंतु जाजा अर्थाचें राहित्य
वर्णायाचें त्यात्याशब्दांमागे याचा योग होउत
समास होतो; ते विशिष्टशब्द क्वचित् द्रव्यविशे-
षण क्वचित् क्रियाविशेषण असे होतात; उ०
तुझी बिनघोर आपल्या घरास जा; पुत्रानें सं-
सार आटपळा आतां मी बिनघोर झालों कं०
पुढेंही प्र० होतो; मी रूपचे घेतल्याबिन जाणार
नाहीं; बिन भूपराध मला सारलें; बिन ब्रह्म, वि-
नरुल्लारव, बिनदिकत, बिनकदेली, इ० किं०
बांधून, शिवाय, इ० कानीं राहित्याचा बोध हो-

त असतोही उगीच याचा प्र० मागे कोणी क-
रितात; उ० बिनपेशावां चून मोज; कं० पुत्र
परंतु याचा प्र०; कागदोपत्रीं कोणेकाचें नाम
लिहून संबंधार्थ पित्याचें नाम लिहावयाचें
असतां एतत्सुर्वक लिहितात; उ० रामभद्र
बिन कृष्णभद्र ह्म० कृष्णभद्राचा पुत्र रामभ-
द्र.

बिनकदली, बिनकदेली, स्त्री० दुफाशीं
खेळांत जुगल्यानंतर कदली पडावी तीन
पडल्यामुळे जो पराजितपणा येतो ती; २,
३लिं० तिदिशिष्टजो खेळणारा तो; कोणेका-
नें बिनकदलीवर येणें ह्म० तिरगीमिरगीव-
र येणें.

बिनगा, पु० रा० तास्मादिकांची आकारविशे-
षाची कळशी तो.

बिनधोक, अ० मनांत काय होईल, कसें होईल,
इ० धोका न बाळगतां :

बिनसणें, बिघडणें.

बिनारची, स्त्री० कोणेक परार्थ, गोष्ट, इ० कों-
चा आंत संदेहविषयता न राहे असा त्या
चा अवयवशः चोकशी, इ० उपायानीं क-
रितात जो फाड ती.

बिनासणें; बिनसणें.

बिनी, स्त्री० सेन्यादिकांची अग्रभाग; २, कं०
पाळावर यावयाचा जो पागोटें, पगडी, यां-
चा अग्रभाग ती; २, दाराचे चोकरीचा जो
वरचा भाग ती.

बिनीचा, ३लिं० अग्रगण्य, शूर, शिपाई,

लबाड, चोर, इ० काचें वि०

विनीवाला, पु० फोंजेचा विनीचाजो अधिकारी तो.

विंब, न० सूर्यचंद्र आणि भूभा यांचीं जीं मंडलें तीं प्र०; २, आरसा, जल, इ० कांत जारूपाचें प्रतिविंब दिसतें आहे तें मुख्यरूप. ३, सं० तोंडलें; ४, दृष्टांत इ० अलंकारविशिष्टभाषणामध्ये दाष्टीतिकादिरूपजो प्रतिपाद्य अर्थ तें; ५, राज्याद्यधिकारपदीं असतां जे पराक्रमादिगुण असावे ते असोत किं० नसोत परंतु जाचेयोगानें तें अधिकारी पद शून्य दिसत नाहीं असाजो कोणी न्यान्यापदीं असना त्यास त्य०; ३० सर्दार लोकां ज्ञाऊन लढाई देनील परंतु राज्याचा पुत्र उगीच विंबहणून वगेवर घ्यावा.

विंबप्रतिविंबभाव, पु० विंबभूत आणि प्रतिविंबभूत असंज अर्थ त्याचाजो परस्परसंबंध तो.

विंबट, न० बा० विंबव्याचें घोंड; २, ला० व्याघ्र, मांजर, इ० कांचा आंगावर विंबव्यासारखें ठीक असतें तें

विंबरा, ३ लिं० विंबटं आहेन जाचें अंगावर असाजो व्याघ्र, मांजर, इ० तो.

विंबणें, कांहीं एक गोष्ट, इ० अर्थ, अरसा, इ० कांत जसें पदार्थाचें प्रतिविंब पडतें तसें अंतःकरणांत प्रतिविंब पडे असाजो जाला जाणें.

विंबली, स्त्री० एक झाड आहे.

विंबलें

विंबलें, न० विंबलीचें फळ तें.

विंबवा, पु० एका झाडाचें फळ आहेजाचें रसाचा आंगास स्पर्श झाला असता त्वचा नासत्ये परंतु ओषधी आहे; कामावर विंबवा घालणें ह्य० कांहीं प्रतिकूलकरून काम विघडणें

विंबवी, स्त्री० विंबव्याचें झाड.

विंबळा, पु० कां० विंबळा प्रथमहितीयार्थी; २, पाघांत एक जाति आहे.

विंबी, स्त्री० नागरमोठ्याचें झाड ती.

विंबी, स्त्री० बुध.

विंबूड, न० स्त्री० पर्जन्याभावादिकारणासुळें शेत, इ० कांत विंब्यापुरनेंही उत्तन्न होऊन ये असाजो अभाव होतो तें ती; २, ला० मनुष्यादिजाति किं० कांहीं इतर पदार्थांचा रोगादिकारणासुळें बीजभूत इषन्मात्रही अंश गहू नये असाजो अभाव होतो ती.

विंबा, पु० विंबवा.

विंबी, स्त्री० विंबवी.

विंबव्यावाघ, पु० जाचे अंगावर विंबव्यासारखे ठिपके असतान अशी एक पाघांत जाति आहे.

विंबवा, पु० रा० विंबवा.

विंबवी, स्त्री० रा० विंबवी.

विंबित्स, ३ लिं० बीभत्सशब्दाचा अपभ्रंश प्रथमार्थी प्र० नाही.

विंबूत, स्त्री० विंबूत; ह्य० विंबनीचें मूळ

रेड्याचे

रेड्याचे गाडीत.

बियंबी, स्त्री० रा० बेहंबी.

बियबणी, न० रा० पिकलेलीं कोकंबें फोडून त्यांनील मगजानें विशिष्टजा बिया त्याभें सार करितात नें.

बियांभा, ३लिं० बियासाठीं ठेंबलेलेजें धान्या दिक् तो; २, ला० असंकीर्ण चक्षुजी ब्राह्मणत्व इरद्रत्यादि जाति किं० सोदेपणा, लुच्चेपणा, शाहणपणा, इ० धर्म तद्विशिष्टजो ब्राह्मण, इद्र, सोदा, लुच्चा, शाहाणा, इ० तो.

बियाणें, न० रा० भूमींत घालून त्याच्या दक्षधान्य, इ० कांची उत्पत्ति करावी म्हणून उद्दिष्टजें धान्य, बांगी, मिरची, इ० कांभें बीज तें; २, मनुष्य, पशु, इ० कांभें उत्पत्तिकारणजें बीज त्यास बीजमिष्टगुण दोषातें अधिकारून बीजोत्पत्तीची स्तुति किं० निंदाजेंव्हां वर्णनीय आहे तेव्हां स्म०; ३० आसभे घरभे सुरांभे बियाणेंच असंकीं जें सुरू होतें तें दुधाळ होतें; कांहींएक पदार्थ बियाण्यास नसणेंस० अगदी नसणें.

बियांबळ, स्त्री० बा० भेंड्या, कांकड्या, इ० कांभें बीं दुसरेसाठीं पेरण्यासाठीं ठेविल्यात ती.

बिरबडुणें, कागद, इ० बिरबड्यानीं सुक्त करणें; २, इलोक, बाक्य, इ० किं० काहीं मजकूर घाईघाईनें वांकड्यातिकड्या अक्षरानीं लिहिणें.

बिरबडी, स्त्री० कागद, भिंत, इ० कांघर वांकडी

कडीतिकडी घाई, इ० कानीं ओदलीजीनेच ती; २, जास बळण नाहीं घाईघाईनें वांकडेंतिकडें लिहिलेलेजें अक्षर त्यास स्म० बिरबडुंड, न० बोरू, जों धळ्याभेंताट, इ० कांभेंजें भेंड तें; २, बिरबुटा.

बिरबुडी, स्त्री० बिरबडी.

बिरडी, बिरडी, स्त्री० जलानें भिजल्यामुळें जाला मोड आला आहे किं० अंकुर आला असाजो पाचटा, इ० हिदलाच्या दाणा ती.

बिरडें, बिरडें, न० अंगरत्ना, रावें, इ० कांभे गुंडीस कोणी स्म० कोणीच्या गुंडीचे अडकवणास स्म० कोणी त्या दोहोंस मिळून स्म०; २, बिरडी.

बिरदाईत, ३लिं० कांहींएक बिया, कला, इ० कांमध्ये पुरा प्रवीण अस्तोन त्याचा बाणा वाळगतो असाजो वैदिक, पंडित, पुराणीक, गायक, शिपाई, इ० तो.

बिरबिडी, स्त्री० जाच्या पिंड करुंगेलें असतां होऊं नये असें पातळजें श्रेण, लोणी, जलादिकांत कालविलेले पीठ, इ० पदार्थ ती.

बिरबिरीत, ३लिं० बिरबिडीरूप झालेलाजो श्रेण, इ० पदार्थ तो.

बिरंबुटा, पु० मक्याचे कणसाच्या दाणे काढून घेतल्यावर अचशिष्टजो दांडा राहतो तो.

बिरंबोटा, पु० बिरंबुटा.

बिरंबोळा, पु० एक वन्यवेल आहे ती; २,

त्याचा कांदा

बिरमोटा, पु० विरंबुदा.

बिरादर, पु० बंधु; याचा प्र० पादशाहीसनदांप
त्रांत असतो.

बिरी, स्त्री० स्थियांभें कर्णभूषण आहे.

बिरीद, न० जो जाबिया कलादि गुणाविषयां
बाणा बाळगतो त्याभें जापकचिन्ह म्हणून
हस्तादिकां चाठ्यां दोस, इ० जें बाळगितो
तें; २, बाणाप्रथमार्थी; बिरदावळी, स्त्री०
बिरुदावळीचा अपभ्रंश.

बिरुद, न० बिरीद; बिरुदांचीजी आबलि ती
बिरुदावलि, इ० स०

बिन्हाड, न० कांहींदिवस रहाय्याकरितां प-
रसत्ताक असून आपल्याकडे घेताना जें
गृह किं० गृहेकदेवा, इ० स्थल ते; २, तेथें
रहाणारांभें. त्यास्थलीं असतें जें हांडेभां-
डे, वस्त्रपान्न, चीखवस्त, इ० खदले ते; ३०
आह्मी एथून बिन्हाड उचलून तिकडे नेले;
३, कांहीं दिवस रहाय्याकरितां परकीय
स्थलीं करितातजी उत्तरून अधिष्ठितिनें
किं० तेणेंकरून त्यास्थलावर येतो जो त-
दधिष्ठितपणा ते; ३० या खोलींत दुसऱ्याभें
बिन्हाड आहे; लुह्मी त्या खोलींत बिन्हाड
करा; ४, तेथें तशी अधिष्ठितिकरून रहा-
ण्याचा जो प्रकार ते; ३० आह्मी तेथें बिन्हाडा-
नें आहों; ५, ला० भाषणादिकांत स्पष्टन-
करितां गुप्त राखिला असतो जो कांहीं अ-
र्थींश ते; ३० घरोब्यानें बाळगतां असतां आं-

त बिन्हाड ठेवणें भांगले नव्हे; बिन्हाड आ-
टोपणें झ० संकेतानें मरणें या अर्थीं झ०
बिन्हाडकरी, बिन्हाडकरू, पु० बिन्हाडानें
राहिलेला जो तां; अनेकचचनीं नपुंसकीं ही
प्र० होतो.

बिन्हाडरचर्च, पु० बिन्हाडसंबंधी जो रचवें तो
बिन्हाडबाजले, न० बिन्हाडसंबंधी वस्त्र, पा-
त्र. इ० जें खदले ते; त्याभें बिन्हाडबाजले
सांगातीच आहे, इ० स्थलीं त्यास मागेंपुढें
कोणी नाहीं असा अर्थ.

बिन्हाडू, पु० बिन्हाडकरू.

बिदि, न० भूम्यादिकांस आंत उंदीर, सर्प,
व्याघ्र, इ० कांच्या प्रवेवास्थिति, व्यायजां-
णें असतें जें मोठें छिद्र ते; बिलेबाय, बिलहा-
र, इ० स०

बिलग, ३ लि० विलग.

बिलगणें, कोणेका पासून कांहीं काढून घ्या-
वें किं० कोणेकास पराजित करावें, लुटावें,
इ० कारणार्थ त्यात्याशीं तिकडचा वेंग अं-
गी धरून भिडणें.

बिलंद, ३ लि० अट्टल.

बिलंदी, ३ लि० हिं० तालांत एक भेंद आहे;

बिल बिलीत, ३ लि० पिकणें, हस्तादिकानें
चोळचटणें, इ० कारणामुळें आंतील घनां
चा मोडून नेपायाजोगा मृदु झाला जो अंशा,
निंबू, गळू, इ० तो.

बिलवर, न० दे० बिलोर.

बिलचरी, अलि० दे० बिलोरी.

बिल्लाचर, पु० गानांतील एक राग आहे.

बिल्लोर, न० उंचीजे कांच ते.

बिल्लोरी, अलि० बिल्लोराचा जो हंडी, झाड, इ० पदार्थ तो.

बिल्ल्याण, पु० पेंलूदार असून केवळ बसकट नक्षे अशा आकाराचा जो हिरा तो.

बिल्व, पु० एक शिवप्रिय वृक्ष आहे; २, त्याचे पान; ३, न० त्याचे फळ; बिल्वकाष्ठ, बिल्वपत्र, इ० स०.

बिल्वकरी, अलि० बिल्वकर म्हणून ब्राह्मणांत एक कुल आहे त्या कुलाचा पुरुषांत प्रसिद्ध केलेले पिशाचलिपीचे बळण आहे ते आणि त्या बळणाचे अक्षर. किन्ना, इ० तो.

बिल्वळा, पु० रा० एक वन्यवृक्ष आहे; २, नागबेळी करायासाठी लाबितातजे नागबेळीचे बळ तो कि० जुन्या नागबेळीरुंधावरून उतरून पुनः त्याचे बेल चांगले वाढाचे म्हणून त्याबेळांचीं रुंडाळीं करून तेथेच जीं पुरतात तो; २, रा० लांबट आकाराचा लहानजो मुडा जोत प्रा० बियांचे धान्य असते तो.

बिदाद, स्त्री० पैका कि० जांपारून विक्रयाद्वारा पैका उत्पन्न होतो असा जो वस्त्र, पात्र, भूषण, इ० सर्व पदार्थ ती; उ० बडलाचे वेळची जी काय बिदाद होती ती अह्नी सर्वांनी वाढून घेतली; २, तलांवा वैशिष्ट्यामुळे पदार्थांचे अंगां असत्येजी गणनाईता ती कि०

तत्का

तत्कारणीभूतजो पदार्थनिष्ठ तलांवा ती; निषधविषयीं प्र०; उ० पागोव्याची बिदाद ती काय आणि भांडता कशास; शंभररूपये म्ह० बिदाद काय जातांजातां मिळवूं.

बिसनी, पु० द्रव्यादि व्याघास करून वेद्यादिसामान्य स्त्रियांकडे उपभोगार्थ गेलेला जो पुरुष त्यास तत्समयीं म्ह०; २, तादश द्रव्यादि जवळ नसतां दुर्व्यसनें बाळगून अन्न जाणे सोडली आहे असा जो पुरुष तो; म्ह० फुकट बिसनी आणि तंबारवू उसनी.

बिसाद, स्त्री० बिदाद.

बिहोबा, पु० कों० बेहंबी.

बी, स्त्री० फलांतर्गत जी बीजांशरूप व्यक्ति ती; २, अंडकोशांतर्गतजे दोन अवयव ते प्र०; ३, गंळू, इ० उदाणृत घट्ट जो पृथ्वीस असतो ती; बी रुक्षणे म्ह० कोणेकापारून काहीं कार्य करून घ्याचे म्हणून केला जो प्रयत्न तो लागू होणे.

बीं, न० राजगिरा, माठ, इ० कि० दर्भादि नृणें. वेळू, इ० कांचर येतो जो बीजसमुदायनें; २, बियाणें; ३, कंद, शारपा, मुळी, पान, बी; इ० जांजा वक्षलतादिकांचेजेजे उत्पत्तिकारण तेनें त्याचे त्याचे; त्यास उत्पत्तिकारणें करून विवक्षा असतां प्र०.

बीज, स्त्री० द्वितीया; २, न० बीज.

बीज, न० मनुष्य, पशु, पक्षी, वृक्ष, लता, इ० पदार्थांचे मूलभूत मुख्यजे उत्पत्तिकारण

रत,

रेत, इ०जे० त्याच्यापदार्थांचे सूक्ष्मरूप होय ते; २, तत्तद्बीजोत्पन्नजो मनुष्यादिक त्यास प्रसंगविशेषी स्म०; ३, कांहीं व्यवहार, कल-ह, इ०कांथेजे तादृश मूलकारण ते; ४, बीजगणित; ५, भोषण, कविता, इ०कांत सप्रसंगविस्तार पावणारजी कांहीं गोष्टि-चा कवी, इ०काने पूर्वी तत्ज्ञापक दर्शविला असतो जो ईषदंश ते.

बीजक, न० रेदीम, कापड, इ०कांचे ओझा-त जो त्यांचेंत्यांचें वजन, संख्या, इ०कांचा आंकडा कागदावर लिहून टाकितान ते.

बीजांकुरन्याय, पु० बीजापासून अकुरहो-तो, अंकुरापासून बीज होते, याव्यवहा-राचा पर्जन्यापासून उदक, उदकापासून पर्जन्य, इ०व्यवहारास घेतात जो दृष्टांत तो.

बीजगणित, न० सं०अव्यक्तगणित.

बीजारोप, पु० दृक्ष, मत्स्य, इ०पदार्थांचे किं० कलहादिव्यवहारांचे किं० विस्तारपावणारेगोष्टींचे जे तेंतेंबीज त्याचा त्याच्या क्षेत्रादि योग्यस्थलीजो निक्षेप तो.

बीजारोषण, न० बीजांचे रोप करण्याचा व्यापार किं० बीजारोप ते.

बीड, न० लोहासारखा एक धातु आहे; २, कांसार, इ०कांचे साळेंत वर मोटमोठे पत्रे इ० ठोकून बाढवायासाठी चौरस मोठा विडाचा तुकडा असतो ते; ३, स्त्री० कोंगाड्यावर भरलेलेजे ऋणादिक त्यास आंचळाव

आंचळावयाची जी तिहेरी, इ० जाड दोरी असत्ये ती.

बील, स्त्री० हि० कागदाचा बंद, इ०कांवर हो-होअंगे जागा सोडून मध्ये कांहीं लेखना-र्थ काढितात जी रेप ती.

बीद, बीध, स्त्री० गावांतील जो लहानमो-ठा मार्ग ती.

बीन, न० पु० तंतुवाद्य आहे जास दोहोंकडे दोन भोंपळे असतात ते तो.

बींबियाणे, न० बींबिवळा.

बींबिवळा, पु० धान्यादिकांचे बीं किं०उंस, रताळीं, इ०कांचे व्याणें यांस सामान्येकरून स्म०; उ० यंदा शेतभान कांहीं करणा-र होतो परंतु बींबिवळा कोडे मिळेना स्म-णून सोडले.

बींबेणे, बींब्याणे, न० बींबिवळा.

बीभत्स, पु० नवरसांतील एक रस आहे; २, ३लि० रक्त कुजलेलेमांस, पू, विषा, शि-भ्र, योनि, इ० ओंगळपदार्थ किं० तद्विशिष्ट स्थल किं० तद्वाचक शब्द इ०तो जांचे योग ने तो बीभत्स रस उत्पन्न होतो; ३, बीभ-त्स शब्द बोलण्याचा स्वभाव जांचा तो.

बीर, पु० मंत्रसाध्य देवता आहे; कोणकास बीर भरणे, देणे, स्म० कलहादिकांविष-यी तेंघानें प्रयत्न होई असा उत्तेजन व्या-पार करणे.

बील, पु० कोंबडे, इ०कांचे अंड्यांतील गि-लगिलीत जो अंडा तो.

बीळ, कु० बिल; बीळ पाडणें ह्म० विवक्षित कार्यार्थे दर्भार, इ० स्थलीं प्रवेश होई असें बुक्तीनें द्वार करणें; बीळ उघडणें ह्म० पंच कुटणें; २, रा० स्तूप, रोंबळी, इ० करावसासाठीं वेळ, चिचा, इ० कांची काढितात जी पात ते.

बुकटी, स्त्री० औषधादिकांचे जें चूर्ण ती.

बुकणाहती, पु० बाहेर दिसायाचे जे दोनदां त ते जास येत नाहीत असा जो हनी तो; २, ला० शरीरानें लहू गाढ, गर्दन, जाची एक झाली आहे असा जो त्यास ह्म०.

बुकणी, स्त्री० बुकटी.

बुकळणें, मनुष्यादि जाचांस बुक्यानीं प्रहत करणें.

बुकलाबुकल, स्त्री० कोणेकास लाथाबुक्यानीं अनेकानीं मिळून किं० एकानेच पुष्कळ मारण्याचा जो व्यापार ती.

बुका, पु० सवासिक द्रव्यांचे चूर्ण आहे जें देवादिकांस अर्पितात तो.

बुकाडा, पु० वा० फार जोराची जी बुकी तो.

बुकादा, पु० मोठा जो बुकीचा प्रहार तो.

बुकादी, स्त्री० बुकादा.

बुकालणें, बुकळणें.

बुकी, स्त्री० ताडनार्थ केली जी हाताची सूट ती; २, बुकणी.

गडी, स्त्री० स्त्रियांचे कर्णभूषण आहे.

बुचकणें, वा० यथास्थित रास, इ० करून नेवलेले जें धान्य, पीठ, इ० त्यांत हात चारंबा

र घालून तो संनिवेशा दिघडे असें ते धान्यादि करणें.

बुचकरणें, वा० विचकुरणें.

बुचकरा, पु० विचकरा.

बुचकली, स्त्री० बुचकुली.

बुचकळणें, कांही एक पदार्थ जलादिद्रव्यस्य पदार्थांत घुडवून बाहेर काढणें; तो शास्त्रांत बुचकळला आहे, इ० स्थलीं कांही सा एकवार वास्त्राचा संस्कार झाला आहे; २, ला० कांही एक व्यचहारादिके कर्तव्याचा निश्चय होईनासा शास्त्रासुद्धें असें कराचें, कीं तसें कराचें, हे कराचें, कीं तें कराचें, अशी अनेकवार बुद्धि होई अशा दृष्टीतें पावणें किं० बुद्धिनें कुंठित होऊन जडप्रायता पावणें.

बुचकळी, स्त्री० मनुष्यादिकानें उदकादिकांत पटकन घुडून घर माघें इतका जो व्यापार ती; मारणें धातुचें योगी प्र०; बुचकळ्या रबाणें ह्म० गढगळ्या रबाणें.

बुचकुरणें, विचकरणें.

बुचकरा, पु० विचकरा.

बुचकुली, स्त्री० पिष्टादि पदार्थ घेण्याकरितां पालथा कमलाकार केला जो हस्त ती; २, रा० सार्जारादिकांचे पुढे पायांचा जो पंजा त्यास आणि लहान बुलाचा जो पंजा त्यास ह्म०.

बुचकुळणें, बुचकळणें

बुचकुळी, स्त्री० बुचकळी

बुधकोली, स्त्री० बुधकुली.

बुधदणें, न० दे० गुडदा.

बुधडा, पु० डोकीचे केंसाची अग्रें एकत्र करून गांठ घापी आणि ते केंस गुंडाळून आंतले आंत गुंतविले असता किं० वेणीकरून गुंडाळून तें गुंडाळें केंसांत गुंतविले असता जो रचनाविशेष होतो तो; २, १३मीवर रुजलेली जी तणें, भाताचा काड्या, इ० त्या अनेकांची अग्रें एकत्र करून गांठ दिली असता जो आकारविशेष होतो तो.

बुधडी, स्त्री० कांबळा, इ० कांबा चुण्या एकत्र बांधून पर्जन्य निवारणार्थ खोळेसारखी रचना करितात ती.

बुधबुधणें, कृमि, उवा, इ० कांबा क्षत, केवा, इ० कांबागधी बुधबुधाट झाल्यामुळे कृमि इ० कांबा चलनचलन विशिष्ट होणें.

बुधबुधाट, पु० कांबाएक पदार्थांमध्ये कृमीचा, केवांत उवाचा, पलंग, इ० कांबा टेंकणाचा होतो जो अतिशय तो.

बुधबुधावणें, ओमळणें.

बुधबुध, अ० बुधबुध.

बुधा, ३लि० जा शरीरावयवाचागधी जें भ्रमण असावें तद्द्विदिन जो अवयव तो.

बुधाकारभार, पु० लांडाकारभार.

बुधाकारभारी, पु० लांडाकारभारी.

बुधाटणें, बुधाडणें, आंगावरचे अळंकार, वस्त्रादिक पदार्थ, त्वरेनें तो पदार्थ मोडेल. तुडेल, हें नपाहतां बलात्कारानें ओरबडून घणें

घेणें; पक्षी जावे अंगावरून घेतलें त्यास ही कर्मता येत्ये; २, ला० कोणें कापासून चोर, इ० कांबे कांबाएक विषय लुगासून घेणें.

बुधकुली, स्त्री० बुधकुली.

बुधबुध, अ० कांबाएक पदार्थ जासला जाई असे आंत अनेकवार हात, इ० पालण्याचे वि०.

बुध, पु० कां० डोण, इ० कांबे भोंफाचे प्रतिबंधार्थ विरगुट, तृण, इ० कांबा जो दगा मारितान तो.

बुजकणें, न० बुजगावणें.

बुजगावणें, बुजगावणें, न० पक्षपक्षी, इ० कांबा भ्याचे झणून शेत, इ० कांबागधी केलें असनें जें तृणादिकांचे मनुष्य, सिंह, इ० कांबे बाहुले किं० जाला स्पर्श होतां च भयकर शब्द द्यावा, इ० रूप यंत्रादिक जें कांबाएक करितात तें; २, ला० प्रसंग पडला असता चोरादिकांचा पराभव करण्याचें सामर्थ्य आंत नसतांही जाला बात्यात्कारावरूनच ते चोरादिक भीत असावे असें जें कांबां चस्क, क्रिया, इ० तें; उ० घाटनें चोराची गांठ पडली असतां ही तस्कार उपयोगी पडेलसें प्रमाण नाही पण बुजगावणें आहे झणून बाळगाधी.

बुजट, ३लि० बुजण्याचा स्वभाव जासातो बुजणें, अपूर्व पदार्थास भय करी असें मानून भयचकित होणें; २, कोण एक छिद्र भरलें जाणें किं० भरेअसें करणें.

बुजबुजाट, पु० पु० बु० बु० वाट.

बुजारा, ३ लि० बुजट.

बुजबणी, स्त्री० दुसरा बुजला जाई असा जो
शाब्दादि व्यापार ती.

बुजाबणे, न० बुजगाबणे.

बुजीर, ३ लि० बुजट.

बुजू, पु० को० पु० पु०.

बुझट, ३ लि० बुजट.

बुझणे, बुजणे.

बुटकण, बुटकन, बुटकर, बुटदिनी, बुटदि-
शी, अ० अनु० जलादिकांत पाषाणादिक
त्वेने बुडणे कि० त्यापासून बाहेर निघणे,
इ० कां० वि०.

बुटका, ३ लि० संप्रदायापेक्षा आंखडजो लेख
णी, काठी, हात, पाय, बोट, इ० पदार्थ तो.

बुटकला, ३ लि० घागर, इ० पात्र लघुत्वविशि-
ष्ट असतां निदनें त्यास स्म०.

बुटकले, न० बुडकुले.

बुटकळी, स्त्री० बुचकळी.

बुटकी, स्त्री० वा० कुशारी.

बुटबुटीत, ३ लि० वा० चांगला शिजला नाही
स्मरण सदसदीत जो भात, इ० पदार्थ तो.

बुटबूट, स्त्री० अ० पुटपूट.

बुटा, पु० को० बूट द्वितीयाधी.

बुटारणा, ३ लि० बुजट.

बुटी, स्त्री० बस्त्रादिकांवर रंगादिकाने जी पु-
ष्प, पर्ण, फल, इ० कां० चिन्हे केली अस-
तात ती; २, विलक्षण सुणाधायक कोणका
पारी

पारीं सुप्त असलेजे कांही ओषध ती; ३,
प्रसंगी त्याच्या व्यवहाराचा निर्वाहाविषयी
उपयुक्त असें आपल्यापारीं असलेजे वि-
द्यारूप कि० द्रव्यरूप साहित्य त्यास स्म०.

बुटीदार, ३ लि० बुटीनें युक्त जे वस्त्रादिक तो.
बुटे, न० गाड्याचे कण्यावर जे लोकूड बसवि-
तात ते.

बुटेदार, ३ लि० बुटीदार.

बुढा, पु० बूट द्वितीयाधी.

बुढी, स्त्री० बुटी.

बुढीदार, ३ लि० बुटीदार.

बुढेदार, ३ लि० बुटेदार.

बुंठण, न० थोरण.

बुंठा, ३ लि० थोंटा.

बुडकणे, चा० बुडणे.

बुडकी, स्त्री० उन्हाळ्यांत नदी, ओटा, इ० कां-
चे कांठी मोट, इ० लावायाकरितां नद्यादि-
कां० पाणी घेऊन सांचे अशी जी रचळी ख-
णितान ती; २, बुडी.

बुडकुला, पु० रा० शेरभर रुमार पाणी, इ०
मावायाजोगे जे मृत्तिकेचें पात्र तो.

बुडकुली, स्त्री० रा० लहानजो बुडकुला ती.

बुडकुले, न० बुडकुला आणि बुडकुली यां-
चें सामान्य नाव.

बुडरवा, पु० दक्ष, काष्ठ, पर्ण, गोष्ट, इ० पदा-
धीचें मूल आणि अग्र असेजे दोन प्रांत
असनात त्यामध्ये मूलरूप विभाग किं-
मूलाकडील विभाग तो.

बुडन्ना, ३लि० तळचा.

बुडणें, कोणेकानें जलादिकांत अंतर्हित होणें; २, ला० विया, व्यापार, देणें, घेणें, दुःख, विषय, इ० कानीं केवळ कोणेकानें व्यापलें जाणें; ३, द्रव्य, धान्य, इ० कानीं हानीत पावणें किं० तन्मूलकजी अपकर्षदशा न्हि शिष्ट मनुष्य, देश, इ० कानें होणें; ३० यंदा अचष्टासुळें गेनें बुडालीं झण्टून मीचबुडालीं असें नाहीं सारादेश बुडाला; ४, विचक्षित उद्योगादि केले असतां लब्ध होईल किं० सफल होईल अशाप्रकारें संभावित जा अर्थ त्याणें त्या उद्योगाचभाचामुळें लब्ध किं० सफल नहोतां फुकट जाणें; ३० समयास जर तुझी तेंधें पोहचलां नाहीं तर निकडील दक्षणा बुडेल आणि घरचा कामाचा दिवसही बुडेल; ५, पूर्वीं व्यवहारांत चालत होताजो नाणें, ग्रंथ, धर्म, रीत, इ० त्यांची व्यवहार्यता नाहीजी होणें किं० तन्मूलक त्यारुपया, इ० कानीं अव्यवहार्यता पावणें; ३० रुपया काहीं पाण्यांत बुडचाचा लागत नाहीं त्याची चाल बुडाली झणजे रुपया बुडतो; दिवस बुडणें, इ० स्थलीं मावळणें; झ० चढेल तो पडेल, पोयेल तो बुडेल.

बुडता, ३लि० रा० विजावा, तळवा, विजावा इत्याद्यर्थ आंत घातला जाजी, फळें, इ० पदार्थ तो बुडे इतकाजो पाणी, तूप, दूध, इ० पदार्थ तो; पक्षीं फलादिकांचेही वि०

बुडताकाल, पु० संपत्त्यादिकांचा उत्तरोत्तर अपकर्षहोण्यास कारणाजो काळ तो.

बुडतापाया, पु० बुडत्या काळाची जी आरंभावस्था तो.

बुडबुडणें, पुटपुटणें.

बुडबुडा, पु० उदक, दूध, इ० सदचपदार्थांच्या मोक्षिकाकार फोकळजो क्षणिकदिकार विशेष होतो तो.

बुडबूड, स्त्री० अ० पुढपुढ.

बुडला, ३लि० रा० बुडचा

बुडवणी, ३लि० वा० दोरी न लागतां हानांनें च काढायाजोगेंजें पाणीं तें व त्याचा आशय.

बुडवण्या, ३लि० वा० व्यवहारादिकामध्यें आपण बुडवून दुसऱ्यास बुडविण्याचा संभाव जाचा तो.

बुडव्या, ३लि० बुडवण्या.

बुडरथळ, न० जेंधें व्यवहार कर्ता बुडेल अशी संभावना असत्य असजो कोही व्यवहारांश त्यास झ०; ३० समुद्रांतील व्यवहार हें मातें बुडरथळ आहे भल्यामाणे सानें करूं नये; २, कोही व्यवहार बुडाल्यामुळें त्या व्यवहारकर्त्यास जी बुडालेपणारूप दुष्ट अवस्था प्राप्त होत्ये तें; ३० यंदा घरीं बसलों त्यामुळें चोंहोंकडून बुडरथळ झालें.

बुडी, स्त्री० उदकादिकांचा ठापीं प्रा० बुद्धिपूर्वक बुडण्याचा व्यापार ती; सारणें धातूंचे घोणीं प्र०; याणें चार घरका बुडी सारला, इ०

म्यली बुडीमारून गहिला, रा० शंभर बु
ड्यामारून गाड कोरडी दारवविणारा झ०
कोणक कर्म यथेष्टकरूनही लोकांत अ-
लिप्तपणे वागणारा.

बुडी, अ० तळी.

बुडीत, न० कोणेक व्यवहारी फलावर दष्टि न
रेवतां केवळहे बुडाले अशा बुडीत कोणका-
स देण, इ० द्वारा रवर्षीं लागतेजें द्रव्यादिक तो
ते; उ० गुहागरकरांची सुलगी तुझी करणा-
रनर दोनघे रुपये बुडीत या आणि तीनघे रु-
पये कर्ज या झगजे घडेल.

बुडीतकूळ, न० सावकार, इ० कांचा पैका, इ०
फेडण्याविषयी थकलेलेजें कूळते.

बुडीतरबत, न० जांचे रुपये, इ० उगवनीलच
अशी संभावना होत नाही असेजें कर्जरबत
ते.

बुडीतरबर्ष, पु० जांचा मोबदलाऐवज आप-
ल्यापाशीं रहात नाही असाजो विवाहादि
व्यवहारांगलेकरून होतो रवर्ष तो कि० जा-
पावून कालांतरी काही फल होईल तर द्रोड
परंतु प्रस्तुत काही फलसंबंध दिसत नाही
अतएव हे बुडाले असें समजून कोणेकव्य-
वहाराचा उद्देश करितातजो रवर्ष तो; उ० उ-
ग्यास हजार रुपये लागले त्यात पांचशें रु-
पयांचे सुलीवर दानीं आहेत बाकी पांच-
शें रुपयेमात्र बुडीतरबर्ष झाला; एथे दोन पा-
डीत झटलेतर अधीं दोन हजार रुपये केवळ
बुडीतरबर्ष केला पाहिजे तेव्हां बांधपालण्या-
चे

चे योग्यनेस येईल; २, व्यवहारांत बुडाले
झणून रवर्षीं लिहितातजें द्रव्यादिक तो.
बुडीतरवाने, न० बुडीतकुळांचेजें रवानेने.
बुडील, ३लि० रा० बुड्या.

बुडूरव, न० बुडरवा.

बुणगी, स्त्री० सजगुच्याचे दाण्यावरजें दो प-
ण असते ती.

बुणगे, न० बाजारबुणगे प्रथमार्थी.

बुतारा, पु० को० थोर केररुणी.

बुतारी, स्त्री० को० केररुणी.

बुंद, पु० एक ओषधींचें फल आहे; ३, बिंदुप्र-
थमार्थी; ५, ३लि० लालपणाचा अतिशय
वर्णनीय असतां हे विशेषण; उ० त्या पागा-
च्याचा रंग लालबुंद आहे; ४, पदार्थाचा ना-
मीपणा वर्णनीय असतां हे वि०; उ० हे अ-
क्षर कसें बुंद आहे.

बुंदकणे, को० बुकलणें.

बुंदका, पु० कोणाएकास मोठ्यानी मारलीजी
बुकी तो.

बुंदकी, स्त्री० चर्यादिकावर बागीक असते
जे रंगदिकांचे बिंदुमारग्ये चिन्ह ती.

बुंदडा, ३लि० बुंदचतुर्थार्थी.

बुंदचळ, न० राजा, वजीर, हुली, प्यादा, इ०
कीडासाधन काष्ठादिकांचे पदार्थ केले अ-
सतात ते प्र०

बुंदी, स्त्री० हरभरा, इ० कोचे पीठ पातळकरून
न झाड्यानें तळणीत त्याचे थेंब पाडून त-
ळून पकान्न करितात त्या; प्रा० अनेक व-
चनांत

चनांत प्र०; बुद्धीचे लाडू इ० स्थली एक व-
चन ही दिसते.

बुद्ध, स्त्री० बुद्धीचा अपभ्रंश; ०, पु० नास्तिक
मत प्रवर्तक देव आहे; ३, अलि० जाणला
गेल्याजो कोही अर्थ तो; ४, बोध झाल्याआ-
हे जाण तो.

बुद्धि, स्त्री० सं० निश्चयात्मक जी अंतःकर-
ण वृत्ति ती; ०, विद्या, कला, लोकव्यवहा-
र, दुसऱ्याचे इंगित, इ० जाणणे, पाठकर-
णे, न विसरतो धरणे, इ० विषयी साधन-
भूत जी अंतःकरणशक्ति ती; बुद्धीचा साग-
र स्म० उत्कृष्टजो बुद्धिमान त्यास स्म०; बु-
द्धीचा खदक, बुद्धीचा नवसागर, स्म० विप-
रीत लक्षणें केवळ अप्रबुद्धजो त्यास स्म०;
स्म० जाण बुद्धि नाही त्यास भांडवल ना-
ही; शिकिवली बुद्धि आणि बांधली शिको-
री बहुन दिवस पुरत नाही; आधि बुद्धि
जात्ये मग वेपच जाणे; ३, पदार्थाचा वि-
षयी करणसमयी हा बग, हा वाईट, हा उ-
च, हा ठेगणा, इ० रूप विशेषण विशिष्ट
जे अंतःकरणाचे आकार होनात ते प्र०
गुणबुद्धि, दोषबुद्धि, कपटबुद्धि, इ० सं०;
४, पुण्यपापादि बरे, वाईट, इ० करण्या-
विषयी प्रयोजकजो अंतःकरणाचा स्व-
भाव ती; स्म० बुद्धीसारखे फळ; ५, को-
ही कर्माचाठायी प्रवृत्त होण्यास कि० नि-
वृत्त होण्यास प्रयोजक उठत्येजी अंतःकर-
णवृत्ति ती; ३० कौशाहन माघार पावे

अशी मला नेह्या बुद्धि झाली; ५, कोणे-
क कार्याचा निर्वाहाविषयी दुसऱ्याबेसा-
गीवरून कि० स्मनः विचारात असे अ-
से यायाप्रकारे करावे, इ० रूपजें उपाय
ज्ञान होतें ती; ३० सांगली बुद्धि असे-
ल ती सांगली; बुद्धीचा खोरा स्म० जा-
ची दुष्टबुद्धि तो; बुद्धीचा घेर करणे स्म०
ह्यावेळस केले असता बरे आहे, इ० म-
नांत आले असता ही उपेक्षा करणे; को-
णेकाचे बुद्धीस लागणे स्म० त्याचे अनु-
माने वागणे.

बुद्धि कौशल, न० तर्कादि करण्याविषयी
बुद्धीचे जें कौशल तें.

बुद्धि पुरःसर, अ० सहजगतीने असे नके
अंतःकरणाने तोच उद्देशलक्षण उठवि-
ली जी प्रवर्तकवृत्ति तीणे करून; ३० बु-
द्धि पुरःसर पाप केले आणि सहज घड-
ले यास अंतर आहे; हे आमचे घरी येत
नाही म्हणतात म्हणून बुद्धि पुरःसर या-
चे घरी गेलो.

बुद्धि पूर्वक, अ० बुद्धि पुरःसर.

बुद्धि बळ, न० प्रसंगविशेषी बुद्ध्यास
स्म०

बुद्धि भेद, पु० अमुक करावे कि० अमुक
करूनये, इ० रूप प्रवृत्त झालेल्या बुद्धी
चा कोही कारणमुळे होतो जो विषयास
तो.

बुद्धि भ्रंश, पु० कर्तव्या कर्तव्यादि विचार

जिणेंकरून समजतो अशी जी बुद्धि ति-
जपासून काम, लोभ, इ० कारणांमुळे होतो
जो मनुष्यादिकांच्या भ्रंश होतो.

बुद्धिमंत, ३ लि० विद्याकलादि समजणें,
इ० विषयीं जाण्ही बुद्धि परम निपुणतो.

बुद्धिमंद, ३ लि० जडबुद्धि.

बुद्धिमान्, ३ लि० बुद्धिमंत.

बुद्धिवंत, ३ लि० बुद्धिमंत.

बुद्धिवाद, पु० कोणेंकारण कोणी तूं यायाप्र-
कारें असेंअसें कर त्यांत बुद्धि वरें होईल,
इ०रूप कथितो जें बुद्धीविषयीं उपदेशा-
त्मक वाक्य होतो.

बुद्धिवान्, ३ लि० बुद्धिमान्.

बुद्ध्या, अ० बुद्धिपूर्वक.

बुद्ध्याखर, ३ लि० बुद्धीचाठायीं आखर
इ० विषयीं कृतजो कोहीं अर्थ होतो.

बुद्धुद, पु० सं० बुडबुडा.

बुद्धरव, ३ लि० विवक्षितसजानीय मंडळी
त चयानें थोर, बुद्धीनें प्रोद, असा जो म-
नुष्यादिक होतो; २, एक प्रांत परगणा,
इ० कोत एकानाचाचें दोन गांव, दोन गो-
तें कि० दोन पुरुष, इ० असनां त्यांत जो
आगोदरचा कि० मोठा कि० प्रतिष्ठित
त्याचें हे वि०

बुध, पु० सं० नवग्रहातील चवथा जो ग्रह होतो,
२, ज्ञानी.

बुंध, न० दृक्ष, नृण, केरकणी, इ० कांच्या
मूलरूपविभाग ते; २, कौ० पात्रादिकां

चा जो गलद्वणून विभाग ते.

बुधला, पु० तेल, तूप, इ० पदार्थ ठेवाया-
करितां आंचळगळ्याचें मोठेंजें चर्म-
पात्र केंळें असतें तो.

बुधली, स्त्री० मत्ताल, इ० कांचें तेल वा-
ळगाचार्याही तोटीलाचून चर्माचें कि०
धातूचें करितानजें पात्र ती; २, रक्तगंधि
ओषधी तेल, इ० ठेवायाकरितां अंचळ
गळ्याचें केचळ लहानजें चर्मपात्र क-
रितान ती; इ० नोंडी तीळ आणि गोडा-
स बुधली.

बुधले, न० बुधला.

बुधवार, पु० रानांचागंतील थोथा.

बुधवारणें, स्त्री० बुधवारीं विणें.

बुंधा, पु० रक्षादिकांच्या बुडरव्याकडील
जो विभाग होतो.

बुंधारणें, कौ० केरकणीचे बुंध्यानें पोर.
इ० कांस मारणें.

बुंधारा, पु० बुंधा.

बुधाष्टमी, स्त्री० शुकपक्षींची जी बुधवा-
रीं अष्टमी ती.

बुबळ, न० बुबूळ.

बुबू, स्त्री० हिं० यवनजातीय अमीरलोका-
ची जी स्त्री ती.

बुबूळ, न० नेत्रातील जो मांसगोलक ते
कि० त्यातील फाळा आणि पांढरा असं
जे दोनविभाग ते प्र०

बुभुक्षा, स्त्री० सं० क्षुधा.

बुभुक्षित, ३लि० क्षुधित; २, ला० उत्पन्नभक्षी
बुरखा, पु० सरांड, यवन, इ०कांचा शिब्या, इ०
गमनादिसमयीं सुखाद्ययव झाकले जान
असें डोईवरून घेनातजें वस्त्रांचें प्रावरण,
तो; २, पालखी, हनी, इ०कांवरचें आच्छाद-
न वस्त्र तो.

बुरंगट, न० केवळ बारीक असून दाटजो पर्ज-
त्य तो.

बुरंगाळणें, रा० पोर, इ०कानें मनस्वी वर्तलो
असता मला शिक्षा होईल अशा भयानें
अंतःकरणांत धरली असत्ये मर्यादा तीशि-
क्षकभयान्या अभावासुळे सोडून मनस्वी हो-
णें.

बुरंगें, न० को० बुरंगट.

बुरजी, स्त्री० बुदबुदांचे डावांत सारीं मोहरीं
मरून राजामात्र शेष राहतो असेंजें खेळो
चें पर्यवसान ती.

बुरट, ३लि० जीस दूध थोडें अशीजें क्षेस कि०
गाय, इ०तो; २, बुरट.

बुरंटे, न० तृणें लहानलहान झाडें यांचे दाहीं
गच्च झालेले जें स्थल तें.

बुरटाचोर, पु० केवळ दरोदेखोर नव्हे मनु-
ष्यांशी दृष्टिचुकचून निजलेले पाहून हळू-
च चोरीकरून जाणाराजो चोर तो.

बुरडी, ३लि० बुरडीव

बुरडीच, ३लि० बुरुडानें केलाजो वेळ्यास-
प, रोचळी, इ०पदार्थ तो.

बुरणुशी, ३लि० बुरुणुसाच्याजो जीन, इ०प-
दार्थ

दार्थ तो.

बुरणूस, पु० मंड्याच्या लोंकरेस तंतू नवळि-
ता खळलाचून लाटूनजें ऊर्णावरून करिता-
त तो.

बुरदंड, पु० भुरदंड.

बुरंबट, ३लि० बुरुंबजामध्यें बहुत असेंजें स्थ-
ल तो.

बुरबुरणें, ओला बुळबुळीतजो मळ तेंणेंक-
रून दात, शरीर, भांडें, इ० लिप्त असणें; २,
क्रोधादिकासुळे कोणेकानें कुरबुरणें; ३,
या० चिघळणें.

बुरबूर, स्त्री० कुरबूर; २, पावसानें बुरंगटप-
णें पडण्याच्याजो प्रकार ती.

बुरची, स्त्री० केनची.

बुरसणें, बुरचीनें युक्तदोणें.

बुरसा, पु० बुरशी; २, ३लि० रा० ओंगळ
द्वितीय तृतीयार्थी.

बुरसाचणें, पदार्थ बुरशानें युक्तदोणें; उ०तें
दव्यांचें मडकें बुरसाचलें; २, रा० वस्त्र, पा-
त्र, स्थल, शरीर, शरीरावयव, इ० मळसं-
वधानें हिडिस दिसे असें करणें; ३० हा
पोर स्नान करतानां आंग चोळावें तें चोळी-
त नाही बुरसाचून मात्र येतो.

बुरा, पु० बुरशी.

बुरासाकर, स्त्री० साकरेंत एक भेद आहे.

बुरुंब, पु० को० बुरुंबप्रथमार्थी.

बुरुज, पु० तोफ, इ० देवायासादीं किच्छा, इ०
कांची तटबंदी, इ०स्थळीं वर्तुळाकार बंदी-

स्त करितात तो; २, ला० नदाकारजो सेना-
सन्निवेश तो; ३, पगडडावामध्ये जा एकांने
जिंकल्या एकारंगाचा सांगड्या तो.

बुरूड, पु० वेळू, इ० कांचे पाट्या, रूफे, इ० क-
रणारी एक जाति आहे.

बुरूम, पु० घट्टपिडीभून झालेला असा मृति-
काविशेष आहे; २, मनुष्यास तारुण्यआ-
ले स्मरणे सुरवाद्यवयवांवर पुळ्या याव्या
असा विकृतिविशेष होतो तो; ३, न० रा०
त्या पुळ्या म०

बुरेहाल, पु० हिं० पराकाष्टेचे जे हाल ते.

बुलारव, पु० हिं० नाकाचा मधलेपड्यास-
छिद्रपाडून जें एक मोती यवन, इ० कांचा स्त्रि-
या घालित असतात तो.

बुली, स्त्री० लहान मुलाची चोंटकुली; २, ला०
तदाकार रूचणीदिकांचे भूषण मुलाचे क-
मरेस करणोल्यांत बांधाय्यास करितात
ती.

बुवा, पु० बाबा.

बुळक, स्त्री० बुळकी.

बुळकर, ३लिं० वा० तैलादिसंबंधामुळे धरला
असतां निसरायाजोगा बुळबुळीत झालेला
जो पात्रादिपदार्थ तो.

बुळकण, बुळकन, बुळकर, बुळदिनी, बुळ-
दिशीं, अ० अन्त० कोणेक आधारापासून
आधारबंधाचे शोधिल्यामुळे धक्का, वेग,
प्रयत्न, इ० कारणाचाचून अचळजे कोणेक
पदार्थांचे स्वरुपे त्यांचे वि०; उ० खुंदीवर
पागोटें

पागोटें ठेवायास गेलोतो बुळकण खुंदीहा-
तात आली.

बुळकणें, अनिसारादिविकृतीमुळे गुदद्वाराचा
बंध शिथिलहोऊन बुळकन हगणें; २, रा०
सांधा, ग्रथि, इ० यदृनवसल्यामुळे बुळकन
मोकळे होणें; ३, भोंपळा, कोहळा, इ० दग-
ळणें.

बुळका, ३लिं० रा० घट्टनचे असाजो सांधा
गांठ, रहादिरचना, इ० तो; २, ला० व्यच-
स्था, बंदोबस्त, इ० मूलक जें दृढत्व तें जात
नाहीं असाजो कारभार, व्यवहार, वचन,
किं० तो कर्ता, इ० तो.

बुळकांडी, स्त्री० कां० बुळकी.

बुळकी, स्त्री० अनिसारादिविकृतीमुळे गुद-
द्वाराचा आधारबंध शिथिलहोऊन पातळ
विष्टेची धारा लागत्ये ती; २, ला० कणिंग.
घागर, इ० कांस छिद्रपडल्यामुळे जो धा-
न्य, जल, इ० कांची धारा लागत्ये तीसस.

बुळबुळार, पु० बुळबुळीतपणा.

बुळबुळावणें, क्षालन, घर्षण, इ० संस्कारा-
ने स्वच्छ करायाचा जो वस्त्र, पात्र, शरीर, इ०
पदार्थ तोतो संस्कार चरचरकेल्यामुळे बुळ-
बुळीत मळाने विशिष्ट करणें.

बुळबुळीत, ३लिं० अतिस्निग्ध सद्भव जाचा
स्पर्श सृदु जाचा भूम्यादिकांवर लेपझाला
असतां तेथून हात, पाय, इ० निसरते असा
जो तेल, तूप, शेवाळ, कोरफड, भोंकर, इ०
कांचा मगज, इ० तो; २, तेणेंकरून लिप्त
जो

जो पात्र, वस्त्र, मार्ग, शरीर, अवयव, स्थल, इ० पदार्थ तो; ३, सामान्यतः नपुंसकी विशेष्यरूपे प्रयोग करितात; उ० हातांचे बुळबुळीत आद्यापि जात नाही.

बुळबुळ, स्त्री० बुळबुळाट.

बुळी, पु० नपुंसक; २, बुळकादितीमाधी.

बुळी, स्त्री० गंजीफांतीलजी नादरती.

बू, पु० बाऊ.

बूच, पु० बुच; २, गुडरी.

बूज, स्त्री० विद्वान्, इ० जो गुणी किं० वृत्तादिकजो कर्मकर्ता त्यांची किं० तदीयगुणकर्मांची राजा, धनी, इ० कांजबळ त्याणी ते गुणादिक जाणून यथायोग्य प्रशंसा प्रजादिकरावे अशी असत्येजी मान्यता ती; किं० तादृश प्रशंसादिरूप होतो जो सन्मान ती; २, गंजिफांचे खेळांत लागतात जीं पानें ती; ३, पु० बुचू.

बूट, पु० भांगेचा जो पुष्पगुच्छ तो; २, ला० वस्त्रादिकांवर जीं पुष्प, पर्ण, इ० कांची रंगादि निर्मित अनेकविधे असतात तीं प्र०; ३, अपूर्व चमत्कारिक गोष्ट, श्लोक, वाक्य, कल्पना, स्त्री, इ० जो पदार्थ त्यास स्०.

बूड, न० दृक्ष, पात्र, इ० कांचा जो तळ ते; बूडें कणे स्० गांड टेकणे; २, स्त्री० सायकारी, कृषिकर्म, इ० व्यवहारांत येतो जो तोय तो.

बूंद, पु० बुंद.

बूर, पु० अतिश्रमासुद्धे जो शरीराचा सुराडा तो; पड, निघ, धातुंचे योगी प्र०; उ० लिहि-

तां लिहितां माझा बूर निघाला.

बृहत्, ३ लि० सं० आकाराने मोठा जो द्रव्यरूप किं० ग्रंथादिरूप पदार्थ तो; २, मोठे जाचें शरीर तो; बृहच्छरीर, बृहद्दुदर, इ० स्० बृहती, स्त्री० रिंगणी आणि डोरली त्या प्र०; २, गांडीस स्०.

बृहस्पतवार, पु० बृहस्पतिवाराचा अपभ्रंश.

बृहस्पति, पु० नवग्रहांतील पांचवा ग्रहतो; जो देवांचा गुरु आहे; २, ला० उत्कृष्टजो बुद्धिमान् किं० वक्ता जो त्यास उपमा आरोप इ० कानें स्०.

बृहस्पतिवार, पु० गुरुवार.

बें, न० बोळी, मेंदी, गोवत्स, इ० कांचा वाद्यांचें अनुकरण; बें करणे, झरणे, स्० अभिमान सोडून मीहरलो असं झरणे किं० दारवधिणे.

बें, ३ लि० हिं० दोन; परंतु याचा प्रयोग करवें इ० संख्या व्यचकारान दिसतो; उ० बेंकें बें; बेंबीस, बेंबाळीस, इ०; २, ३० वांचून या अर्थी याचा इतर पदाचीं पूर्वी योग होऊन विशिष्टसमास होतो; हाशब्द यवनभाषेतील आहे झणून प्रा० यवनीवाद्याची च योग होतो; उ० बेंकेंद, बेंदर्दी, इ०.

बेंअदबी, स्त्री० धनी, इ० कांची मर्यादा सोडून अमर्यादपणे जें वर्तन ती.

बेंडमान, बेंडमानी, ३ लि० आपलें इमान जाणे सोडलें तो.

वेडलाज, पु० ३लि० हि० नाइलाज .

वेक, न० आपण दुसऱ्यापाशी बोलतो जो कांहीं अर्थ त्याशी केवळ विरुद्ध कि० असंगत असा जो दुसरा बोलतो कि० करतो जो अर्थ त्यास झ०; उ० मी एक झटले असलो तो बेक झणणार तो माझे आज्ञेत कसा चांगेल मी सांगितले एक आणि तू समजलास बेक त्यास मी काय करू; अशा एकशब्द घटित वाक्यांतच याचा प्र०

वेकीर, ३लि० **بیکیر** धंदा, गंजगार, नाहीं झणून घरी रिकामी बसलेला जो फार कुन. शिपाई, इ० तो .

वेकी, स्त्री० दोन, चार, सहा, इ० जी समसंख्या ती; इचा प्रयोग एकीबेकीचे खेळांत.

वेकुर्बी, स्त्री० हि० वेकुबपणा .

वेकुब, ३लि० हि० वेड इत्यां .

वेकेंद, स्त्री० **بیکند** विरुद्धाचरणानें गजादिकांनी स्थापिल्या केंदेचा जो उल्लेख ती; २, अ० तद्दिशिष्ट होई असें बोलणें, वर्तणें, करणें, इ० कांचे वि०

वेकेंदी, ३लि० **بیکندی** वेकेंदीनें विशिष्ट जो मनुष्य, कि० भाषण, इ० तो .

वेगड, स्त्री० पिचळा, तांबडा, इ० रंगाचा धूरदेऊन करिताना जो कथलाचा बरच त्या जातीचे नाच .

वेगडी, ३लि० वेगडलाचून रुडांभिन केला जो चित्र, सुकुर, जोडा, इ० तो .

वेगम, स्त्री० **بیم** उपचर होऊन जिचा विधा

ह झाला नाहीं अशीजे स्त्री ती; २, मोठा प्रतिष्ठित जो मनुष्य त्याची स्त्री हा अर्थ यवन प्रसिद्ध .

वेगमी, स्त्री० कोणक कार्यास निर्वाहक अपेक्षित जी सामग्री तिचा संपन्नतेनें होत्ये जी कार्यास परिपूर्णत्वरूपदशा तिचे योगानें सामग्री नाहीं आतां कार्य निर्वाह कसा होईल ही काळजी फिटत्ये ती; २, संसारादिकांचे वेगमी विषयी संपादित जो धान्यादि सामग्री ससुदाय ती; उ० वर्षाची वेगमी सहाम हिन्यांत खर्च जाली; ३, निश्चिंनि; उ० हा एकदां निजला झणजे चार प्रहरांची वेगमी .

वेगार, स्त्री० हि० विगार .

वेगारी, पु० हि० विगारी .

वेगी, अ० इटकर .

वेगून, अ० वेगी .

वेचक, न० स्त्री० हात, पाय, दक्ष, इ० कां स जेथे बोटें, शारवा, इ० दोन अचयच फुटताना त्यांचा तेंथाल सधला जो संधि प्रदेश ते ती .

वेचकुळीन, अ० काष्ठादि दोन पदार्थांची जी मिठी त्यांनील जो संधिप्रदेश त्यांत सांपड, धर, इ० धातुंचें योगी प्र०

वेचकुळ, न० वेचक .

वेचकें, न० वेळकें .

वेचरक, अ० हि० पनय, लज्जा, संशय, इ० रूपे जी प्रवृत्तीचे संकोचास कारणें तीं मानव

नधरिनां जाणे, येणे, मारणे, इ० कांचें वि०
बेचव, ३लि० निचव.

बेचागळें, न० बेळकें.

बेचाळ, ३लि० संख्या आहें ४०, २, न० रा०
बेचाळी.

बेचाळी, स्त्री० चर्वण करण्याचे सुखाचेजे दो
नभाग त्यातील खालचा जो भाग ती.

बेचाळीस, ३लि० बेचाळप्रथमार्थां, २, मातृबे-
चाकडील एकवीस, आणि पितृबेचाकडील
एकवीस, असे बेचाळीस जे पितर त्यासल
क्षुण्ण रापथ, गालिप्रदानादिप्रसंगां विरोध्या
वाचूनही प्रयोग करितान; ३० नुं बेचाळीस
म्सरून घोल; त्याणे त्यांचे बेचाळीस उद्धर-
ले.

बेचाळें, न० बेचाळी.

बेचिराग्व, अ० *بغیر* वस्ती सोडून दिवा
न लागायाजोगी अवस्थाहोई असें, हो, कर,
बुड, इ० कांचें वि०

बेजबाच, अ० *بجز* अमर्षाद, भाषण करणे,
बोलणे, इ० कांचें वि०

बेजबाबी, ३लि० *بجز* बेजबाचपणे चल-
ण्याचा स्वभावजाचा तो.

बेजर्मी, स्त्री० बेगर्मी.

बेजरब, अ० हिं० बेचरक.

बेजार, ३लि० *بجز* कोही दुखणे किं० व्या-
पार, व्यवहार, इ० संबंधी परिश्रम भोग-
तो भोगतो पुढे कंठाचा विषयी असमर्थता
ला जो तो.

बेट

बेट, न० जाचे भोंवता नदी, समुद्र, तळें, इ०
पाण्याचा परिधि असतो असतो जो गांच,
दोत, इ० न्हायाजोगा किं० नृणादि रुग्णा-
याजोगा स्थळविभाग ते; २, जा एक्षादि-
कांचा मुळ्यास अंकुर फुटून अनेक एक्षा-
दिक होनात असेजे कळ, वेळ, दर्भ, इ०
त्यांचा एकापासून अनेक व्यक्ति होउन झाले-
लेला जो समुदाय ते.

बेटकुळी, स्त्री० बेटकी.

बेटणे, विवक्षित ठरता रवाळी ठेवून, वर पचा
ठेवून ठराचा आकार पव्यावर उठे असता ठ-
रादीं पत्रासंबंध करणे.

बेठा, पु० हिं० पुत्र, २, अ० वाक्यालंकारार्थ या
चा प्रयोग करितान; शाकलां, कर्म, इ० कां-
दीहा संबंधी होतो त्याचे लिंगवचन यास
होने; ३० कायबेटी दोत चांगली आहें.

बेटी, स्त्री० हिं० कन्या; द्र० पहिली बेटी माला-
ची पेटी.

बेटीच, ३लि० वेढून कळला जो मूर्ति, दागिना,
इ० तो.

बेत्याचा, अ० बेठा हितीयाधी.

बेड, न० गळे, इ० जें उठाणें ते; २, बेबी उंच
वादलेली असत्ये ते; ३, काजूचा हिरवे-
बियेचा मागला जो देठ किं० बेड भोबच्या
चा मुळ्या जो देठ ते; न्हा० बेड फुटणे किं०
बाहेर पडणे, द्र० गुप्तपणे स्थित जो को-
रीएक अर्थ तो प्रसिद्ध होणे.

बेडकी, स्त्री० लहान जो बेडकी ती; २, देडकिं०
पोटगी

पोदरी, इ० कोचर आघान इत्याख्यामुळें जो त-
त्काळ उंचवटा उठतो ती; ३, मज्जादिकांचे
बंद, पोदरी, योनजो तालिम खेळण्याच्या
योगानें घट्ट मांसगोलक होतो ती.

बंडकुळी, स्त्री० बंडकी.

बंडभोंवरा, पु० एक वेळींचें फळ आहे.

बंडभोंवरी, स्त्री० बंडभोंवण्याची वेळ

बंडा, पु० वा० गोंठा.

बंडा, पु० रा० गलबताची बहिवाट करणारे

जे ताडेल, इ० न्यांचें एक प्रतिष्ठित नांव आ-
हे; २, अलि० जाचे बेंबीचे बंड वाटलें आहे
त्यास ह्म०

बेडी, स्त्री० हि० बिडी विद्येव्यर्थी.

बेडूक, पु० बसून उड्या मारीत देशातिक्रम
करिता असा एक जल्माश्रित जंतु आहे.

बेडें, न० कों० गुरें बांधायाकरिता निगळें जें
ग्रह करितान तें; २, रा० बेंडें.

बेडोल, अलि० हि० जापदार्थाचा डोल चांगला
नाहीं तो.

बेदंग, पु० हि० सोदेगिरी, इ० जा वाईटचेष्टांत;
प्रा० अनेक वचनान प्र०; २, बेदंगी.

बेदंगी, अलि० रोडवाजी, इ० बेदंग करिता तो.

बेदब, अलि० बेडोल.

बेणगी, स्त्री० बेणण्याचा व्यापार ती.

बेणणें, जेत, इ० स्थळांतील अधिवक्षितजें
तृणादिक तें काढून स्वच्छ करणें.

बेणा, अलि० आदव्यपणास कारणाभूतजें कां-
हीं आड्यादन व्यापासून बाहेरून दिसाया

जोगा

जोगा बहिर्भूत झाला जो तो; उ० पाणीओ-
होदले झणजे खडक बेणा पडतो; २, ला०
बेणाचला जो तो.

बेणाचणें, दूरदेशी गेल्यामुळें कि० इकडेतिक-
डे गेरविल्लेस पडल्यामुळें आहे कि० नाही
असें वाढायाजोगा झालेला जो मनुष्यादिप-
दार्थ त्याणें दिसायाजोगें होणें; उ० संध्या-
काळीं माघारां यतां झणून गेला तो पंधरा
दिवसांनीं बेणावला.

बेत, पु० कर्तव्य कार्यांचा असें यायाप्रकारें
करावें, इ० रूप योजनान जो आकार तो; उ०
मी बेत सांगेन त्याप्रमाणें घर बांध; २, को-
णोक कार्याविषयीं अंतःकरणांत झाला
असतो जो संकल्प तो; उ० पंदा काशीस
जावें असा बेत आहे; ३, कोणोक व्यवहा-
राविषयीं व्यवस्थारूप केला असतो जो नि-
यम तो; उ० त्याचे घरीं जेवणारवाणाचा
बेत सांगला आहे; ४, कर्तव्य कार्यांचा आ-
कार विवक्षितानुरूप व्हावा झणून जी त्या-
ची ओंकणी कि० काडी, इ० हाराजें आकार
परिमाण करितान तो; उ० तुमचे पाया-
चा बेत द्या झणजे जोडा बांधान.

बेतणी, स्त्री० अंगरखा, चोळी, इ० बेतण्याचा
जो व्यापार ती.

बेतणें, अंगरखा, चोळी, जोडा, इ० विवक्षि-
ताकारांत अंतर नपडावें झणून त्यात्यांवे-
तानें अंकनादिद्वारा अन्विन करणें; २, वि-
तणें.

बेत

बेतबाल, पु० कोही एक कार्याचा बेत, व्यवस्था, इ० तो.

बेतविणें, चारविणें.

बेताचा, अलि० व्यवस्थानियमरूप बेत आहे जामध्ये असाजो बोलणें, करणें, इ० व्यापार तो; २, विचक्षितकार्याचे बेतास उतरायाजोगाजो पदार्थ तो.

बेताल, अलि० हि० तालप्रमाणाची व्यवस्था जात नाही असें जें गाणें तो; २, नसें गाणागजो तो; ३, क्षोभादिकारणाने पूर्वप्रकृत्यवस्थारूप मर्यादा रूढून मनस्वी झाल्याजो मनुष्य, त्याची प्रकृति, घोडा, रोग, इ० तो.

बेताळीस, अलि० बेचाळीस.

बेती, स्त्री० हि० दुफोडी सोंगट्यांचा खेळामध्ये दोन फोडांचेर तीनतीन पडले असतां जो डाव ती.

बेतीच, अलि० बेतानें करविलाजो अंगरखा, काम, इ० तो.

बेत्या, अलि० उगाथ भलते कार्याचा बेत मात्र करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बेदडा, पु० एक मनुष्यांत जाति आहे.

बेदम, अलि० बेजार

बेदर, स्त्री० एक चनस्वति आहे.

बेदरी, अलि० अथ संभावना न झालगतो स्वच्छंदपणें चागण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बेदाणा, पु० हि० जात बीं नाही अशी द्रव्योत्त जाति आहे.

बेदाणाडाळिव, न० जा डाळिबाचे दाण्यांत बीं नाही तें.

बेदाद, स्त्री० हि० राज्यादिकाल कोठें दाद लावूनये असाजो भाव होतो ती; उ० त्याचे राज्यांत बेदाद झाली; २, अलि० तद्विशिष्ट राज्यदेशादिक.

बेदाचा, पु० हि० कोणेक विषयावर चाही किं० प्रतिवादी यांचे दाव्याचे होतें जें राहित्य तो.

बेदाचापत्र, न० यावर भाशा दाचा राहिलाना ही, इ० रूप त्यामालकास पत्र कोणी दाचा सोगणारा करून देतो तें.

बेदिकन, बेदिकत, अ० हि० विनदिकन.

बेदिल, अलि० जाचें अंतःकरण टिकाणीं नाही असा स्थिन्नजो तो.

बेदुर, पु० दे० पोळा, जादिवरी बेन्चाची पूजा करितान तो.

बेधडक, अ० हि० बेचरक.

बेनिसबन, अ० हि० बेलाडाक.

बेपरचा, अलि० بی پرچا जो कडाची किं० कोणाची पर्वा बाळगित नाही तो.

बेफाम, अलि० بی فام गैरसंध.

बेफिकीर, अलि० بی فکر काळजीनें रहित तो.

बेबट, न० मोठी उंचजी बेबीनें किं० निघावरी साधारण बेबीसही स्त्री; २, पत्रची जी बेबीनें.

बेबटणें, ग० चांसरु, इ० कानें भयामुळे बेअसा शब्द करणें.

बेचंद, अलि० بچند जान बंदोबस्त नाहीं अ-
मेंजे राज्य, कारभार, इ० तो.
बेबा, पु० एक अनिश्चरपक्षी आहे.
बेबाक, स्त्री० بچاक घेणें, देणें, इ० व्यवहा-
रादिकांची देऊन घेऊन जिकडीलतिकडे उल-
गडूनजी निःशेषता ती; २, अलि० जिकडी-
लतिकडे उलगाडून निःशेषता झाली जाची
असाजो देणें, घेणें, इ० व्यापार तो.
बेबावणें, बंचवणें.
बेबी, स्त्री० उदराचेमध्ये जाग्रथिरूप अवय-
व असतो जेथें नालसंबद्ध असतें ती.
बेमान, अलि० بیمان बेइमान.
बेमालूम, अलि० بیمالوم कोणेंक अधिक-
रणीसंबद्ध झालेले जें चोर, रेषा, इ० काही
एक तें नीट करणें, पुरवून राकणें, साधणें,
इ० संस्कारांनी त्याची रवूणही राहूनये असें
दूर झालेजें तें रेषादि तां कि० तें अधिकरण
तो.
बेसुरवन, अ० हि० सुरवन नधरितां मारणें,
जाणें, इ० कांचें वि०.
बेस, पु० कां० तृणाल एक जाति आहे; २, स्त्री०
ग० भूमिास बेरणीआजो संस्कार ती.
बेसकट, न० बेरीनें मिथिल अतएव दाट वि-
खलासारखें झालेले जें तेल, तूप, तें.
बेसकटणें, समई, तेलानें भाडें, इ० बेरीचे
कराणें लिप्त होणें.
बेसंग, पु० कथा, पुराण, गोष्ट, लग्नादन्तव,
इ० कांत झालला असतो जो रंग त्याआ कां-
हीं

हीं कारणासुद्धें होतो जो भंग तो.
बेसट, न० बेसकट.
बेसड, पु० मनुष्यांत एक जाति आहे; प्रा० जे
चोरीकरून उपजीवन पावतात तो.
बेसणी, स्त्री० ग० बेरणी, इ० करायाकरितां
जमीन बेरण्याआजो व्यापार ती.
बेसणें, एकदां नांगरलेली जी जमीन ती पु-
नः आडची नांगरणें.
बेसी, स्त्री० तेल, तूप, यांचे पोटआजो मळ
ती; २, गुळाची जी मळी ती.
बेसीज, स्त्री० अनेक अंकराची एकत्र मि-
ळविल्यानें विशिष्ट संख्यात्मक सिद्ध होतें
जें फल ती.
बेसोजगार, बेसोजगारी, पु० बेकार.
बेसोजा, पु० रंगाकपयोगी पदार्थ आहे.
बेल, पु० बिल्व; २, न० बेलफळ.
बेलकडें, न० कां० खंकाडा.
बेलका, पु० बा० दाडा नाहीं जास असतो जो
ळक तो.
बेलकाचरी, स्त्री० बालबेलाचे काप बालवून
ओपधार्थ देवतात ती.
बेलखरुज, स्त्री० ग० मोठे मोठे फोड येऊन
विघळून मोठीचकटके पडतात अशी जी ओ-
ली खरुज ती.
बेलगाम, बेलगामी, अलि० हि० जाण्या-
येण्याचे सोईचें नव्हे असें आडबळणीजें
शेन, घर, इ० तो.
बेलरी, स्त्री० कां० डोकें; निंदारति; उ० तूं
लबाउ

लवाड्या करितोम परंतु नुडी बेलटी फोडून
न राकीन.

बेल्लेंदें, न० कों० नारळ; तिवाटति; २, बेल्लटी.
बेलदार, पु० हिं० खाण, इ० कांचून दगड आणून
न विकून उपर्जाविका करणारी अर्जा एक म-
नुष्यांत जाति आहे.

बेलपत्रीरूपया, पु० बिल्वपत्राचें चिन्ह जावर
असतें असा अंकुशीरूपयांत भेद आहे.

बेलफळ, न० बिल्वपत्राचें फळ तें, २, तदा-
कार काष्ठादिकांचें तपकीलं, इ० देवायास
करितात जें पात्र तें.

बेलभंडार, पु० दिव्य, रापध, इ० करण्यावि-
षयीं उच्चलितानजो देवाचरील बेल, भंडार,
इ० तो, २, तस्यर्चकजी आण भाकतो.

बेलचान, स्त्री० देवाजवळ लावायाचा चानी-
त एक भेद आहे.

बेला, पु० डह; २, नारळाचें पात्र.

बेलाग, ३ लिं० हिं० जावर कोणीकडून लाग
चालत नाही असा जो दुर्गमकिल्ला, दुःसा-
ध्यगोष्ट, दुःखणें, इ० तो.

बेलापुरीरूपया, पु० अंकुशीरूपयांत एक
भेद आहे.

बेलाठाक, अ० हिं० बेधडक.

बेलिया, पु० एक सोगरीन भेद आहे; २, ति-
चींजीं फुलें तो; ३, त्याणें रूगंधित केलेंच्या
तिलाचें काढितात जें तेल तो; ४, त्या फुला-
चें अन्नर तो.

बेली, स्त्री० नारळ मध्यें फोडिला असतां

होतात

होतात जीं दोनडाकलें त्यांतिल खांबर काढून
न घेऊन जीं कचरें राहतान तीं प्र०; २,

३ लिं० अनेक रंगाचीं अनेक सुत्रें विणून व-
रुच करण्याचा एक प्रकार आहे त्या प्रकार-
रें वरुच विणलें असतां जो वरुचावर विधि-
त्र वर्ण उत्पन्न होतो तो; ३, तद्वि शिष्ट जें तें
लुगडें, इ० वरुच तो, याचा स्त्री लिं० लुग-
ड्याविषयीं विशेष्यत्वेकरून ही प्र० होतो.

बेल्लें, न० बेला; २, राजादिकांची खात्री नि-
घाली असतां रूपयें, होन, मोहरा, इ० द्रव्य
घालून जें पोतें खाशांबरोबर घेतात तें.

बेलेबरदार, बेलेबारदार, पु० द्वितीयाथ-
क बेलें बाळगणारा जो मनुष्य तो.

बेचकूब, ३ लिं० हिं० बेकूब.

बेवाडें, न० कों० गृहवास जो मजला देतात त्या-
स म्म०

बेवारसा, पु० हिं० कोणेंक विवक्षितविष-
यावर कोणेंकाचें वारशाचां होतो जो अ-
भाव तो.

बेवारशी, ३ लिं० बेवारशीक.

बेवारशीक, ३ लिं० ज्ञापदार्थावर विवक्षि-
तमनुष्याचा वागसा नाही तो पदार्थ.

बेवाग, पु० देणें, घेणें, इ० व्यवहागचा, देणें,
घेणें, इ० व्यापारणें त्रिकडीलतिकडे व्य-
वस्था करून जो उलगडा तो.

बेवीस, ३ लिं० संख्या आहे २२

बेडा, ३ लिं० वि०वि० विवक्षित गुण योगा-
नें वांगडा तो.

बेडा

वेडाखासा, ३ लिं० वि० वि० अनिवायितजो
वेडा नो.

वेडासी, अ० हिं० सर्कार, इ० कांस कनवालि-
हून व्यावयाचा अगतां सालकाचे नावासा-
गें याचा प्र० होतो; उ० दरलक वेडासी नारा-
यणचोगुले.

वेडारम, ३ लिं० निर्लज्ज.

वेडास्त, ३ लिं० गेंडास्त.

वेडाहद, ३ लिं० कामकाथ रोगादिकांची सु-
च्छा, इ० कानें जाची व्हड गेली आहे नो.

वेष, ३ लिं० वेडा.

वेषक, ३ लिं० वेडारम.

वेषरवासा, ३ लिं० वेडारवासा.

वेसन, न० हिं० हरभत्याचें पीटतें; २, तें तुपां-
त तळून त्यान साकर, इ० घालून पकान्न
करितान तें.

वेसनकड, न० बेल्ट रहायाचें रकळकुब्यास
जें आडवें लांकड मारलें असतें तें.

वेसरम, ३ लिं० वेडारम.

वेसावध, ३ लिं० गेंसावध.

वेरुमार, ३ लिं० करावेंकिति, नकरावेंकिति,
इ० रूपजो रुमार नो नगरिवता अतिरिक्त
जें भाषण, भोजन, इ० क्रिया किं० कोही सु-
ण, इ० नो.

वेरुम, वेथ्रम, ३ लिं० वेडारम.

वेहतनमाल, पु० वेवारशीकजो माल, इ० नो.

वेहद, वेहद, स्त्री० हिं० काही एक व्यापार
सुण, इ० कांची हद रुदून जी पराकाष्ठाती,

पक्षी

पक्षी पराकाष्ठाच्या मार्गें क्रियाविशेष-
णही होतें; उ० वेहद पाऊस पडला.

वेहंबी, स्त्री० कोंचव्या अंब्याचा केव्या काद-
न खारवून खायासाठी खारांत घालून ठेवि-
तान त्या प्र०.

वेह्या, ३ लिं० अवि० वि० निर्लज्ज.

वेहडा, पु० एक दृक्षाचें औषधी फळ आहे;
२, हिं० किल्ला, सुलूरव, परगणा, गोच, इ०
कांची वहिवाट करणारे जे सामलेदार, स-
भेदार, इ० त्याणीं चलतशी वहिवाट कर-
नयें झण्टून सर्कारांतून अमुकगीर्तीनें व-
हिवाट करावी, अमुक शिबंदी राखावी, अ-
मुक इनाम, धर्मादाय चालवावे, अमुक गी-
तीनें चमूळ घ्यांचा, इ० लेखपूर्वक बांधून
देनात जो नियम नो; किं० तादशा नियमा-
चा करितान जो लेख नो; वेहडा पांर कर-
णें, दोगें, झ० पनकरलेलें किं० आरंभले-
लें कार्य कसेंही करून एकवेळ शेवटास
नेणें.

बेळ, न० रा० अर्धा आणा; २, बीळ हितीया-
र्थी.

बेळकें, न० दुबळकें.

बेळा, पु० वा० धातान एक जाति आहे.

बेळें, न० कुंपण, गडगा, इ० काम जाण्या-
येण्याची जी वाट ठेविली असत्ये तेंथें मनु-
ष्यांस प्रतिबंधनहोतां गुंर, इ० कांस मात्र प्र-
तिबंध व्हावा झणून दुबळकें पुरून किं०
आडवीं लांकडे बांधून रचना विशेषरूपजो

प्रतिबंध

प्रतिबंध केला असतो ते; २, पुस्तकांत चुकलेलीं अक्षरें अन्यत्र लिहिलीं असतां त्यांचे आद्यर्थां जा फुल्या देतात त्या प्र०

गिणीं, वेंगनीं, अलि० वांग्याचा एकारंगासारखा एकरंग आहे; २, तद्विशिष्ट वस्त्रादि तो.

वेढक, स्त्री० हि० वसक पंचमार्थावांचून; २, मनुष्यादिकांचे भूम्यादिकांचेर वसण्याचे जे अनेक प्रकार ने प्र०; ३, गमनाकडे गाने प्रचलजे त्याची कोडीं एक निमित्ताने तो गमनादिव्यापार गहून कोणेकरथली कोडींकाल होत्येजी स्थिति ती; ४, कोणेकरथली कोणेकाची कोणेक उद्वेगाने वसले पणाने जी स्थिति ती; ३० हे काम उभ्या उभ्यानीं होणार नाहीं, तुमची आमची चार घटका वेढक उगाळी पाहिजे; ५, गवडं, वेड्या, इ० कोनीं वसून गाचें असा जो गानसमारंभ करितान ती.

वेडा, अलि० को० वेकार.

वेडागुणाकार, पु० गुण्याकाची जी पंक्ति मांडली असत्ये तथेच क्रमाने गुणांत मिळवीत जाचें अशा प्रकारे जो गुणाकार करितान तो.

वेडापगार, पु० हि० चाकरी नकरितां जो पगार पावतो तो.

वेडाभान, पु० पेज न काढितां वेताचें पाणी घालून केन्दा जो पान तो.

वेडागेजगार, पु० कोठे गेल्यावांचून घरचेघरि

रीं जो गेजगार तो.

वेढीचाकरी, स्त्री० वेढारोजगार.

वेन, स्त्री० हि० पारशीप्रापेची श्लोकासारखी खंडोबड कविता असत्ये ती.

वेदा, पु० हि० येन्यादिकून जो देगा तो; २, फंद, फिन्ड, चढाडी, इ० रूप कोणी करितो जे लढाडीचे खेळ तो.

वेगगी, पु० प्रपंचापासून विरक्त होऊन विष्णुसेवा करण्याचा एक संप्रदाय आहे त्या संप्रदायाने चालणारा जो तो.

बेल, पु० गोजातीनील पुरुषव्यक्ति परंतु त्याचे बाल्यजाऊन नारुण्य आल्यानंतर व्यवहार; २, ला० निरक्षर निबुड मूर्ख जो पुरुष त्यास आरोपाने व्हा०

बेलखोदी, पु० गाडीने वसलेल्या जो त्यापासून जपलेल्या दोहो बेलोचे खांदे जाखोदी असताने तडाखोदी कोणेकरथलापासून ग्रामादि दोन स्थले समानतर असतात त्यांचा तसा जो स्थिति प्रकार तो.

बेलखोदे, न० बेलखांदा.

बेलघाट, पु० जावरून पाहिले बेल जाल येत असतात असा सोपा जो घाट तो.

बेलमार्ग, पु० उदमी, इ० कोचे बेल जामार्गने जाल येत असतात तो.

बेलरदाट, पु० बेल, इ० कोनीं फिरवायाचा तुबेंदा वून जो रदाट केला असतो तो.

बेला, पु० को० एक अर्णीदार लोफुड घेऊन त्यास मध्ये ओडें सोवराया जो गेंको

ही अदकचण संबद्धकरून काव्या, इ०
कांचं आइं वदाचयास साधन करितान
ता.

बसणें, प्रा० य० बसणें; उ० पलंगातळींचे
सर्ती राज्याच्या पर्ती धाकटा दान लावी
कपाळा.

बोकड, पु० बकरा.

बोकडणें, को० वाळणें द्वितीयार्थी.

बोकडदादी, स्त्री० फार मोठी वाढलेली जी दा
दी तीस निदेंने झ०, ०, गालावर केंस
नसून केवळ अनवटीवर मात्र केंस अस
ताने अशी जी कोणकाची दादी असत्य
ती.

बोकडदास्या, अलि० बोकडदादी आहे जा
स तो.

बोकणा, पु० वा० बोकणा.

बोकणी, स्त्री० वा० बोकणा.

बोकना, पु० वा० बोकणा.

बोकलणें, गुरें, वासरें, इ० कोनी आनंदो-
त येऊन पुच्छें वरकरून आरडत ओरड-
त अनेक प्रकारच्या उड्या माराच्या, धो-
याचें, अशा प्रकारें क्रीडा करणें; ०, ला० पो-
गनीही आनंदोत येऊन नसें करणें.

बोकडी, स्त्री० को० नद्यादिकांतील मांस
मारायाचें यंत्र आहे.

बोका, पु० माजारांतील जी पुरुषव्यक्तितो.

बोकाडी, स्त्री० मान झणून जो शरीरावय-
व ती; परंतु व्याघ्र, शत्रु, पिशाच, इ० कृत

उपद्रव

उपद्रव संबंध वर्णनीय असनां बोकाडी ध
रणें, बोकाडीस बसणें, इ० धातूंचे योगी प्र
बोकाडें, न० बोकाडी.

बोकाणा, पु० पोहे, इ० शक्य पदार्थांचा ते
इतराच्या जोगा मोठा जो घास तो.

बोकादणें, को० पोहे, इ० पदार्थ बोकादे अ
रभरून रचाणें.

बोकादा, पु० बोकाणा.

बोकेसन्यास, पु० देशानें लोकबचनार्थ को
णी करितो जें वेराग्याचें सोग तो.

बोकेसन्यासी, बोकेसन्यासी, पु० बांक
सन्यास घेतला जाणें तो.

बोरवी, स्त्री० को० कोवळी लहान डिरीत

बोरवा, पु० को० डिन्हा.

बोरवाडणें, तुळशी, इ० कोचे बोरचे खुदून
तीं झाडें मुठी करणें; पक्षीजे खुदले घोरे
त्यासही कर्मता.

बोरवाडा, बोरवाडा, पु० एक वृक्ष आहे

बोरवी, स्त्री० लहान बोरवा.

बौंगाडा, पु० ग० अर्धविकसित झाली जी
कळी तो.

बोगणी, बोघणी, स्त्री० बगुणी.

बोगणें, बोघणें, न० बगुणें.

बौंगा, पु० नेसलेल्या वस्त्राचा नित्या रचो
याचे ठिकाणी वस्त्र मांडें असल्यामुळें
नित्या चोपून न बसल्यामुळें वित्रोभित
दिसायाजोगा त्याचाच येतो जो उंचवटा
तो

बौंगाण

बोगोणी, बोगोणी, स्त्री० बगुणी.
 बोगोणें, बोगोणें, न० बगुणं.
 बोंच, न० कंठकादिक पाय, इ० कांस बोंचल्या
 मुळें जें छिद्ररूप क्षत तें; २, स्त्री० रा० कं-
 ठकादिकांचें बोंचायाजोगें जें अग्र ती; ३,
 वा० पश्याची चोंच ती.
 बोंचकडा, पु० पांचाबोशानी एकदाच जो
 बुचकुरा तो; २, झोंबाडा.
 बोंचकरणें, विचकुरणें.
 बोंचकरा, पु० बुचकरा.
 बोंचकाडणें, बोंचकडणें, कां० बोंचकड्यांन
 युक्त करणें.
 बोंचकाडा, पु० कां० बोंचकडा.
 बोंचकुरा, पु० विचकुरा.
 बोंचकें, न० चापचोप घड्या नकरितां सरा-
 सरी वस्त्रें बांधून केलें जें गाठोडें तें; बोंच-
 क्यांतला उंदीर ह्म० कोणेकाचे संसारा-
 दि व्यवहारांतलीं सर्व गोष्टींचा जो साहि-
 तगार जाणुदें त्या व्यवहाराचें मर्म सुमठे-
 वित्तां येत नाहीं.
 बोंचणी, स्त्री० ला० जाचणी.
 बोंचणें, सूक्ष्म जाचें अग्र असा जो काटा-
 रुई, इ० पदार्थ तो शरीर, इ० कांचेठार्या
 आपल्या अग्रानेचें छिद्रकरून आंतशि-
 रेअसा करणें; २; काटा, चोंच, इ० कांचे
 अग्रप्रहारानें कोणेकास सक्षत करणें;
 ३, ला० श्रत्यादिकोस शब्दप्रहारानीं टों-
 चणें.

बोंचरडें

बोंचरडें, न० वा० एक पक्षी आहे.
 बोंचरणें, वा० बोंचरड्यानें झाडाचे बोंबे रबडून
 झाड बोडकें करणें.
 बोंचरा, अलि० वा० बोंथरा.
 बोंचलणें, वा० शरीर, कोहळा, भोंपळा, इ०
 फल चोंचावणें; २, कोयती, कुदळ, इ० कांचे
 अग्रानीं जमीन मध्यमध्यें हुरवविणें.
 बोंचा, बोंचा, पु० अपानद्वार.
 बोंचाळू, अलि० गांडसराळू.
 बोंचू, अलि० बोंचाळू.
 बोंचेरा, अलि० कां० बोंचायाजोगला राग्रजो
 कंठकादिपदार्थ तो.
 बोंज, पु० हिं० लोकांनी हा सभ्य आहे, विद्वा-
 न आहे, असें ह्मणायाजोगें विद्या विनयादि
 कृत कोणेकाचे अंगीं असतें जें महत्त्व तो.
 बोंजड, अलि० आरांपसार बेताचाताचें जि-
 तक्यासतितकें असें नव्हेजें शरीर, शरीरा-
 वयव, पागाटे, इ० वस्त्र, ओंझें, नकासका-
 म, इ० तो.
 बोंजचार, पु० राजापाला, लोणचें, इ० का-
 स घालावयाचा, हिंग, जिरें, मिरें, हळद.
 इ० मसाला तो.
 बोंजा, पु० हिं० ओंझें.
 बोंडा, पु० हिं० ओंझें.
 बोट, न० अंगुलि; २, अंगुल; बोटदारवविणें
 ह्म० अंगुलिनिर्देश करणें; बोटदारकरणें
 ह्म० चंचुप्रवेना होणें; बोट मोडणें ह्म० ई-
 ष्यादिकारणामुळे कोणेकानें उद्देशून अंग

लिभंग

ही अदकवण संबद्धकरुन कास्या, इ० कांचे ओडेने वदाचयास साधन करितात तो.

बोरणें, प्रा० घ० बसणें; उ० पलंगानळीबे-
सळी राजबाळा पती धाकटा हात लावी
कपाळा.

बोकड, पु० बकरा.

बोकडणें, को० बाळेंणें द्वितीयाधी.

बोकडदादी, स्त्री० फार मोठी वाढलेली जी दा-
दी तीस निंदेनें झःः, गाळावर केस
नसून केवळ अनवरीवरमात्र केस अस-
ताने अशी जी कोणेकाची दादी असत्ये
ती.

बोकडदास्या, अति० बोकडदादी आहे जा-
स तो.

बोकणा, पु० बा० बोकणा.

बोकणी, स्त्री० बा० बोकणा

बोकना, पु० बा० बोकणा.

बोकळणें, गुरें, वासरें, इ० कोनी आनंदो-
त येऊन पुच्छें वरकरून आरडत ओरड-
त अनेकप्रकारच्या उड्या माराच्या, धा-
याचें, अशा प्रकारें क्रीडा करणें; , ला० पो-
गनीही आनंदोत येऊन नसें करणें.

बोकडी, स्त्री० को० नद्यादिकांतील मांस
मारायाचें यंत्र आहे.

बोका, पु० माजारांतील जी पुरुषव्यक्तितो.

बोकाडी, स्त्री० मान झणून जो शरीराचय-
व ती; परंतु व्याघ्र, शत्रु, पिशाच, इ० कृत

उपद्रव संबंध वर्णनीय असनां बोकाडी ध-
रणें, बोकाडीस बसणें, इ० धातूंचे योगी प्र०
बोकाडें, न० बोकाडी.

बोकाणा, पु० पोहे, इ० शक्य पदार्थांचा तो.
उपरायाचा जोगा मोठा जो घास तो.

बोकादणें, को० पोहे, इ० पदार्थ बोकादे अ-
रभरून रवाणें.

बोकादा, पु० बोकणा.

बोकेसन्यास, पु० दधानें लोकवचनार्थ को-
णी करितो जें वेराग्याचें सोंग तो.

बोकेसन्यासी, बोकेसन्यासी, पु० बोके-
सन्यास घेतला जाणें तो.

बोरखी, स्त्री० को० कोवळी लहान डिरीती.

बोरखा, पु० को० डिन्हा.

बोरवाडणें, तुळशी, इ० कांचे बोरचे खुटून
तीं झाडें मुठी करणें; पक्षीजे खुटले बोरचे

त्यासही कर्मता.

बोरवाडा, बोरवाडा, पु० एक वृक्ष आहे.

बोरवी, स्त्री० लहान बोरखा.

बौंगडा, पु० रा० अर्थविकसित झाडी जी
कळी तो.

बौगणी, बोघणी, स्त्री० बगुणी.

बौगणें, बोघणें, न० बगुणें.

बौंगा, पु० नसलेल्या वस्त्राचा निव्या रवांचा
याचठिकाणी वस्त्र सोडें असल्यामुळें किं-
निव्या चोपून न बसल्यामुळें विरंगोभित
दिसायाजोगा त्याचाच येतो जो उंचवटा
तो

गोगी, बोगी, स्त्री० बगुणी.
 गोगे, बोगे, न० बगुणं.
 गी, न० कंठकादिक पाय, इ०कांस बोचल्या
 मुळें जें छिद्ररूप क्षत तें; २, स्त्री० रा० कं-
 टकादिकांचें बोच्याजोगें जें अग्र ती; ३,
 वा० पश्याची चोच ती.
 गोकडा, पु० पांचाबोशनी एकदाच जो
 बुचकुरा तो; २, झोघाडा.
 गोकुरणें, विचकुरणें.
 गोकुरा, पु० बुचकुरा.
 गोकडणें, बोचकडणें, कां० बोचकड्यांन
 युक्त करणें.
 गोकडा, पु० कां० बोचकडा.
 गोकुरा, पु० विचकुरा.
 गोकें, न० चापचोप घड्या नकरितां सरा-
 सरी वस्त्रें बांधून केलें जें गाडोडें तें; बोच-
 क्यांतला उंदीर ह्म० कोणेकाचे संसारा-
 दि व्यवहारातील सर्व गोष्टींचा जो माहि-
 तगार जाणुदें त्याव्यवहाराचें मर्म गुप्त ठे-
 वितां येत नाहीं.
 बोगी, स्त्री० ला० जाचणी.
 बोगे, सूक्ष्म जाचें अग्र असा जो काटा.
 रुई, इ० पदार्थ तो शरीर, इ० कांचेग्या
 आपल्या अग्रानेचें छिद्रकरून आंत शि-
 रेअसा करणें; २, काटा, चोच, इ० कांचे
 अग्रप्रहारानें कोणेकास सक्षत करणें;
 ३, ला० श्रुत्यादिकांस शब्दप्रहारानीं चो-
 चणें.

बोचरडे

बोचरडे, न० वा० एक पक्षी आहे.
 बोचरणें, वा० बोचरड्यानें झाडाचे चोखे खुडून
 झाड बोडकें करणें.
 बोचरा, ३लि० वा० बोथरा.
 बोचलणें, वा० शरीर, कोहळा, भोंपळा, इ०
 फल चोखावणें; २, कोयती, कुदळ, इ० कांचे
 अग्रानीं जमीन मध्यें मध्यें दुरवणें.
 बोचा, बोचा, पु० अपानद्वार.
 बोचाळू, ३लि० गांडसराळू.
 बोचू, ३लि० बोचाळू.
 बोचेरा, ३लि० कां० बोच्याजोगता साग्र जो
 कंठकादिपदार्थ तो.
 बोज, पु० हिं० लोकांनी हा मध्य आहे, विहा-
 न आहे, असें ह्मणायाजोगें विद्या विनयादि
 कृत कोणेकाचे अंगां असतें जें महत्त्व तो.
 बोजड, ३लि० आटोपसार बेलाबाताचें जि-
 तक्यासतिलकें असें नव्हेजें शरीर, शरीर-
 वयच, पागोटें, इ० वस्त्र, ओझे, नकासका-
 म, इ० तो.
 बोजचार, पु० भाजीपाला, लोणचें, इ० कां-
 स घालावयाचा, हिंग, जिरे, मिरें, हळद.
 इ० मसाला तो.
 बोजा, पु० हिं० ओझे.
 बोझा, पु० हिं० ओझे.
 बोट, न० अंगुलि; २, अंगुल; बोटदारवणें
 ह्म० अंगुलिनिर्देश करणें; बोट शिरकणें
 ह्म० चंचुप्रवेश होणें; बोट मोडणें ह्म० ई-
 र्यादिकारणा मुळें कोणेकानें उद्देखून अंगु-

लिभण

लिभंग करणे; तोंडांत बोटे घालणे ह्. आ.
श्रयानें थक झालेपणाचा अभिनय करणे.
बोटकीचिंच, स्त्री० जिजवर लहानलहान बो-
टके येतात अशी जी चिंच ती.

बोटरवत, न० हिं० एका कागदावर अनेक खा-
त्यांचें जें रोचण तें; अणितो कागद.

बोटचेपा, ३लिं० बोटानें चंपला असता चंपला
जाचा इतपत शिजलेला जो तांदूळ, इ० दा-
णा, भाजीची फोड, इ० किं० पक झालेला-
जो आंबा, इ० फल तो; २, ला० प्रसंगी ई-
पत्प्रयत्न केला असता सिद्ध व्हावें अशा द-
शेस आणून ठेवलेले जें काम तो.

बोटधारी, ३लिं० पुढें यत्किंचित् काठसोडून
मागे बोटभरुंदीची रंगीत रेशमाची किं०
रुताची धारी घालली असत्ये असा धोव-
जोडा, पातळ; इ० तां.

बोर्टलें; बोटळणें, फळादिक बोटाचा व्या-
पारानें चिवळून पाहणें.

बोटवा, पु० गव्हाचा पिठाचा तंडुला कार क-
रितात तो.

बोटवात, स्त्री० कापूस बोटावर घेऊन बळ-
न देवापुढें जगळाचयासाठी जी वात करि-
तात ती.

बोटी, स्त्री० कुकुटादि पक्ष्यांचे पक्ष केलेले जें
मांस ती.

बोटूक, न० आंखूडजें विंचेचें फळ तें; २,
एक विंचोका आहे जामध्ये इतका जो विंचे-
चा तुकडा तें.

बोटण, न० बुंठण.

बोट्या, ३लिं० बुंठा.

बोटूक, न० बुंठण.

बोड, न० डोकें; निंदासत्ति; बोड करणे ह्. आ.
खरडपट्टी करणे.

बोड, न० कापूस, तीळ, अफू, इ० कांस फल-
भूलजो अवयव येतो तें; प्रा० त्यांत बीअ-
सत्ये; २, बिबा, काजू, यांचे फलामागे जो
असतो अवयव तें; ३, तदाकार हरभरा, इ०
कांचे पिठाचें तळून पकान्न करितात तें;
४, तदाकारच संध्येची पळी, समई, इ० कंभा
अवयव असतो तें; ५, चा० केळफूल; ६,
मक्याचें कणीस.

बोडका, ३लिं० पागोटें, टोपी, इ० जें शिरोव-
ष्टन तद्रहितजें शिर, किं० मनुष्य तो; २, जा-
चे योगानें त्यात्यापदार्थांचे शिरोभागी शो-
भा दिसत्ये असे जे श्रंगे, कळस, टिकशा,
इ० पदार्थ तद्रहित अतएव काहीं विदोभि-
तजो पत्र, गृह, रक्ष, इ० तो; ३, पु० कों-
कोथिंबेरें भात.

बोडकी, स्त्री० वैधव्यासुळें केशा भादरीत अ-
सत्ये जी स्त्री ती; ह्. आ० बोडकी आरशांत पा-
हे सहादेव ह्मणे तेथें काहीं आहे.

बोडकूल, न० बोड; २, बोडकी निंदासत्ति.

बोडकें, न० बोडकूल.

बोडकेंभात, न० कोथिंबिरेंभात.

बोडुंग, स्त्री० रा० एक झाड आहे.

बोडण, न० कुलदेवता प्रीत्यर्थ पांचरुवा

सिनी बलाचून एकापरांतेंत दहीं, दुध, बडे, कदी, इ० एकत्र कालवितात तें; भरणें धातूयो गीं प्र०; २, तो समारंभ; ३० त्याचा घरीं आज बोडण आहे; २, न० स्त्री० झेरी बसाया चाजो चिरवल पाणीयानें युक्त खळगातेंती.

बोडणी, स्त्री० दुसऱ्याची खरडपट्टी.

बोडणें, क्रोणेकास वपनसंस्कारानें विशिष्ट करणें; पक्षीं डोंईस किं० त्या केशांस कर्मता; प्र० निंदावृत्ति; २, द्रव्याद्यपहारद्वारा मुंडणें.

बोडंती, स्त्री० बोडणी.

बोडद, न० गलबत्ताचीं वाम दक्षिण दोन अंगें ती प्र०; २, कज्जा, तर, इ० कांतील परस्पर स्पर्धमानजें दोनपक्ष त्यांस प्र० स्त०.

बोडफळ, न० विवाहादिकामध्ये जेथें वस्त्रादि द्यावयाचें तेथें नारळ दिला असला त्यानारळास निंदेनें स्त०; तुझा हातास काय बोडफळ लागायाचें आहे स्त० काहीं एक लाभ नाही.

बोडले, न० मुलांस दुग्धादि पाजायाचें अर्घ्यासारखें एक पात्र आहे.

बोडविरकळणी, स्त्री० वा० बोडणी.

बोडसें, न० रा० लांकडे तोडायाचें शस्त्र आहे. योडा, पु० शिश्र.

बोडी, स्त्री० नाक, शिश्र, स्तन, यांचाजो अग्रभाग ती; २, लक्षद्वराजो मोदक, इ० कांचा अग्रभाग असतो ती; ३, मागील पाऱ्या झडून झडून पुढें लहान राहिलेंजें केळफूल ती.

बोडू, पु० रा० काजूचें बोड.

बोडूक, न० नाक, इ० कांची लहानजी बोडी किं० तीळ, कापूस, इ० कांचें लहानजें बोड तें.

बोडेफकीर, पु० निर्धन किं० जाचे मागे कुटुंबादि काहीं एक नाही तो.

बोड्या, पु० कों० मुलगा.

बोडण, न० स्त्री० बोडण.

बोंथ, स्त्री० कों० सर्व अंगाभोवतालें गुंडाळून घेतातजें वस्त्राचें प्रावरण ती; २, रा० चित्र, इ० कांस रंग द्यावयासाठी काडीस, कापूस, पीस, इ० संबध करून करितातजें कलम ती.

बोंथट, ३ लिं० तलवार, इ० कांची बसलीजें धार ती; २, जांची धार किं० अर्णा बसली तें शस्त्रादिक.

बोंथटणें, शस्त्रादिकांची धार किं० अर्णा बोंथट होणें.

बोंथणें, बोंथरणें.

बोंथरखंड, बोंथरखंडा, बोंथरखंडी, ३ लिं० रा० बोंथऱ्यास निंदेनें स्त०.

बोंथरखिंड, स्त्री० मधलेमधले दांत पडल्या मुळेंजी खिंड पडत्ये ती.

बोंथरखेंडें, न० बोंथर खिंड.

बोंथरा, ३ लिं० जाचे दांत मधलेमधले किं० अचये पडले आहेत तो.

बोंथा, ३ लिं० फारजो बोंथट तो.

बोंथाटी, स्त्री० स्वारीपुढें चालावयासाठी किं० खेळायासाठी अग्रास खेंडूसारखा वस्त्रादि.

काचा गोळा संबद्ध करून करिताना ती काढी ती.

बोधार्थीवरदार, बोधार्थीवारदार, पु० हि०
बोधार्थी हातांत घेऊन स्वार्थपुढे घालतो तो.

बोधारणें, कों० बोधरूप प्रावरणप्रकारानें युक्त होणे.

बोधारा, पु० कों० बोधप्रथमार्थी.

बोधारी, स्त्री० कों० बोधारा.

बोधार्थी, स्त्री० पदार्थमात्राज्ञाज्ञो सूक्ष्म अग्रभाग ती; २, या० पंगडे, इ० कांस छिद्र पडले असतो तो बोधार्थी मारितान ती; ३, ग० तव्यावर काढीएक पदार्थ जो करवयाचा तो लवकर उलथावा झणून तव्यास नेल तूप लावाव्यासाठी ती नारळाची शेंडी; इ० धेतान ती.

बोद, स्त्री० चार कांबळ्यांचा जो समुदाय ती;

३० आझी कांबळ्यांची एक बोद विकत घे

तली; २, अलि० स्वणारवणित नव्हे असतो

विणो, परवसाज, इ० कांसा श्वनि तो; ३, त

दिशिष्ट विणा, इ० वाद्य तो.

बोद, न० जगागचे रचळ्यांत द्रव्यस्थानापन्न

हस्तिदंतांचे तुकडे, इ० संकेताने करून ठे

विले असताने ते.

बोद्धा, अलि० कोणेक अर्थाने शब्दादिजाप

कद्वारा जाणणारा जो तो.

बोध, पु० कोणेक विषयाचे हा असा आहे,

इ०रूप शब्दादिप्रमाणाने होतें जें ज्ञान तो,

२० कोणेक गोष्टीविषयी अन्यथा ग्रह झाला

असतो तो जाऊन जसें समजायाचे तसेच

समजावे असा जो बुद्धीचा परिणाम तो;

आत्मबोध, निजबोध, शब्दबोध, इ० स० बोधक, अलि० कोणेक अर्थाचा बोध करणा

रा जो शब्द, चिन्ह, इ० तो कि० उपदेशादि

द्वारा बोध करणारा गुरु, इ० तो.

बोधकशक्ति, स्त्री० दुसऱ्यास कोणेक गो

ष्टीचा बोधकरून देण्याविषयी कोणेकाचे

अंगी जी शक्ति असत्ये ती.

बोधणे, ये० गुरु, इ० कांने कोणेक गोष्टीवि

षयी शिष्यादिकांस बोधाने विशिष्ट कर

णे.

बोधने, न० बोधकरण्याचा जो व्यापार ते.

बोधविणें, कोणेक अर्थ कोणेकास कोणे

कांने अनुमान, अर्थापत्ति, लक्षण, इ० द्वा

रा जाणविणें; ३० भीतिचे नव्हते हे वाक्य,

सला ती गोष्ट ठाऊक नाही, इ० अनेक अर्था

करितात ती; मारणें, ठोकणें, इ० धानूंचें योगीं प्र०; धान्य, पर्जन्य, इ० कांची बोंब होणें, पडणें, बाजणें, इ० स्थलीं तंतुयदीर्घांचे दुर्मिलतेमुळे त्यांची हाकाटी पडणें; कोणेकानें कोणेकाचे नाचें बोंब मारणें ह्म० झालेंजें काहीं वाईट तद्विषयी हें वाईट त्या असक्यानें केलें असें लोकांत सांगत राहणें; कोणेकाचे नाचाची बोंब पडणें ह्म० कोणेक दुष्कर्माविषयीं हें कर्म असक्यानें केलें असा बोभाट होणें; रा० बोंब पाडणें ह्म० निधाच पाडणें; ह्म० मृगाअर्धां पेरानें आणि बोंबे आधी पळवें.

बि, स्त्री० रा० बोंब.

बिडा, ३लिं० सर्व वर्ण जाचानें स्पष्ट उच्चारले जात नाहींत असेंजें वागिंद्रिय किं० तद्विशिष्ट पुरुष, इ० किं० तत्कृतभाषण, शब्द इ० तो; २, पु० दूर्ध्वसारिखें एक लृण आहे.

बिडी, स्त्री० वळणें धानूंचेयोगीं प्र० भयादिकानें घाबरून जिह्वा आंगवटून स्पष्ट शब्दांचार नहोई अशी अवस्था कोणेकाची होणें.

बिडणें, बोंब मारणें; २, काहीं एक कार्य व्यापारादिक विवक्षित तड नयेतां मध्येच फसणें.

बिडभिव्या, ३लिं० कपाळकरंगजो मनुष्य तो.

बिडळ, न० रा० बिडळ.

बोंबाडा, पु० रा० बुडबडा.

बोंबाबोंब, स्त्री० अनर्थप्रयुक्तजो ओरडा आरडा ती.

बोंबी, स्त्री० बेंबी.

बोंबील, पु० एक मत्स्यांत जाति आहे.

बोंब्या, पु० एक गयेमध्ये अधिकारी आहे.

जो पात्रेपुढें प्रा० बोंबा मारीत चालतो.

बोभाट, पु० न० गुप्तगोष्टीची जी लोकांत प्रसिद्धि तोनें; ३, कागाडी.

बोभाटणें, कोणेक गुप्तगोष्टीनें बहुतांश कळावयाजोगें प्रसिद्धीस येणें.

बोभाटा, पु० बोभाट.

बोम, पु० तादूळ, इ० कांचा मुड्यातील परिक्षार्थ धान्य काढायानें अणीदार लोखंडी खोबळीचें एक आऊत आहे.

बोय, स्त्री० रा० दद्यातीलजो षट् अंश ती; २, वा० लसणेची बी ती; वास, परंतु मुख्यार्थी प्रा० प्र० नाहीं; भाषा, रीति, गान, इ० पदार्थांवर सजातीयपदार्थांचे तादृश्यामुखाजो ईषन्मात्र भास होतो तद्विषयीं लक्षणेकरून प्र०; ३० याचे गाण्यात दक्षणी गाण्याची काहीं बोयपेत्ये.

बोर, स्त्री० एक रक्ष आहे; २, न० त्याचें फळ, ३, ३लिं० एक घोड्याचा रंग आहे; ४, तद्विशिष्ट घोडे तो; ५, न० रा० गवतांत एक फेद आहे.

बोरकांटी, स्त्री० बोरीचे झाडाची जी कांटी ती.

बोरकांटी, स्त्री० बोरीचे झाडाची जी कांटी ती.

बोंबाडा.

बोरकट

बोरकूट, न० सार करणें, इत्याद्यर्थें बोरें

वाळवून त्यांचें कूटकरून देवितात ते

बोरद, न० बोडद

बोरधी, पु० बोरधी

बोरोंदी, स्त्री० दे० बोरीचीजी कांठी ती

बोरोंतली कीड, स्त्री० अर्थत रुंदर आणि सुकुमार, अन्नजी स्त्री तिला बरणे प्रसंगी स०

बोरप, न० रा० बोधिप

बोरू, सु० बर

बोव्या, ३ लि० दरिद्रि, २, रा० शिरी, ताड, इ० कांचे पात्याचींती आधरी ती; कोणे कांचा बोव्या उडणे, वाजणे, इ० स्थली कटकजीती होणे.

बोल, पु० भाषणाचे अथवा मूलके शब्द किंवा कथे ते प्र०, २, नुत्यादिकांवर अन्यायलागू करण्णाविषयी धनी, इ० काने प्रयुक्त जें तूं हें असें कांकेलेस, इ० रूप वाक्य, इ० तें बोलाकुलास माठ पडणे स० सहज बोलल्या प्रमाणें कोहीं एक मोठ्ठा काकनालीच न्यायें करून घडणे.

बोलका, ३ लि० चांगले आणि बद्ध बोलता तो.

बोलघेवडा, ३ लि० बोलायाचें प्रयोजन असो किं० नसो परंतु पुष्कळ बोलण्याचास भाव जातो.

बोळणें, वाग्यापारजन्य शब्दप्रयोग करणे, २, धनी, इ० काना चाकर इ० कांस बोल लावणे

णें, ३, राघो, सारंगी, इ० कानी व्यक्तवादा

सारख्या शब्दांनी विशिष्ट होणें; ४, कोणे

क अर्थ तसस्तस भूत शब्दानें व्यवहरणें;

३० पोथीला संस्कृत भाषेनें पुस्तक बोल

तात, बोलून रसपड, भळा, इ० स्थली बो

लणें झणून जो व्यापार तन्निरूपित जो चांगलेपणा, भलेपणा, इ० शुणत दिशिष्ट

बोलपुतली, स्त्री० बोलमाणकी

बोलबाला, पु० हि० चढती कमान

बोलभांड, ३ लि० मनीस कुत्सितपणा नसताही ज्ञाषणाने बोवरी भांडण खावें असे आयुदाचें बोलण्याचा स्वभाव जातो.

बोलमाणकी, स्त्री० आंघी भाषणातुरूप करणी अली किं० नसो परंतु बोलण्याचा डोलमान चांगला अशीजे स्त्री तिलास०

बोलवा, स्त्री० पु० लेखपत्रादि प्रमाण उपलब्धमान नाही असें असतांही असुक गोष्ट असुक स्थली झाली किं० असुक दिवशीं असुक होणार असाजो जनांत विरल विरल भाषणप्रचार चालला असतो ती.

बोलाचाली, स्त्री० हर्षामर्ष होई असा परस्परचा जो वाग्यापार ती.

बोलाबोली, स्त्री० बोलाचाली

बोलावणें, बलावणें; २, न० बलावणें

बोलावणेकरी, पु० बलावणेकरी

ली, स्त्री० देशभेदेकरून, जातिभेदेकरून, व्यवस्थितवाचकशब्दांचे भेदेकरून भिन्नभिन्नजे बोलण्यानिष्कार अनेक आहेत ते प्र० २, दुसऱ्याशी कोरीं करायाचो व्यवहार त्याचे वर्तनाविषयी असें करूं मी असें करीन, इ० रून केला असतो जो निषेध ती; ३, आशची कोरे रूपये घ्यावयाची बोली आहे; ३, कोणक आशीविषयी आशिया वदपक शब्दप्रयोग करण्याविषयी तशीही शकता ती, निषेधविषयीं प० ३, अशम पावसात जावे पडावयाची बोली नारी.

॥लीचाली, स्त्री० कोणक व्यवहारासंबंधी वर्तनाचेजे अबातर भेद ते सर्व उज्जरूनजी बोली ती.

॥लूनचालून, अ० आंत कोरीं गुलाचा नवे वित्ता शब्दाद्विण्यापाराचें उद्यउपणें; गुणाचें किं० क्रियेचें वि०; उ० तो बोलूनचालून सोदा आहे म्म० दुसऱ्याने सोदा झटले असतां मी सोदा आहेच असें उद्यउद्वेषणायाजोग; उ० लागले असतां बोलूनचालून दोन रूपये मागून घ्यावे परंतु चोरून एक पैसा डेरवील घेऊ नये; २, बोलणें आणि वर्तन यांच्यापाराने; चांगला, भला, इ० गुणांचे वि०.

बोवण, न० बोहोण.

बोव्या, पु० रा० लसणीची बी.

बोव्याळ, पु० वा० कांहीं एक विवाहादिभैमि-
लिकासुद्धें घरांत असत्येजी गडबड तो.

बोवणी, स्त्री० उजाडल्यावर दुकानदाराचे-
दुकानां

दुकानां दुन प्रथमतः होत्येजी विक्री ती; जिला दिवसनंतर होणाराओ उदीम त्याचे आदींचे समल असतें मानिलान.

बोहणें, नारणें.

बोहणी, स्त्री० बोहणी.

बोहणी, पु० छिंदे, रसकेत कापड, सरबळाद.

बोहणी, स्त्री० छिंदे, रसकेत कापड, सरबळाद. यती, घरी, इ० साऱ्या उदीमकरणाऱ्या यतींम एक जाति आहे.

बोहणी, पु० बोहणी.

बोहणी, स्त्री० बसुणी.

बोहणी, न० बसुणी.

बोहणी, न० म्हर्गाने बुसाचे पुढास का-
लियलेली कणीक कि० मृदुपनात, इ० ला-
बिसात ते.

बोहणी, पु० भोरीपी.

बोहणी, न० भोरीपी.

बोहणी, न० भोरीपी.

बोळ, पु० केवळ अरुंदजी गल्ली नो; २, डा-
डाचे ओपधोपयोगी शक आहेत ते प्र०; तु-
झा बरोबर बोलायास बोळ घानेला पाहिजे
इ० स्थळीं तुझा घरावर बोलनांना उरांतर
क पडेल.

बोळक, पु० की० कुपणांस षडत्ये किं० पा-
डितात जी मनुष्यादिक जावयाजोगती रवे-
डुकली तो.

बोळकें, न० लहानजें मृत्तांम्यादिकांचें थाली-
चें आकाराचें पात्रतें; २, ला० दंतहीनजें मु-
स.

स्य त्यास ह्म -

बोळणे, शाई कांहीं विकृति झाल्यामुळे बुळ-
बुळीत आणि घट्ट अर्शा होणे; २, बोधघणे,
३, ग० दही, शाई, पाणी, इ० सद्रव पदार्थांत
भाकर, लखणी, हात, इ० बुडविणे.

बोळवण, स्त्री० विवाहोत्तर नववधूचा अ-
त्यासहवर्तमान भर्तृगृही समुहूर्ताने प्र-
वेष्ट करण्याकरितां जो गमनसमारंभ क-
रितान ती; २, विवाहोत्तर वरपक्षीय वत्ता-
ल्यांची जी सत्कारपूर्वक पाठवणी करि-
तात ती; ३, गांवांत आलेली जी भुते
त्यांस सर्व ग्रामस्थमिळून अन्नादिबली
देऊन याजनगाजल भाष्ये दिवेवर पो-
हचिघण्याचा व्यापारस्त्री.

बोळवणी, स्त्री० आपल्या जवळून स्थलां-
तरी जाणारा जो शिष्टादिक त्यास बोळ-
विण्याचा व्यापार ती.

बोळविणे, आपल्याजवळून स्थलांतरीं
जाणारा जो कोणी आस, शिष्ट, अनिधि,
इ० त्यास सत्कारार्थ किती एक मार्ग प्र-
देशपर्यंत आपण समागमें जाऊन पो-
होवविणे; २, गृषणादिकांचा फांसा, इ०
कांची तोंडे न निघत, हत्तास, वस्त्रास, न
लागत अर्शा साफ, घट्ट वसविणे.

बोळा, पु० शाई घोटणे किं० छिद्र बुजविणे
किं० रंगादि भिन्नादिकारस सारविणे,
इत्याद्यर्थ गुंडाळीकरण घेतात जें चि-
मूट, इ० तो; २, कागद, इ० कांवर शाई,
इ०

इ० कांचा पडनोजो टिपका तो; ३, वस्त्रांचे
अस्ताव्यस्त झाले जें गुंडाळें त्यास ह्म०

बोळाचा, पु० ग्रामांतरीं जाणारा जो कोणी
त्यासमार्गी संरक्षणार्थ विवक्षितस्थलप-
र्यंत बरोबर कोणी सोबतीस देतात जो
शिपाई, माणसें, इ० तो.

बोळीहोन, पु० होनाचे नाण्यांत एक पोट
आहे.

बोळें, न० भाकर, पोळी, वडा, इ० कांस को-
रडेआस घेतात जें तूप, लोणी, दही, इ० तें.

बोड, पु० सं० विष्णूचे दहा अवतारांतिल न-
व्या अवतार तो; २, एक नास्तिकांत अंत
आहे; बोडावतार घेणे, धरणें, ह्म० भृत्या-
दिकानें बरे, वाईट, इ० कांहीं कलें असतां
ही उपेक्षेनें मोन धरणें; ३, २ लि० वस्तुतः
नसतां बुडीनेच कल्पिलेला किं० बुडीनें ध-
स्तेला असा बुद्धिसंबंधी जो कांहीं पदार्थ
तो.

बोड्य, पु० बोडवाब्दाचा अपभ्रंश; प्र० प्र-
थमार्थी

ब्योचा, २ लि० बियांचा.

ब्याणी, पु० हि० बयांना; प्रथमार्थी; व्या-
णा बांधणे ह्म० विकायास आले जें कां-
ही रस्त किं० रत्न खचित अलंकार तो अ-
मुक किमतीस हामी घेतो याहून अधिक
किंमत आल्यास तूं अन्यत्र द्यावा नाहींत-
र हा माझा झाला, असा मालधन्याचीं
संकेतकरून त्या पदार्थावर आपली मुद्रा क-

रणं
व्याणं, न० ऊंस, वांग्या, भिरचा, राता
ळं, इ० कांभे लावितात जे वाद, रोष,
इ० ने.

ब्र, पु० चकारशब्द.

ब्रह्म, न० सं० जेथे सत्व, रज, तम, हे
गुण नाहीत जेथे माया अद्विधा हे
उपाधि नाहीत जाला उत्पत्तिविना-
शादि विकार नाहीत अतएव ब्रह्मा-
स मनास विषय होत नाहीत परंतु आ-
हे खरे असे कांहीं पदार्थमात्राचे नि-
षेधास अवधिभूत चेतन्य आहे ते;
२, वेद; ३, हे कांहीं अद्भुत आहे अ-
से कधी झाले नाही आणि होणार
नाहीं याचे गुणाचा अंतपार लाग-
याचा नाही असा जो कोणेत पदार्थ,
गोष्ठ, यांचा ठायीं कोणेतस महत्वा-
चा वाटतो ते; ३० याचेच गाण्यांत तु-
ह्मास काय ब्रह्म वाटले आहे नक-
ले असे गाणार बहुत आहेत; ४,
सोबळे, ओंबळे, इ० विषयांचा झाला
असतो जो घोळकार ते; ब्राह्म-
ण या अर्थी ब्रह्मदेष, इ० सं० प्र०;
कोणेतकाने ब्रह्मी मिलणे स० ब्रह्मा-
नंदात अंतःकरणरुत्तीचा लय होई
अशा अवस्थेत पावणे; ला० गाणे,
इत्वरवजन, इ० रसांचा ठायीं नह्या-
न होणे.

ब्रह्मकपट, न० निर्बाह करण्यास परम
दुःशक, एकाएकी रूढन नाही, असे
कोणेतकाचे पाठीमागे जडते जे लचोड
ते.

ब्रह्मकपाट, न० ब्रह्मकपट.

ब्रह्मकर्म, न० ब्राह्मणाचे जे स्वानसंस्था
दिकर्म ते.

ब्रह्मग्रह, पु० ब्रह्मराक्षस.

ब्रह्मघातक, ३ लि० ब्रह्महत्यास; २, ब्र-
ह्मद्वेषी.

ब्रह्मघानकी, ३ लि० ब्रह्मघातक.

ब्रह्मघोष, पु० वेदघोष.

ब्रह्मघोळ, पु० आचारविचारादिविष-
यी जी अव्यवस्था तो; ३० न्या प्रयोज-
नांत सोबळे ओंबळे यांचा विचार
राहिला नाही सर्व ब्रह्मघोळ आत्म्या-
सभादिकांचा ठायीं एकाच बोळाचे
अनेकानीं एकाच, इ० रूप व्यवस्था
रूढन सर्व बोळुन्नागल्यामुळे होतो जो
कोळाहल तो.

ब्रह्मज्ञ, ३ लि० ब्रह्मघानक प्रथमार्थी.

ब्रह्मचर्य, न० जामध्ये मधुनाभाव हा
नियम प्रधान असे एक व्रत आहे को-
णी मुख्यत्वेकरून आचरितान को-
णी इतर व्रतांगत्वेकरून आचरितान.
२, मुज झाल्यापारून मुज रूढे पर्यंत
जो आश्रम ते.

ब्रह्मचारी, पु० ब्रह्मचर्य ज्ञान आहे तो.

ब्रह्मचौरली, स्त्री० फारचलद्वान पंचपा-
च, डची, गिरी, इ० पात्र त्यास स्त०
ब्रह्मइमोर, न० शष्प; परंतु मुख्यार्थी प्र०
नाहीं काही एक देणार नाही. मिळणा-
र नाही, अशा अर्थाची विवक्षा असतो
रणे, मिळणे, प्राप्त होणे, इ० धातूंचेया-
नी प्र०
ब्रह्मनेत्र, न० ब्राह्मणावर पाहतांच हा
ब्राह्मण असें समजायाजोगें जें इतर
जानि विलक्षण काहीं तेज असतेनें
कि० विद्या, तप, यांचे योगानें ब्राह्मणा-
चे अंगी जा प्रभावविशेष होतो तें.
ब्रह्मदंड, पु० प्रायश्चिन, श्राद्ध, तीर्थवि-
धि, इ० कांच अधिकारार्थ सभ्य ब्राह्म-
णास द्रव्यात्मकजो दंड द्यावा लागतो
तो.
ब्रह्मदंडी, स्त्री० एक आपधी आहे.
ब्रह्मदिन, न० ब्रह्मदेवाचा दिवस ते ;
२, वर्षप्रतिपदेचे दिवशीं प्रायः श्रव-
ण, करितात अमुक मनु झाले, अमु-
क मनु होणार, इ० भूतभव्यवर्तमा-
तें
ब्रह्मदेव, पु० सं० विश्वाची उत्पत्ति क-
रायासाठीं रजोगुण प्रधान ईश्वरानें
ते स्वरूप धरलें आहे तो; २, रा० ब्रा-
ह्मणदेव
ब्रह्मदेष, पु० ब्राह्मणावरगवर जो देष तो;
व० ब्रह्मदेषानु कुलक्षयः

ब्रह्मदेषी, ३लि० ब्रह्मदेष केला आहे
जाणें कि० करण्याचा स्वभाव जाचा
तो.
ब्रह्मनिष्ठ, ३लि० सं० निर्गुणब्रह्मस्व-
रूपी जाची सर्वकाळ निष्ठा आहे तो.
ब्रह्मपुरी, स्त्री० जेथें विद्वान्, तपस्वी.
अशा ब्राह्मणाची वसती आहे असा
जोग्राम, क्षेत्र त्यास स्त०
ब्रह्मपुरुष, पु० ब्रह्मराक्षसः
ब्रह्मप्रलय, पु० ब्रह्मदेवाची शक्तचर्यें
झालीं क्षणजे ब्रह्मदेवा रक्त्यां सर्व
विश्व नाहीसें होतें असाजो प्रलय
तो.
ब्रह्मप्राप्ति, स्त्री० ज्ञानानें अविद्यापा-
धीचा निरास झाल्यामुळें जीवास हो-
तो जो स्वस्वरूप साक्षात्काररूप ल-
भ ती.
ब्रह्मबीज, न० ब्राह्मणार्थीर्यापासून उप-
न्न झालाजो त्यास स्त०
ब्रह्मबंध, न० सं० मस्तकावरचें जें तालु-
स्थानचें छिद्र तें.
ब्रह्मरस, पु० कथा, पुराणादिकें करून
ईश्वरगुण श्रवण केल्यानें कि० गाढ-
ल्यानें अंतःकरणांत होतो जो रसवि-
शेष तो.
ब्रह्मराक्षस, पु० विद्वान असून अभि-
मानी अतएव मेल्यावर क्रूर पिशा-
च झाला तो; २, कवि, इत्याधारण

ब्राह्मणमात्र मरुत पिशाच झाला जो तो.

ब्रह्मरेखा, स्त्री० ब्रह्मरेषा.

ब्रह्मरेषा, स्त्री० उत्पन्न होत्येसमर्षा प्राण्याचे कपर्दी भोक्तव्य करव दुःखाचा लेख केला असतो जो कदापि खोटा होत नाही तो; २, ला० कदापि खोटे व्हावयाचे नाही असें जें भाषणादिक त्यास ह्म०; ३० माझे बोलणें हें ब्रह्मरेषा आहे कधीही खोटे होणार नाही.

ब्रह्मलिखित, न० ब्रह्मरेषा.

ब्रह्मलेख, पु० ब्रह्मरेषा.

ब्रह्मलोक, पु० सत्यलोक.

ब्रह्मयज्ञा, ३लि० ब्रह्मज्ञानी.

ब्रह्मगृत्र, न० सं० इन्द्रगृत्र; २, यजोपवीत.

ब्रह्मस्य, न० कर्ज; २, ब्राह्मणस्यत्वाक्रांत जो द्रव्यादि पदार्थ तें; ३, अधमर्षावर भाररूप झालेले जें ब्राह्मणादिकांचें ऋण त्यास ह्म०; ३० मी ब्रह्मस्वांत बुडालों आहे योतून काढाल तर फार पुण्य लागेल.

ब्रह्महत्या, स्त्री० ब्राह्मणाची जी हिंसा ती; २, नेणेकरून लागले जें पातक ती.

ब्रह्महत्यारा, ३लि० ब्रह्महत्या घडली आहे जें कारण तो.

ब्रह्मज्ञ, ३लि० ब्रह्मज्ञानी.

ब्रह्मज्ञान, न० सं० ब्रह्मविषयक जें ज्ञान तें; २, ला० ईश्वरसत्ता; देव यास पुढे करून प्रयत्न, लोकव्यवहार, यांची निंदा, अशा तात्पर्यांचा जा कोणी गोंष्टीसंगतो त्यास ह्म०.

ब्रह्मज्ञानी, ३लि० ब्रह्मविषयक ज्ञान झालें आहे जास तो; २, ब्रह्मज्ञानाचा गोंष्टी संगतो तो.

ब्रह्मा, पु० ब्रह्मदेव; २, सत्तावीस श्रोगंतला पंचविसाचा योग तो; ३, सनातनाचे विधण्यांत एक वेद आहे; जास सामता स्मरणतात; ४, होमादिकामध्ये एक ऋत्विज चरिला असतो तो; ५ ला० काही अघटित घटना करावयाचें सामर्थ्य जाचे अंगी असने त्यास स्तुत्यवसरीं कलिपुत्राचा ब्रह्मा असें ह्म०.

ब्रह्मांड, न० चतुर्दश भुवनात्मक अंडाकार जें ईश्वरानें रचनाविशेष केले आहेत ते प्र०; २, देहाचा मुखापासून वर मस्तकाचे कंबळीनें आरत जो भाग तें.

ब्रह्मानंद, पु० ब्रह्मप्राप्तीनें होतो जो आनंद तो; २, ला० अतिवाचित जो मित्र समागमादिजन्म आनंद त्यास ह्म०.

ब्रह्मी, स्त्री० को० रचडसावळी स्मृती एक बेल आहे ती.

ब्रह्मोपदेश, पु० सं० ब्रह्मज्ञान विषयक जो

उपदेश तो.

ब्राह्म, ३लिं० ब्रह्मदेवसंबंधी किं० ब्राह्मण संबंधीजें शास्त्र, तेज, मंत्र, इ० नो; उ० दुःसरा वेष घेऊन जरी ब्राह्मणपणा लपविला तथापि ब्राह्मतेज आकायाचें नाही. ब्राह्मण, ३लिं० हिंदुजातींत श्रेष्ठ जाति आहे.

ब्राह्मणकौसारा, पु० रा० शूद्र स्त्रियांनी ब्राह्मणाचा स्त्रियांसारखें नेसणें नेसण्याचा ज्ञ प्रकार तो.

ब्राह्मणजन, पु० दुसऱ्याचे घरी पाणी भरवें, वस्त्रें धुवावीं, इ० कामाचर उपजीविका करणाराजो ब्राह्मण तो.

ब्राह्मणजनकी, स्त्री० ब्राह्मणजनाचें जेंकर्म ती.

ब्राह्मणजाई, ३लिं० ब्राह्मणापासून शूद्रांचाटायीं झाला तो.

ब्राह्मणदेव, पु० रा० एक आमदेव आहे जाचा पुजारी ब्राह्मण असतो.

ब्राह्मणभोजन, न० धर्मार्थजें ब्राह्मणांस भोजन घालितान तें.

ब्राह्मणसंतर्पण, न० ब्राह्मणभोजन.

ब्राह्मणी, ३लिं० ब्राह्मणसंबंधी जीं शाल. वेष, भाषा, इ० नो.

ब्राह्मण्य, न० ब्राह्मणपणा.

ब्राह्ममुहूर्त, पु० पहारेचे चार घटकारात्री पासून दोन घटकारात्रपर्यंत जो काल तो.

ब्राह्मविवाह, पु० वरापासून काहीं न घेतां कन्येचे अंगावर यथाशक्ति अलंकार घालून कन्यादान करावें अशाविधीनेजो विवाह तो.

ब्राह्मी, स्त्री० एक ओषधी आहे.

ब्रीद, न० बिरुद.

भ. न० सं० नक्षत्र २. मेषादिक जे राशिते प्र०
भकणें, बहकणें.

भकाकौं, अ० रा० अनु० कोरडे जें कांहीं एक चू-
र्ण त्यांत आघातादि झाल्या, ठणें, नाका
तोंडांत जाणें, इ० धातूंचें वि०.

भकाटी, स्त्री० पोटांत कांहींच अन्नांश नाहीसा
झाल्यामुळे जी पोटास खळी पडत्ये ती, वस.
पड. धातुयोगी प्र० पाट भकाटीस जाणें व० भ
काटीनें युक्त होणें.

भकाभक, अ० अनु० अनेकवार धूळ इ० चूर्ण उ
धकणें, वकावक ओकणें, कि० कांहीं एक पासू
न अग्निज्वाला धूर. यांचे कळोळ बाहेर निघ
णें इ० कांचें वि०.

भकारी, स्त्री० रा० भाकरा कि० भोगयांग संके
तानें ह्म०.

भकावणी, स्त्री० बहकावणी.

भकाळणें, रा० पाट कि० तदिशिष्ट मनुष्यादि भ
काळीनें विशिष्ट होणें.

भकाळी, स्त्री० भकाटी.

भकण, भकटिर्गी, भकून, भकर, अ० भ
काभक परंतु एकवार कत्वविबक्षित असतां
च प्रयोग.

भकूम, ३ लि० सामान्यरीतीपक्षां दिदी दुपटीनें मो
ठा आणि बळकट, दृढ, असा जो भाकर, ओ
झे, धग, मनुष्यादि शरीर, इ० पदार्थ तो २. रग
द होई असा पुष्कळ.

भक्त, ३ लि० जो ना देवादिकाची प्रातिपूर्वक सं
या करितो तो त्याच्या भगवद्भक्त, गुरुभक्त, पि
तृ

तृभक्त, हरिभक्त, इ० स०

भक्तकाजकेंवारी, ३ लि० आपले भक्तीनें क
र्माविषयी आहं पक्षपात जास असा जो ईश्वर,
गुरु, साधु, इ० तो.

भक्तवत्सल, ३ लि० आपल्या भक्तीवर दयाकर
वी असा स्वभाव जात्या असा जो ईश्वर तो.

भक्ति, स्त्री० आवड, २. ननुर्वक ईश्वर, गुरु, इ०
कोस भजण्याचा जो प्रकार ती ३. ईश्वर प्राणी
चे जे धर्मसांगितले आहेत त्यांचा रायी जी अंतः
करणाची निष्ठाती.

भक्तिभाव, पु० ईश्वरादि भक्तिविशिष्ट जे अंतःक
रणाच्या भावतो, उ० भक्तिभावे शरण गेलें ह्म
ईश्वररूपा करितो.

भक्तिमंत, भक्तिमानु, ३ लि० ईश्वरविषयक
भक्तिआहे जास तो कि० जाविषयाची जागा अ
वडतो तद्विषयी.

भक्तिमार्ग, पु० ईश्वरप्राणीविषयी ईश्वर भक्ति
रूप जो उपाय तो २. विधीची आज्ञा असा कि०
नसो परंतु मी करतो यणेकरून ईश्वर प्राणिविद्वा
ईल असें मनांत ठरवून त्या प्रकारें भक्तीनें काम
करण्याची जीरीत तो.

भक्त्या, पु० देवभक्त्या.

भंग, न० उपदेशादि कारणाने शरीरास पडतें जे
छिद्रते २. सं० पेश्वर्य ३. स्वयेचें उपभ्रत.

भंग, पु० कांहीं एक पदार्थ शोष, इ० कात्या जो ध्वंस
तो २. भुकुटी, अंगुली काप, इ० कात्या जो पावने
पणा तो, पनोभंग, उल्साह भंग इ० ग० ३. कोण
क पदार्थाच्या कात्यांतरीं भंग होईल असें सभाव्य

मान जें भय तो, निषेध विषयीं प० उ० लोकाडी का मकराचें व्यापक्षां दगडी कामास भंग नाही हें का मकरायास तुलाकाय भंग झाला ह० तुलाकाय जर झाला असा अर्थ, संसार इ० भंगास जाणें ह० भग्नावस्था पावणें ४, स्त्री० एकमादक औषधी आहेती.

भंगट, भंगड, ३ लि० भोगव्याची, ओटाची, असं व्यसन आहे जास तो.

भंगण, पु० मेषादि वागरात्रींच्या जोसमुदाय तो, २. सूर्यादिकांनीं मेषादि वागरात्री भोगून पुनः पूर्वस्थानीं यावें इ० रूप जो त्यांचा फेरा तो.

भंगणें, भंगास जाणें

भगत, ३ लि० देवभक्त्या.

भगतकी, स्त्री० देवभक्त्याचें कर्म ती.

भगदाड, भगदाड, न० भगाड.

भगदर, पु० जेणें करून गुद आणि वृषण यांचे मध्ये शिरेवर भोक पडतें असा एक गोग आहे तो.

भगभग, स्त्री० मिरची इ० तिखट पदार्थांच्या संयोग इ० कारणांमुळे हलका दाद्यवयवास सुटले जी आग ती.

भगभगणें, भगभीनें युक्त होणें.

भगभगाट, पु० भगभगीच्या जो अतिशय तो.

भगभगीत, ३ लि० बहूत तिखट झाला जो भाजी इ० पदार्थ तो.

भगभाग्य, न० स्त्रीनें द्रव्यवानाशीरतून कि० पुरुषानें आपली बहीण, बायको, इ० तालेवाराचे अंगारवालीं घालून मिळविलेली जी संपत्ति तीस-
ह०

भगरा, पु० आंत काही स्निग्धांश नाहीं सा झाल्यामुळे पिंडकरून लागले असतां होऊन ये गिळू लागले असतां गिळून ये, असा भाकर, आडू, चुनमा, इ० कोच्या कोरडा होतो जो चुर तो.

भगल, न० स्त्री० जो कोस ठकवायासाठीं केले जें दोंग तें, ती, कोणे काची भगल उडणें ह० केले लें दोंग बाहेर फुटल्यामुळे त्याची बचेरी होणें.

भगल भावार्थी, ३ लि० पोटांत लबाडी असून बाहेर भावार्थ दाखवितो तो.

भगली, भगल्या, ३ लि० दोगी.

भगवंत, पु० ईश्वर, २. ईश्वरप्रसादानें अलौकिक कामार्थ जाचें असं जें साधु ऋषि, इ० त्यांस ह० भगवंताची जी कृपा ती भगवत्कृपा, भगवत्पत्ता, भगवदिक्षा, भगवद्रूप, भगवन्माया, भगवद्रक्त, भगवद्रक्ति, इ० समास.

भगवती, स्त्री० देवी, २, आंत मीठ इ० पदार्थ न घालितां, काहीं उपचार न करितां, केवळ वाळलेल्या तोंबड्या मिरचांची करितान जी पूड ती.

भगवा, ३ लि० काचेचे रंगासारखा जो रंग तो, २. तद्विशिष्ट जें वस्त्र इ० तो, कोणें कानें भगवें करणें ह० संन्यासी होणें.

भगवान्, पु० भगवंत.

भगसाळी, पु० गुजराथी वाण्यांत एक जाति आहे

भगाड, न० भिन, कुपण, शेत, इ० कोचा बांध इ० कोस आरपार दिसायाजोगें पडतें जें मोठें भोक कि० सिंधार तें, २. गांढा, गोळा, इ० लागल्यामुळे कि० रोगादिकांनीं शरीरास मोठें पडतें जें भोक तें.

गास , न० लोफ इ० कांचे गोळ्याने पडले जे मोंटे
भोफ ते , २, ३ लि० उद्दस जे गृहद० तो .

गिनी , स्त्री० बहीण .

गी , ३ लि० भंगट , २, पु० हळालखोर , ३, स्त्री०
एकाच अर्था विषयी वाक्य प्रयोगाचे जे अनेक प्र
कारने प्र० उ० , तो जाऊ आणि न्याणे जावे याभं
व्यामाच दोन परंतु अर्थ एकच , ४, गणितानुग
त ग्रहणादिकांची उपपत्ति समजावी म्हणून त्या
विबादिकांचे चिच रेंखितात ती .

गीरथ प्रयत्न , पु० भगीरथाचा जो भगीरथा
आणाय करितो प्रयत्न तो , २, ला० पराकाष्ठेचा
प्रयत्न तो , ३०, ही वस्तुमलाभगीरथ प्रयत्नाने
मिळाली .

गोट्ट , न० भंगदरादि रागासुळे जे भंगरागसंभं
कं छिट्ट पडते ते

गम्न , ३ लि० जाचा भंग झाला तो , २, ला० युद्धादि
कोन पराजय पावला तो .

गंग्या , ३ लि० भंगट .

गचक , न० सं० नक्षत्रमंडल किं० राशिमंडल ते .

गजक , ३ लि० सं० ईश्वरादिकांचे निष्ठेने भजनक
रितो तो .

गजणे , ईश्वर , गुरु , इ० कांस पीतिपूर्वक श्रद्धेने
नामग्रहण , स्तवन , शुश्रूषा , इ० हागसेवणे , १,
कोणक अर्थ स्वसंबंध विषय करणे , या अर्था प्रा०
घं० प्र०

गजन , न० सं० भजण्याचा जो व्यापार ते , २, को-
णेक इष्टदेवतेचा नामाचा जो घोष ते , ३, ईश्व
राचे नामाने घटित जी वाक्ये कोणीसाधुनीरचि
ली

जी असतात ती व० , ४, अंकभागण्याचा व्यापा
र .

भंजन , न० भजन करण्याचा जो व्यापार ते , २, जोप
दार्थाचे संयोगाने जोपदार्थातील दुर्गुण जाऊन
विशेष गुण प्राप्त होता तो त्याचे , ३०, कडवे गुणगा
स गोडा करण्यास भंजन राख .

भजनी , ३ लि० नामघोषरूप जे भजन त्याचा दायी
निष्ठा जाची असा जो संत , गोसावी इ० तो , २,
कोणीकिसयागार , कोणीसाधु , कोणी मोविक .
इ० पाहिला असता त्याचे नादी लागवे अशास्य
भावाचा जो मनुष्य तो .

भजनीय , ३ लि० सं० जाचे भजन करण्यास योग्य
असा जो ईश्वर , गुरु , गजा , इ० तो .

भजे , न० हर भत्याची डाळ इ० कांचे पीठ उदकादि
कोन पातळ कालवून योगे इ० कांची चकती इ०
त्यान बुडवून नेळ , तूप , योन नकून काढितात
ते कि० तसेच पातळ पीठ थोडे थोडे नकून गो
ळी करितात ते .

भट , पु० ब्राह्मण . परंतु मायः भिक्षुकी करून उद
रनिर्वाह करितो त्यावरच व्यवहार , ६० भटास
दिली ओसरी आणि भट म्हणू म्हणू पायपसरी ,
भिक्षुक ब्राह्मणाचे नावापुढे हापनिष्ठा म्हणता
गतो : ३० , रामभट , तुझे कामात भटपडा इ० म्ह
लीं तुझे काम भयाभगास जा ओं , ३, सं० यो हा .

भटकणे , कोही एक कारणसुळे स्वयामादि स्थला
पासून भ्रष्ट होऊन कोणतेच एके स्थलीं स्लेथ न हो
ई अशादरीते पावणे , जेणे करून देवादेशा गोषी
गोच फिरतो .

भटक्या, स्त्री० मारणें कि० मारीत फिरणें यांचा यो
गी प्र० अ० भटकत फिरणें, नित्ये अनेक वचनां
त प्र०

भटजी, पु० भटास गौरवानें स्त्र०

भटपण, न० घामादिसंबंधी जें उपाध्येपण तें.

भटारखाना, पु० भंडारखाना.

भट्टी, ३ लि० भट जोत त्संबंधी संप्रदाय, आचारवे
प, इ० तो, २, स्त्री० भट्टी.

भटोबा, पु० भटासच भटपणा मुळें राजकी या
दि व्यवहारांविषयी अनभिज्ञता वर्णनाचे प्रसं
गी स्त्र०.

भटारा, पु० भटास निदेंने स्त्र०.

भट्ट, पु० विद्वान् भिक्षुक यांचें नावापुढें प्रतिष्ठा
शब्द लागतो. क्वचित् केवल्याचाही प्र०

भट्टाचार्य, पु० दिग्विजयी जो महापंडित त्यास हें
नाम देतात.

भट्टी, स्त्री० त्यात्या पदार्थास अग्नि संस्कार होऊन
रसायनादि सिद्ध व्हावें झणून त्यात्या पदार्था
चा काष्ठादिसह वर्तमान करितात जो रचना
विशेष ती, २, रसायनादि याचून कृतीची जी इ
तिकर्तव्यता ती, ३, विड्याचीं पानें केळीं इ० आं
त उडव धरून पिकावी इ० कारणान् स्व जो त्यांचा
तृणादि वेष्टनानें रचना विशेष करितात ती, ४.

भडभुंजा, हलवाई, लोहार, कोमार, इ० कांचें
ते ते पदार्थ अग्नि संस्कारानें सिद्ध करण्याविष
यी अग्नीस केंले असतें जें स्थान ती, ५, त्यात्या
द्रव्यादिकांवर कृतीनें संस्कार होऊन त्याचा वि
वक्षित कार्यरूपें करून होतो जो परिणाम ती.

उ०, पागोटें बांधले स खरें पण चागली भट्टी उत
रली नाही.

भंड, न० कांहीं दुष्ट कर्म बाहेर पडणें इ० कारणामु
ळें लोकांत होतें जें हंसें तें.

भडक, ३ लि० लालपणाचे अनिवायाचें योक्तक
रंगाचें कि० तद्विशिष्ट वस्त्राचें वि०, २, रंग, कला
वत् इ० कांचे योगानें भव्य, तेजः पुंज, दिसतें जें
वस्त्रादि तो, ३, स्त्री० रंगीत वस्त्र इ० कांची जी व
काकी ती, मारणें धातुयोगी प्र०.

भडकणें, अग्नीनें कि० अग्निविशिष्ट काष्ठादिका
नीं मोठ्यानें सवेग पेटणें, २, भडकणें, ३, सयां
दिकांचे ते जाणें आपले प्रकाशकनेनें विवक्षित
देश व्यापे अशा प्रकारें प्रसृत होणें, ४, योडा
फोज, इ० कानीं उषळणें.

भडकण, भडकन, भडकर, भडदिनी,
भडदिशी, अ० झडकन अग्नि अकस्मान् जो
मोठा जाळ होई असें पेटण्याचें वि०.

भडका, पु० गृहादिकांस अग्नि लागला असता
मोठी होत्येजी आग तो, २, तिखट, स्वाजरी,
कुयली, इ० अंगास लागल्या मुळें कि० पित्तको
षादिकांचे अनिवाया मुळें अंगाची होती जी अ
विगथित आग तो.

भडकाचणें, चाखविणें.

भडक्या, स्त्री० भटक्या.

भडंगभिकार, न० भडंगभिकारी, पु० फकीर
गोसावी, इ० जें भिकारी तें तो.

भडगा, पु० रा० भडका प्रा० द्वितीयार्थी.

भडडड, अ० तोफ इ० कांचा शब्दाचें अनु० यानें.

उड. इ० धातूंचें वि०

उडपुगण , न० लोचचलाच प्रा० अप्रमाण जी कोणी गोष्ट सांगतो तीस निदंने ह्य०

उडभड . अ० अनु० मगळ मोठ्याने ओकणें , पाणी ओतणें , इ० किं० मोठ्या स्वगने कोणी ग जें भरेल, जाणें एकूनयें तो एकल . इ० विचार न करितो बोल . इ० धातूंचें वि०

उडभडणें , अग्नि किं० गृह इ० मोठ्याने पेटणें .

उडभडौं , अ० भडभड .

उडभडाट . पु० अग्नीचा अतिशयित जो भडका तो . २ . तोफा इ० कोचें भडभड शब्दाच्या जो अ निशयतो .

उडभडावणें , भडभडे प्रसाकरणें .

उडभडीत , अ० भणभणत द्वितीयार्थी .

उडभड्या , उलिं० भडभड बोलण्याचा स्वभाव असून अंतःकरणाचा निष्कपट तो .

उडभुंजा , पु० कुटाणें पोहे . आह्या . इ० करून विकाल्या हा उदीमकस्तन उपजीवन करितो तो .

भंडमा . स्त्री० को० उभस्वना .

भडमार . पु० कोणकावर पराभवार्थ तोफा .

भोंडे . इ० कोच्या किं० शब्दाच्या अतिशयित जो मारतो .

भडवळ . स्त्री० को० जमीनवाळल्यावर ती भंग पडती ती .

भंडवा . स्त्री० को० भंडमा .

भडवा . पु० पेठ्या . कसबाण . याचा साजींदप

णावर उपजीविका करितो जो पुरुष तो .

भडस , स्त्री० को० भडभुजा पोहे इ० करायाचा समर्थ चुलीखाली जें घालितो जळण ती . २ . शेताची जमीन भाजावासाठीं शेतांत भरिता त जें कवळती , तें कवळ ओले पणीच शेतांत पसगयाचें असतां प्र०

भडाका . पु० भडसा .

भडाग . स्त्री० रा० अंगाच्या अतिशयित जो भडका ती .

भडाग्न . स्त्री० पेंतास अमचक जो अग्नि देता ती .

भडाग्नि . पु० भडाग्न .

भडाड . पु० भडभडाट .

भडाडणें , भडकणें प्रथमार्थी .

भडाडौं , अ० भडाभड .

भडाभड . अ० भडभड . २ . एकाचें पाठी मागून दुसरा दुसऱ्याचें मागून निसर्ग अगाप्रका रें व्यसने कोणे कोने देणें , घणें वाहरवणें पडणें . इ० कोचें वि०

भेडार . पु० हळदीची पूड . २ . न० आमदारखा ना . उ० . भेडार भरपूर कालकेंटकदूर .

भेडारखाना . पु० जेंथें सोबळें , ओवळें , शिष्ट अशिष्ट . इ० कोची ताट्टा व्यवरळा नाहीं असा जो कोणी एकच्छली जेवणाखाण्याचा कारखाना असतो तो .

भेडारमाड . पु० को० मद्यकाटावासाठीं मद्य लेंळा जो माडतो .

भेडारवडा . भेडारवाडा . पु० को० गांवत

भंडाच्यानेच परांची आळीवसली असत्ये तो.
 भंडारा, पु० गोसांवी, कि० बेंगरी, आसपासचेस
 वसतातीय भिळवून करिनात जो भोजनसमा
 र्थता. २. भंडाररथाना.
 भंडारी, पु० मयकादून उपजीविका करणारीए
 फत्तानिआहे. २. स्त्री० लहानफडताळ; ३. वा
 ल्याची भंडारठेवावयाची कानड्याची पिशवी
 आहे.
 भंडारडा, पु० मयकादपारा जो भंडारी त्यासनिंदे
 नेह्ण०.
 भंडावणें, एकाघास अनेकउपद्रवदेऊन वासणे.
 भंडी, स्त्री० अंत्याक्षरी.
 भंडीमार, पु० भडमार.
 भंडेराक्षर, पु० कोणएकाचें राक्षसापेक्षा ही उ-
 दनेकस्तवणें वा करावयाचें असता त्यास ह्ण०.
 भंडोळ, स्त्री० की० भडवळ.
 भणंग, पु० भिकारी.
 भणंगभिकार, न० भडंगभिकार.
 भणंगभिकारी, पु० भडंगभिकारी.
 भणभण, स्त्री० भणभणाटप्रथमार्थी; २, अ०
 स्त्रुळाचें अनावृतपणामुळें रूक्षपणें सोठ्यानेंश
 ळहोई असें वात्याचे वाहण्याचें वि०. भणभण
 करणें ह्ण० घर इ० कानें भणभणीतदिसणें मा
 जाइ० कानी घोंघें करणें.
 भणभणणें, मक्षिकासमुदायानें भणभणअशा
 अत्याचें युक्तदोणें; २. तिखटभक्षिणें, कि० ताप
 येणें, कि० चारखविणें, इ० कारणांन कानडिला
 नी आत भणभण शब्दहोनो असें वाटे अशाच
 येनें

येतें पावणें; ३. सूर्योदय झाल्यामुळें कि० बंदजोन
 लावल्यामुळें स्वच्छ दिसा या जागें दिशांस प्रकाश
 वेशिष्ट्ययेणें.
 भणभणविणें, कानडाल भणभणे असेंचा
 खविणें कि० मस्तकास चोळणें इ० करणें.
 भणभणाट, पु० मक्षिकासमुदायकृत जो भक्षि
 शयित भणभण शब्दतो; २, वा० घरातील माण
 सें बाहेर गेल्यानें कि० गेल्यानें गृहादिस्त्रुत्यास ये
 तो जो भणभणीतपणानो.
 भणभणीत, अलि० शोभेसकारण जी मनुष्यादिका
 ची वसती तिचें अत्यल्प कि० केवळ अभावशा
 ल्यामुळें ओकें दिसतें जें गृह, बंगला, इ० स्त्रुळतो
 २. भणभणत्या जादिशा ल्याचें कि० स्वच्छ उजे
 डण्याचें वि०; ३, न० दिशांस येत्ये जी भणभणी
 तपणा रूप अवस्थानें.
 भणाणा, पु० भणभणाटप्रथमार्थी; २. मैन्याम
 इ० कोस कोही अकस्मात् मांठें भय प्राप्त झाल्या
 मुळें चवघानी चोंही कडे पळतसुटावें अशी
 जी अवस्था होत्ये तो.
 भणाणणें, भणभणणें.
 भदकन, कर, दिशी, अ० बदकन.
 भदभद्, भदभदा, अ० बदबद.
 भदरणें, की० भादरणें.
 भदाभद्, अ० बदाबद.
 भदाभदा, अ० बदाबदा.
 भदें, न० गोपळी, गोसांवी, इ० आंतअग्निपेटवू
 न तळहतावर घेतान जें खापर तें; २, झिजल्या
 मुळें, आपटल्यामुळें, जाचे कोठ मोडले, पोचेंपड
 ले,

ले, असंजे मडके, तांब्या, इ० भांडे, चूळ, इ० तें; ३, कृटणे, शिथिल होणे इ० कारणा मुळे जागमून स्वरबोद येऊ लागवा अशा दर्शनें विशिष्ट झाले जें कें ट, मृदंग, इ० कांचें स्वरूप तें; ४, कोणक व्यवहार, मनुष्य, इ० कांची उत्कर्षदर्शा जाऊन केवळ दुर्दशेनें विशिष्ट झाले जें त्याचें स्वरूप तें; ५, त्याचे एकदां अस्वरूपये फसले त्या मुळे त्याचे व्यवहाराचें अटं-झालें.

भद्र, न० मभामंडप, टेवालय, इ० कांचे खोच, तुळई, इ० व्यवहारेकानीं भिन्न भिन्न जे स्थल विभाग ते प० २, स० शुभ.

भद्रमोथा, पु० नागरमोथा.

भद्रा, स्त्री० करणामधले मालवें करण त्या ० प० अनेकचचमोतः २, दितीया, सप्तमी, द्वादशी, या निधी वल्यकीः ३, कोणकाचे कपाळीं भद्रास्यो देवहीन, परवु त्या ममभावना असतां देवयोगाने त्या भावा विघ्नाने होती तें व्ही न०.

भद्रासन, न० स० भिहासन.

भद्राक्ष, पु० रुद्राक्षासारिखा एक मणि आहे.

भद्रा, ३ लि० कपाळ करंटा.

भद्रका, पु० भवका.

भद्रकारा, पु० भवकारा.

भद्रकी, स्त्री० भवकी.

भद्रका, पु० अकस्मान् अग्निमोठयानें पेटव्या मु जें कि० तप्तपदार्थावर उदकादि पडणे इ० कारणा मुळे अग्निशिखाचा कि० वाफाचा एकदां संवेगाने उठतो जी पुज तो २, कोणक्यासिर-व्या इ० कांचे कोणडे चूर्णावर आघातादि क्षा

व्यामुळे तसाच त्याचे सूक्ष्मांगांचा वेगाने उठतो जी पुज तो ३, अग्नि स योगाने गुलाबपाणी, अर्क, इ० काटायाचें जें वषट्यास नव्याने आत वाफ उतरणाचे संबद्ध असतें जें पाव तो

भद्रकारा, पु० भवकारा प्रथमद्वितीयार्थी.

भद्रकी, स्त्री० भवका प्रथमद्वितीयार्थी.

भंबाळ, ३ लि० सामान्यरीतीपक्षां मोठा भव्य जो वस्त्राच्या रेशीम इ० निर्मित काठ, पदर, इ० पि० चिनाची रेषा, अक्षर, इ० कि० नद्विशिष्ट वस्त्र, चित्र, इ० तो; २, कारचमोठें जें गूढ, स्थूल, पाव, मचक, कारभार, इ० पदार्थ त्यास कचित् क्ष०

भंबेरी, स्त्री० वचंगी.

भंब्या, ३ लि० वंब्या प्रथमार्थी.

भंभाळ, ३ लि० भंबाळ.

भंभेरी, स्त्री० वचंगी.

भंभ्या, ३ लि० वंब्या.

भय, न० कोणकापासून आपल्यास भेदी पणाने कि अविष्ट प्राप्त होईल अशी संभावना जाणवतें तें स्वरूप अंतःकरणांत जो भाव विशेष उपपन्न होतो ते २, जागमून अविष्ट होईल अशी संभावना असल्याचे अस्मिन्नरूप जें श्याव्यास निमित्त तें ३, या नाटने कोही भयनाही खुशाळ तावे ३, जागम कि० दुर्दशेस निमित्त जें कोही एक ने त्याच व्हाय वया जोगा जो कोणक अर्थाचे अंगी योग्यता विशेष असता तें ५, याचरास सांगला जा वीसे घाला लणजे शोभरचें भयनाही, अथवा स्वविषे ६, भय निमित्ताचे पदार्थांना ते लोभिडे असें करणें.

भयंकर, ३ लि० ताचे दर्जादिके कळत भय उल

न होतं असा जो उग्ररूपा व्याघ्र, गजस, क्रूरश
 वृ, रुत, उमशानादि योगश्छल, ३० तो.

भयचक्रित, ३ लि० भयं करूनचक्रित झाला जो
 तो.

भयप्रदर्शन, १० भिऊन प्रवृत्त कि० निवृत्त व्हावें
 इतक्याच उद्देशानें भयदाख विण्याचा जो व्या
 पारतः १. कोणे कांनं भ्यावें क्षणून करून ठेविता
 त जे वृत्तगावणें ते.

भयभीत, ३ लि० भयनिमित्ताचा योग झाल्यामुळे
 जो भ्याला तो.

भयाग्नि, १० ३ लि० भयान.

भयान, १० उजाडी मुळे भयवाटाया जोगा गृहादि -
 स्थलावर जो विशेषितपणा उसतव होतो तें, २.
 ३ लि० तद्विशिष्ट जें उजाड गृह, ३० स्थल तो.

भयानक, ३ लि० भयकर, २, १० शंभारादि नवरसा
 ताल एकरस आहे.

भयाभंगास, अ० जाणें, पानुयोगी प्र० अ० अमल
 ला जो सपनि, सननि, संसार, ३० तें अनेक प्रकार
 रें नाश होऊन नाहीं होणें.

भयाभयौ, अ० करणें, करीत, जाणें, फिरणें,
 ३० वाचा योगी प्र० अ० अन्वाची, ज्ञान्याची,
 ३० सोई नाहीं क्षणून देण्यापावून दीनशब्द करी
 त दशादिशा फिरणें.

भयाभीत, ३ लि० भयभीत.

भेय्या, १० पूर्णय्या.

भर, १० बहरप्रथमार्थी, २. सर्वविषयां पक्षां हेच
 गोट अतएव सर्वदा हेच करणें हेच भोगावें ३० रु
 द कोणेक विषया विषयी अंतःकरणांत भाव अस

तो

तो तो ३०, पोगांचा ना० खंकाकडे जसा भर अस
 तो तसा विषेकडे असत नाहीं कोणे कांनं कोणे कगो
 द्वाविषयीं भर घेणें स० अतिशयानें ती गोष्ट करून
 गणें, कोणे कांनं कोणे काच भरीं भरणें स० मी कोण,
 करतो काय, ३० विचार न ठेवता त्याच छेदी लागणें
 कोणे कांनं कोणे कगो द्वाचे कि० मनुष्यादिकांचे भरीं प
 डणें स० दुसऱ्याचीं सांगी कि० देखयोग ३० कारणानें
 विचार करून त्या त्या विषयीं प्रवृत्त होणें, भरीं घालणें
 कि० देणें स० भरीं पडे असा करणें, ३, भारचतुर्थार्थः
 ४, गोमहिष्यादि पत्रेंस पान होत्ये जी का मु कावस्त्रा -
 तो, ५, स्त्री० संख्यापरिमाण, ३० कोची न्यूनोशाचे प्र
 रणानें जी पूर्णता ती, ६, त्या न्यूनतेचा प्रणार्थ जो
 ओत घालिताना दव्यांती, ७, भरगतप्रथमार्थः ४,
 त्यची, जातें, वाप, ३० कोचे मध्या अवकाश, साडा
 चें अळें, ३० भरजें जावें क्षणून ओत घालिताना जे मा
 ती, थोडे, ३० ती, कोणे कांनं कोणे काची भर करणें स०
 आपले अहित करून घेऊन सर्वस्व दुसऱ्यास देणें ३०
 आजपर्यंत आपणही कोडीं र्यालें नाहीं दुसऱ्यास ही
 कोडीं दिले नाहीं शेंवटीं पोगांची भरकला, कोणे का
 स कोणे कगो द्वाविषयीं भर घालणें कि० देणें, स० सं
 मानादि दाग उजे जन देणें, भरीं सपडणें स० दव्यादि
 विषय कोणे कव्यच हासदिकांची पूर्णता कगया साडी
 ति कडे स्वरचला जाणें कि० कोडीं ए कगो द्वा, कोणे का
 चें वचन अंगी कारून आपण तसें बंधाकोन दोणें
 जेणें करून तदनुशोधानें वागाचें जागणें, भरीं स घा
 लणें स० भरीं सपडे असा करणें, ९, ३ लि० परिमा
 णत्वे करून विवक्षित जी कोडीं अर्थ तदाच करण
 व्हापुटें याचा योग होऊन विशिष्टाचा अर्थ त्या त्या

परिमाणानें

परिमाणानें परिमित असा होतो. किं० क्वचित् द्रव्यादिगतपरिभाषां तात्पर्य असतें, क्वचित् तद्भाषिगत परिभाषां तात्पर्य असतें; ३०. तोळाभर सोनें, पायलीभर धान्य, कोसभर वाट, ३० हें वर्तमान गांवभर झालें. पृथ्वीभर सोरांचा उपद्रव आहे, किती एक शब्दांचे मागे याचा योग झाला असतां विशिष्टापासून ईषन्न्यूनता रहित परिपूर्णावस्थापन्न अशा तत्तदर्थ्यांचा बोध होतो; ३०. भरकचेरी, भरअमदानी, भरदोलत, भरमूठ, इ०.

अमदानी, स्त्री० भरावस्थेस आली जी अमदानीनी.

अम्मल, पु० अमलाची जी भरवस्था तो.

कचेरी, स्त्री० मनुष्यानी भरलेली जी कचेरीनी.

कटणें, भरकडणें, लगेने यथाकथंचित्नीती क्रियाविक्षिप्त असतां लिहिणें, नोमरणें, रेंग्याटणें मारविणें, इ० किती एक धानूंच अर्थ याचा प्र०.

कण, कन, कर, दिन, दिनी, दिशी, अ० येणानें, पक्ष्यानें, उडणें, नृणादिकांनीं पेटणें, इ० कांचेवि० २. भरकन.

कुंब, ३ लि० श० लोभ, काम, कोप, इ० हृदयांत झाले असता ही त्यांची अभिव्यक्तिकांत एकाएकी होऊं देत नाही आणि जांचे योगानें हलकंपणा येता अशा जा हंसणें, उड्यामारणें, इ० चेष्टा त्या करीत नाही असागें भीरपकतीचा जो पुरुषादिकनी.

रकूम, ३ लि० या० भरकुंब.

रकोंडा, पु० या० वृस.

रगच्ची, ३ लि० अर्धाकळाबनू आणि अर्धें इतरसुवमिळून, विणून केलें लाजो किनर्याप, कोळा, पा

गोटें

गोटें इ० वस्व तो.

भरगत, स्त्री० न० को० गलबत, गाडा, संसार, पोट, इ० जें तत्तत्सदार्थीचे समावेशाविषयी पावले करून विवक्षित त्याची व्याख्यापदार्थांनी जी पूर्णताती; २, भरपंचमार्थ; ३, को० न० गलबत, गाडा, इ० कोबर भरगती साठी भरतात जो जिच्च सतें.

भरगांव, पु० भरवस्ती कि० भरवस्तीनें विशिष्ट जो गांव तो

भरघोंसानें, अ० को० लोकांतमिळविलेली जी प्रतिष्ठाती नगमाविना देशांतरास जाणें, मरणें, इ० कांचेवि० २, चंद्रयाची उद्यानिशी.

भरचक्या, ३ लि० चिरंबंदी जें भोजन तो; २, लडूकादि उत्तमपदार्थांचें जें भोजन तो.

भरजमा, स्त्री० बुडांत, पड, गथाळ, मथत, इ० व मात पडतो भरवस्तूक वऊन होत्ये जी गाव, देश, इ० सवधी द्रव्यादिकाची जमाती

भरजरी, ३ लि० भरगच्ची, २, केवळ नशेनेंच काढिलेला जो कडिवा, वेगळें बुट, इ० तो कि० तदिशिष्टतीन, गालखाचागोडा, इ० तो

भरजवानी, भरजवानी, भरजवानी, स्त्री० नारुण्याचा जो भरती.

भरड, ३ लि० विवक्षिताहून मोठें जें पिष्टादिचूर्ण कि० सूततो कि० त्याकलानें निर्मित जें वस्व इ० तो; २, पु० को० पिठांनीक मोठा गाडा जो अंगतो; ३, दिदलधान्य दाळ करायासाठी एकवार भरडलें असतां हांतां जो डाळ तो; ४, न० रा० जात वृक्ष, नृण, शेत, इ० चोगळें हातनाही असा जो लहानसामाळतें ५, स्त्री० को० याचा, मेव्य, इ० कोची जीरवती.

भरडण,

भरडण, न० कों० भरडायास पेतलेजे धान्य तें, कि० तो व्यापारतें.

भरडणें, जोत्यानें धान्यादिकांचें केवळ शारीक पीठ न होऊं देतो विवक्षित दिभाग, विभाग, इ० जितपत पाहिजे तितपत दळणें; २, कों० ला० भरकटणें. काशा भरडणें स० पर्यायाची खरड काटणें.

भरडा, पु० वडे, उंडे, इ० करायासाठीं तांदूळ, डाळा, एकत्र करून भरड दळितान जें पीठ तो, २, कों० भरडतृतीयाथें.

भरडाव, पु० रा० जो पयेंत राजे, वजीर, कि० त्यांचे खालचे दुकूम बहुत करून पडले नाहीत अशा अवस्थेंत लाजो गंजि फांचा डाव तो; २, बहुत करून मोहरां नशीर्वांत शींच आहेत अशा अवस्थेंत ल जो बुदबळाचा डाव तो.

भरणा, न० भरवण पथमाथें; २, सं० अनादिकें करून कोणे काचें पापण तें कुटुंब भरण इ० सं०; ३, धान्यादिकें करून पात्रादिकांचें जें पूरण तें, उदर भरण, पाच भरण, इ० सं०; ४, स्त्री० वा० भरपंचमषष्ठाथें.

भरणा, पु० विवक्षित संख्येचें कि० परिमाणाचें रूपये इ० द्रव्यादिकां जें पूरण तो; उ०, सर्कारचे मखत्याचा भरणा झाल्यावर मग वरमिळेल तें वांटून घेऊं; २, सर्कार, दुकान इ० जें व्यवहाराधिकरण त्याचा ठायीं विवक्षित संख्याक रूपये इ० द्रव्याचें जें पापण तो; उ०, तुझा कुटुंबेच जावपाचा आहे त्याचा शेटजीचे दुकानां भरणा करून पावती आणून घ्या; २, कोणे एक सजाती व अनेक पदार्थांचा जो समुदाय तो; उ०, यागां यांत ब्राह्मणाचा भरणा भाशी आहे; ४, कोणे कापाशीं मोहरा होत, भांडी, पाट, श्लोक, धुपदें, इ० एक जातीय पदा-

थांचा

थांचा असतो जो सं ग्रहणें उ० त्या हरदासापाशीं धुपदाचा भरणाचांगला आहे.

भरणा, स्त्री० सचावीसन क्षत्रांतील दुसरें जें नक्षत्र त्या २, भर अष्टमाथें भरणाचा स० बांध. जो तें, उ० पालून भरणा दाकून गृहादिक रावयास उंच केले जें स्थूल तो.

भरणें, पाच भूत जो कांही पदार्थ त्यांत कांहीं एक पदार्थ समाविष्ट करणें; २, पदार्थांचा समावेश होण्यानें जें वादिस्थूल तें त्या त्या पदार्थांचे समावेशानें निरवकाश करणें; ३, स्वर्शमाचे करून विकटणारा जो तेल, गुण, विश्व, इ० सद्दच कि० धूळ, काजळ, इ० पदार्थ तें जें करून शरीर, भूमि, पाच, वस्त्र, इ० किस करणें कि० कोणे काचें मते लिस होणें; ४, चिच, कोष्टक, इ० कोत शलाकादिकां नें रंग संयद्द करणें कि० सर्कार, सावकार, इ० संबधी जी कोठी, पोतें, दुकान, इ० व्यवहाराधिकरणें त्यांचा ठायीं तत्त व्यवहाराचे अनुरोधानें यावपाचें जें द्रव्यादिक तें प्रविष्ट करणें; ५, स्वर्चवेच, भागवणक, इ० झाल्यामुळें होत्ये जी कोणे क अधिकरणी द्रव्यादिकांची न्यूनता ती आपल्या पदरचें द्रव्यादिक त्या अधिकरणीं घालून पूर्ण करणें या अर्थें पक्षां द्रव्यादिकी सही कर्मता; ६, कोणे काचें कचि स्थूल शिरणें; ७, भंग, धान्य, इ० कांतील अंश वृद्धिगत होऊन पुष्ट होणें; ८, कांहीं एक परिमेय संख्येनें कि० परिमाणानें सोजलें असतां कोणे क संख्येचीं कि० परिमाणाची तुल्य पडणें; उ०, तांदूळ चार पायली भरले, नारळ जो भरभरले; ९, विवक्षित जें देश कालादि निष्ट परिमाण तें त्या तितक्या देश कालाधिकमानें पूर्ण होणें; उ० महिना भरला स० पगारमिळेल या अर्थें कदाचित् स कर्म

क

कम० ही होती; उ०. चारदिवस कमी आहेत ते भर मग-
चा करी खोड नियम भरणे इ० स्थलीत संबंधी कालादि
रूप परिमाण भरणे; १०. पाव, मांड्या, इ० अवयव व
हुत आळपडणे, ओळचणे. इ० कारणाने उचलाया-
त कठिण पडायामे जड होणे, वास्यादिकांची धार
भरणे इ० वाळणे, छतभरणे इ० विवक्षित स्थलीका
वादिकांनी निर्मिणे. रवाच, क्षत, इ० भरणे इ० मृत्ति
का. मांस, इ० कानी बुजणे, कोणे काचे भरणे इ० आ
मुष्य कि० उर्जित दशायांची परममर्षादा होणे, मरू
न देणे इ० आपल्या अपराधामुळे दुसऱ्याचे गेले, न
एझाले, विघडले, जे कांहीं वस्तू, ते मूल्य, वस्त्रतरदा
न, इ० द्वारा त्यास देणे, मरून पावणे इ० दुसऱ्या पासून
न आपल्यास अचश्य याचयाचे कर्ज, खंडणी, इ० इ-
व्यादिते त्या पासून आपल्या कडे आल्यामुळे त्या कडे
तद्विषयी आपला कांहीं संबंध राहिलाना ही असे आ-
पण होणे; भरले पायांचा भरल्या पायांचा भरल्ये-
पायांचा त्वा० यामानादिकां पासून वाढेरून आ-
लेला जो त्याणे पाद प्रक्षालन, इकडे निकडे वस्तू-
न विश्रानि इ० न करितां असा आला तसाच घरां-
त जाणे, शिरणे, येणे, इ० कांचे वि०; उ० घरांत वा-
ळतीण आढे, भरले पायांचा घरांत येऊं नका; भ-
रले पायांनी, भरल्या पायांनी, भरल्ये पायांनी, त्वा०
भरलेल्या पायांनी शिरणे, इ० कांचे वि०; भरलेपो-
दी, भरल्यापोदी, भरल्येपोदी, त्वा० जवळ्याने पा-
द भरले असतां, कांहीं काम करणे, जाणे, येणे, इ०
कांचे वि०; उ० भरलेपोदीं माझाने काम करवत
नाही; भरलेबंदांत, भरल्याबंदांत भरल्येबंदांत, अ-
सहस्र बंदाग्वालीं, त्वा० भरली मूट सवालक्षाची

स० भररेपोदा आणि जारदिसा.

भरणे चाईक, ३ लि० विवक्षित वस्तूच्या भरणा जा पा
शीं बहूत आहेत.

भरण्याच्या, ३ लि० भरतीच्या, २. आपल्यास उपयोगी
पदार्थाच्या भरणा जापाशीं आहेत.

भरतरयेड, न० हिमाचला पासून समुद्रपर्यंत दक्षिणे
कडील जो भूविभाग ते.

भरतशास्य, न० गावें कसें, नाचावें कसें, अभिनय
कसे कसे करावे, इ० नाट्यविषय जा शास्त्रांत आहे
ते शास्य.

भरतशास्त्री, ३० भरतशास्त्रातें जाणणारा तो.

भरताड, स्त्री० माल मरून आली जी बेल, गळवते.

इ० कांची खेपती; २. रा० जा पेंठ, बंदर, इ० कांकडे
स चाललेली जी बेल, गळवते, इ० कांची खेपती
त्या पेंठ बंदर इ० कांची; ३. कां० रादाचें माळेचें भ-
रून ओंजा करितां पर चाललेले जे लोटे ती; ४,
रा० भरगत.

भरती, स्त्री० बदाचे उदयास समशीं समुद्राचे उदका
स जी वृद्धिगत ना होत्ये ती; २. ला० दौलत, दुखणे,
दारिद्र्य, इ० कांची उत्तरोत्तर वृद्धि होत असावी अ-
शी जी दशा ती; ३. भरगत प्रथमदितीया येते.

भरतीच्या, ३ लि० जे शुण अमाचे ते नामधेय नाहींत
सरासरी विवक्षित संख्या परिमाणादिकांची भर-
ती करण्या विषयी माच उपयोगी असा जो कांहीं प-
दार्थ तो.

भरते, न० चिरकाल थोडे बहूत, अपथ्यमेवन, पा
पाचरण, इ० घडत गेले असतां रांग, रेंड, भय,
इ० उत्पन्न करण्यास प्रयोजकरूप होत्ये ती पूर्णतु
ताते;

ऊन घेतों, ३, गृहान्नित्याचे स्वर्चीने पाणी भरून
न ठेवण्याच्या जो व्यापार ती; ३०, चक्रबाई मन्त्र
जाऊं दे अजून घरांत भराभर करायाची आहे.
भरारणें, भरभरणें; २, पक्ष्यानी भरकन उडणें;
३, कोणेक कर्तव्याविषयीं हुशळणें.
भरारों, अ० भरासो.
भरारी, स्त्री० भरेशब्द होई असा पक्ष्यांचे उडण्याच्या
व्यापारती मारणें धानु योगी प्र०.
भरावण, स्त्री० की० भरावळ.
भरावळ, स्त्री० रा० शेताची भूमि भाजाया करितां
आंत काट, कवळ, तृण, इ० भरायाच्या व्यापार
रती.
भरित, ३ लि० सं० जो जेणें करून भरलेला तो त
द्रित; ३०, जलानें जो भरित तो जलभरित. द
याभरित, इ० सं० प्र०.
भरीच्या, ३ लि० विवक्षित परिमाण पाच जेणें करू
न भरलें जाई इतका जो तोदूळ. इ० पदार्थ तो.
२, निमंशिमं भरलें जें पाचादिक ते पूर्ण व्हाव
यामाठीं अपेक्षित जो अन्याश तो.
भरीत, न० भरगत प्रथमाश्रयें, शोंगें, घोंसाळें, इ०
भाजून कि० शिजवून आंत निरघट, मीठ, दही,
इ० घालून तोंडिलाचायास पदार्थ करितात तें.
भरींच, ३ लि० जाचेपोठीं पाकळी नाही असा जो का
ष्ठ, अलंकार, इ० पदार्थ तो.
भरेंकरी, पु० पंढेपंढेचें कापड आणून दुकान दारां-
स विकीत असतात अशी उटम्यांत एक जाति आ
हे ती.
भरो भरी, अ० कोणेक पदार्थाशीं मापानें बराबर,

पदार्थांतर देणें, घेणें, इ० कोचें वि० उ०, गृह
दिले आणि भरोभरी तोदूळ घेतले.
भरौसा, पु० भरबंसा.
भर्जन, न० सं० धान्यादि भाजण्याच्या जो व्यापार
तें; २, तेंणें करून त्या धान्यादिकां बर होतो जो
संस्कार तें.
भर्जित, ३ लि० सं० भर्जन केलें जाचें तो.
भर्ती, पु० सं० पति.
भर्ताड, स्त्री० भरताड.
भर्तार, पु० दादला.
भत्सणें, भर्त्सित करणें, प्र० प्र० घं०.
भर्त्सन, भर्त्सना, न० स्त्री० तूं क्षणजे पदार्थ काय
बुझानें काय होणार, हो एकीकडे, तोंड दाखवूं
नको. इ० हलक्या वाक्यानीं कोणेक मनुष्य, इ०
कोच्या करितात जो निरस्कार तें ती.
भर्त्सित, भर्त्सना केली जाची ती.
भन्याच्या, ३ लि० दिवस, रात्र, वर्ष, महिना, इ० जें
कालविभाग वाचक शब्द त्यां उदें याचा प्र०.
भन्याभरीं, अ० रा० अमुक भाताचें अमुक तोदू
ळ उतराचे असें जें प्रमाण त्या प्रमाणें उतरणें.
इ० धातूचें वि०.
भलतसला, ३ लि० भलनसा असा जो तो.
भलतसा, ३ लि० भलते प्रकारचा; २, अ० भल
त्या प्रकारें.
भलता, ३ लि० अमुक अशा रूपें करून विवक्षि
त नव्हे असा अर्थ त्याच्या परामर्शक हा सर्वनामा
उ०, आह्ला अमुकच पदार्थ भोजनास फहिजे
त असें नाही भलतें कोही असलें तरी चालतें; २.

ना गोष्ठीचा प्रसंग चालला असतो त्या गोष्ठीशी काही संबंध नाही असा निराळाच जो काही अर्थ तो, किं० जाअर्थास औचित्य असतं त्याहून केवळ विलक्षण जो अर्थ तो, या अर्थे प्रा० चचायोग असतो; उ०, मीरुपयांची गोष्ट काढली म्हणजे आपण भलतेच बोलून तें उडवितो; उ०, धनी झाला म्हणून काय भरतेच बोलावे तो शब्दापासून जमे निकड्या, निकडे, तेवढा, तिथे, इ० शब्द झालेत ह्मत् या शब्दापासून ही भलनिकड्या, भलित कडे, भलतेवढा, भलतिथे, इ० अनेक शब्द होतात तेथें तो शब्दाचा अर्थचे स्थानी भलता या शब्दाचा अर्थ संबद्ध करून विशिष्ट शब्दाचा अर्थ तद्दत्त जाणावा.

भलतासलता, ३ लि० भलता इ० ती.

भलभलता, ३ लि० अनेक प्रकारें करून जो भलताच तो; उ०, चवथ्यामध्ये योग्य असले तेंच बोलावे, भलभलतें बोलूनये.

भला, ३ लि० जाचे अंगां लबाडी नाही आणि आपल्या पासून दुसऱ्यास एकाएकी अपकार होई देऊन येअनएव दुसऱ्याने आपलें वाईट केलें तथापि सांगून रहावे असाच भाव जाचा तो; २, असा असा या नसा, जेवढा असावा तेवढा, अनएवबाहवा म्हणायजोगाजो काही अर्थ तो, प्रा० अभिनंदन कर्तव्य असतां प्र० उ०, त्याचेसेस तुला भलें उत्तर सुचलें, ३, बराया अर्थी क्वचित् ग्रंथादिकांत न० होतो; ४, अब्रुचा सभ्यरीतीनें वर्तणारा जो तो; उ०, भल्यानें या कामांत पडूनये.

भलाइकी, भलाई, स्त्री० भलायकी.

भला माणूस,

भला माणूस, पु० अब्रुचा, प्रमाणिक, सभ्यपणे लोकांत वागणारा, जो मनुष्य तो.

भलायकी, स्त्री० भलेपणा.

भलावण, स्त्री० कोणी काही कार्यार्थ देशांतरीं कि० ग्रामांतरीं जाऊं लागला असता त्यास कोणी तेंथें जाजवळ आपली पत असले त्याजवर यास गरज लागली असतां अमुक पर्यंत कि० सांगेल तितक्या एवज देऊन आमचे नावे त्या हाया असे जें पत्र लिहून देतात ती; २, कोण काचें कार्य व्हावें म्हणून देतात जें साहित्य पत्र कि० सांगून पाठवितात निरोप त्यास ह्म०; ३, कोण का कार्यची कोण पावर असले जी भिस्त ती.

भलावणी, स्त्री० को० भलावण पथमार्थी वाचून.

भली भलाई, स्त्री० परोपकारादि केल्यामुळे लोकांनी भला भला म्हणावे अशी जी योग्यता येत्ये ती; २, भली भलाय.

भली भलाय, स्त्री० को० कोणा एका कडील कुमाल तेथें जें वर्तमान ती प्रश्न असतोच प्र०.

भली भलायकी, स्त्री० भली भलाई.

भलें, अ० कोण काचें गाणें इ० कर्म पाहून चिनास आनंद वाटला असतां तत्परोसार्थ हाडद्वारे निघतो; उ० भले मृदंगी भलें.

भलेंरी, स्त्री० को० शेतवणणें कि० रोपउपटणें इ० काम जें व्हां अनेक मिळून करितात तेव्हां तो शेतें भलेंरीदादा भलेंरीभाई असा जो शब्द घोष करित असतात ती, घालणें धातुयोगी प्र०; २, का० आरंभल्यापासून मध्ये विजो वा नघितां एके दमार्थे को ही एक काम करण्याचा प्रकार ती; ३, कोण का

चें

चे गाणें इ० कसबाचें मर्म नजाणतो उगीच जें भले भले लक्षणें ती.

भले लोक, पु० गजें, सर्दर, इ० कांचे पदरीं जे मान करी, शिपाई, इ० लोक असतात ते.

भव, पु० जन्ममरणरूप जो संसार तो, भवसागर, भवदुःख, भवबाधा इ० स०; २. उत्पत्ति, देहापासून उत्पत्तिजाची तो देहभवदुःख इ० मनो भवकाम इ० समुद्रभवलक्षण इ० स०

भवई, पु० तमाशाकरून उपजीविका करणारे जेगु जराथी लोकते, प०.

भवई, स्त्री० प्रा० मनुष्याचे डोळ्यांचें उध्वभागीं धनुष्याकार असले जी केशपंक्ति ती.

भवडणें, भोंवडणें.

भवणें, भोंवणें.

भवना, अ० भोंवना.

भवतालचा, ३ लि० भोंवतालचा.

भवताला, अ० भोंवताला.

भवतिनभवति, स्त्री० काणें कशास्वार्थादिकांचा निर्णय करण्याविषयीं जो परस्पर वादप्रतिवाद होतो तीमूकायहो कालतुमची त्यांची भवतिनभवतिचा लली होतो मग पुढें काय ठरलें.

भवती, अ० भोंवती.

भवतगाय, पु० न० भोंवतगाव.

भवत, न० से० गृह; २. होण्याचा कि० असण्याचा जो व्यापार हो.

भवरा, पु० भोंवरा.

भवरी, स्त्री० भोंवरी.

भवडा, पु० दे० प्रा० वभायाथें.

भवानी, स्त्री० पार्वती लक्षण जी देशी ती; २. बोहणी.

भवितव्य, न० अवश्य होणार जें काहीं एक तें.

भविष्य, न० वर्तमानकालाहून उत्तरकालीं होणार जें कांही एक तें; २. तद्विषयीं आपले बुद्धीनें कि० ज्योतिःशास्त्रादिप्रमाणानें असें असें होईल असा कोणा कर्तो जो सिद्धांत तें; ३. भाषी.

भविष्या, ३ लि० को० कोणेक काम आतां कर्तो लक्षण सांगावें परंतु महिना, दोनमहिने इ० बहुतेकक मेलानथापि होऊनये पुनः विचारलें असतां ही तसेंच सांगावें पण लचकर करूनये अशा स्वभावाचा चेंगट जो मनुष्यतो आणि त्याचा तसा कारभार, बोलणें; इ० तो; २. मागें केले काय पुढें करावें काय इ० जास अवधानरहान नाही पदोपदीं अनेक भ्रान्ति उत्पन्न व्हाव्या अशा स्वभावाचा जो तो.

भव्य, ३ लि० पोरकेपणा, हलकेपणा, किरकोळपणा, नदिसती फुडोभितपणा दिसाया जागें मोठें आकार परिमाण जाचें असा जो शरीर, वस्त्र, पाच, गृह, अक्षर, इ० पदार्थ तो.

भसकण, कन, कर, दिशीं, अ० अनु० टांचणें. भोंसकणें, ओतणें, इ० धातूंचें वि० उ० त्याचे पायांत भसदिशीं काय भरला.

भसकणें, शरीरादिकांत भाला इ० भसकण शिरक विणें.

भसका, पु० भित, वस्त्र, इ० कोस मोठें पडतें भोकतो.

भसकापुरी, स्त्री० जी भसभशीत वाईट तपकीलती; २. भगवती दितीयाथें.

भसकावणें, शरीर, कूड, इ० कोत वस्त्र, शिंग, इ० पु

पसून भसक्याने तें युक्तकरणे; २. भसकणे
 [सभजीत, ३लि० जाचे अंगी दमदारपणा नाही अ
 तएक भसभस उडायजोगा तपकील इ० चूर्ण तो.

भसभस, अ० अनु० धूळ अनेकवार उडणे, रेती, चि
 खळ, इ० कांत पायरुपणे, इ० वातूंचें वि०.

भसभोगळ, ३लि० दिलें जें ओस, शरीर, कारभार,
 इ० तो.

भसरा, पु० दे० भसरें प्रथमार्थी.

भसरें, न० संघहणी इ० विकृतीमुळे मुळे इ० कांस अप
 कमल पडतो तें; २. रा० गळसृचांत फोड्याचे, तोंडा
 चें आंतील भाग कुजावा, इ०रूप उष्णतेनें विकृतिहो
 वें तें.

भसाडा, ३लि० भारी मोठे जें सूत, वस्त्र, अक्षर, इ०तो.

भसाभस, अ० अनु० कापणे, फोडणे, फुटणे, तोडणे,
 तुटणे, इ० कांचें वि० गस्त्रादिकांचें प्रखरते मुळे -
 कि० व्यापदार्थाचे अंगी तादृश तादर्य नाहीसणूविशेष
 प्रयास नहोता ती तीकिया होवें अशी वर्णनविष
 क्षाभसतो प्र०, २., भसभस.

भसाम्ना, अ० भसाभस.

भसम, न० गोमय, काष्ठ, धातु, पाषाण, इ० सर्वपदा
 र्थविशेष अग्नीनें जळला असतो त्याचा पुन्हा
 जळयाचा नाही असा होतो जो परिणाम तें.

भसमणे, कांहीं पदार्थ जळून भसमहोणे.

भसमरोग, पु० कितीही भक्षिलें असतो क्षयाशांत हो
 तच नाही असा एक रोग आहे.

भसमरोगी, ३लि० भसमरोग आहे जास तो.

भसमसानु, अ० करणे, होणे, याचा योगी प्र० जाळ
 न भसमरूप करणे कि० जळून भसमरूप होणे.

भसमस्नान.

भसमस्नान, न० जळाचा अभाव कि० स्नान करण्याचें
 शक्तीचा अभाव इ० कारणे मुळें स्नान करावें त्या
 चें स्थानी शास्त्रांत सांगितल्या प्रमाणें असास जें भ
 स्मलेपन करितात तें.

भस्मास्तर, पु० एकदेंव्य होता; २. ला० जाचें करणे
 अचाट, खाणें बद्दल, असाजो मनुष्य त्यास क्ष०.

भस्मी, ३लि० सोनेरी वरवीचे बूट जावर असताना अ
 सें शिला, पागोटें, इ० वस्त्र तो.

भस्त्रें, न० भसरें.

भळभळ, अ० अनु० बाहेर पडून वाहण्यास प्रसिद्ध
 असतें जें कांहीं त्याचा अभाव झाल्या मुळें अकस्मा
 त् बाहेर पडोन रक्त, उदक, इ० कांचें वाहणें, सोड
 णें, इ० त्याचें वि० कि० तसें नेत्रोदक वाहें असें जें
 रडणें त्याचें वि०.

भळभळणें, भरभरणें याप्रमाणें.

भळभळी, अ० भळभळ.

भळभळीन, ३लि० मोठ्या भळ्व दिसत्या जोसा जो वस्त्रा
 चा कोट कि० तद्विशिष्ट वस्त्र तो; २. भसभणीत दिती
 याथ.

भळ, ३लि० व्यवहार इ० कांत साधारण युक्तीनें का
 णी ठकविलें असतो ठकदा जावा असा जो भळभर
 तो या० त्याचें अंगी वस्त्र, पाव, धारण करणे इ० वि
 षयी ठकविकी असत नाही.

भक्ष, पु० जो पदार्थ जास खावयास योग्य तो त्याचा.

भक्षक, ३लि० भक्षणारा.

भक्षण, न० भक्षणाचा जो व्यापार तें; २. भक्षितात
 जें अन्नादिक तें; ३. पशूंचें भक्षण गवत, मनुष्या
 चें भक्षण अन्न.

भक्षणाय,

भक्षणीय, ३लि० भक्षायाम योग्य जो पदार्थ तो.

भक्षणं, स्वाणं.

भक्षस्त्राणी, अ० पडणं कि० घालणं इ० कांचा योगी प्र०
अ० काणे काचें द्रव्यादिक कोणे काचें भक्षसास्त्रिणं
हाणें कि० त्याणें आपले भक्षसास्त्रिणं करणें इ० स्वा
उत्तदाकणं.

भक्षित, ३लि० भक्षितानं.

भक्षी, ३लि० जो जातें भक्षितो तो नडक्षी: उ०, वायु
तें भक्षितो तो वायुभक्षी, अन्नभक्षी, मासभक्षी, इ०
समासं प्र०

भक्ष्य, ३लि० भक्षायाम योग्य जो पदार्थ तो, २०, न० भ
क्ष.

भक्ष्यभोज्य, न० भक्षायाम आणि भोजनासजे योग्य
पदार्थ तें.

भाई, पु० भाऊ, याचा व्यवहारी वयोग थोडा.

भाईचारा, पु० एकामेकांनीं एकमेकाचें दिन करीत असा
वें नित्ये एकमेकाचें घरीं जात थेंवें असाचें असाजो प
रस्परचा सम्यग्भाव चालतो तो.

भाईदारी, स्त्री० भाईचारा.

भाईबंदकी, भाईबंदी, स्त्री० भाऊबंदकी. कोणे का
स कोही गोष्ट भाईबंदीनें स्तोगणें, विचारणें, इ० ल
कीं आपणानेच दारी न दाखवितां बाबा पुता इ० क
रून भोगणें, विचारणें, इ०

भाईपणा, पु० बंधुत्व.

भाईभाई, अ० भयंभयं.

भाईराज, भाईराय, पु० बंधुगज.

भाऊ, पु० बंधु मक्षमहितीच नृतीयाथें, २, हें प्रति
शा नाम आहे हें बडोळ बंधु इ० कोस व्यवहारांत सन्मा

नाथ

नाथ इ० कि० त्यांचे त्यांचे नामा पुढें ही याचा योग हो
तो: उ० हरीभाऊ, बाबाभाऊ.

भाऊगदी, स्त्री० भाऊसाहेब सणून पेशवे होतें त्यांचे
पाणिपतचे युद्धांत मोठी गद्द झाली होती नसतुडा
जी आतां युद्धादि प्रसंगां मोठी पराकाष्ठेची गर्दी होतें
तीस इ०.

भाऊपणा, पु० बंधुत्व.

भाऊबंद, पु० बंधुआदिकरून जो दयाद तो

भाऊबंदकी, स्त्री० भाऊबंदपणा.

भाऊबीज, स्त्री० कार्तिककृद् द्वितीया जादियगीं बंधु
आणि बहिणी परस्परें एकमेकाची वस्त्राळें कारादि
कें करून पूजा करीत असतात.

भाभा, पु० भाओजी, गोष्टी हाणी इ० कोन याचा प्र०

भाआजी, पु० प्रतिष्ठानाम आहे मेहुणा कि० दीरघो
स इ०.

भाक, स्त्री० कांहीं एक कांहीं विषयीं कोणे कास दे कायें
मीस्वचित करीत इ० रूप देतात जें बचन ती.

भाकड, ३लि० विउंन बहुनदिवस झाल्या मुळें दृष्टदें
ना अशी झालेनी जी गाय कि० संम. इ० ती, २, वा०
बुद्ध झाली कि० तुयार झाली अशी जी गाय कि० सं
म. इ० ती, २, थोडे दिवस रूपजो प्रतिपदादि तिथि
कि० तद्विशिष्ट जो दिवस त्याचें वि०.

भाकडकथा, स्त्री० एका कथेचें अनुसंधान घालतें
असतां मध्यें दुसरी कथा निघत्ये तीस कि० उगीच वि
रूपयोगीर कामपणें संगतान जो गीष्टी त्यांम इ०.

भाकणें, पुढें दोणार जें कोही एक नें अद्दक अनुकन
कारें होईल असें शब्दांनं निश्चिन करणें, करुण भाक
णें इ० दुसऱ्यास करुणा याची इ० दानगळें घालणें.

भाक

कर, स्त्री० बाजरी, जोंपळे, इ० कांचेपाठ भिजवून त्या चांगोळा थोपटून त्याचाच कासारिखा आकार करून नतवाइ० कोवर भाजितात ती.

करखाऊ, ३लि० जाचे भोजनाने प्रा० भात असतना हीं प्राधान्ये करून भाकरच असत्ये असाजो कोणीत्या सनिदेनें स०.

करवडव्या, पु० दुसऱ्याचे घरीं आचारीपणा करून उपजीविका करणाराजो त्यास निदेनें स०.

करतुकडा, पु० भाकर, पोळी, वडा, इ० जो भक्ष्यपदार्थ तो.

करमोडया, ३लि० भाकरखाऊ; २, तुकडमोडया.

करशी, स्त्री० भाकर.

काकीत, न० भाकूनदेविलेळा जो होणार कोही एक अर्थनें.

भाग, पु० एका अर्थाने अनेक जे अंगाने प्र०; २, भागाकामनें येते जें फळतो; ३, भागण्याच्या संस्कारतो, कोणक गोष्ट भागाम येणे स० करण्याविषयी उचित मयेणे कि० आळीस येणे; ही गोष्ट करणे भाग आहे इ० म्बली उचित आहे असा अर्थ भागानुदणे स० दुसऱ्याशीं आरम्भ जो कोही एक व्यवहार तो, कोणत्या तरी एक तडीस जाणे.

भाग, पु० स्त्रिया इ० कांचे मस्तकापरचे केसा दोहोकडे आरम्भे करून मध्यें मारखी कर्मितात जींरफा ती; २, मसुदास उधानांचे दिवस जाऊन कर्मापाणी भरण्याची जी अवस्था प्राप्त होत्ये ती; ३, मंगलूनीयाथं.

भागट, ३लि० भंगट.

भागटिळा, पु० भागनीटनेटका करणे, काजळ कुंकू आवणे, वेणी घालणे, इ० रूप जो व्यापार तो.

भागणे

भागणे, भागद्वितीयाथं युक्त समुदाये होणे.

भागणे, कोणें कसं ग्यो कानें विवक्षित संख्या स्वपरि

मित भाग पडत अशी विभक्त करणे; ३०, सो दोनीं चोरीस भागळे असता सहासहा असे चार विभाग होतात; २, कोही एक श्रम केल्यामुळे दमणे; ३,

पराची तुळई, आटे, कि० सगळें घर, इ० चिरकाल वर भार असल्या मुळे दबू लाग्या जो गें अशा कहीणे; ४, रा० उपदणे, काटणे, इ० द्वारा नाहीस केले

तरीं पुनः पुनः जाणीं उल्लेख होतच असा येथे असे जें केस, तृणे, देकृण, इ० व्याणा किती एक काळानें प

हिल्या सारखी उत्पत्ति होई असें होणे; ५, विवक्षित द्रव्यानें विवक्षित जो स्वच तो निर्वक्षित होणे; ३०, आस्नास पगारये तो इतक्यानें विशाडयर्थ भाव भाग तो

६, वा० शरीरानें रुवा होणे.

भागभुरका, पु० भागतमागृ, मे वा मिवा ई, इ० संबंधे अव्यवस्थितपणे जो रचये तो.

भागलणे, को० जेतवेणणे; २, रा० जेतवृणादिक जेत असेनें आणि डकडचा काड्या निकडे, निकडचा काड्या डकडे, झाल्या असतात असे जें जेतनें भातील वृणादि काटून जिकडचा निकडे काड्या होत असें करणे.

भागलीक, स्त्री० वा० भागवत.

भागवत, पु० फार श्रम केल्यामुळे शरीराम फारच येतो जो भागलेपणा जेणे करून न्यरातिक विकृति होत्ये तो.

भागवणीचीगोष्ट, स्त्री० म० दमवणीचीगोष्ट.

भागवत, ३लि० भगवत्संबंधामत संप्रदाय इ० तो; २, पु० स्वमतानें, त्यासंप्रदायानें, बागणाराजो मनुष्य

ती.

तो ; ३. न० अष्टादशपुराणांतील एकपुराण आहे.
भांगवळ, स्त्री० कों० भांगोळी.
भांगमळई, भांगमळय, स्त्री० स्त्रियांचे मस्तकावरील
 ल भांगकरण्याची एक रूपे इ० कांचीसळई असत्येती
भांगशा, पु० रा० अंश इ० भूर्मीतील जो लहान विभागतो.
भांगाकार, पु० अकभागण्याचा जां व्यापार तो ; २, ते
 णं करून घेतें जें फल तो.
भागाळी, स्त्री० कों० एक अनेक विभाग्यानीं विभागक
 रून घेतलेले जे शेत, गृह, इ० कांचे अंशने प्र०
भागिनंय, पु० सं० बहिणीचा जो पुत्र तो.
भागिनंयी, स्त्री० सं० बहिणीची जी कन्या ती.
भागी, स्त्री० अनेक मिळून कांहीं एक केला जो व्यापार-
 त्यामध्ये अनेकांच्या अंशतः अंशतः असतो जो संबंध
 नी ; २. पु० भागीदार.
भागीदार, पु० जा व्यवहारीत जाची भागी आहे तो त्या व्यव-
 धाराचा कि० ने अनेक व्यवहार करतें एकमेकांचे.
भागीरथी, स्त्री० सर्वांमध्ये श्रेष्ठ अशी एक महानदी आहे.
भागीलदार, पु० कों० भागीदार.
भागूबाई, स्त्री० केवळ अपराकमी नाकती जो पुरुषत्या
 सक्ष०.
भांगुळी, पु० कों० भागीलदार.
भांगुळी, स्त्री० कों० स्त्रियांचे कर्णाजवळचे केश प्रा-
 देणी घालने समर्थी प्र०.
भाग्य, न० देव ; २. ऐश्वर्य, भाग्याचा क्ष० देववान् भा-
 ग्याचा भांगळा क्ष० कपाळ करे ट्यास क्ष० भाग्योदय
 इ० स०.
भाग्यपुरुष, पु० घरचागु गाल कठोर भाषणादिकांनं

कोणास दुखवायाचा नाही, पचहस्ती, लहान मोठी धर्मक्ष
 वें जाचे हानून बहुत घडतान, असा जो पुण्यात्मा पुरु-
 ष त्यास क्ष०.
भाग्यवंत, ३ लि० भाग्य आहे जास तो ; ३० भाग्यवंत
 णून या शरण गेले पंढरिराया.
भाग्यवान्, ३ लि० भाग्यवंत.
भाग्या, ३ लि० भंगट.
भाचरू, न० भाचा आणि भाची यांस सामान्यतः क्ष०
भाचा, पु० पुरुषास आपले बहिणीचा मुलगा तो ; स्त्रि-
 येस आपले भावाचा कि० आपले नणंदेचा कि० आ-
 पले बहिणीचा जां मुलगा तो.
भाची, स्त्री० जांच्या पुत्र आपला भाचा होतो त्याची जी
 कन्या ती.
भाचेजौचई, पु० भाचीचा नवरा.
भाचेरून, स्त्री० भाचाची जी बायको ती.
भाजक, ३ लि० जा अंकांनं कांहीं एक संख्या भाग्याचा
 तो अंक.
भाजकट, ३ लि० तांदूळ इ० पदार्थ किंचित् भाजल्यामु-
 लें विलक्षण त्याची लागत्ये जी गोडी ती कि० त्याचा
 वास तो.
भाजका, ३ लि० भाजलेला जो तांदूळ, जमीन, इ०
 तो.
भाजगड, स्त्री० भानगड.
भाजगडणें, भानगडणें.
भाजण, न० स्वापर इ० कांत भाजायासाठीं घेतलेजें
 धान्यादिक नें ; २, आणि तो व्यापार ; ३, स्वापरानं भा-
 जायासाठीं एक एक चार बेरितान जें धान्यादिक नें.
भाजणी, स्त्री० दोन चार प्रकारचीं धान्यें भाजून मि-
 श्रित

श्रितकरून जें पीठ करितात ती.

जिणी, स्त्री० कोणी एक अंकराशीं तून कोणक अंकराशी उणाकरण्याचा व्यापार ती परंतु जे अंक-उण करायचे ते वर मांडून तिसरी पंगत नमाडितां तेथचे तेथे उणें करून शेषमांडाचें असा प्रकार-असतां प्र०; २, ला० समुदायरूपें करून म्छित जीं कोहीं कामें कोहीं द्रव्यें इ० त्यांचे व्यक्तीचा अनेक म्छलीं विनियोग करून जी विल्हे वाट ती; उ०. मीड कड येऊं लागलों तेव्हा दाहा कामें तुंबून राहिलीं हो तीं मग एक काम याला एक काम त्याचा अशीं चो योस चार कामें सांगून सरासरी भांजणी केली आ णि निघून आलों.

भांजणें, कों० भांजणीनें विशिष्टकरणें.

भाजणें, अग्नीत घालून कि० अग्नीवर तया, स्वापर, इ० विरुदक पात्र ठेऊन त्यांत घालून फळ, भाकर, दाणा, इ० पदार्थ पककरणें; २, पोळणें, ३, कों० जाळणें; ४, ला० कोणकास अनेक प्रकारें भांजणें; ५, न० रा० भाजण तृतीयाथें.

भाजन, न० पाच मान भाजन, रुख भाजन, दुग्ध भाजन, इ० समास जाणाचें; २, अंक भागण्याचा व्यापारनें.

भाजप, न० रा० भाजण प्रथम द्वितीयाथें.

भाजपी, पु० पोहें लाद्या, इ० करायसाठीं धान्य भाजितो तो.

भाजपीण, स्त्री० रा० पोहें, लाद्या, इ० भाजणारी जी-स्त्री ती.

भाजपोळ, स्त्री० शेतजमीनीस भाजणें इ० संस्कार करण्याचा व्यापार ती; २, चोर इ० कानीं घरें जाळवीं, मनुष्यांस,

मनुष्यांस भाजावें इ० रूप जो व्यापार ती.

भाजलेलें, न० भाजून केंलेलें जें पोहें, पीठ, इ० उपहार पदार्थें तें.

भाजवट, स्त्री० कों० शेत भाजण्याचा व्यापार ती; २, भाजलेला जी भूमि तो.

भाजा, पु० कों० भाजण तृतीयाथें; २, घं० स्त्री० भाया.

भाजाणा, पु० कों० खायसाठीं भाजलेला जो हरभरा इ० दाणा तो.

भाजाणी, स्त्री० कों० भाजणी.

भाजाचळ, स्त्री० कों० शेत भाजण्याचा व्यापार ती; २, भाजून पंगयास मिट्ट केली जी भूमि ती.

भाजित, ३ लि० कोणक अंकानें भागला जो अंक तो.

भाजी, स्त्री० भात, भाकर, इ० मुख्य जें अन्न त्यासदृश तें मान रुच्यर्थ अक्षयासाठीं फळ, मूळ, इ० शिजवून त्यांत निरवट, मीट घालून मोडिलावणें करितात ती २, तदुपयोगी फळ, पत्र, कंद, मूळ, पुष्प, लवक, अंकुर, इ० ती; ३ कों० विधी दोडूचें गेळान एक शब्द आहे. तुशी भाजी काची या वाक्याचा प्रयोग नाचडतीचें मीट अकणी या प्रयोगासारखादिसतो.

भाजीपाला, पु० फळ भाजी, भाकें भाजी, इत्यादि क० त्याचें बोलणें भाजीपाला इ० त्यांत कोहीं एक गेवज नाहीं असा अर्थ.

भाज्य, न० भाजकानें भागायाच्या जो अंक तो.

भाट, पु० ग जादिकीची स्फुटिकरून उदरनिपोह करणारी एक जाति आहे; २, न० कों० शेतजमीनीचे आसपास सपाट उंच वट्याची जी जमीन भूमत्ये

त्ये जथे पाणी ठरननाही आणि जेनही चांगले होत नाही ते :३, स्त्री० न० नदी, समुद्र, इ० कोत जो सपाट उंचवट प्रदेश असता जो कदाचित् ओढांटा इ० कानें पाणी कर्मा झालें असता उघडा पडतो ते.

भाटजोबूळ, भाटजोभूळ, स्त्री० एकजोपधी झाड आहे.

भाटले, न० रा० डोंगरवट जमीनीत सपाट दोनबिघे, चांगबिघे, सुमार जो मूविभाग असतो ते.

भाटवळ, ३लि० को० जथे भाटे बहुत अशा जे जमीनता.

भाटी, स्त्री० को० समुद्रादिकोतील जें भाटती :२, खाडी, नदी, इ०कोचे कोठरी चांगली, दमदार, ऊंस इ० जिव्य व्हायजा जोगी जी जमीनता :३, माजीर जातीय जी स्त्रीता.

भाटया, पु० गुजराथ्यांत एकजाति आहे.

भाड, स्त्री० कोणी आपली बहीण, शायको, इ० कि० विकतघेतलेली, वाळगलेली, अशी जी स्त्रीती दुसऱ्यास मंथुनार्थ देऊन त्यापामून घेतात जें द्रव्यती.

भाँड, पु० पश्यादिकोचे जव्यांचें अनुकरण करावे, नकला करव्या, इ० कलाकरून उपजीविका करणारी एकजाति आहे :२, कज्जेदलाळ, क्ष० सोड, भाँड, क्षमा, बिघडतो होय केसा.

भाँड, न० ल० भाँडे पथमाथे.

भाँडकडवाळें, न० दे० थालीपीठ.

भाडक्याकन, कन, दिन, दिनी, दिनी, अ० अ० पु० गळदाई असें तोडावर मारणें, वृक्षादिकानें

कि०

कि० वृक्षादिकां वरून फलादिकानें पडणें इ० कांचें वि०; २, करावें, नकरावें, कसें करावें, कापकरावें, इ० विलंबनलाशिता तत्काल बोलणें, करणें, सांगणें, इ० कांचें वि०.

भाडखाऊ, ३लि० भाडखातो तो.

भाँडखोर, ३लि० भाँडण्याचा स्वभाव जाचा तो.

भाँडगा, ३लि० भाँडखोर.

भाँडण, न० कलह.

भाँडणें, कलहकरणें.

भाडभीड, स्त्री० भीडभाड.

भाँडरा, ३लि० भाँडखोर.

भाँडवल, न० सावकारी, इ० व्यवहारास साधनत्वे करून त्याच्या व्यवहारकर्त्यानें योजिलें असतें जें द्रव्यादिकतें :२, ला० वादपुद्गादिप्रसंगी त्याच्या व्यवहाराचे निर्वाहास साधनभूत आपलेसंयहास असतें जें लेखपत्र, श्लोकवाक्य, बुद्धीची कल्पना, दारुगोळा, इ० तें.

भाँडागार, न० भाँडार.

भाँडार, न० श्रीमंत लोकांचें द्रव्यादिसंग्रहाचें गृह तें.

भाँडारगृह, न० भाँडार.

भाँडारी, पु० भाँडाराचर जो अधिकारी केला असतो तो.

भाँडे, न० धानु, मुनिका, काष्ठ, पापाण, इ० कांचें जें पचपाच, मडकें, पडगा, द्रोण, इ० पाचतें :२, तोफ :३, काही एक विकृतीनें योनिद्वारा मोंसगोलक बाहेर येतो तें.

भाउँ, न० दुसऱ्याचें घर, भूमि, इ० कांचाउपभोग

करीत

करीत असतांत निमित्त जें त्या धान्यास द्रव्य घाबें ला
गते तें; २. कोही माल, मनुष्य, इ० घोडे, मनुष्य, बें
ल, इ० कार्नी वाहून घ्यामांत रादि स्थळांतरीं पोहा
चऊन जें द्रव्य घेतान तें; ३. तसें भाडे कबूल क
रून माल, मनुष्य, इ० स्थळांतरीं पोहचविण्याचें
पत्र करून घेतान जें काम तें.
भाडे करी, पु० घोडे, बेंल, इ० कार्नी दुसऱ्याच्या माल
किं० मनुष्य, स्थळांतरीं पोहचविण्याचें भाडे पत्र
करितां जो मनुष्य तो; २. पु० न० दुसऱ्याचें गृहा
दि स्थळांत भाडे कबूल करून राहिला जो कोणी
तो; ३. आ० कोणक्ये वहागत जाणें कष्ट मात्र
करावें परंतु फलोपभांग कर्त्ता किं० धनी दुसरा
असतो असा जो व्यास ह्म०
भाडेची, पु० भाडे करी दिनी याथें.
भाण, पु० न० नाटकसारखा एक काव्यांत जाति भा
हें.
भाणवरी, स्त्री० रा० एकें अच फळीस चार पायला
वून नाक इ० कोचीं भांडीं टोचायास साधन केलें-
असतें ती.
भाणवसा, पु० भाणवसा.
भात, स्त्री० बोलणें, चालणें, इ० व्यवहारांचा किं०
कोही द्रव्याचा भंडक जो प्रकार ती; भातीं भा
तीनीं बोलणें, छळणें, इ० ह्म० अनेक चुकीनीं अ
नेक प्रकारनीं कडो विकडीनें बोलणें इ०; २. ग०
कार दाट उंच वाटलेलें, जून झालेलें जें कुस जाचें
गवत ती, पण तें जेंचें रुजले तेंचें तसेंच असतां प्र
भात, न० शालिधान्य; २, पु० तांदूळ जिजवून करि
नात जो भोज्य पदार्थ तो.

भातकण, न० पु० साडीचा एक टाणा.
भातकौडे तांदूळ, पु० ग० भातकाडून मद्यः केलें
कें जें तांदूळ ते.
भातकुली, स्त्री० आहान घुलीची इर्थें पत्र करि
नात ती.
भातकूण, पु० ग० भातकण.
भातकें, न० रा० विवाहामध्ये नवरीकडून फराळाचें
सामान नवऱ्याकडे नेतान तें.
भातरवाऊ, ३ लि० भातच जामध्ये प्रधान असें नित्ये
भोजन करणारे जें त्यास प्राधान्य करून भाकर
ग्याणारे जें तें उपहासानें ह्म०
भातगोटा, पु० भातकण.
भातभोंकण्या, ३ लि० भातरवाऊ, ह्म० कोकणें आ
णि भातभोंकणें.
भातभोंक्या, ३ लि० भातरवाऊ.
भातवडीरुपया, पु० अंकुशीरुपयांत एक भंड आ
हें.
भातरोत, न० ग० भातकावपा जोगें जें रोत तें; २,
भातपरुत केलें जें रोत तें.
भातरोती, ३ लि० भातरोतसेवधी जी जमीन व
मूळ, जोका इ० तो.
भातळ, ३ लि० को० तीत आतपुष्कळ वाढिलें
अशी जी भाताची करड तिजें वि०
भाता, पु० तांबट, आहार, इ० कोचें अग्नीस घारा
घालायाचें एक चर्माचें पत्र आहे; २. तांरवाळ
गायाचें गिपाईलीकोचें चर्मपत्र आहे तो; ३. गि
पाईलीक इ० भांटे कुंडे इ० वाटेचा सर्व नाम बाळगा
या करितां जी कातड्याची पिडावी बाळगितात तो.

४, भाजल्या मुळें जो शरीरावरचा कळपानिघनो तो.

भाँतीभाँती, अ० भाँतो भाँती.

भाँतीभाँतीच्या, ३लि० परीप्रकारचा.

भातुकली, स्त्री० भातकुली.

भातुकें, न० भोजनाहून इतर पीठ, पोहे, आडू, मेवा, मिठाई, इ० भक्ष्य मुळें इ० भक्षितात तें; उ०, सहस्य खंडी नरमांस काचें हें भातुकें नित्य दवागिवाचें.

भातें, न० दरमहां करून देविलेला जो चाकर इ० त्यास दूरदेशीं जाणें इ० कोही जड काम करायाचें असतां पाटासाठीं गेज मुन्याहून अधिक जें द्रव्य देतात तें; २, सावकार, सर्कार, इ० संबंधीं मनुष्य आपले कडे कोही कामाकरितां आला असता त्याच्या आपल्या कडून खोचें वा झाला इ० कारणामुळें जें त्यास पाटास देतात तें; ३, वांकेरी इ० किती एक औपधाचें कंदोस हें नाव आहे; ४, कों० उरीं कुटलेल्या माणसास किंवा गुरास पाजायासाठीं एक औपध करितात तें.

भातेण, न० भाताचें वृणतें.

भाँतोभाँती, अ० तडेतडेंतें बोलणें, करणें, इ० धातूंचें वि०.

भात्या, पु० भाता पथमा थं३.

भात्याण, भात्येण, न० ग० आनेण.

भादरणी, स्त्री० भादरण्याचा व्यापार ती.

भादरणें, चर्मावरील कि० दोस इ० कांचें अंगावरील केश कि० सचें जी इ० कांचें अंगावर विणनाचा गढतात जें सृचांश ते वस्त्रा, करी, इ०

कानें

कानें अंगाबरोबर कापणें, पक्षां त्याचर्मादिकांस कर्मता; २, हजामत करणें याअर्थें डोंकी भादरणें, केशभादरणें, इ० न० निदाघ वसरां करितात.

भादवड, स्त्री० भाद्रपदसंबंधी जो काल ती; उ०

भादवडींत वासं तो उले हा० जागत नाहीत.

भादवडीच्या, ३लि० भादवडींत तो उलेला जो वासा, इ० काष्ट, तो.

भादवा, पु० भाद्रपद.

भादवातीळ, पु० भाद्रव्यामध्ये पिकतो अजीनिळांत एक जाति आहे.

भादवी, ३लि० भादवडीच्या; २, भाद्रपदसंबंधी जी तिथि इ० ती.

भादा, ३लि० कों० बडविलेला असा जो दोणगा बेंल, इ० ती; २, एक दोन वार प्रसून होऊन निघावलेला केवळ नव्यानेंच प्रसवलेला असा नव्वं जो गोमहिष्यादि जीव तो.

भाद्या, ३लि० भादा.

भाद्रपद, पु० चेंचादि बारामासोतील जो साहसामास तो.

भाद्रपदा, भाद्रपदी, ३लि० भाद्रपदसंबंधी जी तिथि, वार, इ० ती.

भान, न० अंतःकरणाने जागृतपणें जी स्थिति जेणें करून देहास विषयसंबंधादि झालेले समजतें तें; २, जिचा योगानें तत्त्वसमयीं जें जें करायाचें जें जें न करायाचें तें तत्त्वद्रूपें करून स्फुरतें अशी जी ज्ञानवृत्ति तें; उ०, तुह्याशीं बोलतां बोलतां घरीं भोजनास जाण्याचें भा

न

दुःखदिनें नाहीं; ३. कोणकविषयकडें शिवाची वें
अनुसंधानअसनें तें; ४. पाठ, अनुसंधान विषयक
विषयार्थें तस दाकार विषयें करून देवें जें उपस
ते.

भानगड, स्त्री० कोणक अर्थ जाणवण्याच्या व्यासृष्टी
असल्या ह्म० सोईनें उमज पडत असता ती योग्य न
व्यापादा जोगा इकडचे विकडे, तिकडेचें इकडे, आ
व्यासृष्टें कोणक व्यवहारादिकीत होतो जोगा धरू
ती; उ०. मोर्षाच्या नीटल्या घुमठें विल्या होत्या या पोर
नें काय भानगड केली ती नकळें ती पोरथां सोपडत
नाहीं; त्यापाठीं दोन गेंरुपयें कापडच्या वयासट
के त्याची त्याणें काय भानगड केली नकळें; त्याची
आमची दहा रूपयांची भानगड पडली आहे.

भानगडणें, उ०. कोणक अर्थ सोईनें न उमगेअ
शा भानगडीनें पाडणें.

भानगडण्या, उ०. भानगड करण्याचा स्वभाव जा
चातो.

भानवसरा, पु० बुद्धीचा भागें मानी, बुजत, इ० कोणा
जो आटा करितात तो.

भानामती, स्त्री० असाचें एक आणि दिमाचें एक
उ० कोणुके दाखविण्याची एक संज्ञा विद्या आहे; २.
या विद्येनें खेळ करणारे जें तमासगीर त्यामध्ये श
विद्येनें जाणणारी एक स्त्री असले ती; ३. ला०
दुसऱ्यास फसवायासाठीं ओत असाचें एक आ
णि बाहेर दाखवाचें एक असें जें कोणाकपट
करिता त्यास ह्म०.

भानु, पु० सूर्य.

भानुवार, पु० रविवार.

भानुसप्तमी,

भानुसप्तमी, स्त्री० रविवारापेक्षा दोन दिवस
अधिक टया, पु० गोमट्या.

भौं ब्यणें, भौं बावणें, मय, हर्ष, इ० कायणा मुळें
घाळणून कराचें कोणते, तकराचें कोणते हा विषय
र म्हणें असे अमविशिष्टाहोणें; उ०. चारपेंसे मि
ळातें हाणून भावाचून भळवेंचें करूं नको.

भौं ल्या, उ०. पणलाट्या विषयक आचर हा किटक
ता, काडी मात्र नाहीं असा आर्ष जो मनुष्य तो.

भौं भळ, भौं भळ्या, उ०. को० भाळ्या; ३. त्याचा
तस्कार भार तो.

भौं भावणें, भौं बावणें.

भामटया, पु० दृष्टी चुकावून दुसऱ्याची वस्तु खोर
णारा जो तो.

भाय, स्त्री० को० खोटी.

भायटी, स्त्री० को० खदानखोटी.

भायताड, पु० को० जोस भाई असलात अशी ए
क ताडाची जाति आहे.

भार, पु० पदार्थाचें अंगीं नडतासमानाधिकरण अ
सता जो धर्म विशेष तो जाचे योगानें तो पदार्थ नि
गधार झाला असता अधोदेशाकडे येतो; ३. तो
भार जाचे अंगीं आहे असा जो पाषाणादि पदार्था
सही ह्म०; उ०. कागद यानां उडतात त्या जवर को
हीं भार ठेव; ३. जें त्यादि विकृतीनें मसक इ० को
चें हाईं भारासारखा अनुभूयमान होतो जो विरु
द्वि विशेष तो; उ०. आज माझे मसकास भार चढ
ला आहे; ४. ला० आपल्यावर निर्वाहार्थें करून
स्थित जो राज्य, संस्कार, इ० कोटीं व्यवहार किं
नतीकार नहोतां गडिलेला जो उपकार इ० को

टी

हीं त्यांचे योगानें भारवाहका सारखें आपलें मन धरून, दबतें. तखरतंत्र असतें, सणून त्या व्यवहारिकांस भारविशिष्ट पाषाणादि पदार्थासारिखें मानून तत्संबंधी भार असें सणतात आणि त्या व्यवहारादिकांस ही भारखें करून व्यवहार करितात; ५. रुपयाचे बजना इतकें जें वजन तो; ३०, ही वाटी पंचवीस भार आहे; ६. भारप्रमाण खें करून विवक्षितजो पैसा, टबू, दगड. इ० कांहीं एक तत्तुल्य भारजो कोणेंक पदार्थ तो तडार; ३० पैसा भार कोणी आणि टबू भारसारखर प्रतिदिवशीं सात जा; ७, सं० तुलासणून एकउन्मान आहे त्याचें-वीसपट जें उन्मान तो.

भारकस, १० उंट, हत्ती, इ० कांवर ओझें कसणें

एतदर्थ केला असतो जो मोठा सोलतो.

भारंग, स्त्री० भाङ्गशिब्दाचा अपभ्रंश.

भारंगमूळ, न० भारंगीचें जें मूळ तें.

भारंगी, स्त्री० भारंग.

भारणी, स्त्री० भारण्याचा जो व्यापार नी सर्पादिकांवर भारणीटाकणें ह्म० मंत्रप्रयोगकरणें.

भारणें, गावरादिमंत्रानें अक्षता, पाणी, शस्त्र, इ० कांहीं एक अभिमंत्रित करणें; २. मंत्रफलजें मोहवशता इ० तेंणें करून कोणकास अभिसंबद्ध करणें; ३, ला० आपल्या तंत्राबाहेर नवतें असंकोणें कानें गुत्तरूपें मयलाभादि विषयक कांहीं कानमंत्र करून स्वप्न करून ठेवणें.

भारत, न० एक इतिहासरूपव्यासकृतग्रंथ आहे २, ला० लांबचलांब जी प्रपंचादि विषयक कोणेंक गौष्ट तीस ह्म०.

भारती, स्त्री० वाणी; २, वाणीचा अभिमानिनी देवता जी सरस्वती ती; ३, पु० दशविधगोसाव्यांत एकमेव आहे.

भारतीवीर, पु० ला० मोठा कीर्तिमान् आणि युद्धांत कधीही पराभ्युरय व्हावयाचा नाही असा जो वीर तो.

भारदस्त, ३लि० वजनदार जो मनुष्य तो कि० चें भाषण इ० तो.

भारदस्ती, स्त्री० भारदस्तपणा; २, भारदस्तास-ह्म०.

भारद्वाज, पु० कुकुडकुंभा सणून एक पक्षी आहे तो.

भारंभार, ३लि० विवक्षितवजनाशीं जो तुल्य तो; ३०, हेरुपये घाये आणि भारंभार चांदी व्याधी; भाङ्गें तोंव्याचे भारंभार तुझा तोंव्या आहे.

भारवाहक, पु० ओझें वाहणारा जो गडा, घोडे, उंट, इ० तो; २, ला० जाविद्यादि व्यवहाराचें विनय, धनलाभ, इ० रूप जें फल त्याचा लाभनसतां उगीच भार प्राय तीविद्या कि० व्यवहार वाळगणारा जो त्यास ह्म०.

भारशिंंग, न० सांबरचें जें शिंग तें.

भारा, पु० जो कीवर वाहून व्यावयाजोगें जें तृणकाष्ठ, पानें, इ० कांचें रचून बांधून केलेलें ओझें तो; २, पालेभाजी, ओलेंतृण, इ० कांची बांधलेली जी पेंटी तो.

भाराघणें, शरीर कि० शरीरावयव शैत्यादि आंत शिरव्यामुळें आपलें आपणासच जडवादायाजोगें भारानें विशिष्ट होणें; २, कंगळ, गांठोडे, इ० जें ओझें तें भिजणें, आंत कांहीं ओझें अधिक पडणें,

पडणें. १०. कारणा मुळें पूर्वपेक्षां अधिक जड होणें.
भारी, स्त्री०. कों० लांकडांची जी मोळी ती; २. विद्या, शो
य, बल, भार, किंमत, ३०. गुणांनीं विचक्षिता पेक्षां
जो अधिक तो; ३०. नारायण पंडिता पेक्षां हरिपंडि
त भारी; २. जाला जाची गांठ पडली असतां निर्वा
ह करणें जडपडणें तो त्यास : ३०. हाशिपाई दाहां
स भारी आहे : हें काम त्यास कोही भारी नाही; ४.
फार.

भारीपणा, पु०. पेरपणा, छचोरपणा, रूपजो हल फे
पणा तत्त्वविपक्षा जो थोरपणा क्षणून अंगी गुण अ
सतो तो.

भारूड, न०. सांगुं लागलें असतां एकाएकीं संपायाचें
नाहां आणि समजोन घेणारा सही एकाएकीं पूर्वाप
र संधान जुळूम आफलन होऊन ये असें जें लांबच
लांब सांपत झालेलें वर्तमान कि०. पुरातन कवीनीं
बांधलेली कथा, शास्त्र, गोष्ट, १०. नें.

भारेभात, न०. कों० उतरणें किं०. होणें यांच्या योगीं प्र.
अ० प्रतिभात्यास अदमण भात उतरावें १०. रूप
असतो जो प्रायिकनेम त्यान माणें ते भारे झोडले
असतां भात उतरणें.

भारोभार, २. लि०. भारंभार.

भार्गेय, पु०. गुजराथी ब्राह्मणांत एक जाति आहे; २.
परकशाम. भार्गवजयंती १०. स०.

भाई, स्त्री०. सं०. एक ओंषधी झाड आहे.

भायी, स्त्री०. बाईल.

भाल, स्त्री०. भाला, बची, सांग, १०. कांचे अग्रभा
गां जें लोखंडाचें फळ लावितात ती; २. कों० वि
दी दांडूचे खेळांत दुसऱ्यानें फेंकली जी विटा ती

मायारी

मायारी फिरायासाठां दांडूनें वरचेवर मारितात जो
दोळा ती; ३. न०. सं०. भाळ.

भालकाठी, स्त्री०. भालाकरायाचे उपयोगीं जी वि
वा १०. कांची काठी ती.

भाँलगड, स्त्री०. रा०. भानगड.

भाँलगडणें, रा०. भानगडणें.

भालगोंजा, पु०. एक वनस्पति आहे.

भालदार, पु०. राजादिक जे मुद्राधारी त्यां पाशां ए
क सेवक असतो जाणें हातीं छडी धारण करून
सदीर, प्रधान, १०. कांस बलाघणें, ताकीद, १०.
काम करावें.

भालदारी, स्त्री०. भालदारपणा.

भालदोरी, स्त्री०. पिशाचाघुपद्रव निरसनार्थं मं
त्रानें अभिमंत्रित करून जोहस्तादि कांचे ठायीं
दोराबांधितात ती.

भाला, पु०. चिया १०. कांचा लांब काठीस अग्रभा
गी लोखंडाचें फळ लाडून जें शास्त्र करितात नां
स०. खांचावर भाला आणि जीवायास घाला; २.
गाईचें दूध काढते वेळे स्मृतिचे मागळे पाय बांधा
वयास जी दोरी घेतात ती. भालाघाळणें स०.
भाव्यानें गाईचे पाय बांधणें.

भालू, स्त्री०. वन्यपशु विशेष आहे.

भालेकरी, पु०. भालाबाळगणारा जो शिपाई तो.

भालेराई, स्त्री०. भालेराव क्षणून पुर्वे कोंणी पुंड
होता त्याणें केळीहोती जी पुंडाई ती; २. ला०.
कांहीं करणानें जास जसें मनास वाटेक तसें
वर्तावें अशीही त्या जी पुंडाई ती.

भाव, पु०. अंतः करणाचे जे अनेक वृत्ति भेद तीही

करून होतात जे अंतः करणाचे अनेक स्थितिभेद
 ते प्र०; ३०, मी त्याला बंधु भावाने पाहतो आणि ती म
 ला शत्रु भावाने पाहतो, मला जो कोण भावाने पाहत
 होता तो आज स्तंभ भावाने पाहू लागला; २, दे
 व, गुरु, औषध, मंत्र, इ० कांवा ठायीं कोणे काचा हा
 ईश्वरच, यापासून माझे बरे होईलच, अतएव सर्व
 था यालाच सेवावे, इ० रूप कि० यांत काय आहे, याचे
 सेवनानें कोही स्थापयाचे नाहीच नाही, कि० वाईट
 च होईल, इ० रूप अंतः करणाचा होतो निश्चय तो;
 ३०, जसा भाव तमें फळ श्रेय, भाषण, इ० कांतील
 जो आशय तो, उ० यालिहिण्याचा भाव कळत नाही; ४,
 श्लोक याव्य इ० कांचा सारांश भूत औ अर्थ तो कि०
 सामान्यतः जो अर्थ तो; ३०, या श्लोकांतील सर्व प
 दांच्या अर्थ समजलापण भाव काय तो समजला नाही,
 अज्ञास प्राप्त श्लोकाचा भाव समजतो परंतु संस्क
 त श्लोकाचा भाव कळत नाही; ५, शृंगारादिरसांची
 अभिव्यंजक जी रचेदरो मान्य, इ० लक्षणं होनाती प्र०;
 ६, वेश्यादिक जो त्यात्यारसांच्या अभिनय करितात-
 तो; ७, कोणक अर्थचें जें अस्तित्व तो; ३०, जेथें थ
 नाचा भाव तेथें विद्येच्या अभाव असें ना० असतें; ८,
 केषळ धातूचाच वाच्य जो अर्थ तो; ३०, चाल इ० या
 तूं पुढें णं हा प्रत्यय भावीं होतो; ९, अर्थ मात्राचे बोधी
 विशेषण तें करून भासत असतो जो त्यावरील धर्म तो;
 ३०, श्रावणावरील जो भाव तो श्रावणपणा; १०, पदार्थ
 भाषाची उत्पत्ति, नाश, वृद्धि, क्षय, इ० रूप जा अनेक
 अवस्था त्या प्र०; ११, तनु, धन, इ० जे वाराविषय
 त्यांचे विचार करण्याचीं लग्न कुंडलीगत जीं वाराळा
 नें तीं प्र०; १२, को० बाजार, पेंठ, इ० कांत मिनसपा

नस,

नस; इ० घेण्यादेण्याचा असतो जो दर तो, भाव
 सोडणें ह्य० अंगान संचरित जें पिशाचादि व्याणे अं
 गातून जाणें कि० कोणे कानें मरणें कि० नाश पावणें
 कि० नाश पावण्याचा कि० मरण्याचा रंगास येणें,
 भाव ई, स्त्री० भावयी.
 भाव कुंडली, स्त्री० कोणता ग्रह विचलित झाला हें
 पहायासाठीं मोडितात जी कुंडली ती.
 भावचलित, ३३३० तत्वादिच्छांनीं असून अंशोंक
 रून चलित झाला जो भावादिग्रह तो.
 भावजई, स्त्री० भावजय.
 भावजय, स्त्री० आपले भावाची जी वायको ती भा
 पल्यास.
 भावेंड, न० बहीण कि० भाऊ यांचें सामान्य नाव.
 भावणें, कोणेक अर्थ हाषरा, हा वाईट, हा गुरु, हा
 ईश्वर, इ० अशा भावाने मानणें; २, कोणेक प
 दार्थ कि० कोही एक गोष्ट शरीरास कि० अंतः क
 रणास मानणें; ३०, इथली हवा मला भावत नाही,
 असलीं कुजकीं भावणें तुझाला बरीं भावतात.
 भावना, स्त्री० कोणेक पदार्थांत अस्तित्वें करून
 कि० विवक्षित गुणवैशिष्ट्यें करून मानण्याचा
 जो अंतःकरण व्यापार ती; ३०, ईश्वरास मूर्ति
 नाही खरी परंतु पूजेसाठीं मूर्ति आहे अशी भा
 वना करावी लागते; हा साधु आहे अशी भाव
 ना करून तुझी त्याला वंदा; २, वातपित्तादि न्यू
 नाधिक्यामुळे शरीर प्रकृतीचें जे अवस्थाभेद
 होतात ते प्र०; ३, भाव द्वितीयार्थः ४, रसाय
 नादिकांस औषधीरसाचीं पुढें, अग्निपुढें,
 इ० जे संस्कार करितात ते प्र०; ५, धीजगणि

तांत

तान गुणनाचा एक प्रकार आहे जाचे अचोतर भेद अंतर्भावना. समास भावना, तुल्य भावना, असे भाव हेतः ६, कों० कोणेकपदार्थाचा जो प्रकृतिस्वभाव तोः ३०, या अंब्याची भावनाच अशी कों कोई पाशी अंबट असावे.

भावभगत, स्त्री० मनुष्यादिपदार्थाचा किं० कांहीं एक गोष्टीचा कांहीं दिवस असतो जो भरभराट ती प्रातिची अचिरच्छायितावर्णायाची असतां प्र०; २, कों० बाजारांतील दरदाम इ० संबंधी किं० कोणेकाचे संसार इ० संबंधी जें अधिक उणें वर्तमान ती.

भावभक्ति, स्त्री० भावभगत.

भावयी, स्त्री० व्यथी अभावस्या.

भावला, पु० बाहुला.

भावली, स्त्री० बाहुली.

भावले, न० बाहुले.

भावशब्द, न० अंतः करणांत एकचरस पूर्णतान होतो अनेक शृंगारादिरसांचा जो मिश्रीभाव होतो ते.

भावसंधि, पु० जो एक शृंगारादिरसहृदयांत होत असतो तो पूर्ण नाही शास्त्रांत त्याचा उपमर्द करून दुसरा भयानकादिरस उठतो पुनः त्याचा उपमर्द करून पूर्वचा शृंगारादि उठतो किं० विसराच उठतो असा जो रस प्रकार तो.

भावळ, पु० कों० अनेक जे भाऊ ते प्रा० अनेक वचनांत प्र०; ३०, दोघे भावळ रोजगारी आहेत.

भाषा, पु० भवताराचा जो वडील भाऊ तो.

भावार्थ, पु० श्लोकादिकांतील शारांशभूत अर्थ तो; २, भावद्वितीयाथं; ३, अंतः करणाचा नि

कपट जो भाव तो अ० खरेंच सांगणें, बोलणें, इ० कांचें वि० ३०, ना भावार्थ गांवास गेला मी आपल्या पाशीं खोटे सांगेन.

भावार्थ, ३ लिं० जाचे अंतः करणांत कपट नाही दुसरा जें सांगेल बोलेल तें खरें वाटतें अशा स्वभावचा जो मनुष्य तो.

भावसे, कों० बावांचे.

भावित, ३ लिं० मनानें भावनाचा की फेला किं० जास भावनादिही असे औषधादिक तो.

भावी, ३ लिं० मविष्यकालीं होणार जें कांहीं तो.

भावीक, ३ लिं० देव, गुरु, औषध, इ० कोपासून वरें होते इ० जें त्याचें माहात्म्य लोकशास्त्रांत सांगता

त त्याजवर जाचा मनः पूर्वक विश्वास असतो तो भावीण, स्त्री० आपला दादला सोडून कोठें देवस्त्रानी

जाऊन देवाचे नंदादीपांतील तेल आपले हाई वर घेऊन देवाची दासी होवून राह्ये जी स्त्री ती; २,

रा० भावणीचा कांसो दास्य० घण्याला नपुसतो पाहिजे त्याणें घ्यावा उपभोगाचा असा जो वस्त्र, पाच,

इ० पदार्थ असतो त्याला इ०

भावुक, ३ लिं० सं० भावीक.

भावो, पु० भाआं.

भावोजी, पु० भाओजी.

भाष, स्त्री० भाक.

भाषण, न० बोलण्याचा व्यापार तो; २, तेणें करून राणीपासून निघतो जो शाब्दसमुदाय ते.

भाषा, स्त्री० बोली प्रथमाथं.

भाषांतर, न० प० भाषेतें लिहिलेला जो ग्रंथ इ० त्याचा दुसऱ्या भाषेतें जो अर्थ करितान ते.

भाषित, २ लि० कोणेकानें उक जो कांही एक शब्द
 किं० अर्थ तो; २, न० कोणेकाने जी उकि तें.
 भाषी, २ लि० बोलणारा, परंतु भा० स० प्र०; उ०
 मित्त बोलण्याचा स्वभाव जात्या तो मित्त भाषी, अ
 लभाषी, बहुभाषी, सधुरभाषी, इ०.
 भाषाण, स्त्री० भाजलेल्या पदार्थांस जोयिलक्षण
 गसयवोती.
 भाष्य, न० कोणेक मूल ग्रंथ धरून त्याचा व्याख्याक
 रीत असतां व्याख्येन जें शब्द वाक्यादिक टिन पड
 तें त्याची तेथें तेथें आपणान्च व्याख्या करावी अ
 शास्त्रकाराचा जो व्याख्या ग्रंथ तें.
 भास, पु० कोणेक अपि घातां हा असुक्तच अशी नि
 श्चाल्यकता पावलेले नवे लक्षण असलेला
 च इतके कांही एक अपि विचारिते जें ज्ञान जो
 उ० बाहेर कोणी आला असा मला भास साळा,
 सधी रात ज्वराचा भास होतो.
 भास, स्त्री० को० भात भरडले असतां त्याचा कांही
 कणांश, कांही तुणांश असें मिश्रित जें बारीक
 चूर्ण मिश्रितें ती.
 भासकटणें, को० गळकटणें.
 भासकणें, को० गळकटणें.
 भासणें, कोणेकाने कोणेक अर्थ भासविण्या होणें
 भासक, २ लि० को० भांशानें विशिष्ट जी करड, ती
 दूक, इ० तो.
 भासकणें, को० करड, ती दूक, इ० कानीं भासक
 होणें; २, भिसकणें या अर्थें स०.
 भास्कर, पु० सूर्य.
 भास्करी, स्त्री० भाकरीस ह०.

भास्वर, २ लि० प्रकाश जात्या पडतो असें जें रूप
 किं० तद्विशिष्ट अग्नि, सूर्य, दिरा, इ० तो.
 भाळ, न० कपाळ प्रथमा यें.
 भाळणें, कोणेकानें कोणेक विषयाचा सोहानें-
 किं० दुसऱ्याजें केंद्राजो मार्यना घुसाय वेणें क
 रून तें बरेंसें वाटून अंतःकरण घुत्तीनें निक
 डे वळणें.
 भाळी, स्त्री० अनेक काम दांचे तुकडे आउवे
 मांडून त्यांस मध्ये मध्ये गांधण बळून जो सा-
 दा सारिण्या पदार्थ करि तावती.
 भिकटणें, रा० दुस्त. वृक्षाची रसादी, इ० ओरवड
 णें.
 भिकणी, स्त्री० हांतरुणावर आलेले टेंफून दुसरे
 दिवशीं बोहेर दफा यास सांपडावे लघून आंत
 देण्या रहाया जो वा छिद्रें पाडलेला जो जो कडा
 चा तुकडा हांतरुणा जवळ बळगतात ती.
 भिकणें, न० भोक्ता गून भिळवलेले जें पान्यादिक
 नें; २, देणारानें धर्म स्मरण दिलें तरच भिजाया
 चें नाहीं तर देणाराचा जोराचा लायाचा नाहीं
 असें जें उपाध्या, जोशी, संत, भिक्षक इ० कां
 स यजमान इ० कां पाहून भिळक असतें तें.
 भिक्याळी, स्त्री० भिक्षेनें कवर्णादि भिळवून त्या
 चें बाकी सारखें भूषण करून मुलगाचे उजवे
 कानां व घालितात ती; २, कोणी भिक्षानमाग
 तां एरवींच करून शोभायें कानांत घालितात
 भिस्कार, न० भिकाऱ्यांचा जो सल्लाग तें; २, जा
 २ लि० संपत्तिमान ओक जेथें गाडींत किं० वि

वक्षित वस्तु पाहिजे ते त्यां भिळत नाही किं० उल
न होत नाही अस जो देश, ग्राम, इ० त्यास ह्म
उ०, येथे भाजी देखील भिळत नाही अशा भिका
रगा पांढ कशा सराहिलां.

भेकार रसोड, स्त्री० भिकार चाळा.

भेकार चाळा, पु० वस्त्रे काटलीं तथापि देउया ह्म
न नेसांवीं धातु मय पात्राच्या अनादर करून का
ष्ट, मृत्तिका यांचीं च पात्रें करावीं अभ्यथनादि
चांगले उद्योग सोडून सोमं गवां इ० खेळावीं इ०
शिष्ट संभाषित जनास अयोग्य दिसाया जो गीजी
खोड कोणे कास लागत्ये तो.

भिकार चोंट, पु० दरिद्रास किं० रुपणास निदेनें-
ह्म०; २, किंभन, बळकटी, उद्यता, इ० गुणांनीं
ह्मनें जो पदार्थ त्यास किं० विवक्षित कार्यास पु
राया जो गा नवे अस जो उणा पदार्थ त्यास नि
देनें ह्म०.

भिकार डा, पु० भिका त्यास निदेनें ह्म०.

भिकार भोंपळा, पु० कपाळ करंदा जो त्यास ह्म०.

भिकार लक्षण, न० भिकार चाळा.

भिकारी, पु० भिकारानून पोट भर नो तो; २, भिका
र चोंट; ३, दुसऱ्यानें हिताची गोष्ट सांगितली अ
सतां ऐकून ये, लाजाविषयांपराधुरप असावे,
जाकामांत तोटा, नाश, त्याविषयां सादर असा
वे, अशात्व प्रापाचा जो मनुष्यादित्यास ह्म०.

भिकाळ, स्त्री० भिक्षाळ.

भिकुटणें, भिकटणें.

भिकूट, १ लिं० भिका.

भिकूण, पुं० दै० कूण.

भिंग, न० अरसा, उपनेथ, इ० करायाचें उपयोगां
पव्यासारखा सपाट जोकांचे त्या पदार्थ करितात
तें.

भिंगरी, स्त्री० चातीसारखे परंतु आरखूड दांड्याचें
एक मुळाचें खेळणें आहे ती; २, भोंवरी सणून
बेल आहे; ३, तिचें फळ; कोणे काचे पायास भिं
गरी असणें ह्म० सारादिवस फिरत असावे असा
त्वभाव असणें.

भिंगोरी, स्त्री० भिंगरी.

भिजकट, ३ लिं० थोडेसें भिजलेलें जें लीकूड, गप
व, वस्त्र, इ० तो.

भिजका, ३ लिं० भिजलेलें जें लीकूड, तृण, वस्त्र,
इ० तो त्याभिजलेपणास जेव्हां दोष रूपता आहे
तेव्हां च वा० प्र०.

भिजणें, स्त्री० जो काष्ट, मूमि, वस्त्र, पाष, धान्य,
इ० पदार्थ तो, उदक, दुग्ध, इ० सद्रव पदार्थांचे ओ
ला होणें, भिजत पडणें ह्म० कोणे कमाव वडीसन
आगतां लीवणीवर पडणें, वाच अक्ष भिजत को
वळें पडणें, भिजत घोंगडें पडणें इ० प्रयोग करिता
त, कर्ता अन्य असतां भिजत काचळें घालणें, ठे
वणें, इ० प्र०.

भिजवण, न० खरकटी भांडी इ० कांस वा बून यट्ट
चिकटलेलें जें खरकटें इ० तें भिजून शिथिल ह्म
वें सणून त्यास भिजलेली माती, राख, इ० जें का
रून ठेवितानतें, भात, पाठ, इ० भिजवायाचें सा
धन जें ताक, पाणी, इ० तें.

भिजाणा, पु० भिजल्यामुळे मृदु झाला जो हरभ
रा, इ० राणा तो.

भिउणें, कालरूप किं० देशरूप अंतर मध्ये ईष्या व नराहीअसें कोणेकानें कोणेकाचे जयळ येऊन संसृष्ट होणें ; उ०, अथकाश होतातो घरनीटक रावें तेंकेलें नाही आतां पावसाळा येऊन भिउळा आतांकसें होईल. दूरवैसअंगाशीं भिडूनको ; २, स्थलांतरी पाठयायाकरितां कागद इ० कांचा सिद्धकेलाजो लारपोटा पुडकें, इ० त्यांतच दुसराएकादा मागून समाविष्टकरणें ; उ०, तुम्ही आपले लाखोव्यांतच येवढा माझा कागद भिडून पाठया.

भिउती, पु० रा० भेउतू.

भिउसरू, भिउसारू, २लि० भिउस्त.

भिउस्त, २लि० कांहीं एक कर्म करण्यास्त किं० बोलण्यास्त, जोला दुसऱ्याची भारिभौड यादख्ये वी - किं० दुसऱ्याच्या मुरखत्वाकोच जोला भारी तो.

भिडावणें, कोणेकानें कोणेकाचे भिडेनें विधि घडोणें.

भिणभिणणें, जणजणणें द्वितीयीयी.

भिणें, भौतीनें विशिष्ट होणें, स्त्री० भित्यापाठीं ब्रह्मराक्षस.

भित, स्त्री० गृहादिस्थलास आषर आर्वे इत्याद्यर्थ दगड, विटा, चुना, माती, इ० कांचाजोरचमाविशेष करितात ती ; २, नेत्रांस कांहीं कारणामुळे जें केवळ आंध्य येनें त्यास स्त्री०

भितर, अ० आंत.

भितरसचाई, स्त्री० कोंणेक व्यवहाराच्याठावीं संभावित असतो जो नफा तो नहोता उडदीजी नुकसानी होत्ये ती.

भितरा,

भितरा, २ लि० भयभित्त थोडें असतांही फार जाणें भ्यावें अशास्यमाकथाजो तो.

भितळा, पु० कों० लांकूड फोडून काटिलेलाजो मोठादलपा तो.

भिताड, न० जिजवर आछादन नाही अशीजी भितते.

भिताळा, पु० भितळा.

भित्ति, स्त्री० सं० भित्त प्रथमाध०.

भित्रा, २ लि० भितरा.

भिनणें, शरीर, वस्त्र, इ० पदार्थाचे ठायीं तेल, दूध, जल, इ० पदार्थांनीं स्वरूपतः किं० विप. औषध, इ० कांहीं स्वशक्तिद्वारा सकलावयवा वच्छेदंकरून व्याप्त हाणें ; २, ला० दुसऱ्यानें सांगितलेलें जें बरें किं० वाईट तें पुरतेपणीं मनांत ठसणें.

भिनारणें, कों० भिनणें.

भिन्य, २ लि० भेदप्रथमार्थानें जो विशिष्ट तो ; २, भिराळा ; २, कुटकाजो पात्रादि पदार्थ तो.

भिन्यभाव, पु० दुजाभाव.

भिविरटें, न० कों० उजाडू लागलें क्षणजे होतें जें संजुक मुंजुक तें.

भिभिरकटें, भिभिरडें, न० कों० भिभिरटें.

भिरकौडी, स्त्री० भोकोडी ; २, लाभावांचून निरर्थक परिभ्रमण त्या, मार, रवा, इ० धातूयेगीं प्र०.

भिरकावणें, स्फुगारणें.

भिरड, स्त्री० कोधाच्या आवेशा ; २, पु० शोषगा, अंबा, इ० घृष्टांस एक कर्मरूप रोग लागत

असतो

असतो नो .

भेरडणें , भिरड सणून जो रोग नदिशिष्ट अंबा,
१० वृक्षांनीं होणें .

भेरडी , स्त्री० भिरड प्रथमाक्षं ; २ . भोंसडपट्टी .

भेरभिरणें , सणसणणें ; २ , शैल्यादिविकारामु
ळें शरीर किं० शरीराबयब मुंग्याआल्या असें वा
दया जोगें विकृतीनें विशिष्ट होणें .

भेरभिरि , स्त्री० अंगाम मुंग्या आल्या असें वादाया
जोगी होती जी विकृति ती ; २ , भिरड प्रथमाक्षं .

भेरभिरें , न० वाच्यानें मंडलाकार भिरभीर फिराया
जोगें कागद १० कोचें खेळणें करितात तें .

भेरभीर , अ० अनु० शब्द होई असें भोंवरा , भिग
री , १० कोचें वाजणें , फिरणें , १० कोचें वि०

भेरिरी , स्त्री० भिरड प्रथमाक्षं अ० शब्द होई अ
सें , पाषाणादिकांचें झगारणें , येणें , १० कोचें
वि० .

भिलाबा , पु० बिबा .

भिलु , पु० अंगर , अरण्य , १० दुर्गमरूखलीं राहा
णार एक मनुष्यांत जाति आहे .

भिलुटी , भिलुणी , स्त्री० भिलुजातीय जी स्त्री
ती प्रा० प्र० प्र० .

भिल्लाण , न० फारकरून जेथें भिल्लांची चबसती
असा जो देश तें ; २ , देशमार्ग १० कोचाठायीं
को कांस भिल्लु मारतात , लुटतात , असा अस
तो जो उपद्रव तें .

भिवई , स्त्री० भंबई .

भिवरथडी , स्त्री० भीमासणून नदी आहे तीचे
उत्तयतीरींच्या जी देश ती ; २ , तेथील जो योडा ,

भाषा ,

भाषा . माणसें १० तो .

भिसंटी , स्त्री० रा० क्षिपरी .

भिसळ , स्त्री० कोणेक पदार्थांत कोणेक पदार्था
चा जो मिश्री भाव ती ; ३० यागाईचे तुपांत ह
शीचे तुपाची भिसळ करूनको ; २ , कोणेक
पदार्थांत मिश्रित झालेलें जें पदार्थांतर ती ;
३० , त्या अंब्यांत रचट्या अंब्यांची भिसळ आ
हे ती काढा मग मोजून घ्या ; ३ , इतर पदार्था
ची भिसळ जामध्यें झाली आहे असा जो विशि
ष्ट पदार्थ तो ; ३० , हे शब्द अंबे मोहोराचे तांदू
ळ नव्हत भिसळ आहेत

भिसळणें , कांहीं एक पदार्थ कोणेक पदार्थांत
भिसळणें .

भिसें , न० कमळाची जी दंठा तें .

भिस्त , स्त्री० भरवंसा प्रथमाक्षं ; २ , कांहीं एक -
जावित निर्वाहादिकार्या विषयां काय एक आ
श्रय तो हाच पाहून इतर कोणी नाहीं असा जो
भाव धरिला असतो ती .

भिस्ती , पु० परपाल किं० मसक याणें पाणीं , पागा ,

१० कोचाठायीं वाहून उपजाविका करतो तो

भिकमीळ . रा० अ० तोंडांनें मांडा शब्द न होतो
अक्षुपात पूर्वकरडण्याचें वि० .

भिक्षणें , कोणेकापाशीं कांहीं एक भिक्षारूपें
मागणें .

भिक्षा , स्त्री० कोणेकाचें देणें आपण लागून न
सता त्याणें मागितल्या मुळें धर्मार्थ जें त्यास
धान्य , द्रव्य , १० देतात ती ; २ , धर्मार्थ संन्या
सी , योगी , १० कांस देतात जें भोजन ती ;

३० ,

उ०, आज आत्मी स्वामीस भिक्षाकरणार याज-
करितां गाईचें तूप कोठून आपण भिक्षान्न, भिक्षा
वृत्ति, इ० म० ; २, आ० अपराधाची क्षमा, दुर्व्य-
सना पासून परावृत्ति, विवक्षित कार्यांचें उपाय भ
वृत्ति, इ० रूप जें कांही एक दुसऱ्यापाशीं पित-
य पूर्वक करुणशब्दानें मागतात त्यास म० ; ३,
तू कोणावर रागें भरून को एपटी मला भिक्षा दे
भिक्षा टण, न० भिक्षा टनाच्या अपभ्रंश.
भिक्षा टन, न० भिक्षार्थग्रामादिकांच्या ठायीं हिंड
ण्याचा जो व्यापार तें.
भिक्षा भाग्य, ता० न० भिक्षाफीनें पैसां मिळवाव
से जें कोणे कास इत्यादृष्ट असतें तें.
भिक्षा थर, १ लि० भिक्षा मागा यास आलेल्या जो को
णी तो.
भिक्षाळ, स्त्री० मुंजीमध्ये मुंजा मुलास घालितात-
जी लाडू, फले, द्रव्य, इ० भिक्षा ती ; २, ती भि
क्षा घालण्याच्या करितात जो सभारंभ ती.
भिक्षित, १ लि० भिक्षिलेला जो तो.
भिक्षक, पु० याजन, प्रतिग्रह, कि० अध्यापन,
यावृत्तीनां संसार निर्वाह करीत असतो, जो ब्रा
ह्मण तो.
भिक्षकी, स्त्री० भिक्षकपणा.
भिक्षेकरी, पु० अन्न, कि० धान्य, याची भिक्षा प
रोपर मागत असतो तो.
भी, स्त्री० सं० मय.
भीक, स्त्री० भिक्षा, परंतु हा शब्द का शब्द संपून
निंदा घवसरीं याचा म०, कोणे कास भीक लाग
णें इ० स्थळां त्याणें भीक मागून पोट भरणें अ

शा प्रकारचें दरिद्र प्राप्त होणें, कोणे कपटा
र्याची भीक लागणें म० तो पदार्थ अनि दुर्बि
ळ होणें ; ३० यादेशांत काय पाण्याची भीक
लागली आहे, कोणे कास कोणे फानें भीक
घालणें म० तंत घवहारीं त्यास कांहीं गणणें
निषेध विषयीं म०, तो मोठ्या मोठ्या लागणी
त नाहीं मग याला कोठून भीक घालणार, भिके
चा जो हाळा म० कांहीं दारिद्र्यादि दुई बाया
वयाचे पूर्ण तदनु रूप पूर्वसंपत्त्यादिकांस वि
रुद्ध असा कांहीं उठतो जो मनोरथ त्यास म०,
आढवणें, होणें, पांचा योगीं म०, म० भिकेचा
होडा शिष्यास चटत नाही, भीकन को पण
कुचा आवर.

भीक माग्या, १ लि० भिकारी प्रा० तृतीयाथं.

भीज, स्त्री० उसळाया करितां भिजवलेले कि०
भिजवून उसळलेले जे सजयुरे ती.

भीड, स्त्री० कोणे कर्म करण्याविषयीं दुसऱ्या
चे मनांत जसें आहे तदव्यथा वर्तले असतां दु
सऱ्याच्या मनोभंग होईल असा जो भयसदृश
मनांत भावयागतो ती ; ३०, मला कोणाचा
भीड तुटत नाही, त्या दरबारांत तुमची भीड
आहे संपून तुझी साहित्य पत्र घावें, कोणे
कास भीड घालणें कि० भिडेस घालणें म०
आर्ज वस्तु त्यादिद्वारा त्याचे हृदयांत भीड उलय
न होई असें करणें ; ४०, भीड भिकेचा ब्रह्मण,
; २, दुसऱ्याचे देखत बोलणें, स्विकणें, इ० वि
षयीं हा मला उद्भवत अमर्षाद इ० आहे असें
सानील संपून अंतः करणास वाटते जीं शी

काती; ३०, तुला बापाचे देखत बायकोशीं बो
लाक्यास कोही भीड वाटत नाही, भीडचे प-
णें स० परिचय पडतो पडतो हळूहळू भीड जि-
कणें, भिडेचा स० जाणें कोही एक गोष्टी विष-
यीं भीड घातली असता सहसा मोडवत ना-
हीं तो; ३, अल्पअबकाशांत बहुत पदार्थ स-
माविष्ट झाल्यामुळे होव्ये जी दादीती; ३०, आ-
जदेवळांत मनुष्याची फार भीड झाली उभें र-
हायास जागा सांपडेना.

भीडभाड, स्त्री० भीड, मुख्यसंकोच, इ० ती.

भीडमुरवत, स्त्री० भीडभाड.

भीत, ३लि० भयपावला तो.

भीतरां, भीतरी, अ० भितर.

भीति, स्त्री० भय; प्रा० प्रथमाथं, प्र०.

भीम, ३लि० भयंकर; २, पु० भीमसेन.

भीमसेन, पु० एक पुराण प्रसिद्ध बलाढ्य रा-
जा होता; २, ला० शरीरानें धष्टपुष्ट बळक-
टखाणे ही बहुत असा जो पुरुष त्यास स०.

भीमसेनीकापूर, पु० कापुरांत एक भेद आहे

भीषण, ३लि० भयंकर.

भीष्म, पु० मोठा योद्धा, बलचारी, सत्यप्रतिज्ञ,
श्रेष्ठ, असा पुराण प्रसिद्ध एक क्षत्रिय होता-
तो; २, ला० बुद्दीनें गंभीर, सत्यप्रतिज्ञ, इंद्रिय-
नियंत्री, शूर, असा जो पुरुष त्यास स०; २,
टंकणास स०.

भीष्मप्रतिज्ञा, स्त्री० कधींही टळायाची नाही अ-
शी कोणा केली जी प्रतिज्ञा ती.

भीस, स्त्री० रा० इजामत न केल्यामुळे मुठीत
सां

सांपडायजे वाटतात जे केशती; २, कुचा, ओ-
ळी, मेंदी, इ० कांचे अंगावर मुठीत धरायास
सांपडे इतकी मोठी असत्ये जी लांफर ती.

मुइकोट, मुईकोट, पु० पर्वताच्या आश्रयन-
सतां भुईवरच तट बांधून करितात जो किल्ला
तो.

मुइकोळाळा, मुइकोहळा. मुइकोहाळा,
मुइकोहोळा, पु० एक अरण्य ओषधींचा-
कंद आहे.

मुइकोळाळा, मुइकोहळा, मुइकोहाळा,
मुइकोहोळा, पु० मुइकोळाळा.

मुइकोळाळा, मुइकोहळा, मुइकोहाळा,
मुइकोहोळा, पु० मुइकोळाळा.

मुइकोळाळा, मुइकोहळा, मुइकोहाळा,
मुइकोहोळा, पु० मुइकोळाळा.

मुइकोळाळी, मुइकोहळी, मुइकोहाळी,
मुइकोहोळी, स्त्री० मुइकोहळ्याची बेलती.

मुइकोळाळी, मुइकोहळी, मुइकोहाळी,
मुइकोहोळी, स्त्री० मुइकोळाळी.

मुइकोळाळी, मुइकोहळी, मुइकोहाळी,
मुइकोहोळी, स्त्री० मुइकोळाळी.

मुइकोळाळी, मुइकोहळी, मुइकोहाळी,
मुइकोहोळी, स्त्री० मुइकोळाळी.

मुइकोहळें, मुइकोहाळें, न० मुरकोहळा.

मुइचाँपा, मुइचाँफा, मुइचाँपा, मुइचाँ-
फा, पु० पानें फुटायचे अधां मुईतुनच जा-
ला फुलें घेतात असें एक फुल झाड आहे.

मुइचार, स्त्री० रा० जोळें गुरें इ० कानीं मक्षा
याचें

याचें तृणतो.

मुईठाकूर, पु० रा० कंबळखुजाजो मनुष्यादि-
त्यासस.

मुइतरवड, पु० एक औषधी झाड आहे जाचे
पाल्यास सोनामुरशी ह्मणतात तो.

मुइनळा, पु० मुईवरठेऊन लावायाच्या असा
दारुभरून नळाकरितात तो.

मुइपारणें न० पात्रावांचून भूमीवरच अन्ना
दिवाटून भोजनकरावें असे जें कोणीचातुर्मा
स्यादिकांत व्रतकरितात तें.

मुइमाडें, न० दुसऱ्याचे भूमीवर गृह इ० बांधि
लें असतां तन्निमित्त जें भूमीचे धन्यास आ
डें प्रतिपक्ष द्यावें ह्मणते तें.

मुइमाडा, पु० कों० आपल्याआपण बीजपडू
न रुझलाजो माडा तो.

मुईसूग, मुइसुग, पु० जालामुईतच मुळ्यां
सशें गा लागतात असा एक वेळ आहे.

मुईसर्पट, मुइसर्पटा, अ० कों० मूमीशींस.
पटत असे असें भूमीपासून उच असाची-
जी वृक्षाची रवांशी, यराचें पारवें, इ० त्यां
चें जें मूमीबराबर असणें कि० तीर, गो
ळी, इ० कांचें जाणें इ० कांचें वि०.

मुईसांड, मुइसांड, ३लि० रा० जमीनसांड

मुई, मुई, स्त्री० जमीन.

मुक्, ३लि० जातें जो भोगणारा कि० भक्षिणा
रातो तद्भुक्; उ०, पृथ्वीतें भोगितो तो पृथ्वी

मुक्, राजा, दासी मुक् स्त्री० दासीतें भोगणा
रा, वायूतें भक्षणारा तो वायू मुक्सर्प, आ

सु

सु मुक्, भुजंगमुक्, इ० समासां प्र०.

भुकटी, भुकणी, स्त्री० भुकणी.

भुंकणें, कुत्र्यानें आवेडा पूर्वक ओरडणें.

भुका, पु० भुकणी.

भुकाळू, ३लि० क्षुधाजाला वरचेवर लागत्ये
आणि कागली असतां कंठवत नाहीं अशा
स्वभावाच्या जो तो.

भुकिस्त, ३लि० भुके वंगाल.

भुकी, स्त्री० भुकणी; २, ईषन्नात्र क्षुधागरू
न जेवितो तो; स्त्री० भुकीतो स्तरवी, प्रा० चा
ह्मणतातच प्र०.

भुकेकमाल, ३लि० भुके वंगाल.

भुकेंणें, भुकेनें विशिष्ट होणें; २, ला० काणकप
दार्थाविषयां आशेसचेणें; उ०, मी त्याचें भे
दा विषयां भुकेलें आहे.

भुकेवंगाल, ३लि० खाण्यास मिळणें ही जाला
कटीण असाजो पराकाष्ठेच्या दरिद्रीतो.

भुकेंला, ३लि० क्षुधित; २, जाविषयावर जा
ची सर्व भावें प्रीति तो त्याविषयां.

भुक्त, ३लि० भोगिला कि० भक्षिला जो पदार्थ
इ० तो.

भुक्ति, स्त्री० भोजन व्यापार; २, सूर्यादिग्रह,
चक्र, काळ, यांची जी गतिती.

भुगा, पु० भुकणी.

भुंगा, पु० भ्रमर; २, स्त्रियांचें तदाकार शिरो
भूषण असतें तो.

भुगी, स्त्री० भुकणी.

भुज, पु० बाळक्यापासून अंगुल्यग्र पर्यंत
जो.

जो हात तो ; २, चतुष्कोण, त्रिकोण, इ० जी
क्षत्रें त्यांचीं एके कोणापासून दुसरे कोणापा
वेतों जीं सूत्रें तीं प्र०, २, राशिचक्रामध्ये नव
दंशां हून न्यून किं० पराकाष्ठा नवदंशां जें
प्रमाण तो .

भुजंग, पु० जाचेशिरीं दशांक विरुद्ध असतें असा
जो सर्प तो प्रा० मोठा असतां ह्म० .

भुजणें, को० भाजणें, शूद्रभाषेत प्र०
भुजपत्र, न० भूर्जपत्र; २, अकारपातळपणा
मुळें किं० केवळ जुनें झाल्यामुळें जें निर्जीव
वस्त्र, कागद, इ० त्यास ह्म० .

भुजबल, न० सं० बाहुबल .

भुजा, स्त्री० ग्रं० भृज .

भुजारी, भुंजारी, पु० भडभुजा .

भुजिपत्र, न० भुजपत्र .

भुटा, भुट्टा, पु० मक्याचें कणीस .

भुट्टेचोर; भुट्टेचोर, पु० जो प्रसिद्धपणें दर
वाडा घालीत नाही यरचे मनुष्यांची असा
वधता लक्षून हळूच युक्तीनें लहान सान
वस्तुचोरून नेतो असा जो चोर तो ; २, ला०
यजमानाचे संसाराची पोटागजां सनां ही
तोंडावर गोडबोलून आपलें कार्य साधावें
असे मिळाले असतात जे भोजन भाऊ त्यां
सह्म० .

भुडकी, स्त्री० बुडकी प्रथमाथं .

भुडभूड, अ० अनु० शब्द होई असें आंघळग
व्याचे पात्रांत पाणी भरणें किं० त्यांतून जो
तणें इ० कांचें वि० .

भुंडा .

भुंडा, ३ किं० मायारीं मुरडलीं आहेत शृंगे जा
ची असा जो गोमहिष्यादि पशू तो ; २, बो
डका द्वितीयाथं .

भुतरवान, न० रा० केंसट्या मोकळ्या कटले
व्या, राख, धूळ, इ० कांनीं अंगजाचें मळलेलें,
असें उखेंखल, विद्रूप, जें पोर इ० त्यास ह्म० .

भुतरवाना, पु० अनेक पिशाचानीं अधिष्ठित जें
रुलतो ; २, दुसऱ्याचे मानेस बसावें, दुसऱ्या
संउपद्रव करावा . इ० रूप जो पिशाच संबंध
धी व्यवहार तो : उठणें भाजणें इ० कांचे योगी प्र० उ
जिकडे तिकडे भुतरवाना उठला आहे दुपार
ची बाहेर जाऊं नको ; २, भुतरवान .

भुता, रा० पु० भुत्या .

भुताटकी, स्त्री० कोणाचें वाईट करण्यावि
षयीं किं० बरें करण्याविषयीं भुतास कांहीं
देतुं करून त्याजवर उठवावें किं० बसवावें
इ० रूप जो भूतसंबंधी व्यवहार ती .

भुताटणें, मनुष्यादिकां नें भोधादिका मुळें भू
त आंगी आल्यासारखें अनावरणें चाळे
करूं लागणें ; उ०, यागाईनें कालचांगलें
दूध दिले आज कां भुताटलीन कळे हातला
वूं देत नाही . बां सराला ही जवळ वेवूं देत
नाहीं .

भुतारणें, रा० भुताटणें .

भुताबळ, स्त्री० पिशाचांचा जो समुदाय ती;
ह्म० वेताळाचे मार्गे भुताबळ आहेच .

भुताबळें, न० दारूचा अनेक विचुंब्या तो
टे, इ० एकत्र मुईवर मांडून त्याजवर खोडी

शी

शी दाख्याळून एकदांच पेढिबतात त्यारचना
विशेषासस.

भुताळा, भुताळ्या, २लिं० दुसऱ्याच्या नाश
आवासापून आजवर मुतें घालितो तो.

भुत्या, पु० अंगावर कवड्यांची भूषणे, तेलक
टबस्यें, हातांत पोतधारणकरून भीकमागणा
रा असा भयानीच्या भक्त आहे तो.

भुदकन, कर, दिशीं, बुदकन.

भुदगा, पु० रा० भाजी, भांडें. इ० कांचा करप
ल्या मुकें राखुंडीसारखा हो तो जो परिणाम
तो.

भुपकार, पु० भुभुकार.

भुपाळी, स्त्री० भूपाळी.

भुभुकार, पु० गानरांच्या जोडसाहाच्या शब्द
ता.

भुभुक्षित, २लिं० बुभुक्षिताच्या अपभ्रंश.

भुमका, स्त्री० रा० घामाभिमानिनी जी भूक
पदेवता ती.

भुमरसान, न० रा० दोळ, गोचीड. चांचड.

भिकार, इ० कांचा एकदांच अतिरिक्तप
णें प्रवृत्त होतो जो समुदायतें, उठणें धातु
योगी प्र०.

भुम्या, पु० जाठिकाणी जाचे पाडवडील नांदत
आले तो व्याडिकाणाच्या ; २, ला० कोणेकळ
लाचा किं० कांहीं एक व्यवहाराच्या बहुत परि
चया मुकें पुरा माहितगार झालेला जो त्यास
स.

भुयार, न० पर्वतादिकांत भुईचे पोटीं असले

जी

जी गुहेसारखी पोकळ जागते किं० गृहादिकां
चे भूमीचे पोटीं कांहीं वस्तु ठेवाया करितां जी
हो दासारखी बांधून जागा केली असले तें.

भुरकट, २लिं० इतभुरका जो वर्ण तो आणित
दिशिष्ट जो तो ; २, अ० स्वच्छपणें नसे असें दृष्टि
दोष अंधकार, किं० दूरस्थितत्व इ० कारण
मुकें अंधक अंधक दिसण्याचें वि०.

भुरकण, न० रा० व्याघ्राच्या शब्द ; २, रडण्याचा
वेग बळगें जो आटो पून धरिला असतो तो अ
कस्मात् बाहेर पडल्या मुकें जो मोठा शब्द हो
तो तें.

भुरकणें, कटी, रशीर, इ० पातळपदार्थ भुर
कामारीत रणणें ; २, रा० व्याघ्रानें स्वजाती
पशब्दकरणें ; ३, न० केवळ कोंबकें जें शा
हाकें तें.

भुरकन, कर, दिशीं, अ० भरकन पथमा
थं.

भुरका, पु० कटी, रशीर, इ० पातळपदार्थाचें
हस्त, चमचा. इ० कां पास्तून शब्द होई असें
भुरवानें जें आकर्षण तो, मार, घे, धातुयो
गी प्र० ; २, भगवती दितीया थं ; ३, संके
तानें एक जो रुपया त्यास स० ; ४, २लिं० एक
वर्ण आहे ; ५, तद्विशिष्ट जें जळ, केश, इ०
तो.

भुरकाड, न० दे० जेथें पाणीं टिकत नाही अशी
जीमाळजमीन तें.

भुरकाडी, स्त्री० दे० कावळकाठी प्रा० अनेक व
चनांत प्र०.

भुरकी,

भुरंकी, स्त्री० घोड्याचे नेचादिसर्वांग झाकाया जोमें जें शिंबून आच्छादनपरब केळें असंतें ती.

भुरेंगुली, स्त्री० भुरेंगुलें, न० कों० भात, इ० कांची लाही.

भुरदंड, पु० दुसऱ्याच्या कोही जिल्स आपणा पासून हारवळ्ळ किं० जामीनगत, इ० व्यब हार कोही अंगास आला इ० कारणामुळें नाहकजें द्रव्यादि भरावें लागतें तो.

भुरभुरा, ३ लिं० भुरभुरीत.

भुरभुरीत, ३ लिं० भुरभुरजळायाजोगें हल केंजें लांकूड, गोंबरी, वृण, इ० ती.

भुरभूर, अ० अजु० हलका, तयांशरहित, जो वृण, काष्ट, इ० पदार्थ त्याचें जें झराझर जळणें त्याचें वि० २; एकत्रजमलेल्या मनुष्यानीं अकस्मात् तळमोकळा पडायजोगें एकाचे मागून दुसरा निष्कळा, दुसऱ्याचे मागून तिसरा निघाला, अशा प्रकारें अन्यत्र जाण्याचें किं० कांणेक तळभरला जावयाजोगें अन्यस्थला पासून तादृश येण्याचें विं०; उ०, पत्रावळी च्या फडमांडतांच भोजनभाऊ भुरभूरनिघोन गेले आणि पात्रें माडतांच भुरभूरजमलेकायसां गावें.

भुरली, स्त्री० रा० एकचिमणीसारखें परंतु मोठें असें पांखरूं आहे ती.

भुरलें, न० कों० भात बहुतदिवस ठेविलें असतां आंत सपक्षक्षद्राणीं उखल होतो तें

भुरवणें, न० कों० जमीन चोपायाचें मोठें जें चोपणें

चोपणें तें.

भुरशी, स्त्री० कों० भुरशी; भूयसाचा अपभ्रंश.

भुरळणें, छिद्रमोठें होण्यासाठीं आंत शिळा इ० घालून त्याचे फिरविण्यानें भोंतालचा परिधि घांसणें.

भुरळ, स्त्री० भुरळें.

भुरळें, न० कोणी आपल्यावर मंत्रप्रयोग किं० गोडगोड भाषण, आर्जव, इ० केल्यामुळें केवळ तत्परवशावावें असापडतो जो मोहते.

भुरा, ३ लिं० कीं० भोरा.

भुरी, स्त्री० कों० लांकूड, गोंबरी, इ० कांची सफेतराख ती.

भुरुभुरू, अ० भुरभूर.

भुऱ्यावणें, रा० दुरळणें.

भुऱ्यो भुऱ्यो, अ० रा० करणें धातुयोगीं प्र० भुऱ्यावणें.

मुलणें, कैफ, संपत्ति, इ० कांचा योगानें वैशुद्ध होणें; २, कांही पदार्थ चांगला असा वाटल्यामुळें कर्तव्याकर्तव्यादिविचार सुटून त्या जवरकेवळ लुब्ध होणें.

मुलताप, मुलथाप, स्त्री० दुसऱ्यास निश्चय आपलें कार्य होईल इ० रूप भरंवसा यावयाजोगा कोणी करताजो खोटे भाषण, खोटा लेख, इ० रूप कपटाचारती, देणें धातुयोगीं प्र०; उ०, तुझी पुढें चालू लागला हामी आलों अशी मला मुलथाप देऊन निघोन गेला.

ला

भुलवण, स्त्री० रा० भुरळ.

भुँवई, स्त्री० भंयई.

भुवन, न० भूलोकादि चतुर्दश कि० वैकुण्ठ, कैलास, इ० जे देवतांचे जे पृथक् पृथक् अने क लोक आहेत ते प्र०, इंद्रभुवन, कैलासभुवन इ० स०.

भुँशी, स्त्री० कों० भुसकट.

भुँसकट, भुसकट, न० धान्यराशीतल्याचेल गंवाचें बारीक असतें जें चूर्ण तें तें पून पृथक् केलें असतां ही प्र० होती; २, तत्सदृश काष्ठ, तृण, इ० कांचें परस्पर घर्षण, किडा, भुंगा, इ० कानी कोरणे इ० कारणामुळे पडतें जें चूर्ण तें.

भुसकटा, पु० कों० भुसकट.

भुसकण, कन, कर, दिन, दिनी, दिशीं, अ० अनु० बसविलेला सांधा कि० छिद्रांत बसविलेली खुंटी इ० विशेष बळनलागतां झपकणनिघणें कि० छिद्र इ० अडचणीचे जाग्यांत विशेष प्रयासनलागतां कोणेकानें झपकन शिरणें इ० कांचें वि०.

भुँसकूट, भुसकूट, न० भुसकट.

भुसडा, पु० बहुत घुसडल्यामुळे कि० बहुत झमपडल्यामुळे शरीर, वस्त्र, इ० कांचा चुराझालासा वाटायाजोगा होतो जो जर्जरप्रणालो, पडणें धानुयोगी प्र०.

भुसभुशीत, २ कि० जामध्ये चिक्कणता, काठियांश, नाहीं असा जो जमीन, मानी, दगड.

इ० पदार्थ तो.

भुँसा, भुसा, पु० भुसकट; २, भुसडा.

भुसाडा, पु० भुसडा.

भुँसार, भुसार, न० कयविकय व्यवहारी धान्य, आणि तृण, एतद्भूपजो माल तें; २, भुसारी लोकांचा जो समुदाय तें.

भुसारमाप, न० अथोली, पायळी, इ० जें मापाचाचें साधन तें मरलें मरलें नाहीं अशा प्रकारें कोणी धान्याचें घालितो जें माप तें.

भुसारी, पु० धान्याचें दुकान घालून किरकोळ धान्यविकणारा जो उदमीतो; २, कों० भोंवरगांवां धान्यखरेदी करून पेंढेंत नेऊन विकतो कि० भात, तुरी, इ० धान्य विकत घेऊन त्याचें तांदूळ, डाळ, इ० करून विकित असतो असा जो उदमीतो; २, कांदा, लसूण, गूळ, तूप, इ० अनेक किरकोळ मिनसाचें दुकान घालून विकणारा जो उदमीतो.

भुळभुळां, अ० साखर, माती, वाळू, इ० शिथिल होऊन वाहणें, गळणें, इ० कांचें वि०; २, भिळभीळ.

भुळभूळ, अ० भुळभुळां.

भू, स्त्री० सं० पृथ्वी; भूपति, भूलोक, भूचर, भूदान, इ० स०; २, जापासून जो उलच झाला जो तद्रू; ३, अग्नीपासून उलच तें अग्निभूक वर्णपद्यभू ब्रह्मामनोभूकाम, इ०.

भूक, स्त्री० जडंराग्नीस आंतपचनकरायास कीं अन्नादिनाहीं सें झाल्यामुळे अन्नादि भक्षा

वें सें वाटायाजोगा जो दुःखरूप कलनाविशेष उत्पन्न होतो ती; २, ला० कोणेकपदार्थ घेणें मिश्रिषणें इ० विषयीं इतका, किं० एवढा, मिळाला क्षणजे मलापुरे अशी कोणेक अवधि पर्यंत असत्येजी इच्छेची धांवती; ३, लि० भुकेचा मोटला, पु० भूकलागली असतां जाचानें कंठबत नाही तो, क्ष०, भूकेस कोंडा आणि निदोस धोंडा, भूकेमरणें क्ष० उपाशां मरणें .

भूकंप, पु० धरणीकंप.

भूकलाडू, पु० प्रवासाचे मार्गें स्थानिवारणार्थ जे लाडू इ० फराळाचें घेतात तो याचा गोष्ठ इ० कांमध्ये प्र०; उ०, तो राजपुत्र भूकलाडू, ताहलाडू आईनें दिले तें घेऊन परदेशास निघाला.

भूगोल, भूगोळ, पु० पृथ्वीरूपजोहागोळा आहे तो भूज, स्त्री० भुज प्रथमाथे.

भूत, पु० देवयोन्यंतर्गत एकजातिविशेष आहे; २, न० पिशाचद्वितीयवृत्तीयाथे; ३, पृथ्वी; उदक, तेज, वायु, आकाश, हीं प्र०; ४, विश्वांतःपातीजे चेतनाचेतन सर्वपदार्थ ते प्र०; उ०, सर्व भूतीं ईश्वर भरला आहे; ५, दुफोडी संगठ्याचे खेळांत उठून गेलेली झोंगटी पुनः जी जिवंत होत्ये तें; ६, ३ लि० पूर्वें होऊन गेलेला जो काळतो किं० त्याकाळाचा व्यवहार, गोष्ठ, इ० तो; उ०, गेला एथें लाप्रत्ययांत क्रियेनं भूतकाळाचा बोध होतो; उ०, भूतगोष्ठकशास संगतां आतां करून दाखवाल तर मोज; ७, यदात्मत्वे कसून जो विवक्षित तो तद्रूत; उ०, कार्याचे उपा

दान

दान भूतद्वयाचे अंगीं जेजे गुण असतान ते ते कायवर अनुवृत्त होतात.

भूतरवेत, न० संबंध, झोटिंग, इ० तें.

भूतचेष्टा, स्त्री० मनुष्यादिकांस शारीर बाधा व्हावी, अंतःकरणास भ्रम व्हावा, ठेवल्या जाण्यावरून पदार्थ अकस्मात् नाही साव्हावा, नासावा, इ० होण्याविषयीं कारणी भूतजी त्यात्या कार्यावरून अनुमेय पिशाचाची कृति ती.

भूतदया, स्त्री० प्राणिमात्रावर जी दयाती.

भूतपूर्व, ३ लि० विद्यमान कालीं विवक्षित स्वरूप नव्हे परंतु पूर्वें विवक्षित स्वरूप होता जो तो; उ०, सांप्रत तुमची फडणिशी गेली परंतु फडणीस असें भूतपूर्व नावचाललें आहे.

भूतप्रेत, न० भूतरवेत.

भूतबाधा, स्त्री० मनुष्यादिकांस भूतरुतजी बाधाती.

भूतल, भूतळ, न० पृथ्वीची पाठ.

भूतवेद्य, पु० देवभक्त्या.

भूतसृष्टि, स्त्री० स्रुतः तंतं पदार्थ नसतां कोणेक पिशाच आपले सामर्थ्यानें घाम, हत्ती, घोडे, बाजार, इ० कितीक पदार्थ जे क्षणमात्र दाखवितो ती; २, यामुष्टीतील पिशाचें क्षणानें एकप्रकरण ती; ३, पंचमही भूतींची किं० त्यापासून मनुष्यादि देहाची जी ईश्वरानें केली उत्पत्ति ती; ४, भूतचेष्टेनं अकस्मात् अविरक्त उत्पन्न होतें असा विचार अकस्मात् गुहापावनें असें जुं गोचीड, पिसू, त्यास ला०

भूदेव, पु० नासणें.

भूधर,

भूधर, पु० पर्वत; २, शेषशयानसर्पनी.
 भूप, पु० राजा; २, भूपकल्याण.
 भूपकल्याण, पु० कल्याणरागामध्ये एक भेद आहे.
 भूपाल, भूपाल, पु० राजा.
 भूपाली, स्त्री० एक रागिणी आहे; २, त्या रागावर
 पहाटे स सणायाची गाणी असतात ती प्र०.
 भूभा, स्त्री० भूमीची छाया ती जी चंद्रावर पडली
 असता चंद्रास ग्रहण लागते.
 भूभार, पु० पालकाजन बहुत झाले असता त्यांचा
 या भूदेवतेस होतो जो भारतो.
 भूमंडळ, न० पृथ्वीचे जे हे गोलकार शरीर ते.
 भूमि, स्त्री० पृथ्वी; २, भुई.
 भूमिका, स्त्री० सं० भूमि; २, नाटका मध्ये राजा
 दिकाची येतात जी सोमो ती प्र०; ३, कर्मयोग
 ३० जे भगवत्प्राप्तीचे मार्ग त्या मध्ये उत्तरेतर च
 दल्या जा अधिकार पदवी आहेत त्या प्र०; ३०, आ
 पण या कर्म भूमिकेत आहे तो पर्यंत सर्व कर्म के
 ले पाहिजे.
 भूमिशयन, न० भूमिशय्या, स्त्री० ग्याटले, पले
 ग, मात्वा, ३० कावाचून केवळ भूमीवरच जे
 करितात शयन ते ती कंबलादि अत्यस्यस्य
 आस्तरण असता ही प्र० होतो.
 भूय, स्त्री० भुई.
 भूयसी, स्त्री० पुण्याहपाचनादिकर्मकेले असता त
 सांगतार्थ एकदाचे उत्सर्ग करून अनेक बाळा
 नास जी दक्षणा वाटितात ती.
 भूर, स्त्री० को० नेत्राचे पुत्रावर येतो जो सारा
 तो.

भूर्ज, पु० एक वृक्ष आहे.
 भूर्जपत्र, न० भूर्जवृक्षाची कागदासारखा जी
 साल निघत असलेले.
 भूल, स्त्री० मादक पदार्थांचा मदचटल्यामुळे अं
 तःकरणास येतो जो बेशुद्धपणा ती; २, को
 णेक प्रसंगी बरे कोणते, वाईट कोणते, कर
 वे कोणते, नकरावे कोणते, ३० विचार नस्फुर
 तां अन्यथा प्रवृत्ति निवृत्ति हावयाजोगे बुद्धी व
 र पडते जे अज्ञानाचे आच्छादन ती, घाल.
 पड, ३० कोचे योगी प्र०.
 भूलोक, पु० भूमिरूप जो हा लोक तो.
 भूषण, न० शोभा र्थ शरीरादिकांचा ठायी धार
 ण करितात जो सुवर्णरत्नादि निर्मित अलंका
 र तो; २, जे लोका मध्ये स्वतः शोभते आणि
 स्वसंबंधी जो त्यासही शोभविते, प्रतिष्ठेस
 चढविते, अतएव भूषण सदृश मानले जे वि
 द्या, कला, विनय, ३० गुण, पराक्रम, दिक
 र्म, ३० जे कोही एक त्यास ह्म०; ३०, विद्या
 हे पुरुषाचे भूषण आहे; पुत्राचा पराक्रम मा
 तापितरोस भूषण होतो; ३, त्याविद्यादिभूष
 णाने येते जे भूषितले ते; ३०, तुझ्या लोकांनी
 चागले दारले असता वेणें करून आत्मास
 भूषण आहे; ४, ग्रंथ, वाक्य, ३० कोचा वि
 वक्षित गुणाचा आधानाने कोणा करितो जे
 मंडनते; ३०, सज्जनापुढे कसेही वाक्य बोल
 ले असता तो त्याचे भूषण करितो.
 भूषविणे, कोही एक अर्थ अलंकारादिके क
 रून सुशोभितकरणे.

भूषा, स्त्री० सं० भूषण.

भूषित, २ लि० भूषवित्वात्.

भूस, भूस, न० भुसकट : २. भुसडा; ३. भुसार मथमाथं.

भुकुटी, स्त्री० भूमध्यांत कोधादिकारणा मुळें य इत्येजी आदी ती; २. भिवईस कोणी ह्म०.

भृंग, पु० भ्रमर.

भृंगराज, पु० माकाहृण्णन औषधी आहे ती.

भृंगिराज, पु० भृंगराजाच्या अपभ्रंश. कोणे कांनं भृंगिराज होणें ह्म० एकपिसानें मोर हो णें.

भृंगी, भृंगा, स्त्री० ज्ञानवह्नी.

भृंगु, पु० सं० शक्र मथमाथं; २. पर्वतादिकोच्या उंचवुटलेला जो कडा तो.

भृंगुपात, पु० सं० डोंगरावरून करून येतात जो कडे लोट ती.

भृंगुवार, पु० शुक्रवार.

भृनि, स्त्री० सं० वंनन.

भृत्य, पु० चाकर.

भें, न० भय.

भेंकड, २ लि० भिच्चा.

भेंकर, भेंकरें, न० एकमृगविशेष आहे.

भेंकाड, न० को० भोंकाड.

भेंकूड, २ लि० भेंकड.

भेंग, स्त्री० भूमीकाष्ठ. पायाण. पाय. हात. इ० कोसपडत्येजी चार ती.

भेंगळणें, भूम्यादिकानीं भेंगानीं विशिष्ट होणें

भेंजूड, २ लि० को० औघांत बोलायाम चाला

यास जाला धैर्य गहीं तो.

भेट, स्त्री० गमनानें कोणेकाच्या कोणेकापाशीं परस्पर बोलणें, चालणें, इ० व्हावयाजोगा हो तो जो सामीप्य संबंध ती; मा० चेतनवृत्ति. अचेतनविषयां क्वचित् प्र० होतो; उ०. लोह चुंबकाची आणि लोखंडाची भेट झाली ह्मणजे लोखंड त्यास चिकटतें; २. भिच्चादिकोची चिरकालें करून गांठपडली असतां परस्पर देतानजें आलिंगन ती; ३. प्रभू सुभेदार इ० कोस भेटावयास गेलें असतां भेटनेसमयीं जें फळ, द्रव्य, वस्त्र, यान इ० काहीं अर्पितात ती किं० प्रभु. शिष्ट, भिच्चा. आम. इ० कोस स्नेहाभिवृत्त्यर्थ जो फळादि कांहीं अपूर्वाईचा पदार्थ पाठवितान ती.

भेटणें, कोणे कांनं कोणेकाशीं भेटहृण्णन जोसंबंध तद्विशिष्ट होणें; २. चिरकालें करून गांठपडल्यामुळें एकमेकांचे आलिंगनानें परस्परविशिष्ट होणें; ३. धनी, चाकर, सावकार, कृक, वादी, प्रतिवादी, दादळा, बायको, इ० जें परस्पर संबंधी त्याणी त्या संबंधिरूपें करून स्वसंबंध्यास उपलब्ध होणें; उ०, मला जेव्हां कोणी विचारणार भेटेल तें व्हांसोंगेन. मला जेवढें कूळभेटतें तेवढें स्वष्ट ह्म० जगास तसा भेटे आणि मनच्या संशयफिटे.

भेटवकरा, भेटवकरें, पु० न० श्रभेदार, मामलेदार, इ० कोणी आपले गांवीं आला असतां त्यास गांयचे अधिकारी पा

पारील, खोत, इ० जी इव्यादिरूप भेट देतात तो
ते; २, लग्नांत रास व्हाण्याचे वेळेस वरमाई
स घाव याचा मान आहे.

भेटा भेट, स्त्री० अनेकांच्या परस्परें भेटण्याचा
जो व्यापार ती किं० एकाचाच कोणेकाशी आ
लिंगन कुशल प्रश्न इतका जो व्यापार ती; २,
स्पर्शास अयोग्यता इ० कांहीं विवक्षित अस
तां केवळ स्पर्शासाठी ही प्र० करितात; ३०,
व्यासुत कथाची माझी भेटा भेट झाली आ
तां स्नान केले पाहिजे.

भेंड, न० भोंस, बोरू, जो धव्याचें तांटा इ० कां
चे पोटी केवळ मृदु असतो गर तें; २, ला०
केवळ हलकें जांत तत्वांश नाही असें जें लां
कूड त्यास ह्य०; ३, रा० नेत्रसंबंधी जो मळ
नेत्र कोणांत जमत असतो तें.

भेंडणें, आट्या पाट्या इ० खेळांत भेंडतू नियाव
याचे जे गडी त्याणी आपल्यामध्ये दोन वि-
भाग करून त्यासनामादि संकेत ठेऊन भेंड
तूकडे जावयास दोघा दोघानी मिळणें.

भेंडतू, पु० विटीदांडू, आट्या पाट्या, इ० खेळां
त प्रथम गडी वांटून घेते समयां जे दोन फ
ळ्यांत दोन नायक होतात ते प्र०.

भेंडसावणें, भिबषिणें.

भेंडा, पु० भित इ० कांचे उपयोगां चिखलाचा व
रंवारचून त्याचे जे अनेक तुकडे पाडितात ते
प्र०; २, एकभाजी करायाचे उपयोगां फळ
आहे तो, आणि त्याचें झाड.

भेंडावणें, भेंडसावणें.

भेंडाळें, न० भेंडोळें.

भेंडी, स्त्री० भेंडा द्वितीया थं; २, एक वृक्ष आ
हे; ३, यानायाचा आरंभ्यक दोन चार प्रकार
चा औषधी आहेत त्या प्र०.

भेंडोळें, न० सूत, दोरी, कागद, इ० गुंडाळून केले
जें मोठें गुंडाळें तें.

भेंणें, अ० थं० भयानें; ३०, तो व्याघ्राचे भेंणें ल
पाला.

भेत, न० स्त्री० रा० फणस, भोंपळा, पेरू इ० फळ किं०
लांकडाचा ओंडा इ० उभा फोडिला असतां होता
तजा अनेक फांकळ्या त्या प्र०.

भेतलणें, रा० फणस, भोंपळा, आंकूड, इ० उभ्या
भेगांनी विशिष्ट होणें.

भेतळा, पु० रा० भितळा.

भेतूक, न० रा० फणस इ० फळाची लहानशी
जी भेत तें.

भेद, पु० परमाण्वादि रूप जें अनेक अवयव ते
परस्पर संबद्ध होऊन झालेला जो विशिष्ट अ
वयवी त्याचा आंत शस्त्रादि कांचें शिरणें
इ० कारणानें होतो जो त्या अवयवांचा वां
यां परस्परें वियोग तो; ३०, योग्याचा प्रा
ण मस्तकाचा भेद करून जातो; २, अर्थ
मात्रावर परस्परें भिन्न भिन्न त्वें करून भा
न होण्यास कारणीभूत जें वैधर्म्य असतें
तो; ३०, हीं दोन पा गोटीं सारख्यां ह्यणतां
पण कांहीं यास त्यास भेद आहे, कालचे
बोलण्यास आणि आजचे बोलण्यास
फारच भेद दिसतो; ३, कोणेक भेदकाचे

योगानें विशिष्टापासून विशेषाचा होतो जो नि-
 राकेपणा तो; ३०, एकानावाचें अनेक असले
 तरी उपना मे भेददारबिनातल्लेपूणविशेषाचा
 बोधहोतो; ४, सामान्य धर्माकांताचे पोदचेजे
 अचांतर विशेष असतात ते प्र०; ३०, जा-
 ल्पणामध्ये दहाभेद आहेत; ५, कोणेक का-
 र्याकडे प्रवृत्त असत्ये जी कोणेकाची अंतः क-
 रण वृत्तिविन्वा भयलोभादि प्रदर्शनानें करि-
 तातजो अन्यथाभावतो; ३०, हामजपाशी
 चाकरीसराहण्याविषयां कबूलझाला होता
 परंतु तुझी याचा भेद केला स्पृण राहीमा-
 सा झाला; ६, कोणेकाव्यवहाराचे आंतील
 गुण बारीकजें वर्तमान तो; ३०, हाशहाणा
 आहेयास पाठविलें असता त्या राज्यांतला
 भेदकाढून आणिल.

भेदक, ३लि० भेदकरणां जें शक्य इ० तो किं०
 मनुष्यादिकांचे अंतःकरणाचा भेदकरणा
 रा मनुष्य इ० तो किं० सामान्याचे पोदचेजें
 अचांतर विशेष अर्थ त्यांची पृथक्त्वे करु-
 न उपस्थिति होण्यास कारण जो गुणसंज्ञा
 स्पृण, मुद्रा, इ० तो.

भेदड, ३लि० दे० भेदकड.

भेदणें, काष्ठ. पाषाण, इ० पदार्थ शक्यादि-
 कानें भेदविशिष्ट करणें; २, मनुष्य इ० -
 कांस बुद्धिभेद विशिष्टकरणें, ३०, किल्या
 चा हवालदार भेदतांच किल्ला आला; ३,
 औषधादिक शरीरादिकांत भिन्नणें.

भेददृष्टि, स्त्री० हेमाक्षें, हंडुसऱ्याचें, इ० किं०
 कार्य

कार्यभिराकें; कारणभिराकें; इ० भेद विशि-
 ष्ट जी बुद्धि ती.

भेदन, न० भेदण्याचा जो व्यापार तें.

भेदबुद्धि, स्त्री० भेददृष्टि.

भेदरणें, चिरकाल अंतःकरणांत संस्कार
 रहायाजोगें भयानें विशिष्ट होणें.

भेदरा, पु० काणेक गोष्टीचे परिणामाविष-
 यां कसें होईल, काय होईल, इ० रूप पोदां
 व असतें जें भय तो; २, भेदरल्यामुकें रा-
 हतो जो भयसंस्कार तो.

भेदवादी, पु० दैतवादी

भेदाभेद, पु० अनेकपदार्थ भिन्नभिन्नत्वेक
 रून मानण्याविषयीं प्रयोजक जी जा त्या
 दि धर्माची विद्यमानता तो; ३०, ब्रह्मस्व
 रूपां कांहीं भेदाभेद नाहीं.

भेदी, पु० विवक्षित व्यवहारांतील गुह्यम-
 र्मादिभेद जांलाठाऊक आहेत तो त्याव्यव-
 हारांतील.

भेद्य, ३लि० भेदायास योग्य किं० शक्य जों
 कांहीं एक अर्थ तो.

भेद्या, पु० भेदी.

भेरा, स्त्री० रा० भेरा; २, दे० देरा.

भेरकट, ३लि० रा० बहिरकट

भेरड, पु० भिरड द्वितीयाथं.

भेरलामाड, भेरलीमाड, पु० कों० सुरमा
 ड.

भेरळ, भेरळीमाड, पु० कों० सुरमाड.

भेरा, ३लि० रा० बहिरा.

भेरी, स्त्री० मोठा जो नगारा.

भेल, स्त्री० कोणेक पदार्थांत वदार्थांतराचा असतो जो मिश्रितपणा ती; २, भेलण.

भेलकंड, न० उपोषणादिकानें शरीराच्या तेलसंभाकेनासा झाल्यामुळें जात्येजी शरीराची झोकांडी तें.

भेलकंडा, पु० भेलकंड.

भेलकंडी, स्त्री० भेलकंड.

भेलगा, पु० (उत्तरणें) वातादि विकारानें वृषण मोठा होऊन खाली लोळणी आसा वृषणाचा आधारबंध शिथिल होणे.

भेलण, न० रा० कोणेक पदार्थांत मिश्रित होतें जें पदार्थांतर तें.

भेलणें, कों० कोणेक पदार्थांत पदार्थांतर मिसळणें.

भेल्टी, स्त्री० गुळ्याच्या लहान लहान बांधिल्या असतात जा वड्या, गोळे, इ० ती.

भेश, पु० कों० वेष.

भेष, पु० वेष.

भेषज, न० सं० औषध.

भेस, पु० कों० वेष.

भेसूर, ३लि० भयंकर.

भेळ, स्त्री० कों० भेल.

भेळणें, कों० भेलणें.

भैरव, पु० एकदेव आहे, भैरवाची सेवा हा बहिरोबाची सेवा; २, गाण्यांत एकराग आहे; ३, एकस्त्रियांचें कर्णभूषण आहे; ४, भयंकर.

भैरवजोगी, पु० कानफाटा घोसांची.

भैरवी, स्त्री० एकरागिणी आहे.

भैरवीयातना, स्त्री० काशींत जो मरण पावला त्याचे पदरीं असतें जें पातक त्याचे निरासार्थ रुद्रपिशाच घोनी पासून जी यातना भोगावी लागत्ये ती.

भैरीवेथा, स्त्री० रा० बहिरीवेथा.

भैरीससाणा, पु० बहिरीससाणा.

भोई, पु० डोळी, पालखी, इ० यानवाहून उपजीविका करणारा जो पुरुष तो; २, एकजाति आहे तिचीहि पालखी इ० यानवाहवें पेट्याचे माणसें नदी पार उतरावीं, मासे मारावे, इ० वृत्ति आहे; ३, घोडे पाळण्याचे घोड्याचे जे दोहोंकडचे दोन विभाग ते प्र०; ४, घोडे पाळणा टांगावयाकरितां उभी करितात जीं चारकाष्ठें तीं प्र०.

भोईरवना, पु० पालखी, पालखीचे भोई, इ० रहायाचें जें घर असवें तो.

भोईराज, पु० पालखी इ० वाहणारे जे भोई त्यास गौरवानें हा०.

भोंक, न० छिद्रमुख्याथ, सावकारी इ० कोणेक व्यवहारांचें उपजीव्यजे द्रव्यादि पदार्थ त्यांची त्या व्यवहारांत लोकांचेबाहेर लक्ष्यात न पावयाजोगी असते जी उणीवतें; ३०, याची बाहेर सावकारी मोठी दिसत्ये परंतु आंतसारें भोंक आहे; ३, ला० राज्यादि व्यवहाराचे ठाणीं प्रवेशास केले जें दारतें; ३०, याणें त्यादरबारांत,

रवारांत कोणी कडून भोक पाडलें नकळे :

१. कों० कुठ्याचा जो स्वजातीय शब्द तें; ३०.

एथून तो गांव कुठ्याचे भोक भरलांब-
आहे; ४; रा० बहुवचनानें रडें आटो-
पित असवां ही आटपनासें होऊन जो भी
जसा मोठा शब्द होतो तें; ३०, या भोक्तानें
रडें मिळलें होतें पण आटोपनासपडतो
भोक फोडलें.

भोकण, न० रा० भोकचतुर्थीचा.

भोकणें, कहरभाला, बच, इ० कांचे अय-
वहारानें कोणे कास छिद्रविशिष्ट करणें
; २, कुठ्यानें भुकणें.

भोकर, स्त्री० एक झाड आहे; २, न० विचें
फळ; ३, तोंगळ.

भोकरबाळी, स्त्री० तोंगळनें विशिष्ट एक बा-
ळी हाणून स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे.

भोकसणें, शं० वृक्षाची उहाळी, शरीराचे
हातपाय, इ० अवयव मुळापासून मूला
धाराचाही कांहीं त्वगाद्यंनियोन येई अ-
सें उपटणें.

भोकसा, पु० ग० भोकसल्यामुळें कि० वर-
देरी इ० कांचे यर्षण झाल्यामुळें वृक्ष, श-
रीर, इ० कांचा निघून गेला जो त्वगंश तो
; २, ला० कोणेक व्यवहारांत चढायाबया
जोगें जातें जें कांहीं पदरचें द्रव्यादि तो;
३, भोसका.

भोकसां, पु० भिंत, बरस, शरीर, इ० कां-
स पडतें जें मोठें भोक तो, स्वतः सिद्ध-
कि०.

कि० कांहीं कामांसाठीं वेवानें पाडलें जें भो-
क त्याविषयीं पा० प्र० नाही.

भोका; पु० कों० बोका.

भोकाड, न० रुदनादि प्रसंगां तोंडाच्या मो-
ग पसरतो जो आत्वास निंदेनें स्व०; ३०, को-
णी मारलें नसतां उगीच भोकाड पसरून
रडतोसकशाला.

भोक, पु० कों० डोळू:

भोकल्य, ३ लि० भोगाचास योग्य जें सुख दु-
ःख कि० तज्जनक कांहीं विषय तो.

भोक्ता, ३ लि० कोणेक विषयाचा भोग्ये-
णारा जो तो; २, भक्ष्य भोज्य पदार्थ जाला
बहुत आवडता आणि भक्ष्याचा विषयीं
शारीर शक्ति अनुकूल असत्ये असा जो
पुरुषादिक तो; ३०, आज चार पदार्थ चां-
मळे केले आहेत कोणी भोक्ता ब्राह्मण भो-
जनास सांगा; ३, विद्या, कला, इ० कांचा
जोग्याहक तो.

भोक्तृत्व, न० भारभ्योगानें दुःख कि० सु-
ख अवश्य भोगलेंच पाहिजे असा जो भो-
गणारावर योग्यताविशेष असतो तें.

भोग, पु० सुखविषयक कि० दुःखविषय-
क आत्म्याचा ठायीं जो अनुभव तो; ३०.
श्रीमंदाचे योगानें सुरवाचा भोग पुष्कळ
घेतला; २, आत्म्याचा ठायीं सुख दुःखा-
त्मक अनुभवंव्हावयाजो गा तत्तद्विष-
यकर्मक र्थाणें, पिणें, नेसणें, पांघर-
णें, लेणें, देणें, इ० पथायोग्य जो व्या-
पार

पार तो किं० व्याप्यापारापासून जन्म आल्या
चाळीस अनुभूयमान होणारे जें सुरवात्म-
क किं० दुःखात्मक फल तो ; ३०. आवतना-
च्या मा आजपर्यंत भोगकेळा , तुझ्या यात्रा
लजोडीच्या आजपर्यंत भोगयेतलांत ; १.
अवश्य भोगव्यत्वे करून घातजें मारब्ध
कर्माचें फल तो ; ३०. काबकराचें भोगअ
सेलतितका भोगूम सारला पाहिजे ह्य
भोगफिटे आणि वैद्य भेदे : ४. उत्तसेत्तर
गतिविशिष्ट जें सूर्यादि ग्रह किं० कोणें क-
व्यवहार वत्कर्तृक देशरूप किं० कालरूप
जो विषय त्यातें स्वगतीनें आक्रमून मागे
टाकण्याचा जो व्यापार तो ; ३०. स्वभा-
तीसदिवसांत एकराशीच्या भोगकरितो,
कोणेक गोष्ट भोगास येणें ह्य० देवदशेनें-
भोगाचास उपस्थित होणें . भोगदेणें ह्य०
पुरुषानें स्वीस किं० स्त्रीनें पुरुषास मधु-
न सुख देणें .

भोगणें , कोणेक अर्थ भोगविषय करणें ; ३०.
मारब्धकर्म भोगल्यावांचून सुटत नाही,
कर्मास कर्तृत्वमानिलें असेल त्या कुळाक
डून पंचवीसरूपये व्याज आल्यास भोग
लें १० रूप प्र० होतात .

भोगवटा , पु० क्षेत्र, ग्राम , १० कोणेक वि-
षयाचें भोगाचीं कांहीं काळ कोणाकडे चा
ळली असत्येजी वहिवाट तो , जाळा-
विषाद प्रसंगीं साधनचतुष्टयांत गणिता
त .

भोगविडा , पु० मकरसंक्रांतीस स्त्रिया नईन
उपानें , नईनईरूपान्या , १० यालून नईवि
डे वईब्राह्मणांस किं० नऊरुक्वासिनीस म
विवर्ण देतात ते म० .

भोगळ , ३०. जामध्यें असावा तसा घट्टप-
यासही असे जें हेंसणें , पागोटें , बांधलेलें
जो १०. तो किं० नैसणें , पागोटें , १०. स
हिल्याचें असा जो अनुप्य तो किं० तादृश
त्याच्या सईल जो कारभार तो .

भोगळणें , कों० गांठीडें , तृणाच्या भारा , १०
दिलावणें .

भोगळमट , पु० पोळमट .

भोगळी , स्त्री० स्त्रियांसही शिषी देत अस
तात .

भोगळी , स्त्री० कों० बाहेरचें पाणें शेतांत
घ्यांयचा करिता किं० शेतांतली पाणीं बाहे
रदवजाया करिता पोखरलेला माउ १० कां
चा नळकरून जो शेताचे बांधीत यातला
असतो ती .

भोगी , ३०. निरंतर पुष्ये , चंदन , स्त्रिया , व
स्त्रालंकार , १० विषयांचा उपभोग करीत
असावा असा जो पुरुषादिक तो ; २. पु०
सर्प ; ३. स्त्री० मकरसंक्रांत आणि कर्कसं
क्रांत यांचे जें अदलेदिवस ते म० : ४. नर
कचतुर्दशीच्या जो अदलादिवस त्यासही
कचित् ह्य० .

भोग्य , न० भोगवटा ; २. ३०. ग्रहादिकानें
भोगाचा राहिलेला जो चक्रांश , दशां

ग इ० तो ; ३, स्वरूपतः किं० फलद्वारा भोग्यास योग्यजो वस्त्र, क्षत्र, इ० पदार्थतो उ०, कांहीं भोग्यवस्तु जर गहाण ठेवशील तर व्याज हलकें पडेल.

भोग्या, पु० अंधळी कोशिबिर, इरगीभिर गी इ० खेळांत सर्वांनीं येऊन त्यास शिवावं असा जो मनुष्य, दगड, खांब, इ० संकेतित केला असतो जो पदार्थ तो.

भोजन, न० जेवण, भोजनखर्च, भोजनवेळ, इ० इष्टभोजन, आत्मभोजन, ब्राह्मणभोजन, इ० स०.

भोजनभाऊ, पु० संसारसंबंधी कामकाज नकरिता काळजीनवाहतां केवळ भोजनार्थच जोमिळाला असतो त्यास ह०.

भोजनीय, ३ लि० जांस अवश्य भोजनघावं अशीं जीं मातापितरें, मुलें, अतिथि, इ० तो.

भोजन्या, पु० भोजनभाऊ.

भोजी, ३ लि० जोजा पदार्थांचें भोजन करितो तो तद्भोजी, कदनभोजी, अमृतभोजी, इ० स० प्र०.

भोज्य, न० भोजनास उपयोगीं भात, फोडी, लाडूपकान्न, इ० जो पदार्थसमुदाय तें.

भोंड, स्त्री० भोंवळ ; २, न० जो धळ्यावरील जें गोड तें.

भोंडगा, पु० कों० निंदनें भंडान्यास ह०.

भोंडला, पु० मुली आश्विनमाशां भिंतीवर शेणाचें देवालय देवविचें काढितात तो;

२,

२. आणि त्यापुढें जें नित्यगाणें गात असता त तो.

भोंडा, ३ लि० कों० ह्यातारडा.

भोंडार, न० कों० ह्यातारखंड.

भोत, पु० धान्यादिक आंत भरून ठेवायाकरितां गोणपाट इ० कांच्या जो मोठा थैलाकरितात तो ; २. भाजल्या पोळल्या मुकें शरीरावरील निघोन जातो जो त्वगंश तो ; ३, कों० केतकीचें जें दोंर दिद्याया जोंगें कां वळें मूळ तो.

भोंदणें, कपटानें आर्जवून किं० लोभवून किं० आपणांत मंत्रविद्या किमया इ० अद्भुत सामर्थ्य आहे असें दाखवून कोणेकास आपण हादल्या प्रमाणें वर्ताया जोगा स्ववश करणें.

भोंदू, पु० दुसऱ्यास भोंदण्याचा स्वभाव जाचातो.

भोंपळदेवता, स्त्री० रा० भोंददशापन्न अग्रन कांहीं लेकरासारखें खेळकरित्ये जी स्त्री-तिला निंदावसरीं ह०.

भोंपळसुती, ३ लि० जोन बंदोबस्त तादृश नाही आणि बारकावा नाही असा जो कोण कांच्या राज्य, सावकारी, व्यवहार, फार भार, इ० तो.

भोंपळा, पु० यानाचाचीं दोन प्रकारचीं फळें आहेत तीं प्र०, हातीं भोंपळा येणें ह० भिक्षामागून पोटभराया जोंगी दग्निदशापावणें ; २. विण्याचा जो डेरा तो.

भोंपळी, स्त्री० दोहां प्रकारचा जाभोंपळ्याचा वेळी त्या प्र०.

भोंपळीखरवृज,

भोंपळीखरबूजा, न० खरबुजांत एक भेद-
आहे.

भोंपी, पु० ग्रामदेवता इ० कांचें पूजेसाठीं जो
पुजारी अधिकृत केला असतो तो प्रा० शूद्र
वृत्ति.

भोंप्या, पु० भोंपी.

भोंबा, पु० रा० बागूल, भोंबाकरणें ह्य० बा-
उंकरणें.

भोंबा, पु० कों० भोंभा.

भोंबी, स्त्री० कों० धणा, शूद्रभाषावृत्ति.

भोंबूल, पु० रा० भुंगा.

भोंभा, पु० कों० उंडिणीचें किं० मोगलीपरंडा
चें लचेसहित जें फळ तो ; २, ला० केवळ
कोंवळे लहान जें भोंपळा, कोंहळा, इ० फ
ळ त्यास ह्य०.

भोंम, न० कों० वारूळ.

भोंमवार, पु० भोंमवाराच्या अप०.

भोंमाड, न० कों० भोंम.

भोंय, स्त्री० दे० भुई, भुईशब्दपूर्वक जसे
जितके शब्द झाले आहेत तसे तितके एत
च्छब्दपूर्वक भोंयकोट, भोंयमूग, इ० श
ब्दहोतात.

भोंयार, न० भुयार.

भोंर, ३लि० डोह इ० कांतील जें पाणां किं०
डोकी, मिशी, इ० संबंधी जे केश किं० कां
हां पदार्थ त्याचे काळेपणाचें अतिशय द्यो
तक विशेषण.

भोंरकडी, स्त्री० भोंवरकडी.

भोंरपी, पु० कोल्हाटी ; २, कळासूत्री, खो
बसूत्री, दशावतार, इ० भोंरीपकरून उ
पजीविका करणारा तो.

भोंरा, ३लि० गौर आणि रक्त हेवर्ण एकव
झाले असतां जो एक निराळाच वर्ण होतो
तो किं० तद्विशिष्ट जे केंस, गढूळपाणां,
होस इ० पशू इ० तो.

भोंरीप, न० कळासूत्र, खोबसूत्र, इ० का
नीं बाहुलां नाचवून किं० नाड्यावरचटणें
इ० केंकरून किं० दशावतारादिसोंगें आणू
न जो खेळ करितात तें ; २, ला० पोरे इ०-
कानीं मनस्वीपणें खेळावें, नाचावें, उड्या
माराव्या, असा जो व्यापार चालला अ
सतो त्यास ह्य०.

भोंरूप, न० भोंरीप.

भोंवई, स्त्री० सुंबई.

भोंवंड, स्त्री० भोंवळ.

भोंवडणें, कांहीं एक पदार्थ मंडलाकार-
फिरविणें ; २, कों० कोणेक मनुष्यादि
कास अनेक मार्गांनी इकडून तिकडे ति
कडून इकडे अशा प्रकारें हिंडायास ला
वणें ; ३, या घोड्यानें मला पाठीमागून
चारकोस भोंवडले न तेव्हां सांपडला.

भोंवणें, कोणेक पदार्थानें मंडलाकारफि
रणें ; २, पितादिका मुळें डोळे, कपाळ, इ०
भोंवतें असे वाटाया जोगे विकृतीने विशि
ष्ट होणें ; ३, या पर्वतावरून रवालीं पाहि-
लें असतां डोळे भोंवतात ; २, दुखणें,

मरण, इ० संकट किं० तत्कारणी भूत-
जें अपथ्य दुष्कर्म इ० तें भोगद्वारा अवश्य
निस्तारायास पडे अशा रूपें कोणे कायर
पडणें; उ०, ती चोरधाड वरकडांस सोडून
त्यागरिबास भौंवली, कालदहीं खाळें ते
मला भौंवले लागलेंच पडसें आलें तें संक
टादिं अनेकांस भौंवण्याची संभावना अ
सून कांहीं एकास सोडून कांहीं कास भौं
वले असतां भौंवतां या अर्था व्ययाचाप
क्षां योग होतो; उ०, सर्वांनीं व्यवहारके
लापण मज भौंवतां मात्र भौंवला.

भौंवता, अ० कोणेक पदार्थांचें जें परिधिसू
त्र त्याचें अनुलक्ष्यें करून; कोणे कानें को
णेकाचे भौंवतालागणें ह्य० उपद्रवदाय
कलें करून पाठीस लागणें.

भौंवतालाचा, १ लि० कोणेक पदार्थाचे भौं
वता जो स्थित तो.

भौंवताला, अ० भौंवतां.

भौंवती, स्त्री० रा० देवळाचे मुख्य गाभाच्या
चे भौंवताला बाहेरचे भिंतीचे आंत प्रद
क्षिणादिक रायाजोगी जी जागा ठेविली
असले ती.

भौंवतीं, अ० भौंवतां.

भौंवर, पु० को० भुंगा.

भौंवरकडी, स्त्री० दांबें. इ० कांचे दोन अव
यव दांहीं कडे बांधले असतां ते अवयव-
भौंवडले असतां ही पीळ नपडायाजोगी
जी लोहादिकांची कडी मध्ये बांधायास

करितात

करितात ती.

भौंवरगौब, पु० विवक्षित पत्तनादि यामाचे
भौंवतालाचे जे गोब ते प्र०.

भौंवरा, पु० काष्ठादिकाच्या वर्तूळ फिरविला
असतां भौंवन रहाया जोगा एक क्रीडासा
धन पदार्थ केला असतो तो; २, नद्यादि-
कांचाठायीं उदकांचें जे ये मंडलाकार भ
मण होतें तेथें जो आकार विशेष होतो तो
१, शरीराबरील केंसांच्या जो मंडलाकार
तो; ४, भौंवरी ह्मणून वेल आहे तिचें फळ
तो; ५, भुळीत वाटोळी खळी करून त्यांत
राहतो असा एक क्षुद्रप्राणी आहे तो; ६,
शेंडीचे भौंवता राखितात जो केंसांच्या घेरा
तो, कोणेकाचे पांयावर भौंवरा पडणें ह्य०
त्याणे एकत्र नवसतां सर्वकाळ हिंडत अ
सणें; ७, क्वचित् भमरास ह्य०; ८, गोमहि
ष्यादि पशूंचे त्वचेस तृणादिसर्शाला अस
तां त्यास्थलीं होतें जें स्फुरण तो.

भौंवरी, स्त्री० यानावाचा दोन वेळी आहेत
; २, पांयांचा तळवा इ० कांचाठायीं कां
टा लागणें इ० कारणामुळें कातडी जाड
होऊन जो मंडलाकार होतो ती; ३, रा० क
णेकडाची अग्ने रुखावर जास्थलीं टेंक
लीं असतात तीं स्थलें प्र०; ४, खेळे इ०
नृत्य करित असतां मंडलाकार जें भमण
करितात ती, याअर्थ मारणें, घेणें, इ०
कांचे योगी प्र०.

भौंवळ, स्त्री० पित्तादिविळतीनें येत्ये जी

घेरा

घेरी ना. कोणेकाची भोंवळ जिरणें ह्य. कां
ही शिक्षादि प्राप्त झाल्यामुळें बळादिकून द
र्शनापरिहार होणें.

भोंवाडा, पु० कों० मार्गाचे वांकडेपणा मुळें वि
वक्षितस्थली जावयास जो फेरा तो.

भोंवार, स्त्री० कों० तेल्याच्या घाणा, बेल, रहा
द, इ० कांस जुपलेला बेल, टोणगा, इ० कां
ची फिरायाची जी मंडलाकार वाट पडली
असत्ये ती.

भोंवारगाव, पु० कों० भोंवरगाव.

भोंशाऊंस, पु० कों० उंसांत एक भेद आहे

भोंस, पु० भोंशाऊंस : २, बरूसाररया एकतृ
णविशेष आहे.

भोंसकट, भोंसकटें, न० रा० भोंकसा मथ
महिनीयाथ.

भोंसकणें, तरवार, भाला, इ० कांहीं एक
पदार्थांत खुपसणें.

भोंसकणें रा० भोंकसणें.

भोंसका, पु० रा० भोंकसा.

भोंसका पु० भोंकसा.

भोंसकें, न० रा० भोंसकट.

भोंसकू, पु० कों० भोंकू.

भोंसडणें, फोदलणें.

भोंसडपट्टी, स्त्री० फोदलपट्टी.

भोंसणें, भोंसकणें.

भोंसा, पु० रा० भोंशाऊंस.

भोंळ, स्त्री० भोंवळ.

भोळवट, ३ लि० सुमाराचा जो भोळामनु
ष्य

ष्य तो.

भोळसर, ३ लि० भोळवट.

भोळसावणें, रा० भोळावणें.

भोळा, ३ लि० जाचे मनांत कपट नाही आणि
कोणेक गोष्ट पदार्थ बाह्याकारें जावरूपें क
रून दिसतो तेंचरूप त्याचें खरें अभ्यंतरां
कांहीं अन्यथाभाव असावा असें वाटत ना
हीं अशा अंतःकरणाच्या जो मनुष्यादिक-
तो.

भोळानाथ, पु० महादेवास ह्य० : २, पभुला
दिथोरपणा अंगी असून निष्कपट जो म
नुष्य तो.

भोळाभाव, पु० सर्वावर विश्वास ठेवून निष्क
पटपणें वर्तण्याचा जो कोणेकाचा स्वभाव
असतो तो ह्य० भोळाभाव सिद्धीस जाव.
भोळावणें, रा० कोणेकास आभादि मदर्श
नानें आपल्यावर विश्वास धरून आपण
सदल्याप्रमाणें वर्तें असा कांहीं स्वकार्य
साध्याविषयां करणें ; उ०, त्यामुला नें पो
थीचें पत्र घेतलें आहे तें रवाउवा कांहीं दास
वून त्यास भोळावून ये.

भोळाशंकर, पु० भोळानाथ.

भोळें, न० क्रयविक्रयादि व्यवहारां गणती
हिशोब इ० कांत दृष्टिचुकल्यामुळें एकमे
काचें एकमेकाकडे अन्याय्य अधिक येतें-
जें दव्यादिक तें ; उ०, हिशोबचुकून अस
जातर आणखी करून पहा मला तुझें भो
ळें नको ; २, भुरळें ; उ०, एकगोसांवी का
उ

ल आला होता त्याणें भोळें घालून दोन रुपये आणि पागोटें नेलें.

भोक्ष्यमाण. ३लिं. पुढें भोगायाचा जो काळ सरवदुःख इ० तो.

भौतिक, ३लिं. भूतसंबंधी तो; ३०, यामुला ला क्ली भौतिक उपद्रव आहे ह्य० पैशाचिक; हासर्व प्रपंच भौतिक आहे ह्य० पांच भौतिक.

भौम, पु० मंगलक्षणून जो मह तो; २, ३लिं. भूमिसंबंधी; ३०, भूकंपादिक जे उत्पात ते भौम जाणावे.

भौमवार, पु० मंगळवार.

भ्याड, ३लिं. भिन्ना.

भ्यासूर, ३लिं. भयंकर.

भ्रतार, पु० दादला.

भ्रम, पु० पदार्थांचें वस्तुतः जें स्वरूप असतें तें नस्फुरतां त्यापदार्थांचें पदार्थांतरत्वं करून जें ज्ञानहोतें तो; ३०, रज्जूचाठाई जसा हासर्प असा भ्रम होतो तसाच ब्रह्मी हा प्रपंच असा भ्रम होतो; २, असाचें एक, आणि भासाचें एक, किं० कांहींचस्करूनये अशी जी पित्त, कैफ, इ० कारणांमुळे अंतःकरणाची अवस्था होत्ये तो; ३०, ज्वरानें वरचेवर भ्रमपडतो म्हणून भलभलतेंच दिसू लागतें; ३, कोणेकाचाठ्यां विद्याकलाधिकता इ० जी गुणकिं० कोणेकापासून झालेलें किं० होणारें जें दान, पराक्रम, चोरी, इ० वाईट व

रें कर्म इ० रूपजो अभ्रमत्यक्ष अर्थ तद्विषयांकां ही लक्षणादि दर्शनामुळे केवळ निश्चयात्मकतेस पावलेलें नव्हे असें संभावनात्मक जें कोणेकास ज्ञान असतें तो; ३०, याप्राज्ञी लक्षणरूपये असाच असास्वस्थ गोत्रास भ्रम होतापण तें कांहीं नाहीं; जाचा असा भ्रम धरला होता तोच शीवटीं चोर ठरला; ५, संशय; ३०, हा ब्राह्मण कि० शूद्राचा विषयीं अह्याला भ्रम आहे; ५, सूत्रचक्रादिकाची मंडलाकार जी गति तो किं० त्या गतीनें होतात जे फेरे ते प्र० किं० तशी गति होण्यास कारणी भूतजो मंडलाकार फिरविण्याचा संस्कार तो.

भ्रमण, न० सूत्र, चक्र, इ० काचें मंडलाकार जें चलन तें; २, परिभ्रमण.

भ्रमणें, चक्रादि मंडलाकार फिरणें; २, कोणेकानें परिभ्रमण करीत असणें; ३, एक असतां भलतेंच वाटावें अशा दशेतें अंतःकरणानें पावणें.

भ्रमर, पु० पुण्यादिकांचे सुखासास अतिलं पटल सा एक सपक्ष सहापायांचा शुद्ध जंतु आहे.

भ्रमाचा भोंपळा, पु० भ्रमभोंपळा.

भ्रमित, ३लिं. भ्रमिष्ठाचा अपभ्रंश.

भ्रमिष्ठ, ३लिं. कैफ, रोक, ज्वर, पित्तहोम, इ० कारणानें किं० स्वभाषतः जाचे अंतःकरणेस भ्रमपडला आहे असा जो पुरुष इ० तो.

अभिस्त, ३लि० अभिष्ठाचा अपभ्रंश.

अभ्रंश, पु० अधिकारादि स्थानाचा ठायीं स्थित जो मनुष्यादिक त्याचा त्यास्थानापासून जो विचोग जेणे करून त्या मनुष्यादिकास प्रा० निःसंभारती रूप दुर्दशा प्राप्त होत्ये तो; उ०, राज्यापदापासून भ्रंश झाल्यापासून हा राजा मउकत फिरतो आहे; २, शोकादि कारणा मुळे बुद्धीस होतो जो चळ तो; राज्यभ्रंश, बुद्धिभ्रंश इ० स०.

अभ्रंशणें, कोणेकास भ्रंश विशिष्ट करणें.

अभ्रंशित, ३लि० कोणेकानें राज्यादि पदापासून भ्रंशिला.

अभ्रष्ट, ३लि० राज्यपदादिकापासून भ्रंश पावला जो तो; २, आचारविचारादि हीन अतएव अपवित्र जो मनुष्य किं० स्थल इ० तो; राज्यभ्रष्ट, आचारभ्रष्ट, इ० स०.

अभ्रष्टाकार, पु० सोबळे, ओंबळे, व्यभिचारादि दोष यांची व्यबस्था नाही शीं झाल्यामुळे सर्व एकवट झाल्यानें शुह, ग्राम, इ० कांचा ठायीं होत्ये जी भ्रष्टता ती.

अभ्रष्ट्या, पु० आचारविचारहीन अतएव भ्रष्ट-जो मनुष्य तो.

अभ्रंत, ३लि० कांहीं एक पदार्थाचे ज्ञानाविषयीं भ्रमजास झाला तो; २, भ्रांतिष्ट; ३, स्त्री० भ्रांतीचा अपभ्रंश.

अभ्रंतर्योर, ३लि० भ्रांतिर्योर.

अभ्रंतवट, ३लि० भ्रांतिवट.

अभ्राता, पु० भाऊप्रथमाथ, भातृपुत्र, भातृपती इ०.

भ्रांति, स्त्री० भ्रम, परंतु मा० मथ० द्विती० चतुर्थीं थं, यथादिकांत वर्णादिका विषयीं एथें शकार असावा किं० सकार असावा अर्थां भ्रांतिपडाया जो गें जें स्थल तें भ्रांतिस्थल इ० स०.

भ्रांतिकर, ३लि० स्पष्ट हे अमुकच असे एक रूपें करून विश्वयन होतां हें असें असेल, किं० असें असेल, हें अमुक होय, किं० नव्हे अशी भ्रांतिउत्पन्न व्हावयाजो गें जें वाक्य, अक्षर, भाषण, इ० तो; उ०, आलोंतर येईन असें भ्रांतिकर सांगून का कायतें स्पष्ट सांगा.

भ्रांतिर्योर, ३लि० दिकतर्योर.

भ्रांतिवट, ३लि० भ्रांतिकर.

भ्रांतिष्ट, ३लि० आपणच केले तें नकेले सें वाटावें, नकेले तें केले सें वाटावें, पूर्वापर अनुसंधान जासराहून ये आणि हें किं० हें अशी चारंवार भ्रांतिजाला होत असावी अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो.

भ्रांत्या, ३लि० भ्रांतिष्ट.

भ्रामक, ३लि० स्वविषयीं हें अमुकच असेंच असाए करूपनिश्चय होऊं देतो अंतःकरणास अनेक प्रकारें भ्रमउत्पन्न करणारें असें जें सदिग्ध भाषण, अक्षर, वाक्य, इ० तो; उ०, हातृपया भ्रामक दिसतो केवळ स्वराह्मणवत नाही, केवळ रवोटाही स्पणवत नाही.

भ्रुकुटी. स्त्री० भ्रुकुटी.

भ्रू, स्त्री० सं० भुंबई, भ्रुमंग इ० स०.

भ्रूणहत्या, स्त्री० गर्भस्थ प्राण्याची जीहिंसाती.

भ्रूणहत्यारा, ३लि० भ्रूणहत्याघडली आहे जापासून तो.

मडु, ३ लि० शिथिलावयवजो पदार्थ तो, २, खरखरीत नळें तो, ३, ला० जाचें भाषणादि कठोर नळे तोच त्याचें भाषणादि तो, ह्य० मडु सापडलें ह्यणून कोपरानें खणूं नये.

मकडी, स्त्री० मकड ह्य० लकडीवाचून मकडी वठर्णास येत नाहीं, प्रा० याच्या प्रयोग या ह्यणीतच.

मकर, पु० एक जलजंतु आहे, २, चारा राशीतील राहावाजो गणि तो, ३, न० दुसऱ्यास ठकवायाच्या जा अनेक प्रकारचा युक्ति तें.

मकरकुंडल, न० सं० मकराकार जें कुंडल तें.

मकरंद, पु० सं० पुष्पांत जो मृद असतो तो.

मकरसंक्रांति, स्त्री० सं० धनसंक्रांती वासून मकरगर्भास जें सूर्याचें गमन ती.

मका, स्त्री० पु० एक धान्य आहे.

मकाण, न० मकेंचे तांदांच्या जो समुदाय तें.

मकाणा, पु० मकेंच्या कणासांचे राणें भाजून जी लाही करितात तो २. एक कमलबीज आहे जाच्या भाजून लाह्या करितात तो.

मकान, न० مکان हिं० राहायाची जागा तें, १, दप्पाहितीय चतुर्थार्थी, कांही एक गोष्ट मकानांत येणें ह्य० दप्योत येणें.

मक्का, पु० مقطع हिं० कांही एक कार्याची केली जी तुळी बोली तो, २, रा० अ० जितक्यास तितकें परिनिन.

मकेंकरी, ३ लि० हिं० मकल्याने जो कांही एक काम पतकारतो तो.

मकेंदार, ३ लि० مقطع हिं० मकेंकरी.

मकेंवाला, ३ लि० हिं० मकेंकरी.

मरव, पु० सं० यज्ञ.

मरवमल, मरवनाल, स्त्री० मरवमल हिं० एक फुलझोड आहे, २, न० तिचें फूल तें, ३, अति मरव मरव आहे.

मरवमली, मरवमाली, ३ लि० मरवमल वस्तु निर्मित जो पदार्थ तो.

मरवर, न० देवब्राह्मण इ० काच्या समारंभाचें जाळ्या वस्त्रें इ० त्याच्या सभोवतें लावून जें रक्षोभित स्थळ करितात तें, २, जाळ्या सहित जी तारी तें.

मरवताशी, स्त्री० मरवताशी हिं० सर्काशी कांही एक गोष्टीचे ठरावाच्या जो कोळ इ० कागद त्याजवर जें त्या ठरावातें जाणविणारें चिन्ह असतें ती, २, विधाद विधाय गोष्टीच्या सिद्धांत होऊन जी समाप्तिदजा ती, ३, बहुतेक देणें येणें असतां सर्कार इ० कापासून थोड्या दव्यांत करून घेतली जी तोड ती.

मरवी, स्त्री० हिं० श्लोक, भाषण, पदार्थ इ० का मध्ये जें गुप्त मर्म असतें ती, २, कांही एक पदार्थ शिद्ध करण्याविषयी जी युक्ति कि० पडति ती.

मरवूरव, ३ लि० को० जाच्या मनातलें कांहीच कोणाम एका एकी कळत नाहीं असा जो गूढावय मगुय तो.

मरवूरवम, ३ लि० को० खम्माल.

मग, अ० उत्तरकारी, वाक्यालकारक; उ० जाईन मग तुजें काय जातें.

मगज, पु० सं० फलादिकातील जो गीर तो, २, अस्थीती लजो मद्रश तो.

मगजी, स्त्री० हिं० आंगरवा इ० कास जो भावें कडेस

किं०विवक्षितप्रदेशी तापता इ०कांची पट्टी लावि-
तात ती .

मगहूर, पु० हिं० खुदरत

मगर, पु० एक जलजंतु आहे .

मगरमिठी, स्त्री० मगराची जी मिठी ती, २, ला० मग-
रासारख्या भाषणादि द्वारा जी सहटमिठी ती .

मगरुरी, स्त्री० हिं० मगरूरपणा ती .

मंगरुळी, ३ लिं० मंगरुळ झणून शहर आहे तत्संबंधी
जो पदार्थ तो .

मगरूर, ३ लिं० हिं० द्रव्य विद्या इ० कारी जो
गर्विष्ट तो .

मंगल, न० कल्याण, २, शुभकार्य, अशारंभ इ० स्थ-
लां जो ईश्वरादिकाचे स्तुतीचा श्लोकादिक अस-
तो तें, ३, काही एक कार्याचे आरंभी जें ईश्वराचे भ-
जन स्मरणादि करितान तें, ४, पु० एक ग्रह आहे .

मंगलकार्य, न० लग्न, मुंज, इ० जें कार्य तें .

मंगलदायक, ३ लिं० सं० कल्याणकारक जो व्यापा-
र किं० पदार्थ इ० तो .

मंगलवाद्य, न० वाज्रें, मृदंग, इ० जीं कल्याणकार-
क वाद्यें तीं प्र०

मंगलागोरी, स्त्री० एक देवी आहे .

मंगलागोरीव्रत, न० जा कन्येचा विवाह झाला ती
पहिल्या श्रावणमासापासून पांचवर्षपर्यंत श्रावण
मासांत जितके मंगळवार येतात तितक्या मंगळ
वारी देवीचे पूजनादि करिता तें .

मंगलाचरण, न० सं० मंगलहितीयार्थी, २, पुराण.
कथा, इ० कथनाचे आरंभी जे देवस्तुतीचे श्लोका-
दिक झणतात तें, ३, ला० काही एक गोष्टीचा जो

आरंभ तें .

मंगलाष्टक, मंगळाष्टक, न० सं० लग्न, मुंज, इ०
लावनेस मर्या अतःपद धरून आशीर्वादार्थ अथ-
वा मंगलार्थ जे श्लोकादि ह्म० तें .

मंगळ, न० मंगल; मंगळ साजणे ह्म० विवाहादि म-
गळ कार्यांत सोवळे, ओवळे, इ० कांचा विशेष वि-
चार न राहाणें .

मंगळणें, तंतरणें .

मंगळभारणी, स्त्री० एकास निजवून त्याचे पाय आ-
पले पायांत सांपडवून श्रम परिहारार्थ दावण्याचा
जो प्रकार ती .

मंगळमाठ्या, ३ लिं० सूर्य .

मंगळमूर्ति, स्त्री० गणपति मुख्यार्थी .

मंगळवार, पु० निसरा जो वार तो .

मंगळरहस्य, न० सं० विवाहामध्ये नवराचा गळ्यामध्ये
नवराभण्यानें युक्त जें सूत्र सौभाग्यचिन्हार्थ बांधितो
तें .

मंगोडें, न० पोराचे भाषेनें मांजरास ह्म०

मग्न, ३ लिं० सं० पाणी, इ० कांत बुडाला तो, २, ला० व्यस-
न, ईश्वरभजन, गाणें, इ० व्यापारामध्ये जो चूर तो .

मघा, स्त्री० सनावीस नक्षत्रांतील दाहावे जें नक्षत्र, प्र०
अने० व०

मघां, अ० वर्तमान दिवसांत काही एक विद्यमानकालाचा
अव्यवहित पूर्वकाली .

मघाशी, मघासी, अ० मघां

मंच, पु० सं० पलंग .

मंचक, पु० सं० मंच .

मंचमंचीत, ३ लिं० पंचपचीत .

मन्त्रवा, पु० लाहान गलबतांत एक भेद आहे -
 मन्त्रावर्णे, सोदेगिरी, लुच्चेगिरी, दांडगाई, दंगा, इ० उ
 त्कष्ट माजिवणे -
 मन्त्रूळ, ३ लि० खारे नळे गोडे नळे असें जे पाणी तो -
 मन्त्रा, ३ लि० काहीएका पदार्थाचा मध्यस्थित जो तो -
 मन्त्रामध्ये, मन्त्रमध्ये, अ० हानि, मृत्यु, लाम, इ० ज -
 नकजी सुरव्यलेंकरून परस्परान्चा क्रिया तज्जन्यफ -
 लाचा त्या परस्परां दर अन्वय द्यावा तो न होतो तदि
 तगावर होई असें; उ० ते दोघे भांडले आणि सोडवा -
 यास जो गेला त्याणें मन्त्रेमध्ये शिव्या रवाल्या २, जा
 कार्याविषयी जाचें अनुमन अवश्य असाचें ते न घे
 तां; उ० तुलामन्त्रेमध्ये हा कारभार कोणी सांगितला -
 मन्त्र न० एक क्षुद्र प्राणी आहे -
 मन्त्रदानी, स्त्री० मन्त्रानें उपद्रव न करावा ह्मणून उष -
 रपलंगास भोवतें जें बारीक वस्त्र लावितात ती -
 मन्त्रकुरी, ३ लि० हिं० काही एक मन्त्रकुर जांत लिहिला
 आहे असा जो कागद, भाषण, तो -
 मन्त्रकूर, पु० हिं० काही एक प्रकरणाचे कागदांत लिहि -
 लेलें किं० जातजें वर्तमान तो, २, जाचें विशेष रूपें करू -
 न वर्तें चाव लिहिलें असतें असे जें किल्ला, मनुष्य,
 भोजे, इ० पदार्थ, त्याचाच पुनः उल्लेख करावयाचा
 असतो सामान्यनावापुढे या शब्दाचा प्रयोग होतो;
 उ० किल्ले मन्त्रकुरी, भोजे मन्त्रकूरचा पाटेल गेला,
 इ० साल मन्त्रकूर ह्म० विद्यमान वर्ष, त्याचा मन्त्रकूर
 काय ह्म० त्याची कथा काय -
 मन्त्रबुती, मन्त्रबुदी, स्त्री० *منبر* हिं० खंबिरी -
 मन्त्रबूत, मन्त्रबूद, ३ लि० *منبر* हिं० खंबीर सु -
 र्वार्था, २, अ० रट होई असें, बांध, इ० वि० ला० ३ लि०

न हा लायाजोगें जें भाषणादिकतो -
 मन्त्रिणी, स्त्री० सं० तुलसी इ० काचें जें केसर ती, २, लाहा -
 न चाजवायाचा जो टाळ ती -
 मन्त्राल, स्त्री० हिं० गतीनें आक्रमणविषय जो मार्गव -
 धी ती; उ० आस्ती प्रहंगद चारकोस मन्त्राल आटोपि -
 ली, २, एका दिवसांत साधारणरीतीनें चाललें असतां
 आक्रमित होतो जो मार्ग ती; उ० पुणे एधून चार म -
 जला आहे, ३, ला० काही एक कार्याचा जी केवळ परि -
 णामावस्था किं० विवक्षित दशा ती; उ० नें कार्य इतक्या
 मजलेस आलें आहे परंतु मजलेस पोहोचेल तेव्हां स्व -
 रें
 मन्त्राला, पु० हिं० भुईपरावर फळीसारखा घालून वर मा -
 ती घालून राहायाजोगी रवालचा घरा सारखा जागा
 करितात तो, २, वस्त्रास काही रेशमाचा मध्ये मध्ये
 खुणा करून वाकी सारें जरीचें काम करितात ते प्र०
 उ० त्या पातळ्यास चार मजले आहेत, जा घरास वर
 मजला नाही त्यास प्रसंग विशेषां एक मजली जा घ -
 रावर एक मजला चढला आहे त्यास दुमजली असा
 व्यवहार, यारीतीनें निमजली, चो मजली इ० जाणा -
 वे -
 मजा, स्त्री० *مجا* हिं० भोज -
 मजाल, स्त्री० *مجال* हिं० खुदगत -
 मजालस, स्त्री० *محاس* हिं० फचिल्ल्या रानादिलो -
 कांचा जमली जी कचेरी ती -
 मन्त्रिणी, स्त्री० मन्त्रिणीचा अपभ्रंश -
 मन्त्रिष्ट पु० ओपध आहे -
 मन्त्रित, ३ लि० हिं० जारंगास तकाकी नाही असा जो रं -
 ग तो, व तद्विशिष्ट वस्त्रादितो, २, मळल्यामुळे किं०

चोळवटल्यामुळे जाची नवेपणाची दयतवी गेली असा जो बरख, कागद, इ० तो, ३, ला० चांगली उपस्थित नव्हती इतलेली जी विद्या, कला ती.

मजुरा, पु० हि० रा० काहीं एक लक्ष्य कल्पून त्या लक्ष्याकडे नेमस्त, दृष्टि, बंदूक, इ० कांचें संधान धरण्याचा जो प्रकार तो.

मजूर, ३ लि० ॥ हि० एक दिवसास असुक देईन तुं असुक काम कर अशी शितीची बोलता करून ठेविला जो मनुष्य इ० तो, ३, दिवस बुडे आणि मजूर उडे.

मंजूर, ३ लि० हि० कथून.

मजूरकर, ३ लि० हि० मजूर.

मजूरदार, ३ लि० हि० मजुरी करिता तो.

मजुरां, अ० १५ हि० देण्याघण्याचा व्यवहारांत दनद्रव्यादिकासुरव्य रकमेंत वजा होई असें दे, पड, हो, इ० वि०

मजुरादास्त, स्त्री० १५ हि० वाडी, शेत, इ० संबंधी सर्कार देणें द्रव्य द्यावयाचें असेतें त्या ऐकजीं सर्कारांत कुळाकडून माल पोहोचवता असतो त्याचा ऐवज सर्कार, मुख्य जें वाडी, इ० कांचें देणें त्यांत वजा देतें ती.

मजुरी, स्त्री० हि० मजूर मनुष्यास देव जें द्रव्य ती, २, मजुराचें कर्म ती.

मंजूळ, ३ लि० कर्णासगोडवाटे असा जो ध्वनी तो.

मज्जन, न० सं० पोणी इ० कांत बुडण्याचा व्यापार ते.

मज्जा, स्त्री० सं० जीपासुनरेंत उमलून होतें अशी एक शरीरांतल धातु आहे.

मट, कन, कर, दिनी, दिनी, अ० काहीं एक व्यापारी प्रवृत्त जो त्याणें नद्विपथी आकृती भाष पावून उगे गळाणें, पसणें, इ० कांचें वि०, अकस्मात् धरणें, इ० कांचें वि०.

मटका, पु० हि० मटकांत एक भेद आहे.

मटकावणें, पळून जाणारास कि० खालीं पडणारास मटकन धरणें.

मटकी, स्त्री० एक धान्य आहे.

मटगोळा, पु० अन्न खावून जी निःशेषता तो, याचा प्रयोग मुलांचा भोजनादि प्रसंगी, उ० त्या पोरानें दिपरीचे भाताचा मटगोळा केला.

मटमट, अ० असा शब्द होई असें खाण्याचें वि०

मटमटां, अ० मटमट.

मटमटावणें, मटमट शब्द होई असें खरेनें खाणें.

मटामट, अ० मटमट.

मट्ट, अ० काहीं न बोलतां, राहा, हो, बस, इ० वि०

मट्ट्यासयेणें बद्दत चालण्यानें कि० फार श्रम केल्यामुळे श्रकणें.

मठ, पु० एक धान्य आहे, २, गोसांबी, बेरागी, सन्यासी, इ० कांचें राहायाचें स्थान तो, ३, बुद्धिमंद.

मठारणें, जरवम इ० भरत भरत येणें, २, नव्या भांड्याचे ठांके हत्यागनें होऊन साफ होई असें करणें, ३, दे० काहीं एक कार्यास जो प्रवृत्त नाही त्यास त्या कार्याविषयीं अनेक युक्तीनें अनुकूल होई असें करणें.

मठी, स्त्री० हि० घरास लाहानपणानें नाव घ्यावयाचे अस्नां झणतात, २, को० लाहान जो मठी ती.

मठ्ट, ३ लि० मंद जो टोणगा, बेल इ० तो, २, बुद्धिमंद.

मट्टा, पु० कालबण इ० चर्य पाणी न घालितां दहीं घुसळून कोणी नकादितां घट्ट करितात तो.

मट्ट्या, ३ लि० मट्ट.

मंड, पु० सं० भाताचे लाट्यांचें कटवून राणी ओषधार्थ देणान तो.

मड, अलि० दे० कांहीएका कार्यादिकाचाठायीं विघ्न करणारा मनुष्य तो -

मंडई, स्त्री० हि० शहर इ० कांचेठायीं समुदायकरून भाजी, सेवा, इ० विकला जातो ती जागा -

मंडक, पु० सं० मांडा स० एक पकान्न आहे -

मडकूल, न० लाहानजें मडकें तें -

मडकें, न० सृत्तिकर्चें केलेजें पात्र तें -

मंडुण, न० वा० मनुष्यांचा जो समुदाय तें -

मंडन, न० सं० भूषण, २, रवेडित पूर्वपक्षादिकांचें जें स्थापन तें -

मंडप, पु० सं० लग्नाद्युत्साहादिक करणाचे असतां हारादिकांपुढें स्थाय्यस्थंभादिक पुरून सांबळ्या इ० कार्नी आळन्न, कि० पडवळी, द्राक्षा, इ० कांचें बेलचदायाकरितां, कि० देवालयदिकांपुढें सभामंडपादिक करितान तो, २, ला० सूर्यादिक न दिसाया जोगी जी मयाची निबिड स्थाया तो -

मंडपदेवता, स्त्री० सं० विवाहादिकामध्यें मंडपसमंथा जी देवता ती -

मंडपप्रतिष्ठा, स्त्री० सं० मंडपदेवतांचें जें स्थापन ती -

मंडपत्रोभा, स्त्री० सं० विवाहादिकांचाठायीं मंडपादिक शोभावात्सल्यून कांहीं लोकांकडली वस्तुवानी आणून, कि० कोणी प्रतिष्ठित विठान इ० कार्नी जी शोभा करितान ती -

मंडपी, स्त्री० देवादिकावरती कांबीचा फुलवरा इ० टांगायासाठीं लाहान मंडपाकार करितान ती -

मंडपोद्गासन, न० सं० विवाहादि मंडपदेवतांचें जें उस्थापन तें -

मंडल, मंडळ, न० सं० वृत्ताकार जो घरा तें, २, मनुष्यादिकांचा

दिकांचा जो समुदाय तें, ३, राजसत्ताकांत जें भूखंड तें, मंडळावर धरणें, स० घोडयास मंडळाकार धरविणें -

मंडली, मंडळी, स्त्री० सं० मंडल द्वितीयार्थीं, २, एक प्राणी आहे, जास स्पर्शकेला असतां वर्तुळाकार होत असतो -

मंडवळी, स्त्री० नवरासूल कि० मुंजामूल इ० कांचे कपाळावर फुलादिकांची शोभाभार्थ जी बांधित भमनात ती -

मंडळवत्, न० वा० एका घेण्याची जी पत्राबळ तें -

मंडाई, स्त्री० हि० सावकारापासून व्याजानें पेंसा घेतला असतां हीतसतोपार्थ अणरवी कांहीं द्रव्य कबूल करितान ती -

मंडावण, स्त्री० हि० मंडाई -

मंडावळ, स्त्री० मंडवळी -

मंडित, अलि० सं० भूषित -

मंडूक, पु० सं० वेंडूक -

मंडूर, पु० सं० लोखंडाच्या किराच्या कांहीं भट्टीकरून रसायण तयार करितान तो -

मंडें, न० प्रेत, मडयाचा ताळवेचें लोणी खाणारा, स० अतिशयित लोभ्यास स०, स० केंस उपटल्यानें का मंडें हलकें होतें

मंडेकळा, स्त्री० प्रेतकळा -

मंडेंपंचक, न० वैशाखमासामध्यें जी धनिष्ठादि पांच नक्षत्रें येतान तें -

मंडादरी, स्त्री० बेटकुळीमध्यें एक भेंद आहे -

मटणें, चर्मनें कि० वस्त्रादिकाने कांहीएक पदार्थ संबद्ध होई असें चिकटिवणें -

मटवळ, पु० वा० धांबी -

मटे, न० दे० मटे -

मण, पु० वाग पायल्याचें किं० सोळा पायल्याचें जें मापता १, चाळीसशेर प्रमाण जें वजन तो ३, त्याणें मापलें किं० वजन केलें जें धान्य, घृतादिक तो -

मणका, पु० जांत मणभर धान्य राहानें तें माप, किं० मण वजनाचा दगड, इ० असतो तो, २, मण प्रमाण धान्य राहानें असें जें मडकें, पाठी, इ० तो किं० मणाचे वजनाचा धोंडा इ० तो, ३, मोठा जो मणी तो, ४, पाठीचा कण्याचा हाडाचा जा गोडी त्या प्र० -

मणकी, स्त्री० मणाचे वजनाचा धोंडा इ० ती -

मणगत, न० हाताचें पंजाचा आणि कोंपराचें मधला जो भाग तें परतु पंजाच्या जो संधिप्रदेश तें थें व्यवहार बहुत, मनगदात जोर असणें, स्त्र० कांहीं एक कृत्याविषयीं शारीर द्रव्यादि बल असणें, त्याचें मनगदावर नेळ घातलें पाहिजे, एथें कांहीं एक विद्येविषयीं तो अज -

मणगटी, स्त्री० मण्यानी निर्मित जें मणगदात घालायाचें भूषण ती -

मणदोरा, पु० बटव्याचें तोंड आवळावें उघडावें झणून जो त्या बटव्याचे तोंडास दोरा घालितात तो, २, गाड्यावर कडव्याचा किं० गवताचा देळ बांधाय्याचा जो दोर तो -

मणि, पु० हिरकारिकरुनें, २, तसदश पाषाणादिकांचें कुत्रिम करितात तो, ३, रुद्राक्षादिक, जाचा साला इ० करितात तो, ४, ला० जामध्ये कांहीं एक विशेष गुण आहे त्याचें वर्णन कर्तव्य असतां त्यास स्त्र० ५, दे० गाड्याचे हेळ आवळायाम, किं० नाचेस शिडकाठी बांधाय्याचा, इ० रूप शेर ओढाय्याकरितां पोटांत चाक करू

न

न कार्णाच्या अवयव विशेष केला असतो तो, हाडाचे मणी करणें, स्त्र० हाडें क्षिजायाजोगा कांहीं एक कार्याविषयीं बहुत श्रम करणें, ते एका माळेचें मणी आहेत, स्त्र० एका प्रतीचे जे दोन मनुष्य त्यास निर्देनें स्त्र०

मणिकर्णिका, स्त्री० एक कार्यामध्ये क्षेत्र आहे १, एक धातुसय पात्र विशेष आहे -

मणिवंध, पु० सं० मणगत -

मणेर, सप्यार, पु० एक जाति आहे १, एक किरडू आहे -

मत, न० कांहीं एक गोष्टीविषयीं मनांतला जो निश्चय तें, वादादिकांतील जें अनेक पक्ष तें प्र०, ३, कांहीं एक गोष्टीविषयीं कोणा एकाचें घेतानजें अनुमत्त तें -

मंतरणें, अक्षता इ० संज्ञानें युक्त करणें १, ला० एखाद्यास कांहीं कानांत सांगून स्वातुकूलबुद्धिविशिष्ट करणें -

मतलब, पु० ^{مطل} हिं० कांहीं एक गोष्ट मिट्ट करण्याविषयीं जो मनांतल आशय तो, २, नदर्थ कपडें बांधिली जीं मसळत तो -

मतलबदार, ३ लिं० ^{مطل} हिं० मतलबी -

मतलबी, ३ लिं० ^{مطلبي} हिं० अनेक युक्तीनें आपल्या मतलबसिद्धीस नेतो असा जो मनुष्य तो -

मतवादी, ३ लिं० सं० कांहीं एक मत स्वीकारून त्याचा मदसहिचार न करितां त्याविषयीं हेच खरें असा वाद सांगण्याचा स्वभाव जात्या तो -

मताभिमान, पु० सं० कांहीं एक मत स्वीकारून तद्विषयीं धरिला जो अभिमान तो -

मति, स्त्री० सं० बुद्धि -

मतिमंद

मनिमंद, ३ लि० सं० बुद्धिमंद -

मत्कृण, पु० सं० देकृण -

मत्त, ३ लि० मयलक्ष्मी इ० कांचा मदनें उन्मत्त जो तो -

मत्ता, स्त्री० हि० स्वीयजी द्रव्यादिसंपत्तिती. स्त्र० काडीची
मत्ता आणि लारवाची मत्ता बरोबर होत नाही -

मंत्र, पु० जांची कांहीं विलक्षण शक्ति असती असं जें कांहीं
ऋष्यादिकृत वाक्यतो, २, ला० खलवत -

मंत्रप्रयोग, पु० मंत्राचा जो प्रयोग तो -

मंत्रसुरव, ३ लि० कांहीं स्वकर्मापुर्तें मंत्र जास येनात असा
जो ब्राह्मण तो -

मंत्रवादी, ३ लि० मंत्री -

मंत्रसाधन, न० मंत्र सिद्ध व्हावा म्हणून जें पुरश्चरणादिक
करितात तें -

मंत्रसिद्धि, स्त्री० मंत्रकरून जी सिद्धि ती -

मंत्र्या, पु० प्रधान, २, सर्पादिकांचें विष उतरगायचे इ० मंत्र जाण-
तो तो, ३, अष्टप्रधानातील एक प्रधान आहे, ४, ला० जो कां-
णी एखाद्यास बुद्धिवाद सांगतो तो त्याचा -

मन्वर, पु० कोणा एकाचें ब्रह्म ज्ञालें असतां देखूं सकूनंय अ-
सा जो कांहीं धर्म उरून हातो तो, २, दे० न० एक शकट
प्राणी आहे -

मन्वरी, ३ लि० मन्वर उरून होण्याचा स्वभाव जांचा तो -

मन्व्य, पु० मासा सापशाब्दापभ्रंश जो त्याचाचून, ३, एका
वृत्ताचें शेजारी दुसरें वृत्त पूर्ववृत्त परिधीचें आंत जाई
असें रेखिलें असतां दोहोंचें संयोगासर्थें जो आकार वि-
शेष पडतो तो -

मत्स्यजयंती, स्त्री० मत्स्यावतार जा तिथीस झाला ती
तिथी -

मत्स्यावतार, पु० ईश्वराचा दाहा अवतारातील जो प -
हिला तो -

मथणें, कांहीं एक कार्य करण्याविषयी कोणी एकांनें
बोधादि केला असतां अनुकूल हाणें, २, दध्यादिक घुस-
ळणें, ३, ग्रं० एखाद्यास जिवें मारणें, ४, ग्रंथादिकातील
आशय मनांत घाबयाकरितां त्याचें दिवेचन करणें -

मथन, न० दध्यादिक घुसळण्याचा जो व्यापार तें -

मथन, न० मथणें प्रथमार्थाचाचून अर्थीचा जो व्यापार
तें -

मथा, पु० सं० रबीचा जो माथ्या तो -

मथित, ३ लि० मथिलें जें दध्यादि तें कि० मथून काटिलें
जें नचनितादितो -

मथितार्थ, पु० सं० विचारानें सिद्ध झाला जो अर्थ तो -

मथुरा, स्त्री० एक श्वेत आहे -

मंद, ३ लि० जड बुद्धि तो, २, जाचें अंगांचाचन्य नाही तो
मनुष्य घोडावेल इ० तो, ३, नवग्रहांनील मानवा जो ग्र-
ह तो, ४, किंचित अंधक जी दृष्टि ज्योति इ० तो, तु-
मचे कामाचें मंद पडलें आहे, स्त्र० मंदगतीनें चालतें
आहे, दुर्गणें जरी मरी इ० कांचें मंद पडणें स्त्र० कर्माप-
णा हाणें -

मद, पु० उन्मत्तता, २, हत्तीचा गंडस्थळांतून उन्मत्ततादेखी-
त जो द्रव निघतो तो, ३, पुष्प, फल, इ० कांनुन जो उदका
सारखा असतो तो, धन मद, विद्या मद इ० स मास हो -
तान -

मदगडी, स्त्री० मधघडी -

मदत, स्त्री० १/४ हि० सहायता, २, ३ लि० सहाय, ३० तो
त्यास मदत आहे, ३, स्त्री० एक ओढायाचा अंमल

आहे.

मदतगार, ३लिं० / ४१५ हिं० दुसऱ्याची सहाय्यत्वरूप

मदन करितो तो.

मदतगारी, स्त्री० ५/६४५ हिं० मदतगाराचें कर्मती.

मदन, पु० कामदेव ३, स्त्रीसंभोगाची इच्छा उमन्न होते

जेंण असाजो शरीरांत विकार उमन्न होतो तो.

मदनकामंदवर, पु० एक रमायन आहे.

मदनवाण, पु० एक मोग्यामध्ये भेद आहे.

मदनाचा पुतळा, फुअन्यंत कंदर जो त्यास झ०

मदनी, पु० एक झाड आहे.

मदरा, मदराचल, मदराचळ, पु० एक पर्वत आहे.

मदवार, मदवार, पु० सातवाजोवार तो.

मदविह्वल, मदविह्वळ, ३लिं० कामादिकाचा मदाने

जो मद्यका झाला तो.

मदवळ, मदवेळा, स्त्री० जा काळावर काय आरंभिलें.

असतो लवकर तडीस जात नाही असा जो काळ ती.

मदार्द्र, स्त्री० मद्यपणा या अर्थाचे प्रा०

मदारी, अ० मंद अग्नि लावून सावकारापणी, शिज, भा-

ज ३० धा० वि०, ३० ती भाजी मदारी शिजुंते.

मदरग्नि, पु० प्रदीप्त नक्षे जो जठरग्नि तो ३, ३लिं० जा-

चा जठरग्नि मंदतो.

मदोध, ३लिं० द्रव्यादि मदाने जाचा विचार नष्ट झाला

तो.

मदार, पु० स्वर्गीय एक कल्पवृक्ष आहे. ०, एक पुष्प वृक्ष

आहे.

मदार, स्त्री० हिं० भिस्त, ०, उंटाचे पाठीवर जो उच्च अव-

यच असतो ती.

मदावर्णे, भगनें प्रवृत्त जो खुड कलह, राग, इ० त्याणी

मंद

मदगतीनें चालू असणे.

मंदवा, पु० दे० मंदाई.

मंदिर, न० सं० गृह, राजमंदिर, देवमंदिर, इ० समा-

स होतात.

मंदिरा, स्त्री० सं० मद्य

मंदी, स्त्री० सं० मंदाई

मंदील, न० हिं० जरीचे काडीचे जे लाहान पागेटे असते

ते.

मंदोक्त, ३लिं० सं० मंद झालेला हस्ती.

मंदोच्च, ३लिं० द्रव्यादि मदाने जो उन्मत्त तो.

मद्य, न० सं० प्यायाची जी दारू ते.

मद्यपी, ३लिं० मद्यपान करितो तो.

मद्यशी, ३लिं० मद्यस संबंधी जा पदार्थ.

मध, स्त्री० पु० मधुमक्षिका आपले पांख्यांत पुष्परसा-

चा मद्य करून देवितान ती तो, ३, फिर्ती एक पुष्प-

त मधुर द्रव असतो ती तो, ३, फणसाचे गत्यांत जो

उदकरूप द्रव असतो तो, ४, गत्यांचीं सांठें एक दिव-

स वाळवून एकत्र रचून ठेविलां असतो जो द्रव निप-

तो तो ती, कोण एकास मधाचें वांट लाऊन ठेवणें.

द्व० काही एक गोष्टी विषयी आशा दाखविणें.

मधघडी, स्त्री० दौलताबाद, व अमदाबाद इ० संबंधी जे

कागद त्याची जे मध्यम प्रतीची घडी ती.

मधचा, ३लिं० मद्या.

मधचेमधी, अ० मद्येमधी

मधपिंपळी, स्त्री० मध आणि पिंपळी ती.

मधपुळी, स्त्री० काळपुळीसारखा एक पाठीवर पुळी हो-

त असती ती.

मधलेड, ३लिं० काही एक कार्यादिका मध्ये जो उत्कृष्ट

नक्षे

नक्षे विकृष्ट नक्षे तो .
 मधुवा, ३लि० मधुलाजो बंधु बहीण तो .
 मधुळ, ३लि० जा फणसाचा गत्यांत मधु असतो तो फणसा,
 कि०त्याचा गरा .
 मधुवला, ३लि० सांवरजे तिघे त्यांतला जो मधुला तो .
 मधुा, अ० कांही एक कार्य कि० पदार्थ समुदायाचा विवक्षि-
 त अंतर्भागाचे ठायीं, २, आंत .
 मधुाल, ३लि० मधुला .
 मधु, न० सं० मय, २, मधु, ३, पु० चेंवसास, ४, चसत ऋतु .
 मधुकर, पु० सं० अमर .
 मधुकरा, स्त्री० सं० शिजलेल्या अन्नाची ब्राह्मण सागनोजी
 भिक्षा ती, ३लि० ती सागतो तो .
 मधुकुल्या, स्त्री० मधु वाहायाचा जो पाट ती, २, भोजना-
 ची चंगळ वर्गायाची असतो घटकुल्येचे संधानांतच
 याचा प्रयोग .
 मधुपर्क, पु० सं० नवरा विवाहसमयां दारीं आला द्वाणजे दही,
 गंध, वस्त्र, इ० कानिं जी त्याची पूजा करितात तो, २, क -
 विजांचीं वरणं केल्यानंतर यजमानजी पूजा कर्णितो तो,
 ३, दारीं एखादा शिष्ट आला असतो पाद प्रक्षालनादिक
 जी पूजा तो .
 मधुसक्षिका, स्त्री० सं० मधुचा संचय करून ठेविताना जो
 सक्षिका ती .
 मधुसारी, स्त्री० मधुसक्षिका .
 मधुर, ३लि० गोड मिष्ट जो पदार्थ भाषण इ० तो, २, पु० षड्-
 सोतील एकरस आहे .
 मधुग, पु० ज्वर येऊन पुढे एक वायु प्रधान एकरोग होत अ-
 सतो तो .

मधुमाधवी.

मधुमाधवी, स्त्री० एकरागिणी आहे .
 मधुरिमा, पु० मधुरपणा .
 मधून, अ० मध्यभागापासून कि० मध्यभागातून जा, ये, इ०
 वि० .
 मध्य, पु० सं० जा भागापासून पदार्थाचे इतर भाग सारिखे
 राहाताना, असा जो त्या पदार्थाचा विभाग तो, २, कटिप्र-
 देश .
 मध्यग्रह, न० सं० साजघर .
 मध्यदिन, पु० सं० ब्राह्मणांत जाति आहे .
 मध्यदेश, पु० सं० कोकण व देशांच्या मधुला जो देश तो,
 २, देशाचा मध्यभाग तो .
 मध्यम, ३लि० सं० विवक्षित पुणानी जो उत्कृष्ट नक्षे, विकृ-
 ष्ट नक्षे, असा जो तो .
 मध्यरात्र, पु० स्त्री० सं० रात्रीचा जो मध्य तो ती .
 मध्यवर्ती, ३लि० दोघांचा जो कांही एक व्यापार त्याचे ठरा-
 वारिक कांही एक कर्म जाचे विद्यमान होतें तो, २, मध्यसा-
 र्गी राहातो तो .
 मध्यव्रती, मध्याव्रती, स्त्री० परस्परांचे कार्यादिकाचा न-
 ध्यवर्तीपणा करण्याचा जो व्यापार ती, २, मध्यवर्ती प्रथ-
 मार्थी .
 मध्यस्थ, ३लि० सं० मध्यवर्ती, २, उभयपक्ष साधारण जो
 मनुष्य तो .
 मध्यस्थगिरी, स्त्री० दोघांचे व्यापाराचे ठगया विषयी जो
 मध्यस्थपणा ती .
 मध्यस्थी, स्त्री० मध्यस्थगिरी .
 मध्यान्ह, पु० न० सं० दिवसाचा जो मध्य तो .
 मध्यान्हकाल, मध्यान्हकाल, पु० मध्यान्ह रूप जो का

ळतो, मध्यान्ह काळाचें कठीण, झ० पांदास मिळायाचें
कठीण झ० अंतकाळापेक्षा मध्यान्ह काळ कठीण -

मध्यान्ही, स्त्री० दुपारी एक पुष्प वृक्ष आहे -

मध्यें, अ० मधीं -

मध्यें मध्यें, अ० विवक्षित काल देवा पदार्थ समुदायांच्या
मध्यामध्याचा मधीं -

मध्य, पु० सं० मत प्रवर्तक ब्राह्मण झाला, २, त्याचें मतानें
वागणारा असा एक वैष्णवांत भेद आहे -

मन, न० सं० स्वरु दुःखादि समजेंत जेणे करून, अ० सं० जें क-
र्गें इंद्रियेंत, २, संकल्प्यादिरूप जी मनाची वृत्ति तें, मन
वसणें झ० कांहीं एक व्यापार करायास अनुकूल हाणें,
किं० कांहीं एक पदार्थावर असक्त हाणें, मन उठणें झ० कां-
हीं एक पदार्थावरची असक्ति दूर हाणें, मन घालणें, मन
देणें, लावणें, इ० स्थलीं मन एकाग्र करून एखाद्या पदार्था
वर किं० कार्यावर लावणें, मनास घेणें, मनास वाटणें,
झ० मनास चांगल्येपणानें आवडणें, मनावर घेणें, म-
नावर धरणें, झ० कांहीं कामाविषयीं भगत्य धरणें, म-
न मिळणें, झ० उभयतोंच्या मनाचा एक भाव हाणें, मनां-
तून उतरणें, झ० जा पदार्थाची पूर्वी आवड असती त्याज-
वर दुष्ट असा ग्रह झाल्यामुळें त्याजवर अप्रीति हाणें, म-
न हिरावणें, मन नेणें, इ० स्थलीं स्व विषयीं आसक्त हाणें,
मन पाहाणें, झ० कांहीं एक चेष्टादिकानी दुसऱ्याचें मनां-
तील अभिप्रायाची परीक्षा करणें, मनाचा, कपटी, भोळा,
इ० शब्द पुढें लाविले असतां याचें मन कपटी, याचें मन
भोळें इ० अर्थ, मन मोकळें करून, मोकळ्या मनानें, सांग-
णें, घेणें, बोलणें, इ० स्थलीं लाभ, लाभ, कपट, भाव, न ध-
रितां मनी मांडे खाणें झ० व्यर्थ मनोरथ करणें, मनापासू-
न, कामकरणें, ठवणें, इ० स्थलीं कपटादि भावन धरितां,

मनास

मनास आणणें, झ० कांहीं एक गोष्टीचा विचार करून
समजून घेणें, ला० कांहीं एक पदार्थ वाकून निःशेष क-
रणें, मन मांडणें, झ० कोण एकाची इच्छा पगदत करणें
मनःकल्पित, ३ लि० वास्तविक नसतां जो उगीच तर्कादिका-
ने कल्पिला तो -

मनकवडा, ३ लि० दुसऱ्याच्या मनातलें सांगणारा असा जो
तो -

मनकामना, स्त्री० अंतःकरणातील जी इच्छा ती -

मनगट, न० मणगट

मनगटी, स्त्री० मणगटी -

मनदेवता, स्त्री० परोक्ष अर्थाचा तर्काविषयीं जो मनाचा
झांक ती, २, लव, वादा, या धातूवर प्रा० प्र०

मनधरणी, स्त्री० दुसऱ्याचें मन अनुकूल करून घ्यायासा
टीजें आर्जय ती -

मनधरणीचा, ३ लि० मन धरणी करायाचा स्वभाव जाचा
तो -

मनन, न० सं० जाणलें त्याचा पुनः पुनः अंतःकरणाचा-
ठार्थी कांहीं एक प्रकारानें विचार करण्याचा जो व्यापा-
र तें -

मननशील, मननशील, ३ लि० सं० मनन करण्याचा स्व-
भाव जाचा तो -

मनपिंगळी, स्त्री० मनदेवता -

मनःपूर्वक, अ० सं० मनापासून -

मनमिळारु, ३ लि० सर्वोशीं मिळून वागण्याचा स्वभाव
जाचा तो -

मनमुराद, ३ लि० हिं० मनास आवडाजोगा किं० मनाची हीं
सफेदायाजोगा जो विपुल पदार्थ तो -

मनमेळ, ३ लि० मनमिळारु ३, राशि घटित न पाहतां न-

चंद

वंबाले, नपरीबाले यादोघांच्या मिलाफाने लग्न करणें
याचे वि०
मनमोहन, ३लि० मनास मोह उत्यन्न करणारा जो प्रिया-
त्कि तो .
मनशा, स्त्री० इच्छा .
मनशा मोड, स्त्री० जा पदार्थावर इच्छा गेली, तो पदार्थ मि-
ळाल्यामुळे जी अलंबुद्धि ती .
मनशीळ, न० एक पर्वतसंबंधी धानु आहे .
मनसमजा चणी, मनसमजावित्री, स्त्री० क्रोध, दुःख,
इ० दूर करायामाठीं जो स्वरुप्रद भाषणादि व्यापार
ती .
मनसमजृत, स्त्री० वास्तविक या पदार्थाचिंठार्थी तो गुण अ-
सा नसा परंतु तद्दुपेकरून जो शक्ति ग्रह ती .
मनसा, स्त्री० इच्छा .
मनसुबदार, ३लि० *مسنوب* हि० पुग विचारवंत शाहाणा
असून मनसुबी करितो तो .
मनसुबा, पु० *مسنوب* हि० काही एक कर्तव्य गोष्टीविषयीं असें
कावें असा विचारतो, २, मनोगत
मनसुबी, स्त्री० *مسنوب* हि० पंचाईत .
मनसोक्त, अ० सं० स्वच्छानुरूप .
मनसोद्विष्ट, ३लि० मनामध्ये जो संकल्पिला तो .
मनसोबदार, ३लि० हि० मनसुबदार .
मनसोबा, पु० हि० मनसुबा .
मनसोबी, स्त्री० हि० मनसुबी .
मनसुया, स्त्री० मनसा .
मनसुवी, ३लि० सं० मन जाचा स्वाधीन तो, २, जाचें निरंतर्यत
कर्म कि० तद्दिशिचतो, ३, अनिशायित .
मना, अ० *منا* हि० काही एक प्रवृत्तजें कार्यात्कि ते निवृत्त
होई असें कर, हो, या धा० वि०

मनाई, स्त्री० *منا* हि० मना करण्याच्या व्यापार व प्रका-
र ती, २, तगादा मना कावा स० त्याच्या धन्याची जी गृ-
ण मुद्रा आणि तान ती .
मनाचिठी, स्त्री० हि० प्रथम जाणें तगादा पाठविला त्याणे
तो तगादा बंद करायामाठीं जी पाठविली चिठी ती .
मनासोबदला, अ० वा० काही एक देणें, घेणें, इ० जें सं-
कट त्याच्या अनेक तोडी काटून पथाकथंचित् ले असें
कर, हो, इ० वि०
मनाचणें, हि० कोणा एकाचें मन स्वकार्यार्थ अनुकूल क-
रणें .
मनीषा, स्त्री० मनसा .
मनु, पु० सं० ब्रह्मदेवाचे दिवसांत चवदाजें कालाधिकारी
होतात ते प्र०, २, ला० बरें कि० वाईट करण्याविषयीं का-
रण जो काल तो .
मनुका, स्त्री० सकलेलें जें द्राक्ष ती .
मनुज, पु० सं० मनुष्य, प्रथमार्थी, प्र० अने० व०
मनुबाई, स्त्री० दुर्धर स्त्रियाच्या आरंभ कर्तव्य असतां म-
नासच मनुबाई स०
मनुष्य, पु० न० अर्थानुसंधानपूर्वक व्यक्त भाषण करण्या-
ची योग्यता इववरंजा हि पद प्राण्यांन ठेविला आहे तोतें,
मनुष्यांतून उठणें, स० लोकरीति सोडून वतुं लागणें कि०
सर्वस्व नाश झाल्यामुळे मदत्संकटावस्थेंत येणें कि०
महाव्याधि, इ० रोगा दिवस्त मनुष्य इतर मनुष्य व्यवहा-
री अनुपयुक्त होणें, मनुष्यांत घेणें, स० मनुष्यांतून उ-
ठण्याचीं जीं कारणें त्याचें निरसन होऊन पूर्वस्थिती-
वर येणें .
मनुष्यकळा, स्त्री० लोकांस देवशाक्तीची भ्रंती व्हाव-
या जागी चानुर्यानें मनुष्यानें केली जी कृति ती, याचे
तोडापर

तोंडावर मनुष्यकळा नाही, एथें यत्च तोंडावर अगदी तं-
ज नाही

मनुष्यगण, पु० पूर्वाच्य, उतगात्रय, रोहिणी, भरणी, आ-
र्द्रा, यां नक्षत्रांवर इत्यन्नजो झाला त्यास ज्योतिःशास्त्र
वेद्यगण झणून फल येत असतें तो .

मनुष्यपण, न० मनुष्यपणा, पु० भलेपणाच्या जो मनु-
ष्याच्या स्वभावतें तो .

मनेर, स्त्री० मण्यार .

मनोगत, ३ लि० सं० मनामध्ये राहानो जो अर्थ तो, २, न०
मनांतील जो अभिप्रेत अर्थ तो .

मनोगति, स्त्री० सं० मनाची जी गतिती, ०, ३ लि० मना-
सारखी गति जाची तो .

मनोगम्य, ३ लि० सं० सांगतां येत नाही, दाखवितां येत
नाहीं मनानेंच जें जाणतां येतें असा जो पदार्थ तो .

मनोजय, पु० सं० मन स्वार्थान करून देवण्याच्या जो प्रकार
तो .

मनोनी, स्त्री० हि० मंडाई .

मनोत्साह, पु० सं० कांहीं एकाविषयी मनाच्या जो उत्साह
तो .

मनोदय, पु० सं० कांहीं एक कार्य करण्याविषयी जी इच्छा
किं० मनांत केली जी योजना तो .

मनोदृश, पु० कांहीं एक, कार्य करण्याविषयी जी मनाती-
ल योजना तो .

मनोधरण, न० सं० दुसऱ्याची मर्जी आपल्यावर संतुष्ट
असावी झणून न्यायें मन संभाळण्याच्या जो व्यापारने

मनोधरणा, स्त्री० मनोधरण .

मनोनिग्रह, पु० सं० मनोजय .

मनोभंग, पु० सं० कांहीं एक इच्छिलें जें तें तडीस न जातां इ-
च्छेच्या जो भंग तो .

मनोभाव, पु० सं० मनापासून जी प्रीति तो .

मनोमय, ३ लि० सं० वस्तुसत्तानपेक्षित मनःकल्पितजो
पदार्थ तो .

मनोमानसी, अ० मनांत आकस्मिक अद्भुत गोष्टींचे
वर्णन प्रसंगी निषेध असतां प्र० उ० असें घडेल हें म-
नोमानसीही नवतें .

मनोरंजन, न० सं० चमत्कार दर्शनादिकें करून मनास जो
आनंद तें, २, दुसऱ्याचे मनास आनंद व्हावयाजोगा जो
क्रीडादिक व्यापार तें .

मनोरथ, पु० सं० मनांतील इच्छा .

मनोरम, ३ लि० सं० मनास आनंदकारक जो पदार्थ .

मनोरमा, स्त्री० सं० बायकोस संकेतानें झ०

मनोरा, पु०, हि० दगड चुना इ० कांच्या जो पोकळ
स्तंभ मोठा उंच बांधित असतात तो .

मनोवृत्ति, स्त्री० सं० मनावर संकल्प्यादिरूप उठती जी
वृत्ति ती .

मनोवेग, पु० सं० मनाच्या जो गतिवेग तो .

मनोव्यापार, पु० सं० मनाच्या संकल्प्यादिक जो व्यापार
तो .

मनोहर, ३ लि० सं० आपल्या स्नेह्यांनें मन हरण करून
घेतो तो, २, पु० व्यंकोबाचे भक्त व्यंकोबाचा प्रसाद
वांटीत असतात तो .

मनोज, ३ लि० सं० मनोरम .

मन्यंतर, न० सं० मनुच्या जो शाक तें, २, मनु द्वितीयाथी

मप, अ० मजपाशी .

मम, ३लि० सं० माझा, १, नांगरास, किं० गाड्यास, जे दोन
बेल बांधितात त्यांतून वसणाराचे डांबबाजूचा जो बेल
ल त्यास संकेतानें चालावयासाठीं ह्म०, ममक्षणें ह्म०
विवाहादिकान वधूवर्गचा, किं० डनरांचा ममशब्दपूर्वक
निश्चय करणें.

ममता, स्त्री० सं० हें माझें अशी जी बुद्धिती, १, कांहीं एक प-
दार्थावर प्रीति, किं० दया उरवून होती ती, २, ला० मत्ता
ममतास्पद, ३लि० माझें अशी बुद्धि देयाप्रास योग्य असे
जे पुत्रदारादिक तो.

ममताळ, ३लि० दयाळू.

ममत्व, न० सं० ममता प्रथमार्थी

मम्य, अ० सं० तो एक पदार्थ दुसरे कांहीं नाही असें वर्णया-
चें असतां प्रा० संस्कृत शब्दाच्या पुढें हा शब्द लागतो, व
विशिष्टशब्द प्रा० वि० होतो, उ० समुद्रान जाऊन पाहि-
लें तो जलमय सर्व दिशें लागलें, २, प्रकृतीची कांहीं एक
विकृति वाच्य असतां प्रकृति वाचकावरून याचा प्रयोग
होतो, आणि वशिष्टाचा अर्थ होतो, उ० स्वरुर्णमय प्रति-
मा करावी.

मम्यत, ३लि० हि० मेला जोतो, २, धान्यादिकाचें जें रुकवें,
याचान पुंसकीं विशेष्यलें करून प्र० होतो.

मम्यतपाणी, स्त्री० शेताचे रुकव्याची जी पाहाणी ती.

मम्यतेन, ३लि० दोन शें या संख्येचा वाचक ह्म श-
ब्द

मम्यूर, पु० सं० एक संदर पक्षी आहे.

ममकत्, पु० सं० पांच, रत्न आहे.

ममगण, ममगळ, स्त्री० मात पाय अस्ताव्यस्त टा-
कून पडण्याचा जो प्रकार ती, २, ममगळ घेणें मर-
गळीम घेणें असा प्र० होतो, ३लि० शरीरीत्यामर्थ अ-

सून मरणाक भण्याचा स्वभाव जो वाटा.

ममगी, स्त्री० जमीमी.

मरण, न० सं० देहविषयत प्राणाचें जें गमन हो, कांहीं एक
गोष्टी विषयी न्यूनता किं० नाश नाही असें निःसंशय प-
णानें वर्णयाचें असतां मरण नाही असा प्र०, उ० या
व्यापारांत वांभर रूपयांस मरण नाही निरवाल रा मि-
ळतील, आजचें मरण उधावर लोटणें, ३० स्थिती प्राग
झालेलें संकट कालांतरावर नेणें, उद्याचें मरण आज
आणणें ह्म० कालांतरां प्राप्त होणार जें संकट नें रुकक-
र प्राप्त होई असें करणें, रा० मरणमाथें यणे, पावणें ह्म०
कांहीं एक व्यापार करून केवळ थकणें, उ० हा पांचवी
स जमीन चालला ह्म० मरण माथ येतो, स्व० कौशाभा-
तें मरण पुढें साम्राज्य.

मरणप्राय, न० मरणासारखें संकट प्राप्त व्हावयाजोगें जें
निमित्त, २, मरण तुल्यने करून विवक्षित जें संकट नें.
उ० हें कार्य करणें मला मरण प्राय आहे, कोणी मागि-
तले लीवस्तु नाही दणायास मला मरण प्राय होतें.

मरणसौंग, न० कपटानें घेतलें जें मेल्यासारखें सौंग
तें.

मरणा, ३लि० रा० ज्वरादिकानें अत्यंत जो अवाक्त तो
मरणें, मरण पावणें, २, दुखणाइत होणें, प्र० वर्तमानाच
उ० तो दोन महिनें मरतो आहे, ३, अतिशयिन संकट,
हानि, पावणें, उ० त्या सारखेचा व्यापारांत तो हंजार
रूपयाला मेला, ४, एरबादे कामावर अतिशयिन झ-
टणें, उ० तो या कामावर दोन वर्षे मरतो आहे तथापि
अद्यापि मिहीस गेल नाही, ५, कांहीं एक गोष्टी विष-
यी अत्यंत क. दोणें, ६, कांहीं एक पदार्थावर अतिश-
य प्रीति देवणें, उ० एषदा मरतोसको उद्यां तुझे काम
होईय

होईल, ७, हुतुतु इ० खेळामध्ये गड्यानी खेळायास अनुपयोगी व्हावे अशा जी हार येती, निघे युक्त होणे, ३० दाहा गड्यातून दोन गडी मेलें, ८, सोने, रूपे, पारद इ० कांनी बंनस्पति, ३० कांचा योगानें पूर्वावस्था न प्राप्त व्हावया जी गेभस्स दशेंतें पावणें, ९, कोणास दिलें जें क्रणादिकतें धकणें, १०, खरूज, नाइटा, इ० गेगानी ओंपंधायायानी नाहीसें होणें, ११, किती एक पदार्थातील रक्त, पाणी, आदणें, इ० कारणासुळें नाही असं होणें, १२, अंग इ० मरणें स० अंगातील रक्ताचंश नाही असा होणें, किं चेतनांश नाहीसा होणें, वृक्षादिकाचें अंगमरणें एथें पुढलें, मागलें, सतासकमी येणें, दृष्टि मरणें. स० वारवार पदार्थ दर्शनाभ्यासासुळें तें अधिकोत्तर नाही अशा अवस्थेंत दृष्टियुक्त होणें, ३० आठ चारदिवस गलबतांत बसतीच पाण्याकडे पाहाण्याविषयी त्याची दृष्टि मेली, मरण्यानिण्यास कामास घेणें, स० कोण एक पदार्थानें प्रसंगी उपयोगी पडणें, मेलें गळेवेळेस उपयोगी पडणें स० अनियमित भलतें वेळेस, भूक, तान, निद्रा, इ० मरणें स० मंद होणें, आशा मरणें स० उठेनावी होणें, रा० मरणें पुरेसें होणें, स० भीड, किं० ओशाळगत इ० कारणासुळें मरण येईल तर बरे अशा अवस्थेंत युक्त होणें, रा० मरून पडणें स० वृक्षादिकांनीं अनिवायित फल भरणें युक्त होणें, किं० फलानिद्राय होणें, ३० अंबे, यदा मरून पडलें आहोती, मरतां मरतां हात पाय झाडणें स० सर्व शक्तिहीन झाली तथापि शंभरी एकदा पशकासेचा प्रयत्न करणें .

मरणोन्मुख, ३ लिं० सं० आसन्न मरणा दशेस पावला तो जीव वृक्षादिक .

मरतमडें, न० केवळ जो मरणा तो .

मरतवांझ, स्त्री० जिला सुलें होऊन वाचत नाहीत ती .

मरतसंभाळ, स्त्री० पु० फार खालें असतां मरेनही भोतिन बाळगितां बहुत खाण्याचा जो व्यापार ती तो .

मरतीक, न० मेलें मनुष्याची जी उत्तर क्रिया तें बनें मेलेंसुष्य, ३० त्याचे घरीं दोन मरतिकें झाली .

मरतुकडा, मरतुगडा, ३ लिं० मरतमडें .

मरद, पु० मर्दशाब्दाचा अपभ्रंश .

मरदणें मर्दणें .

मरमर, स्त्री० मरमरा, पु० मरणास नभितां दांडगाईने उडी टाकणें, इ० साहस कर्मास प्रवृत्त जो त्यास जी मरण यावयाजोगी दशा प्राप्त होती ती तो .

मरचडा, पु० वा० मरमरा .

मरवा, पु० एक सगंधिक झाड आहे .

मरशा, पु० मरि हिं० मुसलमान डोल्यापुढें गात असतात असें गाणें आहे .

मरळ, स्त्री० मरगळ .

मराटसोळा, पु० जे आपणास मराटे स्मणवितात त्याचे वायकानीं बुरखा घ्यावा अशा तऱ्हेचा जासाधारण रीति असतात तो .

मराठा, ३ लिं० जाची सुळापासून भाषा मराठी आणि महाराष्ट्र देशांतला सुळ्या राहाणारा तो, या शब्दाची विशेष प्रवृत्ति किती एक उदाहरण आहे .

मराठी, ३ लिं० महाराष्ट्र देशाची जी भाषा रीतिशेष इ० तो .

मराठीसोळा, पु० मराठसोळा .

मरानब, पु० स्त्री० हिं० कोडीं एक सोठी विद्या संपादन केली असतां, किं० पराक्रम संपादिला असतां जें मोठे वाच देतात किं० संमान करितात तो ती, ३० भट्टाचार्य, ३० समशेर बाहादर .

मरादा, पु० वा० नारळ रुझला असतां जो आंत फूस हो

तो नो .

मरासत, स्त्री० **مرات** हिं० प्रा० निगंचाअर्था, २, वा०
काही एक पदार्थ यथास्थित व्हावयाजोगी जी विलक्षण
युक्ति ती, उ० या पुरुषाची मरासत दुसऱ्या म येणार ना-
ही, ३, प्रा० मरासत या अर्था

मरी, स्त्री० जरी मरी .

मरीच, न० सं० मीरी .

मर्कट, पु० न० सं० तांबडे तोंडाची एक वानरांत जाती आ-
हे, स्म० मर्कट मदिरा पान .

मर्कटचेष्टा, स्त्री० सं० मर्कट तुल्य जा मनुष्याने दुसऱ्या
सचिरड यावयाजोग्या केल्या जा चेष्टा ती .

मर्जा, स्त्री० **مرج** हिं० काण एकावर कोण एकाची जी सु-
प्रसन्नता ती, उ० आताशी त्याची त्यावर मर्जा आ-
हे, २, अंतःकरण वृत्ति, उ० त्याची मर्जा रुष्ट आहे, ३,
हे च्वांगले, हे करावे, हे न करावे, इ० विषय जी अंतःक-
रण वृत्तिचा आकार ती, उ० मर्जास येईल ते वाटेने जा
उं, मर्जास उतरणें स्म० च्वांगला असा वाटू लागणे, मर्जा
सभाळणे, मर्जास गवणे, स्म० मन सभाळणे, मर्जातान
राहणे, स्म० स्वप्या होणे, मर्जासंपादणे, स्म० अनुकूल
करून घेणे .

मर्जासाफक, अ० हिं० मर्जा अनुकूल होई असे कर, हा,
इ० धा० वि०

मर्द, पु० हिं० धैर्यवान् पगकमी असा जी तो, २, साधारण पु-
रुषव्यक्तीस स्म०

मर्दगाजी, पु० **مرغاجی** हिं० मर्दासच स्म०

मर्दणें, सं० काही एक पदार्थ हस्तादिकानें चेषून शिथि-
लावयव होई असें करणें, २, ग्रं० ठार मारणें .

मर्दन, न० सं० मर्दण्याचा व्यापार, सं० स्म० मर्दनं गुणव-

धनं .

मर्दमापूस, पु० हिं० धैर्यवान् जो मनुष्य तो .

मर्दा, ३ लिं० हिं० धैर्यवान् घोडा, मनुष्य, इ०

मर्दाई, स्त्री० हिं० मर्दपणाचें जें कर्म, किं० मर्दपणा ती .

मर्दाना, ३ लिं० हिं० मर्दा .

मर्दानी, ३ लिं० हिं० स्त्री पुरुष साधारण वस्त्रास जें एक साव
असतें त्यांतून जें पुरुषाचें मुकटा, सोबळे, इ० तों, व
जनानी नव्हे जो कर घटपदादि तो .

मर्दित, ३ लिं० सं० मर्दन केलें जाचें तो .

मर्दी, स्त्री० हिं० मर्दाई .

मर्दुमी, स्त्री० हिं० मर्दाई .

मर्फी, पु० हिं० नाशा बरोबर या जथायाचें एक वाद्य आ-
हे .

मर्म, न० सं० सन्निधानादिकें करून काही एक कार्यावि-
षयी साधक जो तत्सदार्थनिष्ठ योग्यताविशेष अ-
सतो तें, प्रा० त्याचें अनुमान कायां करून होतें, उ०
सर्व पदार्थांमध्ये जी ईश्वरास मर्में ठेविली आहेत ती
कोणास समजतात . २, शरीरादिक जो काही एक अ-
वयवी त्याचा जा अवयवावर आघातादिसंस्कार
झाला असतां सर्व अवयवांस व्यापितो असा जो त्या
अवयवावर धर्मविशेष असतो तो, य नहि शिष्ट तें . २,
श्लोकादिकाचें जें तासर्व तें, ४, गुमजें कोणा एकाचें
दुष्कर्म इ० तें, उ० कोणा एकाचें मर्म कावूं नये . ५, तत्त-
त्कार्य निर्वाहक जो युक्तिविशेष तें, उ० घडयाळांतलें
मर्म समजत नाही .

मर्मभेद, पु० सं० जाजवर आघातादिक झाले असतां
प्राण व्याकुळ होतो असे जें शरीरातील मर्म त्याचा
भेद, २, ला० गूढ गोष्टीचा आतील मर्माचें प्रयत्नानें

धनं

जें

जें परिज्ञान तो, ३, एखाद्याचा दुष्कर्माजें उद्घाटन तो, ४, काही एक मसलतींत मुख्यत्वेकरून जो असतो त्याचा जो अनेकयुक्तीनी स्वकार्यसाधनार्थ भेद तो.

मर्मस्थल, न० सं० मर्मस्थान.

मर्मस्थान, न० सं० शरीरातील मर्माची जागा.

मर्मज्ञ, ३ लिं० काही एक एतद् गोष्टीचे जें मर्म जाणतो तो.

मर्यादव्रीळ, ३ लिं० मर्यादेनें भाषणादिक करण्याचा स्वभाव जाऱ्या तो.

मर्यादा, स्त्री० देवाकाल क्रिया इ० कांस काही एक प्रमाणें कल्पित जो अवधिती, २, लोक व्यवहारावरूप जी विनीतता असावी ती, ३, मनुष्यानें असुकरीतीन वागावे असा जो लोकसंप्रदाय सिद्ध, किं० शास्त्रसिद्ध्यनियमती.

मन्हाटा, ३ लिं० मरग.

मन्हाठी, ३ लिं० मरगठी.

मल, पु० सं० पदार्थावर स्तिका, केर, इ० कांचा योगां उसन्न होतो तो, २, ला० अंतःकरणा मध्ये दुष्ट वासना इ० तो, ३, विष्टा.

मलकंबरी, ३ लिं० मलकंबर नामा कोण एक पुरुष होता त्यानें बाधिला जो शेत, इ० कांचे धान्याचा विार स्ता इ० तो.

मलखंब, पु० तालिमग्वान्यामध्ये गोलदार स्थंभ असतो तो.

मलद्वार, न० गुदद्वार.

मलपृष्ठ, न० ग्रंथाचा आरंभी लिहिल्याचाचून जें टाकितान पृष्ठ तें

मलचारी, ३ लिं० मलवार सक्धी जो जिल्हा इ० तो

मलम, न० पु० हिं० जरबम भरून घावी, किं० वाहून मिश्रीष द्वावी ह्म० जें औषध घृतादि मिश्रित लावितात तें तो.

मलमपट्टी, स्त्री० हिं० मलमाची पट्टी.

मलमल, स्त्री० फारचारीक एक कापड आहे.

मलमा, पु० घर, भित, इ० पडल्यानंतर त्याचा अनुपयोगी होतुन पडतो जो सरंजाम तो. प्रा० दगड मातीवर व्यवहार.

मलमार, पु० सं० अधिकमास.

मलय, पु० एक पर्यंत आहे.

मलयागर, मलयागीर, पु० चंदनात जाती आहे.

मलयी, मलई, स्त्री० छुक्तिवास्त्र इ० नसतां काही एक कार्यार्थ अनेकानी मिळून किं० एकाने केली जी वांडगाई ती.

मलवस्त्र, न० देवादिकांचर मल बसूनचे ह्मणून जें वस्त्र घालितात तें

मलचिसर्ग, पु० सं० पोटातील अन्नमल परित्यागाचा जो व्यापार तो.

मलशुद्धि, स्त्री० समाधान वाटायाजोगा जो पोटातील मळाचा झाडा ती.

मलिदा, पु० हिं० पिराच्या उदेंगे रोट करून दूध तूप साक मिळवून जो करितात तो, २, ला० फार चेंचून मळून सृष्ट केल्या जो पिष्टादि पदार्थ तो.

मलिन, ३ लिं० सं० मल विशिष्ट जें वस्त्रादिक किं० अंतःकरणतो, २, ला० आचारहीन जो मनुष्य तो, ३, बहुतेक दिवस अगृहीत न पाहोन्न्यामुळे अनुपस्थित झाली जी विद्यादिक तें.

मलूर, मलूल, ३ लि० गेगक्षम, इ० कानें यकिंचित्त जौ
स्नान ती, २, आध्यादिका मुळें संदीन्यगहें जें अंतः
करण तो .

मलू, पु० सं० जेठी .

मलूयुद्ध, न० सं० बाहुयुद्ध .

मल्लारी, पु० खंडोबा स्नान एक देव आहे .

मल्लिका, स्त्री० सं० मोगरी .

मल्लहार, पु० गाण्यांत एक गग आहे, २, मल्लारगद्दी
स्त्री०

मल्लारी, पु० मल्लारी, २, त्याचे भक्त जे वाघ्ये त्यां सहा
स्त्री०

मवारी, मवारी, स्त्री० वारीर मृदु कावें स्नान लावा
याचें जें तेल, तूप इ० ती, वारीरादिकांम लावाया -
ची असतांच प्र०

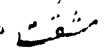
मवात्री, स्त्री० मवासीचें जें कर्म ती, २, मवास .

मवास, पु० राजाला न मानितो आपणच धर्नीपणानें
वागतो ती .

मवाळी, स्त्री० मवारी .

मवा, स्त्री० पायादिकांम अग्निज्वाला संयोगानें का -
ळा अंत्रा लागतो ती .

मवागत, स्त्री० हि० शरीर कष्टाना शीत इ० च्यांगले क -
रण्याच्याजो प्रकार ती, २, मवारी, उ० सी मवागत क -
रून मोठ भरितां, माझी झालेली मवागत दे द्यण
जे मात्रातो .

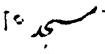
मवागती, ३ लि० हि० मवागत करून पो -
ट भरिता ती, २, खंडोबा उद्योगाचोचून गद्दान नाही
तो .

मवारनिच्छे, अ० हि० लेख्यांत पूर्वी जा थोर मनुष्याचें

एकवार विशेष नाच आलें त्याचेंच पुनः नाच न्या
दीययाचें असतां त्याच्या सामान्यनाचामागें हे अ -
व्यय लागतें, कि० याणेंच बोध होतो .

मवाल, स्त्री० हि० दाड्यावाचून जी दिवडी ती .

मवालची, मवालजी, पु० हि० मवा -
ल धरण्याचें कसब करून उपजीविका करितो तो .

मवादी, स्त्री० हि० मुगलमान ईश्वर भजन क -
रणासाठीं जें देवालयसारखें बांधितान ती, २, ला०
भोटें जें मनुष्य रक्षित घर, वाडा, इ० न्यास स्त्री०, स्त्री०
चुकला फर्कार मवादींत जोधाचा .

मवारी, स्त्री० गेगिम, इ० जाळून काळी रक्षा करितान
ती, २, मवा .

मशू, स्त्री० हि० गजनी .

मस, पु० हि० शरीरावर तिकापेक्षा मोठा काळा जो दाग
कि० गोळाकार असतो ती, २, स्त्री० मवा, तो डाम म
स लागणें, स्त्री० काडी एक कळेंकारोपानें अप्रतिष्ठा
होणें .

मसक, स्त्री० हि० पाणी वाहावयाचें उपयोगी
बकरा इ० कांच्या चमांचें पात्र करितात ती .

मसकर्ता, ३ लि० मसकत संबंधी जो जिन्नस इ० तो .

मसण, न० माणसें जालावयाची कि० पुरावयाची
जागतें, श० मसण साजणें स्त्री० नृण, कुंस, शीत .
इ० फार मोठे वादणें स्त्री० आचार स्वार्थें आणि मस
णान जाणें .

मसणखुंट, पु० श० जाम विद्या आई बाप संसार इ०
नसून जो शरीरानें धष्टपुष्ट तो .

मसणधरी, स्त्री० मसण, स्त्री० मवादीचा लाक्षणि -
कार्थी .

मसणा, ३लिं० अमुकञ्च असा नाम निर्देशा कराया-
चा नाही तथे याचा प्र० कंटाळ्यानें घालायाचें अ-
सतां करितात .

मसंदणें, मसंदळणें, पिष्टादिकांत पाणा इ० घालून
मळणें, जेथें मळणें अविवक्षित आहे तेथेंच
प्रा० प्र०

मसलत, स्त्री० **مسلى** हिं० अमुक काम, अमुकरी-
तीनें करावें असा जो विचार ती, व तिचें फळ, मस-
लत पडणें ह्म० कांहीं एक गोष्टीचा विचार कराया
जोगा प्रसंग प्राप्त होणें.

मसलतदार, ३लिं० **مسلى** हिं० मनस्कबदार .

मसलतबाज, ३लिं० हिं० मसलतदार .

मसलती, ३लिं० हिं० मसलतबाज .

मसाला, पु० **مصالح** हिं० शारव भाजी. इ० कांस रुचि
याची क्षणून दिंग, जिरी, मिरां, धणें, इ० घालितात
तो, २, घोडे, इ० पुष्ट व्हावें ह्म० गूळ, मेदा, भांग, इ० मि-
ळून जो देत असतात तो, ३, लवंग, इलाची, रव-
डी सारखर, इ० क्षीर, लाडू, इ० कांत घालितात तो, ४,
चुना इ० कांत विवक्षित गुण किं० स्वाद उत्पन्न व्हा
या ह्म० त्यात जो जो जिनस घालितात तो, ५, सर्की
रांत कोणा अपराधी आणायाचा असतां त्याजपासून
त्याचे घरीच न्याय व्हायाचे पूर्वी जें द्रव्य घेतात
तो, ६, ग० वमळ वासलास सर्कारच्या शिपाई पा-
ठविला असतां त्यास जें न्यायिरीत द्रव्य दे वधिले
असतें तो .

मसूदर, स्त्री० **مسودر** हिं० कागदोपत्रीं शोधव्हा-
काना टाकून ओढितात जीरेपती .

मसूदा, पु० **مسود** हिं० सिद्धान्तपत्र करायाचा पूर्वी तो

मजकूर रू धारायासाठीं भलते एका पत्रावर तो
मजकूर लेहून पत्र सिद्ध करितात तो .

मसूर, स्त्री० एक धान्य आहे .

मस्करी, स्त्री० **مسك** हिं० थड्या, मस्करीची कुस्करा
होणें, ह्म० मस्करीपासून कज्जा उपस्थित होणें .

मस्त, ३लिं० हिं० मत्त, २, शरीरानें जो धष्टपुष्ट तो, ३,
पुष्कळ तो, ह्म० पडेल हस्त तर पिकेल मस्त .

मस्तक, पु० न० सं० डोकें, ह्म० दोन हस्तक आणि ति-
सरा मस्तक .

मस्तवाल, ३लिं० हिं० स्वभावेकरून उत्तम तो .

मस्ता, ३लिं० हिं० मस्त, प्रथम द्वितीयाधीं .

मस्तावणें, ग० मस्त होणें .

मस्ती, स्त्री० मस्तवालाचें कर्म मस्तपणा. ३. हतीपासून
जो मद गळतो त्यासही ह्म०

मस्त्या, ३लिं० हिं० मस्ता .

महकुर्बी, स्त्री० **مكرب** हिं० महकूबपणा .

महकूब, अ० **مكوب** हिं० तहकूब अव्ययाधीं

महजर, पु० **مجر** हिं० कोणा एकास वतनाचा
साधनाचा काजी इ० क कागद करून देतात तो .

महतू, ३लिं० थोर, स्त्रीलिंग, किं० पुल्लिंग, संस्कृत
शब्द याचे पुढें लागला असतां महा असें होतें. उ०
महा बुधिमान, नपुंसकलिंग संस्कृत शब्द पुढें ला-
गला असतां महतू असें होतें, उ० महत्संकरीई-
श्वर पावतो, महालबाड, महा सोदा, महा मात्रा-
गमनी इ० प्राकृत शब्दाचा योगांही समास होतात .

महतं, ३लिं० गोसाधीं, बैरागी, इ० कांचा मंडलीमध्ये
जो मुख्य असतो तो. २. ला० विद्वान्, तपस्वी, साधु
इ० कामध्ये जो श्रेष्ठ तो .

महताप, महताब, स्त्री० दारूची मोठी जी चंद्रजोत क-
रितात ती, २, सुंदर स्त्रीस ह्म०
महत्त्व, न० प्रकृतिपुरुषसंयोगानें अहंकारादि सृष्टी
स कारण भूतजो विकार उत्पन्न झाला तें -
महत्त्व, न० सं० मोठेपणा, महत्त्व वाढविणें ह्म० वास्त-
विक गुण नसतां प्रतिष्ठा होई असें करणें महत्त्व
उतरणें, ह्म० फजीत करणें.
महर्घ, ३लि० सं० सामान्य संप्रदायापेक्षां अधिक मूल्य
जास पडतें तो पदार्थ.
महर्घता, स्त्री० सं० पदार्थास अधिक द्रव्य पडावें अ-
शी देशकालादिधर्मासुलें जी अवस्था प्राप्त होती
ती, २, महर्घपणा, ३, ला० पदार्थमात्राच्या उणेपणा
ती.
महला, पु० हिं० नगरादिकांमध्ये प्रा० एक जातीयच
लोक राहात असतात असाजो प्रवेश तो.
महशूर, ३लि० हिं० प्रसिद्ध जो पुरुष किं० सर्वत्र प्रसि-
द्ध जो व्यवहार तो, याचे समास, याजार महशूर
इ० जाणावे.
महसूली, ३लि० हिं० महसूल जा पासून यावयाचा
तो देश, ग्राम, कूळ, शेत, इ० तो.
महसूल, पु० हिं० सर्कारीजो देश ग्राम इ०
कांकडून वसूल येतो तो.
महाग, ३लि० महर्घ.
महागरा, ३लि० महाग विकण्याचा स्वभाव जाचा
तो, वाणी इ० तो.
महागाई, स्त्री० महर्घता.
महाग्या, ३लि० महागरा.
महाजन, पु० सं० विद्वान्, ज्ञानी, सराबारसंपन्न

असाजो मनुष्य तो, ह्म० सं० महा ज्ञानोपेनगतः स-
पंथा.
महाजन, पु० शहर. गाव एथील एक अधिकारी आ-
हे.
महाजनकी, स्त्री० महाजनाचे जें कर्म किं० अधिकारी ही
महाडी, स्त्री० भातामध्ये एक जाति आहे.
महान, पु० पिलवान
महातारा, ३लि० उत्तरवयस्क जो मनुष्य इ० तो. यं-
धी याचा प्रयोग करिनील असें वाटतें
महात्मा, ३लि० औदार्य धैर्य इ० कें करून संपन्न जो
पुरुष तो.
महादान, न० हस्ती इ० जी मोठ्यादानें ती.
महादेव, पु० सं० एकदेव आहे, जास शिष्य असें ह्म०
तो.
महान्, ३लि० सं० थोर, २, रा० गरवें जें धान्य तें, ३,
जा वृक्ष जातीमध्ये प्रतिवर्षी फलें पुष्पें येतून स-
रतात, आणि कोही अनेक वर्षें फलें पुष्पें येतून
टिकतात, असें दोन भेद आहेत त्यांतून अनेक
वर्षें राहाणारा जो मिरची, कापूस, पादरी वृक्ष इ०
दृक्ष तो.
महानदी, स्त्री० उत्पत्तिस्थाना पासून शतशो जनप-
येंत जी लोब गेली नदी ती.
महानवमी, स्त्री० आश्विनशुद्ध नवमी ती, २, राम-
नवमीसही ह्म०
महानुभाव, ३लि० कामक्रोध इ० दोषानीं जाचें चि-
त्त चंचल होत नाहीं असा जो मनुष्य तो.
महानैवेद्य, न० पु० देवासजो अन्न मय नैवेद्य दाख-
वितात तो.

धलाजो देश तो, २, ३ लिं. त्या देशांत राहाणारे जे लोक तेव त्या देशातील भाषा इ. तो.

महारोग, पु० सं० राजयक्ष्मादिकजे नडु रोग ते प्र०

महार्णव, पु० सं० मोठाजो समुद्र तो, २, न० कलह युद्ध इ० कांचाजो मोठा प्रसंग किं० निरंतर प्रसंग तें.

जघन्यउ० एवदेशा गोष्टीं खें त्यां लागलें च महार्णव केलें स.

महाल, पु० १५ हिं० तालुक्याचा पोटीं अनेक ग्राम समुदायात्मक जे देशाविभाग असतात तोव त्या ग्रामादिकांची देण्या घेण्याची वहिवाट जा स्थळीं होत असती तें स्थळ तोव ती वहिवाट, २, क्रीडा गृह, महाल मजकुरावर पडणें, महाल मजकुरा खालीं पडणें, घालणें, इ० स्थळीं कांहीं एक गोष्ट जा काळीं अवश्य करावयाची त्या काळीं न करितां मागलटीस टाकणें.

महालकरी, पु० सर्कारी महालसंबंधीं जो अधिकारी तो.

महालय, पु० सं० भाद्रपद वद्यपक्षीं जीं श्राद्धं करितात तो.

महालक्ष्मी, स्त्री० सं० एक देवी आद्रे व आश्विनांत तिच्या जो अष्टमीस उत्साह करितात त्यास ही ह्म०

महाला, ३ लिं० न्हाव्याचा नाचापुढें याचा प्र० होतो उ० दाममहाला त्रिंबकमहाला इ०

महाचरित्र, न० सं० शालजोडी इ० जें प्रतिष्ठित वस्तू तें.

महाव्याधि, पु० सं० रक्तकुष्ठ जो रोग तो.

महाशंकु, पु० सं० १००००००००००० अशी एक

संख्या

म ६

संख्या आहे.

महाशिवरात्र, महाशिवरात्रि, स्त्री० सं० माघ वद्य चतुर्दशी.

महाळ, पु० महालय.

महाळवस, पु० रा० भाद्रपद वद्य पक्ष.

महाळवसा, पु० रा० महाळवस.

महाळुंग, स्त्री० एक झाड आहे, न० तिचें जें फळ तें.

महिना, पु० शक कृष्ण जे दोन पक्ष तदात्मक जो काळ किं० साधारण त्रिंदादिनात्मक जो काळ तो, महिन्याचे कांहीं शंभर रुपये मिळतात एथें महिन्याचे कांहीं ह्म० सर्वही महिन्यांत.

महिनेकरी, ३ लिं० एक एक महिना कांहीं एक काम अनेकानीं करावें असें वांटून घेतलें असतां त्या त्या महिन्याचा जो अधिकारी तो.

महिनेभरू, ३ लिं० धन्याचा कामाची पोटाग नसून महिन्याचा द्रव्याची मात्र काळ जी करितो तो.

महिनेमाल, ३ लिं० हिं० कांहीं एक काम करयाकरिता महिन्यास असुक द्रव्य घावें अशा बोलीनें ठेविला जो चाकर तो.

महिमा, स्त्री० पु० सं० कोण एकाचा वर्णनीय जो प्रभाव तो.

महिला, स्त्री० सं० लग्नाची जी बायको ती.

महिष, पु० सं० टोणगा.

महिषी, स्त्री० सं० पट्टाणी, २, महिषाची जी स्त्री ती.

महीस, स्त्री० महिषी द्वितीयाधी.

महेश, पु० सं० महादेव.

महेश्वर.

महेश्वर, पु० सं० महादेव, २, न० एक ग्राम आहं -
महेश्वरी, ३ लि० महेश्वर हाणून जो ग्राम तय्यं वंधी
जें वस्त्रादिक तो -

महोत्सव, पु० सं० मोठा जो देवदिकांचा उत्साह तो -
महोत्साह, पु० सं० महोत्सव -

महोदधि, पु० सं० महेश्वरचा पलीकडच्या जो समुद्र
तो -

मळ, पु० मळ -

मळई, स्त्री० नदीचा काही वोंगी, मिरचा, इ० व्या-
याची जमीन ती, २, दुधाची साय ती, ३, मामे मा-
रायाचें जाळें आहे -

मळकट, ३ लि० मळलेलें जें वस्त्रादिक तो -

मळका, ३ लि० मळकट -

मळकी, स्त्री० वा० मळई प्रथमार्थी -

मळघावणें, उ० वस्त्रादिक मलिन करणें -

मळण, न० रा० उभाचा रस काढून घुळ करण्याचा
जो व्यापारनें, आणिनें स्थान -

मळणकर, ३ लि० जोताची मळणी काराचा माडी
बोलावले जे मनुष्य तो -

मळणी, स्त्री० धान्य तरतृणापासून सुटे असें करण्या-
चा जो व्यापार ती, २, काही एक पदार्थाचा घडामो-
डीचा जो मुख्य समय ती, मळणीवर घेणें ह्म०
काही एक पदार्थाचा मिह होण्याचा जो समय त्या
समयी घणें -

मळणें, वस्त्र शरीर इ० मळाने युक्त होणें, २, धान्य
मळणीनें युक्त करणें, ३, वस्त्र, पिष्ट, इ० हस्त, पाद,
इ० कांसें मुद्द होई किं० विवक्षितोपयोगी होई अ-
सं करणें, ४, अत्रादिकांस हस्तादिव्यापाराने र-

गडणें, मार्ग मळला ह्म० येण्याजाण्याचा वहिवा-
दीने तयार झाला, मळ मळला ह्म० गूळ तयार के-
ला -

मळभ, न० अभ -

मळभी, स्त्री० रा० लाहानजो मेयाचा दग ती -

मळमळ, स्त्री० पितासुळें किं० कलंकादि भक्षणासु-
ळें जी काही ओकाया जोगी विकृति होता ती, २,
त्या० काही एक संदिग्ध गोष्ट मनांत आल्यासुळें चि-
त्तास जी संशयात्मकता ती, ३० माझे घगाचा झाडा
घेयुन तुझी आपले मनाची मळमळ फेडून टाका -
मळमळणें, मळमळ प्रथमार्थानें युक्त होणें -

मळमळा, स्त्री० मळमळ मुख्यार्थी -

मळमळान, ३ लि० गवर मरीत नकें तो, किं० तिरवट
माट इ० यथास्थित लागून स्वादिष्ट झाला नाही जो
पदार्थ ती, २, नीटनेटकेपणा जा व्यवहारामध्यें ज-
सा असावा तसा जात नाही तो व्यवहार, ३, दे०
वस्त्र, व्यात्र, इ० चांगलें न घासल्या धुतल्या सुळें चां-
गलें स्वच्छ झालें नाहीनें -

मळवट, पु० स्त्रियादिकांनी कपाळ भर जें लाविलें
कुंकु तो, प्रा० भर घाटूचे योगी प्र०

मळगुद्दि, स्त्री० मळगुद्दि -

मळसूत्र, न० एक पदार्थ दुसरे पदार्थास पाहिजेने-
कां जडावा, पाहिजे तेव्हां मोकळा करावा, अशा-
स्तव फिरकीचे शिळ्यासारिखें करितात ते -

मळसूत्री, ३ लि० मळसूत्रें जा पदार्थाचा सांध्यास
असतात तो पदार्थ -

मळ्या, पु० शारव, भाजी, मिरचा, कौथिबिर, इ० कां-
चें जें शंत ती, २, रा० अबल जो दुपिकी जमीन ती,

३, तिळांत एक भेद आहे.

मळी, स्त्री० गावचा खळमळ धुईन जाउन शेतांत जमला असतो ती. २. साकर, गूळ, बरोधून जो मळ काढितान ती, ३. आंगाचे मळाची वळलेली जी गंळल्यासारखी निघते ती, ४. रा० शेताचे मध्यावर बांधल्यालून जे लाहान लाहान रवांचे करितात ते प्र०

मळेजमीन, स्त्री० रा० मळा द्वितीयार्थक, जी जमीन ती.

मळ्या, पु० दे० कोही तांबुस तेलकट जो रंग तो, २, नद्विशिष्ट जो वर्डल किं० गायतो.

मक्षिका, स्त्री० सं० माशी, स्त्र० सं० प्रथम यासे मक्षिकापात.

मा, स्त्री० सं० लक्ष्मी, २, आई.

माई, **माई**, स्त्री० मातृस्थानापन्न जा स्त्रिया त्यांस पुत्र स्थानापन्न जे ते या नावाने हाक मारितात, ते एक वार जा स्त्रीचें नाव पडतें तिला या नावानें सर्व हाक मारितात, २, रा० न० पौरांचे भाषेनें माजरास स्त्र० परंतु मानुस्वारपक्षीं.

माईण, **माईन**, स्त्री० एक झाड आहे.

माईणसूळ, न० माईणाचें जें सूळ तें.

माउली, स्त्री० आई, व आईसारखी अतिशयित भली जी स्त्री, तीस स्तुत्यर्थ म्हणतात, २, जलदेवता प्र० अनेक व०

माउशी, स्त्री० ग्रं० आपले आईची जी वहीण ती, उ० माउशि तुझि आली तान्हेवाळा.

माउस, अ० बंधु, भगिनी, इ० नातें साक्षात् नसतां मावशीचे हारानें सस्थानिकता आहे स्त्र० बंधु भगि-

न्यादि

न्यादि चन् जे होनात, त्यांचे मागेहें उप पद लागतें एथें त्याच्या नात्याविषयी प्रयोजक कथन् आपण, कि० आपली बायको, कि० आपला बाप, कि० आई, इ० जीं त्यांची त्यांची मावशी जाणार्थी, उ० माउस भाउ स्त्र० आपले मावशीच्या लेंक ती, उ० मावसमास, स्त्र० बायकोची, कि० पतीची माउशी

माऊ, न० पौराच्या भाषेनें मांजरास स्त्र०, २. दे० काळ भाषेनें आईचा स्तनास स्त्र०

माऊन, न० एक ओपधी पदार्थ आहे.

माऊलपणा, पु० मातोश्री सारिखा जी द्याळूपणा तो.

माकड, न० पु० मर्कट, २, कचड्याच्या खेळांत न उजवतां राहिला जो चवथा तो, स्त्र० माकड मारलें आणि पाला हगलें, स्त्र० घर मांकड आणि बायको मांकड.

माकडचेंष्टा, स्त्री० मर्कटचेंष्टा.

माकडतोंड्या, ३ लिं० माकडासारिखें जाचें तोंड तो.

माकडमिठी, स्त्री० माकडाचें पोरजसं आपल्या आईचें पोटाशी मिठी मारितें तशी मारितान जी कोणा एकाचे आंगास मिठी ती.

माकडशेंडा, पु० एक तृणांत जाति आहे.

माकडहाड, न० पाठीचा कण्याचे समोरीचें गुद द्वाराचे वरचें हाड तें.

मांकण, स्त्री० घोडा, बैल, इ० कांचे पाठीवर घागरिने पाणी आणायार्थें एक यंत्र करितात ती.

मांकण्या, ३ लिं० जाचें पाठीवर मांकण घालीत असतात असा जो बैल उ० तो.

माका, पु० एक ओपधी झाड आहे.

माकुलवाणा, ३ लि० वा० गोजिरवाणा .

माकुला, ३ लि० रा० चिमकुला .

माकूल, ३ लि० प्रोद गभ्य मनुष्य तो .

माकृत्यान, माकृत्यानी, माकृत्याने, अ० पुन .

मारवटणें, रा० भाकरी इ० कांस तूप, इ० क० चोपडणे

मारवण, न० शरीर, भाकरी, इ० कांस चोपड्याचें जें
काहीं तेल, तूप, लोणी, इ० नें, २, तैलादिक शरीरस
चोपडण्याच्या जो व्यापार तें .

मारवणें, तैलादिकानें काहीं एक शरीरादिक पदार्थ
चोपडणें, २, ला० थिरवल इ० कानें शरीर लिम करणें

माग, पु० बन्ध विणायार्थें यंत्र आहे, २, काहीं एक सांड-
ल्यावस्तूच्या किं० दरकड्यादिकाच्या जो शोध तो, ३,
अमुक वस्तु, किं० द्यापदादिक जा मार्गानें गेले तन
हो धक जें त्याचें त्याचें चिन्ह तो, ४, ला० काहीं एक
गोष्टीच्या जो भाषणादिकानें लागतो. थांग तो, ५,
रा० झाडांस पाणी लावायासाठी जो दांडा करितात
तो, ६, जा दाड्यातें एकवार पाणी लाविले असतां जो
प्रदेशा शिंपिला जातो तो .

मांग, पु० अंत्य जात एक जाति आहे .

मागच्या, ३ लि० पुढच्या प्रतियोगी जो तो .

मागणी, स्त्री० लग्नार्थ कन्या मागायाच्या व्यापार
ती, २, समारंभपूर्वक कन्या मागून जो काहीं अम
क्यास द्यावी असा निश्चय ती, ३, गंजीफाचे डा-
वामध्ये मागण्याच्या जो अधिकार ती .

मागणें, काहीं एक पदार्थ मला देइत्याद्यर्थक बोल-
णें, २, न० काहीं एक वस्तु मागायासाठी आला किं०
गेला जो मनुष्य तें, पाणी मागून देणे ह्म० पाणी
मागायाम अथकादा न सोपडू देतां मारणें .

मागती, अ० माकृत्यान

मागनेकरी, ३ लि० मागणारा .

मागसूस, पु० काहीं एक गोष्टीच्या जो थांगदोरा तो
मागसूस मोडणें ह्म० काहीं एक पदार्थाचें मागला
गायाचें चिन्ह दिसेनासें करणें .

मागर, पु० रा० पोटी बाहालें नसून जो धारण्या दे-
उन लांबसोपा बांधितात तो .

मागरा, ३ लि० जी वस्तु पाहिली ती मागावी असा
स्वभाव जाच्या तो निराअसतां प्र०

मागलट, स्त्री० माग द्वितीयार्थी, २, काहीं एक प्रसंगा
माघार घेण्याच्या जो प्रकार ती, ३, काहीं एक कार्या-
च्या मुख्य समयाच्या अतिक्रम झाल्यामुळे तें न हो-
तां मागें राहाण्याची जी अवस्था ती, मागलटीस पड-
णें, ह्म० काहीं एक कार्याच्या समयातिक्रम झाल्यामु-
ळें तें कार्य सिद्ध न होतां मागें राहाणें, किं० तनका-
र्य साधक जो उपचार तो कार्यांतर प्राप्त झाल्यामु-
ळें मागें पडणें, मागलटीवर टाकणें ह्म० मागें पडे
असें करणें .

मागलटणें, काहीं एक कार्य मागलटीस पडणें

मागला, ३ लि० मागच्या .

मांगलिक, न० सं० लग्न मुंज इ० जें वक्तव्यार्थ तें, २,
तत्संबंधी जो मंडप इ० तें .

मांगल्य, न० सं० मंगलकार्य .

मांगल्यतंतु, पु० सं० मंगळसूत्र .

मागस, ३ लि० आगसाच्या प्रतिपक्षी जो तो .

मागसणें, जा काळी जें व्हावयाचें तें त्या काळीं न हो-
तां मागे राहाणें, उ० यंदा पाउस मागसला यामुळे धा-
न्यें मागसली, ह्म० आगसली ती मागसली आणि

मागून आली ती गरव्दार झाली.
मागसाडणे, को० एक व्यापारी प्रवृत्तजें अनेक त्या
 मध्ये किती एकानी पुढें जाऊन किती एकानी मागे
 राहाणें .
मागसावणें, मागसाडणें .
मागा, अ० वा० मागें .
मागाड्या, ३ लि० चोर इ० कोबा माग लावितो तो .
मागाहन, अ० पाठीमागून .
मागी, स्त्री० रा० मागणी प्रथमार्थी .
मागील, ३ लि० मागला .
मागुता, **मागुती**, अ० ग्रं० माकृत्यान
मागून, अ० मागाहन .
मागें, अ० विवक्षितकालापूर्वी; उ० मागें आम्हास पे-
 का फार मिळत होता; २, कोहीं एक पदार्थमात्रा-
 च्या क्लृप्तजा पाठ्या भाग त्यानें अनुलक्षून; उ०
 आमचे घराचे मागें दोंवगा आहे; ३, कोणें एका-
 च्या परोक्ष; उ० मी मेलों ह्मणजे मागें तुमच्या वि-
 चागस येईल तें करा, मागें सरणें, फिरणें, होणें,
 घेणें, इ० स्थली संकल्पित प्रतिज्ञात इ० कार्यापा-
 सून निवृत्त होणें; उ० मी बोललों आहे, त्यास मा-
 गें फिरणार नाही, मागें पडणें, ह्म० मागलटीस
 पडणें .
मागें पुढें, अ० कोहीं एक कर्तव्य कार्याविषयी हें क-
 रायें, कि० न करावें, कि० याचा प्रकारानें करावें,
 इ० जें सर्व विचार्य अंश त्याते लक्षून; उ० मागें
 पुढें पाहून काय करणे तें कर; २, प्रसंगवशान्त
 पास होणाराजो पुढील एखादा काळ त्या काळी;
 उ० तुम्ही असें लिहितां परंतु मागें पुढें जाण्वाल;

३, न० कोणें एक व्यवहाराचा राई, मागचें पुढें,
 पुढचें मागें असाजो विपर्यास तें; ४, ३ लि० नदि-
 विष्ट ग्रंथादितो; उ० मी मांगललें पा कमांत
 काहीं मागें पुढें झालें असतां सर्व औषध नासेल,
 हा ग्रंथ मागें पुढें झाला आहे तो मी नीट करितो,
 त्यास मागें पुढें कोणी नाही, ह्म० माता पितरें, कि०
 बायको, पुत्रादिक नाही, तो मागें पुढें करूं लाग-
 ला, ह्म० माघार घेऊं लागला .

मागोमाग, अ० पाठोपाठ .

मांगोळी, स्त्री० धोरले दिवाळीचे दिवसां मांग, मो-
 ळाच्या मोठा सोल करून त्याचें वेंढोळें करून चा-
 वडीवर ठेवतात ती .

माग्या, ३ लि० मागरा .

माघ, पु० चैत्रापासून अकरावा महिना तो, ह्म० मा-
 यी अळें आणि बेंदरी फळ .

माघस्नान, न० सं० पोषी पोर्णिमेपासून माघी पो-
 णिमेपर्यंत सूर्योदयापूर्वी नित्य नियमानें स्नान
 करितात तें .

माघार, स्त्री० प्रतिज्ञातादिकार्यापासून मागें सर-
 ण्याच्या प्रकार ती; उ० मी एकदां कामास हान
 घातला ह्मणजे माघार कदापि घेणार नाही; २,
 जास देव प्रतिकूलदशा प्राप्त झाली असतां को-
 णत्याही स्वटल्यांत जय येऊं नये तोराच होत
 असावा, अशी जी कोण एकास दशा प्राप्त होती
 ती .

माघारपण, न० रा० सामन्यांहून माहेरी, कि० मा-
 हेराहून सामन्यांस आपल्या वस्त्रपात्रासहित
 काहीं दिवस वास करण्याच्या व्यापार तें .

माघारा, माघारौ, अ० कांहीं एक कार्याविषयी जा वेगानें प्रवृत्त झाला तो वेग उलटल्यामुळे तद्दिरु खवेगाने मागे येई असें येजा, इ० था० वि०

माघारी, पु० रा० सुलगा, इ० कांस सासरे, माहेर, आ-जोळ, इ० स्थली न्याचयाकरिता जो घोलावपासाठी गडी, इ० येतो तो.

माघारीण, स्त्री० कां० सासऱ्यांहून माहेरास किं० माहेराहून सासऱ्यांस चाललेली जी स्त्री ती.

माघारें, अ० माघारा.

माघी, ३ लि० माघमास संबंधी ती तिथि इ० नो.

माघील, अ० दे० सागील.

माघून, अ० दे० माघून.

माघें, अ० दे० मागे.

माघोटी, स्त्री० माघमाशीं पर्जन्य पडत असतो ती माघ, पु० गवत, पेंदा, इ० ठेवायाकरिता रगटावर लोंकडें आडवीं उभीं घालून सादा सावरिवा करितात किं० मंडपाकार करितात तो.

माघण, स्त्री० गलबताचे शीड फिरवण्याचा एक प्रकार आहे ती.

माघवा, पु० दे० साचा.

माघा, पु० मंचक.

माघी, स्त्री० डोंगराचा शिरोभाग टाकून त्याचे खाली सपाट भूमि असती ती; २, रा० लाहान वीसरे किं० शेंळ्या गहायाकरिता लाहान खांबावर साठ, फळ्या, इ० घालून जागा करितात ती.

माघोळी, स्त्री० लाहानजो माघ ती.

माज, पु० कसर; २, मस्ती; ३, गो, महिष्यादिकांस मेथुनेचेस कारण जो ऋतु प्राप्त होतो ती, माज करणे

करणे, स० गो महिष्यादिकांनी त्या ऋतूतें पावणे.

माजघर, पु० न० प्रा० ग्रहाचा मध्यभागी भोजनाद्यर्थ भिन्यायावृत्ती जागा केलेली असती तो ते.

माजण, न० देव सूर्यादिकांस तेल शेंदूर इ० कांचा जो लेप करितात ते; २, रा० खुलीवर ठेवायाचे भांडयास राख, साती, इ० काढवून लावितात ते.

माजणे, उच्च होणे; २, हरिक इ० पदार्थ लागल्यामुळे व्याकुळ होणे; ३, विवक्षित मर्यादेपेक्षा अतिशयित पुष्ट्यादिक पावणे; ३० यंदा पर्जन्य माघून पडला तेणेकरून जो धळा माजला; ४, कांहीं एक गोष्ट मानिषाय सर्वत्र प्रचार होई अशा दशेतें पावणे; ३० हा बातमी माजली असता तो सावध होऊन पळेल, भांडी. इ० क माजणाने युक्त करणे.

माजर, न० एक लाहान ग्राम्य जनावर आहे; २, गाजराचे मध्यभागी जो पावेसारखा अवयव असतो ते.

माजरडोळ्या, ३ लि० घारडोळ्या.

माजरबेल, स्त्री० भातांत एक जात आहे.

माजरा, ३ लि० जा पदार्थाचा सेवनेकरून मनुष्यादिक माजतें असा जो हरीक, इ० तो.

माजरी, स्त्री० कारंवेमध्ये गाठ येती असा एक रोग आहे; २, को० किसणी; ३, दे० रबीआंत अडकवायासाठी घुसळखांबास जा दोन होत्या बांधिलेल्या असतात ती; ४, एक वनस्पती आहे; ५, माजरजातीय जी स्त्री ती.

मांजरें, न० मांजर प्रथमार्थी.

मांजरें, न० रा० मांजरे हरीक इ०कांचा जो केक येतो तें मांजा, पु० श्लोकधी फळ आहे, जास मायफळ सणतात तो.

मांजा, पु० बावडी, पतंग, इ०कांस कांचेचें पाणी दिलेला असा दोर असतो तो.

मांजाड, न० पाठीचे कण्याच्या आणि कंबरेच्या जो सांधा तें.

मांजी, ३ लि० विवक्षित व्यवहाराविषयीं जो जो पदार्थ जाजा रूपानें व्यवहार्य असतो ती व्यवहार्यता म्हणून एकीकडे अप्रकृत कोटींत, कि० अगण्यता कोटींत पड, इ० धा० वि०, उ० हा नवा रूपया होतोच तो रूपया मांजी पडला; मांजी मामलेदार, मांजी कारकून, इ० स्थलीं प्रकृतचे पूर्वीचा तो.

मांजी, अ० ग्रं० आंत.

मांजुमी, ३ लि० मांजुम रवाण्याची तलब, जास आहे. तो; २, मांजुमेचा संबंध जा पदार्थास आहे तो; उ० ही मांजुमी बरफी आहे.

मांजूम, स्त्री० हिं० भांगेच्या रांधाकरून त्यांत अनेक जायफळादि पदार्थ घालून बरफीसारख्या बड्या करित असतात ती.

मांजूरी, ३ लि० मस्तबाल.

मांजोरी, ३ लि० मस्तबाल.

मांझा, ३ लि० पीएल छब्बाच्य जो अर्थ त्याचा; उ० मांझें घोडें.

मांझारी, अ० ग्रं० मांजी

मांमूट, स्त्री० कांहीं एक भयादिकासुळें पाबरून आतां कायकरूं कसेंकरूं इ० रूप जी द्रवा प्रास हो-

ती ती.

मांठ, पु० स्त्री० एक पालेभाजी आहे; २, पु० मोठा जो मातीचा डेरा तो; ३, ३ लि० खर नव्हे जें घर इ० तो.

मांठणें, को० जरवम भरून येणें.

मांठलें, न० पळी इ०कांचें टवळें; २, ताक करायाचे रवीच्या माथा तें.

मांठषण, न० को० जरवम माठायसाठीं जें लाविलें औषधादि तें.

मांठळणें, रा० करायाची जी जमीन ती, खणून भिजवून हलकेहाताचे योषानें सारखी करणें.

मांठ्या, ३ लि० जामध्ये कळा कि० विद्या, नाहीं असा जो मनुष्य तो.

मांड, पु० नारळाचें झाड.

मांड, पु० कांहीं एक व्यापार कार्य याच्या सामग्रीच्या विवक्षित स्थलीं सिद्धता करण्याच्या जो व्यापार तदुत्तर त्या कार्याच्या चालूपणा तो; २, स्त्री० मांडीस एक रोग होत असतो ती; ३, एक समयावघेदें करून शत्रू इ०कांवर चालू झाला जो घोडे स्वारांच्या समुदाय ती; ४, रा० पु० जा व्यवहारांस अनेक साधनें लागत असतात त्या साधनांची सिद्धरूपें करून जी स्थिति तो; उ० दोहों जोताच्या आमचे घरचा मांड आहे.

मांडणी, स्त्री० गृहादिकांची विवक्षित उंचीपर्यंत जी स्तंभादि रचना ती; २, विवक्षित किती एक कार्यापयोगी पदार्थांचे विवक्षित स्थलीं जें स्थापन ती; उ० जमीनीवर प्रथम राहाळाची मांडणी करावी मग वर गवत घालावें.

मांडणें, कांहीं एक कार्यास साधन जे अनेक पदार्थ

र्थ ते विवक्षित तत्स्थली यथायोग्य स्थापणे;२,
काहीं एक व्यापारकार्यादिक आरंभयुक्त करणे;
३० त्याणे लग्न माडिलें. त्याणे सोदेगिरी माडिली;
३, जसा रवर्च इ० प्रकरणी काहीं एक कलमे इ० लि-
हून ठेवणे; ४, रा० मनोदयानुरूप वर्तायाच्या प्रसंग
येणे; ३० अंधारिरात्र आली ह्म० चोराचें माडतें;
५. नाचणावरी आवरणें.

माडपीर, ३लि० माडी पितो तो निंदा असता प्र०
माडलीक, पु० सार्वभौमाचेरचाली अवांतरजेराजे
असतात तो.

मांडव, पु० मंडप. सभामंडपाचाचून.

मांडव परतणी, स्त्री० साडेझाल्यानंतर वरपक्षी
यास जो शोभनादि समारंभ करितात ती.

मांडवपरतनें, न० दे० मांडवपरतणी.

मांडवशोभा, स्त्री० मंडपशोभा.

मांडवी, स्त्री० मंडपी;२, बंदरावर सकाराचे जिन्नस
इ० उतरायासाठीं जें मोठें घरासारखें बांधितात
ती.

मांडळ, स्त्री० को० मुसळ. काठी. इ० कांस जी को-
खडादिकोची वसवी बसवितात ती.

माडा, पु० उपटून दुसऱ्याठिकाणी लावायाजोगें
कोयळें जें झाड तो.

माडा, पु० गव्हाचें एक पकान्न आढे तो; कांड्याचा
माडा करणे ह्म० वाईट साईट अक्षय पदार्थ निया-
वून गोडीस आणणे, ह्म० सूपण झाली ह्मणून
काहीं हाताचे सांडे करित नाहीं.

माडी, स्त्री० सराकरायाकरितां माडाचा पोईच्या
जो द्रव काढितात ती;२, गृहादिकाचाराई जी

उपरि

उपरि भूमि करिवात ती.

मांडी, स्त्री० गुडद्यावरलाजो पांयांच्या प्रदेशा ती;२.

मांडी देणे ह्म० बाप, इ० कांच्या प्राणीकमण समर्थी
त्यांचे मानेरचालीं मांडी घालणे, मांडीचें उसें क-
रणें, एथें आपलें बरें वाईट करण्याविषयीं एखा-
द्यावर सर्वस्वीं विश्वास ठेवणे, मांडीवर घेणे दे-
णे, इ० स्थलीं दत्तकलेंकरून देणे, घेणे, मांडीस मां-
डी टेंकून बसणे, इ० स्थलीं एखाद्याशीं बरोबरीनें
वागणे, मांडी टेंकून बसणे ह्म० काहीं एक लेखन
गायन इत्याद्यर्थ आदेशापूर्वक नियमानें बसणे,
मांडी ठोकून उभें राहाणे ह्म० युद्ध, कज्जा, इ० यर्थ
सज्ज होवून उभें राहाणे, मांडीवर मांडी टाकून बस-
णे, इ० स्थलीं निरुद्योगी स्वस्थ बसणे, याचे समा-
स, आसन मांडी, रघुरमांडी, इ० जाणाचे.

मांडीचे पणें, न० नवण्यामुलाचे आईला लग्नासध्दें
रूनसुरवसमर्थी एक लुगडें दाबें लागतें तें.

मांडीमांड, स्त्री० लेखनादिकाच्या दृढ अभ्यास का-
वा ह्मणून जो बेंठकीच्या परिश्रम करावा लागतो
ती.

मांडुकली, स्त्री० को० लाहानजो मांडव ती.

माडू, पु० शिपायाचें एक हतेर आहे. ह्म० सोयऱ्यांत
साडू हतेरांत माडू.

मांडूळ, मांडूळ, न० दुतोंडे

मादण, न० को० मीठ इ० देखायासाठीं ताड. इ० कां-
चा बुधाचें लोकूड पोरव रून पात्र करितात तें.

मादाण, न० मादण.

माण, स्त्री० मनुष्य. वासरू. इ० कांच्या मानेस एक
रोग होत असतो ती;२, जमीनींत एक भेद आहे.

माणकी

माणकी, स्त्री० लाहान जें माणीक नी.
 माणगा, पु० रा० चिव्यांत एक भेद आहे.
 माणगें, न० रा० मादण; २, माण प्रथमाधीं
 माणसळणें, आरण्यपदू, इ० कानीं मनुष्याच्या परि-
 चय झाल्यामुळे मनुष्यांस बुजेनात असं धीट हो-
 णें, लांडगा, व्याघ्र, इ० कानीं माणसास रवायास
 संवकणें.
 माणा, पु० एक वृक्ष आहे.
 माणिकचौकडी, स्त्री० रा० स्त्रिया भितीवर ए-
 क रंखांकित चिन्ह विशेष शोभार्थ काटीत अस-
 तात ती.
 माणिक्य, न० सं० माणीक.
 माणीक, न० रक्तवर्ण एक रत्न आहे.
 माणुसकी, स्त्री० थोरपणा, इ० विशिष्टजो मनुष्य
 पणा ती.
 माणूस, पु० न० मनुष्य; २, माणसाच्या कोदा, माण-
 साच्या अवतार, माणसाच्या लेंक, इ० शब्दांच्या शि-
 व्यांविषयीं प्र० रानमाणूस, जळमाणूस, वाडल
 माणूस, इ० समास जाणावे.
 माणूसपणा, पु० माणुसकी.
 माणूसबळ, न० मनुष्य बल.
 माणें, मावणें.
 माण्या, पु० माणगा.
 मात, स्त्री० बुदबळांच्या रवेळांत शत्रूचा हातीं घोडा,
 इ० कानीं राजाच्या प्रतिबंध केला असतां होतो
 जो डाव ती; २, आश्चर्य वाटाया जोगा झाला जो को-
 ही एक चमत्कार ती; ३, कालरात्रीं गाण्याची मो-
 दी मात झाली; ३, कोण एकाची चमत्कारिक जी

वन गोष्ट ती; ३, एक बाई सांगते मात त्याची.
 मातकण, न० दे० माती बहूत मिसळल्यामुळे नामला-
 जें धान्य तें.
 मातकरी, ३ लि० रा० शेताचे राबावर माती लावावा-
 सार्शी जे पेरेंगडीं करितात तो.
 मातकापड, न० काहीं पदार्थास अग्निपुरादि व्या-
 याकरितां त्या पदार्थाभोंवता चिरवलांत भिजले-
 ल्या बऱ्याच्या लपेट देतात तें.
 मातक्यान, अ० माकृत्यान.
 मातेग, पु० सं० हस्ती.
 मातगा, ३ लि० रा० यत्किंचित् रवायास जें वाया-
 स मिळाल्यामुळे माजून त्या पदार्थाच्या अक्षर
 करण्याच्या स्वभाव जाया तो.
 मातट, ३ लि० माती आंत मिसळल्यामुळे नामला-
 जो गुळ, धान्य, इ० पदार्थ तो.
 मातड, ३ लि० मातट.
 मातण, स्त्री० रा० माचण.
 मातणें उन्मत्त होणें, स० बोकडमाते आणि आप-
 ल्या तोंडीं सुते.
 मातवर, ३ लि० द्रव्य संपत्तीनें जो संपन्न तो; २, ला०
 लांबी, रुंदी, उंची, पुष्टपणा, इ० कानीं जो मोठा तो;
 ३, अहो हा घोडा मातवर दिसतो पण अगदीं चा-
 लत नाही.
 मातवरी, स्त्री० मातवरपणा.
 मातळ, ३ लि० रा० मातट.
 माता, स्त्री० सं० आई, मातृकुल. मातृगोत्र इ० जा-
 णावे.
 मातापितरें, न० आई बाप तीं.

मातामह, पु० सं० आईच्या पिता.

मातामही, स्त्री० सं० आईची आई.

माती, स्त्री० रंगडावाचून पृथ्वीच्या अंश ती; २, कांहीं एक पदार्थाच्या आंत नखांवा कांहीं नाही अशी झाली जी दुर्दशा ती; ३० त्या योगाने संसाराची माती करून या किली, माती देणे, स० मदे पुरूत टाकणे, तोंडांत माती पडणे, स० प्रासांश बुडणे, अन्नांत माती कालचणे, स० उपजीविकेचा नाश करणे, मातीचे मोलाने देणे, विकणे, इ० स्थली हलक्या मोलाने, माती जड होणे, स० मरणासन्न झाल्या मनुष्याचे शरीर जड होणे, स० जित्या रोटी आणि मेल्या माती.

मातुल, पु० सं० आईचा जो भाऊ तो, मातुल कन्या इ० समामही जाणाचे.

मातुलिंग, न० एक फल आहे.

मातुश्री, स्त्री० आई.

मातृका, स्त्री० सं० अकारादि क्षकारपर्यंत जी अक्षरें तीं प्र०; २, बियाहाकत्साहीं जांची पूजा करीत असतात अशा देवता आहेत.

मातृगामी, पु० मात्रागमनी.

मातृभोजन, न० सं० मुंजाचे दिवशीं मुलगा जें आई बरोबर भोजन करितो तें.

मातेरा, पु० मातद; २, धान्यादिकांत मिसळलेला जो माती, इ० कचरा तो; ३० या तांदुळांत दोन दोर मातेरा मिघाला; ३, कांहीं एक पदार्थाची झाली जी दुर्दशा ती.

मातेरे, न० दे० मातेरा विशेषार्थी.

मातोश्री, स्त्री० मातुश्री.

मात्र, अ० कांहीं एका प्रमाणानें जो परिमित तो; ३०

• आमची वितति मात्र जागा आहे क्षणमात्र अकफवा, काडीमात्र शाहाणपण; २, साफल्यंकरून कांहीं पदार्थ विवक्षित असतां त्यापुढें याचा प्रयोग होतो; ३० मनुष्यमात्र लबाड आहे; ३, इतरांहून व्यावर्त्य पदार्थापुढें याचा प्रयोग होतो; ३० भात मात्र रवा, इतर भाजीपाला खाऊ नको, जेवून मात्र आलो, तुला मात्र बोलाविलें आहे; ४, अ० वा० यक्षिणित्; ३० या दयतीत मात्रसें पाणी घालून आण; ५, स्त्री० भक्षरांवर एरे ओंओ एतदोपकजे चिन्ह करितात ती.

मात्रा, स्त्री० हेमगर्भादिरसायनें जी ती प्र०; २, अक्षरांवर जी मात्रादेतात ती; ३, च्स्व वर्ण उच्चारणी जितका काल लागतातो काल; ४, ला० रोगपत्र जो ओंपधी पदार्थ सर्व त्यास आरोपाने स०, संसारादिकाची मात्रा करणे, स० दुर्दशा करणे असा अर्थ कचित होतो.

मात्रागमन, न० मातेशीं जें मधुन तें; २, ला० विश्वास घात, इ० जी मोठी लबाडी तें.

मात्सर्य, न० सं० मत्सरीपणा.

माथण, स्त्री० दे० ताक करायाचे उपयोगी रुंद तोंडाचे एक मृत्तिकेचे पात्र आहे.

माथणी, स्त्री० कों० माथण.

माथा, पु० मस्तक; ०, ताक करायासाठीं काठीसजो काष्ठगोल दोन बाजूनें किं० मभोवत्या रबांचण्या पाडून लावितात तो, डोई शब्दाचर्गल प्रा० संप्र० एथें जाणाचे, उजळता माथा होणे एथें कांहीं आलेला अपवादादि दूर होणे.

माथ्या, पु० माथा द्वितीयाधीं

माद, पु० मन्तना .

माँद, स्त्री० भाताच्या मळणी काढितेवेळेस खळ्यांत बाजूस कडा वाटून मध्ये किंचित खळी अशा वने-
चा भाताच्या राशि जमतो तो; २, मोदण .

मादक, ३लि० जाच्या सेवनाने मदयेतो, असा जो, म-
दिरा, भांग, लक्ष्मी, इ० पदार्थ तो .

मादगी, ३लि० मातगा .

माँदण, न० स्त्री० गंगाळाचे आकाराचे एक मोठे म-
तिकेचे पात्र आहे .

मादरपाट, पु० अंगरखे, इ० कांच्या उपयोगी एक व-
स्त्र आहे .

मादवान, स्त्री० *ماوان* हि० मोदीजी घोडी ती .

मादळा, पु० मोठा जो सुदंग तो; २, कों० गाडी, इ०
कांचे चाकास मध्ये रवे बसवायाचे कान्नीव लाकू-
ड असते तो .

माँदा, ३लि० हि० दुरवणाइत .

माँदार, पु० पुष्प वृक्ष आहे .

माँदी, स्त्री० *مادی* हि० नराची प्रतिपक्षा .

माँदूस, स्त्री० मोठी पेटी ती .

माँदें, न० कों० रुसरी, इ० कांचे मांसाचे जें तेल ओं-
षधार्थ काढितात तें; २, बकरे, इ० कांचे मांसांत
काही मांस विशेष आहे .

माँद्य, न० मंदपणा. अग्नि माँद्य, दृष्टि माँद्य, इ० स-
मास जाणाचे .

माधव, पु० सं० विष्णु; २, वैशाखमास .

माधवी, पु० दशावतार, इ० खेळामध्ये एक सोंग
येत असते जो प्रा० हास्य रस वर्णित असतो
तो .

माधुकरी, स्त्री० पु० माधुकरी .

माधुर्य, न० मधुरपणा; १, कंठ साधुर्य, बाज्राधुर्य,
इ० समास होतात .

माध्यंजन, पु० मध्यदिनाचा अपभ्रंश .

माध्यंदिन, पु० सं० माध्यंजन .

माध्यस्थ, ३लि० वादप्रतिवादामध्ये मध्यस्थपणा
करितो तो; २, न० मध्यस्थाचे जें कर्म तें .

माध्यस्थी, स्त्री० माध्यस्थाचे कर्म ती .

माध्याह्निक, न० सं० मध्याह्नसमयी करायाचे जें
भोजनादिक कर्म तें .

माध्य, पु० मध्याचार्यमत्तानुसारी ब्राह्मण ते .

माध्वी, स्त्री० सं० मोहाचे पुष्पाचे मय ती .

मान, स्त्री० ग्रीवा; १, पु० मी थोर शाहाणा, इ० रूप
जी अहंता तो; २, काही एक व्यवहाराचा ठाई अ-
मुकानेच अमुक गोष्ट करावी, किं० अमुकास
विचारून करावी, इ० जो त्याच्या पुरुषादिकांक-
डेस अधिकार असतो तो; ३, नाही होय म्हण-
ण्याचा मान सासूबाईकडे आहे; ४, तत्कार्या-
चा ठाई तत्तदधिकार्यांच्या दानादिरूपजो अब-
इय कर्तव्य सत्कार असतो तो; ५, उपाध्याया-
चा मान अगोदर काढून देवा; ६, लोकानी मा-
नाचे अर्गा जी योग्यता असता तो; ७, या गावा-
त आतां विद्वानाचा मान राहिला नाही; ८, न०
काल, देवा, मार्ग, धान्य, धातु, मनुष्यादिव्यक्ति,
इ० कांची महत्वात्यत्वादि इयत्ता समजायास सा-
धन भूत जें घटिका, फोड, योजन, मण, तोळा, सं-
ख्या, इ० प्रमाण तें, किं० त्या प्रमाणाने मोजले
असता काळादिकांची समजती जी इयत्ता तें; ९, ३०

मास संपून एक कालाचें मान आहे; ३० आका-
शांत नक्षत्रें किती आहेत याचें आह्वास मान स-
मजत नाही; २, कांहीं एक अर्थाविषयी शब्द अ-
नुमान इत्यादि रूपजें गमक तें; ८, माना अंत्यार्थी
र्थी; ९, कोणी एक व्यवहारादिक वसाच असुक-
चकाळीं असुकच देशीं व्हावा, किं० असुकानेच
करावा, इ० रूपजो नियम असतो तें; ३० पर्जन्याचें
मान कोणाचे हाती लागत नाही, नपुंसका र्थाचे
संप्रदाय, त्या ग्रहस्थाचें आलीकडे मान चढलें
इ० स्थलीं त्याचा डोल वाढला असा अर्थ, धान्या-
दिकाचें मान चढणें, स० दर चढणें, स्त्री लिंगा-
र्थाचे संप्रदाय, मान कापणें, स० कोणा एकाचा
वृत्त्यादिनाश होई असा मोठा घात करणें, मान
रवाली घालणें, स० कांहीं अपमानादिका सुळें ल-
ज्जित होणें, मान डोलविणें, किं० हालविणें, स०
कांहीं एक गोष्टीविषयी होय सणणें, अथवा वा-
हावा सणणें, मान धरणें, स० ऐन सुरव्यसमयीं
रवोळवा करणें, मान सोडविणें, स० कांहीं एक
संकरामध्ये गुंतलेल्या मनुष्यादिकांची स्तुका
करणें, मान वर करणें, स० दुरवणें, दारिद्र्य इ०
कांपासून मुक्त होवून बायू लागणें, मानेस ब-
सणें, स० पिशान्यादिकांनी धरणें, किं० विवक्षि-
त काम करून घेण्यासाठीं, मनुष्यादिकाचे पा-
ठीस लागणें, किं० काम तडीस नेण्याविषयीं
रवणी रवापटी बसणें, मान सुरगाळणें, स० स-
र्वस्वी दुसऱ्यास नाडणें, मान मोडणें, स० सम-
ग्रलें करून अभिमतजी कांहीं रकम, इ० त्याचा
कांहीं अंदा रबर्च करणें; ३० -चारपैशां करितां

रुपयाची

रुपयाची मान मोडाची लागती, पांचशें रुपया-
ची मान मोडिली तेव्हां लग्न झालें .

मानइ, पु० बाप्या .

मानकरी, ३लि० कांहीं एक व्यवहारी जाचा सन्मान
करावा लागतो असे जे दरवारासम्यें सरदारादिक
किं० विवाहादिकाचाठीं व्याही, विहीण, इ० किं० या-
मादिकामध्ये रवोत, महाजन, इ० अधिकारी असता-
त तो .

मानरवंडना, स्त्री० बचनोत्सपनादिकें करून झालाजो
मान्य मनुष्यांचा अनादर ती .

मानरवूट, न० माजलाजो गेणगा, बेंल, इ० त्याणें फा-
र न पळावें, किं० दुसऱ्यास न मारावें, संपून ग-
ळ्यास, व पांयांस मिळून दोरी बांधितात तें .

मानरबोडा, पु० मानरवूट .

मानगुटी, मानगोटी, स्त्री० बोकांडी .

मानट, न० कों० जाजमानीमध्ये द्रोत आंगलें होत ना-
हीं आणि गवत फार रुझतें, त्याजमानीस स०

मानटी, ३लि० कों० मानटसंबंधी भूमि, द्रोत, गवत,
इ० तो .

मानणूक, स्त्री० कों० मानता .

मानणें, शास्त्र, देवता, माता, पिता, इ० पूज्य अनुलंप-
नीय अशा बुद्धीने गणणें; २, तोता पदार्थ तत्तद्रूपें
करून आहे, अशा बुद्धीने गणणें; ३० विष्णु आणि
शिव निराळा असं मानित नाही; ३, अक्ष भोज्य पा-
णी देवा, हवा, इ० कानीं शरीरास हितावह होणें;
३० एथील पाणी मला मानतें; ४, शत्रू, इ० कांस
हे आपणास भारी अशा रीतीने गणणें; ३० जात्या
एकदां पराजय झाला त्यास कोणी मानित नाही;

५, कांहीं एक गोष्ट मनास अभिरुचि विषय होणे;
 ३० माझा मनास जें मानेल तें करीन .
मानना, स्त्री० आपले मनातील गोष्ट सिद्ध व्हाची स्पर्ण देवा दिकांस जो नयस करिता तनी .
माननीय, ३लि० मानायास योग्य जो मनुष्यादि पदार्थ तो .
मानपान, पु० मानकज्याच्या करायाच्या जो आदर, सत्कार, इ० तदुपयोगी वस्त्यादि पदार्थ तो .
मानभंग, पु० मानखंडना .
मानभाव, पु० वेदशास्त्र प्रतिकूल मतानें वर्तणारी अशी एक जाती आहे; २, ला० मनांत कपट अगून बाहेर गोडगोड बोलणारा जो त्यास क्षणतान, ह्म० मानभावाची बायको आणि गादघाचें जिवब .
मानभावी, ३लि० मानभावसंबंधीजें भाषण आचार इ० तो .
मानमान्यता, स्त्री० कोणी प्रतिष्ठित सभादिकाच्या याई आत्ता असता त्याच्या आदर करितात ती; २, नादरा आदर सत्कार व्हावया जागी जी योग्यता ती; ३० त्या दरबारा मध्ये त्याची मान मान्यता मोठी आहे .
मानमोड, स्त्री० लिहिणे, विषणे, इत्याद्यर्थ मान बांकुन करायाच्या जो परिश्रम ती .
मानमोडे, न० मनुष्य, वृक्ष, इ० कांहीं आरोग्यदबोस येऊं लागत असतां मध्यें तत्प्रतिबंधक जो रोगादि उपद्रव होतो त्यास ह्म०; ३० या वांग्या कांहीं टचटवीत दिसें लागल्या होत्या, इतक्यांत काय मानमोड आले तें कळेना .
नच, पु० सं० मनुष्य .
निषणें, कोण एक गोष्ट, कांहीं एक पदार्थादि को-

ण एकास मान्य होणे .
मानवती, स्त्री० प्रियावर रुसली जी नायिका ती;
 २, ३लि० मानवत स्पर्ण एक पेंठ आहे तेथील पागांटे, इ० वस्त्य तो .
मानवी, ३लि० सं० मनुष्यसंबंधी; ३० हा मानवी देह प्राप्त झाला असता ईश्वर भजन करावें .
मानस, न० पु० मनोरथ; ३० पुण्यास जावें असें माझे मानस झालें आहे; २, न० सं० मन; ३० मानस माझे मोहिलें यादवें; ३, ३, मनः संबंधी; ३० विचारानें मानस व्यथा दूर होत्य .
मानसपूजा, स्त्री० सं० गंध पुण्यादिक पदार्थ नसतां केवळ मनानेच भावनामय तेने पदार्थ कल्पून जी पूजा करितात ती .
मानसिक, ३ लि० सं० मनःसंबंधी तो; ३० म्यन्य हा मानसिक प्रपंच होय; २, न० नयस; ३, ला० कांहीं एक पदार्थाचें जें केवळ अल्पत्व तें; ३० मरुदेशांत पाण्याचें मानसिक आहे; ४, कांहीं एक गोष्ट पुण्याविषयीं शतबोदयाची जो मंदेह तें; ३० त्याचें चण्याचें असल्या पावसांत मानसिकच दिवतें .
मानहानि, स्त्री० सं० मानभंग .
माना, पु० ३६ हि० कोण एकाने पद्य कोण एकास लिहायाचें असतां तत्तद्योग्यतानुसार वेदशास्त्रसंपन्न, श्रीमंत राजर्था, राजधियाविराजित, इ० संप्रदाय सिद्ध जें पत्राच्या आरंभी लेख लिहित असतात तो; २, पत्रादिकांतील लिहिलेला जो मजकूर तो; ३, कांहीं एक गोष्ट करण्याविषयीं स्थित जें ओचित्य तो, निषेधविषयीं प्र०; ३० राजा दुष्ट झाला आतां येथें राहाण्याच्या माना राहिला नाही .

मानिनी, स्त्री० मानवती प्रथमार्थी-

मानी, स्त्री० कों० घरटी, घरट, इ०कांच्या वरचे पेटास पायी वसवायासाठी जी रवेचणी पाडिली असती ती; २, जांत्याचे वरचे तळीचे भांकात लोरवेडाची बिडी बसिवतात ती; ३, उल्लि० कांहीं महासंकट आलें असतां हीनद्वारणार्थ आपले नावा लौकिकास बद्धा लागायाजोगें कर्मजो करित नाही तो -

मान्य, उल्लि० आपले मनास मानवली जी काहीं गोष्ट किं० पदार्थ तो; २, मानाबयास योग्यजो पदार्थ गोष्ट, इ० तो; ३, कांहीं एक गोष्टीविषयी मानवला जो कोणी एक तो -

मान्यता, स्त्री० सं० कांहीं एक गोष्टीविषयी मी मान्य आहे असाजो लेख, किं० भाषण करून घेतान ती; २, माननीयपणा -

माप, न० कांहीं एक प्रमेय पदार्थाच्या संख्याद्वारा किं० तत्त्वमाणानी मेजणें, तोलणें, इ० रूपजो व्यापार ते, व त्याणे जात झाली जी त्या पदार्थाची इयता तें; ३० आज भाताचें माप चाललें आहे; ३० मी अंब्याचो माप घेतल्यावर जमीनीचें माप घेईन; ३० दाहा रवेदी माप भरलें; २, धान्यादि मापायाचें जें शेर, अधोली, इ० पात्र असतें तें; ३० हे माप बाजारचें माप बरोबर आहे, ला० पदरी माप घालणें, इ० स्थली जी गोष्ट जो मान्य करित नाही ती गोष्ट अनेक प्रमाणानी रबरी करून त्याचें पदरी घालणें, माप देणें, माप घेणें, इ० स्थली मापून असा अर्थ, ३० कां० कांहीं एका प्रमाणाने मापून विभागिली जी जमीन तें; ३० या आमचा रषाचरोत चार माप आहेत -

मापटें, न० निहवे -

मापणें, कांहीं एक पदार्थ तत्त्वमाणानी संख्यात व रणें -

मापारी, पु० धान्यादिकांचें माप घेण्यासाठी जो मनुष्य ठेविला असतो तो; २, धान्यादि मेजायाच्या जो फरा त्यासही ह्म०

मापी, उल्लि० हिं० पात्ररूपजें माप त्याणें मोजलें जें घृतादितो; २, मापरूपजो शेर इ० तो, प्रश्नादि प्रसंग विद्रोधी ह्म०; ३० एथील शेर बजनी आहे, किं० मापी आहे -

माफ, अ० ماف हिं० न्यायतः कोणाएकापासून घ्यावयाचें जें इच्छ तें न घेतो, किं० शिक्षा कराया जोगा जो अपराध तो, क्षमा विषय, होई असें कर, हो, अस, धा० प्र०

माफक, उल्लि० موافق हिं० जितक्यास तितका, मर्जी माफक, जीवन माफक, इ० समास होतात, तेथेंही मर्जी, इ० कांस जितकें साहल तितकें असा -

माफा, पु० एक गाडीत भेद आहे -

माफी, स्त्री० معافی हिं० सकार इ० कानी न्यायतः ग्राह्य जो शेत इ० कांच्या धारा इ० त्या विषयी जो माफपणा ती -

माफीसाल, न० हिं० श्रेतादिकांच्या धान्याविषयी जी माफी तिवें जें साल त; ३० माफीसाल सुदरल्यानंतर श्राध पदेल -

माभ, न० मुलाच नाषेनें भोजनास ह्म०; २, पु० मुलाचें भाषेनें स्तनास ह्म०

माभजा, पु० नव्याच्याजो वाप तो -

माभलत, स्त्री० ماہل हिं० प्रजाचें संरक्षण

आणि राजकीयकरांच्या उगवा, इ० काप्याच्या रा-
ज्यांगधुतजो अधिकार ती.

मामलतदार, पु० **ماملت دار** हिं० सर्कारांतून जास
मामलत सांगितली असा जो तो.

मामला, पु० **مامل** हिं० मामलत.

मामलूत, स्त्री० विवक्षितकार्याविषयी जो अननुकूल
त्यास शिक्षा करण्याचें सामर्थ्य असून बाबापूता,
इ० आर्जव करण्याचा प्रकार ती; २, सुलाजा, निवे-
द्य असतांच प्र०; ३० पुनः अपराध केल्यास तर मा-
मलून करणार नाही.

मामा, पु० आईच्या बंधू तो, किं० स्वस्त्रीच्या जो पिता तो,
२, ला० निरक्षर असून व्यवहारामध्ये केवळ अप्रयो-
जक त्यास स्०.

मामी, स्त्री० मामाची जी स्त्री ती.

मामू, पु० वाळभाषेनें स्तनास स्०.

मामे, अ० बंधुत्व भगिनीत्वादि साक्षात् संबंध नसतो
सस्थानिकतामूलक मानुलद्वारक हा भाउ. ही ब-
हीण, असा व्यवहार होतो, त्या भावादि शब्दांचा-
मागें मामे हे अव्यय लागते, क० तो मामाही आ-
पणच आपणाम द्वार होतो; ३० मामेभाउ, मामेब-
हीण, मामेसासरा, इ० क० पथें बंधू, भगिनी, इ० त्या
त्या नात्वाविषयीं सुरव्यत्वेकरून प्रयोजक जो आ-
पण, किं० आपला बाप, आई, बायको, इ० जाणा-
वी.

मामेभाउ, पु० आईचे भावाच्या जो मुलगा तो.

मामेसासरा, पु० आपले बायकोच्या जो मामा तो

मामेसासू, स्त्री० मामेसासऱ्याची जी बायको ती.

माय, स्त्री० आई, त्यास मायमावही नाही. तो मा

यमावही पाहत नाहीं स्मरणे अगम्य जा मावू
सदृश स्त्रिया त्यांसही हा सोडीत नाही, स्० माय
मरो पण मावही जगो.

मायआजा, पु० मानामह.

मायआजी, स्त्री० मातामही.

मायना, पु० **ماب** हिं० वाक्यादिकांतील जो भा-
वार्थ तो.

मायपोट, न० अनेक बरे वाइद जेथें सांठयले जाता-
त, अनेकांचे नानाप्रकारचे अपराध जेथें साहिले
जातात, बहुतप्रकारचे संकराच्या जेथें परिहार
होतो, असाजो ईश्वर, राजा, राज्यज्ञाति, इ० तें; ३०
ईश्वर सर्वेचें मायपोट आहे संकरकाळीं कोणा-
स उपेक्षित नाही; ३० आमची मुसलमानाची
जान मायपोट जो येईल तो मांठयतो.

मायफळ, न० एक भोषधीफळ आहे.

मायबहीण, स्त्री० आपले आईसारखी किं० बहि-
णीसारखी मानलेली जी कोणी एक स्त्री ती; ३०
मायबहीण विठाबाई लागला छंद तुझे पाई.

मायराणी, स्त्री० कोण एक जी देवता व्यक्ती ती; २,
ला० करंजा झपून एक पकान्न आहे त्यास निदे-
नें स्मणतात; स्० अडक्याची मायराणी आणि सा-
पीक्याचा शेंदूर, या मायराणीच्या प्र० या स्मणीतच
आढळतो.

माया, स्त्री० सं० ईश्वरशक्ति; २, अवस्तूचा ठाई व-
स्तुत्व बुद्धिजी हांती तत्कारण जें ती; ३, अवस्तुअस-
तां वस्तुत्वेकरून भासमानजें जगसादिक ती; ४,
इंद्रजालादिजें कपट ती; ५, ममता; ६, वस्तुादि-
क शिचनेस मयीं दोग न विसरावा इत्याद्यर्थ शि-

वणीचा आह्वरः जो वस्त्रादिकांच्या यत्किंचिदंश ग
रिबतात ती; १, काष्ठादिकांच्या जो विवक्षित अंश
न्यास काहीएक धका न लागावा म्हणून दाव्यार्थ
जो अविवक्षितांश गमिबला असतो ती; ३० हा व
रू कंबळ काड्याबरोबर कापूनको थोडी माया रा-
व, ३० ही फळी फार पातळ आहे म्हणून उचा अंगी
माया कर्मा, ८, भाग, १, दया; ३० न्याला माहितात
हे पाहून सर्वास न्याची माया आली, आणि सोडवि-
ले

मायामय, ३ लि० सं० ईश्वर मायेने कि० इद्रजालाने
कल्पितजे पदार्थ तो; ३० स्त्री, पुत्र, मित्र, हे सर्व मा-
या मय आहेत

मायालाघव न० अदम्यन्त्याठायीं वस्तूबुद्धि उमन्न
करावी, ३० रूपजे मायेचे कोशल्य नें .

मायावंत, ३ लि० मायामय .

मायावी, ३ लि० सं० माये च्या जो निर्यता ईश्वर गक्ष-
म गारुडी, ३० तो; २, कपटयुक्त जें भाषणादि तो;
३, नदिशिष्ट मनुष्यतो .

मायाळू, ३ लि० पुत्रादिकांची विशेषमाया जास आ-
हे तो .

मायिक, ३ लि० सं० मायेने रचिनजो प्रपंचादि पदा-
र्थ तो .

मार, पु० काठी, ३० कानीजें ताडणें तो; ०, पराजया-
वर्थ पाषाण तोफांचे गोळे, ३० कोच्या जो प्रक्षेप
तो; २, ला० मारमारिगें दु सहजें भाषण त्या
सही प्रसंगविजोपी झ०, ३० नेतमें बोलतात,
हे असे बोलतात, एकूण मला दोहोंकडून मार;
४, काहीएक पदार्थ व्यस्त नष्ट जर्जर, ३० रूप

दराग होण्यास कारणजो अनर्थरूप काहीएक पदा
र्थाचा पाततो; ३० त्या विहिरीवर सगळे गोचाचा
आठ दिवस मार पडतोच ती आदली; ५, काहीएक
पदार्थाची नकोनको होईपर्यंत जो विपुलता ती; ३०
सालमजकुरीं अर्ब्यांचा मार झाला आहे, काहीएक
कर्मावर मार देणें, मार मारणें एथें त्याच्या कर्मावर
अति शयिन झरणें, प्रौढीचे बोलण्याचा डोलाने बो-
लायाचें असतां वाक्यान्कारार्थ याचा प्रयोग होतो,
३० मार पगडी फेंकून मार डोलाने चालतो .

मारक, ३ लि० शस्त्रादिकांनाहीन करून मृतप्रायजो
जास करितो तो त्याचा; ३० कोकमसाल घृताचें
मारक आहे .

मारकट, ३ लि० मारका प्रथमार्थी .

मारकणा, ३ लि० मारका प्रथमार्थी .

मारका, ३ लि० शृंगादिकानें दुसऱ्यांस ताडण कर -
ण्याचा स्वभाव जाऱ्या तो; ०, पु० एक पिशाचात
अंद आहे .

मारकूट, स्त्री० कोणाएकाम शिक्षावर्थ मारण्या,
कुटण्याचा जो व्यापार ती .

मारगिरी, स्त्री० हि० काहीएक लक्ष्यावर तोफा, ब
दुका, धोंडे, ३० मारण्याचा जो व्यापार ती; २, विव-
क्षितस्थलीं गोळा, ३० जावयाजोगी किड्या, ३० का-
वर केळी जी सोय ती, ३० या किल्याची चहुकडून
मारगिरी साधली आहे .

मारण, न० म० मरे असें करण्याचा जो व्यापार नें .

मारणें, कोणेएक मरे असें लाडनादिकें करून क-
रणें; ०, याबुक् काठी, ३० कानीं मनुष्य, अश्व, ३०
कोम ताडणें; ३, कशा एकावर काठी, दुगड, ३० प-
दार्थ

दार्थ आदत्त करणें; ४, कांहीं एक पदार्थाच्या ठायीं पदार्थांतराच्या अंदा किं० आगतुक गुण संष्टक किं० भासमान होणें; ३० या तळ्याच्या ओल त्याचे ओठीवर मारती; ३० तुमच्या बोलण्यांत तीर्थस्थांचे बोलण्याच्या छाया मारती; उडी, लदाई, बांब, थांब, टोला, तडाका, झांप, इ० मारणें स० तदनुकूल व्यापारानें तो ती अर्थ घडे असें करणें, बंदूक, तोफ, इ० मारणें, स० त्याच्या आवाज काढणें, टाळें, विडी, खिळा, वासा, इ० मारणें, स० तत्स्थलीं घट्ट बसविणें, वाट, गांव, घर, इ० मारणें, स० तत्स्थित मनुष्यादिकांस नागवणें, लुटणें, इ० करणें, अंग, आंठी, इ० मारणें, स० आकुंचित करणें, हाक मारणें, स० कोणा एकास साद घालणें, फड, प्रसंग, इ० मारणें, स० उचित भाषणादिकानें संभाळणें -

मारतापीर, पु० हिं० जबरइस्त जो मनुष्यादि त्यास प्रसंग विशेषीं स०

मारंद, स्त्री० रचारदांत एक सकंदक झाड आहे.

मारफत, स्त्री० *مرف* हिं प्रा० निसर्गत या अर्थीं.

मारबा, पु० गाण्यांत एक राग आहे.

मारबाडी, ३ लिं० मारबाड म्हणून देश आहे तत्संबंधी जो मनुष्यादि पदार्थ तो.

मारबेल, पु० स्त्री० एक बेल आहे. जी प्रायः समुद्रतीरींय असती ती; २, एक गवतांत जाति आहे ती.

मारा, पु० तोफ. बंदूक, दगड, इ० कांच्या जो मारतो.

किं० विवक्षितस्थलीं गोळा, इ० लागू द्यावयाजो गेंजें संधान असतें तो; ३० या किल्यास दोन मा-

रे आहेत तिसज्येकडून कोट्टन मेळा लागू व्हायाच्या नाही; २, पिशाच किं० महामारी इत्याद्युपद्रवानें मनुष्य, किं० गो महिष्यादि पशु यांच्या जो बध तो; ३० या भुतानें त्याचे घरचे दोन मारे घेतले; ३० ही नदी प्रतिवर्षीं एक मार घेती.

माराकुटी, स्त्री० दे० मारफूट.

मारामार, स्त्री० परस्परांस परस्परांनीं मारणें, इ० रूपजां व्यापार ती; २, ला० कांहीं एक गोष्ट सिद्ध करायासाठीं प्रयत्नाच्या जो अतिशय ती; ३० दिवस भर मारामार करावी तेव्हां कोरें दोन आणे हातीं येणार.

मारामारी, स्त्री० मारामार.

मारि, स्त्री० मरी.

मारुत, पु० सं० वायु.

मारू, ३ लिं० अति मोहक किं० कामोदापकजे स्त्र्यादिकांचे नेत्राद्यवयव किं० चेष्टादिक तो.

मारून, अ० उत्साहादिपूर्वक सातिशय प्रवृत्तिचें द्योतक वाक्यालंकार भूत अव्यय; ३० आज मारून हजारां रुपये धर्म केला.

मारून कुटून, अ० मारून सुटकून.

मारून सुटकून, अ० कांहीं एक गोष्ट सिद्ध करायासाठीं अनेक प्रकारें प्रयत्नातिशय करून; ३० एकदां मारून सुटकून घर बांधलेंसं केलें.

मारें, अ० मार या वाक्यालंकारार्थी.

मारेंकरी, पु० कोणा एकास एकीकडे सांपडून ठार माराचें म्हणून राजादिकांनीं निरुक्त जो अंत्यजादिक तो.

मार्ग, पु० सं० एका स्थलापासून दुसऱ्या स्थलीं

मनुष्यादिक गेल्याआल्यामुळे मळला किं०
एकास्थलाहून दुसऱ्यास्थला जावयाकरिता
बांधून केलाजो स्थलप्रदेश तो; २, स्थलांतरी जा-
याचा उद्देशाने आक्रमित जो आकाश जल पृथ्वी
यांचा प्रदेश तो; ३, मनुष्यादिकांच्या व्यवहार य-
थास्थितपणे चालावा, किं० विद्या, कला, इ० या-
व्या एतदाद्यर्थजा लोकशास्त्र प्रसिद्धीती आ-
हेत त्या प्र०

मार्गशिर, पु० मार्गशीर्षाचा अपभ्रंश तो.

मार्गशीर्ष, पु० सं० बारा महिन्यांतील जो नववा म-
हिना तो.

मार्गस्थ, ३लिं० सं० स्थलांतरास जावयाचे उद्देशाने
जाणे मार्ग धरिला आहे तो.

मार्गशिवर, पु० मार्गशीर्षाचा अपभ्रंश तो.

मार्जन, न० सं० जलादिकाने वाध्यर्थ पदार्थावर जें सिंचन तें

मार्जार, पु० सं० मांजर प्रथमार्थी.

मार्दव, न० सं० मृदुत्व.

मार्मिक, ३लिं० सं० मर्मज्ञ जो मनुष्य तो किं० आंती-
ल बारीक मर्म धरणारे जें भाषणादिक तो.

माल, पु० १० हिं० गुड तैलादि किंमत्त व्हावया-
चे योग्यतेच्या जो पदार्थ किं० जा किंमतीस जो या-
ग्य पदार्थ तो; ३० पावसाने घंदा लावणे रुपयांच्या
माल नासला, ३० आठ रुपयांचा माट घेवजांदा
आहे.

मालक, ३लिं० १० हिं० जा मालाच्या जो मुख्य-
त्वेकरून धनी तो.

मालकंस, पु० सं० गाण्यातील एक राग आहे तो.

मालकांगोणी, स्त्री० एक बेल आहे ती. व तिचे बी-

ज ती.

मालकी, स्त्री० १० हिं० मालकपणा.

मालकुडई, स्त्री० आतांतील एक जाति आहे ती.

मालखरा, ३लिं० कुटका इली इ० खोडी असल्यातर
असोत परंतु जांभी मूळधातू खरी आहे असें जें
रुपया मोहोर, इ० नाणें तो.

मालचाटी, मालचाटया, पु० पंतीजीच्या शाखेंतील जो
उपगुरू असतो तो.

मालजादी, स्त्री० हिं० केवळ निर्लज्ज अशीजी हलके
किमतीची कसबीण तीस ह०.

मालती, स्त्री० सं० एक पुष्पवल्ली आहे; २, खीर कराया-
साठी गव्हांचे सफिअेचे फुलांसारिखे पदार्थ करीत
असतात ती, प्रा० अनेक बऱ्यांत प्र०

मालपवा, पु० एक पकान्न आहे.

मालपोहा, पु० मालपवा.

मालमत्ता, स्त्री० हिं० रोख नाणें व हाणा गोदा, इ० रूप-
जें सर्व धन ती.

मालमस्त, ३लिं० हिं० इव्यमदानें युक्तजो मनुष्य तो.

मालवणें प्रदीप्तजो दीपकांकाडा इ० जाई असें कर-
णें; २, ला० कोंणाएकाची संपत्त्यादि शोभा विना-
शास पावणें; ३० त्या राज्यांत तो एक भाग्यवान् हो-
ता, तो मरतां सगळे मालबले.

माला, स्त्री० माळ स्त्रीलिंगार्थी; २, पु० पाठी मर्दाबाक
रितांखडू इ० कांच्या कें जोळा करितात तो.

मालिन्य, न० मलिनपणा तें.

माली, पु० रा० नाहय्याचे नावापुढें हा प्रतिष्ठाशब्द ला-
गत असतो. ३० काशी माली.

मालीक, ३लिं० हिं० मालक.

मालुमत, स्त्री० हिं० कांहीं एक व्यवहाराचें निषिद्यमान जें इत्यस्त वर्तमान ती; १, भाषण लेखक इ० कामधें अनुमानगम्यजो खोटेपणा ती; ३० या पदांत जें लिहिलें आहे ही सर्व मालुमत आहे हा मजकूर खरा न हे.

मालुमती, ३ लिं० भाषणलेखादिकांमध्ये उघड खोटेपणादि सत् नसतां अनुमानादिपुक्तीने जाण खोटेपणा सिद्ध केला जातो असाजो लेखादि तो.

मालुमात, स्त्री० मालुमत.

मालू, स्त्री० पाटी मर्त्याचे उपयोगी जी पांढऱ्या जाती असता ती.

मालूम, ३ लिं० *معلوم* हिं० ठाऊक.

मालें, न० विसय गेल्यामुळे किं० भाषणद बंदांत पडणें इ० संकट पडलें असतां तन्निरासार्थ गळ्यांत सुंगर बांधून जी भिक्षा मागता ती; २, माला द्वितीयार्थ; ३, रा० पोळी, भाकर, इ० करायाकरिता पीठ, इ० कांचे गोळ्यांचा उथळपाटीसारखा जो आकार करितात तें.

मालेकरी, ३ लिं० मालें संपून भिक्षा मागतो तो.

मालोमाल, ३ लिं० हिं० जितकें मोल पडलें तितकेंपे मालास खरारखरा योग्यजो पदार्थ तो.

माल्य, न० स० पुष्यमाला.

माव, स्त्री० इंद्रजालादिरूप किं० अचूत भाषणादिकृत जें कपटता; २, कोणें क्षत बरें झाल्यानंतर जें शेष चिन्ह राहातें ती.

मावणें, कांहीं एक अवकाशांमध्ये कांहीं एक पदार्थ समाविष्ट होवुन राहाणें.

मावणें, न० याकाकरून घरां आल्यावर जो देशब्रा-

हण करितात तें.

मावली, स्त्री० माउली.

मावशी, स्त्री० आईची बहीण.

मावस, अ० माऊस.

मावसा, पु० मावशीचा नवरा.

मावळ, न० सत्याशीचे पूर्वस शब्द काळीजचीच लागता वदवधिकजो मथिल प्रदेश तें; ३० नावें मावळ. पवनमावळ, अंधरमावळ. इ०

मावळण, स्त्री० मातुलपत्नी; २, आत. ती; ३, रा० पश्चिम दिशांचा जो आश्रय ती.

मावळणें, सूर्यादिग्रह किं० नक्षत्रें अस्ताव्याकाचे आड झाल्यामुळे किं० सर्वोदय झाल्यामुळे वक्षत्रादि अदृश्य होणें; २, ला० देखी, खरूज, नाइटा, इ० कार्नी अदृश्य दशा पावणें; ३, विकसित झालेलें पुण्यादिक सायंकाळादि माहात्म्यानें मिदणें; ४, ला० रत्न्यादि दोभा मालवणें.

मावळत, स्त्री० पश्चिम दिशाती; २, अ० पश्चिम दिशेकडे; ३० मू० मावळत तोंड करून बेंस.

मावळा, पु० आईचा चंधु

मावळी, ३ लिं० मावळदेश संबंधी जो पदार्थ तो.

मावा, पु० खवा.

मावाक, ३ लिं० माषिक.

मावाी, स्त्री० सपक्ष शकृदंजंतु आहे; २, विद्यागणनें संधान धरायाचे उपयोगी बंदुकीचे तेंडास जें मक्षिकेसारिखें चिन्ह असतें ती.

मावांवावाय, पु० माशा धरीच असतो असा एक शकृदंजंतु आहे; जास कोळी स०

मावूरक, ३ लिं० प्रातीने स्पृहणीयजो पदार्थ तो.

प्रायः शृंगरांत म०

मास, पु० सं० उडीद; २, रुबर्णादिकांचें पंचगुंजा-
त्मकजें प्रमाण तो.

मास, पु० सं० महिना; २, न० मांस; ३, रा० स्त्री० म-
स्त्रिकांचा जो समुदाय ती.

मांस, न० सं० शरीरांत चर्माचें आंत आणि हाडांचेवर
जो धातुविशेष असतो तें.

मांसओंटी, स्त्री० बाहेर मोठी ओंटी दिसता आणि
जिला दूध थोडें अशी जी गो महिष्यादिकांची ओं-
टी तीस स०

मासन्हाणें, न० विवाहदिवसापासून महिनाभर तो
त्या दिवशीं नवरानवरी यांस नाहणें, इ० समारंभ
करितात तें.

मासबाळी, स्त्री० एक स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे ती.

मासभरू, ३ लिं० गरभरू.

मांसल, ३ लिं० सं० मांसाने परिपूर्णजें शरीर किं०
तदवयव तो; २, तद्दिशिष्ट देही तो; ३, ला० दे० गर-
पुरण, इ० कें करून परिपुष्टजें फल, पोळी, इ० तो.

मासला, पु० विशिष्ट अवयवांचाठायां सर्व अवयवांत
व्यापून जो साधारण धर्म राहात असतो जाची ए-
क देही परीक्षा केली असतां विशिष्टाची ही परी-
क्षा अर्थात् होती तो धर्म; उ० हे दोन्ही धोतरजोडे
एका मासल्याचे आहेत; २, विशिष्ट पदार्थनिष्ठ गु-
ण दोषांची परीक्षा समजायाकरितां तत्सदा र्था-
चा पृथक् कादिला जो कांहीं अंश तो किं० कांहीं
एक गुणादिकाचे अंशाचा ईपन्माचजो श्रवणादि
द्वारा अनुभव तो; उ० जे जिन्नस घ्यायाचे असता-
ल त्याचे थोडेथोडे मासले घेऊन ये; उ० याचे गा-

ण्याचा

ण्याचा मी मासला पाहिला आहे.

मासलेदार, मासलेबाईक, ३ लिं० च्यांगले मासल्या
चा जो पदार्थ तो.

मासंबदण, न० रा० मासन्हाण.

मासळी, स्त्री० विकणें, मारणें, एतदर्थ उद्दिष्ट जो प्रा-
लाहान मत्स्यांचा समुदाय ती.

मासा, पु० जलजंतु आहे; २, अष्टगुंजात्मक जें उन्मा-
न तो; स० मासाचे पोरंस पोहायास शिकवाया-
स नको.

मासांत, पु० न० सं० चंद्रमासाचे जे अंतिम त्रयोद-
शीपासून प्रतिपदेपर्यंत दिवस तो तें.

मासिक, न० सं० मृतमनुष्यास वर्षभरेपर्यंत प्रतिमा-
सीं श्राद्ध करितात तें; २, मास संबंधीजें भृत्यादि-
कांस द्यावें लागतें तें.

मास्करडा, पु० मास्करडे, न० शरीरास कांहीं शस्त्रा-
दिकाने क्षत झालें असतां त्यातीलजें मास बाहे-
र येतें तो तें.

मासूक, न० रा० मक्षिका.

मासेगाळणा, ३ लिं० रा० केवळ चिरळरुताचें जें व-
स्त्र त्यास स०

मासोळी, स्त्री० घे० लहान मत्स्य ती; २, एक स्त्रियां-
चें मत्स्याकार पादभूषण आहे ती.

मासोळीबाळी, स्त्री० स्त्रियांचे कानांतील बाळ्यां-
त मत्स्याकार बाळी आहे.

माहात्म्य, न० सं० महिमा.

माहितगार, ३ लिं० हिं० माहीत नृतीयार्थ.

माहितगारी, स्त्री० हिं० माहीत प्रथमार्थ.

माहिती, स्त्री० दे० माहीत प्रथमार्थ; २, तद्दिशिष्ट तो.

माही

माही, पु० स्त्री० माघमास.

माहीत, स्त्री० कोही एक व्यवहारांचें कि० देशादिकां-
तांल तत्सवराधांचें पुरतेपणीं जें परिज्ञान ती;
१, ३लि० परिचयादिकामुळें सर्वांशीं परिज्ञान
झालेला जो पदार्थ गोष्ट इ० तो; ३० त्या गृहस्था-
चें कर्म मला माहीत आहे; २, पदार्थादिकां-
चा पुरतेपणीं जो परिज्ञाता झालेला तो तद्विषयीं;
३० या गांवाचा मी माहीत आहे जें पुसाल तें
सांगेन.

माहुटी, स्त्री० गृहादिकांचे वंशांचे शंबरास जी
आडवी फळी माळी असती ती.

माहुरी, ३लि० माहूर सणून देश आहे तत्संबंधी जो
महिष्यादि पदार्थ तो.

माहुली, स्त्री० एक झाड आहे.

माहूत, पु० हिं० महात.

माहे, पु० महिना, मोहोरम, चंद्र, इ० विशेष संज्ञेचा
मागें चाचा योग होतो; ३० माहे मोहोरम चंद्र आ-
ढवा.

माहेर, न० स्त्रीचा मातापितृांचे गृहते; २, ला-दुःखि-
ताचें विश्रान्तिस्थान त्यास स०; ३० साधुसंतांचें
माहेर बापररघुमादेवीवर.

माहेरघर, न० माहेर.

माहेरवाशीण, स्त्री० आईबापांचेघरीं कि० तत्प-
क्षीयांचेघरीं राहिली जी स्त्री ती.

माहेरबास, पु० माहेरवाशीणपणानें कोण एक स्त्री
ची जी स्थिति तो.

माहेवारी, स्त्री० सर्कार, साबकार, इ० कानी सरदार,
इ० कांस महिन्यास असुक रवर्षावयास याचें अ-

सा बाधून दिला असतो जो नियम ती.

माहेवारीनें, अ० दे० महिन्यास असुक द्रव्य रेऊं अ-
शा बोलीनें चाकर ठेवणें इ० कांचें वि०

माहो, पु० माघमास, स० माहो आणि हिवाचा का-
हो.

माळ, पु० जा ठिकाणी विशव शेत होत नाही, अशी
जी सपाट विस्तीर्ण भूमि तो; २, स्त्री० रुद्राक्षादि-
क मणि, पुष्ये, इ० एकत्र ओबून जी गळा इ० कांत
घालायाकरितां करितात ती; ३, अनेक पदार्थ ए-
कापुढें एक. एकापुढें एक असे राहिले असतां
जो कमविशिष्टसंनिवेश होतो ती; ४, राहाटांचे
लोटे बांधायासाठीं मध्यें त्वापेकडांचा जुळ्या भ-
रून जी दुहेरी दोरी बळली असती ती; ५, कथा,
व संतपूजा, इ० आज याणें करावी; उद्या दुसऱ्या-
ने करावी, असा जो किती एक दिवस क्रम चाल-
तो ती.

माळका, स्त्री० एकापुढें एक अशा क्रमाने जी मनु-
ष्यादिकांची माळ ती.

माळखंड, न० राहाटाची जी मोठी माळ तिचा जो
तुकडा तें, माळखंड गळ्यांत पडणें, स० कोही
एक व्यवहाराचा भार गळ्यांत पडणें.

माळगंड, पु० निंदेनें माळ्यास स०

माळजमीन, स्त्री० माळरूप जी जमीन ती.

माळरान, न० माळजमीन

माळघट, ३लि० जामध्यें माळजमीन बहुत अ-
सा जो देश, ग्राम, इ० तो.

माळबद्द, न० धाव्याचें जें घर तें.

माळवी, ३ लि० माळवासणून देश आहे नेधील

जा बेल, गाय, इ० तो .
माळवे, न० भाजी, पाला, कोरा, लसूण, इ० जें मळ्यां-
 त उत्पन्न होतें तें .
माळा, पु० घराचे तुळ्यांवर आडवी चोपटं कडया,
 साठ, इ० घालून जी वर जागा करितात ती; ०, शे-
 त राखायासाठी जी उंच जागा करितात ती .
मळी, पु० स्त्री० इण एक जाति आहे; ३, रा० स्त्री०
 घराची जी माडी ती; ३, दे० डोंगराच्या पठारावरची जी
 शेत व्हायाजोगी जमीन ती .
मळीण, स्त्री० नाकांमध्ये एक स्कोटरूप रोग हीत
 असतो ती .
माळू, पु० मृदंगाचे पुडास जें काताड्याचें कडे करू-
 न घातलें असतें ती; कि० तदर्थ जीवादि घेतात
 ती .
मिचकाचणें, कोण एकास संकेतानें खूण करावी
 इत्याद्यर्थ दोळे झांकून झांकून उघडणें .
मिचमिचीत, ३लि० कुरकुरीत कि० खुसखुशीत ला-
 गायाजोगा पुरतेपणी तळला गेला माहीं असाजो
 बुंदीचा कळ्या, करंजा, अनरसा, इ० पदार्थ ती .
मिचमीच स्त्री० स्वानेसमृत्ती तोंडाच्याजो शब्द होतो
 ती, अ० त्या याज्ञण्याचें विशेषण; उ० तूं तोंड मिच-
 मीच याजवूनको, स० खाणें थोंडें आणि मिचमी-
 च बहु .
मिजाज, **मिजाद**, स्त्री० हिं० प्रकृतीस जेजे उप-
 चार मानतात तेने प्रयत्नांनं करीत असाचें आ-
 णि जेन मानत तें सर्वथा बजाविं असा निरंतर
 स्वशरीरादि प्रकृतीच्या राखण्याच्या जो प्रकार
 ती; स० मिजाज बादशाहाच्या आणि अबलाद

भटसुजाची .
मिजाजरबौर, ३ लि० हिं० तादशा योग्यता नसून
 उगीच मिजाज करण्याच्या स्वभाव जाच्या त्यास
 निवेनें स० .
मिजाजी, ३ लि० हिं० मिजाद करण्याच्या स्वभाव
 जाच्या तो .
मिजादी, ३ लि० हिं० मिजाजी .
मिटकी, स्त्री० काहीं एक पदार्थ भक्षण करतेवे-
 ळेस जो मुखद्राष्ट करितात ती; प्रायः मार धातू-
 चा योगी प्र० मिटक्या मारीत बसणें स० जा प-
 दार्थांवर इळा गेली त्याची आशा धरून बसणें,
मिटणें, उ० मुरव, नेत्र, उत्र, पुष्प, पत्र, कबाड, इ० -
 कांच्या याजूचे अवयवानीं आंतील अंश न दि-
 सायाजोगें परस्पर संमिलित करणें, ला० प्रवृत्त
 जें युद्ध, कलह, इ० तें परस्परांचे समज्जतीनें कि०
 एकाच्या पराजयानें नाहीसें करणें .
मिठपाणा, पु० भाजलेले बाल, इ० हिरल पदार्थ
 मीठ घालून शिजवून करितात ती . प्र० अने .
मिठवणी, न० मिठाचें जें पाणी तें .
मिठा, ३ लि० हिं० मिष्टजो पदार्थ ती .
मिठाई, स्त्री० हिं० पेटे, बरफी, साकर, फुटाणें, इ० जे
 पदार्थ ती .
मिठागर, पु० रबाडीचेकांठीं जी मीठ पिकायाची
 जागा केली असती ती .
मिठागरी, पु० स्त्री० ईण मीठ पिकविणारी एक
 आगच्यांत जाति आहे ती .
मिठाणा, पु० मिठपाणा .
मिठास, स्त्री० काहीं एक पदार्थाची जी मिष्टता

ती.

मिठी, स्त्री० अत्यंत मिष्ट वरार्थ भक्षण करीत अस-
ता त्याचा जो तत्कालीं वीट येतो ती; २, प्रेमानें को-
णा एकास धरून जें दडालिग न किं० तसेंच धर-
ण्याचा जो प्रकार ती; ३, दुर्मिलत्यादिकारणासुळे
कांहीं एक पदार्थ घेण्याविषयी त्यावर अनेकानां
झटण्याचा जो व्यापार ती; ३० यंदा अंब्यावर
माक्या मिठ्या पडल्या आहेत.

मिणमिणणें, दिव्यानें मंदमंद जळणें; २, ला० रडकें
रडकें स्तिमितपणानें मंदमंद बोलणें.

मिणमिण्या, ३लि० मिणमिण्याचा स्वभाव जा-
चा तो; ३, कांहीं एक कार्यास संप्रदायापेक्षां बहुत
वेळ लावण्याचा स्वभाव जाचा त्यास ल०

मिणमीण, स्त्री० मिणमिण्याचें जें भाषण ती; २,
अ० दीपाचा मंदजळण्याचेंचि० ल० मिणमीण दि-
वा आणि रूपणाची सेवा.

मित, ३लि० सं० जितक्यास मितका; ३० मित भा-
षण, मित भोजन इ०

मिताक्षरी, स्त्री० अक्षरीं स्वकार, स्वकारीं गका-
र, अशा वर्णव्यत्ययानें एक संकेतित भाषा के-
ली आहे ती.

मिति, स्त्री० सं० गणनां सुरव्याधी; ३० माझा अप-
राधांचीतर मिति नाही, परंतु ईश्वरा मजें तार.

मिती, स्त्री० तिथिरूप जो काल ती; ३० आजची
मिती घेशारव शकूद पोर्णिमा; २, ला० व्याज; ३०
शंकडां चार भाणें आह्लास मिती पडती.

मित्र, ३लि० सं० स्नेही; २, पु० सूर्य.

मित्रद्रोह, पु० सं० मित्रासंगती जो द्रोह ती.

मित्रभाव, पु० परस्परान्ता जो सख्य भाव तो.

मिथुन, न० सं० स्त्रीपुरुषांचें जें युग्म तें; २, पु० दा-
द्वाराशींतील तृतीयजो राशि तो.

मिथ्या, ३लि० सं० प्रा० असत्य या अर्थी.

मिथ्यापवाद, पु० स्वोराजो भाळ तो.

मिथ्याभिज्ञाप, पु० मिथ्यापवाद.

मिंधा, ३ लि० हिं० जो जाचा ओशाळा तो त्याचा;
३० मी तुझा मिंधा नसतां शिष्या जो सोशान.

मिनतमाना, पु० हिं० स्वकार्यव्यर्थ बहुत जें कोण
इकाचें आर्जव तो.

मिनतचारी, स्त्री० हिं० मिनतमाना.

मिना, पु० हिं० तांबडा, हिरवा, इ० एक तन्हे-
चा रंग आहे जास चककी बहुत असता तो; २,
अ० वजा; ३० शंभर रुपये देणें त्यांत तेतीस मि-
ना घातले.

मिनाकार, मिनागार, पु० मिन्याचे रंगाचें कस्त-
ब करितो तो.

मिनेकार, पु० मिनाकार.

मिनेगार, पु० हिं० भिन्नगार.

मिनेदार, ३लि० मिन्याचें वेळ बूट जावर काटले
असतात तो उबी, अंगठी, इ० पदार्थ तो.

मिमी, स्त्री० कों० स्त्रीचा स्तन.

मिरकाटा, पु० मिठ्याचा जो काटा करीत असतात
तो.

मिरकूट, न० एक क्षुद्रजंतु आहे.

मिरगिटाण, स्त्री० दूध, तूप, तेल, इ० जळल्यासुळे
जी घाण येती ती.

मिरगी, स्त्री० केंपरे रोग आहे ती, किं० पिन्नादि.

कानें घेती जी घेरी ती.

मिरगोंड, न० मित्र्यांच्या जो घड तें; २, उडदाचे पिढां
त मित्र्ये घालून जा गोळ्या तोंडी जाबायासाठी करी-
त असतात तें

मिरची, स्त्री० एक झाड आहे ती व तिचें फल ती.

मिरजी, ३लि० मिरज म्हणून देवा आहे तत्संबंधी जो त-
मारू, जोडा, इ० पदार्थ तो.

मिरधा, पु० चोथुला; २, आलदारास स०

मिरपूड, स्त्री० मित्र्याचें जें पूर्ण करितात ती.

मिरमिटा, ३लि० रा० होपावास जा पदार्थास घेतो
असा जो अंबा इ० तो.

मिरमिरणें, अकलकरा, पिंपळी, इ० पदार्थ भक्षिले अ-
सतो जी व्यथा होती तीणें मुरव, जिद्धा, इ० युक्त हो-
णें किं० त्या पदार्थांनी तशी व्यथा उत्पन्न करणें.

मिरमीर, स्त्री० मिरमिरण्यानें होती जी व्यथा ती.

मिरवण, स्त्री० मिरवण्याच्या व्यापार.

मिरवणी, न० मिरकादा; २, स्त्री० मिरवण्याच्या व्यापा-
र ती.

मिरवणूक, स्त्री० मिरवणः

मिरवणें, याद्यादि समारंभपूर्वक नगरादिकांत सा-
वकादापणी फिरणें; ३० त्या नवव्याची कालरात्रीस
बरात मिरवली; ३० त्या न्हाच्याची आज धिड मिरव-
ती आहे; २, ला० खानखोर्कानें साधारण फिरण्यास-
ही निदेंनें स०; ३० आज पगडी फेकून कोणीकडे
मिरवायास गेलो होता, प्रतिष्ठा, डोळ इ० मिरवणें
स० तें तें तादृश नसतां त्याच्या न्याच्या उर्गाच डोळ
खालणें.

मिरवेल, स्त्री० मित्र्यांच्या जी वेल ती.

मिरदोंग, **मिरदोंग**, स्त्री० मिरची.

मिराव्री, पु० सर्व बतनदारांस स० को० ग्रामसंबंधी
साधारकीच्या अंदाजो घेतो असा बतनदार म्हणत तो.

मिरास, स्त्री० मिराशाचे जें बतन ती.

मिरासदार, ३लि० मिराशी.

मिरी, स्त्री० एक वृक्ष आहे; २, ३लि० घेसे कचड्या, इ०
कांच्या खेळांत पहिल्यानें खेळायाच्या अधिकारी जो
असतो तो.

मिरी, न० मिरवेलीचें जें फळ ते.

मिरें, न० को० मिरां.

मिरें, न० मिरें.

मिज्या, पु० एक क्षुद्रजंतु आहे; जो प्रायः डोळ्यांत शि-
रत असतो तो.

मिलाफ, पु० हिं० अनेक पदार्थांच्या जो पर-
स्पर विवक्षानुरूप संबंध तो; २, परस्परान्ता अनुकू-
ल्य भाव तो.

मिलाफी, ३लि० हिं० जाच्या जाच्या परस्पर आ-
नुकूल्य भाव आहे तो तो त्याच्या

मिल्हा, पु० एक पक्षी आहे; २, ला० कांहीं एक कार्य
साधनार्थ बक ध्यान धरून असतो जो मनुष्य तो.

मिशाल, ३लि० संप्रदायापेक्षां जाच्या मिशा मोठ्या तो
मनुष्य.

मित्री, स्त्री० पुरुषादिकांचे ओछाबर जे केश घेता-
त ती; २, जी बड्या नसती तिला बेश्याच संपारक
गायनादि समारंभपूर्वक संस्कार कश्चित ती.

मिश्र, ३लि० एक ब्राह्मणांत भेद आहे, व त्याच्या देश;
२, जा पदार्थांत दुसऱ्या पदार्थांच्या मेल झाली तो
पदार्थ.

मिश्रित, ३लिं० मिश्र वृत्तीयार्थी
 मिश्री, स्त्री० खडीसाकर .
 मिष, न० कांहींएक दुखणें, वेड, इ० धर्म आपणावर नसता
 कांहींएक कार्यार्थ त्याचे घेतलें जें सांगतें .
 मिष्ट, ३लिं० गोडजो पदार्थ तो .
 मिष्टान्न, न० मिष्टजें स्यास अन्न तें .
 मिसकिनमात्रागमनी, ३लिं० बाहेर शांत दिसतो आ-
 णि आंत हुरामी जो असतो त्यास ह्म .
 मिसकिनमारबाडी, ३लिं० मिसकिनमात्रागमनी .
 मिसकीन.मिसकील, ३लिं० प्रकृतीनें जो गरीब किं०
 अवाक्त तो प्रायः परहृत्ति .
 मिसखोर, ३लिं० मिष करण्याच्या स्वभाव जात्या
 तो .
 मिसमिश्रीत, ३लिं० बिस विश्रीत .
 मिसरी, स्त्री० मिश्री .
 मिसरूड, न० तुकती कुटायाम लागली जी मिश्री
 तीस ह्म .
 मिसल, स्त्री० हिं० लवकरामध्ये तंबू इ० ठोकायाच्या
 जाचीजाची जी जागा ती .
 मिसळ, स्त्री० भेळ .
 मिसळण, न० धणे, मोहोच्या, जिरें, इ० पदार्थ ए-
 कत्रकरून फोडणीत घालायसाठीं करित अस-
 तात ती .
 मिसळणें, भिसळणें .
 मिसळा, पु० अनेक पदार्थ एकत्र होऊन झाली
 जी अवस्था तो .
 मिस्सी, स्त्री० दे० दातवण .
 मिस्त्रू, न० मिसरूड .

मिळकत, स्त्री० मिळण्याचे व्यापारानें प्राप्त हो-
 तें जें द्रव्यादि ती .
 मिळणीस मिळणें, कोणएकाचे तंबानें कोणए-
 कानें खालणें .
 मिळणें, द्रव्यादि प्राप्त होणें; २, कांहींएक पदार्थाचा
 कांहींएक पदार्थाशीं विवक्षित संयोग होणें; ३, अ-
 नेकानीं कांहींएक कार्यार्थ एकचिन होणें किं० समू-
 दित होणें जीवृत्ति; ४, प्रमाणाद्वारूप प्रमेयाचा अ-
 नुभव येणें; ५, कोणएक पदार्थाची कोणएक प-
 दार्थानें वर्णादिद्वारा बरोबरी पावणें .
 मिळनाव, पु० प्रायः मिळकत .
 मिळतीवस्त, स्त्री० प्रसूद्धायाजोगी जी वस्त ती;
 उ० बायकोजी आहे ही मिळतीवस्त आहे .
 मिळमिळार, पु० मिळमिळीतपणा .
 मिळमिळीत, ३लिं० तेंलादिकजे स्निग्धपदार्थ तो,
 २, त्याचे लेपानें लिसजो पत्रादि पदार्थ तो; ३, मिळ
 मिळीतजें भाषणादिक त्यासही ह्म .
 मिळमीळ, स्त्री० मिळमिळार .
 मिळवण, न० सद्वपातळ पदार्थ घट्ट स्थावभासाठीं
 जें पिष्टादि घालितान तें .
 मिळवणी, स्त्री० अंकसंख्या एकत्र मिळवण्याचा
 जो व्यापार ती; २, मिळवण्याकरितां घातळीजी अंक
 संख्या ती; ३, मिळवण्याचे व्यापारानें आलेंजें फळ
 ती; ४, अनेक गोष्टी एका गोष्टीशीं जुळण्याचा जो
 व्यापार ती .
 मी, ३लिं० हें सर्वनाम आहे उत्तमपुरुषांचें एक बन्धन .
 मीठ, न० क्षारोदक आटून जो क्षार होतो तें; ह्म० ना-
 वडतीचें मीठ अळणी .

मीन, पु० सं० मत्स्य;२, हादशराशीतील शेवटला जो रा-
शि तो.

मीपणा, पु० अहंपणा.

मीर, पु० गजिफांतील प्रतिरंगाच्या जो राजा तो.

मीस, न० मिषाच्या अपभ्रंश.

मीळ, स्त्री० मिळकत.

मुकटा, मुगटा, पु० स्त्री पुरुषांचे सौवळ्याचे उपयो-
गारेणमी वस्त्र आहे.

मुकणाहती, पु० दंत वरुण्य जो हस्ती असतो त्यास ह-
ण०.

मुकणीतूर, स्त्री० कांहीं एक रोगाने नासली जी तूर ती
जीची डाल चांगली होत नाही.

मुकर्णे, प्राप्त होणार किं० प्राप्त जालेले जे उपभोगसाध-
न पदार्थ ततसदार्थ रहित मनुष्यादि जीवाने होणे; उ०
तो आपले गज्याला मुकला.

मुकदम, पु० हिं० ग्रामाधिकारी आहे; २, कोणक व्य-
वहारामध्ये किं० जातीमध्ये जो नायक कल्पिला अ-
सतो तो.

मुकदमा, पु० हिं० मुकदमाच्या जो अधिकार तो.

मुका, ३लिं० जाचे मुरवांतून वर्णात्मक शब्द येत नाही
तो; २, जाणे मीन धरले तो; ३, पु० चुंबन; ४, निर्मुखा
जो नारू, गळू, उठाणू, इ० तो; ५, भिजलेले असून
प्रायः जास मोड आले नाहीत असें जें दिदल धान्या-
दि तो; ६, जा नारळांत पाणी वाजले झाले नाही
असा जो तो; ७, विकसित जाली नाही अशी जी पुष्पा-
ची कळी, कळी, इ० तो; ८, वाजत नाही असा जो चर-
क राहात, घागऱ्या, गेंद, इ० पदार्थ तो.

मुकार्थी, अ० नबोलता न चालता, कर, बस, चाल, इ०

धा० पि०

मुकार्थानी, अ० मुकार्थी.

मुकाणा, पु० गणंग.

मुकादम, ३लिं० हिं० मुकदम.

मुकादमी, स्त्री० हिं० मुकदमा.

मुकाबला, पु० مقابلे हिं० पडताळा; २, प्रा० मा-
सल्याचे अर्थी.

मुकाम, पु० مقام हिं० केवळ एकाच ठिकाणी बहूत
दिवस राहावयाच्या नियम जोच्या नाही अशी जी फो-
ज, मनुष्य, इ० यांच्या कांहीं एक दिवस राहावयाच्या सा-
धारण जो ठिकाणा तो; २, त्या ठिकाणी राहाण्याच्या जो
व्यापार तो; ३, त्या गांवां आसीं पंधरा दिवस मुकाम
केला होता; ३, ला० चाललेल्या व्यापाराची कांहीं एक
काल जी कुठितावस्था तो.

मुकामारा, पु० गुप्त मारा.

मुकाससोबा, पु० जा मनुष्यास विशेष बोलायास न-
को असा जो मनुष्य त्यास निंदेनें स०.

मुकी मण्यार, स्त्री० मुकाससोबा.

मुकुट, पु० सं० किरीट.

मुकुटमणि, पु० मुकुटसंबंधी जो हिरकारिक मणि तो;
२, ला० कोण एक समुदायामध्ये जो मुख्य तो.

मुकेंजनावर, न० गो महिष्यादि जे त्यास प्रसंगविशेषी
स०.

मुकेस, पु० सोनेरी रुपेरी वरुष इ० कांच्या जो लुटा तो.

मुक्त, ३लिं० सं० प्रपंचादि बंधनापासून स्फटला तो.

मुक्तदार, न० जाणे येण इ० कार्यास जेथें प्रतिबंध
नाहीं असें जें द्वार तें.

मुक्ता, स्त्री० सं० मोती; २, ३लिं० पुष्कळ.

मुक्ताफल. न० सं० मुक्ता; याचें अक्षर मुक्ताफल आहे.
हें एथें फार चांगलें आहे.

मुक्ति, स्त्री० सं० संसारादिबंधनापासून जी मुक्ताती;
२, सायुज्यता, सलोकता, समीपता, सरूपता, या प्र०

मुख. न० सं० प्रायः तोंड या अर्थी.

मुखई, न० एक बंदर आहेत; २, ३ लिं० तस्संबंधी जो डा-
ळिच, बेदाणा, इ० पदार्थ तो.

मुखकमल, न० सं० मुख्याच्या स्तव कर्तव्य असतां त्या-
सखमुखकमल स०

मुखचंद्र, पु० सं० मुख्याची स्तुति कर्तव्य असतां स०

मुखचर्या. स्त्री० मुख्याशील तेजगी ती.

मुखजबानी, स्त्री० हिं० तोंडजबानी.

मुखडा, पु० हिं० मुख्याचें वर्णन करायान्चे असतां
स०

मुखत्यार, ३ लिं० हिं० कांहीं एक कार्याविषयी जाणें
जास अरबत्यार दिला तो त्या चा.

मुखत्यारी, स्त्री० हिं० अरबत्यारी.

मुखदुर्बल, ३ लिं० सं० जास समर्थी विशेष बोलाया-
स येत नाही त्यास किं० विशेष बोलायास जास नको,
त्यास भिदेनें स०

मुखदुर्बळ, ३ लिं० मुखदुर्बल.

मुखपट्टा, पु० प्रायः घोड्याचे तोंडावर जो पांढरा उभा
पट्टा असतो तो.

मुखपाठ, ३ लिं० तोंडपाठ.

मुखपर, ३ लिं० सं० यत्कलाविषयी कुशल त्यास स०

मुखरण, ३ लिं० जा फार भाराविषयी जो मुख्यत्वे
करून अभिमत तो.

मुखरणी, ३ लिं० मुखरण.

मुखरस, पु० स्व परकार्यविघातक जें भाषण त्यास
प्रसंगविशेषी स०

मुखरी, स्त्री० पात्रास जें बारीक छिद्र पडतें ती.

मुखवटा, पु० तोंडवळा; २, देवादिकांच्या जो धातु इ० कां-
चा मुखकार करितात तो.

मुखवृद्धि, स्त्री० सं० भोजनोत्तर तांबुलादि भक्षणे
करून जी मुख्याची वृद्धि ती व ती तांबुलादि पदार्थ
त्यासही स०

मुखश्री, स्त्री० सं० मुखचर्या.

मुखसंकोच, पु० कांहीं एक कार्याविषयी कोणी भीड
घातली असतां ती त्याचे समक्ष न मोडतां तें कार्य
करण्याविषयी मनांत धर्म उसन्न होतो तो.

मुखोटा, पु० मुखवटा.

मुखोद्गत, ३ लिं० सं० मुखपाट.

मुख्य, ३ लिं० जाजा मनुष्यादि पदार्थांमध्ये किं० जा-
जा व्यवहारामध्ये जाचें प्राधान्य करून परिगणन
तो.

मुगट, ३ लिं० पेंव इ० कांत बहुत दिवस धान्य राहिलें
असतां त्यास जो मुगासारखा वास येतो तो व तद्दि-
शिष्ट धान्यादि तो.

मुगटा, पु० मुकटा.

मुगडी, स्त्री० मुगडी.

मुगदळ, न० मुगाचे दाळीचें जें लाडू करायसाठीं पी-
ठ करितात तें व त्याचे लाडू ते.

मुगदमी, स्त्री० एक पिठीसाकरेंत जेद आहे.

मुगवण, न० मुगाचे जें गुळी तें.

मुगवा, ३ लिं० मुगान्चे आकाराची चोकडी जावर अ-
सती असा जो स्त्रियांचे उपयोगी मुगटा, इ० तो.

मुंगस, पु० नकुल.

मुंगळ, स्त्री० भातामध्ये तृणविशेषांचे बीज असतें ती.

मुंगळा, पु० प्रायः मोठीजी मुंगी तिला स०, त्याला त्या कामाविषयी भारी मुंगळा लागला आहे, एथे तो त्या कामाविषयी अतिघातित घाई करितो.

मुंगळी, स्त्री० लाहान जो मुंगळा ती.

मुंगा, ३लि० मुंगवा.

मुंगा, पु० कांहीं एक कार्याविषयी जो कोणाएकस चव येतो तो; २, एक घोड्यास रोग होत असतो तो.

मुंगाघेवडा, पु० घेवड्यांत एक भेद आहे.

मुगाणा, पु० मुकाणा.

मुगाभोंपळा, पु० दुध्याभोंपळा.

मुगारा, पु० द० धान्य, वृक्ष, इ० कांस जो अंकुर फुटतो तो.

मुगी, स्त्री० लुगडे, रवण, इ० बळ्हाचरील जी बारीक चो कडी ती व तद्विद्रिष्ट लुगडे ती; २, मुगांत एक जाति आहे.

मुगी, स्त्री० एक क्षुद्रजंतु आहे जीस पिंपळिका स०; २, ला० वाय्यादि विकृतीनि शरीरावयव जड होवून त्यास जी रबरबी म्हटली ती.

मुगुद, पु० मुकुटाचे अपभ्रंशतो.

मुंगूस, पु० मुंगस.

मुग्ध, ३लि० हे असुकच अशी फोड कि० निर्णय झाल्याबोडून राहिला जो व्यवहार, भाषण, इ० ती.

मुग्धेमा, ३लि० रागीर पुष्ट असून जो मंदच विशेष जो बोलत नाही त्यास निर्दंन स० प्रा० स्त्री एनि.

मुग्धा, स्त्री० सं० तारुण्यावस्था जीस प्राप्त जाली अशी जी स्त्री ती; २, मुग्ध.

मुंज, स्त्री० हिजळसंपादक एक संस्कार आहे; २, मोळ इ० कांची जी मुंज मुळाचे कर्भरेस बांधायाकरिता बळून दोरी करितात ती.

मुंजसू, स्त्री० हिं० राजाचा मुलकाची सर्वजमाबंधी करणें व सर्वखाचा बंदोबस्त राखणें इ० रूप जो अधिकार ती.

मुंजसूदार, पु० हिं० मुंजसूचा अधिकार जाकडेस आहे तो.

मुंजरत, अ० हिं० तातपुरचा.

मुंजरा, पु० हिं० शरदादि क धनीं, इ० कांस रामराम करायाचा ठिकाणीं करितात तो; २, तमाशागीर इ० तमाशा इ० कांचा अंती रामरामाबद्दल लायणी स० ती.

मुंजा, पु० मुंजीचे योग्य झाला जो मुलगा तो व जाचे कं बरेस मुंज बोधली आहे तो; २, कं बरेस मुंज असता जो बुडून भूत झाला तो, तो बारा पिंपळाबरचा मुंजा आहे, स० जो असुक ठिकाणीं भंटेस असा जाचा नियम प्रायः सांपडत नाही त्यास स०.

मुंजारव, पु० स्त्री० *مزارف* हिं० विवाह.

मुंजारवा, पु० *مزارف* हिं० मुंजारव.

मुंजाफत, स्त्री० हिं० परस्थलावाय जो ती.

मुंजामा, पु० हिं० घोड्याचे पायां बरोबर जो त्यास चर्मबंध करित असतात तो जोत पायबंद अडकवात असतात.

मुंजारत, अ० हिं० मुंजरत; २, स्त्री० तवाम.

मुंजाहिस, ३लि० हिं० कांहीं एक कार्यास जो प्रतियेधक तो.

मुदकर्णे, कोणाएकस करवावर्ष बुक्यानी प्रहार करणें.

सुटकळणें, सुटकणें; २, कणीक आदिकरून पदार्थ भिजवून सुठीनें मडु करणें; ३, बरुआदिक हातानें मोजतेसमयीं प्रतिहातास यरुआच्या पुटला अंश सुष्टिप्रमाण अधीक घेणें.

सुटकळें, न० पिछादिकाचें सुठीनें बळून करितात तें.

सुटका, पु० सुटकळे; २, शरीराघयव सुठीनें भावळण्याच्या जो व्यापार तो; ३, रा० कौणा एकास केला-जो सुठीनें प्रहार तो.

सुटकें, न० सुटकळें.

सुटसुट, अ० भक्षणादिसमयीचे शब्दाचें अनु० रवाणें, इ० कांचें वि० भाषणादि न करितां पाहाणें, इ० कांचें वि० माझा जीव सुटसुट करितो एथें मादसुट करितो.

सुटा, पु० रा० विस्संब ठरावासपून चूल इ० कांत ओले शेणाच्या गोळा पुरूत ठेवतात तो; २, ला० वायू, भय, इ० कांसुळें पोटांत येतो जो गोळा तो.

सुटाण, न० कांहीं एक कार्याविषयीं जमलाजो एकथिन मनुष्याच्या ससुहाय तें.

सुटाळीकेळ, सुटेळीकेळ, स्त्री० केळीत एक जाति आहे.

सुठाळें, सुठेळें, न० सुठेळेकेळीचें जें केळ तें.

सुठ्या, पु० खेंकड्यांत एक भेद आहे.

सुंड, न० डोकें सुरव्यार्थी; २, इदी हांडूचे खेळांत हांडूनें मोजतेसमयीं तृतीय संख्येस ह्म० व त्या संख्येनें सुठीघर इदी ठेवून जो वेला मारितात तें.

सुंडकी, स्त्री० सुंड प्रथमार्थी.

सुंडकें, न० सुंडकी.

सुंडण, न० सुंडनाचा अपभ्रंश तें.

सुंडणें, वरुआ, इ० कानें डोकीवरले कौशा काठणें; २, ला० संत इ० कानीं मंत्रोपदेशाद्वारा कौणा एकास शिष्य करणें; ३, कौणा एकास उंभादि दारववून उकवून त्यापासून द्रव्य काठणें.

सुंडदा, पु० हिं० प्रेत.

सुंडदार, ३ लिं० दीपोछिष्ट जें तेल तें; २, सतप्राय अत्रयोनक जो मनुष्यादितो.

सुंडदारशिंंग, न० एक औषध आहे.

सुंडन, न० सं० चोल; २, सुंडण्याच्या व्यापार तें; ३, ला० गालिप्रदानद्वारा दुसऱ्याच्या पाणउतारा करण्याच्या व्यापार तें.

सुंडा, पु० पोदी धान्यादि घालून बाहेरून वृण सुंडाळून बांधून करितात तो; २, पंचवीस मण किं० अठ्ठावीस मण प्रमाणजें धान्य तो.

सुंडावळ, सुंदावळ, स्त्री० सुंडावळ.

सुंडासें, सुंदासें, न० पागेटें.

सुंडी, सुंटी, स्त्री० सुंडकें; २, एक औषधी आहे; ३, ३, लिं० संन्यासी, गौसाधी, इ० तो.

सुंडी, स्त्री० लाहानजो सुंडा ती.

सुंडीमोचन, न० द्रव्यादि हरणार्थ चोरादिक दुसऱ्याचा मान मोडण्याच्या जो व्यापार करितात तें; २, ला० केबल द्रव्यादि हरण, गालिप्रदान, इ० द्वारा केंडीजो दुर्दशा तें.

सुंडरी, स्त्री० पावसाचें पाणी कूसू, इ० कांचें भितीत न सुराचें ह्म० पाणदाळ यावयाकरितां तिजवर निमोळता भाग करितात तो.

सुंटा, ३ लिं० जास शेंडी नाही तो; २, नागळ, इ० फळाच्या रवरा नव्हे असा जो शेकडा तो.

मुंदाहात, पु० आकुंचितांगुली असा प्रमाणार्थ घेत
ला जो हस्त तो.

मूत्रचडा, पु० मूत्रप्रतिबंध करतो असा एक नेत्र हो-
त असतो तो.

मुतगा, पु० भातामध्ये एक जाति आहे.

मुतणें, मूत्र त्याग करणे.

मुतरा, ३ लि० फार मुतण्याचा स्वभाव जात्या तो.

मुतलक, स्त्री० रवाशेचे जसीनीत एक भेद आहे.

मुतसद्दिगिरी, स्त्री० मुतसदीपणा.

मुतसदी, पु० राजाचा राज्यसंबंधी कारभार वलाब-
णारे जे कारभारी ते प्र०

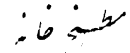
मुतारणें, गाय, केंस, इ० पशूंचें कांहीं एक बिलतीनें मू-
त्र बंद होई अशा अवस्थेनें गो, महिष, इ० कोनीं पा-
वणें.

मुतारी, स्त्री० घोंडा बांधायाचे ठिकाणी त्याचें मूत्र
जायासाठी फळ्या, इ० घालून जी जागा करितात ती.

मुत्री, स्त्री० घोंडा, इ० बांधायाचे ठिकाणी त्याचें मूत्र
रवाली पडून बिरबल होउं नये म्ह० त्याचें मुतायाचा
ठिकाणा पाहून तेथें रवळी करून फळ्या, इ० घालून
जी करितात ती.

मुदगल, पु० हि० पेलवान, इ० आपले शरीर दृढ व्हावें,
म्ह० फाटादिकाच्या पेलयाकरिता करित असतात
तो.

मुदवरव, पु० हि० स्वयंपाक करणाऱ्या स्थ-
ल तो.

मुदवरवखाना, पु० हि० मुदवरव.

मुदवरवा, ३ लि० हि० आचारी.

मुदलामुदल, मुदलामुदली, अ० हि० व्याज, नफा.

इ० घेतां दे, घे, इ० वि०

मुदली, अ० कांहीं एक घेणें, घेणें, इ० व्यवहाराचा आरं-
भी; उ० मुदली त्या जवळ पोचस पेसा नाही तो तुला-
स काय देतो.

मुदाई, ३ लि० हि० चोरी, शिनळकी, इ० कांथा मुदा जा-
णें धरिला तो.

मुदाईम, ३ लि० हि० मुदाई.

मुदाळें, न० आंगराळें.

मुदित, ३ लि० सं० दर्शित.

मुदी, स्त्री० अंगुलीयक.

मुद्र, पु० सं० मृग.

मुद्रई, ३ लि० हि० मुदाई.

मुद्रत, स्त्री० कांहीं एक व्यापाराविषयीं केलाजो का-
लावधि ती; उ० एकामहिन्याची मुद्रत करून त्या-
स रुपयें दिल्ले.

मुद्रल, न० देण्या घेण्याचे प्रसंगी मूलभूतजें द्रव्य तें

मुद्रा, पु० चोरी, च्याहाडी, शिनळकी, रबून, इ० कर्म जा-
णें केलां तीं त्याचे आगी लागू व्हावयाजोगें जें साक्षी
किं० चोरलेलापदार्थ, इ० तो; २, कोणा एकाचें कोणा-
एकारस ठिकाण लागवें म्ह० कागदाचेर जी रचण
लिहून देतात त्यामही क्वचित् म्ह०

मुद्राम, अ० तात्पुरत्या घे जा. इ० वि०

मुद्रा, स्त्री० रुपया, मोहोर, पुतळी, इ० कोवराजें चि-
न्ह असतें ती; २, तादशा चिन्हांकित ठिका, मोर्तब,
रुपया, इ० ती; ३, शंकर, चक्र, पद्म, गदा, गमनाम, इ०
वेष्णाचांशी गोपीचंदन लावायाची असती ती; ४, स्त्री०
तांडवळा; ५, कांहीं एक पदार्थावर खुणें करितां जें
चिन्ह ती.

सुद्रिका, स्त्री० सुधी.

सुनवा, पु० केळीपाखून जो वृत्तन केळवा उसन्न होतो तो लाहान असतांच प्र०

सुनशी, ३लि० हिं० फारशी लीपीचे आणि भाषेचे ज्ञानअसून त्या लीपीने जो चिदनिविशीचे काम करितो तो; २, अरबी, फारशी, इ० भाषा शिकविणार तो.

सुनशीगिरी, स्त्री० हिं० सुनशीपणा.

सुनि, पु० सं० ऋषि; २, अगस्त्याचे श्राड तो.

सुनीम, ३लि० हिं० काहीएक कारभाराविषयीं मुख्यत्वेकून योजिला जातो.

सुफत, अ० सुफ हिं० फुकद.

सुफतचा, ३लि० हिं० फुकदचा.

सुंब, पु० फार ह्यादीं जीं मडकीं त्यांतील एक डोंलाचे मडके आहे; २, सुमडा.

सुबलक, ३लि० सुबल हिं० प्रायः पुष्कळ्या अर्थीं.

सुबा, स्त्री० हिं० लोकांस काहीएक कर्माविषयीं साधारणजो राजा विकृत प्रतिबंध असतो त्या कर्मांविषयीं जी कोणाएकास मोकळीक देतात ती; ३० जातुं सोदेगिरी कर तुला सुबा दिली आहे.

सुमडा, पु० थोर गलबतांत एक भेद आहे.

सुमीर, सुसूर, पु० फुपाटा.

सुसुक्ष, ३लि० विषयविरागी होडून मोक्षमार्गीं जो लागला तो.

सुसुर्षु, ३लि० सं० मरायास टेंकला तो.

सुयदंड, पु० पादपान्थे खळांमध्ये दाहा, पांच पादपान्थेमध्ये उभा जो एक पट्टा मारीत असतात तो.

सुयधोंडा, पु० गावच्या सीमेवर खुणे करिता जो धोंडा पुरला असतो तो.

सुरकणें, काहीएक गोष्ट मनादून करायान्ही असतां तुं मी नाहीं असेंचोळून काहींसें सुरव बक करणें.

सुरका, पु० सुरकण्याचा जो व्यापार तो, प्रायः मारधान्यायोगी प्र०

सुरकुटें, न० सुरकुटासारखे बारीक मक्षिकानीं मधुसंचयार्थ केलेजें वृक्षादिकांचे दोळींत पोळे तें.

सुरकुंडी, स्त्री० वृक्ष, अदब, इ० कांचरून पडणें किं० ज्वर, इ० कासुळे अथवा मोहादिकानें खालीं येणें बळणें इ० कापायांगीं आकुञ्चितावयवकजें शरीर त्यास ह्म० तमाशा, नबरी, नान्य, इ० कांचर सुरकुंड्या पडणें ह्म० उदया पडणें.

सुरकूट, न० बिलट.

सुरगळणें, शरीर, वृक्ष, इ० कांच्या अवयव पिळवटून बांकडा करणें, मान इ० सुरगळणें ह्म० इच्याविहरणद्वारा कोणाएकाचा नाश करणें.

सुरट, न० सुरडून बक झालेजें फल तें.

सुरटणें, फलादिकांनीं काहीं एक विकृतीनें वक्रता पावणें.

सुरटा, ३लि० सुरटलेलेजें फलादिक तो.

सुरटी, स्त्री० वृक्षादिकांचीं पर्णे, फळे, इ० सुरटायाजो गा एक वृक्षादिकांचेर रोग पडत असतो ती.

सुरड, स्त्री० करंजी कानबला, इ० कांचे काठ दुमडून जी करितात ती; २, बऱ्याचे दोनी पदर गुंडाळून जी शिचण घालीत असतात ती.

सुरडणें, वस्त्र, कागद, इ० कांचा अंश इपडूक होई असें करणें; २, कोणी एक पुढें गेला जो त्याणें मागे फिरणें; ३, मागला पदार्थ पाहायासाठीं मान बांकडी करणें; नाक, तोंड, सुरडणें, इ० स्थली काहीं एक पदार्थ तुडुक

रणे.

सुरडडोंग, सुरडडोंग, स्त्री० एक वल्ली आहे व तिची शें-
ग ती.

सुरडा, पु० आमांशादि बिरुतीने पोटांत एक बिलक्षण
व्यथा उत्पन्न होत असती ती.

सुरणें, जलादि सद्रव पदार्थ भूमि आदिकांत जिरणें; २,
कांहीं एक कार्य असुकसंख्याक मनुष्यानीं किं० पदा-
र्थांनीं मिदू हींल असा अजमास असतां त्या कार्या
कडे त्या अजमासापेक्षां अधीक मनुष्य जिनस, इ० ख-
पलें जाणें; ३, अंबा, फणस, इ० कांचे अंगींचा रस किं०
त्यांस कांहीं विशेष गुण उत्पन्न व्हावा ह्म० घातला जो
क्षारादिरस त्यात्या रसांनें त्या पदार्थांनीं सर्वांबयबा
वळेदेकरून व्यापि विशिष्ट होणें; मन सुरणें ह्म० कां
हीं एक विषयानें तृप्त होणें, ज्वरादि द्रवणें अंगीं सुरणें
ह्म० जिरणें.

सुरदा, पु० ४१/ हिं० सुडदा.

सुरदाड, ३लिं० ११/ हिं० सुडदार.

सुरदाडुणें, वृक्षादिकांचा माना सुरगाळून मृतप्राय कर-
णें; उ० त्या सद्रांनि तुळशी एका क्षणांत सुरदाडल्या.

सुरदाडशिंग, सुरदाडशोंग, न० सुरदाडशोंग.

सुरंबा, सुरांबा, पु० अंबा, आंबळा, इ० कांत शर्करादि
अनेकप्रकारचें साहित्य घालून करितात ती.

सुरही, ३लिं० हिं० अनेकांचें कार्य करणारा जो राज्यादिव्य-
वहारीं मुक्त्यार असतो तो; २, कांहीं एक काम डोकी
वर घेवुन नडीम नेणारा जो मनुष्य तो.

सुरसुरणें, सुरसुरणें

सुरसुरा, पु० सुरसुरा सुरव्याधीं.

सुरसूर, स्त्री० सुरसूर.

सुरसुवा, स्त्री० ज्वरादिकानें जी रक्तानि येता ती.

सुरसुसणें, ज्वरादि बिरुतीसुळेसुंभत होणें.

सुरली, स्त्री० तोंडानें बाजबापाचें वेदू, इ० कांचे एक वा
प आहे ती.

सुरवत, स्त्री० कोण एकाच्या कोण एकास पडतो जो
संकोच ती.

सुरवा, पु० कोंबळा जो भाजी, इ० कांचे झाडांच्या सनुदा
य त्यास प्रसंगविशेषां ह्म०.

सुरळी, स्त्री० खंडोबा देव आहे त्यास वाहिली असती
जी स्त्री ती.

सुराण, न० रोग बिरुतीनें जळलें गेलें जें कोवळें शेत
तें.

सुराद, ३लिं० ११/ हिं० पुष्कळ.

सुरुमाचीसुळी, स्त्री० तरुण मनुष्याच्या सुरवादिका-
र कामोद्रेकासुळें जी सुळी येता ती.

सुरूस, पु० बुरूस.

सुहाळी, ३लिं० माघारी; २, विवाहामध्ये नवव्येसुली
च्या जो बंधु तो.

सुहाळीमान, पु० सुहाळी हितायार्थक जो त्यास विव-
हामध्ये जो मान देतात तो.

सुलगा, पु० पुत्र; २, बारा-बोदा वर्षांचें वय होई तें परं
त सर्व पुरुष व्यक्तिमात्तास ह्म०.

सुलगी, स्त्री० कन्या; २, साहा बारावर्षे पर्यंत जीचें वय
त्या स्त्रीस ह्म०.

सुलणें, न० सामान्यतः जें अपत्य तें.

सुलतानी, ३लिं० सुलतान देशसंबंधी जो मनुष्य मू-
निका. कमाण इ० पदार्थ तो; २, स्त्री० एक राणिणी
आहे.

मुलना, पु० हि० यवनाते पश्विषणाराऽऽऽ यवन असतो
त्यास स्०

मुलाइम, ३लि० मृदु, नाशुक, स्तरेख, असाऽऽ पशार्थ
तो.

मुलारवत, स्त्री० **ملوات** हि० कोणाएकास कोणाएका
ची जी भेट होती ती.

मुलाजा, पु० हि० अपराधादिकांषि जी क्षमा तो.

मुलाणा, पु० हि० मुलना.

मुलाभा, पु० **ملح** हि० सोनें रुपें यांचाऽऽ इतर
धातुमय पावास रंग, कि० धूर, इ० देतात तो.

मुलासी, ३लि० हि० मुलास्यानें युक्त केलाऽऽ पात्रादि
पदार्थ तो.

मुलूक, मुलूरव, पु० हि० विवक्षितऽऽ देश तो.

मुलूकभेदान, न० हि० शहर, इ० कातील यभाहान
माडून झालेऽऽ भेदान तें.

मुलूरवभेदान, न० हि० मुलूकभेदान.

मुद्राकील, स्त्री० हि० कांहीं एक कार्य करण्याविषयी
कि० होण्याविषयी जी संकटावस्था प्राप्त होनी ती;
२, ३लि० दुर्घट.

मुशाफर, ३लि० **مسافر** हि० प्रवासी.

मुशाफरी, स्त्री० हि० मुशाफराचेंऽऽ पर्यटनादि क-
र्म.

मुशारखोर, ३लि० मुशारादेऊन ठेविलाऽऽ आकर
तो.

मुशारा, पु० हि० कांहीं एक कामासाठीं ठेविलाऽऽ
आकर त्यासऽऽ तत्संबंधी देय देतात तो.

मुशाहिरा, पु० **مشاهر** हि० मुशारा.

मुष्टि, पु० स्त्री० सं० हाताच्या अंगुली एकत्र आकुंचि

त केल्या असतां जी आकार होतो तो ती; २, तल-
रिमितऽऽ धान्यादिक तो ती; ३, तरवार इ० राख्या-
स हातीं धरायाकरितां जी केली असता ती ती.

मुष्टिप्रयोग, पु० कोणाएकास माराया करितां जी
मंत्रप्रयोग करितात तो.

मुष्टिमोदक, पु० कोणाएकास प्रहार करायाकरि-
तां केलाऽऽ मुष्टि त्यास स्०

मुसकट, मुसकड, न० मुखप्रदेशास निंदेनें स्०

मुसकटणें, मुसकटावर मारणें.

मुसकल, न० मुसकट.

मुसकाड, न० मुसकट.

मुसकी, स्त्री० कोणाएकाचे हात मार्गे आंघळून
बांधण्याचाऽऽ प्रकार ती. प्रयोग अनेक वच-
नांत.

मुसकील, स्त्री० हि० मुद्राकील.

मुसकूट, न० मुसकट.

मुसकें, न० बेल. इ० कानीं धान्यादि न खावें स्० मु-
खास प्रतिबंधकऽऽ जे शरीरचें जाळ्यास्ता शिखें वळून
बांधितात तें; २, मुसकट.

मुसज्जर, पु० **مشجر** हि० कल्पवृक्ष चत्याचा
एक भेद आहे.

मुसंडी, मुसौडी, स्त्री० दाढी इ० कांत प्रवेश कराया
साठीं कि० त्यातून पार पडायासाठीं तोंड पुढेंकरून
न किंचित्वाकून केलाऽऽ शरीराचा आकार ती;
मार, दे, इ० धा० प्र०

मुसमुसणें, शरीरांत तारुण्यादिकाचा भर होणें
कि० त्या तारुण्यादि भरणें मनुष्यादिकांनी युक्त
होणें; २, दे० को धांनें सतत होणें.

मुसल, न० कंडनायर्थ एक दीर्घ बर्तुलकाष्टकरून
त्यास लोखंडाची मांडळ बसवून करितात ते.
मुसलमान, पु० स्त्री० ईश, हिं० यवनांत एक भेद आहे.
मुसलमानी, ३लिं० हिं० मुसलमानसंबंधी जी भाषा, बेश, इ० तो.
मुसळ, न० मुसल, मुसळ नैसर्गें ह्म० आपली अबरू सोडून निर्लेज्यपणाचे आधार करू लागणें: मुसळास अंकुर फुटणें, ह्म० रोग, बंड, इ० कारणानीं मनुष्यांनून केवळ उठलाजो त्याणें पुनः मनुष्यपणांत येणें; ह्म० सगळें मुसळ केरांत.
मुसळकंद, पु० ला० जो दांडगेद्वर त्यास मिदें ह्म०
मुसळकांडा, पु० निमसडाजो तांडुळ तो. याचा प्र० बहुवचनान्त.
मुसळधार, स्त्री० मुसळासारिखी मोठीजी पर्जन्याची धार ती; २, ३लिं० तद्दिशि जे पर्जन्य सर, इ० तो.
मुसळसळ, स्त्री० मुसळ करायासाठीं तयार करितात जें काष्ठ ती.
मुसळसळई, स्त्री० मुसळसळ.
मुसळी, स्त्री० एक औषधी आहे.
मुसळकोनफळ, न० कोनफळांत एक जाति आहे.
मुसांडा, पु० पर्वतादिकांवरून पडतीजी मोठी पाण्याची धार किं० नळ, इ० कांठून उडतीजी पाण्याची धार तो; २, ला० कांहीं एक प्रतिबंधकांनून पार व्हायासाठीं जमून धोवत चाललाजो मनुष्यादि समुदाय तो.

मुसूम, ३लिं० काईम; २, स्त्री० हंगाम; ३, न० डंगराथें शोषटवें चोक ते.
मुस्तकीम, ३लिं० काईम.
मुस्ता, पु० नागरमोथा.
मुहूर्त, पु० घटिकाद्वयात्मकजो काल तो; २, लग्नारिकार्याविषयीं योजिलाजो उत्तम समय तो; ३, कांहीं एक कार्यासजो आरंभ तो; ४, मूर्तिवाच्या अपभ्रंश.
मुहूर्तमणी, पु० विवाहामध्ये नवप्ये मुलाचे गळ्यांत जें मंगळसूत्र बांधितात तो.
मुहूर्तमेढ, स्त्री० विवाहादिकांच्या मंडपप्रारंभी, किं० महादिवांधाच्या प्रारंभी जी रू मुहूर्ताचेर मेढ पुरितात ती.
मुळकंड, मुळरबंड, न० दृक्षादिकांच्या मूलप्रदेशा भाग ते.
मुळरबंडी, स्त्री० लहान मुळरबंड.
मुळमुळीत, ३लिं० पळमुळीतजें भाषण, इ० तो.
मुळमुळणें, गुळमुळणें
मुळमूळ, स्त्री० दुसऱ्यानें लोकर न समजायाजोगें हळूहळू जें वेगट भाषण ती; २, पाबसाची जी पिरपीर ती; अ० हळूहळू वहतवेळ रडण्याचें अनु० व वि० ही त्याचेंच.
मुळव्याध, मुळव्याधि, स्त्री० अर्धासपूनजो रोग ती.
मुळा, पु० भाजीचे उपयोगी लाहान झाड आहे तो व त्याचा कंद तो.
मुळी, स्त्री० मुळरबंडी.
मुळेमाठ, पु० माठाचे भाजांतील एक भेद आहे.

मुळ्यारी, पु० तुळाळी.
 मुळ्यूर, स्त्री० सुरभ्रतकीचा अपभ्रंश.
 मूक, ३लि० जास थाणी नाही तो मनुष्य
 मूग, पु० एक हिरल धान्य आहे तो; मूग रवाणें, मू-
 ग गिळणें, मुगांचें करणें, इ० स्थली कोणी आ-
 पल्यास दिव्या दिल्या किं० कांहीं अपराध केला
 इत्याद्यनेक कारणे झालीं असतांहीं न बोलतां
 उगीच राहणें.
 मूठ, स्त्री० मुष्टिः २. कोणाएकास मारायाकरितां
 जी मंचप्रयोग करितात ती; २. घोडा, हत्ती, उंट
 इ० पशूंस चंशी देतात, त्यांतील कांहीं अंश जी त्या-
 चें त्याचें रवासदारादि असतात त्यांस देतात ती;
 ४, पु० घेल इ० कांचे पाठीघर जी रवोगिरासारिखा
 घालीत असतात ती; ५. आंबणाची जी त्याचेंच
 अग्रानीं बांधून जुडी करितात ती; कां० मूठ पेरणें,
 दाकणें, स० भात सुठीत घेऊन पेरणें; मूठ चांग-
 ली लागणें, स० पेरलेलें भात अधिष्ठिल्ल पणी
 भागलें रुजणें; मूठ दाबणें, चेषणें, इ० स्थलीं कां-
 ही एक कार्यार्थ कोणाएकास गुप्त द्रव्यादि देऊ-
 न स्वरा करणें; स० झाकली मूठ सवालशाची.
 मूठमरदाई, स्त्री० एकमताचे अनेक मिळून के-
 ली जी दांडगाई ती.
 मूठमाती, स्त्री० मेलेत्ये मनुष्याची जी जमीनीत पु-
 रणें, इ० रूप क्रिया ती.
 मूट, ३लि० अक्षुजो मनुष्य तो.
 मूत, न० गुह्येंद्रियद्वाराजें शरीरांतील उदकासारि-
 खें पडतें तें.
 मू, न० मूत.

मूत्रकूट, पु० न० मूततेसमयी वेदना स्नायुजोगा
 एक रोग आहे.
 मूद, स्त्री० ओगराळ्यांत भात इ० धाळून चेषून ठे-
 वून पाडिल्यानें प्रकारविशिष्ट होती ती; २, ए-
 क स्थिच्यांचें शिरोभूषण आहे.
 मूर, स्त्री० शेत इ० कांतील कोंडलेलें पाणी बाहेर
 झरून जावयाजोगीं जीं बांध, इ० कांस गुह्ये-
 द्वें पडलीं असतात ती; २, दे० तूप कडून थिज-
 लें स० त्याचे रवालीं मळ बसतो ती.
 मूर्ब, ३लि० मूद.
 मूर्बवाद, पु० कांहीं एक गोष्टीविषयीं मूर्बप-
 णानें केलेजें भाषणादि तो.
 मूर्च्छना, स्त्री० पित्तघात इत्याद्यनेक विकृतीसुळे
 शक्तिबुद्धिही न व्हावयाजोगीं जी मनुष्यादिकां-
 स अचस्था प्राप्त होती ती; २, गाण्यांतील जे स-
 षस्वर त्यामध्ये प्रथम स्वरापासून द्वितीय स्वर
 होईपर्यंत जे सूक्ष्म तीन स्वरांश होनात ते प्र०
 मूर्च्छा, स्त्री० मूर्च्छना प्रथमार्थी.
 मूर्च्छागत, ३लि० मूर्च्छा जास प्राप्त झाली ती.
 मूर्च्छित, ३लि० मूर्च्छागत.
 मूर्त्त, ३लि० मूर्तिमत् जी पदार्थ तो.
 मूर्ति, स्त्री० देवादिकांची जी प्रतिमा करितात ती; २,
 ला० प्रसंगविशेषी मनुष्यावरही व्यवहार होतो.
 मूर्तिमंत, ३लि० मनुष्याचाकार विशिष्टजो पदार्थ
 तो; ३० त्यास देवी आज्ञा मूर्तिमंत घेऊन भेटली
 उ० अरे तुला मूर्तिमंत शंभर रूपये दिले अस-
 तां नाकचूल जातोस.
 मूर्धन्य, ३लि० क, रवर्ग, रेफ, आणि षकार या
 वर्णांचें

वर्णांचें मूर्धास्थान होय ह्यणोन यांस मूर्धन्य

असें स०

मूर्धा, पु० सं० मस्तक

मूर्धाभिषिक्त, ३ लिं० सं० राज्याच्या राधां ७.

भिषिक्त जी राजा तो; २, ला० जा व्यवहारांत

जा मुख्य तो

मूल, न० सत्तावीस नक्षत्रातील एकुणिसावेंजे

नक्षत्र तें; २, ३ लिं० मुलगा, मुलगी, मुलगे, तें;

३, दृक्षारिकांचें जे पाळ तें; ४, कांहीं एक व्यवहा-

राच्या कि० पदार्थाच्या आदिभूत कि० कारणीभूत

जो अवयवादिक तें, जापासून त्याच्या वृह-

हाराची व पदार्थाची वृद्धि होती तें

मूलक, पु० सं० मुळा; २, कांहीं एक निमित्त मागे

लावून एतन्मूलक, तन्मूलक, पापमूलक, दुःख,

इ० समास होतात

मूस, स्त्री० सुवर्ण, रुपें, इ० कांच्या रस करायाचें एक

पात्र आहे ती; २, ओठांचे मूर्तिपात्र, इ० कगयासाठी

जें विवक्षित आकारविशिष्ट मृत्तिका, मेण, इ० कांचे

करितात ती

मूसमारग, पु० मागमूस

मूळ, न० मूल, द्वितीयार्थावाचून सर्वार्थी; २, मासरे.

माहेर, आजोळ, इ० कांकडील कोणएकास घेतें जें ब

लावणें तें, तो पोर त्याचे मुळावर आला आहे बस-

ला आहे, इ० स्थली तो त्याचा संपत्ति, इ० कांच्या नाशा

स कारण आहे

मूळगांव, पु० न० विवक्षित मूळपुरुष वृत्ति संपा-

दनपूर्वक जा गांवां राहान आले तो

मूळपत्र, न० अस्मत्पत्र

मूळपीठिका, स्त्री० कांहीं एक व्यवहाराचें मूळभूत

जें वर्तमान ती; २, कांहीं एक व्यवहाराची जी परिभा

षा इ० ती; ३० अनुष्ठानाची मूळपीठिका ठाऊक अ

सल्यावांचून करापास येत नाही

मूळपुरुष, पु० वंश विस्तारास कारणभूतजो वि-

क्षित प्रथमपुरुष तो

मूळबांध, पु० शेत बांधण इ० कांस पाण्याच्या नेट

संभाळायासाठी मोठा मजबूद जो बांध बांधिता

तो

मूळचंद्र, पु० मूळबांध

मूळवास, पु० वाडीच्याजो केवळ पिछाडीकडला

प्रदेश तो

मृग, पु० सं० पाचवें जें नक्षत्र तो; २, हरिण; ३,

शा स्त्रीय व्यवहारांत साधारण पदरसही स०;

स० मृगाचे आधीं येरावें आणि बांबेच्या आधीं

ळावें

मृगजल, न० सूर्यकिरणान्चाराधीं जळाची शक्ति हे

ती ती

मृगतृष्णा, स्त्री० सं० मृगजल

मृगया, स्त्री० सं० पारथ मुरव्यार्थी

मृगशितळाई, स्त्री० मृगांच्या पाऊस पडल्यानंत

जो थंडावा होतो ती

मृगशीर्ष, पु० सं० मृग प्रथमार्थी

मृगेंद्र, पु० सं० सिंह

मृणाल, न० सं० कमलाच्या जो देंट तें

मृत, ३ लिं० सं० मरण पावलाजो तो

मृतपत्र, न० शरीर अनित्य हें जाणून आपल्यासंप

आदिकांची व्यवस्था असुकानें असुकरीतीनें क

वा असें जें पत्र करून ठेवीत असतात तें.

मृतप्राय, ३लिं० मेल्यासारिखा तो.

मृतलेख, पु० मेल्यामनुष्याचे हातचा प्रमाणावर
थ लेख काढितात तो.

मृतबंध्या, स्त्री० मरतवांस.

मृति, स्त्री० सं० मरण्याचा जो व्यापार ती.

मृत्तिका, स्त्री० सं० माती.

मृत्यु, पु० सं० मरण; २, यम.

मृत्युगोदान, न० ला० रोगादिकानें अत्यंत अवा-
क्त झालाजो मनुष्य, पद्दु, इ० तें; २, मेलतोंड्या.

मृदंग, पु० परबवाज.

मृदंगी, ३लिं० परबवाजजी.

मृदंग्या, ३लिं० मृदंगी.

मृदु, ३लिं० सं० मऊ.

मृन्मय, ३लिं० मृत्तिकेचें जें पात्रादितो.

मृषा, ३लिं० सं० मिथ्या.

मकाड, न० शिरीस इ० भाजीपाल्यावर जो रोगरू-
प क्षत्रजंतु उत्पन्न होत असतो तें.

मकाडा, पु० मकाड.

मेकी, स्त्री० एक बेल आहे.

मेकूड, न० पु० नाकातील मळ्याचा जाखरसुड्या
निघतात तें तो.

में, न० मेकीचें जें फल तें.

मेख, स्त्री० अक्ष, रावटी, डेरा, इ० कांच्या बंधनाय-
र्थ जो हात दाडहात काष्ठाचा तुकडा गाथरूम ता-
सून करितात ती; २, ला० बलादष मनुष्य, पत्रु.

इ० त्यास स्०; शिबळा, चुका, इ० कांस्तही समय
विशेषीं मेरवा स्०; मेरवा उपठणें, खांचावर देणें.

इ० स्थळीं कोणा एकास स्थानस्थित करणें; मे-
ख मारणें स्० चाललेला कि० चालू होणा राजो
व्यापार तो अटकून पडे असें करणें; मेखेवर ब-
सविणें स्० कोणा एकाचेवर नसवतें चालाया-
चें असतां तें सोडून पाकडागाष्ट सागणें; स्०
सोन्याची मेख आणि तमाशा देख.

मेखलणें, अक्षदिक मेखेस गुंतविणें; २, ला० चा-
लते कि० चालू होणारें कार्य कांहीं एक प्रतिबंधे-
करून अटकून पडे असें करणें.

मेखला, स्त्री० सं० कटिसूत्र.

मेखरू, पु० रावटी, इ० कांच्या मेखा ठोकायाचा मों
गर असतो तो.

मेख्या, ३लिं० शरीरानें कि० बुद्धिनें कानें जो ख-
बरदार तो.

मेंग, स्त्री० सर्पादिकांची जी कांत ती.

मेंगा, मेंग्या, ३लिं० अपराक्रमीजो मनुष्यादितो.

मेंगावणें, सर्पादिकांनीं मेंगेंस घेणें; कांहीं एक का-
र्थाचे आरंभी मोठें शौर्य दाखवून मग मार्गें सरणें.

मेंग्यामारवाडी, पु० बाहेर गरीबीची सुद्धा दाख-
वून पोटांत जाचे लबाडी बहूत असती तो.

मेघ, पु० उदक वृष्टि करणारा जलद तो.

मेघमंडल, न० मेघांचा समुदाय तें कि० तो समुदाय
जा ठिकाणीं राहतो तें स्थान तें.

मेचट, ३लिं० मिश्रमिश्रित.

मेचणें, कांहीं एक व्यापारीं प्रवृत्त जो मनुष्य त्याणें
भयादि कारणानें कुठित गति होउन माघार घेणें
कि० स्थाय राहाणें.

मेज, न० बजनी, केळी इ० मेजायास साधनभूत

जीं अधोली. मणका. गज. इ० प्रमाणे असत्तात तीं प्र०;२, धान्यादि मेजण्याच्या व्यापार तें ब' त्या व्यापारानें झालेंजें इयत्तारूप फल तें .

मेजणें, अंकसंख्येनें, किं० अधोली, इ० प्रमाणादि संख्येनें धान्य मनुष्य इ० पदार्थ संख्यात करणेः२ ला० गणणे , चान्या लाक्षणिकार्थी .

मेजवान, मेजवान, ३लिं० मेजवानी करायास योग्य मनुष्य तो .

मेजवानी, मेजमानी, मेजवानी, स्त्री० हिं० सोयरे धायरे किं० संपत्तिमंतजे लोक न्यास आदरपूर्वक जेमिष्टान्भोजन घालण्याच्या व्यापार तें .

मेट, न० कित्याचे बाहेर जागेजाग नाक्या नाक्यास जी चोकी असता तें; मेंटे बसेणे, स० भय, दुर्बलता बार्थक्य, इ० कारणमुळे कोणाएकाचे अवमान जाणे; अ० अतिदायित काळोख अंधार पाचें वि०

मेटकरी, ३लिं० कित्याचे मराबरील जे चोकीदार ते प्र०

मेटरबुटी, स्त्री० टोंपरबुटी .

मेंडकी, स्त्री० दे० पायातील किं० हातांतील जी बेडकी ती .

मेड, स्त्री० प्रायः नांगें असतें जा रबाचास ती; स० हातीं लागली चेड आणि धर सोडवाची मेड .

मेंडका, ३लिं० मेंडकें राखिता तो .

मेंडकी, स्त्री० लाहानजी मेड ती .

मेंडकें, न० मेंडकी .

मेंडक्या, ३लिं० मेंडका .

मेंडकें, न० एक पक्ष आहे; स० मेंडें मेंडकें आधीस

भीत नाही

मेंडबाटा, पु० दे० मेंडराच्या जो कळपतोव तो कळप बांधापाचें जें स्थान तो .

मेंडा, पु० एडका; २, ३लिं० सरळ रूतात सोपडाया जोग्य नव्हे असाजो काष्टादिकांच्या दबलेला अंश तो व तद्दिशिष्ट काष्टादि तो; ३, बेंल इ० कांची मा गल्ये बाजूस दबलेलीं शिंगें तीं व तद्दिशिष्ट बेंल, इ० तो .

मेंटा, पु० कुपणादिकास जो एरंड, चिकाडा, इ० कांच्या डांभा पुरतात तो; २, मनुष्यादिकांच्या प्रतिबंधार्थ जवळजवळ लांकडे उभीं पुरून कुडासारिखा भारी बळकट करितात तो; ३, ला० काहीं एक गोष्टी विषयी कोणाएकास जो आश्रय घेत तो त्यास

मेंटावणें, कुपणादिक मेंट्यानी युक्त करणे .

मेंटी, स्त्री० मेंडरातील जी स्त्रीजाति ती .

मेंटीगरचार, स्त्री० प्रसूत झाल्यानंतर पुनः विराळशी न होतां जी गर्भिणी झाली ती .

मेंटेकोट, पु० मेंडा द्वितीयार्थी .

मेंटेजोत्री, पु० दाकोता .

मेंटेदाई, ३लिं० आपल्ये वाडी, दान, इ० कांचे अंतर वई इ० कांच्या जो धनी तो .

मेंटेदाईक, ३लिं० मेंटेदाई .

मेण, न० मधीच्यापोळ्यांत जो चिकट अंश असतो तें २, तरवार, इ० द्रव्य आच्छादनार्थ पोटी काष्ठ आणि बाहेरूनचर्मादि लावून जें करितात तें .

मेणकट, ३लिं० तेल, तूप, इ० कांचे चिकटपणानें किं० मळानें युक्तजो समयीं, इ० पदार्थ तो; २, न० तो मळ किं० चिकटपणा तें .

मेणकटणें, तैलादिकांचा मेणकटानें समयीं इ०का-
नीं युक्त होणें .

मेणकापड, न० मेणानें युक्त करितात जें कापड तें .

मेणगट, न० केषळ मऊ झालाजो भात तें .

मेणचोंदया, ३लि० मेंग्या मारवाडी .

मेणबन्ती, स्त्री० जा वातीचा सभोंवार मेण बसवून
जी क्षिपलाचायाकरिनां करितात ती .

मेणबाजार, पु० प्रा० राहुरचे रस्त्यांत पालें देऊन
जो कापडाचा बाजार असतो तो .

मेणवणें, मेण, तेल, इ० कांची बेरी इ० कानें सूप, टोप-
ली, इ० पदार्थ सर्वाचयवीं लिप्त करणें .

मेणवात, स्त्री० मेणबन्ती .

मेणा, पु० डोलीसारिखें एक वाहन आहे तो .

मेण्या, ३लि० मेणचोंदया .

मेण्यामारवाडी, ३लि० मेण्या .

मेतकूट, न० तांदूळ. दोन चार प्रकारचा दाळी. मोहो
ज्या, मेथ्या, इ० अनेक पदार्थ एकत्र करून टळून
जें तांडीलायाचाकरिनां करितात तें; मेतकूट मि-
ळणें ह्म० कोणाएकाचे कोणाएकाशीं सरव्य हो-
णें .

मेथकूट, न० मेतकूट .

मेथा, पु० मेथीमध्ये एक जाति आहे .

मेथी, स्त्री० एक उपधान्य आहे व त्याचें जें झाड तें .

मेथोडा, पु० बाळंत इ०कांचे साठीं जे मेथ्यांचे पिठा-
चे लाडू करितात ते .

मेद, पु० शरीर संबंधी जा रक्तादिधातू त्यांतील एक
धातू आहे .

मेदगी, स्त्री० मेंदया होळ्या योखा लेंडया व माती व

आणिक कितिएक पदार्थ घालून कडून मिंत, इ०
कांस साफी याची ह्म० करून ठेवितात ती .

मेदिनी, स्त्री० सं० १इमि .

मेंदी, स्त्री० एक झाड आहे .

मेंदा, पु० मेंदीतलाजो नर तो .

मेंदू, पु० अंग ठेचलें असतां त्यातून मासा सारिखा
जो भ्रंश निघतो तो .

मेधा, स्त्री० धारणाशक्ति जा बुद्धिमध्यें आहे ती
बुद्धि; २, अतिरुचि; ३, त्या मुलावर त्याची मेधा
आहे तितकी याजवर नाही .

मेध्य, ३लि० सं० पवित्र .

मेना, पु० मेणा .

मेमण, पु० मनुष्यात एक जाति आहे .

मेमणचोंदया, ३लि० दे० मेणचोंदया .

मेमलगाडा, पु० शरीरानें जो केवळ अशक्त तो .

मेर, स्त्री० शंत, बाडी, डोंगर, इ० कांची जी कड ती, स-
धनी नाहीं मेरें आणि शंत भरलें बेरें .

मेरू, पु० पुराणप्रसिद्ध एक पर्वत आहे; २, गुडगु-
डीचा छिद्रांत मध्यभागीं जें सखिद्र काष्ठ बसवि-
तात तो; ३, सालेंबी दोन्ही शेंबंदें जा मण्यांत ओ-
वितान तो मणी .

मेलतोडया, ३लि० सुरवदुर्बळ .

मेवा, पु० हिं० द्राक्ष, अंजीर, पेरू, अनार, खजूर .
खारीक, इ० जे मिष्ट पदार्थ तो; ह्म० बाजारचा मे-
वा बापलेंकानीं रखावा .

मेवाडी, ३लि० मेवाड संबंधी जो मनुष्य, इ० तो .

मेवाती, पु० हिं० एक हिंदूत जाती आहे .

मेशपात्र, मेपपात्र, न० अपराक्रमीजो त्यास ह्म०

मेरा, ३लि० मेरापाच.
 मेरा, पु० सं० बारा राशीतील जो प्रथम राशी तो; २, में-
 दा प्रथमार्थी.
 मेस्तक, न० हिं० सुलें, इ०कांस हिशोब शिकायासाठी
 तन्हंतहेचं हिशोब जावहींत लिहिले असतात ते.
 मेस्तरी, पु० सतार, गंवडी, इ० जे शिल्पशास्त्र प्रवी-
 ण त्यास ह्म०
 मेह, पु० एक रोग आहे.
 मेहनत, स्त्री० कोही एक कार्यकरण्याविषयी श्रम
 व्हावयाजोगा जो व्यापार ती.
 मेहनतमशागत, स्त्री० मेहनत इ०
 मेहनती, ३लि० मेहनत करण्याच्या स्वभाव जात्या
 तो.
 मेहराब, मेहराब, स्त्री० हिं० कोनाडा, भिंत, मख-
 र इ०कांस शोभेकरितां जी कमान करितात ती.
 मेहरबान, मेहरबान, ३लि० हिं० रुप्रसन्न.
 मेहरबानी, मेहरबानी, स्त्री० हिं० कृपा.
 मेहरवानगी, स्त्री० मेहरबानी.
 मेहरी, स्त्री० मेहरी.
 मेहुणा, पु० बायकोच्या जो भाऊ, किं० बहिणीच्या जो
 दादला तो.
 मेहुणी, स्त्री० बायकोची जी बहिण ती.
 मेहुण, न० दादला आणि बायको उभयतां मिळू-
 न तें त्या उभयतांस भोजनादिकांस बलाघयाचें अ-
 सतांच प्रा० प्र०
 मेहेता, पु० गुजराती लिहिणाऱा जो कार्कुन तो.
 मेहेरणें, धंडा, इ० कारणांनीं शरीर किं० तदवयव
 जड होऊन रवरवीनें युक्त होणें, किं० कठिन स्व
 र्श

र्श व्हावयाजोगें बधिर होणें.
 मेहेरी, स्त्री० मेहेरायाजोगी जी शरीर किं० तदवयव
 यांस अवस्था प्राप्त होती ती.
 मेळ, पु० वाजंभ्याच्या जो ताका तो; २, मेधुनासक्तजे
 सर्पमिथुन तो; ३, को० कळक, वेळू, इ०कांस जें वा-
 ज येतें तो; ४, विशेष गुण उत्पन्न व्हायाजोगा जो पर-
 स्पर अनेक पदार्थांच्या मिलाफ तो; ५, हिशोबादिकां-
 च्या जो ताळा तो.
 मेळवण, न० मिळवण.
 मेळवणी, स्त्री० मिळवणी.
 मेळवणें, मिळवणें.
 मेळा, पु० मनुष्यादिकांच्या जो समुदाय तो; २, दे०
 न्याय: उ० आमच्या मेळा निवडा.
 मेंत्र, ३लि० मित्र प्रथमार्थी; २, न० अश्विन्यादि
 नक्षत्रांतील अनुराधा नक्षत्र तें.
 मेंत्राणी, पु० एक ब्राह्मणांत जाति आहे.
 मेंत्रिकी, स्त्री० मेंत्रपणा.
 मेंत्री, स्त्री० मेंत्रिकी.
 मेथिल, पु० एक ब्राह्मणांत जाति आहे.
 मेथुन, न० स्त्री पुरुषांच्या संगार्थजो मिथुनी भाषतें.
 मेंद, ३लि० आळशी किं० बुद्धिमंद जो तो; २, पु०
 एक मनुष्यांत जाति आहे; ३, नांगरलेल्या जमी-
 नींत धान्य पेरून मग ती जमीन सारखी व्हावी
 आणि दाणा लपला जावा ह्म० जो शोपा फिरवि-
 तात तो.
 मेंदा, पु० ओजवलेली जी कणीक तो.
 मेंदान, न० डोंगर, झाडी, इ०कांच्या अडवण जा ठि-
 कार्णी नाही अशी जी सपाट सारखी जागा तें.
 मेदा

मेदालकडी, स्त्री० एक काष्ठोपधा आहे.
 मेना, स्त्री० साखेरीं रबीमध्ये एक भेद आहे.
 मेलरबोर, ३ लिं० कितीही मळ बसला असता केवळ मलिन दिसत नाही असा जो रंग तो किं० नद्विदिष्ट जें वस्त्रारितो.
 मेलगार, पु० एक चंदनात भेद आहे.
 मेलगीर, पु० मेलगार.
 मोकलणें, मुख्य लाक्षणिक बंधनानें आंधलेला जो पदार्थ त्याणें स्वेच्छनें वागावें, ह्म० त्या त्या बंधनापासून त्यास मुक्त करणें; हे मोकलणें, धाय मोकलणें, ह्म० कंठ संकोच न करितां मोठ्यानें रडणें.
 मोकळ, स्त्री० अनेक अवयव एकत्र करून बांधला जो लाडू, गोयला, इ० पदार्थ त्यांचें जें अवयव वैशकल्य ती; २, अ० प्रतिबद्ध न करितां अथवा न होतां फीर, सोड, इ० धा० वि०.
 मोकळा, ३ लिं० विवक्षित जो मुख्य किं० लाक्षणिक प्रतिबंध, इ० त्यानीं युक्तला नाही तो; २, परस्पर संयुक्त नव्हतजिं भाताचीं शिनें, अक्षर, इ० तो.
 मोकळाटाकळा, ३ लिं० विवक्षित प्रतिबंध इत्यंतो.
 मोकळीक, स्त्री० कांही एक प्रतिबंधापासून जी मुक्तता ती.
 मोक्याट, अ० मोकळ द्वितीयाधी.
 मोकार, अ० मोक्याट.
 मोकाडी, ३ लिं० हिं० ग्राम, देश, इ० जास इनाम आहेत, किं० चाकरिबद्दल दिली आहेत, ती मनुष्य. २, गांवांची रबोती जाणें केली आहे तो त्या गांवांचा.

मोकासा, पु० हिं० इनामजो ग्राम, भूमि, इ० नो; २, कोणा एकास सकारिथा करी बद्दल देतात जो ग्रामारितो; ३, एक दोन गांवांची रबोती पसरितान तीसही ह्म०.
 मोरव, पु० धान्यादिकांच्या आंत जो धाजभूत अंवा असतो तो; २, कोणजे नारवादिकांचे शेंड्यास जो अंश रबावयाजोगा असतो तो.
 मोरवर, ३ लिं० दे० कुवायास कठीण नक्षेत्रां पदार्थ तो.
 मोगर, पु० मेरव, इ० जमीनीत दड बसवी ह्म० त्याजवर मारायासाठीं काष्ठादिकांच्या करिनात तो; २, सोन्याचे सुताचे रोबदास हिरवे कांचेचे वादोळं बारीक लावितान तो.
 मोगरा, पु० एक रुवासिक फुलझाड आहे व त्याचें जें फुल तो.
 मोगरी, स्त्री० मोगऱ्याचें झाड; २, लाहान जो मोगरी.
 मोगरें, न० मोगऱ्याचें जें फुल ते.
 मोगरेंल, न० हिं० मोगऱ्याचे पुष्पांचें जें तेल.
 मोगल, ३ लिं० हिं० यवतांत एक भेद आहे.
 मोगलाई, स्त्री० हिं० मोगलाची जी कारकीर्द ती; २, ३ लिं० मोगल संबंधी भाषा, वेष, इ० ले.
 मोगलाण, न० हिं० मोगलाच्या अंमल जा देवांत आहे तें; २, मोगलाच्या जें दंगा तें; उठ, मार, धा० योगी प्र०.
 मोगली, ३ लिं० हिं० मोगलाई द्वितीयाधी.
 मोगलीएरंड, पु० एक एरंडांत भेद आहे.
 मोगलीवंदाणा, पु० एक औषधोपयोगी पदार्थ आहे.

मोगलीभिरची, स्त्री० वांग्यासारिखी जाडजी भिरची तीस ह०

मोघस, ३लिं० जाची फोड झाली नाही किं० केली नाही असें जें भाषण, व्यवहार, लेख, जमाखर्च, इ० तो .

मोघा, पु० राहाटाचे माळेस बांधायाचे उपयोगी एक आकारविशेषाचें मृत्तिका, इ०कांचें पात्र करितात तो .

मोच, स्त्री० एक भाजी आहे .

मोचणें, ग्रं० कांहीं एक प्रतिबंधापासून मुक्त करणें .

मोचन, न० कोण एक पदार्थास कांहीं एक प्रतिबंधापासून मुक्त करण्याचा जो व्यापार तें .

मोचरस, पु० एक औषधी पदार्थ आहे .

मोन्हा, पु० पायपोस .

मोन्ची, पु० चर्मकार विशेष तो .

मोज, न० मेज .

मोजणें, मेजणें .

मोजदात, स्त्री० एक, दोन, तीन, इ० रीतीनें मोजण्याचा जो व्यापार ती किं० त्या व्यापारानें झाले जें सिद्ध फळ ती .

मोजदाद, स्त्री० मोजदान .

मोजदास्त, स्त्री० मोजदाद .

मोजप, न० वा० संख्या .

मोजबा, पु० मोसबा .

मोजा, पु० पायांचे पाऊल व हाताच्या पंजा हांकां यासाठीं तडाकार बर्यादिकांचा जो शिबुन करितात तो .

मोट, स्त्री० विहार, नदी, इ० कांतील पाणी कारणासाठीं जें चर्माचें मोठें घब करितात जीस बेल, इ० लाबून ओढीत असतात ती; २, धान्य, बरस, तूस गोंब्या, इ०कांचें बांधलें जें मोठें ओढें ती; ३, पदर, इ०कांची प्रकृति समशी जी पाण मोटली बाहेर येत असती ती .

मोटकुळें, न० दुमोटलें .

मोटली, मोटळी, स्त्री० लाहानजी गाठोडी ती .

मोटलें, न० लाहानजी मोट तें .

मोटसुती, ३लिं० जाडसुतीजें बरस तो .

मोटा, मोठा, ३लिं० विवक्षित मनुष्यादिकापेशां अवयवस्थोल्यानें किं० अधिकवयानें जो युक्त तो; २, ला० विवक्षितापेशां इव्य, विद्या, इ०कानीं जो अधिक तो .

मोटाधाटा, ३लिं० लहान मोठाजो पदार्थ तो .

मोट्या, ३लिं० मोटा बाहण्याचें कसब करून उपजीवन पावतो तो .

मोड, पु० पराजय; २, बीजारिकापासून मूलभूत अंशजो उत्पन्न होतो तो; ३, स्त्री० कागद, इ० मोडल्यानें जें रेषारूप चिन्ह होतें ती; ४, फुटकी मोडकी, जीं काबलीं शोडीं, अलंकार, इ० ती; ५, पिशाच लीपी; ६, हिरोब, गुणाक, मेळवणी, पोहणें, झाप वळणें, इ०कांची जी रीति ती; ७, पर्जन्योदकाचा जो मोठा पूर ती .

मोडकळीस, अ० कांहीं एक गृहादि पदार्थ किं० देणें, घेणें, इ० व्यापार, अथवा तादृश व्यापारकर्ता मनुष्य, इ०कानीं क्षीणदेशोस ये; धा० यो० म०

मोडका, ३लिं० मोडल्यामुळें निरुपयोगी झाला किं०

किं० अधुंशालाजो पदार्थ तो.

मोडणी, स्त्री० मोड पदार्थी.

मोडणें, उ० काहीं एक पदार्थ फुटणें, तुटणें, चिरणें, याचांभून इतर व्याचारानें भग्न करणें; २, काहीं एक गोष्ट करूनये, किं० काहीं एक गोष्ट करावी, इ० कावषयीं जी लोकशास्त्र राजा, इ० कानां केली जी मर्यादा तिच्या उल्लंघ्य करणें; ३, युक्षादिकामध्यें पराजित करणें; ४, कलह, दंगा, बंड, अहंकार, गर्व, निद्रा, इ० नाहीं असें करणें; ५, रुपया, रघुरदा, इ० हलकें नाणें घ्यापासाठीं मोहोर, पुतळी, इ० नाणें देणें किं० रबर्च करणें; ६, तालुका, माहाल, किल्ला, इ० जे प्रसिद्ध त्याचा नावारवालीं तत्तदासनजे इतर ग्रामादिक त्याणीं ओढले जाणें; ७, सुवर्णदुर्गारवालीं सुरूड मोडतें; ८, देशसंबंधानें किं० स्वतः उत्तमलें करून प्रसिद्धजो पदार्थ त्याचे नावारवालीं तत्तज्जातीय इतरांनीं ओढलें जाणें; ९, शिवईनीं सुपारीचे नावारवालीं सुरूडचीही मोडती; १०, मोट, पाट, इ० कायें पाणी विवक्षित दृक्षादिकांस शिंपायासाठीं तत्तत्थलीं नेणें; ११, शहर, संपत्तिमान्, इ० कानां त्यांचीत्यांची संपत्ति क्षीण झाल्यामुळें त्याणीं क्षीणत्व पावणें; १२, कोणें एका मनुष्यानें गलत्कुष्ट रोग विशिष्ट होणें; १३, काहीं एक होणारे जें कार्य त्यास काहीं एक प्रतिबंध करून तें तें कार्य होऊन देणें; १४, त्याचें लग्न त्याणें मोडलें; १५, काहीं एक कार्याकडेस चर्चा, मास, दिन, इ० रूप काळ लागला जाणें; गांध, रान, इ० मोडणें, स्त्री० काहीं एक कार्यार्थ फिरणें; पाठ मोडणें, बोटें मोडणें,

इ० स्थलीं तो तो अवयव कट्टाब्द व्हावयाजोगा ओढणें; नाक, अंग, डोळे, अंख, इ० मोडणें धातूच्या योगीं संप्रदाय तत्तच्छब्दावर प्रायः गेलें आहेत.

मोडती, स्त्री० काहीं एक कार्य होऊन देण्याविषयीं केलाजो भाषणादिव्यापार ती; उ० मी जाणार होतो परंतु त्याणीं मोडती घातली, स्त्री० राहिलीं.

मोडतोड, स्त्री० मोडले तुटलेल्ये रागिन्याचा जो ससुदाय ती; २, काहीं एक देणें, घेणें, इ० व्यवहाराची जी तोड मोड ती.

मोडवडी, स्त्री० मोडवडी.

मोडवोंक, स्त्री० आकारविशेषाची एक बांक झ० भूषण आहे.

मोडवडी, स्त्री० मनुष्यादिकांस हग ओक करावयाजोगा प्रायः अजीर्णामुळें एक रोग होत असतो ती; मोडवडी जिरणें जिरविणें झ० कोणा एकाची रबोड मोडणें.

मोडा, पु० काहीं एक कार्य होऊन देण्याविषयीं केला जो प्रतिबंधक व्यापार तो; २, त्या व्यापारानें झाली जी तत्तकार्याची कुंठितावस्था तो; उ० पर्जन्यानें चारदिवस आंबजेचा मोडा केला.

मोडावणें, श्रम, दुरवणें, इ० कामुळें ग्लान होणें; २, धान्यादिकानां मोड युक्त होणें.

मोड, पु० मोड द्वितीयार्थी.

मोडा, पु० दे० खोलजोओटा तो.

मोडावणें, मोडावणें द्वितीयार्थानें युक्त होणें.

मोतद्वार, स्त्री० हिं० रवासदार.

मोतरिंगणी, स्त्री० एक रिंगणांत भेद आहे.

मोताद, स्त्री० **موتار** हि० इयत्ता.
 मोतादि, ३लि० **موتاري** हि० मोताद बांधून केलाओ
 कांही एक व्यापार तो.
 मोताळा, पु० गुजराथी ब्राह्मणांत एक भेद आहे.
 मोनिया, पु० मोगन्यांत एक भेद आहे.
 मोती, न० समुद्रामध्ये शिपीचापोठी उत्पन्न होतें जें
 रत्न तें; २, तडाकार कृत्रिम केलेजें पारदादिकांचें
 तें; ३, नदीचास्थानीं रुवर्ण मोतीं एकत्र जडून
 नाकांत घालायासाठीं जो अलंकार करीत असता-
 त तें.
 मोतीचूर, पु० बुंदीच्या लाडवांत एक भेद आहे; २, धो-
 वजांडा, लुगडें, इ० वस्त्रांचा तन्हेवाईक एक कांठ अ-
 सतो तो.
 मोतीबिंदू, मोतीबिंबू, पु० एक नेत्ररोग आहे.
 मोत्याबिंदू, मोत्याबिंबू, पु० मोतीबिंदू.
 मोथ, स्त्री० नागरमोथा.
 मोथा, पु० मोथ.
 मोद, पु० आनंद.
 मोदक, पु० पकाल्ल आहे.
 मोदणें, पु० आनंदणें
 मोदी, ३लि० हि० सर्कारी खाणें, पिणें, इ० कांवा स-
 र्व सरंजाम जाचा स्वार्थान असतो तो; २, ला० सर्व
 जिनस संग्रहीं बाळगतां असा जोचाणीं त्यासाठी
 ह्म.
 मोदीखाना, पु० हि० सर्कारी भोजनादि सर्व साम-
 ग्रीचा जो ठिकाणा तो किं० तो सर्व सरंजाम.
 मोधळा, ३लि० शरीरगतें अतिपुष्ट असून जो आळ-
 शी त्यास निदेंनें ह्म०; २, पु० घरादिकांचीं कवळें न

पडावीं ह्म० आश्रयभूत मोहोदीचाठिकाणीं लां
 ब झिय्याच्या जुड्या बांधून बांधित असतात तो.
 धान्य सोडून घेऊन निराळ्या पेंड्या न बांधितां
 तृणाचें बांधिलें जें ओझे तो.
 मोधळीपेंदी, स्त्री० संग्रहापापेक्षां धोरजा तृणा
 ची पेंदी ती.
 मोंधागोळा, ३लि० जाचे हात पांचांन्हा खोडा मोर
 ऊन जो चलनचलनारि व्यापारासमर्थ तो.
 मोनवा, पु० सुनवा.
 मोना, पु० मोनवा; २, ३लि० मुकाजो मनुष्य तो
 मोप, ३लि० उमोप; प्र० प्रा० शूद्रभाषेंत; २, न०
 जी बीर ती.
 मोवदला, पु० हि० एक वस्तू देऊन त्याचे बदल
 रें वस्तू घ्यावें अशी रीतीचा जो व्यापार तो.
 मोबादला, ३लि० हि० मोबदला.
 मोमिनी, ३लि० मोमिनांनें निर्मित जें वस्तू तो.
 मोमीन, पु० हि० मुसलमानांत एक जाति आहे
 मोर, पु० न० मयूर; ह्म० मोर नाचतो ह्म० लांडोरा
 नाचू नये.
 मोरचंग, पु० तोंडानें वाजवायाचें चंग ह्म० एक
 आहे.
 मोरचा, पु० लटाईं करायाकरितां लकडकोट, इ०
 श्रयभूकरितात तो; २, तरबार इ० कांसजो मंग
 लागतो तो.
 मोरभूत, न० एक ओषधी खार आहे.
 मोरचेबंदी, स्त्री० **مورچه** हि० मोरचा बांधण
 चा जो व्यापार ती; २, त्याचे सिद्ध झालाजो मो
 चा ती.

मोरचेळ, न० हिं० देव, राजा, इ० कांचे डोकीवर बा-
राबासाठीं जो मयूरपित्तांचा कुंवा करितात ते -
मोरणी, स्त्री० स्त्रियांचे नाकांतील मोतीं सणूनजो
अलंकार त्यांत भेद आहे.

मोरली, स्त्री० शाकभाजी चिरायार्थें एक शस्त्र
आहे.

मोरवा, पु० मोघा; २, ग्रहादिकांचे माळ्यावर उभे
स्तंभ वसवितात जांवर खटेस असतो ते प्र०

मोरबिडा, पु० जावर मोराचा आकार केला अ-
सतो असाजो बिडा करितात तो.

मोरा, ३ लिं० जंगुराच्या तोंडावर चित्र विचित्र
वर्ण असतो तो.

मोसांगीघार, स्त्री० एक घारींत भेद आहे जिचे
आंगावर चित्रविचित्र ठिपके असतात ती.

मोरी, स्त्री० घर, इ० कांतील पाणी बाहेर जावें, इ०
कासाठीं जी नाहाणी करितात ती.

मोर्तब, न० हिं०. सरकारसंबंधी कागद, इ० कांवर
चिन्ह करायाचा एक ठसा आहे जांत मोर्तबसू-
द हीं अक्षरें असतात तें व त्याणें उठलेले जें का-
गद, इ० कांवर चिन्ह तें.

मोल, न० कांहीं एक पदार्थ, किं० व्यापार यांस प-
उती जी किंमत तें.

मोलकरी, पु० या कामास असुक मोल घेईन अ-
सें सणून जो काम करितो तो.

मोलमजूरी, स्त्री० मोलकरी, मजूरकरी, यांचा
जो व्यापार ती, किं० त्या व्यापारानें लब्ध जें द-
य ती.

मोवा, पु० एक रोग आहे जो प्रायः धान्यादिकांवर

पडत असतो.

मोवागी, मोवारी, मोवाळी, स्त्री० मवागी.

मोवागीत, ३ लिं० मंदमंदजो जाळ तो.

मोसबा, पु० हिं० कोणा एकास कांहीं ए-
क व्यवहारसंबंधी दाबयाचा जो हिरोब तो.

मोह, पु० सं० पुत्रादिकांची जी ममता तो; २, कांहीं
एक कार्यामध्ये चित्तास भ्रम व्हायाजोगा घर्म
विशेष उत्पन्न होतो तो.

मोहक, ३ लिं० सं० मोह उत्पन्न करणाराजो स्त्री,
श्लोक, इ० पदार्थ तो.

मोहगम, ३ लिं० मोघम.

मोहजाल, न० सं० मायाजाल.

मोहटी, स्त्री० माहुटी; २, मोहाचे झाडाचें जें फ-
ळ ती.

मोहणें, मोहपडे असें करणें

मोहतर, मोहनूर, पु० रूद्र जातीची जी स्त्री ति-
चा जो पाट लावितात तो.

मोहतरफा, पु० गबंडी, रूतार, इ० कांस जें त्या
त्या कसबासंबंधी सर्कारास देव द्यावें लागतें तो.

मोहतरफी, ३ लिं० मोहतरफा जा कुळांस द्याचा
लागतो ती कुळें तो.

मोहन, ३ लिं० मोहक; २, न० मोह द्वितीयाधी; ३,
कणीक, इ० कांत मर्दचार्थजो घतादि स्नेह पा-
लितात तें.

मोहनभोग, पु० एक पद्धान्न आहे; २, एक तां-
डुळांत भेद आहे.

मोहनमाळ, स्त्री० एक कंबातील भूषण आहे.

मोहनी, स्त्री० भूल; २, भ्रम उत्पन्न व्हायाजोगा

जो मन्त्रादिकृत व्यापार ती, किं० तो मन्त्रादिकृती,
३, एक स्त्री देवतारूप आहे.

मोहपाश, पु० मोहरूपजो पाश तो.

मोहबद, स्त्री० हिं० मुरबत.

मोहर, पु० हिं० ओंवा. इ० किती एक वृक्षा-
सजो पुष्पगुळ येतो तो; २, स्त्री० एक स्तोत्र्याचें नाणें
आहे; ३, काजी इ० कांची मोर्तबासारिरवी का-
गदावर मुद्रा करायाची असती ती; ४, रूपया. पै-
सा, इ० कांवर जें चिन्ह असतें ती; ५, कांहीं एक
पदार्थावर खुणेकरितां केलें जें कांहीं एक चिन्ह
ती.

मोहरकी, स्त्री० बेल घोडा. इ० कांचे मुरवास आ-
कारविशेषाची जी दोरी बांधितात ती.

मोहरक्या, ३ लिं० कोणेक समाजामध्ये जो अ-
ग्रसर तो.

मोहरपी, ३ लिं० दे० मोहरक्या.

मोहरम, पु० हिं० यवनी महिन्यांतील प्रथ-
म मास तो.

मोहरा, पु० सर्पाचा मस्तकसंबंधी जो मणी तो; २,
मृदंगाचे वाजविण्यांत प्रकार आहे; ३, मनुष्या-
दिकांचा जो चेहरा तो; ४, चेहरेदार, किं० सपत्नी-
नें अथवा गुणादिकानें जो श्रेष्ठ तो; ५, बुदबळां
मध्ये राजा अथवा प्यादा पो वांचून जी सर्व बुद-
बळें तीं प्र०; ६, बख, कागद, इ० कांवर घोंटणी-
नें जी तेजगी येती तो.

मोहरी, स्त्री० एक उपधान्य आहे.

मोहरे, अ० पुढें.

मोहरे, न० बुदबळांतील जो मोहरा तें.

मोहा, पु० एक वृक्ष आहे जाचे फळास मोहटी ह्म-
मोहाचा, ३ लिं० नारळांत व सपाशींत, एक भेद आ-
हे जांची इतर नारळरूपारीपेक्षां गोडी विशेष
असती तो.

मोहित, ३ लिं० सं० मोहानें जो व्याप्त तो.

मोहिनी, स्त्री० सं० मोहनी.

मोहीम, स्त्री० हिं० कांहीं एक देशादि ग्रहणार्थ जी
राजादिकांची स्वारी ती.

मोहो, पु० न० मधुमक्षिका मधुसंचयार्थ जें पोळें क-
रीत असतात तो तें.

मोहोळें, न० मोहो.

मोळ, न० गवतांत एक भेद आहे; २, गृहादिकांची
जी पारवी तीं प्र०; ३, एक रोग आहे जो प्रायः ला-
हानपणीं पोरांचे पोटरीवर होत असतो तें.

मोळविक्या, ३ लिं० लांकडांची मोळी विकून उदर
निर्वाह करितो तो.

मोळा, पु० अध्ययन संसारादिष्यवहारांचा कृति, इ०
व्यापार करण्याविषयीं कोण एकास संगतीमुळे
किं० शिकल्यामुळे लागली जी रीति तो; उ० लाह-
नपणीं मुळांस जसा मोळा लाविला तसा लागतो
मोळी, स्त्री० लांकडे, ऊंस, गबत, इ० कांचा जो मोग
भारा ती.

मोळें, न० वत्सानें आपल्ये आईस न प्याचें स्नान
त्याचे तोंडास काष्ठादिकांचें करून बांधितात तें.

मोक्ष, पु० सं० मुक्ति.

मोक्तिक, न० सं० मोती.

मोज, स्त्री० संतोषजनक जो व्यापारादिकृती, किं०
त्याणें वाटला जो आनंद अथवा चमत्कार ती.

मोजा, ३लिं० नानाप्रकारचा मोजा करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

मोजा, पु० माहाल, कसबा, इ० विशेषसज्ञा जास नाहींत असा जो गांव तो.

मोजे, अ० मोजा जो गांव त्याचे नाव लिहिते समर्थी त्या नावाचे मागे हे अव्यय लागते; उ० मोजे वाडे गच्छाण, मोजे करंज गांव, इ०.

मोन, न० विवक्षितकालपर्यंत भाषण न करितां राहण्याचा जो व्यापार ते; २, ३लिं० भाषणव्यापार शून्य जो सुकातो.

मोनी, ३लिं० मोन जाणें धारण केलें तो.

मोवी, स्त्री० सं० धनुष्याची दोरी ती.

म्यान, न० हिं० तरवार, इ० कांचे मेण तें.

म्याना, पु० मेणा.

म्लान, ३लिं० सं० कोमेजला जो पुष्प, मनुष्य, इ० पदार्थ तो.

म्लेच्छ, पु० सं० यवन.

म्लण, स्त्री० परंपरेनें लोक बोलत आले असें जें नीतिबोधक, किं० दृष्टान्ताद्युपयोगी जें प्राकृत वाक्य असतें ती; उ० कोणाचें वाईट करून ये अशी वडिलांची म्लण आहे.

म्लणजे, अ० कांहीं एक शब्दवाक्यादिकांचा अर्थकर्तव्य असता त्याचा पुढें प्रशस्योक्त याचा प्रयोग होतो; उ० अश्व म्ल० घोडा; २ पूर्वोत्तरक्रियांचा कार्यकारणभाव असतां कारणक्रियावाचकापुढें या अव्ययाचा योग होतो; उ० पाऊस पडला म्ल० पीक लागलें होईल; तुझी बोललां म्ल० माझे कार्य होईल.

म्लसासूर, पु० म्लेसासूर.

म्लसोबा, पु० एक पिशान आहे; म्ल० म्लसोबाला नाहीं बायको आणि सदवाईलानाहीं दादला.

म्लणणें, पदणें; २, शब्दादिकांचा उच्चार करणें.

म्लणून, अ० पूर्वोत्तरक्रियांचा कार्यकारणभाव असतां कारणक्रियावाचकापुढें याचा प्रयोग होतो; उ० नदीस पुर आला म्लणून मी आली कडे अडकलों; तो दे म्लणून म्लणाला, घे म्लणून म्लणाला; म्ल० दे असें म्लणाला, घे असें म्लणाला, किं० या प्रकारें करून म्लणाला असे अर्थ म्लणून या अव्ययाचे होतात.

म्लशागुगूळ, पु० एक गुगुळान्त भेद आहे.

म्लतारखंड, ३लिं० निंदेनें म्लानाच्या म्ल०.

म्लतारचळ, पु० म्लानारपणांजों बुद्धि भ्रंदा होतो तो.

म्लतारडा, ३लिं० म्लतारखंड.

म्लतारा, ३लिं० ययानें जो रुद्ध तो.

म्लतारी, स्त्री० ला० बोडकी, म्लतारी मेलीसें होणें, म्ल० अतिदायित दुःख होणें.

म्लार, ३लिं० महार.

म्लारपोर, ३लिं० महारपोर.

म्लालुंग, न० महालुंग.

म्लालू, पु० महालू.

म्लेतर, पु० एक वतनदार आहे; २, चांभाराचा नावापुढें याचा प्रयोग होतो; उ० हिरम्लेतरचा ग्लेतर.

म्लेतरकी, स्त्री० यामादिसंबंधी एक वतनदारी आहे.

श्लेषा, ३लिं० जाबें शरीर पुष्ट असून जो आळशी
त्यास निंदेनें ह्।

श्लेष, स्त्री० दोणग्याचे जातीची जो स्त्री ती

श्लेषा, पु० दोणगा

श्लेषास्तर, पु० एक पिशाच आहे

यः कश्चिन्, ३लिं० सं० यः कश्चित्

यः कश्चित्, ३लिं० सं० मुख्यकोटी मध्ये गणनी-
यनचे असा जो साधारण मनुष्यादिक तो; उ०
त्याचे घरी कोणी यः कश्चित् आला तरी सन्मान
होतो मग सभ्याचा होईल यांत सांगा याचें काय
आहे

यकृत्, न० सं० मनुष्याचा उजव्या कुशांत एक
रोग होत असतो

यच्चयाचत्, अ० सं० झाडून; उ० आज गांवांनी-
ल यच्चयाचत् लोक देवापाशीं गेले आहेत

यजन, न० सं० देवतेचा उद्देशानें अग्नींत होम कर-
ण्याचा जो व्यापार ते

यजमान, पु० सं० स्वर्गादि फल आपल्यास प्राप्त व्हा-
वें ह्। तेनें यज्ञादिकर्म आपलें ह्। करणारा-
जो मुख्य कर्ता असतो तो त्याच्या कर्माचा गर्वा;
२, जाकडील उपाध्येपण, जोशीपण, इ० अधि-
कार जाकडे चालतान तो त्याचा; ३, संसारादि
व्यवहाराचा जो मुख्य धनी तो; ४, चाकरी, आश्रि-
तपणा, इ० संबंधानें जाचे पदरी जो राहातो तो त्या-
चा

यजमानकृत्य, न० सं० यजमानाचे घरीं उपाध्याय,
जोशी,

जोशी, इ० कानीं विवाह इ० चालविणे, इ० जें काम
ते; २, तत्संबंधें उपाध्यायादिकांस यजमानाकडून
होत्ये जो प्राप्ति त्यासही ह्।

यजमानी, पु० रा० विवाहादि समारंभाचा जो मुख्य
यजमान तो; इ० भाषावृत्ति

यजीतजाणें, दे० अजीतजाणें

यजुर्वेद, पु० सं० चार वेदांतील दुसरा

यजुर्वेदी, पु० सं० जाचे कुळांत यजुर्वेदानें कर्में होतात
तो; २, विशेषें करून माध्यंजनास ह्।

यजुःशारवी, पु० सं० यजुर्वेदी

यजू, पु० माध्यंजनास ह्।

यति, पु० सं० यती; २, स्त्री० पद्याचे चरणा मध्ये य-
क्लिंचित् अवसान घ्यावयाचा जागा असतात त्या
प्र०; उ० पृथ्वी वृत्ताचे चरणाचा यति दोन असतात
पहिली आठवे अक्षरावर आणि दुसरी चरणांती

यतिभंग, पु० सं० पदाचे अवसानींच यति असावी
ती तशी न पडतां पदाचे मध्येच कदाचित् यति पड-
त्ये तद्रूपजो काव्यास दोष तो

यती, पु० सं० सन्यासी

यक्लिंचित्, ३लिं० सं० क्लिंचित्; २, सर्वचा अर्थी

यत्न, पु० सं० प्रयत्न, यत्नसाध्य, इ० समासजाणाचे

यत्नी, ३लिं० उद्योगी

यंत्र, न० सं० कालपरिगणन विद्य निर्माण, इ० वि-
वक्षित कार्यं सो कर्तानें सिद्ध व्हावें ह्। करून युक्तीने
करून ठेविलेले घडयाळ, चक्र, सांबा, इ० जें सा-
धन असतें तें; उ० दिक्साधनाचें यंत्र ही तुह्यास
करून देतो

यत्रकुत्रचित्, अ० सं० क्वचित् एखादे स्थली

यंश्चित्, ३० लि० सं० विवक्षितानुरूपच वर्ते इतस्तन;
न होई असा कोणेक क्षिपमाने नियमितजो कोणे-
क अर्थ तो .

यंत्री, पु० सं० त्या त्या कर्माचा यंत्राचे वर्तविणारा .
जो कोणी तो; उ० देह हे ईश्वर निर्मित पंच आहे, ईश्व-
र यंत्री आहे तो चालील तसे चालेल .

यथा, अ० सं० जसा; उ० यथारानातथाप्रजा, याथा सं-
स्कृत वाद्वादीं समास होतो तेथे याथा अर्थ त्या त्या
प्रमाणे त्याचे उल्लेखन न करिता असा प्रायः होतो आ-
णि विशिष्ट शब्द क्रियाविशेषण होते; यथान्याय .
यथारुचि, इ० लोकांत विशेष प्रसिद्ध आहेत ते क-
माने लिहिते .

यथा अनुक्रमे, अ० सं० जो अनुक्रम धरिला आहे
तो न सोडिता वारणे, देणे, पेंणे, इ० कांचे वि०

यथा कथंचित्, अ० सं० कोणेक अर्थाचा केवळ अभा-
वमान जिचा योगाने बोलता येत नाही अशा प्रकार-
ची त्या अर्थाची विद्यमानता वर्णनीय असता असणे,
इ० क्रियांचे वि० होणे; उ० आत्माला बळणशब्द अक्ष-
र असावे सांचा, कागद चांगले असावे असें कांहीं ना-
हीं यथा कथंचित् पोथी असली झगजे झाले; २, नव्या-
णवपक्ष सोडून शोबटले शोभरा वेषशी; उ० हा प्रायः
वांचणार नाही यथा कथंचित् वांचला तर वेडा होईल;
३, कार्यसाधन भूतजे प्रयत्नादिक त्यांचे पराकाष्ठेने
कार्याचे होण्याची पराकाष्ठा झाल्यास; उ० त्यांचे दि-
वस भर तपोन लिहिले तर यथा कथंचित् रो नरीं यं-
थ लिहील .

यथा कालीं, यथा कालीं, अ० जा कर्मास जो योग्य-
काल त्याचा अतिक्रमन होऊं देता त्याच कालीं ते कर्म
करणे

करणे, होणे, इ० वि० उ० पेरणी यथा कालीं झाली झ-
गजे पीक चांगले येते .

यथाक्रम, यथाक्रमाने, यथाक्रमे, अ० सं० धरले-
ला क्रम न सोडिता; उ० यथाक्रमे शब्द लिहावे झण-
जे लोकर सांपडतात .

यथातथ्य, अ० ३० लि० सं० वस्तुतः जसे आहे तसे को-
णेक गोष्ट सांगणे, बोलणे, इ० कांचे वि०; उ० मी तु-
झाशी रवोडे बोलणार नाही यथातथ्य बोलें; य-
थातथ्य वर्तमान सांगेन .

यथातृप्त, यथातृप्ति, अ० सं० आतृप्ति .

यथानुक्रमे, अ० सं० यथा अनुक्रमे .

यथानशक्ती, यथानशक्त्या, अ० यथानुशक्ति .

यथानुशक्ति, यथानुशक्त्या, अ० सं० यथाशक्ति .

यथान्याय, अ० सं० नीतीने अनुलक्षून; उ० ही म-
नस्वी त्याचे यथान्याय केली

यथापद्धत, अ० यथापद्धतीचा अपभ्रंश .

यथापद्धति, अ० सं० कोणेक कर्म करण्याची जी लो-
कशास्त्र प्रसिद्ध पद्धति आहे तीने अनुलक्षून .

यथापूर्व, अ० सं० पूर्ववत् प्रमाणे; उ० आमचे काम
यथापूर्व चालले आहे; अपथ्य होताच दुःखणे पु-
नः यथापूर्व झाले .

यथाप्रत, अ० सं० यथाप्रतीचा अपभ्रंश .

यथाप्रति, अ० सं० लिहायास कि० वाचायास घेतले-
ल्या प्रती प्रमाणे; उ० ही पोथी मी यथाप्रति केली
आहे .

यथामति, अ० सं० आपल्या बुद्धीचा सामर्थ्याने मी
णे; करणे, बोलणे, सांगणे, इ० कांचे वि०

यथामार्ग, अ० सं० नीती प्रमाणे वर्तणे करणे, इ० कांचे
वि०

वि०; उ० तो गृहस्थ यथा मार्ग वागतो.

यथायुक्त, अ० सं० जसं असावंतसें; उ० तुह्यी चो-

रास शासन करणें तें यथायुक्त करा.

यथायोग्य, अ० सं० यथायुक्त.

यथारुचि, अ० सं० आवडीप्रमाणें; उ० रसस्वल्पथ्याचेथ
परार्थखावे यथारुचि खातसुर्येनये.

यथार्थ, ३ लि० सं० तथ्य; २, अन्वर्थ; उ० कायहो हा सू-
र्यतापवितो अतएव नपनहे नांव गाला यथार्थ आ-
हे.

यथालाभ, अ० प्रसंगानुरूप जितकें मिळेल तित-
क्यानें निर्वाह करणें, कार्यकरणें, इ० कांचे वि०

यथाविधि, अ० कोणक कर्माविषयीं शास्त्रानें सां-
गीतलाजो अनुष्ठानप्रकार त्याप्रमाणें; तें कर्म क-
रणें, होणें, घडणें, इ० कांचे वि०

यथाविभागें, अ० सं० यथांशतः

यथाशक्ति, अ० सं० आपत्त्येशकीप्रमाणें.

यथांशतः, अ० सं० विभागानुरूप बांटणी करून
घेणें, देणें, उ० धा० वि०

यथाशास्त्र, अ० शास्त्रमर्यादेनें न उल्लंघितां.

यथाश्रुत, अ० सं० त्यात्यापदापासून उघडपणें जसा
अर्थ दिसतो त्याचप्रमाणें स० व्यंग्यरुत्यादिद्वारा
अलंकारपूर्वपक्षसमाधान, उ० रूपजो चमत्कारिक
काही अंश त्यावाचून श्लोकादिकांचा अर्थ सांगणें,
ग्रंथलावणें, इ० कांचे वि०; उ० मूलावरून यथाश्रुत
ग्रंथलागल परंतु आतीलभाव, व्यंग्ये इ० पाहाणें तर
दीका पाहावी; २, ३ लि० ग्रंथांत जायुक्ति लिहिल्या
असतात, किं० युरूजा सांगतो तितकें मात्र जाण-
तो पदरचे युक्तीनीं अनेक नांडवें करण्यास जाणत
नाहीं

नाहीं असाजो पंडित, ज्योतिषी, इ० तो; २, त्याचें
तें पांडित्य, बोलणें, इ० तो.

यथासंख्य, अ० सं० अनेकजे उद्देश्य आणि विधेय,
इ० त्याचें समसंख्यत्व असतां पहिल्याचा पहिल्या-
शीं, दुसऱ्याचा दुसऱ्याशीं, अशा क्रमानें जो संबंध
योजनेचा प्रकार तें.

यथासंप्रदाय, अ० सं० संप्रदायात्तरूप.

यथासांग, अ० सं० जाजाकियेला जीं जीं अंगें सां-
गीतलीं आहेत त्यात्या अंगांमध्ये यक्षिं चित् न्यूनता
न पडताती किय घडणें, होणें, इ० कांचे वि०

यथासामर्थ्य, अ० सं० यथाशक्ति.

यथासामर्थ्यानें, अ० यथाशक्ति.

यथास्थानीं, अ० सं० जाचें जें स्थान त्या स्थानीं त्या-
णें जाणें, बसणें, इ० कांचे वि०; उ० भरो पंगतीत
उगीच हिंडूनका यथास्थानीं बसा.

यथास्थित, अ० सं० जसें पाहिजे होतें तसें; उ० आ-
ज भोजन यथास्थित मिळालें; २, पूर्वकुशालावस्था
न पालटतां; उ० आजपर्यंत इकडील वर्तमान यथा-
स्थित जाणून स्वकीयकुशल लिहीत जावें; ३, य-
थायोग्य; उ० पोथी नीट भांगली यथास्थित बांधून
ठेव नाहीतर भिजेल.

यथाज्ञानें, अ० सं० यथामति.

यथेच्छ, अ० सं० इच्छेस येईल तितकें: प्रायः लोका
मध्ये वेपुल्यविषया असतां प्र० होतो; उ० रात्रीचा
विषय आहे यथेच्छ जेवूनका काहीं सुमार पाहा; २
इच्छेस येईल तसें, बोलणें, वर्तणें, इ० कांचे वि०; उ०
यथाशास्त्र वर्तवें उगीच यथेच्छ वर्तूनये.

यथेष्ट, अ० यथेच्छ; उ० असे यथाशब्दाचे योगानें
यथेष्ट

यथेष्ट अणरबीही समास होतील .

यद्, १लि० सं० जो सणूनजें सर्वनाम तदर्थकहें संस्कृत-
त सर्षनाम आहे लोकांत याथा प्रयोग समासीं होतो
आणि दकारास पुढील अक्षराचे अतुरोधें करून,
तकार, चकार, टकार, नकार, इ० विकृति होतात;
उ० यत्कथा स० जाची कथा; यदंश स० याथा अंश;
यकृत स० जाणें केलेला; यश्चिन्, यन्नाम, इ० जा-
णाचे .

यंदौ, अ० वर्तमानवर्षी .

यदाकदाचित्, अ० सं० कदाचित् .

यदीय, ३लि० सं० यत्संबंधी .

यद्यपि, अ० सं० जरी; उ० यद्यपि यंदौ पाडस पडला
तरां शिडमणावर धारण होत नाहीं .

यद्यपिचेत्, अ० सं० यद्यपि .

यद्वा, अ० सं० अथवा .

यःपलाय, न० करणें, सणणें, यांचा योगी प्र०
अ० पळून जाणें .

यम, पु० सं० मनुष्यादिकांस पापानुसार शिक्षा कर-
णारा देव आहे; २, ला० निष्करुण अथवा भयंकर
रदिसतो जो मनुष्यादिक त्यास आरोपानें स०; ३, इं
दिय नियग्रह; यमाजीपंत, यमाजीभास्कर, यमा-
जीबाजी, इ० यमासच स० .

यमक, पु० न० सं० श्लोकाचे प्रथम चरणाचे अंती,
किं० पूर्वांदाचे अंती जीं अक्षरें आसीं असतात तीं
च एक दोन तीन चार पाहिजेतितकीं अक्षरें दुस-
ऱ्या चरणाचे किं० अर्धाचे अंती असतात असा जो
शाब्दालंकार तो तें; प्रायः त्या अक्षरांचे अर्थ दोन
होत असतात .

यमदंष्ट्रा, स्त्री० सं० आश्वीनमासाचे शेवटचे आठ
दिवसांपासून सर्षकार्तिकमास समाप्तिपर्यंत जे
दिवस त्या प्र० अ० वचनी .

यमदूत, पु० सं० प्राण्याचे प्राण हरण करावा करि-
तां नियुक्त जो यमाचा दूत तो; २, उय, भयंकर जो
शिपाई, प्यादा, इ० त्यास आरोपानें स० .

यमद्वितीया, स्त्री० सं० कार्तिक शकद्वितीया जी-
स भाउबीज स० ती .

यमन, पु० कल्याणरागातील एक भेद आहे यास
यमन कल्याणही स० .

यमनविलावर, पु० विलावररागांत एक भेद आ-
हें .

यमनीविलावर, पु० यमनविलावर .

यमपाश, पु० सं० कालपाश .

यमयातना, स्त्री० सं० पापीजनास जें यमलोकीं
नरकवासादि दुःख भोगावें लागतें ती; २, ला०
मोठें काहीं सासरवास इ० जें दुःख भोगावें लाग-
तें त्यासही स० .

यमरूप, यमरूपी, ३लि० काळरूपी .

यमस्वरूप, यमस्वरूपी, ३लि० काळरूपी .

यमल, ३लि० सं० जावळा .

यमलोक, पु० सं० जें थें पातकीजन मरणोत्तर पा-
पानुसार यातना भोगायास जातात तो; यम-
लोकाची वादधरणें स० मरणें; किं० मरणोन्मु-
ख होणें .

यमुना, स्त्री० सं० एक महानदी आहे .

यमुनी, स्त्री० अंगभूवरवसवायाचा कृष्णवर्ण रव-
डा आहे जावर सोनेरी अक्षरें करितात ती .

यव, पु० सं० एक धान्य आहे जास सातू स० तो; २, तदा-
कार मनुष्याचे हाताचे बोटावर रेखांकित चिन्ह अस-
ते तो.

यवन, पु० सं० म्लेच्छ.

यवनी, ३ लिं० यवन संबंधी भाषा, वेष, इ० तो.

यज्ञ, न० सं० कीर्ति; २, हातीं धरलेले काम यथास्थि-
तपणें तडीस जात असाचें अशी जी कोणे कास दे-
वातु कूलता असत्ये तें; ३, हा वीर आहे पण याला य-
ज्ञ नाही संपून जेथें जातो तेथें पराभूत होऊन येतो;
३, जाती आपण सेवा केली किं० जास हवर्तमान सा-
वकारी, इ० कांहीं व्यवहार केला असतो त्याणें त्याचे
योगानें आपलें कांहीं हित झालें असें मानून सन्मा-
जाचा शब्द बोलल्यानें आपल्यास आनंदजनक जो
उत्कर्ष विशेष मिळतो तें; ३, तुझी याचें किती बरें क-
रा परंतु हा तुझ्यास यज्ञ देणार नाही भांडून जाईल;
४, कांहीं एक दुर्घटकर्म आपले हातून सिद्धीस गलें-
असतां जो उत्कर्ष प्राप्त होतो तें; ३, याला चहुत बेंपा-
नीं औषधें दिलीं परंतु गोसांख्याचे हातास यज्ञ आ-
लें; यज्ञाला भास येणें स० कांहीं एक व्यवहार किं०
गाय, खेस, मूल. इ० परार्थ त्याणें यथास्थितपणें
नांरोन जाचे परतीं असतें त्यास ते तें फल याच या जो
गेद होस येणें.

यज्ञस्वी, ३ लिं० सं० युद्धादिकांचा गाणीं जय होऊन जा-
स यज्ञ आलें आहे तो किं० दुष्कर कर्म जाचे हातून
तडीस जाऊन जास यज्ञ मिळत असतें असा जो पु-
ण्यवान् असतो तो; २, जाचे संबंधानें संबंधकर्त्या
चें उत्तरोत्तर कल्याण होत असतें असा जो भ्रत्य, सा-
सी, अन्न, मणी, धनी, गुरु, द्रव्य, इ० तो.

यष्टि, स्त्री० सं० काठी

यष्टिका, स्त्री० सं० यष्टि.

यक्ष, पु० सं० उपदेव विशेष एक जाति आहे.

यक्षिणी, स्त्री० सं० मंत्र साध्य एक रेवता आहे.

यज्ञ, पु० सं० अग्नि होव्यानें करा याचें असें एक मोठें
वेदोक्त कर्म आहे; २, ला० ईश्वर परा यज्ञाचें कर्म त्या
सही स० याचे समास यज्ञमंडप, यज्ञशाळा, यज्ञ-
कुंड, इ० होतात.

यज्ञवृक्ष, पु० सं० समिदादिद्वारा यज्ञोपयो गीजे वि-
पळ, उंबर, पळस, इ० वृक्ष ते प्र०

यज्ञशाला, यज्ञशाळा, स्त्री० सं० होमशाळा.

यज्ञोपवीत, न० सं० ब्राह्मणादिक सुज झाल्यापा-
सून निरंतर जें सूत्र कंठीत धारण करीत असता-
त तें.

याकुती, स्त्री० भांगेचा रांधा करून एक मादक द्र-
व्य करीत असतात ती.

याकूत, न० माणीक.

याग, पु० सं० यज्ञ.

याचक, पु० धान्य द्रव्य, इ० भिक्षायांस आलेला जो
कोणी भिक्षुक, गोंसामी, इ० तो.

याचकवृत्ति, स्त्री० सं० भिक्षुकी.

याचणें, सं० मागणें परंतु जापाशीं मागायाचें त्या-
सहीपक्षां कर्मता येत्ये.

याचन, न० सं० मागण्याचा जो व्यापार तें.

याचना, स्त्री० सं० प्रार्थनापूर्वक विनयानें मागणा-
चा व्यापार ती.

याचित, ३ लिं० सं० जाविषयीं याचना केली तो परा-
र्थ; २, जापाशीं याचना केली तो मनुष्य तो.

यात्रां, स्त्री० सं० याचना.
यात्रक, पु० सं० दुसऱ्या यजमानाचें यज्ञादिकर्मकर-
णाराजो उपाध्याय ऋत्विज. इ० ना.
याजन, न० सं० उपाध्याय ऋत्विज यांचें जें यजमान
संबंधानें होमादिकर्मनें.
याजुष, पु० सं० यजुःशाखी, १, ३लि० यजुर्वेदसंबंधी-
जो संभादितो.
यात्रा, स्त्री० यात्राशब्दाचा अपभ्रंश.
यात, स्त्री० ब्राह्मण, क्षत्रिय, इ० जीजात ती; २, ३लि०
संगतजोकाळ इ० तो.
यातना, स्त्री० सं० सारिअ, नरक, गर्भवास, इ० संबंधी
भोगाचें लागवें जें तीव्रदुःख ती.
यातायात, स्त्री० जाणें, येणें, इ० रूप क्लेशप्रदजी अने-
कप्रकारची खरपट ती.
याती, स्त्री० सं० यातप्रथमार्थी.
यात्रकरू, पु० यात्रेकरी.
यात्रा, स्त्री० देवतादर्शन, तीर्थस्नान, इ० पुण्यकर्माचा
उद्देशानें निघून त्याच्या स्थलीं जाऊन तेथें करावया-
च्याजो क्षीर, तीर्थस्नान, देवदर्शन, ब्राह्मणभोजन, इ०
विधितो सर्वकरावा इतकें जें कर्मती; २, यात्रेकरूज-
नाचाजो समुदाय ती; ३, कोणेक देवांतरी किं० प्रा-
मांतरी जाऊन कांहीं काम न होतां येणें इतकाजो कु-
कट व्यापार जाचें फळ तेथें जाऊन आला इतकेंच हो-
तें त्यास १, ३, ३० जा कामाचे उद्देशानें मुंबईस गेलें
होतें तें काम कांहीं झालें नाहीं उगीच यात्रामात्र प-
डली; ४, जना; ५, आज त्या देवाची यात्रा आहे स-
पून सारीं दुकानें विकडें गेलीं; ५, सं० देशांतरास,
किं० प्रामांतरास जें गमन ती.

यात्रेकरी, पु० तीर्थादि यात्रेचा उद्देशानें जो बाहेर निघा-
ला तो घरीं येई तो पर्यंत; अनेक बचनीपक्षां नमुस-
कीं प्र० होतो.
यात्रेकरू, पु० यात्रेकरी.
यात्रातथ्य, न० सं० वर्तमान इ० दिकांचा जो वास्तविक
खरेपणा तें.
याद, स्त्री० १, हिं० स्मरण; २, वर याद अशीं अक्षरें
लिहून अनेक मनुष्यादि पदार्थांचा क्रमानें स्मरणा-
र्थ लिहितात जो लेख ती, किं० तसें जाबर लिहितात
तो कागद इ० ती.
यादगारी, स्त्री० ७, हिं० प्रा० यादप्रथमार्थी.
यादगिरी, स्त्री० हिं० यादगारी.
याददास्त, स्त्री० हिं० गाणान् लोकांपाशीं धूपद, ख्या-
ल, इ० कांचाजो थोडा बहुत भरणे असतो तीस १.
यादवान, न० जन्मकालीन मिथिबारादि जा कागदा-
वर लिहिलें असतें तो कागद तें.
यान, न० सं० जाजवर, किं० जांतघरून जातात अ-
से जें अन्न, पालखी, गाडी, गलबत, इ० तें; जलया-
न, नरयान, इ० स०; २, गमन.
याम, पु० सं० प्रहर.
यामार्थ, न० सं० नारपरतें नित्य एक अर्धाप्रहरपर्यंत
दुर्मुहूर्त पडत असतो तें.
याची, पु० कोणेक स्थलीं चिरकाल रहायाः नवे कां-
हीं कालानें स्थलांतरीं जाणाराजो तो त्या पूर्वीचा
स्थलीचा.
पार, पु० मित्र; २, धंगड मुख्यार्थी.
पारदा, पारदी, ३लि० ओझापाझाचे उषयोगी ल-
हानसहान जें घोडें तो; २, ला० त्याच्या समुदायांत

अप्रगण्य नहेत सरासरी त्यासमुदायाचे भरती-
चे उपयोगी असेजे गोण, मनुष्य, बैल, इ० त्यांस
स०

यारी, स्त्री० परस्परं चाजो अत्यंत सख्यभाव नी-
यावत्, अ० सं० यच्च यावत्, उ० आज गावांतील याव-
त् मनुष्य कथेला गेले आहे; २, जोपर्यंत; उ० त्यां-
नी आमची यावत् मैत्री आहे तावत् काम करून
घ्यावे, यावत् नदी लागे तावत् तुझ्यास पावावयास
येईन; २, जितका; उ० तुझी पुण्यास जास० याव-
त् स्वरुण तुझ्यास अपेक्षित असेल तावत् मिळेल,
यावत्काल, यावत्संख्याक इ० स०

यावत्तावत्, अ० सं० विदोषसांगायाजोगे नहे नि-
तक्यास नितके होई असें कांहीं एक असणें, बोलणें,
इ० वि०; उ० आमचे घरीं दुभते यंदा यावत् तावत्
आहे; २, बीजगणितामध्ये अस्पष्टसंख्येचा जो अं-
क त्यासही, संज्ञा ठेविली असत्ये; उ० यावत्तावत्
रूपें

यावनाल, पु० सं० जोधळा

यावनी, ३ लिं० सं० यवनी

याज्ञिक, पु० सं० विवाह, मुंज, व्रतोयापन, देवप्रतिष्ठा,
इ० कर्मांचें अनुष्ठान चालवायास जाणतो जो ब्राह्म-
ण तो

याज्ञिकी, स्त्री० सं० याज्ञिकाचें जें कर्म ती; २, ३ लिं०
याज्ञिकसंबंधी जो संप्रदायादि तो

युक्त, ३ लिं० जो जाशीं युक्त तो तद्युक्त, नैलयुक्त, जलयु-
क्त इ० स०

युक्त, ३ लिं० जाचा जाशीं योग झाला आहे तो तेणेशीं,
विंतायुक्त शर्करायुक्त इ० स० प्र०; २, लोकव्यवहार

आणि शास्त्रव्यवहार यांस अनुगुण अतएव त्य
त्या स्थलीं चांगला दिसा याजोगाजो कांहीं एक अ-
र्थ तो; उ० गरीबांचा समाचार घ्यावा हे थोरांस युक्त
च आहे; ३, स्त्री० युक्तीचा अपभ्रंश

युक्तयुक्त, न० सं० प्रंधारिकांनील विचारणीय व
रावाईट अंशातें

युक्ति, स्त्री० कोणेक कार्यजा प्रकारें केले असतां सि-
द्ध होतें आणि चांगले लोकर, इ० विवक्षितानुरूप
होतें असा जो करण्याचा प्रकार त्यातें समजाया-
जोगी कोणेकाचे अंगी बुद्धि असत्ये ती; उ० याचे
अंगांत काम करण्याची युक्ति चांगली आहे; २,
कोणेक कार्य करण्यास पळाचा, आणि बुद्धीचा, अ-
से दोन प्रयोग करावे लागतात त्यांत जो बुद्धीचा
प्रयोग ती; उ० पायांतील कांटा काढणें हे बळाचें
काम नहे यास युक्ति पाहिजे; ३, शब्दादिरूपजे कां-
हीं अर्थ त्यांचे स्वभाव, शक्ति, संयोग, वियोगादि ज-
न्यगुण, इ० जाणून त्या अर्थांची जा प्रकारें विवक्षि-
तकार्यावर योजना केली असतां तें कार्य विवक्षिता-
नुरूप सिद्ध होतें असा जो सूक्ष्म बुद्धीनें बसवायाचा
तो योजना प्रकार ती; उ० घड्याळ करायची युक्ति
मला समजली; कोणेक गोष्ट कोणेकाचे युक्तीस ये-
णें स० युक्त अशी वाढणें; कांहीं एक युक्ति युक्तीनें क-
रणें, घेणे, इ० स्थलीं त्वरा दांडगाई न करितां सोईनें
करणें; युक्तीचा स० जा मध्ये युक्ति आहे असें भाष-
ण, कृति, इ० तो; युक्तीचे वाढनें स० युक्तीचे मार्गांनें क-
रणें, इ० कांचें वि०

युक्तिमान्, युक्तिवान्, ३ लिं० अनेक युक्ती जाण-
तो तो

युक्तिवता, अ० को० युक्तीचा वाटेने .
 युक्त्या, अ० युक्तीने; २, ३लिं० शत्रुपराजयादिरूप
 स्वकार्याची युक्ति जाणणारा जो तो .
 युग, न० सं० कृत, वेता, दापर, आणि कलि, हे जे चार का
 लविभाग ते प्र०, किं० चार मिळून एक तें; युगधर्म,
 युगमाहात्म्य, इ० स० जाणावे; २, इय; कर्णयुग, व-
 स्त्रयुग, इ० स० जाणावे; ३, जो खड .
 युगादि, पु० कृतायुगाचे प्रारंभ दिवस जे प्रतिवर्षी ये-
 तात ते प्र० .
 युगुल, न० इय .
 युगूत, स्त्री० युक्तीचा अपभ्रंश .
 युग्म, न० सं० इय; २, स्त्रीपुरुषरूपजें मिथुन तें .
 युत, ३लिं० सं० युक्त प्रथमार्थी .
 युद्ध, न० सं० झूज; वायुद्ध, इंद्रयुद्ध, बाहुयुद्ध, इ० स०
 युद्धकंडू, स्त्री० सं० वीरपुरुषांचे बाहुस युद्धाचा उ-
 कंठेनें जी कंडू ति सदृश व्यथा होत्ये ती .
 युद्धवीर, पु० सं० युद्धाविषयी जो वीर तो .
 युवति, युवती, स्त्री० सं० तरुणी .
 युवराज, पु० सं० राजा राज्यपदी असतांच आप-
 ल्या हातारखालीं सर्व राज्याचा कारभार करावा
 आणि आपले पाठीमागे सुरक्ष्य राज्यपदी बसावे
 म्हणून जो पुत्रादिक अधिकारी केला असतो तो .
 युवराजा, पु० युवराजाचा अपभ्रंश .
 युवराज्य, न० यौवराज्याचा अपभ्रंश .
 युवा, पु० सं० तरुण; २, साठासंबत्सरांतील नववा-
 जो संबत्सर तो .
 युष्मद्, सं० तुम्हां; तुमचें ग्रह, तें युष्मद्ग्रह, युष्मत्पुत्र,
 युष्मद्देश, इ० स० प्र० .

युष्मादिक, तुम्हांदुसऱ्यास लावून बोलावे अं-
 परोधिक बोलावे असा कांहीं डोल असतां प्र०; ए-
 थें क्रियापदाचें रूप तृतीयपुरुषवत् होतें; उ० आ-
 तां शौर्याचा गोष्टी सांगतां पण ते दिवशीं चोर आ-
 ले ते ह्यां युष्मादिकच पळाले .
 यू, अ० कुठ्यास बलाबलाचा शब्द आहे .
 यूका, स्त्री० सं० ऊ .
 यूथ, पु० सं० समुदाय, प्रायः पत्रहपक्षी एतद्वृत्ति .
 येऊन जाऊन, अ० वरकड कांहीं नाहीं काय तें एवढें-
 च असा अर्थ विवक्षित असतां याचा प्र० करितात;
 उ० वरकड सारी डोलत संपली आतां येऊन जाऊन
 वतन राहिलें आहे तेवढें विका झू० झालें; तू येऊन
 जाऊन मारशील आणि काय करणार आहेस;
 कोणे करतीलें नेहमी न असतां कधीं विधीं यावे जा-
 वे अशा प्रकारें असण्याचें वि०; उ० मी येथें नेह-
 मी राहणार नाहीं येऊन जाऊन असेन .
 येक, ३लिं० एक शब्दाचा अपभ्रंश; एक शब्दपूर्वक
 समासादि होऊन जेशब्द व्यवहारांत प्रसिद्ध आहेत
 ते एक शब्दापुढें लिहिले आहेत ते प्रा० येक शब्द
 पूर्वकही कोणी उच्चारितात; जसें एकंदर, एकमेक,
 एकीचेकी, एकुणात, एकत्र तद्वत् सर्व एथें जाणावे .
 येडका, पु० एडका; या प्रकारेंच जे एकारादिक शब्द
 एकाराचे क्रमांत जितके लिहिले आहेत तितके
 प्रा० येकारादिक उच्चारितात; जसें येथें, येथला ये-
 वदा, इ० .
 येजा, स्त्री० कोणेक स्थलास जावें; आणि पुनः मापा-
 रें घावें, अंशी जी खरपद ती .
 येणी, स्त्री० दुसऱ्याकडून यावयाची जी गंजाफांची

तलफ ती.

येणें, विवक्षित अवधीपासून आपल्याकडील असा मामलेला जो प्रदेवा त्याप्रति कोणेकानें गतिद्वारां प्राप्त होणें; ३० पुण्याहून घरीं येत्येस मपीं त्यास भेटलों; २, वक्त्याचा जो संबोध त्याणें अधिष्ठित झालेला, किं० अधिष्ठित होणारा जो प्रदेशा तिकडे त्या वक्त्यानें गमन करणें; ३० अरे नाच्या जा रामाजीपंतास सणावे मी तुझां कडे येतो कोठें जाऊं नका; तुझीं पुण्यास जात असलां तर मी येतो; ३, कोणेका कालांश, देशांश, किं० अनुक्रमें करून स्थितजो ग्रंथ, व्यवहार, इ० त्याचा कोणेक अंश त्याणें गतिविशिष्ट जो कोणी त्याची आपल्यापर्यंत गति झाल्यामुळे त्यास प्राप्त होणें; ३० दोन घटकांजर चांगला बारा लागतातर बंदर आलें असतें; ज्येष्ठमास आला आतां गलबतांतून जाण्याची सोय नाही; या तिहीं लक्षणांचा तात्पर्य किं० येणें, आणि जाणें, या दाहों धातूचा गति विशिष्ट होणें असा अर्थ परंतु प्राप्य अधिकरणाचे प्राप्तीस जेव्हां प्राधान्य विवक्षित आहे तेव्हां येणें याचा प्र० आणि जेव्हां अधिष्ठित अधिकरणाशीं जो वियोग त्यास प्राधान्य विवक्षित आहे तेव्हां जाणें याचा प्र० अशी व्यवस्था आहे; ४, कोणेक विद्या, कला, इ० बुद्धीनें धरलें जाणें; ३० याला लिहिणें येतें पण परणें येत नाही; ५, राग, लोभ, इत्या, ज्वर, स्वरूप, फल, पुष्प, पान, लोणा, वाळवी, इ० याणीं अंतःकरण, शरीर, रक्ष, भूमि, इ० जीं आपलाळीं उत्पत्यधिकरणें त्यांचा गयीं उत्पन्न होणें; ६, काहीं एक प्रमेय

वस्तू

वस्तू कोणेक परिमाणाशीं तुल्य भरणें; ३० ही अंगही तोळा भर वजन येईल, तो गांभ एथून चारकोस येईल; ७, काहीं एक कृतीनें निमित्त जो आकार विशिष्ट भिंत, इ० पदार्थ त्याणें चांगला वांकडा, इ० आकार वैशिष्ट्यें करून सिद्ध होणें; ३० हे पागोटे चांगले आले नाहीं अणखी बांध; ८, अवस्थादिरूप जो कोणेक धर्म त्यातें कोणेकानें पावणें, किं० तो अवस्थादिरूप धर्म कोणेका प्रति प्राप्त होणें; ३० घर अगदीं मोडकळीस आलें आहे; तूं शिबी दिल्लीस तर तो कोधास येईल; तां, आयास, आबयास, एतत्प्रत्ययांत सर्वधातु पुढें याचा योग होतो तेव्हां तत्तद्भावार्थ कर्तृशक्तीनें करायास किं० व्यडायास शक्य होणें असा अर्थ; ३० ते धनीपडले त्याशीं उचरकरतां येत नाहीं; प्रसंग पाहून बोलोच यास येईल; त, इत, एतत्प्रत्ययांत जे सर्वधातु त्यां पुढें याचा योग झाला असता त्या त्या धात्वार्थांचे काहीं काळ सतत असणें अशा अर्थांचें खोतन होतें; ३० बडील वर्तत आले त्या प्रमाणें आह्मीं करीत आलों; प्रवासाद्यर्थ कोणी निघाला असता त्याचें जें जाणें त्या अर्था; मंगलाद्यर्थ येणें याचा प्रयोग करितात; ३० आतां आह्मीं येतो कृपा असोचारी; ९, न० दुसऱ्याकडे आपलें पावयाचें असतें जें ऋणादि तें.

येणें जाणें, न० कोणेक स्थळीं कोणेकाचा याचें जावें असा असतो जो राबता तें; ३० श्रीमंताकडे त्यांचें येणें जाणें आहे; तुझीं आमचे कडलें येणें जाणें अगदीं सोडले हें काय; २, येणें देणें;

३०

उ० येथें आमचें येणें जाणें होतें तें उकळायास आ-
लों होतो .

येणें प्रमाणें, अ० एणें प्रमाणें .

येतां जातां, अ० सर्वदा अनेकवार; उ० तो येतां जातां
बायकोस शिष्या देतो .

येतां जाता, पु० मार्गातुरोधास्तव विवक्षितस्थलीं
प्राप्तहोणाराजो कोणी वाटसरू, इ० तो; उ० मार्गा-
वरचा आंबा हा येत्याजांत्याचा त्याजवर घण्याची
सत्ता चालत नाही .

येतापाया, पु० द्रव्यादि शोहोंकडून येऊन एकत्रजमून
समृद्धि होत असावी अशाविषयी अनुकूल असतो
जोकाळ तो .

येतेकरी, ३लिं० रा० विद्या, कळा, इ० अनायासानें लोक
रजास पाठ येते तो .

येरझार, येरझार, स्त्री० कोणेक स्थलीं कांहीं का-
र्येंदृशानें जी रवेपती: तद्विषयी आलस्य, अनादर,
इ० असतां प्र०; उ० दहाबेळ गेलों पण गांठ पडत
नाहीं आतां माझानें येरझार करवत नाहीत .

येरधार, स्त्री० येरझार .

येरू, ३लिं० घं० पूर्ववाक्याचा ठायीं जाचा नामनिर्देश
केला असतो त्याचा परामर्शकर्तव्य असतां या स-
र्वनामानें करितात, याचा प्र० प्रथमांतच आढळतो,
उ० सीतासुणे लक्ष्मणा धांव, येरूसुणे राक्षसी
माव .

येवाजाचा, पु० येणें जाणें .

येश, न० यश शब्दाचा अपभ्रंश .

येशवंत, ३लिं० यशस्वी;

योग, पु० कोणेक पदार्थ पदार्थांतराशीं लागला अ-

सतां त्यांचा परस्परें होतो जो संबंध तो; उ० लोहां-
स कैरिसाचा योग झाला असतां सुवर्ण होतें; सुंदी-
स शर्करेचा योग झाला असतां समधात होतें; २
कोणेक अर्थाचा कोणेक अर्थाशीं सामीप्यसंबं-
धादिरूपजो संबंध तो; उ० तो चांगला होता पण
त्या दुष्टाचा योगानें नासला; ३, कार्यमात्र होण्या-
स निमित्त भूतजो ईश्वर संकल्पजो जीवांस कार्या
वरून अनुमित होतो तो; उ० विला नहाण यावें
आणि तिचा दादला मरावा असा कांहीं योग होता;
हा अर्थ घेतु नच कालयोग, देवयोग, प्रारब्धयोग,
इ० स०; ४, कोणेक कार्य सिद्ध्यर्थ कोणेक वस्तू-
ची तत्कार्यसाधक व्यापारीं जी योजना तो; उ०
आमचा धूवर एरंडेलाचा योग प्रदास्त आहे; ५, प्रा-
णवायूचा निरोधानें अंतःकरणाची एकाग्रता क-
रावी असा एक शास्त्रोक्त ईश्वरप्राप्तीचा उपाय आ-
हे तो; योगसाधन, योगमार्ग, इ० स०; ६, ईश्वर
प्राप्त्यादिकार्येविषयी उपायभूतजें भक्त्यादिक
त्यास सू० भक्तियोग, कर्मयोग, ज्ञानयोग, इ० स०;
७, पंचांगाचे अवयव विष्कंभादिकजे सत्तावीस
ते प्र० .

योगनिद्रा, स्त्री० ईश्वराची जी निद्रावस्था ती .

योगमाया, स्त्री० ईश्वराची जी मायारूप शक्ति ती

योगराजगुगुलु, पु० एकरसायन आहे .

योगराजगुगुलु, पु० योगराजगुगुलु

योगरूढ, ३लिं० प्रकृतिप्रत्ययाचा, कि० इतर अनेक

पदांचा परस्परयोग होऊन सिद्ध झाला होत्सतां त्या
अवयवार्थानुरोधानें सामान्यार्थी रूढ नसून अर्थ
विशेषीमात्र लोकांत रूढ असतो असा जो शब्द तो;

जसे अंगरखा या शब्दापासून अंग राखले जाते जेणेकरून या व्युत्पत्तीने अंग रक्षणोपयुक्त पदार्थमात्राचा बोधवातो हा शब्द योगरूढ आहे म्हणून वस्त्रविशेषाचा मात्र बोध होतो.

योगशास्त्र, न० सं० जा मध्ये प्राणायामादिद्वारा अंतःकरणाचे एकाग्रतेचा उपाय सांगितला आहे, असें सहा शास्त्रांतील एक शास्त्र आहे.

योगक्षेम, न० पु० सं० अन्नाद्यादनादिद्वारा आपले प्रपंचाचा जो निर्वाह तोते; उ० आजपर्यंत त्या सत्पुरुषाचा आश्रय होता तेणेकरून योगक्षेम चराच होत होता आतां कठीण.

योगिनी, स्त्री० सं० देवता विशेष आहे.

योगी, पु० प्राणनिरोधादिद्वारा योगजाला सिद्ध झाला आहे तो.

योग्य, ३ लि० उचित; उ० पालखीजी आहे ही श्रीमंतास योग्य; यास्त्रीस हानवरा योग्य आहे; २, विद्यादिद्वारा प्रतिष्ठित, सभ्य, असा जो मनुष्य तो; उ० या गावांत चार ब्राह्मण योग्य आहेत, चार अयोग्य ही आहेत; ३, सजातीय पदार्थ मनुष्यामध्ये तत्तद्गुणवैशिष्ट्येकरून इतर सजातीय पदार्थापेक्षां जो प्रशंसाईतो; उ० अवघ्या मंडळीत बापूजीबाबांचे अक्षर योग्य आहे.

योजक, ३ लि० कांही एकाची योजना करणारा जो तो.

योजयूक, स्त्री० योजना.

योजणे, कोणेक अर्थात कोणेक अधिकारपद, किं० शत्रुपराजयादिरूपकाम, इ० कांवर नेमणे; उ० त्या मामलतीवर रामाजीपंतांस योजले; त्याजकडे तगाददारजरचांगला कणक्या योजालतरपे-

क्याचा

क्याचा उगावा होईल; २, कोणेकपदार्थ कोणेक पदार्थाशी संबंध करणे परंतु जे पदार्थ परस्पर संबंध होऊनच विवक्षित कार्योपकारक होतात त्याचा तो संबंधवाच्य असतां प्र०; उ० रथाशी घोडे योजले; धनुष्याशी बाण योजला; ३, कोणेक गोष्ट अशी अशी या या प्रकारे करावी; इ० रूपें संकल्पणे; उ० आम्ही काम योजले तेजर सिद्ध झाले तर तुम्हासही कांहीं प्राप्त होईल; ४, कोणेक अर्थ कोणेक कार्यावर किं० कोणेक अधिकारपद, इ० कांवर नेमावा अशा प्रकारे अंतःकरणाने धरणे; उ० तुम्हीवर योजला होतात त्याचे रासकूट मिळत नाही; ५, आवेनासा, किं० रुचेनासा झालेला जो कांही शब्द किं० अर्थ तो चित्ताचे एकाग्र करून मनांत आणणे.

योजन, न० सं० चारकोशरूपजे अर्धप्रमाणने.

योजना, स्त्री० सं० योजण्याचा जो व्यापार ती.

योजित, ३ लि० सं० योजिला तो.

योद्धा, पु० सं० युद्ध करण्याविषयी जो समर्थ तो.

योनि, स्त्री० सं० स्त्रीव्यक्तीचे जे उपस्थती; २, ला०

त्यात्या जातीमध्ये उत्पन्न होणे, वास करणे; इ०

विषयी विवक्षित जी ती जाति ती; उ० चवव्यां

शीलक्षयोनि भोगाव्यातेकां नरदेहाची प्राप्ति होत्ये;

३, तत्त्वपदार्थांचे जे समवायिकारण ती; उ० मेघ

हा धूमयोनि आहे; ४, जगाचे निमित्तकारण जे

ईश्वरकाल, इ० त्यासही स्त्र०; उ० ईश्वरहाजगद्योनि

होय.

योनिबंध, पु० विवाहद्वारा जो परस्पर संबंध तो.

योगिक, ३ लि० सं० प्रकृतिप्रत्यय, किं० इतर अनेक

अर्थ

अर्थवंतशब्द यांचा परस्पर योग होऊन अवयव शक्त्यनुरोधानें अर्थ व्हावयाजोगा सिद्ध झालेला जो विशिष्टशब्द तो.

योनसंबंध, पु० सं० योनिद्वारकजो परस्परांच्या संबंधतो.

यौवन, न० सं० तारुण्य.

यौवराज्य, न० सं० युवराजाचा जो अधिकार, किं० कर्म.

र, करणें याचा योगी प्र०; अ० रडणें या अर्थी संकेता-
नें ह्म०

रंक, पु० लोकानीं मानायास कारणभूतजें धन, विद्या, पराक्रम, इ० कृतमहत्त्व तें जापार्शी नाहीं अनएव केवळ तुच्छ हलका जो पुरुषादिक तो; उ० साधुपुरुषास राजा आणि रंक बरोबर दिसतात.

रकटा, पु० रा० आगवळ.

रकटें, न० जुनें फाटके जें कांबळें तें.

रक्त, न० रक्तशब्दाचा अपभ्रंश, प्रथमार्थी प्र०

रक्तओढ, स्त्री० रक्तओढ.

रक्तम, स्त्री० यावत्संख्याकद्रव्यावर एकदां देणें, पेणें, ठेवणें, इ० व्यापार विवक्षित असतो तावत्संख्याकजेतें रुपये, इ० द्रव्य ती एक; २, हिशोब, इ० करायासाठीं लिहितानजो अंक राखिती; कोणे-कानें रक्तमेस येणें ह्म० जेर येणें, किं० डबघाईस येणें; उ० तो इतका उद्दाम घोडा होता पण त्याचा बुकत्यांचे हानीं जातांच रोनदिवसांत रक्तमेस आला: अहो हे तुमचें घर रक्तमेस आलें आहे आतां

तां मोडून नवें बांधलें पाहिजे.

रक्तमाला, पु० कांहीं एक कारणार्थ अनेक रक्तमाला कागदावर मांडिल्या असतात तो कागद, प्रायः राजकीय व्यवहारीं प्र०

रक्तमी, ३ लिं० जाविपयीं एकवेळ नेम तरला असतो त्यांत वारंवार अधिक उणें व्हावयाचें नाहीं आणि त्या अधिकाच्याकडून एकाएकी निघावयाचें ही नाहीं असें जें शेत, चाकरी, इ० किं० तत्संबंधी धारा, इ० किं० तें कळ, चाकर, इ० अधिकारी तो-
रक्ताना, पु० लिहावयाचे कागदास उभ्यामोडी पाडून जे अनेक विभाग पाडितात ते प्र०

रक्त, न० सं० शरीरांत एक द्रवरूप धातु आहे जी-चा रंग तांबडा असतो तें; रक्ताचा जो स्वावतो रक्त-स्वाव. इ० स० होतात; २, ३ लिं० रंगानें रंगलेला जो पदार्थ तो; ३, अनुरक्त; ४, तांबडा.

रक्तओढ, स्त्री० हगतांना रक्तपडनें अशी जी हगवण लागते ती.

रक्तचंदन, पु० एक वृक्ष आहे.

रक्तचंदनी, ३ लिं० रक्तचंदन संबंधी जो पदार्थ तो.

रक्तप्रमेह, न० रक्तप्रमेह.

रक्तपिनी, स्त्री० एक कुष्ठरोग आहे.

रक्तपित्या, ३ लिं० रक्तपिनी रोग झाला आहे जा-सतो.

रक्तप्रमेह, पु० शिश्रुद्वारानें रक्तस्त्रवतें असा एक प्रमेहांत भेद आहे.

रक्तवाळू, पु० रा० एक रोग आहे.

रक्तबीज, पु० टेंकणास ह्म०

रक्तबोंबाळ, ३ लिं० कापणें, फुटणें, इ० कारणा-
मुळे

मुळें आंतून रक्त निघून कांहीं त्याला बरबटले आहे कांहीं खाली गळतें आहे अशा अवस्थेंत पावलाजो हस्तपादाद्यवयव तो; २, पु० को० त्या अवयवाची जी ती तशी अवस्था तो; ३० हाताचा रक्त बोंबाळ झाला.

रक्तबोळ, पु० औषधोपयोगी एका दृक्षाचा चीक भाहे तो.

रक्तमोक्षण, न० सं० शरीरांतील रोगांश बाहेर पडावा म्हणून जळू लावणें, फांसण्या, शिराच्छेद, इ० द्वाराजें कांहीं रक्ताचें निष्कासन करितात तें.

रक्तरोडा, रक्तरोहिडा, पु० एक झाड आहे.

रक्तवान, पु० शाई विकून उपजीविका करितो तो; २, श्रीमंत लोकां केंपरीं पानें, द्रोण, आणि शाई, यांचे कामावर जो ठेविला असतो तो.

रक्तवानी, स्त्री० रक्तवानाचें जें कर्म ती.

रक्तसांड, स्त्री० को० रक्तमोक्षण.

रक्तांबर, ३ लि० रा० रक्तानें भरल्यामुळें लाल झालाजो शरीरावयव स्वें, भूमि, इ० तो.

रक्तावणें, रक्ताळणें.

रक्ताळणें, पौतगळू, जरब, इ० आंतून रक्तखवे अशा द्रव्ये पारवणें.

रक्ताक्षी, पु० साठां संवत्सरांतील अद्वाबन्नाचा संवत्सर तो.

रक्तिमा, पु० सं० लालपणा.

रक्त्याबोळ, पु० रक्तबोळ.

रखडणें, रा० कांहीं एक कार्याचे उद्देशानें जी प्रवृत्त झाल्या त्याणें तें कार्य थडपणें न होई आणि आपलीही कटक न होई असें झाल्यामुळें काहीं काळ

त्या

त्या कार्याबालीं कंगळा येई अशी प्रीपत्ति भोगत असणें; २, कोणेकानें दुखण्यांत स्वितपत पडणें.

रखमंडळ, न० रा० चांगल्ये चांगल्यावर राखउडविल्यामुळें होत्येजी त्याजाग्याची घाण तें.

रखरख, स्त्री० कांहीं एक रोगादिविकृतीनें जी कोणाएकास खारवा कटाचा जोमी पोरंत आण होत्ये ती.

रखरखणें, रखरखीनें युक्त होणें.

रखरखाट, पुं० ग्रामादिस्थलावर असतो रखरखीतपणा तो; २, प्रोद्यंत अतिशयित होत्ये जी रखरख तो; पड, हो. धा० प्र०.

रखरखीत, ३ लि० दृक्षांची छाया; ओळें तृणादि, पाणी, इ० कृतजो थंडावा, आणि स्निग्धपणांतो; जेथें नाहीं असें जें देशग्रामादि स्थल तो, कि० आर्द्रांश स्निग्धांशजामध्यें नाहीं असें जें रुक्ष अन्नादिभक्ष्य तो.

रखवाली, स्त्री० कोणेक अर्थ कोणी नेईल, खाईल, कि० जाईल, इ० नक्कावें म्हणून त्याचें रक्षण करण्याचें जें काम ती.

रखा, स्त्री० गोवरी, लाकूड, इ० जळलें असतां होतें जें भस्म ती.

रग, स्त्री० मनुष्यादिकांचा बलादिकृतजो ताटा ती; २, रोग, विकृति, इ० कांची उत्तरोत्तर चढव्याना अशी जी बलावस्था ती; प्रा० मोड, उत्तर, धा० प्र०; ३० यागळ्याचें रक्तकाढतां रग मोडली; ३, हात, पाय, पाठ, इ० शरीरावयवांस जी एकसारखी कळ लागत्ये ती.

रग

ग, पु० चक्षुरि शिवाते मात्र आणले जातान असेजे
नीलज, पीतज, शकज, इ० पदार्थनिष्ठ गुण तेम
वस्त्र, चित्र, इ० पदार्थरंगी बायाळाठी विवक्षितजो
हिंगूळ, पेवडी, नीळ, सफेता, इ० पदार्थती, किं०
तीही करून सिद्ध केलेजे दृश्य तो; २, गान, कीर्तन,
तमाशा, भाषण, इ० कांचा लोकांची अंतःकरणे
रमायाजोगा पडतो जो शोभाविशेष तो; ३० आज
चे गाण्यास रंग चांगळा आला; ४, मनुष्य, वृक्ष,
वाग, शेत, इ० पदार्थ, किं० संसारव्यवहार, इ० गो
ष्ट, इ० कांची मध्ये परिपूर्ण शोभायंत्ये अशी जी
दशा तो; ३० युगतासा संसार रंगास आला तो
बायको मेळी; हा वाग चांगली मेहनत झाली तर
होनवर्षांनी रंगास येईल; ५, कोणेक गोष्ट के
ली असता शोभायाजोगा प्रसंगातु रूप त्या गो
ष्टीचा येतो जो समय तो; ३० दाल जोडीची गो
ष्ट सहजांत निघाली आहे, जर तू दाल जोडी मा
गशील तर पहा, मागण्याचा रंग आहे; ६, को
णेक परोक्ष गोष्ट, इ० कांची कांही एक चिन्हाव
रून एथे पूर्वी असुक गोष्ट झाली असावी, किं०
असुक स्थली असुक गोष्ट एखां होत असावी,
किं० उद्यां प्रा० असुक गोष्ट खावी, इ० रूप, किं०
हाचोर असावा, इ० रूप मनात येत्येजी संभाव्य
ता तो; ३० आज गर्मी होत्ये तेव्हा पाऊस पडेल
सा रंग दिसतो; हे पोर पार खोड्या करतें आ
हे आता मारत्या कप्याचे रंगास आले असें चार
तें; ७, बरेपणा, साईरपणा, हितावहपणा, इ०
पद्यकारचे किं० कवितेच्या असाव्या वर्तमान, व्य
वहार, इ० गोष्टीचे स्वभाव ध्यानास येतें ते ते म
कार

कार प्र०, ३० कां आज तुमचे परचा कसा काय
रंग आहे; एखा तुम्ही चल्या मग तेथे जसा रंग
दिसेल तसें करता येईल; ८, शिमगा, विवाह,
इ० कांचे अंगत्वे एकमेकांचे अंगावर रंगांचे पा
णी टाकावे असा करितात जो समारंभ तो; ९,
गजीफांतील जे राजते आपल्या आपल्या पाना
रुद्धा प्र०, ९०, खेळायाचे सोंगव्यांत जी चार
चतुष्टये असतात ती प्र०, रंग साई होणे, किं० रं
ग हांणे ह० पक्ष्यारंगाना चारी सोंगव्या आ
पले पुढील पदावर येऊन बसणे; ११, सोदेगिरी,
मत्तपणा, इ० दिसायाजोग्या मनस्वी जाचेष्टा
ती; ह० भंगकरी रंग अफूकरी चाळा, तंबाखू बा
पडा भोळा; १२, सं० नृत्य, नाटक, मद्ययुद्ध, इ०
पहायासाठी करितात जी सभा तो; कोणेका
ने रंगांत येणे, ह० कोणेक विषय स्वरवाचे ठा
यी मग्न होऊन इतर विषयांकडे भान न राही अ
शा अवस्थेत पावणे; रंगाची मोटा बांधणे, ह०
विवादिकांमध्ये ईषन्मात्र आपला जय झाला
असतां आपण रवी दुसऱ्याचे अधिक पराजयार्थ
प्रवृत्त न होतां तितक्यांत आटोपून घेणे; रा० या
च अर्थी रंगाचा मोटा बांधून घेत असा अनेक
वचनान्त निषेध गर्भित ही प्र० होतो; ३० त्याणे
मीचुकलो ह्मटले झाले आतां काय रंगाचामो
टा बांधावयाचा आहेत.

रंगड, स्त्री० चंगळ.

रंगडणे, कोणेक पदार्थ दोहोपदार्थांचे दाटीत सां
पडवून, किं० वर भार घालून विषयी उत करणे;
२, रपटणे, ३० याणे पंचमीस लाडू रंगडले;

भलत्याचेंच पागोटें रगडलेंनी चालला.

रगडपट्टी. स्त्री० चंगळपट्टी; १, रगडमल्लाचेंजेंक-
र्मती; ३० नीट विचार करून अर्थलिहीत जा उ-
गीच रगडपट्टी करूनका.

रगडमल्ल, पु० जाचे अंगीं काम करण्याची युक्ति
नाहीं आणि काम कोणत्यारीतीनें केले अस-
तां नीट नेट के होईल, इ० विचार न करितां केव-
ळ आंगबळानें काम करण्याचा स्वभाव जाचा
त्यासह; ३० बारीक काम असेल तें यास सां-
गूनका हा आपला रगडमल्ल आहे नासून रा-
कील; २, जाचे आंगीं सुरेखपणा, नाजुकप-
णा, नाहीं आणि सामान्यरीतीपेक्षां आका-
रानें मोठा असा जो दागिना, पात्र, वस्त्र, भाकर,
इ० पदार्थ त्यासह.

रगडमल्ली, स्त्री० रगडमल्लपणा.

रगडा, पु० संकुचितस्थलामध्यें अनेक मनुष्यादि
जमले असतां होत्येजी अतिशयित दाटीनो; २,
करणाचे, कि० करायास पाहिजे जो अवका-
श त्याचे अल्पत्वा मुळे संसारादिसंबंधी कामा-
ची होत्येजी दाटी, जिचे ग्वालीं करणारा थकून
जातो तो; ३० सारे कामाचा रगडा एकावरच
पडतो त्याणें काय करावें; आज कामाचा रग-
डा आहे आसला यावयाला फावणार ना-
हीं.

रगडाव, पु० गंजिफा खेळण्याचा एक प्रकार
आहे.

रगडून, अ० कडकाऊन; ३० रगडून पाऊस पडेल ते-
हो गर्मी मोडेल; रगडून दोन जाब साल करावेस.

काम

काम होईल; २, तगडून; ३० रगडून जेव चाल-
याचें आहे; रगडून बांध नाहींतर रुटेल.

रगडया, ३ लिं० रपय्या.

रंगडया, स्त्री० नाना प्रकारचे रंग त्या, अनेक वच-
नीं प्र०.

रंगण, न० भोंवरा खेळाचा करितां मंडलाकार रेषे-
नें आहत जो प्रदेश करितात तें; रंगणात येणें
ह्म० कोणे कातें उद्देशून त्याचे परोक्ष निंदा, क-
ज्जा, इ० करणारा जो कोणी त्याणें प्रसिद्धपणें तें
निंदादिकरायास त्याचे समक्ष येणें; ३० पाठीमा-
गें बडबडून फळ काय अवसान असलेंतर अ-
सारंगणांत ये मग पाहीन.

रंगणें, वस्त्रादिक विवक्षित रंगांनं विशिष्ट होणें;
२, गान, ईश्वरभक्ति, इ० कांची गोडीलागून त-
दितर कोणताच विषय रुचूनये असा जो सुख
संस्कार अंतःकरणवर होतो तद्दिशिष्ट अंतः
करणानें कि० त्या मनुष्यादिकानें होणें.

रगत, न० रक्त.

रगतओढ, स्त्री० रक्तओढ.

रगदार, ३ लिं० रगेला

रंगदार, ३ लिं० जाचे आंगीं रंगध्वांगला आहेतो
पुण्यादि पदार्थ; २, रंगेला.

रंगदेवता, स्त्री० गाणें, कीर्तन, पुराण, भाषण, इ०
कांस जिचा प्रसादानें रंग येतो अशी एक रंगा-
भिमानिनी देवता मानितात ती.

रंगपंचमी, स्त्री० फाल्गुन वद्य पंचमी.

रंगबाजी, स्त्री० रंगडाव.

रंगमहाल, पु० नाना प्रकारचे विलास करायाक
रितां

रितां आरसे, चित्रे, इ० कांतीं सुशोभितजीश्रीमं-
तलोक जागा करितात तो .
रंगमूर्ति, स्त्री० सं० कीर्तन, गायन, इ० कांस रंग ये-
ण्यास कारणभूतजेसभ्य रसिकजन त्यांसस्तुती
नें ह्म .
रंगलूट, स्त्री० गंजी फांचे डावांत सर्वांची पाने एक
रंगाचींच पडलीं असतां तो हुकूम फुकट जातो
आणि पाने सर्वांनीं लुटून घ्यावीं असा एक प्र-
कार आहे ती .
रंगविणें, कोणा एकाचे तोंडावर चारवविणें .
रंगाडा, पु० रगडा; २, चरक रस काढायाचा .
रंगामेजी, स्त्री० दिवाणखाना, इ० स्थलांस ना-
ना प्रकारचे रंगानीं चित्रे, वेलबूट, काटून शोभा-
र्थ चितरण्याचा जो संस्कार ती .
रंगारी, पु० वस्त्रे रंगवून उपजीविका करितात अ-
शी एक जाति आहे .
रंगी, ३ लिं० रंगेला जो मनुष्य तो .
रंगीत, ३ लिं० कुसंबा, हिंगूळ, इ० रंगानें रंगविले-
ला जो वस्त्र, काष्ठ, इ० पदार्थ तो .
रंगीन, रंगील, ३ लिं० दे० रंगेला .
रंगीला, ३ लिं० रंगीन
रंगेल, ३ लिं० जाचे आंगां रंग बहुत असा जो मनुष्य,
अश्व, इ० तो .
रंगेल, रंगेला, ३ लिं० गाणें, तमाशा, स्तकचंदना-
दि विषयांचा उपभोग, थडा, मस्करी, या विषयांच-
वर जाची फार रुचि असा जो आनंदी, रसिक,
मनुष्य तो .
रंगेली, ३ लिं० रंगेला .

रग्या, ३ लिं० रगेळ .
रघत, न० दे० रगत .
रघतरोडा, पु० रक्तरोडा .
रचणी, स्त्री० दे० रचण्याचा जो व्यापार ती .
रचणें, दगड, विटा, किं० वाक्यें, पदे, पदार्थ, इ० जे
अवयवभूत पदार्थ ते एकावर एक, एकापुढें ए-
क, इ० विवक्षित प्रकारें परस्पर संबद्ध करून भिं-
त, गंज, श्लोक, मसलत, इ० अवयवभूत पदा-
र्थ निर्माणें; २, विवक्षानुरूप आकार होई, अ-
सें दगड, भांडीं, इ० पदार्थ एकावर एक एकावर
एक मांडणें .
रचना, स्त्री० भिंत, गंज, श्लोक, इ० किं० तदवयव
जे दगड, पदे इ० त्यांचा रचण्याचा जो व्यापार,
किं० प्रकार ती; ३० मी पदे योजलीं आहेत आ-
तां श्लोकाची रचना मात्र करायाची आहे; अने-
कपदांची एकापुढें एक एकापुढें एक अशी रचना
केली असतां श्लोक होतो; या किल्याची रचना
चांगली आहे; २, अवयवरचून सिद्ध होतो जो अ-
वयवी ती; ३० भिंत, ह्म० एक रचना विशेष आहे .
रचित, ३ लिं० रचलेला जो तो .
रज, न० सं० धूळ; २, पुष्पसंबंधी जो पराग तें; ३, स्त्रि-
यांचें रुतुसंबंधीजें रुधिर तें; ४, रजोगुण .
रज, पु० रचणादि धानूचा जो केवळ बारीक कण-
तो; रजाचा गजरणें, ह्म० पोषण पालनादिकें
करून कोण एकास लहानाचा मोठा करणें .
रजई, स्त्री० वस्त्राचे पोटी कापूस घालून शिंचून
निजनेस मदीं पांथरायास जें पांथरुण करिता-
त ती

रजक, पु० परीट.

रजक, ३लि० भाषणादिद्वारा दुसऱ्याचें अंतःकरण रजवितो तो; याचें समास मनोरंजक, सभारंजक जनरंजक, इ० जाणावे.

रंजक, स्त्री० बंदूक, तोफ, इ० पेटवायाकरितां त्याचा कान्यावर घालितात जी दारूती; २, फटाका तोटा, बाण, इ० कांमध्ये जी दारवेची वातकरून भरित असतात ती; रंजक पिणेंसु० तोफ, इ० कांचा कान्यावरची मात्र दारू जळून बार नहोतां राहणें, रंजक उडणें, झडणें, इ० स्थलीं चकमक झडणें.

रजकण, पु० सं० धूल, पराग, इ० कांचा जो बारीक कण तो.

रंजकदाणी, स्त्री० रंजकेची दारू टेंवायाचेंजे आकारविशेषाचें पात्र असनें ती.

रंजणें, कोणेक वाच्यादिविषय गोड लागल्यामुळें अंतःकरण स्वरूप होतानें उद्देगादिदुःखें विसरून त्या विषयावर लागून राहणें पक्षीं तादृश अंतःकरण विशिष्ट मनुष्यादिकांस ही कर्तृत्व होतें.

रजत, न० सं० रुपें प्रथमार्थी.

रंजन, न० भाग, सभाषित, इ० विषय संबित असतां उद्देगादिदुःखाचा विसर पडून अंतःकरणास होत्येजी स्वरूपता तें; मनोरंजन, सभारंजन, इ० सं०.

रजनी, स्त्री० सं० रात्रि.

रजपूत, पु० एक हिंदुलोकांत हिंदुस्थानांत जाति आहे.

रजब, पु० ३ हिं० यवनी महिन्यांतील सातवा

मास तो.

रजस्वला, स्त्री० सं० ऋतुमतीजी स्त्रीती.

रजा, स्त्री० ७ हिं० कांहीं एक कार्याविषयीं जें वण एकाचें अनुमत ती; २, चाकरास चाकरीव न कांहीं काल किं अगदी देतात जो निरोप ती; ३, कोणी कोणास आपल्याजबळून इतरजजाण्यास देतात जो निरोप ती.

रजावंतीनें, अ० कोणाएकाचा अंतःकरणाचार तोषानें; उ० त्याचें रजावंतीनें हें वस्तुमी आणिलें.

रंजित, ३लि० सं० अनुरंजित.

रंजीस, ३लि० उल्पाइ मनोरथ याचा भंग झाल्यामुळें शिन्न झाला जो मनुष्यादिनी; कोणेकानें रंजीस येणेंसु० मव्यास येणें; उ० यादुखण्यानें मला रंजीस आणलें; हें किडबीड लिहिणें यानें तरमी रंजीस आलोंबा.

रजोगुण, पु० सत्त्वादिक्जे प्रकृतीचे तीन गुण आहेत त्यांतील एक जो गुण जाचे योगानें विषयादि प्रीति, काम, इ० उत्पन्न होतात तो.

रजोगुणी, ३लि० जामध्ये रजोगुण बहुत आहेत तो.

रजोदर्शन, न० सं० ऋतुदर्शन.

रज्जब, पु० हिं० रजब.

रज्ज, स्त्री० सं० दोरी.

रज्जणें, जाकामास विशेष खेपा, इ० प्रयत्न नको हें मनांत असतां तें थें फटाका याबयाजोग्या तादृश प्रयत्नानें युक्त होणें.

रटमट, अ० भात, इ० कानें सशब्द शिजणें, वाजणें

इ० वि० रटमटहोणें, करणें, स्म० भान, इ० कानें
 शिजतानां रटमटवाजणें
 रटमटणें, भान, इ० कानें शिजत्येसमयीं रटमट
 असं वाजणें
 रटरट, अ० रटमट
 रटरटणें, रटमटणें
 रटाला, ३ लिं० लड्डुदांडगाजो मनुष्य, किं० सूत, व-
 स्त्र, भाकर, दागीना, इ० पदार्थ तो
 रट्ट, पु० मनुष्यादिकांचा दाट जमलेला जो समुदाय
 तो; २, जाडजी भाकर तीस निदेंनें स्म०
 रट्टा, पु० मुष्टि, इ० कांचा जो दट्टोला तो; २, रटाला
 जो पदार्थ त्यास स्म०; ३, कामाचा रगाडा तो; ४,
 मनुष्यादिकांचा जो सुसांडा तो
 रड, स्त्री० कांहीकाल सतत रडत असावें अशी जी
 पोर इ० कांस अवस्था होत्ये ती; घे, लाग, इ० धा० यो-
 गी प्र०; २, शोक, दुःख, इ० संबर्धाजा गोष्टी ती;
 उ० मला अन्न नाही, वस्त्र नाही, साखू गांजत्ये, अ-
 शी रड दिवस भरही लोकां पाशीं सांगत फिरत्ये; ३,
 कोणेक गोष्टीचे धडगतीचे प्रतिपक्षीचा जो भाव
 ती; उ० यंदा पावसाची रडच दिसत्ये; रडगाणें, स्म०
 रडसांगणें; कोणेकानें रडीस येणें, स्म० कोणेक
 कामांत अतित्रासल्यामुळे, किं० थकल्यामुळे, किं०
 विरडीस आल्यामुळे, आतां रडेल असं वाटायाजो
 ग्या दशेस येणें
 रडका, ३ लिं० निरंतर रडण्याचा स्वभावजाचा तो
 मुलगा, इ० किं० कोण एक कार्याविषयीं जाला उ-
 त्साह नाही, निरंतर रडगात असावें अशा स्वभावा-
 चा जो मनुष्य, किं० तसा त्याचा कारभार, बोलणें,

इ० तो; २, रडत्येसमयींचे सारखेजें मुख, ती
 मुदा, तो शब्द, भाषण, इ० तो
 रंडका, पु० विधुर
 रंडकी, स्त्री० विधवा स्त्रीस निदेंनें किं० दुर्बलत्व प-
 णन प्रसंगी स्म०
 रंडकीमुंडकी, स्त्री० दे० केवळ निराश्रित अतएव
 दुर्बलजी विधवा ती
 रंडकुंडा, ३ लिं० रडण्याचे पूर्वदशेस आल्यामुळे
 आतां रडेल अशी जाची मुरवशी दिसों लागली
 तो; किं० त्याचें तें तसें तोंड तो
 रडकुंडीस, अ० येणें, किं० परतणें, यांचा योगी
 प्र०; कांहीं कामांत अतित्रासल्यामुळे, किं० कां-
 हीं दुःख सोसवेनासें झाल्यामुळे आतां रडूं ला-
 गावें अशा दशेते पावणें
 रडगाणें, न० रड द्वितीयार्थी
 रंडगोलक, पु० विधवेचा ठायीं जारापासून उत्प-
 ति होऊन एक जाति झाली आहे तो
 रडणें, शारीर व्यथा शोक, हर्ष, प्रेम, इ० कांचे यो-
 गें अंतःकरण शिथिल झाल्यामुळे बाष्पोद्गम
 होऊन मुखविकास व्हावा, कंठोत्तून ध्वनि निघा-
 वा अशी जी क्रिया होत्ये तद्विशिष्ट कोणेकानें
 होणें; २, कोणेक गोष्टीविषयीं रडगाणें; ३,
 कोणेकानें उद्देष्टून शोक करणें; उ० सीतुस्त्रा-
 ला कशाला शब्द लावूं आपले कर्मास रडतां;
 स्म० सदां मरे त्याला कोण रडे; ४, कोणेक व्य-
 वहार दुर्दशारूप परिणामास पावणें; उ० चा-
 रदिवस मामलत होती तीही रडली, आतां ला-
 गले षीक मागायाला; ५, उद्योगाची निष्क-

लता वर्णनीय असतां कांहीं एक व्यापार करणे या अर्थी निदने प्र० करितात; उ० आजपर्यंत मामलत रडत होती तेव्हां काय आह्लाळा दिलें तें आतां देणार; तुझी काम कराल रडाल. वाडक आहे; ६, कोणेक कर्माचा परिणाम अनिष्ट झाल्यामुळे खेदविशिष्ट होऊन राहणें; उ० तूं लोकर जाह्मणून तुला सांगतो तूं जात नाहीस मगर उशील; या अर्थी रडत जाणें, बसणें, येणें, असे प्र० होतात; रडतराडत घोंडयावर बसविणें स० जास जाका माविषयी उत्साह नाही आणि नाहीं नाहीं सणतो त्यास त्याका माविषयी प्रार्थनादिकें करून दुसऱ्यानें प्रवृत्त करणें.

रडत खडत, अ० करणारास जें उत्साहादि असावें आणि कार्यामध्ये जी त्वरा, समृद्धपणा इ० असावें त्याचा चून मंदपणें सरासरी कांहीं एक काम होणें, करणें, चालणें, इ० वि०

रडतरडत, अ० रडत खडत.

रडतलक्ष्मी, स्त्री० सर्वकाल जास उत्साह नाही आणि रडगण्याचा स्वभाव जाचा असा जो पुरुषादिक त्यास कि० रडकें जें पोर, इ० त्यास स०

रडतोड्या, ३लि० सर्वकाल रडगण्याचा स्वभाव जाचा तो; कि० रडतोच आहे काय अशी जाची मुद्दा दिसत्ये तो.

रडवा, ३लि० रडका; रा० रडवा परतणें स० रडे आल्यामुळे मुरवशी पालटे अशा अवस्थेत कोणेकानें पावणें.

रंडा, स्त्री० सं० रंडकी.

रडारड, स्त्री० कोणी मेळा, गेळा, इ० कारणानें मो-

ठें दुःख झाले असतां अनेकानीं रडूं लागवें असा जो व्यापार चालतो ती.

रडारोई, स्त्री० रा० शोकादिकानें अतिशयित डणें, ऊर बडवून घेणें, इ० रूपजो आकांत ती रडिवणें, कोणेकानें कोणेकास दुःख देऊन रडस आणणें; उ० मला या कामानें दोन वर्षे रडिलें तेव्हां एकदां शोबवास गेलें.

रड्डी, स्त्री० रा० रड्डी; रडीस येणें स० रड्डीस येणें रंडी, स्त्री० वेत्रया, कसबीण, दासी, इ० रूपजो सामान्य बनिता ती; २, दे० गंजीफांतील जी नादती; ३, रड्डी.

रंडीखोर, ३लि० दे० रडीवाल.

रंडीबाज, ३लि० वेत्रया, इ० रंडीचें व्यसन जास हे तो.

रंडीबाजी, स्त्री० रंडीबाजाचें कर्म ती.

रंडीवाल, रडीवाल, ३लि० रड्डीरवाण्याचा कि० रड्डीस येण्याचा स्वभाव जाचा तो.

रडूं, न० रडे

रडूंरडूं, अ० करणें याचा योगी प्र० कोणेका कामाविशीं कोणेकास प्रवर्तवीत असतां त्याणें अत्साहामुळे अनेक प्रकारची रडगणें.

रडे, न० शोक, भय, दुःख, प्रेम, हर्ष, इ० कारणानें अंतःकरण शिथिल होऊन बाष्पोद्गम. मुरविकास, कंठध्वनि, इ० श्वावयाजो गाजो विका विशेष होतो तें.

रड्डी, स्त्री० दे० खेळामध्ये जो लबाडीनें खोटे खेळण्याचा प्रकार ती; रवाणें, घेणें, या धातूंचा योग होतो; रड्डीस येणें स० आपल्यावर डावला

गल्यामुळे चिरडीस यणे.

रडीखोर, रडीवाल. ३लिं० रंडीवाल.

रड्या, ३लिं० सर्वकाल रडण्याचा स्वभाव जाचा
तो; २, ला० केवळ मंद चालणारा राहाट्या बेल.
इ० त्यास ल०

रण, पु० सं० युद्ध; रणवीर, रणधीर, रणशूर, रणगं-
भीर, रणबाघ, रणतूर्य, रणभूमि, रणांगण, इ०
समासकाणाचे; रणमुमणे ल० पूर्वाज्या ठिकाणी
रण झाले होते त्या ठिकाणी पिशाचादिकांचा श-
ब्द होत असणे.

रणकंदळ, न० रा० परस्पर आवेशाने जें पराकाष्ठे-
चें युद्ध ते; २, ला० जांत हाणा मारी, अरेतुरे, होत्ये
असे जें पराकाष्ठेचें कज्जा, भांडण, इ० ने.

रणखांब, पु० युद्ध करायाचें असतां उभयसेनेचा
मध्ये मर्यादाथजो स्तंभ पुरितात तो.

रणंग, स्त्री० फोड येतात आणि आग होत्ये असा
एक रोग आहे ती.

रणगाडा, पु० ओझे वहायाचे उपयोगी जो मोठा गा-
डा तो; २, रा० बेल, घोडे, यानीं ओढायाचा जो तो-
फेचा गाडा असतो तो.

रणतुंबळ, न० तुमुलजें युद्धते; २, ३लिं० अतिश-
यित जें भांडण, मारामार, कज्जा, इ० त्यास ल०

रणनक्षत्र, पु० जो बाहेर चालला असतां पुढें होला-
रानीं बाघें वाजवीत असावें आणि पागोट्याचे
समळे रुढले असावेत, इ० डोल बाळगणारां जो
शिपाई तो.

रणधीट, ३लिं० युद्धांत जास भय वाढत नाही अ-
सा जो शूर, मनुष्यादि तो.

रणरण, स्त्री० मध्यान्हादिस मयीं सूर्याचे उन्हा-
चे संतप्ततेचा होतो जो अतिशय जेणें करून बा-
हेर पहायासही कठीण पडते ती; रणरण करणे
ल० मध्यान्ह समय, ऊन, निखारे, जरबि शिष्ट
शरीर, इ० कानीं स्पर्शन, दर्शनादिकरण्यास अश-
क्य पडायाजोगी अति संतप्तता पावणे.

रणरणें, मध्यान्हादिस मयीं उन्हाची उष्णता
अतिशय दरोतें पावणे; उ० ग्रीष्मर्तु कागतांच-
रण रणूलागले; २, ऊन, निखारे, इ० कानीं अ-
तिशयित संतप्त होणे; उ० सुळीत निखारे रणर-
णतात.

रणरणीत, ३लिं० अतिशयित संतप्त जें शरीर,
निखारे, ऊन, इ० तो.

रणबाघ, न० रणांत वीरांस जाचा नादानें उन्हा-
ह प्राप्त होतो अशीं जीं शंख, दुंदुभि, इ० बाघें तीं
प्र०

रणशिंग, न० वाजबायाचें जें पितळेचें शिंगासा-
रिखें बाघ असते ते.

रणस्तंभ, पु० रणखांब.

रणाग, पु० रणंग.

रत, ३लिं० सं० जा विषयावर जाची प्रीति तो त्या
विषयी; उ० विषयरत, स्त्रीरत, कामरत, कर्मर-
त, इ० समासकाणाचे; २, न० मेधुन.

रतणें, रमणें प्रथम तृतीयार्थी; उ० विन्तवृत्ति रतळी
हरिपायीं.

रतन, न० रत्नाचा अपभ्रंश.

रतनजोत, स्त्री० डोळ्यांत घालायाचे उपयोगी
औषध आहे.

रतनपाररबी, पु० रत्नपाररबी.

रतनबाव, स्त्री० रा० लहानजें पाटाचें पाणीं बाहात असतें तें शिंपायां करितां सांचवून ठेवाया सार्हीं जीहवदासाररबी खळी करितात ती.

रतल, पु० रत्तल

रताळी, स्त्री० रताळ्याची जीवेल ती.

रताळुं, रताळें, न० एक भक्षणोपयोगी मूळ आहे तें.

रति, स्त्री० कांहीं एक विषयाचा ठायीं प्रीतिपूर्वक जीआसकिती; २, मधुन; ३, कामदेवाची जी स्त्री ती; ४, अरंगाररसाचा जो स्थायी भाव होतो ती रती, स्त्री० पुं० मोत्यें, हिरे, इ० वजन करण्याचें एक वजन आहे, जा चार गुंजाभार तीन भरतात; २, देवदशा.

रतीब, पु० उकाडातृतीयार्थी; २, खुराक.

रत्तल, पु० सुतीं छतीस रुपयेभारजें वजन तो.

रत्न, न० हिरा, माणीक, मोतीं, इ० तें; रत्नपरीक्षा, रत्नशाला, इ० स०; २, समुद्रमथनापासून उत्पन्न झालेजे चंद्र, अमृत, लक्ष्मी, इ० चतुर्दशपदार्थ ते प्र०; ३, ला० सामान्यरीतीपेक्षां विशेषगुणें करून विशिष्टजो त्यास इतरापेक्षां उत्कृष्टता वर्णनीय असतां आरोपानें स०; उ० हा पोडा एक रत्न आहे; ४, संसार, सभा, इ० अधिकरण जाचे योगानें शोभतें आणि जाचे अभावीं विशोभित दिसतें असा जो मूल, पंडित, दीप, इ० पदार्थ तें; उ० संसारांत मूल हे रत्न आहे.

रत्नरवचित, ३ लिं० हीरकादिक रत्नें अनेक जास जडलीं आहेत असा जो सिंहासनालंकारादि

क तो.

रत्नजडीत, ३ लिं० रत्नरवचित.

रत्नदीप, पु० सं० दीपकार्यं निर्वाहक प्रकाराकजें रत्न तो; पाताळादिलोकीं कथा प्रसिद्ध आहे.

रत्नपाररबी, ३ लिं० रत्नांची पारख आहे जास तो.

रत्नाकर, पु० सं० रामेश्वरापासून आली कडील पश्चिमेचे आंगाचा जो समुद्र तो; २, सामान्य समुद्रा सहीस.

रथ, पु० प्रा० घोड्यानी ओडीत न्यावयाचें चक्रांनीं विशिष्ट असें एक राजादिकांचें वाहन आहे. रथकार, पु० शास्त्रप्रसिद्ध एक हिंदूत जाति आहे.

रथसप्तमी, स्त्री० माघशुद्ध सप्तमी.

रथी, पु० सं० मुख्यस्थानीं रथावर बसलेला असतो जो घोडा तो; २, रथावर बसून एका रथस्थासह वर्तमान एकटा युद्ध करणारा जो वीर तो.

रथोत्सव, पु० सं० वाजतगाजत देवाचारथ मिरवत जावा असा जो उत्सव करितात तो.

रथोत्साह, पु० सं० रथोत्सव.

रद, ३ लिं० रद्द.

रदकर्ज, न० हिं० घेतल्या कर्जाची जी फेडतें; २, मागील रहात आलेलें जें जुने कर्ज त्यास कोणी स.

रदबदल, स्त्री० कोणेकानें स्वेषकार्याविषयीं प्रवृत्त व्हावें, किं० स्वानिष्ठापासून निरुत्त व्हावें एतदर्थ त्यास भीड घालण्याचा जो व्यापार ती.

रदबदली, स्त्री० हिं० रदबदल.

रह, ३लि० तत्तद्यवहारी अनुपयुक्त कोटीत गणनी-
पझालाजो तो; होणें, पडणें, असणें, इ० धा० प्र०; उ०
हीचांगली पोथी मिळाल्या पासून ती पहिली रहप-
डली.

रहा, पु० दे० माती, रोण, इ० कांवाजो गारा तो.

रही, स्त्री० रह झालेलेजे कागद, त्यांचा समुदायती

रंधणें, लांकूड रंध्यानें साफ करणें.

रंधन, न० भात, इ० शिज विण्याचा जो व्यापार तें.

रंधप, न० कों० रांधप.

रंधपी, पु० रांधपी.

रंधवणें, रा० रुधेअसा करणें.

रंधा, पु० सुताराचें लांकूड साफ करायाचें एक आड-
त आहे तो व त्याणें करितात जो लांकूड साफ कर-
ण्याचा संस्कार तो.

रंध्र, न० सं० छिद्र; रंध्रावेषण, रंध्रावेषी. इ० सं०

रप, कण, कन, कर, दिशीं, दे० अनु० नळहाना नें श-
रीरावर मारणें; विखल, इ० कांत पाय, इ० जाणें,
भरणें, इ० कांचें वि०

रपका, पु० दे० धपाग.

रपटणें, दे० रपाटणें.

रपाटखान, पु० सामान्यप्रमाणापेक्षां मोठा अस-
न नाजूक नव्हे असा जो पदार्थ त्यास ल०

रपाटणें, रपटणें प्रथमार्थाचां चून.

रपाटा, पु० चपराकेचा जो मोठा प्रहार तो; २, पिशा-
चवाधा या अर्थाचां चून झपाटा तो; ३, रपाटखा-
न; उ० केवढी थोरली रपाटा भाकर; या अर्थी आ-
रोपानें प्रयोग होत असतां ही पक्षी विशेषणवत्
लिंगकार्यें ही होतात; उ० केवढी रपाटी भाकर.

रपाटून, अ० रगडून.

रफू, स्त्री० पु० वस्त्राचें छिद्रादि बुजव्याकरितां बु-
कीनें रुते भरून संधान करण्याचा एक प्रकार
आहे; २, तेंपोंकरून उल्वन्न होतो जो वस्त्र भागती
तो.

रफूगार, पु० रफूचें कसबकरून उपजीविका क-
रितो तो.

रफेदफे, अ० रफेरफे.

रफूत, पु० कोणक कर्माचा नेहेमी जो व्यासंग तो;
उ० आलीकडे घोड्यावर बसण्याचा माझा रफू-
त मोडला; २, कोणकस्थली कोणकाचा जावें या-
चें असा असतो जो परिपाठ तो.

रबक, न० एक तंतुवाय आहे.

रबकण, रबकन, अ० रपकन.

रबकर, रपदिशीं, अ० रबकण.

रबडगा, पु० अनेक कामाचा जो दबडगा तो.

रबरच, अ० राब होई असें विखल, इ० कांत गम-
नादि प्रसंगीं पाय जाणें, किं० ते पाय जाणें, इ०
क्रियांचें वि०

रबरबाँ, अ० रबरब.

रबरबीत, ३लि० पिंडकरूंगेले असतां होऊन ये-
इतका पातळ झाला जो विखल, पीठ, इ० पदार्थ
तो.

रबाब, न० एक तंतुवाय आहे.

रबिलारवर, पु० ^{हिं०} यवनी महिन्यांतला
चवथा मास

रबिलावल, रबिलोवल, पु० ^{हिं०} यवनी
महिन्यांतला तिसरा महिना.

रबी, स्त्री० हि० पर्जन्यकाळ समाप्त झाल्यानंतर पिकणारे जे हिरल गहू, शाबू, इ० धान्य ती.

रबी, स्त्री० हि० रबी.

रंभा, स्त्री० सं० एक अप्सरा स्वर्गी आहे; २, कंदली-वृक्ष; ३, पु० गवत काढायार्थे एक आऊत आहे.

रमजान, पु० رمضان हि० यवनी महिन्यांतील नववा महिना तो.

रमंथा, न० कांही एक विषयाचा ठायी चित्ताचा रमण्याचा जो व्यापार ते; २, पु० जा स्त्रीचा उपभोक्ता जो पुरुष तो तिचा; ३, राधारमण, सीतारमण, इ०

रमणकडीप, न० सं० एक हीप आहे.

रमणा, पु० भोंवता कांहीं भित, इ० रूप आधारकरून अनेकांस दक्षिणादि द्यावया करितां जें रमणीय स्थल करिता त तो.

रमणी, स्त्री० सं० कांता.

रमणीक, ३ लिं० रमणीयजें स्थल तो.

रमणीय, ३ लिं० दर्शनादिद्वारा जाचे साक्षाकारानें चित्त समाधान पावून जाजवर बसतें असा शोभित जो जागा, मूर्ति, देवालयादिरचना, काव्यादि प्रतिपादित अर्थ, इ० तो.

रमणें, कांही एक विषयाची गोडी लागल्यामुळे तेथें चित्तवृत्तीनें आसक्त होऊन राहणें; ३, पुण्याचे रक्तगंधावर भ्रमर रमतो; २, बागबगीचा; चोंदणें, इ० उपभोग्यजे विषय तदुपभोगद्वारा कोणे कांनें चित्तवृत्तीस विनोद करीत काळ घालविणें; ३, लवकर जा वाटेस रमूनको; ३, कोणे कांनें कोणे कावीं मेथुनार्थ संगत होणें.

रमत रमत, अ० हिं० बाग, बगीचा, चोंदणें, वापु, इ० कांचे

कांचे उपभोगद्वारा कर्मपूक करीत करीत जाणें येणें, चालणें, इ० कांचे वि०; ३, एकदा पुढें कशा-ला जातोस एक मेकाचे सोबतीनें रमत रमत जाऊं.

रमते रमते, अ० हिं० रमत रमत.

रमल, पु० رمل हिं० पंचरशी फांसे करून तद्वारा सुहूर्तादि पाहायाचे एक यवनी शास्त्र आहे तो.

रमली, ३ लिं० हिं० रमल जाणणारा तो; किं० रमल संबंधी फांसे, मत, इ० तो.

रमा, स्त्री० सं० विष्णूची जी स्त्री ती.

रमारम, रमारमी, स्त्री० हिं० परस्पर एकमेकांत वजाकरायार्थी जमा, आणि खर्च; एतद्दूप कोणे कव्यवहार संबंधी जीं दोन प्रकारणें त्यांची बरोबरी ती; ३, यंदांचे व्यवहारांत तोटा नाही, नफा नाही, रमारमी झाली; हिरोब केला असतां आमची बाकी त्याजकडे निघणार नाही, त्याची आमचेकडे निघणार नाही सरासरी रमारमी होईल असें वाटते.

रम्य, ३ लिं० सं० रमणीय.

रयत, स्त्री० हिं० राजा, पाटील, कमाबीसदार, इ० जे भूमीचे धनी त्यांचे भूमीची बसती. कृषि, इ० द्वारा वहिवाद करून त्यांचे सत्तेत राहणा राजा लोक तो त्या राजादिकांची.

रयताचा, पु० रयतपणा; २, को० रयतेथाजों समुदाय तो; ३, त्या राज्यांतील रयताचा सरवी आहे.

रयाळ, पु० एक रुप्याचें नाणें आहे.

रर, अ० करणें याचा योगी प्र०; रकरणें.

रब, स्त्री० एका पाठीमागून दुसरा त्याचे मागून नि-सरा, अशे क्रमानें गमन करणारे मनुष्यादिकांची किं०

किं० उत्पन्न होणाऱ्याची सवत लागलीजी ओळ ती;
२, पु० सं० व्यक्ताव्यक्तजो साधारण शब्द तो; कंठ-
रव, मेयरव, इ० स०

रवका, पु० रा० कांहीं एक रवाळ पदार्थाचा जमले-
ला, किं० तीडून काढलेला जो लहानसा गोळा, तु-
कडा, तो; उ० कलिंगड चांगले असले क्षणजे त्या-
चे रवके तोडतोडून रवाचयास बरे.

रवखोब, पु० रा० घराचे रबीसजा रवाचण्या देताना
त्या प्र०

रवण, न० दे० मुंग्याचा जो समुदाय ते.

रवणें, रेंवणें, रेंवणें या अर्थी.

रवंध, न० सु० गो महिष्यादि दिसा फपशु एकदां स-
रासरी चार्डन गिळलेला चारा पुनः बारीक क-
रायासाठीं मुखांत बाहेर आणून चघळण्याचा
करितात जो व्यापार ते तो.

रवंधणें, रा० रवंधकरणें; २, ला० कोणेक पदार्थ
चघळीत चघळीत पुष्कळ वेळ खात बसणें.

रवंदळणें, रवंदळणें, टवळणें, इ० दारा पाणी,
इ० तळचा मळ बरयेऊन गदूळ होई असें करणें.

रवंदळा, पु० रवंदळण्यासुळे झालीजी पाणी, इ०
कांची दुर्दशा तो.

रवंधें, न० ग० अनेक प्रकारचे उष्टे माष्टे अन्न एकच
काल बलेले जें गो महिष्यादिकांस रवायासाठीं ठे-
विलें असतें ते.

रवरव, स्त्री० दौल्यादिकानें शरीरास, किं० अकल-
कारा, पिंपळी, इ० भक्षित्यासुळे जिद्धेस जो वेदना
विशेष उत्पन्न होतो ती.

रवरवणें, बारीर, किं० तदवयव रवरवीनें युक्त होणें.

रवरवी, स्त्री० रवरव; २, एक ओषधी आहे जी-
चे पुष्प रवाळें असता जिद्धेस रवरव रुद्धे ती.
रवळनाथाचें कूळ, न० रा० जाचे घरीं धान्यादिका-
ची आठचार दिवसांची देखील बेगमी नाही, अ-
सा जो उत्पन्न भक्षी दरिद्री त्यास स०

रवळी, रेंवळी, स्त्री० रेंवळी.

रवा, पु० कणीक, तांदळाचें पीठ, इ० कांतील केव-
ळ बारीक अंश निराळा काढिला असतां जो जा-
डा कणांश राहतो तो; २, गूळ, साकर, कणेरार
तूप, इ० जे तत्संबंधी जो कणांश तो; ३, गुळाची-
देंप, किं० गूळ, साकर, इ० कांचा जो खडा तो; ४,
सोने, रुपें, इ० कांचा जो रज तो; किं० अलंकारादि-
कांस जो डणें, इ० विषयीं उद्दिष्ट जो त्यांचा तुकडातो;
कोणेकानें रवाकाढणें स० तम तें कांतील धातूचा
तुकडा दिव्यार्थ बाहेर काढणें; ५, कुंकुमाद्यर्थ
तासून रंगवितात जें हळकुंड तो; ६, रहा राचे क-
णेकडास, किं० गाडी, इ० संबंधी चाकाचे मारव्या
स सभोवताले उभे मारिले असतात जे लांकडा-
चे तुकडे ते प्र०

रवानगी, स्त्री० हिं० पाठवणी; २, विवक्षित का-
र्थे दिशें करून देणांतरी फोज, किं० राग गोळा, इ०
द्रव्य गलबत, इ० परार्थाचें जें प्रेषण ती.

रवाना, ३लिं० हिं० करणें किं० होणें याचा योगी
प्र० अ०; कागद, इ० पदार्थ, किं० मनुष्यादि स्त्रीभ-
स्थलांतरी जावयाकरितां मार्गस्थ करणें, किं०
त्याणी होणें; रवानाचंद्र, रवानामिती, स० नादि
बशीं कागद रवाना होतो त्या दिवसाचा चंद्र, मि-
ती, असा अर्थ.

रवा स्फुटगी, स्त्री० रोखे, सनदा, चिठ्ठा, ६० जाज-
पर बार करितात तो कागद ती.

रवाळ, ३ लिं० दागोदार जी साकर, गूळ, ६० पदार्थ
तो.

रवि, पु० सं० सूर्य; २, रुई सफून झाड तो.

रविचार, पु० आदिनचार.

रविचारर, पु० सं० आदिनचार.

रवी, स्त्री० दधि सुसळ्याकरितां जें काष्ठाचें बंधक-
रितानती, २, रा० घराचा तुळ्यांवरच इंदकदरिलें
असतां मांडाबळ देगणी होत्ये सफून त्या तुळ्यां-
वर हात होन हात लहान रवां बघण्या देऊन जो उंचीक-
उला भाग वाढवितात ती.

रवेकड, न० रहाद; आक, यां सरवाळा बयाजोगें जें लाकू-
डतें.

रवेस, पु० स्त्री० संसारादिकां विषयीं उच्चमजी रीति
तो ती.

रवीक, ३ लिं० रसिकाचा अपभ्रंश.

रविम, पु० सं० किरण.

रस, पु० जिळें जे जाचें प्रत्यक्ष होतें असा जो भक्ष्या-
दिपदार्थ निष्ठ, रसारटपणा, तिरवटपणा, तुरटप-
णा, मधुरपणा, ३० जो गुण तो; २, जाचा अंतःक-
रणांत संचार होऊं लागला सणजे रति, उत्सा-
ह, कारुण्य, विस्मय, हास्य, भय, कंटाळा, क्रोध,
हे भाव उत्पन्न होतात, असे जें नायक, नायिका,
वीरपुरुष, ३० कांचा हृदयांत अंतःकरण हृत्तीचे
भेदक शृंगारादि भाव होतात ते प्र०; ३, भाष-
णादिव्यवहारामध्ये जी गोडी असत्ये तो; ३० आ-
तां याचा बोलण्यांत अगदी रस नाही; आतां या व्य-
वहा-

हारांत कांहीं रस राहिला नाही; ४, पदार्थाचा ठायीं
जो ब्रवांवा असतो तो; ३० धोव्याचा रस काढून
धांवत्या सलाचावा सणजे बरं होतें; ५, औषधादि
कोणो क पदार्थांत मिसळल्या मुळें त्यांतला कां-
हीं अंदा घेऊन निघतें जें पाणी तो; ६, रूचणीदि
धाव्या जो अग्नि संयोगानें द्रव होतो तो; ७, तेल.
तूप, गूळ, मीठ, ६० जे शास्त्रपरिगणित आहेत
ते प्र०; ८, सं० पारद; ९, गंधक; १०, उदक.

रसकणें, रा० कांहीं एक विषयावर लक्ष्य लागल्या-
मुळें कांहीं एक काल तिकडेच रमणें; ३० त्या मु-
लाला कांहीं खेळणें देऊन अंमळ सारसकी व
आणि तूं जे वून पे.

रसकापूर, पु० एक औषधोपयोगी पदार्थ आहे-
रसद, स्त्री० हिं० गांवचा कमाविसदार, महालक-
री, ३० अधिकारी प्रजांपासून घेऊन सरकारांत
भरितो जें द्रव्य ती, किं० गांव, ३० संबंधीं मामल-
त, ३० अधिकार पत करून तत्संबंधीं पूर्वीचें जें
सरकारांत द्रव्य भरितात ती.

रसद भरणा, पु० मामलतीसंबंधी रसदेचा जो
भरणा तो; २, फौजेचे बरदा स्तीकरितां या-
मांतरादिकां पासून पाठवितात जें धान्य, दारू-
गोळा, ३० सामान ती.

रसदी, ३ लिं० हिं० सरकारांत रसद देऊन पत करू-
न घेतलेला जो गांव, महाल, ३० तो.

रसना, स्त्री० सं० जिद्धा रस जाणायाचा विषय
असतां प्र०.

रसनेंद्रिय, न० सं० रसनारूप जें इंद्रिय तें.

रसबाळ, रसबेळ, रसबेळी, स्त्री० केळीमध्ये
एक

एक जाति आहे, तिथेवि०
 रसबाळ, रसबेळ, न० रसबेळ केंडीचे जे फळ त्या-
 चे वि०
 रसभंग, पु० गानादिसंबंधी श्रोते, इ० कांचे चित्तवृ-
 तीनें गृह्यमाणजो प्रवर्तमान रस असतो त्या-
 चा मध्ये कांहीं विषयांतर प्रसक्ति, इ० कारणा-
 मुळे होतो जो विघात तो.
 रसभरित, ३ लि० रसानें भरलेला जो फळ, भाष-
 ण, इ० तो.
 रसभरू, ३ लि० रसानें भरलेला जो फळादि प-
 दार्थ तो.
 रसभोजन, न० आम्ररस प्रधान जें ब्राह्मणभो-
 जन करितात ते.
 रसरंग, पु० मकरसंक्रातीचे दिवशीं कुंकुमभा-
 णि मूळ हे दोहों पात्रांत भरून ब्राह्मणास देता-
 त तो.
 रसरसणें, निरवार, अग्नि, इ० कानीं प्रवरपणें
 संतप्त असणें, किं० ज्वर, अग्नि, सूर्याचे उन्न,
 यांचे योगानें शरीर, चूल, पाणी, तथा, इ० अ-
 ग्निवत् तापणें; २, शरीराचा ठायीं तारुण्यानें
 भगवस्थेस येणें.
 रसरशीत, ३ लि० रसरमलेला जो शरीर, चूल,
 निरवार, इ० पदार्थ तो.
 रसवडी, स्त्री० एक तोंडीं लावाया करितां मसा-
 ल्याचे रसानें युक्त हरभऱ्याचे पिठाचा बडया
 करितात त्या प्र०
 रसवंती, स्त्री० एक ओषधी आहे; २, भाषणा-
 चा ठायीं जी गोडी तीतें लक्षून वागिंद्रियास स्तु-
 तीनें

तीनें ह्म०
 रसवांगें, न० मसालेदार रसानें युक्त जें शिज-
 वून सगळें वांगें करितात ते.
 रसविक्रय, पु० तेल, तूप, इ० रसांचा जो विक-
 य तो.
 रससिंदूर, पु० एकरसायन आहे.
 रसज्ञ, ३ लि० सं० पदार्थमात्राचा ठायीं जो रस
 त्याचें मर्म जाणणारा जो तो; उ० गाणें च्यां गलें
 असलें तरी रसज्ञाचा चून फुकट जातें; पुष्पाचे
 मकरंदाचा रसज्ञ भ्रमरासारिखा दुसरा कोणी
 नाही.
 रसा, पु० भुरका मारून खावयाजोगा तोंडी लावा-
 या करितां मसालेदार एकरस करीत असतात
 तो.
 रसाणें, न० रा० रसरशीत निरवाऱ्याचा जो समु-
 दाय ते.
 रसातल, रसातळ, न० सप्तपाताळांनी ल ए-
 क आहे; २, कोणेंक व्यचहारादि रसातळास ने-
 णें, जाणें, इ० स्थळीं निःशेष दोईं असा बुडला जा-
 णें; पोट रसातळास जाणें ह्म० श्रुधेनें पाठीशीं ला-
 गणें.
 रसाभास, पु० काव्य, नाटक, भाषण, इ० कांचा
 ठायीं प्रवर्तमान जो श्रेणारादिरस असतो तो पु-
 रता न होना कांहीं विरुद्ध रसाचा अंश संकमभ्रा-
 ला, इ० कारणासुळे होत्ये जी रसाचा दुर्दशा तो.
 रसायण, न० रसायनाचा अपभ्रंश.
 रसायन, न० सं० पारद, गंधक, इ० कांचा राधा, इ०
 करून जें मानादि निर्मितात ते.

रसासणें, रसरसणें -

रसाळ, ३ लि० जामध्ये रसपुष्कळ आहे असा जो फळादि पदार्थांत; २, वरकाजो फणस तो -

रसिक, ३ लि० गान, काव्य, इ० रसावर प्रीति विशेष असून त्यातील मर्मजाणतो तो; २, थंडा मस्करीगोडभाषण, इ० द्वारा दुसऱ्याचे आणि आपल्या अंतःकरणदृष्टीस जा प्रकारें विनोद होई त्या प्रकारें वर्तण्याचा स्वभावजाचा तो

रस्ता, पु० मार्ग -

रस्ता, पु० मोठी जाडजीदोरी तो -

रस्ती, स्त्री० दोरी -

रहदारी, स्त्री० हि० कोणाएकाचा घरी किं० मार्गादिकाचाठायी येण्याजाण्याची जी बहिवाट चालली असत्ये ती; उ० या मार्गानें मध्यरात्रपर्यंत माणसांची रहदारी चालली असत्ये -

रहवर, पु० ग्रं० श्रेष्ठजो रथतो -

रहवास, पु० दे० रफूत; २, रहवास -

रहस्य, न० सं० विचक्षितेतरांस समजूं द्यावयाची नळे, अशी जी गुप्तगोष्टें; उ० तुमचें कांहीं रहस्य बोलापाचें असलेंतर मी पलीकडे जातों; २, परस्यरांच्याजो परमसरस्वभाव तें; उ० तुमचें आमचें रहस्य जिथवर होतें तें तुम्हां आमचें काम करीत होतां आम्हां तुमचें करीत होतों; ३, परस्पर मित्रभावानें मिळून थंडा, मस्करी, बागडणें, बोलणें, इ० रूप आनंदानें जी कीडा, तें, कि० वाक्यादिकांतील जो तात्पर्यज्ञ तें; उ० तुम्हां बोलतां पांतील रहस्य माझे ध्यानांत आलें नाही; ४, कोणाएक कार्य केले असतां त्यापासून विचक्षितानुरूप फळ

वें

वें असा जो तत्कार्याचाठायी योग्यताविशेष असतो तें; निषेध असतांच प्र०; उ० सराफीचे व्यवहारांत आतां कांहीं रहस्य राहिलें नाही; रहस्यांत येणें, स्त्र० मोठ्या आनंदांत येणें -

रहा, स्त्री० कोणेक व्यवहारी वर्तणुकेची जी रीत ती; उ० चवघांची रहाजशी असेल ती प्रमाणें तुम्ही चाला -

रहाट, पु० जाचे परिश्रमणानें कृपादिकांतून जलादि निघतें, कतास पीळपडतो, दोऱ्या वळल्याजातान, इ० अनेक कार्यें होतात अशीं जीं चक्रकार त्या त्या सोईचीं काष्ठादिकांचीं यंत्रें केलीं असतात तीं प्र०

रहाटगाडगें, न० जाळा लोटे बांधलेली माळ लाविली असत्ये असा जो पाणी कारायाचा रहाट तें; २, ला० जामध्ये एकवेळ बरें व्हावें, एकवेळ वाईट व्हावें अशी परंपरा चालली असत्ये असा जो हा जन्म मरणरूप प्रपंच, सावकारी, इ० व्यवहार त्यास स्त्र०

रहाटणें, कोणेक कामांत कोणेकानें बहुत दिवस पडल्यामुळे अभ्यस्त होणें -

रहाटचड, स्त्री० को० बेलरहाट, कि० पाचरहाट, एतत्संबंधीजें प्रकरण जांत कणा, रवे, स्वापेक उ, लोटे, तुंबें, इ० सामग्री लागत्ये ती -

रहाटघणी, न० को० आगरशिंपणें इत्याद्यर्थ रहाटगाडग्यानें काटिलेले जें पाणी तें; उ० या एवढे मोठे आगरास पार असता स्त्राणजे ठीक, रहाटघण्यानें किती स्त्राणू शिंपाल -

रहाटागर, पु० न० को० रहाटघण्यानें च शिंपला जातो

जानो आगर तो नें .

रहादी, स्त्री० अंबे, बाभळी, सरमाड, इ० कांची जी विविड राई असत्ये ती; २, कों० पायरहाट; ३, पूर्वी पासून चालत आलाजो कोणेक गोष्टी विषयी प्रघात ती .

रहाट्या, ३ लिं० कों० रहाट वहायाचे उपयोगी जो योग्या, बेल, इ० तो; २, पु० गोदया, इटीराड, इ० खेळांत उभयपक्षाकडेही खेळत असतो जो गडी तो; ३, ला० दोहों मांडवचा वहाडी तो .

रहाड, स्त्री० कों० राड .

रहाण, न० कों० एखाद्याचे अंगी पिशाच खेळवा यासाठी अनेक देव भक्त्ये मिळून जो वाद्यादिसमारंभ करित असतात तें; घालणें, माजविणें इ० कांचा योगी प्र०; २, ला० कोणी मरू लागला, किं० कोणी मेल्या, इ० निमित्तानें अनेक मनुष्य मिळून रडूं ओरडूं लागल्यामुळे जो एकच घोळ पडतो तें .

रहारास्त, ३ लिं० न्यायानुरूपजें भाषणादिक तो .

रहासाळी, स्त्री० कों० परस्परामध्ये ईर्ष्या मत्सर गति विरुद्धभाव न यावयाजोगी असत्ये जी गोडी ती .

रहित, ३ लिं० जा कोणेक अर्थामध्ये जो अर्थ नाही तो तेणें करून; प्रा० समासी प्र०; ३, दशमी भाजायास जलरहित दुग्ध असाचें; विद्यारहित पुरुष शोभत नाहीः

रहिवास, पु० कोणेक मनुष्यादिकांची जी कोणेक स्थलीं वसति तो; ३, साधुजन भगव-

चरणी रहिवास प्रार्थितात .

रहिवासी, ३ लिं० जो जा स्थलीं वसति करून राहतो तो तथील .

रहू, पु० कों० पेरग्याकरितां भिजवून मोट आणिले लेंजें धान्य तो .

रळी, स्त्री० जापाशीं आपला लडिवाळपणा चालतो त्यापाशीं हें अमुक मला पाहिजेच अमुक मला करून द्या, इ० कोणेक गोष्टी विषयी लडिवाळपणानें धरितात जो आग्रह ती; २, यं० वक्रोक्त्यादिकें करून जी धट्टा ती .

रक्षक, ३ लिं० जो जाचें रक्षण करितो तो त्याचा **रक्षण**, न० कोणेक अर्थाचा नाश, अपहार, इ० दुष्ट परिणाम नहोऊं देतां यथास्थितपणें गही असें करण्याचा जो व्यापार तें, किं० तेणें करून त्या अर्थाची नाशादिदुष्ट परिणाम नहोतां यथास्थितपणें होत्ये जी स्थिति तें; ३, या गमयांजर तूं जा गन वसेनास तर आज पर्यंत द्रोताचें रक्षण केलेस तें फुकट जाईल; तुमचा आश्रयानें आज पर्यंत माझे रक्षण झालें; २, रक्ष्य पदार्थास रक्षण कर्ताजो मनुष्यादि तें; ३, तुझी बाहेर जाऊं लागाल तेव्हां घरास कोणी रक्षण देवा मग जा .

रक्षणीय, ३ लिं० रक्षावयास योग्य जो तो

रक्षणे, रक्षित करणें; रक्षरक्ष होणें, स्व० बाहिवाहि भगवान् अशी अवस्था होणें .

रक्षा, स्त्री० सं० रक्षणप्रथमार्थी; २, गरबी; ३, पक्षी पूजनसमयीं सरीला जीं खूबे वाहून मुळाचे अण्णि बाळंति जीचे गळ्यांत कांधायास ठेवितात तीं प्र०; रक्षाबंधन; रक्षासूत्र, इ० म०; ४, राख .

रक्षित, ३ लि० रक्षण केलें जायें तो.

रक्ष्य, ३ लि० सं० रक्षणीय.

रई, स्त्री० मोहरी स्मृणून जें बीज ती; २, आम्हादि-
कांचे झाडां आजो निविड समुदाय ती.

राऊत, पु० घोडेराऊत.

राऊळ, न० राजाचें किं० देवाचें जें ग्रह तें; २, पु० शू-
द्रांत एक जाति आहे.

राँकट, ३ लि० शरीराचें बळकट आणि नाजूकपणा,
किं० कांहीं एक कार्याविषयी बारीक सुक्ति, इ०
गुण जाचे आंगां नाहीत असा जो तो; २, घात पात
होईल, इ० विचार न करितां अंग धराईनें कोणेक
कामाचा वायीं प्रवर्तण्याच्या स्वभाव जाच्या असा-
जो मनुष्यादितो, किं० त्याचें शरीर तो.

राँकटाई, स्त्री० राँकटपणा.

राख, स्त्री० रखा; २, वस्तुतः सामान्या असतां आ-
पणा एकल्यानें च उपभोगाची स्मृणून कोणेका-
नें बाळगली असत्ये जी वेच्यादिरूप सामान्या
स्त्री ती.

राखडी, स्त्री० एक स्त्रियांचें शिरोभूषण आहे

राखण, स्त्री० न० को० रखाची; २, रक्षण द्विती-
या र्थी; ३, पिशाचासुपद्रवापासून आपल्यास
राखाचें स्मृणून जें ग्रामदुर्गादिकांस प्रतिमासी,
किं० प्रतिवर्षीं नारळ, इ० देतात ती; ४, मनुष्या-
दिकांस जो पिशाचासुपद्रव, किं० श्रेत, इ० कांस
जो मूषकासुपद्रव त्याचा मंत्र, तंत्र, मानता, इ०
उपायानें करितात जो बंदोबस्त ती; लावणें, ला-
गणें. या धातूंचा योगीं प्र०, कोणेक गोष्टीची राख-
ण्याचें ह्म० त्या गोष्टीचा सूत आपणास उप-

द्रव न बाधे असा बंदोबस्त होणें; ३० या रित्त्या-
चे एकदां रूप ये भरले ह्म० चार महिन्यांचा राख-
ण लागली; ५, सुरें, वृक्ष, इ० कांचे रक्षणार्थ नि-
युक्त जो सुराखी, इ० त्यास रक्षण निमित्त जें द्रव्य
द्यावें लागतें ती; ६, जें ग्रहाद्यधिकरण धान्यादि
द्रव्यानें केवळ शून्य असून ये स्मृणून अल्पस्वल्पेन
त्याचा वायीं तें धान्यादि द्रव्य राखितात त्यास ह्म०;
३० सगळे दाणें स्वर्णनका परास राखण स्मृणून
दोन पायली तशीं राखून ठेवा.

राखणदार, पु० श्रेत, ग्रह, इ० कांचे रखाची क-
रितां जो कोणी नियुक्त असतो तो.

राखणमंडळ, न० राखमंडळ.

राखणा, पु० रा० सुराखी; ह्म० राखण्यानें सुरें दा-
कलीं स्मृणून धनी कांहीं टाकीत नाहीं; २, राखण-
दार; ३, एक क्षद्रजंतु आहे.

राखणावळ, स्त्री० रक्षण निमित्त जें सुराखी, इ०
कांस देय ती.

राखणें, रक्षणें; २, क्रमाद्यतुरो धानें जा अर्था-
वर कांहीं क्रिया संस्कारादि होण्याच्या प्रसंग
आला असतो तो अर्थने संस्कारादि न होऊं देतां
तसा चेत साच ठेवणें; ३० कोनाड्याची जा गाते-
बदी राख आणि अवघी भित्त सारीच; तुझा म-
नांत असेल तें सारें बोल, कांहीं राखून को; त्या
रा नांतील गबत यंदा राखलें आहे; मुसलमा-
न लोक जोईचे केंस काडितात आणि दाटीचे रा-
खतात; आज तुज करितां पोळ्या राखून ठेवि-
ल्या आहेत; ३, लांब, आंखूड, मोठा, लहान, इ०
रूप जापदार्थांचा स्थिति त्या स्थितींत कोणेक
पदार्थ

पदार्थ स्थित्यंतर न पावुं देतां ठेवणे; उ० ही भिन्न फा-
रुंद राखलीस पण जागा अडली; काटी इतकी
लांब कराला राखलीस त्या खणांत राहिल कशी;
४, स्त्रीने पुरुषास, कि० पुरुषानें स्त्रियेस, उपभो-
गार्थ स्त्रीयत्वेकरून ठेवणे; हुंडीपत्रामध्ये असु-
कापासून रुपये घेतले या अर्थां राखले एतच्छब्द
पूर्वक त्याचें नाव लिहाचें अशी चाल आहे; त्या
हुंडीमध्ये माझी राखले घेतली होती, इ० स्थलीं
स्त्रीलिंगत्वेकरून ही राखले शब्दाचा व्यचहार
होतो; राखून करणे, बोलणे, इ० स्थलीं बोल-
णे, इ० विषयांचा काहीं अंश शोध राही असें वग-
ळून बोलणे कि० करणे.

राखरांगोळी, स्त्री० दे० देवा, गांव, घर, मनुष्य, शरी-
र, इ० कांची जळून रवाक होई अशी जी अवस्था
होत्येती.

राखमंडळ, न० कां० ररखमंडळ.

राखाडी, स्त्री० पसरलेला कि० एकैठिकाणीं सोच-
ली अशी बहुत जी राखती; २, कां० रखा.

राखाडुळी, स्त्री० को० बायको वाळंत आली क्षण-
जेतिसंरे दिवशीं भूता दिवाधा निरसनार्थ दारीं रा-
खेनें भरून एक मडकें ठेवीत असतात ती.

राखी, स्त्री० श्रावणी पूर्णिमेचे दिवशीं हस्तादिकां-
त जो रेशीम, इ० कांचा दोरा गोंडाला उन बांधिता-
त ती.

राखीपुनव, स्त्री० श्रावणी पूर्णिमा.

राखीपूर्णिमा, स्त्री० राखीपुनव.

राखीपौर्णिमा, स्त्री० राखी पूर्णिमा.

राखील, स्त्री० कां० गु राख्यासजें गुरें, इ० राख-

ण्यानिमित्त द्रव्य दाबें लागतें ती; २, गुरें, शेंत,
इ० राखण्याचें जें काम ती.

राखुंडा, पु० राखेचा जो दीगनो; २, ३ लि० जन्म-
तः बरचा ओठ जाचा विदीर्ण झालेला असतो
असा जो मनुष्यादि तो.

राखुंडी, स्त्री० गोंवरीचा निगारा विझविला अस-
तां जो काळा अंगारा होतो ती; २, गोंवरी निःशेष
जळून होतो जो राखेचा टेंपसा त्यास दांत घांसण्या-
विषयी साधनत्वेकरून विवक्षा असतां कश्चित्
स०; ३, ला० भात, भाकर, भाजी, इ० करपून
काळीं झाळीं असतां त्यांस स०.

राखूळ, स्त्री० राखील प्रथमार्थी.

राखोडा, पु० राखुंडा प्रथमार्थी.

राखोडी, स्त्री० राखुंडी.

राखोळ, स्त्री० राखूळ.

राग, पु० अनेकवर्णा पौर्वापर्यादिक्रमानें एकत्र जु-
ळले असतां जसे अनेक प्रकारचे अनेक उच्च
होतात तद्वत् पडुजादि स्वरांची परस्पर जुळणी
केल्यानें जें गावयास योग्य अनेक रचना विशेष-
होतात ते प्र०; २, क्रोध; रागें भरणें स० कोप-
णें; कोणकाळा रागें भरणें स० क्रोध पूर्वक शि-
ची गाळ, इ० करणें; रागास येणें, भरणें, पेटणें, च-
दणें, स० कोपणें; स० अतिरागा आणि भीकसा-
गा; रागरवाई आपल्यास आणि संतोष रवाई
दुसऱ्यास; ३, मं० अतु राग, प्रकाळेपणा, पिबळे-
पणा, इ० रूपजे रूपाचे भेदक रंग ते प्र०; ३, नुडें
हृदयांत कोहीं काळजी आहे, हें नुडें मुख रागा-
वरून मी जाणलें.

रांग, स्त्री० अनेकपदार्थ एकापुढें एक एकापुढें एक असे लागत गेले असतां होत्येजा ओळती.
 रांगडा, पु० एक देवा आहे तो; २, ३लि० नदेशीय मनुष्य, भाषा, इ० नो.
 रांगणें, मूल, इ० कानीं भूमीस हात गुड घेदेंकून चालणें.

रागमाला, स्त्री० रागमालिका.
 रागमालिका, स्त्री० अनुक्रमानें थोडे थोडे रागांचे अंश घेउन बांधिला असतो जो गीतविशेषनी, २, किंदीदिली ह्य० अनेक रागांचे स्वर नियतान, असें एक यंत्र असतें ती.

रागमाळा, स्त्री० रागमाला.
 रागमाळिका, स्त्री० रागमाळा.
 रागरंग, पु० पुढें होणार किं० मागे झालेली, किं० देशांतरस्थ, इ० रूप अप्रत्यक्षजी कोणक गोष्ट तिचें त्या त्या लक्षणावरून ही गोष्ट या या प्रकारें होईल, किं० असें केले असतां असें होईल, इ० रूप अनुमित होतें जें बरें वाईट स्वरूप तो; उ० पावसाचा रागरंग पहा तसे विद्या.

रांगसारांगूस, स्त्री० रा० स्थळांतरीं जाणार जो कोणी त्याणें, पूर्वस्थलादिकांचा लोभ किं० जाण्याचा अनुस्माह, इ० कारणामुळें झटकन जाणां अनेक निमित्तें उपस्थित करून तेथचे तेथें घोंटाळण्याचा जो व्यापार ती.

रागबणें, रागाबणें.
 रागाबणें, कोणाबणें.

रागिणी, स्त्री० मंजुल जाचें स्वर असतात असा जो गानांतील राग त्यासच ह्य०

रागीट, ३लि० कोषिष्ठ.
 रागणें, रागाबणें.
 रांगोळी, स्त्री० शिरगोळा, कुपा, इ० कुटून देवादि कांपुढें विवादि काढया करितां करिता नजी पृढती, किं० तदर्थजी करितान तुसाची राखती; २, त्यानें काढिलें जें विवादि कती.

रांगोळें, न० आंत रांगोळी भरून भूमीवरून ओढिलें असतां अनेक विन्नविचित्र आकार उमरतान असें ताम्बादिकाचें नलिकारूप यंत्र करितात तें.

राघूराघो, पु० पोपट; २, शं गारी लावणी, इ० कांत नायकास ह्य०

राजअंबीर, पु० गंभीर स्वभावाचा सभ्य जो नायक त्यास शं गारांत ह्य०

राजकडी, स्त्री० एक कर्णभूषण आहे.

राजकारण, न० दरबारीं प्रवेशा व्हावा, परराज्यादि आत्मसात करावें, इ० कार्य सिध्यर्थ गुप्तपणें अनेक युक्तीनीं बांधितात जी मोठी मसलत ती; २, कोणक गोष्टीचें प्रयोजक गुप्त असतें जें निमित्त त्यास ह्य०; उ० या भिंतीस किती सारविलें, लिपिलें, तरीं याच जाग्यावर नीर पडत्ये याचें राजकारण कांहीं समजत नाही.

राजकारणी, ३लि० राजकारण करणा राजो मोठा आटोकाट मसलती तो.

राजकी, ३लि० राजमाहात्म्या मुळें राज्यांत जें कांहीं बरें वाईट होतें तो; उ० दुसऱ्या राज्यांत गेल्यानें राजकी उपद्रव टाळा यास येईल, पण देवकी उपद्रवापुढें उपाय चालत नाही.

राजकीय, ३लिं० राजसंबंधीजो व्यवहार,कारभार,मनुष्य,इ० तो.

राजकुमार,राजकुंवर, पु० प्रा०ग्रं० राजाचाजो पुत्र तो.

राजकुमारी राजकुंवरी, स्त्री०ग्रं० राजाचीजीकन्यका ती.

राजकेळ, स्त्री० केळींत एक जाति आहे.

राजकेळें, न० राजकेळींचेंजें केळें तें

राजक्रांत, स्त्री० न० राजक्रांतीचा अपभ्रंश.

राजक्रांति, स्त्री० परस्पर राजादिकांचा कलह लागल्यामुळें प्रजांस उपद्रव व्हावयाजोगा होतो जो राज्यांत दंगा ती.

राजगिरा, पु० माठासारखा एक ओषधी आहे तो; २, त्याचें जें बीज तो.

राजगोंडा, पु० पालखीचे रांडीस मध्यभागीजो मोठा एक गोंडा बांधितात तो.

राजघोळ, स्त्री० घोळींत एक भेद आहे.

राजचिन्ह, न० राजानेंच धारण करावी, किं० राजानें दिलीं तरच दुसऱ्यानें धारण करावी, अशी जीं छत्र, चामर, मोरचेळ, अबरागीर, इ० तीं प्र०; २, राज्यपद प्राप्त होण्याचीं लक्षणें मनुष्याचे अंगावर जीं अजानुबाहुता, इ० असतात तीं प्र०; ३, पत्र, नाणें, इ० कांवरजो राजाचा शिक्षा असतो तो.

रांक्षण, पु० रांक्षण.

रांक्षणाबाडी, स्त्री० रांक्षणाबाडी.

रांक्षणी, स्त्री० रांक्षणी; २, को० नित्याचें ओषध्याचे तां दूळ जा मडक्यांत ठेविले असतात त्या मडक्यास

क्यास नेळां माचूत ०; २, एक झाड आहे.

राजतुरा, पु० एक फूल झाड आहे.

राजदंड, पु० अपराधीजनास राजा करितो जो ताडून, इत्यापहार, इ० रूप दंड तो; २, अपराधीजनापासून दंडार्थ राजा घेतो जें इव्य तो.

राजदरबार, न० प्रजांचा कल्याणार्थ न्यायान्याय विचार, खंडदंड, इ० व्यवहार जेथें चालला असतो असा जो राजसत्ताक अधिकरण विशेषें.

राजद्वार, न० रा० राजदरबार.

राजधानी, स्त्री० सं० राजा जेथें नांदत असतो असें जें नगर ती.

राजनीति, स्त्री० सं० राजादिकानीं राज्यादि व्यवहारीं यायाप्रकारें चर्चाचें असा जो शास्त्रकर्त्यानीं लोकव्यवहारमार्ग सांगितला आहे ती.

राजन्य, पु० सं० क्षत्रिय.

राजपद, न० सं० राज्य करण्याचा जो अधिकारतदूपजें स्थान तें.

राजपसंत, ३लिं० राजादिसर्व थोर थोर लोकांनीं पसंत करायाजोगा जो को हीं पदार्थ, गोष्ठ, इ० तो.

राजपुरुष, पु० राजानें राजकार्याविषयीं को हीं एक अधिकार जास दिव्हा आहे तो पुरुष.

राजपिंडा, पु० राजविंडा.

राजविंडा, पु० शरीरांनें अतिशयिन स्मंदर अस्तन नाजूक जो पुरुष त्यास स्तूर्तीनें ल०

राजमंडळ, न० सं० राजाचे ग्यासगीचें प्रकरण तें; २, राजेरजबाडे यांचा एक झाला जो मनुष्याचें.

राजमंडळ, न० राजमंडळ.

राजमंदिर, न० सं० राजाचे जें मंदिर तें; २, ला०

शृंगारप्रसंगी रंगमहाल, ३० क्रीडा भुवनाससु०
राजमान्य, ३लि० राजादि महान्महान् पुरुषांस
 माननीयजो पुरुष गोप, ३० तां; २, जालापत्र
 पाठवायाचें त्यालाहें विशेषण सन्मानार्थ काग-
 दोपत्री देतात.

राजमार्ग, पु० अनेक लोक घाडे, गाड्या, ३० जा मा-
 र्गानें जात असतान असाजो मोठा मार्ग तो; २,
 ला० सर्वलोक प्रवासपणें जा रीतीनें चालत अ-
 सतान अशीजी रीति तो.

राजमुद्रा, स्त्री० सं० शिक्षा, मोर्तब, ३० रूपजें राज-
 चिह्न ती.

राजमोहरा, पु० विद्या, वीर्य, ३० गुणानें अनेक
 राज्याचाठाचीं प्रसिद्ध असा नेत्रस्वीजो कोणी
 पुरुष असतो त्यास झ०; ३० या राज्यांत नाना-
 फडणीस एक राजमोहरा होना; २, राजविंडा-

राजमोहारा, पु० राजमोहरा.

राजयक्ष्मा, पु० एक क्षयरोगांत भेद आहे.

राजयोग, पु० हयनें प्राण निरोधादि नकरितां अ-
 गबत्स्यरूपी अंतःकरण एकाग्रकरून लावण्या-
 चा एक उपाय आहे तो; २, उपजत्या प्राण्यानें रा-
 जा व्हावें असाजो जन्मकालीं ग्रहयोग पडला अ-
 सतो तो.

राजरोस, अ० लपून छपून चोरून नव्हे असें उप-
 डपणीं; ३० मी काहीं ती वस्तु चोरून नेली नाही
 तुमचे देखत राजरोस नेली.

राजर्षि, पु० सं० जातीचा क्षत्रिय असून जो तपस्वी
 तो.

राजपटा, पु० की० ग्रहसंबंधी मुख्य संसारक-

त्यां

त्या मनुष्याची जी कारकीर्द तो; प्रा० प्रथमांत
 प्र० नाही; ३० मामाजीचा राजवट्यांत आत्मी
 पंचवीस रुपयां खालीं लुगडें नेसलों नाही, तुम-
 चें राजवट्यापासून दोन रुपयांचें मिळतां मुसकी-
 ल; २, अ० राजवट्यांत; ३० वडिलांचे राजवटा
 ही गोष्ट घडली नाही.

राजबाडा, पु० राजाचाजो बाडा तो.

राजविलाशी, ३लि० राजविलास करितो तो.

राजविलास, पु० राजांचे विलासासारखाजो
 विलास तो.

राजविलासी, ३लि० राजविलाशी.

राजबैद्य, पु० वैद्यशास्त्रज्ञ, यथायोग्य उपचार
 प्रत्युपचार जाणणाराजो उच्चमवैद्य तो.

राजव्रत, ३लि० रा० बांगड्यांत एक भेद आहे त्या-
 चें वि०.

राजश्रियाविराजित, ३लि० लक्ष्मीनें राजासा-
 रिरखा सुशोभित असायाचा अर्धपरंतु बरोबरी-
 चा नात्यानें कोणोक ग्रहस्थास पत्र लिहायाचें अ-
 सतां मान्यांत हें विशेषण लिहितात.

राजश्री, पु० सत्कारपूर्वक बोलायाचें असतां रा-
 जासच राजश्री या शब्दानें व्यवहार करितात तो;
 ३० एव्हां राजश्रीची सारी कचेरीस आहे; २, दुस-
 न्यास कागदपत्र लिहायाचें असतां राजश्री हीं
 अक्षरें साधारणासही त्याचेना मा पूर्वी लिहिता-
 त, किं० कोणाएकास विनोदानें बोलायाचें अ-
 सतां त्यापुरुषास या शब्दानें व्यवहार करितात.

राजस, ३लि० रजोगुणविशिष्टजो मनुष्यादि प-
 रार्थ तो, किं० रजोगुणसंबंधी तो.

राज

राजस, ३लि० प्रा० ग्रं० स्ककुमार असून जो रुंदर पुरुषादिक तो.

राजसबाणा, ३लि० राजस.

राजसूय, पु० सं० यज्ञांत एक भेद आहे.

राजहंबीर, पु० राजअंबीर.

राजहंस, पु० चोच, आणि पाय, हे जाचे तांबडे आणि शरीरानें पांढरा असा जो हंसपक्षी तो; २, व्याख्यामध्ये नायकास ह्म०.

राजा, पु० प्रजांपासून करभार घेऊन त्यांचें पालन करितो असा जो पृथ्वीपति तो; या अर्थी संस्कृतशब्दाशीं समास; ३० राजाचा जो पुत्र तो राजपुत्र, राजकन्या, राजकुमार, राजसभा, राजपत्नी राजाश्रय, राजसुरु, राजपुरोहित, राजोपाध्याय, ३०; किती एक प्राकृतशब्दाशीं समास होतात; ३० राजकुमार, राजकुंवर, राजकुमरी, राजबाळा, ३० राजदरबार, राजपसंत, ३० पूर्वी किती एक लिहिले आहेत, एथें संस्कृताशीं समास झाला असतां ब्रह्म तालव्यज होतो, इतरत्र कदाचित् ज होतो, कदाचित् ज होतो; २, जा समुदायाचा आज्ञा करणारा जो नायक तो त्या समुदायाचा; ३० देवांचा राजा इंद्र; ३, सजातीयपदार्थ समुदायांत श्रेष्ठत्वं करून जो विवक्षित तो; ३० आत्माला जो चा कर मिळतो तो अळशांचा राजा; तीर्थराज, मृगराज, ग्रहराज, ३० समास जाणाचे; ४, जाचा अनुग्रह बळानें तो तो शरीरावयवादिपदार्थ समुदाय स्वस्य व्यवहारी वर्ततो असा जो जीवात्मा, ३० तो त्या समुदायाचा; ३० शरीरामध्ये धातूद्वारा जो आहे तो नाद आहे तो शरीरयथास्थित चालनें; ५, अन्न,

वरत्र, स्थल, ३० पदार्थाविषयीं यथास्थिती य आहे तदर्थ कष्ट, काळजी, जाला करावा ला त नाही असा जो कोणी त्यास ह्म०; ३० आक्षी हा या गळकन्या घरांत कसे हाल भोगतो, तुस्ती आ पले चारमजल्याचे घरांत राहिलां आहां तुस्ती जे आहां तुम्हास कांहीं काळजी नाही; ६, असुक केले असतां आपला कांहीं तोटा होईल, घात होईल, ३० विचार जाला समजत नाही त्यास ह्म० ३० त्याला काय समजतें तो राजा आहे मी सांग तो तसें करा; आपल्या घराचा राजा ह्म० आपल्या विषयावर मात्र आपण स्वतंत्र, अशी विवक्षा असतां सर्वास ह्म०; ७, जाग्रहाचे वारी संवत्सरप्रतिपदा पडत्ये तो ग्रह त्या संवत्सराचा.

राजांगण, न० श्रीमंत लोकांचे बाड्यापुढें जें मोठे स्थल रिकामे राखिलें असतें तें; २, चोरोपीय रासजें चतुर्कोणमध्ये अंगण पडतें तें.

राजांगण, न० राजांगण.

राजाधिराज, पु० अनेक मांडलिक राजांवर जो एक मुख्य राजा असतो तो.

राजापुरी, ३लि० राजावर स्फुन एक बंदर आहे तन्संबंधी जो गळ, हळद, भापा, ३० पदार्थ तो.

राजाभिषेक, पु० राजास राज्यपदीं अधिकृत करिते समयीं महानद्या, समुद्र, ३० कांचे पाणी आणून अमात्य पुरोहितादि मिळून विधिपूर्वक त्यावर करितात जो अभिषेक तो.

राजाबळ, स्त्री० आतांत एक जाति आहे; २, पंचांगाचे प्रारंभीं राजा, प्रधान, मेषेश, ३० संवत्सरफल जें लिहितात ती; ३, एक लुगड्यांत भेद आहे.

राजासन, न० अधिकारस्थ राजाचें बसायाचें जें सिंहासन तें.

राजाळें, न० अळवांत एक भेद आहे.

राजाज्ञा, स्त्री० कोणक कार्याविषयी कोणकास राजाची होत्येजा अहूळ्यनीय आज्ञा ती; २, ला० सर्वथा अनतिक्रमणीय जें विविधवचनारिरूप प्रमाण ती; ३, पु० राजाज्ञा.

राजाज्ञा, पु० अष्टप्रधानांतील एक अधिकारी आहे तो.

राजी, ३ लिं० कांहीं एक करणें, देणें, घेणें, इ० विषयी अंतःकरणापासून कबूल झालाजो तो; २, गंजीफांचे डावांत राजसंबंधीजी तलफ तिचें वि०

राजीक, न० राजक्रांत.

राजीनामा, पु० तुह्मीसांगालतसें वर्तायास, किं० कोणक गोष्टकरायास मी राजी आहे, असाजो लेख कोणीकोणास करून देतात तो.

राजीरजावंतीनें, अ० हिं० रजावंतीनें.

राजू, पु० अनेकपेड एकत्रबळून केलेलाजो फार मोठा दार तो.

राजेद्र, पु० राजाधिराज; २, राजअंबार.

राजेरजवाडे, पु० देशदेशींचे लहानमोठे जे राजे, आणि देशमुख, देशपांडे, इ० मोठेमोठे लोक ते.

राजेळ, राजेळी, स्त्री० केळींत एक जाति आहे तिचें वि०

राजेळें, न० राजेळीचें जें केळें तें.

राजोपचार, पु० वरखत्र धरावें, चबरी, मोरबेल, वारावें, इ० राजास उचितजे उपचार तें प्र०; २,

प्रकृतीनें

प्रकृतीनें नाजूकजो मनुष्यादि त्यास सोसाया जोगाजो औषधाद्वयपचार तो.

राज्य, न० प्रजांपासून कर घेऊन त्यांचें पालन करावें असाजो राजाचा अधिकार, किं० कर्मतें, किं० तें करण्याचाजो प्रकार तें; उ० सांप्रतचे राज्यांपक्षां पहिलीं राज्यें चांगलीं असत; २, एकेका राज्याचे सत्तेरबालचे जेजे देश ते प्र०; ३, संसारादिव्यवहारीं दुसराकोणी आपल्यास विचारणार आहे, हें मनांत न बाळगतां स्वातंत्र्यपणें वर्तायाजोगेंजें कोणाएकाचें अधिपत्य असते तें; उ० घरच्या पुरुष प्रवासास गेला, आतां त्याचे घरांत सारें बायकाचें राज्य झालें आहे; आतां तुह्मी राज्य करा, इ० रथलीं खुब्यालनिर्भयपणें स्वस व्यापारीं वर्ता.

राज्याभिषिक्त, ३ लिं० राजाभिषेक झाला आहेजास असाजो राजा तो.

राज्याभिषेक, पु० राजाभिषेक.

राज्यासन, न० राजासनाचा अपभ्रंश.

राँझण, पु० मृत्तिका, इ० कांचें आकारविशेषाचें मोठे पात्र आहे तो.

राँझणवाडी, स्त्री० उष्णविकृतीमुळे डोळ्याचे पापण्यास पुढकुळी येत असत्ये ती.

राँझणी, स्त्री० लहानजो राँझण ती.

राँठ, ३ लिं० जाचे अंगी नाजूकपणा, किं० मंजूळपणा नाही, असाजो मनुष्य, शब्द, इ० तो.

राड, स्त्री० आंत पाणीघालुन चिरवल करून खेळ्याकारितां शिमग्यांत मोठी खळी खणतात ती; २, ला० मार्ग, किं० गृहादिकांची भूमि यांवर पाणी, इ० पडल्यामुळे तेंथें चिरवल व्हावा

अशी

अशी होत्येजी दुर्दशा ती.

राँड. स्त्री० रंडा; २, दासी; ३, मेषुन वृत्तीनें उप-
जीविका करणारीजी स्त्री ती; ४, निंदा किं० दु-
र्बलता वर्णनप्रसंगीं स्त्रीमात्रास स्म०; स्म० राँड
भांड होसा विघडे तो होय केसा; ईर्ष्या इत्यना-
मर्द जो मनुष्य त्यास आरोपानें स्म०; ५, कोणे-
क व्यवहार परार्थ याचा सुदणें, इ० कारणा मुळे
होता, किं० नहोता असें व्हावयाजोगी होत्ये जी
दुर्दशा ती, होणें, करणें, उडणें, यांचा योगी प्र०;
३० यंदां शेते चांगली आली होती पण आंत पाणी
शिरून अवधी राँड झाली.

राँडका, पु० रंडका.

राँडकी, स्त्री० रंडकी.

राँडखांड, स्त्री० शिबीचावया करितां उच्चारितात
जो राँड, इ० अभद्रवाच्य ती; उ० मी याची कांहीं
गोष्ट बोलिलेनसतां उगीच मेला मला राँडखांड
झणतो.

राँडगळा, पु० पुरुषाचे कंठ ध्वनीहून बारीकपणा,
नाजूकपणा, इ० धर्मांनीं विलक्षण जी स्त्रियांचा
कंठ ध्वनि असतो तो; २, तादृश पुरुषाचा अस-
तो त्यास स्म०.

राँडगा, ३ लिं० रा० रंडीबाज.

राँडगाँठ, स्त्री० गांठोडे, इ० कांसजी दुहेरी गांठ
देतात त्यांत एक भेद आहे.

राँडछंद, पु० राँडेचे जें व्यसन तो.

राँडछंदी, ३ लिं० राँडगा.

राँडपोर, न० ग्रामादिकांतील स्थिचा, पोरे, इ० पक्ष-
यावन्मनुष्य स मुदाय तें; उ० आज कपेस झाडून
राँड

राँडपोर आले होते; २, कोणेकाचे पदरीं बाय-
को मुले, इ० जें खटले असतें तें.

राँडबाज, ३ लिं० रंडीबाज.

राँडबाजी, स्त्री० रंडीबाजी.

राँडभाषण, न० मर्दास योग्य नव्हे असें जें भ-
यादि कारणा मुळे दानबाणें भाषण तें.

राँडमाणूस, ३ लिं० दुर्बलत्व वर्णनप्रसंगीं स्त्री
मात्रास स्म०; २, केवल अपराक्रमी ईर्ष्या इत्यना
असा जो मुरदाड पुरुष त्यास आरोपानें स्म०.

राँडमामी, स्त्री० को० राँडकीजी स्त्री निधी गरी-
बी वर्णा याची असतां स्म०.

राँडमुंड, स्त्री० रंडकीमुंडकी.

राँडरळी, स्त्री० राँडपोरप्रथमार्थी.

राँडरू, न० राँडेस निंदेनें स्म०.

राँडलेंक, राँडल्येंक, पु० एक शिबी आहे जी
पुरुषास देतात तो.

राँडबडा, पु० गृहादिकां चाठार्थी सत्ताधारी पु-
रुष नाहीसा झाल्या मुळे होतें जें स्त्रियांचें प्रा-
धान्य तो; २, को० राँडेमुंडे, इ० शिच्यांचा जो
कांहीं एक काल अतिशय तो; गाणें, गाजवि-
णें, उठविणें, इ० कांतायोगी प्र०.

राँडवला, पु० राँडबडा द्वितीयार्थी; गाणें याभागाधी प्र०

राडा, पु० संसारादिसंबंधी निर्वात्य जीं अनेक
कामें त्यांचा पडला असतो जो पसारा तो.

राँडापोरें, न० घर, गांव, देश, यांतील मुख्य
व्यवहार कर्ते जें पुरुष त्याहून इतर जीं बायका
मुले, इ० सर्व माणसे तीं.

राँडाबणें, स्त्रीनें विधवात्वरूप दुर्दशा पावणें; २,
चांगले

चांगलेपणी चालत असतो(जो कोही) एक व्यवहार त्याणें मोडकळीस घेणें, किं० बुडणें; उ० त्याणीं मार्गें संसार चांगला धाटला होता पण थोरला भाऊ, मेल्याया सून रांडाचला.

राँडेचा, ३लि० रांडलेक. परंतु स्त्री पुरुष साधारण; हाच शब्द संबोधनांत आश्चर्याचा उद्गार होतो; उ० अग रांडेचे पांचावर्षांचा पोर पहा किंग करी पोथी वाचितां.

राँडोळी, स्त्री० रांडमाती.

राँडया, ३लि० रांडबाज; २, वाडलबुध्या; ३, जनानी जो मनुष्य तो; ४, रांडया राघोबा.

राँडयाराघोबा, पु० दे० सर्वकाल स्त्रियांशीं गोष्टी सांगाय्या, त्यांचीं कामें एकावीं, त्यांचें मागून फिरावें अशा स्वभावाचा जो मनुष्य त्यास ह्म०.

राँडू, राँडू, न० राँडू.

राण, न० दे० रान; रानशाब्दानें घेंऊन जें समास होत तें याशब्दास घेंऊनही होतील असें जाणावें.

राणा, पु० ग्रं० गजा; उ० वेंकुंठीचाराणा कोणी पाहुनियां आणा.

राणी, स्त्री० राजाची जी स्त्री ती.

रात, स्त्री० रात्र; २, पु० को० उष्याना, इ० विकृतीनें नेत्रोत जी आरकता येत असत्ये तो.

रातंजन, न० दे० एक भोपथा आहे.

रातड, ३लि० यकित् चित् राता जोतो; प्रा० तांदळावर प्रसिद्धि.

रातब, पु० दे० खुराक.

रातंबा, पु० कोकबाचें जें फल तां; रातंबें विकणें ह्म० गारे नाजूक मनुष्य उन्हांत गेल्या मुळें त्याचें गाल

रक्तवर्ण होणें.

रातंबाव, स्त्री० रतनबाव.

रातबिरात, स्त्री० गमनादि कोणक कर्माविषयीं करावित् प्राप्त होईल असा जो संभावित रात्र, इ० लहान मोठा विषमसमय ती; उ० रातबिरात आहे चार जिल्हास घरांत बाळगून ठेवावे; २, अ० त्या विषमसमयाभागाचीं; उ० घरांत जिल्हास असलातर रात बिरात उपयोगी पडेल.

रातंबी, स्त्री० रातंब्याचें झाड ती.

रातंबेल, न० रातंबीचे विषाचें जें तेल तें.

राता, ३लि० यकित् चित् काळसर जो तांबडारंगनो, किं० तदिशिष्ट जो तांदूळ, अंबा, इ० तो; २, पु० एक भातांत जाति आहे.

रातांधळा, ३लि० रातांधळें जास प्राप्त झालें आहें तो.

रातांधळें, न० रात्रीं दिखून ये असा जो मनुष्यादि कांस नेत्ररोग प्राप्त होतो तें.

रातावणें, को० रात्र होणें; उ० रातावळें आतां जाऊ देवाई घरांस.

राताळी, स्त्री० रताळी

राताळू, न० रताळू.

राताळें, न० रताळें.

रातोरान, अ० दिनापेक्षा न धरितां घाईनें रात्रीचा रात्रीच; जाणें, येणें, कोही काम करणें, इ० कोचें वि० उ० मारुतीनें रातोरान जाऊन दोगागिरी आणिला.

रात्र, स्त्री० रात्रीशब्दाचा अपभ्रंश; रात्र ओरडणें, इ० स्थळीं राळ ह्मणून एकद्वज जंतु आदंती

रात्रीशब्द करीत असतो त्याशब्दाने विशिष्टगती-
ने होणें; स० रात्र थोडी आणि सांगें बहूत.

रात्रंदिवस, रात्रंदीस, अ० अहर्निशीया अर्थी.

रात्रि, स्त्री० सं० सूर्यास्तापासून सूर्योदयपर्यंत
जो काल ती; एक रात्र, द्विरात्र, इ० स्थलीं रात्रिशा-
ब्दाचा अर्थ अहोरात्र असा होतो.

रात्रो, अ० रात्रीचा गणी.

रांधणें, तांदूळ, भाजी, इ० पदार्थ शिजविणें; स०
सारी रात्र जागली आणि शेंगावांगी रांधली.

रांधण, न० रांधण्याचा जो व्यापार ते; ३, शिजाया-
साठी खुलीवर घातलेला जो तांदूळ, भाजी, इ० द्र-
व्य समुदाय ते; उभयत्रही सेंपाका विषयी प्र०

रांधणी, पु० स्वयंपाक रांधणाग जो पुरुष तो.

रांधवणी, न० रांधत्येसमयीं रवरकटेमरकटे हात
पात्र, इ० विसळलेले जें पाणी ते

राधा, स्त्री० नाचायासाठी स्त्रीचा वेष धारण करि-
तो जो पुरुष ती.

रांधा, पु० ओषध, रंग, इत्याद्यर्थे जोगंधक, इ० कां-
चा पाक करितात तो, किं० ती क्रिया तो.

रान, न० अरण्य; २, मळा, शेत, इ० कांत लाबाया-
चा आणि मनुष्यास उपभोग्यजा भाजीपाला,
धान्य, नारळ, पोफळ, रक्ष, इ० वनस्पति ओष-
धी त्याहून इतर जें तृणादिक ते; प्र० किं० त्यांचा स-
मुदाय ते; उ० भाजीचे वाफ्यांत कोठेंकोठें रान रु-
जले आहे ते उपदूनटाक; ३, कोणेक स्थलीं एक
जातीय रक्ष ओषधीचा निचिडपणें स्थित जो
समुदाय ते; उ० बंदर किनाऱ्यास सारें नारळीचें
रान; ४, हजा मूत मोठी बाढली असता ती स०;

५, जो पदार्थ जादेशीं अनायासें बहुत होतो
किं० असतो, मिळतो, तो देश त्या पदार्थाचें; उ०
मारवाड देश, स० उदाचें रान तेथें उदानी हो काय
तोटा; ६, कोणेक पदार्थाचे स्थित्यधिकरणत्वे
करून, किं० उत्पत्त्यधिकरणत्वे करून, विवक्षित-
जो देश त्यास स०; उ० त्या तुमचा रानचें मनुष्य
गोरें असतें; कोणकाचा माणसास हें रान मान-
त नाही; रानखळणें स० प्रकरणोपस्थित जो
कोणेक त्याणें क्रांदाद्यावेशानें काबरेंबाबरें होणें;
रानबदलणें, पाररेवें होणें, इ० स्थलीं प्रकरणोपा-
त जो मनुष्य, किं० मनुष्यसमुदाय त्याचा पूर्वीचा
वर्तनप्रकार, किं० अंतःकरणस्थिति असा कांहीं
अर्थ दिसतो; उ० तो पहिल्यानें आमचे पक्षाचे बो-
लत होता पण त्याजकडला लांब खातांच रान ब-
दललें; आगोदर गोड गोडगांष्टी बोलत होता, रु-
पयांथा गोष्ट कादितांच ते रान सोडलें; रानांत शि-
रणें किं० रान घेणें स० कोणेकानें बोलण्याचा मा-
गसोडून अडगानांत शिरणें; रान काढणें किं० रा-
न हाकणें स० पारधीलोकानीं रानांत शिरून मो-
ठ्या मोठ्यानीं शब्द करणें; झाडें हलियणें, इ० व्यापा-
रानीं श्वापदें उठविणें; याम्यजे पत्रपक्षी रक्ष, इ०
तत्सदृशजे आरण्यकपत्रवादि आहेत त्यांचा ग्रा-
म्यपत्रवादिकांचे नावानेंच व्यवहार होतो ते ह्यांभे-
दकत्वे करून हा रानशब्द त्याच्या शब्दांचा पूर्वी
लागतो, असेजे विशिष्टशब्द होतात त्यांतजे प्र-
सिद्ध आहेत ते किती एक लिहितों; रानतीळ,
रानउडीद, रानगांजा, रानघोळ, रानडुकर, राननूर,
रानकेळ, रानतुळस, रानपडबळ, रानमटकी,

रानमसूर, रानमांजर, रानमाठ, रानमाणूस,
 रानमूग, रानशेण, रानहरभरा, इ० आणावे-
 रानकरी, पु० वृणकाष्ट, इ० आणावयाकरिता राना-
 स गेलेला जो मनुष्य तो.
 रानकाढ्या, पु० पारधीकरिता रानकाढ्याविषयी
 नियुक्त जे मनुष्य ते प्र०
 रानगोंबरी, स्त्री० रानशेण.
 रानजेवण, न० वनभोजन.
 रानद, ३लि० जांत भान, गहू, इ० चांगले शेत होत
 नाही आणि वृणादि भारी उगवने अशी जी भू-
 मि तो; २, केवल आडगांबीच राहणारा जो शह-
 र, दरबार, इ० कांत बर्तला नाही अतएव अडा-
 णा जो मनुष्य तो; ३, रानदी.
 रानदी, ३लि० रानसंबंधी जो वृक्ष, काष्ठ, पुष्प, फलें,
 भाजी, इ० तो.
 रानभरी, अ० होणें याचा योगीं प्र० अ० गाय, बै-
 ल, इ० कारीं मागील वत्सादिकांचा ओदान बा-
 ळगितां रानोरान फिरू लागणें, किं० मनुष्यानें
 बायको, पोर, इ० अनुषंग सोडून कोणेक खंदानें
 भडकत फिरणें; २, कोणेकानें भयादिकारणा-
 मुळे कांहीं सचेनासें होई असें घाबरें होणें.
 रानभाजी, स्त्री० रानदीजा कुडपाचा व्रोंगा, रांक
 बा. कौला, इ० भाजा त्या प्रत्येकीं.
 रानमाणूस, न० केवल मनुष्य नव्हे, केवल वानर
 नव्हे अशी एक उभयमध्यवर्ती एक जीव योनि
 आहे; २, रानद जो मनुष्य त्यास स०
 राणबट, ३लि० रानद.
 रानबत, न० रा० केळ, बड, इ० कांची जीं भोजनोप-
 युक्त

युक्त प्रसिद्ध पानें तदतिरिक्त जें कुडा, किं० जळ,
 इ० रानदृक्षाचें पान तें
 रानबा, पु० या मादि स्थलांस वृणकाष्ट वृक्षादि वि-
 शिष्ट जें रान तेणें करून असत्येजी विशिष्टता तो;
 उ० गांबाला रानबा असल्या बांबून वृणकाष्टाची
 सोय होत नाही.
 रानबाट, स्त्री० मार्गापासून फुटलेली रानास जा-
 च्याची असत्येजी बाट ती; उ० पुढचे अंब्याजव-
 ळ बाट उजवी फुटली आहे ती रानबाट आहे ति-
 णें गेलासतर रानांत जाशील.
 रानशेण, स्त्री० अरण्यादिकां भाषाचीं गुरें हगून
 तसाच जागचे जागीं वाळलेला जो शेणाचा
 पोहो ती.
 रानोमाळ, अ० गृहादिक जें रहायाचें विवक्षित ए-
 क स्थल तें रुदून चांहीं कडे; उ० पोथीचीं पत्रें वा-
 च्यानें रानोमाळ झालीं; या गांबनीं पूर्वीं गुरें रा-
 नोमाळ फिरत होतीं.
 रांप, पु० फल, पुष्प, पर्ण, इ० कांचे द्रवाचे अंगीं जो
 कालिमादिरूप रंग विशेष, किं० तत्संबंधादिका-
 रणा मुळे येतो तो किं० तद्दिशिष्ट जो तो द्रवतो;
 उ० केळ फूल विरून फार वेळ ठेवले स० रांप
 चडून काळें मिचकुट होतें; सपारीचा रांप धो-
 चावर पडला तर धोतर खराच होईल.
 रांपणें, फलादि विरून फोडून कांहीं काल ठेवि-
 लें असतां यात, लोहादिसंबंध झाल्या मुळे त्याणें
 रांपानें विशिष्ट होणें; २, नीरक्त झालेले जें शरी-
 र त्याणें आंतर रक्त येऊं लागल्या मुळे रंग विशि-
 ष्ट होणें; ३, रायतें, लोणचें, इ० पदार्थांत पातले
 लें

लेंजें मीठ, मोहरी, मसाला, इ० तो आंत पुरता भिने अशादशेनें विशिष्ट होणें, किं० लोणचें, इ० कांत मोहरी, मीठ, इ० किं० शरीरादिकांत ज्वर, शी-
त्य, इ० भिन्न जाणें; कांहीं एक वर्तमान, बात मी,
इ० रांपणें स्त्री० सरासरी संशयात्मकत्वे करून वि-
दिनपणास आलेलेंजें वर्तमानादि त्याणें स्पष्टप-
णें लोकांत समजायाजोगें दृढ होणें; ४, रा० को-
णेकपदार्थाचें अंतःस्थितजो कठिनांशादि पदा-
र्थतो स्पशनें जाणायाकरितां हस्तादिकानें तो
पदार्थ चेंपून पहाणें; ३० मीयाचें पोट रांपून पा-
हिलें, पोटांत कवळू आहे; ५, ला० आंतील गुप्तां-
शादि सर्व विदित व्हावयासाठीं कोणेक व्यवहारा-
दि विषयघुक्तीनें चांचपून पहाणें.

रौपा, पु० रा० पोफळेनें निसायाचें एक आऊत आहे.

रौपी, स्त्री० बर्मकाचें एक शस्त्र आहे; २, रा० लहान
जो रांपा ती.

राब, स्त्री० काकवीपेशां कांहीं दाद जो उंसाचेर साचा
रांधा करितात ती; २, पु० कोणेक कर्मानें, किं० गृ-
हादिस्थलाचाठयां मनुष्यादिसंबंधी जाणें, येणें,
निजणें, बसणें, उठणें, इ० क्रियाद्वाराजो वर्तनव्या-
पार चालला असतो तो; ३० अताशीं घरांत मनु-
ष्यें थोडीं सणून पुढला दरबाजा बंद करून मागील
दरबाजानेंच राब घातला आहे; तुमचा राब मोठा
तुझाला एवढें घर पुरणार नाहीं, इ० स्थलीं राब-
णारे मनुष्यादिकांचें खटलें मोठें सणून तदीय-
तो वर्तनव्यापारही मोठा असा अर्थ; ३, कों०
शेताचीजी दाद तो; ४, रा० शेताची भूमि भाजा-
याचे उपयोगीजो गोंबर, केरकचरा, इ० तो; ३०

मणा

मणाचीदाद भाजापापुरता घरा भोंयता राबप-
उला आहे.

राबडी, स्त्री० दूध आटवून, आंत शर्करादि मसा-
ला घालून, एक भक्षयाचा पदार्थ करीत असता
त ती.

रौबणाबळ, स्त्री० कों० नवेंच आणलेलें गुस्तू
कळपांत राबत नाहीं सणून तें राबघायाकरितां
जें गुराग्न्यास द्रव्य थावें लागतें ती.

राबणी, स्त्री० कों० शेत राबण्याचाजो व्यापार ती;
उ० दहा विघेज मीनीची राबणी करायास शोभर
रुपयेनरी रबार्स पाहिजेत.

राबणूक, स्त्री० कों० राबणी.

राबणें, कोणेक मार्गानें किं० गृहादि कोणेकस्थ-
लीं जाणें, येणें, बसणें, उठणें, इ० यथायोग्य क्रि-
याद्वारा मनुष्यादिकानीं वर्तणें; ३० चोरांचे भ-
यानें त्या घरांत कोणी राबत नाहीं आणि याबो-
ळानेंही राबत नाहीं; २, शेत, घर, इ० संबंधी का-
मावर शरीरकष्टद्वारा खपणें; ३० पंचवीस मा-
णसं महिनाभर राबत होतीं तेकां हा बांधचोंग-
ला झाला; ३, रा० राबणें प्रथमार्थी; ४, कों० शे-
त. वाडी, इ० कांचाठयां तेंतें धान्यादि फल उत्स-
न्न होण्याविषयां प्रतिवर्षीं जें नांगरणें, पेरणें,
शिंपणें, बणणें, राबणें, इ० क्रियाद्वारा संस्कार
करावे लागतात त्या संस्कारानीं तें शेत, इ० सं-
स्कृत करणें; ३० आझीवर्षास दहा विघे शेत
घरीं राबणें.

रौबणें, कों० गो महिष्यादि पशू, पोर, साकर-
बाशीण, इ० कानीं कळप, पंतोजीची साळ, सा-

सरें

सरे, इ० अधिकरणीं नपळतां टिकणे; २, मार्ग
जाण्यायेण्याचे बहिबाटीमुळे मळलाजाणे, कि०
खरडे, इ० कागद अनेकवार तोच तोच पुनःपुनः लि-
हिल्यामुळे शार्दनें सारिवल्यासारखा लिम होणे.
राबता, पु० मार्ग, गृह, इ० कांवागर्थी मनुष्यादि-
कांवां जाणे, येणे, बसणे, उठणे, इ० जीबहिबाट
थालत असत्ये तो; २, दे० महाराजे सरकारांत
आकरी करावी असांजो त्यावर कर असतो तो;
३, राबत्या.

राबत्या, पु० दे० सरकारांत राबत्याबदल काम क-
रायासाठीं जो महार येत असतो तो.

रांबडा, ३ लिं० रा० उनाडजें गुरू, मनुष्य, इ० तो.

रांबाडकी, स्त्री० रा० रांबडपणा.

राम, पु० बिष्णूचे दशावतारांतील सातवाजो अव-
तार तो; राम झणणे, कि० राम होणे, स्म० मरणे,
दुष्टवार्तादि श्रवण झाले असतां कि० दुसऱ्यानें
बोललेल्यादोषादिकांवा निषेध कर्तव्य असतां
या शब्दाचा उच्चार करतात; २, संकेताने एका
रुपयास स्म०; रामाचें राज्य करणे स्म० रामराज्य
करणे; रामाचें नाव स्म० रामचर्चा.

रामकल्ली, स्त्री० रागिणी आहे.

रामचर्चा, स्त्री० कांणेक अर्थाची त्याचें नावही ना-
ही अशाप्रकारे अभाववर्णाच्याचा असतां याचा
प्र० करितात; ३, तो तुझाला किती सांगोषण मी
त्याला रामचर्चा एक अक्षरही बोललां नाहीं.

रामजन्म, न० रामनवमीचे दिवशीं रामाचा जन्म
रूपजो उत्सव विशेष करितात ते.

रामजपंती, स्त्री० सं० रामनवमी.

रामटेंकी, ३ लिं० रामटेंक झणून ग्राम आहे, तसें
बंधीजो नागवेलीचीं पाने इ० तो.

रामदोला, पु० रामरद्दा प्रथमार्थी.

रामदात्री, पु० रामदास झणून एक साधु होता
त्याचे संप्रदायाने बागणारे जे हरदास, इ० तो.

रामदूत, पु० वानरास स्म०.

रामनगरी, ३ लिं० रामनगर संबंधीजो राघू.
इ० तो.

रामनवमी, स्त्री० चेंबकळू नवमी.

रामनामी, ३ लिं० रामनाम जावर लिहिले आहे अ-
शी आंगडी, इ० तो.

रामपहारा, पु० दिवसाचा जो प्रथम प्रहर त्यास
शफत घेजे, इ० विषयीं स्म०; ३, रामपहान्यांत
खोटे बोलूनको खरे सांग.

रामपात्र, न० पाणी प्यावयाचे उपयोगीं प्रा० पि-
तळचे आकारविशेषाने एक पात्र आहे.

रामफळ, न० एक फळ आहे; २, स्त्री० त्याचें झा-
ड ती.

रामबाण, पु० प्रतिज्ञावचन, इ० कधीं दळ्याचें
नाहीं असें वर्णन कर्तव्य असतां आरोपाने स्म०;
३, त्याचा प्रश्न झणजे रामबाण कधीं खोटा व्हा-
वयाचा नाहीं.

रामरगाडा, पु० मोठाजो रगाडा तो

रामरद्दा, पु० दे० बुकी, सोदा, इ० कांवाजो मोठा त-
डारवातो; २, प्रयोजनादिकांवा जो रामरगाडातो.

रामरक्षा, स्त्री० रामाचें एक स्तोत्र आहे ती; २,
तीणेंकरून अभिमंत्रित केलेले जें भस्म त्यास
स्म०; ३, लाखांचे पिढ्यास निदरेनें स्म०.

रामराज्य, न० जाराज्यांत राजादिकृत उपद्रव नाहीत आणि करवानें प्रजा नांदतात असें जें राज्य तें; कोणोकांने रामराज्य करणें ह्म० भयकारण नाहीं में झाल्यामुळे निर्भयपणें वर्तणें.

रामराम, पु० श्रुद्धादिक दुसऱ्यास सत्कारार्थ एकेह्म तानें हाशब्द उच्चारून जें वंदन करितात तो.

रामरामी, स्त्री० परस्परान्ना रामराम करण्याचा जो व्यापार ती; २, परस्परें भेटले असतां एकमेकास रामराम करावा इतकी असत्ये जी ओळख ती.

रामाठा, पु० एक औषधी आहे.

रामानुज, पु० वेष्णाबांन एक भेद आहे.

रामायण, न० रामाचे चरित्राची जी कथा तें; २, ती कथा ज्ञान वर्णिली आहे असा जो काव्यपुराणादि प्राचीन ग्रंथ तें; ३, ला० प्रपंचादि व्यवहार संबंधी जी लोचर गोष्ट तीस ह्म०; ३० आमचें एकदां रामायण संपुण्या मग तुम्ही दुसरी गोष्ट काढा.

रामेठा, पु० रामाठा.

राय, पु० राव.

रायऔंबळा, पु० एक फळ आहे.

रायऔंबळी, स्त्री० राय आवळ्याचें झाड ती.

रायकेळ, स्त्री० दे० केळीचें झाडांत एक भेद आहे; २, न० तिचें जें केळें तें.

रायतें, न० कालें, आंबे, आवळे, इ० पदार्थांस दही, मोहरी, इ० पदार्थांचालून तोंडी लावणें करितानें तें.

रायदिंडा, पु० दिंड्यांत एक भेद आहे.

रायपुरीसाकर, स्त्री० पिठीसाकरेंत एक भेद आहे ती.

रायपुरीसारवर, स्त्री० रायपुरीसाकर.

रायभोग, पु० एक भातांत जाति आहे.

रायबळ, ३लि० साया, शिसव, रेवेर, फणस या ह्म शांबांचून गृहाकपयोगी इतर दृक्षांची जीं लोक उें तो; २, कोणाचे मते साया, आणि शिसव, यां वांचून इतर दृक्षांचीं लांकडे तो; ३, लावणीचा नव्हे, इरसाल नव्हे, असा खव्याजो आंबा, आंबळा, जो भूळ, इ० तो.

रायवळी, ३लि० रायबळ लांकडाचें जें गृहादिक तो.

राया, पु० फळजें पुरुष तेडोलांने आपल्यास स्तणवितान.

राव, पु० राजा; याचा मुख्यार्थ ग्रंथादिकांत प्र०; ३० ह्म० रावनेणें एककळ दुकळ; २, लोकांन प्रा० कारकुनी, कि० शिपायगिरी, या गुणानें प्रसिद्ध जें पुरुष त्या पुरुषांचें नामापुढें प्रतिष्ठाना म हें लागत असतें; ३० बळवंतराव, माधवराव, इ०; क्रावित् केबलाचाही प्र० होतो; ३० कायरावसांगाचें तुम्ही काल नवता मोठी मोज झाली; ३, श्रद्धामध्ये मराटे क्षणजी जाति आहे तो.

रावकी, स्त्री० रावपणा; ३० याला हणमत राव क्षणन सारे हाक मारितान याला रावकी कोणी दिली.

रावरवडा, ३लि० उपजतच जाचा आंठ विदीर्ण झाला असतो तो मनुष्यादितो; कि० त्याचा आंठ; २, ला० मंडळ, चतुरख, इ० विवक्षिताकार जें क्षत्रादिक त्याचा यत्किंविदबा कमी झाल्यामुळे जें विचोभित दिसू लागतें त्यास ह्म०; ३० या पारव्यास कवले लावली तीं चार ओळी कमी आलीं त्यामुळे पाखें रावरवडे दिसतें; सगळे सारबून थोडे त्या

कीपराबगळ्यास त्यामुळे रावखंडे दिसते.

रावजी, पु० पुरुषांचे एक प्रतिष्ठा नाम आहे.

रावटी, स्त्री० राजादिक मार्गादिकांच्या रातीं रहायाकरितां जे वस्त्र निर्मित ग्रह करितात ती.

रावण, पु० पुगणप्रसिद्ध एक राक्षस होता; स्त्री० रावणास भिकेचे डोहळे; २, ला० शरीरानें मोठाजो टोणगा, चोका, इ० त्यास निर्देनें स्त्री०.

रावणीफळ, न० एक फळ आहे.

रावणाची रवाई, स्त्री० जो पदार्थ मिळवावा तितका खपला जातो आणि पूर्तता होत नाही असा जो संसार, इ० त्यास स्त्री०; उ० संसारही रावणाची रवाई आहे जो पदार्थ आणावा तो गर्क होतो.

राँवा, पु० रापू; २, संकेतानें रावखंड्यास स्त्री०.

राँवेरी, स्त्री० तांबडये रंगाचे एक वस्त्र आहे.

राव्ही, स्त्री० रावटी.

राश, स्त्री० राशिशाब्दाचा अपभ्रंश.

राशघटित, न० राशिघटित.

राशि, पु० सं० नक्षत्रचक्राचे मेषादिजेद्वादशते प्र०; २, धान्यादिकांच्या जोटीग तो, गुणन, भजन, इ० करण्याविषयीं विवक्षित संख्याबांधक मांडिलेला जो अंक तो; राशीस लागणें, राशीस बसणें, इ० स्थलीं कोणाएकाचा खणपटीस बसणें, किं० हात धुऊन पाठीस लागणें.

राशिकूट, न० घटित पाहण्याचे उपयोगीं जो वधूचरांचे परस्पर राशींचा अनुकूल, प्रतिकूल, भावतें.

राशिघटित, न० वधूचरांचे जें घटित तें.

राशिवृत्त, न० सं० मेषादिद्वादश राश्यात्मक जें चक्र तें.

राशी, ३ लि० रासवद, पुंड्यास स्त्री०.

राशीपुंजीस, अ० ग० येंणें याथायोगी प्र० अ० न० चेंवर उत्पन्न होतें, मिळतें, जें द्रव्यादि तेंणें कळत अ० वश्यकर्तव्य खर्च भागून तें द्रव्यादि काहीं साठ्यास पडणें.

राष्ट्र, न० राज्यभेदानें किं० कोंकण, मध्यदेश, करनाटक, इ० संज्ञाभेदानें भिन्नभिन्न जें देश तें प्र०, किं० विवक्षित सीमेनें परिच्छिन्न जो भूविभाग तो; उ० येंणें आमचा तिकडल्या त्या राष्ट्रांत पाऊस पुफळ पडला; पहाण्या योगनें सगळ्या राष्ट्रभर खरकरें उडिचलें; नदी पायून डोंगर पर्यंत सारें राष्ट्र आस्पाकडे आहे; २, कोणेंकर स्थलीं जमलेल्या सैन्यादिरूप जो संघात तें; उ० साकरेचा भोंवतीं पहाकसं मुंग्याचें राष्ट्र जमलें आहे.

रास, स्त्री० गणि प्रथम द्वितीयादी; २, चांगला भागि वाईट अशा विभागाची निवड न करितां सरमकर जो कोणेंक पदार्थाचा ढीग ती; उ० तुझी अंब निवडून घेणारतर सबादोन रुप्यानीं मिळतील आणि रास घ्यालतर रुप्यानें; २, पु० सं० एकापुरुषानें अनेक स्त्रियांस हवर्तमान करायाची एक श्रेणार क्रीडा आहे.

रासकर्दन, न० एक दामिना. इ० मोडून दुसरा दामिना, इ० काहीं केलें असा व्यवहार झाला असतां मोडेलें तें खर्चीं लिहून नवें केलें तें जमेस धरावें असें एक जमार खर्च लिहिण्याचें प्रकरण आहे तें.

रासकूट, न० राशिकूटाचा अपभ्रंश.

रासघटित, न० राशघटित.

रासनाहणें, न० विवाहामध्ये वरपक्षीय स्त्रियां

मजें समारंभपूर्वक तद्वाण गालीन असतात ते-
गसन्दायाः गसन्दायां, न० रासनादणें.

गसभ, पु० स० मर्यादा.

गसमाथां, अ० शेतकी मळणी काडून गससिद्ध
झालीस० अव्यवहित उतरकाली ग्यवकार, इ०
कोक मय, इ० देणें, वारणें, घेणें, इ० वि०; उ० तु-
झी आजमला रूपयद्या हे गसमाथां सव्याजवेडु.

गसमाथ्यास, अ० रासमाथां.

गसवट, ३लिं० केवळ निवडक आंगला असा नव्हे
आणि केवळ निकृष्ट नव्हे असा मध्यमप्रतीभा
जो पदार्थतो; उ० केवळ इरमाल आंबे नकोत रा-
सवट असले तरी चालतील; ही सुलगी आपली
गसवटच आहे.

रास्त, ३लिं० न्याय्यजें भाषण, कृति व्यवहार, इ० तो.
कि० प्रामाणिकजें वजन, माप, इ० परिमाण तो.

रास्ता, पु० लुगड्यांत एक भेद आहे.

रासनी, ३लिं० रास्त.

रास्ना, पु० एक औषधी आहे.

राहणें, मनुष्यादि अर्थानें कोणेक अधिकरण स्व-
स्थितीनें आक्रमून त्याचागर्थां स्थिर होणें; उ० अ-
झी सोपत काशींत राहतो; एका बोटावर काठी क-
शी राहिल; २, पात्रादिरूपजें समावेशस्थान त्या-
चागर्थां कोणेक पदार्थानें समाविष्ट होणें; उ० या
दोतांत अखेर शाई राहिल; ३, सतत चाललें जें
कोही एक त्याणें बंद होणें; उ० पाऊस राहिलास.
तुझा पोटातील तिडीक राहिल; कपाळ राहिलें; पो-
टराहिलें; इ० स्थितीं त्यांतील वेदना राहिली असा
अर्थ; ४, कोणेक कामानें अंदात; होऊन अचरि

ष्ट अंगाने कि० सर्वांगानें आवितव्य ताचरण्याजें
स० हे वाचपार्थे आहे अशी जी अवस्था त्या अ-
वस्थेन पडणें; उ० वाड्याचें काम अर्धे झाले अ-
र्धे राहिलें, यंदात्यांच लग्न होणार होतें पण रा-
हिलें; ५, उरणें; उ० वांभर रुपयांतून चार रुप-
यें राहिले; ६, कोणेक कार्याचागर्थां प्रचल हो-
ण्याचा प्रसंग असतांहीं कोणेकानें कोहीं कार-
णामुळें प्रचल नहोतां तसेंच तसेंच असणें; उ०
शुं शिबी दिल्लीसुतर तें तोडोत मारल्या शिवाय रा-
हणार नाही; हात राहणें, पाय राहणें, तोंड राहणें,
इ० स्थितीं तें तें इद्रियादि स्वस्वव्यापारी असमर्थ हो-
णें, शक्ति राहणें, इ० स्थितीं शक्ति क्षीण होणें; अन्न
राहणें, इ० स्थितीं अन्न जाईनासें होणें.

राहित्य, न० रहितपणा.

राहु, पु० नचग्रहांतील आठवाजो ग्रह तो; राहुग्रह,
इ० स० जाणावे.

राहुटी, स्त्री० रावटी.

राहुपर्व, न० ग्रहणरूपजें पर्वतें.

राहूनराहून, अ० एकसारखा सतत नव्हे मध्ये कुं-
टित होतहोत; कोणेक क्रियेचें करणें, होणें, इ०
क्रियाचें वि०; उ० यानक्षत्राचा पाऊस एकसारखा
लागत नाही राहूनराहून पडतो.

राहोटी, स्त्री० राहुटी.

राळ, स्त्री० डिकासारखा एक औषधी पदार्थ आहे
जो अग्निसयोगानें फारच त्वरित पेटतो ती; २, ए-
क रुद्रमाणी आहे जो रात्रीस किर् असा सतत अं-
रंडत असतो ती; ३, फडफडीती.

राळा, पु० एक धान्य आहे.

राक्षशी, ३ लिं० राक्षसी प्रथमार्ध.

राक्षस, पु० देव, मनुष्य, यांची स्वर्धाकरणारा तामस उपस्रभावाचा एक देवयोनीत भेद आहे तो; २, क्रूर, भयंकर, साहसिक, फाररबाणारा, असा जो मनुष्यादि त्यास आरोपानें ह्म०; ३, साठसंवत्सगती-लजो एकुणवन्नासावा तो.

राक्षसगण, पु० जन्मनक्षत्रावरून परितापयोगी गण झणून कांहीं फलविशेष येत असतो त्या मध्ये भरणी, कुलिका, आश्लेषा, मघा, विचा, विशारवा, ज्येष्ठा, मूल, शततारका, यानउ, नक्षत्रांवर जो जन्मला त्याचा जो गण तो.

राक्षसगणी, ३ लिं० राक्षसगण आहे जाचा तो.

राक्षसवेळ, स्त्री० केवळ तिनसांजाची जी वेळ तीस ह्म०.

राक्षसवेळा, स्त्री० राक्षसवेळ.

राक्षसी, ३ लिं० राक्षससंबंधी जी माया, योनि, इ० तो; २, त्या० घोर साहसविशिष्ट जें कर्म, उपाय, तामसजें रवाणें, इ० तो.

राक्षसीवेळ, स्त्री० राक्षसवेळ.

राक्षसीवेळा, स्त्री० राक्षसवेळा.

राक्षी, स्त्री० सं० राणी.

रिकाची, स्त्री० रिकिची.

रिकाचणें, कोणकपदार्थानें भरल्यामुळे अनपकाश झालेले पाचादिक तें त्या पदार्थाचा वियोगानें सावकाश करणें.

रिकामका, ३ लिं० रिकामा.

रिकामचावडी, स्त्री० रिकामचोंद मनुष्यांची चकाव्यापिरीत बसायाची जी जागा ती, अथवा तो समु-

दाय ती.

रिकामचेष्टा, स्त्री० करावयाचा उपयोग सोडून रिकामा कोरडा जो व्यापार त्या.

रिकामचोंद, पु० निरुयोगी मनुष्यादिकांस भिदें ह्म०; २, कार्याचा ठायीं विनियुक्त न होनां उगीच पडलेला जो पदार्थ तो.

रिकामटवळा, ३ लिं० रिकामचोंद

रिकामपण, न० एकाकार्याखालीं न गुंतल्यामुळे कार्यांतरीं अन्वितहोण्यास मनुष्यादिकांस जी कालकृत सावकाशाता असत्ये तें.

रिकामपणा, पु० रिकामपण.

रिकामवेळ, स्त्री० अबश्यकर्तव्य कार्याखालीं गुंतलेली नव्हे अशी रिकामाची वेळ ती.

रिकामा, ३ लिं० कोणक कामावर गुंतलेला नव्हे अतएव कार्यांतरीं लागण्याविषयीं जो मोकळा तो; उ० चोंचोलाचाकरी लागली मी मात्र रिकामा आहे; गुमचाचाकू रिकामा झाला ह्म० मला अंमळ्या; २, आधेयाचा संनिवेशानें गुंतलेलें नव्हे किं० निरवकाशापणें भरलेलें नव्हे अतएव अधेयांतराचा संनिवेशास उचितजें अधिकरण भूत पात्र, स्थळ, वाहन, काल, इ० तो; उ० ही दोत रिकामीच आहे ईत झाई घाल; विहीर अजून चार हात रिकामी आहे; ३, जा कार्याविषयीं प्रवृत्तत्वायाचें त्या कार्याचे साधन भूतजे द्रव्यादि पदार्थ तद्रहित जो मनुष्य तो; उ० जवळ पैसे नाही रिकामा बाजारांत जाऊन काय करूं; रिकामा जाणें किं० येणें, ह्म० उद्दिष्ट कार्य केल्या बाबून जाणें, येणें; उ० मी तुला न्यायाला आलों तो घेतल्याशिवाय रिकामा जाणार नाही;

पञ्चमानाफडे गडी पाठविल्या होना पण ते भेदले ना-
 हांत तेव्हा गडी रिक्तचा मायारा आला; ४, प्रयोजन
 द्रव्य किं० कृत्तद्रव्य, जो भाषणादिव्यापार, खर्च
 वेच, इ० तो; ३० तूमध्ये रिकामे कराला बोलवोस,
 रिकाम्या हाताने किं० रिकामे हाताने; ३० जे कार्य करा-
 याचे त्यास जे साधन पाहिजे असते ते हाती असल्या
 बांधून ते कार्य करणे किं० कार्याधिकाणी, येथे, इ०
 कांचे वि० किं० रिकहस्तपणे राजा देवता, इ० कोचे इ-
 रानासर्थ जाणे, येणे, इ० कांचे वि०; ३० मी आक्षप-
 यंत रिकाम्याहाती संसार केला, स० हाती द्रव्यनस-
 तां; ३० रिकामे हाताने कां देवास जातोस कुलेषा
 काहीतरी घेऊन जा रिकामे पोटीस० भोजननकेत्या-
 मुळे पोट रिकामे असतां काही काम करणे इ० कांचे
 वि०; ३० जेवल्यावर चालावे यापेक्षां रिकामे पो-
 टी चालावे हे बरे.

रिकिबी, स्त्री० छोडे किं० सांड, चांजवर बसले अस-
 तां पाप अडकवायासाठी लोहादिकांनी आकारवि-
 रोषांनी दोन बलपे दोहीकडे बांधित असतात तीं प्र०

रिकीब, स्त्री० रिकिबी-
 रिकीबहाल; पु० हिं० तंगास रिकिव्या बांधायाचे
 रज्जरूप साधन असते तो.

रिकीबी, रिकेबी, स्त्री० हिं० रिकिबी.

रिक्त, ३ लिं० सं० रिता.

रिक्तकोष्ठ, न० सं० आंत अन्नांश, मलांश, नाहीसा
 झाल्यामुळे रिकामाजो पोटाचा कोठा तो:

रिक्तपाणि, ३ लिं० सं० जाचे हातांत फल, पुष्प, इ०,
 इ० काही नाही असतो मनुष्य तो; राजा, देवता,
 इ० कांचे दर्शनार्थ गमनोद्देश असतां प्रा० प्र०

रिक्ता, स्त्री० सं० चतुर्थी, नवमी, चतुर्दशी यातिथी
 प्र०

रिंगणी, स्त्री० एक ओषधी आहे

रिंगणे, न० रिंगणीचे जे फल ते; २ पोटीचे खेळणे आहे

रिंगी, स्त्री० रा० रिक्याचे जे झाड ती

रिंगे, न० रा० रिंगीचे फळ ते

रिघणे, मनुष्यादिकांनी हाडी, इ० कारणासुद्ध
 अडचणीची जागा ती मध्ये कोणेक पंदाधाने
 बलाने अवकाशकरून प्रविष्ट होणे; २, रा० स्फुर-
 ण, कोन, रताळे, इ० कंदानी भूमीमध्ये विस्तरून
 वृक्षिगत होणे.

रिघाव, पु० अडचणीचे स्थळी बलाने किं० पुकीने
 जो प्रवेश तो.

रिचवणे, धान्य, पाणी इ० काने भरलेले जे पाचनेत
 धान्यादिक पाचानंतर अधिकरणी ओतून रिकामे
 करणे; पक्षीत्या धान्यादिकांसाठी कमका; २, को-
 ल्याकडे, दगड, विदा, वस्त्रे भांडी, इ० रूपजो पदा-
 र्थ समुदास तो कोणेक अधिकरणी रात्रिभूत
 होऊन राही असा देवणे; ३० चरांतली सारी पां-
 चुरणे गोळाकरून बाजेवर नेऊन रिचवलीं.

रिझणे, कोणेक विषयमनास आल्यामुळे तद्दि-
 यथा हा घ्यावा, भोगावा, इ० रूपजो अंतःकरणां
 त भाव होता, तद्दिशिष्ट कोणेकाने होणे; ३० त्या
 प्राणीव्याचा रंग अडक रिसतो त्याजवरच रिझु-
 नका काही सुतपोत पहा.

रिझाऊ, ३ लिं० दुसऱ्यास रीझाऊसून करणारे जे
 मान, स्वरूप, गोड भाषण करणारा मनुष्य,
 इ० तो.

रिठा, पु० एकझाड आद्रे बल्याचे फल तो .
 रिठी, स्त्री० कों० रिठासणून झाड ती .
 रिठें, न० रिठीचें जें फल तें .
 रिणकरी, पु० ऋणकरी .
 रिणानुबंध, पु० ऋणानुबंधाचा अपभ्रंश .
 रिणायितस्वरूपी, ३ लि० ऋणाइतस्वरूपी .
 रिणायीत, ३ लि० ऋणायीत .
 रिणी, ३ लि० ऋणी .
 रिता, ३ लि० रितामादिनीयार्थी; २, प्राकृत ग्रंथांजा
 अर्थानें रहितजो अधिकरणरूप पदार्थ तो त्या अ-
 र्थानें; ३० सरस असो निमधुपबहुमतजरिदिर-
 संकरुनि कुंठरितें .
 रिताड, स्त्री० पठ, बदर, इ० काचाटाचीं बाहेरून
 आणलेंला साल टाकून पुनः तेथील साल न भरि-
 तां रितामे चालले जे वेल, गळवेंतें इ० ती; २, मा-
 लभरून कि० एरवींच रितामे साधार चालले जे
 वेल, गळवेंतें, इ० त्यांस ल०; ३, कों० रहाटाचें मा-
 लचें रितामे होईन पुनः पाणी भगवत्यास रवालीं
 चालले जे लोडे ती; ४, पोयाचाजो अन्नांगाचा
 अभावासुळें रितामेपणा ती .
 रिपरीप, स्त्री० दे० पिपरीप .
 रिपार, पु० न० कों० रिपाती केळें जें गहादिकांस ओ-
 मणतें तो .
 रिपु, पु० सं० अग्नि .
 रिवरिच्यो, रचरच्यो .
 रिवरीव, स्त्री० रचरच .
 रिसालदार, पु० हि० रिसाल्याचाजो अधिकारी

रिसालदारी, स्त्री० रिसालदारपणा ती .
 रिसाला, पु० हि० राजादिकानें चाकरीस ठेऊन ए-
 के अधिकाऱ्याचे स्वाधीनकेलाजो घोडे स्वाराचा
 समुदाय तो .
 री, स्त्री० लावणी इ० कोंचे स्वरपूरणार्थ पाठी मारून
 रीहा शब्द उच्चारून जो स्वर देतात ती .
 रीग, रीघ, पु० स्त्री० रिघाब; २, रिघाव व्हावयाजो-
 गाजो अवकाश ती तो; ३० अशी दाटी झाली आ-
 हे कीं आंत बोट शिरकायान्ना देग्वील रीघ नाही .
 रीज, रीझ, स्त्री० काणेक विपयावर अंतः करणाची
 असत्येजी सादरता ती .
 रीण, न० ऋणाचा अपभ्रंश .
 रीत, स्त्री० रीतिशब्दाचा अपभ्रंश .
 रीतभांत, स्त्री० रीत, इ० ती .
 रीतरबेस, पु० स्त्री० रीतभांत .
 रीति, स्त्री० बाळगें, चालणें, इ० व्यापारमात्र करया-
 चे देवाभेद, कर्तृभेदादि प्रयुक्तजे निरनिराळे अने-
 क प्रकार ते प्र०; २, प्रकारादिभेदेकरून भिन्नभिन्न
 जे वर्तनप्रकार ते प्र०; ३० तूं आल्या मनुष्यास शि-
 व्या देतोस ही रीति वाईट .
 रीप, स्त्री० आमण करयासाठीं लाकूड चिरून पा-
 तळजी पट्टी करितात ती .
 रीस, न० आखळ; २, ला० आळशी, मलिन, असा तो
 मनुष्यादित्यास निदेंतें ल०; ३, दे० चीड .
 रीस, न० गीस प्रथम हिनीयार्थी .
 रुइफल, न० लीट, इ० वस्त्रावर कि० लुगडे, इ० कोंचे
 कोंठावर कि० कंगण्याइ० अलंकार, इ० कोंबर जे
 रुईचे फुलासारखे अलंकार विशेष उठविले अ-

सनातने प्र०

रुई, स्त्री० एक झाड आहे; १, रु; २, चाजबीजी गीत ती परंतु या अर्थी प्रथमांत प्र० नाही; ३, तुझी रुई-चा गोष्ट सांगितली असता ऐकणे प्राप्त; तो जेव्हा जेवर दस्ती करू लागला तेव्हा सर्कारांत जाणे रुईस आले.

रुई मोदार, पु० रुईचे झाडासारखेच झाड असून जा-ची फुले रुईचे फुलापेक्षा स्वच्छ पांढरी असतात तो.

रुका, पु० आण्याचा जो द्वादशोवा तो; २, भूमि में जाया-चे एक प्रमाण आहे.

रुकार, पु० काही एक करण्याविषयी कोणकाचे अनु-मताचा बोधक जो त्याचे सुखानेह, कर, होय, वर, आ-हे, इ० रूप जो शब्द नियतो तो; याचे तात्पर्य आहे. अनु-मतावर ह्मणून मानेने हाताने जरी अनुमता विष-यी सजा केन्हीतरी त्यास ह्म०; २, जसा रवर्चाची अने-क फळे किं० मनुष्यादिकांची नांमं, इ० जी क्रमाने लि-हिली असतात त्यांस रुजवान, इ० संस्कारकर्तव्य-असतो जाजा स्थानी तो संस्कार झाला त्या त्या स्था-नी गद्दो धकजे रु असे अक्षररूप विन्दक रितात तो.

रुका, पु० रुका.

रुकसन, स्त्री० हिं० रुक्मसन.

रुगय, स्त्री० कों० एक किरडू आहे जे प्रायः रुक्षावर असते ती.

रुगसूख, स्त्री० काही एक वस्त्र हारवली, इ० कारण-मुळे कोणकाचे अंतःकरणास जी चटपट लागती ती.

रुगवत, न० वरप्रस्थानाचे पूर्वी वरस कन्येचा वा पा-कडून समारंभ पूर्वक फराळाची, इ० सामग्री आ-

णितान ते; २, तें फराळाचें, इ० वरा पुढे ठेऊन त्या-जकडून फराळ कर वितान असा जो समारंभ करि-तान ते; क० तो समारंभ वरप्रस्थानानंतर बहुमंड-यांतही करितात.

रुखा, ३ लिं० कों० रुक्ष जो भक्ष्यपदार्थ, स्थल, भाषण, कठमर, इ० तां.

रुखाडी, ३ लिं० रुखावर चढण्याविषयी जो सग-ईत तो.

रुखाड्या, ३ लिं० कों० रुखाडी.

रुखाळ, न० अळ्यात एक भेद आहे जे रुखावर उग-वत असते ते.

रुख्या, ३ लिं० कों० रुखाडी.

रुखसत, स्त्री० रजा; परंतु प्रायः प्रथमा र्थांचाचून

रुगाळा, ३ लिं० शरीराने कृशा जो मनुष्यादिनां.

रुग्ण, ३ लिं० रोगग्रस्त.

रुचकर, ३ लिं० रुचिक गन्ना अपभ्रंश.

रुचणें, काही एक पदार्थ किं० गोष्ट आवडणें, इ० मी-न त्याजिनां तो भूपबळे तुज रुचेल तरि जागें; २, कोणक गोष्ट यथा योग्य आल्यामुळे जो भूणें; इ० तुझी पिढाचे अट तुझी प्रसंगी भिक्षा सांगितली तरि रुचेल पण आसा गृहस्थाला लोक होसनील, ३, स्तणें.

रुचि, स्त्री० सं० पदार्थनिष्ठ जी गोडी ती; २, रुसने दि-यास असत्ये जी चव ती; ३, कोणक पदार्थ, कर्म, इ० विषयावर आवड ती; ४, कोनि.

रुचिक, पु० रुई ह्मणून जे झाड त्याचा ओंषधार्थ काढितात जो चीक तो.

रुचिकर, ३ लिं० सं० ताचे भक्षणाचे रुग्णेंस आलेकी

अरुचि ज्ञात्य असा जो आंबळा, महाळुंग, सेंधव,
इ० पदार्थ तो कि० भक्षिला असता चांगला लागतो
असा जो मधुराम्ल, क्षाराम्ल, इ० पदार्थ तो.

रुचिर, ३लि० स० संदर.

रुचीक, ३लि० रुचिकर जो पदार्थ तो; २, रुईचा जो ची-
क तो.

रुच्य, ३लि० रुचिकर प्रथमार्थी.

रुजणे, धान्य, कंद, इ० रूप जें बीज त्याणे अंकुर वि-
शिष्ट होणे.

रुजामा, पु० बेंठकीचा उपयोगी पौडी रु घालून शि-
बून मोठे जें बस्य करितात तो.

रुजूमुकाबला, पु० हिं० उभयतांचे भाषणादिकांचा
स्वरं ग्वोटपणा कि० उभयपदार्थांचा चांगले पणा,
वाईटपणा, इ० समजावे झणून ताडून पादायाक-
रितां त्याचें करितान जें समुखपणें संनिधान तो.

रुजूवात, स्त्री० विवादविषय कि० संशयविषय जो
परस्परांचे देणे, घेणे, इ० रूप कोही अर्थ तन्निर्ण-
यार्थ त्या परस्परांचे तद्दिपयी साक्षात् संभाषण
झाच याजोगीजी त्याची समक्षता ती; २, कोणक
कागद पत्राचा लेखाचा स्वरं पणा, रबोटपणा, इ०
पादायासाची लेखांतराची ताडून पहावे झणून
त्याच्या लेखाची करितात जी समक्षता ती; रुजुवा-
तपेणें झ० यादीवर लिहिलेले कि० तोडानें सांगित-
लेले जें पदार्थ, कलमें, इ० नें समक्ष ताडून पहाणे.

रुजूवाती, ३लि० कां० रुजूवात घ्यायाची आहे जा-
ची असे जें कलम, नाचनिशी, रकम, इ० तो.

रुजू, ३लि० विवक्षित काम करण्याविषयी जाकडून
अनमान नाही असा जो तो; ३० तुस्ती सांगाल तें

कराव्यासमी रुजू आहे; २, चाकरी, इ० का माव-
र कि० सर्कार, इ० अधिकरणीजो हजोर तो, हाणे.
करणे यांचा योगी प्र०; ३० मी कालच चाकरीवर रु-
जू झालों; तुस्तीचा र धरलेत ते सर्कारात नेऊन रु-
जू करा; तुस्ती एथें निरोप घ्या पण पंधरावे दिवजा
पुण्यान मजपाशी रुजू व्हा; ३, कोणक अधिकर-
णस्थजी ग्राह्यकोटी ती मध्ये लेखाद्विद्वारा गृहीत
जो तो; हाणें, पडणें, इ० कांचा योगी प्र०; ३० मृत्तो-
वर उपकार केला असतां व्यर्थ क्षणातां परतु उरव-
रासतर रुजू पडेल; तुस्ती पन्नास रूपये बाकी आ-
साकडे काढलीत पण ती आस्नास रुजू नाही, याचे
नाच सर्कारचे यादीस रुजू आहे की नाही तें पहा.
तुस्तीजें आज बोलाव तें तेंथें रुजू पडेल.

रुजूगुदरस्त, ३लि० गुदस्तबहिवादीस रुजू जो व्यव-
हार तो.

रुजूमुकाबला, रुजूमोकाबला, पु० हिं० रुजू-
मुकाबला.

रुझणे, रुजणे.

रुझवण, न० कां० रुझायाकरितां भूमिंतलाविले
जें बीज फलादितें व तें रुझून झाला जो अंकुर म-
मुदाय तें.

रुटु रबुटू, अ० केवळ झपाट्यानें नव्हे, केवळ अग-
दी स्तब्ध होऊन राहिलें असें नव्हे, अशा प्रकारें
सरामरी मंदपणे, कोणक गोष्ट, मनुष्य, इ० कोण-
चालणें, इ० कोचें वि०; ३० देवळाचें काम आतां
शें रुटु रबुटूच चाललें आहे; कोणें कानें रुटु रबुटू
करणें झ० सांगायजोगा मोठा कामधंद, इ० न
करितां पोटापुरते अनेक किरकोळ व्यापार करणे

रुंद, न० मनुष्यादिकांचें तोडलेलें जें शिर तें .

रुंद, स्त्री० रा० उचला; २, न० रुंद; एक वाच आणि दोन रुंदें, इ० स्थलीं मनुष्यादि शरीराचे दोन जे तु-
कड ते प्र० असा अर्थ

रुंदगें, कोणक गोष्ट कोणक रूपे लोकप्रसिद्धीस ये-
णें; उ० गमशिगाचे पोरानें चोरीकेली असें सग-
ल्या गावभर रुंदलें .

रुग्ण इरुगणें, पेंजण, इ० भूषणानीं रुग्ण इरुण अशा
शब्दानें वाजणें .

रुग्ण इरुण, अ० अनु० तोंडचा, पेंजण, इ० कांचे वाज-
ण्याचें वि०

रुग्णरुग्णणें, रा० वेगानें चाललेल्या जो गाफणेचा दगड,
बंदकेची गोळी, इ० कामे वाजणें .

रुग्ण, पु० का० दद्रोग .

रुनगा, स्त्री० रूपण .

रुनगें, कठिनजो पाषाणादि पदार्थ तो शरीरादि मुदुप-
दार्थाशी घटसबंध झाल्यामुळे त्यातें फोडून कि० चे
पुन आन शिरणें; उ० पायांत काटा रुतला; भुईवर
निजलेल्या जे अंगास खडे रुततात; चिखत्यांत गा-
य रुतल्या आदि काटालनर पहा .

रुनु, पु० कतुवाच्या अपभ्रंश .

रुंद, उक्ति० रुंदीनें विशिष्टजो पदार्थ तो .

रुंदर, उक्ति० विवक्षित रुंदीपेक्षा जाचा रुंदी अधिक
तो पदार्थ तो .

रुंदन, न० रुंदण्याचा जो व्यापार तें .

रुंदावणें, शरीरादिक पूर्वरुंदीपेक्षा रुंद होणें कि० आ-
कृशित वस्त्रादिक पसरणें, इ० दारा रुंद करणें .

रुंदावा, पु० रुंदपणा .

रुंदित, न० सं० रुंदन .

रुंदी, स्त्री० क्षेत्रवस्त्रादिजो साकार पदार्थ त्याचे जो
शीचें जें सूत्र त्या तवर आडवें सूत्र या पर्यंत पासून
त्या पर्यंत पावेंतो मारिले असतो त्या सूत्रानें परि-
छिन्न होतो जो त्या क्षेत्रादिकांचा परिमाण विवोप-
नी .

रुंदगौठ, स्त्री० लुगडे, दोरबा, इ० कांचेर विण करित
च बनकडीसारखी चिन्हे उडविणीं असतात ती प्र०

रुंदगौठी, उक्ति० रुंदगौठीनीं विशिष्टजो दोरबा, गिन्-
यांचें लुगडे, इ० वस्त्र तो .

रुंदपिशाच, पु० कार्यात मेलत्या प्राणी कार्यात केले-
ले पाप भोगायासाठी पिशाचदेह धारण करितो तो,
२, ला० जीप्रकापी, अविचारी, जो मनुष्य त्यास प्र-

रुंदभूमि, स्त्री० मसणावटी .

रुंदचान, स्त्री० अकमकतोशी जी वान करितान ती .

रुंदविणा, पु० विण्यात एक भेद आहे .

रुंदचतार, पु० फारकाथ आल्यामुळे भयंकर उभा-
लेजाचे रय रूप त्यास ख०

रुंदक्ष, पु० एकदक्षधीज रूप शिवप्रिय मणि आहे
तो, जोचे भाव्यादिरूपेकरून शिवभक्त शरीरावर
धारण करितान तो .

रुंध, उक्ति० रुंद .

रुंधट, उक्ति० रुंदरु

रुंधणें, काही आधेवाचे समावेगालें पात्रस्थला-
यधिकरणाभूत पदार्थ त्या आधेवाकडे घुसणें
कि० मनुष्यादि कोणी व्यापारातसे उभेपोंमी
नपडे असा कोणीक व्यापाराकडे गुंतणें .

रुंधावणें, रुंधावणें .

णि अभाव एक मिळून सान पदार्थ; पदामध्ये तंतु
रूपाने कापूस राहतो; ४, पदार्थमात्राचे अंगी
विद्यमान बरेपणा, वाईटपणा. कुचकंपणा. नास-
केपणा, ३० जे विवक्षित वाचक्षर्म असतात ताच-
क्षर्मचे शिष्टपणे त्या पदार्थाचे अंगी असते ते; ३०
हा अंवा खाऊन पहावा तें खां याचे रूप समजेल; ५,
कोणेक पदार्थ गोष्ट, व्यवहार, ३० का पाखून व्हाव-
याचे जें यथायोग्य फलादि ते झाल्यामुळे किं० त्या-
चे अंगी यथायोग्य असावे जें सद्गुणादिते अस-
ल्यामुळे जी त्या पदार्थादिकाते जाशी भा ते; ३० चा-
ररूपये मिळालेतर व्यवहार केल्याचे रूप नाहीतर
काय; याचे घरी मनुष्याने जी बरेडन काम करूया
परंतु त्या कामाचे रूप व्हावयाचे नाही; लज्जा हे
कुल स्त्रियाचे रूप होय; ६, नाम किं० धानु यांपुढें
विभक्त्यादि अनेक प्रत्यय होऊन जे अनेक शब्द भे-
द होतात ते प्र०; ७, गणिता मध्ये एक झणून
जी संख्या त्याची संज्ञा किं० अव्यक्त गणिता म-
ध्ये व्यक्त जी संख्या तिची संज्ञा; ८, पु० चंग, कांच-
न, गंजी फांताल सानवाजो रंग तो.

रूपक, न० एक अर्थालंकार आहे.

रूपवती, स्त्री० संदरजाचे रूप ती.

रूपवान्, ३० संदरजाचे स्वरूप तो; २, रूप जास
आहे असा जो पदार्थ तो; ३० जेवदा रूपवान् पदार्थ
तेवढ्याचे नक्षरिंदियाने प्रत्यक्ष होते.

रूपी, ३० जा अर्थाचे तादात्म्य जा अर्थावर मानि-
ले तो नदूषी; ३० हा पुरुष केवळ पिशाचरूपी
आहे.

रुबुरू, रुबुरू, अ० उरुबुरू.

रूय, स्त्री० को० रुई.

रूर्यात्, अ० बाजवीरीतीने चालणे, वागणे; ३०
काचे वि०.

रूळे, पु० स्त्रियांचे पादभूषण आहे.

रे, अ० अरेया अर्थाः ३० रेसुला हिकडे ये.

रेंकणें, रेंस, रेडी, टोणगा, याणी स्वजातीय श-
ब्दाने ओरडणें; २, ला० मनुष्याने घोरेगळ्याने
गाणें किं० ओरडणें यां अर्धी आरोपाने प्र० करि-
तात; चालणें, बोलणें; ३० कोही एक काम रेंकत
करणें, स० आळसावन आळसावन, मंदमंद अ-
शा प्रकारें करणें; कोणेकाने रेंकत जाणें किं० येणें
स० कोणेकालाळीचे अगत्य लागल्यामुळे दुस-
ऱ्याने प्रेरणा न करितां आपसरेंच जाणें किं० ये-
णें; ३० अस्ती एव्हा दरिद्रीसणून अस्माकडे कोणी
येत नाही अस्मास श्रीसंत होऊं या मग कोण पाहि-
जे तो रेंकत येईल.

रेंकला, पु० गाडीत एक भेद आहे.

रेंकाट्या, ३० को० सश्रीचे कंठाचे शब्दासारखा
जाथा घोरगळा त्यास निंदेनें स०.

रेक्ता, पु० फारशीभाषेवर किं० हिंदुस्थानीभाषेवर
केलेल्या गानोपयोगी कविताविशेष असतो.

रेखटणी, स्त्री० रेखाटणी.

रेखटणें, रेखाटणें.

रेखणी, स्त्री० रेखण्याचा जो व्यापार ती; २, रेखाट-
णी.

रेखणें, रेंखणें, स्थूल, भिंत, कागद, लाकूड, ३०
कोबर कोष्ठक, चित्र, ३० विवक्षिताकार रंगादि-
काचे रेषानी उत्पन्न करणें, किं० ते स्थलायधिकण

त्याचक्रियेने त्या कोष्ठकाद्याकारानी विशिष्ट करणे; २, कपालादिकांवर सरासरी लावलेले कुंकू, गंध, इ०ने अधिक लागले असेल ते पुसून कि० लागले नसेल तेथे नवे लावून स्फुरेख दिसे असे करणे; ३, वस्त्राच्या चुण्या, केंसांचा पट्ट्या, इ० स्फुरेख दिसायाजोगें बेतानें विवक्षितानुरूप बसविणे

रेखा, स्त्री० सं० कागद, भित, इ० कांवर रंगाची लेखणी, खिळा, इ० ओदले असता तो रंग लागून कि० त्या ओढण्याने रवरडल्यासुळे जें चिन्ह त्या कागद, इ० कांवर उमटते ती कि० हस्तादिकांवर ताटवाजें स्वतः सिद्ध चिन्ह असते ती; २, ग्रहादिकांचे गणितार्थ लंकेपासून मेरूपर्यंत दक्षिणोत्तर सूत्रकल्पित आहे ती.

रेखाटणी, स्त्री० आंकणी स्मरण जें रेखायांचें साधन असते ती.

रेखादणें, रेखणे प्रथमार्थ.

रेखांतर, न० विवक्षितदेशास दक्षिणोत्तर रेखेपासून काही एक योजनात्मक जें मध्ये अंतर असते ते.

रेखणें, आळस, अनुत्साह, इ० कारणासुळे हळूहळू मंदमंद चुकवीन चुकवीन असा जो काही काम करण्याचा प्रकार तद्दिशिष्ट कोणेकानें ते काम करित असता हाणें.

रेखणें, को० विरंगुळणें; २, काही मोठा परिश्रम घडल्यासुळे थकणें.

रेख, स्त्री० रेखाप्रथमार्थ; २, कपालावरील केंस चिमट्याने कि० वस्त्र्याने काढून स्फुरेख दिसायाजोगा जो शस्त्रधारेप्रमाणे केसांमिखा स्तररवा आकार करितात ती; कोणेंकास रेख ओढून देणें, काढून देणें,

इ० स्थलीं रेखा काढून देणें, ओढून देणें, असा अर्थ. रेखेरूपास, रेखेरूपेस, अ० येणें कि० आणणें याचा योगीप्र० अ० आरब्ध जें कोणेक कार्य ते अतुकूल क्रियासरकारादि योगानें आकारास येणें कि० आणणें; २, दांसळलेलें जें संसारादि त्याणें पुनः काहीं आश्रय मिळाल्यासुळे स्थितीवर येणें कि० दुसऱ्याने आणणें; ३, विद्या, द्रव्यादि संपत्तीचा अभावासुळे अगणनीयत्वे करून स्थितजो कोणी त्याणें त्याच्या संपत्तियोगानें यथायोग्य दुर्जित दशेस येणें कि० दुसऱ्याने आणणें; ३, हा आन्धाने व्हायाने सायास धोतर देखाळ नवतें तो माझा आश्रयानें रेखेरूपास आला आता उफारादी गोष्ट सांगतो, मी पदरेखे पांचवे रुप येख चुन वान रेखेरूपास आणले आता हा सांगतो चाद.

रेख, पु० भोजनास बसले असता कोणी भगल्यापायानी आला कि० कोणाची दृष्टि पडली, इ० कारणासुळे अन्नावर अरुचि व्हावी, ओकारा येत असावी, असा जो विकार होतो तो भरणें, उतरणें, याचा योगीप्र०; रेच मोडणें, उतरणें, स्व० पाठहलकीच्या करिता पाठीचा विंगमोडून कि० चिमटीने कातडी ओढून पाठहलकी करणें कि० गर्ब परिहार होई अशी त्याची खोड मोडणें.

रेच, पु० मलद्वारानें जो दाळ होतो तो; २, नसा दाळ करिता घेतले जें ओषध तो.

रेचक, न० दाळक; २, ३, लि० रेच करण्याची शक्ति जाचे अंगी आहे असा जो हरीतक्यादि पदार्थ तो.

रेचन, न० रेचकप्रथमार्थ; २, मलपातळ होऊन त्याचें मलद्वारानें बाहेर जें निःसरण तें.

रेजगण, न० मोडकीतुटकीबाळी, चुगडी, पानडया,
इ०किं० सोनें, रूपं, इ०कांचे च्यांगले वाईट रज किं०
बारीकसारीक माणिक, मोत्ये, इ० जो किरकोळ
रिवडूकमिडूक जिंनसाच्या समुदाय ते .

रेजणें, ग० कोणेकास चक्किंचित्तरी महत्वबुक्षीनें
मानणें; निषेधविषयी प्र०; उ० तीठकी दादल्या-
लादेरबाल रेंजात नाहीं मग सासूला कोडून .

रेजा, पु० फोशावरीलजोपगडा तो; २, प्रा० उंची काप-
डाच्याजो कंबळ लहानदुकडा तो .

रेजीम, न० पुर्तकाल, चीन, इ० देवांपासून येतातजे
बीसदमनें, चाळीस छकडया, इ० नियत संख्याक को-
न्या कागदाचे समुदाय ते प्र०

रेंट, न० मोठी जाडजी भाकर तीस निदेनें सणतात;
२, नेटया अर्थीस .

रेंटणें, कोणेक पदार्थ असतो तेथून पलीकडे साराचा
किं० आलीकडे येत असतो येऊं देऊं नये सणून त्या-
स हस्तादिलावून स्वनिष्ठ बळाचेंनेटानें विशिष्ट कर-
णें, जाचें योगानें तोपदार्थ पलीकडे साराचा किं०
आलीकडे येऊं नये; २, ला० जाचें योगानें आपण
पडून दुर्दशा पावची असें आपल्यावर आलेंलेंजे
दुखणें, इ० रूप कोहीं संकट त्यास आपण जीत न-
जातां आपल्यासामर्थ्यानें कोहींकाल तसेंच तसें-
च संभाळून धरणें; उ० हा वादप्रसंग आहे मला रें-
टेल तांवर मीं रेंटतां मला रेंटेनासें झालेंतर तुम्ही
आहाच; ३, संसार, सावकारी, इ० कोहीं व्यवहा-
र नपडूंदता स्वसामर्थ्यानें कसें तरी चालविणें;
रेंटून जावसाल, करणें, बोलणें, इ० स्थलीं भीड,
भय, इ० न धरितां कडकून बोलणें .

रेटा, पु० दे० कोणेकानें पुढें सगवे सणून हस्त, इ० कानीं
मागून येतात जो नेट तो .

रेंटाई, स्त्री० कोहीं संकराचा ईषन्मात्र प्रादुर्भाव झाला अ-
सतां त्याचा प्रतीकारार्थ तत्काल प्रवर्त्तनें ते न करितां
अवगणनेनें दकलादकली रवालीं नेण्याच्या जो प्रकार
तो .

रेंडारेंटी, स्त्री० रेंटाई .

रेड, स्त्री० ग० गिराईक, इ० कानीं पाहिजे तितकें घेऊन उ-
राबें जिकडे पहावें तिकडे तेंच अशी जी अंचे फणस,
धान्य, इ० कांची अतिशयित समृक्षि होत्ये ती; होणें, प-
डणें, याचा योगी प्र०; उ० आज बाजारान अंब्याची रेड
पडली आहे कोणी विचारीत नाहीं .

रेडकूं, न० सशीचेंजे अपत्यनें .

रेडा, पु० येणगा; स० रेडारेडा आणि धारभर ओटा .

रेडी, स्त्री० सशीचेंजे रम्यपत्य ता .

रेडूक, न० रेडकूं; २, ससस .

रेणु, पु० सं० पित्तपापडा; २, रज .

रेणें, न० रा० तृणादि अक्षण करूं लागलें नाहीं कंबळदूध
मात्र पिणारे असेंजे गो महिप्यादि पशूंचें अपत्य त्या-
ची जी विष्टाते .

रेणेणें, रा० वांसरानें रेणें हगणें .

रेत, न० सं० गर्भोत्पादक जी पुरुषदारी रातील सुग्य
धातुते; रेतस्खलन, रेतःपात, इ० सं०

रेतदाणी, स्त्री० लिहिलेल्या कागदावर घालायाची
रेती बाळगांच्यासाठीं पात्र केले असते ती .

रेतदानी, स्त्री० रेतदाणी .

रेती, स्त्री० बारीक रबरवरीत स्निग्धोद्भास्य अस
कणप्राय मृत्तिकाविशेष आहे ती .

रेंद, स्त्री० कों० गृहादिकांतील केरकबरा, इ० जें गदळ ती.

रेंदबणी, न० फारगदूळ जें पाणीसिं.

रेंदा, पु० पाणी, तेल, तूप, इ० कांन जमलेले जें मळांवा, मृत्तिकाश, इ० काहीं असतें तों किं० त्याचे मिश्रीभावा-
मुळें दाट गदूळ झालेले पाणी, इ० तो; २, रेंद; ३, गळ, इ० कांतून निघतो जो रक्तमिश्रित पु तो.

रेंदाड, ३ लिं० जामध्ये रेंदा बहूत झाल्यामुळें मलिन झालें असें जें पाणी, तेल, तूप, इ० तो.

रेंदावणें, पाणी, तेल, इ० रेंदानें मलिनकरणें; २, गळ, जखम, इ० बाहेर पुरक्त, गळ्याचा जोगें बरबरीत होणें.

रेंपा, स्त्री० हिंक्वर, भरुलागलाक्षणजे पाठ, इ० अवयवांतून जाविलक्षण कळा येतात त्या.

रेंफ, पु० अकारादिस्वर अविवक्षितकरून अर्धमात्राप्रमाण रक्ष्यून जो वर्णतो, व्यंजनाचे पूर्वी त्याचा योग असतो त्या व्यंजनावर तद्वीधकचिन्ह जें अर्कूलें दिलें असतें तो.

रेंव, स्त्री० कों० समुद्रखवळलाक्षणजे त्याचे तीरीं जो लोण्यासारिखा मुदुगाळ येतो ती.

रेंवटणें, रा० रेंमटणें

रेंवडी, स्त्री० रा० रेंवडी.

रेंवड, स्त्री० कों० आंगल्ये जाग्यावर खिरबळ, व्राण, इ० पडल्यामुळें जी घाण येत्ये ती; ३० गोठ्यांत गुड्याभर रेंवडजमली आहे त्यांत सुरें बसतील तरीं कर्त्री.

रेंवडी, स्त्री० खिचळून पातळ रबरबान झालेला जो गुळ, पेदा, साकर, इ० ती; २, ला० रा० अनिद्रायित पिकलेल्यामुळें विलविलीत झालेला जो फणस, इ० फल त्यासस.

रेंमेडोक्या, ३ लिं० काहीं कामकरण्याविषयीं उत्साह नाही, स्वग नाही, असा केवळ मंदजो मनुष्यादित्यासस.

रेंरेरेरे, अ० अरेरेरे.

रेंरु, स्त्री० रेंरु.

रेंरुचेरु, स्त्री० रेंरुचेरु.

रेंरुणें, चिखळ, चुना, इ० रचून केलेला जो मूर्त, इंट, भिंत, इ० पदार्थ त्याणें त्या खिरबळ, इ० कांचे आंगचे आर्दनेचा आधिक्यामुळें किं० विसविशीतपणा मुळें, खालीं दवून प्रसृत होणें; २, मनुष्यादि जीवानें आपले अवयव केवळ सईलसोडून आपले शरीराचा भार मनुष्यांतरादिपदार्थावर पडे असें निकडे तोलणें.

रेंच, स्त्री० धान्यादिपदार्थांत जो बारीक खड्याचा समुदाय असतो ती किं० जी रेती असत्ये ती; ३० पायली-
खरगड्यांत अदपावरेंच निघाली; रेतीचे देवांत दुधात देण्याल रेंच येत्ये क्षणून सोगतात; २, कों० बारीक खड्याचा समुदाय ती; ३० चुन्यात पालायाला गाडा खर रेंच घेऊन ये.

रेंचट, ३ लिं० रा० बारीक बारीक दगडांचा समुदाय जोन बहुत असें जें स्थल तो.

रेंचटु, स्त्री० काबळ, इ० कांचे दवांचे मुलप्रदेशी दगावळून गुंफून किं० दुसरे रेंशीम, मृत, इ० भरून जो गोफासारिखा आकार करितात ती.

रेंचडा, पु० कों० रेंच द्वितीयार्थी; २, तन्मय जें स्थल तो.

रेंचडी, स्त्री० साकर, इ० कांचा पाक करून तीळ घालून जी वडी करितात ती; २, ला० वचरी.

रेंवणा, स्त्री० भुदकोट किल्याचे तटाबाहेर जी मातीची भर घालितात ती; २, रुतण.

रेवणें, रेळणें, कोंणेक दुखणें, केंफ, इ० बहुत काल झाल्यामुळे आंगांत भिनणें; ३, कोंणेक मनुष्यादिकानें अतिशयितजो विखळ, गाळ, रेवण, इ० कांत रूपून गर्क होणें.

रेवती, स्त्री० सं० सनाविसावेंजे नक्षत्र ती; २, एक चमेली मध्ये भेद आहे; ३, संकतानें अधेलीस ह्म०

रेंबसळ, ३ लि० रेंबट.

रेंबा, पु० रा० रेंबहितीयाधीं.

रेबाचिनी, स्त्री० औषधोपयोगी एक औषधीचा बीक आहे ती; रेबाचिनीचा शिरा ह्म० रेबाचिनीचा दुधांत रांधाकरून कांड्या बांधिल्या असतात तो.

रेंबाळें, न० रा० धान्य पारवून किं० चाळून निराळें केलें असतां कांहीं धान्यांशानें विशिष्ट राहत्ये जी रेंबनें.

रेंबापेंबी, अ० रा० कांहीं इकडे सोडलें, कांहीं तिकडे सोडलें, कांहीं गुरांनी खाळें, कांहीं पौरांनी उडविलें, कांहीं कुजलें, कांहीं गेलें, इ० प्रकारें अव्यवस्थेमुळे नासधूस होई असें करणें, होणे, जाणे, इ० कांचें वि०

रेशमी, ३ लि० रेशमानें निर्मिजें वग्यादिक तो; २, ला० खरमन्या नळे जो मनुष्य त्यास ह्म०; ३, रेशिमकांठी जें धोनर, किं० पातळ तो.

रेशमीनारिंग, न० नारिंगांत एक भेद आहे.

रेशिमकांठी, ३ लि० जांचेकाठ रेशमाचे आहेत तें वख्त.

रेशिम, न० एक जातीचें किडे आहेत त्यांपारून वस्त्राद्युपयोगी जो तंतु संघात निघत असतो तें; रेशमाची गांठ ह्म० वधुवरे, जीवात्मादेह, इ० कांचा कधींही विनष्ट व्हावयाचा नळे असा जो परस्परांचा संबंध

त्यास ह्म० देणें, पडणें, चांचायोगी प्र०

रेषा, स्त्री० रेरवा; कपाळ, इ० कांताळ रेषा उपटणें ह्म० अकरमातू देव उदयास येणें; धनी, इ० कानें येवका दिकांस रेषा ओढून देणें, काढून देणें, इ० स्थलीं वर्तना विषयीं चायाप्रकारें वर्तविं अशी मर्यादा बांधून देणें; २, अंबा, इ० कांहीं एक फलांत जो केंसर असतो ती.

रेंस, रेस, पु० आप्याचा पंचबिसावा अंश तो.

रेळ, स्त्री० चंगळ.

रेळचेंळ, स्त्री० अतिशयितजी चंगळ ती.

रेळणें, रेळणें; २, कों० कपाळ, भिंत, इ० कांवर लावले लें गंध, कुंकू, रंग, इ० त्याणें पातळ झाल्यामुळे ओपळून रवालीं येऊं लागणें.

रेळा, पु० कों० कपाळ, भिंत, इ० पदार्थास सद्रव, गंध, चुना, इ० कांचा लेप लाविला असतां त्यापासून अथवा जलादिकें करून भरलेला कलत्रादिक उचमळणें, इत्याद्येने क कारणानीं त्यापासून वरून रवालीं येतो जो ओघळ तो.

रोंक, पु० रोख.

रोकड, स्त्री० रूपये, हीन, मोहरा, इ० जें नाणें तद्रूप जें द्रव्य ती; २, साचकारी, व्यवहार, इ० कांत असतें जें सोनें, रूपें, जबाहीर, एतद्रूप जो ऐबज त्यासही ह्म०

रोकडा, ३ लि० रोकडजो रूपये, सोनें, इ० ऐबज तो; २, भीड भाडन धरितां निखाळसपणें जेव्हां ते तेव्हां जें उत्तर, प्रत्युत्तर, इ० भाषण, इ० तो; ३, त्याकडे कोणी का मागायाला जाईना नाहीं ह्मणून रोकडे उत्तर करतो; ३, अ० लागलाच; ३, शिबीदेतांच त्याणें रोकडी तोंडांत मारली; ४, कों० तूर्त; ३, तो नुकता घरीं

गला आहे. यापेक्षा रोकडा आठचार दिवसतर येत नाही.

रोकड्या, पु० ग्रामांतरास सावकार लोकोची रोकड पो रविणारा जो मनुष्य तो.

रोकणी, स्त्री० रोखणी.

रोकणें, रोखणें.

रोकवणी, न० को० कोणाएकाचा विंदाळ झाला असता एकवार स्नान करून पुनः शुद्धयर्थे जें डाकी वरून पाणी घेताने ते.

रोख ३ लि० रूपयें, होन, इ० जें नाणें, तद्रूपजो रूखज, ता; २, कयविकय व्यवहारी उधार न राखिता त न्हालीच घेताने देताने जो नाणेंरूप ऐवज तो; ३, रोकडा द्वितीयाधी.

रोख, पु० कोणक लक्ष्याने लक्षून त्या जकटे जें नेत्र, घेंद्रक, तोफ, इ० कोचे आभिसुरव्य असतें तो; २, लावल्याचा किं० कर्त्याचा अतः करणाचा कोपोक प्रतिपाद्य अर्थाकडे किं० साध्यकार्याकडे जो कदाश्च असतो तो, यावल्या कर्त्याचा आणि तत्कर्तृक भाषणादिकांचा आणिल्या अंतःकरणादिकांचाही.

रोखटोक, ३ लि० निरबालस जो रोख तो; ३० रोखठोक पेंसादिला स्वर्णजे जिन्नस मस्ता मिळतोः काय ते रोखठोक बोलाचे मागे कुरकुर कासाची नाही.

रोखणी, स्त्री० रंधासपून सतागचें आऊत आहे ना; २, तेणेकरून लाकूडसाफ करण्याचा जो व्यापार तो.

रोखणें, बंदूक, तोफ, नेत्र, इ० विवक्षित लक्ष्याकडे गेव होई अशा स्थितीने विविधकरणें; २, रोखणीने कासादि साफ करणे; रोखून पाहणे स्व० कोणक

लक्ष्याकडे एकसांख्येने डोळे लावून पाहणे.

रोखविक्री, स्त्री० उधार न ठेवितां रोख पेंका घेऊन जिन्नसाची जी विक्री ती; २, त्या विक्रीसंबंधी आलेजें द्रव्य ती; ३० आजदकानावर पन्नास रूपयें रोखविक्री आली.

रोखा, पु० कर्ज रूख; २, सकारसंबंधी कूळ, इ० कोपासून वरून, इ० घ्याला इत्याद्यर्थे साजकडे पाठवितात जी विधी ती.

रोखारोखी, अ० रोखठोक घाने घ्यावे अशा प्रकारानें उदीमकरणे, देणे, घेणे बालणे, इ० कोचे वि०; २, स्त्री० नसाजो तो प्रकार ती; ३० उधारपेक्षा रोखा रोखीत करवें आहे.

रोखी, स्त्री० उधार न ठेवितां रोखपेंक्याने कयविकय करण्याचा जो प्रकार ती कि० व्यवहारांत रोकड रूपजो माल ती. प्रा० प्रथमात प्र० नाही. ३० आदी काय बाजारांत घेणेने रोखीने देता उधार करून नाही; कापड, किराणा, याचें उदमापेक्षा रोखीचे उदमास योग्यता अधिक आहे.

रोग पु० मनुष्य पदबादि, स्थावर, जंगमान्यरूपदार्थांचे शरीराची जी प्रकृत्यवस्था असते ती विघडन प्रति कूल काही विकृति होण्यास कारणीभूत जो प्रतिकूलचानादिसंबंधाने शरीरी काही दोषरूप धर्मविशेष उत्पन्न होतो तो; २, त्या रोगानें उत्पन्न होऊन जत्यासि रूपें करून परिणाम पावत्ये जी विकृति निलाही स्व० ३० त्याचें पोट दाबून पाहिले चांगला अव्यापवतागे गहाला लागला ३. काही रोग विकृतीने विकृत झालेला जो मनुष्य, धान्य भाजीपाला, इ० पदार्थ त्यास आगेपाने स्व० ३० हे धडधडाने किडकनाद्वे

दिसतात, आणि पेंकार खर्चून हा रोग कशाला भाण-
लात; ४, भूक्षणाद्युपयुक्तजे फल पुष्पादिपदार्था-
मध्ये विकृतिकारक जो त्याज्याचा असतो तो; ३० अ-
गस्त्याचे फुलांतली मधली काडी तो रोग आहे ती
काढून टाक; ५, अंतःकरणस व्यथा जेणे करून
होत्ये असा जो शोक, चिंता, मत्सर, इ० त्यास प्र० स०;
रोगग्रस्त, रोगनिवृत्ति, रोगनाशक, रोगविकृति,
इ०, क्रूररोग, शानरोग, हृद्रोग, इ० स०

रोगट, ३लि० कांहीं एक रोग जडला आहे जाला असा-
जो मनुष्य, वृक्ष, फल, इ० तो..

रोगण, न० नेल, मेण, राळ, इ० किंनि एक पदार्थ एक-
त्र करून जो चिकूण पदार्थ करितात जाचा लेप मे-
णा, इ० कांस केला असता भिजत नाही आणि तक्र-
तकीत दिसतो तें; २, त्याचा मेणा इ० कांस करितात
जो लेप तें

रोगणी, ३लि० रोगण जास दिले तो पदार्थ.

रोगणें, को० कोणकारने कांहीं रोग लागल्यामुळे अशा-
क आणि रोड ह्मणें.

रोगमल्ल, पु० रोगिष्ठ जो मनुष्यादि त्यास स०

रोगराई, स्त्री० लहान मांदाजो रोगती

रोगवणी, न० ओषधाकपायानें शरीरांतून सुरवना-
सिका, इ० दारानें कि० पोतानें, रोगांदा घेऊन बाहेर
निघतें जें पाणी तें; २, कोणक पदार्थाचे आंगचें कि०
आंतमिसळलेले आतील रोगांदा घेऊन निघतें जें
पाणी तें; ३० भांग भिजत घालून धुतली स्त्रणजे आं-
तळें रोगवणी निघून जातें; ३, जाचे योगानें शेत भा-
त, इ० कांबर कीड, इ० नाना प्रकारचे होय उरून होता-
त असे जें आम्हे पांचे पर्जन्याचे कि० बारीक बुरगट

पडतें

पडतें त्याचें उदक तें

रोंगा, ३लि० रा० रुसलेल्या सार रबी स्वाभाविक जा-
ची सुरवशी तो.

रोगाडया, ३लि० को० रोगाळा.

रोंगाळा, ३लि० कांहीं रोग जडल्यामुळे अशाक्त, गोट,
झालेला मनुष्य, वृक्ष, पत्रा, इ० जो प्राणी तो.

रोगिष्ठ, ३लि० रोगिष्ठाचा अंशभ्रंश.

रोगिष्ठ, ३लि० सं० निरंतर एकना एक कांहीं तरी रोग-
जास जडला असतो असा जो मनुष्यादि तो.

रोगी, ३लि० पंडू, क्षय, दमा, क्रुष्ट, मेह, इ० जो विरस्था-
ची रोग ती जडला आहे जास असा जो मनुष्यादि तो;
जाचे सेवनानें रोग होतो असे जें धान्य, भाजी, फल,
इ० तो; ३० अर्धा हा देवा रोगी त्यांत सकाळचें उक्त
घेंता हे रोगी येणे करून तुझी रोगी झाल.

रोगणें, को० रोगणें.

रोमोला, ३लि० अल्प स्वल्प कांहीं रोग जाचे आंगी नव-
मी जडलेला आहे असा जो मनुष्यादि तो.

रोग्या, ३लि० रोगाडया.

रोंघणें, को० प्रायः लंघणें या अर्थी.

रोचक, ३लि० सं० रुचिकर; २, न० पादेलोण.

रोंचणें, कोणकाचे शरीरादिकांत कंदक आदिकरून
रुतविणें.

रोज, पु० अहोरात्रात्मक जो काल तो; २, दिवसाचे वा-
लीनें कांहीं एक कामा करितां देविला जो मनुष्यादि
त्यास प्रति दिवशी जें देण घाचें लागतें तो; ३, सर्कार
सावकार, इ० कां कंडील तगावदार आला असता त्या
चा आपल्ये कडून रबोळबा होऊन दिवस मोडल्यामु-
ळे त्यास जें दण्य घाचें लागतें तो; ३० रोज देव दर्शन

घ्याचे

ध्यावें.
 रोजउठून, अ० आला दिवस.
 रोजकरी, पु० रोजाचे बोलीनें कोही एक कामावर ठेविला
 जोगडी तो.
 रोजकीर्द, स्त्री० रोज खर्डा; २, ला० आपलेजें कुटुंबादि
 खर्चें आणि आपण एतत्संबंधी जो भोजनादि नि-
 मित्त आवश्यक नित्याचा खर्च ती.
 रोजखरडा, पु० हि० संसार, व्यवहार, इ० संबंधी प्रतिदि-
 वशीचा कच्चा जमाखर्च; इ० जाजवर लिहिला असतो
 असा जो कागद तो.
 रोजगार, पु० द्रव्यादि संपादनार्थ रूभा, मामलत, ह-
 याला, इ० जो धंदा तो; कि० पेका मेळविण्याचा जो य-
 च्याबत उद्योग त्यास ह्०; उ० आतां दोनकीचा रोज-
 गाराने जीव राहिला नाही; २, प्रसंगविशेषी सामान्यतः
 उद्योगमात्रास ह्०; उ० याची गोष्ट त्यापार्शी. त्याची गो-
 ष्ट यापार्शी; सांगणें असला रोजगार आम्हांला दोन ना-
 हीं.
 रोजगारदार, ३ लि० सामलत, रूभा, इ० रोजगार जा-
 स आहे तो.
 रोजगारी, ३ लि० रोजगारदार.
 रोजगुजारा, पु० रोजकीर्द चालल्यानें आ-
 लेल्या दिवसाचा जो निर्वाह तो.
 रोजगुदस्त, अ० वर्तमान दिवसाचे अन्यवदि-
 त पूर्वदिवशी जमाखर्ची लिहिण्यांत प्र०
 रोजचा, ३ लि० नित्याचा.
 रोजचे रोज, अ० नित्याचे नित्य.
 रोजदार, पु० हि० रोजकरी.
 रोजनामा, पु० हि० रोजखर्डा.

रोज मजूरी, रोज मजूरी, स्त्री० हि० रोजाचे बो-
 लीनें करतात जी मजूरी; ह्० रोज मजूरी बलायदूर.
 रोजमरा, रोजमुरा, पु० चाकगस चाकरी-
 संबंधी प्रतिमासी किं० प्रतिवर्षी देतान जें बतन तो.
 रोजा, पु० यवनशास्त्रोक्त धर्मार्थजें उपवास प्रधा-
 नवत तो.
 रोजिना, अ० रोजीना.
 रोजी, स्त्री० रोजकीर्द लाक्षणी कार्थी; २, रो-
 जद्वितीयार्थी; ३ ला० कोणेकापासून कोणेकासजें
 नित्य कोही भिळत असतें त्यास ह्०; ४, मोहरमांत
 फकीरांस देतात जी भिक्षा ती.
 रोजीना, अ० हि० प्रतिदिवशीं.
 रोड, रोट, पु० कणीक, इ० कांचा जाड भाकरीचें आका-
 राचा किं० वरवठ्यासारखा जो गोळा करून भाजिता-
 त तो.
 रोडगा, पु० रोड.
 रोंदा, पु० रोंडा.
 रोटी, स्त्री० आकर प्रायः कणकेचे भाकरीवर प्र०.
 रोंटीरूपारी, स्त्री० रा० रोंटीरूपारी.
 रोंटा, पु० पिकलेल्यापोफळांनील जी सुपारीती.
 रोंटीरूपारी, स्त्री० रोंडारूपरीरूपारी ती.
 रोड, ३ लि० अंगांत मांसाचे अन्यवामुळे उरःस्थला-
 दिसंबंधी हाडे जाचीं निरनिगळीं दिसतात असा
 कुडा जो मनुष्यादि तो किं० त्याचें शरीर ह्० कांगबा
 ईरोडतरमला गांवाची ओढ.
 रोडका, ३ लि० रोड; ह्० हातीं धरल्या रोडका आणि रो-
 डी धरिल्या रोडका.
 रोडगा, पु० रोडगा.

गडणें, गडणें, गडहणें

गडा, पु० भाजलेल्या इडेचा जो टुकडा तो .

गडावणें, गडेणें

गड्या, अलि० शरीरानें रोडका जो त्यास निदेंने झ०

गंत, पु० गंथ

गंतींकरत, स्त्री० रडवीजी सुरवशी ती .

गंथ, पु० न० रबंध

गंथणें, रबंधणें .

गदन, न० रुदन .

गंध, पु० स० निरोध; द्वारगंध मार्गगंध, इ० स० जाणावे

गंधणें, मनुष्य, द्वार, नदी, मार्ग इ० कास गति कुठित होई असें अडविणें, उ० उठाणकीकडेचसा कोणी सावळ्यानी जाणारयेणार त्याची वाट गंधूनका

गंध रोप, न० नारळ, पोफळ, भात, बांगी, मिरची, तु

ळस इ० काची बीज उगवून जी लहान लहान झाडे

झाली असनात ते कि० ती झाडे प्र० परतु प्रा० तें थ

ने स्थळां न गी लावण्याची विवक्ष असतो प्र०

गंध्या, पु० भागी मोटेनेचे असेजे अंका, फणस, इ० काचे झाडे ना .

गंधदळ, न० को० केवळ तरुणावरस्थापन्न पोफळी कि० माड्यांभाजोस मदायते, इ० आमचे बाडीने गंधदळ न वहत आहे छिटे नाहींस .

गंधा, पु० माडा

गंधणें, ग० दोळा, मातीचा गोळा, पोटे, कापसाची मोट, इ० कासथ्ये वाटला कुड, कदार, इ० बळाने स्वयमणा

गंभ, न० को० रक्तकाटायाची नबडीने .

गंभ, न० सं० शरीरगर्भाने केजाने प्र०

गोमणदिबळी, स्त्री० प्रवासारुपयोगी जमीनेने जोडून देवायाजोगाजो लोहादिकांसा एक दिवा करिताने ती .

गोमणदिवा, पु० गोमणदिबळी .

गोमणदिवा, स्त्री० गोमणदिबळी .

गोमरंध्र, न० सं० जांतून रोसे उगवून बाहेर आली आढेने अर्वाजीशरीराची छिद्रे ती प्र०, उ० त्याचें सर्व गोमरंध्रांतून घस आलाखणजे ज्वर निघेल .

गोमरक्षा, स्त्री० रोसे आणि राख ती कि० त्या परंतु कोणकस्थली कोणक अर्थाचा केवळ अभाव चर्णायाचा असता, तेंथें काय धूळ आहे, त्याला काय राख समजत्ये, तेंथें काय माती मिळणार आहे, अशा प्रकारे धूळ उ० काचा जगा प्र० होता तसा याचा प्र० उ० त्याचा कांतु नादास ला गन्दा आहेस तेंथें काय गोमरक्षा आहेत .

गोमरक्षाव्यतीपात, पु० गोमरक्षा याचा प्रयोगाविषयी प्र० करिताने .

गोमद्वय, पु० सं० आनंदादिकें करून शरीरावर जो कोडा उभा रोदतो अशी ती अवस्था होत्ये तो

गोमान, पु० सं० आनंदादिकानें शरीरावर जो कोडा उभा रोदतो तो

गोमाचिन, अलि० सं० गोमानानें युक्त जें शरीर कि० न द्विशिष्ट मनुष्य, इ० तो

गोमावळी, स्त्री० सं० पाशाचे मध्यप्रदेशी उर्भाजी केजो पक्ति असत्ये ती .

गोगणा, न० धुशीचा जो स्वजातीय गेगें अन्ना गळत्याचा समुदायने, २० पोर, इ० कोचे शब्दांनी होतो जो माठा गळ्याने, ३० थोडक्या निमित्तावरून कळवी दना वादना शिबीनाळी, बाणासारी, दिवाणट रबार .

इ० कावे असेजे मानेक उजाचे प्रकरण होते ते.
 रोरणे, रा० धुशाने रोरो अवाशाने ओरडणे.
 रोव, पु० रह.
 रोवणादिबली, स्त्री० रोमणादिबली.
 रोवणादिवा, पु० रोमणादिवा.
 रोवणादिवा, स्त्री० रोमणादिवा.
 रोवणे, भूमि, भित्त, रागीर, वस्त्र, इ० कोत बीजस्तंभ शि-
 ला, कोटा, रुई, इ० खुपसणे; खुपसल्या वांचून वा-
 स्त्रादिकांस भूम्यादिकांस खळीकरून जरी आनस्तं-
 भादि घातले असले तरी त्या क्रियेचे अभिधान या धा-
 तुने होते; उ० मधे रणस्तंभ रोवून दोहोकडे वार उभे
 राहिले.
 रोवथ, पु० रवंथ.
 रोवळा, पु० रोवळा प्रथमार्थी.
 रोवळा, पु० मोठी जी वेळूची रोवळी तो; २, रा० केलास-
 तीचे पष्टारूपजे प्रमाण तो.
 रोवळी, स्त्री० तांदूळ धुणे इत्याद्युपयोगी आकार विशेष-
 याचे एक वेगपान आहे ती; १, तळी अनेक छिद्रे
 पाडून तांदूळ, भाजी, इ० धुण्याचे उपयोगी ते तासा
 दिधातून पान करितान त्यासही स.
 रोवळी, स्त्री० रोवळी.
 रोशन नाईक, पु० मशालजी.
 रोशनाई, स्त्री० कोणेक स्थली शोभार्थ अनेक दीप
 लावून जो प्रकाश करितात ती कि० नन्यबंधी का-
 रवाना ती; १, रुद्र, मन्युष्य, इ० समुदायमुलक
 जी स्थलादिकांस शोभा येत्ये ती.
 रोशोल, न० एका तृणविशेषाचे तेल काढित अस-
 तात ते.

रोष, पु० सं० क्रोध.
 रोषाविष्ट, ३लि० सं० क्रोधाविष्ट.
 रोसनाई, स्त्री० रोशनाई.
 रोह, पु० रह.
 रोहटी, स्त्री० धान्य पेरल्यानंतर प्रथमतः जो अंकुर
 समुदाय बाहेर दिसतो ती.
 रोहशोल, न० रोशोल.
 रोहिडा, पु० दे० रक्तरोहिडा.
 रोहिणी, स्त्री० अश्विन्यादि नक्षत्रांतील चवथे
 नक्षत्र त्या.
 रोहिला, पु० हिं० यवनांत एक भेद आहे.
 रोही, पु० मृगांत एक भेद आहे.
 रोहां, पु० रह.
 रोहोत, स्त्री० रोथ.
 रोहोशोल, न० रोशोल.
 रोद्र, पु० श्रृंगारदिरसांतील एकरस आहे; २, ३लि०
 क्रोधचे शिष्ट्यादिकारणामुळे अनि उग्रजे कोणेका-
 चे भाषण स्वरूप, इ० तो.
 रोप्य, न० रूपे प्रथमार्थी; रोप्यमुद्रा स० रूपया, इ०
 स० होताना.
 रोख, पु० एक विशिष्ट महानरकांतील एक नरक
 आहे.
 रोख्य, न० रुक्षत्व.
 लडलुट, स्त्री० लयलुट.
 लई, ३लि० पुष्कळ; रुद्रभाषावृत्ति.
 लकरणे, लोडणे; २, लगरणे.

लकड, स्त्री० कं० भागीउंख वादलेला जो माड, पोफ-
ळ, करमाड, ताड, इ० वृक्ष ती; २, ला० शरीरानें कू-
शा असून उंचट असतो जो मनुष्य त्यास स०

लकडकोट, पु० हिं० स्थलाचे आवरण करायाकरितां
मोसमोदी लांकडे उभीं भुईत पुरून भिनाडासारि-
स्था जीरचना करितान तो.

लकडरचाना, पु० हिं० इमारतीची किं० जाळाऊ अ-
शी लांकडे ठेवायाची एक जागा नेमली असत्ये तो;
प्रा० श्रीमंत लोकांचे इथे व्यवहार.

लकटवाला, पु० हिं० जाळाऊ लांकडे खरेदी करून
त्याचा उदीम साहारांत करितो तो.

लकडा, पु० हिं० सावकार, इ० कांचे देणे किं० शेत, सं-
सार, इ० जीं प्रवश्य निवडिये त्याजकडून त्याचा नि-
वृद्धि करण्याविषयीं आपणास लागला असतो
जो नेद तो; जाचे योगानें कोहीं उद्योगांतर कराव-
यास किं० स्वस्थ बसायामें सांपडत नाही.

लकडी, स्त्री० किं० गूळ फार कटवून निवविला असतां
लांकडासारखा कठीण त्याचा होतो जो परिणाम
ती.

लकडीपूल, पु० नेद्यादिकांवर मार्गार्थ लांकडाचा जो
पूल बांधितान तो

लकड्या, ३ लिं० लकड.

लकपक, ३ लिं० चकपक.

लकब, स्त्री० لکب सहवाम, अभ्यास, इ० कार-
णामुळे बोलणे, चालणे, लिहिणे, वस्त्रादिधारण
करणे, इ० व्यापाराविषयीं कोहीं एक तऱ्हेची ला-
गत्येनी चाल ती; ३० दुसऱ्यास वेडाबुं लागल्यापा-
सून त्याला तोंतरे बोलयाची लकब लागली.

लकलक, अ० कर, हो, याचा योगीं प्र० शस्त्रे, बीज, इ०

डोळे दिपायाजोगें तेजपडे असें स्फुरणे; ३० त्याचीं भा-
डीं पहाकरां लकलक करतात तीं; २, पित्तक्षोभादि
कारणामुळे डोळ्यापुटे कांजवे येणे; ३० कालचे
उपासानें आज डोळ्यापुटे लकलक करतें.

लकलकणे, लकलक करणे.

लकलकाट, पु० सूर्य, चंद्र, चंद्रजीत, दिवे, इ० संबंधी
ते जाची दादजी व्यासि तो.

लकलकी, स्त्री० चकचकी.

लकलकीत, स्त्री० ३ लिं० खळनिर्मल जो प्राय अ-
लंकार, वस्त्र, शरीर, स्थल. इ० तो; २, जें अधिकर-
ण जाद्रव्यादिपदार्थानें सहित होतें तो पदार्थ तेथून
निःशेष नाहीसा झाल्यामुळे एकाकी स्वरूपे करून
नमात्र राहिले जें तें अधिकरण तो; ३० दोन दागिने
होते ते योगानें नेले आतां मी लकलकीत झाल्ये वि-
हिरीत तोळाभर पाणीं नाही अगदी लकलकीत झा-
ली.

लंका, स्त्री० सं० एक उपदीप आहे; स० लंकेस सो-
न्याचा इय आहेत पण त्या आत्मास काय होत; २,
क्रीडार्थ जाळ्यासाठीं दारबेचीं झाडे राक्षस, वानर,
इ० पदार्थांहीं करून जो रचना विशेष करितात ती;
लंकेची पार्वती, स० जीचे अंगावर यत्किंचिदही अ-
लंकार नाही अशी जी सौभाग्यवती स्त्री तिला स०

लकाकणे, लकलकणे.

लकाकी, स्त्री० चकाकी.

लकारविल्हा, लकारविल्हे, ३ लिं० संकेतानें लबा-
डास स०

लकारी, स्त्री० संकेतानें लबाडीस स०

लकीर, स्त्री० लकरी.

लकीरी, स्त्री० लकरी; २, पु० लाखेचे चुड, कंगण्या,
इ० पदार्थकरून उपजीविकाकरणारी एक जाति
आहे.

लकीलक, ३ लिं० लकलकीत द्वितीयाधी; ३० झाडे तो
डून मोडून रान लकीलक करून तेथे किल्ला बांधू ला
गले.

लकेरी, स्त्री० स्वर्णादिधातू, हीरकादिरत्ने, रंग, इ०
जे चकचकीत पदार्थ त्यांचे ठायी किं० कंठादि ध्वनीचे
ठायी जी झील असत्ये ती; २, रंग, राग, स्वार, वा-
स, इ० कांमध्ये रंगानरादिकाची जी छटा मारत्ये ती;
३, वस्त्रादिकांस कलावतू, रेशीम, रंग, इ० कांची वा
रीक जी किनारी असत्ये ती; ३० त्यादुपट्याचे सूत
चांगले आहे पण लकेरी चांगली नाही.

लकोदय, पु० सं० लकंत मेषादि राशीचे उदयास जे नि-
यमित काळ लागताना जास चरसंस्कार केला अस-
ता स्वस्वदेशीचे होनात ते प्र०; ३० मेषाचा लकोदय
चार घटका अडतीस पळे.

लक, ३ लिं० लकलकीत; २, न० विकल्ला, तोफ, इ०
संबंधी अकस्मात् जे नेजःस्फुरण होते ते किं० पिन
धोभादिका मुळे जो दोळ्या पुढे तादृश भास होतो ते
दोष धातुयोगी प्र०; ३० अकस्मात् बाज च मकनां
च माझे दोळ्या पुढे लक झाले.

लकड, स्त्री० हिं० लकड.

लकण, लकन, लकर, लकदिनी, लकदिशी,
अ० लकन.

लक्या, पु० खबूदरांत एक भेद आहे.

लकुरव, ३ लिं० केवळ निर्धूत कफलक जो मनुष्य त्या-

स सं०

लखलखणे, लकलकणे.

लखलखाट, पु० लकलकाट.

लखलखी, स्त्री० लकलकी.

लखलखीत, ३ लिं० लकलकीत.

लखलाभ, पु० हिं० लक्षरुपयांचे लाभस्थानी मा-
निलाजो कोही एक अर्थ त्यास सं०; ३० तुझी जरी
कोही दिले नाही तथापि तुमची भेट झाली हाच आ-
स्वास लखलाभ झाला; २, कापड, इ० पदार्थ विक-
यादिद्वारा घेत्येस मर्चा तो पदार्थ गिहाईक. इ० का-
चे हाती देत्येवेळेस मंगलार्थ याचा प्रयोग करिता-
त; ३० जाही भालजोडी तुला लखलाभ असो.

लखाखी, स्त्री० लकाकी.

लखोटा, पु० लाखोटा.

लग, स्त्री० घर, इ० कोचे भोळीने असतात जे खांब
त्यांचे माथ्यावर एक चौरस आडवे लाव लाकूड
बसविले असते ती; २, पु० स्त्री० काष्ठ शरीरावय-
व, इ० डिजय्य, तुटला असता केवळ हि भाग न
होता उभयसंबंध मध्ये त्याचा न्याचा जो ईषत्याच
अंग गहिला असता तो ती; ३, लग्ना प्रथम दि-
तीयाधी.

लेग, पु० अनेक कलमांचा अनेक रकमा पंक्तीने लिहून
त्यांचा बरोजा करिताना त्यामध्ये जापंक्तीस दुसरे
स्थान नाही त्या पंक्तीस बरीज करायासाठी रकमा-
चे स्थानी शून्य लिहून कलमांचे स्थानी हा वाक्य लि-
हितान.

लगट, पु० स्त्री० पळणारा जो चोर, इ० त्याचे वि० को-
णक कामाचे शकून पाठीस लगणण्याच्या जो योपा

तोती .

लगदगें, कोणेक लक्ष्याने उद्वरून धरा पास कि० जि० कायाम चाललेजे म्हेन्यादि व्याणें चालक्ष्याशीं जाऊन ठेपणें; ३० फोंजयेउन किल्याशीं लगदली नरीं तुमचा नयारी कोहीच नाही पुढें कसे; २, कोही एक पदार्थ कोही एक पदार्थाशीं विकटणें; ३० पावसाचे योगानें सगळें कागद एकास एक लगदले; ३, कोणेक पदार्थांत परार्थांतर त्याच पदार्थांचे रूपानें लोकांत व्यवहार्यता पावावया जोगें मिसळून देणें; ३० श्रीवर्धनचें रूपारिण भोंवरगांवची रूपारी लगदतान .

लगद, स्त्री० सांनं, रूपें, इ० धातूंचा रस करून ओतणींत ओतला असतां जो लांबट आकार होतो ती; २, दे० माकण .

लगदणें, मनुष्य, पशु, इ० कांतीं पाय अधू असल्या मुळें कि० दुखाबल्यामुळें त्या पायावर भार घेववत नाहीं स्पर्ण पाय काढीत एका प्रकारचें वांकडें बाकडें चालणें .

लगदत्तगड, स्त्री० कोणेक कार्य करण्याची जी सामग्री असावी ती यथास्थित नाही, कर्त्यास अवकाश असावा तितका नाही, इ० अनुपपत्ति असतां तें झालेंसे व्हावें स्पर्ण सगसरी तें कार्य सिद्ध करण्याचा जो व्यापार ती; करणें धातुयोगी प्र०; ३० लोंकडें पुरतीं नक्षतीं आणि पर्जन्यतर आला आंगावर तेव्हां लगदतगड करून एकदांचें घर बांधलेसें केलें .

लंगडडाई, स्त्री० लंगडत जाण्याचा जो व्यापार ती; घालणें धातुयोगी प्र०; २, एक पाय वरता धरून एका पायांने उड्याभारीत चालण्याचा एक खेळ आहे

ती; २, ३ लि० लंगड्यासच कदाचित् स०

लंगडा, २ लि० जन्मतः कि० मोडल्यादुरवाबल्यामुळे धू कि० कांटा मोडला, फोड आला, सजला, इ० मुळें विकलजो पाय कि० हात तो कि० तदि गिरमप्य, पशु, पलंग, गुरशी, इ० ती; २, ला० कोही एक गवेंकल्यामुळें विकलजो व्यापारादि तो; ३० एक ३ सा मी जातांच लिहिण्याचें लंगडें पडले; एक बेंद न हीं याजमुळें नांगर लंगडा झाला .

लंगणें, लंगडणें; लुणणें प्रथमार्थी .

लगत, स्त्री० कोणेकाचा कोणेकावर गुणक्रियादिस बंध व्हावया जोगा त्याशी असतां जो सामीप्य संबंध ती; ३० या स्थळास नदीची लगत आहे स्पर्ण पथे थंडी फार; २, कोणेकाची कोणेकाशी योनसंबंधा मुळें जी जवळीक ती; ३, सहवर्तमान घोलणें चालणें, जाणें, येणें, इ० व्यवहार घडत असतां कोणेकाचा कोणेकाशी होतो जो सामीप्य संबंध ती कि० तन्मूलक होतो दाट परिचय ती; ३० हा लुच्चा आहे याची इतकी लगत आपल्या घरी कामाची नाही, ही गोष्ट त्या जपारीं बोलाया जोगी इतकी त्याची आमची लगत नाही; ४, अ० कोणेक अर्थाचें केवळ समीप प्रदेशी; ३० त्या गावचे लगत नदी आहे; दखन नदी रात्राचे लगत आहे स्पर्ण कोणी न पगाराच धरतात; ५, नेरंतये करून एका पुढें एक एका पुढें एक होई असें; ३० लगत तीन चिठ्या पाठविल्या तेव्हां निघून आला; इथून लगत चारशे तें आमची आहेत .

लगत लारवोटा, पु० हुंडीपत्राचा, इ० मजकूर ओत लिहून त्याच हुंडीपत्रास चिकटून पाठवितात जो त्या

कागदाचा लाखोदातो; २, जा कागदावर मजकूर लिहितात त्याचकागदाचे शेवटी काही कांरा अंशग्र रचून तेंपांकरून त्या कागदाचा गुंडाळून करितात. जो लाखोदा त्यास कोणीस.

लगता, पु० लगत प्रथमार्थी; २, देश, ग्राम, नदी, पर्वत, इ० जें कोणी एक अवधिभूततत्सामीप्यसंबंध-विशिष्ट जो देशविभाग तो; ३० यदांकरनाटकचे लगत्यास भांगलें पाक आलें.

लगताजाव, पु० लगतलाखोदा किं० त्याच लाखो-दयांत त्याहुंडीसंबंधी लिहिलेला जो जाव तो.

लगतालाखोदा, पु० लगनलाखोदा.

लगती, अलि० योनिसंबंधद्वारा जाचा जाशीं लगत आ-दें तो त्याचा; ३० तुझीपडलां श्रीमंतांचे लगती ने-कां तुझास असें कसें बोलावें.

लगदन, न० रा० लक्षका.

लगदा, पु० हिं० कांचेचा चांगडयांत एक भेद आहे; २, लादा.

लगन, न० लगान.

लगनघटका, स्त्री० लग्नघटिका शब्दाचा अपभ्रं-श.

लगनघर, न० लग्नघर.

लगनचिठी, लगनचिठी, स्त्री० लगानचिठी.

लगनचुडा, पु० लगानचुडा.

लगनटका, लगनटका, पु० लगानटका.

लगनटीप, स्त्री० लगानटीप.

लगनसराई, स्त्री० लगानसराई.

लगवग, स्त्री० कांही एक काम लेंकर करण्याचा प्रसंग आला असता अंतः करणास होत्येजी घाई

ती.

लगवगों, अ० प्रा० यं० लगवग जीतपूर्वक कांही काम करणें, जाणें, धावणें, इ० कांचे वि०; ३० ल-गवगों धाविन्नला रघुवार.

लगम, स्त्री० पु० लगाम.

लंगर, पु० गळवताचा जो लोखंडीमोंगरं तो; २, लोखंडाची मोठीजासाखळी तो; ३, ला० साधार-ण प्रमाणापेक्षा मोठा जो गोंठ, साखळी, सरी, हो-र, तुळई, रवाच, इ० पदार्थ त्यासस.

लंगररवाना, पु० हिं० अली जहां काररवाना.

लंगरदोर, पु० दे० गळवताचा लंगर पाण्यांत रा-कायाकरिता त्यास बांधायाचा जो मोठा दोर केला असतो तो.

लगलग, अ० अति त्वरेनें काम करणें, जेवणे, जाणें, इ० कांचे वि०.

लगा, पु० धिग; २, ला० संसारादि निर्वादापयोगी जो आश्रय तो.

लगाबांधा, पु० कोणें काम चारंपेस मिळावें, संसार, इ० रचटलें आलावें, इ० कांचे विषयीं कोणी मुद्द-संबंधी, आम, इ० कांचा लहान मोठा असतो जो आश्रय तो; ३० आत्मास ऐथें कोणाचा लग्ना-बांधा असतानर भिक्षा करणास मार्गानर अस-सती; २, लागाबांधा.

लगाम, पु० स्त्री० हिं० घोंड्याने मनुष्याचे त्यापान रहाचें, फिरविणें तें फिरोवें, सपान त्याच मोडान लोखंडाचा शेंखलासदृश पदार्थ करून घालिता त तो ती; २, तीच अनीनीनें विशिष्ट झाला अस-ता त्याविशिष्टास कोणीस; ३, ला० कोणें क

व्यवहारिक विवक्षानुरूपवर्तविषयाचं कोणकाचं स्वाधीन अमनेजेसूत्र त्यासस०; ३० या फोजेचा लग्नामवधीचिस्वाधीन आहं त्यासवशा करा सणजे झाले; पत्रावर एकदासईकरून दिव्दी सणजे हानची लग्नामगेली; मनुष्यादिपदार्थ कोणकाचं लग्नामीकिं० लग्नामस त्यागणें स० धनी पुनः परत घेईतोपर्यंत सर्वप्रकारे त्याणें संभाळावा अशा प्रकारे त्याचें स्वाधीन होणें .

लग्नावर्ण, काटी, वपराक, चावूक, इ० कोणकाचं भंगावर चांगला प्रहार होई असा मारणें; विच्यलगावर्णें स० देणें .

लग्निन्याबेल, पु० उन्मर्गकरून सोडलेला जो बेलनो लगी, स्त्री० राजादिकांचे स्वामीपुढें जरीबेफडक्यांची निराणें चालवीत असतात तीं प्र०

लग्नीन, न० लग्नाचा अपभ्रंश परंतु प्रा० विवाहाधीं प्र०

लग्नीनगोष्ट, स्त्री० बन्हाडगोष्ट .

लग्नीनघटुका, स्त्री० लग्नघटिका शब्दाचा अपभ्रंश .

लग्नीनघर, न० लग्नघर .

लग्नीनचिटी, लग्नीनचिटी, स्त्री० लग्नचिटी .

लग्नीनचुडा, पु० लग्नचुडा .

लग्नीनटका, पु० लग्नटका .

लग्नीनटीप, स्त्री० लग्नटीप .

लग्नीननक्षत्र, न० लग्ननक्षत्र .

लग्नीनसरई, स्त्री० लग्नसरई .

लंगुडी, स्त्री० लंगोडी .

लंगुडीयार, पु० लंगोडीयार .

लग्ने, अ० कोहीएक काम करण्याविषयीं प्रचलजे कोणी त्याणें काम झटून त्वरेनें कराचें सणून चें प्रोत्साहनार्थ याचा प्रयोग करितात

लग्नेतगेकरून, अ० कोहीएक कामास पाहिजे नि काबळ नाहीसा झाल्यासुद्धें सरसरी कसेतरीं गे यास जाऊसणून त्वरेत्त्वरेनें करण्याचा जो प्रकार त्याप्रकारे; ३० पाऊस डोंडवर आल्यानें लगेतगेकरून एकदाचें घरशाकारून घेतले .

लग्नेलगे, अ० घाईघाईनें कोहीकाम करण्याचें वितुमचें बलाचणें आलेनें लगेलगे जेवळो आहितसाच आलां; २, स्त्री० कोहीएक काम करण्याविषयीं फारचर्जा घाईती; ३० अशी लग्नेलगेकेलीत काम विघडेल सावकाश करूया .

लग्नेहात, अ० हिं० कोणककामाचेठायीं प्रचलनाना अंगीं घेतला असतो जो बेग त्याचा मध्यें विरात नहोउंदे तो त्याचवेगानें कोणककार्यांतर करण्याचें वि०; ३० तुदीचा जारात जालाच आहो तमेंच लग्नेहात पुढें जाऊन त्या घरस्थास बलाबुन आणलेंगोटा, पु० मोठीजालेंगोटीत .

लंगोदी, स्त्री० केवळ गुण्याचें साच आच्छादन करितापुरता जो वस्त्राचा तुकडा करगोट्यानें नसतात ती; २, चार सदाबोदेंरुद आणि हानदीदहानकीव एवढा जो वस्त्राचा तुकडा त्यास पोंतबोधणें; ३० इतक्यामाविषयीं विनियोग असतोही स०; २, धोतू; ३० भुमीचें केवळ अरुंद असून लांब फार असेजे अनेकविभाग पाहिले असतात त्यांस प्र० स०

लंगोदीयार, पु० हिं० बाळमिच .

लग्नी, स्त्री० दे० धोंड, डटा, लोकाडाचेतुकडे; ३० परा

श्रीची चंद्रने पाडावयाकरिता रचितानर्जा उतरंड
ता किं० ते पदार्थ प्र०

लग्न, न० सं० विवाह; कोणेकाचे कोणेकाशी लग्न
लागणे स० सर्वदा सर्वकर्मचिंताया उभयतांचे सा-
हचर्य असावे असा परस्परचा संबंध बनलेला अस-
णं; लग्नाचा स्म० जांचा परस्पर विवाह विधीने सं-
बंध झाला आहे अशी जी दादला आणि बायको
ती परस्परची; लग्नसमारंभ, लग्नसुहूर्त, इ० सं०;
०, विवक्षितकाली उदयाचलाशी संलग्न असतो जो
मेषादिराशीतील अन्य तमशाशिते; ३, तदुपलक्षि-
त जो कालते; मेषलग्न, वृषभलग्न, उदयलग्न, अ-
स्तलग्न, इ० सं०; ४, ३ लि० संलग्न.

लग्नकार्य, न० सं० लग्न, सु० ज, इ० जे मोठे कार्यते
लग्नकुंडली, स्त्री० सं० विवक्षितकालीचे लग्नाचा
अंक पहिल्या कोष्टकात मांडून तदनुसंधाने इतरग-
शांचे अंक जीत मांडले असतात अशी जी राशिच-
काची कुंडली लिहितात ती.

लग्नगोष्ट, स्त्री० कोणेकाचे विवाहरूप किं० इतर कोणे
काचे कार्य घडावे एतद्दिपया आपणतादृश आंत न
सोपदता हा बहुत भला, योग्य, आहे; रासूनसन्धि
स्नानून काय झाले तो सुलीवर पाचशे र सोने घा-
लील आमची खातरी आहे, इ० रूप किं० हा पती-
चा मनुष्य आहे याला हजार रूपये कर्ज दिले तरी
चिंता नाही, इ० रूप उपयुक्त जी गोष्ट कोणी बोल-
तो ती सत्स० प्रा० अनेक व० प्र०

लग्नघटका, स्त्री० लग्नघटिका शब्दाचा अपभ्रंश
लग्नघटिका, स्त्री० सं० लग्नाचा सुहूर्तसाध्याक-
रिता पाण्यान घातली असत्ये जी घटिका ती; ३,

लग्न किं० सु० जांचा सुहूर्तसाध्याची जी पूर्ण द-
टिका बालितात ती; ३, लग्न किं० सु० जांचा विषया
ज्योतिषशास्त्रावरून नियमित केला असतो
जो सुहूर्तात्मक समय ती; ४, ईषन्नाच टळू देता का-
मास नये अशी जी कोणेक कार्याची वेळ तीस आ-
रोपाने स०; ३० ब्राह्मण जेवायास बसले आहेत
परांत तूप नाही अशी लग्नघटिका र्वाळ बली
आहे स्नानून धावन तुम्हाकडे तूप मागायास आलां-

लग्नघर, न० लग्नसमारंभाची गडबड जेथे चाल-
ली आहे असे जे घर ते; २, ला० जेथे माणसें बहु-
त जमल्यामुळे फार गडबड होये आहे असे जे घर
त्यास स्म०

लग्नचिठी, लग्नचिठी, लग्नचिठी, स्त्री० लग्न
लावाचे अशा आज्ञेची जी शर्दोस सर्कार चिठी
देते ती किं० अमुकवेळेस लग्न लावावे अशी जी
जोडी चिठी लिहून देत असतो ती; २, आपल्या
घरी लग्न किं० सु० जांचाची असता ग्रामांतर
स्थित जे सायं राधायरे, इष्ट मित्र, इ० न्यास आ-
मंत्रणार्थ कुंकुमादिकें करून रंगवून जी पत्रे लि-
हून पाठवितात ती प्र०

लग्नसुडा, पु० लग्नामध्ये जा नवरी मूल, इ० का
स या गड्या भरतात ती.

लग्नटका, लग्नटक्का, पु० लग्नसंबंधी जे सर्कार
देय शर्दादिकोस पडते तो.

लग्नटीप, स्त्री० लग्नाचे अनेक सुहूर्तवर्तवून न्या-
चा क्रमाने एकाकागदावर लेख करितात ती.

लग्नतीथ, स्त्री० जादिवशी लग्नास सुहूर्त आहे
असा जो दिवस ती.

लग्ननक्षत्र, न० सं० लग्नकरण्यास योग्यजे दि-
वसनक्षत्रेते

लग्नपत्रिका, स्त्री० सं० लग्नाचा मुहूर्त जापचा-
वर लिहून ठेविताना ती जीवा विवाहाचे पूर्वी पूजा
करित असतात.

लग्नमंडप, पु० सं० विवाहार्थ घातलेला जो मंड-
प तो.

लग्नमास, पु० सं० लग्न करायास विहित जे मार्ग-
शीर्षादिमास ते प्र०

लग्नमुहूर्त, न० सं० लग्नकार्य.

लग्नद्रव्य, स्त्री० सं० कोणेक कर्मकरण्याविष-
यी विवक्षितकालाचे मेषादिलग्नमास ज्योतिषशा-
स्त्रांकुमार्गाने ग्रहस्थितीवरून असत्येजीनिर्दे-
शताती.

लग्नसराई, स्त्री० लग्नकरायाचा जो मार्गशीर्षा-
पासून ज्येष्ठपर्यंत काल ती.

लग्नाडु, ३ लि० लग्नाचे उपयोगी अहरी, ३० काप-
टुती.

लघुघे, दुग्घे, उपोषण, कि० शारीरकष्टझाल्या-
मुळे मनुष्यादिप्राणी कि० त्यांचे शारीर, जीव,
हातपाय, यांणी केवळ ग्रामार्थहीन होणे; २, प्राय-
थे० उपोषणे.

लघुघ्न, न० सं० लघुघ्नानिर्मलार्थ जे उपोषण क-
रितात ते.

लघाळ, ३ लि० दुसऱ्यानें अनेकवार निषेधिले-
असतांही कोडगेपणाने पुनःपुनः बोलावे असे
स्वभावाचा जो मनुष्य तो.

लघाळमाचडी, स्त्री० लघाळजीस्त्री तीसह०

लघिष्ट, ३ लि० सं० अनिश्चितजो लघु तो.

लघु, ३ लि० सं० भाराने कि० योग्यतेने विवक्षि-
हून जो हलका कि० आकाराने विवक्षिताहून जो
हान तो; २, गुरुनक्षेत्रे असा जो अकारादि वर्णने

लघुत्व, न० सं० कोणीएक कारणामुळे कोणेकाचे
योग्यतेस येतो जो उणेपणा ते; ३० ने पिढीचे भिद
क त्याणीं याचना केलीसणून त्यांस लघुत्व येते
असे नाही; २, लघुपणा.

लघुभोजन, न० सं० हलक्या पदार्थांचे आणि
थोडके असे जे भोजन ते.

लघुशोका, स्त्री० सुतण्याचा जो व्यापार ती कि०
मृत्त.

लघ्वी, स्त्री० लघुशोका.

लघुक, स्त्री० पाय, कमर, ३० कोडे लघुकल्यामु-
ळे आंत शिरेवर जोर चढून अम्मळ चलन झाले.

असतो वेधना त्यागायाजोगा जो विकृति विशेष
कोहीकाल राहतो ती; प्रा० अरणे धातुयोगी प्र०

लघुकर्णे, हस्तपादादि शारीरावयव समविषम
स्थलादिकोने द्यावी वा कडातिकाडा पडल्यामुळे
आंतील शिरा, ३० कोस धक्का बसे अशा आ-
चक्यानें विशिष्ट होणे.

लघुका, पु० मांस; पिष्टादिकाचा गोळा, ३० को-
चा कमलाकार हस्ताने कि० सुरवाते नोडून
काटिल्याजो मोठा अंश तो.

लघुलालवंगला, ३ लि० चालणे, ओझे वाह-
णे, ३० कर्मकरताना जो थकला, भागला, कि०
दुरवावला, पडला, कि० दुग्घे, ३० काने जे
झाला तो; २, ला० द्रव्यादिसाधनानें हीन झाले

त्यामुळे विवक्षितव्यापारीं थकलाजो तो .

लचंड, लचंड, न० प्रा० कचार् .

लचंडखोर, लचंडखोर, ३लिं० नाहीनाहींती
लचंडेकरण्याचा स्वभाव जाचा तो .

लचंडी, लचंडी, स्त्री० लचंड; २, ३लिं० कचा-
ट्या .

लच्छन, न० लच्छनवाद्याचा अपभ्रंश .

लज्जन, स्त्री० कोणेकविषयांची कोणकास ला-
गलीजीखोड ती; २, रंग, राग, भाषा, रीति, रु-
चि. इ० कामध्ये रंगांतर, रागांतर, इ० कांची मा-
रत्येजी छटाती .

लज्जा, स्त्री० सं० लाज; लोकलज्जा, जनलज्जा मनो
लज्जा, इ० सं०

लज्जायमान, ३लिं० सं० लज्जित .

लज्जाहोम, पु० विवाहांत लात्यांचा जो होम करित
असतात तो .

लज्जित, ३लिं० सं० लज्जायुक्त झालाजो तो .

लटक, स्त्री० गाणें, बोलणें, चालणें, इ० कामध्ये इ-
तराहून विलक्षणजी कोणकाची निराळीच तहा
असत्ये ती; ३० त्याचे गाण्याची लटक मी ग्याधा-
यास जाणें पण साधत नाही; २, लकबया अर्थी
ही कविन् प्रयोग होतो .

लटकणें, खाली लोंबत हालत रहायाजोणें कोणे-
कपदार्थानें वरचे आधाराशी संबद्ध असणें, लटक-
तचालणें स० नरव्यानें हुमकत चालणें .

लटकण, लटकन, लटकर, लटदिवा, अ० अतु०
निजलेला किं० बसलेला जो मनुष्यादि त्याणें म-
ध्येमध्ये विरामनघेतां एकाचवेगानें लटकन उड

ण्याचें

ण्याचें वि०

लटका, ३ लिं० बात्यात्कारीजारूपानें इंद्रियगो-
चर होतो वस्तुत; तदूप नव्हे असा जो भ्रमवि-
षयसर्प रजतादिपदार्थ किं० अतृतजें भाषणा-
दितो; २, जाचे बोलण्या करण्यात प्रमाणिकता
नाहीं असा जो मनुष्य तो; ३, निरर्थक किं० नि-
ष्कारणजो व्यापारादि अर्थ तो; ३० गेलो खरा
पर कामकोही झाले नाही लटकी रवपमात्र पड-
ली; मी कोही अपराधकेलानसतां लटक्या म-
ला शिब्या कां देतो; ४, वाव्यादिविकृतीनें चल-
न चलनादि चेष्टाकरायास किं० स्वर्गादिभ्रमज-
यास कारणीभूत जी चेतना ती गेली जाची अ-
सें जें शरीर किं० शरीराचयव तो .

लटकाफटका, ३लिं० लटका, इ० तो .

लटाकावणें, कोणेकपदार्थावरील आधाराशी
लटके असा संबन्ध करणें .

लटकुरा, ३लिं० रा० लटका द्वितीयाधी .

लटपट, स्त्री० हिं० कलहवाटाया जोगाजो परस्पर
चा अंतरे, इ० भाषणादिव्यापार होतो ती; ३०
कालदेवळांत त्यांची आमची लटपट झाली स-
णून मी त्याजकडे आज जात नाही; २, वाद, झ-
ड, इ० प्रसंगीं क्रोधाबेशा, भय, इ० कारणांमु-
ळे कोणकाची घाबरपणानें जीभ मोडावी, को-
हीच रुचूं नये, इ० रूप होत्येजी अवस्था ती; ३०
हा पंडित बोलू लागतोच त्या पंडिताची लटपट
झाली; ३, अ० अतु० दिला झालेला जो खुदी,
खिळा, गंब, इ० त्यांचे दिलेपणामुळे जें हालणें
त्याचें वि० खुदी. इ० लटपट करणें स० लटपट

हालणें

हालणें .

लटपटणें , खुंटी, इ० कानें लटपटहालणें; २, कोणेकास प्रामक्षालेला किं० होणारजो मामलत, इ० अधिकार किं० आरब्ध अथवा आरंभणीय जो सावकारी, इ० व्यवहार त्याणे कांहीं कारणासुळे त्याच्या रूपेंकरून नाहीसा होणें; उ० मामलतीचे खंडास पडला तेणेंकरून पहिली सावकारी होती ती लटपटली आणि मामलत होणार होती तीही लटपटली; ३, विवक्षित अधिकाराद्यधिकरणीतन रूपेंकरून संबन्ध झालेला जो मनुष्यादिपदार्थ, भाषण, लेख, व्यवहार, इ० त्याणें दुसरा कोणी वरचढ आल्यासुळें किं० निरुपयुक्त झाल्यासुळें अथवा तें अधिकरणावापावल्यासुळें रद्द पडणें किं० तनदधिकरणीसंबन्ध होणारजो तो मनुष्यादि त्याणें त्याच्या कारणासुळें लागून पडतां रद्दपडणें; उ० पहिला कारभारी येतांच नवे कारभारी झाले होते ते लटपटले; त्याचे वक्तृत्वापुढे आमचीं सान्याचीं वक्तृत्वं लटपटलीं; तो काररवाना मोडतांच सारे कारकून लटपटले .

लटपटपंची , पु० हिं० हाशब्द पोपदास शिकवितान, २, स्त्री० ला० अंगितादशा विद्या सामर्थ्यनसतां मोठें डोलाचें जें बोलणें त्यास निदेंनें स्म०; उ० एवढें डोलाचें कशाला बोलतां तुमची लटपटपंची मजपुढें चालायची नाही .

लटपटीन , ३ लिं० लटपटहालतो जो स्तंभादिपदार्थ तो; ३, ला० पक्षेपणीं ठरलानाहीं असा जो मामलत, धंदा, मसलत, भाषण, काम, व्यापार,

इ० तो .

लटंबर , न० जाणें, येणें, इ० प्रसंगीं मनुष्यादि मुदायात्मकजें मोठें खटलें त्यास स्म०

लटरफटर , न० जासमुदायास अमुक असें न देतो येत नाही असा जो अनेकजातींचे लहानस न अनेक पदार्थांचा समुदाय त्यास प्रतिव्यक्तिनाम निर्देश करावयाविषयीं अप्राधान्यासुळें अविषका असतां स्म०

लटलट , लटलटां , अ० अनु० हालणें किं० कोपणें यांचें वि० लटलट करणें स्म० लटलटकापणें .

लटांबर , न० लटंबर .

लटिंगा , पु० को० सरासरी मणगरापासून पायांचे पोदेरी पावेतो इतक्या मानाचा जाडा आणि रुमारे देडदोनहान लांबीचा गोल असा जो लोकडाचा तुकडा तो .

लटीक , ३ लिं० लटका प्रथमार्थी .

लटीकवाद , पु० रा० लटकें बोलल्याचा लटकेपणारूपजो कोणेकावर दोष येतो तो; उ० मी देतो मणून बोललों आतां जर नदिल्लें तर मजकडे लटीकवाद येईल .

लटूफटू , लटूबटू , अ० लुटूफुटू .

लटूबटूचा , ३ लिं० लुटूफुटूचा .

लटूबुटयां , अ० को० लटूफुटू .

लटूबुटयांचा , ३ लिं० को० लुटूफुटूचा .

लटोरा , पु० अरगडीजोधळ्यांत एक भेद आहे .

लट्टु , पु० हातोत प्यावयाचा मोठा जाडजो मोठा तो; २, ३ लिं० सामान्य प्रमाणापेक्षां स्थूलजंशरीर, शरीरावयव, सूत, तन्निर्मित वस्त्र, भाकर,

अलंकार, मनुष्य, इ० तो.
 लड्डनिरंजन, पु० निरक्षर होत्साता शरीरानें धष्ट
 पुष्ट असून जो दांडगा त्यास ह्म०
 लड्डभारती, पु० लड्डनिरंजन.
 लड्डा, ३लि० लड्डद्वितीयाधीं.
 लड्डाई, स्त्री० दांडगाई.
 लड्डामिश्र, पु० लड्डनिरंजन.
 लड्डालड्डा, स्त्री० सोटे, दांडे, इ० कांनीं जी परस्परांची
 मारा मारी ती.
 लड्डाश्रम, पु० लोकाश्रम.
 लड्डेश्वर, पु० लड्डनिरंजन.
 लड्ड्या, ३लि० लड्डा.
 लड, स्त्री० एका सूत्रांत मोल्यें कि० फुलें ओंबून खा-
 लीं गुच्छाकार करून जो त्यांचा सर करितान ती.
 लड, ३लि० पक्का धूर्त हरासीं जो मनुष्यादि तो; २, पु०
 प्रसंगविशेषां शिआस ह्म०
 लडथड, स्त्री० देणें, घेणें, इ० जो कोणेक परस्परांचा
 व्यवहार त्यामध्ये कोणेक अंशीं परस्परांचा दिशो-
 व, इ० न मिळाल्यामुळें राहन्येजी विवादविषयना
 ती; २, तन्मिन्नक जो परस्परांचा विवाद ती; ३०
 त्याचें आमचें वरकड सारें खटलें तुटलें परंतु शं-
 भररुपयाचें कलमाची लडथड पडली आहे; त्या
 रागिन्याविषयीं त्यांची त्यांची आज चार वर्षे लड-
 थड पडली आहे.
 लडडू, ३लि० गबडू ल.
 लडडू, ३लि० गबडू ल.
 लडडूड, स्त्री० लडडूड; २, को० निद्रेनें निचेत झाला
 जो त्याचे कि० दुखणें, उपवास, इ० कांनें केवळ अ

शक्त झाला जो त्याचे शरीराचा ताठपणा जाउन
 केवळ लबलबानपणानें विशिष्ट असा होतो जो
 परिणाम ती कि० रहात, इ० कोचे घट्ट बसलेले जें सां-
 धेते सईल झाल्यामुळें ईशत्त्व लनादि झाले अस-
 तां लडपट लडपट हात्याचा जोगा शिध्दपणा वि-
 शिष्ट होतो जो परिणाम ती; खुंटी, इ० कांनें लडबड
 करणें कि० हालणें ह्म० लडपट करणें.
 लडबडणें, वरबडणें; २, लडपटणें प्रथमाधीं; २,
 लडबुडणें.
 लडबडीत, ३लि० चिरवलशेण, इ० कांनें लडबडले-
 ला जो हस्तादिक तो; २, लडपडीत
 लडबडया, ३लि० लुडबुडया.
 लंडभारती, पु० सर्वदानागबा असतो असा जो
 गोंसावी, इ० त्यास निद्रेनें ह्म०
 लंडाई, स्त्री० लंडपणा.
 लडिवाळ, ३लि० लाडका; २, पु० लाडपुल्लिगाधीं
 लडी, स्त्री० दे० लड.
 लंडी, स्त्री० रंडी, परंतु नामदपणामुळें कोणेका-
 चें दानत्ववर्णायाचें असता त्यास आरापानें
 ह्म०; ३० युद्धांतून पळणें हे लंडीचें काम; मी क-
 मरबाधल्यावर कोण लंडी पुढें येत्ये पाहूं.
 लड्डू, पु० सं० लाडू.
 लड्डुक, पु० सं० लाडू.
 लड्ड, स्त्री० को० समुद्रांतून लाटेवर गबर चिरवला-
 चे गोळे येऊन तीरीं पडून असता ती.
 लडणें, कोणकांनें कोणेकाच गबर झंजणें; २, ला०
 कोणेक अर्थानें मजातीय अर्थान गरीं विवक्षि-
 त गुणद्वारा साम्य पावणें; ३० हें पागोदें त्या

पागोरयाचीं लटवून पाहिलें पण लटत नाहीं;
 ३, कोणेक अर्थांनं लडारूपांनं उपस्थित होणें.
 लटवई, लटवाई, ३ लिं० लटण्या विषयीं समर्थ
 किं० लटण्याचे उपयोगीजो शिपाई, घोडा, नौका,
 इ० यान, वाडा, कुत्रा, शस्त्र, इ० तो.
 लटा, पु० प्रायः लडथड प्रथमार्थी; ०, रा० कोणेक
 गतिमंताची सारखेपणें चालली असत्ये जी गति
 तिचा वेगाचा यत्किंविन् कुडी भावहोण्यास का
 रणीभूत मध्येजें कांहीं प्रतिबंधक लागतें तो;
 उ० या कागदावर घोंदणीं नाहीं झणून रेष ओढ-
 तानां मध्ये लटा लागतो; वायूनें जी भ आडरबळ
 ल्या मुळें अस्वलित झणतां येत नाहीं झणूं ला-
 गलें असतां मध्ये लटा लागतो.
 लटाई, स्त्री० लटण्याचा जो व्यापार ती.
 लटाऊ, ३ लिं० लटवई.
 लटी, स्त्री० को० लट.
 लट्या, पु० लट; २, चिरवळ, इ० कोन्हा जो गोळा तो-
 लतकोडगा, ३ लिं० पगकाचे जो कोडगा तो.
 लता, स्त्री० ओषधिवनस्पतींत एक भेद आहे जी-
 चा शारवा तंत्राकार लांबलांब, अस्ततात आणि
 भूमि किं० इतर वृक्षादि यांस आश्रयून विस्तार
 पावतात
 लत्ता, स्त्री० कोणेकास प्रदत्त करण्याविषयीं सा-
 धनत्वे करून विवक्षितजें पादतलती; लत्ता प्रहा-
 र. इ० स०; कोणेकाचे लत्तेस शनी येणें, अस-
 णें, स० जन्मस्थाना पासून द्वितीयस्थानी अस-
 णें; २, पु० लगता द्वितीयाधीं.
 लथडणें, लथाडणें, कोणेकास लत्तानीं पुष्कळ
 मारणें

मारणें; २, ला० बाद युदादिकांत प्रतिस्पर्धी
 जो त्यास पराजयानें केषळ तुच्छ करून टाकणें.
 ३, प्राप्त झालेले किं० प्राप्त होणार जें राज्य, से-
 त, इ० त्यातें तुच्छ मानून त्यागणें; ५, सिद्ध चा-
 यास आलें जें कोणेकाचें कांहीं एक काम त्यातें
 कांहीं विघ्न करून भंगून टाकणें.
 लटाव, पु० कोनाडा, इ० कोबर कमानीसारखा
 किं० देवळाचा गाभारा, इ० कोबर पालथेपाठी
 सारखा जो बिदा, चुना, दगड, इ० कोनी रचनावि-
 शेष करितात तो.
 लपका, पु० लचका.
 लंपट, ३ लिं० सं० संसार, स्त्री, इ० विषयांचे जा-
 रीजो अतिशयित आसक्त तो; स्त्री लंपट, विषय
 लंपट, इ० स०.
 लंपडाई, स्त्री० दे० लंपडाच.
 लंपडाव, पु० कोणी दडावे, कोणी त्यास शोधून का-
 टावे, इ० रूप एक सुलांची कीडा आहे; २, ला०
 सावकार, इ० कांशीतोंड चुकून वर्तावें किं०
 भाषणा मध्ये धोत्यानें, कांहीं विवक्षितोत्रा पुस-
 राखून बोलावें किं० आपलें अंग बाहेर न दाख-
 वितां आंनून कोणेक व्यवहाराचां सूत्रें चाळवीत
 असावे, इ० रूप जो कपटाचार त्यास स०; करणें;
 खेळणें, इ० धानूचे योगी प्र०
 लपणें, दडणें; २, तुळई, कळी, कडी, इ० भार पडल्या-
 मुळें मध्ये लपणें.
 लपून छपून, अ० उघडीक न होई असें करणें, राहणें,
 इ० कोचे वि०
 लपेट, पु० स्त्री० लपेटा; २, स्त्री० काष्ठ, पाषाण, इ०
 कांथा

काचाजोपरिधि ती; २, आंतील पांचपेंच, इ० दु-
सऱ्याचेमनांत येऊनये कोही खोटे असले तथा-
पि खोटेसें वाटूनये दुसऱ्यास आंकोक्षाघ्यावया-
स अवसर सांपडूनये अशी जी भाषणादिकांत
कोणकाची धूर्तपणाची हातोटी असत्ये ती; ३०
त्याची अशी कोही बोलण्याची लपेट आहे किं
वर शंका करायास अवसरच सांपडत नाही; को-
णकगोष्ट लपेटरीखालीं नेणं, इ० स्थलीं आंतील
व्यंग्याची उघडीक दुसऱ्याची शंका, इ० न होऊदेतो
लपेटनें साधूननेणं; ४, उन्हाळ्याचे दिवसांत मृ-
त्युकिरणांनीं संतम झालेला मनुष्यादिकांस त्या-
गला असतो बाधतो जोवायु ती; ५, पटकी झणून
जो उघडव त्यास झ०

लपेटणें, कोणक पदार्थ वस्त्रादिकानें अंगाबरोबर
संभावता वेषित करणें; पक्षीं त्यावस्त्रादिकांस
ही कर्मता, कोणक गोष्ट लपेटूननेणं झ० लपे-
टीखालीं नेणं.

लपेटा, पु० कोणक पदार्थाचे संभावने लपेटलेले जें
वस्त्र, चर्म, शोण, चिरबल, इ० कोंचें अस्मनें वेषत तो;
उ० अड्ड्याचा पाला एकापानांत घालून त्याचा
पुडाकरून त्याचे भोंवता शोणाचा लपेटादेऊन फु-
पाट्यांत भाजावा; २, तार गुंडाळलेल्या जाचांग-
ड्या तो; ३० अरं कोसारा या सुलीचे दोही हातांत
लपेटाच भर.

लपोडशरव, पु० कोणीकोही इत्यादि मागितले अ-
सतां किं० कोही काम करूंसांगितले असतां देखून,
करीन, असें स्तणत असावें मोठ्यामोठ्या डोलाचा
गाष्टी सांगल्या परंतु कोहीकरूनये असा स्वभाव

जाचा

जाचा तो.

लप्यंलप्यं, न० प्रायः गट्टपट्टयाअर्थी

लप्या, पु० शोळा. पागोटें, इ० कोस मोठाजो जरीचा
पदर असतो तो; २, गोलजें लाकूड त्याची कोणक
बाजूसपाट करयासाठीं त्याचाजूचा वरल्या अं-
गाचा करवतानें जोतकता काढितात तो; ३, श्वि-
यांचें कंठभूषण आहे.

लप्येदार, ३लि० लप्यानेंयुक्तजें शोळा, पागोटें,
इ० वस्त्र तो.

लफणें, को० लपणें द्वितीयार्थी.

लफलफणें, सामूल स्फटलेला जो मोमदिण्यादि-
काची कास, दोंद, इ० अवयव त्याणें थलथल हा-
लणें.

लफा पु० लफ्या प्रथमद्वितीयार्थी.

लफेदार, ३लि० लफेदार.

लव, स्त्री० जें नियमित नित्य असें नदरे प्रसंगव
शान्त कराचिंत उपस्थित होणार अत एव जें को-
णकाचाकराचे साथोसारलें असतें असें नाही अ-
सें जें कोणकाम बलाचून आणणें, कोणकाम को-
ही निरोप सांगणें, इ० रूप लदान समान श्रीमंत लो-
कांचे जवळचेनें मित्रिक कामती; लवेंचा झ० ल-
वेंचें काम करायाकरितां वाळगला असतो जो कार-
कून, शिपाई, इ० तो.

लव, पु० सं० खांब, भिंत, इ० कोंचे उभेपण्याचा उज्ज-
पणा पहावा इत्याद्यर्थ एकादोशीस बांधून वरून
खाली सोडितात जो शिंपें, दगड, इ० कांचा गोळा
तो; २, दीर्घजो अवयव तो; लंबोदर, इ० सं०

लवई, स्त्री० लव.

लंबक, पु० सं० लंब.

लंबक, स्त्री० लंबक.

लंबकर्ण, पु० गाढवास संकेतानें ल०

लंबका, पु० मीस, चिरवल्, शोण, इ० कांचा सरासरी आंबा, कवंठ, एवढा जो गोळा तो.

लंबन, न० सं० मृत्यग्रहणी दशांताचारावर जादेशीं मध्यान्ह होतो तेंथंमात्र नत्समर्था ग्रहण दृग्गोचर होतें त्यादेशाहून पूर्वेकडीलदेशीं कोही पूर्वीग्रहणाची दृग्गोचरता होत्ये आणि पश्चिमेकडीलदेशीं कोही मागून होत्ये असंजें देवापरत्ये ग्रहणाचे दृग्गोचरतेस कालकृत अंतर असतें तें.

लंबलंब, अ० अनु० अतित्वरेनें खानानां, बोलतानां जें तीडाचें हालणे त्याचें कि० तादृवा तीड हालत जें तसें खाणे, बोलणे, त्याचें वि०; निंदाविषयीं प्र०; उ० माझे गोष्टींत तूं बोलूं नको झणून वांभरवेल सां गितले तधापि मध्यें लंबलंब बोलतो.

लंबलंबीन, ३लि० जांचा गोळाकरुंगेले असतां घट्टबांधला ज्ञान नाही इतका पातळजो शोण, चिरवल्, पीठ, इ० पदार्थ तो.

लंबा, ३लि० मृत्युनें कि० मूर्खनें जो भुईवर आडवा पडला तो, हांगां कि० करणे यांजवर अन्वय; उ० पेंढयास अकरमात जे झां पदकी आली ते झां एका दिवसांत हजारमाणूस लंबे झाले; माझ्म गोडलागल्यानें पाहिजे तिनकी रबाळी आतां अवघे लंबे होउन पडले आहेत; २, ला० खरचल्या बुडल्या मुळे, नाहीसा झाला जो पेका, धान्य, इ० कि० कांसळल्या पडल्या मुळे जमीन दोस्त झाला जो भित, झाड, इ० तो.

लंबाट्या, ३लि० दे० लंबाड्या.

लंबाड, ३लि० व्यवहारीं लोकां बराबर वागण्याचीं खोटे बोलून ये, दुसऱ्यास दुखावून ये, दुसकांही आपला अपराध केला असतांही सोसा जे चांगले गुण ते अंगां असून तद्विरुद्ध गुण जे अंगां असतात असा जो मनुष्यादितो; २, अंगिक जो मनुष्य, भाषण, लेख, कागद, ग्रंथ, चार, धर्म, इ० तो; लंबाड बांधून नव्हे या वाक्य कोणकावर लंबाडपणाचें विधान कर्तव्य असं प्रयोग करितात.

लंबाडकी, स्त्री० लंबाडयणा.

लंबाडलंबाड, ३लि० लंबाड, सोरा, इ० रूपजो गुणी मनुष्यादितो.

लंबाडलाताड, ३लि० लंबाडलंबाड.

लंबाडी, स्त्री० लंबाडकी; २, लंबाडीजोत भासत्ये कि० लंबाडीनें रचलेली जी गोष्ट, इ० ती; उ० त्याणे लंबाडी सांगितली, ही सर्व लंबाडी आहे; ३, दे० राड, इ० उचलायाला कि० उचकरायास लावतात ती तरफ ती.

लंबाडीलंबाडी, लंबाडीलाताडी, स्त्री० लंबाडी लुच्चे गिरी, इ० ती.

लंबाड्या, ३लि० सामान्यप्रमाणापेक्षां भारी उंच असून जो पातळ अंग्या मनुष्य त्यास निर्देनें ल०

लंबाण, पु० चारण प्रथमार्था; २, न० चारणाचें बेल बायका, बिन्हाड, इ० जें खटले तें.

लंबाणभाऊ, पु० लमाणभाऊ.

लंबाणी, ३लि० लंबाणसंबंधी जो माल, बेल, वेप, भाषा, इ० तो.

लबायमान, ३ लिं० विवक्षितप्रमाणापेक्षां जो दीर्घ तो.

लंबू, पु० वंबू.

लंबे, ३ लिं० लंबा.

लंबेदा, पु० देवांतरादिकास निघाले असनां मार्गी बरोबर असतो जो बायका, सुलें, घोडीं, गुंरं, माणसं, इ० खटले तो.

लंबोदर, पु० सं० गणपति; २, ला० जाचे लाव घोट त्यास आरोपानें स०.

लब्ध, ३ लिं० सं० कोणकव्यवहार, सनुष्य, इ० कोपासून कोणकास मिळाला जो काही एक अर्थ तो; लब्ध आहे धनजास तो लब्ध धन; लब्धाधिकार, लब्धापदेश, इ० सं०; २, शब्दाक्यादिकोपासून वाच्य व्यंग्यादिमुर्खादेनें निष्पन्न झाला जो काही एक अर्थ तो; ३० त्याचो धुन सला क्षणभर कर्मन नाहीं याचाक्यापासून त्याजवर साझा सर्वप्रमा आहे असा अर्थ लब्ध होतो; ३, न० ३ लिं० आजकांत भाज्य भागिला असता ते फल येते ते.

लब्धप्रतिष्ठा, ३ लिं० सं० विद्यादिगुणलोकांत प्रसिद्ध होऊन एकवार जाची प्रतिष्ठा झाली आहे तो; परंतु अधिक विद्यादिसेवा दून अधिक प्रतिष्ठा मिळवावी एतद्विषयी त्याचे औसासिन्य वर्णनीय असतोच प्रायः प्र०.

लब्धप्रतिष्ठा, स्त्री० सं० अंगीं तादृश योग्यतानसतो उगीच मिरवितान जो प्रतिष्ठेचा डोल ती.

लब्धप्रतिष्ठित, ३ लिं० सं० लब्धप्रतिष्ठ.

लब्धि, स्त्री० सं० कोणक व्यवहारापासून द्रव्यादिरूप फलाची किं० कोणकापासून दानादिद्वारा निर्गत

जे

जें द्रव्यादिक त्याची आपलेपणानें आपल्याजीं होत्ये जी संवक्षता ती; २, लब्ध तृतीयार्थी; ३, लभ्यो रा.

लभ्य, ३ लिं० सं० याचनादिद्वारा मिळाल्याजोगा जो द्रव्यादिपदार्थ तो; २, लब्ध प्रथमार्थी कोणी प्रयोग करितान; ३, लभ्यो रा.

लभ्यो रा, पु० सं० प्रामो रा.

लभाण, पु० न० लंबाण.

लभाण भाट्ट, पु० लभाणजातीय जो पुरुष त्यास स०, २, ला० लबाड्यास स०.

लभाणी, ३ लिं० लंबाणी.

लय, ३ लिं० सं० लई, २, स्त्री० सदग, धीणा, इ० वाजविन्त्यानतर कोही काल चारीक जो नाव रहात असतो ती, ३, पु० कोणेक पदार्थ पदार्थांतरान मिळाला असतो तद्दृपता पावल्या सुळे होतो जो नाहींसेपणा तो; २, जगाचा जो प्रलय तो; ५, सेपत्यादि कोचा जो प्रध्वंसा भावतो; ६, न० अंतःकरणाची एकाग्रता होऊन कोणेक विषयाकडे लागते अं लक्ष्यते.

लयलूट, स्त्री० कोणेक पदार्थाची होत्ये जी रगड ती. ललकारणी, स्त्री० ललकारून करितान तो शब्द ती; २, ललकारण्याचा प्रकार ती; ३० हा गातो तेच तो गातो परंतु त्याची काही ललकारणी निराळी आहे.

ललकारणी, दूरवर एकासार जावें आणि लोच आणि उंचस्वर असांचे असा एक शब्द करण्याचा प्रकार आहे त्याप्रकारानें चोपदार, इ० कांती ती ती वाक्यादि उच्चारणे; २, दूर स्थित जो कोणी त्यास

पुर्वोक्त

पूर्वोक्त प्रकारं मोक्षानं हाक मारणं .

ललकारी, स्त्री० ललकारणी .

ललन, पु० गाण्यातील एक राग आहे

ललना, स्त्री० सं० स्त्री .

लललल, अ० अलललल .

ललाट, न० सं० कपाळ ह्यणून जो नेत्रावरील शरी-
रावयव ते

ललित, ३लि० सं० मंदर; २, न० लळीत .

ललितापंचमी, स्त्री० सं० आश्विनव्रतकृ पंचमी त्या
दिवशी ललितात्मणून देवी आहे तिची पूजा करी-
त असतात .

लव, पु० कों० एक वृक्ष आहे; २, त्याचे जें फळ तो; ३,
सं० कोणक पदार्थाचा केवलरूक्ष जो अंश तो; ४,
ज्योतिःशास्त्रादिकांचे राशी साधारण अंशास
ह्म०; ५, स्त्री० लव .

लव, स्त्री० राधा, मिथी, डोकी, इ० स्थानी जे कठोर
केदा असतात त्याचाभुन पाठपोट, हात, पाय, इ०
अवयवचोचर जे बागीक कोमळ केस असतात ती; २, ५
श्वादिकांचे अंगावर असतात जे केदाती; कोण-
काची लवलव बोलत्ये, इ० स्थली तो अनेक प्रकारं
अतिशयित त्वरित बोलतो .

लवकर, अ० झटकर; २, कालकृत विलंबन होऊं दे-
ता पूर्वी; ३, हे रूपयंत्र लवकर थालतर पुनः पा-
हिजत तेव्हां देईन; ३, जा कार्याचा जो नियमित काल
तो न लागतो पूर्वी; ३, यंदा लवकर पेरें झाले ह्म
णून दोन लवकर पिकली; ४, न० उशीराचा प्रति-
पक्षा जो कालनिष्ठ धर्म ते; ३, अजून लवकर आहे
एव्हाच कवामस जातो .

लवका, ३ लि० किंचित् भार पडला असता किं.
कंविला असता वांकला जातो असा जो काष्ठा
पदार्थ तो .

लवंग, स्त्री० सं० एक झाड आहे; २, त्याचे जें फूट
ती जें रंगधी आहे विड्यांत रचतात; ३, ला० न
पुण्यासारखे कर्णांत घालाच याचे सुवर्णादिकांचे
भूषण करितात ती .

लवंगणें, कों० वाटेनें चालत्ये समयी पाय वांकडा प-
डणें, भार अधिक होणें, इ० कारणास्तव शरीर किं
पाय, इ० अवयव दुखावणें .

लवंगीमिरची, स्त्री० लवंगेसारखी बागीक आ-
णि अनिमिखट अशी एका जातीची मिरची आहे
ती; आणि तिचे जें झाड ती .

लवंगेल, लवंग्येल, न० लवंगीचे जें तेल ते .

लवचीक, ३ लि० लवका .

लवडेणें, यथायोग्य स्थितीनें भूम्यादिकांवर स्थि-
त जो पात्रादि पदार्थ त्यानें एका बाजूवर धक्का, इ०
कानें पाडणें कि० तसें करून तदन स्थित जो जला-
दि पदार्थ तो बाहेर सांडणें; २, विछाना, इ० कांचे
राशीं स्वरुवार्थ आडवें पडणें .

लवडा, पु० शिश्र .

लवडी, स्त्री० बटीक .

लवडीचा, ३ लि० शिची आहे .

लवडेलुट, स्त्री० ला० धान्यादिकांची अतिशयि-
त जी समृद्धि ती; जेणें करून त्यापदार्थास को
णी विचारीना असें होतें .

लवण, पु० सं० क्षारस्थणून जो रस तो; २, न० मीठ;
३, दोहो बाजूंस उंचवटा असून मध्ये जी निम्न

जागानें.

लवणभंजन, न० भाषणादिव्यापागेन आपला वि-
शेषनमत्ता दिसाया जोगा सा धारणासही लवून न-
मस्कार करावा, महाराज, इ० शब्दानें बोलावें, इ० स्तः
पत्रो प्रकार असतो तें.

लवणशाक, पु० स्त्री० लोणचें.

लवणें, शरीर, काष्ठ, इ० पदार्थांनं वर कोहीं नेट आल्या-
मुळें अनुक्रमानें संबद्ध होत गेलेले जे स्वार्थभक्तपर
माणवादि अवयव त्यांच्या रोग्य कोहीं अन्यथा होई अ-
शा स्थितीवर तुटल्या सोडल्या वाचून येणें; वाज, डो-
ळा, याणीं लवणें स्त० स्फुरणें, मनदेवता, मनपिंग-
ळी, याणीं लवणें स्त० वाहणें.

लवथा, पु० ग० कमलाकार हस्तानें कोणेकाचे शरीरा-
चा ओटिलाजो मांसगोलक तो; घणें, काढणें, धातु
योगी प्र०.

लवलवणें, एकत्र स्थित जे अनेक कडे, इ० जीव त्या-
णीं वळवळत असणें; २, प्रसंगीं कोहीं बोलायामा-
हीं कोणेकाचे जिद्धेनें स्फुरण विशिष्ट होणें.

लवलवीत, ३ लि० लवचीक, कोमल, सुदु, असा जो
कोवळें, पडवळ, दोडका, पोकळा, योगला शिज
लेला भात, मळलेली कणीक, पोटल्या, इ० शरीरा-
वयव, इ० पदार्थ तो.

लवलक्षणा, न० ग० मनुष्य, पत्रा, इ० काचे अंगी
ठवठवी, स्तरेखपणा, इ० गुणनिमित्तक जी दशा-
नीयता झणून दिसत असत्ये तें.

लवलाही, अ० ग्रं० शरकर.

लवलेश, पु० कोणेक अर्थाचा ईशदेश तो; प्रायः नि-
षेधविषयी प्र०; उ० घरांत तुपाचा लवलेश नाहीं;

त्या सो प्रीचा लवलेश मला ठाडुक नाहीं.

लवाजमा, पु० हिं० डोलदिसाया जोगा समागमें वा-
ळगतात जो कोहीं घोडी, माणसे, इ० रूप स्वठला
तो.

लव्हा, पु० तृणातील एक भेद आहे; जो प्रायः नद्या-
दिकांचे तीरी असतो.

लव्हाणा, पु० गुजराथी लोकांत एक भेद आहे.

लव्हार, पु० लोहार.

लव्हारकाम, न० लोहारकाम.

लव्हारसाल, स्त्री० लोहाराची लोखंडांचे दागिने
घडायाची जी जागती.

लव्हाळा, पु० लव्हा.

लव्ही, स्त्री० को० लव्ह्यान एक जाति आहे, जीची का-
ही बारीक आणि लहान असत्ये ती.

लवाकोड्या, ३ लि० रा० जाचे अंगांतून लस वाहत्ये
आहे तोड अंगावर फुटले आहे असा जो मनुष्य
तो.

लव्हीखरज, स्त्री० आन्धी जी खरज ती.

लव्हर, लव्हर, न० हिं० रेंवत्ये, २, पु० तोफखा-
ना, उ० किती एक कारखान्याकडे स्वटपटीस
ठेविली असतात जी मनुष्ये ती प्र० ती.

लव्हरगिरी, लव्हरगिरी, स्त्री० द्रव्यादि संपा-
दनार्थ लवकरांत राहून त्या जे बरोबर जो प्रवास
ती.

लव्हरगी, लव्हरगी, ३ लि० लव्हरसंबंधी जो शि-
पाई, सरंजाम, इ० तो.

लस, स्त्री० क्षत, फोड, इ० कांतून उदकासो रिंग्या
जो द्रवांचा वाहतो ती.

लसणी, ३ लि० लसणीचे बीचे आकारासारख्या कड्या, इ० करून जोतवा, तोडा, इ० भूषण करिताने तो .

लसण्या, पु० एक रत्न आहे .

लसफर्दीत, ३ लि० जामध्ये चापशीर्षा, घट्टपणा, नाही असे जे सईल जेसलेले वस्त्र, पागोटें, आंगरग्या, वेणी, मोठोडें, शरीर, इ० तो .

लसलुतीत, ३ लि० रा० लुसलुतीत, २, लसलसलेले जे पाणी, इ० तो .

लसलस, अ० रा० अनु० क्षत, कुजलेले फळ, इ० कोत पडलेले जे किडे त्यांचे हालण्याचे वि०; लसलस करणे म्ह० लसलसणे .

लसलसणे, रा० पाणी, दूध, इ० मळमळवाळ वावयाजोगे अनितप्रहोण, २, क्षत, फळ, इ० कोत किडे, इ० कार्ना वळवळ करीत असणे, ३, शरीरी ताकण्य, इ० कोत ते जटाकायाजोगे भगवस्थस येणे .

लसलसराट, पु० रा० क्षतादिकोत किडे, इ० कोचा जो बुचबुचाराट तो .

लसूण, पु० स्त्री० एक वनस्पति आहे, २, तिचा जो कारा तो .

लसूणवी, स्त्री० को० लसूणाचे कांयाचा जो एक अवयव ती .

लहंगा, पु० हि० मोठ्या बायकोचा जो परकोर तो .

लहणीहुंडी, स्त्री० अडत्या, इ० कोकडे लहण्याबद्दल जी हुंडी पाठवितात ती .

लहणों, न० अन्यपंढचे सावकार, इ० कोचर हुंडी, इ० देणकेले असता त्यास जो मोबदला एवज हुंडी, इ० पाठवितात ते .

लहर, स्त्री० लहरीचा अपभ्रंश, परंतु हाच लोकां विशेष प्रसिद्ध झणून इथेंच अर्थ लिहितों; समुद्रिकांचे उदकास येतात जालात त्या प्र०; २, त्या, केफ, विष, काम, क्रोध, इ० विकार खेचधी शरीराने उठतात जे वंगने प्र०; ३, कांहीं एक करण्याविषयी येत्ये जाहुकी ती; ४, सर्पांचे गळ्याखाली जरेषा असतात त्या यत्संख्याक असतात तो सर्प वसला असता तत्संख्याक विषाच्या लहरी येतात अशी लोक प्रसिद्धि आहे, झणून त्या रेषासही झ०; ५, जो भळी, अजिरी, इ० रंगाची वस्त्रे, इ० त्यांचेर उजेड प्रकाश, यांचे उपाधी मुळें अनेक प्रकारचा रंगाचा छाया दिसतात त्या प्र०; ६, इत्यादिकांचेर विण करीतें कि० रंगानें जानामोडीसारख्या रेषा उठविल्या असतात त्या प्र०, कोणकानें लहरा मारणे म्ह० सोजा मारणे, लहरीचा झ० विण करीतें कि० रंगानें जाचर लहरी उठविल्या आहेत असा जो वस्त्र, खण, काठ, इ० त्यास झ० .

लहरी, स्त्री० लहर परंतु प्रथमार्थी लोकांत प्रगिद्धि, यथादिकोत द्वितीयाधी ही प्रयोग होतो; २, ३ लि० कोणक गोष्टीविषयी दुसऱ्याने दिनाची ही गोष्ट सांगितली असतां एकेल असे प्रमाण नाही आपल्या मनास येईल तेव्हां कोणी निवारिलें असतां ही ऐकायाचा नाही असे स्वभावाचा जो मनुष्यादितो .

लहरीदार, ३ लि० लहरीचा जो खण, काठ, वस्त्र, इ० तो; २, लहर द्वितीयाधी .

लहान, ३ लि० विवक्षिताहून आकार प्रमाण जावें

कमी असा जो पदार्थ तो; २, वय, तेज, किंमत्, इ०
 कृत योग्यतेनें जो उणा तो .
 लहानगा, ३ लि० धाकटा .
 लहानथोर, ३ लि० कंबळ एकाच प्रतीचा असा न-
 दे काही मोठे, काही लहान, काही मध्यम असा
 अनेक प्रतीचा जो पदार्थ तो .
 लहानसागूस, पु० योग्यतेनें हलका जो मनुष्य तो .
 लहानमोठा, ३ लि० लहान थोर .
 लहानवी, स्त्री० रा० लघुत्व प्रथमार्थी .
 लहानवीथोरवी, स्त्री० एकापक्षां एक मोठा आणि
 त्यापक्षा दुसरा लहान असे जे परस्पर मध्यं अ-
 तर असते ती; परंतु प्रायः ते अंतर वयः कृत अस-
 नाच प्र०
 लहानसर, ३ लि० सजातीय पदार्थ समुदायाचा ल-
 हान आणि मोठे अशाजा दोनकोही त्या मध्यं ल-
 हान या कोटीत परिगणनीय जो तो; उ० हे घर
 लहानसरच आहे पण आंगले दुसरे आहे .
 लहानसदान, ३ लि० लहान, इ० तो .
 लहानाचणे, रा० लघुप्रमाणाविशिष्ट कोणकाने हो-
 णे; उ० पाऊस लहानाचटा झणजे सगळा .
 लहानाळ, ३ लि० रा० सामान्य प्रमाणापेक्षा जाचे
 अंगाचा बांधा लहान असा जो मनुष्य, पक्क, इ०
 तो .
 लहारी, स्त्री० तीन आण्यांचे एक नाणे होते ती; ३,
 प्रस्कृत कोणी तीन आण्यास ह्म०
 लहीन, ३ लि० स्वभावेंकरून विनयविशिष्ट जो मनु-
 ष्यादि तो .
 लळन्या, ३ लि० लळित्या .

लळलळ, अ० करणे धातुयोगी प्र० अ० जिद्धेनें लळलळणे .
 लळलळणे, पसरलेल्या नोंडात लाळ गळत जि-
 ष्हेनें हालणे .
 लळा, पु० लेकसे, गुरे, पोससे, इ० कोनें नित्य जो
 कोणी लाळत, पोषण, इ० करित असतो त्या
 चा त्या लेकसे, इ० कोस जडला असतो जो प्रेमा
 तो; कोणकाचा लळा कोणकाने चालविणे ह्म०
 लाड चालविणे .
 लळित्या, ३ लि० लळीत करण्याविषयी कुशल जो
 हरिदासादि तो .
 लळीत, न० नवरात्रादिसंबंधी कीर्तनविशिष्ट जो उ-
 त्साह त्याचे अतिमदिवशी रात्रां उत्साह देवता
 सिंहासनारूढ झाली असे कल्पून वारसदेव, दे-
 डी गाण, इ० ईश्वर अन्तोची संगी आणून त्या
 संगीती स्वयं प्रदायानुरूप देवापाशी प्रसाद
 मागावा आणि तो सर्व सभासदार वाद्याचा अ-
 सा जो हरिदास जन कीर्तनविशिष्ट सभारंभ क-
 रितान ते; २, त्या लळिताचे वेळेस त्याणाचा
 जो अभाग, पदे, इ० रूप कर्ताने केलेला ग्रथ अ-
 सतो तो; ३, ला० राज्य, संसार, व्यवहार, इ०
 कोची दुष्ट परिणामाने जी समाप्ति तीस ह्म०
 कोणकाने लळताचर येणे, लळिताचर येणे
 ह्म० वादप्रतिवादादि प्रसंगी चिरडी सये पुन नि-
 कराचर येणे .
 लक्ष, पु० संख्या आहे १००००० लक्षांश, ल-
 क्षगुणित, इ० स० १०, न० त्यास्य रूपयोचा
 लाभ झाला त्याचे स्थानी मानाया जाणे ते का-
 ही झाले त्यास ह्म०; उ० वादेनें सारे चोरांनें

लुट् घटलं न र घेड, परंतु लुट् स्त्री स्वरक्षित परीभा-
ला एबदं च आस्ती लक्ष भोजनो; ३, विनाचेंजे अनु-
संधानते; ४, बंदूक, शर, नेत्र, अंतःकरण, ३० को-
नीं वेधाया विषयी उद्दिष्ट जो कोही एक अर्थते .

लक्षक, पु० कोणेक अर्थाने लक्षणा जो तो .

लक्षणा, न० चिन्ह; ९, कोणेक अर्थाने वाच्य मर्यादेने
न बोधवितो न विष्ट गुणादि निर्देशा द्वारा बोधवितो जो
पद समुदाय तो त्या अर्थाने; ३, साहचर्यादि नियमा-
स्तव जा अर्थाचा उपस्थापक जो कोणेक अर्थ होतो तो
त्याचें; ३० धूम पाहिला असतो एथे अग्नि आहे असे
ज्ञान होतें म्हणून धूम हे लक्षण, आणि अग्नि हे लक्ष्य;
४, मनुष्यादिकांचे अंगी स्वभावाचे ज्ञापक जे गुण,
अवगुण, असताना ते प्र०; ३० फटकन दुसऱ्यास वि-
ची देतोस हे तुझा अंगी वाईट लक्षण आहे; २०
कोणेकाचें लक्षण जाणें म्ह० लवलक्षण जाणें .

लक्षणासमन्वय, पु० लक्ष्याचे आणि लक्षणाचे जे सर्व
अवचर असताना त्यांचा परस्पर यथायोग्य प्रत्येकीं
संबंध होऊन विशिष्ट लक्ष्यावर विशिष्ट लक्षणाचा जो
अन्वय होतो तो .

लक्षणा, स्त्री० वाच्यार्थ सन्निहित किं० वाच्यनिष्ठ जे गु-
ण नदिशिष्ट जो कोणेक अर्थ नदिषधी त्या वाच्यार्था-
चा वाचक जो शब्द त्यास वाच्य वाचक भावसंबंध नस-
ताही येत्येजा बोधकता ती; ३० घोराचे भयाने सारा
गाव पळाला एथे गांव याशब्दाची लक्षणा गावांती-
ल लोकांचा जो समुदाय त्याजवर होत्ये; ३० याबेला-
ला नित्य सांगतो कीं तूं पटन जा पण त्याचें तें गांवांही
नाही; एथे बेल या शब्दाची मूर्ख, कीडाप्रिय जो सु-
लगा त्याजवर लक्षणा आहे .

लक्षपूजा, स्त्री० लक्षपूजा शब्दाचा अपभ्रंश
लक्षपूजा, स्त्री० सं० बिल्वपत्रे, तुलसीपत्रे, पुं
फलें, तीळ, तांदूळ, इ० लक्ष संख्याक देवावर
वे असा संकल्प करून त्याच्या द्रव्यानीं जी पूजा
रितान ती; २, लारबोली .

लक्षभोजन, न० सं० लक्ष संख्याक ब्राह्मणास;
मार्थजें भोजन घालिताना तें .

लक्षलाभ, पु० सं० लखलाभ परंतु त्याचा कय
कयाना मंगलार्थ जसा प्रयोग होतो तसा तो
न नाही .

लक्षशः, अ० लक्षशो न लक्ष, तीन लक्ष, असे लक्ष
या संख्येनें मेजले जाई अशा प्रकारें .

लक्षाचा मनुष्य, पु० शहाणा असून पराकाष्ठेचा
अला अन एव ससंगत असा जो मनुष्य त्यास
लक्षाचा माणूस, पु० लक्षाचा मनुष्य .

लक्षाधीश, पु० सं० लक्षावधि रुपये जा पाडी आहेत
तो; म्ह० लक्षाधीश किं० कक्षाधीश .

लक्षानलक्ष, ३ लि० अनेक लक्ष संख्याक जो कोही
एक अर्थतो .

लक्षावधि, अ० सं० लक्षशः .

लक्षिणें, मनुष्यादिकानें कोणेक पदार्थाकडे दृष्टिका
वून तो पदार्थ लक्ष्यरूपे करून धरणें; २, जा अर्था-
ची साक्षान् इंद्रियगोचरता होत नाही तो अर्थ त्या-
चें ज्ञापक जें कोही एक लक्षण त्याजवरून जाणें;
३० मुलाची वाट प्रतिकर्षी पाहू लागले असता दिस-
त नाही परंतु महिन्यानें किं० वर्षानें पाहिले असता
कोही थोर दिसतो तेका प्रतिकर्षी वाट आहे असें ल-
क्षाचें; ३, वक्त्यानें शब्दाची शक्तिहून इतर लक्षणा

व्यंजनादिरूप दृशितद्वारा कोणेक अर्थ उच्चार्यमाण शब्दाने धरणे; ३० ११टास दिल्ली आसरी ११२ द्रव्य द्रव्य हातपाय पसरी, या बाक्याने दुसऱ्याशी व्यवहार करित असता आपण अंमळ सईल सोडले ल० तो आपले सर्व घेऊं पाहतो असा अर्थ लक्षिलाजा तो; ४, प्रतीक्षणें; ३० चार घटिका तुझा मार्ग लक्षित वसत्ये आहे.

लक्षित, ३लि० लक्षिलातो.

लक्षुमी, स्त्री० लक्ष्मीद्रव्याचा अपभ्रंश.

लक्ष्मी, स्त्री० सं० संपत्तीची आणि शोभेची अभिमानिनी विष्णूची स्त्री द्मयून एक देवता आहे; १ द्रव्याची जी संपत्ति ती; ३, शरीरादिकांचे रायां स्वरूपतादिकृत किं० अलंकारादिकृत, गृहादिकांचे रायां संपत्त्यादिकृत शोभ, वाग, ३० कांचे रायां फलपुण्यादिकृत जी शोभा असत्ये ती; शोभ, गृह, ३० कांचे रायां लक्ष्मी अवतरणे द्म० सरस्यसमृद्धि सतति, संपत्ति, ३० संबधी जी विलक्षण शोभा ता दिसे लागणे

लक्ष्मीपूजन, न० सं० विवाहोत्तर वधुप्रवेशा समयां वधूसह वर्तमान वर लक्ष्मीचे जें पूजन करिताने; २, अश्विन अमाचास्येस धनिकलोक, व्यापारी लोक, ३० मोहरा, रूपये, ३० रूपु द्रव्याचर लक्ष्मीचे आवाहन करून जें तीचें पूजन करिताने.

लक्ष्मीवंत, ३लि० लक्ष्मीवान्.

लक्ष्मीवान्, ३लि० संपत्तिमान.

लक्ष्य, न० लक्ष प्रथमार्थांचे वृत्त; २, ३लि० लक्ष्यास योग्य जो अर्थ तो.

लोक, पु० एक धान्य आहे; २, स्त्री० को० लोख.

लोकड, स्त्री० को० लोकड.

लोकडी, ३ लि० लोकडानें निर्मिलेला जो पदार्थ तो

लोकडू, न० को० लोकड.

लोकण, स्त्री० को० लोख.

लोकणे, को० दोरी, स्मृत, ३० दुसऱ्या दोरी, ३० कोरी गाठ, पीळ, ३० दारा मोधणे, ०, गुरू, मनुष्य, ३० दुसऱ्या गुरू, मनुष्य, ३० काशी लोखने संबध करणे, ३, मनुष्य, पत्र, ३० कास स्मभ, ३० कोरी बाधून कि० पत्तो जी, ३० रक्षकाचे स्थान करून आडकवून ठेवणे, ४, लोखणे दितीयाथी.

लोकड भाग, पु० को० लोकडाची जी सोडी तो

लोकड, न० काष्ठ; लोकडाम साकड जो डगे थ

कसे ही करून वरास वधू मिले असे करणे.

लोकडफोटे, न० घर, ३० बोध्याचे उपयोगी लोक

डेंतृण, इटा, ३० साहिन्य कि० संगराचे उपयोगी

जाळाऊ लोकडे, रोणी, तृण, ३० जें साहिन्य ते.

लोकरी, स्त्री० को० एक इडाड आहे

लोख, स्त्री० रंगा कपयोगी वोर, पिपळ, ३० रक्षा

पामृत चिका साग्गिवा जो पदार्थ उपन्न होत असता ती; २, पु० लक्षरूप जी संख्या तो, थ० ला

ख आणि खाक; लोख रूपयाचा थ० कोणेक

अर्थाची अनिवायोर्त्तीने स्फुटि कर्तव्य असता या

अर्थास थ०; ३० त्याणें कोळ एक लोख रूपयाची

गोष्ट सांगितली.

लौख, स्त्री० को० गमनादि प्रसंगां गुरू, शोळी,

३० कोनी ११२ लोकां देस जाऊं नये इत्यार्थ त्या

चे गळ्यांत दोरी बांधून ती दुसऱ्या गुरू, ३० कोने

गळ्यांत बांधाची व्यसं उभयतांचें करितान जें सं-
धान ती; २, ला० एकाविषयाचर अनेकांचा संब-
धस्थापिल्यामुळें तन्निमित्तक त्यांची परस्पर होत्ये
जी संबधता ती; ३० बंधा अधल्यान सल्यातर दो-
घादो घांस एकेक रुपयादेऊन दोघादोघांची लारव
घालून द्याची.

लारवट, ३ लिं० पोटीं लारव भरून केलेला जो सवर्णा-
दिकाचा अलंकारादिपदार्थ तो.

लारवटगें, मडकें इ० लारवचालेपानें युक्त करणें; २,
ला० शब्द मोठ्याने न उमरायाजोगा कांहीं कारणा-
नें गळा बसणें.

लारवटवेगड, ३ लिं० लारवट, हांकील, इ० जो दागि-
ना तो.

लारवण, स्त्री० कों० लारव.

लारवणें, कों० लारवणें.

लारवपाड, पु० हीरकादिरलें जा आंगठी, इ० कोचे
घरामध्यें जडायाचीं असतान त्या घरामध्यें पूर्वीं
लारव भरण्याचा जो व्यापार तो, आणि तो लारव
विशिष्ट घाट; ३० तूं आधीं लारवपाड कर मग मी
लारवपाड वजन करून देईन.

लारवलोटा, ३ लिं० हिं० लारवटलेलें जें मडकें तो.
लारवलोटे, न० हिं० लारवटलेलें जें मातीचें भांडें
तें.

लारवा, पु० रा० अळू, पोकळा, इ० कांवर एक कुमि-
रूप रोग पडत असतो तो.

लारवाचा मनुष्य, लारवाचा माणूस, पु० लक्षा-
चा मनुष्य.

लारवी, ३ लिं० लारवट; २, लारवेचा जो रंग, इ० प-
दार्थ

दार्थ तो कि० त्या रंगानें रंगविलेले जें वस्त्र
तो.

लारवें, अ० लक्षावधि.

लारवोटा, पु० मोकळाकागद असतो कोणी
लता वाचीलसून त्याची करितान जी घडी
गुंडाळी जावर दुसराकागद लपेटून चिकटवि-
त तो; २, ला० अनेककागद, केडा, इ० कांवा प-
स्यरोस चिकटून एकच होतो जो रचना विशेष
तो; गळ्याचा लारवोटा होणें स० शब्द बाहेर न
उमरायाजोगा गळा बसणें.

लारवें लारव, अ० लारवें.

लारवोली, स्त्री० लक्षपूजार्थ उद्दिष्ट जें लक्ष स-
ख्याक पुण्यादि द्रव्य ती; २, ला० कोणेकानें उ-
द्दरन कोणेकाचे सुरवातून निघतात जा अने-
क शिष्या ती.

लारवें द्रा, अ० लारवें.

लारव्या, ३ लिं० उत्कृष्टत्वेकरून वर्णनीय जो प-
दार्थ तो; ३० तो लारव्या बोलणारा आहे त्याणें
त्यासमर्थी लारव्या जाबसाल केला; हा लारव्या
डाव पडला.

लारव्यासाबकार, पु० लक्षाधीवा जो साबकार
तो.

लाग, पु० कोणक गोष्टीचा तत्तद्दूषेकरून होण्या-
कडे झालेला असतो जो रोंच तो; ३० तुम्ही वा-
हेर जातां आहां परंतु पाऊस पडण्याचा लाग
दिसतो आहे विचार करा; पावसाचा लाग आ-
हे, इ० स्थलीं पाऊस पडण्याचा लाग आहे असा
अर्थ होतो तसेंच पेंक्याचा लाग आहे, इ० स्थलीं
पेंका

पेका मिळायाचा लाग आहे असा योग्य कि-
येचा अध्याहाराने अर्थजाणाचा; २, त्या गोष्टी-
चा त्याप्रकारे होण्याकडे रोख धरून जी स्थि-
ति तो; ३० अंवे पिकायाचा लागाने आले ह्मण-
जे काढावे; ३, त्या गोष्टीने त्याप्रकारे होण्याचे
जेखास यावे ह्मणून जो कोणेकाचा प्रयत्न तो;
३० चाकरीविषयीं बहून लाग केलें पण एकही
चालला नाही; ४, कोणेक गोष्ट स्थि करण्या-
विषयीं चालवायाचा जो प्रयत्न तो कि० तेथे लागू
होण्याविषयीं असत्येजी सोय तो; ३० हा माडबुळ
बुळीत झाला आहे याचर चढावयाचा लाग दिस-
त नाही; झाडी जेव्हा तोडली तेव्हा किह्या जवळ
जायास लाग झाला; ५, डोंबारी, कोल्हाडी, मांजर
वाघ, इ० कानां उड्डानादिकरत्येसमयीं पथून उ-
डून असुक प्रकारे असुक लक्ष्याचर पडावे, इ०
रूप मनांत धरिले असनें जें संधान तो; ३० एव-
दाजर उडीचा लाग साधला तर वक्षीस मिळेल
नाहीतर जीव जाईल; ६, जावे योगानें मरण या-
वें सर्वस्व नावा व्हाचा असा जो दुर्गणें, राजकोप,
३० रूप संकरापान तो; ३० आजपावे तो देन
तीन लाग निभाचले आतां हाशेचटला लाग आहे-
सें दिसनें, या अर्थी जिवाचरचा लाग प्राणाचरचा
लाग असें स०; ७, रक्ष, चळी, इ० कांस जी फ-
लोचा बार येतो तो; ३० प्रा० इरसाल झाडांस चार
कमी असतो; ८, रक्ष, चळी, इ० कांस फले येऊं
लागावीं अशी जी वयोवस्था प्राप्त होत्ये तो; ३०
नारळ माड लावण्यापासून दहावे वर्षीं लागाने
येतो; ९, चोळीला दुशीरवालीं जो तुकडा लावि-

तान

तात तो; १० ससुद, रवाडी, इ० कांत गळचत
रवालीं लागून धक्का पाचाया जांगें जें उंचवट कि०
बिकट स्थळ असते तो; ११, ग० सपा रवाली
अपनां लागाने जांगाने तिचे अंगांमदांदा अ-
सतो तो.

लागट, ३० दुसऱ्यानें अनेकवार तिचे धिल्ले अ-
सतांही त्याची लाजन धरितां स्पष्ट साधनार्थ
पुनः पुनः ती भावे दारण्याचा स्वभाव जाचा अ-
सा जो मनुष्यादितो; २, ईपच्चात्र कीट लागली
आहे जास असा जो काष्ठ, धान्यादिपदार्थ तो; ३,
अशिला अगता लागतो असा जो रूपाशी, दरी-
क, इ० पदार्थ तो.

लागणें, कोणेक पदार्थ कोणेक पदार्थाशी संयो-
गसंबंधानें संबन्ध होणें; ३० तु त्याच्या लागून
को विटाळ होईल; २, पक्षपथ्यादि जातीयजे पृ-
रुष त्याणीं स्त्रीशीं संधुनार्थ संबन्ध होणें; या-
अर्थी निदा गालि प्रदानाद्यवसरि मनुष्यांविष-
यीं ही प्र० करितान; ३, रोप, कलम, इ० ती ती
आडे व्हावीं ह्मणून भूमीत पुरलीं जाणें, अबा,
पडवळ, इ० कोचा विद्या खळी करून आत पुर-
ल्या असतां तेथेही प्रयोग करितान, जा भूमी-
मध्ये रोप, बी, इ० लावितान त्या भूमीस ही पक्षीं
कर्तृत्व मानून वाफालागला, अलें लागलें, मरी
लागली, इ० प्रयोग करितान; ४, लावलेल्या रो-
प, कलम, इ० कानें खालीं मूळ धरून जगायाचे
पथास लागणें; ५, शस्त्र, सोदा, गोळी, दगड, इ०
कानां कि० कुशाब्दादिकानां शरीराशीं कि० मनु-
ष्यादिकोशीं प्रहारादिकृत दुःखादि संस्कार चेतनें
वर

वर किं० अंतःकरणचर ह्यापयाजोगें संबध
 होणें; येला, घाच, इ० लागणें स्म० तोरोला, इ०
 बसायाजोगें शस्त्रादि लागणें असा अर्थ; ६,
 हार, नेत्र, पेदी, फडताळ, इ० कार्नी त्यांची त्यांची
 आच्छादकजी कपाट, पांषण्या, इ० त्याहीं करून
 आच्छादित होणें, पक्षीत्या आच्छादकासही क-
 र्त्तना येत्ये; ७, कोणेक अवयवीस कोणेक अव-
 यव जडला जाणें; ८, बलोक, वाक्य, किं० त्यांचा
 अर्थ कुलूप, इ० कार्नी त्यांचे अवांतरजे अवयव न्यो-
 चा यथायोग्य संबध होऊन वसणें; ९, कोणेकस्थ-
 लीं विश्विन फलोदेशंकरून विनियुक्तकरायाचा
 जो कोणेक अर्थ त्याणें तत्कलोपधायकत्वं करून
 तेथें अनुरूपसंबधविशिष्ट होणें; ३० ही आरवी
 तुझाला लागली म्हणून मला लागेल असे प्रमाण
 नाहीं; १०, चाल, गीत, स्वाद, वळण, सहुण, दुर्गुण,
 इ० कार्नी मनुष्यादिकाशीं संस्काररूपें करून रहा-
 षया जोगें संबध होणें; ११, ताप, हगवण, स्वीक-
 ला, दसा, गंग, इ० कार्नी शरीरीं उत्पन्न होऊन को-
 हीं काल राहणें किं० श्रुधा, तृपा, उचकी, वसक,
 दम, इ० विकारानीं शरीरांत उत्पन्न होणें; १२, कम-
 स्थितजे देशकाल विभागादिपदार्थ त्यांत क्रमा-
 नें अन्वित करीत चाललेलीं जी दर्शन, गमन, भ-
 क्षण, इ० क्रिया तींचा ठायीं अन्वित होण्याविषयीं
 जो कोणेक अवधिपासून आरंभ तद्विशिष्ट त्या
 देशकाल विभागादिपदार्थानें होणें; किं० नाद-
 श अन्वित होतजावयाजोगें क्रमानें त्याच्या पदा-
 र्थानें सन्निविष्ट असणें किं० कोणेक अवधीपा-
 रून कोणेक अवधिपर्यंत त्याच्या देशकालादि

कानें

कानें व्यापून असणें; ३० एथून मावळ
 लें आणि देश लागला, तेथून पुढें भरवली
 गां च लागली; एथून चार अध्यायपर्यंत
 थ कठिन लागला आहे; आजपर्यंत स्वर्गा
 गद झाले आतां उंची कागद लागले; १३, कं-
 णेक पदार्थ गोष्ट गोड, कडू, बरी, बाईट, ति-
 ट, आंबट, इ० रूपें करून कोणेकास अनुभ-
 विषय होणें; ३० अंबेर्याऊन पहा गोड लागते
 तर घ्या; याला बरी गोष्ट सांगितली तर वा-
 ईट लागत्ये; १४, कोणेकास कोणेक व्यवहा-
 रांत तत्तदतुरोधानें कोणेक अर्थ बग, बाईट, इ०
 रूपें प्राप्त होणें; ३० वरकड सनगें बरीं आदत
 परंतु एवढें पागोटें मात्र महाग लागलें; चारक
 पयरेवोटे लागले; १५, कोणेकास रोजगार,
 चाकरी, इ० प्राप्त होणें; पक्षीत्या पुरुषादिकांस
 हीं कर्त्तना; ३० तो चाकरी चर लागला; १६,
 कोणेकाशीं कोणेकानें मेष्य, सेवकभाव, योन
 संबध, इ० संबंधानें संबध असणें; ३० तूं त्या-
 चीं कोरे मस्करी करतोस तुझा तोंका मेढुणा
 लागला आहे; हाच अर्थ धरून तुझा बाप ला-
 गला आहे, उराचरचा धगड लागला आहे, इ०
 प्रयोग आदेशाचदविणें इत्याद्यवसरिं होतात;
 कोणेकानें कोणेकाचे चारपेसे लागणें, कर्ज
 लागणें, इ० स्थलीं आधमर्षसंबंधानें विशि-
 ष्ट असणें असा अर्थ होतो; १७, कोणेक क्रमा-
 नें चाललेलाजो कोणी त्यास त्या क्रमाचे ठायीं
 स्थितजे लक्ष, नदी, पर्वत, चचन, बलोक, इ० अ-
 र्थ तो एतद्गमनद्वारा प्राप्त होणें; ३० एथून सूर्यतम

जाताना

ज्ञानानां वादेनें चार नथा मोठया लागतात; तुम्ही मुळापासून वाचित जा आणि पुढे रत्नत्रलोक लागे ल तेथे ठेवा; १८, रक्ष, लता, ३० कानीं फल विशिष्ट होणे, पक्षां त्या फलासही कर्तृता; ३० त्या प्रा- तीचे माड असे लागतात कीं एकाएका माडावर हजार हजार नारळ लागतात; १९, अंबा, महा- कुंग, ३० फल, भाकर, ३० डागणे; ३० अंबा लाग- ला असेल त्या अंगचा कापून टाक मग खा; २०, भाकर, पोळी, भाजी, भात, ३० जाल अधिक ला- गल्यामुळे ईपन्मान करपून पात्रास विकटणे; २१ सर्प, विंचू, ३० कानें कोणकास डसणे; २२, धान्य, काष्ठ, ३० कोस कृमिविशेषरूप रोग होत असतो तो जडणे, जाचे योगानें तें धान्यादि छिद्रविशिष्ट होतें; २३, काष्ठ, धान्यादिक त्या कृमिविशेषरू- प रोगानें विशिष्ट होणे; २४, जाचा सेवनानें वा- त, पित्त, क्षोभादिरूप विकृति होत असत्ये अ- सेजे मदांवा विषांवादि विशिष्ट मद्य, तमासू, भोग, पाणी, माडी, हरीक, स्यारी, समुद्र, ग- लबत, ३० पदार्थ त्याणीं भक्षणादिहाय सेविलें असता उक्तविकृति प्रद होणे, तसेंच केल्ला उप- वास, द्रव्य, गुरुद्रोह, ३० कानीं बाधक होणे; ३० जाला समुद्र लागतो त्याणें कधीही गलबनांत व- से नये; जाला उपवास लागतो त्याणें करूं नये; २५, गाय, श्वेस, ३० पवनेने पायलाग, तोंडलाग, ३० विकृतीनें विशिष्ट होणे, पक्षां त्यांचे पायांस, मुखासही कर्तृता; २६, भक्षिल्ल्या अन्नादिप- दार्थ अंगीं पुष्टिप्रद होणे; २७, कोणक कार्याक- डे कोणक सामग्री भूतजो अर्थ तो खरबत्या जा-

णें

णे; ३० या बाडयाला पंचविश्वहजार रूपये लाग- ले; एथून काशीस पोहोचवयास दोन महिनें ला- गतील; २८, कोणक अर्थ कोणकास अपेक्षित होणे; ३० रूपये एका कोही मन्दा नकोत लागतात तेव्हां घेईन; हासचवामला लागत नाही; २९, वा- णा, कंठ, मृदंग, ३० कानां स्वर विवक्षितानुरूप उंच नीच होणे, पक्षां त्या वाणादिकासही कर्तृता; ३० वाणा, सारंगी, ३० कानीं जा तारेपासून जे पट्ट जादि स्वर निघावे ते तसे निघत असें होणे; ३१, वाणा, कंठ, मृदंग, ३० कानीं स्वरद्वारापरस्पर जी जुळणी तद्विशिष्ट होणे; ३२, मगाल, दिवा, नळा, चंद्रजो- त, ३० कानीं प्रज्वलित होणे; पक्षांस मर्चा, ३० शिपायाधार पात्रासही कर्तृता मानितात; लस, मुज, किं० पाट, याणीं लागणें स० ससुहर्तांवर करावयाचें जें परस्पर निरीक्षणादि प्रधान कर्म तदनुष्ठानहाय झाले असें होणें ; कोणकास गरज, काम, ३० त्यागणें द्र० उपस्थित होणे; ३३, व्यसन, छंद, वेद, ग्योड, ३० धर्म कोणकास जडणे; ३५, कोणकानें कोडीशब्द उच्चारित्येस मधीं स्व- लहीपणा, ३० दोषामुळे मध्यें मध्ये अडणे; ३६, पक्षां शब्द, जिह्वा, ३० कोसही कर्तृता येत्ये; दु, आयास, आचयास, आवयाला, आयला, एतत्प्र- त्ययाने जी धानुरूपे त्यांपुढे लागणें याचा योग झाला असता विशिष्टाना अर्थ कर्ताने त्याच्या क्रियेचे ठायीं प्ररुत होणे किं० त्याच्या क्रियेचा आ- रंभानें विशिष्ट होणे; ३० तो मारूं त्या गलाद्वयणून मी पळानों; चुकतासा मुलगा बसायाला ला- गला; ३६, वाद, युध, कळह, पचाईत, कुस्ती,

कारगना

कारवाना, इ० जे किती एक व्यवहार न्यास कर्तून असतां होऊं, इ० उन्तादि धातु रूपांचा अप्रयोग असतांही अध्याहार मानून कचलाचा ही प्रयोग होतो; ३० आनात्रो न्यासे युक् लागले ह्म० होऊं लागले असा अर्थ; कोणेकाचे कोणेकाशीं लागणे, इ० स्थलीं स्वर्धोपजीव्यजे वादयुक्, इ० ने प्ररुच होणे; ३८, रहाद; चरक, घडयाळ, इ० कानीं स्वस्व कियेचा राशीं प्ररुच होणे किं० असणे किं० नअडनां सरुखीतपणे चालायाजोगे होणे; ३९, सरुखी, इ० चरु पाजविलें जाणे; ३० दोन चाकू लागले आहेत हेयऊन जा बाकीचे लावायाचे आहेत ते मग देईत; ४०, शस्त्रानें छेदन सामर्थ्य विशिष्ट असणे; ३० जंग चढला आहे ह्मणून चाकू चांगला लागत नाही; ४१, कोणेक अर्थानें कोणेकाशीं अवश्य भोक्तव्यत्वादिरूपानें संबन्ध असणे; ३० उपजल्याप्राण्यास मरणहें लागलेच आहे; संसाराचे कृत्यहें रोज लागलेच आहे; पण एकदिवस देवदर्शनास तरचल; ४२, स्थल, रक्ष, इ० परार्थ सरकारकोठी, पागा, पहाणीरवरडा, इ० अधिकरणी लेखादिद्वारा संबन्ध होणे; ४३, कोणेक व्यापारी कोणेक अर्थानें कर्त्रादिकारकरूपें करून संबन्ध होणे; ३० तोसकाळपासून खणतो आहे तो दमला असलातर चार घटका तूं लाग; पाऊस लागणे ह्म० पडणे; थंडी लागणे ह्म० दुःखरूपें करून त्वगिन्द्रियद्वारा अनुभवास येणे; घोडें, बैल, इ० किं० त्यांची पाठ, इ० लागणे ह्म० खोगीर, मूठ, इ० कांचे संघर्षणानें क्षतविशिष्ट होणे; कोणेकास व्यवहारी कूळ असामी

सामी, इ० लागणे ह्म० अडीतकूळ रूपानें प्राप्त होणे; ३० त्याचीसावकारी बरी चालली होती पण आलीकडे चारकुळे लागली ह्मणून अगदी बसली; कोणेकाकडे कोणेक गोष्ट लागणे ह्म० त्या गोष्टीचे बरे वाईट करण्याचा धणी तो होई अशा प्रकारें ती गोष्ट त्याचा होणे; हुंडा, चिठी, रोखा, इ० कोणेक मनुष्यास किं० दुकान, इ० अधिकरणी लागणे ह्म० येऊन संबन्ध होणे; ४४, सांगटी, इ० कांचे खेळामध्ये फासे, इ० कानीं पडलेला जो डाव तो; सांगटी, इ० कांचे पत्ती मधीलस्थानें आक्रमून तिनकाव्ये स्थानीं जोगमन नदिषयीं योजिता जाणे; मेलेली सांगटी, इ० लागणे ह्म० जिवंत होऊन पुनः पटावर बसणे; कोणेकाचा डाव किं० पानें, काडी, मात, कर्ज, रुपये, इ० कोणेकावर लागणे ह्म० अवश्य फेडले पाहिजे अशा रूपानें प्राप्त होणे; गाय, झैस, इ० कानीं लागणे ह्म० सरुखीतपणें दूध देऊं लागणे; कोणेक धातुर्थ अवश्यकर्तव्यत्वादिरूपें करून प्राप्त होणे या अर्थीं आया, आया, आवया, आणि, णे, एतत्प्रत्ययांत जी तत्त धातूंचीं रूपें त्यांपुढें प्रयोग होतो; ३० याचे हातून न झालेंतर तुझ्यास जाचें लागेल; त्याणें झोलाविलेंतर जाणें लागेल; याची ओळख तुझी सांगतां परंतु हा गेलातर रुपये तुझ्यास घावयास लागतील; शोचास लागणें, मुतायास लागणे ह्म० मळ मूत्राचा उत्सर्गाचे पूर्वीं जो कलता विशेषरूप विकार होतो तो हाणें; कोणेक अर्थाशीं कोणेक अर्थानें यथायोग्यरूपें यथायोग्यप्रकारें संबन्ध

संबंध होणे असा या धातूचा सामान्य अर्थ होतो; ३० त्याला बहुराक्षस लागला म्हणून वेढ लागले; आर्धा सर्कारांत जर परवानगी लागेल तर मग पुढे दाद लागेल; हे काय बाहेर लागले आहे, हे काय सोपे लागले आहे, मी काशीमंत लागलो आहे, सर्वोस शालजोडया या म्हणतां तो, मी काय काट्यधीश लागलो आहे, इ० स्थलीं तो तो अर्थ नत्तद्वृत्तं करून स्थित आहे असा अर्थ होतो, प्रायः निषेध गम्यमान असतां काकुद्वारा प्र० लागरा, ३ लि० भक्षणादिद्वारा सेविला असतां लागतो असा जो माजरा, हरीक, रूफारी, औषध, इ० पदार्थ तो; २, लागलेले जें धान्य, काष्ठ, इ० पदार्थ तो.

लागलागवड, स्त्री० लागवड प्रथमार्थी.

लागलाच, अ० कोणेक कियेचा जो क्षण तदुत्तर अव्यवहितक्षणी; ३० जेवला आणि लागलाच गेला; मागतांच लागलेच दिव्हे म्हणजे बरे वाटनें.

लागलाच्या, ३ लि० लाग्या.

लागवड, स्त्री० शेतजमीन, नांगरून, बेरून, पंगवें इतका जो व्यापार ती; कोणेक शेतजमीन लागवडीस येणें म्ह० बांध, बांधोळी, इ० रूप संस्कार केल्यानें लागवड करायाचे योग्यतेस येणें किं० बांगले पाक याचयाचे योग्यतेस येणें; पानमळा, बाग, पोफळ, माड, इ० कांतीं लागवडीस येणें म्ह० पानें, फळे, इ० रूपजें त्यांपासून फल उत्पन्न होतें तें याचयाचे योग्यतेस येणें; २, सिध्द जो काहीं गृहादि पदार्थ त्यास

दागदोजी संबंधें खर्च लागतो तो, ३० हे घर तुझी नीट करा मग लागवड काय लागेल ती आस्ती देऊ; ३, कां० पडीत नव्हे अशी जमीन तजमीन किं० आगरीजमीन, ती; ३० दहा विघे लागवड होती तिचा धारा दिव्हा आतां हे पडीत आहे.

लागवण, न० कां० दुसरा वृक्ष झाचा म्हणून कोणेक वृक्षाची लाविताना जी फांदी तें; २, स्त्री० दे० लावणी अंत्यार्थाचा चून.

लागाचो धा, पु० कोणेकाचें कोणेकापासून काहीं कारण दिसत नसतां जे बरे किं० वाईट होत असतें त्या वियर्था कारणत्वे करून मानिताना जो त्याचा त्याचा जन्मांतरीय नसा संज्ञानुबंध तो; ३० त्याचे हातून याचें एकदा काम होत नसता उगीच हा त्याला हाजारे रुपये देतो तरमान् याचा त्याचा काहीं लागाबांधा आहे.

लागीं, अ० प्रा० ग्रं० जवळ या अव्ययार्थी साठी, स, त्या, या विभक्तीचा अर्थी ही याचा प्रयोग करिताना; ३० कितीशिकवूं तुजलागि मनारं प्रीति धरीं हरिपाई.

लागी, ३ लि० कर्तृकार्यभाव, प्राप्त, आहकभाव, आधेयाधिकरणभाव, इ० संबंधानें जो जाशी संबंध व्हायास योग्य तो त्याचे; ३० हा धोवजोडा तुमचे लागी आहे तुझी घ्या.

लागुनी, अ० ग्रं० लागीं.

लागू, ३ लि० कोणेकस्थलीं किं० व्यापारीं अथवा कोणेकापाशीं जावेतानें संबंध होण्याची विवक्षा असत्ये त्याचे ताप्रमाणें तें थें संबंध झाला

जो कोणक अर्थतो, पड, हो, इ० धातुयोगीं प्र०
लागून, अ० प्र० लागुनी.

लागू भागू, ३ लि० कों० सोंनसंबंधानें कि० देणें
घेणें, इ० व्यापारसंबंधानें जो जाचा संबंधी तो
त्याचा.

लागोपाठ, अ० एकापाठी लागून दुसरी दुसरी-
लागून तिसरी, अशा क्रमानें अव्यवहितपणें
कोणक सजातीय क्रियेचें जें भजन त्याचें वि०;
उ० या वाईला लागोपाठ चार मुली झाल्या; त्या-
जकडे लागोपाठ चार रजेपा घातल्या.

लाग्या, ३ लि० कोणक कार्याचे साधनाविषयीं
लागलाचण्याचें कोणाला जाचे अंगीं आहे तो.

लाघव, न० लघुपणा; २, कोंडाल; हस्तलाघव,
शब्दलाघव, इ० स०; ३, स्वकार्यसाधनार्थ गो-
डगोड बाळाचें, आर्जव करवें, इ० रूप जी कोण-
काचें अंगीं युक्ति असत्यें तें.

लाघवी, ३ लि० लाघव तृतीयार्थ आहे जाचें अं-
गी तो.

लांघ, पु० स्त्री० कोणका पासून स्वकार्य जाद्वारे
करून घ्यावयाचें असतें अशा जो पंचाईतदा-
र मध्यस्थ, इ० कोणी द्वारभूत त्यास गुप्त रूपें
आसवार्थ जें द्रव्य देतात तो ती; द्वा० लांघलुच-
पतदक्षिणा आणि घेई जेतक्षणा.

लांघरवाऊ, लांघरवोर, ३ लि० लांघरवाण्या-
चा स्वभाव जाचा तो.

लांघलुचपत, लांघलुच, स्त्री० लांघइ०
लाचार, ३ लि० कोणक गोष्टी विषयीं निरुपाय
झाला जो तो.

लाचारी, स्त्री० लाचारपणा.

लांचाचणें, कोणक गोष्टीपासून एकचार लाभ
झाल्यामुळें तीच गोष्ट पुनः पुनः करण्याविष-
यीं कोणकानें संघकरणें; २, कोणकास कोच
देऊन ओशाळा करणें.

लांछन, न० चंद्रास जो कलंक आहे तें कि० दु-
राचरणादिमूलक कोणकास लागतो जो क-
लंकतें; २, कोणक पदार्थाचर कोणक आका-
राचें उठलें असतें जें चिन्ह तें; ३, जो पुरुष च-
क्रवर्ती होणार त्याचे हातावर कमळाचें लांछन
असतें.

लांछित, ३ लि० सं० कोणक लांछनानें जो वि-
शिष्ट तो.

लाज, स्त्री० लोका मध्ये जा प्रतिष्ठेनें वागत अ-
सतो त्या प्रतिष्ठेची हानि झाली कि० होईल अ-
सें मनांत आल्यामुळें कि० लोकाशीं भाषणादि
व्यवहार करण्याचे प्रसंगीं अचनीतपणा, अज्ञ-
न, इ० आपलें वेगुण्य उघडें पडून लोकां आप-
ल्यास होसतील असें मनांत आल्यामुळें भा-
सदृश जो अंतःकरणांत धर्मविशेष उत्पन्न
होतो जाचे योगानें अंतःकरणाचा संकोच
होऊन प्रवृत्तीचा रोख फिरतो ती; २, आपण
आपले वडील, इ० कोंनी जें कोही चांगले केलें
असतें आणि लोकोपहासकारक दुष्कर्मां
केलें नसतें त्याचें योगानें त्याच्या मनुष्यादि
काचे अंगीं जो योग्यता विशेष असतो जो त-
नुकूल आचरणानें लोकोपहासापासून रक्ष-
वा लागतो ती; ३, या अशा काळांत मनुष्य

ची लाज ईश्वर राखील तर च राहिल ; माझी लाज तुला, इ० स्थलीं माझे लाजेचा अभिमान तुला भ सा अर्थ .

लाजकोंमंडा, पु० स्त्री० डी, न० डें, को० दुसऱ्याची संभाषणादिव्यापारकराचाची इच्छा मनांत अस-
तो ही बात्यान्कारी लाज दाखविण्याचा स्वभाव जाचा त्यास ह्म०

लाजट, ३ लि० ईश्वर लाजराजो तो .

लाजणें, लाज प्रथमार्थानें विविष्ट होणें; २, लाजा-
वृ ह्मणून एक वनस्पति आहे ती मनुष्याचा किं-
त्याचे लाजेचा स्पर्श झाला असता संकुचित होत
असत्ये त्या संकुचित होण्याचरही प्रयोग करिता-
त .

लाजमर्त्यादा, स्त्री० लाज विनय, इ० ती .

लाजरा, ३ लि० बहुतेक लाजण्याचा स्वभाव जाचा
तो .

लाजवट, ३ लि० लाजट .

लाजवणें, विवक्षितगुणानें स्वसमानजो कोणी
त्यास आपल्या उत्कर्षाचा प्रकरनानें लाजाचांचे
योग्यतेस आणणें; उ० तो असा दातानिघाला-
की जाणें कर्ण लाजविता; २, कोणकोचेवेंगुण्य
बाहेर काढून तो लाजे असा त्यास करणें; उ० का-
ल तुझास बळाचायास विसरलो रवरा आतां तें
काढून मला लाजवू नका .

लाजाळें, न० एक वनस्पति आहे जी मनुष्याचे
स्यर्शादिकानें लाजत असत्ये तें .

लाजाळू, ३ लि० लाजरा; २, स्त्री० रा० लाजाळू .

लाजिरचाणा, ३ लि० दुष्कर्माची प्रमिट्टि होणें .

इ० कारणासुद्धें लाजून मुखश्री उतरायाजोगा
रिचन्न झालाजो तो; उ० त्याची मर्माची गोष्ट नि-
षतोच तो लाजिरचाणादिसूं लागला; २, जी
गोष्ट कर्ताना कर्त्यास लाजिरचाणेंपणा याचा
अशीजी कोही अनुचित गोष्ट तो; उ० जाचे स-
प्तपिड्यांत कोणी याचना केली नाही त्याला या-
चना करणें ही गोष्ट लाजिरचाणी आहे; त्याचे
परीं जावयास मला लाजिरचाणें वाटतें, इ० स्थ-
लीं ही गोष्ट लाजिरचाणी वाटत्ये हा अर्थ मनांत
वरून गोष्ट, इ० शब्दाचा उच्चार न करिताही असा
प्रयोग करितात .

लाजिरचाणी, अ० लाजिरचाणेंपणानें बोलणें.
जाणें, येणें, इ० कार्थें वि०; उ० करतो ह्मटले तें
काम आसचें दातून झालें नाही आतां लाजिर-
चाणी त्याजकडे काय जावें .

लाजिरचाणें, अ० लाजिरचाणी .

लाजीस, ३ लि० لاج लाजक प्रथमार्थी .

लाड्या, पु० गोधा; २, दुसऱ्याची अपराधिता आ-
पल्याकडेस यावयाजोगें चोर, चदाडी, मारना-
री, इ० कोही कर्म त्याचा आपल्याकडे असतो जो
संबंध जेणेंकरून त्या कर्माचा निचाह झाल्या-
शिवाय आपण मोकळा होत नाहीं तो; उ० तुझी
या कर्मान नव्हती अशी राक्ष पुरवा ह्मणजे तु-
झ्याकडे कोही लो इरा राहिला नाही .

लार, स्त्री० नदी, समुद्र, इ० कोस येत्ये जी लहर
ती; २, बगाड, पोह, इ० कुठाराचा डंग, इ० का-
स जें आडवें मोठें लाकूड संबंध केले असते ती,
३, तेल्याचा घाणा किं० तन्मदधाजो रंग्याचा

रम कादायाचा घाण्या असतो त्यांनजे उभें लांकूड फिरत असतें ती; ४, देवळांत देवापुढें र्सांचळ्याओंबळ्याची मर्यादा रद्दाबी, दाटी होऊं नये, इ० कारणाार्थजे आडवें लांकूड लाविलें असतें ती; ५, मार्गादि भूमिसम करायासाठीं वरून फिरवायास वरचंदयाचे आकारान्गरिखा मोठा दगड केव्हा असतो ती .

लाटणा, न० पोळी, पापड, इ० लाटत्येस मर्षीत्यास र्वालीं वर लावायाकरितां करितानजे पीठतें लाटणी, स्त्री० को० पोळी, इ० लाटण्याचे उपयोर्षीजे गोळकाष्ट करितान ती .

लाटणी, पिठाचा कि० कणकेचा गोळा, इ० पोळपाट, इ० कांचर ठेवून पोळी, पापड, इ० विवक्षिनाकार होई अन्ना वाटवणें; पक्षीं भाविसंज्ञा श्रयणतें करून त्या पोळी, पापड, इ० कोसही कर्मता येत्ये; २, रद्दाटगाडगें पाणींवर याचयासाठीं फिरविणें; पक्षीं पाण्यासही कर्मता; ३, जैन, बुरणूस, इ० लाटणीं स्म० लोंकरीस रचळ देऊन त्याची गुंडळीकरून ती बुरणूस, इ० व्हावयासाठीं भूमीवर ठेवून हातानें मार्गेंपुढें फिरविणें; ४, दपटणें लाक्षणिकार्थी; ५, न० लाटणी .

लाटा, पु० पापड, इ० कांचे पिठाचा लांबट गोळा जो करितान तो; २, रा० भानेणाचा डोंईनें बद्दावया जोगाजो भाग बांधितान तो

लाटालाट, स्त्री० दपटादपट .

लाट्टी, स्त्री० पापड, करंजा, इ० करायाकरितां चापटजा गोळ्या करितान त्या प्र०

लाट्टीचे, ३ लिं० लाटून केलेलाजो पोळी, बुरणूस

स, इ० पदार्थ तो .

लाट्या, पु० को० भिजलेली डाळ, इ० उरचळान घालून घाटायाचे उपयोगी वरचंदयासारखा जो दगड केला असतो तो; २, ला० तदाकार पापडाचें पीठ, कणीक माती, इ० कांचे लांबट करितान जे गोळते प्र०; ३, ३ लिं० लाटालाट करण्याचा स्वभाव जातो

लाट्यागंगाजी, पु० लाटालाट करण्याचा स्वभाव जाचा त्यास स्म०

लाँडाई, स्त्री० को० दांडगाई .

लाड, पु० लालन; पुत्र, स्त्री, इ० कोचा लाड चालविणें स्म० लाडुकपणामुळे त्याणी धरलेलीजा होसतीपुरविणें; २, स्त्री० गड प्रथमार्थी .

लाडकणें, रा० पुत्रादिकोस लालिन करणें .

लाडका, ३ लिं० जो पित्रादिक जा पुत्रादिकोचे प्रमानें लाड चालवितो तो पुत्रादिक त्या पित्रादिकोचा; २, जाजबळ आपला लाडकपणा चालतो त्यापादां जी भ आडवी घालून तोंड बांकडेकरून पोर, इ० जें भाषण करितें तो; ३, ला० कोणेक व्यवहारीं द्विवेच सोडून स्वार्थमिध्यर्थपडून कोणा करितो जें भाषण, गोष्ट, इ० तो; ३० आनां चापेका मिळाला स्मरण जे देतुं अशा लाडक्या गोष्टी कवला सांगतां .

लाडकाचणें, पुत्रादिक लाड केल्यामुळे विगडून टाकणें .

लाँडगा, पु० कुच्यासागरिखा एक वन्यपवक आहे जो हरिणादिकोस मारित असतो; २, वन्यकेवा, इ० कोस लागले असतो चिकटनें असे एक

एक तृणविशेषाचें बीं आहे आणि आघाडा झ-
णून एक ओषधी आहे तीचें बीं आणि कड्या -
झणून एक ओषधी आहे तीचें फळ त्यास प्र-
झ.

लाडन, न० गूळ करायाचे कडईसजें उडदाचें पीठ
इ० कोचें लुकण लावितान तें.

लांडा, ३लि० जाचें पुच्छ कि० पुच्छाय छेदनादिकें क-
रून नाहीसें झाले आहे असा जो पत्र, पक्षी, सर्प,
मत्स्य, इ० तो कि० निरग्रजें पुच्छ तो; २, थोटा जो
ज्ञान लेखणी, चाकू, इ० तो; ३, अवयवावय विभा-
वसंबंधानें कि० संयोगसंबंधानें जाणी जो पदार्थ
संबंध असतो तो तेंधे आंगवृद्धपणासुद्धे अपुग दि-
सू लागला असता त्यास झ०; ३० हा धोतर जोडा
तुझ्या लांडा होतो अण रबी चार चोटे रुंद असता
तर ठीक दिसता.

लांडाकार भार, पु० कोणी कार भार सांगितला न-
सतां मधवेमध्ये कोणी एक जो कार भार फार क-
रतो त्या कारभाराची निंदा कर्तव्य असता त्यास
झ०

लांडाकार भारी, पु० लांडाकार भार करण्याचा
स्वभाव जाथा तो.

लाडाचणें, को० लाडकाचणें.

लाडीगोडी, स्त्री० कोणेका पासून स्वकार्य करून
घेण्याकरिता त्याची गोड बोलाचें, कोहीं लोभ प्रद-
दान कराचें, इ० रूप जो त्यास अनुकूल करण्यावि-
षयी व्यापार करितान ती.

लांडीलचाडी, स्त्री० चहाडी, चुगली, इ० जी लहान
मोदी लबाडी ती.

लाडुकपण, न० लाडकेपणा.

लाडुकपणा, पु० लाडकेपणा.

लाडू, पु० बुंदी कि० गहू, तांदूळ, इ० कोचें पीठ, ती-
ळ, इ० परार्थान तूप, साकर, इ० घालून त्याचे क-
रितान जे बायले गोळे ते प्र०; २, एहूचीं तरा कार
करितान जे धान्यादिकांचे गोळे ते प्र०

लांडोर, न० स्त्री० मधूर जातीय जी रबी तें ती; स०
मोर नाचतो झणून लांडोरही नाचतें पण शोभत
नाहीं.

लाण, स्त्री० को० भात, इ० जंत का पण्याचा जो
व्यापार ती.

लाणी, स्त्री० को० लाण; २, रा० तृणादि कापायाचे उ-
पयोगी कोयती सांगित्वां एक आऊत आहे.

लान, स्त्री० लत्ता प्रथमार्थी; संस्कार कि० कोहीं ए-
क लाभ, इ० कोचर लान मारणें स० अनादर बु-
द्दीनें त्यागणें.

लानड, ३लि० को० लाना मारण्याचा स्वभाव जाथा
असा जो गो मदि यादि पत्र तो.

लानडणें, लथडणें.

लानडा, ३लि० को० लानड.

लानबुकी, स्त्री० लाथबुकी.

लानाड, ३लि० लानड.

लानाळणें, लाथाळणें.

लानाळें, न० अनेक घोडी, गाठचें, इ० परस्पर ए-
कमेकास आवेवानें लाना मारु लागले असतां हो-
तो जो एकच गोंधळ तें; २, ला० वाद, पचाईन, इ०
प्रसंगीं त्याच्या व्यवहाराचें एकानें बोलाचें, एकानें
उत्तर द्याचें, इतरांनीं तटस्थपणें एकाचें, इ० रूपजे

संप्रदायिक मार्ग आदेन ते सोडून अनेकांनीं अने-
कविषय एकदांच बोलाचे त्याजवर अनेकांनीं उच्च-
र द्यावयास प्रवृत्त व्हावे नंतर परस्पर दुर्भाषणे ही क-
रावी शिबटीं मार्गमारीपर यावे अर्थां अव्यवस्था -
झाली असतां होतो जो गोंधळ ते .

लाती, स्त्री० रा० तांदळांचे पिठांत शिजविलेल्या तु-
री किं० घाटाणें घालून त्याची चडी बांधून शिजवून
जो भक्ष्यपदार्थ करितान ती .

लाथ, स्त्री० लान .

लाथडुणें, लानडुणें .

लाथबुकी, स्त्री० कोणेकार लाथा, बुक्या, इ० का-
नीं जो प्रकार ती .

लाथरा, ३ लिं० लानडा .

लाथाळणें, लथडणें अंत्यार्थी .

लाथाळें, न० लाताळें .

लाथरा, ३ लिं० रा० लाथरा .

लादणी, स्त्री० घोडे, उंद, गाडा, इ० कांचर कंठाळ,
सल्लिता, कांहीं ओझे, लादण्याचा जो व्यापार नी-
लादणी, घोडे, बेल, गाडा, गलबन, ओझे मनु-
ष्य, इ० कांचर कंठाळ, गोणी, किं० आणगी कां-
हीं ओझे चढविणें; २, यानाचा पुन इतर जें घ-
डोनी, इ० अधिकरण त्याजवर त्याला संभाळेल,
किती न संभाळेल, किती याचा विचार न करितां
मनस्वी ओझे होई असं कांहीं पदार्थ रथणें; ३, को-
णेक मनुष्यावर त्याची शक्ति न पाहतां किं० न्याय
अन्याय न पाहतां भारभूत जें कर्तव्य काम किं०
देयद्रव्य, इ० तें आरोपित करणें; ४, भिंत, जोतें,
इ० बांधतेसमयीं दगड, बिरा, इ० कांचे थरावर

चिरबल, चुना, इ० जाड थर बसे असा लावणें.
लादनी, स्त्री० लदाव .

लादा, पु० कालबलेलें पीठ, चिरबल, इ० कांचा हा-
तानें घेऊन भिंत, इ० कांचर मारा माजोगाजो गो-
ळा तो; २, पीठ, भान, गूळ, इ० कांचा पानळ चि-
कट, असा झाला जो परिणाम त्यास ल०

लादी, स्त्री० फरसबंदी, लादनी, इ० कांचे उपयोगी
सरासरी घडलेला जो दगड ती; उ० चार हात नळा
ला दहालाचा असल्या स्तणजे आच्छादला जाईल
लाधणें, ग्रं० इत्यादिक लब्ध होणें; २, कोणेक मि-
त्रालेली वस्त आपल्यास उपभोग देत आपल्या
जबळ दिकणें; या अर्थी व्यवहारीही प्रयोग होतो
परंतु प्रा० निषेधविषयी; उ० मी आपल्यासाठीं
आंगली वस्त घेतों पण दुसरा कोणी भांड घालून
घेऊन जातो मला कांहीं लाधत नाही .

लापट, ३ लिं० क्षिजल्यामुळें घट्ट बसेना असा झाला जो कुलपाचा कांटा, पेटी, इ० कांचे झांकण,
विण्याची रबुटी, मळरूच, इ० तो; २, जाचे मांधे
शिथिल झाले असा जो गाडा, पेटी, कुलूप, इ०
तो; ३, रा० अनेकवार निषेधकेला, मारलें, फजी-
ती केली, तथापि पुनः पुनः निळा जरे पणानें स्व
कार्यसाधनार्थ त्याच व्यापारीं प्रवृत्त होण्याचा स्व
भाव जाचा तो .

लापणिका, स्त्री० लावचलो व कंटाळा याचया-
जोगीजी प्रपंचादिसंबंधी गोर ती .

लापन, न० सं० रत्नोक, वाक्य, कूट, हिशोब, इ० ला-
वण्याचा जो व्यापार तें; ग्रंथ लापन, श्लोक लाप-
न, इ० सं०

लापनिका, स्त्री० सं० श्लोकादि लावण्याची जी शि-
निती; ३० अर्थनर एकचपण त्या शिकाकाराची
लापनिका निराळी, याची लापनिका निराळी.

लापणी, स्त्री० लावणी.

लाफणिका, स्त्री० कों० लापणिका.

लौब, ३लि० विवक्षिताहून दीर्घज्ञा कौणिक अर्थतो;
कौणिकाने लौबलौब गोष्टा सांगणे स्त्र० पूर्वीची वि-
पदवस्था विसरून उदासपणाचा कि० उमेदचा-
रीचा गोष्टी सांगणे; २, कों० लंबा; ३, अ० दूर.
लौबचलौब, ३लि० अनिवायिन लौब तो; २, अ०
दूरचदूर.

लौबचेलौब, अ० दूरचेदूर.

लौबट, ३लि० विवक्षिताहून ईषन्ज्ञा लौब तो; ३०
या धोत्रापेक्षा हे धोत्र लौबट आहे; २, लोचोडा.

लौबटोग्या, ३लि० लोचोड्या.

लौबण, स्त्री० पुढील ग्रामादि अवधि पाहिल्या अ-
सतो जवळदिसतो परंतु चालत्येसमयी सरतो सर-
त नाही असा जो प्रदेश त्यास झ०; २, विवक्षि-
तस्थलाहून कौणिक स्थलीं जातानजे दोन मार्ग त्या
मध्ये एकामार्गापेक्षा एकामार्गस असतो जो
फेगती; ३० पायचाटेपेक्षा गाडेचाटेकडून लौबण
आहे स्वरी परंतु वाटचोगली; ३, कौणिक काम सा-
वकाशनि करण्याचा कि० करीत असण्याचा जो
प्रकार ती; ३० पुढे पावसाचे दिवस आले आहेत या-
च महिन्यांत लग्न करून घ्या उगीच लौबण लावू-
नका; लोकरलौकर जेव लौबण काय लावली
आहेस; ४, भाषणादि कौणिक व्यवहार तद्गत आ-
चर्यकारा मात्र संयुहीत करून थोडक्यांत आशे-

पाचा

पाचा नें नकरिता तो व्यवहार विसृत करण्याचा
प्रकार ती; ३० काय नें हेहीच सांगा उगीच लौब-
ण लावूनका उशीर होतो.

लौबणदिचा, पु० लामणदिचा.

लौबणें, कौणिक अवधिपासून कौणिक पदार्थ दूर
देश स्थित होणें; २, कौणिक पदार्थपूर्वीपेक्षां दीर्घ
होणें; ३, कौणिक गोष्ट पूर्वीचे प्रमाणापेक्षां वाढणें;
३० प्रथमतः दहाहजारोत घर बांधावे असा वेत
धरून आरंभ केला मग जें लौबलें तें पंचवीस ह-
जारोवर गेलें; ४, लोकर लावयाचें जें कौणिक
काम त्याणें मध्ये काळकृत व्यवधान घडे अशा
दोनें पावणें; ३० आमचें काम एक दोन दिवसा-
ंत झालें असतें पण रुभेदार पुण्यास गेले आ-
ता चार महिनें लाबलें; ५, नाक, दूध, हिंग, क-
र्णाक, इ० पदार्थ त्यांत समावाचया जो गीजी पा-
णी, पीठ, इ० पदार्थांची भिस्सली घातल्यानें यो-
भ्यतेस कमी होऊन प्रमाणानें वाढणें; कौणिक
गोष्ट लौबणें स्त्र० लौबचे जें लोक त्यास सम-
जाया जोगी प्रसिद्ध होणें; ६, न० कों० विहिरीनी-
ळ पाणी वाहेर काढायाम साधन भूतजें दोरी ला-
वून एक पाच करून ठेविलें असतें तें; पायः शब्द
भाषा रत्नि.

लौबणी, अ० धरणे धातुयोगी प्र० अ० कौणिक गोष्ट
लोकर नकरिता दळदळू करून आरंभारच उशी-
र लावून लौब अशी करणें; ३० दोन गृहस्थ ये-
णार आहेत जराशी कथा लावनीच धरा.

लौबरुंद, ३लि० प्रशस्तदिसाया जोगी लावी, कंदी
जामध्ये आहे असा जो वस्त्रस्थल, इ० तो.

लौब

लौबलचक, ३लिं० लांबी, रुंदी, उंची, इ० प्रमाणें
असावीं तिनकीं जास्ये आहेत असा जो बरख,
स्थल, मनुष्य, पक्ष, भाषण, इ० तो.

लौबवालांबवय, स्त्री० चोर भयादिकारणास्तव
कोणेक बस्तू घृष्टाधिष्ठितस्थलापासून दूर जा-
ई असें करण्याचा जो व्यापार तो.

लावशी, स्त्री० दुध, ताक, नारळाचा रस, इ० कांस
शिंगाड, रताळी, तांदूळ, इ० कांचे पाठ लावून क-
दवून जो पेचपदार्थ करितात ती.

लौबा, पु० कों० शेतांतील भात कापतेसमयीं गळ-
लेले किं० एन्ड्रीं पडलेले जे भात गोटे त्यांचें पर्ज-
न्यादिसंबंधानें उगवतेजें रोप तो.

लौबी, स्त्री० दीर्घता; २, दूरता; रा० कोणेक गोष्ट
लांबीवर पडणें, इ० स्थलीं लांबणीवर पडणें अ-
सा अर्थ; ३, चौकट, इ० कांत बसविलेलेजें भिंग.
इ० तें तेथून निघून पडूनये ह्मणून त्याचे संधिप्र-
देशीं बसवायाचे उपयोगीं एक मृत्तिकाविशेष
आहे.

लौबून, अ० दुखून.

लौबोडा, लौबोळा, ३लिं० वायोळा, चतुष्कोण, इ०
जे आकार त्यामध्ये लांबी ह्मणून जें प्रमाण तत्प्र-
धानी आकार तो आणि तादृश आकार विशिष्ट
जो पदार्थ तो; ३० तोकेचे गोळ्यासारखा वायो-
ळा कस्तुरी चरयंत्यासारखा लौबोडा गोळा
कर.

लाभ, पु० द्रव्यादिपदार्थांची जी प्राप्ती तो; २, धा-
न्यादिकांचे माप घालतेवेळेस मोजताना बरक-
त याची ह्मणून एक यास्थानीं प्रथमतः याचा
प्रयोग

प्रयोग करितात; ह्म० लाभाविणें भेन्नी तांडूनये
लाभणें, लाभणें; २, कोणेकाचे कर्तव्यजे सुज, ल-
ग्न, इ० संस्कार ते किं० सुहूर्त, इ० गुरु, चंद्र, इ० कां-
चे बळामुळे विवक्षितकालीं करण्यास वक्तव्य
होणें.

लाभदायक, ३लिं० जाचा संग्रहानें संग्रहकर्त्यास
द्रव्यादिलाभ होतो असा जो अबव, नीळ, इ० प-
दार्थ तो किं० वक्तव्य, व्यापार, इ० तो.

लाभलोभ, पु० कोणेक कार्यामध्ये मला कांहीं प्रा-
प्त होईल असा जो लोभ असतो तो.

लाभालोभा, पु० कों० लाभलोभ, इ० तो.

लामणादिवा, पु० दोरी, इ० कांस टांगून ठेवावया-
जोगा जो लोखंड, पितळ, इ० कांचा दिवा करिता-
त तो; २, कों० पितळेचा खंडील जास मध्ये सां-
खळी लावली असत्ये तो.

लायक, ३लिं० لا جا कर्मादिका विषयीं जो
योग्य तो त्यास किं० जें कर्मादि जास योग्य तें न-
स; २, गंजि कांचे खेळान उतारी करत्येसमयीं
उतरायाजोगा जो हुकूम तो.

लाल, ३लिं० तांबडा जो रंग तो किं० तद्विशिष्ट जें
बरखादि तो; २, बरखादिकांचे तांबडेपणाचा
अतिशय वर्णाचा असता तांबडा याशब्दापु-
ढें याचा प्रयोग करितात; ३० या पागोट्याचा रंग
तांबडा लाल आहे; ३, पु० माणकासारखें ए-
करल आहे; ४, एक पक्षी आहे; ईश्वर, हरी,
इ० कांचा लाल, इ० स्थलीं ईश्वराचा प्रियप्राण
असा अर्थ.

लालची, स्त्री० कांहीं एक व्यापारांत जो लोभ
उत्पन्न

उत्पन्न होतो किं० कोणी करितो ती; २, ३लिं० इ-
व्यादिकांथा लोभजास फार तो .

लालझगडा , पु० प्रीतिकलह .

लालझगडे , न० लालझगडा .

लालडी , स्त्री० नथ, इ० कांत घालाचयाचे उप-
योगीजी माणकी ती .

लालन , न० पुत्र, इ० कांस मागितलेला पदार्थ
द्यावा, करतीलतसें करूं द्यावे, त्याजवरमाया
करावी, चुंबनालिंगनादिकरावे, इत्यादिके क
रून त्याचे मन संतुष्टकरण्याचा जो व्यापार ते-

लालचूझकड , पु० रा० लालभुजः कड .

लालभडक , ३लिं० अतिशयित जो लाल तो.

लालभुजः कड , लालभुजः कण , पु० केवळ मू-
खंभमून चातुर्याचा अभिमान बाळगणारा अ-
सायानाचा कोणी पुरुष प्रसिद्ध होता त्यावरून
न आतां दीडशाहाणा जो मनुष्य त्यास आरोपा-
नें स०

लालसा , स्त्री० सं० अनिश्चयित जी इच्छा ती .

लालित , ३लिं० लालन केले जाचें तो .

लालित्य , न० लालितपणा; परंतु भाषण, काव्य,
इ० कांचेबायीं अर्थरचनाकृत किं० पदरचनाकृत
जे सौंदर्य असते तद्विषयां विज्ञेयें करून प्र०;
अर्थलालित्य, पदलालित्य, शब्दलालित्य, इ०
स०

लाली , स्त्री० कांहीं एक पदार्थनिष्ठ जो लालपणा
ती .

लालूच , स्त्री० लालची विशेषार्थी .

लौच , स्त्री० फळे, चरनें, दुभनें, पक्ष्याची पारे, इ०

कोस उपद्रव करणारे एक पिशाच आहे .

लौचणी , स्त्री० शेत, इ० कांची जी लागवड ती; २,
भात, इ० कांचें रोप किं० रक्षाचा दाळ्या, उसांचीं
कांडीं, इ० शेत, इ० कांत लावण्याचा व्यापार ती; ३,
कविता ग्रंथाची एक जाति आहे जी लालसुरांत
गान असतात .

लौचणीचा , ३लिं० आपल्या आपण झालेले नवे
लौचणी करून केलेले जें रक्षादि ती .

लौचणीटुपणी , स्त्री० शेत, इ० संबंधी जी लौचणी,
चेणणी, इ० व्यापार ती .

लौचणीबाज , ३लिं० कस विणीचे बेंडकींत किं०
तमाशांत सणायाचे उपयोगी शृंगार प्रधान जा
लावण्या त्या गाणारा जो तो .

लौचणें , लागे असें करणें; २ , कोणेकास अधिष्ठि
तस्थलापासून दुसरेकडे घालविणें; ३० मगळें
खटलें घराकडे लावले मगमी निघून आलों; पंग-
तून गुरू, इ० हाकून लावणें, इ० स्थलां बाहेर हा
अंश पोटांत असतो, या अर्थां लावून देणें हा प्रयो-
ग फार होतो; कोणेकास लावून बोलणें स० दुस-
ऱ्याचे अंतःकरणास लागायी जोगाजो कोणेक
देवा तो धरून बोलणें; २ , न० कां० वाडा, मळा,
इ० कांत लाविलेला जो रक्षसमुदाय ते .

लावण्य , न० मनुष्यादिपदार्थनिष्ठ जें सौंदर्य तें .

लौचसट , स्त्री० लाव .

लौचसटणें , फळ, दूध, इ० लावसदीचे उपद्रवानें
युक्त होणें .

लौचसरणें , कां० लावसटणें; परंतु नारळ, ताडफ-
ळ, इ० कां विषयीं प्र०

लौचा, पु० एक पक्षी आहे.

लौचारणें, लांचसरणें

लावालाच, स्त्री० परस्परचा देव कलहादि उत्पन्न
हानपाजोगा याची गोष्ट आज रात्री, त्याची गोष्ट
याजपाशी सांगवी किं० शहरांही अधिक उणे सा-
गावे, इ० रूप जो कोणेकाचा व्यापार ती.

लौच, स्त्री० लोच.

लौब्धा, लाब्धा, पु० लाचा.

लौब्धारणें, को० लांचारणें.

लाशा, ३लि० लास दिव्यासारिखे चिन्ह जा आम्हा-
दि फलावर असते तो; २, लासाचे चिन्हांने युक्त-
जो मनुष्यादि तो.

लास, पु० बाष्पाकपद्रव निरसनाथे लोहादि तापवून
जो शरीरावर डाग देतात तो

लौस, स्त्री० प्राचीन कथांच प्रसिद्ध अशी एक शक्ति-
सी आहे; २, पु० दे० लास.

लासणें, लौसणें, कोणेक मनुष्यादिकास लासानें
युक्त करणें.

लासा, ३लि० रा० लाशा.

लौसूर, पु० न० दे० एक रोग आहे.

लौसुं, न० रा० आम्हादि फलावर किं० मनुष्यादि-
काचे शरीरावर प्रा० कृष्णचर्ण जें चिन्ह असते तो

लाहणें, प्र० लाधणें.

लाही, स्त्री० हिदल धान्यातिरिक्त धान्य, किं० क्षा-
रादि भाजले असतां फुलून होतो जो परिणाम
ती; २, ला० कोधादिकां शरीराची होत्ये जी सं-
तप्तता ती.

लाहूर, न० को० लांचा.

लाहो, पु० नृप नहोतां जितके घेवबेल तितके घ्यावे-य्या
वें अशा बुद्धीनें कोणेक अर्थाचा घेतात जो लाभ तो;
घेणें धातुयोगी प्र०; २, कोणेक गोष्ट कितांबळ
इसली किं० कोणेक वस्तु किती मिळाली तथापि
तृप्ति होऊ न घे असा जो कोणेकास इच्छातिशय अ-
सतो तो; ३, पु० लाभ; उ० प्रपंचसाधुनि परमार्था-
चा लाहो जाणें केला तो भला भला.

लाह्यांचा माज, पु० भिवाहामध्ये लाह्यांचा होम क-
रत्येसमयी लाह्या घालणारा जो कोणी त्या मुला-
चा मामा, इ० असतो त्यास वरपक्षीयाती पाणें,
वाखळ, इ० रूप मानद्याचा लागतो तो.

लाळ, स्त्री० मुरवांतील जो बुळबुळीत द्रव ती; २,
तोडानून लाळ गळावी, प्राय कुजावे, असा एक गु-
रांस रोग होव असतो ती; कोणेकानें कोणेक व-
स्तुविषयी लाळ घोटणें ह्म० अभिलाषानें दे वस्तु
मला मिळेल तर बरे आहे असा ध्यास करित असा-
णें; लोकेनं जमे भिजवून खाणें ह्म० आपल्यास
जाणी मान्याचे असेजे पुत्र, सून, इ० त्याणी जरी
रव केलें नाही तथापि करतील त्यांतच गौरव मान-
न घेणें.

लाळणें, मूल, इ० कानें मुरवांतून लाळगळ अशा
कारानें युक्त होणें.

लाळें, न० घाड्याचे सरोसरीस किं० मोरकीस ग्या-
चे लाहूस एक अवयव असतो जास जेरबंद किं०
वासन बांधितात तें.

लाक्षणिक, ३लि० लक्षणें ज्ञाणायाचा जो अ-
र्थाचा.

लाक्षा, स्त्री० सं० लास्यप्रथमार्था.

लिकंडाव, पु० को० लयंडाव.

लिकुण, स्त्री० किल्ला, डोंगर, इ० कोचेरायी दडून
वसायाजोगीजी आडोडाची जागा असत्ये नी.

लिकणें, दडणें.

लिकलिकणें, हिऱ्याची चुणी, तिचे खडे, इ० जे
बागीक असून चकचकीत पदार्थ त्याणी तेजःस्फु
रण विशिष्ट होणें किं० दीपादिकांनी तेज मंद अ
सून मध्यंमध्ये विराम पावत तेजस्फूर्ति विशि
ष्ट असणें.

लिकलिकीत, ३लि० लिकलिकायाजोगीजो पदा
र्थ तो.

लिकाचोरी, लिक्कीचोरी, स्त्री० कोही एक कर्म लि
कून चोरून करण्याचो प्रकार ती.

लिकीर, ३लि० को० कोही एक व्यवहारांत आपण
वागत असून आपलें अंग बाहेर दाखवू नये अ
सा स्वभाव जाचा तो.

लिकून चोरून, अ० लपून छपून.

लिकणें, लिहिणें या अर्थी प्रायः ग्रंथी आणि बरद
भाषेन प्रसिद्धि.

लिकवापुरा, पु० लेखपत्र.

लिकित्त, ३लि० लिहिलें जें अक्षर, ग्रंथ, चित्र, इ०
तां.

लिकित्तार्थ, पु० पत्री लिहिलेला जो मजकूर तो.

लिकी, स्त्री० डोकीचे केंसनील लिकवा काढाया
ची जी लांबट फणी असत्ये नी.

लिकीत, न० इष्ट, मित्र, धनी, सेवक, इ० कोक
डून आलेलीं सलामालकीचीं किं० कोही का मा
काजाविषयीचीं जीं पत्रें संग्रहान पडलेलीं अ-

सतान

सतान तीं प्र०; जीं नावायास यांचें झणून सलें
वाचित असतान.

लिरव्या, ३लि० संप्रदायापेक्षां केवळ लहान जो
डोळा त्याचें वि०.

लिंग, न० सं० कोणेक अर्थावर कोणेक धर्मादि
कार्ये स्थापक जें चिन्ह असतें तें; २, शब्दवाच्य
जो द्रव्यरूप अर्थ त्याचा ठायी शाब्दबोधान नहाव
क शब्दानुगंधानें भिन्नभिन्नपणा भासणारा
असा एक धर्म आहें तें जाचें अचोतर भेद पुरस्व,
स्त्रीत्व, आणि नपुंसकत्व, हे आहेत; ३, शिष्ट; ४,
शाळकेत स्थित जी हरतपादाद्यवयववृत्त्य शिव
मूर्ति तें; ५, लिंगाईत लोक शरीरावर शिवमूर्ति
लें करून जो खडा बाळगीत असतान तें; ६, लिं
गाइताचें नामापुरें हा प्रतिष्ठाशब्द लागतो; ७,
दादलिंग, सदलिंग, इ० ७, ला० आपल्यास
त्यांत व्यंकरून वर्तयास नदणारे जें कोही त्या
स किं० आपल्या कर्तव्यकार्यास प्रतिबंधक
जें कोही त्यास झ०.

लिंगडा, पु० निर्देनें लिंगाडतास झ०.

लिंगदेह, पु० दहा इंद्रियें, पंचविषय, आणि मन,
मिळून जो संयात तद्रूप जीवाचें सूक्ष्मदागणो.

लिंगदा, ३लि० चेंगट्या.

लिंगाईत, पु० त्रिचाचें लिंग शरीरावर बाळगी
त असतान अद्या मार्गानें चालणारा चोचोत
एक भेद आहे.

लिंगाड, न० लचाड.

लिंगाडी, ३लि० कचाट्या.

लिंगिस्ताई, लिंगिस्ताई, स्त्री० को० चेंगटाई.

लिंग्या, पु० लिंगाईतजो त्यास निवेने ह्म०

लिचपिचीत, ३लि० सामान्य भारपडला अस-
तांही पिचापिच लवतो असा घटमूढ नव्हेजो वेत,
छडी, हेरवणीभा रांक, इ० पदार्थ तो.

लिचपीच, अ० कों० अनु० लिचपिचीतजो पदार्थ
त्याचे लवण्याचे वि०

लिडबिडणे, लडबडणे.

लिडबिडीत, ३लि० लडबडीत.

लिडया, ३लि० रा० शरीरानें रोड, अशक्त, जें सुल-
मं तो.

लिदवळ, ३लि० कों० लीद, विष्टा, इ० रवाण्यास सं-
वंकलेलाजो गोमहिष्यादि पशु तो; २, ला० लांच
रवाऊजो मनुष्य त्यास ह्म०; ३, अल्पद्रव्य लोभानें
ही पाहिजेतें कर्म करण्यास अनुकूल होतो त्यास
ह्म०

लिदाड, न० कोणेकरथलीं लीद टाकून टाकून जम-
ला असतोजो राशितें.

लिपंडाव, पु० लपंडाव.

लिंपण, स्त्री० न० पात्रादिकांत कांहीं धान्यादिपदा-
र्थ ठेवून त्या जवर तृणादि घालून वरते शोण, चि-
रवळ याणीं लिंपून जें आच्छादन करितात ती तें.

लिंपणें, फुटलेली भित, कूड, बीळ, इ० पदार्थ भों-
कें, रवळ्या, इ० बुजून चांगले झावयाजोगें शोण, चि-
रवळ, इ० कांचे लेपानें युक्त करणें; पक्षां शोण, इ०
कांसही कर्मता येत्ये; २, चूल, कोथली, ओरा, इ०
चिरवळ, चुना, इ० कांचे गोळे मारून मारून रचणें.

लिंपणें, कों० लिंकणें; २, चिरवळ, इ० सद्रवपदार्थांनीं
शरीरावयवारि लिप्त होणें; इद्रभापावृत्ति.

लिपि

लिपि, स्त्री० सं० लीप.

लिप्त, ३लि० शोण, चिरवळ, इ० सद्रवपदार्थांचे ले-
पानें युक्तजो तो; २, ला० जात्रा निर्वाह केल्याचा फु-
न आपली स्वरुफा नाहीं असें जें कोणेक कर्म किं०
तज्जन्य दोषादि त्याचे संबधान सांपडलेलाजो तो.

लिप्ताळा, ३लि० दुसऱ्याची ओशाळगत बाटायाजोगें
त्यापासून द्रव्यादिघेणें, उपकार करून घेणें, इ०
कर्म तेणे करून जो लिप्त तो त्यादुसऱ्याचा.

लिंब, पु० निंबशाखाचा अपभ्रंश.

लिंबलिंबीत, ३लि० लंबलंबीत; २, बिलबि-
लीत.

लिंबलोण, न० कोणेकास दृष्टि विकारादि विका-
र झाला असतां किं० न व्हावा ह्मणून मीठ, मो-
हऱ्या, इ० पदार्थ ओंवाळून टाकण्याचाजो व्या-
पार किं० तदर्थ घेतलेले जे ते पदार्थ तें.

लिंबा, ३लि० रा० लेबाड्या.

लिंबा, पु० रा० निंबा.

लिंबारा, पु० निंबारा.

लिंबी, स्त्री० निंबी.

लिंबूण, स्त्री० निंबूण.

लिंबूर, पु० निंबूर.

लिंबोटी, स्त्री० निंबोटी.

लिंबोणी, स्त्री० दे० लिंबू ह्मणून जें फळ त्याचें झा-
ड ती; २, बाळंत लिंब आणि बकाणा यांचें जंफ-
ळ ती.

लिंबोळी, स्त्री० निंबोळी.

लिभास, पु० तत्तद्देश भेदे करून किं० जाति भेदे-
करून जो भिन्नभिन्न बऱ्यालंकारादि धारणा

चा

चा प्रकार तो; ३० हिंदुस्थानी लोकांपेशां दक्षणी लोकांचा लिभास निराळा; २, ला० लजाजमा.

लिमचा, पु० निमचा.

लिलाम, लिळाव, न० कोणेक वस्तु विकायाचें असतां अनेक घेणारांस बलाबून अनुक्रमानें किंमत चढवीत चढवीत शेंचरीं किंमत ठरेल तीस विकारें असाजो विकयाचा प्रकार तें; २, तशा प्रकारानें विकतातजो माल त्यास क्वचित् ह्म०

लिबका, ३ लि० रा० जाचें अंगीं काहीं बळकडी नाही आणि अवयवही फार शिथिल असाजो मनुष्य, त्याचे अवयव, गांठ, इ० पदार्थ तो.

लिबलिबान, ३ लि० मृदु शिथिल असाजो पदार्थ तो.

लिहिणावळ, स्त्री० पुस्तकादि लिहिलें असतां तत्संबंधीजें त्या लिहिणारास द्रव्य द्याचें लागतें ती.

लिहिणें, लेखनी, इ० साधनां अक्षरादि निघे असा व्यापार करणें; एथें अक्षर, चित्र, कागद, ग्रंथ, इ० पदार्थांस विवक्षानुरूप कर्मता येत्ये.

लिहिणेंपुसणें, न० कागद, इ० लिहिणें हिशेब करणें, इ०जो कारकून, लेखक, इ०कांचा व्यापार तें; ३० जाला लिहिणेंपुसणें येत असेल त्याला सुलगायाची; आह्मी लिहिणेंपुसणें करून घाट भरवों; २, लेखपत्र.

लिहिलेंपुसलें, न० लेखपत्र.

लिळा, स्त्री० लीलाशब्दाचा अपभ्रंश.

लिशा, स्त्री० सं० लीखस्मणूनजो प्राणी ती.

लीख, स्त्री० उबेथें पूर्वरूप अंडाकार सूक्ष्म असतें ती; २, धोत्र जोडा, इ०कांचा रेवामी कांठ किं० मजनी, इ०कांचेगर्भा रेवामी घट्टन भरल्यासुद्धें

मध्ये

मध्येमध्येजो सूताचा पांढरा अंश दिसत असतो ती.

लीद, स्त्री० हत्ती, उद, घोडा, गाढव, खेंबर, यांची जी पिष्टा ती; २, कां० एक वेळ आहे

लीन, ३ लि० कोणेक अर्थाचेगर्भा लय पावलाजो कोणेक अर्थ तो; ३० प्रलयीं सर्व प्रपंच ब्रह्मस्वरूपां लीन होतो; २, विनयानें नम्रजो कोणेक तो; ३० साधू पाशीं लीन होऊन रहावें.

लीप, स्त्री० शास्त्र व्यवहारांत किं० लौकिक व्यवहारांत उच्चारान्त येतातजे वर्ण त्यांचा लिहाचयाजोग्या संकेतानें निश्चित केलेल्या जा रेषा चिन्हरूप व्यक्ति ती; जी संकेतानें भिन्नभिन्न असत्ये.

लीला, स्त्री० क्रीडा.

लुकंडा, ३ लि० लुकड.

लुकण, न० दगड, काष्ठ, इ०कांचा सोधा वसाचा, देवारिकांचे अंगाम कवच करणें, इत्याद्यर्थ शेंदूर, गाळ, चुना, मेण, इ० पदार्थ एकत्र करूनजें विद्याद्वय करितात तें; २, नेणेंकरून त्यासंधिप्रदेशादि कांचेगर्भा कर्मितात तो लेप तें.

लुकलुकणें, लिकलिकणें.

लुकलुकी, स्त्री० दीप, अग्नि, हिरा, इ०कांचे पिशाची किं० देहगत जीवाचीजी स्फुरदृपता ती आग; हिलेलाजो ईशदंश ती; २, लुकाकी.

लुकसान, न० स्त्री० लुकसान; २, ३ लि० लुकसान.

लुकसानी, स्त्री० लुकसान.

लुका, ३ लि० रा० कोण त्याही कामास गेला असतां तें काम न करितां रर करीत माघारा येत असतां

असा

असाजो देख चातुर्यादिहीन मनुष्य तो; स० समु-
द्रास गेला लुका तो समुद्र रुका.

लु कूड, ३लि० शरीरानें केवळ कृशा जो मनुष्या दि-
तो.

लुकण, न० लुकण.

लुक्का, ३लि० लुचेगिरी, सोधेगिरी, करण्याचा स्व-
भावजाचा असाजो हलका मनुष्य तो.

लुगडें, न० सामान्यतः सोळाहान लोच आणि दोन
हात रुंद कि० याहून कोही अधिक उणे लोच रुंद
या प्रमाणाजें प्रायः रंगीत असें स्त्रियांस नेसाया-
चे उपयोगाजें वस्त्र तें.

लुंगा, ३लि० शरीरानें केवळ अशाक्त जो मनुष्यादितो.

लुगारणें, चौरादिकानी कोणेका पासून अपहरणा-
दिहारा संपत्ति, इ० कोणें हरण करून घेणें, पक्षीं जा
पासून संपत्त्यादि हरण केलें त्यासही कर्मता.

लुगारू, ३लि० कोणेका पासून कोणेक वस्तू लुगार-
ण्याचा स्वभाव जाचा तो.

लुगी, स्त्री० सुसलमान लोकानी नेसायाचें एका
जानीचें लहानसे वस्त्र आहे ती; २, केवळ लहान
जें पंचा, लंगोटी, इ० नेसायाचें वस्त्र त्यास स०; ३,
सजगुन्याचे दाण्यावर जें बोंड असतें ती.

लुघणें, लघणें प्रथमार्थी; २, संख्यात कि० परिमित
जो कोणेक पदार्थ समुदाय त्यांतल किती एकानी
जोयांदिहारा गेल्यामुळें नाहीतें होणें.

लुघणें, कोणेकाचें द्रव्यादि युक्ति प्रयुक्तीनें हरण क-
रून त्यास तद्द्विन्न करणें.

लुघणें, लुघणें, गोमहिष्यादि पशूंचे वल्गानें स्त-
नपान करणें.

लुचपन, स्त्री० धनी, इ० कांचे व्यवहारांत याग-
णाराजो सेवकादि तो त्या धनी, इ० कोस नकळ-
तां त्या व्यवहारांत मिळविताजें द्रव्यादि ती.

लुचर, न० रा० अंबा, इ० फळामध्ये असत्येजी रे-
षा तें.

लुचाटुणें, दे० चुचाटुणें.

लुच्चा, ३लि० चहाडी, प्रतरणा, इ० असभ्यकर्मक-
रण्याचा स्वभावजाचा तो.

लुच्चाई, स्त्री० लुचेपणा.

लुचेगिरी, स्त्री० लुच्चाई.

लुचेशाई, स्त्री० लुचेगिरी; २, ३लि० लुचाचें जें
भाषण, व्यवहार, इ० तो.

लुटणें, कोणेक स्थलीं विद्यमान जें कोणेकाचे धान्य-
राशि वस्त्रे, द्रव्य, पात्रे, फळे, इ० पदार्थ त्यांतें अ-
नेक जें चोर, पेंदारी, राजदून, कि० ग्रामस्तलोक, भि-
कारी, इ० कोनीं जाचे हतास जें लागेल तें उदवाचें
अशारीतीनें हरून नेणें; एथें बलात्कारानें हरण
असतां त्या विषयाचे धन्यास आणि त्या विषया-
स आणि त्या अधिकरणास विवक्षानुरूप कर्मता
धन्याचें अनुमतानें हरण आहेतर त्या विषयास
आणि अधिकरणास मात्र विवक्षानुरूप कर्मता;
पदार्थ बाहुल्य असून लुटणारा एक असतांही प्र-
योग होतो; २, ला० कोणेकाचा द्रव्यादिविषय को-
णेकानें कपटादि निमित्तद्वारा अपहृत करणें; एथें
वैवक्त्यकर्मता; ३, तो पडला भोळा त्याला कारकून मि-
ळाला तो हारामी त्याणें अपघी दोलत लुटली.

लुटलुटीन, ३लि० रा० मध्यम रीतीचें पुष्ट, ठंगणें,
वाटोळें, दिसायाजोगें असून जड नव्हे असें जें
कोणे

कोणेकानें शरीर किं० नदवचव किं० तो मनुष्य तो.
 लुटलूट, अ० अनु० लुटलुटीतजो मनुष्यादि त्याचें
 फारलांब पाऊल पडूनये जवळवेजवळपण लोक-
 रलोक अशाप्रकारचें चालणें, हालणें, इ० कानें वि०
 लुटाऊ, ३लिं० लुटून आणलेलाजो विषय तो.
 लुटारी, लुटारू, पु० लुटणाराजो मनुष्य तो.
 लुटूफुटू, अ० पाहिजे तो अर्थ वास्तविकनसतां केवळ
 मनःकल्पनेनें कल्पाचा अशाप्रकारें खेळणें, इ० कां
 चें वि०, प्रायः सुलांचे खेळण्यांत प्र०
 लुटूफुटूचा, ३लिं० लुटूफुटू अशाप्रकारें कल्पिलेला
 जो खेळ, पदार्थ, इ० तो.
 लुंठण, न० लुंठनशाब्दाचा अपभ्रंश.
 लुंठन, न० सं० लुटण्याचाजो व्यापारतें; २, ला० दृक्ष,
 लतादिसंबंधी फल, पुष्प, पर्ण, इ० जें सर्वस्त त्या-
 चें जें अपहरण त्यास स्म०
 लुडवा, ३लिं० रा० बांबडा.
 लुडबुडणें, लुडबूड करणें
 लुडबूड, स्त्री० कोणीकांहीं उद्योग करीत असतां
 त्याला साहित्य द्यावें म्हणून कोणी मध्यमध्य भा-
 षण किं० इकडेचेंतिकडेठेव, तिकडेचेंइकडेठेव, इ०
 व्यापार करूं लागतो तेणेंकरून साहित्य नहोतां उ-
 गीच गडबडमात्र होत्ये असें असतां त्या अप्रयोज-
 क व्यापारास स्म०
 लुडबुडया, ३लिं० लुडबूड करण्याचा स्वभाव जाचा
 तो; स्म० लोंडेंलुडबुडें आणि नाचें पुढपुढें.
 लुडमा, ३लिं० लुडबुडया.
 लुडारबुडा, ३लिं० को० सरासरी काम चालवायाजो
 गाजो जुना रुमाराथामोडका असा नांगर, गाडा,
 रोडका

रोडका, साताराबेल, ढोणगा, मनुष्य, इ० पदार्थ तो.
 लुडाबुचा, ३लिं० दे० शारवादिहीन अतएव विशो-
 भित दिसायाजोगा झालेलाजो रक्षादि तो.
 लुतरा, ३लिं० को० लुबरा.
 लुत्त, ३लिं० जाचा लोप झाला तो.
 लुबरा, ३लिं० आपल्यास तादबा ज्ञान नाही आणि
 अधिकारही नाही आणि इतर चारणही करितात,
 असें असतां कोणेक व्यवहारांत पुढचेपुढें बोलण्या-
 चा स्वभाव जाचा तो किं० दवळा दवळ, रबरपट,
 इ० करण्याचा स्वभाव जाचा तो.
 लुबलूष, अ० लुबरेपणाचें जें बोलणें त्याचें वि०
 लुबाडणें, लुगारणें.
 लुब्ध, ३लिं० कोणेक विषयावर लोभविशिष्ट झाला
 जोतो.
 लुब्धक, पु० सं० पारधी; २, मृगनक्षत्राजवळ एक नारा
 आहे तो.
 लुब्धणें, कांहीं एक विषयाचेसाठीं लुब्ध होणें.
 लुल्ला, ३लिं० जन्मतः किं० रोगादिकासुद्धे केवळ मि-
 जीव लडबड लोभायाजोगा झालेला जो दान किं० पा-
 य, किं० तदिदिष्ट मनुष्यादि तो; २, ला० रयरुंज.
 उगणू, इ० कासुद्धे कार्याविषयीं अममर्थ झालेला
 जो हस्तपादादि त्यासही स्म०; २, को० नाटपणा
 जाचें अंगीं नाही असाजो पेन्, नान, दोरी, दृशगारवा,
 इ० पदार्थ त्यास स्म०
 लुल्लाचणें, को० कांहीं एक व्यापारान् दुसऱ्यास उडवण
 होई असें अप्रयोजकपणें कोणेकानें मध्यमध्य फिर-
 णें.
 लुल्ल, ३लिं० गुल्ल.

लुवलुवणे, रां० अंगावर ऊ. किं० मुंगी, किडा, इ० कानें कंडूनि सदृश कळनाविशेष व्हावया जोगें बलन विशिष्ट असणें; २, जिन्हादिकांस भाषणादिव्यापारीं अधारता उत्पन्न व्हावया जोगाजो कंडूनि सदृश विकार होत असतो तद्विशिष्ट त्या जिन्हादिकानें होणें; ३, मी आतां अगदीं बोलणार नाही असें मनातून स्मरणतां पण प्रसंग आला म्हणजे जीभ लुवलुवत्ये राहून नाहीं.

लुसकान, ३लिं० अशक्तजो मनुष्य, पक्क, काष्ठ, इ० तो.

लुसलुशी, स्त्री० पदार्थाचे अंगीं जो लुसलुशीतपणा असतो ती.

लुसलुशीन, ३लिं० कांवल्लेपणा मुळे टवटवी आणि मृदुल जाचे अंगीं आहे अग्राजो फल, पर्ण, अंकुर, इ० किं० मनुष्यादिकांचें शरीर, इ० नां.

लुसलुसणें, लुसलुशीतपणानें पुक असणें.

लुळा, ३लिं० लुला प्रथम दिनीयाधीं.

लुळारबुडा, ३लिं० कां० लुडारबुडा.

लुळें, न० क्रयविक्रयादिव्यापाराचा वराव, तसाहा, कज्जा, सागसार, मेशुन, इत्याद्यर्थ एकत्र जमतानजे अनक तें सर्व मिळून विशिष्ट जो समुहाय तें

लूट, स्त्री० लुटण्याचा जो व्यापार ती; २, व्यापारानें लब्ध जें द्रव्य ती; ३, ला० पेका, धान्य, इ० संबंधी पांच घाय-साचे त्यास पंचवीस घायें, दोग भर घायें तें थें चार दोग घायें, अन्ना प्रकारचा वादणें, देणें, इ० घेणें पुल्ल्यें करून जो व्यापार त्यास स्म०; ४, कांणक पदार्थाची अनिष्टा पित होत्ये जी समृद्धि जीणें करून त्या पदार्थास कोणी विचारानासं होतें ती; लुडीचा स्म० लुटून आणलेला.

लून

लून, स्त्री० खरजे सारिरवा मनुष्यादिकांस एकतशोय होत असतो ती; २, स्तरणाचे झाडा सारिरवे एक ओप-धोपयोगी झाड आहे ती.

लेक, पु० स्त्री० दे० लेक.

लेक, पु० पुत्र: २. स्त्री० कन्या.

लेकपून, पु० लेकबाळ.

लेकबाळ, न० पु० लेक, नातू, इ० जो कोणी तें तो.

लेकरालेकरीं, अ० पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेनें रत्नि, इ०

उपभोगिणें, चालणें, इ० कां० चे वि०

लेकरू, न० बालक; २, घडालजे पित्रादिक त्यांमजें अपत्य किं० तत्सदृश अन्य कोणी तें.

लेकरूबाळ, न० पोरबाळ.

लेकदळा, पु० आपल्या राखेचा पोरीं उत्पन्न झाला जो पुत्र तो; २, रा० आपल्यापासून स्वस्त्रियेचा वृ-न इतर स्त्रीचे घायीं उत्पन्न झाला जी संतति ती आपला.

लेकुरपण, न० पोरपणा.

लेकुरपणा, पु० पोरपणा.

लेकुरवा, ३लिं० रा० लेकुरपणाचा जो स्वभाव, बुद्धि, समजून, इ० तो.

लेकुरवाळा, ३लिं० जास लेकरू आहे तो; २, जाला आडवा अचयब फुटला असतो असें जें हळकुड त्याचे वि०

लेकुरसमजून, स्त्री० पोरसमजून.

लेकुरस्वभाव, पु० पोरस्वभाव.

लेकरालेकरीं, अ० अं० लेकरालेकरीं.

लेख, पु० लेखन व्यापारानें कागद, इ० कांवर जी अक्षरांची रचना तो; या ग्रंथकाराचा लेख अचमूट, इ०

स्थली

स्थलीं लेख वाच्यंकरून लिहिला जातो जो शब्द किं०
तद्वाच्य अर्थ त्याचा बोध होतो; २, न० एकादिसंख्या
चे जे पाडे सुळें शिकत असतात ते प्र०
लेखक, पु० बाळबद, इ० लीपानें ग्रंथ लिहून देऊन तत्सं-
बंधी इत्यानें उपजीविका करितो तो; २, सं० लिहि-
णारा जो कारकून तो; ३, अलि० लिहिणारा जो तो; ३०
विन्नलेखक, इ० सं०
लेखकप्रसाद, पु० प्रतीत किं० सांगणाराचे सांगण्या-
त, चूकनसनां लेखकाचे अनवधानने सुळें लेखांत
जी चूक पडत्ये तो.
लेखकी, अलि० लेखकानें लिहिला जो ग्रंथ, पुस्तक, अ-
क्षर, वळण, इ० जें लेखसंबंधी तो; २, स्त्री० लेखकप-
णा.
लेखण, स्त्री० लेखणी.
लेखणी, स्त्री० लेखनीशब्दाचा अपभ्रंश; त्याची ले-
खणी खबरदार आहे, तो लेखणीचा पुरा आहे, त्याचे
लेखणीस चंग बांधावा, इ० स्थलीं तो लिहिणारा उ-
कृष्ट आहे असा अर्थ.
लेखणीचहादर, पु० पुरा जो लिहिणारा त्यास स्त०
लेखणी, कोणक अर्थानें कोणक रूपेंकरून मानणें;
३० साधुजन सर्वजनास आत्मवत् लेखतात; २,
ऊमानणें; ३, कोणकानें कोणकाशी कोणक ना-
त्यानें संबक्ष असणें; ३० तुझी माझे एकीकडून
धनी लेखतां आणि एकीकडून जोवाई लेखतां.
लेखन, न० लिहिण्याचा जो व्यापार तें; ग्रंथलेखन,
विन्नलेखन, इ० सं०
लेखनी, स्त्री० सं० लिहावयास साधन वरुचें पेंर,
इ० कोचा जो पदार्थ करित असतात ती.

लेखपदा, पु० लेखपत्र.
लेखपत्र, न० देणें, घेणें; इ० व्यवहारीं साधन भूत
कर्जखत, सनद; ताकीदपत्र, इ० लेखरूप कोही ए-
क तें.
लेखपूस, पु० लेखपत्र.
लेखप्रमाण, न० लेखपत्र.
लेखा, पु० हा अनुच्छंघनीय, हा भारी, हा साहाणा, हा
दुर्धर, इ० रूपेंकरून कोणेक अर्थाचे अंगी जी गण-
नीयता असत्ये तो; निषेधविषयीं प्र०; ३० तो रा-
जास देखीत बोलाव्यास भीत नाहीं मग तुझा ले-
खा किती.
लेंचापेंचा, अलि० विचक्षितकार्य निर्वाहार्थ जसा ख-
बरदार असावा तसा नहें असा जो कोणेक अर्थ
तो; प्रायः निषेधविषयीं प्र०; ३० बादाचे कामास
लेंचापेंचा मनुष्य कामाचा नाहीं; पाण्याचे जवळ
चा बांध लेंचापेंचा घालून ये; लेंचापेंची गांठ देऊ न-
को.
लेंची, स्त्री० एक झाड आहे.
लेंजीम, न० स्त्री० सांखळ दडानें संबक्ष केलेला सो-
रा पेंलवान लोके पेंलायासाठीं करित असतात तें ना.
लेंडु, न० लेंडुक.
लेंडुकरवासघेणें, रा० आपल्या प्रीतीचे जें मूल, इ०
कोणी त्याचे लालन करतो करतां प्रेमानें मृच्छिन प्रा-
य होणें.
लेंडी, स्त्री० घोडा, उंट, बकरी, घेंस, उंदीर, इ० को-
चे विष्टेचा पडतात जा गोळ्या त्या प्र०; २, घोड्याचे
खोर्गीर पुढें न सरकावे स्तूणून दांडीरचालून घ्याव
याचा त्यास संबक्ष केला असतो जो बंद ती; ३,

खोगरास पुटनेअंगीं जो घोरबंद असतो त्यास कोणी स्म०; ४, ताडास जो शेंगेसारखा लांब एक अवयव येत असतो ती; ५, एकेरीजें मखमालीचें फूल ती.

लेंडूक, न० मनुष्य, कुत्रें, मांजर, हत्ती, वाघ, आसोल, तरस, इ० कांचे विष्टेचे जमलेले जे पडताना गोळे ते प्र०ने

लेंड्याताड, पु० जावर फळें येत नाहीत नुसत्या लेंड्याच येतात असा एक ताडाचे रक्षान भेद आहे. लेणें, अलंकारार्थ शरीरावर काजळ, कुंकू, भूषणें, इ० धारण करणें; २, न० शरीरातें शोभादेणारे जें अलंकारादितें; ३, प्रा० चेंद्रमासी गोर्याचा उत्साहा करितां भिंतीवर जें गोपुर, इ० कादितातें; ४, डोंगर पोखरून आंत सभामंडप, देवालये गुहा, नानाप्रकारचीं विष्टे, इ० कृत्य कोठेकोठें प्राचीनांनीं केलेले आहे त्यास स्म०

लेथडुणें, दे० मानी, शोण, रवरकटें, इ० कानीं शरीर, अवयव, पात्र, इ० लिप्त करणें.

लेप, पु० विखल, कालवलेला खुना, ओषधींवारस, काष्ठाचें उगाळलेलें गंध, इ० शरीर, भित, इ० कांवर सारिवणें, इ० व्यापारानें लाविलें असतां जी लवंगरागसारिखी त्या विखल, इ० द्रव्याची रचना होत्ये ते १, शरीरादिकांवर ताचा लेप करायासातीं विष्टां केलेलें जें द्रव्य तो; परंतु ओषधार्थ लेप केलें असतां प्र०; ३, ग० भात, भाकर, इत्या धानांसारूप जें रवरकटें तो; ४, लेप.

लेंप, पु० न० रजई, २, आंधरायाची गाडी ती नें.

लेपडी, लेंपडी, स्त्री० लहान जी आंधरायाची गाडी

दी ती.

लेपडें, लेंपडें, न० लेंपास निदेनें स्म०

लेपणें, चंदनादिकांचे लेपानें देवादिकांचें अंग लिपकरणें; पक्षां त्या चंदनादिकांस ही कर्मता.

लेपन, न० सं० भित, इ० कांवर विखल, इ० कानीं लेकरण्याचा जो व्यापार तें; २, शरीरादिकांवर लेपकरण्याविषयीं उद्दिष्ट जें चंदनादिनें.

लेपघणी, न० रा० रवरकडीं भांडीं, हात, इ० धुतलें सतां अन्नादा विष्टाद होतें जें पाणीं तें

लेपचळ, स्त्री० रा० कोणेकस्थलीं रवरकत्याचा पला असतो जो पसारा ती.

लेफंडा, पु० को० कोणेक पदार्थांवर विखल, शोभस्म, गंध, इ० कांशा कुठे कुठे लेप झाल्यामुळे तें थें उमटतो जो पडतो; ३० स्वरवर आंगलंकापाळां गंध लावाचें तो लेफंडा काय लायला आहेस.

लेंभड, स्त्री० को० लडचड.

लेंभडणें, कोणेकानें लेंभडरूप होणें.

लेंभणें, को० लंघणें प्रथमार्थी.

लेलौब, न० हि० लिलाव.

लेचट, न० को० मेधुनार्थसंयुक्त झालें जें दंड त्या संकेतानें स्म०

लेचा, पु० को० लेप प्रथमार्थी.

लेचाड्या, अलि० केवळ कृत्रा दिसननसतां जांत दशाशक्ति नाही असा जो मनुष्यादि कि० त्या अवयव तो.

लेश, पु० काहीं एक पदार्थांचा जो ईषदंश तो; ३ विहिरींत पाण्याचा लेश नाही; विहिरींत पाण लेश नाही; इ० स्थलीं ईषदंशमात्र ही तें पाणीं,

नाहीं असा अर्थ; २, ३लिं० लेस.

लेस, ३लिं० जांचेतयारीमध्ये लेवासाचही न्यूनता राहिली नाही असा पुरता तयार झालेला जो कोणक अर्थ तो.

लेस्य, ३लिं० सं० चादून खावयाजोगाजो पंचासून, चाटण, इ० पदार्थ तो.

ले, ३लिं० लई.

लेलुट, स्त्री० लयलूट.

लोक, पु० मनुष्य, दैन्य, देव, गंधर्व, अप्सरा, इंद्रादिकृपाल, ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, इ० कोर्षीं रहावयाचीं जीं भिन्नभिन्नस्थानें आहेत तीं प्र०; परलोक, ऊर्ध्वलोक, अधोलोक, इ० सं०; २, जन; या अर्थां प्रायः अनेकवचनीं प्र०; लोकमर्यादा, लोकरीति. लोकलज्जा, इ० सं०; ३, कोर्षीं एकविधानार्थ तो; दा, सं, मी, इ० निर्देशनानं जो पृथक्कृत जीवर्कं० जीवसमुदाय त्याहून इतरजेसर्वने; ३० तृमात्र श्राद्धाणां लोक कायबंडे आहेत; आमचे घरीं धर्म होतो इतका लोकांचे घरीं झालांतर मग काय पाहिजे; ४, गजे, सरदार, इ० कोजवळ किं० किल्ला, बाहर, इ० कोंचे रक्षणार्थ ठेविले असतात ते, प्र० अनेक व० ५, परकी जो कोणी मनुष्य तो; ६, जात्यादिभेदकधर्मानं त्या त्या मनुष्य दैत्यादिसमुदायाचा भेद विवक्षित असता त्या त्या जात्यादिवाचक शब्दापुढें याचा प्रयोग होतो; ३० ब्राह्मणलोक, गचईलोक, इ० सं० तुह्मी देवलोक तुम्हास मृत्युभय कशाचें.

लोकपाल, पु० सं० इंद्रादि जे प्रति दिवोचे स्वामींत प्रत्येकीं.

लोकपाळ, पु० लोकपाल

लोकप्रवाद, पु० जनप्रवाद.

लौकर, स्त्री० पत्रक, मनुष्यादिकांचे शरीराचरील जो केशसमुदाय तो; परंतु मनुष्याची दाढी, मिशी, डोकी, घोड्याची अयाळ, दांडा, इ० स्थानचे जे मोठे मोठे जाडे केश त्याविषयी प्रयोग नाही; २, कों० आंब्याचे बाठ्यावर जो काथ्यासारखा अंडा असतो त्यास आंगोपानेंस.

लौकरंजन, न० जनरंजन.

लौकरी, ३लिं० मेंढा, इ० कोंचे लौकरीने निर्मिले जे कंबळ, इ० तो.

लौकलज्जा, स्त्री० जनलज्जा.

लौकलाज, स्त्री० लोकलज्जा.

लौकलोकपाळ, पु० शिपाई, सरदार, इ० तो.

लौकवाता, स्त्री० जनवाता.

लोकसंग्रह, पु० सं० सर्वलोकांस वर्तनाविषयी न्याय्यजा रीति तदनुसार आपण वर्तले नसताही आपल्यास प्रत्यचायादि नाही परंतु आपण त्या रीति सोडिल्या असता आपल्या दृष्टानें करून लोकही सोडतील आणि बुडतील तसें न झावेंसणून तत्तदाचरणद्वारा त्यात्या रीतीचा कोणी करितो जो अंगीकारतो; ३० ब्रह्मज्ञानी पुरुषांनीं कर्म न केलें तरी प्रत्यचाय नाही परंतु लोकसंग्रहार्थ कर्म करितात.

लोकापवाद, पु० जनापवाद.

लोकालोक, पु० सं० स्वर्गाचे किरणानीं जेथपर्यंत प्रकाश होतो त्यामर्यादा देशां शास्त्रकल्पित एक पर्वत आहे तो.

लोका लोकीं, अ० प्रत्यक्ष दर्शन नसतां किं० लेखादि प्रमाण नसतां केंवळ लोकप्रवादद्वारा कोणक गोष्ट

आइकणें, इ०कांचे वि०; २, स्वयं आपण कि० आप-
ल्येरथानीं आपला पुत्र, सेवक, इ० नसतां केवळ लो-
कांचे हातून कोही काम हाणें, करणें, इ० कांचे वि०

लोकीक, पु० लौकिकवाद्याचा अपभ्रंश.

लोकेषणा, स्त्री० लोकानीं वरं द्याणें, हासून ये, वा-
ईट द्दण्णमयं, अशी जी इच्छा ती; २, कर्मकरून प्रा-
प्त होतात जे स्वर्गादिलोक नहिषयकर्त्री इच्छा ती.

लोकानर, अलि० सर्वलोकांपेक्षा उत्कृष्ट जी मनुष्य.
कि० नत्सामर्थ्य, सौंदर्य, इ० तो.

लोकापकार, पु० वाटचोधणें, वाटचरणार्णीकरणें,
धर्मशास्त्रा बाधणें, इ० कर्मानां लोकाचरणा उपकार
तो.

लोकापचार, पु० म० जें करावया विषयी शास्त्राज्ञा, आ-
पली होस, इ० प्रयोजक निमित्त नादश नाही परंतु
केल्यास लोक आपणास हासनील, वाईट द्दण्णनील.
द्दण्णन केवळ लौकिक संरक्षणार्थ करावा लागतो
जी तदाचरणरूप उपचार तो.

लोखंड, न० एक धातु आहे जाची शस्त्रे, शिबळे, इ०
करून असतात ते

लोखंडकाम, न० घर, गलबन, इ० काकडे लागतें
जें शिबळे, पट्या, इ० लोखंडीसामान ते; २, लोहा
रकाम.

लोखंडी, अलि० लोखंडाचा जो शस्त्रादिपदार्थ तो; २,
स्त्री० लोखंडाची जी कडई ती.

लोखंडीकेळ, स्त्री० केळीमध्ये एक भेद आहे.

लोखंडीकेळें, लोखंडीकेळें, न० लोखंडीकेळीचे जें
केळें ते.

लोखंडीचार, स्त्री० को० एक नृणभेद आहे.

लोखंडीजर, स्त्री० खोटी जी जर ती.

लोखंडीतगर, स्त्री० तगरीचे झाडाने एक जाति
आहे.

लौंग, स्त्री० भात, सांबा, राळा, इ० धान्याचे जें क
र्णस ती.

लौंगर, न० केळीस येतो जो केळ्याचा घडतें; २,
मोडी जी लोगतें.

लौंगी, स्त्री० लोंग.

लौंगळवणें, को० चिरचल, गारव, इ० कार्णी लि-
हावयाजोगा वर्यादिपदार्थ लोळवणें.

लौंचट, लौंचड, अलि० तुटतां तुटत नाही अस
जो भाकर, पोळी, पापड, काष्ठ, इ० पदार्थ तो.
ला० अनेकवार निषेधकेला असतो ही स्वका-
साधनार्थ इतण्याचा स्वभाव जाचा असा जो म
व्यादि त्यास ल०

लोचन, न० सं० नेत्र.

लोट, पु० अकस्मात् वेग प्राप्त झाल्यामुळे जमा
ने चाललेला जो उदक, वायु, इ० कोना पुत्र किं
मनुष्यसमुदाय, इ० तो; २, धान्यादिकांची अ
शयित जी समृद्धि ती.

लोटण, पु० भूमीवर लोटन लोटन जावें अशी वि-
जास असत्ये असे जें स्पष्टरतां.

लोटणें, कोणक पदार्थानें गाडयाचें चाक जसे १
पल्या भोंवतें फिरत फिरत चालतें त्या गतीनें
चालविणें; २, प्रायः दकळणें या अर्थी; ३, को
कस्थली कोणक अर्थानें प्रचुरपणें येणें; ३०
ळामध्यें आज कथेंस लोखंडी मनुष्य लोटलें हो

लोटपोट, स्त्री० नृत्व, गीत, नाटक, इ० कांचे श्र

णादिके करून अंतःकरणान पराकाशेचा चमत्कार वाटून त्यात्यारसाने भरून गेल्या स्मारिखीश्रो-
 त, इ० कोची होत्ये जी अवस्था ती; २, ३ लि० ती अ-
 वस्था झाली आहे जाची असा जो श्रोता, इ० तो.
 लोटा, पु० मोघा; २, ताम्बादि धातूंचें आकार विशेषा-
 चें एक पात्र करित असतान तो; ३, मोठी जी लोटी
 तीस स०
 लोटांगण, न० ईश्वरादिप्रात्यर्थ आडवे पडून चका
 मारिखें लोटत जाण्याचा जो व्यापार ते कि० तसें
 लोटत जात असतां जे शरीराचे फेर होतात ते प्र०;
 २, ला० पर्वतादिकावरून खाली गडबडत येतां जा
 पापाणादि पदार्थ त्याचें जे आपलें भोवने फेर होता-
 त त्यांस प्र० स०; घेणें इ० कोचे योगी प्र०
 लोटी, स्त्री० ताम्बादि धातूंचें आकार विशेषाचें एक पात्र
 असतें ती.
 लोत्या, पु० कों० लोटा.
 लोटा, लोटा, ३ लि० शरीरानें जो भाग धष्ट पृष्ठ तो.
 लोटाश्रम, पु० गार्हस्थ्यदि चार आश्रमांतल एक
 ही आश्रम ज्ञान नाही असा जो लड्ड निरंजन तो.
 लोट, न० पु० चन्द्रांत कापूस, इ० भरून विंचून मृदंगा-
 कार पदार्थ ओढिं गायामाडीं करितात ते तो; २, स्त्री०
 तुरपून शिचलें असतां जी जाती स्मारिखी रचना हो-
 त जात्ये ती; ३, न० दे० कुळव, पापतर, इ० आउतां-
 स एक अवयव भूत आडवें लोफूड असतें जात
 जेवाचा दाढ्या अडकवितान ते.
 लोडणा, पु० रा० लोदणें; २, फारच जड जो कडी तो-
 डे, इ० भूषण, तांब्या, इ० पात्र कि० जी भ त्यास स०
 लोद, न० कों० लोदप्रथमार्थी.

लोदणें, लोदणें, न० ओदाळजें युक्त, इ० पत्र त्या-
 णें पळूनये झणून त्याचे गळ्यांत बांधितात जें लोफू-
 ड तें; २, ला० आपल्यास स्वच्छदें वागण्यास प्रति-
 बंधक जें वायको, पोर, इ० काही असतें त्यास स०
 लोटा, पु० अकस्मान् पाणी, इ० सद्रव पदार्थाचा लो-
 ट येतो तो.
 लोणा, स्त्री० कों० एक नृणजाति आहे; जें प्रा० खा-
 यावाण्याचें आश्रयानें खाडी, इ० कोचे तीर प्रदेशीं
 रुझतें ती.
 लोणाकडेंतूप, लोणाकडेंतूप, न० नुकतें लोणी कद-
 वून केलेलें जें ताजें तूप तें.
 लोणाचें, न० आंचा, निचू, इ० किती एक फळाचें कि०
 गरमर, इ० किती एक मूलादिकांचें मीठ, मोहन्या,
 हिंग; इ० पदार्थ घालून तोडा लावाया करितां जो
 पदार्थ करितात ते.
 लोणाट, न० कों० लोणीनें व्याप्त असतें जें स्थल तें;
 ३० लोणाटावर जाऊन एक पाटी भर दाखीला लोणा
 घेऊन येजा; २, ३ लि० पक्कें न कटल्यामुळें जो ईष-
 म्नात्र तुपास लोण्याचा वास घेता तो.
 लोणाची, स्त्री० रा० आंब्याचा करंबुट्या तोंडा लावा-
 या करितां मिठांत घालून जा खारवितात त्या प्र०
 लोणास, ३ लि० कों० जामधें लोणी निघायाचा स-
 लांश अधिक आहे असें जें दूध तें कि० तसें दूध आ-
 हे जाचें असा जो गाय, क्षेस, इ० पत्र तो.
 लोणा, पु० भातांत एक जाति आहे; २, जर्मीन, मृ-
 तिका यांचे अंगी असतो जो क्षारांश जाचें योग्या-
 नें तेंथें निरंतर ओल असत्ये खडरवडीत वाळत ना-
 हीं तो.

लौंगारी, पु० एक हिंदूत जाति आहे जे जळाऊ लो-
कडे, कोळसे, इ० विकून उपजीविका करितान तो.
लौणी, न० दूध, किं० दही घुसळले असता पथक
निघतो जो तलोडा तें; लोण्यास दान फुटणे स० आपल्या
आश्रयाने वाढलेले पोर, इ० त्याणे भाषणादिव्यवहा-
रीं अमर्यादपणे वाग्य लागणे.

लौथ, स्त्री० माजून भारीपुष्ट झालेले जे मनुष्यादिका-
चें शरीर त्यास स०; २, मरण, निद्रा, आडगळणे,
इ० कारणांमुळे खाली पडलेले जे शरीर तें साधारण
असताही त्यास स०; ३० आमचे निकडचा डिपाई
असताना एकदा इतक्यांचा लोथी पाडता; ३, फार
मोठे असे जे भोपळा, फणस, विभूड, इ० फळ त्या-
स स०.

लौट, पु० रा० लोथ प्रथमार्थी.

लौध, पु० लोभशब्दाचा अपभ्रंश; २, पोच सहाहात
लोधी आणि रुमारेने दीद दोनहात वेद येई असा जो
कडी, इत्याद्यपयोगी गोल लोकडाचा तुकडा तो; ३,
स्त्री० लोथ.

लौधर, ३ लि० को० गोळा घट्ट न जमाया जोगा रुमा-
राचा पातळ झाला जो गूळ, पीठ, इ० तो.

लौधडा, पु० को० शरीराने अतिपुष्ट जो मनुष्य त्यास
प्रा० निंदावसरीं स०.

लौधा, पु० शरीराने भारी मोठा जो मनुष्यादि त्यास
स०; २, को० शरीराचा तोडून काढिला जो लथका
तो.

लौधागूळ, पु० को० घट्ट गोळाजाचा नसतो असा का-
करीसारखा पातळ जो गूळ तो.

लौध्र, पु० एक वृक्ष आहे; २, न० पु० त्याची जी साल तें तो
लोप

लौप, पु० कोही काल प्रवृत्तपणे स्थित जो धर्म, अ-
चार, भाषा, इत्यादि पदार्थ, इ० त्यांचा प्रवृत्तान
आडळ न वाचया जोगा जो अभाव होतो तो कि० इ
संगानुरोधाने प्रसक्त जोडाळ, वर्ण, इ० कोही अ-
र्थ त्याचा जो त्या प्रसंगी अभाव तो.

लौपणे, लुप्तहोणे.

लौष, स्त्री० रा० लोंग.

लौचकळणे, लोचणे या अर्थी, परंतु त्या स्थितीस
संकटावरथात्व वर्णन विवक्षा असतां प्र०; ३० पो
ड्यावर बसले असतां जर रिकिव्या नाहीत तर
पाय लोचकळतान.

लौचर, न० दे० गळा, राजगिरा, इ० कोंचे जे कणीस
किं० तदवयव तें; २, स्त्री० को० लोचड.

लौचड, स्त्री० विकत घेणे, देणे, या प्रसंगी असो-
ली नारळांचे समुदायास स०.

लौचण, स्त्री० रा० निबिडपणे बहुत देशात व्याप्त
वृक्षादिकास आश्रयून लोचन स्थित जो पडवळ,
इ० फळे, फुलांचे गुच्छ, तडवाघळे, इ० कोचा समुदा-
य ती; लाग धातु योगीं प्र०.

लौचणे, कोणक पदार्थाने उपरिस्थ कोणक आश्रया-
स आश्रयून खालीन लागतां अंतराळीं हात्वाया जो
गे स्थिताने असणे; २, ला० कोणक आरब्धकार्य जो
चरास न जाता लोचणीवर पडून तसेच राहणे; ३, के
णक कार्याचे उद्देशाने प्रवृत्त झाला जो कोणी एक
त्याणे तें काम हस्तगत न होतां सोडतां नचे, धरतां नचे,
अशा अचरथा पावून कुंशा पावत असणे; ३० चोचें जण
कामाकरतां आलों त्यां नून तिघोचें काम होऊन गेलें
मीमात्र अजून लोचन राहिलों आहे.

लौबर, न० रा० मोदीजी लौब ती.

लौबा, स्त्री० लौगा.

लौबीझोंबी, स्त्री० कोणेकापासून कांहीएक पदार्थ घेण्याकरिता किं० कांहीकामकरून घेणे, इ० काक रितां झोंबणे, झदणे, इ० रूपजो अतिशयित प्रयत्न ती.

लोभ, पु० कांहीएक पदार्थाचा लाभाविषयी उत्कट जी इच्छा तो; २, कोणेक वस्तुविषयी हें मला सुट्टें नये अशी जी बुद्धि तो; ३, लोकांचें देणें फार होतना ललें त्यास्तव घराचा लोभ धरून का विकून देणें बारा; ३, कोणेकावर हा माझा अशी असत्ये जी बुद्धि जीणेकरून त्याचें सर्वथा बरें असावें असा पक्षपात असतो तो.

लोभणे, प्र० लुब्धणे.

लोभाविष्ट, ३लि० लोभ प्रथम द्वितीयार्थानें युक्त झाला तो.

लोभिष्ट, ३लि० लोभ प्रथम द्वितीयार्थ फार आहे जास्त तो.

लोभी, ३ लि० लोभिष्ट.

लोम, न० सं० रोम.

लोमकळणे, लोचकळणे

लोयली, स्त्री० लहान जी गलबताचा नांगर असतो ती.

लोळक, पु० रवाली जाड असून वरता बाहीक असा जो पाच, काच, बिलौर, इ० कांचा भूषणोपयोगी मणी असतो तो.

लोली, स्त्री० लोयली.

लोलुप, ३लि० सं० लुब्ध.

लोलो, पु० घालणें याचा योगी प्र० अ०; रा० अक्षरोच्चार स्पष्ट व्हावा, मध्यें अक्षर, चुकी, लागू नये, झगण्याची बाणी चांगली असावी, इ० जे अध्ययनाचे गुण ते नसून उगीच सरासरी ग्रंथ घेकीत किं पढत असणें.

लौब, स्त्री० रा० लंब.

लोष्ट, न० सं० डेंकळ.

लोह, न० सं० लोखंड; लोहभस्म, लोहचूर्ण, लोहवांकु, इ० सं०

लोहकर, स्त्री० लोंकर.

लोहकांत, पु० लोखंडांत एकजाति आहे; २, स्थाचें जें ओषधार्थ भस्म करितान तो; ३, निरग्याचे भस्मास ह्म०

लोहचट, ३लि० कों० लोचट.

लोहचुंबक, पु० लोखंडांत आकर्षणारा असा एक पाषाण आहे; २, ला० कोणेकापासून द्रव्यादि काढून घेण्याविषयी आगेंभिलें असता अनेक युक्ति कराव्या; शदाबें, चिकदाबें, इ० कें करून द्रव्यादि काढल्या शिवाय सोडायाचें नाही असा स्वभाव जाचा त्यास ह्म०

लोहडणें, न० लोदणें.

लोहबंदीऊद, पु० ऊदसणून जें रक्तधिद्रव्य त्यांत एक भेद आहे.

लोहभानऊद, पु० लोहबंदीऊद.

लोहभानीऊद, पु० लोहबंदीऊद.

लोहमंडूर, पु० मंडूरासच ह्म०

लोहार, पु० लोखंडाचीं वास्तें, खिळे, इ० करून उपजीविका करणारी एक हिंदूत जाति आहे.

लोहारकाम, न० रिखंडे, शस्त्रे, इ० लोखंडाचे दागीने
घडाचे असंजें कामें

लोहारकी, स्त्री० लोहाराचें जें कर्म ती.

लोहाळा, पु० लहाळा.

लोहित, ३लि० सं० आरक्त.

लोळ, पु० दे० सवंगजो अग्नीचा कल्लोल तो.

लोळकंड, स्त्री० लोळण.

लोळकण, स्त्री० लोळकंड.

लोळण, स्त्री० कोणी आपल्यास बलात्काराचें
कांठें नेऊं लागला असतां जाऊं नये कि० कोणा-
पाशीं कांहीं हरानें मागावें, इ० कारणारस्तव भू-
मीवर लोळत पडावें अशी जी शरीराची स्थिति
ती; घणें, मारणें, इ० कांचें वि०

लोळणें, स्वान्त्यें अंगवर, वरबं रवाली, होई असें भू-
म्यादिकांवर इतस्ततः बलन पिदिष्ट होणें; २, ला-
वस्त्र, पात्र, इ० कोणेंक पदार्थ कार्यावर विनियुक्त न
सतां अव्यवस्थितपणें इतस्ततः पडला असणें
कि० मनुष्यादिकांचें धंदा, रोजगार, इ० जाकामांचें
अधिकारावर असाचें तो अधिकार नसल्यामुळे
निरुद्योगपणें अधारांत पडल्याप्रमाणें असणें.

लोळपट, स्त्री० गृह, ग्राम, इ० कांचें ठायीं अनेकानीं
दुरवण्यानें जैरहोऊन लोळत पडावें अशी जी काला-
नुरोधानें अवस्था प्राप्त होत्ये ती.

लोळवणें, ला० लेंवा करणें; उ० चोरानीं रात्रीस दो-
न असासी लोळवले.

लोळसावणें, रा० धूळ, इ० त्याचें अंगम लाग्याजोगा

भूम्यादिकांवर तो पदार्थ लोळवणें.

लोळा, पु० घाटचे अंत बाजवाचाकरिता जो लोळ-
ड, इ० कांथा गिज्यासारखा लोळट पदार्थ मवथ क-
रित असतात तो; २, जिजा मृत्लाचें उपरि भागीं
सुरवामध्ये जो पडजीभ झणून अवयवविशेष त्या-
स आरोपानें ह्म०; ३, दे० दंतादिकांनीं कोणेंकांचें
शरीराचा तोडितात जो लचका तो.

लोळी, स्त्री० लहानजो घाट्या लोळा ती; २, ला० तस-
कार नासिकाद्वाराजो श्लेष्मा येतो ती; ३, ग०
लोळट आणि सारखा भरलेला जो फणस त्या-
स ह्म०; ४, गर्दभादिकांस लोळाचाची जी न-
लफ येत्ये ती.

लोकर, न० अ० लचकर.

लोका, ३लि० लचका.

लोकिक, पु० कीर्ति; २, कोणेक गोष्टीची जी वाच्य-
तातो; ३, ३लि० लोकांमध्ये प्रसिध्दपणें प्रवर्तमान
जी रीति, आचार, संप्रदाय, इ० तो

लोचीक, ३लि० लचकाक.

लोडी, स्त्री० लवडी.

लोडीचा, ३लि० लवडीचा.

लोडेलूट, स्त्री० लवडेलूट.

ल्यारव, ३लि० ल्यायक.

ल्यारणें, लणें; २, न० लेणें.

ल्योक, पु० पुत्र.

ल्लाव, पु० रा० लाहो प्रथमार्थी

ल्लावा, पु० रा० गिम्वा.

व. अ० आणि.

वदरण, स्त्री० न० वैरण.

वदरणें, वैरणें.

वई, स्त्री० कों० वे.

वईल, पु० न० वाईल.

वईलचूल, स्त्री० वाईलचूल.

वक, स्त्री० दे० ओक.

वकटा, ३लि० ओरवटा.

वकटें, न० संकेतानें घुवडास व्य०.

वकणें, दे० ओकणें.

वकन, पु० वरवत.

वकळ, न० धनी, मूलसुरूप, सरदार, इ० कांच्या जो संबंध तद्रूप, किं० जाति गुणादिरूप जो कोणक सामान्य धर्म नदवळें देकरून भिन्न भिन्न मानिलेलीं जीं मनुष्यादि नमुदायरूप अनेक प्रकारणें नीं प्र०.

वकळान, वकळाद, स्त्री० वकळ्याचें जें कर्म कि० अधिकार नी.

वका, ३लि० दे० ओका.

वकारी, स्त्री० दे० ओकारी.

वकिली, स्त्री० वकळान.

वकील, पु० राजा, वादिमनिवादी, इ० कोर्नी इतर गजा, किं० न्यायाधीश, इ० कांपात्रीं आपले तफेंचें बोलणें बोल्लायाकरितां. किं० निकडील होईल वर्तमान आपल्यास कळवावें इत्याद्यर्थ ठेविला असतो जो अधिकाारी तो.

वकीलनामा, पु० या कामाविषयीं माझा

वकील

वकील तूं अशा प्रकारचें वकिलास लिहून देतात जें अधिकारपत्र तो.

वकीलान, स्त्री० वकळान.

वकूच, पु० हिं० मोठा एखादा व्यवहार अंगावर घेऊन संभालावा, सभा, दरबार, इ० स्थलींन भिनां, न घसरतां, उत्तर प्रत्युत्तर इ० क. गबें, इ० विषयीं उपयुक्त जो ज्ञान आणि धैर्य मिळून अर्गीं सभाव विशेष असतो तो, किं० अर्गीं स्वभाव सिद्ध जीं अकूल असत्ये तो.

वक्त, पु० वेळ प्रथमादि पंचमार्थें पर्यंतार्थी.

वक्तव्य, ३लि० सं० बोलाया विषयीं योग्य, किं० योजिलेला जो कोणक अर्थ तो.

वक्ता, ३लि० सं० शोळणारा जो तो; ०, पु० वादमनिवादादि वाग्व्यापार करण्याविषयीं जो कुशल तो.

वक्क, न० सं० मुग्ध.

वक्क, ३लि० सं० वांकडा; ०, वकी.

वक्कगनि, स्त्री० सं० भौसादि ग्रहोर्ची उलटी जी गति ती; ०, ३लि० वक्काप्रथमार्थी.

वक्कदृष्टि, ३लि० सं० जो जाजकडे विरुद्ध भावानें पाहतो तो व्याजवर.

वक्की, ३लि० सं० मेषाकडून वृषभाकडे उत्तरेत्तर पुढें जात असावें अशी जी गति ती म्हादून नद्विषयगत गतीनें यणजे मेषाकडून मीनाकडे जाऊं लागलेला जो भौसादि ग्रह तो; ०, वक्कदृष्टि.

वक्की, अ० वक्कगतीच्या ठायीं कोणक ग्रहानें येणें, जाणें, असणें, इ० कोर्चें वि०; कोणकानें कोणकावर

कोणकावर वकीहोणे अथवा वकदृष्टिहोणे.

वकीक्ति, स्त्री० दुसऱ्याचे भाषणाचा अर्थ समजला असताही लबाडीने श्लेषादि माहात्म्याने आपण त्याचा अर्थ दुसऱ्याचे जमस धरून संवाद करवा, इ० प्रकारचे सरळरीति सोडून जें भाषण ती; उ० आज माझे फारपाट भरलें असं मी त्यापात्री बोललों असतां, भरलें असलें तर धुऊनटाक अशीं ती वकीक्ति बोलला.

वखटवणी, न० दे० खरकटेदान, भांडी, इ० धुऊन टाकले असतें जें पाणी तें.

वखटवणी, वखटवणी, ३ लि० दे० ओंगळवाणा.

वखटा, ३ लि० ओखटा.

वखत, पु० वक्त.

वखदी, ३ लि० ओपयोगी जो पदार्थ तो

वखद्वर, स्त्री० सोपादिकारेणा मुळें किती खड्डें तरी नृपिहोऊनये, कि० सारवेळ खावें खावें असे वाटत असतें असा जो शुधानिद्राय होतो ती; उ० ला० दारिद्र्य, कि० ला० भातिजाय इ० कारणा मुळें द्रव्यादि संपादनाविषयी मानापमानादि सोडून सर्वकाल त्याविषयी झटत असाचें असा जो अभिलाषानिद्राय कोणकास सुटतो ती.

वखदखणी, वखदखीने विविष्ट होणे.

वखार, स्त्री० बिकाचाचा जो साल तो सोडवून देवाचा करिनां बांधिलें असतें जें म्हाळ ती.

वखारदार, पु० वखारीचा जो धनी तो.

वखारी, पु० वखारदार.

वग, स्त्री० जापासून आपलें कार्यं हावयाचें तःसंबंधी जो कोणी त्याला आपले कार्याविषयी अगत्यवाद पडाया जागी ओळख देव, स्नेहभाव, शरीर संबंध, इ० काहीं एक संबंधा मुळें त्याची आपली असत्येजी जवळीक ती.

वंग, न० सं० कथिल; वंगभस्म इ० समास जाणावे.

वंगण, न० दे० करकर वाजूनये, झिजूनये, हलका यावा. इत्यार्थ गाडा, रहाट, इ० कांचे कणा इ० अवयवांस लावितान जें तेल तें.

वगदी, ३ लि० वखदी.

वगराळें, न० ओंगळें.

वगवडिळा, पु० वग इ०.

वगळ, ३ लि० दे० ओंगळ.

वगळ, स्त्री० को० कोणक समुदायांतून निवडक निवडक अंशकातून घेतला असतां रगळी गडको जो गाळ साल ती; २, ३ लि० वगळरूप जो पदार्थ तो.

वगळणें, कोणक क्रियेचा संबधानें संबद्ध होण्याविषयी क्रमानुसंधें करून प्रसक्त झालेला जो कोणक अर्थ त्याने त्या संबधानें संबद्ध न करिता सोडणें.

वंगळवाणी, ३ लि० दे० ओंगळवाणी.

वंगळसंगळ, ३ लि० दे० वाईटसाईट.

वगळसगळ, स्त्री० को० वगळ इ०.

वगोरे, अ० विशेषनाम निर्देशें करून पूर्वी निर्दिष्ट जो कोणक अर्थ असतो त्याहून इतर भाषास्वीजे तःसजानीय अर्थविबधित असताना

परंतु जांची विशेष नामनिर्देशाविषयीं विवक्षा नाही, त्या अर्थाचा परामर्श करणारा हा शब्द आहे; उ० सुभेदार, फडणीस, वगैरे आडून मार आसचे घर्शि आले होते.

वघळ, पु० दे० ओषळ.

वघळणें, दे० ओषळणें.

वचक, ३ लि० सं० वचना करण्याचा स्वभाव जाचाना.

वचक, पु० कोण्याबळेस हा काय करील, कायबोलेल, इ० रूप जें कोणेकाचें भय कोणेकाचे मनांत असतें तो.

वचकणें, कोणेकानें वचक विशिष्ट होणें.

वचका, पु० वचक.

वचणें, प्रनारणा, कपट, इ० कानीं कोणेकाम ठकविणें; उ० कोही एक गोष्टीविषयीं क्रमप्राप्त जो कोणेक विधि त्याचा संस्कार त्या विवक्षिनास न होऊ देतां त्यानें वगळणें; ३, स्वसृष्ट्यु, कि० दे० धानरगसन, इ० कारणानीं उपभोग्य जे दासदि विषय त्या विषयीं अंतरले जाणें; इ० ती वंदीस पडला त्या मुळे आपल्या सर्वभ्यास वचला.

वचन, न० सं० भाष; उ० भाषण, कि० क्रेष्यासुक्त जी श्लोकादिरूप रचनानें, परंतु या अर्थी या शब्दाचा प्रयोग प्रमाणत्वे करून ग्रहणादि प्रसंगीं होतो.

वचन, न० सं० प्रनारणा.

वचना, स्त्री० सं० वचन.

वचपा, पु० कोणेक कर्माचा ठायीं द्रव्यादि पदार्थ, कि०

कि० भयान, काळ, इ० कोही एक पदार्थ त्याचा कर्णवें, मिळवें, इ० विवक्षा असत्य नदपक्ष या अधिक, कि० उणें जाले असता त्या प्रमाणाची बराबरी हावया जागा नसजानीय कर्मानराचा ठायीं नदिपरिणत न्यूनाधिक भागानें साधला जातो जो न्यूनाधिक अंश तो.

वंचा, पु० ओंचा.

वंचिन, ३ लि० सं० प्रनारिन.

वज, स्त्री० दे० ओज.

वजपा, पु० वचपा.

वजन, न० पदार्थ मात्राचे अंगीं जो भार ग्रहण युक्त असतो तें; उ० त्याची इयना समजण्यास साधनीभूत जो मात्रा, तोळा, धडा, मण, इ० नीं न० कोही पदार्थाचे वजन करणें. त्या याचे वजनाची इयना समजण्याकरितां तोळण्याचा व्यापार करणें; कोही एक पदार्थ वजन करणें. त्या तोळणें; ३, ला० मनुष्यादिकांचे आंगीं विद्वजा, धनिकता, सम्यता, इ० कृत असतें जें गुरुत्व तें.

वंजन, न० भाजीमध्ये जें दिदल धान्य कि० त्याचा दाळ इ० मिश्र करितान तें.

वजनदार, ३ लि० सामान्य गुरुत्वरूप जडनेपक्षां जाची विशेष जडता ना; उ० त्या विद्यादिकृत मदत्त विशिष्ट जो मनुष्य तो.

वजनपूर, ३ लि० डोर, तोळा, इ० विवक्षित वजनाने जो पुरा तो.

वजनरीर, ३ लि० वजनदार.

वजनी, ३ लि० वजनरूप जो डोर, मण, खंडी, इ०

जी ममाणे ती प्र०, २, वज्रनाते वजनकरून देणे.
वेणे, ड० करणाचा जो तूप, गृळ, ड० पदार्थ तो.

वज्रवा, पु० वचपा.

वज्रवर्ण, दे० आजवर्ण.

वज्रा, अ० मोठ्या संख्येतून लहान संख्या वाट होई
असे, करणे, होणे, पडणे, ड० कांचे वि०, २, मह-
शानुव्य या अर्थी किती एक शब्दां पुढे या अव्य-
याचा योग होतो; उ० स्वईवजा, कुळंबीवजा, ड०

वजाबाकी, स्त्री० मोठ्या संख्येतून लहान संख्या

वजा करून बाकी काढण्याचा जो व्यापार ती.

वज्राण, न० वणजाण.

वज्राण, वज्राणी, पु० वणजाण.

वजावाट, स्त्री० परस्पराने देणे, घेणे, परस्पराने
असतो घेणे असल ते देण्यांत वजा करावे, दे-
णे घेण्यांत वजा करावे, बाकी ठरवावी ड० रूप
परस्पर द्वितीय उलगाडण्याचा जो व्यापार ती.

वजीर, पु० राजाचा मुख्य प्रधान तो.

वजीरान, स्त्री० वजीराचे जे कर्म, कि० अधिकार
ती.

वजीरी, स्त्री० वजीरान, २, गतिफांचे स्वयान व-
जीरास द्यावी लागले जी तलफ ती; ३, ३ लि०
वजीर संबंधी जो होळ, भाषण, गति, वाद, ड०
तो.

वज्र, न० सं० इंद्राचे जे आयुध ते; २, दिगन्मण-
न जे रत्न ते; ३, सन्नादीस योगांनील पंधरावा
जो योग ते; ४, विद्युत्तना; ५, ला० विद्यागोर्वा-
दि गुणाने दुसऱ्याचा पराभव करण्याविषयी
समर्थ जो न्यास अ०.

वज्रचूडेमंडित, वज्रचूडेमंडित, ३ लि० सो-
भाग्यवती स्त्रियांस कागदामध्ये दे विलेप-
ण देत असनात.

वज्रटीक, स्त्री० स्त्रियांचे कंठभृपणाचा सुवर्णा-
चा एक अवयव आहे; अनेक वचनांत न०.

वज्रदेह, पु० सं० वज्रा ममाणे वळकट जो देह
त्यास अ०.

वज्रदेही, ३ लि० सं० वज्रा मारण्या आहे देह जा-
चा अतएव परमबलास्य जो न्यास अ०.

वज्रपथ्य, न० सं० ग० जात लवण देखील नाही.
कि० एकच धान्य स्वावे ड० रूप फार अवघड जें
वक्ष्य न्यास अ०.

वज्रपान, पु० सं० आयुधरूप, कि० विद्युत्तनास्य
जे वज्र न्याचे कोणक स्वस्ती जें पनन तो.

वज्रप्राय, ३ लि० सं० वज्रा मारण्या जो कठिन न-
दार्थ तो, कि० वज्रा मारण्या आवात जाचा अ-
सा जो वाग, सुष्टि ड० तो; २, नस्यदृश जें दृढ-
यांत सलाया जो गे भाषणादि तो.

वज्रवटू, पु० एक वृक्ष आहे; २, न० न्याचे कळ.

वज्रमहाग, ३ लि० को० अनिवायित महाग
जो जित्तस तो.

वज्रमहागाई, स्त्री० को० परकाष्ठची जी महा-
गाई ती.

वज्रमहाग्या, ३ लि० को० अनिवायित महाग
विकण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वज्रमुष्टि, पु० सं० मज्जांचे एक आयुध आहे; २,
वज्रप्राय जो मुष्टि तो.

वज्रमूट, स्त्री० वज्रमुष्टि.

वज्रलेप, उ० बुन्यासमध्ये कात, गृह, इ० सरंजाम घान-
न्यामुळे दृढतारूप गुण विशिष्ट जो बुना तो :
०, त्या बुन्याचा करिनात जो दगड इ० कांचा संधी-
स लेप तो :

वज्रशरीर, न० सं० वज्रदेह.

वज्रशरीरी, अलि० सं० वज्रदेही.

वज्रक्षार, पु० सं० एक औषधीक्षार आहे.

वज्रांबट, अलि० को० अनिशयित जो अंबटतो.

वज्राळें, न० एक वृक्षबीज आहे जें सुळाचे गळ्यां-
त बांधित असतात ते.

वज्री, स्त्री० पाय घांसाचाचें उपयोगी दगड, रंग-
गर, इ० कांचा पदार्थ करिनात ती; ०, पु० सं०
इंद्र.

वझरता, अलि० दे० ओझरता.

वझळ, स्त्री० दे० ओझळ.

वझा, पु० रा० लोहार.

वझें, न० दे० ओझें.

वझेल, वझेली, अलि० दे० ओझेली.

वट, पु० सं० वड.

वटक, पु० सं० वडा.

वटपूर्णिमा, स्त्री० सं० वडपुनव

वेंटभरण, न० दे० ओंठभरण.

वटवट, स्त्री० तादृश प्रयोजन नसतां कंटाळा या-
वथा जोगें जें बहून भाषण ती.

वटवटणें, वटवटकसूत्यागणें.

वटसावित्री, स्त्री० सं० ज्येष्ठेपूर्णिमेस स्त्रिया-
नीं करायाचें एक व्रत आहे.

वटसावित्रीव्रत, न० वटसावित्री.

वटा. वेंटा, पु० ओटा

वटारणें, कोधादि कारणानें कोणकानें दुसऱ्यास
भयप्रदर्शनाद्यर्थ अनिशयित वासणें.

वटाव, पु० को० रुपया इ० नाण्यास जो बट्टा येतो किं-
पडतो तो.

वटावणें, को० रुपया इ० नाणें वटवणें; ०, दुःखता
यकत्वेकरून प्राप्त झालेली जीं कोहीं संकर,
अडचण, मृत्यु, इ० त्यांतून कोणकानें पारप-
डणें, किं० व्याणें पारपडणें, अथवा त्या संकटादि-
कानीं दुःखसंबंधकरून, किं० नकरितां अतिक्रां-
त होणें, किं० व्यानें कोणकानें अतिक्रांत कर-
णें.

वटिका, स्त्री० सं० कात, साधुण, इ० पदार्थांची
जी वडी करित असतात ती.

वटी, स्त्री० सं० वटिका; ०, दे० ओटी; ०, ओंठा.

वंटी, स्त्री० दे० द्वितीय तूर्ताद्यर्थक जी वटी ती.

वटणीस, अ० मर्देन वसनादि व्यापागनं कोण-
क पदार्थ नरम येई असें ये, आण, या धानुंचें
वि०; उ० घोटा फार दांडगाई करून होना, ज-
रासा फेरफटक देनांच सांगला वटणीस आ-
ला.

वटणें, दे० मर्देनादि व्यापागनं, कोणक पदार्था-
नें वटणीस येणें; ०, मुद्रा, रंग, इ० कानीं वि-
वक्षानुरूप उमटणें; ३, ला० कोणकानें को-
णकानें दन जोगापादि व्याणें फलद्रूपता पा-
वणें; ४, सर्जीव जो मनुष्य, वृक्षादि, व्याणें
कोही एक रागादिकें करून गुप्क होणें.

वठाण, न० को० सा० खोली व्यतिरिक्त जीं गृह

संभधी माजघर, स्वयंपाकगृह, इ० आवृतस्थले
असतात तीं प्र०

वठार, पु० कों० एकागावांत जे अनेक मदले अ-
सतात ते प्र०

वठूया, ३ लि० लठूया, दांडगा, असा जो मनुष्य
त्यास स्र०

वठूयाचें, न० संकेतानें निंदा कर्तव्य असतां भो-
जनास स्र० मा० कर, हो, धातूचे यागीं प्र०

वड, पु० एक वृक्ष आहे.

वडपुनव, स्त्री० ज्येष्ठ महिन्याची जी पुनव
ती.

वडवतें, न० नूतन विवाहित स्त्रिया वडपुनवे-
चे दिवशीं जो वायनदान समारंभ करित अ-
सतात तीं.

वडवा, स्त्री० सं० घोडी.

वडवाग्नि, पु० सं० समुद्रोदरीं जो पुगणप्र-
सिद्ध अग्नि आहे तो.

वडवाघूळ, न० एक पक्षी आहे.

वडवानल, पु० सं० वडवाग्नि.

वडस, पु० देवी इ० कारणानें नेत्रावर जो कवडा
येत असतो तो.

वंडा, पु० दे० आंडा.

वडा, पु० उडीद, इ० कांचे पिटाचें तडून एक प-
कान्न करित असतात तो.

वडारी, पु० एक शूद्रांत जाती आहे.

वडिलोपार्जित, ३ लि० बडिलानीं संपादिन जें
धन, स्थावर, इ० तो.

वडी, स्त्री० कांहीं एक पिटादि भक्षणीय पद-
थांचा

थांचा जो चापट, लहानसा तुकडा करित अस-
तात ती; २, ला० अलिता इ० कांत कापूस भिज-
वून जी पोळी करितात ती; ३, शेत, जमीन,
इ० किती एक स्थळीं जाळायाचे उद्देशानें, किं०
कर वाळाचें त्रणून विरल विरल पसरित अ-
सतात जें श्रेण ती.

वडील, ३ लि० माता, पिता, आजा, पणजा, इ० जे
पूर्वज ते प्र०; २, वयानें, किं० विद्या, नातें याणें जो
अधिक तो; ३, अरे बाबा तूं मज पेशां वयानें
लहानखरा पण विद्येनें वडीलना.

वट, स्त्री० दे० ओट.

वटगस्त, ३ लि० दे० ओटगस्त.

वटण, न० ओटण.

वटणें, ओटणें.

वटवणें, ओटवणें.

वटा, पु० ओटा.

वटानाण, स्त्री० ओटानाण.

वटाळ, ३ लि० ओटाळ.

वटाळकी, स्त्री० ओटाळकी.

वण, न० पु० देवी, गळू, क्षत, इ० बरें झाल्यानंतर
त्या त्या ठिकाणीं शरीरावर जें डागा सारिणें
चिन्ह राहत असतें तें तो; २, कों० सकार काग-
दीं पाहणी इ० व्यवहारीं त्रैस शब्दाचे मागें
याचा योग होतो; ३, वण त्र्यशी शोदापेकीं
मयत तीन बाकी जमा अकरा; ३, स्त्री० दे० व-
राई; ४, रा० वेनाळ, त्र्यसोबा, या देवांस जो
पत्रवादि जीवांचा बलि देतात ती.

वणेंज, स्त्री० वाणिज्यार्थ जो प्रवास ती.

वणजार, न० वणजारी लोकांचा बेल इ० खटव्या सहवर्तमान जो समुदायनें.

वणजारा, वणजारी, पु० एक जाति आहे, जे प्रा० बेल इ० कांवर ग्रामांतरादि संबंधी धान्यादि आपृत विक्रीत असतात, अथवा गुरेही विकून उपजीवन करित असतात तो.

वणवण, अ० बहून श्रम होत असें निरर्थकपणें. प्रा० करणें, फिरणें. या धातूंचेच वि०.

वणवणें, दे० ओणवणें.

वणवा, ३ लि० ओणवा; २, पु० होंगर इ० कांत जोबन्दि पेटत असतो तो; ३, ला० कोंधादिकानें कोणकाचे शरीराची होतें जी आग तो.

वणिकू, पु० सं० तूप, तेल, विकणें इ० व्यापार करणाग जो वाणी तो.

वणिजू, न० सं० बवादिकांनील सह्यांचें करणें; २, पु० वणिकू.

वत, अ० सं० सादृश्याचीं प्र० सं०; उ० तहत, एतहत, ब्राह्मणवत, क्षत्रियवत, वृक्षवत, इ०.

वत, पु० ऊत.

वंत, पु० स्थावर, धन, इ० कांथादारीं दायादादि भागीदारांचे अनेक असतात जे अंशने प्र०; २, वानु; उ० द्रव्यवंत, धैर्यवंत, भाग्यवंत, इ०.

वतणें, उतणें; २, दे० ओतणें.

वंतदार, ३ लि० कांहीएक क्षेत्रादि पदार्थांचे वंताचा जो धनी तो.

वंतन, न० कोणकानें कोणकास दत्त जें पुत्र पौत्रादि परंपरेंतें चाल्याया जोगें वृत्तिक्षेत्रा पुपजीविका साधन तें.

वननदार, ३ लि० जोशीपणा, कुळकर्ण, ग्राम संबंधी पुराण, इ० वननाचा जो धनी तो.

वननदारी, स्त्री० वननदारपणा.

वतनपत्र, न० वननाविपरीं साधनभूत जें पत्र करून देत असतात तें.

वतनभाऊ, पु० एकावननाविपरींचे जे अनेक विभागी तें परस्पर.

वतनवाडी, स्त्री० वतन, कि० त० संबंधी शेत, वाडी इ० ती.

वतनी, ३ लि० नतिप्रहामुळें, कि० विकत घेतल्या मुळें लब्ध जें ग्राम क्षेत्र इ० स्थावर वृत्त्यादिक तो; २, वनना संबंधी जो दस्तऐवजी कागद, पत्र इ० तो.

वतरणें, पिशाचादिकानें कोणकाचा शरीरांत संचार करणें, कि० त्या संचारानें कोणकानें संचलन विशिष्ट होणें.

वतवतणें, कोणकानें क्राधावेशानें नडफडणें.

वतारणें, वतरणें.

वतारी, पु० ओतारी.

वतीवि, ३ लि० दे० ओतीवि.

वत्स, पु० न० सं० गोमहिष्यादिकांचा जो बालक तो तें.

वत्सदादगी, स्त्री० सं० गोवत्सदादगी.

वत्सर, पु० सं० संवत्सर.

वत्सल, ३ लि० सं० संरक्षणीय जो पुत्र, भक्त, शरणागत, इ० त्याचें अभिमान घरून ममतेनें बरं करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वदणें, ठाऊक असताही बोलून अशाबुद्धीनें

हृदयान् देवलेखे स्थापराधपरदुर्गुणादिकादीने
मंत्रप्रयोगादि झाल्यामुळे परबश होऊन अपा-
प बोळ लागणे; २. कोणकगोट सर्वांस समजावी
त्यष्टन मभादिकान मोठ्याने बोलणे; ३. यं-
सामान्य बोलणे या अर्थी प्र०

वंदणें, नमस्काराभि संबद्ध करणे; २. तीर्थ, धूलि,
इ० कांते भक्तिपूर्वक मस्तकी धारण करणे.

वंदना, स्त्री० जनवानी.

वंदन, न० सं० वंदण्याचा जो व्यापार ते.

वंदन, न० सं० सुखरूप जो शरीरावयव नें याचे
स० चंद्रवदन, पद्मवदन, म्लानवदन, इ०.

वंदनीय, ३ लि० सं० वंदायास योग्य जो तो.

वंदल, स्त्री० वेणें, जाणें, इ० व्यापारामुळे कोणकाम
मनुष्य, पशु, इ० संबंधी लागतो जो उपद्रवती;
२, पु० को० पाण्याचे देलकाव्यामुळे समुद्रती-
री जे कांही उंचवट, खळ्या, उडनान तो.

वंदान्य, ३ लि० सं० उदार.

वद्य, पु० सं० माससंबंधी जो कृष्णपक्ष तो; २, ३ लि०
तत्संबंधी जो तिथि या मन्वेकी; ३. वद्यअष्ट-
मी, वद्यएकादशी, इ०.

वद्य, ३ लि० सं० वंदायास योग्य जी मातापित-
रें, देव, गो, ब्राह्मण, इ० तो.

वद्यपक्ष, पु० कृष्णपक्ष.

वध, पु० सं० कोणकानें कोणकाम जिवें मार-
ण्याचा जो व्यापार तो; जीववध, गोवध, ब्र-
ह्मवध इ० सं०.

वधणें, कोणकानें वधानें अभिसंबद्ध करणे.

वधू, स्त्री० सं० स्त्री परंतु विवाह योग्य झाल्या
पासून

पासून भोटहोई तो पर्यंतच लोक व्यवहार आ-
दळतो.

वधूपक्ष, पु० लग्नामध्ये नवरी कडील जो पक्ष तो.

वधूपक्षीय, ३ लि० वधूपक्षांतले जे वन्हाडी ते.

वधूवरें, न० विवाह समारंभ जांचा चालला आहे
ती वधू आणि तोवर अशी उभयतां मिळून
जी ती.

वधूवस्त्र, न० लग्नलागत्ये समर्थी वधूसजें कांही
रंगविशिष्ट वस्त्र ने सर्वांत असतात ते.

वंध्य, ३ लि० सं० फळे यावयाचे योग्यनेचा जातीत
ला असून जास फल येत नाही असा जो वृक्ष
लतादि तो; २, ला० निष्फल जो प्रयत्नादि तो.

वंध्य, ३ लि० सं० वधाई जो तो.

वंध्या, ३ लि० सं० जीस अपत्य होत नाही अशी
जी स्त्री ती.

वंध्यामैथुन, न० सं० ला० निष्फल कांही एक व्या-
पार त्यास अ०.

वन, न० सं० अरण्य; साधारणही एक जातीचे
वृक्ष समुदायास अथवा वनचर, वनवास इ० सं०
जाणावे.

वनगाय, स्त्री० एक आरंभक गो जाति आहे.

वनचर, ३ लि० सं० जांची उत्पत्ति, स्थिति, लय,
हे अरण्यांतच प्रा० होतात असं जें मिंडव्या-
घादि प्राणी ते प्र०.

वनचराई, स्त्री० गुरें, इ० कांस रानांत चाग्ल्या
मुळे तत्संबंधी जें सर्की रांत द्रव्य घायला प-
डतें ती.

वनभोजन, न० सं० कार्तिकादि किती एक मा-
सांचे

मांचेठार्था उद्यानं, अरण्यं, अशाखली जाऊन जो
भाजनसमारंभ करितान ते.

वनमक्षिका, स्त्री० सं० मक्षिकांत एक जाति आहे.
वनमाळा, स्त्री० सं० इंग्रगचे कंठांनील पुष्पं, तुळ-
सी इ० कांची जी आषाढ लंबिनी माळा नी.

वनवास, पु० सं० अरण्यवास, ०, ला० प्रवासदि सं-
बंधाने भोगावास प्राप्त होतें जें काही दुःख तो;
कोणकानं कोणकाम वनवास आणणें. त्या-
स अनिश्चित दुःख देऊन आना हें सर्वसादून
वनवासास जावें असें वाटावसाजोगे अवस्थ-
तें युक्त करणें.

वनसं, न० स्त्री० नणंदस त्याचा प्र० अनेक व०

वनस्पति, स्त्री० सं० औषधोपयोगी जालता वृक्ष
इत्या प्रत्येकीं.

वनिता, स्त्री० सं० स्त्री.

वन्य, ३ लि० सं० वनाचेठार्था उत्पन्न होऊन वृद्धि
पावतो तो.

वन्दि, पु० सं० अग्नि.

वपणें, दे० आषणें.

वपन, न० सं० वस्त्रा इ० कानें टाकी करण्याचा जो
व्यापार तें.

वपा, स्त्री० सं० काळजांत केळीचे कोवळ्या पाना-
सारिखा जो पापदग निघत असतो ती.

वपु, पु० सं० देह.

वैषण, न० दे० औषण.

वैवळणें, दे० औषळणें.

वैवी, स्त्री० औवी.

वमण, न० दे० औषण.

वमणें, पं० आकणें.

वमन, न० सं० वाति.

वय, न० उत्पन्न झालेल्या प्राण्यांचे उत्पत्तीपासून
बान्य नारुण्यादि अवस्थाभेदकरीत अनिक्रां-
त होत चाललेल्या जो काल तें. कि० तःकून त्या-
चे अंगी असले जी अवस्थांत; वयांत येणें स-
नारुण्याचे भगंत येणें, ०, स्त्री० को० कुपण.

वयरण, स्त्री० न० वरण.

वयग, पु० औषग.

वयवाटा, पु० कुपण इ० रूप जो वृद्धादिकांचे भोंव-
ना आवार इ० तो.

वयस्क, ३ लि० विवक्षिता पक्षां वयानें जो प्रोद.
कि० वृद्ध तो.

वयस्कर, ३ लि० बान्यदशा अनिकमून तरुण
दशापत्त जो झाला तो.

वयानीन, ३ लि० यानाग.

वयाळा, पु० रा० जळान रादणारी अर्जा निर्विष
एक सर्प जाति आहे.

वयाळें, न० रा० वयाळा.

वयोवृद्ध, ३ लि० वयानें जो वृद्ध तो.

वर, पु० अलौकिक सामर्थ्ये विशिष्ट जे कृषि, साधु,
इ० कार्यां तो कोणावर प्रसन्न होऊन तुला अमुक
फल प्राप्त होईल इ० रूप अवश्य फलदायक शु-
भफलाविषयी त्यास देतान जें वचन तो, ०, न-
वरा, ३, ३ लि० श्रेष्ठ; मनुष्यांन श्रेष्ठ तो मनुष्य-
वर, देववर, इ० समास, २, अ० आधेयत्वे करून
विवक्षित जो पदार्थ व्यवहारादि कोणक अर्थ त्या-
स खालून आश्रय देणारे अशा प्रकारे विवक्षि-

न जें अधिकरण तन्निष्ठ त्या अधिकरणतेचें वाचक हें अव्यय; उ० माडीवर बसला आहे; मजवर टया करा; आजचें काम उद्यांवर गेलें; मीं याकसबावर पोटा भरतो; ५, कोणेक पदार्थापासून ख म-ध्याकडील जो प्रदेश त्याचा राशी; उ० देहाच्या वर मंडपी बांधावी; ६, जिकडून पाणलोट नि-स्र प्रदेशाकडे जातो त्या प्रदेशांत अतएव कोक-णांत पूर्वेकडील देशां वर अणनात आणि देशांत पश्चिमेकडे वर अणनात; ७, अनुक्रमानें स्थि-त जीं स्थानें त्यांत जिकडें श्रेष्ठत्वाचें शिष्टय असतें निकडील प्रदेशां; उ० वर राजा बसला खालीं प्रधा-न त्याचे खालीं वरकड सारे वसले; सर्व सुभेदारोवर सरसुभेदार, त्रपूत अधिकारी असतो; मीच काहीं घरचा धनी नाहीं मजवर वडील आहेत; ८, विवक्षित, स्त्रंग्या, कि० प्रमाण त्याहून पली-कडे; उ० दे अंबे शंभरांवर असतील; इतकें काम आटपायास घटकेवर वेळ लागेल; ९, कोणेक अर्थानें लक्ष्य विषयलेक रून धरून, चालणें, बोलणें, निशाण धरणें, इ० कांचे वि०; उ० बाघावर एकटा कसा चालला आहे तो प-हा; याच विषयावर चार घटिका बोलत होना-
वरई, स्त्री० एक नृण धान्य आहे, जास कोकणांत वरी त्य०; २, पु० होनांत एक जाति आहे.
वरकट, वरकड, ३ लि० विवक्षिताहून इतर
वरकमी, ३ लि० अंतःकरणपूर्वक नद्वे असें जें भाषणादि, व जाचा आंत प्रवेश नाहीं असा जो रोग, कि० तन्नामक औषध, अथवा बुद्धि इ० व जास मुळचा झरा नाहीं असें जें जल,

एतत्प्रकारक जे जे पदार्थ त्यांचें तत्त्वनिपादिता-र्थ बोधकत्वे करून विशेषण होतें; उ० याचें असलें वरकमी बोलणें तुम्ही जमेस धरून काहो; वरकमी औषधानें कोठे आंतला रोग मरत अ-सतो.

वरखडणें, वरखाडणें, दे० ओरखाडणें.

वरखडा, वरखाडा, पु० दे० ओरखाडा.

वरंगल, वरंगळ, पु० भातांत एक जाति आहे.

वरघडी, स्त्री० वस्त्राची घडी करत्ये समशी दर्जा-

नी चांगला अंश थावा एतदर्थ असळसा वा-रीक विणून केला असतो जो तंदेक देशांनी.

वरघोडा, पु० वरान इ० अंगत्वे अनेक घोडी, गाड्या,

इ० समारंभपूर्वक मिरवत जी नवरानवरीची स्वारी निघत्ये ती.

वरचूट, ३ लि० कोणेकापेक्षा गुणादिकानें श्रेष्ठता

वरचा, ३ लि० वर एतत् अव्यय वाच्य जें अधिक-रण तेथील जो तो.

वरचावर, अ० हातचंहातीं; २, वारंवार.

वरचील, ३ लि० वरकड.

वरचेवर, अ० वरचावर.

वरंट, पु० रा० वरवंट.

वरंटु, स्त्री० गवनाचा जो भारा ती.

वरड, स्त्री० दे० ओरड.

वरडणें, दे० ओरडणें.

वरडा, पु० दे० ओरडा.

वरंडी, स्त्री० दे० वरवंडी.

वरडोळ्या, ३ लि० संप्रदायिक नेत्रांपेक्षा जांचे नेत्र गोलक फार वरते असतात, कि० जांची

दृष्टिवर असत्ये त्यास निंदेनें त्य०

वरदाण, स्त्री० दे० कोणेक पदार्थ संबंधी जो दुर्ग-
धि ती

वरण, न० तूर, मृग, इ० कांची डाळ, कि० सगळाले-
थ मृग, उडीद, इ० शिजवून भात, भाकर, यां-
ज बराबर खावयाकरिता जो पदार्थ करितान
ते; २, वधूनें वरास, आणि वरानें वधूस वरण्या-
चा जो व्यापार ते; ३, अनुष्ठानादि विषयीं क-
विजादिकांस वरण्याचा व्यापार ते

वरणा, पु० को० पावटा स्मणून जें धान्य तो; २,
कचित् कडवा स्मणून पावटा त्यास त्य०

वरणी, स्त्री० रा० वधूवस्त्र; २, आराध्यदेवताइ०
प्रीत्यर्थ कोणेकानें ब्राह्मणद्वारा मास, पक्ष, इ० का-
ल नियमानें वरचेवर ब्राह्मण पालटीन अस्मा-
वे अज्ञा प्रकारें चालविलें असतें जें अनुष्ठा-
न ती

वरणें, स्वकीय अनुष्ठानादि विषयीं तुम्हीं
अनुष्ठान करावें असें सांगून तद्विषयीं को-
णेक ब्राह्मणानें अधिकृत करणें; २, कन्या
आणिवर या परस्परान्तीं हा माझापनि,
आणि ही माझी भांर्या असें निश्चित कर-
णें

वरनवळा, पु० वर्नाळा

वरता, अ० वर या अर्थी

वरती, वरती, अ० वरता

वरद, ३ लि० कोणेकास वरदेण्यास अभिसु-
ख झाला तो

वरदळ, न० रा० घरावर कषलें, कि० तृणइ० चा-
लाया

लाया करितां वांसे पांजरण इ० पसरून जी रच-
ना केली असतीनें; २, स्त्री० वदळ; ३, वंजन
वरदक्षिणा, स्त्री० कन्यादान सांगता सिध्यर्थ व-
रास जी दक्षिणा देतात ती; २, ला० कोणेक प-
दार्थ खोरी इ० कानें गेला असतां तत्प्राप्त्यर्थ करा-
वा लागतो जो स्वर्थ तो तो पदार्थ न मिळान्यामु-
ळें विफल झाला असतां त्यास त्य०

वरदहस्त, पु० वर देण्या विषयीं व्यापृत जो ईश्व-
रादिकांचा हस्त तो

वरदान, न० वर शब्द प्रथमार्थ विषयक जें दान
ते

वरदावरदी, स्त्री० वरावर्दीया अर्थी

वरदी, ३ लि० ईश्वरादिकां पासून जोस वर प्राप्त
झाला आहे असा जो पुरुष, कुल, इ० तो

वरदूध, न० बालकोस मातृसन्न्यातिरिक्त जें गो
माहिष्यादिकांचें दूध घालित असतात ते

वरधणी, पु० रा० कांहीं पदार्थ शिजन लाविला अ-
सतां जें वर झांकण पात्र ठेवितात तो

वरनिश्चय, पु० कोणेक वधूविषयीं वरत्वे करून जो
कोणेकाचा निश्चय करितात तो

वरपणें, दे० ओरपणें

वरपक्ष, पु० लयामध्यें नवव्याकडील जो पक्ष तो

वरपक्षीय, ३ लि० वरपक्षाकडील जे वहाडी ते प्र०

वरपिका, ३ लि० वृक्षादिकां वरच पिकला जो फळा-
दि पदार्थ तो; उ० वरपिका फणस असला तर

मळा दे कोनपिकानको

वरपीक, ३ लि० वरपिका

वरप्रस्थान, न० स्व गृहांतून, कि० जानवसे घ-
रांतून

वरधी, ३ लिं० द्वितीयाथार्थक जो वरध तत्संबंधानें सं-
वद्ध जो लवंग, एलदोडा, इ० पदार्थ तो.

वर्ग, पु० मनुष्यादि पदार्थांवा जो समुदाय तो ;
२, अकार, ककार, चकार, इ० कांचे पांच पांच
अक्षरांचें जे आठ समुदाय ते प्र०; ३, गुण्यां-
क आणि गुणकांक एकच कल्पून गुणलं असतां
जी अंकसंगव्या हांचे तो; ४, किती एक यंत्रां-
नील जी लहान लहान प्रकरणें त्या प्रत्येकास
स०; ३० अमरकोशाचे पहिल्या कांडाचे दा-
हावर्ग आहेत; ५, ब्राह्मण शूद्रादि जा जाति
किं० कुलें तीं प्र०; ३० तुळी कोणवर्ग हो आ-
त्मी सोनार, तुळी हो कोणवर्ग आत्मी फ-
डके.

वर्गणी, स्त्री० समुदायावर समुदितलें करून
प्राप्त झालें जें देणें, घेणें, इ० कांहीं त्यांची अशां-
तर व्यक्तीवर बसवितान जी वांटणी ती.

वर्गन, स्त्री० वर्गणी.

वर्गित, ३ लिं० सं० जात्या वर्ग केल्या असा जो
अंकराशि तो.

वर्चस, न० वर्चस्व.

वर्चस्व, न० सं० विद्यादिगुणेंकरून किं० कां-
हीं एक अधिका रादि परतें करून कोणाए-
काकडे जें महत्त्व असतें तें.

वर्चस्वी, ३ लिं० वर्चस्व आहे जा मध्यें असा जो
तो.

वर्चील, ३ लिं० वरकड.

वर्ज, ३ लिं० जा प्रकरणा मध्यें जो घेऊन घे,
त्यणून सांगिलें तो त्यांत, किं० संकेतानें

कांहीं

कांहीं एक विवक्षिता बाहेर टाकिल्या ना.
वर्जणें, कोणक पदार्थ वर्ज होई असा करणें.
वर्जदिवस, पु० प्रयाणादि प्रसंगीं घानवारा-
स कोणी त्य०.

वर्जन, न० सं० वर्जण्यांवा जो व्यापार तें.

वर्जवार, पु० वर्जदिवस.

वर्जित, ३ लिं० सं० वर्जलेला जो तो.

वर्ज्य, ३ लिं० सं० वर्जा यास योग्य जो पदार्थ तो.

वर्ण, पु० सं० ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शूद्र, त्या चार
जाति आणि श्वेत, पीत, नीलादि जे रंग
ते व अकारादिक जीं अक्षरें तीं प्रद्वेकीं; २,
वर्ण त्यणून एक रोग होत असतो त्यास त्य०.

वर्णपूक, स्त्री० नावांजपूक.

वर्णणें, कोणकांचे गुणादिकांचें कथन करणें.

वर्णन, न० सं० वर्णण्यांवा जो व्यापार तें; २, कोणे-
काची जी स्तुति तें.

वर्णना, स्त्री० वर्णन.

वर्णनाय, ३ लिं० जाचे गुणादिकांचें वर्णन कग-
यास योग्य असा जो पदार्थ तो.

वर्णनूक, स्त्री० वर्णपूक.

वर्णसंकर, पु० सं० ब्राह्मण क्षत्रियादि वर्णांवा
व्यभिचारादिकानीं झाला जो संकर तो.

वर्णसट, वर्णसट, स्त्री० श्रावणमास संबंधिनी
जी शुक्रपक्षांची षष्ठी ती.

वर्णी, पु० सं० ब्रह्मचारी.

वर्णोच्चार, पु० अकारादि वर्णांवा जो उच्चार
तो.

वर्तक, पु० को० ग्राम संबंधी पाटला सारखा

एक

एकवतनदार अधिकारी असतो तो.

वर्तकी, स्त्री० कों० वर्तकाचें जें कर्म, कि० अधिका-
रती.

वर्तणूक, स्त्री० वर्तण्याचा जो संप्रदाय ती.

वर्तणें, कोणेक रीति आश्रयून तदनुसार आच-
रत असणें; २, कांहींएक गोष्ट घडली जा-
णें; ३, वटवृक्षाखालीं वर्तले नें सांगेन; ३,
कोणेस्थलीं कोणे विद्यमान असणें, याचा
प्र० मा० अं०.

वर्तन, न० सं० वर्तण्याचा जो व्यापार तें.

वर्तमान, न० बानसी; २, ३ लि० कोणेक काल
देश, या अधिकरणी आह्मपणानें विशिष्ट
जो तो; ३, विद्यमान कालाचें वि०.

वर्तमानकाल, पु० प्रस्तुतकाल.

वर्तवणें, यद्दण संक्रांति इ० कांचें गणित क-
रून नें नें निश्चितकरणें.

वर्ताळा, पु० एका शिक्ष्याचें नाणें सराफ इ०
कांस देऊन दुसऱ्या शिक्ष्याचें नाणें घेऊन
त्याचा जो वरबरा येतो तो, कि० विवक्षितप्र-
माणानें धान्यादि सोजून वर जो वाढवा ये-
तो तो; २, कों० देणे, घेणें, इ० व्यवहारांत जि-
कडील निकडे दफे रफे होऊन राहतो जो
नफा तो, अथवा तोरा आळा असतां जो प-
दर भरावा लागतो तो.

वर्ति, स्त्री० सं० दीपादिसंबंधी जी वान ती.

वर्ती, ३ लि० कोणेक स्थलीं वर्ततो तो तद्दती या-
चा प्र० मा० समासी; ३, अग्रवर्ती, पुरोवर्ती,
इ०.

वर्तुल, ३ लि० सं० वाढोळा.

वर्दळ, स्त्री० वदळ प्रथमाधी; २, न० वंजन.

वर्दावट, ३ लि० देणें, घेणें, प्रमावर्ष, नफा, तो-
रा, इ० कांची वरोवरी क्रायया जागा जिनम्या
स तिनका जो पदार्थ, व्यवहार, इ० तो.

वर्दावटी, स्त्री० कोणेक पदार्थ, व्यवहार, इ० कांचा
जो वर्दावटपणा ती.

वर्धक, ३ लि० सं० कोर्दीएकाचें वर्धन करणारा जो
तो.

वर्धणें, कोणकानें वर्धन पावणें.

वर्धन, न० सं० कोणेक पदार्थादिकांचें पृर्वावस्थेप-
क्षां जें आधिक्य तें; २, ३ लि० नें आधिक्य कर-
णारा जो तो; विषवर्धन, वीर्यवधन, बलव-
र्धन, इ० समास.

वर्धमान, ३ लि० सं० वृद्धिदशापन्न जो तो.

वर्धमानपिंपळी, स्त्री० प्रथमदिवशीं एक भा-
ग, द्वितीय दिवशीं दोन भाग, अशा प्रकारें
कांहीं दिवस चढवून तशीच क्रमानें उतरून
आणावी, अशी औषधरूपानें सेवितात जी
पिंपळी ती.

वर्धापन, न० सं० वाढतीस.

वर्धावणें, कों० कांहींएक कार्यार्थ पोरें इ० कां-
स खुलविणें.

वर्धावा, पु० नवऱ्या मुलीचा भाऊ घोड्यावर
बसून समारंभ पृर्वक वरास आणाचा सा-
दीं जात असतो तो.

वर्धित, ३ लि० सं० वृद्धिविशिष्ट केल्या जो तो.

वर्बटणें, वर्बाटणें, दे० ओरबाडणें.

वर्बडा, वर्बाडा, पु० दे० ओग्बाडा.

वर्म, न० मर्म.

वर्मा, अलि० मर्मा.

वर्य, अलि० सं० श्रेत्र, परंतु द्विजवर्य, गुरुवर्य,
इ० समाप्ता म०.

वर्याळी, स्त्री० बराळी.

वर्ष, न० द्वादश मामात्मक जो काल तें; वर्षाचा
दिवस अ० प्रतिवर्षी एकेरवार येतो असा जो
गणेश चतुर्थी, नारळीपुनव, बलिप्रतिपदा, इ०
सणाचा दिवस तो.

वर्षक्रतु, पु० श्रावण आणि भाद्रपद, एतन्मास
द्वयात्मक जो काल तो, कि० कर्क आणि सिंह
या राशांचे राशी सूर्य असतो जो क्रतु तो.

वर्षघात, स्त्री० वर्षघात.

वर्षण, न० सं० वृष्टि.

वर्षणें, मघानें वृष्टि करणें; २, ला० कोणेकावर
बाण, अग्नि, इ० कांची वृष्टि करणें.

वर्षधान, स्त्री० लोकांस दृष्टानिष्ट फलदात्री व-
र्षरूप कालाची गति ती.

वर्षफल, न० वर्ष प्रतिपदेस या वर्षी असुक शु-
भाशुभ होईल असें जें जोशी फल सांगत अ-
सतो तें.

वर्षप्रतिपदा, स्त्री० चैत्र शुक्ल प्रतिपदा.

वर्षर्तु, पु० वर्षक्रतु.

वर्षल, स्त्री० रा० वतन इ० कांचे उपभोगाचे पा-
ळाचे जें वर्ष ती.

वर्षसण, पु० विवाहास वर्ष भरनें त्या दिवशीं
जांवयास भोजनास बलावून सभारभ
पूर्वक

पूर्वक सण करितान तो.

वर्षाकाल, वर्षाकाल, पु० पर्जन्यकाल.

वर्षाचा दिवस, पु० सणाचे दिवसाम प्रसंग
वशान् अ०.

वर्षादिसाचा दिवस, पु० रा० वर्षाचा दिवस.

वर्षानवर्ष, अ० प्रतिवर्षी; २, अनेक वर्षात्मक
काल तें व्यापून.

वर्षाव, पु० पर्जन्यादिकांची जी वृष्टि तो.

वर्षादान, न० सं० ब्राह्मणादिकांचे उपजीवि-
के साठीं सर्कार इ० प्रतिवर्षी जें नियमानें
धन, द्रव्य, देत असतान तें.

वर्षासन, न० वर्षादान शब्दाचा अपभ्रंश.

वर्षावर्ष, अ० वर्षानवर्ष.

वन्हा, पु० दे० गुळ्याचा रांधा निवावा अथपून ओ-
नावयाकरितां जो भूमीवर वाफा करितान तो.

वन्हाड, न० वर आणि वधू यांचें होतें जें लग्नतें;
२, ला० मुंग्या इ० कांचा क्रमानें चालत अस-
तो जो समुदाय त्यास अ०; ३ पु० एकदेश
आहे.

वन्हाडगोष्टी, स्त्री० कोणेकाचें लग्न हावे अ-
पून तद्विषयीं उपयुक्त जा नाना प्रकारचा
अधिक उण्या गोष्टी त्या.

वन्हाडघर, न० लग्नघर.

वन्हाडणें, मुलगा आणि मुलगी याउभवा-
नीं विवाह संस्कार विविष्ट होणें; २, ला०
त्या विवाह समारंभामध्यें वन्हाडी लोक
इ० कारी निमग्न होणें.

वन्हाडी, अलि० लग्नमध्ये नवरानवरी या
कडील

कडील जे सुद्धसंबंधी जन मिळतात ते प्रत्येकी;
२, वल्हाडदेग संबंधी जें कापड इ० तो, कि० लगोप-
योगी जें कापडचोपड इ० तो.

वल, न० स्त्री० दे० ओल प्रथमार्थी.

वलंडणें, दे० ओलांडणें.

वलंडा, पु० दे० ओलांडा.

वलद. सुसलमान इ० कांचें नाव लिहून संबधा-
र्थ त्याचे बापाचें नाव पुढें लिहायाचें असतां
मध्ये याचा योग होतो; उ० गुलामखान वल-
द या कुबखान; रामाजी पाटेल वलद गोमाजी
पाटेल.

वलय, न० सं० बांगडीचे आकाराचा जो कंकाणादि
पदार्थ नें.

वलवणें, दे० ओलवणें; २, वलावणें.

वलसर, ३ लि० दे० ओलसर.

वला, ३ लि० ओला.

वलाटी, स्त्री० वैलाटी.

वलांडणें, दे० ओलांडणें.

वलांडा, पु० दे० ओलांडा.

वलावणी, स्त्री० वलावण्याचा जो व्यापार ती.

वलावणें, वल्हीं हालवून गलबत चाल असें क-
रणें; २, ला० संसारादि खटले युक्ति युक्तीनें
चालविणें.

वलावा, पु० ओलावा; २, को० मनुष्य समुदाय.
कि० गलबतांचा समुदाय विवक्षित स्थलीं
सुरक्षितपणें पोहोचवा अष्टून चोरासुपद्रव
निरसनार्थ कोणेक समर्थ अधिकाऱ्यापासून
शिपाई, रामोशी, गलबत, इ० रूप पाठबळ घे-
तान

तान तो आणि तन्मिनिन त्या अधिकाऱ्यास बा-
वं लागनें जें इच्च तो; ३, वलावणी.

वलें, न० गलबत चालवायास साधनभूत एका लां-
कडाचे दांड्यास फळीचा तुकडा लावून जो प-
दार्थ करित असताना तें; ३, ला० पोहणें इ० प्रसं-
गी हस्त पाद या शरीरावयवांमदीं आगे पा-
नें अ०.

वलेना, ३ लि० दे० ओलेना.

वल्कल, न० सं० नेसायाकरितां जी वृक्षाची अंतर-
साल काढित असताना तें.

वल्हा, पु० वल्हाना परंतु प्र० अनेक वल्हांत.

वल्हाना, स्त्री० आंगीं सामर्थ्य नसतां अरें जातो का-
य समजला आहे, एकाक्षणान त्याचें मी पारि-
पत्य करीत इ० रूप जो भाषण प्रकार ती.

वल्ल, पु० सं० चाल.

वल्लद, वलद.

वल्लभ, पु० सं० भर्ता कि० न० सदृश जो परमपि-
यता.

वल्लभा, स्त्री० सं० प्रियाया अर्थी.

वल्ही, स्त्री० लता; २, ३ लि० ला० स्वच्छदानें वाग-
णारा जो मनुष्य तो.

वल्हवणें, वलावणें.

वल्हा, अ० दे० कोणेकानें कांहीं एक आरब्ध जें
कार्य नें त्याणें वरें करायें अष्टून प्रेरकत्वेक
रून या अव्ययाचा प्रयोग होतो.

वल्हांडणें, ओलांडणें.

वल्हांडा, पु० ओलांडा.

वल्हाणी, स्त्री० दे० ओलाणें; ३, वल्हावण
देवा

देवायाकरिता जीदोरी बांधित असतान ती.

बल्हावा, पु० बल्हावा.

बल्हे, न० बल्हे.

बल्हेकरी, ३ लि० बल्हे मारण्याचे कामावर ठेवि-
ला असतो जो मनुष्य तो.

ववेंणें, दे० ओवणें.

ववरा, पु० दे० ओवरा.

ववरी, स्त्री० दे० ओवरी.

ववेंळा, ३ लि० दे० ओवळा.

वैवा, पु० दे० ओवा.

ववोंडा, पु० दे० ओवडा.

ववाळणी, स्त्री० ओवाळणी.

ववाळणें, दे० ओवाळणें.

ववी, स्त्री० दे० ओवी.

वडा, ३ लि० आर्जव, सवा, द्रव्य इ० द्याग जो जाणें
अनुकूल करता तो त्यास.

वडा, पु० सं० कुल; २, पुत्र, नातु, इ० रूप जी सं-
तति तो; ३, वडू.

वडांगन, ३ लि० सं० कोणकाम वडा झाला जो
तो त्यास.

वडापात्र, न० वेळूचा पानळ बारीक कांबी करून
त्याचें विणून करितात जें परडी, रोवळी, इ० पा-
त्र नें.

वडालाचन, न० वेळूचे पोटी पिडासारिखा चांठ-
ग असा एक औषधोपयोगी पदार्थ उत्पन्न हो-
त असतो नें.

वडा, पु० दे० जर्जावाळा.

वडान्त, अ० कांहीं एकानें वडा होऊन; परंतु

देव

दैववडान्त, कालवडान्त, इ० सं० प्र०.

वंशावळ, स्त्री० बाप, आज्ञा, पणजा, निपणजा.
इ० जी वंशापरंपरा ती.

वशाळकी, वशाळगत, स्त्री० दे० ओशाळ-
गत.

वशाळणें, दे० ओशाळणें.

वशाळा, ३ लि० दे० ओशाळा.

वशिला, पु० वशीला.

वशी, ३ लि० इंद्रियें जाचे स्वाधीन आहेत तो;
जो जालावडा त्या विषयी तो.

वशीकरण, न० कोणी आपल्यास वडा द्यावा
स्यष्टून जें मंत्रादि साधन करित असतान
तें.

वशीला, पु० वग, २, दे० जाची वग जाला अस-
त्ये तो त्याचा

वशेट, ३ लि० न० ओशेट

वशेली, स्त्री० कां० मंगलागोरी इ० व्रताचा व-
सा जीस असतो ती स्त्री.

वश्य, ३ लि० वडा; २, न० वधुवरें इ० कांचे गडी
चें जें आनुकूल्य नें

वशवी, स्त्री० कां० वसवी या अर्थी

वस, ३ लि० दे० ओस.

वस, - कन, - कर, - दिशी, वसशब्द हाई अ-
सं आरहुन् आगावर यण्याचें वि०.

वसणें, कोणकस्थली कोणकानें राहणें; प्र०
मनी वसने स्वप्नी दिसे; २, ग्रामदेश इ० क-
नी वसतीने युक्त होणें; ३, स्त्रियांनी मंगला
गोरी इ० व्रतें आचरणें.

वसंत

वसंत, पु० सं० चैत्र आणि वैशाख हे दोन मासमि-
ळून, किं० मीन मेष, द्या दोन संक्रांति मिळून जो
हिमासात्मक काल तो ; २, मालिनी वसंतास-
ही कोणी त्म० ; ३, गानोपयोगी एक राग आ-
हे.

वसंतऋतु, पु० सं० वसंत संज्ञक जो ऋतु तो.
वसंतपंचमी, स्त्री० सं० माघमासातील शुक्ल-
पक्षांची जी पंचमी ती.

वसंतपूजा, स्त्री० सं० वसंत ऋतून वसंत माघ-
व प्रीत्यर्थ सभारंभपूर्वक जी ब्राह्मणांची पू-
जा करितान ती

वसंतमाधव, पु० सं० वसंतऋतु संबंधिनी जी
देवता ती.

वसति, स्त्री० सं० ग्राम, देश, इ० काही एक स्थ-
ळी जी मनुष्यादिविशिष्ट गृहादिकांची जी
स्थिति ती ; २, काही एक स्थळी एक रात्रादिका-
ळ जी स्थिति ती.

वसन, न० सं० चिरगृह.

वसनपुजा, स्त्री० वसंतपूजाशब्दाचा अपभ्रं-
श.

वसरणें, दे० ओसरणें.

वसरी, स्त्री० दे० ओसरी.

वसला, पु० को० फाडून घे अशी जा वस्त्राविष-
यी विवक्षा आहे, त्याचा जो कोणकांनं फाडून
कला नुकडा तो, परंतु उड, कर, इ० किती एक
धातूंचे योगीं अनेक वचनांत संकुचित प्र०
होतो.

वसलान, वसलाद, स्त्री० रा० जा मृळपुरुषा-
पासून

पासून उत्पन्न झालेला जो वंश विस्तार ती त्याची
त्या वंशामध्ये सर्वांनीं चांगलेच असावे, किं० वा-
ईट असावे असें सर्व व्यक्तींवर एक गुण अस-
ण्याविषयीं नियामक जो त्या वंशाचा सामा-
न्य स्वभाव असतो ती.

वसली, पु० वसूल कराया करिनां ठेवितान जो
शिपाई तो.

वसल्या, पु० को० वसली.

वसवस, अ० वसकन.

वसवसणें, क्रीडादिकारणांनं कोणकांनं वस-
वसशब्द पुरःसर कोणत्या आंगापर ओरड-
णें

वसवसा, पु० प्रा० दरदरा दिती चार्थी.

वसवसा, अ० वसकन.

वसवा, पु० दे० साचट.

वसवी, स्त्री० को० कायना, मुसळ, इ० कांस जी
मांडळ बसवीत असतान ती.

वसवे, न० रा० मुसळ इ० कांस जें शिखांदांचे व-
लय घालितान तें.

वसदान, स्त्री० वसादन.

वसा, पु० संगलागोरी इ० किती एक व्रतांचा को-
णी धरितान जो नियम तो ; २, स्त्री० शरीर्गती-
ळ एक धातु आहे.

वसा, पु० वसा प्रथमार्थी.

वसाड, अलि० दे० ओसाड.

वसाडी, स्त्री० दे० ओसाडी.

वसान, स्त्री० वसति प्रथमार्थी ; २, ओसपडले-
ला जो गांव इ० तो पुनः वसविण्याचा जो व्या-

पारती.

वसाहत, स्त्री० वसात.

वसाळी, स्त्री० वसाळी.

वसु, पु० कुला इ० कांवर डाग देऊन सोडित अस-
ताना जो गोहरा नो; २, स्वर्गी एक देवतागण आ-
हे, त्यांना लजा आठ देवता त्या प्र०; ३, न० द्रव्य,

वसुंधरा, स्त्री० सं० पृथ्वी.

वसुधा, स्त्री० वसुंधरा.

वसुवारस, स्त्री० गोवसहादशी.

वसुमती, स्त्री० पृथ्वी.

वसुसर्ग, पु० वृषोत्सर्ग शब्दाचा अपभ्रंश.

वसुं, न० गाड्याचे चाक, नांगराचा फाळ, सुसळ,
इ० कांचा नोटाकडल्या प्रदेर्ती सोठ्या मांडळीचे
आकाराचा जो पदार्थ संयुक्त करितात ते.

वसूल, पु० सकार, किं० सावकार लोक इ० कांसकु-
ळानीं क्षेत्रक्रणादि संबंधी देय जें द्रव्य तो किं०
त्यां पासून आले जें द्रव्य तो; २, कृळ इ० कांक-
डीळ द्रव्याचा जो उगावा नो.

वसूलदार, पु० वसूल्या.

वसूलघाटी, स्त्री० वसूल घेणे, घालणे, बाकी का-
ढणे, इ० जो व्यापार तो.

वसूलवासूल, पु० वसूल इ० करण्याचा जो व्यापा-
र आणि त्याणें लब्ध जें द्रव्य तो.

वसुळी, ३ लिं० लागवड चांगली असल्यामुळे व-
सुळ यावया जागा जो गांव, शेत, इ० नो; २, पु०
वसळी.

वसुळ्या, पु० वसुळ्या.

वसुं, स्त्री० सुवर्णादिकांचा जो अलंकार ती; २,

जिन्नस

जिन्नस अशा रूपानें विवक्षित जो पदार्थ ती.

वस्तभाव, स्त्री० अलंकारादि पदार्थ समुदाय ती.

वस्तारा, पु० वस्त्या.

वस्तवानी, स्त्री० वस्तभाव.

वस्ता, ३ लिं० ओसाड नव्हे असा जो यामादि नो.

वस्ताद, ३ लिं० जा विद्याकलादि गुणामध्ये जो
पुरा तो त्या मध्ये; २, तें विद्यादि शिक्षविषय
जो तो, परंतु गान, नृत्य, तालीम, कुस्ती, अ-
शाकलांचा जो शिक्षक त्या विषयांचे प्र०; ३,
ला० जो जाचा दमन कर्तो तो त्याचा.

वस्तादगिरी, स्त्री० वस्तादाचे जें कर्म ती.

वस्तादी, ३ लिं० वस्तादापासून प्राप्त झाली अ-
शी गानादि विद्या तो.

वस्ति, स्त्री० नाभीचे रवालचा आणि उपस्थाचे
वरचा जो भाग ती.

वस्ती, स्त्री० वसतीचा अपभ्रंश.

वस्तु, न० स्त्री० यच्चयावत् जे पदार्थ ते प्र०.

वस्तुकथन, न० कांहीं एक अर्थाचे वास्तविक
रूपानें जें कथन ते.

वस्तुगत्या, अ० परमार्थनः किं० विचारानें पा-
हतां.

वस्तुतः, अ० वस्तुगत्या.

वस्तुशक्ति, स्त्री० पदार्थ मात्राचा शची कांहीं
असाधारण शक्ति जो ईश्वरें निर्मिती अ-
सत्ये ती.

वस्तुस्थितिकथन, न० सं० कोणेक वस्तुचें स्तु-
त्यर्थ, किं० निंदार्थ जें अर्थवादादि त्यातें नभा-
श्रयितां केवळ वास्तविक रूपानें जसें आदि-
तसें

तसे जें कथन तें.

वस्तुस्वभाव, पु० वस्तुशक्ति.

वस्तुक, स्त्री० रा० लहान सुलांस प्रलोभनार्थ देना-
त जें खाऊ इ० पदार्थ ती.

वस्त्र, न० कापूस, रेचीम, लोहकर, इ० कांचे तंतू
विणून नेसणें, पांघरणें, इ० उपयोगी करितात
जो रचना विशेष तें; कोणकास वस्त्रे होणें, त्य०
दियाणगिरी इ० अधिकार प्राप्त होणें; अधिका-
गवरून दूर होणें, यार्थी विपरीत लक्षणें तें प्र० क-
रितात; वस्त्रांतर होणें त्य० पहिलें नेसलेलें वस्त्र
सादून दुसरें वस्त्र नेसणें, त्य० वस्त्रा आड जग ना-
गवें.

वस्त्रपात्र, न० वस्त्र, भाडें कुडें, इ० तें.

वस्त्रप्रावरण, न० वस्त्र, उपवस्त्र, इ० तें.

वस्त्रा, पु० मसकादिकांवरचे कंस काढायाचे उपयो-
गी एक लोहाचें ताम्र आहे तो; २, ला० कडकडीत
जो विद्वान् व्यास, कि० निस्पृहपणें बोलणारा जो
मनुष्य, कि० तत्संबंधी भाषण, जिद्दा, इ० व्यांस
आरोपानें त्य०.

वहट, पु० दे० ओहोट.

वहटी, स्त्री० दे० ओहोटी.

वहटणें, दे० ओहोटणें.

वहडणें, दे० ओवणें.

वहन, न० वाहन प्रथमार्थी.

वहमा, पु० प्रत्यक्ष अनुभव नसतां केवळ हेतु दर्श-
नावरून याणें असुक कर्मकेलें असेल, यापा-
शी असुक द्रव्य असेल, इ० रूप कोणकाविपर्यां
कोणकाचे मनांत झाला असतो जो निश्चय तो.

वहळ, पु० दे० ओहोळ.

वहाटूळ, स्त्री० वावटळ.

वहाडणें, वाटणें.

वहाण, स्त्री० नद्यादिकांच्या वेगविशिष्ट जो प्रवाह
ती; २, चालतांना पायांस कंठ काढिनळागावें
त्पणून जी चर्माची पादुका केली असत्ये जित्या
बाटें अडकवायाम व टांचेस बांधावयास इ० अ-
नेक चर्माचे बंद संबद्ध केले असतात ती.

वहाणी, स्त्री० वहाण प्रथमार्थी.

वहावट, ३ लि० न० रा० आंतील मृत्निकांश नद्या-
दिकांच्या जलप्रवाहानें धुष्टून गेलेला आंद्जी-
चा अर्शा जी शेनजमीन तो.

वहावटळ, स्त्री० वहाण प्रथमार्थी.

वहावण, स्त्री० वहाण प्रथमार्थी.

वहावणें, जलादि प्रवाहांत पडलेल्या पदार्थांनं
त्या प्रवाहा बरोबर जाणें; २, पात्राद्याधार स्थित
जो घृतादि पातळ पदार्थ त्याणें प्रवाहरूपें करून
त्या पात्राद्याधारपासून निघून जाणें, पक्षां त्या
पात्रादिकांसही कर्तृता; ३, ला० भाषणादि व्यव-
हारी कोणकाचें घसरणें; केलेली समलन, इ० व-
हावणें, इ० स्थलीं फसणें.

वहावरा, ३ लि० रा० वानविकृतीनं सुदून फार शि-
थिल झालेले जें मनुष्यादिकांचें शरीर, कि० पि-
डीभाव नपावावया जोगा अधिक पातळ झाले-
ला जो गृळ, चिखल, पीट, इ० पदार्थ तो; २, ला०
भाषणादि व्यवहारी वहावण्याचा स्वभाव जा-
चा असा जो मनुष्य, कि० व्याचें तें भाषणा-
दि तो; ३० तो केवळ वहावरा आहे. व्यास दर्वा-

रांन पाठऊं नका.

बहाळ, पु० रा० पाणी बहायाचा जो ओठा तो.

बहाळी, स्त्री० रा० लहान जो बहाळ ती; २, नेरड्यांत एक जाति आहे.

बहिनी, स्त्री० बडील भावाचे बायकांस धाकटे भाऊ सन्मानार्थ या नामाने व्यवहार करिताना.

बहिवट, स्त्री० बहिवट.

बहिवटणें, बहिवटणें.

बहिवट, स्त्री० संसार, जकान, दिवाणगिरी, राज्य, इ० जीं स्वतःलां तीं लेखन, कृषिकर्म, इ० तत्साधनीभूत व्यापारगीं चालविण्याचा जो व्यापारगी; उ० दिवाणगिरीची बहिवट आत्मी करू, आणि जकातीची बहिवट ते करिताल; २, शेत, वाडी, वनन, वृत्ति, वस्त्रालंकार, इ० जें उपभोग्यवस्तु त्यांत आपल्या भोग्य कोटींत वर्तविण्याचा व्यापारगी; उ० शंभर वर्षे या वृत्तीची बहिवट मीं करित आलों; ३, देणें, पेंणें, बोलणें, चालणें, इ० जा यथायोग्य क्रियानद्वारा त्या त्या अर्थींचा संबंध घडे असें जें त्या अर्थींजीं वर्तन ती; उ० निकडेस आसची जाण्या येण्याची बहिवट नाही मग ते कोठून आढळतील.

बहिवटणें, कोणक अर्थींते बहिवटगीं विविष्ट करणें; २, निभावणें.

बही, स्त्री० बहुत्यांचे भोंवतीं उतरंडी रचाया करितां आणिताना जो मडक्यांचा समुदाय ती; २, चोपडी, ३, कुपण.

बहीत, ३ लिं० दे० लागवड जी जमीन, शेत, इ० तो.

बहीवाडा

बहीवाडा, पु० बयवाडा.

बहू, स्त्री० सुनेस त्म०; त्म० बहू नाडली आणि वाफा शिंपला.

बहूमाय, स्त्री० दे० बधूची जी आई तीस विवाहसमारंभामध्ये त्म०.

बळ, पु० मांडया, कांगवा, कान, यांचे संधि मदेगीं जो बळ असें एक उदाणूं होत असतें तो; २, सूत्र, दोरी, इ० कांस जो पीळ असतो तो; ३, पु० स्त्री० यष्ट्यादिकून प्रहागनें तदाकार जें शरीरादिकांवर चिन्ह उठतें तो ती; ४, हस्त पादाद्यवयवांस वायूचे उपद्रवानें एक विलक्षण व्यथा विशेष उत्पन्न होत असतो तो ती; ५, स्त्री० ओळ.

बळई, स्त्री० दे० भूंम, गुळी, इ० पदार्थ देवाया करितां जें आवृत्त स्थळ करित असताना ती.

बळकटी, स्त्री० बिछाना, तट्या, आथरी, पर्ण, इ० कांची करिताना जी गुंडळी ती.

बळकंबणें, दे० ओळकंबणें.

बळकंबा, पु० दे० ओळकंबा.

बळरव, स्त्री० ओळरव

बळरवण, स्त्री० दे० रुपया इ० कांवर रवुणें करितां जें चिन्ह करित असताना ती.

बळरवणें, ओळरवणें.

बळरवदेख, स्त्री० ओळरवदेख.

बळरवपाळरव, स्त्री० ओळरवपाळरव.

बळरवर, ३ लिं० पीळदार जो सूत्र, दोरी, इ० पदार्थ तो.

बळरवी, ३ लिं० ओळरवी.

बळरवीदेरवी, ३ लिं० ओळरवीदेरवी.

बळरवीपाळरवी, ३ लिं० ओळरवीपाळरवी.

बळघणें

वळघणें, रा० उच्चस्थत्वादि कारणासुळें कष्टसाध्य जो कोणेक अर्थ त्याचे लाभा विषयी अनिष्टाचि न प्रयत्नानें त्याजवर झडून पडणें.

वळचण, स्त्री० गृहादिकांचे मूळपायाचे बाहेरला पागोळ्यांचे आंतील जो प्रदेश ती; २, दे० गृहादिकांचे पारव्याचा जो अग्र प्रदेश ती.

वळण, न० अक्षर, चित्र, शरीर, कि० तदवयव इ० पदार्थांचे आकारांचे भेदक जे लांबट, उभार, उंचवट, चापट, थपकट, इ० अनेक प्रकार ते प्रत्येकीं. २, संसारादि व्यवहारीं वर्तनाविषयी लागली असत्ये जी बरी वाईट शीतिनें; ३, कोणेक मनुष्यादिकांशीं, कि० कोणेक स्थलीं चालून असतो जो देणें, घेणें, जाणें, येणें, इ० व्यवहारतद्वारा त्या मनुष्यादिकांची आणि आपली असत्ये जी साहजिकपणें व्यवहार संबंधितानें; ४, मार्ग, कुपण, काठी, इ० कांचा सरळपणासुद्धून धनुष्याकार आली असत्ये जी त्यास वकता ते; ५, नद्यादिकांचें पाणी विवक्षितस्थलीं व्यावयासाठीं बांधितात जें धरण ते; ६, ला० इष्टप्राप्ति आणि अनिष्ट निरसन एत दुपयोगी दर्बीर इ० कांचे ठायीं बांधित असतात जें साधन ते. स्म० पाण्या आधीं वळण बांधावें.

वळणदार, ३ लि० चांगले आहे वळण जाचें असें जें अक्षरादि तो.

वळणशुद्ध, ३ लि० वळणदार.

वळणीस, अ० वठणीस.

वळणें, स्थितिमान्, कि० गतिमान् जो कोणेक मनुष्यादि अर्थ त्याचे स्थितीचा, कि० गतीचा कोणेक

णेक दिशेकडेस असतो जो रोक तो नदिपर दिशेकडेस होई असें त्या मनुष्यादिकांचें फिरविणें; २, कोणेक दिशेकडेस गेक धरून चालले जे मनुष्य, गुरें, इ० त्यास कोणेकानें विवक्षित इतर दिशेकडेस रोक होई असें फिरविणें; ३, गुरें, उगळ्या, इ० गुराखा इ० कानें चाराद्यास नेणें, आणणें, इ० व्यापारानें रक्षिणें; ४, अक्षर, चित्र, इ० कानें विवक्षित वळणानें विशिष्ट होणें; ५, अक्षरादिक वळणशुद्ध निघाया जाणें त्या व्यापारीं हुस्नानें घटले जाणें; ६, पात्या, सूत्र, पळवा, वृंदाचाकळ्या, इ० तत्कार्यसाधनभूत अवयवानीं यथायोग्य व्यापारंकरून तेनें झोरदार, खुब, लाडू, इ० पदार्थ सिद्ध होत असें करणें; ७, व्यवहारादिकांनीं वाचूचा उपद्रवातें बाहीणक विलक्षण व्यथा होत असत्ये नष्टि शिष्ट होणें; ८, कोणकामकोही द्रव्यादि द्यावयाचा प्रसंग असतो त्या जकडे जर कोही आपला एवज घेणें आदेश त्या एवजानें त्यास द्यावयाचा जो एवज तो घरून घेणें.

वळता, ३ लि० दे० दे० कर, यांचा योगी प्र० अर्थ कोणेकाचें द्यावयाचें जें द्रव्यादि तें परतकरणें.

वळती, स्त्री० को० स्वतंत्रपणें इतस्ततः फिरणारे जें मनुष्य, पशुवादि त्यांचें पूर्वी संभावना असतां कोणेक स्थलीं साहजिक होतें जें आगमण ती उ० दूध उघडें टाकून को मांजराची जर कोणी कडून वळती आली तर रवाऊन जाईल, इ० इ० रानांमध्ये इतस्ततः गेलेलीं जीं गुरें तीं वळून आणण्याचा जो व्यापार ती, परंतु प्रायः गुराखी पोरें

पारें खेळन असतां जाजवर डावयेतो त्याणें गुरें वळ्वावीं असा संकेत असतो प्र०;३, जुगागांत बाजूचे कि०समारचे दान धनी, कि०लग्ये यांचा फांसा पडला असतां संकेतितानीं तें द्रव्य न्यावें याचा फांसा पडला असतां त्यानीं तितकें घावें अशा संकेतें मांडितात जें द्रव्य ती .

वळंबणें, दे० ओळंबणें .

वळंबा, पु० ओळंबा .

वळंब, न०ग० अवडधोबड घडलेला असा शेताचा बांध, पाया इ०कांस लावायाचे उपयोगी जो मोठा धोंडा तें .

वळवंजी, स्त्री०रा० गोमत्पणून जो प्राणी त्यांत एक जाति आहे, जीचे अंगास चिकट मळ असतो तो भृश्यादिकांस लागला असतां रात्रो लकाकतो ती .

वळवट, न० शिवरीचे उपयोगी वळून करितान जो बाटवे, त्रावया, इ० पदार्थ तें .

वळवटा, पु० द्वितीयार्थक जें वळण तो .

वळवटी, स्त्री० वळकटी .

वळवणी, न० वळवांचें जें पाणी तें; अ० वळवणी आळें आणि तळवणी घेऊन गेलें .

वळवणें, किना, खरडा, इ० गिरवणें; २, विळवणें द्वितीयार्थी .

वळवळ, स्त्री० सर्प, काडू, इ० जें प्राणी त्यांचे अंगास मोडी पडत असें जें चलन वळन ती; २, ला० मनुष्यादिकांनी याकुशीहून त्याकुशीस वळावें त्या कुशीहून याकुशीस वळावें, लोळावें, इ०रूप जें त्यांचें चलन वळन ती; ३, कोणेक विषयींची अंतःकरणास लागले जी चटपट ती; ४, दु० मन्याचा कोणेक व्यापार पाहणें इ० कारणामुळे

अंतः

अंतःकरणाचे ठायीं तें करवें, अन्यथा चैनपडून ये असा उत्पन्न होतो जो कांहीं विकार विशेष ती; ५, वळावळ .

वळवळणें, वळवळीनें युक्त होणें; २, कोणेकांहीं एक करण्याविषयीं अत्युत्सुक होणें .

वळवा, स्त्री०का० उत्तरपर्जन्याचीं जीं पूर्वोपासून पुढलीं नक्षत्रें त्या .

वळवांचा पाऊस, पु० मेघांची गति पूर्वेकडून पश्चिमेकडेस असून जो पाऊस पडतो तो .

वळविंच, वळविंज, स्त्री० मुंगीत एक भेट आहे .

वळसा, पु० मा० वेटा या अर्थी .

वळसावणें, मडकें इ० मृत्तिकापात्र निरटवणें .

वळापिळा, पु० पिशाच संचारादि कारणांमुळे आंग वळावें पिळावें इ०रूप जो व्यापार तो .

वळावळ, स्त्री०रा० कोणेक कर्माविषयीं बरें होऊ, कि० वार्डट होऊपण कमें करून एकदां लोक रसपो असा जो कर्त्याचे अंतःकरणांत भाव उत्पन्न होत असतो ती .

वळी, स्त्री० घोडे, इ०कांचे पाठीस खोगीर इ० नळागावें त्पणून त्याचे खालीं घालावया करितां उशी मारिखे दोन अवयव एकत्र शिवून करितान जो पदार्थ विशेष ती; २, वळकटी .

वळीव, ३लि० वळून सिद्ध केला जो सूत्रादिपदार्थ तो; २, जास विशेष पीळ आहे असा जो दोर इ० पदार्थ तो; ३, आटीव घटलळें असें जें शरीर इ० तो; ४, दे० पु० वळवांचा पाऊस .

वळू, पु० घोड्या काटवाया करितां नियुक्त केला असतो जो घोडा तो .

वळें

वळें, न० बोटांत घाल्वावयाकरितां सरासरी घडून जोडव्या

चे आकाराचें सुवर्णोदिकाचें भूषण करितान तें .

वळ्या, पु० ग० शंखासारखें अस्थिरूप एक प्राण्यंग आहे

वळ्दई, स्त्री० दे० वळ्दई .

वक्ष, न० सं० वक्षस्थल .

वक्षस्थल, न० सं० उरस्थल .

वक्षोज, न० सं० स्तन .

वाँईसा, ३ लि० थोडासा .

वाँईच, ३ लि० ईषन्मात्र .

वाईट, ३ लि० विवक्षित जें गुण असावे तेजामध्यें

नाहींत आणि अविवक्षित जें गुण नसावे तेजामध्यें

आहेत, असा जो पदार्थ तो .

वाईटबरा, ३ लि० बरावाईट .

वाईटवांकडा, ३ लि० दे० वाईट इ० तो .

वाईटवाणा, वाईटवाणी, ३ लि० दे० वाईट अशा

रूपानें जाणा यद्द होतो तो .

वाईटसाईट, ३ लि० वाईट इ० तो .

वाईन, न० को० कांडावयाचें जें उरवळ तें .

वाईल, पु० न० अंबल .

वाउगा, ३ लि० य० वावगा .

वाक, स्त्री० सं० वाणी प्रथमार्थां .

वाँक, स्त्री० स्त्रियांचें वाहु भूषण आहे; ०, न० र-

हाट, गाडा, इ० कांचे वक्र जे अवयव विशेष अस-

नतान ते प्रत्येकीं; ३, पु० न० पदार्थ, भाषण, इ०

कांचे शयीं जी वक्रता असत्ये तो तें; ४, पु० को-

णकाचा कोणेकाशीं असतो जो विरुद्ध भावतो.

वाक, पु० नाग, आंबाडी, चायाळ, इ० कांचा खगादि

संबंधी कांठित असताना जो नंतु समुदाय तो .

वांकड

वाँकडकोँका, ३ लि० ग० वांकड मुसका द्वितीया र्थां .

वाँकडणें, थंडी लागल्या मुळें कांकडणें .

वाँकडमुसका, ३ लि० वांकड आहे मुसकें जाचें

असा जो पदार्थ तो; २, ला० वांकडानिकडा जो

कान्नादि पदार्थ तो .

वाँकडा, ३ लि० विशेषणार्थक जो उजू त्याचा अति-

पक्षी तो; कोणेकाचें कोणेकाशीं वांकडें पडणें ,

असणें, इ० स्थलीं त्याचा त्याचा विरुद्ध भाव पड-

णें, असणें, कि० त्या परस्यगोनीं विरोधी असणें,

कोणेकाचें वांकडें पाऊळ पडणें, य० त्याचें दानून

कदाचित परदाग गमनादि एखादें दुष्कर्म घ-

डणें .

वाँकडानिकडा, ३ लि० वांकडा इ० तो .

वाँकडीस्येस, स्त्री० संकेतानें चिंचेचा वृक्षास त्य०

वाँकण, न० मार्ग, नदी, काष्ठ, इ० पदार्थांस धनुष्याका-

र असत्ये जी वक्रता तें .

वाँकणें, वृक्ष, शरीर, इ० पदार्थांनीं वक्रता विशिष्ट हो-

णें; २, धनुष्यादिकानें ओडत्ये सोडून नस्य हाणें .

वाकनी, स्त्री० ग० पोंगडीपानर, इ० वस्त्रांची पटीकरून

न तीचें पोटीं दाणें इ० घ्यावया करितां करिताना जो

पात्ररूप अवकाश ती .

वाँकनिशी, स्त्री० वांकनिशाचें जें कर्म कि० अ-

धिकार ती .

वाँकनीस, पु० श्रीमंत लोकांचे घरीं पाकाकडस

जो मुख्य अधिकारी नियमित केल्या असतो

तो .

वाकब, ३ लि० माहित द्वितीय तृतीया र्थां .

वाकबगार, ३ लि० माहितगार .

वाकव

वाकबगारी, स्त्री० माहितगारी.
 वाकबदार, ३लि० माहितगार.
 वाकस, न० तासणी यणून जें सुतागचें आऊ-
 न तें.
 वाकसाल, स्त्री० रा० भानांत एक जाति आहे.
 वाकळ, स्त्री० गोदडी ; २, फाटके जें वस्त्र त्यास
 निदनें ये०.
 वाका, पु० मकार, पंच, इ० काम निवेदनीय जें
 स्वस्थ व्यवहार संबंधी इत्यंभूत वर्तमान तो.
 वांकाड, वांकाण, न० वांकण.
 वांकाळा, पु० को० रहादास वांकाची नष्टर, कि०
 नड आली असता नस्थानी दोरीनें जो बंध
 बाधितान तो.
 वांकी, स्त्री० दे० वाक यणून जें भूषण ती.
 वांकीयेस, स्त्री० वांकडी येस.
 वांकुडणें, वांकडणें.
 वांकुडा, ३लि० ये० वांकडा.
 वाकुडणें, ग० मनस्वीपणें नाचणें, उडणें, हेमणें.
 इ० व्यापारी वर्तणें.
 वांकुल्या, स्त्री० कोणेकानें स्वजावें यणून त्या-
 चे पुढें हान नाचविणें, कि० वडीं वांकडी तोंडें
 विश्वकरण अथवा त्याचा कांहीं वांकडें बालणें
 तोचें बालणें, इ० रूप जा रवाडी असतील त्यां-
 ची अनुकृति करणें, इ० जा चेष्टा त्या.
 वाकेनिवीस, पु० गजा कचेरीस बसल्यानंतर त्या-
 चे मुखांतून जीं वाक्यें निघतात तीं सर्व लिहून
 ठेवावीं यणून त्याविषयींचा जो अधिकारी अ-
 सतो तो.

वांकेरी, स्त्री० एक औषधी झाड आहे.
 वांकोल्या, स्त्री० वांकुल्या.
 वाक्कापत्य, न० सं० भाषणाविषयीं कोणेकाचे भा-
 णी असत्ये जी चपलता तें.
 वाक्यारुष्य, न० सं० कोणेकानें उद्देशून जें शिबी,
 गाळी, इ० रूप दुर्भाषण तें.
 वाक्य, न० सं० एका क्रियेचीं क्रियाकारक भावादि
 संबधानें अखित होणारीं जीं अनेक पदे त्यांचा
 जो त्या क्रियापदानें विशिष्ट समुदाय तें, २, धर्म-
 शास्त्रादिसंबंधी शास्त्रार्थबद्ध जो गद्यपद्यात्म-
 क पदसमुदाय तें; वाक्यपद्धति, वाक्यरचना,
 इ० सं० जाणावे.
 वाक्यार्थ, पु० वाक्यनिष्ठ पदांपासून निष्पन्न हो-
 ता जो विशिष्टवाक्याचा अर्थतो.
 वाक्यालंकार, पु० जेनें किं नाही, जें आहे ते आप-
 ला, इ० शब्दांचा अर्थ तासर्वांवाचून जो कोणेका-
 चे भाषणामध्यें केवळ वाक्य शोभाार्थ प्रयोग
 असतो तो.
 वाक्यरणि, स्त्री० सं० अस्वलितपणे खरेनें बाल-
 ला असतो जो वाणीचा प्रवाह ती.
 वाक्मिद्धि, स्त्री० सं० वाणींतून जीं अक्षरें निघता-
 त तीं स्वरीं होत असावीं एतद्विषयीं कोणेकास
 सिद्धि असत्ये ती.
 वाक्स्नंभ, पु० गहिंवर इ० कारणा मुळें भाषण व्य-
 बहारीं वाणीचा जो कुंठी भाव होतो तो.
 वारव, पु० वाक.
 वारवंडी, स्त्री० एक औषधीलता आहे, २, पाया-
 ल, अननास, यांचा जो वारव ती.

वाग्बट, स्त्री० दे० वाग्वाची जी बट ती.
 वाग्बल, स्त्री० कों० शुभा इ० कारणानें पोटास फ
 ड्ये जी खळी ती.
 वाग्बलणें, मनुष्यादिकानें वाग्वाचें युक्त होणें.
 वाग्वा, पु० मोडवण, हगवण, पोटासूळ, इ० गेगा
 नीं प्रकृतावस्था पालटून जी कांहीं विकृति हो
 व्हेता.
 वाग्वाणणी, स्त्री० नावांजणी.
 वाग्वाणणें, नावांजणें.
 वाग्वाळणें, दे० वाग्बळणें.
 वाग, स्त्री० जाणें, येणें, वसणें, उठणें, इ० व्यापार
 नीं मज्यापारपणें जें कोणकाचें कोणकस्थलीं
 वर्तन ती.
 वांग, पु० मोनें, रुपें, इ० काम मोरवून, जिंमें, इ०
 कांवा संबंध असल्यामुळें त्या जवर जो काळा
 हाग मारिता तो ; २, मनुष्यांचे मुखादि नटेगीं
 जन्मनाच असतो, कि० कालानगनें उठतो जो
 कालसर हाग तो ; ३, य० येनील वांग तर फेडनील
 पांग ; ४, धानुमय पात्रादिकांवर जें हातो ड्याचें
 गेके असनात ते प्रत्येकीं.
 वागती, स्त्री० म० म्यांन एक जानि आहे.
 वागणूक, स्त्री० वाग ; २, कोणकस्थलीं कोणे
 कानें वागवून घेतल्यामुळें जी कोणकाची नांढ
 णूक ती.
 वागणें, कोणक मनुष्यादिकानें गृहादिस्थलरूप,
 कि० राज्यकारभार इ० व्यवहाररूप जें अधिकर
 ण त्याचे दायीं निजणें, वसणें, उठणें, हिंडणें, बो
 लणें, चालणें, लिहिणें, इ० यथायोग्य स्वस्वव्या

पार करीत वर्तन असणें ; २, अंतःकरणान का
 म क्रोधादि, कि० कोणक वर्गी वाईट गोष्ट, कि०
 जनांत कोणक धर्म, कि० चाल इ० अर्थानीं तन
 दधिकरणां वर्तन असणें. हा सर्व पहिल्या लक्ष
 णाचाच प्रपंच ; ३, तुम्ही सांगितलें तें माझे म
 नांत वागतें आहे विसरलें नाहीं. आपले हात
 पाय वागताहेत नां दुसऱ्यास काम सांगून ये
 वागवारस, स्त्री० गोवत्सहाटगी.
 वागवणें, गर्भ, ओझें, इ० कांते त्यांचा भागस भाटू
 न वाहणें, भृत्य, अधमर्ण, इ० काम वागवून घे
 णें, त्म० त्यांपासून कार्यादिकांत कांहीं अंतर प
 डलें असनां त्या विषयी क्षमा करून निभावणी
 होई असें संभाळून घेणें.
 वांगी, स्त्री० एक झाड आहे.
 वांगीभान, पु० वांगी, मर्यादा, इ० इत्ये आंत घालून
 जो भान करितात तो.
 वागुच्या, स्त्री० कों० जें वस्त्र फाटूनये अशी विवक्षा
 आहे, तें फाटून त्याचा झाल्या जा विंध्या त्या ; ३
 पर्वा नुगती नवी म्हाडी घेतली तिचा दनक्यांत
 पोरनि वागुच्या करून टाकल्या.
 वांगें, न० वांगीचें जें फल तें.
 वाग्दत्त, ३ लि० वाचादत्त.
 वाग्दान, न० वाग्निश्चय.
 वाग्निश्चय, पु० मी आपली मुलगी तुमचे मु
 लास देतो आणि तुमची मुलगी आपल्या मु
 लास करतो एतन्निश्चय प्रधान एक विवाहांग
 कर्म आहे.
 वाग्वाण, पु० दुसऱ्याचे अंतःकरणाम वाणासा

रिखें भेदणारं जें वचन त्यास त्य०.

वाग्मी, ३लि० सं० भाषण व्यापार विषयी जो प-
रमपटु तो.

वाग्वल्लुरी, वाग्वल्ली, वाग्विलासिनी, स्त्री०
ग्र० सरस्वती त्यणून जी देवता तीस त्य०.

वाघ, पु० आरंण्यक एक प्रबल पशु आहे; २, ला०
शूर, विद्यादिगुणानें जो प्रखर त्यास त्य० त्या
राज्यांत वाघ आणि मेंढी एकत्र पाणी पिता-
आहेत, एथें राजाचे प्रभावानें परस्पर जें शत्रु
त्यांचानें समाप असतांही एकमेकांचें वाकडें क-
रवत नाहीं असा अर्थ.

वाघचवडा, पु० उठाणूरूप एक रोग आहे जो प्रा-
तळदानास होत असतो.

वाघट, न० ग० लहान जातीचा जो वाघ तें.

वाघंटी, स्त्री० दे० एक लता आहे.

वाघंटे, न० वाघंटीचें जें फल तें.

वाघनख, न० वाघाचें नख जें सुवर्णानें संबद्ध क-
रून मृत्तांस भूषण करीत असतात तें.

वाघवीळ, न० ग० वाघानें रहावयाचें जें पर्वतादि-
कांस बीळ असतें तें.

वाघमाया, ३लि० वाघास मारलें आहे जाणें.
असा जो त्रिपाई इ० व्यास त्य०; २, ग० दृगक,
लागरी सुपारी, इ० जें किती एक पदार्थ त्यांचे
लागरेपणाचा अनिश्चय वर्णनाचा असतां
त्यास त्य०.

वाघमेंढी, स्त्री० किती एक खड्यांस वाघ अशी
संज्ञा ठेविनात आणि किती एकांस मेंढी अ-
शी संज्ञा ठेविनात अशा संकेताचा बुदबुदांसा

रिखा

रिखा एक खेळ आहे, भा० अनेक व० प्र०.

वाघर, स्त्री० दे० आरंण्यक जें हरिणादि पशु त्यां-
स धरायाचे उपयोगी जें जाल असतें ती.

वाघरू, न० वाघास निदने त्य०.

वाघवें, न० कोणेक स्थळीं व्याघ्रकृत उपद्रवाचा जो
काहीं काल अनिश्चय होतो तें; २, ला० चोरादि
कृत उपद्रवाचें जें कोणेक स्थळीं बाहुल्य असतें
त्यासही जाणें, येणें, इ० प्रसंगीं त्य०.

वाघळ, स्त्री० दे० वाघूळ.

वाघा, पु० वा० वाघ्या.

वाघांटी, स्त्री० वाघंटी.

वाघांटे, न० वाघंटे.

वाघावें, न० वाघवें.

वाघी, स्त्री० भंडार ठेवाया करितां वाघ्ये लोक व्या-
घ्रचर्माची जी पिशाची करितात ती; २, व्याघ्र-
सुरवाचे चिन्हांने युक्त असून खरेनें चालणारी
अशी एक नौका असत्ये ती; ३, पिंबळ्यांरंगा-
चे वस्त्राची आणि वरकाळे पट्टे अशी व्याघ्रच-
र्मासारिखी जी घोड्यास भुरकी करितात ती;
४, लांकूड तासत्ये समर्ची आश्रयार्थ त्याज-
खालीं घालाया साठीं जो लांकडाचा तुकडा
घेनात त्यास त्य०.

वाघीकवडी, स्त्री० कवडींत एक भेद आहे, जीं चाव-
णें व्याघ्रचर्मा सारिखा असतो ती.

वाघीतंबारवू, स्त्री० व्याघ्रचर्मा सारिखा रंग अ-
सून जीचें पान दळदार असतें अशी एक प्रकार
ची तंबारवू आहे.

वाघूळ, न० वडवाघूळ.

वाघेंदी

वाघेंटी, स्त्री० कों वाघेंटी.

वाघेंटे, न० वाघेंटे.

वाघोबा, पु० समयविशेषी वाघ आणि वाघ्या यां-
स त्य०.

वाघ्या, पु० एक खंडोबाचा भक्त आहे जो गळ्यांत
भंडाराची वाघी घालून देवाचे नावावर भिक्षा मा-
गून असतो.

वाङ्मियम, पु० सं० कोणेक कर्मांत असुक कालपर्यंत
वाढूनये असा धरितान जो नियम तो.

वाङ्मिश्रय, पु० वाग्निश्रय.

वाचक, ३ लि० जा अर्थाने शक्तीने बोधयितो जो श-
ब्द तो त्या अर्थाचा; २, पुराणादि ग्रंथ वाचणारा
जो पुरुष तो.

वाचणी, स्त्री० पाटीवर लिहिलेली अक्षरे वाच-
ण्याचा जो व्यापार ती, सांग, शिक, इ० धा० ना० प्र०.

वाचणें, लिहिलेला ग्रंथ, अक्षरें, इ० पाहून ती त्या
प्रमाणें उच्चारणें.

वाचणें, जगणें.

वाचनिक, ३ लि० सं० आर्थिकार्थसिद्ध, ज्ञापकमि-
द्ध, असा नेंद्र साक्षान वचनानेंच प्रतिपादिन अ-
सा जो विधिनिषेध इ० रूप कोणेक अर्थ तो.

वाचस्पति, पु० सं० बृहस्पति.

वाचा, स्त्री० शक; २, रा० अवसरूणी; तुझी वाचा सा-
खरेने भरो, एथें तुझे तोंड सारखरेने भरो, असा अ-
र्थ; वाचाविटाळणें, त्य० कोणेक कार्यार्थ शब्दख-
रचणें; वाचाफोडणें, त्य० कोणेकानें उद्देशून हा
मंरळ, याचें निसंनान होऊ, इ० अभद्र शब्दोच्चा-
र करणें.

वाचादत्त, ३ लि० वाचनें कोणेकास दिन्हा जो अर्थ
- तो.

वाचाल, ३ लि० अत्रयोजकपणें मनस्वी भाषण
रण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वाचाशक्ति, स्त्री० पुस्तकादि अस्वलिनपणें त्य-
रने वाचाचें अशी जी कोणेकाचे वाणीचि शयी
शक्ति असत्य ती; २, कों वाचालपणा; ३, तुझी
अमळसे तोंड आटपून धरीत जा भारी वाचाशक्ति
क्ति करूनका.

वाचाळ, ३ लि० वाचालशब्दाचा अपभ्रंश.

वाचिक, ३ लि० सं० वाणीचि व्यापारानें घडलें जें पात-
तक पुण्यादि तो.

वाची, ३ लि० वाचक पथमार्थी परंतु ना० समासी
प्र०; ३, शुक्ल, कृष्ण, इ० शब्द कदाचिन् गुणवा-
ची होताना, कदाचिन् गुणवाची ही.

वांचून, अ० जा अर्थाचा राहित्यकरून, तथें त्या वां-
चून असा प्र०; ३, रूपये घेतल्या वांचून जाऊन-
को.

वाच्य, ३ लि० सं० जें पद उच्चारिलें असतां जा अ-
र्थाचा बोध होतो, तो अर्थ त्या पदाचा; २, न० कों
वाच्यता या अर्था.

वाच्यता, स्त्री० कांहीं एक गुण गादीची जी प्रसिद्धि
ती.

वाच्यवाचकभाव, पु० सं० वाच्य अर्थाचा आणि
णि वाचक शब्दाचा असतो जो परम्पर संबंध ना.

वांच्छा, स्त्री० सं० इच्छा.

वांच्छिणें, इच्छिणें.

वाजणें, वाद्यादिकानें शब्द युक्त होणें; २, ना० कां

दी एक गुन गोष्ट प्रसिद्धतेस येणे; ३, रा० कार्दी, वा-
मा, इ० भारपडणे, इ० कारणा मुळे केवळ हि भाग
न होता ईपन भग्न होणे; त्या जवरोचर सारादिवस
नोडवा जवांचे लागते इ० स्थली तोंडाने बहून बोला-
वत्यागते असा अर्थ; वाजते दोळाने येणे, जाणे इ०
स्थली अपगधादि निरसन करून, अथवा कोणा-
स नभिता जाणे, येणे, इ० अर्थ होतो; थंडी, दीवशा-
जणे, य० लागणे.

वाजणे गाजणे, को० पर्जन्याने विद्युत्, स्फुरण, ग-
र्जना, इ० चिन्हांने विडिष्ट होणे; २, ला० गुनगो-
ष्ट प्रसिद्ध होणे.

वाजन गाजन, अ० वाद्य, गर्जना, प्रधान समारंभा-
ने जाणे, येणे, मिरवणे, इ० कांचे वि०.

वाजेत्र, न० मंगळ कार्यादिकांचा राशी वाजवाया-
चा मुर, समई, एतत्प्रधान जो वाद्यांचा जोड त्यां-
नीळ जी वाद्य नीम०.

वाजेत्री, पु० वाजेत्र वाजवृत्त त्याजवर उपजीवि-
का करिताता.

वाजपुर्ती, वाजपूस, स्त्री० को० विचारपूस.

वाजवसिनी, स्त्री० काही एक व्यवहारपूर्वी होऊन
गेळा आणि त्याचा कागद पत्र करावाचा असतो
जासिनीचा व्यवहार झाला नी जी मांडितान
सिनी नी.

वाजवी, ३ लि० वाजवी.

वाजवी, ३ लि० वाजवी.

वाजावाजवी, ३ लि० को० वाजवी.

वाजी, पु० म० घोडा.

वाजीवसिनी, स्त्री० वाजवसिनी.

वांझ, स्त्री० बंध्या; २, पु० जाचे वियांपासून अपत्या
पत्ति होत नाही असा जो पुरुष तो; त्य० वांझेन
कान बौळ कशाळा.

वांझखडा, पु० पोरन्याचे त्याणून ओपध घेत अस-
तान त्यास त्य०.

वांझट, ३ लि० वांझा.

वांझटोळी, स्त्री० रा० वांझस निंदेने त्य०.

वांझा, ३ लि० बंध्य प्रथमार्थी; २, जा पुण्याचा फल-
रूप परिणाम होत नाही असे जे तोंडली, दाडकी,
इ० कांचे पुष्प ते; ३, आंत असा याचा जो गर, दा-
णे, कण, इ० रूप अंता नदहिन जे फल, उंग, धा-
न्य, इ० तो; ४, जा मध्ये गर, दाणे, फारच थोडे
असा जो फणस, उंग, इ० तो.

वांझा, पु० वांधा.

वांझीपुनव, वांझीपूणिमा, स्त्री० गोपीपूणिमा

वांझाटा, वांझाडा, ३ लि० बंध्यप्रथमार्थी; २, पु०
वांझ जो पुरुष तो.

वांझोटी, स्त्री० वांझ जी स्त्री नी.

वाट, स्त्री० मार्ग; रा० वाटवावरणे, त्य० जा कामाचे
उद्देशे कोठे गेला तेथून ते काम न होता दळपटा
खाणे; २, काही एक गोटीची होत्ये जी गतिनीम न
संगविशेषी त्य०; ३, या पंचादनीची काय वाट हो-
ईल नी पाहू आता; कोणक द्रव्यादि पदार्थाची वाट
लागणे, त्य० विन्हे वाट लावणे; कोणक मान झाले
ली अडचण संकट इ० कांची वाट करणे त्य० नदहि
पर्यंचे निर्वाहाचा उपाय करणे; कोणकाने कोण
काची वाट पाहणे, त्य० मार्ग प्रतीक्षा करणे; वाट
मारणे त्य० वाटेने जाणाग जो मनुष्य, जिवल, इ०

तो विवक्षितस्थलीं न जाऊं देतां मध्येमध्ये लुटून घेणं; कांहींक वाटेवर पडणं, च० फुकाचें लागणं, निषेधविषयीं म०.

वाटकाढू, वाटकाढ्या, पु० वाटाड्या.

वाटकाळ, अ० बहुतेकळपर्यंत, वसणें, वाटपाहणें, ड० कांचें वि०; २, पु० बहुतेक जो वेळ तो.

वाटखर्ची, स्त्री० वाटेन खर्चकरायाकरितां घेताना जें द्रव्य नी.

वाटखोळ, अ० पु० वाटकाळ.

वाटगा, पु० वाडगा.

वाटेचा, अ० कां० वारचा.

वाटचाचोर, वाटेचाचोर, पु० अमुक वस्तूची अमुकप्रमाणक किंमत भलता कोणी एकदेईल असें बोलायाचे प्रसंगी त्या भलत्या कोणासच० उ० या पागाट्याचें दाह्यरूपय वाटचाचोर देखीन देईल.

वाटचावाटसरू, वाटेचावाटसरू, पु० जा स्थलीचा, कि० जा व्यवहाराचा ज्ञान संबंधनाही आणि साहित्यगारीही नाही असा जो कोणी वाटेनें ज्ञान असतो त्यास तथें च०.

वाटण, न० वाटायाकरितां घेतलें जें द्रव्य तें; २, वाटण्यानें होतो जो त्या पदार्थावर संस्कार तें.

वाटणा, पु० वाटाणा.

वाटणी, स्त्री० कांहीं द्रव्यादि पदार्थ वाटण्याचा जो व्यापार ती; २, त्या व्यापारानें झालेजें पृथक्पृथक् विभागनें म०.

वाटणीपत्र, न० कां० कोणक पदार्थाचे वाटणीचा पुढे भागें विवाद नपडावा इत्याद्यर्थ तद्विषयींचें

जें पत्र करित असताना तें.

वाटणें, द्रव्यादिरूप कोणक अर्थाचे अनेक विभाग अनेक विभाग्यांशीं संबद्ध होत अशा प्रकारें तो अर्थ विभक्त करणें, कि० कोणक अर्थ अंशानें अंशानें अनेक विभाग्यांशीं संबद्ध करणें; उ० ही जागा वाटेली आहे; वाट्याणस दक्षणा वाटली.

वाटणें, पाटाइ० कांवर कांहीं पदार्थ घालून तो वरवाटाइ० कांचे फिरविण्यानें विवक्षानुरूप वारीक करणें; २, त्या कोणक गोष्टीचा निर्णय हाबा न्यणून ती गोष्ट अनेकांनीं मिळून विचारपूर्वक घोळणें; च० बेघ्याचें वाटलें आणि संव्याशाचें मुंडलें कोणास समजून नाही; ३, कोणक अर्थ दावरा, दावाडट, हा हाईल, हा जाईल, हा अमुक, इ० कोणकरूपें करून मनावृत्तीनें घेतला जाणें; उ० आज पाऊस पडेलसा वाटतो; या रंगाचें पागोटें मला चागलें वाटतें; ४, हें म्या करणें याम हें याचें अमुकस्थली जावें इत्याद्याकारक कोणक गोष्ट दृच्छा विषय होणें; उ० संसार सोडावाचें वाटतें, मला कात्रीस जावेंसें वाटतें.

वाटनीट, स्त्री० जी मध्ये खडनरपणा, व्याघ्र, चोगादिभय इ० अनेक त्रंका संभावना आहे अशी अनेक प्रकारचीं देशान्तरीकित्तास जावयाची जी वाटनी, प्रथमतः प्रयोग मा० नाही; उ० वाटनिटनें संभाळून जा.

वाटप, न० ग० वाटणी प्रथमार्थी.

वाटपपत्र, न० ग० वाटणीपत्र.

वाटपाडू, अलि० मार्गातील रहदारी बंद हावया जाणें कोणकास मार्गवें, लुटावें, असें कर्म कर

णाग जो तो .

वाटपाड्या , ३ लिं० वाटपाडू .

वाटपिठाचा , ३ लिं० रा० डाळ , तांदूळ , इ० भिजवून ,
वाटून त्याचा करिनाम जो बडा , उडा , इ० तो .

वाटमार्गी , पु० वाटसरू .

वाटमाऱ्या , ३ लिं० वाटपाडू .

वाटवणी , स्त्री० वाटवण्याचा जो व्यापार ती . २ . न०
संकेताने मूत्राम त्या .

वाटवणें , ग० गर्ताने अतिक्रान होत चालले जे दंडा ,
काल , इ० त्यांचे पूर्वापार भागामध्ये अवधिले करून
मानिलेला जो पर्वत , पर्व , इ० काहीं त्याने अ-
निक्रान करणें : ३० ही खांदेरी वाटवली त्याणजे मुं-
बई दिसू लागेल .

वाटवा , पु० सराफ इ० कांची दव्यादि टवायाची आ-
कार विशेषाची एक पिशाची आहे .

वाटत्रोक , अ० रा० या शेंबटापासून त्या शेंबटपथेन
सगळ्या वाटेने व्यापून वृक्षादिकांचे असणें , काहीं
एक सांडत जाणें , इ० कांचे वि० .

वाटसरू , वाटसारू , वाटसुरू , वाटसूर , पु०
स्वकीय गृहादिस्थलापासून निघून देगान रास ,
किं० ग्रामान रास जावयास मार्गी लागला आहे
जो तो , अनकवचनी नपूसकाही प्रयोग होतो .

वाँटा , पु० एका पदार्थाचे जे अनेक अंशा ते म०

वाटाडी , वाटाड्या , पु० मार्ग दाखवायासाठी वंग-
वर जो कोणी माहितगार घेत असताना तो .

वाटाणा , पु० एक ह्रिदल धान्य आहे : कोणेकास वा-
टाण्याची अक्षत देणें , किं० लावणें , त्या त्याणें मा-
थिलेल्या अर्थाविषयी स्पष्ट नाही त्यापून सांग-
णें .

वाटांदुळा , वाटांदूळ , पु० को० सडीक नांदुळामध्ये मो-
ठी जाडजी कणी निघवें तो .

वाटारणें , वटारणें .

वाटावाट , स्त्री० कोणेक गोष्टीनील नासण्यार्थ समजा
वा इ० कारणार्थ अनेक शंका नकादि पृथक् पृथक् प्र-
बून जी चौकरीती .

वाटिका , स्त्री० सं० फुलझाडे इ० कांचा जो बाग ती .
वृक्षवाटिका , पुष्पवाटिका , इ० समास .

वाटी , स्त्री० रूपे इ० धातूचे नरोटीचे आकाराचे जे पाथ
असने ती ; २ , नारळ मधोमध फोडिला असता जी
दोन अर्धे होतान ती म० ; ३ , गुडच्या वरचे जे वजुळ
अस्थिते ; ४ , सं० वाटिका .

वाँटेकरी , पु० विभागी .

वाँटेदार , वाँटेलदार , पु० विभागी .

वाँटेली , पु० विभागी .

वाटोळा , ३ लिं० मध्यकेंद्रा पासून सभोवनाच्या परि-
धीर्तीं अनर सारखें असतें अशा आकाराचा जो
दगड , स्थल , इ० पदार्थ तो , किं० तो त्याचा आकार
२ , लांबट असून गोल असा काठी , नळ , कांडे , इ०
जो पदार्थ तो ; कोणेकाचे वाटोळे होणें , त्या नश-
व्यवादि होऊन काहीं राहिले नाही अर्था अत्र
स्था होणें .

वाटोळागोटा , वाटोळाधोंडा , पु० भाषणादि व्य-
वहारीं दुसरा पर्गी धरून टाणेल तर सांपडायाचा
नाहीं असा पंजाबी जो मनुष्य त्यास त्या .

वाँठ , स्त्री० महिष जातीय जें स्वपत्य ती .

वाँठरू , न० को० बांठीसच निदेंने , किं० लघुत्ववर्णन
प्रसंगी

प्रसंगी ल्य०.
वाँठीं, न० को० वृणादिकानें धान्यादिपदार्थांचा वां-
 धितान जौ मुडातें.
वाँठीचापिना, पु० को० संकतानें मूर्खास ल्य०.
वाँठ्यें, न० को० वांठीं.
वाड, न० रा० वाढें.
वाडकर, पु० को० वाडीचा वतनदार जौ धनी तो.
वाडकुलें, न० को० आवाड.
वाडगा, पु० साठी जी धातुमय वाडी तो.
वाडगें, न० दे० वाडकुलें.
वाडणें, रा० वाढणें प्रथमार्थां.
वाडप, न० रा० वाडप.
वाड्या, पु० रा० सुनाराचे नावापुढें प्रतिष्ठार्थ याचा
 प्रयोग करितान.
वाडवळ, पु० हिंदूत एक जाति आदि.
वाडा, पु० आंमन लोकांचें जें साठघर तो राजवाडा
 सकारवाडा, इ० स० १, २, एकागांवाचे पाटी जे अ-
 नेक पाडे असना ते प्रत्येकीं या अर्थीं देऊळवाडा
 वाय्यणवाडा, गौळवाडा, इ० स० ३, आंत काहीं
 सालसाठवून देवावा, कि० काहीं कारखाना देवा-
 वा इत्याद्यर्थ सभोवने वांस इ० पुरूत आवृत केलें अ-
 सने जें स्थळ तो, ४, गुरें, शोळ्या, मेंढया, इ० बांधा-
 वयाकरितां जें वेगळें घर केलें असने तो.
वाडी, स्त्री० को० बागायती जमीनीचे आवागदिरू-
 प सांमाचिन्हातीं जे अनेक विभाग केलें असना-
 त ते प्रत्येकीं ती, २, मूळगांवाचे उजव्यां वतभा-
 त इ० कांचे सोडनें गृहादिबांधून जी वसतिहासे
 ती त्या गांवची, ३, रा० पित्रात्तादिकांस यावया-

करितां

करितां थोडकेंसें अन्न वाटून सिद्ध करितान जें पा-
 व ती.
वाढ, स्त्री० पु० मनुष्यादिकांचे शरीराची उत्पन्नझा-
 ल्यापासून तारुण्य यर्दना उत्तमंगनर होतनालली
 असले जी वृद्धि ती तो, १, स्त्री० जा धान्यइत्या-
 दिपदार्थांचें संख्या प्रमाण निर्णान असने तें धा-
 न्यादि पुनः साजिलें सापिलें असनां सापाचा
 कमीपणा इ० कारणानें पद्विन्यापक्षां काहीं अंशा-
 नें होत जें आधिक्य ती, कि० तो अंश ती, ३, वा-
 ढी प्रथमार्थां, ४, न० वाढें, ५, न० स्त्री० को० अंकु-
 र यावयाचा डोळा जास असतो असा जो कोनफ-
 लाचा अवयव तें ती.
वाढण, न० पात्रादिकांवर परिवेषण कराया साठीं चे-
 तले जें भाकर, भात, इ० द्रव्येने, कि० तें परिवेषण
 करण्याचा जो व्यापार तो, १, द्राणयन्त्रास भोजन-
 नार्थ सावरें भावरें, कि० उजारी पाजारी याज-
 कडून पक्कानादि अन्न विशिष्ट जें पावयने तें, ३,
 अन्यत्र जाऊन भोजन करायाकरितां अन्नवाट-
 लेलें जें कोणकाम पात्रटनान तें.
वाढणी, स्त्री० दे० भात इ० वाढायांचे उपयोगी पर-
 डीचे आकाराचें धानुमय एक पात्र आदि.
वाढणें, भक्ष्य भोज्यादिपदार्थ भोजन करायाचें पा-
 वान घालणें, पदकी त्या भोजन पात्रासही कर्मना,
 भिक्षा, तेल, पाणी, इ० पदार्थ झाली. समई, पान
 पात्र, इ० कोत घालणें या अर्थीं ही क्वचिन् प्रयो-
 ग करितान, १, कोणक अर्थानें पूर्व प्रमाणपेक्षां
 अधिक प्रमाण विशिष्ट हाणें, कि० विवक्षित प्र-
 माणाशी तुल्यता होऊन काहीं अनिश्चित हाणें;

३० जसें जसें वय वादनें तसें तसें ज्ञान वादनें ; वा-
जागृतून मणभर दाण आणले त चरच मापाने
मोजले तो दोनपायल्या वादले ; ३, युद्धाचर्थ का-
णकाने स्वाधिष्ठिन स्थान सोडून प्रतिपक्ष्याचे
अंगावर जावथाकरिता पुढें होणे ; ४, काजळ, कुंकू,
धान्य, इ० पुढार्थाविषयीं संपले दाडान्द अभद्र अ-
सें माहून त्या अर्थी या धातूचा प्रयोग ना० स्त्रि-
या करिनात ; ५, कोणकाने आंगां पिशाचादि वा-
रें संचरल्या मुळे मान, हात, इ० शरीरावयव थर-
थर हाडून अशा चेशनीं विडाल होणे. पक्षांच्या
पिशाचादिकोस कर्तूना ; ६, न० वादणदितीया-
र्थी.

वादना, ३ लि० वादत्या अंगाचा ; २, वादत्या बुडयार्ची
त्री वांगडी तिचे वि०.

वादनाचुडा, पु० ग० कोसागपामून बांगड्या भग्नि-
त्या असता बोलीपक्षा अधिक जी एक बांगडी
कोसाग भरीत असतो तो.

वादती, स्त्री० ग० मुळास ती उचकी लागत्ये तीस
संगलार्थे य०.

वादने अंगाचा, वादत्या अंगाचा, ३ लि० अंग
कोडीं वादले असतांही उपयोगी पडावा अणून
अगापक्षा कोडीं सोडा केला असतो जो आंगर-
खा चोडी, इ० तो.

वाददिवस, वाददीस, पु० मनुष्य जन्मला अण-
जे वर्षे होई तो पर्यंत प्रतिमासी जन्म तिथीस ने-
तर प्रतिवर्षी जन्म तिथीस स्मभ पूजनादि पृथक
करायाचे एक संस्कार कसे आहे तो.

वादण, न० वादणपथमार्थी.

वादपी, पु० अन्नादि परिवषण करणारा जो मनुष्य
तो.

वादले, न० को० वादण दितीय तृतीयार्थी.

वादवणे, स्त्रियांचे सोभाग्य भूपण जें वांगडी, मंग-
ळसूत्र, इ० त्यांत फोडणे, कि० तोडणे.

वादवा, पु० वाद दितीयार्थी.

वादवीस, पु० वाददिवस.

वादवेळ, पु० अ० वादकोळ.

वाढा, पु० गोमहिष्यादिकांचा संनतिरूप जो विस्मर
तो.

वाढावा, पु० वाढवा

वाढाळ, वाढाळू, ३ लि० संपदायापक्षां थोड्या
वयांत अधिक वाढण्याचा स्वभाव जाचा असा जो
मनुष्य, पशु, वृक्ष, इ० तो.

वाढी, स्त्री० सावकारापामून आपले गरजेस्वरुप धा-
त्यादि कर्जे पेतले असता त्या बट्टल्या जाचे स्थ-
नी मूळद्रव्यापक्षा अधिक जें धान्यादि बोलीप्रमा-
णें यावे लागते ती ; २, ट० कडी, वरण, इ० पानळप-
दार्थे इ० वाढायाचे उपयोगी आकार विडोपाचे
मृत्तिकेचे पात्र आहे, प्रा० गृहभाषावृत्ति.

वाढीदिठी, स्त्री० वाढीचे बोलीनें कोणी करितो जो
व्यवहार ती.

वाढें, न० ग्वावयाचे उपयोगी नद्रे असा जो उंसाचा
शेड्याकडील भाग ते.

वाढोळ, पु० अ० वादकोळ.

वाण, न० घनाद्यगत्वकरून नागिकलादि फळे किं-
सोभाग्यद्रव्ये, कि० पकाने इ० द्रव्ये वेडादिकां
चे पात्रांत घालून बात्स्यास, कि० सुवासिनी

जेंदनातनें; ०, पु० न० शरीर, वस्त्र, इ० संवर्धी जो काळा, पिवळा, इ० वर्ण तो ते; अ० दवळ्याचे शेजा-
 शी बांधला पोवळा वाण नाही पण गुण लागला;
 ३, स्त्री० संसागतिकांत कोणक पदार्थाची जी नृ-
 नता ती; अ० मिटाची केळी वाण आणि लोण-
 चाळा पडळी वाण. इनरत्र प्रा० निषेधविपर्या प्र०
 वाणक, न० सं० वाण प्रथमार्थां.
 वाणका, अलि० धडवतीचे उपयोगी टिकाऊ जें धोव-
 जाडा, पासाडी, इ० वस्त्र तो.
 वाणकूट, वाणगट, न० पु० वाणगंड.
 वाणगंड, पु० न० वाण्यास निदेंनें अ०
 वाणगी, स्त्री० वानगी.
 वाणजिन्मस, पु० वाणसवटा.
 वाणणें, अ० वर्णणें.
 वाणवसा, वाणवेसा, पु० नियमानें स्त्रिया ईश्वर
 नीत्यर्थ व्रतादिकर्म करिनात तो.
 वाणसवटा, पु० हिंग, जिरू, मिरू, नृप, गृळ, इ०
 जो वाण्याचे दुकानावरील जिन्मस तो.
 वाणा, पु० वस्त्राचें आडवें जें मृत्त तो.
 वाणानाणा, पु० वस्त्राचा आडवा उभा जो तेंतुंसमु-
 दाय तो.
 वाणिज्य, न० सं० उदीम व्यापाररूप जें कर्म तें.
 वाणी, स्त्री० शब्दाचे उच्चारण साधनभूत जिह्वानि-
 त शक्तिविशेषात्मक जें कर्मेन्द्रिय, कि० नदधिष्ठा-
 ची जी देवता ती, कि० निजपासून उत्पन्न होतो जो
 वर्णात्मक शब्दसमुदाय ती; ०, पु० हिंदू एक जा-
 ति आहे; ३, हिंग, जिरू, मिरू, गृळ, इ० जिन्मस
 विकणाग जो दुकानदार तो; ४, अ० कोणक अर्था-

गी महेशा होई असं हाणें, असणें, इ० कांचे वि०;
 उ० वेड्यावाणी काय बोलतास.
 वाणीउदमी, पु० वाणीनांबोळी इ०.
 वाणीबकाल, पु० वाणीउदमी.
 वान, स्त्री० दिवालावण इत्याद्यर्थ कापूस, मृत्त, वस्त्र,
 याचा पीळ घालून जो तृ मारिखा पदार्थ करिना-
 त ती, फुलवान, बेलवान, इ० म०; २, केवळ कोबरे
 अनणव वारीक जें पडवळ, शोणव्याची शोण, इ० कोसवळ
 ३, गळवताचें औजार गुंडाळून जी लोबट गुंडळी क-
 रिनात ती; ४, ग० समईस जी वाना लावायाची चर
 असनात ती म०; ५, पु० सं० वायु; आमवान, धनुवां-
 त, इ० म०.
 वान, स्त्री० वानिशाब्दाचा अपभ्रंश.
 वानज्वर, पु० वान प्रधान जो ज्वर तो.
 वानट, वानड, अलि० जाचे आगीं खुसरखुशीतपणा
 इ० नाही, अनणव नृतनां नृतन नाही, असा जो भा-
 कर, पोळी, फणसपोळी, इ० पदार्थ तो; ०, ला० दु-
 सज्यानें कितीही धिक्कारिले, निषधिले, असनाही
 अवमान नमानिना, त्याचीं नृतनानिर्ले इजपणें
 भाषणादि व्यवहार करण्याचा सभाव जाचा तो म-
 नुष्य, कि० त्याचे नटनुरूप जें भाषण तो.
 वानबद्ध, अलि० बद्धनकरून पाट फुगावें, मळगुडि
 साफ होऊं नये मेटोवृद्धिनें स्थूलतायावी, इ० रूप
 वानविकृति विगिष्ट जें शरीर, कि० त्याची मळनि
 तो.
 वानविध्वंस, पु० वाननाशक एकरसायन आहे
 वाना, पु० को० कवाडाचे फळीस जी कुसें अरजान
 ती म०.

वाताहत, वाताहान, स्त्री० जमलेल्या जो संसार, व्यवहार, फौज, गांव, इत्यांचे अवयव लुटणे, नागवणे, वात्याने उडणे, पळणे, मरणे, इ०कारणाने चढाकडे झाल्यामुळे होतो जो त्या समागटिकोचा विध्वंसनी.

वांनि, स्त्री० भक्तिनेल्या पदार्थांचे पित्रक्षोभादि निमित्ताने जे मुग्धाकडून उलटें बहिःपतन होतें ती; २, तिणेकडून पडतें जें तें अन्नादि ती.

वानूल, वानूळ, ३ लि० वानबद्द; २, जाचे भक्षणाने पाद कुगांचे इ० वान विकृति होत्ये असा जो पावटा, हरभरा, उडीद, देवदांगर, पोपत्या, इ० पदार्थ तो.

वानेरें, न० वानती करायाचे उपयोगी जो वस्त्राचा तुकडा असतो तें; २, त्या केवळ झिरझिरीत जीर्ण झाले जें वस्त्र त्यास ख०; ३, दे० वाता.

वाव्या, पु० वाता.

वाव्येरें, न० को० वानेरें तृतीयायाची वाचून

वाचवु, ३ लि० दे० वानर.

वाव्यमव्ये, न० सं० वव्यमल्ल.

वाथंग, पु० दे० वाथंग.

वाथंग्या, ३ लि० वाथंग्या.

वाथ्या, पु० दे० कुटणे याचा योगी प्र० अर्थ जात कोही त्याभनाही, आणि रमही नाही, उगीच केसाळा मात्र येणार, असा भाषण व्यापार करणे.

वाद, पु० कोणेक विषयाविषयी उभयतां परस्पर विप्रतिपन्न होऊन स्वस्वपक्ष स्थापनाविषयी वाग्यापागने करितात जें भाडण तो; २, कोणेक अर्थांचे निर्णयाद्यर्थ परस्पराने जें प्रश्नोत्तरादिरूप भाषणतो; ३, अमुकगोष्ट अमुककालीं होणार, कि० अमुकानें अमुककर्म केलें, कि० अमुकगोष्ट अमुकप्रकारची

कारची आहे, इ०रूप कोणेक अर्थाविषयी लोकांमध्ये चालला असतो जो भाषण व्यवहार तो; ३, त्या लटाईत त्याणें तस्वार मारली असा वाद लोकांत आहे आणि तुझी श्रमता तो पळाला; ४, को० वहाणेस जा अनेक वाद्या असतात त्या प्रत्येकीं.

वादग्रस्त, ३ लि० सं० जा वृत्त्यादि विषयांविषयी कादिप्रतिवादी यांचा नंदा आहे, तो वृत्त्यादि विषय

वादणा, पु० रा० वाधणा.

वादन, न० सं० वाद्यादि वाजयिण्याचा जो व्यापार तो.

वादप्रनिवाद, पु० एकानें पूर्वपक्ष करवा, एकानेस माधान करावे, एतद्रूप परस्परानेचा वादतो जो भाषण व्यापार तो.

वांदर, पु० वानरशब्दाचा अपभ्रंश.

वांदरखट, न० वानरखट.

वांदरनेळ, न० वानरनेळ.

वादविवाद, पु० वादप्रतिवाद.

वादळ, न० वृक्षमोडाचे गळवतेबुडाची, चरेपडाची, धुरळा उडाचा, इ० अनर्थ होवयाजोगा होतो जो वायूचा अनिश्चाय तो.

वादळणें, को० कोणकानें कोधावेत्तादिकारणांमुळे आपल्याला दुसऱ्याला शिबी गाळ इ० करिते कसारखें मनस्वी बडबडणें.

वादा, पु० को० गोमहिष्यादिपशूंस लाळयावी पाय धगवे, इ०रूप विकृतीची जी धामयेत्ये तो.

वादिता, ३ लि० सं० वादन केलें जाचें तो वाद्यादिक.

वादी, स्त्री० बंधानाद्युपयोगी दालासारख्या लोखंडां चर्माचा तुकडा ती; २, पु० कोणेक अर्थाविषयी

पर्या विप्रतिपन्न होऊन वादकरणांर जे उभयतां ते प्रत्येकी; ३, अग्रवादी; ४, कांहीएक निमित्त कल्पून वाद सांगण्याचा स्वभाव जाचा तो, किं० वाद सांगण्याविषयी जो कुजाल तो; ५, वादानें जो अर्थ सिद्ध करण्याविषयी अभिमान धरिला आहे जाणें तो नद्वादी; उ० हेतवादी, अद्वैतवादी, कर्मवादी, स्वभाववादी, इ० समासी प्र०

वाटें, न० को० वादा.

वाद्य, न० वाजवाद्याचे उपयोगी जो मृदंग, वाणा, मन्ड, नगारा, इ० पदार्थ ते प्रत्येकी; चर्मवाद्य, तंतुवाद्य, रणवाद्य, मंगलवाद्य, इ० समास वाद्यघोष इ० समास०

वाद्या, पु० वादी द्वितीयार्थी

वाधंग, पु० दे० गेली गनली अशी जी कांहीएक गोष्ट निजविषयी तूं असेंच कां केलेस असेंच कां बोललास इ० रूप कोणेकास पुनःपुनः बोलण्याचा व्यापार तो.

वाधंग्या, अलि० वाधंग लावण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वाधणा, पु० अवधणा.

वांधा, पु० देणें, घेणें, इ० व्यवहारी उल गडा नहोतां राहत्ये जी वादविषयिता तो.

वाधी, स्त्री० दे० वारी प्रथमार्थी.

वान्, अलि० जो अर्थ आहे जास, किं० जाचा अर्थी तो न हान्; उ० भाग्यवान्, देववान्, धूमवान्, हिमवान्, इ०

वान, पु० वाण द्वितीयार्थी.

वानगी, स्त्री० जा पदार्थाची परीक्षा चारवून होत्ये त्या विविध पदार्थाची परीक्षा करायाकरिता त्यानून

चेनात

चेनात जो थोडा अंश नी; २, हुंगून एकून जा विषयांची परीक्षा होत्ये असे जे अनर, गुलाब, गाणें, इ० विषय तद्विषयीही प्र० होतो; ३, जकानदार इ० कांस उदमीलोक तसेंच जाचा मळा, बाग, इ० आपण स्वडानें केला आहे, त्या धन्यास ते माळी इ० जकान, सारा, यां त्रिवाय ऐन जिनसाचा बोली प्रमाणें देतात जो अंश नी.

वानणें, य० वाणणें.

वानप्रस्थ, पु० गृहस्थाश्रम सोडून अरण्यांत जाऊन तपकरावें असा एक आश्रम आहे त्यांत जो विद्यमान तो.

वानर, पु० न० प्रा० झाडावर राहणारा असा काळ्या तोंडाचा एक पशु आहे.

वानरखट, न० वानरांचे शरीरस क्षत पडलें असतां अनेक वानर मिळून ते विचकून पाहू लागतात तणें करून ते मनस्वी मोटे होतें तद्वत पूर्वी अल्प असतां अनेकानीं आत चिचडाचिचड केल्यामुळे अधिकावस्थेस पावले जें दुखणें, कांही व्यावहारिक संकट, इ० त्यास न्य०

वानरतेल, न० कोणक प्रवळाचा आश्रय इ० कारणानें आपणास मी सर्वोद्दून अकुतोभय सुखी असें मानून निश्चिंतपणें राहिलेला जो कोणी त्याचे कांही कारणामुळे एकाएकी सर्वोद्दून निरुष्ट द्वावथा जोगें मोटे जें कांही होतें पाणिपत्य त्यास न्य०

वानरक्षत, न० वानरखट.

वानवा, पु० स्त्री० कांहीएक गोष्टी विषयी होईल च किं० नाहींच होणार, इ० एकरूपें करून निश्चय न होतो असतें जें द्वैविध्य तो नी; उ० आसचे जा-

ण्याचे

ण्याचें ठरलें नाहीं, अजून वानवाच आद्रे; २, याद्वेवि-
ध्याचा निराम होऊन होय, किं० नाहीं असा कोणक
गोष्टीविषयीं एकरूपतेचा जो निश्चय तो नी; ३, तो
देतो कीं नाहीं याचा संशय ठेवून का काय ती वानवा
करून या; ३, वर्णशृङ्खला.

वाना, पु० कों० काटा, चूर्ण, इत्याद्युपयोगी जे सुट, मिरी,
पिंपळी इत्याद्यनेक पदार्थ ते प्र०.

वाप, स्त्री० रा० धान्यपरन्यानें रुझून आलेले जें शेतनी
परंतु तें शेत कांवलें आद्रे तों पर्यंत प्रयोग.

वापरणें, वस्त्र, शस्त्र, पात्रादिपदार्थ पाघरणें, तोडणें,
धान्यादि सांठवणें, इ० जो तत्तद्योग्य व्यापार त्याच
शर्ती लावणें; २, वागणें प्रथमार्थी.

वापसा, पु० दे० पर्जन्यकालीं कांहीकाल पाऊस उघड
ल्यामुळें शेतोचे परे द्वावयास जी त्या कालावर
योग्यता येत्ये तो.

वापा, पु० रा० वाफा.

वापी, स्त्री० सं० विहीर; २, रा० मधी, कांथिबीर, इ० को
चा लहान जो वाफा ती.

वाफ, स्त्री० अग्नि, सूर्यकिरण, इ० नेत्रः संयोगानें त-
न जो आद्रे पदार्थ त्यापामून जो धूम सदृश अंश
निघतो नी; कोणक पलादि पदार्थास वाफटणें न्य-
नी वाफ उत्पन्न द्वावया जो गा ईषन्मात्र शिजवि-
णें; २, न० कों० बेल इ० कोणकाम नांगर इ० कांस
वाह्यास देऊन तत्संबंधी जें धान्य किं० द्रव्य घे-
तान तें.

वाफणें, दे० धान्य सुठीत घेऊन उडवून चडूंकडे पस-
रून पडे असं पेरणें.

वाफरें, न० कों० फोफ, थंडी, पित्राच, इ० शरीरांत सं-
चारिणी

चारिणी असनां भरत्ये जी कापरी नीम न्य० प्रा-
णें, येणें, धातूंचे योगी प्र०.

वाफा, पु० वांग्या, मिरचा, कांथिबीर, उंस, स्वपळा;
माठ, इ० जित्रव कराया करितां पाणी लावायाचें
इचीं चेतुष्कोणाचाकार करितात जीं अनेक क्षत्रं
प्र०.

वाफारा, पु० कांहीं औषधी पदार्थ शिजवून त्याचे
केचा जो शरीरास, किं० तदवयवांस ठोक घेतान.

वाँबळ, वाँबाळ, स्त्री० वामळ.

वाभळ, स्त्री० कों० वाभळलेलें जें भान नी.

वाभळणें, कों० भान अनिशयिन माजल्यामुळे
वर कणारहित पांढऱ्या कणशा उत्पन्न द्वाव्या अत्र
अवस्थेंत पावणें; २, पक्षां त्या भूमीसही कर्तृता.

वाभा, पु० रा० वाभारा.

वाभारा, पु० धस लागणें इ० कारणांमुळे वस्त्राचा
निघतो जो फाळा तो.

वाम, ३ लि० डावा जो दस्त, पाद, इ० तो, वामबाहु, वा-
मदस्त, वामांग, इ० समाम.

वामकुक्षि, स्त्री० दिवसाम भोजनोत्तर अन्न परि-
णाम चांगला द्वावा न्यून प्रा० डाव्या अंगावर
आडवे पडून कांही काल करितात जी स्थिति नी;
कों० कोणकानें वामकुक्षिहोणें, न्य० वामकुक्षिक-
रणें.

वामन, ३ लि० शरीरानें जो वेंगणा तो प्रा० मनुष्या
विषयीं प्र०; २, पु० इंद्रवाचे दशावतारांनीं लोपो-
चवा जो अवतार तो; ३, वामन द्वादशीचिं दिवशीं
भोजनार्थ बळावितान जो बहु तो.

वामनजयंती, स्त्री० भाद्रपदशुक्ल द्वादशी.

वामनद्वादशी, स्त्री० वामनजयन्ती.
 वामनमूर्ति, स्त्री० तारागर्भे जो ठेंगणा त्यास ह्म.
 वाममार्ग, पु० मंत्रशास्त्रोक्त देवताराधनाचा एक मार्ग
 आहे.
 वाममार्गी, ३ लि० वाममार्गीने देवतेचे उपासन क-
 रणारा जो मनुष्य तो.
 वामळ, स्त्री० आभाळें यावी त्यामुळे नीटऊन पडून ये
 काही गागेंडा पडावा अशी जी एकाद्या दिवशीं
 कालावस्था होत्ये ती.
 वामांग, न० प्रसंगविशेषीं वायकोस दाटल्याचें वा-
 मांग असें ह्म.
 वामाळ, स्त्री० वामळ.
 वामी, ३ लि० वाममार्गी.
 वायकळ, ३ लि० जामध्ये जमेस धरया जागा अशा
 नाहीं असें जें भाषणादि तो.
 वायकळणें, वायचळणें.
 वायेंगणा, ३ लि० रा० उन्हाळ्यांत पिकतें जें भात,
 नांदूळ, इ० तो.
 वायेंगणें, न० रा० उन्हाळ्यांत पिकवायाचें जें भात
 नें.
 वायगमन, न० रा० एक पोटासम्यें गंग उखलून होत
 असतो नें.
 वायेंगी, स्त्री० को० वागी.
 वायेंगीभात, पु० को० वागीभात.
 वायेंगें, न० वागें.
 वायेंगेंभात, पु० रा० वागीभात.
 वायगोळा, पु० पोटाची केवळ रिक्तता इ० कारणासु-
 ळें पोटांत जो गोळाकार वायु उचलतो तो.

वायचळ, पु० को० वायु झाल्यामुळे कोणकानें मनस्वी
 बडबडू लागवें असा जो त्यास चळमुटतो तो.
 वायचळणें, को० शोक, दुःख, भय, इ० कारणांमुळे भा-
 षणादि व्यवहारीं उपयुक्त जें पूर्वापरानुसंधान तट-
 हित होऊन वेड्यासारखें होणें.
 वायेंडा, ३ लि० रा० वांवडा.
 वायदा, पु० मी नुळा असुक देईन. नुळें असुक कामकरी
 न, इ० रूपजें कोणक गोष्टीविषयीं दुसऱ्याशीं नियम
 वचन करितान तो, परंतु देणें, घेणें, इ० व्यवहारीं का-
 लावधिविषयीं जर नियमकर्तव्य आहे तर विशेषें
 करून प्रयोगः कोणकानें वायद्यावर घेणें, सरणें,
 इ० स्थितीं आपल्या गुणावर घेणें.
 वायदेचिटी, वायदेचिटी, वायदेचिटी, स्त्री० देण्या
 घण्याचे व्यवहारांमध्ये मूळचे मुदतीस अंतर पड-
 ल्यास पुनः दुसरी मुदत ठरवून जी चिटी लिहून द-
 तान ती.
 वायदेशरवा, पु० वायदेचिटी.
 वायधूळ, स्त्री० वायूचे मंदलाकार भ्रमणा मुळे जी न-
 दाकार धूळ उडत्ये ती.
 वायन, न० सं० वाण प्रथमार्थी, ३ ग० वाईन.
 वायवार, पु० आंत गोळा इ० नवालिनां जो नुसतादा-
 रू सारून ताफ इ० कांचा बार काढितान तो.
 वायला, ३ लि० वेगळा, गृह भाषावृत्ति.
 वायवर्णा, पु० औषधीपयोगी एक झाड आहे.
 वायवी, स्त्री० पतीची आणि उच्चर या दोहों दिशांचे
 मधली जी दिशा ती.
 वायव्य, स्त्री० वायवी शब्दाचा अपभ्रंश.
 वायस, पु० सं० कावळा.

वायसपिंड, पु० उन्नर क्रियेन दशापिंडाचे दिवशी का-
वळ्याने भक्षावयाकरिता एक पिंड करित असनात
ना.

वायसा, ३लि० इवलासा; २, अ० अंमळसा.

वायु, उ० रूपुरहित असून जाचा स्पर्श होतो असे पंच-
महाभूतांनील एकभूत आहे, तोच स्थानोपाधिभ-
दकरून प्राणापानादि संज्ञा पावतो; २, त्याचाच अं-
शादीपरूपी शरीरांत असतो तो; ३, त्याचे क्षोभा-
ने होय जी विकृति तो.

वायुवद्, ३लि० वानवद्.

वार, स्त्री० जरायु त्यगून जं गभवेष्टन ती; २, को० भान
भरडले असता त्याचे निमेषित करडे तांदूळ होऊन
जी काही अधिक वाढ घेत्ये ती; ३, पु० तरवार इ० श-
ब्दाचे प्रहागने शरीरावर होतो जो छेदतो; ४, सू-
र्यादयापासून सूर्योदयपर्यंत अहोरात्रात्मक जे
दिवस ते प्र० जास आदित्य, साम, मंगळ, इ० सम-
ग्रहांचे नामाचा संज्ञा अनुक्रमानें चालतात, स्त्री
या अर्थाचे वाचक जे युवती, अंगना, वधू, इ० सं-
स्कृत शब्द त्यांचा एतच्छब्दपूर्वक समास झाल्या
असतां वेडेची नावे होतात; उ० वारयुवती, वार-
वधू, इ० समास०; ५, कोणक भिक्षुक इ० कांची ए-
काचेच घरी भोजनाची सोई होत नाही त्यगून अ-
नेकांचे घरी भोजनाविषयी नियमित केलेला अ-
गतो जो एकेक दिवस तो प्र०; ६, अ० वळां, प्रा० सं-
स्कृत शब्दांपुढें योग होतो; उ० आत्मी एकवार भो-
जनकरिता आणि त्रिवार स्नानकरिता; ७, तो तो अ-
र्थ आहे जामध्ये याअर्थी, उमेद, नफा, सरिफा,
इ० किती एक शब्दांपुढें तसेच त्याच्या अर्थानें ध-

रून इ० अर्थी वयाद, तपशील, नावनिर्ती, इ० कि-
ती एक शब्दांपुढें याचा योग होतो; उ० उमेदवार, व-
यादवार, इ०

वारकरी, पु० दुसऱ्याचे घरी भोजनास जावयाचा वार
जाणें लाविला आहे तो; २, पंढरपूर इ० महास्थान-
चे वारीचा नियम जाणें धरिला असतो तो.

वारंग, पु० को० विद्या, कोयती, सुरी, इ० किती एक श-
ब्दांचा मुठीत अडकवायाचा ती घडत्ये समर्थीच
त्यांचे मार्गें जो निमोळना वारीक अवयव राखिला
असतो तो.

वारगीपारगीनें, अ० पारगीपारगीनें.

वारगोळें, न० रा० नांगर, गाडी, इ० वहाया करितां वे-
ळ, टोणगा, इ० कांची जोडी असावी तीनमून एक-
च बेंळ, कि० टोणगा, आपले पदरीं आहे तर दुस-
ऱ्याचा बेंळ, कि० टोणगा इ० पाहून त्या जोत इ० का-
ने काम उभयतांचे पाळी पाळीने करावे अशा संके-
तानें आपला आणि दुसऱ्याचा जो बेंळ, इ० त्यांची
परस्पर करितात जी योजना तें.

वारचा, अ० विवक्षिते कर्मादिकाचे ठायीं जो विवक्षित
असावा तदभावी नस्थानी; उ० मळान फावले तर
माझे वारचा मुलगा घेईल वरें.

वारण, न० कोणक कर्माविषयी प्रवृत्त जो कोणी एक
त्यास त्या कर्मापासून मार्गें फिरविण्याचा जो त्या-
पारनें, आणि तें केलें त्याची होय जी परावृ-
त्ति तें; २, पु० सं० हस्ती.

वारणें, निवारणें; २, हस्तादिकं करून सधिका हाक-
णें; ३, कृष्णकडणें; ४, मनुष्यानें मरणें या अर्थी
संकेतानें त्य०; ५, मारबेल, खंवी, इ० देवता राजां

इ० कांवर धरून हालविणे .

वारवणे, धान्यादिक सृपइ० पात्रांत घेऊन आनीतल मुसक-
ट, कोळ, इ० हलका अंश वाऱ्याने उडून जाई असे उं-
चून आनीत आनीत वाऱ्याशी संबद्ध करणे .

वारवा, पु० को० घेवडा .

वारंवार, अ० पुनःपुनः

वारसा, पु० स्थावरगदि द्रव्यावर जो कोणेकाचा स्वत्व
संबंध असतो तो .

वारसेदार, ३ लि० वारिसदार .

वाग, पु० वायुशा० प्रथमार्था; वाऱ्यावर सरणे त्या० म-
नुष्यादिकांनं बेताल वाग् लागणे, कि० कोर्टादिक
प्रकरणी भाषण करित असता त्या भाषणांत आप-
ले अनिष्ट असे जाणून प्रकारानुसार भाषण बोलू-
ं लागणे; वांस्वरु० इ० कांनं वागणे, पिणे, इ० स्थ०टी,
त्याणें मोकळें सुटल्यामुळे मनस्वी धावू लागणे अशा
रीतीचा वायुसंबंधानें युक्त होणे; कोर्टादिक वाऱ्यावर
राकरणे, इ० स्थ०टी संरक्षणार्थ कोणेकाचे स्वाधीन न
करितां तसेंच मोकळें सोडणे; द्य० वाऱ्यावर वगत
आणि दर्यावर हवाला; धान्यादिक वाऱ्यासंदेणें द्य०
वारविणे; कोणेकांनं कोणेकाचा वाग न घेणे, न पडूदे-
णे, इ० स्थ०टी त्याचा दर्जनादि संबंधही नकरणे; वा-
ग वाहील तसें करणे, इ० स्थ०टी समर्था जसा दोळ
टिमेल तसें वर्तणे; कोणेकांनं वाऱ्यावर वर भांडणे,
द्य० त्याणें सर्वदा सर्वांबरोबर भांडून असावे अशा
स्वभावाचा असणें .

वागंगना, स्त्री० वेउया .

वागंगुळे, पु० कोर्टादिक धान्यादि पदार्थांचा आटोप न
जाल्यामुळे उडवा उडव हावया जागी जी अव्यवस्था

ते .

वाराणसी, स्त्री० कार्वाणेश्वर .

वारापाणी, न० आपल्यास प्रतिबंधक जें कर्ज आमीन
गत, इ० स्वतःले त्याची जिकडील तिकडे भांजाभाज
करून जी निरोपना तें; २ आगतमाय जो दोष, उचो-
ड, इ० कोर्टी त्यास युक्तियुक्तीनें अनेक निमित्तेनं योजु-
न विभागडा; विभागडा; उडवून त्यांत कोर्टी नाही अ-
सा जो त्याचा परिणाम करितान तें .

वागवणे, वागवणे, २ आर्ट जो वस्त्र काष्ठ, इ० पदार्थ त्या-
णें वायु संबंधानें कोहीमें दडकरणे .

वारावार, स्त्री० कणकरी, सकोर, देवना, इ० कांचें जे टणे,
घेणे, इ० स्वतःले उरकायाचे असनेंनं जिकडील तिकडे
देऊन, घेऊन, तोडून, टाकण्याचा जो व्यापार ती .

वारासार, स्त्री० गृहादिकांत पडलेल्या जो पात्रादिकांचा
पसाण तो व्यवस्थेनें जिकडल्या तिकडे ठेवण्याचा व्या-
पार ती; २, वागवार .

वारित, ३ लि० वारणकळें जाणें तो .

वारिसदार, पु० जो स्थळादि पदार्थांवर जाऱ्या वार-
सा आहें तो त्या स्थळादिकांचा .

वारी, स्त्री० रवेदोवाचे नावानें जी भिक्षा सामान ती;
२, पंदरी, मागश्वर, इ० क्षेत्री प्रतिमासी एकरुती
चतुर्था इ० दिवशी, कि० प्रतिवर्षी यात्रेचे दिवशी स्व-
यामाहून जाऊन यात्रा करून यांचे, असा जो त्या त्या
देवाचे भक्तानें धरिला असतो नियम ती .

वारी, अ० कोणक कर्माविषयी कोणक अर्थास असत्ये
जी करणना तीचें वाचक दे अत्यय, तत्कण वाच-
क उच्चोपुंटे याचा प्र० होतो परंतु ती करणना प्रा०
निमित्त कारणनारूप असावी; उ० चोर आला तर

याऱ्या

ते

त्याला आमचे घरचा बायका केरसुणी वारी मारतील; २, कोणकाची तुल्य योग्यतेने मानणे, स्वरचणे इ०कांचे वि०; ३, मला तो तृणावारी मोजतो; अशा कामाला पाण्यावारी पैका स्वरचला पाहिजे; ३, कोणक अर्थाचे स्वीकार्य जे नामरूप जे गौण पदून अर्थांतराचे नामरूप व्यवहारी पुढे होई अशा प्रकारे त्या अर्थाने स्वरचणे, जाणे, येणे, इ०कांचे वि०; ३, मी बोललो ते मस्करी वारी घालविले; पांटी भर आवे आणिले तितकेही प्रसादावारी गेले.

वारीस, ३० वारिसदार.

वारीस, अ० येणे याचा योगी प्र० अर्थ कोणक अर्थाचे क्रमजे इतर विभागी त्यांचे विभागावरून तो अर्थ काही उर्वरित होऊन आपले वाट्यास येणे; ३, आज बाजारांत आवे पुष्कळ आले होत परंतु सारे लोकांनी घेतले सांझे वारीस आले नाहीत.

वारू, ३० घोडा, लोक व्यवहारी प्रा० स्तुति विषय असतां प्र० करितात.

वारूळ, न० कोंभोम; २, एक वणरोग आहे; ३, वाचा प्रथमार्थी.

वारें, न० गतिमान जो वायुने; कोणकाचे शरीरावयवावरून वारें जाणे त्या वायु विकृतीने तो तो अवयव लटका पडणे; २, कोणकाचे अंगी कोणक देवतेचे खेळत असते जे अंशानः स्वरूप ते; ३, ला० कोणकाचे अंगी विद्या, कला, कि० सर्कारी अधिकार, इ०कांचे प्रवृत्ति प्रयोजक वागत असते जे स्वरूप ते; ३, तुमचे अंगी कारकुनीचे वारें आहे, सणून हिशेब देण्यास भिणार नाही, त्याणतां आली

द्वी भवानी काय करावयाचे आहे; ४, वरें, वाईट इ० होण्यास कारणभूत जे देश कालादि सामान्य कारणांचे स्वरूपभेद ते प्र०; ३, पहिले विष्यास पांचखंडी भान पिकत होते ते वारें आतां गेले हो वारें माप, न० कोणक प्रमेयाचे अटकळीत केले जे प्रमाण त्यास वास्तविक प्रमाणाची फारच अंतर असतां त्या; २, ३ लि० जास ताळतंत नाही अशा जागोधी भाषण, इ० तो.

वारेंळें, न० रा० वाळा प्रथमार्थी.

वार्ता, स्त्री० अमुक स्थली अमुक झाले, अमुक दिवशी अमुक होणार अमुक स्थली अमुक होत आहे इ० रूप जो कोणक व्यवहार त्याची वाचक जी गोष्ट ती; कोणक स्थली कोणक अर्थाची वार्ता ही नसणे, त्या अर्थाचा गुनराम अभाव अस्मरण असा अर्थ.

वार्धक्य, न० सं० वृद्धपणाने.

वाय्याची मोट, स्त्री० युक्त्यादिरूप जे एक साधन तेणे करून अनेकांचे विवक्षित कार्याद्यथ आकलन होण्याविषयी साहित्यभूत जे त्या अनेकांस काहीतरी एक बंधारण असावे ते नसल्यामुळे उक्त प्रकारे आकलन करण्याची दुःसाकना वर्णनाचे प्रसंगी त्या अनेकांसक अर्थास त्या; ३, मंडळी त्याज्जे वाय्याची मोट एक येता तो एक जाती, हे सारे मिळतान कधी आणि आमचे काम होणार कधी.

वाय्याचे घोडे, न० गळबताचे गतीस वाना घेतता कर्णाचाच प्रसंगी त्या गळबतास त्या.

वार्षिक, ३ लि० प्रतिवर्षी कर्तव्य जे उत्साहादि कि० प्रति

प्रतिवर्षी बावा लागतो जो पिशाचादिकांस बलि
इ० तो ; २, सं० वर्षाकाल संबंधी जो सामाटि तो .
वाल, पु० हि गुंजात्मक जें प्रमाण तो, कवित तोळ्या-
चा वाळिसावा जो भाग त्यास त्र० ; २, त्या वजना-
ची वृक्षविशेषाची वी असत्य तो ; ३, पावट्यांनी-
ल अवांतर भेद एक धान्य आंदे .

वालरिवन्य, पु० अतिसूक्ष्म देहाचे यानावाचे पुरा-
ण प्रसिद्ध साठ महस्र कृपि आहेत ; २, न० एकत्रमि-
ळालेलीं जीं लहान लहान सुळें, त्यांस प्रसंग विशे-
षीं त्य० .

वालथर, ३ लि० रा० कांहीं कारणानें सईल पडलें जें भा-
पण, लेख, इ० तो .

वालदाणी, स्त्री० दे० रेतदाणी .

वालपापडी, स्त्री० घेवड्यांतला एक भेद आंदे .

वाला, ३ लि० जा कोणक अर्थाचा संबंधिते करून को-
णक अर्थाचें नाम घण्याची विवक्षा जेह्वा असत्य
नेह्वा त्या अर्थाचे वाचक शब्दापुढें याचा योगदानो,
आणि विशिष्ट शब्द तत्संबंधी अर्थाचें विशेषण होतें .
उ० पेंकवाला, दारुवाला, बंदूकवाला, बालणवाला,
घेंणवाला, दोनठोरवाला तांच्या चाररूपयेवाळें पा-
गोटें ; २, राजू .

वालीप, वालीफ, ३ लि० तंतूचा बारीकपणा, निर्बल
पणा, इ० कारणा सुळें घटमृद नहे असें जें वस्त्र इ०
तो .

वालुकायंत्र, न० सं० कांचेचा पात्रांचे वाळू घालून काल
साधनार्थें जें यंत्र करितान तें .

वालुवालनिमंतान, न० रा० द्रव्यादिकोणक पदा-
र्थाचा अंशतः अंशतः अनेक प्रकारे नाश होऊन

शेष कांहीं नाहीं असा जो अभाव होतो त्यास त्य० .
वाँव, स्त्री० न० दोनदात पुग्नेपणी पसरले असतां जें
प्रमाण होत असतें ती तें .

वाव, पु० वारा, मृदभाषावृत्ति ; २, कोणक आधेयाकडे
नरुधन्या सुळें आधेयांतराचा निवेश ह्याचया जो-
गा असतो जो देश कालादिरूप अवकाश तो ; ३०
या गाडींत पोचल्या माणसाला वसायास वाव ना-
ही ; ३, उपयुक्त निमित्त सांपडल्या सुळें कर्तव्य
गोष्टी विषयीं होत्ये जी जागा तो ; ३० तुला फावलें
तरथे असें तुमचें वचन सांपडलें त्याणजे त्याला
घरीं वसायास वाव झाला ; ४, ३ लि० घं० भाषण,
प्रयत्न, इ० कांचे टापीं जो अभिधेय फल इ० रूप
तत्वांश असावानदहित जें भाषणादि तो ; ३० जरीं
अनुकूल नसे देव तरीं केलें उपाव होती वाव .

वावकळ, ३ लि० वायकळ .

वावगा, ३ लि० अयोग्यना प्रयोजक जो कोणक दुग्ण
तेणें करून विशिष्ट जो मनुष्य, वाव, वस्त्र, इ० पदार्थ
तो, किं० न्याय्यरीतीस विरुद्ध जें आचरण, भाषण,
इ० तो ; २, जाचें कांहीं काम नाहीं असाकचळ निर-
र्थक जो कोणक अर्थ तो .

वावझड, स्त्री० ग० गृहादिकान वाच्या सुळें पावसा-
ची जी झड येत्ये ती .

वावझडी, स्त्री० ग० अनिश्चित वारा पाऊस, यांचे
योगानें शरीरगत भरत्ये जी हुडहुडी ती .

वावटळ, स्त्री० मंडलाकार भ्रमण पावतो जो मांढा
वारा ती, द्य० वाच्यानें आलें आणि वावटळीनें गे-
लें .

वावटेंग, स्त्री० एकवच्य झाड आंदे ; २, न० तीचें वी .

वावडा, ३ लि० पावटा, लांक, काळाभोंपळा, इ० वावूळ जो पदार्थ तो; २, ला० जा रोगास अपथ्यभूत जो अर्थ तो त्या रोगास; ३, जा व्यवहारादिकांविषयीं प्रतिकूल जो भाषणादि कोणक अर्थ तो त्या व्यवहारादिकांस; ३० तुमचे पंचाडतीस हा एवढा लेख वावडा आहे, वरकड वरेंच आहे.

वावेंडा, ३ लि० कोणक क्रियादिकांचा जा क्रमस्थित अर्थावर अनुक्रमानें संबंध होत चालला असतो तो संबंध न होतो त्या क्रियादिकांनं अतिक्रमला गेला जो कोणक अर्थ तो; ३० नित्य मला थोडा बहुत पैका मिळतो, एक दिवस काही वावेंडा जात नाही.

वावडिंग, न० वावडिंगीचें बीं तें.

वावडी, स्त्री० खेळायाचे उपयोगी एक कागदाचा पदार्थ करित असतात जास दोरबोधून आकाशांत उडवीत असतात ती; २, वर उभें गडून दाणें वारवाया करितां निवडें सांगित्वा उच्च काष्ठाचा पदार्थ करितात ती; कोणकाची वावडी करणें, इ० स्थलीं फावडीकरणें असा अर्थ.

वावडें, न० शरीरावयव, सांधे, इ० धराचे, दुखाचे, इ० रूप जी मनुष्यादिकांचे शरीरां वानविकृति होत्ये तें.

वावदळ, न० दे० वादळ.

वावदूक, ३ लि० सं० फार बोळावं असा स्वभाव जाचा तो.

वावधूळ, स्त्री० वायधूळ.

वावर, न० शेत, मळा, इ० कगयाजोगी जी जमीन तीचा विवक्षित मर्यादेंनं मानिला जो विभाग तें; २, पु० कों० झाडणें, सारवणें, भांडीं धांसणें वस्त्र पात्रादि जिकडीळ निकडे देवणें, इ० रूप जो गृहकृत्य संबंधी व्यापार तो; ३, कोणक स्थलीं कोणकाचा हें काढ तें देव,

तें उचल, हें भर, इ० रूप चालला असतो जो उद्योग तो; ३० दिवा मालिबला त्या जे पगानं गत्रभर पुं० रांचा वावर चालला असतो

वावरणें, पर, शेत, इ० कांचे ठायीं करायाचे असतात जें झाडणें, सारवणें, वेणणें, खणणें, इ० उद्योगां करित त्या त्या अधिकरणीं असणें; शेत इ० कोन वावरणें, इ० स्थलीं शेत इ० वावरणें असा उपयोग होतो **वावसें**, न० कों० प्रा० तीन कोपत्यांचे मानाचें जें मुभाचें गुंडाळें करून ठेवित असतात तें; ३० दोन वावसीं सुभ असलें त्या जे एका वाजेंची वेगमी होत्ये

वाहण, स्त्री० दे० वहाण प्रथमार्थी.

वाहणें, दे० वहावणें.

वांशीक, न० कों० गृहादिकांवर वांस लावून केल्या असत्ये जी रचना तें.

वाशेरा, ३ लि० ग० वाशेळा.

वाशेळा, ३ लि० जास वाईट वास येतो असें जें वृषणाक, इ० तो.

वास, पु० पुण्यादि पदार्थ निष्ठ बरा, कि० वाईट जो गंध तो; कोणक गोष्टीचा वास आला इ० प्रयोग, गोष्ट, इ० कांस वास नसतोही कल्पून करितात जासाईप न्माव तरी संबंध जास आहे, तो त्याचे वासाचा असा त्या संबंधा मुळें त्यास आदरणीयता वर्जनीयता इ० कोणक विशेष प्रतिपादन कर्तव्य असतो प्रयोग करितात; २, ला० कोणक अर्थाचा जो लेश तो; ३० विद्विगीत पाण्याचा वास नाही; ३, वसतिस्थान; ४, कोणक स्थलीं कोणकाची काही काळ गडून जी स्थिति तो; ५, न० वस्त्र.

वांसकटी, स्त्री० कों० लहान जो वांसा ती; निंदावसणें

मांत्वा वांशासही त्वा०

वाम्मट, ३ लि० वांगोळा.

वांमटी, स्त्री० ग० वांशास निंदाद्यवसर्गं त्वा०

वाम्मणें, मिटलेले जें तोंड, होळें, नंगडया, ड० नें पसरणें; काणेकाचें वामणें, त्वा० दिवाळें निघणें, गेजगार बुडणें, इ० दुर्दशा होणें.

वामसन, न० कापडाचें दिंड जा वस्त्रांत बांधितात तें वस्त्र.

वामना, स्त्री० सर्वांचें बरें द्वावें, कि० वाईट द्वावें, कि० इतराचें कोही होऊ, आपले मात्र बरें द्वावें इ० रूप निरंतर वाटत असण्याविषयी कारणभूत जे पृथक् पृथक् चिन स्वभाव ते प्र०; उ० वासनं मारणें फळ, ३, अमुक रुगवें, अमुक पदार्थ भोगावा, अमुक स्थली जावें, अमुक पदार्थ आपल्यास असावा, इ० रूप इच्छेनें परिणाम पावलेली जी अंतःकरणवृत्ति ती; उ० चितीं धरिलीं वामना मिलीं ज्याची नारायणा; वामना फजीत करणें, त्वा० जा विषयाची वामना झाली असत्ये त्या विषयाचे ईपन्मात्र उपभोगादि द्वाग ती वामना दूर करणें; ३, शास्त्र व्यवहारादि विषयांचा अंतःकरणसततदभ्यासा मुळे होतो जो संस्कार ती; उ० कोही शास्त्राची वामना असली द्यणजे ब्रोलणें मोट पडतें, शास्त्रवामना, गणितवामना, इ० स०.

वामनी, ३ लि० वासन केलेले जें वस्त्र तो; उ० हा वामनी स्वारवाघेनांपण टिकणार नाही.

वामर्, उ० सं० वारचतुर्थाथी.

वामरुं, वाँसरुं, न० गाय, त्र्येस, यांचा जो वस्त्र तें; ३, ग० गळबनावर यानामें करून एक दोरी असत्ये तें.

वासलान, स्त्री० वसूल, खर्च, इ० मांडाया करिनां एक प्रकारची रेष काढितात ती; कोणेक गोष्टीस वामलान

त लावणें त्वा० नपुत्रीं ल्वावणें; उ० त्याज पत्नी अंभर कपयें दिव्हे होते त्यांस काही दिक्कडे वचले निकडे खरचले, असें वीवून त्याणें वासलान लावली.

वासवारा, पु० ग० कोणेक अर्थाचा ईपन्मात्र तरी जो अंश तो, निषेधविषयी प्र०.

वासळणें, फळादि पदार्थांनें वाम प्रसार द्वावा अत्रा अवस्थेनें युक्त होणें.

वाँसा, पु० घरावर अतयापासून वळचणीपर्यंत वर ओंबण आसून गायमाती घालितात जीं लोंकडे तीं प्र० तेथें घाल्याचे उपयोगी पडायो जोगें लोंकड असून तेथें विनियोग नसतोही त्वा०; ३, पाठीचाकणा आणि नाकाचें हाड ते प्र०.

वार्मी, ३ लि० जो जेथें गहाणाग तो नहासी; उ० वेंकठवार्मी, केंलासवार्मी, वनवार्मी, परंदगवार्मी.

वासुदेव, पु० मयूरपितृनांचा दोष डोकीवर घालून भिक्षा मागत असतो अशें संप्रदायाचा एक भिक्वारी आहोतो.

वाँसोळी, स्त्री० ग० वांसकटी.

वास्त, स्त्री० कोणेक विषय प्रचलानें साध्य होईना, कि० साध्य असतोही काही काही त्याजवर दोष दर्शन झालें इ० कारणा मुळे ओढामिन्य पावून त्या विषयाची अगदी सोडितात जी आस्था ती; सोडणें, टाकणें, इ० धातुयोगी प्र०; उ० याजकडे माझें कर्ज यणें आहे, पण तो दंडेळी करून वादास प्रवृत्त होतो त्वाणून मी त्याची वास्त सोडली.

वास्तपुस्त, स्त्री० वास्त, कि० नपुर्वक प्रयत्न इ० ती; उ० परीं जाऊन कोही बंदोबस्त करवा तो निकडली वास्तपुस्तच तुम्ही सोडून दिव्ही हे हो काय.

वाभ्य, ३लि० म० वास्तविक.
 वास्तविक, ३लि० यथार्थ जो अर्थ तो.
 वास्तव्य, ३० नोणेकस्थली कोणेकाची कांहींकाळ ग-
 हून जी स्थिति ते.
 वास्ता, स्त्री० वास्त.
 वास्तु, न० स्त्री० रहायासाठी केलें जें गृह नीतें, वास्तुप्र-
 वेग, वास्तु निर्माण, वास्तुदेवता, इ०स०.
 वास्तुपुरुष, पु० शास्त्रप्रसिद्ध गृहाभिमानिनी एकदे-
 वता आहे.
 वास्तुशांन, स्त्री० वास्तुशांनिशब्दाचा अपभ्रंश.
 वास्तुशांनि, स्त्री० नवें परबांधिलें असतां कि० ओसा-
 द घरांत वसतिकागयाची श्रसतां जी शांनि करिण
 असताना ती.
 वाहक, ३लि० पालखी, डोळी, रथ, इ० कोने वाहन नेणांर
 जें मनुष्य, अश्व, इ०ने म० शबवाहक, भाखवाहक,
 रथवाहक, इ०स०.
 वाहणें, पालखी, रथ, गांढोडे, इ० जें कांहीं एक स्थलांत-
 गीं वाचयाचें ओझे त्यानें नदीयभार आपण संभा-
 लून आपले गर्तीनें गति विशिष्ट करणे; २, कोणेक
 पदार्थ, गांठ, इ० कोन्हा भार आपणावर घेऊन त्यास
 पहूनंटा विवक्षित स्थितींत धरणें; ३, शेष पृथ्वीनें
 आपल्या मस्तकार वाहतां, त्यामही इनका अभिमा-
 न नाही, मग तुम्ही लहानसा दगड उचललात त्याण-
 न अभिमान कराला वाहतां; ३, शेन, झाड, घोडे,
 बैल, गाडी, गलबत, इ० जीं कृषिकर्मादि व्यवहारां-
 चीं कारकें त्यानें त्या त्या व्यवहाराचा निर्वाहक आप-
 ण होऊन त्या त्या व्यवहारां खालीं विणें; ४, पुजार्थदे-
 वतामूर्ति, ब्राह्मण, इ० कोंचे अंगावर गंध, पुष्प, अ-
 क्षता

क्षता, इ० पुजाद्वयें उचलून ठेवणें; आण, आपण, इ०
 वाहणें, त्य० करणें; ५, कोणेक मनुष्य, कि० गोमहि-
 प्यादिपशु, वृक्ष, शेत, देवता, धर्म, इ० उद्देशून हे मं-
 स्वी त्यांचे अशा बुद्धीनें त्यागणें; लेखणी, पागेदं, इ०
 हणें, अशा स्थलीं तत्पदार्थ साध्य जें लेखनादि कामें
 त्या विषयीं तत्तज्जानीय पदार्थांचा पुनः अंगीकारव
 गयान्ना नाही अशा बुद्धीनें मोडणें; ६, ला० कोणेक
 नुष्य, पदार्थ, इ० कोणेक व्यवहारादि उद्देशून हागवे
 निकडचा निकडून सुटलांतर आपला अशा बुद्धीनें
 अर्पणें; ७, जलादि सद्रव पदार्थ, कि० वायु, काळ, ये
 ना, बेंलांचा नांदा, इ० याणीं अनुक्रमें पुढचा अवयव
 पुढें टकलिला अणजे मागचे अवयवाने नेंथें येत अ-
 सावें अशा प्रकारे उत्तरेतर चालत असें करणें, पथे
 पक्षी नदी, भांडें, गळू, नाक, दिशा, मार्ग, पाद, इ०
 जलादिकांची अधिकरणें, त्यांसही कर्तृता येत्ये, इ०
 हाणें; ८, शस्त्र, हात, गाडा, नांगर, इ० कोनीं तोडणें
 टणें, मारणें, मार्गअतिक्रमणें, नांगरणें, इ० स्वल्प
 ग्य व्यापारी चालणें; कोणेकाने वाहत्ये गंगेन हातपु-
 णें त्या आपला कांहीं तोटा नहोता, यजमान इ० कां
 अधिक ओझे न पडतां, जर कांहीं परोपकार इ० पुष्प
 डनें आहतर नें मन घालून करणें; ९, श्रीमंतांनीं तु-
 ला धर्मार्थ स्वर्चल तिनकें मजुगं देउं, असें सांगितें
 आहे, मग वाहत्ये गंगेन हात धुवायला नुमंचे कार-
 जाते, कि० चालते काळाने दान धर्मादि सत्कर्म काय
 पंडलनें करून घेणें.
 वाहतीकूस, स्त्री० जिन्हा मुलें होऊं लागलीं अशी
 स्त्री तिचे कुडीस त्य०; ३, एकटां वाहती कूस झाली
 त्पणजे पाहिजे तितकीं मुलें होनील.

वाहन, न० सं० रथ, शिबिका, अश्व, इ० जी० खाने ती प्र०

गरुडवाहन, नरवाहन, इ० सं० २, उखळास त्या०

वाहवा, अ० जसा असा असावा तसा, अनिशायित्वा-
गत्ता, जो कोणक विषय त्याचे साक्षात्काराने होतो जो
अंतरकरणाने विकास दाखवा जो गा आनंद त्याचा हा
उद्धारनिघणो; २, स्त्री० कोणकाचा विद्या कलादिरूप
उत्कृष्ट गुण तो लोकांस अनुभूत झाल्यामुळे त्या-
ची वाहवा एतदुद्धार प्रधान लोकांचे सुखे होत्ये जी
मंत्रांसा नीस, कि० कोणकास दुसऱ्यापासून मिलतो
जो वाहवा इ० मंत्रांसा उच्यते त्यास त्या०

वाहीन, ३ लि० दे० वर्षांचे वर्षास राबती जी मळा, वावर,
गत, इ० जमीन तो.

वाहीम, न० को० गाडा, रहाट, नोगर, इ० वाहयाचे उ-
पयोगी जे दोषगा, वेळ, इ० ते.

वाहीळ, न० बांधा जो नारळते; ०, स्त्री० जेन इ० कग-
वयाचे जमीनीस नागरण्याचे खेपेगणीक होतो जो क-
र्षण संस्कार ती; चालणे इ० कांचे योगी प्र०

वाळ, स्त्री० रूपया इ० नाण्यास त्याचा कोडी दोष प्रकट
झाल्यामुळे त्याची व्यवहारांत चळन सोडावी असे
वते जे, हीनत्व ती; ०, रा० वाळीत, याचा प्रयोग प्रथ-
मांत नाही; उ० नो गृहस्थ त्या दोषामुळे वाळीत ग-
हिला.

वाळका, ३ लि० गंगादिका मुळे रुडा झालेला जो मनु-
ष्य, कि० नदवयव तो.

वाळकी, स्त्री० वाळकाचा वेळ ती.

वाळकुजा, ३ लि० वाळका.

वाळकुडा, ३ लि० को० वाळका.

वाळगणें, स्त्री०, दूध, भाजी, इ० करपट घाण यावया
जोगें

जोगे करवणे.

वाळणें, वाहणें जळादिकांमि भिजल्या मुळे, शि० जे
नीळरस रक्त यांचे यागाते आढे जो पदार्थ त्याणें
अग्नि, वायु, सूर्य किरण, रोग, इ० काना येगाते या
द्वेता रहित होणें; ०, स्त्रिया इ० व लवणावा त्यामुळे
विवक्षित अंगाम वळवियें.

वाळवा, पु० रा० बांचड त्यापून मुंगळ्या सारिका एव त
णी आढे; ० वाळवीचा जो प्राणी तो.

वाळवंट, न० नदी, समुद्र, ओढा, यांचे पाण्या बांदणे जी
वाळुकामय भूमि असत्ये ते.

वाळवट, न० को० वाळवंट; ०, ३ लि० जा स्थळी वाळवटु-
न आढे, अग्नी जी जागा तीचे वि०; उ० वाळवट म-
मीनीचे माड भले जोरदार होनात.

वाळवण, न० धान्यादि उष्णान वाळव घातले अशा-
ना वाळल्यामुळे पूर्वप्रमाणापेक्षा कमी होना ती
त्याचा अंशानें; जाणें भा वृद्ध होणें प्र०; २, वाळा-
यासाठी उष्णादिकांत पसरून ठवलेले जे धान्य,
पापड, मांडगे, पळवा, इ० ते

वाळवन, स्त्री० को० केळीचे वाळलेले जे पान, चिरवा,
ती.

वाळवी, स्त्री० वस्त्र काद्यादिकांस खाऊन नाश कर-
णारी अर्डी एक शुद्ध जीव जाति आढे; ०, रा० नद-
प जो काष्ट, वस्त्र, इ० कांस रोग लागता ती; ३, उत्तरो-
त्तर स्तीणता येण्यास कारण भूत जें अग्नीस रोग
चिना, इ० कि० राज्यादिकांस शत्रु संबंधादि जडने
त्यास त्या० लागणें धानुयोगी प्र०.

वाळवणें, रा० काष्ट, वस्त्र, इ० कांस वाळवीचे विकारां-
ने विक्राष्ट होणें.

वाळा, १० मुगांधि मूलाचे वृण आहे; तो, कि० त्याचा सु-
व्या तो; २, पायांत, कि० हातांत घालावयाचे वलय-
कार गोल एक भूषण आहे तो, कि० पायांत अडकवा-
याचे जे वलयाकार बिडीस अवयव असतात ते म०;
कि० कांहीं कारणास्वय पायांत घालावयाचे जें लोहा-
दिकाचे वलय असतें तो १, तांब्या, चंबू, इ० पात्राचे
बुडी जें वलय बसविलें असतें तो; ३, कों० एक जि-
वाणू आहे; ४, रा० स्त्रोबन्याचे बाटीची कड सभोवती
कापली असतां निघतो जो वलयाकार तुकडा तो,
कि० नगा तुकड्यांचे अनेक खंडांचा जो समुदाय
तो.

वाळी, स्त्री० कान, नाक, इ० कान घालाया करितां सोनें,
रुपें, इ० कोचे सुतांचें जें वलय करितात ती.

वाळीन, न० कोणा व्यभिचारादिक दुष्कर्म केलें प्रकट
झालें असतां स्वजातीय मिळून त्यास घालितात जो
बहिष्कार ते; २, ३ लि० कों० व्यभिचारादि दोषांमुळे
जाति बहिष्कृत केला जो तो.

वाळीन, न० रा० वाळीन प्रथमाधी.

वाळू, स्त्री० नदी, समुद्र, इ० कांचें तीर इ० स्थळीं अस-
तां असा केवळ स्निग्धता रहित एक मृत्तिका विशेष
प आहे; २, वाळवंटांतील बारीक बारीक खड्यांचा
जो समुदाय ती; ३, वाळवी.

वाळूक, न० गिन्यामारिखें एक फळ आहे तें व त्याचा
जो वेल ते; २, अवाळू.

वि, अ० हा उपसर्ग आहे, हा कोणेरु शब्दाचे मागे ळाग-
ता नथें विशेष करून, कि० विगत, विरुद्ध, इ० अर्थाचा
शानक होतो. कचित् निरर्थकपणें ही असता.

विकणें, कांहीं एक पदार्थांचें मूल्य घेउन तो पदार्थ जा-
णें

णें मोल दिले त्याचाकरणें; तो त्याचा विकलेला आहे,
इ० स्थळीं अनेक उपकारांमुळे ओशाळा आहे असा
अर्थ; अर्थ तुमचें शहाणपण विकणार नाही इ० स्थ-
ळीं शहाणपण चालणार नाही असा अर्थ.

विकत, अ० विकचरूप व्यापारानें घेणें, देणें, आणणें,
इ० कांचें वि०; विकत कज्जा, विकतरवोकला, इ० घेणें
इ० स्थळीं उगेच एखादें लबाड बळेंच गळ्यांत घेणें.

विकता, अ० विकत.

विकतेकरी, ३ लि० रा० जो शेतभात करीत नाही, धान्या-
दि विकत घेउन प्रपंच निर्वाह करितो तो.

विकरा, उ० कांहीं एक पदार्थ विकण्याचा जो व्यापार
तो; २, त्या व्यापारानें त्या पदार्थाचा होतो जो विकत
पणा तो.

विकराल, विकराल, ३ लि० जाचें स्वरूपादि भ-
यंकर वाटतें तो.

विकरी, स्त्री० विकरा; २, त्याणें लब्ध जें द्रव्य त्यास-
ही त्य०.

विकल, ३ लि० जो हस्त पादाद्यवयव वाख्यादि विह-
तीनें, कि० मोडल्यामुळे अधू झाला तो; २, तद्विधि-
ष्ट जो मनुष्यादि तो; ३, ला० विवक्षित साधनादि
जें अवश्य असावें, तदभाव झाल्यामुळे हीनदशा
पावला जो व्यवहारादि तो.

विकला, स्त्री० सं० मेषादि रात्रींचे जे अंशा त्यांचे कले-
चा जो साठावा अंश ती.

विकलांग, ३ लि० विकल आहे अंग जाचें तो.

विकल्प, उ० कांहीं एकाशास्वार्थादिविषयीं जें मत-
हय असतें तो; २, कोणा एकाविषयीं जी कोणा एकाचे
मनांत विरुद्ध कल्पना आली तो; ३, कांहीं एक

कार्याविषयीं

कार्याविपर्यायानां प्रकाराच्चा कल्पना मनांत येतात त्या
प्र.

विक्रमन, न० सं० विक्रमिन होण्याचा जो व्यापार नें.

विक्रमित, ३ लि० मकुलित जें पुण्यादि तो.

विक्रळ, ३ लि० विकळ.

विक्रळणें, कों० पिनक्षोभाटिकारणासुळें कोणकानें मन
स्तीचडबड करूं लागणें; उ० तो त्यानाग आळिकडे
विकळला त्या बरोबर तुळी कराम बोलतां.

विकळा, स्त्री० विकळा.

विकाऊ, ३ लि० विकण्याचे उद्देशानें ठेविला जो पदार्थ
तो.

विकार, पु० कोणकाम कामादिकांचा, कि० रोगादिकां-
चा होतो जो उपद्रव तो; २, कांहीं एक कारणानें पदा-
र्थ मात्राची पूर्वप्रकृति पाळताया जोगें होतें जें रूपान-
र तो, कि० रूपानरहोण्यास जो मध्यें कांहीं व्यापार हो-
तो तो; उ० दही हा दुधाचा विकार; ३ जो उपादान कार-
णापासून जो पदार्थ उत्पन्न झाला तो पदार्थ त्याचा.
उ० सुवर्णाचा विकार अलंकार; मृत्तिकेचा विकार प-
ट; कोपविकार, कामविकार, मनोविकार, मृदिकार.
इ० समास.

विकारी, पु० नेहनिसाचा जो संवत्सर तो; २, ३ लि० विकार
झाला, कि० होतो जास तो.

विकास, पु० विक्रमिनपणा.

विकासणें, विक्रमिन होणें.

विक्रमित, ३ लि० विक्रमित.

विक्रुत, ३ लि० विकार पावला जो पदार्थ तो; २, स्त्री० वि-
कृति शब्दाचा अपभ्रंश; ३, विकृती द्वितीयायां.

विक्रुति, स्त्री० विकार; २, चोवि साचा संवत्सर.

विकृती, ३ लि० कों० विकृत घेतलेला जो पदार्थ तो; २,
स्त्री० दे० कांहीं कारणानें कोणक भोग्य पदार्थाचा ये-
तो जो विकार तो.

विक्रोपास, अ० जाणें याचा योगीप्र० अ० कज्जा रोग इ०
कांहीं अपथ्यादि विक्रोपचार पोचल्यासुळें अति-
शयिन विषमदशा पावणें.

विक्रम, पु० एक शककर्ता प्रसिद्ध राजा झाला होना जा-
चा शक नर्मदेचा उत्तर तीरी अद्यापि चालत आहे;
२, सं० पराक्रम; ३, चवदावा जो संवत्सर तो.

विक्रय, पु० सं० विकरा.

विक्रीन, ३ लि० सं० विकळा जो पदार्थ तो.

विक्रेय, ३ लि० सं० विकाऊ.

विरवंड, न० कों० विळा, खोरे, कुदळा, इ० जीं आउतें
तीं प्र०.

विरवम, ३ लि० रा० विषम परंतु संग्म्यविपर्याय प्र०.

विरवमोगरी, स्त्री० एक लना आहे.

विरवरणें, कों० धान्य, केश, कागद, इ० पदार्थ अस्ता
व्यस्त पसरणें.

विरवरा, पु० पदार्थाची विरवरण्यानें जी अवस्था हो-
त्ये तो.

विरवार, पु० सर्पादिकांचे वायां जो विषांश असतो
तो; २, त्याचा होतो जो कोणकाम उपद्रव तो; ३, प्र०
सर्पासही त्य०.

विरवारणें, कोणकानें सर्पादि विरवाराचा उपद्रवा-
नें युक्त होणें.

विरवारा, विरवारी, ३ लि० जा सर्पादिकांस विष
आहे तो सर्पादि.

विरवरणें, विरवरणें.

विस्वोपास, विस्वोप्यास, अ० जाणें याचाचोगीं प्र०
अर्थ; विकापासजाणें.

विररव, न० विषशब्दाचा अपभ्रंश; २, अनिद्राथित जो
कडूपदार्थ त्यास आरोपानें द्या०.

विरव्यात, ३लि० प्रख्यात.

विगत, ३लि० नाहीना झाल्या जो तो, याचा प्रा० समासी
प्र०; ३० विगनेश्वर्य, विगतमत्सर, ३०.

विगलित, ३लि० गलित जें पुष्पादि तो.

विगळ, पु० दे० इंगळ.

विंगळी, स्त्री० दे० इंगळी.

विगुण्य, ३लि० अनुगुण नई तो; २, काही एक गोष्टीतजें
काही एक विकृत असनें तो.

विग्रह, पु० सं० समासादिरूपकरून विविष्ट जें पद
त्याचें अवयवार्थ प्रदर्शक जें वाक्य तो; २, देह; ३,
बुद्ध.

विघटन, न० सं० काही एक सुघटित जो पदार्थ, कि० गा-
ष्ट त्याचें अवयव वियोजन हागजें विध्वंसन नें.

विघटित, ३लि० सं० विघटन झालें आहे जाचें ना.

विघड, पु० अनेक अवयवांचा योगानें, कि० पदार्थांचा
योगानें जो गाडा, रहाट, संसार, इ० मिड होतो त्या-
नीळ काही पदार्थांचा नाशादि झाल्यामुळें जी मुख्य
पदार्थास विकृतता प्राप्त होत्ये तो; २, स्त्री, पुरुष,
मित्र, इ० कांचा जो परस्पर वियोग होतो तो.

विघडणें, विघटितकरणें.

विघरणें, तूप, गूळ, मीट, सारखर, कथील, इ० प-
दार्थ अग्नि, जळ, इ० कांचे योगानें पानळ होणें.

विघान, पु० सं० इननाटिकें करून कोणेकाचा
होतो जो नाश तो.

विघातक, ३लि० काही एक कार्याचा विघात करण
रा जो तो.

विघुरणें, विघरणें.

विम, पु० न० काही एक कार्यास प्रनिबंधक जें निमित्त
कि० त्याची उपस्थिति तो नें.

विच, स्त्री० कां० जमीन, काष्ट, इ० कांस जी फट अर
त्ये ती.

विचकट, ३लि० बीभत्स जें भाषणादि तो; २, तें का
ण्याचा स्वभाव जाचा तो.

विचकटणें, विचकडणें, चिवडणें; २, उचकटणें

विचकणें, वासणें.

विचका, पु० चिवडा मथमार्थां.

विचकुरणें, कोणेकाम विचकुर्यानें विशिष्ट करणें

विचकुरा, पु० हानाचे पंजाचीं नखायें शरीर स्वबल
हीं रुतवून त्या नखाचे रुबेन ती त्वचा चट्ट धरून उं
टण्याचा व्यापार तो; २, नेणें करून होतो जो नख
वण तो; ३, कां० दोहो बोदानीं घेनात जो विमटा
तो.

विचडा, पु० कां० मोटा जो विचू त्यास त्या०.

विचरणी, स्त्री० कां० केशादि विचरायाची जी फ-
णी ती.

विचरणें, गुंतलेले केशादिक फणीनें मोकळे करणें

विचक्षण, ३लि० सं० शास्त्रादि ज्ञान पूर्वक जो व्य-
हार, चतुर, तो.

विचक्षणा, स्त्री० सं० कोणेक गोष्टीचें परिज्ञान का-
वें त्याणून अवयवशाः फोडकरून जी पुरतेपणीं
चौकशी ती.

विचार, पु० कोणेक विषयीं हें असें असा एक रूपेंक
रून

रून निश्चय होण्याकरितां हें बरें, कीं वाईट, हें करावें कीं नकरावें, असें करावें कीं नसें करावें, इ०रूप जो अंतःकरण व्यापार होतो तो; २, तेणें करून हें असें इ०रूप निश्चयात्मक होत्ये जी कल्पना तो; ३, करावें कोणतें, न करावें कोणतें, इ०रूप जी व्यवस्था तत्परिपालनात्मक जी वर्तनास मर्यादा तो; ३० लक्ष्मामध्ये सोवळ्या ओंवळ्याचा विचार राहत नाहीं; २, विचारणा.

विचारणा, स्त्री० कोणक गोष्टीचे निर्वाहाची तोड निघनाशी झाल्यामुळे कसें करावें, काय करावें, करावें कीं न करावें, इ०रूप चिंतात्मक जी संकटावस्था प्राप्त होत्ये ती; २, विचार प्रथमार्थी.

विचारणीय, ३लि० विचारणें जाणाव्यास योग्य जो अर्थ तो; २, प्रव्यरूप जो अर्थ तो.

विचारणें, विचारणें, कोणक गोष्टीविषयीं कोणाएकास प्रश्नकरणें; २, इत्यादि दानानें, कि० मधुर भाषणादिकानें कोणकाचा परामर्श घेणें; ३, कोणकास पदार्थ बुध्यागणणें, प्रा० निषेधविषयीं प्र०; ३० जेथें इरमाळ अंबे आहेत, तेथें असल्याखट्यास कोण विचारतो.

विचारपूस, स्त्री० कांहीं एक पदार्थाचा शोधार्थ कोणाएकास विचारणें, पुसणें, इ० चषकवर्ती करणाचा जो व्यापार ती; २, आला, गेला, इ० कांस कुशळ प्रभादिक विचारणें, परामर्श घेणें असा जो व्यापार ती.

विचारवंत, विचारशील, ३लि० विचारी.

विचारी, ३लि० सदसद्विचारपूर्वक कांहीं एक कार्य करणाचा स्वभाव जाचा तो.

विचित्र, ३लि० चित्रविचित्र दिग्माया जोगा जो पदार्थ तो; २, दुसऱ्यास आश्चर्य कारक जो मनुष्य, कि० भाषण, आचरण इ० तो; ३, प्र० अनेक प्रकारचा. ३० विचित्र अन्नं वाटिलीं पावीं.

विंचुरणें, विंचरणें

विंचू, पु० एक क्षुद्र प्राणी आहे. जाचे नांगड्यास विष असते; २, तुदाकार सहा तारकांचें जें कृत्तिका नक्षत्र आकाशांत दिसतें त्यास त्या; ३, को० पलंग, बाज. इ० विणत्ये समयां त्या दोरीचे पदर मरू नयेत घणून अडकणाऱ्यां जो एक दोन गाठी देऊन वीत दीडवीत दोरीचा तुकडा घेत असतान तो.

विंचूक, अ० वात पिन्नादि क्षोभांन, कि० भाग, भ्रू, इ० कांवाकैक आल्यामुळे पृष्ठापर सेधान सुटे असें बोलणें, इ० कांचे वि०; २, ३लि० नाट्य जें भाषण इ० तो.

विच्छिन्न, ३लि० म० छिन्नभिन्न झाली जी मूर्ति इ० तो; ०, कांहीं एक कारणानें जाचा भंग झाला असा जो कोणकाचा नियम, कि० संसारादिवटळ, कि० वृत्ति इ० तो.

विच्छेद, पु० मृतन कालाच्या वृत्ति अनुष्ठानादिकाचा कांहीं निमित्तानें मध्ये हातो जो खड, कि० लोप तो.

विजणवाग, पु० दे० विद्युणवाग.

विजणा, पु० दे० विद्युणा.

विजय, पु० सं० युद्धादिकानें जो कोणकाचा होतो जय तो; २, सन्नाविसावा जो संवत्सर तो; ३, श्रीविष्णूचा एक द्वारपाल आहे, जाची काष्ठा दिग्मय मूर्तिकरून देवहारी, कि० देवाजवळ स्थापित असतान तो.

विजयादशमी, स्त्री० आश्वीनशुद्धदशमी, जादिव-
ती सीमोल्लघनादिविधि करीत असनात.

विजयाभिनंदन, पु० पुढें शास्त्रप्रसिद्ध एक शककर्ता
होणार आहे तो.

विजयी, ३ लि० युद्धादिकांत जाचा जय झाला तो.

विजवटा, ३ लि० दाड गुणाचा जो मनुष्यादि त्यासत्य.

विजात, स्त्री० स्व जातीहून इतर जी जाति ती.

विजात, ३ लि० को० विजवटा.

विजातीय, ३ लि० सं० विवक्षित जात्याकांत नद्वे अ-
सा जो मनुष्य, रत्न, इ० पदार्थ तो; २, लोकविलक्ष-
ण जो मनुष्य, कि० सामर्थ्य, रत्न, कि० कांही एक
व्यापार तो; ३, एकजातीय नद्वेन असे जे अनेक
पदार्थ ने परस्पर.

विजायली, ३ लि० को० रायवळ जे लांकूड तो, कि० त-
न्निर्मित जो पाट, चौकर, इ० पदार्थ तो.

विजार, स्त्री० इजार.

विजारदार, ३ लि० इजारदार.

विजाग, पु० इजाग.

विजितजाणें, इजितजाणें.

विजोड, ३ लि० कोणेक जोडास, कि० जोडीस अनेक
अवयव असनात त्यांतील जो अवयव अत्यत्वम-
हत्वादिरूप वैलक्षण्या मुळें त्या जोडास, कि० जो-
डीस मिळत नाही तो, कि० नद्विशिष्ट तो जोड, जो-
डी तो.

विंझणवारा, पु० विंझुणवारा.

विंझणा, पु० विंझुणा.

विंझणें, पेटलेला अग्नि, जाळ, मशाल, चूल, इ०
कानीं शांत होणें; २, ला० प्रवृत्त जो कज्जा, युद्ध,

क्रोध

क्रोध, इ० त्याणें शांत होणें.

विंझुणवारा, पु० विंझण्यानें घेतान जो वारा तो.

विंझुणा, पु० पंखा.

विटकर, स्त्री० न० इटकर; २, ३ लि० विटावया जो गा जो
लुगडें, सुगटा, इ० कांचा रंग तो, कि० नद्विशिष्ट नें
लुगडें इ० तो.

विटकरी, ३ लि० विटकरेचा रंगा सारखा जो रंग तो,
कि० नद्विशिष्ट जें वस्त्र इ० तो.

विटणें, वस्त्रादिकांवरचा पूर्वीचा जो नांबडा, पिवळा,
इ० रंग त्याणें उष्णादिकांमुळें, कांहीं काळानें मळि-
न होणें, पक्षी वस्त्रादिकांसही कर्तृता; २, अन्नादि
शिळें झाल्यामुळें त्याणें दुर्गंधीनें विशिष्ट होणें; ३,
कोणेक पदार्थाचें बहून सेवन झाल्यामुळें, कि० को-
णेंक पदार्थाचा सेवन कालीं कांही अमंगलादिकांचें
दर्शनादि, कि० नद्विपयीं कांहीं दोषबुद्धि इ० कारण
मुळें तत्तत्पदार्थाचे उपभागाविपयीं कंटाळा पाव-
णें; कोणेकाचें कोणेकाडीं विटणें त्या परस्पर अ-
सनें जें सौरस्य तें नाहीसं होणें; त्याणें त्याणें विट-
णें त्या परस्परांनीं सौरस्य रहित होणें.

विटवणें, ये० विटंबनेनें युक्त करणें.

विटबंदी, ३ लि० पक्ष्याविटानीं बांधिली जी भिंत इ०
तो.

विटंबना, स्त्री० नाक, कान, कापणें, धिंड भोंवडणें,
ळी, धू, करणें, इ० रूप जी कोणेकाची लोकांत फट-
फजीती ती.

विटा, पु० इटा.

विटाल, पु० धर्मशास्त्रांत जास स्वर्गाकरून ये त्याणु-
न सांगितलें आहे, अस जे आशोची, रजसळा,

चांडाल

चांडाळ, यवन, गाढव, कुत्रे, इ० जीव, कि० अस्थि, वि-
ष्टा, इ० अमेध्य पदार्थ त्यांचे अंगां असतां जो अशु-
चिनारूप दोष तो जाच योगानें त्या पदार्थांस स्पर्शादि
झाले असतां स्नान, वस्त्रानर, इ० करवें असें शास्त्रान
सांगितले आहे, २, नादशा दोष विशिष्ट पदार्थांस
स्पर्श झाला असतां स्नानादि करावया जोगी स्पर्श
कार्यांचे अंगां येत्ये जी अशुचिना तो, ३, सांवळा
जो त्यास ओंवेळ्याचा स्पर्श झाल्यामुळे भोजनादि
कर्माविषयी जी अशुचिना प्राप्त होत्ये तो, ४, स्त्रि-
यांचे शरीरापासून प्रतिमासी स्वप्नें जें रज तो.

विटाळचडाळ, पु० विटाळ इ० तो.

विटाळणें, कोणक पदार्थ, कि० मनुष्य इ० कांसविटाळ
नें विशिष्ट करणें, २, ला० कोणक पदार्थ कोणक व्या-
पारी प्रवर्तवून काही एक व्यापार संस्कार संबधानें
यत्किंचित् संबद्ध करणें, ३, जेवायास वसन्दाप-
ण अन्व पोटांत गेले नाही उगीच तोंड मात्र विटाळ
ले.

विटाळशी, स्त्री० यानिहाग रज स्त्राव होऊं लाग-
ल्यापासून तीन दिवस पर्यंत अशुचि झाली जी
स्त्री तिचे वि०.

विटाळशीचंडाळशी, स्त्री० विटाळशी इ० रूप जी
स्त्री ती.

विटाळें, न० दे० इटाळें.

विटी, स्त्री० दे० इटी.

विटीदोंडू, पु० दे० इटीदोंडू.

विटेकरी, पु० दे० इटेकरी.

विटेबंदी, ३ लि० दे० विटबंदी.

विट्ट, पु० मनुष्य, कि० कांहीं पदार्थ, गोष्ट, इ० कांची
जी.

जी फटफजीती तो.

विठी, स्त्री० दे० इटी.

विठीदोंडू, पु० दे० इटीदोंडू.

विट्टल, पु० एक देव आहे.

विट्टलपंतीनांब्या, पु० आकार विशेषाचें एक धातु-
मय पात्र आहे.

विट्टलसवात्रीण, विट्टलसवाण्या, स्त्री० संके-
तानें विधवेस त्प०.

विडलंबू, न० इंडलंबू.

विडा, पु० भक्षणाचे, कि० कोणकाम घावयाचे उद्द-
गानें एकत्र केले जी नागवेळीचीं पाने, सुपारी, कु-
ना, एतत्प्रधान अनेक द्रव्ये तीं विशिष्ट मिळून तो,
२, नागवेळीचे पानांत सुपारी इ० पदार्थ घालून
गुंडाळून जो आकार विशेष विशिष्ट रचना वि-
शेष करितान तो, कोणकानें विडा उचलणें, ४, घ०
कांहीं एक दुर्घट कार्याविषयी हें मी करतो अशी
प्रतिज्ञा करणें, कोणकाम विडा देणें, ५, अधि-
कारावरून दूरकरणें.

विडी, स्त्री० ओटावया करिता आपटा इ० कांचें पान.
कागद, इ० कांत तंबारवू, ओंवा, इ० चालून जी गुंडा-
ळी करितान ती, २, भक्षणाद्यर्थ नागवेळ तंबारवू.
इ० कांचे पानाची जी गुंडाळी करितान ती, ३, सुस-
ळ, सोटा, इ० कांस जी लोहादिकांची मांडळ व-
सविनात ती.

विणकर, स्त्री० तंतूनी वस्त्रादि विणण्याचे जे अनेक
प्रकार आहेत, त्या प्रकारांनीं विणले असतां जे
अनेक प्रकारचे त्यांचे रचना विशेष होतान ते प्र०

विणणावळ, स्त्री० विणण्या संबंधी जी मजूरी ती.
विणणें

विणणें, वस्त्र, आंथरी, गोप, इ० पदार्थ निर्मिले जात असे तंतु, पाव्या, इ० त्याच्या प्रकारानें परस्पर गुंनविणें पक्षी निर्मिले जानात जे वस्त्रादिपदार्थ त्यांमदीं कर्मना; २, पलंग, मात्सा, इ० नवार, सुभ, इ० कानी वस्त्र, जाळी, इ० कांचा आकार होई असें वेष्टणें.

विणती, स्त्री० को० कांही एक कार्याचे उद्देशानें देवादि कांस लाविला जो कोळ. किं० त्या देवादिकांनीं दिला जो कोळ ती.

विणवणें, दुग्धणें इ० कामुळें कोणेकानें कन्दणें.

विणा, पु० वीणाशब्दाचा अपभ्रंश.

विणें, गोमहिष्यादि किती एक पशूती, किं० पक्षी, कीटक इ० कानीं अपत्यानें प्रसवणें; अथवा विषयीं याचा मयोग करीत नाहीत; मनुष्य स्त्रीविषयीं निदनें प्र० करितात; २, कळ, चंवेण याणीं प्रसवणें.

वितंडवाट, पु० आपला पक्ष वस्तुनः खोटा असें जाणत असतोही खोटेवा युक्तीनें आपला पक्ष मिडकरण्याविषयीं आयदानें कोणी करितो जो वाट तो.

वितणें, को० विनुळणें.

वितळ, न० समपातालांनींल दुसरें जें पाताळ तें.

विनविणें, को० चरफडणें.

वितस्नि, पु० सं० वीत सुख्यार्थी.

विनुळणें, विचरणें; २, ला० जमलेले जें आभाळ, राजकारण, पंचाईत, इ० त्याणें फाटाफूट पावून नाहीसं होणें; ३, करुणाटिरसानें अंतःकरण दृशणें.

विनीगाभनी, स्त्री० विणें गाभणीं होणें, अथावा ग्यनेंत

ग्यनेंत विद्यमान जी गाय, खेस, इ० तींचें वि०.

वितुष्ट, न० कांहीं एक कारणामुळें परस्परगेंचें पडणें जें बांकडे तें.

वितुळणें, विनुळणें.

विन्त, न० पैसा अडका इ० रूप जें द्रव्य तें.

वित्तविषय, पु० विन्त इ० तो.

विन्नेषणा, स्त्री० विन्त विषयिणी जी इच्छा ती.

वित्पनी, स्त्री० व्युत्पत्तिशब्दाचा अपभ्रंश.

वित्पन्न, ३ लि० व्युत्पन्न शब्दाचा अपभ्रंश.

विथर, पु० को० जमलेला जो संसार इ० पदार्थ याचा जो विसकळीतपणा तो.

विदगुडणें, को० पाय, हान, इ० शरीरावयवांतसुरगळणें.

विदविदणें, को० चरफडणें; २, दे० फळ, गळ, इ० कानीं अनिश्चित पिकल्यामुळें विळविळीत होणें.

विदविदा, ३ लि० दे० विदविदला जो फळ, गळ इ० पदार्थ तो.

विदारण, न० सं० हस्तादिकानें फळ, वस्त्र, पाद, कप, इ० पदार्थांचे दोन अवयव, दोहोंकडे ओढून मध्यें फाडण्याचा जो व्यापार तें.

विदारणा, स्त्री० विदारण; २, ला० कोणकाची पुरती फजीती होई असें त्याचे गुण दोषादिकांचें जें उद्घाटन ती.

विदारणी, स्त्री० को० विदारणा द्वितीयार्थी.

विदारणें, विदीर्ण करणें.

विदारित, ३ लि० सं० विदारण केलें जांचें तो.

विदिन, ३ लि० सं० परिज्ञात जो अर्थ तो.

विदिशा, स्त्री० आग्नेयी, नेर्कती, वायव्य, ऐशानी त्या

त्या जा चार दिशा त्या म०.

विदीर्ण, ३लि० विदारण झालें जाचें तो.

विदेश, पु० स्वदेशाहून इतर जो देश तो; विदेश-
गमन, विदेशवास, इ० स०

विदेशी, ३लि० विदेशीय.

विदेशीय, ३लि० विदेशसंबंधी जो मनुष्य, पदार्थ,
इ० तो.

विदेही, ३लि० परमार्थ दृष्टीने जाच्या देहाभिमा-
न फुटला तो.

विद्यमान, ३लि० आहे पणाने जो विझित तो; २,
वर्तमान जो काळ तो; ३, स्त्री० न० गुज्जारत;
४, अ० दृष्टिदेखतां; उ० माझे विद्यमान या यो-
गचे हाल करूं नका.

विद्या, स्त्री० पुगण, शास्त्र, इ० जीं चतुर्दश ज्ञान
साधनें तीं प्र०, किं० तत्त्वतिपाद्य जीं जांनें तीं
प्र०; २, गान, चित्र लेखन, इ० जा कला त्यास
हीसु०.

विद्याधन, न० विद्यारूप जें धन तें; उ० सर्वधना
पेक्षां विद्याधन श्रेष्ठ आहे.

विद्याधर, पु० सं० उपदेवामध्ये एक भेद आहे.

विद्याभ्यास, पु० कांहीं एकाविद्येचा जो पठन, अ-
वलोकन, इ० अभ्यास तो.

विद्यार्थी, पु० गुरुपाशीं विद्याभ्यास करणारा जो
तो; २, कोणेकाजवळ शागिदींचें काम कराव-
यास राहिला जो त्याससु०.

विद्युत्, स्त्री० सं० बीज; विद्युत्यात, इ० स०.

विद्युलता, स्त्री० सं० विद्युत्.

विद्वा, ३लि० दे० विद्वप्या अर्थीं.

विद्रुम

विद्रुम, न० सं० प्रवाल.

विद्रूप, ३लि० नासिकादिग्राहित्य, किं० कांहीं एक
अवयवाचें आधिक्य उ० कारणासुद्धें विशोभि-
त जो मनुष्यादितो.

विद्वान्, ३लि० वेदशास्त्रादि जाणतो तो, या शब्दा-
चा समासादिस्थलीं पृथीं प्रयोग होतो तथे वि-
द्वत् असें रूपहोतें; उ० विद्वज्जन, विद्वत्सभा, विद्व-
त्ता, इ०.

विद्वेष, पु० द्वेष.

विद्वेषा, ३लि० द्वेषा.

विंध, न० कांहीं एका पदार्थास पडले जें आरपार
छिद्र तें.

विंधणें, नीर, सामना, इ० कानें शरीर, मोती इ०
कांहीं एक पदार्थ मछिद्र करणें; २, न० किं करें.

विंधकाम, न० कां० काशादिकांस विंध्या पाडण्या-
चा जो व्यापार तें; २, नेणें कळन झालें जें तें का-
म त्यासही समयविजोर्थासु०.

विंधवा, स्त्री० गतभर्तृका जी स्त्री ती.

विधा, स्त्री० प्रकारवाचक हा शब्द, याचा प्रयोग
समासी संख्यावाचकापुढें होतो; उ० द्विविध,
त्रिविध, बहुविध, इ०.

विधाता, पु० सं० ब्रह्मदेव

विधान, न० कोणक अर्थानें उद्देशून कोणक धर्मा-
दिकाचें वाक्यकरून जें संबधन तें; उ० हा घट ल-
घु आहे, एथें घटानें उद्देशून लघुत्वाचें विधान
आहे; गुरूचें वचन पाळोवें, एथें पाळनरूप व्या-
पाराचें विधान; २, ३ जा इ० अनुष्ठान असुक प्र-
कार करावें, इ० रूप जें वाक्यनिबंधन तें, किं० नद-

रुरूप

तुरूप जें अनुष्ठान तें.

विधायक, ३ लिं. कोणेक विधीचा बोधक जो श्लोक, वाक्य, इ. तो, किं. नक्तर्ता ऋषि, राजा, इ. तो.

विधि, पु. सं. विधान; २, ब्रह्मदेव; ३, देव.

विधिनिषेध, पु. कोणेक गोष्टीविषयीं हें बरें हें वाईट, हें करावें हें न करावें, इ. रूप जो भिन्नभाव तो, जो मानिला असतां वर्तनास कांहीं अडचण घडत्ये; उ. घडा तो त्याला बोलावें काय, न बोलावें काय, याचा विधिनिषेध नाही.

विधिनिषेधातीत, ३ लिं. ब्रह्मज्ञान, पानित्य, इ. कारणासुळें शास्त्रोक्त विधिनिषेधाचा प्रतिबंध जाचा सुटला आहे, तो.

विधिभंजक, ३ लिं. औत्सर्गिक विधिला गू होण्याची योग्यता असून जाजवर लागू होत नाहीं असा जो कोणेक विषय तो.

विधिविशेषण, न. विधीवर जाचा अन्वय होत असतो असं जें विशेषण तें; उ. कुमाईत घोडा वळकत असतो अर्थ बळकट हें विधिविशेषण. आणि कुमाईत हें उद्वेग्य विशेषण.

विंधी, स्त्री. कों. प्रा. काद्यास जें विंधण्यानें भोंकपाडिव असतात ती.

विधु पु. सं. बंद.

विधुर, पु. जाची स्त्री मेली असता, जाणें दुसरें लग्न केलें नाहीं असा जो तो; २. सं. कांहीं एक साधनां जें विकल तो.

विधेय, ३ लिं. विधीचा विषयभूत जो अर्थ तो.

विध्युक्त, ३ लिं. वेदशास्त्रादि स्थित विधिवाक्यानीं सांगितलें जें प्रायश्चित्तादि तो.

विंधुका, विंधू, पु. कों. वस्त्रपर्णादिकांस पडलें असतें जें छिद्र तो.

विध्यंस, पु. कांहीं एका पदार्थाचा फुटणें, सोडणें; कानीं जो नाश तो.

विध्यंसित, ३ लिं. विध्यंस पावला जो कोणेरूप र्थ व्यवहार इ. तो.

विध्यस्त, ३ लिं. विध्यंसित.

विनत, ३ लिं. सं. नम्र.

विनति, स्त्री. विज्ञापनाप्रथमाधी.

विनंती, स्त्री. विनति शब्दाचा अपभ्रंश; कागदेचीं आपल्या बरोबरीचास, किं. सेवकास जो ना लिहितात त्यांत याचें लेखन करितात.

विनय, पु. अहंकारादिकांचा नाश नसल्यामुजी नम्रता असत्ये तो.

विनवणी, स्त्री. कांहीं एक कार्याकरितां कोणेची करितात जी मार्यना ती.

विनवणें, कांहीं कार्याकरितां कोणाएकास प्राणिणें.

विना, अ. सं. वांचून या अर्था; विनाप्राय, विकारण, इ. सं.

विनायकीचतुर्थी, स्त्री. शुक्लपर्क्षाची जी चतुर्थी; ब्रतविषय असतां प्र.

विनाश, पु. कोणेक पदार्थाचा विशेष करून जो शा तो.

विनाशकाल, विनाशकाळ, पु. द्रव्यहानिइ रूप अनेक प्रकारचा नाश होण्यास कारणजें प्रतिकूल काल दशा येत्ये तो; वा. विनाशले विपरीत बुद्धि.

विनिमय, पु० सं० अदलाबदल.

विनियुक्त, ३ लि० कांहीं एका कर्मादिकाकडे जाची योजना झाली तो.

विनियोग, पु० कोणक अर्थाची कोणक गोष्टीकडे जी योजना तो.

विनोद, पु० सं० थडा; २. अनेक प्रकारे मनरम विण्याचा जो व्यापार तो.

विनोदी, ३ लि० विनोद करण्याचा स्वभाव जाचा तो; २. विनोदाने कळे जें भाषण इ० तो.

विन्मुख, ३ लि० विमुखवाळाचा अपभ्रंश.

विपत्, स्त्री० सं० विपत्ति; विपद्मस्त. विपत्काल. विपद्म, इ० सं०.

विपत्ति, स्त्री० सं० आपटा.

विपत्तिकाल, पु० आपत्काल.

विपत्त्य, पु० हाल. अनेक वचनी प्र०; २. स्त्री० विपत्ति वाळाचा अपभ्रंश.

विपरीत, ३ लि० शास्त्रसंप्रदायसिद्ध कि० लोकासंप्रदायसिद्ध जे क्रमरीतिमार्ग आहते, ते उलटे जाचे तो पदार्थ, कि० क्रिया तो; २. प्रतिकूल जो काल इ० तो.

विपरीतलक्षणा, स्त्री० कांहीं वाक्य कि० पद याचा उपयोगी नद्विपरीत अर्थी जें वक्तव्याचें तात्पर्य कि० तात्पर्यकल्पना ती; उ० तुम्ही वाहाणे आहां. एथें विपरीतलक्षणेनें तुम्ही सुर्वे आहां असा अर्थ होतो.

विपर्यय, पु० सं० विपर्यास.

विपर्यस्त, ३ लि० विपर्यास झाला जाचा तो.

विपर्यास, पु० विपरीतपणा तो; २. कांहीं एक गोष्टीचे

शीचे पूर्वस्थितीमध्ये यत्किंचिद जें अंतर तो.

विपल, विपळ, न० पळाचा जो साठवा अंशानें काळवृत्ति.

विपलाप, विपळाप, पु० कांहीं एक दुःख मानझाल्यामुळे, रडणे, आरडणे, इ० रूप जो व्यापार करिताना तो.

विपक्ष, पु० सं० वाचु; २. अनुमानसाध्य जें वक्त्यादित्याचा निश्चयकरून अभावजेथें आढे असा जो हट इ० पदार्थ तो.

विपाक, पु० सं० परिणाम. परंतु प्रा० कर्माचे परिणामा विपर्यास प्र०.

विपुल, विपुळ, ३ लि० पुष्कळ.

विप्र, पु० सं० ब्राह्मण.

विप्रतिपत्ति, स्त्री० सं० कांहीं एक कायाविपर्यास मतदयाचा जो परस्पर विरोधती, कि० मतदयाचा अंगीकार करून जो परस्परगोचा विशद जागती ती.

विप्रतिपत्त, ३ लि० ता अर्थाविपर्यास परस्परगोची विप्रतिपत्ति आढे तो अर्थ; २. विप्रतिपत्ति धरून विचार करणारे जे परस्पर ते प्र०.

विप्रिय, ३ लि० सं० अप्रिय.

विफल, विफळ, ३ लि० निष्फळ.

विवुध, पु० सं० इत्यादिक जे देव ते प्र०; २. पंडित.

विभक्त, ३ लि० सं० समुदायापासून पृथक् केला कि० मानिला जो अंशरूप पदार्थादि तो; २. गृह, धन, भूमि इ० पदार्थ वाटून घेऊन परस्पर निगळे निगळे झाले जे बंधु, पिता, पुत्र, इ० तो.

विभक्ति, स्त्री० सं० वाळापुढे कर्मादि कारक बोधक, कि० सं० बोधक जे मन्वय होताना ते प्र०; २. कोणकाचा

कावा बोलण्यातील जो नासयार्थ न्यास त्या.

विभव, पु० दुसरा जो संवत्सर तो; २, ऐश्वर्य.

विभक्त, ३ लि० विभक्त्याच्या अपभ्रंश.

विभाग, पु० परस्पर संबद्धपणे स्थित जे अवयवादि
त्यांचा छेदनादिके करून होतो जो पृथक्भाव तो;
२, एका पदार्थाचे अनेक जे अंशाने, प्र०.

विभागणे, घनादि विभक्त करणे.

विभागित, ३ लि० विभागिता जो पदार्थ तो.

विभागी, पु० भागीदार.

विभावना, स्त्री० कोणक विषयाचे तत्व समजावें त्या
पुन त्या विषयावर अवयवशाः बुद्धि फिरवून पा-
हण्याचा जो व्यापार ती.

विभास, पु० गानातील एक राग आहे.

विभित्त, ३ लि० विभक्त.

विभु, ३ लि० व्यापक.

विभू, पु० व्युह्वाद्याचा अपभ्रंश.

विभूत, स्त्री० विभूतिशब्दाचा अपभ्रंश. परंतु मथ
मार्थी.

विभूति, स्त्री० सं० गोमय काष्ठ इ० कांचे जें भस्म
ती; २, ऐश्वर्य; ३, विद्या घनादि कारणानी लोकां
सरवे करून कोणकाचे वर्णन करून व्य असता
त्यास त्या.

विभ्रम, पु० सं० स्त्रियांचा जो शृंगाररूप विलास
तो.

विमन, ३ लि० सं० असंमत.

विमनस्क, ३ लि० कांही एक कारणामुळे जाचे अ-
नंकरण स्थित झाले असा जो तो.

विमर्द, पु० कां० चिन्तबकालवृत्ति.

विमल, ३ लि० सं० निमल.

विमा, पु० ही तुझी वस्तु विवक्षित स्थळी सुरक्षि
गोंदवेळ, कि० विवक्षित कालपर्यंत सुरक्षित
राहील असें न झाले तर त्याची किंमत भर;
देईन तसें झाले तर तूं मला असुक द्यावेस अत्र
बोलीने त्या वस्तूचा संभावित भयाचा कोणीव
रितो जो निरास तो, करणे, भरणे, उतरणे, प्र०.
२, तदर्थ विमंकरि यास द्यावे लागते जें द्रव्य त्या
सही त्या.

विमान, न० आकाशमार्गाने जाणारे असें देवादि
कांचे यान आहे.

विमुरच, ३ लि० सं० पराङ्मुख.

विमंकरि, ३ लि० विम्याचा व्यवहार करितो तो.

विमंकार, ३ लि० विमंकरि.

वियत्, न० जे आकाश; वियद्गंगा, वियतिचर इ०
समास.

वियुक्त, ३ लि० विवक्षित अर्थाची वियोगाव
ला जो अर्थ तो.

वियुत, ३ लि० कोणक अंक रातीतून उणावेला
जो अंक तो.

वियोग, पु० संयुक्त पदार्थांचा जो पृथक्भाव तो.

वियोजन, न० वियोग करण्याचा जो व्यापार तो.

विरका, ३ लि० कां० विरणा.

विरक्त, ३ लि० सं० जा विषयां वरून जाची प्रीति
उठली आहे तो त्या विषयी, कि० आत्मस्वरूप
निरिक्त पदार्थावर जाची प्रीति राहिली नाहीं
असा जो मनुष्यादि तो.

विरक्ति, स्त्री० कांही एका कारणामुळे कोणक वि-
षय

पद्याविषयी, किं० आत्म स्वरूपातिरिक्त पदार्थ
मात्राविषयी जी हृदयांत अप्रानि उत्पन्न होत्येनी

विरखंड, न० को० सुपारीचे विरीचा जो तुकडा नें.

विरगुळणें, कांहीं एक काम करताना मध्यं मध्यं ग-
मणें.

विरगुळा, पु० सुखेंकरून काल अतिक्रमायास सा-
धनभूत जो कोणेक व्यापार, किं० पुत्रादि पदार्थतो.

विरघळणें, विघरणें; २, वस्त्र जीर्णत्वादि कारण
मुळें जाग जागीं फाट अशा अवस्थेंनें युक्त हो-
णें; ३, ला० लज्जाभय, शोक, इ० कांहीं कारण
अकस्मात् उत्पन्न झाल्या मुळें कोणेकानें धैर्य उ-
त्साहादि भंगपूर्वक कवळ गलित पायें होणें.

विरचित, ३ लि० सं० रचित.

विरजण, न० दुधाचें दही होवें घणून त्यांत जो कांहीं
तकादि अवैत पदार्थ घालितात तें; २, एकाएका
भाड्यांत, किं० एक एक नार विरजलेले जें दूध नें
प०; ३, ला० तपश्चर्या, विदना, इ० कांस कळक ला-
गाया जो गें जें कोणेकाचें वाईट आचरण असतें
त्यास द्य०; ४, कोणेकानें कोणेकास विरजण
घालणें, द्य० कोणी कांहीं कार्यार्थ उचुक झाला
जो त्यानें अनुत्साहादि पावून निवृत्त होवें, किं० क-
ळदादिकाविषयी जो अनुचुक त्याणें तद्विषयी
मवृत्त होवें घणून त्यास कांहीं युक्ति मयुक्तीची
गोष्ट सांगणें.

विरजणी, स्त्री० दूध विरजावयाचें जें पात्र ती.

विरजणें, दही होवें घणून दूध तकादि मिश्रित
करणें; २, त्या दुधानें दधिरूप परिणाम पावणें;
३, ला० परस्पर विवदमान जें त्याणीं कज्जा इ०

मोडाया जो गें आंतचे आंत समजणें; ४, न० को०
विरजणी.

विरजा, पु० दे० इरजा.

विरजीक, स्त्री० दे० इरजीक

विरडु, स्त्री० इरड; २, ग० वरड; ३, कामकरी इ० कांती
गानांत जाऊन वृण, काष्ठ, इ० कांची डोईवर बाहून
आणली जी खेप ती.

विरडणें, को० खरूज इ० कांती शरीर, किं० तटवय-
व व्यास होणें

विरटा, पु० ग० तुळस इ० कांचा जो माडा तो.

विरटी, स्त्री० को० विरटी.

विरटें, न० को० विरटी.

विरणा, ३ लि० ग० अधिक विरण्याचा स्वभाव जा-
चा असं जें भात इ० तो.

विरणें, विरघळणें; २, वस्त्राचे तंतु हनस्ततः स-
रल्या मुळें त्या वस्त्रानें विरळपणानें विशिष्ट हो-
णें; ३, को० दाट जाळावयासाठीं गेण विरळवि-
रळ पसरणें; ४, ग० भात इ० कांडले समर्थी किं
तुरी इ० भरडत्ये समर्थी त्याणीं विवधितानुरूप
नहोता वृणना पावणें.

विरत, ३ लि० सं० विगम पावला जो तो.

विरति, स्त्री० सं० विगम.

विरथ, ३ लि० प्र० बुद्धामध्ये जाचारथ रावून मोडू-
न टाकिला अनएव जो रथ विहीन झाला तो.

विरथाळें, न० दे० जनना शोचास द्य०.

विरपळ, स्त्री० ग० गोतांनील दाट इ० नांगरत्ये स-
मर्थी त्या भूर्मीवर जो कांहीं वृणाचा काड्या, कां-
ट्याकुट्या, इ० कांचा समुदाय पडला असतो

नी जी वंचून काढवी लागले.

विरमणें, चाललेला जो कांहीं एक व्यापार तो समाप्त न होतां मध्येच कांहींकाल राहणें, किं० तो व्यापार करणारा जो त्याणें तो व्यापार न करितां कांहीं काल राहणें; २, वरमणें प्रथमार्थी.

विरल, ३ लिं० सं० मध्ये मध्ये विवक्षित प्रमाणाहून अंतर अधिक गद्दी अशा प्रकारें संनिविष्ट जें अनेक अर्थ तो, किं० तादृश संनिवेष्टा विशिष्ट अर्थानीं आरथ्य जो समुदाय तो; ३० जाचे दांत विरल तो ना० मृर्ष असत नाही; विरल वस्त्र धडवतीचे उपयोगी नाही; २, सर्वकालीं, सर्वदशीं असत नाही, क्वचित् कदाचित् मात्र असतो, असा जो कोणक पदार्थ तो: ३० गोंड असून हिनकर अशी गोंड सांगणारा मनुष्य विरल.

विरलागत, ३ लिं० विरल द्वितीयाधी.

विरलें, न० इरलें

विरवटी, विरवली, स्त्री० स्त्रियांचा पायांचे बोटांत घालायाचें एकरूप्याचें भूषण आहे.

विरविरणें, रवरवणें.

विरविरी, विरवीर, स्त्री० रवरव.

विरविरीत, ३ लिं० केवळ झरझरीत जें वस्त्रादिना.

विरम, ३ लिं० रम जांत नाही असें जें भाषण, फल इ० तो; २, पृथी उन्मादानें प्रवृत्त असतां कांहीं अप्रिय मान झाल्यामुळे जाचा मनोभंग झाला तो; ३० सादया होंशीनें वाडा बांधीत होना परंतु पटकन ध्यातारी निवर्तली यामुळे तो गृहस्थ विरम झाला.

विरह, पु० स्त्रीपुरुष, मित्रमित्र, पितापुत्र, इ० कां

चा जो परस्पर वियोग होतो तो; २, तादृश वियोगी होतें जें दुःख तो; विरहानल, विरहज्वर, इ० सं० ३, सं० कोणक अर्थाचें कोणक अर्थास जें गहित्य तो.

विरहिणी, स्त्री० प्रियपुरुषाचे विरहानें विशिष्ट जी स्त्री ती.

विरहित, ३ लिं० रहित जोतो.

विरही, पु० सं० स्त्रीचे विरहानें विशिष्ट जो पुरुष तो; २, ३ लिं० कोणक अर्थाचा विरह ज्ञास आहे तो.

विरळ, ३ लिं० विरल शब्दाचा अपभ्रंश.

विरळा, ३ लिं० विरळागत; २, अ० क्वचित् कदाचित्; ३० सर्वदा वीज पडत्ये असं नाही विरळापडत्ये.

विरळागत, ३ लिं० विरळागत.

विराकत, विराखत, स्त्री० इराखन.

विराग, पु० सं० विरक्ति

विरागी, ३ लिं० सं० विरक्त.

विराजणें, विराजणें, प्र० विशेषकरून गोभणें

विराजमान, ३ लिं० अलंकारादिकानें गोभायुक्त जो तो.

विराजित, ३ लिं० विराजमान.

विराट्, पु० जगदाकार जो ईश्वराचा देह पुण्यादिकानें वर्णिला आहे तो, विराट् देह, विराट् स्वरूप, इ० सं०.

विराम, पु० कोणक चाललेला जो व्यापार त्याची गति राहून कुंडितपणें जी स्थिति तो, २, कांहीं

काहीएक कार्य करित असना त्या मध्ये काहीका-
ळ घेनात जो विसावा तो.

विरी. स्त्री० चुना, पीठ, ओषध, इ० पदार्थांचा अंगी
जो सत्वांश असतो ती; उ० एकदां चुना वाळला
त्यणजे त्याची विरी जात्ये; २, को० पोफळीचे अं-
गास वेष्टित असतो जो झावळीचा बुंधाकडला
भाग ती.

विरुद्ध, ३ लिं० प्रतिकूल जें भाषण, गति, मनुष्य,
वायु, इ० तो.

विरूप, ३ लिं० विद्रूप.

विरूळ, ३ लिं० को० विरल शब्दाचा अपभ्रंश; परं-
तु प्रा० प्रथमार्थी.

विरोदी, स्त्री० विरवली.

विरोध, पु० कोणेक अर्थाचा कोणेक अर्थाशी जो
विरुद्ध भाव तो.

विरोधी, ३ लिं० जाचा जाशीं विरोध आहे ते परम्प-
र; २, पु० साठ संवत्सरांतील ते विसावा जो संव-
त्सर तो.

विरोधी भक्त, पु० ईश्वराचा निरंतर ध्यास असावा
त्याणून त्याशीं हेप मांडितो असा जो कोणेक
भक्त तो.

विरोली, स्त्री० विरवली.

विरोळा, पु० एक निर्विष सर्प जाति आहे, जो नेह-
मी पाण्यांत राहतो.

विलग, न० कोणेक व्यापारी, किं० पदार्थी यथास्थि-
तपणें वर्तण्याविषयी जी साधनसंपत्ति असा-
वी त्या मध्ये काहीं उणें असल्यामुळे जें वैकल्य
नें, किं० नें उणें; उ० संसार चांगला थाटला होता

पण वायको मेळी इतक्यानें विलग झालें; हा नेव-
टें विलग खरें; २, ३ लिं० तें विलग आहे जा मध्ये
असा जो संसार, व्यवहार, किं० गाड्या, पड्याळ,
इ० तो; उ० वायको मेळी त्याणून संसार विलग झा-
ला.

विलघणें, यं० उल्लघणें.

विलपणें, यं० विलाप करणें.

विलंब, पु० काहीएक कार्यास जो कालरूप अवकाश
असतो, किं० लागतो तो.

विलंबित, ३ लिं० विलंब विशिष्ट जो कार्यादितो.

विलंबी, पु० साठ संवत्सरांतील जो बसिमावा संव-
त्सर तो.

विलय, पु० सं० मोडणें, बुडणें, इ० कानीं जो काहीप-
दार्थांचा नाश तो.

विलसणें, यं० विगजणें.

विलसित, ३ लिं० विराजित.

विलक्षण, ३ लिं० लोकोत्तर, किं० लोक संवदाया
पक्षां विपरीत जो मनुष्य, किं० सामर्थ्य, स्वभा-
व, इ० तो; २, कोणेक पक्षां काहीएक विशेषण
विशिष्ट जो तो; उ० या दोन्ही नळ्या सारख्या
त्याणनां खऱ्या पण इजवर तांबडा पट्टा आहे ते-
कां तिजहून ही विलक्षण आहे.

विलाप, पु० कोणीएक मृत्त झाला असतां, किं० कां-
हीं हा नि झाली असतां, रडणें, ओरडणें, इ० रूप
जो व्यापार करितात तो.

विलायत, स्त्री० जा लोकांचा जो मूळ भूतदेश ती
त्यांची, परंतु इंग्रज लोकांचा जो मूळ देश त्यावि-
षयीं विशेष प्रसिद्धि; २, ला० जा वृक्ष, पत्रु, इ०

पदार्थांचें मुख्यत्वं करून जें उत्पत्तिस्थान तें त्याचें
असें स्मरणतात.

विलायती, ३लिं. इंग्रज लोकांची जी विलायत-नक्ष-
बंदी जो राज्य, वस्त्र, झाड, पशु, इ. पदार्थ तो.

विलास, पुं. स्त्रिया, पुष्प, गीत, नृत्य, इ. जे शृंगारप्र-
धानविषय तदुपभोगद्वारा जा अनेक प्रकारचा
कीडा तो, किं. कांहीं विषय नसतांही केवळ अंतः
करण रमवायासाठी इच्छानुरूप जें वर्तन तो; स्त्री-
विलास, राजविलास, बुद्धिविलास, इ. स.

विलासी, ३लिं. अनेक प्रकारचे विलास करण्याचा
स्वभाव जाचा तो

विलेपन, न०. सं०. शरीर, शरीरावयव, इ. कांस चंद-
नादि पदार्थांचा करितात जो लेप तें, किं. तो लेप
करण्याचा जो व्यापार तें, किं. तदर्थ सिद्ध केले जें
तें चंदनादि द्रव्य तें.

विलोकणें, प्र०. अवलोकणें.

विलोकन, न०. अवलोकन.

विलोकित, ३लिं. अवलोकित.

विलोम, ३लिं. अनुलोभाचा प्रतिपक्षी जो तो.

विलोल, ३लिं. सं०. लोल.

विल्हय, स्त्री. कां०. एक मूळपुरुषापासून झालेला
जो वंश ती; २, विल्हेवाट.

विल्हा, पुं०. विल्हे.

विल्हे, स्त्री. अकागदिवर्ण अनुक्रमानें लिहून तत्त-
द्वर्णादिनामें त्या त्या वर्णांखालीं लिहावीं स्मरण
जां अनुक्रमानें प्रतिवर्णांचीं स्थानें कळीं असता-
त तीं प्र०; अकारविल्हे, सकारविल्हे, लकारविल्हे.
इ. २; कांहीं एक पदार्थांचीं जाति गुणादि भेदकें

करून

करून भेदकरून पृथक् पृथक् करितात जीं प्रक-
रणें तीं प्र०; उ०. कोणत्याही पदार्थांचा विल्हे ला-
विलेल्या असल्या स्मरणजे पाहिजे तो पदार्थ ल-
वकर सांपडतो.

विल्हेवाट, स्त्री. द्रव्यादि पदार्थांचा अनेक प्रकारें
खर्चवेचकरून जी निःशेषता ती.

विल्हेवार, अ०. जा विल्हेतील त्या विल्हेत अज्ञा-
प्रकारें; उ०. सारे कागद विल्हेवार लावून देव; वि-
ल्हेवार नावें लिही.

विवंचना, विवंचना, स्त्री. कांहीं एक संकट, किं.
अवघड गोष्ट, इ०. नास झालें असतां तनिवाहा-
र्थ पडतो जो विचार ती.

विवर, न०. सं०. विल.

विवरण, न०. सं०. थोड्या शब्दांत सूट रूपें करून
स्थित जो श्लोक वाक्यादिकांचा अर्थ त्यांचें श-
ब्दांतरानीं व्याख्याद्वारा जें स्पष्टीकरण तें.

विवर्ण, ३लिं. सं०. शुक्ल, गौर, इ०. जो पूर्वस्थित सं-
तो भिन्न झाला जाचा असें जें शरीरादि तो.

विवशा, ३लिं. पराधीन जो मनुष्यादि तो.

विवशी, विवशी, स्त्री. दुर्दशेची अभिमानि-
नी एक देवता आहे, जिचे योगानें अनर्थकार-
क कर्मांचे ठायीं प्रवृत्ति हितकारक व्यापारा-
पासून पराङ्मुखता इ०. होत असावें; उ०. मुळ
चा सुखी होता पण घरांत विवशी शिरतांच
किमयेचे छंदासला गून बुडाला; २, हाड, किं.
वाईट, पायगुण जीचा अशी जी स्त्री तीस
आरोपाने त्या; ३, कां०. मनुष्य, किं. वंश, किं.
इतर कांहीं पदार्थ यांस प्रा०. अनिवार्य अ-
सा

सा जो दुर्व्यसन, महारोग, इ० कांहीं दोषजड-
तो त्यास त्य०.

विवक्षा, स्त्री० सं० वक्त्याची कोणेक अर्थ विषयक
प्रतिपादन करण्याविषयी जी इच्छा ती.

विवक्षित, ३लिं० सं० जा अर्थाविषयी विवक्ष्य आ-
हे तो अर्थ; २, ग्राम, राज्य, इकामधे शिष्टत्वेक-
रून जे कोणी गणनीय असतात त्यांस प्र० त्य०.

विवाद, पु० वाद प्रथम द्वितीयाथी.

विवाह, पु० जाचे योगाने स्त्रीपुरुषांचा दांपत्य संब-
ध होतो, असा उभयतांचा मिळून एक संस्कार
आहे तो.

विवाहणे, पुरुषाने विवाहधर्माने स्त्री अंगीकारणे;
२, स्त्रीस, किं० पुरुषास विवाह संस्काराने संस्कृ-
त करणे.

विवाहित, ३लिं० विवाह झाला जाचा तो पुरुष.
किं० स्त्री तो.

विविक्त, ३लिं० सं० विवेचन केले जावे तो अर्थ; २,
न० एकांत स्थल तें.

विविध, ३लिं० नानाविध.

विवेक, पु० विचार प्रथमार्थी; २, काम, क्रोध, लो-
भ, इ० रूप जा अंतःकरणवृत्ति उठतात तदधी-
न आपण न होतां विचाराने त्या वृत्तींचे आ-
वरणकरून जी चिन्ताची दृढता तो, किं० तत्साध-
क जो व्यापार तो; ३, अतांशे अन्नाचा निटका-
रा आला आहे. पण विवेकाने खातो.

विवेकी, ३ लिं० विवेक जास आहे तो.

विवेचन, न० सं० कोणेक समुदायांतून अवयवांचे
विवक्षित धर्मेकरून जें पृथक्पृथक् करणतें.

किं०

किं० कोणेक अवयविभूत अर्थांचे अवयवज्ञ-
परिज्ञान हावे त्याणून अवयवज्ञा जें मनातें
विषयीकरण तें.

विवेचना, स्त्री० सं० विवेचन.

विशकल, ३लिं० सं० फुटणे, मोडणे, इ० कामुळे
भिन्नभिन्न अवयव झाले जाचे तो.

विशति, ३लिं० सं० वीस, २०.

विशद, ३लिं० गूढांश संक्षेप इ० कामुळे अस्य-
ता इ० जांत नाही असे जें भाषण, लेख, इ० तो;
२, अडचण ह्यावयाजोगें नहे असे जें प्रसृत
मोकळें स्थल, पात्र, इ० तो.

विशारवा, स्त्री० मोळावे नक्षत्र त्या.

विशाल, विशाल, ३लिं० लांब रुंद आकारानें
मोठा जो पदार्थ तो; विशालभाल, विशालने-
त्र, इ० समास.

विशिरव, ३लिं० गंडी राखावी हा धर्म जांचे जा-
तीत नाही, असे जे म्हेच्छादिक त्यांस त्य०;
२, पु० सं० धनुष्याने सोडावयाचा जो बाण तो.

विशिष्ट, ३लिं० कोणेक विशेषणाचे संबंधामुळे
सामान्यापेशां कांहीं भेद पावलेला जो कोणे-
क अर्थ तो; ३, शुद्धाचा निषेधकेला असतां.
विशिष्टाचा सहजच होतो; २, जा कोणेक अ-
र्थांने युक्त जो कोणेक अर्थ तो तद्विशिष्ट; ३,
यद्विशिष्ट भूतल, जलविशिष्टपात्र, इ० प्रा०
समासी प्र०; २, जाचे पोटी अवांतरभेद अ-
नेक आहे न, असा जो कोणेक अर्थ तो; ३,
अवांतरपदांचे अर्थ समजले त्य० विशिष्ट
वाक्याचा अर्थ ध्यानांत येतो.

विशी

विशी, स्त्री० वीस मनुष्यादिकांचा, किं० वीस वर्षांचा जो समुदाय ती.

विशीर्ण, ३ लिं० आरंभक अवयवांचे मंथि मोकळे झाले आहेत जाचे, असा जो अवयविभूत पदार्थ तो; उ० कागद कुजून अगदीं विशीर्ण झाला.

विशेष, पु० जेणेकरून एक सामान्याकान्त अनेक पदार्थांचा परस्पर भेद उपलभ्यमान होतो असा जो पदार्थनिष्ठ जात्यादि धर्म तो; उ० मनुष्यत्वेंकरून पाहिले असतां, सर्व एकच परंतु ब्राह्मणत्व, शूद्रत्व, इ० विशेषांनीं अनेक व्यवहार होनात; २, जा सामान्य धर्मांचा पोटचा धर्मानें विशिष्ट जो अर्थ तो तद्विशेष; उ० फणस हा वृक्षविशेष आहे; ३, ३ लिं० विवक्षित प्रमाणापेक्षां, किं० सामान्य प्रमाणापेक्षां जो अधिक तो; उ० याचा अध्ययनापेक्षां याचें अध्ययन विशेष आहे.

विशेषण, न० सं० कोणेक अर्थावर स्ववाच्य गुणादि धर्मांचा संबंध बोधविनो असा जो शब्द तें; २, शब्दबोधांत जा अर्थाचा अन्वय जा अर्थावर असतो तो त्याचें; उ० राजाचा सेवक अर्थें राजा या शब्दाचा अन्वय सेवक शब्दावर होतो त्याचून राजा हें विशेषण सेवक हें विशेष्य.

विशेषणविशेष्यभाव, पु० विशेषण आणि विशेष्य यांचा जो परस्पर संबंध तो.

विशेषात्कार, पु० कोणेक अर्थास जें सामान्यापेक्षां आधिक्य वैशिष्ट्य तो.

विशेषात्कारेकरून, अ० विशेषेकरून.

विशेषें

विशेषेकरून, अ० सामान्यतः जीं कोणेक विधींचीं लक्ष्यें त्याहून कोणेक लक्ष्यां विधिकराक्षार्चें आधिक्य घडे अशा प्रकारें; उ० अनिभोजन सर्वदा वर्ज्य शरदृतून तर विशेषेकरून.

विशेष्य, न० विशेषणाचा जाजवर अन्वय होतो असा जो शब्द, किं० अर्थ तें.

विशेष्यक, पु० सं० विश्वा प्रथमार्थी.

विशोभित, ३ लिं० चांगला शोभत नाही असा जो पदार्थ तो.

विश्रांत, स्त्री० विश्रांति शब्दाचा अपभ्रंश; २, ३ लिं० विश्रांतिपावला जो तो.

विश्रांति, स्त्री० विसावा; २, कोणेक विषयाचे योगानें शोकादि दुःख विसरून सुरेवेकरून जें काल क्रमण ती; ३, तत्साधनीभूत जो पुत्र कीडनक इ० विषय ती; ४, विवक्षित अधिकरणीं कोणेक व्यापार राहिल्यामुळे जी शून्यता ती; उ० एकच दौत आहे ही तुझी घेऊन गेल्याचणजे इकडे विश्रांति झाली त्याचून समजा; ५, कोणेक विध्यादिकांची कोणेक लक्षांत धरून पर्यवसानीं जी स्थिति ती; उ० प्रथम सर्वास खोर त्याचून ठरविले होतें. मग शोकश्रीकरतां करतां त्या दोघांवर मात्र शौरपणाची विश्रांति झाली.

विश्राम, पु० सं० विश्रांति चतुर्थार्थां वाचून.

विश्रुत, ३ लिं० सं० लोकांत जो प्रसिद्ध तो.

विश्व, न० यच्च यावत् जें भावाभावात्मक अर्थ जात तें; विश्वकर्ता, विश्वनाथ, इ० सं०.

विश्वकर्मा, पु० देव जातिमध्ये शिल्प जाणता

एक

एक देव आहे; २, ला० कला कुशलता यामध्ये अतिचतुर जो मनुष्य त्यास आरोपानें द्य०; ३, नवीच कांहीं एखादी गोष्ट उत्पन्न करण्या-
 व्हे सामर्थ्य जावें त्यासही आरोपानें द्य०.
विश्वकुटुंबी, ३ लिं० ईश्वर; २, ला० बहुतांचा सं-
 सागची पांढग करणारा असा जो कोणी म-
 नुष्य असतो त्यास द्य०.
विश्वमनीय, ३ लिं० जाविषयीं लोकानीं विश्वा-
 स धरणा, असा जो मनुष्य, भाषण, इ० तो.
विश्वस्त, ३ लिं० कोणेक गोष्टीविषयीं कोणेका-
 वर विश्वास ठेवून राहिला जो तो.
विश्वा, पु० पदार्थ जातिमात्राचें जें पराकाष्ठाचें प्र-
 माण त्याचा कूस जो विस्वावा अंश तो; उ० यं-
 दा वृष्टि मात्रा विश्वे आहे; २, रुच्याचा जो
 विस्वावा अंश तो.
विश्वामित्रभृष्टि, स्त्री० विश्वामित्र त्र्यणून
 मदाप्रतापी एक ऋषी होता त्याणें ईश्वर सृ-
 ष्टीची प्रतिरूप जी सृष्टि उत्पन्न केली आहे
 ती; उ० ताड, गर्दभ, वनगाय, खेस, इ० हे वि-
 श्वामित्रसृष्टीतील पदार्थ.
विश्वामित्री, स्त्री० संकृतानें द्युतीस द्य०.
विश्वामसु, पु० एकुणचालिसावा जो संवत्सर तो.
विश्वामस, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं हें असुक प्र-
 कारेंच होईल, अन्यथा होणार नाही, असा अं-
 तःकरणाने धरिला असतो जो विश्वय तो; २,
 कोणेक मनुष्यादिकावर हा सर्वथा प्रतारणा-
 दिकेकरून आपल्याशीं प्रतिकूल वर्तन कर-
 णार नाही, असा जो भाव धरिला असतो
 तो

ता.
विश्वासघान, पु० कोणेकानें कोणेक गोष्टी-
 विषयीं आपल्यावर धरिला असतो जो विश्वा-
 स त्याचा आपल्या तत्प्रतिकूल वर्तनानें होतो
 जो घान तो.
विश्वासघातकी, ३ लिं० विश्वास घान करण्या-
 चा स्वभाव जाचा तो; किं० तो घडला जापासू-
 न तो; द्य० विश्वासघातकी आणि महापात-
 की.
विश्वासघे, कांहीं एक कार्याविषयीं कोणेकास
 विश्वास विषयकरणें; २, कोणेका कार्यादिक
 कोणेकाचे विश्वासावर दाकणें.
विश्वासू, विश्वामसूक, ३ लिं० कांहीं एका गोष्टी
 विषयीं जाजवर विश्वास ठेवणें योग्य आहे,
 असा जो मनुष्यादि जीव तो.
विश्वेदेव, पु० स्वर्गी एतद्भक्त एक देवता समुदा-
 य आहे ते.
विष, न० जाचा शरीरादिकांस संपर्क झाला अ-
 सतां प्रतिकूल विकृति होत्ये किं० मृत्यु येतो,
 असा जो सर्प सुरवादिकांचा ठायीं, किं० सोम-
 ल, वचनाग, इ० कांचा ठायीं दुष्ट कांहीं अंश अ-
 सतो ते; नखविष, दंतविष, इ० म०; २, पदार्थ
 निष्ठ कद्रुपणाचा अतिशय वर्णायाचा असनां
 त्या पदार्थास आरोपानें द्य०; ३, जाचा संग्र-
 हानें आपल्यास मृत्यु इ० संकट संभावना आ-
 हे, असा जो द्रव्यादिपदार्थ त्याचा ठायीं आरो-
 प करितात; विषाची परीक्षा पाहून येथे ऊन ये-
 इ० स्थली जा कर्मांमध्ये नाश संभावना आहे,
 ते

तें कर्म करून पाहू नये.

विषघटी, स्त्री० अश्विन्यादि नक्षत्रांचा कोणेकाचा मधल्या, कोणेकाचा पहिल्या, कोणेकाचा शेवटल्या, अशा चार चार घटिका ज्यानिःशास्त्रांत सांगिल्या आहेत त्या.

विषप्रयोग, पु० कोणेकास मारण्याविषयीं भोज्यादि पदार्थांचा ठायीं गुमरूपें भिसळून जी विषाची योजना तो.

विषम, ३ लिं० तुल्यार्थावांचून समाचा आणि अनुकूलाचा प्रतिपक्षी तो; विषमकाल, विषमदशा, इ० स०.

विषमकाल, पु० अनिकूल जो काल तो.

विषमज्वर, पु० येण्याजाण्याची वेळ जाची नियमित नाही आणि सर्वदा सारखा असत नाही असा जो ज्वर तो.

विषमपाचन, न० शत्रुपाचन.

विषमभाव, पु० एक कमी एक अधिक, किं० एकास थोडे, एकास फार, इ० रूप जो अंतःकरणांत असतो भाव तो.

विषमभोजन, न० विषमाशन.

विषमान्न, न० नित्याचें जें भक्षायचें अन्न त्याहून जड, किं० हलकें उष्ण, किं० शीत, इ० रूप मेक्षिलें जें अन्न तें.

विषमाशन, न० नित्याची जी भोजनाची वेळ तिचा आलीकडे, किं० पलीकडे, किं० नित्याचे प्रमाणापेक्षां अधिक उणें जें भोजन तें, जाचे योगानें पिन्नादि क्षोभ होतो.

विषय, पु० चक्षुरादि बाह्येंद्रियांनीं, किं० अंतःकरणानें

रणानें जाणाऱ्यांचा जो रूपादि, किं० सुखदुःखादि अर्थ तो त्याचा त्याचा, किं० त्याणीं स्ववृत्तीनें आकलित केलेला जो अर्थ तो तो त्याचासाचा; उ० खारट, तुरट, हा सर्व रसनेचा विषय; ती स्त्री माझा नेत्रास विषय जेव्हां होईल तेव्हां काळी आहे कीं गोरी ती सांगेन; चक्षुर्विषय मनोविषय, ज्ञानविषय, इ० स०; २, शास्त्रादिकानें आपली जी छेदकतादिरूपवृत्ति निष्कळून आकलन करायास योग्य, किं० आकलित केलेला जो लक्ष्यादि कोणेक अर्थ तो; ३, शरीर जो रोग विषय झालें नाही, तो पथ्यापथ्य विचारही तुल्यास मस्करित्री वाट ती; ३, जा इंद्रियादिकानें जें कर्म करायास योग्य, किं० शक्य तें तें कर्म त्या त्या इंद्रियादिकांचा; उ० बोलणें हा वागिंद्रियाचा विषय; मामनकणें हा भिक्षुकाचा विषय नदें; रफूकरणंतर, वारीक सुईच्या हा दाभणाचा विषय नदें; ४, इच्छा, क्रोध, लोभ, संकल्प, इ० मनोवृत्ति जा अर्थातें उद्देशून उठतात तो अर्थ त्या इच्छादिकांचा; ५, शास्त्रादि संबंधी जो शब्द, व्यवहार त्यामध्ये प्रतिपाद्यत्वेकरून विवक्षित जो अर्थ तो; उ० शब्दसाधनरूप विषय जात असतो त्याला व्याकरण त्र्यणाचें; ६, कोणेक गोष्टीचें जें उद्देश्य तो त्या गोष्टीचा; उ० तुल्यां जो हा उद्योग करिता याचा विषय कोण; ७, विक्रयादिद्वारा जापासून पैका उत्पन्न होण्याची योग्यता आहे, अतएव पैक्याचा अभिन्नत्वेकरून विवक्षित जो सोनें, रुपें, घरदार, मांडेकुडें,

३० पदार्थ तो ; ३० त्या भटजीबावांस केवळ रो-
ख शंभर रुपये पोंहंत नाहींत. परंतु सारेक-
र्चांत शंभर रुपयांचा विषय पोंहंतो.

विषयी, ३० लिं० मैथून, गायन, स्वकचंदनाद्युपभोगा
विषयी जो अत्यासक्त तो; २, जो विषय जाचा
तो त्या विषयाचा.

विषयी, अ० कोणेक अर्थास विषयत्वेकरून धरू-
न; ३० मी घराविषयी प्रयत्न करितो; मला स्व-
र्गाविषयी इच्छा नाही.

विषयीकरण, न० सं० इंद्रियांनी स्वस्वविषयभूत
अर्थांचे स्वस्ववृत्तीने जें स्वीकरण तें.

विषाद, पु० कोणेक गोष्टीविषयी उल्साहाने प्रवृत्त
असता तेथे कांहीं प्रतिकूल झाल्यामुळे तो उ-
ल्साह भंगून तद्विषयी उलटीदृष्टबुद्धि हावी अ-
सा जो अंतःकरणांत भाव विशेष होतो तो.

विषादी, ३० लिं० अल्प निमित्तावरून जास विषा-
द येत असतो अशा स्वभावाचा जो तो.

विषार, पु० विस्वार.

विषारणें, विस्वारणें.

विषुव, न० सं० मेष आणि तुला यांचे आरंभीचे
जे नक्षत्र चक्राचे प्रदेश ते प्र०; विषुवचक्र, विषु-
वमंडल, इ० स०.

विषूचिका, स्त्री० सं० मोडशी.

विष्कंभ, पु० सत्तावीस योगांतील जो पहिला यो-
ग तो.

विष्कंभक, पु० नाटका मध्ये पूर्वकथा संदर्भपूर्वक
भाविकथेचा संदर्भ, संक्षेपानें कोणेक पात्र बो-
लवें तो ग्रंथ.

विष्टि, स्त्री० सं० कल्याणी.

विष्ठा, स्त्री० गुदद्वारापासून निघतो जो मल ती.

विष्णु, पु० सृष्टि स्थितिलय करणार जे ईश्वरा-
चे तीन अवतार त्यांतील स्थितीचा अधिका-
री जो ईश्वर तो.

विष्णुक्रांता, स्त्री० एक औषधी झाड आहे ती.

विष्णुपद, न० गयाक्षेत्री प्रतिमारूप जें विष्णुचें
पाऊल आहे तें.

विष्णुबलि, पु० सोळा संस्कारांतील एक संस्का-
र आहे.

विसकटणें, जुळून, कि० रचून स्थित जे पानें, का-
ष्ठें, इटा, इ० पदार्थ त्यांचे अवांतर अवयव इ-
तस्ततः केल्यामुळे अस्ताव्यस्तकरणें; २, य-
थायोग्य संबंधानें अनेक अंगें परस्पर संब-
द्ध होऊन यथायोग्य रचनेनें स्थित जो संसा-
र, सावकारी, इ० कांहीं व्यवहार त्यातें त्यांतून
कांहीं अंगांचें राहित्य करून पूर्वे रचनेचा भं-
गानें विशिष्ट करणें.

विसकटाविसक, स्त्री० संसारादिकांचा अनिश-
थित जो विसकळीतपणा ती; ३० चौथे चांहीक-
डेगळे या मुळे संसाराची विसकटाविसक झा-
ळी.

विसकणें, ग० गाय, तेंस, इ० कानीं दुभतेपणा सो-
डून उडणें.

विसकळ, ३० लिं० एक मेकाची दाटी एकमेकास न
होई अशे प्रकारें संनिविष्ट जें वृक्ष, पात्रें, गृहें,
इ० पदार्थ तो; २, जा मध्ये विवक्षित कर्माविष-
यी अडचण होऊं नये. असा प्रशस्त जो पात्र,

शब्दा, म्यल, इ० पदार्थ तो; ३, संक्षिप्तपणा, कटिन्व, इ० रहित जें मोकळें भाषण, वाक्य, इ० तो.

विसकळणें, विमकटणें.

विसकळीत, ३ लि० विमकटला गेला जो पोथी, संसार, इ० तो.

विसंगत, ३ लि० पूर्वापर संगति जास नाही असा जो ग्रंथ, भाषण, इ० तो.

विसनखीचा, ३ लि० उपद्रव, पीडा, बाधा, इ० प्र० स्त्री संभोगानें भरतें जें कोणेकास दुःख त्यास संकृतानें द्या०.

विसण, न० पाहिजे तिनकेंच उष्ण रहावें द्याणून अनिउष्ण पाण्यांत घालितान जें थंडपाणीतें.

विसंधिन, ३ लि० संधि मोकळे झाले आहेत जाचें तो.

विसपगोल, पु० इसपगोल.

विसव, पु० इसव.

विसंबणें, रक्षणार्थ निरंतर लक्ष्यानुसंधानांत वाळगायाचें जें लेकसू, अलंकार, वस्त्र, संसार, इ० कांहीं एक त्यातें कांहींकाल लक्ष्या निराळा करून असणें; उ० याविहिरीवर क्षणभर जर पाहण विसंबाल तर लागलाच जाईल.

विस्मर, पु० कोणक विषयाचा अंतःकरणास संस्कार झाल्यामुळे तद्विषयक असत्ये जी अंतःकरणांत स्फूर्ति नीचा कालातिक्रम वृत्तंतराचा उदय इ० कारणांमुळे होतो जो अभाव तो; २, मद्य कालातिक्रमानें अवगत झालेल्या अर्थाची विस्मृति पडारी असा कोणेकाचा बुद्धीस असतो जो विसर तो.

विसरणें, कोणेक विषय स्मृतीतून सोडणें; २, धारणें धरलें असतें जें श्लोक वाक्यादि तें सोडणें; ३, तत्त्वसंगी मनांत आणून करावयाची जी कांहीं एक गोष्ट ती करावयास लुकणें.

विसराळू, ३ लि० विसरण्याचा स्वभाव जाचा तो.

विसर्ग, पु० एक वर्ण आहे जो क, ख, प, फ, श, ष, स, हे वर्ण पुढें असतां, किं० अवसान असतां स्वरापुढें होत असतो; २, सं० कोणेक अर्थाचा जो त्याग तो.

विसर्जणें, विसर्जितकरणें.

विसर्जन, न० सं० आपल्याशीं संबद्ध होऊन राहिलेला जो कोणेक अर्थ तो आपल्यापासून वियुक्त होई असा त्यास सोडून देण्याचा जो व्यापार तें; प्राण विसर्जन, बाणधर्जद, मल विसर्जन, इ० स०; २, प्रतिमा, सभा, इ० अधिकरणातें आश्रयून स्थित जें देवता मनुष्यसमुदाय, इ० त्यातें तेथून उठून जावयास निरोप देण्याचा जो व्यापार तें; देवता विसर्जन, सभाविसर्जन, इ० स०.

विसर्जित, ३ लि० विसर्जन केलें जाचें तो.

विसर्पिका, स्त्री० सं० एक खयोग आहे

विसवटा, पु० रा० विसावा.

विसवणें, रा० विसावणें.

विसवाविसवी, अ० रा० वारणीपारणीतें.

विसवीशीत, ३ लि० विसमिशीत.

विसळणें, पात्रास लागलेलें जें विटाळणें पाणी, मृत्तिका, इ० तें जाचें द्याणून पाणी घालून

लून तें पत्र धुणे.

विसळवणी, न० दही, नाक, दूध, इ० कांचें पात्र वि-
सळून तदंश युक्त काठिलेले जें पाणी तें.

विसाण, न० विसण.

विसार, विसारा, पु० इसार.

विसावण, न० रा० विसण.

विसावणें, को० कटन पाण्याने विसण घालून
पाहिजे तितपत उष्ण करणें; २, रा० कगयास
धरलेल्या कामापासून विरत होऊन राहणें.

विसांवा, पु० कोणेक कर्मत्तेश्याची व्यापृत अस-
ल्यामुळे होतात जे श्रम तत्परिहारार्थ कांहीं
काल तें कर्म सोडून मोकळेपणे जी स्थिति तो;
२, कोणेक विषयाचे योगानें चिन्ताचा उद्देग जा-
ऊन समाधानघुनीने जी कांहींकाल होत्ये स्थि-
ति तो; ३, जा विषयाचे योगानें चिन्तास वि-
सांवा होतो तो पुत्रादि विषय.

विस्तर, पु० सं० श्लोक, वाक्य, ग्रंथ, इ० रूप शब्द
जातीचा जो विस्तार तो.

विस्तरणें, ग्रंथादिकानें विस्तार विशिष्ट होणें.

विस्तव, पु० अग्नि; त्याचेयाचे मधून विस्तव
नेतां नये, इ० स्थळी त्याचा याचा फार दावा
आहे असा अर्थ; विस्तवपडणें त्प० परस्परे
अरेतुरे करूं लागवें, इ० हावयाजोगा कज्जा-
चा अतिशयहोणें.

विस्तवणें, रा० जाळणें, प्रा० लाक्षणिकार्थी.

विस्तार, पु० कोणेक पदार्थाचे शरीराची लां-
बी, रुंदी, उंची, या धर्मांनी जी व्याप्ति अ-
सत्ये तो; २, अत्यरूपेंकरून स्थित जो
जीव

जीव, बीज, द्रव्य, ग्रंथ, इ० रूप मूलभूत कोणेक
अर्थ त्याचापुत्रपौत्रादिहाग, कि० वृक्षशाखाप-
ल्लादिद्वारा, कि० व्याजवटा इ० हारा, अथवा
व्याख्याविवरणादिहाग वृद्धीनें होतें जें वाहु-
ल्य तो; ३, लांबी रुंदी आणि उंची हे जे क्षेत्र-
धर्म त्यांमध्ये रुंदी स्पष्टून जो क्षेत्रधर्म तो; ४,
वृक्षलता यांचे कांडास जुटून विस्तारला अ-
सतो जो स्तंभ शखा इ० रूप अंश तो; ५, त्या
अंब्याचा विस्तार तोडून नेला आतां मधला
सोटमात्र राहिला आहे.

विस्तारणें, विस्तृतकरणें.

विस्तारित, ३ लि० कोणेकानें विस्तारिला जो
ग्रंथादिक तो.

विस्तीर्ण, ३ लि० विस्तृत.

विस्तृ, पु० विस्तव.

विस्तृत, ३ लि० विस्तारविशिष्ट जो तो.

विस्तृति, स्त्री० सं० विस्तार अंत्यार्थाचांभूत.

विस्फुलिंग, पु० सं० अग्नीची ठिणगी.

विस्मय, पु० कांहीं एक लोक विलक्षण व्यापार
कि० पदार्थ पाहिला असतां जें आश्चर्य हो-
तें तो.

विस्मरण, न० विसर.

विस्मिन, ३ लि० विस्मय पावला जो तो.

विस्मृत, ३ लि० विसरला गेला जो ग्रंथ इ० तो.

विस्मृति, स्त्री० विसरण.

विस्वर, पु० ३ लि० अपसूर.

विस्वा, पु० विश्वा.

विहंगम, पु० सं० पक्षी.

विहरण, न० क्रीडा करण्याचा जो व्यापार तें.

विहरणें, क्रीडाकरणें.

विहार, पु० सं० क्रीडा.

विहारी, ३लि० क्रीडाकरणारा, कि० निरंतर क्रीडे-
तच असण्याचा स्वभाव जाणा तो; राधाविहा-
री, यमुनातीरविहारी, इ० सं०.

विहित, ३लि० हें करावें, हें खावें, इ० रूप शास्त्रा-
दिवचनानीं जा विषयीं विधि झाला आहे अ-
सा जो कोणेक अर्थ तो; उ० वैदाध्ययन हें हि-
जानीस विहित आहे; २, तत्तद्व्यवहारानुरोधानें
वर्तत असतां, करणें, देणें, घेणें, इ० विषयीं
जा अर्थास औचित्य दिसतें असा जो कोणे-
क अर्थ तो; उ० मथमन; त्याणें शिबी दिव्या-
वर तुझी बाबी हें विहितच आहे; ३, कोणेका-
तें उद्देशून जा गुणादिकाचें विधान झालें आ-
हे असा जो कोणेक अर्थ तो; उ० ही स्त्री सुंद-
र आहे, या वाक्यानें सुंदरत्वरूपगुण विहित
होतो.

विहिरा, पु० नदीचें तीर इ० स्थळीं स्थाणितान
जो मोग डोहरा तो.

विहीण, स्त्री० आपले मुळाची कि० मुळाची जी
सासू, ती आपली.

विहीत, स्त्री० कों० शीत.

विहीन, ३लि० विरहित.

विहीर, स्त्री० नाव.

विहू, पु० विभू.

विहळ, विहळ, ३लि० दुःखादिकानें जो व्याकुळ
तो.

विळरवी, पु० मनुष्य, सर्प, इ० कानीं मुजादिकें
रून कोणेकास घातला जो वेढा तो.

विळचण, न० कों० विसण.

विळवणें, दुखणें इ० कासुळें कोणेकानें कन्वणें;
२, रा० कोणेक ओझे दुसरा उचलून आमच्या
डोकीवर घेत असतां, कि० बेल इ० कांवर चढ-
वीत असतां त्यास उचलाच्यास लागून तें ओ-
झे त्या त्या स्थळीं चढविणें; ३, का० कोणेक दो-
षादिक कोणेकास मान्य नसतां, कि० न्यायनः
त्याजवर लागूनसतां बळेच त्याचे डोकीवर घे-
वणें.

विळविळणें, विळविळीत जो सर्प, किडा, इ० पदार्थ
त्याणें शरीराशीं संबद्ध होऊन विजातीय
स्पृश्याविदिन झावथा जोगें बळबळणें.

विळविळीत, ३लि० कोमेजलेला जो कमळाचा
देंठ त्या सारखा मृदु जा मध्ये ताठरपणा नाही
असा जो गांडवळ कि० निर्वळ मनुष्याचे शरी-
र इ० पदार्थ तो.

विळा, पु० इळा.

विळारिळा, पु० इळारिळा.

विळी, स्त्री० इळी.

विक्षिप्त, ३लि० संव्रचळ इ० कारणानें सुमाराचा
वेडा झाला जो तो.

विक्षेप, पु० कोणेक विषयाचें वास्तविकरूप वि-
ज्ञान न स्फुरतां अवास्तविकरूपाचे आकाश-
नें जो त्या विषयावर चिन्ताचा पात होतो तो;
उ० भ्रमज्ञानास आवरण आणि विक्षेप हें
कारण आहे; २, कोणेक विषयावर लागलेलें
अं

जें चिन त्याचें तेथून उत्पान होऊन भलती कडेसच जी त्याची गति होत्ये तो; ३० जवळ गडबड असली त्या चिन एकाच होत नाहीं विक्षेप होतो; ३१, पिशाचायुपद्रवाने चिन्नास होतो जो चळ तो.

विज्ञप्त, ३ लिं० विज्ञापित

विज्ञप्ति, स्त्री० विज्ञापना.

विज्ञान, न० शास्त्रादिकांत जी गोष्ट सांगितली आहे, तींचा जो त्या प्रमाणें अनुभव तें; २, कोणेक अर्थ विषयक जें साधारणज्ञान तद्विषयकही क्वचित् प्रयोग होतो.

विज्ञापणें, विज्ञापितकरणें.

विज्ञापन, न० विज्ञापण्याचा जो व्यापार तें.

विज्ञापना, स्त्री० थोर जे गुरू, राजा, इ० त्यांस कोणेक अर्थाचें नम्रपणें भाषणद्वारा जें बोधन ती, आणि तदर्थ जें तें भाषण ती; २, वडीळ, गुरू, धणी, यांस पत्र लिहिलें असतां त्यांत याचा लेख करितात.

विज्ञापित, ३ लिं० कोणेक अर्थाविषयीं जा राजादिकांस विज्ञापना केली आहे, तो राजादिक, किं० तो अर्थ.

विज्ञाप्य, ३ लिं० राजादिकांस विज्ञापयास उद्दिष्ट जो कोणेक अर्थ तो, किं० तो राजादि तो.

वीरव, न० विपशब्दाचा अपभ्रंश.

वीज, स्त्री० मेघ संघर्षणाने जो अग्नि उत्पन्न होतो ती.

वीट, स्त्री० ईट; २, पु० विट्ट; ३, भक्ष्यादि पदार्थांचें, किं० कोणेक गोष्टीचें अतिसेवन झाल्यामुळे

मुळें, किं० त्या मध्यं कांहीं दोष आढळल्यामुळे तद्विषयक येतो जो कटाळा तो.

वीटिका, स्त्री० विड्याचे पानाची जी भक्षणाग्रथं विडी करितात तीस संस्कृताचे डौळानें कोणी त्या.

वीड, न० ईड.

वीण, स्त्री० पशु, पक्षी, सर्प, क्षुद्रजंतुं, यांची अपत्यरूपेंकरून विऊन होत्ये जी उत्पत्ति ती; २, को० गोमहिष्यादिकांची व्याघ्राची जी सराई ती; ३, वस्त्रादिकांची जी धिंणकर ती.

वीणा, स्त्री० सं० गानादि साधनभूत एक तंतुवाद्य आहे.

वीत, स्त्री० आंगठा आणि करंगळी अशीं दोन विस्तृत केलीं असतां जें दादशांगुळ परिमित प्रमाण होतें ती; २, वीत काढणें त्या वीत इ० कांस आग लावत्येसमयीं त्या आगीनें बाहेर पसरूनये त्यापून भोवतालचे तृणादिकांचा आणि त्याचा संबंध तोडणें; आपल्यापुरती, किं० आपल्या भोंवती वीत काढणें त्यास सर्वोवर आलेलें जें संकट त्यापासून आपणमात्र कसें तरी मोकळें होणें.

वीतराग, ३ लिं० विरक्त.

वीतरागी, ३ लिं० विरागी.

वीधवाट, स्त्री० विल्हेवाट.

वीर, पु० युद्ध कलहादि प्रसंगी अभियोग करण्याविषयीं, किं० दुसऱ्याची आपत्ति पाहून ती दूर करण्याविषयीं, किं० याचक पाहून दान करण्याविषयीं उत्साह पूर्वक जो प्रवृत्त होतो

होतो तो मनुष्यादि; २, त्या उत्साहाने अंतः-
करणांत जो रस उत्पन्न होतो तो; वीरशी, वीर-
रस, इ० स०; ३, जाचा कोणी पूर्वज युद्धांत मे-
ळा असतो तो फाल्गुनवद्य मन्निपदेस शिपा-
याचा वेषधरून नागवी तलवार हातांत घेऊन
समारंभपूर्वक देवाचा दर्शनार्थ जात असतो
जो कोणी पुरुष त्यास त्या काळी त्र०.

वीरासन, न० दोन्ही गुडघे अर्थां एक गुडघाभू-
मीस ठेवून वीरादिकांचा बसण्याचा एक प्र-
कार आहे ते.

वीर्य, न० पुरुषेंद्रियापासून उत्पन्न होतें जें रेत
तें; २, पदार्थमात्राचे अंगीं जो तत्त्वकार्य सं-
पादक शक्ति विशेष असतो तें; ३, वीरपणा.

वीस, ३ लि० संख्या आहे; २०.

वीळ, स्त्री० कों० समुद्र, रवाडी, यांस लागत्येजी
भरती ती; २, पु० दे० कालवाचक जी वेळ शब्द
त्या अर्थी किती एक प्र० होतात.

वीक्षण, न० सं० अवलोकन; २, तत्साधन जें
नेत्र तें.

वीक्षणें, प्रा० य० अवलोकणें.

वीक्षित, ३ लि० अवलोकित.

वृक, पु० सं० लांडगा.

वृत्त, न० सं० पुष्प, किं० फल जाशीं संबद्ध होऊन
राहिले असतें असा जो वृक्षादिकांचा अव-
यव तें.

वृत्ताक, न० सं० बांगें.

वृत्त, न० कोणेकाचे जें आचरण तें; २, देशांतरा-
दिकापासून आलेले, किं० स्वयामांतच झा-

लेले कोणेकास कथनीय जें वर्तमान तें; ३,
आर्था, अनुसृष्ट, यावांचून श्लोकांचे जें जग-
त्यादि अनेक छंद सांगितले आहेत ते म०,
४, कर्कदादिकानें काढिले जें वाटोळें मंडल
तें; ५, ३ लि० नदाकार, किं० गोलाकार जो प्र-
सार्थ तो.

वृत्तश्लोक, पु० जगत्यादि वृत्तांचा जो श्लो-
क तो.

वृत्तांत, पु० वृत्तांदितीयाधी.

वृत्ति, स्त्री० मनुष्यादि चेतनाचेतन पदार्थांचा
स्वस्व व्यापारी वर्तण्याचा जो प्रकार ती; ३,
साधुशीं सहवास घडला त्याणजे वृत्ति सांग-
ली होत्ये; ३, तांदूळ इ० अग्नीवर त्रिजायास
ठेविले असतो अग्नि, पाणी, इ० त्या तांदूळ
इ० कांतीं स्वस्ववृत्तीनिं वर्तले त्याणजे पाक हो-
तो; ३, उपजीविका, किं० तत्साधनीभूत जोशी-
पणा, उपाध्यपण, इ० नियत, किं० भिक्षा वा-
करी उच्छशीळ इ० अनियत जें ती; ३, अर्था-
चा शयीं शब्दांचें वाचकत्वं करून जे वर्तित
असतें ती; ४, वाचकता, व्यंजकता, लक्षणा
इ० रूप शब्दानें अर्थबोधवायाचे अनेक प्रका-
र आहेत ते म०; ५, कोषादिरूप किं० विष-
यरूप जें अंतःकरणाचे आकार ते म०; ६, को-
शेक वाक्यावर किं० पंथावर व्याख्यारूप जो
वाक्य, किं० पंथ असतो ती; ७, जा शब्दादि-
काची जा अर्थादिकांचा शयीं वाचकत्वादि सं-
बंधानें विद्यमानता असत्ये तो शब्दादि तद्गु-
नि.

वृत्तिमंत, ३लि० उपज्जीविका साधन जी जोशीपणा इ० नियत वृत्ति ती आहे जास तो.

वृत्तिमान, ३लि० वृत्तिमंत.

वृत्तिवंत, ३लि० वृत्तिमंत शब्दाचा अपभ्रंश.

वृत्त्यंशी, वृत्त्यांशी, ३लि० वृत्तिमंत.

वृथा, अ० निष्फल होई असें, जाणे, येणे, इ० कांचें वि०.

वृथापुष्ट, ३लि० कोणत्याही कामाचे उपयोगी पडत नाही आणि व्यर्थ खाऊन पुष्ट झालेला तो.

वृंद, न० सं० मनुष्यादिकांचा जो समुदाय ते; २, मोठा विद्वान्, किं० सावकार इ० रूप जीं गांवांत प्रस्थे असतात त्यांस प्रसंगविशेषीं त्य०.

वृंदावन, न० तुळशीचें झाड लावावया करिता दगड, विद्या, खुना, माती; इ० कानीं चतुष्कोणाचाकारविशिष्ट जी बंदिस्त करितात ते; २, तदाकार धातूचें, किं० काष्ठाचें केलें असतां त्यासही त्य०.

वृद्ध, ३लि० अतिवयस्क जो मनुष्य, पशु, वृक्ष इ० तो; २, जाजा गुणादिकानें जो मोठा तो त्या त्या गुणादिकानें; ३, तुळीं अत्यापेक्षां वयानें लहान, परंतु विद्येनें वृद्ध आहां; विद्यावृद्ध, वयोवृद्ध, ज्ञानवृद्ध, इ० सं०; ३, वृद्धिपावला जो कोणेक अर्थ तो.

वृद्धपरंपरा, स्त्री० मागेपासून होत आले जे वृद्धवृद्ध त्यांची जी परंपरा; आचारादिकाविषयीं प्रामाण्य लें करून त्यांचे वर्तणुकेचा विचार कर्तव्य असतां प्रयोग.

वृद्धाचार

वृद्धाचार, पु० वृद्धपरंपरेनें चालत आला जो काहीएक गोष्टाविषयीं आचार तो.

वृद्धापकाळ, पु० वार्द्धक्यास त्य०.

वृद्धि, स्त्री० कांहींएक पदार्थादिकांचें पूर्वावस्थेपेक्षां प्रमाणादिकेंकरून जें आधिक्य ती, किं० त्या पदार्थादिकांची उत्तरोत्तर आधिक्य होण्याची दशा ती; २, तिथि, नक्षत्र, योग यांचें वारत्रयास स्पर्श झाल्याजोगें जें आधिक्य होते ती; ३, सं० रूपये, धान्य, इ० संबंधीं जें व्याज, काढा, इ० येतें ती; ४, कोणेकाचे कुळांत मुलुगें उत्पन्न झालें असतां त्यास जें आशौच प्राप्त होते ती; ५, पु० अकरावा जो योग तो.

वृद्धिंगत, ३लि० उत्तरोत्तर वृद्धिपावत चालला जो कोणेक अर्थ तो.

वृश्चिक, पु० सं० विंशु त्र्यष्टन जो माणी तो; २, द्वादशराशींतील आठवा जो राशि तो.

वृष, पु० सं० पंधरावा जो संवत्सर तो; २, बैल.

वृषण, पु० सं० आंड.

वृषभ, पु० सं० बैल; २, द्वादश राशींतील द्वितीय जो राशि तो.

वृषल, पु० सं० शूद्र.

वृषली, स्त्री० सं० कुणबीण.

वृषलीपति, पु० सं० जा ब्राह्मणानें मैथुनार्थ शूद्रस्त्री ठेविली असले तो.

वृषोत्सर्ग, पु० उत्तर क्रियांगलेकरून अथवा इष्टकामना सिध्यर्थ गोन्हा आणि पाडी यांचा करिताव जो उत्सर्ग तो.

वृष्टि, स्त्री० मेघ निर्मुक्त जलाचें जें पतन ती;

२, बाण, पुष्प, पाषाण, इ० कांचे जे पर्जन्या सारखे पुष्कळ पतन ती; ३, ला० श्लोक, दृष्टी-त, वाक्ये, शिष्या, इ० कांचा जो भडिमार त्या-स स्म०.

वृक्ष, पु० झाड प्रथमार्था.

वैकावल्या, स्त्री० को० वाडुल्या.

वेखंड, न० मूलप्रधान एक ओषधी आहे.

वैंग, स्त्री० मनुष्य, वृक्षादि पदार्थ, दाहो दातांत धराषयाकरितां केली जी कव ती; रा० मृत्, इ० कांस वेगेवर घेणे स्म० कडेवर घेणे.

वेग, पु० पदार्थांचे गुरुत्व आणि गतित्वरा एतदुभय प्रयुक्त पदार्थांचे आंगी असतो जो सामर्थ्य विशेष तो; २, विष, वायु, इ० संबंधी कचित् अवघर्षीं विहित होऊन क्रमाने शरीरांत संवरित होत जात्ये जी दुःखरूप वेदना तो; वेगाने चालणे इ० स्थलीं त्वरेनें असा अर्थ होतो.

वैंगटणे, वैंगटणे.

वैंगडणे, कोणेकापाशीं माझे एवढे काम करून घ्याहो पहा रुपाकराल तर, इ० रूप याचनार्थ तोड पसरणे.

वैंगणे, उपोषण, दुखणे, इ० कामुळे, कि० अनेक संकटे एक कालीं प्राणिकालीं असतां कोणेकाने केवळ थकले जाणे.

वैंगलण, स्त्री० रा० पोटाशीं पोर काळगळे आहे जीणे अशी जी वानराणे कि० माकड ती.

वेगळ, अ० वांचून वा अव्ययार्था.

वेगळणे, रा० काही एक पदार्थादिक पृथक् पृथक्

थक् करणे; २, वगळणे.

वेगळा, २ लि० निराळा.

वेगळाला, ३ लि० निरनिराळा; उ० वेगळाले अक्षर वाचायास सोपे.

वेगळीक, स्त्री० रा० बंधु इ० कांचा जो विभक्तपणा ती.

वेगळेचार, पु० बंधु इ० कांचा जो परस्पर विभक्तपणा ते; २, तसा विभक्तपणा होण्यास कारणभूत जे त्यांचे वर्तन प्रकार ते.

वैंगाटणे, काही एक पदार्थांचे वेगेंत धरणे.

वैंगाडणे, को० वेगडणे.

वेगी, वेगी, अ० यं० त्वरेनें.

वैघणे, दे० मनुष्यादिकाने वृक्ष, पर्वत जिना, इ० उच्च प्रदेशां आरोहण करणे; २, वेगणे.

वेच, पु० द्रव्यादिकांचा जो व्यय तो, प्रा० खचंशय्ये चोर्गी याचा प्रयोग होतो.

वेचणे, खचणे.

वेचणे, भूम्यादिकांवर प्रसूनपणे स्थित जे धान्य, रुपये, खडे, फळे, पुष्पे, पर्णे, इ० पदार्थ तेहस्तादिकाने एक एक दोन दोन असे उचलून घेणे; २, ला० कोणेक समुदायांतून विवक्षित जे अंश तो वेगळा निवडून काढणे; उ० त्याणे मारतांतील श्लोक वेचून काढले.

वेचा, पु० यथ, भाषण, इ० संबंधी जे विवक्षित कर्थापयुक्त निवडक अंश ते प्रत्येकीं प्रा० अनेक वचनां प्र०.

वेज, न० मोती, लालडी, माणीक, इ० कांस पाहिले जे छिद्र ते; मोती इ० कानीं वेजी उतरणे तर्पण्यानि

वर्षणादि कारणानें योग्यता कमी द्वावयाजोगें
वेजी भिजलें आणें.

वेंट, पु. पेंटा, गवत, थाचा बळळा जो दोर तो; २, ला-
वायु, इ. कांचे उपद्रवासुळें पोटांत होतो जो दो-
रीसाश्रिवा वायूचा आकार तो; वेंट बळणें, स-
कोणेक कार्यार्थ अनेकांचें एकमत्य होणें, किं.
गुणें, मनुष्यें, इ. कांची भयादिकारणानें पलायना-
द्यवसरीं एकावर एक एकावर एक पडत अशी
अवस्था होणें; ३, रा. एक वेळ आहे जाचा पाला
गुरें खातात तो.

वेंटळी, स्त्री. रा. वेंटाळी.

वेंटळी, स्त्री. कां. वेंटाळी.

वेंटावणें, कोणेकास चिरड थावी खणून त्याचे
क्रियेचें भन्नकरण करून दारववियों.

वेंटावण्या, स्त्री. वाकुल्या.

वेंटाळणी, स्त्री. दे. शेतांव पिकाचे कापून ठेविले
जे कवळे ते जमा करण्याचा जो व्यापार ती.

वेंटाळणें, कां. सर्पादिकांनी स्व शरीरादिकें क-
रून, किं. मनुष्यादिकानें रज्वादिकें करून
कोणेकानें वेष्टित करणें, किं. कोणेक पदा-
थास रज्जु इ. गुंडाळणें.

वेंटाळी, स्त्री. मुळांची विष्टा काढाया करितां
वृणाचे काड्यांची सरासरी गुंडाळून केलेली
हानी घेतात जी गुंडाळी ती.

वेंटाळें, न. सर्पानें केला जो स्वशरीराचा वृत्ताका-
र तें; २, तदाकार जें रज्वादिकांचें गुंडाळें करि-
तात तें.

वेंटी, स्त्री. रा. मुडा इ. बांधावाकरितां भातेणां-

स पीळ पाळून पेळूसारिणी करितात जी दोरी
ती; २, कां. बारीक जो रज्जुरूप वेंट ती.

वेंटोळें, न. वेंटाळें.

वेंठ, स्त्री. विगार.

वेंठ, पु. दे. बळलेल्या चन्हांटाचे अनेकजे पेठ
असतात ते मं.; २, वेंठ प्रथम द्वितीयाधी; वेंठ
बळणें स. वेंटवळणें.

वेंठविगार, स्त्री. वेठइ. ती.

वेंठविरळा, पु. स्त्री. वेठ विगार.

वेंठ्या, पु. विगारी.

वेडु, न. पिशाच, वायु, इ. कांचे उपद्रवानें भल-
भलतेंच बोलावें, भलभलतेंच करावें, इ. द्वाव-
याजोगा होतो जो बुद्धीस विकार तें; २, कोणे-
क विषयाची कोणेकास अतिशयित असले
जी आसक्तता जीणेंकरून त्या विषयावांचू-
न धेन पडूनये तें; ३, अविचाररूप जें अज्ञान
तें; ३, तो बलावित होता तेहां गेलां नाही हें वे-
डु केलेंत, कोणेकानें कोणेकास वेड भरणें, किं.
भरविणें, स. अनेक प्रकारचे उपद्रव, किं. चेष्टा
इ. करून सुचेनासं करून टाकणें; वेड पिकणें,
वेडाचा पाऊस पडणें, इ. स्थली राज्यादि व्यव-
हारीं, किं. कोणे मनुष्यादिकांचे ठायी असमं-
जसपणा, अविचार थांची समृद्धि होणें.

वेडुगळ, ३, लिं. वेड्यांत गणाया जोगा जो तो.

वेडुसुवा, ३, लिं. जास व्यवहारचातुर्य नाही तो; २, भ-
यादिकारणानें कांहीं एक कर्तव्या विषयीं यु-
क्ति सुचेनाशी होऊन केवळ भ्रमांत पडला
जो तो.

वेडुण, न० रा० सोऱ्याचें, कि० रूप्याचें हाताचे, कि० पायांचे बोटांत घालायाकरितां सरासरी अंवल्य करितात तें.

वेडदुल्ली, वेडधुल्ली, ३ लि० मूर्खत्व घोटनार्थ कोणेकास निदें त्प०.

वेडपा, ३ लि० वेडगळ.

वेडसर, ३ लि० कांहींसा जो वेडा तो.

वेडा, ३ लि० जास वेड लागलें आहे तो, कि० वेड लागलेल्या सारिखा व्यवहार चानुर्य शून्य जो तो; २, पूर्वापरानु संधानादि रहित जें भाषण, लेख, इ० त्यास त्प०.

वेडाऊंस, वेडाऊस, पु० खुळाऊंस.

वेडारखुळा, ३ लि० वेडापिसा.

वेडापिसा, ३ लि० इष्टविरहादि कारणानें वेड्या सारिखा पिशासारिखा झाला जो तो.

वेडापीर, पु० वेडगळ, छांदिष्ट, असा जो मनुष्य त्यास त्प०.

वेडावागडा, ३ लि० वेडावांकडा.

वेडामधुरा, पु० ज्वरामध्यें शीतोषचार झाला असतां ज्वर विकोपास जाऊन एक मकारचा बाधु होत असतो जेणें करून वेड लागल्या सारखी प्रकृति होत्ये तो.

वेडावणें, कोणेकानें वेडें होणें; २, कोणेकास वेडा वण्या दारवविणें.

वेडावांकडा, ३ लि० वांकडातिकडा; २, जसें असावें तसेंच नद्रे अंशतः विपरीत, अंशतः मध्यम, अंशतः वांगलें, अशे प्रकारचें जें भाषण, आचरण, इ० तो; ३, लेंकुरपणा आहे तों वेडें

वेडें वांकडें बोललें तरी शोभतें.

वेडारणें, खुळावणें.

वेडीहळद, स्त्री० कां० वेडदुल्ली याचे अर्था प्रयोग करितात

वेडेचार, पु० वेडेवेडेचार.

वेडेंपीक, न० थेंऊं लागलें त्पणजे पुकळच येतें ना हीं तर कांहींच नाही असें जें किती एक वृक्ष लता शेत यांचें पीक तें; २, ला० बळलानर सर्वस्व देईल, जें त्पटलें तें करील, असा जो वाना इ० त्यास त्प०.

वेडेवेडेचार, पु० वेड्या सारिखें जें आचरण ते.

वेड, न० स्त्री० पायांचे बोटांत घालायाकरितां करितात जें रौप्यादिकांचें वलय तें ती; २, कां० किड्या, गृह, कमर, इ० कांचा जो घेर तो.

वेडणी, स्त्री० दे० उडीद इ० कांचे पिठांत मीठ, निरुट, इ० घालून तोंडी लावाया करितां जो धिरड्या सारिखा पदार्थ करितात ती.

वेडणें, सूत्र, मनुष्यादिपंक्ति, इ० कानें कोणेक पदार्थ त्याचा विवक्षित कोणेक परिधि व्याप्त होई असा आवृत करणें; २, घेरणें; ३, रुधणें; वेदून घेणें त्प० स्नान, बळ्यांतर, इ० करावयाचें असतां मध्यें कांहीं काल लहान सहान वस्त्र नेसणें.

वेडा, पु० किड्या, गृह, मनुष्य, इ० कांचे भोंवतां मंत्र, उदक, रज्जु, इ० कांचा पडतो जो घेर तो; २, काष्ठादि पदार्थां भोंवते रज्जादिकांचे फेरे गुंडाळितात ते प्रत्येकीं; ३, कोणेक पदार्थ आपल्या भोंवतां फिरला असतां, कि० कोणेका भोंवता

भोंवता मंडळाकार फिरला असतां होतानजे फेरे ते प्र०; या मळसूत्राचे चार वेढे फिरविले असतां बाहेर पडते; फिरत्या भोंवत्याचे वेढे मेजतां येन नाहीत; रद्दाटाचा वेळ चारवेढे फिरला त्याणजे दोण भरत्ये,

वेढें, न० वढें.

वेण, स्त्री० प्रसूतिसमयी, किं० बहुत आमांश झाला असतां पोटांत कळा येतात त्या प्र०; जांचा निर्गम कुंथून करावा लागतो, प्रा० दे, कर, या धातूंचे योगी प्र०.

वेणा, ३ लि० को० असडी जो तांदूळ, कणी, इ० तो.

वेणी, स्त्री० मस्तकादिस्थित केश, किं० ताग, आंवाडी, इ० कांचे प्रा० तीन, पांच असे पेट करून ते परस्पर गुंफून सर्पाघाकारक जो रचनाविशेष करितात ती.

वेणु, पु० सं० वेळू; २, त्याचे काष्ठाचा जो पांचा करितात तो.

वेत, पु० चिंब्या सारिखा एक वृक्ष आहे, जाचा तांती काढून खुरशी इ० विणीत असतात तो; २, त्याची करितात जी छडी तो; ३, न० पत्रवादिकांची विण्याची जी खेप तें.

वेतन, न० कोणेकास चाकरीस ठेवून त्या चाकरी संबंधें जें त्यास देय देतात तें, परंतु पुसणीक फडणीस, पोतनीस, इ० जें प्रतिष्ठित चाकर त्यास जें प्रतिवर्षी देतात तद्दिषयी लोकांत विशेष प्रसिद्धि.

वेतनी, ३ लि० वेतन ठरवून ठेविला जो सेवक तो, किं० वेतना ऐवजी कोणेकास लावून देता

त जी यामादिभूमि तो.

वेंतस, न० रक्त काढायचा जी तुंबडी तें.

वेंतसरी, स्त्री० पलंग विणणें इत्याद्यर्थ वेत चिः न त्याचा काढितात जो तंतु ती.

वेंताटी, स्त्री० वेताची जी काठी ती.

वेताळ, पु० सर्व पिशाचांचा राजा त्याणून एक शिवाचा गण आहे; त्या वेताळ आहे नेथें भूताबळ आहे.

वेंतूस, न० को० वेंतस.

वेत्ता, ३ लि० जाणणारा; वेदवेत्ता, शास्त्रवेत्ता, इ० स०.

वेत्र, न० सं० वेताटी; २, छडीदार, चोपदार, इ० जो राजा इ० कांजबळचे अधिकारी त्यांचे हातीं जी काठी असत्ये तें.

वेत्रधर, वेत्रधारी, पु० सं० राजादिकांपाशीं जे छडीदार, चोपदार, इ० असतात ते प्र०.

वेद, पु० ब्रह्मदेवाचे चोहोंमूर्खांतून प्रकट झालेले ऋगादि संज्ञक चारग्रंथ आहेत ते प्र०; ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद, अथर्ववेद, वेदघोष, वेदपारायण, इ० समास.

वेदना, स्त्री० सं० तिडीक, ठणका, इ० रूप जें दुःख ती.

वेदमूर्ति, स्त्री० वेदविद्या संपन्न, किं० केबळ भिक्षुक वृत्तीनें उपजीवन करणारा जो ब्राह्मण त्याचें नाव कागदोपत्रीं लिहायाचें असतां एतच्छब्द पूर्वक लिहितात.

वेदशास्त्रसंपन्न, ३ लि० शास्त्रपुराणादिवेत्ता प्रतिष्ठित जो ब्राह्मण त्याचें नाव कागदोपत्रीं लिहायाचें

लिहायाचें असतां एतत्शब्दपूर्वक लिहितातः
वेदांत, पु० न० सकल प्रपंचास मिथ्यात्व बोधवू-
न सच्चित्स्वरूप जो ईश्वर त्याचे स्वरूपाचें क-
थन करणारे असें शास्त्र आहे तो ते; २, सर्व
प्रापंचिक विषयांस मिथ्यात्व बोधनाविषयीं
जा गोष्टीचें तात्पर्य असते अशी जी हरिदा-
सादि गोष्ट सांगतात तीस त्म०.

वेदांती, ३ लि० वेदांतशास्त्राचा जाणें अभ्यासके-
ला आहे, आणि तदनु रूप वर्तणारा जो तो.

वेदि, वेदी, स्त्री० सं० यज्ञ, विवाह, होम, इत्याद्य-
र्थ ओटा इ० घालून नियमित करितात जी
भूमि ती.

वेदीनारायण, पु० वेद विद्या संपन्न ब्राह्मणा-
स स्तुत्यवसरीं त्म०.

वेद्य, ३ लि० जाणायास योग्य जो तो; ज्ञानवे-
द्य, तर्कवेद्य, मनोवेद्य, इ० स०.

वेद्य, पु० शास्त्रादिकानें मौक्तिकादिकांचे आंत तद-
वयवांतें विसंधित करित करित शिरून त्यामौ-
क्तिकादिकांस स्वप्रवेशानें विवक्षित प्रदेश प्र-
र्यंत छिद्रविशिष्ट करण्याचा जो व्यापार तो; २,
तेणेंकरून त्या मौक्तिकादिकांस होतें जे छि-
द्र तो; ३, दृष्टि, बाण, गोळी, इ० कानीं स्वखलस्या-
वर केलें जें स्वपात वैशिष्ट्य तो; ४, सूर्यग्रहणा-
चे पूर्वी चार ग्रह आणि चंद्रग्रहणाचे पूर्वी ती-
न ग्रह अशी जी धर्मशास्त्रप्रसिद्ध ग्रहणसंबं-
धी दोषाची व्याप्ति असत्ये तो, जींत भोजनादिवि-
षयीं निषेध सांगितला आहे; ५, जादिवशीं माधा-
त्येंकरून जे तिथिनक्षत्रादि असतें त्यास त्याच दि-

वशीं मातः काल, सायं कालादिसमयीं अस-
तो जो पूर्वोत्तर तिथिनक्षत्रादिकांचा अंश
त्याचा गुण दोष प्रयोजक असतो जो संबंधतो;
उ० आज मंगळवारी दशमी दोष घटिका आ-
णि एकादशी पडली सत्तावन घटिका त-
स्मात् या एकादशीस दशमीचा वेध आहे;
६, सप्तशलाकादि चक्राचे ठायीं एक शला-
कादिगत जीं नक्षत्रादिक असतात त्या-
तून एकीकडचे नक्षत्रादिकावर जो कोणी
ग्रह असतो त्याचा दुसऱ्येकडचे नक्षत्रादि-
कावर जो दृष्टिपात असतो तो; ७, कोणेक मनु-
ष्यादिकास स्वतंत्रपणें वर्ततां जा सुद्धें येत ना-
हीं असा जो अवश्य निर्वात्त कोणेक कार्या-
चा त्याचे पाठीशीं संबंध असतो त्यास त्म०;
उ० प्रपंचाचा वेध जाचे पाठी मागे आहे. त्या-
ला खेळ, तमाशे, कोतून सुचतील; ८, तर्क,
विहीर, इ० कांचा जो खोलपणा तो; ९, व्या-
क्षेप या अर्थीं ही चांचा कचित्प्रयोग करिमा-
त.

वेधक, ३ लि० वेधणारा जो तो.

वेधणें, वेधयुक्त करणें.

वेधन, न० सं० वेधण्याचा जो व्यापार तें.

वेधना, स्त्री० वेदना शब्दाचा अपभ्रंश.

वेधित, ३ लि० वेधिला जो तो.

वेधी, ३ लि० बाणमदिकानें वेधण्याविषयीं जो
कुशल तो; लक्ष्यवेधी, शब्दवेधी, इ० समा-
सांच प्र०.

वेध्य, ३ लि० वेधाचास योग्य जें लक्ष्यादि तो.
वेद्यार

वेरझार, वेरधार, स्त्री० एरझार.

वेरी, अ० को० पर्यंत या अर्धी; काल देश वाचक शब्दांपुढें याचा योग होतो; उ० आजवेरी, कालवेरी, तेथवेरी, एथवेरी.

वेल, पु० स्त्री० लता; २, को० नागवेल; ३, कुडूक, काप, इ० कर्ण भूषणास मौक्तिक विशिष्ट जी सुवर्णाची सांखळी लावितान तो; कोणेकाचा वेल वाढणें. स्त्र० वंश वाढणें.

वेलची, स्त्री० एलची.

वेलदोडा, पु० एलदोडा.

वेलबुटी, वेलबुट्टी, स्त्री० भिंत, कागद, छीट, इ० कांवर रंग इ० कानें लिहिलेले जे दाक्षाटिकांचे वेल अनेक तऱ्हांचे जे बूट ती.

वेलबूट, पु० वेलबुटी.

वेलबोंड, न० वेलबोंडीचें जें फल तें.

वेलबोंडी, स्त्री० एक लता आहे.

वेलभिरची, स्त्री० भिरचींत एक जाति आहे; जीचा शाखा लते सारिख्या असतात ती.

वेलबांगी, स्त्री० बांगींत एक जाति आहे.

वेलबांगें, न० वेलबांगीचें जें फल तें.

वेल्या, स्त्री० समुद्राचें पाणी पराकाष्ठा येण्याचा जे अविधि प्रदेश ती.

वेळांटी, वेळांडी, स्त्री० अक्षरास जें इकाराचें चिन्ह करितात ती; उ० कळा वेळांटी दे; प्रणजे कीहोईल.

वेल्याकरंज, पु० करंजांत एक जाति आहे, जाचा शाखा वेळा सारिख्या लवचीक असतात

त तो.

वेल्येंहळवें, न० साळीत एक जाति आहे.

वेल्हांटी, स्त्री० को० वेळांटी.

वेल्हाळ, पु० ग्रं० परम प्रीतिपात्र जो भर्ता इ० त्यास प्रीतीने स्त्र०.

वेल्हाळी, स्त्री० ग्रं० परम प्रीतिपात्र जी नायिका इ० कोणी स्त्री तीस प्रीतीने स्त्र०.

वेवसाय, वेवसाव, पु० व्यवसाय शब्दाचा अपभ्रंश; प्रथमार्थ प्र०.

वेवें, न० भयादिकारणानें कोणेक घाबरला असतां मुरगानें कांहींच स्पष्ट शब्द न निघतां जे अस्पष्ट शब्द निघतात त्यांचें अनु०; उ० बोलूं त्यणतां आहां पण विचार करा, नाहीतर तेथें गेलां त्यणजे वेवें होईल.

वेद्धार, पु० व्यवहार शब्दाचा अपभ्रंश; २, कोणेकानें कोणेक गोष्ट सांगितली असतां त्याजवर उलटून कोणेक करितो जो प्रतिवाद तो.

वेद्दारी, ३ लिं० पु० व्यवहारी याचा अपभ्रंश; २, ३ लिं० हुजतखोर

वेश, पु० वेष.

वेश्या, स्त्री० कळवांतीण.

वेष, पु० जातिदेशादिभेदंकरून वस्त्रालंकारादि धारण करण्याचे जे प्रकारभेद तीहींकरून होतात जे पुरुषादिकांचे रूपभेदने प्र०.

वेषधारी, ३ लिं० राजा इ० कांचा वेष जाणें घेतला आहे तो; २, ला० आंगी साधुत्वादि नसता साधुत्वादि भिरवितो त्यास स्त्र०.

वेष्टण, न० वेष्टन शब्दाचा अपभ्रंश.
 वेष्टणें, कोणेक पदार्थ सूत्र, बख, इ० कांनं त्याचे सर्व परिधि व्याप्त होत अस्य सभोंवार आवृत करणे, पक्षी त्या सूत्र बख्यादिकासही कर्मता; २, वेष्टणें प्रथमार्थी.
 वेष्टन, न० कोणेक पदार्था भोंवतालें बखचर्मादिकाचें जें आवरण तें; २, पुस्तकादि वेष्टायास साधन जें बखचर्मादि असतें तें; ३, वेष्टण्याचा जो व्यापार तें.
 वेष्टित, ३ लि० वेष्टिलेला तो.
 वेस, स्त्री० गांव कुसास जें दरवाजा ठेवित असतात ती; २, गृहादिकांचे भोंवतालचा आवागमन असतें जें दार ती.
 वेसकट, स्त्री० को० कुपणास जें द्वार राखिलें असतें त्या ठिकाणी जी कवाडी करितात ती.
 वेसकर, पु० गांवचे वेष्टीवर संरक्षणार्थ जो महार असतो तो.
 वेसण, स्त्री० वेळ, टोणगा, इ० कांनीं स्वाधीन रहावें त्यापून त्यांचे नाकांत जी दोरी ओं विली असत्ये ती.
 वेसन, न० व्यसन शब्दाचा अपभ्रंश; परंतु प्रथमार्थाचे प्र०; २, स्त्री० वेसण.
 वेसनी, ३ लि० व्यसनी शब्दाचा अपभ्रंश.
 वेसवा, स्त्री० जी स्त्री गरत असून निर्लेज्जपणें व्यभिचारादि करूं लागली तीस त्या०.
 वेसवार, पु० दोन तीन प्रकारचा डाळी, धणें, हळद, मिरचा, मिथ्यें, इ० पदार्थ तळून, कि० भाजून भाजी इ० कांवर घालावयाकरितां जें

पिष्ट करितात तो.
 वेसवाराचें लोणचें, न० रा० मोहत्या, मेथ्या, दिग, हळद, इ० कांचें बूर्ण आंत घालून जें आंब्याचें लोणचें करितात तें.
 वेहळा, पु० वेहडा त्यापून जो वृक्ष तो आणि त्याचें फल तो.
 वेळ, पु० अखंड दंडायमान जो काल त्याचा विवक्षित जो विभाग तो; उ० मी एवढावेळ निजलो होतो; आज कांहीं काम झालें नाहीं सारावेळ फुकट गेला, त्याला काम करायास वेळ लागतो, इ० स्थळीं विवक्षित प्रमाणापेक्षा अधिक काल असा अर्थ; कोणेकाचा वेळ जाणें त्या० सुरवानें काळ जाणें; २, कांहीं एक कार्य होण्यास, कि० कार्योत्तरीं प्रवृत्त होण्यास मध्ये काल विभागरूप जो अवकाश असतो तो; उ० पेरे होण्यास अजून वेळ आहे, त्यापून आधीं यरें शाकारून घ्या; माझे पाटीशीं काम आहे वेळ सांपडल्यास येईन; ३, अ० वेळा; उ० तो दिवसास तीन वेळ जेवतो; ४, स्त्री० काळरूप जो समय ती; वेळ वाहणें, त्या० बरें, कि० वाईट होण्यास समय अनुकूल होणें; ५, मध्यान्हाहून पूर्वापर दिवसाचे जें दोन विभाग ते प्र०; ६, वेला शब्दाचा अपभ्रंश; ७, स्थितीचे कोपरांत घालायाचें एक भूषण आहे; ८, वेळबांडी.
 वेळ अँवस, स्त्री० कार्मिकी अमावास्या ती.
 वेळ अवेळ, स्त्री० विवक्षित कर्माविषयीं उचित कि० अनुचित, अथवा अनुकूल, कि० प्रतिकूल असा

असा द्विधिलें करून जाणाऱ्याचा जो काळ ती; उ० हा त्यातारा नित्य उठून शिष्या देतो, कांहीं वेळ अवेळ पहात नाही; वेळ अवेळ आहे चार रूपये जवळ अधिक असूद्या; वेळ आहे अवेळ आहे, इ० रूप व्यस्त ही प्रयोग होती.

वेळकूट, न० रा० कळकाचा तुकडा तें.

वेळणी, स्त्री० भातवेळणें इत्याद्युपयोगी तव्यासारिखें एक धातुमय पात्र आहे.

वेळणें, भात, भाजी, इ० शिजवून त्यांतील त्याज्य जें पाणी तें सुकितें काढावें असा जो संस्कार तद्विशिष्ट करणें; २, हात, पाय, मान, इ० अवयव केवळ सईल सोडून इतस्तत; हालविणें.

वेळणेवारचा, वेळणेवारी, अ० रा० अभद्रकांहीं बोलणें, आचरणें, यास अयोग्य जो काळ त्याचे ठायीं त्याचा प्रतिषेध कर्तव्य असतां प्रयोग; उ० वेळणेवारचा उगाच तूं बोलतोस काय त्पणून.

वेळबोंड, न० दे० वेळबोंड.

वेळबोंडी, स्त्री० दे० वेळबोंडी.

वेळवणी, न० भाजी, दाळ, पुरण, इ० पदार्थ वेळून त्याचें काढितान जें पाणी तें.

वेळवारी, अ० वेळेवारी.

वेळा, स्त्री० वेळा; २, एळा; ३, कालरूप जो समय ती; ४, अ० वेळा.

वेळां, अ० कोणेक क्रियेचे आवृत्तीची गणनाकर्तव्य असतां संख्यावाचक शब्दांपुढें, किं०

जिनका

जिनका, इनका, इ० शब्दांपुढें याचा योग होऊन विशिष्ट अव्ययाचा प्रयोग होतो; उ० एकवेळां सोशीन दोनवेळां सोशीन तिसऱ्यानें बोलशील तर. तोंडांत खाशील.

वेळू, पु० इक्षुदंडा सारिखां जास पेंरें असतात अशी एक वृक्ष जाति आहे, जीचे कळक चिंवा इ० अनेक भेद आहेत; कोणिक स्थलीं बाराहात वेळू फिरतो आहे, त्या तेथें मूर्तिमंत शारिद्र नांदतें आहे असा अर्थ होतो.

वेळेनसार, अ० समयानुसार.

वेळेवारी, अ० कोणेक कर्मकराचा वेळ प्रयुक्त जी सोय असत्ये ती आहे तों, प्रणजे अर्थात् ती वेळ नलागतां, किं० तीचा अतिक्रम नहोतां पूर्वी; उ० तुला चाकरी सोडणें असल्यास मला वेळेवारीच सांग, नाहीतर आइत्येवेळेस फसवशील.

वेळोवेळां, अ० घं० वारंवार.

वें, स्त्री० कुपण.

वैकल्य, न० विकलता.

वैकल्पिक, ३लि० जाविषयीं विकल्प सांगितला आहे तो विध्यादि.

वैकुंठ, न० पु० श्री विष्णुचें निवासस्थल आहे तें तो

वैकुंठचतुर्दशी, स्त्री० कार्तिक शुद्ध चतुर्दशी.

वैकुंठवासी, ३लि० मृत्यु पावलेला जो कोणी त्याचें कागदोपत्रीं नाम लिहावयाचें असतां एनच्छब्द पूर्वक लिहितान हा संप्रदाय प्रायः वेष्णवांत आहे.

वैरवरी

वैरवरी, स्त्री० चतुर्विध जाषणी आहेत त्यांती-
ल भवधी जी ती जीणेकरून शब्द स्पष्ट बाहेर
पडताना.

वैगुण्य, न० विगुणता.

वैशेष्ये, सुपाचे व्यापार विशेषानें तांदूळ, कणी,
किं० कणीक, सांजा, इ० भिन्नभिन्न होत अशीं
करणें.

वैचित्र्य, न० विचित्रता.

वैजात्य, न० विजातीयता.

वैदूर्य, न० वैदूर्यशब्दाचा अपभ्रंश.

वैनरणी, स्त्री० यमलोकी जाताना मार्गी एक
नदी आगत असले ती; ०, तदुत्तरणार्थ उत्तर
क्रियेत ब्राह्मणास गाय देन असतात ती.

वैदिक, पु० वेद विद्येनें जो प्रख्यात ब्राह्मण तो;
२, ३ लि० वेद संबंधी, किं० वेदानें उक्त जें कर्मा-
दि तो.

वैदिकी, ३ लि० वैदिक संबंधी जो आचार, कर्म,
इ० तो; २, स्त्री० वैदिकपणा.

वैदूर्य, पु० सं० एकरत्न आहे.

वैद्य, पु० औषधादिहाग रोगशांतीचा उपाय जा-
णतो तो.

वैद्यक, न० रोग निरास होऊन आरोग्य हावें ए-
तदर्थ औषधोपचार, रोगपरीक्षा, रोगनिदान,
इ० रूप ज्ञेय जो विषय तें; २, तत्त्वनिपादक जें
शास्त्र तें.

वैद्यकी, स्त्री० वैद्याचें कर्म ती.

वैद्यक्रिया, स्त्री० वैद्यशास्त्रोक्त रसायन निर्मा-
णादि कारणीभूत जें वैद्याचें कर्म ती.

वैद्यराज

वैद्यराज, पु० वैद्यास सन्मानानें त्प०.

वैद्यशास्त्र, न० वैद्यक द्वितीयाधी.

वैध, ३ लि० वेदवाक्यादिवोधित जें कर्मादि तो.

वैधर्म्य, न० दृष्टांत वास्तविकत्वा दिरूपानें उ-
पान्त जे ससंबंध अनेक धर्मा त्यांची परस्पर
जी विरुद्ध धर्मता तें.

वैधव्य, न० विधवापणा.

वैधृति, उ० सत्ताविसाबा जो योग तो; २, पोटांत
एक शूल होत असतो तो.

वैधृत, पु० रा० वैधृति द्वितीयाधी; २, स्त्री० न०
वैधृति प्रथमार्थाचा अपभ्रंश.

वैनसें, न० वनसें.

वैपरीत्य, न० विपरीतपणा.

वैपुल्य, न० विपुलता.

वैफल्य, न० विफलता.

वैभव, न० ऐश्वर्य.

वैमनस्य, न० विमनस्कता; २, परस्परांचे अंत-
करणांत परस्परांविषयीं जो विरुद्धभाव तें.

वैयधिकरण, न० व्यधिकरणत्व.

वैयर्थ्य, न० व्यर्थत्व.

वैयाकरण, पु० व्याकरण अध्ययन केलें आ-
हे जाणें तो; २, व्याकरण संबंधी जी प्रक्रि-
या इ० तो.

वैर, न० कोणेकाचा कोणेकाशीं असतो जो
प्रतिकूल भाव तें.

वैरण, स्त्री० घोडें, गाय, इ० कांस भक्षणार्थ
घालायाचे उपयोगी जें तृण, कडवा, इ० ती
२, कां० गुरें इकांस चारा घालणें इत्या-

वृथ

घर्थ गाताडीपुटे जी ओयरण त्यणून जागा ठेविताव ती; ३, न० स्त्री० दळाया करितां जात्याचे पाळीत; किं० भाजाया करितां खापर इ० कांत एक एक वेळ घालितात जें धान्य ते ती.

वैरणें, शिजवायाचें जे तांदूळ, दाळ, पीठ, इ० पदार्थ ते शिजाया करितां सजल जें तपेलें इ० पात्र त्यांत ओतणें; २, रा० जांते, खापर, इ० कांत दळणें, भाजणें, इत्यांघर्थ हस्तादिकानें वैरणवैरण घालणें.

वैरा, पु० ओयरा.

वैरागर, पु० ग्रं० हिऱ्यांची जी खाण तो.

वैरागी, ३ लिं० जास वैराग्य झालें तो.

वैराग्य, न० विरागित्व.

वैरी, ३ लिं० जात्रीं जाचें वैर असतें तो त्याचा.

वैरूप्य, न० विरूपत्व.

वैल, पु० न० वाईल.

वैलडी, स्त्री० रा० वेळांटी.

वैलचूल, स्त्री० वाईलचूल.

वैलक्षण्य, न० विलक्षणता.

वैलाढी, वैलाढी, स्त्री० समुद्रापासून सत्याद्विपर्यंत जो देश त्यामध्ये पूर्वपूर्व जो प्रदेश तो त्याहून पश्चिमेकडील प्रदेशास ती.

वैलोभ्य, न० विलोमता.

वैवर्ण्य, न० विवर्णता.

वैवस्वतमनु, पु० सांप्रत चाललेल्या मन्वन्तराचा अधिकारी सातवा जो मनु तो.

वैवाडा, पु० को० वयवाडा.

वैवाहिक, ३ लिं० विवाह संबंधी जें कर्मादितो. वैशाद्य, न० विशादपणा.

वैशाख, पु० चैत्रापासून दुसरा जो चांद्रमास तो.

वैशाखी, ३ लिं० वैशाख संबंधी जी तिथि तो.

वैशिष्ट्य, न० विशिष्टत्व.

वैशेषिक, पु० पदार्थांचे तत्व निर्णयाविषयी एकमत आहे त्या मतातें अनुसरून चालणारा जो तो.

वैश्य, पु० ब्राह्मणादि चार वर्णांतील तिसरा जो वर्ण तो.

वैश्वदेव, पु० नित्यज्ञः करायाचें एक होम प्रधान कर्म आहे.

वैश्वानर, पु० एक ओषधींचा पाक आहे; २, सं० अग्नि.

वैषम्य, न० विषमता.

वैषयिक, ३ लिं० विषय संबंधी जें सुरवादिक तां.

वैष्णव, पु० विष्णूचा जो भक्त तो; २, ३ लिं० विष्णुसंबंधी जें पुराण, कथा, व्रत, इ० तो.

वैष्णवी, ३ लिं० वैष्णवसंबंधी आचार इ० तो. वौ, अ० ओ; ओकारादिक जें शब्द ओकार प्रकरणां लिहिले आहेत ते देशभेदेकरून कोणी वोकारादिक ही व्यणतान, जसें वोकणें, ओकणें, वोकटा, ओकटा, वोकें, ओझें, वोकणें, ओमणें, असंच इतर ही जाणावे.

वौळ, स्त्री० बकुळवृक्ष; २, न० बकुळपुष्प.

वौळदोडा, पु० वौळीचें जें फल तो.

व्यंकटेरा, पु० एक देव आहे.

व्यक्त, ३ लि० इद्रिय गोचर होण्याविषयी योग्यता जावे अंगी आहे असा जो कोणेक अर्थ तो; ३० अर्थान्त ब्रह्मापासून हा व्यक्त त्रपंचमाला; २, ककारादिवर्ण जात आहेत असा जो शब्दा तो; १, चांगले समजाया जोगे जें भाषण; छेरव, इ० तो; ४, अंक राशीचा विशेषकरून निर्देशकरून त्रै राशिकादि युक्तीने साध्याचे जें गणित तो.

व्यक्ति, स्त्री० एक एक एक अशा रूपाने गणायास योग्य असे भिन्न भिन्नसें करून स्थित जे अर्थ ते प्रत्येकीं, जे अनेक भिन्न जाति, समुदाय, हित्वादि संख्या, इ० घडते; २, कोणेक पुरुषादिकाची गुणेकरून, कि० अवगुणेकरून असा धारणता वर्णायाची असता त्या पुरुषादिकास त्या; ३, अभिव्यक्ति; ३० हे पोर नुगते बोलू लागले, अजून वर्णाची व्यक्ति होत नाही; ४, व्यंजक शब्दादिकें करून व्यंग्यार्थाचे जें प्राकट्य ती.

व्यंग, ३ लि० विकलांग; २, न० विकलत्व.

व्यंगुल, न० अंगुलाचा जो साठावा अंश तें.

व्यंगोक्ति, स्त्री० व्यंग्योक्तीचा अपभ्रंश.

व्यंग्य, ३ लि० वाच्यमर्थादेने बोध होत नसतां नतत्पद सान्निध्यादि माहात्म्यामुळे बोधविषय होत असतो जो वाच्यार्थाहून इतर अर्थोतरांश तो.

व्यंग्योक्ति, स्त्री० व्यंग्यरूप अर्थ जा मध्ये भासतो असे जें भाषण ती; २, नाटका जो भाषण

णप्रकार त्यास कोणी त्या.

व्यग्र, ३ लि० शोकादिकांमुळे कांहीं सुचेना अशा अवस्थेत पावले जें अंतःकरण इ० कि० तद्विशिष्ट पुरुषादि तो.

व्यंजक, ३ लि० सं० कोणेक अर्थाची वाच्यमर्थादेवांचून अभिव्यक्ति करणारा जो शब्द कि० इतर कांहीं चिन्हभूत तो.

व्यंजन, न० सं० विंझणा.

व्यंजन, न० अकारादि स्वरवर्जित करून जे ककारादि वर्ण ते प्रत्येकीं; २, अक्षरावर जें अनुस्वाराचें, कि० अनुनासिकतेचें चिन्ह रितान तें; ३, सं० चटणी कोशिंबीर, इ० जें तोंडी लावणें तें; ४, व्यंग्यार्थाचे जें व्यक्तीकरण तें.

व्यतिक्रम, पु० आज्ञादिकांचा जो उल्लंघन तो.

व्यतिरिक्त, ३ लि० जाचा व्यतिरेक जाचा अर्थ आहे असा जो अर्थ तो नह्यतिरिक्त; ३० ज्ञानव्यतिरिक्त देह काष्ठोपम जाणावा; २, अ० विवक्षितावांचू; ३० मी तुला घेतल्या व्यतिरिक्त जाणार नाही.

व्यतिरेक, पु० सं० कोणेक अर्थाचे अर्थां कोणेक अर्थाचे अन्वयाचा जो अभाव तो; ३० ईश्वरीं अज्ञानाचा सर्वथा व्यतिरेक आहे; २, जें नसतं जें नसतं असा जो हेतु साध्यभूत अर्थांचे अभाव सत्तेचा नियम तो; ३० जेथें ईश्वर भक्ति नाही तेथें भूतदया नाही असा व्यतिरेक आहे.

व्यतिरेकसुरेव, व्यतिरेकसुरेवकरून, अ० व्यतिरेक

व्यतिरेकरूप जी व्याप्ति तीते अवलंबून कोणे-
क अर्थाते प्रतिपादणे इ. कांचे वि.

व्यतीपात, पु० सत्तावीस योगांतील सत्तावा जो
योग तो; २, ला० भारी चंचल हाड जो पोर इ०
त्यास त्य०.

व्यत्यय, पु० काही एक कर्मामध्ये होतो जो विपर्या-
स तो; २, व्याक्षेप.

व्यत्यस्त, ३ लि० विपर्यस्त.

व्यत्यास, पु० विपर्यास.

व्यथा, स्त्री० आधिरूप, कि० व्याधिरूप अनुभूय-
मान जें दुःख ती.

व्यथित, ३ लि० व्यथा झाली आहे जास तो.

व्यथिष्ठ, ३ लि० दमा, अर्शा, इ० चिरस्थायी जे
रोग ते जडले आहेत जास तो.

व्यधिकरण, ३ लि० एका अधिकरणी रद्धानारे
नहन असे जे अनेक धर्मादि अर्थ ते परस्पर;
२, जा मध्ये सरळ युक्ति नाहीत असे जें विनंद
वादांचे भाषण इ० तो.

व्यपदेश, पु० काही एक अर्थाचे ठायीं शब्देचा
संज्ञारूप जो व्यवहार तो.

व्यभिचरित, ३ लि० व्यभिचार पावलेला जो नि-
यम, हेतु, इ० तो.

व्यभिचार, पु० कोणेक विधि विषयीं मानलेल्या
नियमाचा लक्ष्यविशेषी असतो जो भंग तो;
उ० जितके बुद्धिमान् तितके आंढशी, असें
त्यणता येत नाही, कांकि क्वचित् व्यभिचार
दिसतो; किती एक बुद्धिमान् असून उद्योगी
ही आढळतात; २, पुरुषामें स्व स्त्रीहून इतर
स्त्रीशीं

स्त्रीशीं, कि० स्त्रीमैं पुरुषाशीं रतन्यामैं जो नि-
यमातिक्रम होतो तो.

व्यभिचारी, ३ लि० व्यभिचार आहे जास असा
जो नियम, हेतु, इ० तो; २, द्वितीयार्थक जो व्य-
भिचार तो घडला आहे जापासून, कि० निरन्-
तर करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

व्यय, पु० खर्च; २, विमावा जो संवत्सर तो.

व्ययशील, ३ लि० बहुत कि० सर्वदा व्यय कर-
ण्याचा स्वभाव जाचा तो.

व्यर्थ, ३ लि० निरर्थक; २, अ० वृथा.

व्यवकलन, न० सं० काही एक अंक राशीं मध्ये
काही एक अंक राशि उणा करण्याचा जो व्या-
पार तें.

व्यवच्छेद, पु० सं० सामान्य वाचक शब्दानें सा-
मान्य रूपें करून बोधविषय होऊं लागला जो
अर्थ त्याचे एक देनाची विशेषणा व्यवच्छेद-
कानें होत्ये जी पृथक् क्रिया तो.

व्यवच्छेदक, ३ लि० सं० व्यवच्छेद करणारे जें
विशेषणादि तो.

व्यवधान, न० सं० कोणेक पदार्थाशीं कोणेक प-
दार्थांचे संनिधान, कि० साक्षात् संबंध न होण्या-
स कारणीभूत जें मध्यवर्ति अवकाश स्थिति-
रूप, कि० तृतीय पदार्थ स्थितिरूप असतें जें
अंतर तें, कि० ती नकारणीभूत अवकाश आ-
णि तृतीय पदार्थ तें; २, कोणकाचे गतीस म-
ध्ये काही एक पदार्थांचे स्थितीसुद्धें होतो जो
प्रतिबंध तें, कि० तो प्रतिबंधक पदार्थ तें; ३,
भिगानि वायुचें व्यवधान होतें. पण दृष्टिचें व्य-
वधान

वधान होत नाही; ३. सनत चाललेल्या व्यापारामध्ये काही कारणांने यत्किंचित् पडतो जो कालखंड ते.

व्यवधायक, ३ लिं. व्यवधान होण्यास कारणीभूत जो पदार्थ तो.

व्यवसाय, पु०. क्रय विक्रयादिरूप जो व्यापार तो; १. सं०. निश्चय.

व्यवस्था, स्त्री०. काही पदार्थांचा, किं०. क्रियांचा यथायोग्य; किं०. विवक्षितानुरूप संबंध होई असा जो विनियोग ती; २. याची पुढे गणिकाय, परिणामकाय, अशा विषयी गतिपरिणाम या शब्दांचा अर्थी व्यवस्था शब्दांचा प्रयोग कोणी करिताने.

व्यवस्थापक, ३ लिं. व्यवस्था करणारा जो मनुष्य, शास्त्र, इ०. तो.

व्यवस्थापन, न०. व्यवस्था करण्याचा जो व्यापार ते.

व्यवस्थित, ३ लिं. व्यवस्थेने युक्त जो व्यवहार धर्म, इ०. तो, किं०. जाचे भाषणादि व्यवहारामध्ये व्यवस्था आहे, असा जो मनुष्यादितो.

व्यवहारी, ३ लिं. व्यवहार करणारा जो तो.

व्यवहार, पु०. अर्थीवर काही क्रिया उत्पन्न झाल्याने तद्वारा परस्परे अर्थीचें संयोग वियोग आकर्षण, प्रसारण, उच्चारण, इ०. जे काही घडनें ते सर्व मिळून जी एक विशिष्ट क्रियाने, लोक व्यवहार, शास्त्रव्यवहार, अंकव्यवहार, इ०. सं०.; क्रयविक्रयादिरूप जो वाणिज्यव्यापार त्या विषयी विशेषेकरून प्रसिद्धि.

व्यवहारपौ, व्यवहृतकरणे.

व्यवहारी, पु०. क्रयविक्रय व्यवहार करणारा जो तो.

व्यवहार्य, ३ लिं. व्यवहृत करण्याविषयी योग्य जो शब्द, नापे, मसुष्य, इ०. तो.

व्यवहित, ३ लिं. सं०. व्यवधान झाले आहे जास तो.

व्यवहृत, ३ लिं. व्यवहार विषय केला जो तो.

व्यष्टि, स्त्री०. विराट् देहादिक जे विशिष्ट अवयवी त्यांचे अवयव भूत जे अस्मद्देहादिरूप अवांतर अवयवी ते म०.

व्यसन, न०. कोणेक विषयाची एकवेळ गोडी लागल्यामुळे तद्दिशेची चिन्तास घेण पडून ये असा जो त्याचा संबंध आपल्यास जडतो ते; १. संकटावस्था ते.

व्यसनी, ३ लिं. व्यसन आहे जास तो प्रा०. दुखसना विषयी म०.

व्यस्त, ३ लिं. सं०. समुदाय रूपेकरून एकरूपता पावला नद्वे पृथक् पृथक् रूपेकरून स्थित असा जो कोणेक अर्थ तो; २. जाचा पूर्वस्थित क्रम उलटा झाला, किं०. विघटला असा जो कोणेक अर्थ तो.

व्यस्ताव्यस्त, ३ लिं. अस्ताव्यस्त.

व्याकरण, न०. सं०. प्रकृति मत्स्य विभागादि प्रकाराने शब्दांची सिद्धि जांत प्रतिपादिली असत्ये असे जे शास्त्र ते.

व्याकरणी, पु०. व्याकरण जाणणारा जो तो.

व्याकुळ, व्याकुळ, ३ लिं. शोक, हर्ष, इ०. कांने अनिव्याम

अतिव्याप्त इत्यस्यामुळे कांहींच सुचनेना अशी अवस्था पावले जें अंतःकरण, किं० तद्विशिष्ट मनुष्यादि तो; २, कोणेक अतिशय दुख झाल्यामुळे ज्ञानशक्ति आणि शरीरशक्ति जा मध्ये कांहींच राहिली नाही, असा झालेला जो मनुष्यादि तो; ३, हरिणास एक बाण लागताच व्याकुल होऊन पडला.

व्यारव्या, स्त्री० श्लोकवाक्य, इ० कांची अर्थ वर्णन हाग जी परिस्फुटता ती; २, गुप्त गोष्टीचा कोणी करितो जो बोभाटा ती; ३, कोणेक अर्थांत प्रतीकरूपे करून धरून लक्षण, शक्ति, स्वभाव, प्रयोजन, इ० रूप जो तत्संबंधी सर्व विषय नद्विरूपणद्वारा जें त्या अर्थाचें वर्णन ती; ४, कोणेक पुरुषाची, किं० गोष्टीची कोणी करिता जी हेंटाळणी ती.

व्यारव्यान, ३ लि० व्यारव्या झाली आहे जाची असा ग्रंथ, वाक्य, इ० तो.

व्यारव्याता, ३ लि० श्लोकादिकांची व्यारव्या करणारा तो.

व्यारव्यान, न० ग्रंथ, वाक्य, इ० कांची व्यारव्या करण्याचा जो व्यापार तें; २, गुरूनें शिष्यास काव्यशास्त्र इ० कांचा अर्थ समजावून देण्याचा व्यापार तें.

व्याघात, पु० सतत चाललेल्या व्यापारामध्ये कांहीं विघ्नमुळे जो खंड तो; ३, तुत्ती एथें गादी सांगून का आमचे अध्ययनांत व्याघात होतो; २, सनाथीस योगांनील तेराबाजो योग तो.

व्याघ्र, पु० वाघ.

व्याघ्रसुरव, न० आरंभी मात्र परम कठिन असें जें शास्त्रादि त्यास त्य०.

व्याघ्रावर, न० वस्त्रस्थानीं योजिलें जें व्याघ्रचर्म तें.

व्याज, न० सं० मिष.

व्याज, न० उत्तमर्णापासून कांहीं पैका ऋण घेतला असतां शंभरुस प्रतिमासीं एक इ० रूप बोलीनें अधमर्णांनें उत्तमर्णास वरद्यावयास केले असनें जें द्रव्य तें.

व्याजकटावणी, स्त्री० तुटमितीनें व्याजाचा आकार करण्याचा जो प्रकार ती.

व्याजनिंदा, स्त्री० आनंदिदा असून बाहेर स्तुति दिसावी असा जो व्याज स्तुतीचा एक भेद आहे त्यास कोणी त्य०.

व्याजफेलावण, व्याजफेलावणी, स्त्री० जमचे रकमाचें व्याज वेगळें करावें, आणि नावाकडील व्याज वेगळें करावें, आणि कर्मा असेल तें अधिकांत वजा करून बाकी काढावी असें व्याज करण्याचा जो प्रकार ती.

व्याजवट्टा, पु० कर्जाऊरुपये देणें, नाणीं वटावणें, हुड्या पाड्या करणें, इ० सराफीचा जो व्यवहार त्यास त्य०.

व्याजस्तुति, स्त्री० पोटीं स्तुति असून बाहेर निंदा दिसावी, किं० पोटीं निंदा असून बाहेर स्तुतिदिसावी अशा प्रकारचा जो श्लोक, वाक्य, इ० कांचेदार्था अर्थालंकार असतो ती.

व्याजाऊ, ३ लि० व्याजी

व्याजाव, ३ लि० व्याजी.

व्याजी, ३ लि० व्याजाचे बोलीने दिल्लें, कि० घेतलें अें द्रव्य तो.

व्याजू, ३ लि० व्याजी.

व्याजोक्ति, स्त्री० मनांत बोलावाचा जो विषय तो स्पष्ट नकरितां निमित्तांतरानें भाषण करीत असावें आणि व्यापासून स्वाभिप्रेत अर्थाचें ध्वनन होत असावें अशा प्रकारें जी उक्ति ती.

व्याध, पु० सं० पारधी; २, स्त्री० व्याधिशब्दाचा अपभ्रंश.

व्याधि, पु० स्त्री० शरीरास उपद्रव कारक अें रोग, क्षत, इ० ते म०; २, स्त्री० आपल्यास उपद्रवकारक पाठीमागे कांहीं लागतें अें लक्षांत त्यास म०; ३, अर्वाच्य अें पोर त्यास म०.

व्याधिष्ट, ३ लि० व्याधिष्ठ शब्दाचा अपभ्रंश.

व्याधिष्ठ, ३ लि० रक्तपिती, क्षय, शूल, इ० कोणेक मोठा व्याधि जडला आदें जास असा जो मनुष्य इ० तो.

व्यान, पु० सर्व शरीरास व्यापून राहिला आदें जो प्राण, वायु, तो.

व्याप, पु० देग, याम, राज्य, दरबार, इ० जीं व्यवहाराधिकरणें त्यांचे ठार्यां कोणक व्यवहारांची जाणें, घेणें, देणें, घेणें, इ० व्यवहारद्वारा असत्ये जी व्याप्ति तो; २, उपह्याप; म० व्यापतित का संताप.

व्यापक, ३ लि० व्यापितो तो; २, कांहीं एक पदार्थांतें

र्थांतें, कि० गोष्टींतें पोटीं घेऊन राहाणाग जो अधिक देवा वृत्ति पदार्थ, कि० गोष्ट तो; उ० मनुष्यत्वजाति ब्राह्मणत्वजातिपेक्षा व्यापक व्यापणें, कोणेकानें कोणेक पदार्थादिक आपल्या बाहेर न उरें असा करणें, कि० त्याचे मत अवयव स्वरूपानें, कि० स्वशान्त्यादिकानें अन्वित होत असा करणें, कि० तशा प्रकारें आपण पसरणें; उ० विष जो सर्वांगी व्यापलें नाहीं तों पर्यंत उपाय चालतो.

व्यापन, न० व्यापण्याचा जो व्यापार तें.

व्यापार, पु० करणें, मारणें, इ० धातूंचा जो अर्थ तो; २, क्रय विक्रयरूप जो व्यवहार तो.

व्यापारणें, स्वनिष्ठ जो हनन चालनादि व्यापार तद्वारा त्या त्या शस्त्रादिकरणांतें, कि० इत्यादिकर्मांतें चेष्टारूप जो त्यांजवर चलन गमनादि यथायोग्य व्यापार होत असतो तद्विष्ट करणें.

व्यापारी, पु० उदमी.

व्यापी, ३ लि० कोणेक अर्थांतें व्यापणाग जो तो; प्रा० सर्वव्यापी, जगद्व्यापी, इ० समासीप.

व्यापून, ३ लि० व्यापारिला तो.

व्याप्त, ३ लि० व्यापला गेला जो तो.

व्याप्ति, स्त्री० कोणेक अर्थाची कोणेक अर्थांतें व्यापून जी स्थिति ती; २, अनुमानस्थली हेनुसाध्याचा सामानाधिकरण्यंकरुतस्थितीचा जो नियम ती.

व्याप्य, ३ लि० व्यापकानें व्यापायाजोगा अव्यदेवा वृत्ति जो अर्थ तो.

व्याप्यकोटि, स्त्री० विद्यादिकृत मोठें व्यापक जें सामर्थ्य तेणेंकरून व्याप्य त्त्रणजे प-
राभूत करायास योग्य असें जें अल्प साम-
र्थ्य नहिंशिष्ट मनुष्यादिकांची कोटि ती; व्या-
प्यकोटिप्रविष्ट, व्याप्यकोट्यंतर्गत इ० स०.

व्याप्यव्यापकभाव, पु० एक व्याप्य आणि ए-
क व्यापक अशा उभयतांचा जो संबंध तो.

व्यामोह, पु० कर्तव्य विचार विसरून भलतेंच
करायास कारणीभूत जी चिन्तास भ्रांति उ-
सन्न होये तो.

व्यायाम, पु० गमनकरणें, दंडकाठणें, इ० केंकरून
न शरीरावयव ओढले, ताणले, जात असाश-
रीरास होतो जो संस्कार तो, कि० नदर्थक कं-
ला जो गमनादि व्यापार तो.

व्याल, पु० सं० सर्प.

व्यावर्तक, ३लि० व्यावृत्ति करणारा जो विशेष
धर्मादि तो.

व्यावर्त्य, ३लि० कांहीं एक व्यावर्तकानें जाची व्या-
वृत्ति करायास योग्य आहे तो.

व्यावहारिक, ३लि० व्यवहार संबंधी जें नाम.
भाषा, लिपि, इ० तो.

व्यावृत्त, ३लि० जाची व्यावृत्ति झाली आहे तो.

व्यावृत्ति, स्त्री० कोणेक लक्ष्य विशेषीं प्रसक्त
झालेला जो दोषादि कोणेक अर्थ तो विशेष-
षणादि सामर्थ्यानें त्या लक्ष्यां लागूनहोतां त्या-
चा तेष्टून जो पृथक्भाव ती; उ० चक्षूस दि-
व्यहें विशेषण दिल्यानें चर्मचक्षुंची व्यावृत्ति
होये; २, कोणेक धर्मा इ० कांचेठायीं कोणेक
धर्मादि

धर्मादिकांचा जो व्यतिरेक ती; उ० घटादिकार्या
चेठायीं मृत्तिकाखाची अनुवृत्ति आहे परंतु
मृत्तिकेचेठायीं घटत्वादिकार्य धर्माची व्या-
वृत्ति.

व्यास, पु० वेदांचे विभाग अष्टादश पुराणें, इ०
जाणें केले असा एक ईश्वराचा अवतार चि-
रजीवि ब्राह्मण आहे तो; २, पुराणसांगणा-
रा जो त्यास त्त्र०; ३, गोलाकार, कि० वृत्ताद्या-
कार जो पदार्थ त्याचे गर्भाचें जें प्रमाण तो.

व्यासंग, पु० विद्याकलादिरूप जें साध्य नहिंष-
यीं नदनुकूल पटनादि व्यापार करीत नेहमी
त्याचेठायीं जी स्थिति तो.

व्यासंगी, ३लि० व्यासंगकरण्याचा स्वभावजा-
चा तो.

व्यासज्यवृत्ति, ३लि० धर्मा इ० रूप जे अनेक
अर्थ त्या सर्वांचर मिळून एक राहतो पृथक्पृ-
थक् विश्रांति पावत नाही असा जो संयोग
पृथक्त्व इ० अर्थ तो.

व्यासपीठ, न० पुराण सांगाययाकरितां बऱ्या-
याचें जें आसन तें.

व्यासपूजा, स्त्री० पुराण समाप्तीचा वेंळस पु-
राणिकाची, कि० संस्थानिक जे पुराणिक अ-
सनात त्यांची कार्त्तिसंबंधी पौर्णिमेस जी पू-
जा करितान ती; २, आपाटमासी पौर्णिमेस
जी गुरु, संन्यासी, यांची पूजा करितान ती.

व्यासासन, न० व्यासपीठ.

व्याहत, ३लि० व्याघात झाला जाचा तो.

व्याही, पु० विहिणीचा जो नवरा तो.

व्याहीभोज, पु० व्याखासाठी जो भोजन समा-
रंभ करितात तो.

व्याक्षेप, पु० चाललेल्या व्यापारामध्ये जें कां-
ही विघ्न होतें तो, किं० तेषेंकरून होतो जो
खोळंबा तो.

व्युत्क्रम, पु० विपरीत जो क्रम तो.

व्युत्पत्ति, स्त्री० कांहीं एक शास्त्रादि व्यवहा-
राचे जें तत्तत्कारिभाषिक संकेत असतात
तत्तज्ञानपूर्वक तत्तद्व्यवहाराचें जें ज्ञान ती;
संस्कृत भाषेचें जें ज्ञान तेषें विशेषकरून प्र०
२, विशिष्ट पदाची अवयवभूत जी अवांतर
पदे, किं० प्रकृतिप्रत्यय त्यांचेद्वयी विशिष्ट
पदार्थास अनुगुण जी अर्थकल्पना असले
ती; ३, वैदिक याशब्दां वेदानें जो जाणणाग
ब्राह्मणादिक, किं० वेदानें सांगितले जें क-
र्म अशा दोनही व्युत्पत्ति संभवतात.

व्युत्पन्न, ३ लिं० शास्त्रादि व्युत्पत्ति आहे जास
तो, किं० जाचे अवयवी अर्थ कल्पना आहे अ-
सा जो शब्द तो.

व्युत्पादक, ३ लिं० शास्त्रादि व्युत्पत्ति जेषेंकरून
होले असा जो यंथादि तो.

व्यूह, पु० शत्रूचा आंत प्रवेश नहोता आपला
मार शत्रूवर चालावा त्पणून शकटाद्याकारक
मैत्र्याचा रचनेचे प्रकार आहेत ते प्र०; २, ला०
शत्रुपराजयादिरूप जें साध्य तत्साधनार्थ अनेक
युक्तीनीं दुसऱ्याचे मनांत एकाएकीं नयाव-
याजोगी मोठी कोणी रचिता जी मसलत तो.

व्योम, न० सं० आकाश.

व्रज, पु० केवळ गोल्यांचीच वस्ती जेथें अस-
ले असा जो गांव तो.

व्रण, पु० मनुष्य वृक्षादिकांचे शरीरास शस्त्रा-
दि लागल्यामुळे, किं० रोगादिकांमुळे जो
छेद पडतो तो.

व्रणित, व्रणी, ३ लिं० व्रणविशिष्ट जो तो.

व्रत, न० ईश्वरप्रसादद्वारा पापक्षय, किं० इष्ट
फलप्राप्ति जांपासून होले अशा तत्तत्तत्त-
म पूर्वक करायाचीं कर्मे आहेत तीं प्र०; २, ला०
कोणक शुभाशुभ कर्म करण्याविषयीं स-
तत धरिला जो नियम ते; ३, स्वभक्तपाल-
न करणें हें ईश्वराचें व्रत आहे.

व्रतबंध, पु० मुंज त्पणून जो संस्कार तो.

व्रतस्थ, ३ लिं० कांहीं एक व्रतादि कर्मागभूत
जो ब्रह्मचर्यादि नियम तो धारण केला
आहे जाणें तो.

व्रती, ३ लिं० व्रतस्थ.

व्रात्य, पु० जाची मुंज नहोतां गौणकालही
अतिक्रान्त झाला तो ब्राह्मणादिकांचा पुत्र;
२, ३ लिं० अर्वाच्य.

व्रीडा, स्त्री० सं० लज्जा.

व्रीडित, ३ लिं० लज्जित.

व्रीहि, पु० स्त्री० भान त्पणून जें धान्य तो ती.

द्वेळा, पु० रा० वेहळा.

शक, पु० लोकोत्तर पराक्रम करून जाणें प्रा० समुद्रचल यांकित ६ वीचें राज्य संपादन केलें असा जो राजा त्याचें राज्याची बहिवाट त्याचाच सत्तेनें होत असावी. अशा प्रकारें कि० त्याला राज्य जा संवत्सरीं प्राप्त झालें त्या संवत्सरातें आरंभून संवत्सर गणना लोक व्यवहारांत चालते अशा प्रकारें जें कांहीं काल प्रभुत्व चालतें तो; ३० नर्मदेचा आलीकडे शालियादन शक चालतो पलीकडे विक्रम शक चालतो; २, ला० आपण प्रवर्तविला जो धर्म, चाल, इ० तें मान्य करून तदनुसार लोकानीं वर्तीवें अशा प्रकारें लोकांवर आपली चालत्ये जी नियंतृत्व शक्ति तो; ३, सं० म्लच्छामध्ये एक भेद आहे.

शककर्ता, पु० शक प्रवर्तक जे पुराण प्रसिद्ध युधिष्ठिरादि राजे ते प्र०; २, ला० जाचें नवेंच प्रवर्तविलेले धर्मादि कांहीं एक तें लोकान मान्य होऊन प्रवृत्त होतें असा जो कोणी त्यास हा०.

शकट, पु० गाढा प्रथमार्थी; २, रोहिणी नामक जी पांच नक्षत्रें त्याची जी तदाकार रचना दिसत्ये ती.

शकटभेद, पु० रोहिणीचा शकटाचे मधून चंद्रादि ग्रह गेल्या मुळें त्या शकटाचा होतो जो भेद तो; २, ला० ङकडभेद.

शकटव्यूह, पु० शकटाकार रचितात जो सेनासंनिवेश तो.

शकणें, कांहीं एक करण्या विषयी कोणकानें समर्थ होणें.

शकणें, आशकणें.

शंकर, पु० मद्रादेव.

शंकरपाळा, पु० एक पकान्तोत भेद आहे.

शंकरपाळें, न० शंकरपाळा.

शंकरा, पु० गायनांत एक राग आहे.

शंकराचार्य, पु० कलियुगामध्ये पारबंद मनाचा विध्वंस करून वेदांत अद्वैत मार्ग चालवायाराशे धर्म प्रवर्तक शंकराचा अवतार झाला होता ते प्रा० अनेक वचनांत प्र०; २, जागो जागो त्यांचे मठ आहेत तेथें धर्म चालवाया करितां अधिकृत संन्यासी असतो ते.

शंकराभरण, पु० गायनांत एक राग आहे.

शकल, न० पाषाणादिकांचें जें खंड तें; २, कोणक गोष्टीचा आंतील जो मर्मोश जो बाहेर निघाच्या शिवाय इदमित्थ ज्ञान होत नाहीं तें; ३, स्त्री० अडला जो कोणक व्यवहार तो चालू करण्या विषयी बुद्धि चालवून काढितान जी युक्ति ती.

शंका, स्त्री० कांहीं एक कर्म करण्या विषयीं या कर्मानें मला लोक हांसनील कि० शास्ता जो राजा इ० त्या पासून शासन घडेल कि० मी बुद्धेन, फीनेन, इ० संभावनेने अंतःकरणाचा संकोच व्हावया जोगी जी अंतःकरणांत वृत्ति उत्पन्न होत्ये ती; ३, दिवसास रांडेचा परीं जातोस लोक आपल्यास हासनील ही कांहीं शंका वाकगीत जा; ३, काल रूपधरवास देतो सगाला आणि आज नाहीं लगणतो तेव्हां कोहीं तरी त्याचे मनांत शंका आली; २, कोणक प्रथं वा त्याकारां यदूर्पं करून बंधविषय होत असतो तद्विरुद्धांश संभावना घेऊन जें त्याच अर्था विषयीं तें बल्यंतर ती; ३, आज पर्यंत द्वा विषयासु असें वा

दत्त होतें परंतु कालचें त्याचें तसें कर्म पाहिल्या मुबें माझे मनांत शंका उत्पन्न झाली; ३, शास्त्रार्थादिरूप जो कोणेक तेच विषय त्याजवर कांहीं विरुद्धां सांभावना घेऊन जो तद्विषयीं पश्चिती.

शंकासूर, पु० राजतुरा.

शंकित, १ कि० शंका प्रथम द्वितीयार्थ प्राप्त झाला आहे जासें तो; २, कोणेकानें शंकित्वा जो कोणेक विषय तो.

शंकु, पु० सं० लोहादि धातु, काष्ठ, इ० कांवा प्रा० वाटोळा आणि लांबट असा खिळा इ० रूप तुकडा तो, परंतु लाये वरून कालादि प्रमाण सन्नजायासाठीं जो हादशांगुल हस्तिदंतादिकांवा तुकडा मांडितात त्याजवर प्रसिद्ध पणें प्र०; २, एक संख्या आहे.

१०००००००००००००

शंकुन, पु० गमनाद्यर्थ प्रवृत्त होते समर्थी सुशब्द कुशब्दादिकांचें श्रवण कि० मंगला मंगल पदार्थांचें दर्शन, इ० रूपजें कांहीं साहजिक होतें तेच शास्त्रानुरोधानें मानितात जें होणारे शुभाशुभाचें लक्षण तो; २, प्रश्न दृतीयार्थी.

शंकुनउंडा, पु० एकपकान्न आहे.

शंकुनगौठ, स्त्री० काळांतरीं होणारें कि० देचांतरीं झालेलें इ० रूप परोक्षजें कांहीं एक वर्तमान त्याविषयीं सांगितला जो कांहीं शंकुन कि० आदळलें जें तद्वत्त्व कांहीं लक्षण त्याचें स्मरण त्या गौठीचें प्रत्यक्ष होई तों पर्यंत रहावें स्मरण जी पदरस गौठ बांधितात ती जेणें करून त्या शंकुनाचें संमानन केलें असें होतें.

शंकुनवंती, स्त्री० शंकुन पहाण्याचे उपयोगीं होक

जीशी

जीशी इ० कांजबळ जी लहान शीव ही, पोथी इ० असती ती.

शकुनि, पु० सं० पक्षी; २, बवादि करणांतील जें आठवें करण तो.

शके, भ० इष्ट शकाचा संवत्सर संख्या वाचक जो शब्द कि० अंक त्याचे पूर्वी याचा प्र० करितात.

शक्त, १ कि० शक्तिप्रथम द्वितीयार्थ आहे जाचे अंगी तो; २, स्त्री० शक्ति शब्दाचा अपभ्रंश परंतु प्रथम द्वितीयार्थी.

शक्ति, स्त्री० सं० अर्थमानाचे अंगीत तत्कार्य निर्वाहक जो बल स्त्रोण धर्म विशेष असतो ती; इव्यशक्ति, शरीरशक्ति, ज्ञानशक्ति, पचनशक्ति, दहनशक्ति, शक्त्यनुसार, इ० सं०; २, अमुक शब्द उच्चारिला असतां अमुक अर्थानाच नियमें करून बोध द्याना असा जो शब्दाचा ठायीं संकेत चालला आहे ती; ३, इक्ष्वाकुजी योगमायाती जिचे पार्कती, लक्ष्मी, इ० हे अवतार; ४, स्त्री पुरुष भिन्नजें भिद्युन त्यांतील जी स्त्री तीस प्रसंग विशेषीं स; ५, एक आयुध विशेष आहे.

शक्तिग्रह, पु० या शब्दाची शक्ति या अमुक अर्थी आहे असें जें वृद्धव्यवहार, कोश, व्याकरण, इ० कांय रून ज्ञान होतें तो; २, अर्थोचे ज्ञापक जें शब्द, लक्षण, इ० त्या वरून कोणेक अर्थाना कोणेक रूपें करून जो बोध होतो तद्विषयीं कोणी प्र० करितात; ३, याचे वेधावरून हा साधु असा मला शक्ति ग्रह झाला होता.

शक्तिग्राहक, १ कि० शब्दाचा शक्तिग्रह जेणें करून होतो असा जो वृद्धव्यवहार, व्याकरण, कोश, इ० ती

शक्तिपात

शक्तिपात, पु० रोग, भय, इ० कारणानुद्धे हातपाय
इ० अवयव उच्चलायास कठिन पडायाजोगीजी
शरीरशक्तीनी हानि होत्ये तो.

शक्तिमंत, श्लि० शक्तिमान्.

शक्तिमान्, श्लि० शक्ति आहे जास तो.

शक्तिक्षीण, श्लि० रोग, उपवास, जरा, इ० कारणानें
जानी शरीर शक्ति क्षीण झाली तो.

शक्व, श्लि० कर्त्यांचे शक्तीनें करणें, घडणें, इ० विष-
यीं श्रेंपायाजोगा जो कोणेक कर्म भूत अर्थ तो;
२, शब्दा पासून शक्तीनें जाऱ्या बोध होतो तो अ-
र्थ त्याऱ्या.

शक, पु० इंद्र.

शंख, पु० सं० समुद्रादिकांत राहाणारा एक जलजं-
तु आहे; २, त्याचें जें अस्थिरूप शरीरावर आव-
रण असतें तो जेणें करून देयावर पाणी घालि-
तातु जो युद्धादिकांत सुरवातें वाजवितात इ० शं-
खवादन, शंखवाद्य, इ० सं०; ३, तदाकार जें अंगु-
ल्यादिकांवर रेखाचिन्ह असतें तो; ४, शंखोबा;
५, नवनिधीतील एक निधि आहे; शंखकरणें
स० बोंबळणें; धान्यउदक इ० कांऱ्या शंखवाज-
णें स० त्याऱ्या त्याऱ्या खडखडाट पडणें.

शंखद्राव, पु० औषधार्थ शंखाऱ्या द्रव कादित अ-
सतात तो.

शंखध्वा, पु० शंखोबा.

शंखध्वनि, पु० शंखाऱ्या जो ध्वनि तो; २, बोंबळ-
ण्याऱ्या जो शब्द तो.

शंखपाळ, पु० एक जिवाणू आहे; २, पालीमध्ये
एक भेद आहे.

शंखमणि, पु० दिसण्यामध्ये मात्र गौरागोमटा
दिसतो परंतु जामध्ये विद्याकलादिकांहीं एक
गुण नाही तो.

शंखळा, स्त्री० रा० शंखलेऱ्या अपभ्रंश.

शंखासुर, पु० एक दैत्य होता; २, दे० राजपुरा.

शंखिनी, स्त्री० स्त्रियांमध्ये लक्षणवेद्य एक जाति
आहे; २, केवळ थोडें दूध देणारीजी गाय तिला
संकेतानें स०.

शंखोबा, पु० केवळ निरक्षर ठोंब्याजो मनुष्य त्यास
निदेनें स०.

शंख्या, पु० शंखोबा; २, करंटा जो मनुष्य त्यास स०.

शंख्यासोमळ, पु० सोमळांत एक भेद आहे.

शठ, पु० शहाणा असून दुसऱ्यास वऱ्यावें संपून व्य-
वहारीं सकपट पणें बर्तण्याऱ्या स्वभाव जाऱ्या अ-
सा जो हरामी तो; २, कदर्युजो मनुष्य तो.

शंड, शोट, पु० नपुंसक तो.

शाण, पु० सं० ताग, शाणसूत्र, शाणवस्त्र, इ० सं०.

शात, न० एक संख्या आहे १००; शातधा, शातवधि, शा-
तसंख्याक, शातस्थान, इ० सं०.

शातक, न० सं० व्लोकादि जे शंभर अर्थ त्याऱ्याजो स-
मुदाय तें.

शातकृत्य, न० शातकृत्य लक्षणिकार्थी; २, चटणी
सारिखा एक पदार्थ करित असतात तें.

शातकृत्य, पु० सं० इंद्र; २, इंद्रपद प्राप्त होण्या विषयीं
करावे लागतात जे शंभर कृत्ये; ३, ला० पडायास
फार अवघड आणि घडलें असतां लोकानीं साह्या
स्रणाथी अशा रूपानें विवक्षितजें कोणेक कर्म त्या-
स स०; ४, जन्मास आल्यापासून एक तळें बांधलें

एवदा काय तो शतक्रतु केला, घरचिं काम होई-
ना ते बाहेर जाऊन मोठा शतक्रतु करणार आहां.

शतपूत, न० सं० औषधार्थ शतवेळ पुऊन सिद्ध के-
लें जें घुव तें.

शतघ्नी, स्त्री० एक काळीं शतावधि मनुष्यादिकांस
मारायाचे उपयोगी एक आयुध आहे जास लोकां-
त कारलें असें स०.

शतचिंध्या, स्त्री० रा० कांहीं एक वस्त्र पुकळ ठिका-
णीं काढून चिंध्यारूप होतो जो परिणाम ती.

शतचूर्ण, न० कोणक पदार्थ फुटून त्याचा केवळ हो-
तो जो चुराडा तें; २, ३ लिं० तादृश परिणाम पावला
जो तो पदार्थ तो.

शतच्छिद्र, ३ लिं० शतशः भोंकें जास पडलीं आहेत
असा जो वस्त्र, कागद, इ० त्यास स०.

शतंजीव, अ० शंभर वर्षे वांच्हा अर्थ याच्या प्र० को-
णास शिंक आली असती आशीर्वादाथ करिता-
त.

शततारका, स्त्री० चौबिसावें नक्षत्र त्या०

शतपत्र, न० शंभर पांकळ्या जास असतात असें
जें कमळ तें.

शतपत्रिका, स्त्री० शेंवतीस स०.

शतपावली, स्त्री० भोजनोत्तर मसिलेल्या अन्ना-
चा परिपाक चांगला व्हावा म्हणून प्रा० शंभर पा-
वले चाळावें असा जो व्यापार करितात ती.

शतंभीष्म, पु० विद्यापराक्रमादिके करून एकपेक्षा
एक अधिक असे जे असंख्यान पृथ्वीवर पडले
आहेत त्यांस स० परंतु त्यांची विद्यमानता दारव-
यून प्रकृत जो कोणी त्याची कः पदार्थ तावर्षानी-

य असतां प्र० उ० लूं आपली एवढी प्रतिष्ठा करा-
स सांगतोस तुझा सारिखे असे शतंभीष्म पडले
आहेत.

शतमर्दी, स्त्री० रा० शतंमर्दी.

शतमूर्ख, पु० केवळ जो मूर्ख त्यास स०.

शतशः, अ० शंभर शंभर अशा संख्येनें मेजले जा-
त असे.

शतावरी, स्त्री० एक औषधी आहे.

शत्रु, पु० वैरी.

शनवार, पु० शनिवारचा अपभ्रंश; स० नदे त्याचा
चार शनवार.

शनवाच्यातेली, पु० तेल्यामध्ये एक जाति आहे जे
शनवारीं तेल काढीत नाहीत विकीत नाहीत.

शनि, पु० नवय हांतील जो सातवा ग्रह तो; २, आप-
त्यास उपद्रव देणारा असा जो सावकार इ० कां-
डील ते माददार, वैरी, इ० पाठीस लागला असतो
त्यास स०; ३, रा० केवळ मंद बुद्धि, अंगांत कांहीं
उद्योग नाही, असा जो पोर इ० त्यास स०.

शनिप्रदोष, पु० शनवारीं त्रयोदशी असतां जो प्र-
दोष तो.

शनिवार, शनिवासर, पु० सातवा जो वार तो.

शनिश्वर, पु० शनिश्वर शब्दाचा अपभ्रंश.

शनिः शत्रुः, अ० मंद मंद गतीनें, जा, ये, बोल, इ० कां-
चें वि०.

शनिश्वर, पु० शनि.

शापणें, यं० शापणें.

शापत, स्त्री० पु० शापथाचा अपभ्रंश.

शापथ, पु० स्त्री० आप्त, शापथ पुरस्कर, शापथपुरस्

र, शायथ पूर्वक, इ० स०

शाम, ३लिं० चापिला तो, किं० शिरी गार्डी, इ० दुरुजग-
ने निर्भर्षित केला जो तो.

शफ, पु० गाय, सैस, घोडा, इ० पंढरचे पांयांचा जोरु-
रतो; एक शफ, दिवाफ, असे समास.

शबर, पु० सं० भिल्ल झणून मनुष्यांचे व्यति आहे.

शबल, ३लिं० सजातीय अनेक अर्थीचे आंतमिथ-
ण झाल्या मुळे जाचीं शुद्धरूपता गेली असावर्ण,
रंग, उदकादि द्रव्य, इ० कोणेक अर्थ तो; २, न० तसा
झाला जो त्या अर्थीचा परिणाम ते; मायाशबल,
भावशबल, इ० स०.

शब्द, पु० श्रोत्रेन्द्रियाने जाचे प्रत्यक्ष होवे असा एक
विषय आहे; २, भाषणातील जीं वाक्ये किं० पदे
तीं प्र०; ३, प्रथमादि विभक्ति जावरून द्रोतान अ-
री जी वर्णानु पूर्वी तो; ४, तू असे कांकेलेम तू हे
विषयलेस इ० रूप दोषा धायक जे कोणे काळा उ-
दरन कोणे काचे बळून तो, लागणे, येणे, ठवणे,
उ० धातुयोगीं प्र०; ५, नविचारतां गेलोंतर धन्या-
चा शब्द लागेल.

शब्दानुर्य, न० भाषणामध्ये जे गुण असावे ते
असत्यामुळे अनुमित होते जे वस्त्याचे चानुर्ये.

शब्दजाल, न० अनंत शब्दांचा जो समुदाय ते.

शब्दपांडित्य, न० बोलण्यासारखे जाचे हातून कां
ही एक व्हावयाचे नाही त्याचे उगीच जे करडे
दोकाचे वाकू पाठव त्यास झ०; ५, याचे शब्दपां-
डित्य साम ऐकून ज्याचे हाताने काही एक व्हावया-
चे नाही.

शब्दवेधी, ३लिं० कोणेक पदार्थ प्रत्यक्ष दिसत नाही

त्याचा शब्द मात्र ऐकू येतो त्या शब्दातु मंधानानच
त्यांपदार्थांचा बाणादिकाने बंध करितो तो.

शब्दशास्त्र, न० व्याकरण शास्त्र.

शब्दशुद्धि, स्त्री० व्याकरण प्रक्रियेचा ज्ञानाने भाष-
णादिकांत येणारे शब्दांची होत्ये जी अशुद्ध शहि-
त्यरूप शुद्धता ती.

शब्दालंकार, पु० काव्यादि प्रबंध रचनेचा टापी अ-
नु प्रास, यमक, इ० अलंकार असताना ते प्र०.

शब्दित, ३लिं० शब्दानें युक्त केला जो वाचादि तो.

शंभर, ३लिं० शतसंख्याक जें ते.

शंभु, पु० शंकर.

शम, पु० काम, क्रोध, मोह, अग्नि, वायु, रोग, मंत्र,
इ० जे त्यांचा क्षोभ होण्यास कारण भूत जो वेग वि-
शेष उत्पन्न होत असतो तो न्यून झाल्याने किं० न-
सत्याने त्या त्या अर्थीची प्रकृति रूपाने धरून, जी
स्थिति तो; २, अंतःकरणामध्ये काम क्रोधादि किं०
मंजन्य विकृत्यादिरूप जा अनेक रति उठत अ-
सताना तद्राहित्य करून स्वस्थपणे जी अंतः कर-
णाची स्थिति तो.

शमणे, शमविशिष्ट होणे.

शमन, न० शम; २, शमण्याचा व्यापार, ३, जाचा
शमजणे करून होतो ते त्याचे; ५, पिताचे शमन
सुठ साखर.

शमी, स्त्री० एक सकंठक वृक्ष आहे; २, त्याचा देवा-
वर बहायस आणिताना जो पाळा ती.

शायन, न० निजण्याचा जो व्यापार ते; २, तदुपशो-
गी जे आश्रूणा किं० माचा, पळंग, इ० त; शय्यादा-
न, करणशय्या, मृतशय्या, इ० स०.

शयनी, स्त्री० आषाढ शुद्ध एकादशी.

शय्या, स्त्री० शयन, परंतु द्वितीयाधीं प्राचुर्यं करू-
न, प्र०.

शय्याड़ी, पु० स्त्री० सखादि शब्दाणां अपभ्रंश.

शर, पु० सं० धनुष्यानें सोडायाचा जो बाण तो; शर-
जाल, शरसंभाम, शरदृष्टि इ० सं०; २, सूर्याग्निदि-
ग्गजो मार्ग क्षपाखन चंद्रादि ग्रहांचें जें चाम्योत्तर
अंतर घेवें तो.

शरद, पु० सं० सरडा.

शरण, न० सं० संकटापासून कोणे काचे हातानें को-
णे काचें होतें जें संरक्षण तें; २, तादृश संरक्षण
करणारा जो वें; ३, वि० वि० या संकटापासून मा-
झे तूं संरक्षण कर अशी प्रार्थना करीत कोणेक
समर्थाचा आश्रयास गेला जो तो जाणें, वेणें, अस-
णें इ० योगी प्र०; ३, ल० शरण आल्यास मरण
देऊं नये.

शरणागत, ३ लिं० रक्षण कर्त्या प्रति रक्षण व्हावें
संपन्न गेला जो तो; शरणागत वत्सल इ० सं०.

शरणार्थ, पु० लिंगाईत लोक लोकांस नमन करते
समर्था हा शब्द प्रचरितात; अतएव हा शब्द
त्या नमनाची संज्ञा.

शरण्य, ३ लिं० शरणागताचें रक्षण करण्या विष-
यी स्वभाव जाणा तो.

शरत्, शरद्, स्त्री० षड्भक्तूतीळ जो चवथा ऋ-
तु ती; २, वर्षात्यक जो फाल ती.

शरत्काल, पु० शरदतु संबंधी जो काल तो.

शरदतु, पु० शरत्संज्ञक जो ऋतु तो.

शरपंजर, पु० कोणे काचे शरीरास सर्भोपलक्षि-
नेक

नेक बाण ठोकिले असतां जें पंजराकार आवर-
ण होतें तो; २, कोणे काचे शरपंजरी पडणें स-
रितपत पडणें किं० सातून बाहेर निघायलास
कोणताच उपाय सुचव नाही अशा एखाद्या
ठ्या संकटांत पडणें.

शरभ, पु० एक जाती आहे

शरस, स्त्री० काज, प्रा० प्रथमाधीं.

शरमणें, काजणें.

शरमिंदा, शरमिंथा, २ लिं० दबेल; २, आपले
हीं एक ममीची उचडीक होणें इ० कारणानें कवि-
त झाला जो तो.

शराब, पु० सं० परळ संपून जें मृत्पात्र तो.

शरासन, न० बाण सोडायाचें जें धनुष्य तें.

शरीर, न० देह; २, स्त्री पुरुषांचा गुहावयवास सं-
केतानें ल०.

शरीरदंड, पु० देहदंड.

शरीरभोग, पु० शरीरानें भोगून च सारायाचें अरें
उपस्थित होतें जें कांहीं दुखणें, किं० जरम इ०
त्यास ल०; २, देवतालाभ किं० पिशान इ० जाल
निमित्त नाही केवळ प्रारब्ध योगानेंच प्राप्त झ-
लें असतें जें कांहीं एक दुखणें त्यास ल०.

शरीरसंपत्ति, स्त्री० बलाढ्य, निरोगी, असें जें श-
रीर बद्धपच जी संपत्ति ती.

शरीरसंबंध, पु० आपली मुळगी दुसऱ्या कडे दि-
ली किं० त्याची आपण केली अशा प्रकारें साध-
त् किं० परंपरेनें होतो जो परस्परांचा संबंध तें
२, दुसऱ्यास चास बावयां जाणें जो त्याचा शरी-
राशीं आपले शरीराचा स्वर्गी संबंध त्यास ल०;

कोणेकानें शरीर संबंधावर वेणेंस. माराशरीर
वर वेणें

शरीरसंबंधी, १. लि. जायाजाशीं शरीर संबंध आ-
हेने परस्पर.

शरीरी, पु. देही.

शर्करा, स्त्री. साकर; २, रेती.

शर्त, स्त्री. प्रायः पराकाष्ठा या अर्थी.

शर्तमदीं, स्त्री. कोणेक कार्ये सिध्यर्थ पराकाष्ठेचा
जो प्रयत्न ती

शर्थ, स्त्री. शर्त.

शर्म, न. सं. सुरव; २, प्रसंग विशेषीं ब्राह्मणाचे ना-
वा पुढें याचा प्र.; उ. सोमशर्मा ब्राह्मण आला होता.

शर्यत, स्त्री. पैज.

शलभ, पु. सं. टोळ म्हणून जो प्राणी आहे तो.

शलाका, स्त्री. सं. तृणाची किं. तळदृश बोरू, चिं-
वा; इ. कांची पिंजून केलेली किं. तदाकार धातु,
काष्ठ, इ. कांची केलेली काडी ती.

शलाकापरीक्षा, स्त्री. कोणेकानें सटला असतो
जो कोणेक ग्रंथ त्या ग्रंथाची पोथी त्या पुढें ठेवून
पोथीचा पत्रांत पाहिजे तेथें काडी घालावी ती का-
डी जेथें शिरेल तेथले पत्राचा अर्थ त्याला आवृंसा-
गावा अशा प्रकारची जी त्याचे अध्ययनाची परी-
क्षा घेतात ती.

शल्य, न. शरीरामध्ये सलाया जोगा राहिलेला जो
आंत शिरलेल्या बाण, कटक, इ. कांचा अंशतें,
२, सं. स्त्रियांचे पोदांत राहवें जें सलतें; १, सुट
नपेतां राहिलेला जो दुसऱ्यानें केलेला अपकार
इ. रूप जें काहीं अंतःकरणांत सलत असतें तें.

शय.

शय, न. मदे.

शयबाहक, पु. शयते रमशानी नेणारे जे मनुष्य
ते प्रत्येकीं.

शश, शशक, पु. सं. ससा.

शशविषाण, न. सं. शशाचें औंशिकतें, हा अर्थ
अप्रसिद्ध आहे म्हणून अप्रसिद्ध परार्थास दर्शव-
देणें इ. विषयीं याचा प्र.; उ. भगवत्तृणाचा अर्थ
त शशविषाण प्राप्त आहे.

शशद्वंग, न. शशविषाण.

शशांक, शशी, पु. चंद्रसुरव्याधीं.

शश्य, न. सं. कोमल जें तृण तें; २, उपस्थस्थितजे
केंस ते प्रत्येकीं.

शस्य, न. आयुध, सस्य पाणि, शस्य धारण, शस्य-
विद्या इ. स.; २, ला. जा रोगादिकांचें नाशक जें
औषधादितें त्याचें असें आरोग्यानें स.; ३, दुस-
ऱ्याचे पराभवाविषयीं किं. आपल्या उत्कर्षाविषयीं
साधन भूत जें विद्या, परक्रम, तप, पोथी, पुस्तक,
खत, पत्र, इ. काहीं त्यास स.; कोणेकानें कोणे-
कावर शस्य धरणें स. त्याचें नाईट करण्यावि-
षयीं कंवर बांधणें.

शस्यवैद्य, पु. शस्यानें शरीर कापून आंतील रोग
काढून आरोग्यकरणारा असा जो वैद्य तो.

शह, पु. सुट बळांचे खेळांत जायगा पोसून आपला
त्या गतीनें राजावर उडी पडवी त्या पोथीं दुसऱ्या-
चें मोहरें किं. व्यादे आलें असतो त्याचा जो राजा-
स वेष घेतो तो; २, ला. जिंकावे, मारावे, धरावे, इ.
उद्देशानें राजा, राज्य, ग्राम, किल्ला, इ. कांते लक्ष-
न शत्रु इ. कानें तिकडे रोख धरून स्थिति केली

असतां

असतो जो त्याच्या त्या राजादिकांवर वेध येतो तो, ३, रा० कोणेक अर्थ आपल्या कडे यावा इ० कारणास्तव याचनादिद्वारा तद्विषयीं संधान करून ठवले असतो त्या अर्थाने आपल्या अनुसता वीचून दुसऱ्या कडे जाऊं नये असें व्हावया जोगाच्या अर्थावर आपला होतो जो संबंध तो; कोणेकानें शहासंगुतणे इ० स्वर्गी कोणेक गोष्टी विषयी आपले वचन गेले, लेख गुंतला, कि० कोही एक करायास हातीं धरिले असें कोही एक झाल्यामुळे त्या गोष्टीच्या निर्वाह न होतो आपली सुटका नाही अशा संकटा वस्थेंत पडणे.

शहूत, अ० जवाहिरी दागिन्याचे पोटचे अवयव लिहायाचे प्रसंगी त्या दागिन्याचे नावा पुढें हे अवयव लिहित असतात.

शहनिशह, पु० को० शानिशा.

शहर, न० नगर.

शहरपट्टा, पु० स्त्रीकीपहारा इ० कें करून सर्कारानें करायाच्या जो शहरच्या बंदोबस्त त्या कामाचें जें प्रकरण तो.

शहरबटाऊ, उ० शहरांत राहणारा अतएव पराभावागमनी जो त्यास ह्म.

शहारा, पु० शहारा

शहरी, ३ लि० शहर संबंधी जो मनुष्य, भाषा, वेष, शक्ति, इ० ना.

शहागडी, ३ लि० शहागड झणून पेंठ आहृतत्संबंधी जो पागोटें शहा इ० वस्तू तो.

शहाजादा, पु० पादशहाच्या जो पुत्र ते

शहाजानी, ३ लि० शहाजान झणून पादशह होता

तत्संबंधी जो रुपया इ० नाणें, अम्मल इ० तो.

शहाजिरे, न० जिऱ्यांत एक भेद आहे.

शहाजोग, ३ लि० पतीच्या जो मनुष्य तो, कुंडीमधें जाची राखले असले त्या वाचून दुसरा जरी कोणी रुपये व्यापयास झाला वथापि तो पतीच्या आदेशाने त्यास त्या कुंडीचे रुपये यावे अशा संकेतानें एतत्तुम्हें विविध जी कुंडी लिहितात तीस ह्म०; ३, विनरिक्त पावयाचें, यावयाचें, जे रुपये इ० त्यास कोणी ह्म०; ४, तुमचें शहाजोग रुपये देणें, त्याच्या कोणी तेंच सांगेऊ.

शहाणपण, न० चातुर्य.

शहाणा, ३ लि० चतुर.

शहाण्यव, ३ लि० संख्या आहे १५.

शहादानी, ३ लि० शहाजानी.

शहानिशा, पु० शानिशा.

शहापुरी, ३ लि० शहापुर झणून याम आहे तत्संबंधी पोतरजोडा इ० वस्तू तो.

शहामत, स्त्री० कोणेक मोठें काम हातानें पारपडे असा कोणेकाचे अंगीं असतो जो प्रभावती.

शहामृग, पु० एक पक्षी आहे.

शहारा, पु० हिमज्वर, हेमंतीच्या वायु, धैर्य अंगादि व्हावयाजोगें साहस कर्मादिकाचें दर्शन इ० संबंधानें अंगीं थंडीची विकृति भरू लागली असता अंगावर रोमांच उठावें अंगबाराचें अशा जाल्या विकृतीच्या लहरी येतात त्या म०

शहारे, न० रा० शहारा.

शहाळें, न० कोवळ जो नारळ तें.

शाई, स्त्री० अक्षरदि लिहाया करितां लाख काजक हिरे

हिरडे इ० कांथा जो काळा, ताचडा, इ० कि० सु-
वर्णादिकांचे वरवर्ष पाण्यांत घोंदून त्यांचा करि-
तात जो रंग ती; २, मृदंगाचे एका तोंडावर व-
सवितात जें छोरवंडाचे किटाचें चूर्ण इ० ती; ३,
राज्य, गांव, सेनास्थान, इ० कामांचें राहणारे जे
अनेक लोक, कौज, इ० विवक्षित ते सर्व मिळून जो
समुदाय ती; ४, सगळ्या शाईत या सारखा शूर
दुसरा कोणी नाही; याम, राहर, एतद्वाचक श-
ब्दांपुढें तत्तत्संबंधी या अर्थी या शब्दाचा प्र० हो-
तो; ५, पुणेशाई, मुंबईशाई, इ०; काहीं एका
व्यवहाराचे प्रवर्तक अतएव लोकांत प्रसिद्ध जे
राजा प्रधान इ० नामांकित किती एक मनुष्य
त्यांचे नामांपुढें ही तत्तत्संबंधी संप्रदायादि वा-
च्य असतां प्र० होतो; ६, शिंदेशाई, अपाशा-
ई, इ०; जाति गुणादि वाचक किती एक शब्दां-
पुढें ही वाचा प्र० होतो, ब्राह्मणशाई, सोदशाई,
इ०.

शाईशिरस्ता, पु० साधारण जीजनरीति तो.

शाक, स्त्री० भाजी; संस्कृतांत हा शब्द पुच्छिणीं आ-
णि नपुंसकीं आहे.

शाकबेशाक, न० नवें सिद्ध केलें जें लेख कि० कां-
हीं मजकूर कि० ग्रंहादि पदार्थ इ० त्यामध्ये वि-
वक्षित वेता पेशां असतो जो कांहीं न्यूनाधिक-
पणातें; २, ३ कि० दे० तो न्यूनाधिक पणा आहे.
जामाचें असा जो लेखादि त्याचें विशेषण ही
पक्षीं होतें.

शाकभरी, स्त्री० एक देवी आहे; २, तीचा प्रीत्यर्थ
पौषी पूर्णिमेचे दिवशीं अनेक विध शकां मेळ-

वून त्यांच्या नैवेद्य करावा, पूजन करावें, इ० रूप
वत करितात ती.

शाकभाजी, स्त्री० भाजी पाळा इ०.

शाकघ्नत, न० चातुर्मास्यांत भाजी, दही, दूध, आ-
णि हिंदळ हे चार पदार्थ अनुक्रमें करून प्रति-
मासी वर्ज करवे खाऊ नयेत असें जें करितात
घ्नत तें.

शाकार, पु० घर इ० कांचे वाशांवर ओंबण घाल-
न कवळें तृण, झांप, इ० कार्तीं करितात जें पर्ज-
न्यादि निवारणार्थ आच्छादन तो; २, कों० घरा-
चे ओंबणावर आच्छादनार्थ घालावा करितां उ-
द्दिष्ट जें तृण झांप इ० तो; या शब्दानें कवळें नळा
याजवर व्यवहार होत नाही.

शाकारणी, स्त्री० शाकारण्याचा जो व्यापार ती.

शाकारणें, गृहादिक शाकारानें आच्छादित कर-
णें पक्षीं तो नळा कवळें इ० कांसही कर्मतायत्ये.

शाकाघ्नत, न० शाकघ्नत शब्दाचा अपभ्रंश.

शाकाहार, पु० केवळ शाकांचाच जो आहार तो.

शाकिनी, स्त्री० पिशाच गणातील स्त्रीरूप एक पि-
शाच जाति आहे.

शाक्त, पु० देवीचा उपासक जो तो; २, ३ कि० देवी
संबंधी जो पूजाविधि इ० तो.

शारव, स्त्री० शाक शब्दाचा अपभ्रंश.

शारवभाजी, स्त्री० शाकभाजी.

शारवा, स्त्री० वृक्षाची जी खांदी ती; २, का० अर्थादि
कोणेंक अर्थाला वृक्षरूप तें करून मानून त्याचे

जे प्रकरणादिरूप अनेक अवयव त्यास प्र० ह्म-
शारवाचंक्रमण, न० या शारवेवरून त्या शारवेव

र त्या शारवे वरून त्या शारवेवर असा कोणी वान-
रादि फिरतो तद्दत्त भाषणादि व्यवहारी जा वि-
षयावर जी बुक्ति पाहिजे ती सोडून ही बुक्ति ला-
गू होते किं नाही, ती युक्ति लागू होते किं नाही,
असें पहाया करितां अनेक विषय धुंडीत फिर-
ण्याचा व्यापार ते.

शारवा चंद्रन्याय, पु० वस्तुतः शारवेची चंद्राचा
किमपि संबंध नसतो चंद्र पहावयाची रचण स-
मजा या साठी त्या शारवेवर चंद्र आहे असें कोणी
कोणास सांगतो त्यापून एतत्सजातीय कोणे क
विषयाचा ठावी दृष्टांत तें करून प्रमाणार्थ घेता-
त जो ह्या लोक व्यवहार तो, उ० समुद्रांत सूर्य बुड-
तो ही शारवा चंद्रन्याये करून उक्ति आहे.

शागिर्त, पु० शागिर्द.

शागिर्तपेशा, पु० शागिर्दपेशा.

शागिर्ती, स्त्री० शागिर्दी.

शागिर्द, पु० जो जाणा विद्यार्थीपणा करितो तो त्या-
चा प्रा० गवई लोकांत किं० तालिमखान्यांत याची
प्रसिद्धि आहे; २, कोण एका पात्री देवपूजेस मां-
डावे, धोवे चुणून घावी, इ० कामावर जो ब्राह्मण
वेतन देऊन ठेविला असतो तो.

शागिर्दपेशा, पु० शिपाई वर्ज करून जीं चाकरीचीं
माणसें तो.

शागिर्दी, स्त्री० शाघ्रिताचें जें कर्म ती.

शाघ्रिती, स्त्री० शागिर्दी.

शाघ्रीत, ३लिं० शागिर्द प्रा० द्वितीयाचीं प्र०.

शाघ्रीतपेशा, पु० शागिर्दपेशा.

शाट, पु० छाट, प्रा० प्रथमाचीं.

शाटणे, छाटणे प्रा० प्रथमाचीं.

शाटाशाट, स्त्री० छाटाछाट.

शाटी, स्त्री० सं० नेसावयाचें किं० पांघरायाचें जें क-
स्य ती, परंतु संन्याशाचें भगवें वस्त्र असतं क-
द्विषीं लोकांत प्र०.

शाठ्य, न० सं० शाठपणा.

शाठू, स्त्री० रवडू प्रथमाचीं.

शाण, पु० सं० सहाण.

शाण्णव, ३लिं० शाहाण्णव.

शाण्णो, ३लिं० शाहाण्णव.

शांत, ३लिं० दुसऱ्यास सहन होण्यास कठीण पड-
तात असे जे उग्रता, क्रूरता, जलदपणा, इ० गुण
ते जांमध्यें विशेष नाहीत असा जो सत्वगुण प्रधा-
न मनुष्य, प्रकृति, औषध, अग्नि, वायु, नदी, इ०
तो; २, मरणें, विश्रणें, इ० कारणानें, धरलेले उ-
द्भूतरूप सोडून स्वप्रकृतिरूपीं तीन झाला जो
मनुष्य, दिवा, इ० तो; ३, अंतःकरणास उद्देगादि
कें करून क्षोभ होण्यास कारण भूत जें द्वेष, क्रो-
धादिक, तद्द्रहित जें स्थलादि तो; ४, स्त्री० शांतिव-
द्याचा अपभ्रंश प्रा० द्वितीयाचीं प्र०.

शांतवन, न० शांतवन शब्दाचा अपभ्रंश.

शांति, स्त्री० शम, क्रोध, शांति, रोग शांति, इ० सं०; २,
रोग, अद्भुत सूचित अरिष्ट, इ० जें काहीं उपद्रवका-
रक तन्निरसनार्थ होम जपादि प्रधान जें कर्म क-
रितात ती; ज्वरशांति, अरिष्ट शांति, इ० सं०; ३, म-
रणें, जाणें, इ० कारणानें उद्भूतरूपता सोडून पूर्ण
प्रकृत्य वस्थेचा ठावीं जी स्थिति ती; उ० जो गृहस्थ
दुरवण्यास पडला होता त्या गृहस्थाची काळ शां-
ति

ति झाली.

शांतिक, न० आपल्यास अनिष्ट जें प्राप्त झालें को-
ही रोग दारिद्र्यादि तन्निरसनार्थ शास्त्रोक्त वां-
त्यादि कर्म तें.

शांतिक पुष्टिक, न० शांतिक पौष्टिकाचा अपभ्रंश.
परंतु यज्ञयागादि मोठ्या कर्मांकून इतर जी ल-
हानसान कर्मे तदिषयीं न.

शांतिक पौष्टिक, न० अद्भुत शांति षोडश संस्कार
इ० रूप इष्ट प्राप्त्यर्थ किं० अनिष्ट निरसनार्थ जीं
कर्मे तें.

शांतिब्रह्म, न० बाहेर शांत दिसून आंत जाचें क-
पट बद्ध असतें असा जो त्यास ल०.

शांतिरस, पु० नवरसातील एक रस आहे.

ज्ञान, स्त्री० ज्ञान द्वितीय तृतीयार्थी.

ज्ञानदार, ३लि० ज्ञानदार.

ज्ञानदारी, स्त्री० ज्ञानदारी.

ज्ञानशुकी, ज्ञानशोकी, स्त्री० ज्ञानशुकी.

ज्ञानशूक, ज्ञानशोक, ३लि० ज्ञानशूक.

ज्ञानिज्ञा, पु० स्त्री० होते किं० नाही होत, मिळते किं०
नाहीं मिळत, इ० रूप संदेह विषय जो कोणेक अ-
र्थ तदिषयीं होतेच किं० नाहीच होत इ० एकरूप-
तेचा जो निश्चय जेणें करून संदेह विषयताईष-
मात्र ही राहात नाही तो ती.

ज्ञानें, अ० ऊन ही आनुपूर्वी जाचे अंती असले अ-
शी जीं अव्ययें त्याचे पुढें वाक्यालंकारार्थ याचा
प्रयोग कोणी करितात; उ० तिथून ज्ञाने कशा-
ला दाखवितोस हि कडे का घेऊन ज्ञाने येईनास.

शाप, पु० कोणे काचें उद्देशून त्याचें कांहीं एक अ-

कल्याण व्हावें असें मनांत आणून तुझे निसंता-
न हो ओ तुला दारिद्र्य ये ओ तुला दुष्ट योनि प्रा-
प्त हो ओ इ० रूप जो वाक्य प्रयोग करितात तो;
शापग्रस्त, शापमोक्ष, इ० स०.

शापगुण, पु० जाति कुल इ० समुदायगत जा अ-
नेक व्यक्ति त्या सर्वोपर जो कांहीं एक दोष स्वभा-
सिद्ध असतो त्यास पुरातन ऋष्यादिकांचें हें फ-
ल अशी संभाषना करून ल०; उ० वाषडानी उ-
लटें दागून घ्यावें असा आपला त्यांस शाप गुण
आहे.

शापणें, कोण एकाचें शापानें अभिसंबद्ध करणें.

शापदग्ध, ३ लि० कोणे काचें शापानें जो कांहीं एक
दुर्दशा पावला आहे तो.

शाबर, न० दृष्टिबंधादि गुण जांत आहेत अशी जी
मंत्र विद्यातें.

शाबरी, ३ लि० शाबर संबंधी जो मंत्र, विद्या, इ० तो.

शावान, पु० यवनी महिन्यांतील सातवा जो महिना
तो.

शाबास, अ० कोणे काचें चांगलें कर्म पाहून आनंद
माला असतां तत्प्रसंगार्थ हा उच्चार निघतो; २.
स्त्री० धन्य स्त्रीलिंगार्थी.

शाबासकी, स्त्री० शाबास या शब्द प्रयोगा पासून
कोणे कास मिळतो जो सत्कारनी.

शाबुडी, स्त्री० को० सावणी खणून जी मिठाई ती.

शाबूत, शाबूद, ३ लि० तुटणें, फुटणें, मोडणें, मर-
णें, कुजणें, इ० कांहीं करून नाशादि संभाषना अ-
सतां तें नाशादि नहोता जसाचें तसा राहिलेला
जो तो; चोरीच हाडी इ० कोणेक दोष किं० त्याचा

मुद्रा इ० कोणे का वर शाब्द करणें स्त्र० साक्ष्या-
दि प्रमाणानें खरा करणें.

शाब्द, ३लि० शब्द संबंधी जी प्रकिया शास्त्र इ० को-
हीं एक तो.

शाब्दबोध, पु० शब्द समुदाया पासून लिंग, वच-
न, काल, इ० जे भेदक विशेष तत्पुरस्कारें करून
तसेंच प्रकृत्यर्थ प्रत्ययार्थ इ० अर्थाना परस्पर
संबंध यत्प्रकारक असतो तत्प्रकार पुरस्कारें क-
रून जी विशिष्ट अर्थाना उपस्थिति होत्ये तो.

शाब्दिक, पु० सं० वैयाकरण.

शांभवी, स्त्री० संकेतानें भांगेस स्त्र०.

शाम, ३लि० श्याम शब्दाना अपभ्रंश.

शामकर्ण, पु० श्यामकर्णांना अपभ्रंश.

शामकल्याण, पु० श्यामकल्याणांना अपभ्रंश.

शामशबल, पु० श्यामशबल शब्दाना अपभ्रंश.

शामाठ्या, ३लि० माठ्यासंच स्त्र०.

शायदी, स्त्री० साक्षी प्रथमार्थी; २, पु० साक्षी द्विती-
यार्थी.

शायदीदार, पु० साक्षीदार.

शायशी, शायशी ३लि० एक संख्या आहे ८८.

शायी, ३लि० जो जेथें निजणारा किं० जा प्रकरें
निजणारा तो तच्छायी; जलांना ठायीं निजणा-
रा तो जलशायी, शेषशायी, भूशायी, इ० सुखें
करून निजतो तो सुखशायी, उत्तानशायी, इ०.

शारंग, न० शार्ङ्ग शब्दाना प्रथमार्थी अपभ्रंश.

शारदा, स्त्री० वागिंदियाची अधिष्ठात्री सरस्वती
सणून देवता आहे ती.

शारदीयनवरात्र, न० सं० आश्वीन शुक्ल प्रतिप

दे

देपासून नवमी पर्यंत जें नवरात्र तें.

शारीर, ३लि० शरीर संबंधी जें बळ, तप, कष्ट, इ० तो;
२, न० शारीरक; ३, गाताना कंप, व्यावयाजोने
कोणे काचे गळ्यांत असतें जें कौशळ तें.

शारीरक, न० शरीरामध्ये धातु किती, नाडी किती,
कशा आहेत, रोग किती, दोष किती, शरीराची
रचना कशी, इ० रूप शरीरसंबंधी जाणाऱ्या
जो विषय जाणें निरूपण वेद्य शास्त्रादिकांत
केले असतें तें.

शार्ङ्ग, न० विष्णूचे धनुष्याचें नाव; २, शृंगाचें जें
धनुष्य तें; शार्ङ्ग धर, शार्ङ्ग पाणि, इ० सं०.

शार्दूल, पु० व्याघ्र; २, एक वृक्ष आहे.

शार्दूलविक्रीडित, न० श्लोकानें एक वृत्त आहे
जाचे चरणाचीं अक्षरें एकोणीस असतात तें.

शाल, स्त्री० एक प्रतिष्ठित उर्णावस्त्र आहे; २, पु० सं०
एक वृक्ष आहे.

शालक, पु० श्यालक शब्दाना अपभ्रंश.

शालयाम, पु० शालियाम.

शालजोडी, स्त्री० शालांचे दोन फर्दें मिळून जी
जोडी ती.

शालनामा, पु० जाचे सर्वांगावर बूट असतात
अशी जी शाल तो.

शाला, स्त्री० अग्निहोत्र, विद्यार्थ्यांचें अध्ययन, स-
यंपाक, नृत्य, वस्त्रादिकांचें निर्माण, इ० व्यवह-
रार्थ किं० गाई, घोडी इ० जीव, किं० शस्त्रे, रत्ने, इ०
पदार्थ आंत रंहाया करितां जें गृह केले असतें
ती; होमशाला, पाकशाला, गोशाला, रत्नशाला,
इ० सं०; २, विद्याकलादि शिक्षविण्यांना जो कोणे

क स्थळीं आखाडा असतो ती; ३, अनेक मनुष्यादिकांस एक सारखी घरी, वाईट, रीति लागण्याविषयीं कारण भूतजी संभावना विषयाच्या अनेकांस एक सारखी शिक्षा ती जे घून होव त्या अधिकरणास स्त्र.; उ० त्याचे घरी कोणीही मनुष्य गद्दिका असता त्याला चांगली रीति लागते याचें कारण त्यांची शाळाच चांगली शाळा शुद्ध, ३ लि० चांगले संप्रदायाचे शाळेतला अतएव चांगला जो विद्यार्थी गवई इ० कि० त्याचें तें अध्ययन, गान, इ० तो.

शालि, पु० सं० बीहि स्मरण जें धान्य तो; शालि क्षत्र इ० म०

शालिग्राम, पु० गंड कींतील एके जातीचा काळा पाषाण आहे जाची विष्णु प्रतिमा तें करून पूजा करितात तो

शालिवाहन, पु० एक सर्वांक कर्तो राजा झाला जाचा शक असायिनालत आहे

शालू, पु० बायकांस नेसायाचे उपयोगी एक उंच वारीक वस्त्र आहे.

शान्मली, स्त्री० सं० एक वृक्ष आहे.

शाल्मोदन, पु० साळीचे तांदळाचा शिजवून करितात जो भात तो.

शाबक, पु० सं० बालक; २, ३ लि० शबसंबंधीं जें तो.

शाश्वत, ३ लि० नश्वर नव्हे जो पदार्थ तो; २, स्त्री० शाश्वती; उ० याचा बोलण्याची शाश्वत नाही, यादेहाची शाश्वत नाही स्मरण पहिल्या पासूनच ईश्वर भजनीं लागवें.

शाश्वती, स्त्री० शाश्वतपणा.

शासणें, ये० शासनानें कोणेकास बुक्त करणें.

शासन, न० परिपत्य; २, सेवकादिकांस धनी इ० कानी कोही एक गोष्ट करण्याविषयीं केली जी आज्ञा तें; ३, राजादिकानें आपले कडे धनीपणा घेऊन प्रजादिकांस अनुकूल मार्गांत वर्तववें असा जो व्यापार तें.

शासनीय, ३ लि० शासन करायस योग्य जो अपगर्धी, सेवक, प्रजा, इ० तो.

शास्ता, पु० शासन करणारा जो राजा गुरु इ० तो

शास्त्र, न० कोणेक विद्याविषयांतें अधिकृत करून प्रवृत्त झालेला जी ईश्वरगर्भी कि० इतर कोणेक जात्याचीं विधायक वचनें तद्रूप जें विषय भेदें करून भिन्न भिन्न वाद्य प्रपंच ते प्र०, न्यायशास्त्र, वेदान्तशास्त्र, धर्मशास्त्र, इ० सं० शास्त्रमार्गी, शास्त्रवासना, शास्त्रज्ञ, इ०, कोणेक अर्थ शास्त्रास असणें नसणें इ० स्थळीं शास्त्रविधि मात्र यथाकथंचित् निर्दिष्ट होई इतका कि० अशा प्रकारें, स्मरण जें ईश्वरचा, कि० जें गुण असावे तें नसतां केवळ नाम धारी रूपानें असणें नसणें इ०; उ० आज घरांत शास्त्रास सावर नाहीं मग शेरभर देऊं कुठली; हा आपला उर्गाच शास्त्रास चाकू आहे याणें बोट दरबील कापणार नाही; हाच प्रकार घेऊन शास्त्रा पुरता शास्त्राचा इ० प० करितात.

शास्त्रव्युत्पत्ति, स्त्री० न्यायशास्त्रादि शास्त्रग्रंथांच्या व्याचें उपयोगी शास्त्राध्ययनें करूनच झालेली जी व्युत्पत्ति ती; उ० पुण्या सांगण्यास केवळ शास्त्रव्युत्पत्ति नका काव्यव्युत्पत्ति असली म्हणजे

झालें

शास्त्रार्थ, पु० प्रवृत्ति निवृत्ति विषयीं नियामक जें धर्म शास्त्रादि शास्त्र तत्प्रति पादित जो कोणेक कर्मा विषयीं विधिरूप किं० निषेधरूप अर्थ तो; कोणेक गोष्टीच्या शास्त्रार्थ करणें स० ती गोष्ट यथा कथंचित् केली वी करणें; शास्त्रार्थास स० शास्त्रास.

शास्त्री, पु० शास्त्राध्ययन केलें जाणें तो; २, जो शास्त्रार्थें अध्ययन जाणें केलें तो तच्छास्त्री; न्यायशास्त्री, धर्मशास्त्री, इ० स०; शास्त्रज्ञ ब्राह्मणाचें नावा पुढें हा प्रतिष्ठार्थ शब्द लागतो; रामशास्त्री, कृष्णशास्त्री इ०.

शास्त्रीय, ३लि० शास्त्रसंबंधी जो विषय परिभाषा, व्यवहार, ज्ञान, इ० तो.

शास्त्र, ३लि० सं० शासनीय जो तो

शाहचर, ३लि० संख्या आदि ७२.

शाहिदी, स्त्री० पु० शायदी.

शाहीरी, ३लि० शाहीर जो तत्संबंधी जो वेष लावणो इ० तो.

शाहीद, पु० साक्षीदार.

शाहीर, पु० पोत्याच्या तमाशा करून उपजीविका करणाग जो लावण्याच्या कवी तो; २, दुसऱ्याच्या लावण्या लघून तमाशावर उपजीविका करणारा जो त्यासही स०.

शाळ, स्त्री० शाला शब्दाच्या अपभ्रंश, यज्ञशाळ, पाकशाळ, इ० प्रा० सं० प्र०.

शाळक, पु० रा० दयाळक.

शाळका, स्त्री० शाळुरवा.

शाळंकृत, ३लि० सालंकृताच्या अपभ्रंश.

शाळंरवा, स्त्री० शाळुरवा.

शाळग्राम, पु० शालिग्राम.

शाळसूद, ३लि० रा० साळसूद.

शाळा, स्त्री० शाला.

शाळागुड, ३लि० शालागुड.

शाळुंका, शाळुंरवा, स्त्री० महादेवाचें किंगवसवा यासाठी पाषाणादिकांची पोत्याकार जी वेक करितात ती.

शाळू, पु० जो धळ्यांत एक जाति आहे, ३, हे संतकृतीळ लवकर जाणारे जे दिवस त्यांस स०.

शाळूसोबत, स्त्री० शाळूसोबत्याची जी सोबतची

शाळूसोबती, पु० शेवटपर्यंत सोबत देणारा नळे मध्येच सोडून जाणारा असा जो सोबतीस स०.

शाळें, न० शहाळें.

शाळोँका, शाळोँरवा, स्त्री० शाळुंरवा.

शाळोशी, पु० अश्वत्थी परीक्षा आणि चिकित्सा जांत सांगीतली आहे असें जें शालिहोत्रशास्त्रें जास येतें लघून त्याजवर उपजीविका करणारा तो.

शाळूळ, स्त्री० बेंल इ० कांची मान अडकायासाठी जो कडाचे कडेस भोंकें पाडून जा त्यांत घालण्या खुंट्या केल्या असतात त्या प्र०; २, मुखछिद्राचें आकुंचन करून पोत्यासारखा जो मुखानें शब्द करितात ती.

शिक, स्त्री० शैत्यादिकांमुळे नाकांतून सशब्द पध्दें निःसरण व्हावयाजोगी जी वायुची वेष्टा

येती.

शिककाई, स्त्री० शिकेकाई.

शिकजी, स्त्री० गुलाबाचे फूल इ० कोन्हा वासला-
वून जो सारखेचा पाक करितात ती.

शिकणाऊ, ३लि० त्याच्या विद्या कला यांचें नेपुण्य
याचें सणून त्या त्या कामावर लागलेला जो तो;
उ० लिहिणें पुकळ पडलें कोणी शिकणाऊ कास-
कून असले तर लिहायास आणून बसवा सण-
जे दोघांची ही कामें होतील, २, गुरुपासून शिकू-
न साध्य केलेलें जें गाणें बोलणें इ० ती.

शिकणी, स्त्री० एक औषधी आहे, जी कुंगली अ-
सता शिकायतात ती.

शिकणें, कोण एकानें शिकेनें युक्त होणें.

शिकणें, विद्या कलादि आपणास याचें सणून तद्दि-
षयक जी शिक्षा तद्दिशिष्ट होणें आणि तद्द्वारा
ने विषय तद्दिषयक आंगी भाविण्य याचया जो-
गा बुद्धीत घेणें.

शिकंदर, पु० पक्का हरामी सोदा असा जो मनुष्य
त्यास ल० .

शिकरण, स्त्री० शिखरण.

शिकरणें, वायुवेगानें वाच्य पुरःसर नासिकेंतील
इलेष्या बाहेर पाडणें किं० तादृश व्यापारानें ना-
सिका इलेष्यानें विमुक्त होई अशी करणें.

शिकरी, स्त्री० को० रहाटाचे माळेस लोटा बांधाया-
चे उपयोगी जो दोरीचा तुकडा असतो ती.

शिकल, स्त्री० जंगलेलीं जीं तरवार इ० शस्त्रें त्यां
चा अंग जाऊन जिल्हें यावी सणून खाजवर क-
रितात जो घर्षण संस्कार ती.

शिकलकर, शिकलगार, पु० शिकल करण्याचें
कसब करिता तो.

शिकवणी, स्त्री० कोण एकाम कोर्ही एक गोष्टी वि-
षयी बुद्धिवाद सांगण्याचा जो व्यापार ती; प्रथ-
मोत प्रयोग प्रा० नाहीं.

शिकस्त, ३लि० वि० पराभव पावला जो तो.

शिका, पु० शिका

शिकाऊ, ३लि० शिकणाऊ.

शिकार, स्त्री० पारध.

शिकारखाना, पु० अरण्यसंबंधिधरून आणलेले
अनेक पशुपक्ष्यादि टोकायाची जागा असतें तो, किं०
तो कारखाना.

शिकारबंद, पु० घोड्याचे खोगरास बर पायबंद द-
वासन इ० बांधायचा करितो जे जे मार्गें पुढें बारी-
क दोरीचे बंद लावले असतात ते प्र०

शिकारी, ३लि० शिकारिचे उपयोगी जो कुतरा बं-
दूकडतो; २, स्त्री० लोकडाची बंदूक जास अस-
त्ये असें जें शिके ती.

शिकाळी, शिकाळी, स्त्री० जी दोरी धरून उचले
लें असतो पाच समान उचलले जावें अशी जी लू
त्यापाचाचे गज्यास दोरी बांधली असत्ये ती; २, तद्दि-
शि शिष्ट जें तें पाच ती.

शिकी, स्त्री० गळबताचे त्रीड गुंडाळून काठीस स
बांधायाचे उपयोगी शिडाम संबंध केलेले जे दोरी
रीचे तुकडे असतात ते प्र०

शिकील, स्त्री० शिकल.

शिकीलकर, शिकीलगार, पु० शिकलगार.

शिके, शिके, न० पाटी भांडी इ० पदार्थ घालून टां

याचे उपयोगी दोरीच्या विणून पात्र विशेष करि-
तात ते.

शिके कटार, स्त्री० शिका दौत इ० सरंजाम विशिष्ट
जी राजादिकांची कटार ती, २, प्रेत दाहार्थ तिक-
ट्यावर अग्नि विशिष्ट पात्र ठेवून नेत असतात त्या
स संकेतानें स०

शिके काई, स्त्री० एक वल्ली आहे य तिच्या जा शेंगा
ती.

शिके दौत, स्त्री० शिका करा याची झाई ठेवा या क-
रिता जी दौत केली असते ती.

शिके बरदार, पु० शिके कटार बाळगा या करिता
नियुक्त जो अधिकारी असतो तो.

शिकळ, स्त्री० शिकळ.

शिक्ला, पु० मोहोर पुतळी इ० नाणें कि० सनद इ० प-
त्र इ० कांवर प्रभूच्या नावाचें चिन्ह असावें सणू-
न त्यांवर साराया करिता प्रभूचे नामाक्षराच्या
जो ठसा केला असतो तो कि० त्याणें नाणें पत्र
इ० कांवर उमटतें जें चिन्ह तो; २, चिन्हार्थ का-
ही एकावर मारितात जो कोणेक ठसा त्यास स०;
३, को० देवा याचया करिता शरीरावर जो व्रण क-
रून घेतात त्यास स०; ४, शरीर, फल, वस्त्र, इ०
कांहीं पदार्थांवर कांहीं एक संबंध बोधक जें चि-
न्ह असतें त्यास स०

शिके कटार, स्त्री० शिके कटार.

शिरवणाऊ, ३ कि० शिकणाऊ.

शिरवणे, शिकणे.

शिरवर, न० वृक्ष, पर्वत, घर, इ० कांचा जो गिरोभा-
गर्ते; २, देवाळयादिकांवर शेंगाकार उंच जीर-

चना केली असते तें; कोणेक गोष्ट शिखरा-
स जाणें इ० स्थळीं त्या त्या गोष्टीच्या कळस होणें.

शिरवरण, स्त्री० पिकलेलीं केळीं, खरगुजें, इ० पदार्-
थ कुसकुरून आंत दूध, दही, इ० घालून भुरकून
खायाजोगा पातळ पदार्थ करितात ती.

शिरवरिणी, स्त्री० एक उलोकाचें रत्न आहे जाचे
चरणान्नीं अक्षरें सत्रा असतात.

शिरवणी, स्त्री० शिकवणी.

शिरवा, स्त्री० मस्तकावर भोंवताळचे केस काढून म-
ध्येच जो केश समुदाय राखितात ती; २, मोरको
बडा, चंडोल, अश्व, इ० कांचे मस्तकावर मध्येजो
केशादिरूप अवयव वाटला असतो ती; ३, तळ-
दशा अत्रादिकांचे मस्तकावर जें कळगी इ० क-
विलें असतें ती; ४, अग्नीची जी ज्वाळा ती.

शिरवानष्ट, पु० संकेतानें यवनास क्षणतात.

शिरवामणि, पु० मुकुटमणि.

शिरवासूत्र, न० द्विजाति चिन्ह रूप जें शिरवा भा-
णि जानवें तें; कोणेकानें शिरवासूत्रावर येणें
स० को धावे शानें वेता गून शिरवासूत्र टाकाया-
चे लागास येणें.

शिग, न० किती एक जातीचे पशूंचे मस्तकास जें
अस्थिरूप अवयव फुटतात ते प्र०; २, तडाकार
वांकडे पितळ इ० कांचें जें सुरव वाद्य करितात
तें.

शिगट, न० नव्याची दारू भरून उडवाया करितां
जें पशूंचें पाकळ शिग घेतात तें; २, निदायवस-
रीं शिगासच स०.

शिगडा, पु० बंडुकेची दारू ठेवाया करितां कंबरे

शिग

- स बांधायाचे उपयोगी शिंगाचें किं० तदाकार पितळ, इ० धातु, किं० चर्म, इ० कांचें पात्र करिता त तो.
- शिगडी, स्त्री० कों० पावटा, तूर, इ० कांचे वाळलेल्या शिंगाचा जो समुदाय ती.
- शिगडी, स्त्री० कों० लहान जो शिगा ती.
- शिगडे, न० कों० शिंगडी.
- शिगरट, न० शिंगरू जें त्यास निंदनें स०.
- शिगरवट, ३० लिं० पुरता शिंगरू पणा जाचा गेला नाही असें जें घोडे तो.
- शिगरू, न० घोडे, खेचर, गाढव, यांचे जें लाहान पोर तें.
- शिगलोटा, ३० लिं० आंतील धान्यादिकांची शीग लोदून सपाट केले जें शेर इ० माप किं० पंचपात्री इ० पात्र तो.
- शिगशिगोटी, स्त्री० गाय, बैल, खेस, इ० जे पशु तसंबंधी जें शिग इ० प्राण्यंग भूम्यादिकांत पडले असतें ती; उ० जेथे मेलेलीं गुरें ओदून दाकितात तेथे शिगशिगोटी पडत असले; २, ला० गाय, खेस, इ० जें लहान मोठें गुरू, शेर, इ० त्यास प्रसंग विशेषीं स०.
- शिगळहीप, न० सिंहल ही पाचा अपभ्रंश.
- शिगा, पु० कों० माडाचे झांबळीचा जो अग्रभाग तो.
- शिगा, पु० अत्यवयस्क जो घोडा तो.
- शिगाडा, पु० तळें इ० कांचा ठायीं एक बेल असतो त्याचें जें फल तो; २, मळ्यांत एक जाति आहे, ३, ३० लिं० रा० मोठीं लांब शिंगें जास आहेत असा जो

गाय

शिज

- गाय खेस इ० तो.
- शिगाड्या, पु० वाद्यरूप जें शिंग तें वाजविणारा जो मनुष्य तो; २, ३० लिं० जाचीं शिंगें मोठीं असात असा जो टोणगा, बैल, इ० तो.
- शिगाळ, ३० लिं० कों० शिगानी मारण्याचा स्वभाव जाचा असा जो पशु तो; २, ला० गांव कुठारांस निंदनें स०; ३, शिगाड्या द्वितीयाधीं.
- शिगाळीकेळ, स्त्री० रा० केळींत एक जाति आहे.
- शिगाळू, ३० लिं० शिंगें फुटून बाडके पणा जाचा गेला असा जो एडका काळवीट इ० तो; २, शिगाळ.
- शिगाळेंकेळें, न० शिगाळ केळीचें फल तें.
- शिगाळ्या, ३० लिं० रा० शिगाड्या द्वितीयाधीं.
- शिगी, स्त्री० अत्यवयस्क जी घोडा ती.
- शिगेळ, स्त्री० कों० शिगाळी केळ.
- शिगेळीकेळ, स्त्री० शिगाळी केळ.
- शिगेळेंकेळें, न० शिगाळेंकेळें.
- शिगोटी, स्त्री० गाय, खेस, इ० पशूंचे जें शिग त्यासच प्रसंग विशेषीं स०; २, तद्विशिष्ट जीती पशु जाति तीस ही प्रसंग विशेषीं स०; उ० दोन शिगोट्या होत्या त्याही सर्कारांत नेत्या; आसीं यदा शिगोटीची जरबाद केली आहे.
- शिगु, पु० सं० शोगवा.
- शिजणें, तांदूळ, दाळ, भाजी, इ० पदार्थ जलाग्नि संयोगानें पक होणें; २, ला० कोणक गणक कोणक प्रकारचे परिणामावर जावया करिता पाटत असणें; उ० तुमचे कडे मुलगी घाबी असें शिजतें आहे निश्चय होईल तेव्हां खरें; कोणक

वै कोणक रथली शिजणे स्र. त्याणे सटलेले चाळणे; १, उष्ण होणे.

शिजवक, न. रा. संग्रही राहिले असते जे भात, भाकर इ. शिजलेले अन्न ते.

शिजाळू, ३लिं. सजाती यापेक्षा लवकर शिजा-या जाणा जो डाळ, अळू, इ. पदार्थ तो.

शिजणे, कों. शिजणे.

शिजाळू, ३लिं. शिजाळू.

शिंट, स्त्री. कों. कोणक पदार्थावर पर्जन्यादिसंबंधी उदकाचा येतो जो तुषार ती.

शिंटणे, पक्ष्यानी हंगणे; २, घोडीने उनाड सुटून लहान सहान घोड्या पासून मेषुन करून घेणे.

शिंटवा, पुं. रा. बाघकांची विष्ठा जीर्ण वांगी इ. कोस रगत घालतात तो.

शिटा, पुं. शिनोडा.

शिटाड, शिटाव, ३लिं. घोडी शिटल्या मुळे तिज पासून उत्पन्न झाला जो वाईट साईट घोडा इ. तो; २, पक्षा हराती येवून मंगळाचा जो मनुष्य इ. त्यास स्र.

शिटी, ३लिं. छिटी.

शिडकणे, शिपडणे.

शिडकाठी, स्त्री. मल बतावर जा काठीस शिड बांधले असते ती काठी.

शिडकाव, पुं. छिडकाव.

शिडंब, पुं. एक वन्य वृक्ष आहे.

शिडशिडणे, कों. पर्जन्याने शिडशिड पडणे.

शिडशिडी, स्त्री. कों. हा हा सणतो येऊन जाणा-री.

श. अशी पर्जन्याची केवळ लहान जी सर ती.

शिडशिडीत, ३लिं. रा. सडसडीत.

शिडशीड, अ. अनु. शिडशिडी रूप जो पर्जन्याचे पतनाचे वि.

शिडा, ३लिं. रा. सडा विशेषणार्थी.

शिडाईती, ३लिं. शिडाईत केल्याने झालेले जे अंबा इ. झाडतो.

शिडाईत, न. अंबा इ. काचे झाडावर दुसऱ्या अंबा इ. झाडाची दाळी लावून करिताना जे कमल ते.

शिडासांटा, ३लिं. सडासांटा.

शिडिशिडी, अ. शिडशीड.

शिडी, शिडी, स्त्री. लांब लांब दोन लाकडे हात सवा हाताचे अंतराने उभी मांडून त्यांस मध्ये पाय ठेवा यास हात सवा हात लांबीचे लाकडांचे अनेक तुकडे अडवे संबद्ध करून जे माडी इ. कांवर चढावयास साधन करितात ती.

शिणाक, स्त्री. वाखा खुपद्रवाने पोटात किं. हसपादा घवयघास वारंवार येत असते जी तिडीक ती.

शिणकणे, शिणकानी व्यथित होणे.

शिणगार, पुं. शृंगार प्रथमार्थी.

शिणगारणे, शृंगारणे.

शिणणे, मनुष्यादिकाने शिणाने विशिष्ट कृ-णे.

शितकण, पुं. न. शिजलेल्या भाताचे जे एक शीत तो ते.

शितकूण, पुं. रा. शितकण.

शिशुडणे, रा० शिशुडणे, २, कों० शिशुडणे.
 शिशुडा, पु० शिशुडा.
 शिशुडी, स्त्री० दही नासल्यान जा भाताचा शिशु
 तासारिख्या गोळ्या होतात त्या प्र०.
 शिशुवड, स्त्री० कों० कोणेक स्थळीं पडला असता
 जो शिशुचा पसाराती.
 शिशुळ, ३लि० शिशुळाचा अपभ्रंश; २, कों० खर
 नळे असा जो नांगर इ० तो.
 शिशुळशिमगा, पु० आपले घरीं लहान मुल-
 गें असतां रंग पंचमीचे दिवशीं कि० वर्ष प्रति-
 पदेस इतरांचीं मुले बोलावून त्यासवीस व-
 संती रंगाचीं आंगडीं टोपडीं साकरेचा गाढ्या
 इ० घावें असा जो समारंभ करितात तो.
 शिशुळाई, स्त्री० थंडावा.
 शिशुळादेवी, स्त्री० शिशुला देवीचा अपभ्रंश.
 शिशुगौर, स्त्री० रा० शतावरी.
 शिशुचैवरी, स्त्री० रा० शिशुगौर.
 शिशुपी, स्त्री० शिशुपी.
 शिशुफळ, स्त्री० एक झाड आहे; २, न० त्याचें जें
 फळ तें.
 शिशुफळी, स्त्री० दे० शिशुफळ प्रथमार्थी.
 शिशुबी, स्त्री० कोणेक कर्म त्वरेनें करून चांगले
 करावें असें जें अंगीं सामर्थ्य असतें त्याचा जो
 त्याकर्मावर प्रयोग करितात ती.
 शिशुचाकानवला, पु० एक आरण्याक झाड आ-
 हे त्याचे पानास ल०.
 शिशुनेन, न० साठ या संख्येचें अरबी नाव, परंतु
 यवनी शकाचे संवत्सर संख्येविषयीं मात्र प्र०.
 शिशुडणे,

शिशुडणे, कों० पर्जन्यानें थेंब थेंब गळे अशा प्र-
 कारें पडणें.
 शिशुडा, पु० आघातादिका मुळें आघारा पासून मु-
 दून उडतो जो उदकादिकाचा बिंदु तो; २, वरून
 पर्जन्यादिकाचा पडतो जो थेंब त्यास ही ल०; ३,
 उदकादिकाचा जो सेक तो.
 शिशुकण, पु० कों० शिशुकण.
 शिशुवड, स्त्री० कों० शिशुवड.
 शिशुल, ३लि० जाचे आरंभक, अवयवाचा संघो-
 ग दृढ नळे असा जो पदार्थ तो; शिशुलोग शि-
 थिलावयव इ० स०.
 शिशु, स्त्री० खजूरी सारिखे एक झाड आहे; २, क० व-
 ल अरुंद भिंत दिकणार नाहीं लपून लाकडाचे
 तुकडे एकास एक संबद्ध करून जो भिन्नाकार
 रचना करितात ती जिळा चुना माती याचा व-
 रून लेपकला असतां भिती सारखी दिसत ती.
 शिशुळ, शिशुळ, ३लि० व्यभिचारा जो पुरुष कि०
 स्त्रीतो.
 शिशुळकी, शिशुळकी, स्त्री० शिशुळाचें जें कर्म
 ती.
 शिशुळचार, शिशुळचाळे, पु० नटावें सुरडावें
 गंध कुंकूरवून लावावें चट्टी पट्टी करावी इ० जा
 शिशुपणाचा अभिव्यंजक चंष्टा ते.
 शिशुळदेव, पु० रा० शिशुळचार.
 शिशुळवडा, शिशुळवाडा, पु० कोणापाशीं को-
 णी जावें कोणी नजावें हा ताळतंत काहीं जेथें
 नाहीं असा जो कोणेक गृही गावीं व्यभिचारा-
 चें वाङ्मय प्रवृत्त असतें तो.
 शिशुळसोप,

शिंदळसोब, पु० रा० कोणेक गोष्टी विषयीं कळत असलें तरीं नेणते पणा घेऊन विचारीत असावें मनांतून करायाचें असतां ही नकोनको क्षणत असावें इ० रूप जो व्यभिचारिणी सारखा वर्तन प्रकार ते.

शिंदा, पु० दासीचे पोटीं उत्पन्न झाली जी संतति तद्रूप जी जाति तो.

शिंदापोरगा, पु० दे० आपले दासीचा पुत्र असून आपले घरीं चाकरी करून असतो तो.

शिंदेचाई, शिंदे महादजी शिंदा खणून पेशवे सरकारचा सरदार होता त्यापासून प्रसिद्ध झालेल्या जा वस्त्राळकारादि कोन्हा तद्गा किं० त्या तद्देचे वस्त्राळकारादि तो.

शिंदोरी, स्त्री० अरण्य शेत मार्ग इ० कोन्हा ठायीं भोजनार्थ न्यावया करितां शिजलेल्या अन्नाची वस्त्र, पात्र, इ० कोत बांधिली असलेली गोठडी ती.

शिंही, शिंही, पु० यवनांत एक जाति आहे.

शिधा, पु० भोजनार्थ पाक कराया करितां घेतात जो तांदूळ, डाळ, पीठ, तूप, लांकडे, इ० पाक सामर्थी तो.

शिधापाणी, शिधासामान, न० शिधा इ०.

शिधासामग्री, स्त्री० शिधा इ०.

शिधोरी, स्त्री० शिधोरी.

शिंदळ, शिंदे शिंदळ.

शिंदळकी, स्त्री० शिंदळकी.

शिंध, स्त्री० समुद्रादि स्थितजळ जंतूंचीं आवरक शूफोकार दोन हाडे असतात तीं प्र०; २, कोठीबो

रुचें पेर इ० कोन्हे अन्न भागी, डेरवणी, इ० कराया साठीं सुरी इ० काने तिरकस तासलें असतां जो तसदृश आकार होतो ती.

शिंपट, न० कों० सुपारीचे झाडास फळें यावयाचा जो अवयव फुटत असतो तें.

शिंपटी, रा० शिंपट.

शिंपटी, स्त्री० अन्नादिकास माराया करितां जी वृक्षादिकाची बारीक काठी घेतात ती.

शिंपडणे, स्थळादि कोणेक पदार्थावर विंदुशः सेक होई असें जळ, रंग, गंध, इ० टाकणे.

शिंपणे, खळी इ० पात्र स्थित जें पाणी इ० सदन पदार्थ तो स्थळादिकावर सेक होई अशा प्रकारें हस्तादिकानें त्याजवर उडविणें; पक्षीं त्या स्थळादिकास ही कर्मता; २, न० शिमण्याचे खेळाचे समाप्तीस जो रंगाचा सेक अंगावर करितात तें; ३, रंगपंचमीस स०.

शिंपतर, शिंपतर, न० एक वंश पात्र आहे.

शिंपळा, पु० जी मध्यें मोलें उत्पन्न होतात अशा जातीची किं० जिन्हापाठीवर रेखा असतात अशी जी शिंप तिला स०; २, ला० गंध इ० ठेवाया करितां आकार विशेषाचें धातुमय पात्र करीत असतात त्यास स०.

शिंपळी, स्त्री० रा० सुपळी.

शिंपा, पु० माडास नारळ यावयाचा जो पोगींतून अवयव बाहेर येतो तो; २, रा० शिंप्यास स०.

शिपाई, पु० सैन्यामध्ये युद्ध करणारे जे थोडे ते प्र०; २, वसूल, वासूल, चंबकी, पहारा, इ० कामावर ठेविल्या असतो जो तरवार, सोदा, इ० शस्त्र बाळग

गात्रा राजादिकांच्या दूत तो; ३. ला. पुड्याद प्रतिवाद इ. कर्मांचे ठायीं न भितां धीटपणे उक्ता हांनें प्रवृत्त होण्याचा स्वभाव जात्या असा जो त्यास स. ४. डोली, पालखी, इ. कांची दांडी जे जाल दिवठी इ. कांस आधार भूत केंची सारिखीं दोन दोन लाकडे एकत्र संबद्ध केलीं असतात तीं दोन दोन भिळून एक किं. प्र.

शिपाईप्यादा, पु. रा. शिपाई शिवजमतगार जासूद इ. तो.

शिपाईराणा, पु. कों. शिपाईप्यादा.

शिपायगिरी, स्त्री. शिपायाचें जें कर्म ती; २. ३. लिं. शिपाई लोक संबंधीं जा वेष, बाणा, बोलणें, इ. तो.

शिपायडा, शिपायडे, पु. न. शिपायास निंदेनें स.

शिपार, स्त्री. गलबतास खाळून पाण्याचा उपद्रव होऊं नये खणून डांबर रोगण इ. कें करून जो पाहेरून छेप करितात ती.

शिपारत्री, ३. लिं. शिफारत्री.

शिपारस, स्त्री. शिफारस.

शिंपी, पु. वस्त्रशिंपणें, विकणें, इ. व्यापार करणी शी एक जाति आहे; २. स्त्री. शिंप प्रथमार्थी; ३. उराचे मध्यभागीं पोटाकडे उतरत गेलेली जी खळी असले ती; ४. गवतांत एक जाति आहे.

शिंपुरडा, पु. शिंप्यास निंदेनें स.

शिंपूट, न. कों. शिंपट.

शिफारत्री, ३. लिं. हिमाडती.

शिफारस, स्त्री. राजा इ. काणेक थोरा जवळ कोणेकाची

णेकाची मानमान्यता व्हावी खणून त्याचें शिपा शी यादि गुणाची कोणी करितो जी प्रशंसा ती; तूं यांत काय मोठी शिफारस केलास इ. स्थळीं प्रशंसा कराया जागें काय कर्म केलेस असा अर्थ होतो; २. हिमाईत.

शिबंदी, स्त्री. किल्ला शहर इ. कांचे संरक्षणार्थें ठेविले असतात जे पायचें शिपाई ती.

शिबाड, स्त्री. गलबतांत एक भेद आहे.

शिबिका, स्त्री. स. पालखी.

शिबिर, न. स. सैन्यांत राजा सेनापति इ. कांचे पृथक् पृथक् असतात जे गोटें.

शिबुटले, न. कों. शिंपतर.

शिबें, न. घोंसाकें दोडका निबर झाळा असतां आत जें तंतुमय जाल होतें तें; २. मनुष्याचें आगावर एकत्वयोग होत असतां तें कि. त्याची जी कि. कें पडतात तीं प्र. ३. गुळ साकर इ. कांचे गुण्यावरचा मळ काढणें इत्याचर्थ काठीस बांधलेलें शिपतर इ. रूप जें साधन करितात तें; ४. बळणी खणून जें पात्र तें.

शिमगा, पु. फाल्गून मास जो तो; २. त्या मासांत जो होळिकोत्सव होत असतो तो; शिमगा करणें स. बोंबळणें; स. शिमगा जाई आणि कवित राही.

शिमटी, स्त्री. कों. शिपटी.

शिमरा, ३. लिं. कों. विशोभित दिसाया जागें चसकट जें नाक आणि तर्हि शिप जो मनुष्य त्यास निंदेनें स.

शिमशेजारी, पु. रा. शिंबशेजारी.

शिमा, स्त्री० सीमा वा शब्दाच्चा अपभ्रंश.

शिर, न० मस्तक, शिरोभूषण, शिरोवेष्टन, शिरः-
कंप इ० सं०; २, अ० मोजरास हाकते समर्थी या-
च्चा कोणी उच्चार करितात.

शिरकणे, शिरणे, परंतु, शिरणार जो अवयवी
तो विशिष्ट रूपेण शिरता त्याचे कोणेक अवयवा-
चे ईषन्मात्र शिरण्याचे किं० अवयवाचे जें शिरणे
तेणेंच करून अवयवाचे शिरण्याचे जेव्हां वर्ण-
न आहे तेव्हां याचा प्र०; उ० या दाटीम धें माझे ए-
क बोट शिरकते स० मग वाट केली असती; २, रा०
कापूस, लोंकर, इ० कांतील सरक्या, कर, इ० हातानें
काढून तो कापूस इ० मोकळा करणे.

शिरकमळ, न० कमळाचे रूपकें करून शिरासच
स०.

शिरकावणे, शिरके असा करणे.

शिरकी, स्त्री० सरकी.

शिरखंड, न० श्रीखंड प्रथमार्थी.

शिरगोळा, पु० रांगोळी करायाच्चा उपयोगी एक
जातीचा दगड आहे.

शिरघोंसाळी, स्त्री० शिरघोंसाळ्याच्चा वेळ ती.

शिरघोंसाळें, न० रा० शिराळें.

शिरजोर, अलि० नियम्य कांटीत असून नियामक
जें राजा, धनी, पति, इ० त्यांच्या तादृश सत्ता आप-
ल्यावर न घालाया जोगा वरचढ झाला जो सब-
क, बायको, इ० ती.

शिरच्छेद, पु० शिरच्छेदाच्चा अपभ्रंश.

शिरड, स्त्री० रा० घरावर ओंबण घालणें कूड बां-
धणें इत्याद्युपयोगी पाळा झडलेल्या शिऱ्याच्चा

समुदाय

समुदाय ती.

शिरडी, स्त्री० रा० लहानजें शिरडें ती.

शिरडे, न० रा० शिरें प्रथमार्थी.

शिरणें, कोणेकाचे बाह्यप्रदेशीं स्थित जो कोणेक
अर्थ त्याणें त्याचे आभ्यंतर प्रदेशीं प्रविष्ट होणे.

शिरदे, न० चिपटें.

शिरपाव, पु० चाकर, तमासगीर, इ० कानी ताद-
श कांहीं कृत्य चांगले केलें असता त्याजवर
प्रसन्न होऊन सत्कारार्थ त्यास जें पागोटें इ०
बक्षशीस देतात तो.

शिरपुटणे, शिरपुटीनें मारणे.

शिरपुटी, स्त्री० जाळायाचे उपयोगी जी लांकडा-
ची वारीक वाळलेली काटकी ती; २, को० शि-
पटी.

शिरपेंच, पु० पुरुषांचे पागोट्यावर बांधायचे
जडावाचे एक भूषण असतें ती.

शिरभारी, स्त्री० डोकीवर वाढून न्यावयाजोगेका
पड इ० किती एक पदार्थांचें जें ओझें ती.

शिरशिरणे, रा० कोणेकानें शिर शिरिनें युक्त
होणे.

शिरशिरी, स्त्री० रा० थंड वाऱ्याच्चा स्वर्गी कि० हिं-
वज्वर याच्चा प्रादुर्भाव इ० निमित्तानें यत्र किं-
चित् आंग थरारचें अशी जी विवृति अनु-
भूत होत्ये ती.

शिरशी, स्त्री० शिरसा सारखें एक भाजीचे उ-
पयोगी झाड आहे.

शिरशील, न० शिरसांचें जें तेल तें.

शिरश्छेद, पु० तरवार इ० शस्त्रानें कोणेकाचे म-
स्तकाचा

सकाचा जो उद्द नो.

शिरस, पु० एक उपधान्य आहे.

शिरसा, अ० मस्तकें करून हा अर्थ परंतु प्रतिकूल भाव न धरितां परम विनय पूर्वक आदरा-
नें कोणेक गोष्ट माना याची असतां मान्य, वं-
द्य, मानणें, वंदणें, इ० कांचे योगीं प्र०; उ० तु-
ली आमचे वडील त्यापेक्षां तुली सांगालतें
आह्वास शिरसामान्य आहे.

शिरसाष्टांगनमस्कार, पु० वडील इ० कांस वि-
नयानें कागदो पत्रीं असानमस्कार लिहि-
तान तो.

शिरस्ता, पु० व्यवहारीं वर्नेनाचा जा भिन्न भि-
न्न चाळी त्या प्र०; प्रांत शिरस्ता, शाई शिरस्ता,
जनशिरस्ता, सकीर शिरस्ता इ० स०.

शिरस्तेदार, पु० मामलत, न्यायाधिर्षी, इ० अ०
धिकारांवर जे मुख्य अधिकारी असतात त्यां-
चे हाता खालीं जें त्या विषयाचे मांडित गार
मुख्य कारभारी असतात ते प्र०.

शिरस्नान, न० डोकी वरून जें स्नान.

शिरा, पु० गळांचे रव्यांचे मोहन भोगा सारखें
एक पक्षान्न करित असतात तो; २, रेवाचि-
नी, ज्येष्ठ मध, इ० किती एक पदार्थांचा तळां-
चा घेऊन त्याचा जो ओंषधार्थ रांधा करून ठेव-
ला असतो तो; ३, रवजराचे आंगचा जो द्रां-
श सांठविला असतो तो, किं० रवडी सारखर क-
राया करितां करितात जो रांधा त्यांत खडीसा-
खर जमतां जमतां वेगळा निघतो जो द्रांश
तो; ४, स्त्री० शरीर पान इ० संबंधी जा शिरा

असतात

असतात त्या प्र०.

शिरां, ३लि० अवि० विवक्षित तत्तद्गुणानी अतिश-
यित जो उत्तम तो.

शिराजी, ३लि० खबूदगंत वर्णकृत एक भेद आहे.

शिरांटा, पु० कां० अनेक शिरां एकत्र संबद्ध करून प्र-
सृत तणादि गोळा कराया करितां जें साधन क-
रितात तो.

शिराणी, स्त्री० घं० काणेकाचे अंतः करणास अस-
तें जें कौतुक ती; उ० जाला हरीचे चगीती शिरा-
णी.

शिरापुरी, स्त्री० शिरा आणि पुच्या मिळून जें प-
कान्न ती.

शिराळ, ३लि० जाचे आंगास दिसाया जोगला मो-
ठ्या मोठ्या शिरा आहेत असें जें शरीर इ० तो.

शिराळशेट, पु० पूर्वी यानाचा कोणेक बाणी
राजा झाला होता त्याची आतां श्रावण शुद्ध प-
ष्ठीस सपरिवार सृन्मय मूर्ति पूजार्थ करितात तो
जाचा त्या दिवसीं उत्सव करित असतात.

शिराळी, शिराळ्याचा जो बेल ती; २, एक रान-
वटी बेल आहे.

शिराळे, न० दोडका स्मृण जें फल तें.

शिरिशिरी, अ० रा० शिड शीड.

शिरिद, न० शिरदें.

शिरिस, पु० शिरस.

शिरिस्ता, पु० शिरस्ता.

शिरिस्तेदार, पु० शिरस्तेदार.

शिरें, न० पोजरण, कुंपण, पडवळ, इ० कांचे मांड-
वावर आस्तरण इ० कामांचे उपयोगी धावटी

निगडी

निगडी, करवंदी, इ० कांचा जा दाव्या तोडून आणितात त्या प्र०; २, झाई कराया करितां लाखेचें शिजवून किं० नाचण्या, मजगुणे, इ० धान्य जाळून त्याचें भिक्षण करून तळांश विशिष्ट पाणी करितात तें; ३, बाळंतीण, इ० कांस पाजाया करितां आढळीं व, बोक, नारळाचारस, इ० द्रव्यांचा औषधी पदार्थ करितात तें.

शिरोभाग, पु० शिरोरूप जो भाग तो; २, ३ लिं० गुणदुर्गुणादि कृत योग्यतेनें जो विवक्षित समुदायामध्ये उत्तम तो.

शिरोमणि, पु० मुकुटमणि; पंडित शिरोमणि, मूर्खशिरोमणि, इ० सं०.

शिरोळी, ३ लिं० शिरोळ सणून एक ग्राम आहे तत्संबंधी जो चर्मी जोडा इ० पदार्थ तो.

शिलक, स्त्री० आंतून कांहीं खर्च होऊन अंशतः अवशिष्ट राहिली जी पेका, धान्य, इ० अर्थाची जमा ती; २, पत्रायळ, इ० कांस लावायाचे उपयोगी जी चोय ती; ३, वाख्यादि विरुतीनें पाठ इ० कांत भरत्ये जी उत्सण किं० येत्ये जी तिडीक ती.

शिलकझाडा, पु० जमा आणि खर्च यांचा ताळा पहाया करितां शिलकेचा काढितात जो झाडा तो; २, सर्व खर्च होऊन जी शिलकेची निःशेषता तो.

शिलकबंद, पु० दिवसांत किं० महिन्यांत झाळा जो व्यवहार तत्संबंधी जमेकडे जमा खर्चा कडे खर्च लिहून शेवटीं शिलक जाजवर काढितात असा जो कागद तो.

शिलकसांखळी, स्त्री० प्रतिमाशीं अशे कामे उतरत उतरत गेली अशी जी शिलकेची परंपरा ती; २, द्रव्यांचें पोतें आणि तत्संबंधी जी झाडा शडती इ० लिहून जें शिलकेचें प्रकरण ती.

शिलकणें, दे० बंदुकीचा तोडा, काष्ठ, इ० पदार्थांनी पेटणें.

शिलकावण, शिलकावणी, स्त्री० कोणी अपराधी जो त्याजकडे त्याला बोलावा यास किं० नगा यास सर्कारांतून शिपाई पाठविला असतो तो शिपाई त्या कुळा पासून दर्शनीच येतो जें कांहीं द्रव्य ती.

शिलकावणें, तोडा, काष्ठ, इ० शिलके असें करणें.

शिलकी, ३ लिं० शिलकरूपानें राहिला जो पदार्थ तो; २, बद्धत दिवस नरवरचतां संघर्षीं पडोन राहिलेला जो वस्त्र, पात्र, अलंकार, इ० पदार्थ तो.

शिलंगण, न० दस्त्याचे दिवशीं करितात जें सीमोळं घन त्याचा अपभ्रंश, स० शिलंगणचें सेनें पाहिजे त्याणें लुटावें.

शिलगणें, शिलकणें.

शिलगावण, शिलगावणी, स्त्री० शिलकावण.

शिलशिला, पु० कोणेक व्यवहार इ० कांची पूर्वापर अनुक्रमानें कोणत्याही एका प्रकारें चालत चालली असते जी परंपरा तो.

शिला, स्त्री० सं० पाषाण.

शिलाई, स्त्री० शिंबणा यळ, परंतु वस्त्राविषयीं

प्र०.

शिल्पाजीत, पु० औषधोपयोगी एक पदार्थ आहे.

शिल्पारस, पु० एक चिकित्सासारखा सुगंधि पदार्थ आहे.

शिलेदार, पु० आपले पदरचें घोंडें घेऊन त्या सुखां जो सरकारांत चाकरीस राहातो तो.

शिलेदारी, स्त्री० शिलेदारान्चें कर्म ती; २, ३, ३लिं. शिलेदार संबंधी जो डोल इ० तो.

शिलेपोस, शिलेपोस्त, ३लिं० जाचे योगानें छटले वेळेस धांवणें, उडी मारणें, इ० क्रियां विषयीं अडचण होत्ये असें जें लांबत सुटलेला पोषाख, ओझे, पोरें, बाळें, इ० खटले तें जाडीं संबद्ध नाही किं० जाचे तयारीमध्ये गुंतून पडायो जोगें कांहीं वैकल्य नाही असा अतएव जेव्हां छटले तेव्हां जसा पाहिजे तसा तो तो पळायनादि व्यापार कराया जोगा सिद्ध जो मनुष्य घोंडें, महागिरी, इ० तो.

शिलोक, पु० श्लोक शब्दाचा अपभ्रंश.

शिलोच्छ्वत्ति, स्त्री० तपस्वी लोक, शेत, इ० स्थली पडलेले धान्याचे कण एकेक वेचून आणून तेणें करून करितात जी जीविका ती; २, ३लिं० त्या जीविकेनें वर्तणारा जो कोणी तपस्वी तो.

शिल्प, न० धातु, काष्ठ, पाषाण, रंग, इ० कांचें यंत्र, शस्त्र, अलंकार, नाव, घर, वाडा, भित्त, चित्र, इ० शकणें, तासणें, फाडणें, जोडणें, रेरवणें, इ० क्रियाद्वारा तो तो पदार्थ निर्भिण्याचें जें कीडल तें; शिल्पविद्या, शिल्पशास्त्र, इ० स०.

शिल्पी,

शिल्पी, पु० शिल्पानें उपजीविका करणारे जे सुतार, लोहार, गंवडी, सोनार, इ० जा जाति त्या प्र०.

शिव, पु० महादेव; २, सत्तावीस योगांनील विसावा जो योग तो; ३, सं० कल्याण; ४, अ० शोक किं० खेद इ० व्हावया जोगें बाईट जें कांहीं मनांत येतें तत्समयींचा हा उद्गार आहे; कदाचित् इच्छानुरूप याचें आमेडित ही होतें.

शिवटणें, शिवटणें प्रथमार्थी.

शिवण, शिवण, स्त्री० एक वृक्ष आहे; २, वस्त्र इ० कांस सांधावें इत्याचर्ष दोरा घालीत गेलें असतां जो रचना विशेष होतो ती; ३, गुदद्वारा पासून शिश्नापर्यंत जो दोरा घातल्या सारखा रेखाकार दिसतो ती; ४, न० को० शिवायाचें उद्देशानें घेतले जें कापड तें; ५, घर इ० कांवर घाल्याचा जो तृणादिरूप शाकार तें.

शिवणकर, पु० रा० घर शिवाया करितां आणिले असतात जे गडी ते प्र०.

शिवणाबळ, शिवणाबळ, स्त्री० वस्त्रादिक शिवविलें असतां त्या शिवणारास घावें लागतें जें मूल्य ती; २, रा० वस्त्रादि शिवण्याचें जें काम ती.

शिवणें, वस्त्र, पर्ण, चर्म, जरब, इ० दोरा घालून विवक्षानुरूप परस्पर सांधले जात असें करणें; २, स्वर्गी संबंध होई असें कोणक जीवानें मनुष्य वस्त्र इ० कांहीं एकस लागणें; परंतु परस्पर स्वर्गीनें विटाळ, ओंवाळ पणा इ० होतें असा विषय असतां प्र०.

शिवणें, को० शिवणें प्रथमार्थी; २, तृण झांप इ० कानी

कामी गृहादि शाकारणें; नळा कबले बाविषयीं प्र० नाही.

शिवधडी, पु० दे० शिवशेजारी.

शिवधार, स्त्री० कों० वादले समर्था केवळ बारीक जी तुपाची धार वाढितात तीस संकेताने सु०.

शिवनक, पु० आतांत एक जाति आहे.

शिवनिर्मोल्ह, न० पु० शिवावरील जो निर्मोल्ह तें तो; २, खा० शपथापर्यंत शिवसा सारखा याचा ही प्रयोग होतो.

शिवरस, पु० कांजिका सारखा कालवणाचे उपयोगी एक पदार्थ करित असतात तो.

शिवरा, ३लि० दुसऱ्यास सर्वदा शिव्या देत असोवें असा स्वभाव जाणा तो.

शिवरा, पु० रा० भूम्यादिकावर उदकादिकाचा पांतक पातळ करितात जो सेक तो.

शिवराई, पु० प्रथमतः शिवाजी राजानें पाडले-खा असा एक पैसा आहे.

शिवरात्र, स्त्री० शिवरात्रि शब्दाचा अय भंडा.

शिवरात्रि, स्त्री० शिव प्रीत्यर्थ उपवास जागरण प्रधान व्रत कराया विषयीं विहित जी प्रतिमासीची कृष्ण चतुर्दशी ती; माघ कृष्ण चतुर्दशी विषयीं विशेषें करून प्र०.

शिवधर्नी, ३लि० शिवधर्नी.

शिवशरणार्थ, पु० शरणार्थ, विशेष विनय प्रदर्शन कर्तव्य असतां याचा प्र०.

शिवशिवणे, शैल्यादि विरुती सुळे कांहीं तरी कडकडां चावावें उसावें असा कांहीं कळना विशेष दांतांस होतो तद्विशिष्ट दांतांनी होणें.

शिवशिवशिमगा, पु० दे० शिवक शिमगाचा अर्थ.

शिवशेजारी, पु० जा गावचा शीव जा गावाचे शिवेस लागली आहे असे अनेक जे जवळजवळ गांव त्यांचा ठायीं राहणार जे लोक ते परस्पर.

शिवसर, पु० सिंह राशीस सूर्य असतां जो काळ तो जाणा ठायीं गाय व्याली असतां धन्यास कांहीं अनिष्ट फळ शास्त्रांत सांगितलें आहे.

शिवसरणे, गाईनें सिंह संक्रांतींत प्रसवणें.

शिवसुरणे, कों० शिवसरणे.

शिवसूर, पु० रा० शिवसर.

शिवसोयरा, पु० कों० शिव शेजारी.

शिवस्व, न० शिवास अर्पित श्लाळा जो इत्यादि कोणेक विषय तें, जाचें ग्रहण केल्यास मोठें पाप लागतें, अतएव तुझें इव्य सणजे मला शिवस्व आहे असे असे शपथापर्यंत याचे प्रकरितात.

शिवळ, स्त्री० शिवळ.

शिवळणे, कों० शिवशिवणे.

शिवामूठ, स्त्री० मावणांत प्रति सोमवारीं विवाहोत्तर पांचवर्षे पर्यंत स्त्रिया सांबावर गोधूमदि धान्याचा जो सुट्टिवाहतात ती; २, तर्कर्म प्रधान जें व्रत ती.

शिवाय, अ० खेरीज, परंतु तो खेरीज हा खेरीज या अर्थीं प्र० प्र० नाही.

शिवायजमा, स्त्री० शेतसार, वेतन, इ० रूपजी ऐनजमा त्याहून इतरजी रबड गुनेगारीज

र इ० रूप जमा साधये ती.

शिंवार, न० पु० यामाकडे गृहसमुदाय वाग वगीचा यांखाळीं रुधळें असतें जें स्थळ त्याचे बाहेर त्या गांवचे शिंवे पर्यंत शेतें, तृणें, काष्ठें, इ० जेथें होत असतें असें जें स्थळ तोतें; २, कों० गृहाद्युपयोगी जो वांसे इ० लांकडी सरजाम तोतें.

शिंवारसैपाक, पु० शेतांत जाऊन भोजन स्थानीं भक्षायस डुरडा, ओंब्या, इ० भाजून जें अन्न स्थानीं कल्पितात त्यास ह्म०.

शिवालय, न० शिवाचें जें देऊळ तें.

शिवाशीव, शिंवाशीव, स्त्री० सोवळें, ओंबळें, ब्राह्मण, गूढ, इ० कांचा परस्परें संपर्क झाल्यामुळें होतो जो भ्रष्टाकार ती; २, रा० दुष्ट स्त्री, आशौच, इ० कें करून होतो जो विटाळ ती.

शिवाळ, स्त्री० शिर्ऊळ प्रथमार्थी.

शिवी, स्त्री० क्रोधाद्यवसरीं कोणेकाळा उद्देशून प्रयुक्त करितात जे पातकादि दोषारोपक रांडेचा, बोडकीचा, शिंदळीचा, लबाड, लुचा, इ० शब्द किं० शकमार तोस इ० वाक्य ती.

शिवीगाळ, शिवीगाळी, स्त्री० शिवी इ० रूप जी दुरुक्ति ती.

शिवीळ, शिवूळ, शिवळ.

शिवूनयेशी, शिवोनयेशी, स्त्री० विटाळशी.

शिवेरा, ३३०० रा० शिवरा.

शिंशपावृक्ष, पु० एक वृक्ष आहे.

शिंशपाचोद्य, न० गवणानें लंडेस सीतानेडी ती कोठें तरी ठेवायाची ती शिंशपा वृक्षा खाळीं

डेविडी

डेविडी होती तदिषयां ती शिंशपा वृक्षा खाळींच कोठेविडी अशी जी कोणेकाची वर्ष शंका असते तद्दत् जी कोणेकाची कोणेक गोष्टी विषयां शंका असते तीस ह्म०.

शिशिर, पु० शिशिर ऋतु.

शिशिर ऋतु, शिशिरर्तु, पु० मकर आणि कुंभ एतद्दशिशित्त सूर्य असतां जे दोन सौरमास किं० माघ आणि फाल्गून हे जे दोन चांद्रमास तदात्मक जो ऋतु तो.

शिशी, शिंशी, स्त्री० लहान जो शिसा ती.

शिशु, पु० बाळक.

शिश्र, पु० न० पुरुषाचा प्रजोत्पादक जो अवयव तो तें.

शिश्रोदरपरायण, ३३०० मेषुन आणि भक्षण या दोहों विषयांचा सर्वदा पाठीस लागला जो तो.

शिष्ट, पु० यथाशास्त्र वर्तणारा ज्ञानी रीति, आचार, इ० लोकानीं प्रामाण्ये करून घेत असावे अशा योग्यतेचा किं० विद्या, तप, इ० गुण वैशिष्ट्यास व पूजाद्यवसरीं साधारण जनापेक्षां उत्कृष्ट कोटींत गणायाचा जो ब्राह्मणादि तो; शिष्टसंप्रदाय, शिष्टमंडळी, इ० स०; २, ३३०० अवशिष्ट; द्रुतशिष्ट, यज्ञशिष्ट, इ० स०.

शिष्टसंभावना, स्त्री० विवाह यज्ञादि समारंभीं इतर जनापेक्षां विशेषे करून दक्षिणा वस्त्रादि दान पूर्वक सभ्यजनाचा करितात जो सत्कार ती, किं० तत्समर्थां त्यास देतात जें तें दक्षिणा वस्त्रादि ती.

शिष्टाडकी.

शिष्टाडकी, स्त्री० शिष्टपणा.

शिष्टाई, स्त्री० शिष्टाडकी; २, ग्रं० परस्परान्वा विवाहादि व्यवहार जुळावा म्हणून एकाकडून दुसऱ्याकडे जाऊन त्याला बंधवाचा करितां चार गोष्टी अधिक उण्या सांगाच्या त्यास राजी करावा इ० रूप जो मध्यस्थपणे कोणी भाषण व्यापार करितो ती.

शिष्टाचार, पु० शिष्ट परंपरेनें चालत आला जो आचार तो. जाला इतर जन आपल्या वर्तनास शास्त्रासारखे प्रमाण मानितात, शिष्टाचार करणें ह्मण; शिष्टाचाराचें पालन होई असें यथा कथंचित् त्या त्या गोष्टीचें अनुष्ठान करणें; २, विवाहादि प्रसंगी यजमानास करितात जें अहेराचें दान तो, शास्त्रीय विधाना बाबून केवळ शिष्टाचार प्रामाण्यानें चालतात जीं विवाहादि कांचागणीं पाय घड्या, विड्या तोडणें, इ० किती एक कर्मे तीं प्र०.

शिष्टायकी, स्त्री० शिष्टाडकी.

शिष्टावणे, कों० कोणेकानें आपल्या अंगीं शिष्टत्व मानू लागणें, निंदा विषय असतां प्र०.

शिष्य, पु० जो जा गुरूपासून विद्या कलादि कांहीं शिकतो तो त्या गुरूचा, शिष्यवर्ग, शिष्यपरंपरा, इ० स०.

शिष्यशारखा, स्त्री० कोणेक गुरूचे साक्षात् शिष्य किं० परंपरागत शिष्य त्याचा जो विस्तार ती.

शिष्यसंप्रदाय, पु० संत, गोंसांची, इ० कांची जी शिष्य शारखा ती.

शिष्यसंप्रदायी, ३०० शिष्य संप्रदायांतर्गत जो

मनुष्य तो.

शिष्या, पु० शिष्य; २, शागिर्द.

शिसंकारी, स्त्री० शिंसारी.

शिसफूल, शिंसफूल, न० स्त्रियांचें एक शिरोभूषण आहे; २, जाचे पाठीमागे फळ आहे असें जें तोंडली, दोडकी, भोंपकी, इ० कांचें फळ तें.

शिंसव, शिसव, शिसवा, पु० एक दृष्ट आहे.

शिसवी, स्त्री० शिसव; २, ३०० शिसवी.

शिंसवी, ३०० कों० शिसवाचा जो पाट, खुंदी, इ० पदार्थ तो व तें काष्ठ तो.

शिसा, शिंसा, पु० आंबळ गळ्याचें उभार आकाराचें कांचेचें पान असतें तो; २, मधुमक्षिका जामध्ये मधाचा संचय करित असतात असा जो त्या मोह्याचा एक विभाग तो; ३, शिसव.

शिंसाबासा, शिसाबासा, शिसाभासा, पु० कांहीं कारणानें दुसऱ्याचे स्वाधीन कर्तव्य जो अर्थादि पशु किं० कांचेचा पेळा, अरसा, इ० पदार्थ त्याचा दुरवणें, बहाणें, पडणें, धकलणें, इ० कारणानें जो संभावित नाश तो; ५, हा अरसा तुझी एथें ठेवितां पण शिसाबासा तर मजकडे दोष नाही.

शिसारी, शिंसारी, स्त्री० अतिकडू किं० अति उग्रजांचा गंध असेजे कुटुकी, एरंडेल, बोक, इ० पदार्थ त्यांचे भक्षणानें किं० वास आल्यामुळे व मन व्हावयाजोगें जें कळमकून येतें ती; २, कोणेक पदार्थाचे अतिसेवनामुळे किं०

त्याचा ठावीं कांहीं अमंगलादि दोषाचा दर्शना दिकासुकें त्यापदार्थाचा आला असतो जो शीट. शिसैं, शिसैं, न० कथळी सारिरवी एक धातु आहे.

शिस्त, स्त्री० कुळां कडील बसूल करणा सार्ठींजी कुकारग वार याद तयार करितात ती; २, श्लिं० विवक्षित संप्रदायानुरूप जो जाब साल, व्यवहार इ० तो; ३, स्त्री० बाणादिकें करून कोणेक लक्ष्य वेधाचा करितां धरितात जें संभान ती.

शिस्तवार, श्लिं० शिस्तीस अनुगुण जो भाषण, व्यवहार, उत्तर, प्रत्युत्तर, इ० कांहीं एक तो.

शिळक, स्त्री० रा० चोय, पोट, इ० कांत शिळका भरणें स० आंत काड्या टोचल्याचा वाटाचा जोगी अथा होणें.

शिळट, स्त्री० कों० पर्जन्य काळीं एखादे दिवशीं पडवो जो गाशेंडा ती.

शिळटणें, कों० फार शिळट पडल्या मुकें आंवण इ० कानें विकृत होणें.

शिळटी, स्त्री० दे० शिळट.

शिळबुडा, श्लिं० रा० अग्न्यादि संयोगानें आंगचा गारठा मोडला आहे जाचा असें जें पाणीं, दूध, ताक, इ० तो.

शिळवड, स्त्री० शिळें राहिलें जें भात, भाकर, इ० अन्न ती.

शिळवरें, न० रा० शिळवड.

शिळा, श्लिं० पशुषित; २, शिजविणें, भाजणें, इ० संस्कार करत्ये समयीं आंत प्रविष्ट झाला असतो जो अग्न्येस तो किं० पर्ण पुष्प इ० कांचे आं

गीं तीं झाडावर असतां असतो जो तेजोंस तो कांहीं कालातिक्रम झाल्या मुकें मिः शेष विभुक्त झाला आहे जा पासून असा जो अन्न, फल, पुष्प, इ० पदार्थ तो; ३, रा० थंड जें पाणीं तो; ४, ला० फार थंड जो कारभार किं० तसा कारभार करणा रा जो मनुष्य इ० तो; ५, स्त्री० शिळा.

शिळापाका, श्लिं० शिळा इ० जो पदार्थ तो; स० शिळें पाकें रवाल तुखी बांगडी से व्हाल.

शिळाबिद्या, पु० रा० एखादे कामांत षडला असतां तें काम लवकर संपवायाचा नाही आणि लवकर सोडायचा नाही कोणी बोललें तरीं राग येऊं नये असा फारच धिमा, मंद, बेंगट, जो त्यास स०.

शिळारस, पु० शिळारस.

शिळावेळ, पु० स्त्री० रा० कों० शिळोपा.

शिळासप्तमी, स्त्री० भावण शुक्लसप्तमी व्रतधिवस आहे.

शिळोपा, पु० चारसहा षटका दिवस आल्या पासून चारसहा षटका दिवस राही पर्यंत प्रा० सूर्य जनित संताप होव असतो त्या काळास सोडून इतर जो मार्गें कर्मणा पुष्योगी पूर्वी परकाल तो.

शिक्षक, पु० विद्यादि शिक्षविणारा जो गुरु तो; २, चोरादिकांस शिक्षा करणारा जो राजादिक तो.

शिक्षण, न० शिक्षा करण्याचा जो व्यापार तें.

शिक्षणें, यं० कोणेकास शिक्षित करणें.

शिक्षा, स्त्री० अविदित जो विद्या कलादि कोणेक अर्थ तद्विषयींचें ज्ञान व्हावया जागा हा विषय

असा आदे ही गोष्ट असुक प्रकारें करावी असें केलें असतां असें होईल इ० रूप गुरुवचनादिक जें जापक तें केलें अंतःकरणास होतो संस्कार ती, आणि तादृश संस्कारजनक जें गुरु इ० कर्तृक कर्मनी; ०, पारिपत्य.

शिक्षित, अलि० शिक्षाविशिष्ट केल्या जा शिक्षि; चोर, इ० तो; २, कोणेकाचे शिक्षेनें शिक्षला गेला जो ग्रंथ, विद्या, इ० तो.

शीक, पु० एक हिंदूत जाति आहे.

शीक, स्त्री० शिक.

शीख, पु० शिक.

शीग, स्त्री० अधोला, पायली, इ० माप कि० इतर कांहीं पाच त्यांत कांठो कांठ धान्यादि भरून अणुर्वावर धान्यादि घातले असतां जो काठावर राशि होतो ती, कि० भूम्यादिकांचा ठावीं स्थित कमानें वर वारीक होत गेलेला जो धान्यादिकांचा राशि त्याचा जो अग्र भाग ती; २, रा० भूम्यादिकावर मळादिकाचे थरावर थर वसून भूम्यादिकांपेक्षां वर दिसा या जोग्या जाउं च आकृति वहाडतात त्यांस प्र० ल०.

शीघ्र, अलि० त्वरित; शीघ्र ग्रहण करणारा जो तो शीघ्र यादी शीघ्र भोजन करणारा तो शीघ्र भोजी इ० शीघ्र गामी इ० स०.

शीघ्रकवि, पु० कांहीं एक आशय पाहून अतित्वरेनें कवन करणारा जो कवि, तो.

शीघ्रकापी, अलि० यत्किंचित् निमित्तावरून जाम तत्काल कोपयेतो अशें स्वभावाचा जो तो.

शीघ्रबुद्धि, अलि० कोणक विषयाचे अतित्वरेनें ग्रहण

ग्रहण करण्या विषयीं पदु आहे बुद्धिजाती तो.

शीट, स्त्री० पक्ष्यांची जी विष्टा ती; २, न० चीट.

शीड, न० गळबत इ० कांथें जें अवजार तें, कोणकाचे शीड चढणें, उतरणें, इ० स्थलीं संपनिद, कांथें मदानेमान चढणें उतरणें असा अर्थ.

शीण, पु० शक्तीपेक्षां अधिक कांहीं अमकेत्यामुळे अवयव वंशकत्य होऊन उरी फुटून गति क्षीण व्हावया जोगा जो विकृति विशेषरूप संस्कार शरीरांत राहतो तो; ०, पु० स्त्री० वयोवस्था उ० तो आणि मी एका शिणेचे आहे.

शीणभाग, पु० शीण, भागवटा, इ० तो.

शीत, न० शिजलेल्या भाताचे जें भिन्न भिन्न अवयव ते प्र०; २, को० ग्राम संबंधी जा क्षुद्र देवता पिशाचें यांस प्रा० प्रतिवर्षीं रात्रो त्या त्या स्थानीं जाऊन अन्नादिकांचा बलि देतात तें; ३, फ० तुष्याची जी दारि तें; ४, सहा सणून जी संख्या तीचें वाचक परंतु यवनी साळा विषयीं प्र० ५, स्वर्गादिवेद्य उष्णतेचा प्रतिपक्षां जो जलादिनिष्ठ गुण तें; ६, अलि० तादृश गुणविशिष्ट जो उदकादि पदार्थ तो; शीतवायु, शीतोपचार, इ० स०.

शीतकाल, शीतकाळ, पु० हेमंत आणि शिशिर एतद्वतु ह्यात्मक जो काल तो.

शीतज्वर, पु० शीत प्रधान जो ज्वर तो.

शीतल, शीतळ, अलि० शीत पष्ठाधीं.

शीतलादेवी, स्त्री० देवी सणून जा अंगावर कोड्या येत असतात तदुपद्रव शांतार्थ जींचें आग्रहण

राधन करितात अशी एक देवी आहे.

शीम, स्त्री० रा० शीयः

शीर, स्त्री० शरीर, पर्ण, फल, काष्ठ, इ० कांचे आंगां त्यांचे उपजीव्य जे अन्नादि रस ते जिकडेचे तिकडे पोहोचवायास मार्ग भूत जे अनेक तलाकार बारीक मोठे अवयव असतात ते प्र०; शिराकाढणे, शिराघेणे, इ० स्थळीं रोग परिहारार्थ शरीरातील स्थल विशेषांचा शिरा तोडून त्यांतील रक्त काढणे, चतुःकोणा पाकार विशिष्ट जे काष्ठ, पाषाण, धातु, इ० कांचे पदार्थ त्यास जे धार सारखे आकार असतात ते प्र०.

शीष, न० सं० मस्तक.

शील, न० स्वभाव; २, उत्तम मार्गांनें वतीं वें कुमार्गांनें सवर्थां वर्तूनये असा जो कोणेकाचे अंतःकरणाचा स्वभाव असतो ते.

शीव, स्त्री० सीमा शब्दाचा अपभ्रंश, परंतु गाव, ठिकाण, इ० स्थल विभाग संबंधी जी सीमानादृश्यां प्र०.

शीस, शीस, न० भोपळी, पडवळी, तोंडळी, इ० कांस नुगते धरलेले जे फळ ते.

शीळ, स्त्री० शिला, परंतु स्नान करणे, वस्त्र घुणे, शस्त्र घांसणे, इत्याद्युपयोगी सपाट अंगाची जी शिला असत्ये तदृश्यां प्रा० प्र०; २, शिऊळ द्वितीयाधी; ३, न० शील.

शुक, पु० सं० पोपट.

शुक्रवार, पु० शुक्रवाराचा अपभ्रंश.

शुक्र, अ० मार्जारादिकांस हाकते वेळेस याचा उच्चार करितात; कोणेकास शुक्र करणे किं.

लगणें

लगणें लगणजे यथेच्छ पणें कोणेक स्थळीं प्रवेश किं० कांहीं वस्तूंचें ग्रहण इ० विशेषीं प्रहन जो त्यास तूं कोण कोणाचे आत्तेनें चालवास इ० रूप ईषन्मात्र तरी कोणेकानें प्रतिरोधि भाषण करणें; निषेध विशेषीं प्र०; कोणेक स्थळीं शुक्र असणें अ० हाल चाल किं० मनुष्यादिकांची वस्ती इ० कंकरून शुन्य प्राय असणें.

शुक्ति, स्त्री० सं० शिष्य प्रथमार्थी.

शुक्र, पु० देत्यांचा उपाध्याय एक कथि आहे जांचें नवयदांमध्ये सहावे स्थानीं परिगणन करितात जाचा तारा सूर्यापसून फार दूर जात नाही तो; शुक्रास्त, शुक्रादय, इ० म०; २, न० रत.

शुक्रवार, पु० रविवारादि सात वारांतील जो सहावा वार तो.

शुक्राचार्य, पु० शुक्रप्रथमार्थी; २, का० एकास जो मनुष्य त्यास थट्टें अ०.

शुकी, श्लि० शुक्राचे ताच्या गारखा जो मोत्यांचा रंग तो किं० तदृश्यां जे नें मोतीं ती.

शुक्र, श्लि० पांढरा स्वच्छ जो वर्ण किं० तदृश्यां पदार्थ तो; २, मासाचे जे दोन पक्ष त्यांमध्ये जात प्रतिदिवशी चंद्रकलेची दृष्टि दात असत्ये असा जो पक्ष तो किं० नकत जातिथि तो; ३, पु० केवल ब्राह्मणापासूनच धान्य द्रव्याद्युपार्जन करून उपजीविका करणारा जो ब्राह्मण तो; ४, मन्नाचीस योगांतील जो चावी सावा योग तो.

शुक्रकाष्ठ, न० आपण कोणी कडे गलें तरी आपल्यास सोडीत नाही असें जें कांहीं एक पाठीशीं लागलें असतें अद त्यास अ०.

शुक्र

शुक्रपक्ष, पु० शुक्रजो पक्ष तो; २, ला० व्यभिचारिदि दोषारोपामुळे जे जातिमध्ये तटपडाया जोगे दोन पक्ष होतात त्यामध्ये जापक्षांत तो दोषी असतो त्याकून इतरजो पक्ष तो.

शुक्रवृत्ति, स्त्री० प्रा० ब्राह्मणाचे घरीं कोरान्न मागाबें अशी जी कोणी ब्राह्मणाने उपजीविका धरिली असते ती.

शुचि, ३लि० स्वच्छपवित्र जो कोणेक अर्थ तो.

शुचिर्भूत, ३लि० व्यभिचार, अभक्ष्य भक्षण, इ० दोष करीत नाहीं सर्वदा स्नान संध्यादि सदाचारान्नाठाचीं जो वर्तते तो अशा स्वभावान्ना कि० स्नानविधि, शौचविधि, प्रायश्चित, इ० कें करून पवित्र झालेला जो तो कि० विटाळ, चंडाळ, खरकटें, मरकटें, इ० जेथें नाहीं अतएव पवित्र कि० सडासंमार्जन इ० कें करून पवित्र केलेले जें स्थल तो.

शुचिघात, ३लि० शुचिर्भूत जो मनुष्य तो.

शुंठ, पु० ट.

शुंठी, स्त्री० सं० शुंठ.

शुंडा, स्त्री० सं० हत्तीची जी सोड ती.

शुंडादंड, पु० शुंडेसच स०.

शुद्ध, ३लि० पाप, मल, इ० जे दोष तद्रहित जो तो; २, शोधन संस्कारजास झाला तो; ३, जामध्ये अशुद्ध नाहीं असें जें अक्षर, पोषी, लिहिणें, सणणें, भाषण, इ० तो; ४, कोणेक विशेषणाचा संसर्ग जाजवर नाहीं असा जो कोणेक अर्थ तो; ५, कांदा भक्षूनये असा एक निषेध केला असला सणजे तांबडां कांदा भक्षूनये इ० पृथक्

पृथक्.

पृथक् निषेध करावा नलगे कांदां शुद्धाचा निषेध विशिष्टावर ही आईल; ५, जा रूपानें निर्देश करावयाचा तदेकरूपच जो कोणेक अर्थ तो; ७, हे शुद्ध वैदिक यांस शास्त्रार्थ काय करे, १, शुद्ध द्वितीयाची; १०, ते ते अर्थ जसे जसे असावे तसे तसे आहेत जास्त अशा अर्थां किती एक शब्दां पुढें याचा बोग होऊन समास होतो; ७, आकार असा असावा तथा आकारान्ना जो तो आकार शुद्ध, आचार शुद्ध, संप्रदाय शुद्ध, शाळा शुद्ध, पाया शुद्ध, इ०; ८, विद्वान्ने असें जें विद्यादि तो; ९, स्त्री० शुद्धिशब्दाचा अपभ्रंश, परंतु पंचमार्थी प्र०.

शुद्धपक्ष, पु० शुक्रपक्ष.

शुद्धसमाचार, पु० देशांतरादिस्थित परोक्षजो कोणी स्वकीय त्याकडील तो आहे कोठें कसा आहे इ० विषयक जें परिज्ञान नो; मी आदें कोठें, करतों काय इ० जें भान तो, या अर्थां निषेध विषयीं प्र०.

शुद्धस्फटिक, पु० संकेतानें दरिद्रास आणि सूर्यास सल०.

शुद्धि, स्त्री० पवित्रता कि० निर्दोषता ती; लग्नशुद्धि, दिनशुद्धि, इ० सं०; २, कोणेक अर्थांचीं संबद्ध झालेला असतो जो पातक, मल, इत्यांतर, इ० कांहीं एक त्याचें प्रायश्चित, प्रक्षालन, तापन, इ० उपायांनी दूरीकरण केल्यानें त्या अर्थांचे आर्गां येतें जें तद्रहित ती; द्रवशुद्धि, पाचशुद्धि, स्वतःशुद्धि, इ० सं०; ३, कोणेक अर्थांचा शोध करणाचा जो व्यापार ती, आणि तेषें करून लागतो जो

ध ती; ४, कोणेक अर्थाचा शोध कराया करितां कोणेक स्थळाचा नेसादिकांनें सर्वावयवीं पाहून करितात जो झाडा ती; ५, इंद्रियांहीं संयुक्त होतो जो कोणेक अर्थ त्याचा चैतन्यावर संस्कार होण्यास किं० राहण्यास प्रयोजकी भूत जी त्या चैतन्याची जागरूकता सदृश दशा ती; ७, आजवरून पडला त्या बराबर चारघटका शुद्धि गेली.

शुभ, न० कल्याण नपुंसकाधीं; २, ३ लि० कल्याणावहजे कर्म, शकून, इ० तो; ३, विवाहादि सांगलिक जें कर्म तो, शुभकर्म, शुभकार्य, इ० स०; ४, ५, ६ तेविसावाजो योग तो.

शुभ, पु० केवळ जडपुष्टि कर्माविषयीं फारच मंद असा जो मूर्ख त्यास स०.

शुभकृत्य, न० में पुनास संकेतानें स०.

शुभग्रह, पु० पाप ग्रहाकून इतर जे ग्रह ते प्र०.

शुभा, स्त्री० संकेतानें गोवरीस स०.

शुभ्र, ३ लि० पांढरा.

शुभ्रा, पु० संकेतानें रुपयास स०.

शुमार, पु० अ० क० सुमार.

शुरू, ३ लि० वि० सुरू.

शुश्रूषा, स्त्री० तिकडे निरंतर लक्ष्य ठेवून जें जें उपचारादि जेव्हां जेव्हां पाहिजे तें तें तेव्हां तेव्हां करावें अशा प्रकारें गुरु, वडीळ, दुखणेकरी, गुरु, शैल, बाग, गृह, इ० कांची जी परिचर्या ती; २, सं० काहीं एक श्रवण कराव्याची जी इच्छा ती.

शुफ, ३ लि० जामध्ये ओलावानाहीं अतएव कोरडा जो कोणेक अर्थ तो; २, रोगादिकांनें रक्तहीन होऊन

होऊन वाळलेलें जें शरीर तो.

शुफाशुफ, शुफाशुफी, अ० इज्जत, इज्जत, इ० रूप जो तत्वांश आंत असावा त्या वांचून.

शुफेष्टि, स्त्री० जाकर्माचा प्रयोग आपले हातून कधीं झाला नाही तें कर्म प्रसंगीं करूं लागले असतां चुकेल तें चुकून ये स्मरण त्याची इति कर्तव्यता यथास्थित वसायासाठीं प्रसंगावांचून उगीच त्याचा जो प्रयोग करून पाहतात ती.

शूद्र, पु० ब्राह्मण धर्मियादि चारवर्णातील जो चवथा वर्ण तो.

शूद्रदोक, ३ लि० शूद्रलोक.

शूद्रमुखी, ३ लि० गंध, गोपीचंदन, इ० जें कपाठीं लावित असताना नद्रहित जावें कपाळ असा जो ब्राह्मण, इ० त्यास स०.

शूद्रलोक, ३ लि० शूद्रांचे विठाळाचा जो वस्तीपत्र, इ० पदार्थ तो.

शूद्री, स्त्री० शूद्राची जी स्त्री ती; २, ३ लि० शूद्रावयवीं जें भाषण, वयर्गति, इ० तो.

शूद्रोदक, न० शूद्रांचे विठाळाचें जें उदक तें; ३, ३ लि० शूद्रलोक.

शून्य, न० काहीं नाही अशा प्रकारें जी प्रतीति होय तीचा विषय जो केवळ अभाव स्मरण अर्थ तें; २, संख्यादिकांचे अभावाचें बाधक त्या त्या स्थानां वर्तुल चिन्ह करितात तें तसेंच अनुस्वार विसर्ग यांचें जें तत्सदृश चिन्ह करितात त्या सही स०; ३, आकाश; ४, ३ लि० कोणेक आर्षेचानें रहित जें कोणेक अधिकरण ते तें कर्तव्य न; ७, तो देश मागचे दुष्काळापासून द्रव्यानें शून्य

न्य श्लाघा; ज्ञानशून्य, बुक्तिशून्य, अर्धशून्य, जलशून्य, इ० स०; ५, उजाडजे गृहादिक तो; शून्यमंदिर शून्यगृह, इ० स०; ९, जांचे अस्ति लामुळे कोणेक अधिकारण भरलेले सें दिखून सुशोभित दिसत असतें तद्वाहिल्यामुळे कसेचसें विशोभित दिखूं लागले जें तें अधिकरण तो.

शून्यवाद, पु० कांहीं नाहीं सणजे केवळ जो अभाव तेंच काय तें ब्रह्म असें जें किती एकाचें मत तो.

शून्यवादी, पु० शून्यवादा भिमानी जो तो.

शून्याकार, शक्ति० शून्यषष्ठार्थी.

शून्य, पु० युद्ध, दान, इ० कर्मांचे प्रसंगी निर्भयपणें उक्ताहानें प्रवृत्त होण्याचा स्वभाव जाणा असा जो तो, रणशून्य, दानशून्य, आरंभशून्य, कर्मशून्य इ० स०.

शून्य, न० सं० सूर्य सणून जें पात्र तें.

शून्य, शून्य, पु० एक आयुध विशेष आहे; २, अपराधी जनास बरचदबून ठार माराया साठीं जो सूच्यय लोह दंड भूमीमध्ये रोवून उभा केला असतो तो; ३, पोटा, कपाळ, इ० कोन्हा ठाहीं उठले जी तिडीक तो, कि० कपाळ, कि० पोटा, यांतला दंड तिडीक उठायास प्रयोजक जो वात रोग जडतो तो; ४, नववा योग तो.

शृंखला, स्त्री० सं० लोहादिकांचीं अनेक बलयेणें कांत एक गुंतवून बंधना पुपयोगी जें दोरी स्तरिखें साधन करितात ती.

शृंखलाबंध, पु० सं० वेडी पायांत घातून जो कोणे-

काचा

काचा बंध तो.

शृंखलाबंधन, न० वेडी, इ० रूप जी शृंखला, तीणें करून कोणेकाचें करितात जें बंधन तें.

शृंग, न० शिंग; २, पर्वतावर शिंगा सारंरजे उंच अवयव वाढलेले असतात ते प्र०; ३, चंद्राचे कोरींचीं जीं दोन टोंकें तीं प्र०; ४, ला० को० कज्जा परस्पर वैमनस्व इ० आबपाजोगे नवेंच योजून उपस्थित करितात जें कांहीं एक निमित्त त्यास स०.

शृंगकृषि, पु० ऋष्यशृंग सणून एक कृषि होता त्यास स० जांची अवर्षण पडले असता पर्जन्य पडावा सणून आरधनार्थं मृत्तय प्रतिमा करित असतात तो.

शृंगग्राहिका, स्त्री० समुदायाचें समुदायलेकूनच ग्रहण नकरितां समुदायगत व्यक्तींचें प्रत्येकीं पृथक् पृथक् ग्रहण करावें असा जो समुदायाचे उपादानाचा प्रकार ती.

शृंगार, पु० शरीरादिक सुशोभित दिसायाजोगी जी अलंकार भूत पदार्थांची त्या शरीरादिकांत ठाहीं यथायोग्य संनिवेशानें जी रचना करितात तो; २, स्त्री पुरुषांचें विलास प्रधान जें वैशित त्या पासून होतो असा नवरसांतील एकरस आहे, शृंगाररस. शृंगारलज्जा, शृंगारचेष्टा, शृंगार शार्त्त, इ० स०.

शृंगारगळेसरी, स्त्री० स्त्रियाचें एक कठ भूषण करित असतात ती.

शृंगारणें, वस्तुभाव इ० कानें शृंगार विशिष्ट करणें.

शृंगारित,

शृंगारिण, श्लिं० शृंगारजा जो देहादि तो.
 शृंगारी, श्लिं० शृंगारशास्त्रा मध्ये जो निपुण तो
 कि० शृंगाररसजुला भिष असा जो तो; २, शृं-
 गाररस प्रथम जो श्लोक, काव्य, इ० तो; ३, कौं-
 घराचे बांधणीचा एक प्रकार आहे त्या प्रकार-
 चे बांधणीचे जें घर तो.

शृंगारीक, श्लिं० शृंगारी प्रथमहिती पार्थी.
 शृंगी, श्लिं० शृंगजास आहे असा जो पशु पर्व-
 तादि हो.
 शृत, श्लिं० सं० शिजलेला जो भात, भाजी, इ० प-
 दार्थ तो.

शौं, न० शत.
 शौंऊर, स्त्री० रा० एक झाड आहे.
 शौंऐशी, श्लिं० स० शायशी.
 शोक, पु० धग.
 शोकचिह्नी, पु० शेरवचिह्नी.
 शोकट, पु० शोगका.
 शोकटवणी, न० शोगटवणी.
 शौंकडा, पु० शंभर पदार्थांचा जो समुदाय तो; २,
 अ० शौंकडां.
 शौंकडा, अ० प्रति शौंकडासं; उ० शौंकडा आठ अ-
 णे व्याज तेव्हां हजारस पांच रुपये झाले.
 शोकडू, श्लिं० रा० यदाकिं श्विद कडवट जो भाजी,
 औषध, इ० पदार्थ तो.
 शौंकडों, अ० शतशः.
 शौंकडोशः, शौंकडोंशा, अ० शौंकडों.
 शौकणें, कोणे कातें शौकानें अभिसंबंध करणें; २,
 कोणेक व्यवहारा पासून कोणेकानें तोटा इ० अ-

निष्ठ फळाचे अनुभवानें विशिष्ट होणें, जेणें क-
 रून तत्सजातीय व्यवहारांतरी प्रवृत्त होण्यास
 शंका वाटाया जोगा जन्मवर संस्कार रहावा, वा
 णि ज्यादि व्यवहारी आंगावर तोटा घेणें.
 शोक शोगडी, स्त्री० बाळंतीण, इ० कांस जो शोक
 इ० उपचार ती.

शोकाटा, पु० दे० मोठी जी शोकाटी तो.
 शोकाटी, स्त्री० शोगव्याचा शोगा काढणें, अगस्त्या-
 ची फुलें पाडणें इत्याद्युपयोगी वेळ वाची जी ली
 व काठी ती; २, शोकायाचे उद्देशानें मोकल्याज्या
 ग्यावर पेटवितात जो अग्नि ती.

शोकार, पु० शाकार.
 शोकारणी, स्त्री० शाकारणी.
 शोकारणें, शाकारणें.
 शोकी, स्त्री० शेखी.
 शोकोटी, स्त्री० शोकाटी द्विती पार्थी.
 शेरव, पु० यवनांत एक भेद आहे.
 शेरवचिह्नी, पु० स्वच्छदानें मन स्त्रीपणें वर्तणा
 रा असा कोणी पूर्वी होना आतां पाहिजे तेव्हां
 उठावें पाहिजे तेव्हां निजावें पाहिजे तसें द्रव्य
 रचनेचें इ० प्रकारें लोक विलक्षण रीतीनें मन
 स्त्रीपणें वर्तणारा जो त्यास स०.
 शेरवदार, पु० कमावीस दाराचे हाता खाळचा
 जो काकून गांवावर नेमला असतो तो.
 शेरवदारी, स्त्री० शेरवदाराचें जें कर्म ती.
 शेरवर, पु० सं० तुरा लघून जें शिरो भूषण तो.
 शेखरी, स्त्री० कोणी आपली शेखरी, शरक्रम, संक-
 ति, इ० संबंधी लोकांजवळ दर्शवितात जी शे-
 रवी.

शेखरी ती; उ० तुम्हा सात पिदुंयांनी माहितगरी मळा आहे तुंजगीच शेखरी भिरबुंनको.

शेखरी, अ० यं० पर्यवसानीं.

शेखरी, स्त्री० वृक्षबुडी यांचे फळसुष्पिं एक जाती आहे जें फळडांभट असतें मा० जांतील बीजस्था ने बाहेरून समजतात ती.

शेखरी, पु० शेखरी.

शेखरीवणी, न० शेखरीचे शेखांचे किं० पाल्यांचे जें काळवणाचे उपयोगी शिजवून पाणी काढित असतात तें.

शेखरी, स्त्री० कों० शेखरीतच एक भेट आहे जाणा शेखा लांब असतात ती.

शेखरी, स्त्री० शेखरीचे पण्याकरितां विस्तव पेटवायाचे उपयोगी मृत्तिका, उ० कांचे पात्र करित असतात ती.

शेखरी, पु० एक वृक्ष आहे.

शेखरी, पु० रा० शेखरी.

शेखरी, न० दे० तोंडी लावाया करितां हिंदु धान्याचे पिठ्यांचा एक पदार्थ करित असतात तें.

शेखरी, स्त्री० कों० शेखरी.

शेखरी, ३ लिं० संख्या आहे ४६.

शेखरी, स्त्री० निजायासाठीं भुस्पादिकांवर वस्त्रादिकांचे करितात जें आस्तरण ती; पोड्याने शेखरीसे येणें स०, निद्रार्थ भूमीवर आडवें पडणें; २, सुं० ज, विवाह, ३० संस्काराचा ठायीं सुंजा, नवरामूल, नवरी, यांचे कपाळीं द्यांत पिंजर काळिबलेडी किं० ग ५, ३० कांचा लेप करितात जाजवर अक्षनाचि कटिबतात ती, भरणे, लावणे, प्र०; ३, न०

स्त्री०

स्त्री० कोणेक संस्कारादि करण्याविषयी धरतात जो अर्थीचे स्थितीदिकांन्वा अनुक्रम तें ती; शेखरीलागणें, किं० पडणे, स० उत्तरीतर कमानें होत जावयाचे जें कर्म त्याचा आरंभ होणे.

शेखरी, स्त्री० रात्रीं देव मिद्रार्थ शेखरीवर बसले असें मानून तत्समयी जी देवास आर्ती करितात ती.

शेखरी, पु० गृहादि कोणी एक स्थळीं राहणारा जो त्यास तत्समीपदेशीं राहणारा जो कोणी दुसरा त्याचा असतो जो सामीप्य संबंध तो.

शेखरीधर्म, पु० परस्परें जे शेखरी त्याणी एकमेकांचे हितकराचें प्रसंगीं एकमेकानें एकमेकांचे उपयोगी पडावें अशी जी एकमेकाशीं वागण्याविषयी प्रसिद्ध लोकरीतिना.

शेखरी, पु० जा एकमेकांचा शेखरी जा एकमेकास आहे ते परस्परें.

शेखरी, अ० समीपदेशीं.

शेखरी, अ० समीपदेशीं जो तेथून.

शेखरी, स्त्री० शेखरीण, गाणी, खणी, ३० कात प्र०; स० शेखरीविषे गमेना आणि घडी भर पडेना.

शेखरी, न० कों० विवाहाचे समारंभांत नवरा नवरी यांची शेखरी भरावी त्यांज कडून विद्या तोडवाव्या सुपारी लिकवून कांहीं हास्य विनोद करावा ३० रूप जो समारंभ करित असतात तें.

शेखरी, पु० कों० शेखरी.

शेखरीधर्म, पु० कों० शेखरीधर्म.

शेखरी, पु० कों० शेखरी.

शेखरी, अ० कों० शेखरी.

शेखरी.

शेट, पु० बाणी इ० जे व्यापारी त्यांस हें प्रतिष्ठा नाम आहे यांचा प्रयोग त्यांचे नावा पुढें कि० केवळाचा होतो.

शेटजी, पु० शेटजो त्यासच गौरवानें झ०.

शेटडाई, स्त्री० मोहरेचा नाण्यांत एक भेद आहे त्याचें विशेषण.

शेटाई, स्त्री० शेट एतच्छब्दाच्या त्यामुळें जी बोरवी ती प्रा० निंदापत्रसरीं प्र०.

शेटाणी, स्त्री० शेटाची जी स्त्री ती.

शेटी, पु० शेट.

शेट्या, पु० पेंढ, बंदर, इ० जीं उदमाचीं स्थानें नेथें मापें, वजनें दरदाम, इ० कांची चोकशी, इ० कर्मावर अधिकारी बतनदार असतो तो.

शेठ, पु० शेट.

शेठजी, पु० शेटजी.

शेठाई, स्त्री० शेठाई.

शेठाणी, स्त्री० शेठाणी.

शेठी, पु० शेटी.

शेट्या, पु० शेद्या.

शेट, स्त्री० भोंपळा, फणस, इ० मोठ्या फळाची फोकती; २, कों० माडसुर माड, इ० कांचे काष्ठाचे अंगां जे हिरके असतात ते प्र०; ३, सांबळीचा थरपिलाची पोथ बांधणें इत्याद्यर्थे जी सालकाढितात ती.

शेटगांव पेडगांव, न० कों० उपस्थित झाला जो कलह, पंचाईत, विवाद, इ० तद्दिषयींचे वादिप्रतिवाद्यांचे पक्षांचा पुरते पणीं निर्णय न करितां यथाकथंचित् जी त्यांचा समजुतीचा प्रकार

रतें.

शेडा, पु० राजू; २, आधार कि० नेच मांघ इ० कारणासुळें मनुष्यादिकांचा जो छाया रूप आकार दृष्टीस पडतो तो; ३, शिं० कों० महिष, कि० दुकर यांचे शरीराचा केषळ काळा नव्हे, केषळ भोरा नव्हे, असा मध्यम एकवर्ण आहे तो आणि तद्दिशिष्ट सौप्त, रेडा, दुकर, इ० तो.

शेडा, पु० समाप्तीकडील जो अग्रभाग तो परंतु वृक्ष, स्तंभ, काठी, पर्ण, इ० कांचे अग्रभागावर विशेष करून प्र०.

शेडाबुडरवा, पु० कोणेक गोष्टीचे मुळापासून शेवटपर्यंत सर्वविभाग नव्हत सुळ्या, शेवटचा, इ० रूप किती एक जे विभाग तो; उ० ती सगळी गोष्टी कांहीं आइकिली नाही पण कांहीं शेडाबुडरवा ठाबुक आहे; २, आरंभापासून समाप्तिपर्यंत जें कोणेक गोष्टीचे सर्वस्वरूप तो; उ० त्यांचे पन्नाइतीचा झाडून सारा शेडा बुडरवा मळा ठाऊक आहे; शेडाबुडरवा करणें, ल० लांकडांसाठी वृक्ष तोडून काडाचा पाहिजे तितका अंधारखून पुढील शेडा तोडून टाकणें.

शेडाबुंधा, शेडामुंधा. पु० शेडाबुडरवा.

शेडा मोरा, पु० रा० नकापल्यामुळें मुळाचे ताळूवर वादले असतात जे केंस तो. कपाळावर येतात खणून गांठ बाबयाची असतां प्र० सुटणें, बांधणें, प्र०.

शेडी, स्त्री० शिरवा मथमहितीचा र्थी; २, सोलळें नारळाचे देंठाकडचे आंगां जो काप्याचा झुपका असतो ती; २, धूमकेतूस जो लांबट अवयव असतो ती, शेडी फुटणें,

कुरणें स्र० रवर्च, लाभ, इ० कांविषयीं जें संख्या किं० प्रमाण याचकून असतें तें तदपेक्षया को- हीसैं अधिक वाढणें, कोणेकाची शेंडी कोणेका- चे हातीं सांपडणें, गुंतणें, इ० स्थळीं जें दुसऱ्याचे हातीं लागळें असतां आपण आपापतत्पर तंत्र होतो असें जें आपलें मर्म किं० कांहींद्वय, इ० अ- सा शेंडी शब्दाचा अर्थ होतो.

शेंडी धर्म, पु० हिंदू लोकांचा जो धर्म तो.

शेडू, स्त्री० शाडू.

शेडू, न० भाताचे शेतास एक रोग होत असतो तें.

२, गवतांत एक जाति आहे.

शेंडेंनक्षत्र, शेंड्येंनक्षत्र, न० धूमकेतु सणून एकनक्षत्र आहे त्यास स्र०.

शेंडेफळ, शेंडेफळ, न० भोंपळा, कांकडी, पड- बळ, इ० कांचे वेलास बारसरत्या वर शेषदा रखा- लीं येतात जीं फळें ती प्र०.

शेण, न० गो, महिष, यांची जी विष्टा तें, कोणेका- नें शेण रवाणें स्र० शकमारणे, कोणेकानें शेणा- चा दिवा लावणें स्र० आपलें दिवाळें काढणें; २, स्त्री० गोंवरी ती; स्र० शेण पडलें असतां माती घेऊन उठतें; ३, फल, पर्ण, इ० पदार्थांचा अतिश- यित कुजून, नासून, शेणासारखा होतो जो प- रिणाम त्यास स्र०.

शेणई, पु० शेणबी.

शेणकई, स्त्री० नित्यशः आंत शेण टाकायासाठीं जी रवळी करितात ती.

शेणकला, पु० रा० शेणकाला.

शेणकाई, स्त्री० शेणकई.

शेणकाला, पु० शेणरवळा.

शेणकी, स्त्री० शेणकई.

शेणकुंडा, पु० रा० गोंव्यातील शेणकाढणें, दळणें, कांडणें, इ० रूप जें गृह संबंधी काम तो.

शेणखंड, न० शेणखंड प्रथमाधी.

शेणरवळा, पु० सारवणें इत्याद्यर्थ आत शेण का- ल घून जें पाणी करितात तो; २, ला० भाजी, पिक- लीं फळें, इ० कांचा कुजून शेणरवळ्या सारखा होतो जो परिणाम त्यास स्र०.

शेणरवळी, स्त्री० शेणकई.

शेणखुंड, न० गोंवरीचें जें खांड तें; २, निंदेंमें शे- णची लोकांस स्र०.

शेणगंड, पु० शेणखुंड द्वितीयाधी.

शेणगाईर, स्त्री० रा० शेणकई.

शेणगोठा, पु० गुरांखालचें शेणकाढावें जागा झाडाची इ० रूप जें गोंव्यातील काम तो.

शेणगोळा, पु० भूम्यादिकावरील रवरकटें काढ- णें इत्याद्यर्थ करितात जो शेणाचा गोळा तो, शे- ण गोळे चालणें स्र० अव्यवस्थादि कारणानें को- णेक व्यवहाराची घाण झाली असतां तो व्यव- हार यथास्थित पणें सु धाराया करिता त्या क- ष्टप्रद रवटपटीत पडणें.

शेणणें, कों० गोजातीय किं० महिषजातीय पशू- नी हगणें.

शेणप, पु० कों० शेणरवळा.

शेणपा, पु० शेणाचा जो पोहो तो; २, ला० शरीरा- नें स्थूल अवयवानी शिथिल असा निर्बळ जो त्यास स्र०.

शेणपुडी, स्त्री० कों० वाळ लेल्या शेणाचा जो चूर ती.

शेणपोह, शेणपोहो, शेणपोव, पु० शेणाचा जो पोह तो.

शेणमार, पु० अप्रतिष्ठा, इ० ऋषे सणून शेण चिखल, इ० कों०चा कोण एकावर करितात जो मार तो.

शेणवणी, न० कों० केवळ पातळ यथाकथंचित् केलेला जो शेणखळा त्यास स०.

शेणवई, शेणवी, पु० हिंदूत एक जाति आहे.

शेणसडा, पु० शेणखळ्याने कोण एक स्थळीं घालितात जो सडा तो; २, ला० फळे, पर्णे, इ० कों०ची कोणेक स्थळीं पडोन, नासोन, कुजोन, होत्येजी दुर्दशा तीस स०.

शेणसाऊळ, स्त्री० रा० पोफळीची अडी खणून तीस शेण घालण्याचा जो संस्कार ती.

शेणसूप, न० रा० शेण भरून टाकाया करितां जें सूप करितात तें.

शेणामेणाचा, श्लि० जांत मजबुदी विशेष नाही असा जो घर, व्यवहार, मनुष्य, इ० त्यास प्रसंग विशेषीं स० उ० शेणामेणाचें कसेंही असले तरी आपले सत्तेचें घर असावें.

शेणामेणा लोखंडाचा, श्लि० वि० पहिल्याने फारच शिथिल आंत कांहीं जीव नाही असा दिसावा तदुत्तर काळीं कांहीं सा दृढवावा नंतर फारच दृढवावा असा जो कांहीं भाषण, व्यवहार, इ० तो.

शेणी, स्त्री० दे० शेण द्वितीयायी; २, रा० सजगणी.

शेण्या, पु० कों० शेणाचा जो पोह तो; २, श्लि० जो शेका आळ असता तिडका कमी असतात आणि पूबद्धत येतो असा जो शेका त्याचें वि०.

शेण्यारेंविर, पु० कों० रेंविराचे झाडांत एक जाति आहे.

शेत, न० जा स्थळीं धान्य, कापूस, ताग, ऊंस, इ० पीक होतें तो, भूमि भाग, आणि त्या भूमीवर रुझून उभें असतें जें तें पीक तें; २, ला० जें जाचें उपजीविका साधन यजमानादि तें त्याचें.

शेतकरी, पु० शेताचा जो धनी तो कि० शेत करून उपजीविका करणारा जो तो; २, रा० शेतांत खपणें, इ० काम कराया करितां ठेविला जो चाकर तो.

शेतकामी, शेतकाम्या, श्लि० कों० शेताचे कामावर उपयोगी पडायाना जो मनुष्य तो.

शेतकी, स्त्री० कृषिकर्म खणून जो धंदा ती; २, कों० ग्रामदेश इत्यादि अधिक रथ उगवलेल्या पिकांचा जो समुदाय ती.

शेतरवप्या, पु० कों० शेताचें काम करायचें मात्र जास ज्ञान आहे इतर कांहीं विद्यादि नाही असा जो मनुष्य त्यास स०.

शेतरवाना, पु० शेतास जावयाचें उपयोगी भिंत इ० घालून जें गृह सदृश आवृत्त स्थळ करितात तो.

शेतगणा, पु० कों० शेतजमीनीचा जो समुदाय तो.

शेतघर, न० रा० शेताजवळ तितक्या कामा पुरतें रहाया करितां जें सरासरी घर करितात तें.

शेतजमीन, स्त्री० शेत व्हायाजोगी जी जमीन ती.

शेतपोत, न० दे० शेत इ०

शेतभात, न० शेत इ०

शेतवड, पु० एक लहान झाड आहे; २, स्त्री० गावांमध्ये शेत व्हावयाचा जो भूविभाग असतो ती.

शेतवाडी, स्त्री० शेत, बाग, इ०

शेतसनदी, ३३० रोज मन्बाबदल इनाम शेतें स्वाऊन सर्कारची नाकरी करावी असे जे किष्ठा इ० कांवर शिपाई असतात त्यांचें प्र० वि०

शेतसारा, पु० शेता संबंधें जो सर्कारचा सारा तो.

शेताड, पु० स्त्री० शेतवड.

शेताळीस, ३३० शेताळीस.

शेती, स्त्री० शेतकी; २, पु० शेतकरी, प्रथमार्थी.

शेतीक, स्त्री० शेतकी.

शेतीभाती, पु० शेत भात करून उपजीविका करितो तो; २, स्त्री० शेतकी, इ०

शेद, स्त्री० नारळाची जी कळी ती; २, कों० तत्सदृश जें लांबोडें भोपळा, इ० फळ त्यास ह्म०

शेदणी, स्त्री० दे० एक वेळ आहे; २, तिचें जें फळ ती.

शेदणें, विहीर खालचा मजला इ० अघोदेशीं विचमान जो उदक, कबळें, इ० कांहीं एक पदार्थ तो दोरीचे योगानें उपरिदेशीं हातानी ओढून घेणें; २, न० विहीरींतून पाणी शेंदूर काढायानें साधन जें दोरीनें विशिष्ट पोंहरा, इ० पात्र असतें तें.

शेदरा, ३३० शेदराचे रंगा सारखा जो रंग तो, आणि तद्विशिष्ट जो अंबा, गुत्तास, इ० तो.

शेदरी, स्त्री० रा० एक प्रकारची आंथरी आहे ती; २, ३३० शेदरा.

शेदऱ्या, ३३० शेदरा.

शेदव, पु० शरीर, गूळ, पाणा, इ० कांचे आंगचा पर्मादिरूपें करून निघतो जो इवांश तो; उ० रवाडीचे पाण्याचा एथ पर्यंत शेदव मारतो म्हणून इथल्या विहिरीचें पाणी रवारें.

शेदवळी, स्त्री० एक वेळ आहे.

शेदवळे, न० शेदवळीचें जें फळ तें.

शेदाड, स्त्री० एक वेळ आहे; २, न० तिचें जें फळ तें.

शेदाडे, न० शेदाड द्वितीयार्थी.

शेदूर, पु० शिक्षाचा राधा करून रंगासुपयोगी एक पदार्थ करितात तो.

शेदेलोण, शेधेलोण, न० सेंधव म्हणून जें मीठ.

शेष, न० स्त्री० पुढसुरव्यार्थी; २, स्त्री० एक वोंव्यासारिखें धान्य आहे.

शेप, स्त्री० शेप प्रथमार्थी.

शेपकिडा, शेपकिडा, पु० फिड्यांत एक भेद आहे, जाला शेपटी असत्ये तो.

शेपरबळी, स्त्री० आसन्न प्रसव जें गोमहिव्यादि पशु त्यांचे शेपेजवळ जा दोहों बाजूंस दोन खळ्या पडत असतात त्या प्र०

शेपट, ३३० शेपट; २, स्त्री० (काढणें) इ० प्र० कों० गुरू इ० कांचे पाठीस लागून तें पळतां पळतां पुरतें दमे असें करणें.

शेपटणें, कों० कोणा एकाची शेपट काढून त्यास दमविणें.

शेपटा, शेपडा, पु० व्याघादिकाने कोधाधावेगानें फुगविल्यामुळे मोठी जी त्यांची शेपटी तो.

शौचटी, शेषटी, शेषडी, स्त्री । सुख्याची ।
पसंग विशेषीं गोजातीय, आणि महिषजाती-
य, व्यकीस स०.

शौचरणें, शौचरणें.

शौचा, श्लि० शौचा.

शौचरणें, शौचरणें.

शौचू, स्त्री० शौच धान्याचें जें झाड ती.

शौचूट, शौचूट, न० पुच्छ.

शौच्या, श्लि० शौचूचे वार्सा सारखा जो वास तो, आ-
णि तद्विशिष्ट जो आंवा, इ० तो.

शौचरणें, कोणेकानें दुसऱ्या पासून वारखाणणी,
लाडकपणा, बक्षीस, इ० भिळालें असें कांहीं
झाल्या सुळें तितक्यानें च चढोन मनस्वीपणें
वर्तें लागणें.

शौचरणें, दे० शौचरणें.

शौच, स्त्री० हातीं धरावयाची काठी, गाय, बैल, इ०
कांचें शिंग, इ० कांचे टोंकास पितळ, इ० कांचे टो-
पण बसवितात ती.

शौचडा, शौचड्या, श्लि० जाचा नाकातून निरंतर
शौचूड वाहतो तो.

शौचडेरा, श्लि० रा० शौचड्या.

शौचरटी, स्त्री० एक सकंठक बल्ली आहे.

शौचा, पु० घोड्यास एक रोग होत असतो तो, जा-
चा योगानें त्याचा नाकातून र्लेष्मा वाहतो.

शौची, स्त्री० शौचरटी; २, शौच.

शौचूड, पु० नाकातून वाहतो जो श्लेष्मा तो.

शौमटी, स्त्री० एक वृक्ष आहे.

शौर, इ० एक झाड आहे; २, पदार्थ तोळायाचें आ-
णि

णि मापायाचें एक प्रमाण आहे; ३, सावकार इ०
कांचा शिपाई, कि० बेगारी, इ० कामकरी, इ० जे त्या-
स भोजन घालावें त्या स्थानी जें धान्य, कि० पीठ,
इ० देतात तो; ४, प्राणवृत्त्यर्थ मनुष्यादिकांस नि-
त्यें भक्ष्यास लागतें जें दाणा पाणी त्यास स०; ५,
श्लि० वादयुद्ध, इ० कांचा ठाचीं जवळ मिळाल्यामुळें
प्रतिपक्ष्यापेसां वरिष्ठ झाला जो तो, आणि त्याची
वाजू पक्ष, इ० कांचे ही विशेषण होतें; ६, स्त्री० कों-
कावळा, चिमणी, इ० किती एक पक्ष्याची जी शी-
ट ती.

शौरका, श्लि० शेर भर धान्य, शिजाया जोगें जें त-
पेळी, इ० भांडें, तो; २, शेरवजनाचा जो दगड धा-
तूचा गोळा, इ० कि० शेर मापाचें जें भांडें तो.

शौरंडावणें, शौचरणें.

शौरडी, स्त्री० शेळी.

शौरडू, न० शेळी बोकड यांचें सामान्य नाव आहे.

शौरणी, स्त्री० कोणेक कामने विषयीं कोणेक दे-
वतेस नवस करून ती कामना पूर्ण झाली स-
णजे तो नवस फेडाया साथीं देवालय, इ० कांचा
ठायीं लोकांस वांटितात जो साकर, गुळ, मिठा-
ई, खोबऱ्याचें तुकडे, इ० भक्ष्य पदार्थ ती, एक
लहान झाड आहे; २, जें नदीचा काठ इ० स्थ-
ळीं असतें.

शौरणें, कों० कावळा, चिमणी, इ० पक्ष्यानी हगणें.
शौरताटी, स्त्री० शोराचा झाडांची कमानें लागत
गेली जी ओळ ती.

शौरपीठ, न० शेरशिधा.

शौरशिधा, पु० शिपाई, बिगारी, इ० कांचे जें पोटा
स

स देनात तो.

शेरा, पु० कांहीं एक पदार्थांचा अनेक व्यक्तींचे अर्थी न्यूनाधिकपणें विनियोग झाला असता त्या पदार्थांची आणि व्यक्तींची एकंदर बेरीज करून नैराशिकानें जो त्या पदार्थांचा सर्वव्यक्तींवर प्रत्येकीं समान अंश वसता तो; २, कोणेक व्यवहार संबंधीं जो लेख किं० भाषण त्याला उद्देशून हें वाईट आहे, हें बरें आहे, हें मान्य आहे, किं० नाही, हें असें असाधें, हें यारीतीनें करावें, इ० रूपजें लेख किं० भाषण, धनी, इ० करितो तो; ३, अमुकानें अमुक करावें अमुकास अमुक द्यावें अमुकस्थळीं अमुक रबर्च करावा, इ० रूप त्या त्या व्यवहारा विषयीं बांधून ठेविला जो धारा तो; ४, गांव, इ० कांतील रस्त्याचा जो शेवट तो; ५, आमचें घर गांवाचें मध्यें नाही अगदीं शेवटास आहे.

शेरी, स्त्री० शहर, इ० कांतील जो बोक ती; २, ग्रामादि संबंधीं जी उत्तम शेतजमीन जी सर्कार, इ० अधिकारी आपत्ये खासगीकडे ठेवितात ती.

शेल्कट, न० शेत्यासच निंदेनें ल०.

शेल्का, ३लि० एक जातीय अर्थांचे समुदायामध्यें विषक्षित गुणानें उत्तम जो अर्थ व्यक्ति त्या प्र०.

शेल्खंड, न० को० शेल्कट.

शेल्णें, शेल्ने, न० को० झाडे, इ० शिंपाया साठीं पाणी उडवाया करितां एक काष्ठानें पात्र करित असतात तें.

शेल्हा, पु० चारपट्टीं एकत्र संबद्ध करून केलेलें प्रतिष्ठार्थ अंगावर घ्यावयाचें एक वस्त्र असतें तो.

तो.

शेल्हारी, स्त्री० उंची लुगड्यांत एक जाति आहे. शेल्हारे, न० को० कोरफडाचे झाडास जो तुंग येतो तें.

शेल्हू, पु० हिरव्या रंगाचे उपयोगी एक पदार्थ आहे. शेव, स्त्री० लाडू इ० कराया करितां हरभरा, इ० कां० चें पिठाचा तळलेल्या जा बारीक वळ्या करितात ती; २, बाजारांत साळवें विकणारे जे माळी, इ० त्यांपासून हकीम, मोफादी, इ० धणी प्रतिस्वर्गां थोडा थोडा भाजी, पाळा, इ० रूप घेतात जो कर ती; ३, को० मद्य काढाया साठीं माड, ताड, यांचे पोगी, इ० अवयवातिं ठोकून त्याचे अर्थां जो छेदन संस्कार करितात ती, घालणें प्र०; ४, पु० गवस्य, क्षेत्र, इ० कां०चा जो प्रांत, भाग, तो; ५, कोणेक अर्थांचा कोणेक अर्थांशीं यथा कथंचित् अज्ञानः असतो संबंध तो; ६, शहराचा शेव एषपर्यंत आहे लणून एथें लांकूड फाटें महाग, कोणेकास शेव घालणें ल० घालव घालणें; को० शेव देणें, शेव पोहचिवणें, इ० स्थळां कोणी गात झणत असतां त्याचे मागून सुरास खरे देणें. शेवई, स्त्री० गव्हांचे, किं० तोंदळाचे, पिठाचा तंतु रूप शिरी साठीं एक पदार्थ करितात ती.

शेवक, पु० सेवक शब्दाचा अपभ्रंश.

शेवकंड, शेवकुंड, न० दे० शेवखंड.

शेवखंड, न० शेव प्रथमार्थ संबंधीं जो तुकडा तें.

शेवगा, पु० शेंगवा; २, शेवया कुरडया काढायाचें एक पात्र आहे.

शेवद,

शेवट, पु० कोणेक गोष्टीची जी समाप्ति दशा तो;
२, न० कोणेक पदार्थाचा जो चरभावयवर्त; ३,
रा० बंदूक, इ० पेटवायाचा जो तोंडा, तें.

शेवटणें, कुऱ्हाड, कोयता, कुदळ, रिवळा, इ० कां-
स शेकून बारीक धार, अणकुची, इ० कांसे
विशेष करणें; २, अरव, इ० कांस शिक्षार्थ चा-
बूक, इ० कांचें शेवटानें यत्किंचित् मारणें;
३, रा० हिशेब, पंचाईत, इ० कांहीं एक व्यवहा-
र आटोपून शेवटास नेणें; ४, विवक्षित ल-
क्ष्याचे मध्य भागां लागवयाची जी गोळी, ती-
र, इ० त्याणें त्या लक्ष्याचे एखादे प्रांत भागां
ईषन्मात्र लागणें.

शेवटता, अ० रा० शेवटून जाई असें, गोळी, ती-
र, इ० कांचें लागणें, इ० वि०.

शेवटळा, ३लि० शेवटचा.

शेवटील, ३लि० शेवटचा.

शेवती, स्त्री० एक फुल झाड आहे; २, शेवती पू-
जन, शेवती देणें स्त्री० सीमांतीं आगत जो व-
र त्याची पूजा करणें.

शेवतीपूजन, न० सीमांत पूजन शब्दाचा अ-
पभ्रंश.

शेवतें, न० शेवतीचें जें पुष्प तें.

शेवरा, पु० अगस्त्या सारिल्ले शेवरीमध्यें एक भे-
द आहे जाला शेग येत नाहीं.

शेवरी, स्त्री० अगस्त्या सारिल्लें एक झाड आहे; २,
शेकर.

शेवसरणें, दे० शेसरणें.

शेवा, स्त्री० सेवा शब्दाचा अपभ्रंश.

शेवाळ, स्त्री० न० नद्यादि स्थित उदका मध्यें जो हि-
रवे रंगाचा बुळबुळीत तंतु समुदाय उत्पन्न हो-
तो ती; २, उदकांत असतात जीं हड, गोंडाळ, नी-
ळ, चांस हीं स्त्री०; ३, पाषाण, भूमी, इ० कांवर उदक
संयोगानें हिरवा बुळबुळीत पदार्थ उत्पन्न होतो
ती.

शेवाळणें, पाषाण, जर्मिन, वृक्ष, इ० कार्नी शेवा-
ळीनें युक्त होणें; २, ला० फी० अत्राक्त कृश मनुष्य,
इ० कार्नी भक्ष भोज्य यथास्थित भिळू लागल्या सु-
कें कांहीं पुष्ट होणें.

शेवाळी, स्त्री० शेवाळ.

शेष, पु० एक पुराण प्रसिद्ध सर्प आहे; २, पु० न० कां-
ही एक पदार्थ, व्यवहार, इ० कांचा जो अवशिष्टां-
श तो तें.

शेस, स्त्री० रा० शेज हितीयाथी.

शेसफूल, न० रा० शिमफूल प्रथमाथी.

शेसरगांठ, स्त्री० रा० निसरगांठ.

शेसरा, पु० रा० दोरी, इ० कांचा शेसर गांठ मारून के-
लेला जो फांस तो.

शेसुरणें, कों० शिवसरणें.

शेसूर, पु० कों० शिवसर.

शेहत्तर, ३लि० शाहत्तर.

शेळ, स्त्री० रा० मृग नक्षत्राचा पर्जन्य पडतांचे लाव-
णीचे योग्यतेस यावयाजोगें जें पूर्वी साळीचें रो-
प पाणयळास करितान ती.

शेळक्या, पु० शेळ्या रानांत चरतेस मयीं जो त्यांचे
रक्षणार्थ जवळस्थित असतो जो मनुष्य तो.

शेळडू, न० रा० शेरडू.

शेकणे, न० रा० शेकणे.

शेकसप्तमी, स्त्री० रा० शिळासप्तमी.

शेकी, स्त्री० बकरी.

शेकू, स्त्री० पु० रा० शिऊक द्वितीयाधी.

शेद्य, न० सं० शीघ्रपणा.

शेत्य, न० शीतपणा; २, शीतपदार्थसंबंधाने जी शरीरांत विकृति होत्येने.

शेथित्य, न० शिथिलपणा.

शेल, पु० पर्वत.

शेली, स्त्री० बोलणे, चालणे, करणे, इ० व्यवहाराचा कर्तृभेद करून जाभिन्न भिन्न शीति असतात त्या प्र०.

शेत्य, न० शल्य शब्दाचा अपभ्रंश, तृतीयाधी प्र०.

शेव, पु० शिव जो तोच परमेश्वर इतर देव त्याचे अंश अशास्त्राने चालणारा जो तो; २, श्लि० शिवसंबंधी जें व्रत, इ० तो.

शेवाल, न० सं० शेवाल.

शेशाव, न० सं० शाल्य.

शोक, पु० मरण, चोरादिकृत अपहार, इ० निमित्ताने आपल्यास अंतरले जें स्त्री, पुत्र, धन, इ० विषयस्त तद्विषयी हें सर्वथा आपणास आता प्राप्त व्हावयाचे नाही असा निश्चय होऊन जी अंतःकरणांत खेदात्मक वृत्ति होते तो; शोकयत्न, शोकातुर, इ० सं०; २, कोणेक अर्थाची दुर्दशा, दैन्य, इ० पाहून हाय, हाय, याची गति काय, अशी जी, खेदात्मक अंतःकरणांत वृत्ति उठते तो, शोकानल, शोकसागर, इ० सं०.

शोरव, पु० शोष; २, शोक.

शोरवणे, शोषणे.

शोरवी, श्लि० शोकी.

शोचणे, शोकात्मक जी अंतःकरणवृत्ति तीणे करून मेला, गेला, दैन्य पावला, इ० जो कोणेक अर्थ त्याने घेणे.

शोच्य, श्लि० जाचा शोक करायास योग्य तो.

शोण, श्लि० सं० तांबडा.

शोणभद्र, पु० एक नद आहे.

शोणित, न० सं० रुधिर.

शोथ, पु० सं० सूज.

शोदा, पु० सोदा.

शोदेगिरी, स्त्री० सोदेगिरी.

शोदेशाई, स्त्री० सोदेशाई.

शोध, पु० कोणेक अर्थ कोठे आहे कसा आहे इ० रूप ज्ञान होण्या करितां तत्संभावित स्थलाचे कि० त्या अर्थाने त्या त्या नेत्रादि इंद्रियानी जें पर्यालोचन तो आणि तेणे करून तो अर्थ अमुक ठिकाणी आहे किं नाही कि० अमुक प्रकारचा आहे इ० रूप होते जें ज्ञान तो; २, लिहिण्यात चुकलेलीं अक्षरे तीं जास्थलींचीं चुकलीं त्या स्थलीं काकपद, इ० रचून करून अन्यत्र लिहितात तो.

शोधक, श्लि० कोणता अर्थ कोठे आहे कसा आहे अशा प्रकारे अनेक विषयांच्या शोध लावीत असण्याचा स्वभाव जाचा तो; २, कोणेक वस्तूचे शोधन करणारे जें औषधादि तो.

शोधणे, कोणेक वस्तू कोठे आहे कि० एथे आहे किं नाही हें समजाया करितां तेनें अधिकरण त्या त्या इंद्रियाने पर्यालोचित करणे, पर्याया व

सूक्ष्म कर्मता; २, कोणेक अर्थीदन पृथक् कर्त-
व्य जो मळ इव्यांतर इ०रूप कांहीं अंश तो चाळणे,
गाळणे, इ० द्वारा पृथक् करून तो अर्थ शुद्ध करणे
; ३, पुस्तकादि शुद्ध करणे; न० सोधणे.

शोधन, न० शोधण्याचा जो व्यापार तें, आणि ते-
णें करून होत्ये जी शुद्धि तें; २, कोणेक पदार्थाचें
शोधन जेणें करून होतें असा जो शोधधादिप-
दार्थ तें.

शोधनीय, ३लि० शोध्यास योग्य जो पदार्थ तो.
शोधपत्र, न० ग्रंथ लिहिने समयीं मध्यें कांहीं ग्रं-
थ लिहावयाचा चुकला असतां तो जावर लिहून
न मध्यें पत्र घालतात तें पत्र.

शोधा, ३लि० सोदा.

शोधित, ३लि० शोधिला जो तो.

शोधीव, ३लि० शोधून शुद्ध केलेला जो पारदादि-
क तो.

शोधेगिरी, स्त्री० सोदेगिरी.

शोधेशाई, स्त्री० सोदेशाई.

शोप, स्त्री० शोपद्दितीयार्थी.

शोपट, ३लि० ईषन्नाच जो शोपा तो.

शोपा, शोप्या, ३लि० शोप्या.

शोफ, पु० शोथ.

शोभणे, कोणेक अर्थ शोभायुक्त दिसणे; २, को-
णेक मोछ कोणेकास लोकदृष्टीनें योग्य अशी
दिसणे; ३० भीक मागणे हे ओषध्या, पांगड्या-
स, शोभते, धड्या कड्यास शोभत नाहीं.

शोभन, पु० सत्तावीस योगातील पांचवा जो योग
तो; २, न० शोभविण्याचा जो व्यापार तें; ३, शुभ-
कार्य

कार्य; शुभकार्यांत पाकायर्थजीं इंधनें आणिता-
त त्यांस संकेतानें स०; प्रा० अनेक वचनांत प्र०.

शोभमान, ३लि० शोभतो जो तो.

शोभा, स्त्री० सौंदर्य, अलंकार, धारण, इ० योगानें म-
नुष्य, शरीर, स्थल, इ० कांचे आंगी येतो जो दर्श-
नीयता रूप धर्म विशेष ती; २, शरीर, गृह, इ० कां-
स जांचे योगानें शोभायेत्ये असें जें अलंकार, ले-
करें, वाग, इ० त्यास त्य०; ३, पदार्थ निवृज्जे स्थूल,
सुषुप्त, महत्त्व, कृशत्व, शुक्लत्व, कृष्णत्व, इ० धर्म
तन्मूलक तो पदार्थ दिसण्यांत येत्ये समशीं त्या-
पदार्थाचे रूपाचा जो भेदक धर्म भासतो ती; ३०
याची संपत्ति जातोच याजवर दरिद्र्याची शो-
भा दिसूं लागली; हा धर्म, रूप, आणि शब्द, या दो-
हों विशेषांवर भासतो; कोणे कांची शोभा करणे,
इ० स्थलीं शोभा शब्दाचा विपरीत लक्षणें फ-
जीती असा अर्थ.

शोभायमान, ३लि० शोभमानाचा अपभ्रंश.

शोभित, ३लि० शोभिला जो तो.

शोभिवंत, ३लि० शोभायुक्त.

शोष, पु० संतप्त झालेले स्थलाधिक० भस्माचा गो-
ळा, इ० जो अनिशुष्क पदार्थ त्याचे आंगी सदृश
पदार्थाचा संयोग होतोच तो पदार्थ आकृष्टनाश
वा असा जो शक्ति विशेष असतो तो; २, तृषा वि-
काराचा जो अनिशय तो; ३, शोषणाने उदकादि-
द्रवो जावर शोषले गेले, पणा झणून जो संस्कार
होतो तो.

शोषक, ३लि० जळादिकातें शोषून घणारा जो तो
शोषण, न० शोषण्याचा जो व्यापार तें.

शोषणो, तप्त स्वभादिकाने स्वभिन्न जी शोषण शक्ति तीणें करून स्वसंबद्ध जलादि सद्वपदार्थ आकर्षून घेणें; २, तृष्णाक्रांत जो त्याणें जलादि धोटणें; ३, आतील द्रवांशाचें शोषण झाल्यामुळें पृथ्वी, शरीर, इ० कानीं केवळ शुष्क होणें; ४, ला० कोणेक अधिकरणांतील द्रव्यादि पदार्थ कोणेकानें आकर्षणें, पर्हीं त्या अधिकरणास कर्मता.

शोषित, ३लि० शोषिला तो.

शोक्, पु० कोणेक विषयाचा कोणाएकास असतो जो इषकू तो.

शोकी, ३लि० जा जा विषयीं जास शोक आहे तो त्या त्या विषयीं; २, गाणें, नृत्य, थड्या, मस्करी, अनैक प्रकारचा कीडा, इ० जे चित्त विनोदक विषय त्यांजवर विशेष प्रीति जावी तो.

शोच, न० शरीर, वस्त्र, गृह, अंतःकरण, इ० संबंधी जे ते ते मळ, किं० विटाळ, काम, क्रोध, पाप, इ० दोष त्यांचा प्रक्षालन, संमार्जन, ईश्वरस्मरण, प्रायश्चित्त, इ० यथायोग्य उपायानीं निरास होऊन त्यांची होत्ये जी शुद्धि तें, वाच्य शोच, आभ्यंतर शोच, इ० स०; २, न० पु० पुरीषोत्सर्गस ह्य०.

शोचकूप, पु० शेत खाना.

शोचविधि, पु० शरीर शुद्ध्यर्थ पुरीषोत्सर्ग करून गुद, आणि हस्तपाद, यांचें प्रक्षालन करावें गंडूपाटाकाचे आचमन करावें इतकें जें अनुष्ठान तो.

शोच्य, न० चरूपणा.

श्मशान, न० मसण.

श्मशानवैराग्य, न० मठें श्मशानांत घेऊन गेलें जें मनुष्य त्यास त्यामेल्याची अवस्था फाडून

न आपण मरून अशीच अवस्था होणार तस्यात या प्रपंचांत काहीं नाहीं असें मनांत घेऊन पुढा माघारे फिरत तो पर्यंत वैराग्य होतें तें तद्दत्त काहीं कारणामुळें कोणेक गोष्टीविषयीं जें क्षणमात्र वैराग्य होतें त्यास ह्य०.

श्मशानसाधन, न० श्मशानांत बसून वेताळादि उग्रदेवता व शक्ररण्याविषयीं जें अनुष्ठान करित असतात तें.

श्मश्रु, न० सं० दाढी, भित्री, एतद्रूप तोंडावरचे जें केंस तें; २, स्त्री० हजामत.

श्याम, ३लि० सजल मेघा सारखा जो वर्ण तो, आणि तद्विशिष्ट शरीरादि तो.

श्यामकर्ण, पु० अश्वमेधाचे उपयोगी श्यामवर्ण कर्णाचा शास्त्रोक्त लक्षणांन्वित घोडा असतो तो.

श्यामकल्याण, पु० कल्याण रागांत एक भेद आहे.

श्यामशबल, पु० यमाचे द्वारीं एक श्याम एक शबल असे दोन कुतरे आहेत ते; २, स्वभावांतें दुष्ट असून जाणें, घेणें, बोलणें, करणें, इ० सर्व कर्माविषयीं प्रा० सहवर्तमान प्रवृत्त असावें असें जें कोणी दोषेजण सोबती त्यांस ह्य०.

श्यामाक, पु० सं० सौंवात्यणून एक धान्य आहे.

श्याल, पुं० सं० आपले बायकोचा जो भाऊ तो आपला

श्यालक, पु० श्याल; २, बहिणीचे दादल्यास ह्य०.

श्रेयन, पु० सं० ससाणा घणून पक्षी आहे तो.

श्रद्धा, स्त्री० गुरु, शास्त्र, किं० इतर वैद्यादिक कोणी कोणेक गोष्टीविषयीं जें जमें सांगतात त्यांत अर्थवाद, अनिवायोक्ति, प्रतारण, इ० काहीं नाहीं तें सांगतात तसेंच तेंच स्वयं हे सांगतात असें व तें त्यांचें

तल्यानें फल होईलच असा जो त्या गुर्वादिकां वर किं० त्यांचे वचनावर भाव असतो ती; २, अपान द्वारा जो वायूचा उत्सर्ग होतो त्यास स०.

अद्वाजाड्य, न० जा कोणेक अर्थाविषयीं अद्वा धर ती असत्ये त्या अर्थाविषयीं प्रत्यक्ष अनेक जरीं वा धरिसत असले तथापि त्यांचा विचार न करितां तेंच खरें वाटत असावे असें जें भलतेथेच अद्वा धरल्यामुळे अज्ञान आले असतें तें.

अद्वालु, ३लि० अद्वाविशिष्ट जो तो.

अम, पु० आयास; मान, हानि, इ० इष्टवियोग, इ० कांहीं अनिष्ट, झाल्यामुळे अंतःकरणास होतें जें दुःख तो.

अमणें, कांहीं कष्ट केल्यामुळे जो शरीरीं अम लणून संस्कार होतो तद्विशिष्ट कोणेकानें होणें.

अमी, ३लि० अमहितीयार्थानें विशिष्ट झाला जो तो.

अय, न० अयाचा अपभ्रंश, परंतु प्रथमार्थी वाचून प्र०.

अवण, न० शब्दरूप विषयाचें इंद्रियानें जें ग्रहणतें; २, न० पु० जा इंद्रियानें शब्दाचें प्रत्यक्ष होतें तें इंद्रिय; ३, बेवीसाचें नक्षत्र तें तो.

अवणद्वादशी, स्त्री० अवण नक्षत्रानें युक्त जी भाद्रपदाची किं० फाल्गुनाची शुक्ल द्वादशी ती.

आंत, ३लि० अमळा जो तो.

आद्द, न० मृतपितरांचे उद्देशानें पुत्रादिकांनीं करावयाचीं ब्राह्मण भोजन पिंडदान एतत्प्रधान कर्मे आहेत तीं प्र०; आद्द भोजन, आद्द तिथि, आद्द दिवस, आद्द भोजी, आद्द संकल्प, इ०

स०.

आप, पु० आप शब्दाचा अपभ्रंश.

आपणें, आपणें.

आमक, ३लि० वियादि कोणेक अर्थ संपादन करण्याविषयीं विशेष अम करण्याचा सभाव जाचा तो.

आवक, पु० जैना मध्यें एक मत भेद आहे, त्यामता नें वर्तणारा जो गुजराथी, मारवाडी, इ० तो.

आवड, स्त्री० रा० एक झाड आहे, न० त्याचें पान.

आवण, पु० चैत्रादि द्वादश मासांतील जो पंचमामस तो.

आवणकाँकडी, स्त्री० रा० आवणमासीं झालेली जी काँकडी जी त्यास मयीं अपूर्व लणून देव, ब्राह्मण, यांस अर्पून आपण खातात ती.

आवणपांटी, स्त्री० विवाहोत्तर प्रथम येतो जो आवणमास त्यामध्यें नवत्या कडून, नवरी कडे क्रीडासामयीं भरल्ल्या पांटी समारंभ पूर्वक पाठवितात ती, आणि तो समारंभ जो तो ही.

आवणा, ३लि० आवणमास संबंधीं जो सोमवार, किं० प्रतिपदादि तिथि तो.

आवणी, ३लि० आवणा; २, स्त्री० वेदाधिकारी जे ब्राह्मणादि त्याणीं प्रतिवर्षीं आवणमासीं करावयाचें एक कर्म आहे.

आव्य, ३लि० अवण करायाम योग्य जें कोणेकाचें चांगले भाषण, गाणें, इ० तो.

श्री, स्त्री० लक्ष्मी; २, देवतातीर्थ, गुरु, पुण्यक्षेत्र, इ० कांच नामाचा लेखादिकांचा ठायीं निर्देश करायान्ना असतां एतच्छब्द पूर्वक कर्मिणत; उ०

श्रीगुरु, श्रीवाराणशीसंगेले; ३, हत्तीचे मस्तकावर शोभार्थ घालायाने वस्त्रकेले असते ती.

श्रीकार, पु० कागदावर लेखनाचे प्रारंभीवरचे आंगी लहानशी ओळ काढून मंगलार्थ श्रीअसेंजे अक्षर काढितान तो; २, ३लि० देणे, घेणे, इ० व्यवहार करण्यास योग्य पतीचा जो मनुष्य तो.

श्रीरवंड, न० दक्षांमध्ये केशर, शर्करादि पदार्थ, घालून मिष्ट एक भक्ष्यपदार्थ करितान ते; २, चंदन.

श्रीफळ, न० प्रसाद रूपे करून कोणेकास देणे, इ० प्रसंगी नारळास द्य०.

श्रीमंत, पु० पाळखी हत्ती अज्ञानी युक्त जी मोठी संपत्ति ती आहे जास असाजो राजा, कि० प्रधान, सेनापति, इ० तो; २, साधारण संपत्तिमान जे सावकार, इ० त्यांसही द्य०.

श्रीमंतपूजन, न० शेंबती पूजन.

श्रीमंती, स्त्री० श्रीमंतपणा; २, ३लि० श्रीमंतलोक संबंधी भाषण, वेष, डोल, इ० तो.

श्रीमान्, ३लि० लक्ष्मीचान्, श्रीशब्दासारखा गौरवाने देवतादिकांचे नावामागे याचा योग करितान; उ० श्रीमन्नारायण, श्रीमच्छंकराचार्य, श्रीमद्रागवत्, इ०.

श्रीमुख, न० तोंडावर मारणे, तोंडरंगविणे, इ० लक्षणायाचे असतां मुखवासच द्य०; उ० फारसाबोलासतर श्रीमुखांत मारीन.

श्रीमुद्रा, स्त्री० वैष्णवांचा गोपीचंदन लावायाचा जा अनेक मुद्रा असतात त्यांतली एक मुद्रा आहे.

श्रीवर्धनी, ३लि० श्रीवर्धन लक्षण गाव आहे तसेंबंधी जी सुपारी, रोठा, इ० तो.

श्रीवैष्णव, पु० वैष्णवांत एक भेद आहे.

श्रुत, ३लि० आइकलाजो तो.

श्रुति, स्त्री० कर्णरूप जें इंद्रियती; २, वेद.

श्रुति, स्त्री० श्रवण परंतु इंद्रियावर विशेषेकरून प्रसिद्धि; २, वेद आणि तद्रत जी प्रमाण भूतवचने ती प्र०.

श्रूयमाण, ३लि० ऐकायाला येतो आहे जो शब्द दि तो.

श्रेढी, स्त्री० गणिताची एक जाति आहे.

श्रेय, न० आरोग्य, धनलाभ, आयुर्वृद्धि, वंशवृद्धि, इ० रूप जें काहीं एक वरेतें; २, काहीं एक सक्ती पासून अपूर्व रूपेकरून उत्पन्न होते जें पुण्य फल तें, श्रेयोधी, श्रेयस्काम, इ० स०, अकर्म पासून होतें जें पापरूप फल त्याजवर विपरीत लक्षणें. तसेंच सक्ती दुष्कर्मक नव्हे असं जें व्यावहारिक जाणें, घेणें, इ० काहीं कर्म तज्जन्म जें संतोष श्रमादि फल त्याजवरही व्यवहार होतो; उ० दोन तोळे सोन्याकरितां ब्राह्मणांचे लग्न मोडतें आहे एवढें जर तुझी श्रेयघ्यालतर पहा द्य० तितके सोने देऊन लग्न केल्याचे पुण्यणा असा अर्थ; त्याला रोजगार लागत होता पण या गृहस्थानें तें वढें श्रेय घेतले त्याचा रोजगार दोसळला; घाटी चढल्याने ओशें घेऊन चालल्याचें श्रेय येतें.

श्रेयस्कर, ३लि० कल्याण कारक जें काहीं एक कर्मादि तो.

श्रेयस्संपादन, न० दुसऱ्या कडून आपण करविलें कि० त्याणेंच आपण होऊन केले असतें जें जप

होमादि पुण्यकर्म तज्जन्य सुकृताचें त्याकर्त्यास दक्षिणात्वे करून द्यादि देऊन आपण करितात जें ग्रहण तें; २, उपकार, अपकारादि कोणेकानें केव्यामुळे तज्जन्य सुकृत दुष्कृतरूप फळाचें केले जातें जें ग्रहण तें.

श्रेयस्संपाद्य, न० श्रेयस्संपादनाचा अपभ्रंश.

श्रेष्ठ, ३लि० कोणेकापेक्षां विवक्षित गुणानें जो उत्तम तो.

श्रेष्ठ्य, न० सं० श्रेष्ठत्व.

श्रोता, पु० पुराणीक, हरिदास, इ० जो वक्ता त्याचे मुखपासून पुराणार्थ, हरिगुण कीर्तन, इ० कांतें आर्डेकणारा जो तो, श्रोतृ प्रवृत्ति, श्रोतृ रुचि, इ० सं०.

श्रोत्र, न० श्रवणरूप जें इंद्रिय तें.

श्रोत्रिय, पु० वेदवेत्ता जो ब्राह्मण तो.

श्रोतं, ३लि० वेदसंबंधी जो विधि, कर्म, वाक्य, इ० कांहीं तो; २, न० वेद प्रोक्त जें अग्निहोत्र साध्ययज्ञादिकर्म तदनुष्ठानाचें जें शास्त्र तें.

श्रोती, पु० श्रोत शास्त्र जाणता जो तो.

श्लाघनीय, ३लि० श्लाघ्य.

श्लाघा, स्त्री० कोणेकाचे बढाईची कोणेक करितो जी प्रशंसा; आत्मश्लाघा, गुणश्लाघा, इ० सं०.

श्लाघ्य, ३लि० उत्तमत्वे करून वर्णायाम योग्य जो पुरुष, किं० त्याचें कर्म, इ० तो.

श्लिष्ट, ३लि० श्लेष विशिष्ट जो शब्द, भाषण, इ० तो.

श्लेष, पु० अर्थाची बोधक जी पद, वाक्य, किं० समुदाय,

समुदाय, एतद्रूप एकव्यक्ति तीचागर्थां अनेक अर्थानीं एकमेकास धरून असावे असा त्यांचा झालेला असतो जो संगम, जेणेकरून त्या पदादिकांचा वाचकत्वादिरूपें करून त्या अनेक अर्थोवर अन्वय होत असतो तो; २, तादृश अनेकार्थक पदवाक्यादिकांचा प्रयोगें करून भाषण, काव्य, इ० कांस होतो जो अलंकार तो.

श्लेषार्थ, पु० वाक्यादिकां पासून सरळ रीतीनें जो अर्थ दिसत असतो त्याहून दुसरा, श्लेषमहिम्यानें, होत असतो जो अर्थ तो.

श्लेषा, पु० शैत्यादि विकारानें कठ, मस्तक, इ० कांचागर्थां होतो जो कफ, तो.

श्लेषातक, पु० सं० भोंकर दण्टून एक वृक्ष आहे.

श्लोक, पु० अनुष्टुबादि छंदानीं बद्दली अनेक शब्दांची रचना तो.

श्लोकव्युत्पत्ति, स्त्री० कवीनी केलेले श्लोक लावण्याचे उपयोगी काव्याभ्यासें करून होते जी व्युत्पत्ति ती.

श्वपच, पु० चांडाल.

श्वपाक, पु० चांडाल.

श्वशुर, पु० दादत्याचा किं० बायकोचा जो पिता तो, श्वशुरगृह, श्वशुरकुल, इ० सं०.

श्वश्रू, स्त्री० सं० श्वशुराची जी बायको ती.

श्वसन, पु० सं० वायु; २, न० शरीरांतून बाहेर जावें आंतयावें असा जो प्राणवायूचा निरंतर व्यापार होत असतो तें.

श्वः, पु० सं० कुत्रा.

श्वान, पु० न० कुत्रा.

श्वाननिद्रा, स्त्री० कुत्र्याचे निद्रे सारिखी ईयत्
सर्वा किं० शब्द झाल्यानें तत्काल नष्ट व्हावी अ-
शी जी कोणकाची निद्रा असत्ये तीस ह्म०.

श्वापद, न० प्रा० व्याघ्रादिकजे आरण्यक पशु ते
प०.

श्वाम्, पु० नाकानें किं० तोंडानें आंत बाहेर येत
जात असतो जो प्राण वायु तो; २, कफादि रो-
गानें किं० अति आयास झाल्यामुळे प्रमाणापे-
क्षां अधिक गति व्हावी असा क्षुब्ध होतो तोच
प्राणवायु तो.

श्वामुकुठार, पु० एकरसायन आहे.

श्वामोक्ष्वास, पु० आंतयावे बाहेर जावे अशी
जी प्राणवायुची वृत्ति चालली असत्ये तो.

श्वामोश्वास, पु० श्वामोक्ष्वासाचा अपभ्रंश.

श्वेत, ३ लि० पांढरा; श्वेत आहे अंबर जाचें तो
श्वेतांबर, श्वेतमुरव, इ० स०; २, पु० सेतु शब्दाचा
अपभ्रंश.

श्वेतकुमु, न० पांढरें जें कोड तें.

षट्, ३ लि० सं० सहा; सहा आहेत कोण जास तो
षट्कोण, षडस, षट्प्रकार, इ० सहानीजोगु-
णित, तो षट्गुणित, इ० स०.

षट्क, न० सहांचा जो समुदाय तें.

षट्कर्णी, अ० कोणेक गोष्ट बोलणारा आणि
जा पाशी सांगत असतो तो ऐकणारा असेजे
दोघे त्याहून अविश्वित जो तिसरा त्याचे कर्ना
ती गोष्ट, जाणें, होणें, पडणें, करणें, इ० कांचें
वि०; उ० ही गोष्ट मनांत चढेवा षट्कर्णी होऊं
देऊं, नका.

षट्कर्मे, न० यजन, याजन, अध्ययन, अध्या-
पन, दान, प्रतिग्रह, हीं ब्राह्मणास मात्र विद्दि-
त जीं सहा कर्मे तीं; षट्कर्माधिकार, षट्कर्मा-
धिकारी, इ० स०.

षट्कर्मी, ३ लि० षट्कर्माविषयी अधिकार प्रा-
हे जास असा जो ब्राह्मण तो.

षट्पद, पु० भ्रमर; २, ३ लि० सहा आहेत पाय
जास असा जो शलभ, ऊ, इ० क्षुद्र प्राणी तो.

षट्शास्त्री, पु० सहा शास्त्रें जाणे सटलीं आंद-
त तो.

षट्शास्त्रें, न० कणादकृत आणि गौतमकृत अ-
से दोन न्याय, पूर्वमीमांसा, उत्तरमीमांसा हीं.
दोन, सांख्य आणि योग अशीं मिळून सहा
जीं शास्त्रें तीं.

षड, पु० शंड.

षडंगुल, ३ लि० सहावी अंगुली जाचे हातास,
किं० पायांस, आहे असा जो तो.

षड्शास्त्री, पु० षट्शास्त्री शब्दाचा अपभ्रंश
षड्गु

षड्गुणैश्वर्यसंपन्न, पु० ईश्वर.

षड्ज, पु० सप्तस्वरांतील केवळ नीच जो स्वर तो.

षड्जस, पु० मधुर, आंबट, खारट, तिरवट, तुरट, आणि, कडु, असे सहाजे रस ते; २, ३लि० भोज्य जे पक्कान्नादि पदार्थ त्यांस स्फुटि प्रसंगीं हे विशेषण देतात.

षड्द्रिपु, पु० काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद, आणि मत्सर, हे जे जीवांचे अहित करणारे अंतःकरणान्चे सहाविकार ते.

षंड,

षंड, पु० शंड.

षण्मास, पु० सहा महिने.

षष्टि, ३लि० संसाठ ६०.

षष्टिका, स्त्री० पेरल्या पासून साठा दिवसांनीं पिकतें असें एक भात आहे.

षष्ट, ३लि० षट् संख्येचा जो पूरक तो.

षष्ठी, स्त्री० सहावी जी तिर्था ती; २, एक देवता आहे.

षष्ठीपूजन, न० स्त्रिया प्रसूत झाल्या पासून सहावे दिवशीं जे षष्ठीदेवी, ३० देवींचीं पूजन करितात ते.

षोडश, ३लि० साळा १६.

स, अ० हा शब्द जाचे मागे लागतो तेणें करून सहित इतर कोणी असा विशिष्टाचा विशेषण रूप अर्थ होतो; उ०, पुत्रानें जो सहित तो सपुत्र, सकुटुंब, सकंप, सकाम, सदय, सदोष, इ० स०.

सइलावणें, सैलावणें.

सई, स्त्री० आठवण; २, वाणिज्य, पंचाईत इ० व्यवहारी हा व्यवहार मला मानला अशा अर्थाचा ज्ञापक जो सई असा शब्द उच्चारितात कि० तत्तद्व्यवहार संबधी पत्रावर लिहितात ती; कोणेक माल सईकरणें कि० क्षणें ह्य० हामाल अमुक प्रकारें मला पतकरला असें त्या मालधन्यास वचन देऊन तो माल पतकरणें; किल्ला, राज्य, इ० सईकरणें ह्य० जिंकून हस्तगत करणें, बंदर, गांव, इ० सईकरणें ह्य० गनिद्वारा आक्रांतकरणें; ३, रा० धान्यादि कोणेक पदार्थाविषयीं इतका व्यय झाला असतां निःशेष व्हावा अशी जी अटकळ असत्ये तदुरूप व्यय झाला असतांही तो निःशेषन होतां फार उरत्ये अशी जी त्या पदार्थास वाट येत्ये ती; ४, प्रेमानें मुलांकरून आपले कपाळाशीं त्याचा कपाळाचा प्रहार करवितात ती; ५, ग्रं० सर्वा; उ०, सईसई गोविंदयेतो मजवर गुलाल टाकीतो; ६, अ० व्यापारात्मक जो कोणेक अर्थ त्यामध्ये जाकिती एक पूर्वाशा विषयीं निश्चिंतत्व आणि अग्निमांशाविषयीं संदिग्धता

ता अशा भेदानें त्या निश्चिंतांशाचें प्रथककरण विवक्षित असतां याचा प्र०; उ०, तूं जाधीं मागतर सई मगतो देओ कीं नदेओ.

सईल, ३ लि० सैल.

सईसुमार, पु० करावें कोणतें, नकरावें कोणतें, आपल्यास पचेल किती, आपण खावें किती, कोणत्या वेळेस किती कसें बोलावें, इ० राखावयाच्या जो सुमार तदादि तो.

सईळ, ३ लि० रा० ईषन्मात्र मचूळ तो.

सक, पु० षट्क परंतु याचा प्र० फांशावरची कि० पाठ्यांत जी सा ही संख्या येत्ये तेथे होतो; उ०, सकरेजा, दहासकसाठ.

सकट, अ० सहवर्तमान स्थितजे अनेक पदार्थ त्यांतून चांगला, वाईट, अधिक, उणा, इ० विवक्षित भेदक गुणानीं निवडकरून विवक्षित संस्काराद्यर्थ किती एक घ्यावे आणि किती एक वगळावे असा जो व्यवस्थाप्रकार त्यातें न धरितां; ह्य० सकटघोडे वा राटके; २, सहवर्तमान स्थित जो कोणेक अर्थ त्यातें न वर्जितां; उ०, जो उद्यामकटभांत येडुंनको.

संकट, न० आत्म्याची स्वातंत्र्यामुळे मोकळेपणें जी वृत्ति चालली असते तीचा संकोच होऊन कसें करूं, काय करूं, अशा जाचे योगाचें विवचना प्राप्त होत्ये असंजें कांहीं निश्चिंतकूल उपस्थित होतें तें.

सकटसंक्रांत, स्त्री० अपराधी, निरमराधी, इ० विचार न करितां सर्पांस मारखा सं-

स्वार श्वावयाजोगा कोणी धरिती जो दंडादि
करण्याचा प्रकार ती, बसणे. १०. कांचे यो
गां प्र०: ३०. अन्याय केला असेल त्यास चमा
रा सर्वांवर सकटसंक्रांत बसवूनका.

सकटारखाली, सकटांत, सकटामध्ये, अ०
सकटघावें, सकटघ्यावें, सकटखावें, इ० दे
णें, घेणे, इ० कांचा प्रकार त्या प्रकारातें आ
श्रयून; ३०. याचलुगड्याची वेगळी किंमत
केली नाही दहालुगडी शंभररुपयांस येत
ली त्यासकटांत हें आळें आहे.

सकडा, कां० १०. फळादि सहा पदार्थांचा जोस
मुदाय ती, क्यविक्रयादि व्यवहारी गणन-
प्रसंगां प्र०.

सकणें, शकणें.

संकर, पु० भिन्न, भिन्न, जातींचे जे अनेक पदा
र्थ त्यांचा जो परस्पर मिश्रीभाव तो; २, तेणें
करून ते अवये मिळून निराळेंच होते जें जा
त्यंतर ती. वर्णसंकर, जातिसंकर, इ० स०.
संकरजाति, स्त्री० ब्रासण, क्षत्रिय, वैश्य, शू
द्र, या चार जातींहून वेगळ्या जा अनुलोम
विलांम जाति त्या प्र०.

संकरा, पु० शंकरा.

सकराई, स्त्री० हुंडीसकारण्याबद्दल जें देयप
उतें ती.

सकरेजा, पु० सरयेजा.

सकर्मक, २ लिं० यत्संबंधी अकार आणि फ
ल यांचे आश्रय मिश्रभित्त असतात अ-
सा जो धातु किं० तज्जन्यक्रियापद इ० ती.

सकळ,

सकळ, २ लिं० कितीएक विभागांचे चूनतेमुळे
खंडरूप नव्हे असा परिपूर्ण रूपें करून लि
तजो कोणेक व्यक्तीरूप अर्थ ती; २, सर्व;
३, न० सरवळ.

संकलन, न० सं० अनेक अंकादिकांचें जें ए-
कत्रमेलन तें.

सकलात, सकलाद, स्त्री० सरपलाद.

सकलाती, सकलादी, २ लिं० सरपलादी.

संकलित, २ लिं० जाचें संकलन केलें ती; २,
विस्तार्याचा संकोच करून थोडक्यांत आण
ला जो ग्रंथ, भाषण, इ० ती.

संकल्प, पु० अमुककरावें, अमुकभक्षावें, अ
मुकच्छलीं जावें, इ० रूपजें अंतःकरणांत
व्यापारात्मक वृत्तिउदतात त्या प्र०; २, कोणे
क गोष्टी विषयां हें करीनच करीन, किं० ना-
हींच करणार इ० रूप अंतःकरणांत धरि
ला असतो जो निश्चय ती; २, कांहीं व्रतदा
न० इ० कर्मकर्तव्य असतां प्रारंभीं देशका
लादिउच्चारपूर्वक अमुककारणास्तव अ
मुककर्मकर्तो असा जो वाक्य प्रयोग तो;
ईश्वरसंकल्प, जीवसंकल्प, मनःसंकल्प,
इ० स०.

संकल्पबद्ध, २ लिं० जें धर्मादिकृत्य करण्या-
विषयां अंतःकरणाचें संकल्पकेला अस
तो त्याकर्मचें तदनुसार अनुष्ठान होईतों
पर्यंत बांधलेल्या सावरण्या तत्परतंत्र सा-
लेला ती.

संकल्पिणे, ही अमुकगोष्ट अमुकप्रकारेंक
सयाची,

राधाची अमुकस अमुकघावयाचें इ० रूप
कोणेक अर्थ संकल्प विषय करणे
संकल्पित, १लि० संकल्पिला तो .

सकल्याफणस, पु० को० कापानव्हे आणि व
रकाहीनव्हे असा जो मध्यम प्रतीचा फण-
स तो .

सकसवार, सुकुमार शब्दाचा अपभ्रंश .

संकष्ट, न० पु० संकट .

संकष्टचतुर्थी, स्त्री० प्रतिमास संबंधी जीळ
णपक्षाची चतुर्थ तिथि तीव्रतोदेश अस-
तो प्र० .

संकष्टी, स्त्री० संकष्टचतुर्थी .

सकस, १लि० कसदारजें धान्य, तूप, तृण,
काष्ठ, इ० पदार्थ तो ; २, सकस .

सकळ, १लि० सकल प्रथ० द्वितीयार्थ ; २, रा०
अ० नित्यांत कोणेक काम व्हावयाचा जो
काळ तो ; प्रवृत्तनाहीं झाला तत्पूर्वकाळीं
सकळवेळीं, अ० रा० कोणेक आयतेवेळेस
उपस्थित झालें असतां तत्पतीकारादि कांहीं
करावें अशीजरी इच्छा असली तथापि क
रायास सम्युनाहीं असें होतें झणून तेंजो
झालें नाहीं तो आर्थ ; ३, तूंचाकरीसोड
णार असलास तर मला सकळवेळीं सां
ग झणजे दुसराकोणी पाहीन, सकळदि
तीयार्थ .

सकळीक, १लि० अर्थ० सकल प्रा० द्वितीयार्थ .

संकळीत, १लि० संकलित द्वितीयार्थ .

सकाम, १लि० धन, पुत्र, स्वर्ग, इ० फलवि

षयक

षयक जाचेमनांत इच्छा आहे तो ; २, तादृश
फलच्छा धरून करितात जें यज्ञयागादिक
र्मती ; ३, कामविकारानें व्याप्त जो तो .

संकासुर, पु० शंखासुर .

सकार, पु० हुंडीपत्रावर ही हुंडी मला मान्यता
हे या अर्थाचा बोधक जो हुंडीसई असा ले
ख करितात तो .

सकारणें, हुंडी सकार झणून जो लेख तेथें
करून चिह्नित करणें .

सकारविल्हा, पु० सकारविल्हे .

सकारविल्हे, पु० संकेतानें सोद्यासक्ष० .

सकाळ, स्त्री० सूर्योदयोत्तर सूर्योदयाजव
ळचा कि० मध्यान्हावधि जो काळ ती ; २, अ०
सकाळां .

सकाळवणी, सकाळवाणी, अ० वेळेबा
रीं .

सकाळसंध्याकाळ, अ० मध्यान्हाहून पूर्वा
परजे दोन विभाग त्यांचा ठायीं .

सकाळसौंज, अ० सकाळसंध्याकाळ .

सकाळां, सकाळीं, अ० उदयीक ; २, सफा
बसणून जो काळ त्या काळां .

सकिरा, पु० पश्यादि माराया करितां बंदू
क भरून आंत बालितात जें प्राणाणाचे
कि० धातूचे बारीक बारीक खडे तें प्र० .

संकीर्ण, १लि० जाधासंकर झाला आहे-
तो ; २, मनुष्य वृक्षादि अनेक पदार्थांनी
व्यापून गेला जो रूलादि तो ; ३, को० आ
तां जाईल असें वाटायाजोगा केषळ क्षी

ण

णदशापन्न झालेला जो दिवा, प्राण, किं.
तद्विशिष्ट देही इ० तो.

संकीर्तन, न० ईश्वरादिकांचे नामादिकांचे
मुख्याने जें उच्चारण तें, नामसंकीर्तन, अ
गवत्संकीर्तन, इ० स०.

संकुचित, २लि० संकोच पावलेला जो तो.

सकुटुंब, ३लि० कुटुंबसहवर्तमान जो तो.

सकुडी, अ० कुडीसहवर्तमान, स्वर्गादिपरलो
कास जाणें इ० वर्णन प्रसंगां प्र०.

सकुमार, २लि० सुकुमारशब्दाचा अपभ्रंश

सकुल, ३लि० संकीर्ण द्वितीयायां.

सकृत्, अ० सं० एकवार.

सकृद्वाही, २लि० एकवार पाहिलेले किं० आइ
कलेले जाला धरतें असा जो बुद्धिमान तो.

सकृद्दर्शनी, अ० नुकतें दर्शन मात्र होतें आ
हे तीं इतक्यांत; गणेंभरणें, मारणें, इ० वि०
; २, कोणेक गोष्टीचा मुकारं भींच; उ०,
परीक्षाद्याच यास बसला तो सकृद्दर्शनीच
चुकीला गला.

संकेत, पु० कांहीं एक होण्यास कर्ता, कर्म, सा
धन, देश, काल, क्रिया, फल, इ० जें जें यो
ग्यतानुरूप लागत असतें तत्तद्रूपें करून-
कोणातरी पाहिजे अशा प्रकारें परस्पर सा
कांक्षनारूप संबंध असतो त्याचून कोणे-
क विशेषार्थाला धरून यालाहें अमुकच
निमित्त, अमुकचसाधन, अमुकचकर्ता,
अमुकचदेश, अमुकचकाल, अमुकचना
व, अमुकचअर्थ, इ० प्रकारें विशेषरूपें
करून

करून ईश्वरानें किं० कोणाआधुनिकांनीके
लीजा योजना तिणें करून एक झाला अ-
सतो जो नियमतो; २, कोणेकअर्थ मुख्याने
स्पष्टनबोलतां दुसऱ्यास समजावा ह्मणून
हस्त, नेत्र, मुख, इ० व्यापारानें करिता
तजी खूण तो; ३, संकेतस्थान.

संकेतस्थान, न० नायक नायिका याणीसं
भोगार्थ एकमेकाजवळ संकेतितजें स्था
नतें.

संकेतित, ३लि० संकेतविषयकेलेला जो देश
काल, इ० कोणेकअर्थ तो.

सकेरा, पु० सकिरा.

सकेशा, स्त्री० डोकीचे केंस नकाठितां तशी
च राहिलेला जी विधवा स्त्री ती.

संकोच; पु० कोणेक अर्थाची आकुंचितपणें
जी स्थिति ती, स्थलसंकोच, पात्रसंकोच,
इ० स०; २, प्रवृत्तीविषयां प्रफुल्लितपणें
स्थितजें अंतःकरण त्याचा लज्जा भांड.
इ० केंकरून होतो जो आकुंचितपणा तो

संकोचणे, संकुचितहोणें.

संकोचित, २लि० संकुचित.

सकोटणें, सकोटन, न० को० कांहीं एक
पदार्थ तोडत्ये समयां आश्रयार्थ खाली ध
रितात जें लांकूड तें.

सकृस, २लि० को० बळकटजें शरीर, अ
कूड, इ० तो.

सक्त, २लि० सं० कोणेक कर्मादिकाचा गा-
यां लागल्यामुळे त्याशीं गुंतून राहिले
ला

ला जो तो ; उ०, एककामाकडे सक्त असलें
क्षणजे दुसरें काम नीट घडत नाही ; २, सरख
त.

सकु, पु० सं० यवक्षणून जें धान्य तो.

संक्रम, पु० सं० संक्रांति.

संक्रमण, न० सं० भान्वादिग्रहांचें जें गश्यंत
रीगमन तें, परंतु लोकांत मूर्याविषयां प्रसि
द्धि ; २, देशादिकांचें जें आक्रमण तें.

संक्रांत, स्त्री० संक्रांतिशब्दाचा अपभ्रंश ; १,
३लि० जाणें संक्रमण केलें तो आणि जा
चें संक्रमण केलें तो.

संक्रांति, स्त्री० सूर्यादिकांच्या अधिष्ठित रा-
शीचा अतिक्रमकरून राश्यंतरी जो प्रवे-
श ती, कोणेकावर संक्रांति वसणें ह्० अनु-
त्पत्ति अभाव इ० कारणा मुळें त्यात्यापदा-
र्याची क्षीणता होणें.

सरख, पु० सक ; २, सं० जाच्या जो सखा तीत
त्सरख ; इंद्राचा सखा तो इंद्रसरख, मरुत्स-
ख, इ० सं० प्र०.

सरखजिरें, न० शंखजिरे.

सरखरेजा, पु० दुफांशी खंडांत एक फांशी
वर डाब आहे.

सरखल, ३लि० उंचा क्षणून जें प्रमाण तें न्यु
न आहे जाचें असा जो शरीर, गृह, विहीर,
खल इ० पदार्थ तो ; २, न० रा० भोंवताला
उंचवटा असून मध्यें निम्न जें खल तें.

सरखलवट, ३लि० कों० ईषत् जो सरखल तो
२, न० रा० शरीर, भूमि, काष्ठ, इ० कां ब
री

रीळ जो निच विभाग तें.

सरखलात, सरखलाद, स्त्री० एकउंचें ऊ
र्णावस्थ आहे.

सरखलाती, सरखलादी, ३लि० सरखलादीचा
जो आंगरखा, दोपी, बंडी, इ० पदार्थ तो
सरखल्याफणंस, पु० कों० सकल्याफणस.

सरखा, पु० जापरस्पर्शाचा स्नेह आहे तें एका
मेकाचें ; २, ३लि० सरखखा.

सरखार, ३लि० रा० सामान्य प्रमाणपेक्षां ह्या
रांश यत्किंचित् जामध्यें अधिक असा जो -
भाजी इ० पदार्थ तो.

सरखासोडूरा, सरखासोयरा, पु० मित्रत्व,
यौनसंबंध इ० योगानें जो संबंधी तो.

सरखी, स्त्री० मैत्रीण ; २, कांहीं एक विचक-
ट अर्थ वर्णून शिमगा इ० प्रसंगी ह्यणा
याकरितां रचिला असतो जो प्राकृत श्लो
क ती.

सरखोल, ३लि० दूरवर विचार जामध्यें आहे
एकाएका उतावळा आवयाचानाहीं असा
गंभीर जो मनुष्य किं० त्याच्या बुद्धि किं० गू-
ढ जाच्या अभिप्राय अशी कल्पना, भाषण
इ० ती.

सरखखा, ३लि० बहीण, भाऊ, चुलता, मा-
मा, सासू, सासरा, इ० जें आपले संबंधी
तत्समान स्थानिक जें त्यांजवर ही बही-
ण इ० व्यपदेश होतो तद्व्यावृत्त्यर्थ बही-
ण इ० शब्दांस हें विशेषण लागतें.

सरखूत, ३लि० पराकाष्ठेच्या, तगादारद,
बदला,

बदली, मेहनत, इ० किलीएकांचें विशेष-
ण : २, गंजिफांचें खेळांत अवश्य वावया
ची जी मिरी किं० तवानी इ० तलफ तिचें वि०
सरख्य, न० घेंची.

संख्या, स्त्री० एकप्रमाण आहे जाचे योगा
नें अर्थव्यक्तींची इयत्ता समजली जात्ये ; २,
एकत्यादि जे तीचे अघांतर भेद ते प्र०.

संख्याक, ३ लिं० जी संख्या जास आहे तो त
संख्याक, शतसंख्याक, सहस्रसंख्या
क, इ० स०.

संख्यात, ३ लिं० एक दोन अशा प्रकारें मो
जलागला जी ती.

संख्येय, ३ लिं० संख्येच्या अन्वय जाजवर
होतो ती ; २, गणनाय.

संग, पु० गत्यादि स्थितांचा ठायीं सहवर्तमा
न असावें असाजो कोणेकास कोणेका-
चा संबंध असतो ; साधुसंग, अंगसंग,
सत्संग, खलसंग, इ० स० ; २, मैथुनसंब
ध.

संगजिरें, न० शंसजिरें.

संगट, अ० सकट.

संगडी, स्त्री० दे० शेंगडी.

संगणमत, न० संगनमत.

संगणमती, पु० संगनमती.

संशत, ३ लिं० संगति शिवायार्थानें विशिष्टजो
पंध भाषणादि कोणेक अर्थ तो ; २, स्त्री०
संगति शब्दाच्या अपभ्रंश ; ३, कियेचाग
यां अन्विन होणारा जो त्याचे अंगां जें एका

कित्त असतें त्याच्या परिहार जाचे योगा-
नें होतो असें जें त्यास दुसऱ्या कोणेकाशी
सहितत्वती आणि जाशीं सहितत्व अस-
तें असाजो कोणी दुसरा ती.

संगतवार, ३ लिं० संगत पथमार्थी.

संगतसोबत, स्त्री० सोबतसंगत.

संगति, स्त्री० संग ; २, पद, वाक्य, पदा-
र्थ, वाक्यार्थ, इ० कोणेक अर्थानें अन्वित
होण्याविषयां आकांक्षित असतें जें अर्थ
तर तें यद्दपेंकरून आकांक्षित असतें तद्द
पेंकरूनच मिळालें असतो त्यांचा परस्पर
यथायोग्य होतो जो संबंध ती ; ३, संगत
वृत्तीयार्थी.

संगतिक, ३ लिं० अमनिकाच्या प्रतिपक्षी.

संगतिदोष, पु० कोणेकाचे संगतीनें त्याचा
कोणेकास लागतो जो दुर्व्यसनादि दुर्गुण
तो.

संगती, पु० सोबती.

संगती, अ० एकाका नुसता अशारूपेंकर
न कियेचा ठायीं जो अन्वितपणा होत अ
सतो तो न व्हावयास कारणी भूतजें को
णेकाचें सहितत्व त्यातें आश्रयून ; ये, बोल,
इ० कांचें वि० ; २, एककाली जा, ये, इ० का
चें वि० ; स्त्रीपुरुषादिकानी संगती जेषणें
पु० एकपाचीं भोजनकरणें, कोणेक स्त्री
ने कोणेक पुरुषासंगतीं जाणें किं० पुरुषा
नें कोणेक स्त्री संगतीं जाणें स० मैथुनार्थ
संगत होणें.

संगतीसोबती, पु० सोबती संगती.

संगते, अ० संगतीं.

संगनमत, न० दुसऱ्यास कपटानें बंधून कां
हां एक कार्यसाधायकरितां तूं असें बोल,
मी असें बोलिन, तूं असें कर. मी असें करी
न, इ० रूप अने कांचा परस्पर केलेला अ
सतो जो संकेत तें.

संगनमती, पु० कोणेक कार्य साधनार्थ जाप
रस्वरानी संगनमत केलें आहे तें परस्पर.

संगम, पु० अनेक दिशांकडून येणारे जे नद्या
वाद्य, इ० अनेक त्यांचा एकत्र होतो जो सं
योग ती, आणि एकच दिशेकडून येणा
रेजे त्यांचा गतीचा शैष्यमांद्यामुळें क्वि
तुं जो संयोग होतो तो ही.

संगमरवर, पु० पांढऱ्या दगडांत एक जाति
आहे.

संगमरवरी, ३ लि० संगमरवर संबंधां जो
पाषाण, त्याची मूर्ति, इ० पदार्थ तो.

संगर, पु० सं० युद्ध.

संगर, न० धोवर, पातळ, इ० कांचे काठांस
पुढील रेशमाचे आणि तव्याचे संधीस वि
जातीय रंगाच्या रेड्डीम इ० कांचा तंतुसमु
दाय घालितात तें.

संगरी, ३ लि० संगरस्रणून पेंठ आहे, तसं
बंधां जें बऱ्यादि ती.

संगर्भ, ३ लि० गर्भसहित जो जीव तो.

संगव, पु० पंचधा विभक्त जें दिनमान त्या
चा जो दुसरा भाग ती.

संगवई, संगवयी, पु० लहानपणा पासून
न एकेठिकाणी सहवर्तमान खेळलेले को
णेक व्यवहारीं बनेलेले असे जें अनेकते
परस्पर; २, कोणेका व्यवहारींचे जें सोष
ती ते परस्पर.

संगसंगा, पु० रा० तो करात नाही आणि मी
कां करीन, कि० त्याणें अमुक केले, मग
मीच कां करूं नये, असा कोणेकानें कोणे
काबरोबर धरिला असतो जो भाव तो.

सगळा, ३ लि० सकल मध्यम द्वितीयाक्ष.

सगळाला, ३ लि० सगळा सगळा असा
जो तो; उ०, सगळाले अंबे असतील ते
उद्यालावेव अर्धाले असतील ते आज
खर्च कर.

सगा, पु० आसविषयी.

संगाती, पु० संगती.

संगातीं, संगतीं, अ० संगतीं.

सगासोडरा, सगासोयरा, ३ लि० स
खासोडरा.

संगी, ३ लि० जाच्यासंगजाळा निरंतर आ
हे तो त्याच्या; साधुसंगीं, गुणसंगी, त्या
संगी इ० स०.

संगीत, न० वाणा, मृदंगादिवाद्यें, सूरदे
णारे, इ० कांचे योगानें सांगजे गायन
तें; २, गाणजेमायास साधनभूत जें मृ
दंगादि वाद्यें सूरदेणारे इ० सर्व मिळून
तें, संगीतशास्त्र, संगीतकला, इ० स०.

संगीन, ३ लि० भाराजड जो ओसें इ० प
दार्थ

दार्थ तो शुद्धभाषा वृत्ति .

संगीन , ३ लिं० दगडानी केलेली जी पक्की
किल्लाकोट देवालय, नळ, भिंत, इ० को
णेक इमारत तो ; २, कीं० जाचेजचे दृढब
शिबले आहेत असें पक्कें केलेलें काष्ठ,
धातु, चुना, इ० कांचें गाडा, हौद, इ०
कामत्यास ह्म० ; ३, न० कोणेक वाद पं
चाईत इ० विषयींचा जसा असावा तसा
पक्का जो कागदपत्र, भाषण, इ० तो ; ४,
स्त्री० कदारीचें डौलाचें एकवाक्य आहे
जें बंदुकीचें अग्नभागीं लावीत असता
त .

सगुण , ३ लिं० निर्गुणाच्या जो प्रतिपत्नी
तो, सगुणोपासक, सगुणोपासना, स
गुण मूर्ति, इ० स० .

संगू , पु० कीं० प्रा० सोंगट्या किं० कवड्या
यांचे खेळांत परस्पर अविरोधी जै गडी
ते परस्पर .

संगूमंगू , पु० कीं० एकमेकाचे जे संगू ते .

संगृहीत , ३ लिं० संग्रह केला जाचा तो .

संगै , अ० संगती .

संगै मंगै , अ० एकामेकाचे सोबतीनें जा
णें, घेणे, इ० वि० प्रा० शुद्धभाषा वृत्ति .

संगोपन , न० यथायोग्य जो पेने उत्तमरी
तीनें जें कोणेकाचें संरक्षण तें .

संगोपित , ३ लिं० संगोपन केले जाचें तो .

सगोत्र , पु० एकागोत्राचे ते परस्पर .

संग्रह , ३ लिं० ग्रहांसहित जें पंचांग, लग्न,
इ० तो ,

इ० तो .

संग्रह , पु० कोणेक अर्थ तेथचे तेथेंच राहा
अशा प्रकारें कोणेक अधिकरणां घेतल्या
नें तेथें त्या अर्थाची हात्ये जी जमा तो ; धा
न्य संग्रह, द्रव्य संग्रह इ० सं० .

संग्रहण , न० कोणेक अर्थाचा संग्रह कर-
ण्याचा व्यापार तें .

संग्रहणी , स्त्री० एकदोन दिवस पोत्रांत म
लाच्या संग्रह व्हावा आणि एकदोन दिवस
टाळ व्हावे असे नेहमी जेणे करून होतें
असा एक रोग आहे .

संग्रही , ३ लिं० अनेक वस्तूंच्या संग्रह करण्या
चा स्वभाव जाचा असा जो मनुष्यादि तो

संग्राम , पु० संगर .

संग्राहक , ३ लिं० संग्रह करणारा जो तो .

संग्राह्य , ३ लिं० संग्रह कराव्याचा जाचा तो .

संघ , पु० सं० समुदाय .

संघटण , संघट्टण , न० परस्परें भाषण .

घट्टा, मस्करी, हास्य, विदो न, इ० कर
वें एकमेकाचे घरीं जावें ; नित्यांत एक
ठिकाणीं बसावें उठावें इ० रूपजें कोणे
काचें कोणेकाशीं वर्तन तें .

संघट्टन , न० एकमेकाचे अंगाने एकमेका
चें अंग रगडले जाई असा जो एकमेका
स घट्टलागण्याचा व्यापार तें ; २, संघट्ट
ण .

सघन , ३ लिं० दाट आणि पानळ साजा दोन
कोठी त्यामध्ये दाट्याकोठीत गणायाचा
तो .

तो.

संघर्षण, न० अतिशयेंकरून जें घर्षण तें.

संघात, पु० सं० समुदाय.

संच, पु० कोणेक कार्य सिद्धीस जी जितकी जशी उपकरण सामग्री लागत्ये ती सर्व मिळून जो जोड तो ; २. सचकार.

सचकार, पु० रा० विसार.

संचणी, स्त्री० कों० ग्राम, देश, आगर, इ० कांची पाहणी करून अमुकापासून अमुक संबंधी अमुक सर्कार देय घ्यावें एतद्दिषयीं सर्कारांतून करितात जो ठराव ती.

संचंत्र, ३ लि० कों० स्वतंत्र शब्दाचा अपभ्रंश.

संचय, पु० कोणी एक अधिकरणी कोणेक अर्थाचा थोडा थोडा सांचून होतो जो जमाव तो : द्रव्यसंचय, पुण्यसंचय इ० स०.

संचरणें, कोणेक अधिकरणी कोणका नें संचार विशिष्ट होणें.

संचरणें, पिशाच, अग्नि, विष, इ० का नें शरीर, अरण्य, इ० अधिकरणी संचार द्वितीयार्थानें विशिष्ट होणें

संचरित, ३ लि० कोणेक अधिकरणी संचरला तो.

सचवटी, स्त्री० सचोटी.

संचळ, संचळ, न० पादेलोण.

संचळरवार, संचळरवार, पु० पादेलोण.

लोण.

संचार, पु० कोणेक अधिकरणी इतस्ततः

फिरण्याचा जो व्यापार तो ; २. कोणेक अधिकरणी शिरून त्या अधिकरणाचे सर्वांशी व्याप्ति होई अशी जी त्याचा गयी कोणेक अर्थाची गति तो, भूतसंचार, विषसंचार, वातसंचार, इ० स० ; ३. संचरणें, बोलणें, कि० कांही एक कामकरणें यांचें जाकमातें धरून अनुसंधान धरलें असतें त्या क्रमांत अन्यक्रमगत जें शब्दादि तत्सदृश शब्दादि आल्यामुळें भातानें तें संधान सटून त्या अन्यक्रमाकडे जें संधान जातें तो ; ४. जेथें ती भाति होऊन संचार जातो ते जें स्थल त्यास ही स०.

संचार, पु० संचाराचा अपभ्रंश परंतु प्रा० प्रथमार्थाचांचून.

संचारणें, संचरणें ; २. कोणेक अधिकरणी कोणकातें संचरितकरणें.

संचारणें, संचरणें.

संचित, ३ लि० सांचलेला जो उदक, धान्य, इ० पदार्थ तो ; २. न० जीवाचे पदरीं जोसुकुत दुष्कृतात्मक कर्माचा राशि असतो त्यातून प्रकृत देहारंभ कळेंकरून प्रारब्धता पावला जो विभाग त्याहून इतर जो शेष साठ्यास राहिलेला कर्मविभाग असतो तें, पूर्वसंचित, जन्मांतरसंचित, इ० स०.

संचित, ३ लि० कोणेक विषयीं चिंता जाला प्राप्तज्ञाती आहे तो.

संचितोदक,

संचितोदक , न० सांचवणी .

सचिव , पु० राजाचा जो प्रधान तो ; २, अष्टप्रधानातील एका प्रधानाची संज्ञा आहे .

संचि , स्त्री० चंचि .

संचेतन , ३. लि० चेतना जाचे अंगी आहे असा जो मनुष्य पश्यादि तो .

संचैल , अ० आंगावरील जें वस्त्र प्रावर्ण त्यासुद्धा; स्नानकरणे , भिजणें , इ० कांचेंचि० ; उ० , अंगावर पालपडला असता संचैल स्नान करावें .

संचोटी , स्त्री० भाषण, देणें , घेणें , इ० व्यवहारीं सप्रमाण वर्तणारा जो त्याचे अंगी-आला असत्ये जी प्रामाणिकता रूप योग्यता ती .

सञ्चिदानंद , पु० सत्यज्ञान आणि आनंद एतत्स्वरूप जें ईश्वर स्वरूप तो .

सज , पु० संच प्रथमार्थी ; २, साज प्रथमार्थी .

सजगणी , सजगाणी , स्त्री० पैशाचें जें दूय ती ; २, सहा रुके रूप जें क्षेत्र प्रमाण ती .

सजगुरा , पु० बाजरी .

सजण , पु० यं० सज्जनाचा अपभ्रंश परंतु लावणी , पद , इ० कवितेंत मित्र नायक यांचर प्र० .

सजणी , स्त्री० यं० लावणी , पद , इ० कौतुखी किं० नायिका यांस ह्य० : २, मृदंगादि सजण्याचा जो व्यापार ती .

सजणें , अनेक अंगें परस्पर असंबद्धपणें जि कडे तिकडे असतां जें अंगाचें रूप असतें त्या रूपानें स्थित जो कोणे क अंगा त्याणें तीं अंगें एकत्र यथायोग्य संबद्ध झाल्या मुळें व्यवहार्यरूपें करून सिद्धावस्थेस येणें २, केवळ मुळचे रूपानें स्थित जो कोणा त्याणें युद्धनृत्यादि व्यवहाराविषयीं योग्य जें शस्त्रालंकारादि विशिष्टरूप त्या रूपानें सिद्ध होणे , या अर्थी पक्षां सकर्मक ही प्र० होतो ; उ० , आस्ती मसुदा सजिवतो आहो परंतु अद्याप सजन नाही , मोताददार घोडास जून आणीतो तुझी ही पोषारख दालनरवार घेऊन संजा ; २, साजणें .

संजा , पु० बंगला , वाडा , इ० कांचा गार्द्यांवरचे मजल्यावर फीडाघर्षी बसायाचे उपयोगी सर्वत्र दृष्टि पोहचया जाणें लहानसें उंच जें बंदिस्तीचें स्थूल केलें असतें तो : २, मध्यें खंडन पडतां क्रमानें लागत गेलीं जां अनेक शेताचीं क्षेत्रें तीं सर्वे भिळून जो भूविभाग तो .

संजाडूती , संजाईत , ३. लि० खपलात रखपवूं , नखपलातर परत करूं , अशी बोलीनें घेतात जो वस्त्रादि जित्तसतो .

सजातीय , ३. लि० एका जातीचे जे अनेक ते परस्पर .

संजाप , संजाब , संजाब , पु० अंगरखा , दुलई , छत , इ० वस्त्राचे कडेस-प्रा० विजातीय रंगाचे वस्त्राची शोभा

र्थ जी पट्टी जडतात तो ; २, शेंडी भोंवता जो घेर राखितात त्यास ह्म०.

संजाबदार, संजाबदार, ३लि० संजाब आहे जास असा जो दुलई, शेंडी, इ० पदार्थ तो :

संजाबी, ३लि० संजाबदार.

सजीब, ३लि० सचेतन.

संजीवन, न० मेलेला जो कोणा त्याचें पुनः जीवंतपणा रूप अवच्छेत्त जें गमन ; ३, सर्पदंशानें मेलेल्यावर हा मंत्र घातला असतो त्याचें संजीवन होईल, कोणका नें संजीवन होणें ह्म० जीवंत होणें ; २, मेलेल्यानें जीवंत होण्याविषयीं मंत्र, ओंषधि, इ० रूपजें साधन तें.

संजीवनी, स्त्री० मृतास जीवंत करणारी अशी एक विद्या आहे ती आणि एक ओंषधि आहे ती.

संजुगता, ३लि० व्यवस्थित नेमस्तजित-क्यास तितका आटोपसार असा जो संसार, राज्य, कारभार, घर, इ० तो.

संजोग, पु० संच.

संजोगणी, स्त्री० रा० जा व्यवहारादिकां स जो संजोग पाहिजे असतो तत्संपादनहा रा त्या व्यवहारास त्या संजोगाविषयीं होत्ये जी परिपूर्णता ती.

सज्ज, ३लि० कोणेक कार्याचाठयीं प्रवृत्त होण्याविषयीं शस्त्र, भूषण, गुणा धायक संस्कार, इ० विशिष्ट जें रूप असावें सें असतें

सतें त्यारूपानें सिद्ध होऊन राहिलेला जो - कोणेक अर्थ तो.

सज्जन, पु० कोणाचा घातपात करून येवरे होईल तितकें करीत असावें कज्जा, भाषण, इ० करून ये असे जें चांगले गुण तद्विशिष्ट जो मनुष्य. पक्क, इ० कोणाजीवतो.

सज्जा, पु० सजा.

सज्जारवार, सज्जीरवार, पु० क्षारान एक भेद आहे.

सट, स्त्री० षष्ठीशब्दाचा अपभ्रंश.

सटकण, कन, कर, दिन, दिशी, अनुकरण, फलादि कोतून बी उडणें नि सरड्यावरून पायनिसटणें इ० कांचें वि० ; २, झटकन.

सटकणे, कोणकानें हीं हीं क्षणतां निघून जाणे.

सटरफटर, न० लटरफटर.

सटवणी, न० चंपापट्टीचे समारास जो पजन्य पडतो त्यास ह्म०.

सटवणे, सटावणें.

सटवाई, स्त्री० षष्ठीस्मरण जी देया ती ; २, स्त्रियांस याशब्दानें शिबी देतात.

सटवी, स्त्री० सटवाई.

सटसट, सटसटां, अ० अनुकरण, खडे, उदकाचे बिंदु, इ० कानी वंगानें उडणें, कोणाचे अंगावर प्रहार होई असे बसणें इ० कांचें वि०.

सटसटीत, ३लि० जा मध्ये मार्वनाहां अत एव जाचे शिनकण निरनिराळे असतात असा जो भात, घुगन्या. इ० ती.

सटाटाँ, अ० सटसटाँ.

सटावणे, उपजलेल्या मुळाने सटवीचे वा घेने युक्त होणे कि० तेणें करून मरणे.

सटासट, अ० सटाटाँ.

सटीक, ३लि० शकेमहित जो ग्रंथ तो.

सटीप, ३लि० टीपसणजे झोडणी तीणेकरून सहितजी गजिफांतील तलफ तीचें कि० तलफ घेणें इ० क्रियाचें वि०.

सटाँसामाशाँ, अ० सर्षिसामाशाँ.

सट्टा. पु० जी हुंडी कि० जें नाणें देऊन दुसरें हुंडीनाणें घ्यावें अशी एकास गरज आणि ती हुंडी तें नाणें देऊन ती दुसरी हुंडी नाणें घ्यावें अशी दुसऱ्यास गरज असतां तेजें गरजवंत त्यांच्या परस्पर तें तें देऊन घेऊन होतो जी व्यवहार ती.

सट्टाबट्टा, पु० बट्टासट्टा.

सठ, स्त्री० सट.

सठवाई, स्त्री० सटवाई.

सठवी, स्त्री० सटवी.

सठळणें, की० सटावणें.

सठी. स्त्री० की० षष्ठीस्यणून जी देवी ती :

२. षष्ठीपूजन ; ३. कचौरास्यणून औषधी कंद आहे ती.

सठाँसामाशाँ, सठीसामाशाँ, अ० व पसिहा महिन्यातून एखादेवेळेस भेटणें,

णें. काठें जाणे, इ० वि० ; उ०. त्याचे घरीं आमचें नेहमा जाणें नाहीं कधीं सर्षिसामाशाँ गेलोंतर जातो.

सड, पु० गोमहिष्यादि पशूंचां जी आंचळ ती ; २. जोंधळा, सजगुरा, ऊंस, बीरू. कि० जाडी तृण इ० कापून घेतल्यावर खात्यां भुईवर जे बुडखे राहतात ते प्र. ; ३. रानडुकराचे मान इ० काबरचा कठिण जो केश तो कि० तत्सदृश जो मनुष्यादिकाचे अंगावरचा कठीण केश कि० तत्सदृश कठीण काडी इ० त्यास स्त्र० ; ४. स्त्री० विवादविषय झालेला जो कोणेक वृत्त्यादि अर्थ तन्निर्णयार्थ प्रमाणत्वेकरून पाहतात जें त्या अर्थाचें पूर्वकाळींन वृत्तती ; ५. तांदूळ, डाळ. इ० कांस जी सडण्याचा संस्कार ती.

सडक. स्त्री० दोरी. परंतु गाडा इ० कावरील ओझें कसणें स्थलादिकाचें अजुल पाहणें इ० विषयां गृहीत असतां विज्ञे घेंकरून प्र० ; २. सखलाद इ० कांचापट्या कि० त्याणी मटिबलेल्या दोऱ्या घोंड्याचे ग्वेगरास गोभार्थ अनेक लावितात त्या प्र० ; ३. वरून गाडा, गाडी, अस्सलित चालाया जी गी मारखा बांधली असते जी वाट ती ; ४. जिचें पान उजू असतें अशी तरवारीत एक जाति आहे ती ५. जास पोंक, फुगा, इ० कांहीं नाहीं असें नाटजें मनुष्यादिकाचें वागर कि० त सा

सा तो मनुष्यादि तो ; ५, भीड, मुरवत, मय, इ० जें वाग्ब्यवहारा विषयी प्रतिबंधक तद्वाहित्यामुळे स्पष्टजे जाव साल, शिवा इ० त्याचें वि०; ६, विवक्षितस्त्रुली नाट-चाललेली जी वाट किं० मनुष्यादिकांचें नाटजें जाणें, निघणें, इ० त्याचें वि०.

सडकणें, पर्जन्य, मनुष्य, इ० कानें मोठे घेंब, गारा, खडे, इ० कानी कोणेकास ताडणें किं० दोरी, छडी, इ० कानी अनेक प्रहार हांत असें कोणेकास ताडणें, पक्षां यंत्र, गारा, दोरी, इ० कांसाही कर्मता ; २, कोणेकानें लाथ, दुगाणी, इ० कोणेकावर झाडणें; ३, लांकूड, दगड, इ० कुळाड, सुतकी, इ० कानी केवळ साफन करितां सुभाराचा आकार घेई असें सरासरी तासणें; ४, धुवायाचें वस्त्र इ० दगड इ० कांवर बळानें आपटणें; ५, वाटावा मळ निघून जावा इत्याद्यर्थ धानूचा पत्रा इ० बळानें घण इ० कानें ठोकणें; ६, आंतील अंश बारीक, मोठा, सरासरी, निराळा होई असें मोठ्यानें पारखडणें किं० उभळणें; ७, कोणेंक स्त्रुलापासून कोणेकाने सडकनिघणें.

सडकपातळ, ३ लि० सडपातळ.

सडका, ३ लि० रोगादिविळतीमुळे जाचे अवयव सडले असाजो फल, पान, शरीर, इ० पदार्थ तो.

सडकीच, ३ लि० सडकून सरासरी नाटकें लेला जो दगड, लांकूड, इ० तो किं० तेंपें

करून केलेलें जें जोतें इ० कांचें काम तो.

सडकून, अ० रगडून.

सडण, न० कांडायाकरितां घेतलें जें धान्य तें ; २, तें कांडण्याचा जो व्यापार तें.

सडणाबळ, स्त्री० तांदूळ इ० सडणारास जें मोल घाबें लागतें ती.

सडणे, तांदूळ, डाळ, इ० सुसळाचे आघातानां निस्तुष करणें; २, फलपर्ण शरीरावयव इ० कोणेक पदार्थानें कुजून कांहीं अवयव गळत एतदवस्थापन्न होणें.

सडपातळ, ३ लि० विशेषमांसलजाचें अंगनव्हे असाजो मनुष्यादि तो.

सडसड, अ० अनुकरण शब्द होई असें मोठे घेंबानीं पर्जन्यपतन, छडी इ० कानीं मारणें, इ० वि०.

सडसडां, अ० सडसड.

सडसडीत, ३ लि० सटमडीत ; २, सडपातळ ; ३, पल्लावादि समृद्धीनें परिपुष्ट नव्हे असें जें झाड ती.

सडा, ३ लि० बायकोंपोरें. ओझें पाझें, इ० गुंतून पडाच्याजोगें खटलें जाचे मार्गे ना हां असाजो गृहस्थ, संसारी, मार्गस्थ, इ० तो; २, पु० वावडीसलावणें इत्याद्युपयोगी बारीक लांबजी दोरी तो; ३, शेणखळा, चंदनोदक, रंगोदक, इ० कें करून संस्कारार्थ भूमीवर करितात जो सेकतो; ४, शेणसडा लाक्षणिकाथं; ५, ग० डोंगरावरची सपाट जी माळासारखी

जमीन असती ती .

सडाई , स्त्री० सडणाबळ .

सडाका , पु० सडसड शब्द होई असा दोरा .

३० कानी केलाजो प्रहार तो ; २, पर्जन्य वा
यु. ३० कांचा जो तडा का ती .

सडाडां , अ० सडसडां .

सडाफटिंग , पु० केवळ सडाजो मनुष्य त्या
सडा .

सडासंमार्जन , न० लळशुभ्यर्थ झाडणे,
सडाघालणे ; ३० रूप जो संस्कार तें .

सडासौंटा , ३लि० जाचे मागें विशेषरवट-
केंनाहीं ती .

सडासोट . पु० सडाफटिंग .

सडी . स्त्री० शरीरावयव झडून जावया
जोगा जो मनुष्य, गुरें , ३० कांस रोग हो
त असतो ती ; २, दे० क्षतावर पडत्ये जी
अंसडा ती ; ३, रा० सडचतुर्थांथी .

सडीक , ३लि० सडून निस्तुप स्वच्छ केलेजे
तांदूळ . ३० धान्य ती ; २, सडलेलें बां पे
रून केलेली गोंबाशीची जी गंग ती जी
लयकर मिजतें ; ३, त्वचे सुडा मिजणा
राजी वालपापडी , मेहंदळ , ३० कांची
शेंग तीस स्त्री० ; ४, भीड, सुरवन . सभ्य
पणाची मर्यादा एतत्संरक्षणार्थ गुप्तसं
केतानें बोलावें ३० जे बोलावयाचे प्र-
कार असतात ते प्रकार सोडून स्पष्टजी
शिबी, उत्तर, प्रत्युत्तर, ३० कांहीं ती .

सडेमुंडली . स्त्री० रा० एक औषधी कें

द आहे .

सडेल , ३लि० सडका .

सडेसौंटा , ३लि० सडासौंटा .

सडेसोट , पु० सडासोट .

सडेहुपट , सडेहुप्या , पु० रा० जामधें
बायका पोरें हींनाहींत असा जो धानरांचा
कळप त्यांतील जो धानर तो .

सड्या , ३लि० झड्या .

सडळ , ३लि० उदारस्वभावाचा जो मनु
ष्य किं० त्याचा तादृश कारभार हस्त ३
तो .

सण , पु० दसरा, दिवाळी, शिमगा , ३०-
जे वार्षिक दिवस ते आणि विवाहोत्तर
आठवा, सोळावा, किं० मास वर्ष यांचे
समाप्तीचा दिवस ते प्र० ; २, त्यात्यादि
वशां पोळी, पकान्न . ३० मिष्टान्नकरून
न इष्टमित्र, सांयरे धाचरे , ३० कांसहव
र्तमान भोजनकरावें वस्त्रालंकारादि
धारण करावें ३० रूप जो उत्सवकविता
त तो ; २, शणाचा अपभ्रंश .

सणकण . कन, कर, दिनी, दिशीं .
अ० वेगानें जाणारी गोळी, किं० कांहीं
एकास बसणारी छडी ३० कांचा शब्दा
चें अनुकरण, वेगाने गोळी जाणें . छ
डीमारणें, शरीरांत अकस्मात् तिडा
कउठणे , ३० कांचें वि०

सणका , पु० को० वाय्यादिविकृतीनें किं
मुंगी ३० उसल्यानें शरीरांत सणकर
विघत्त

निघत्ये जी तिडीक तो .

सण काडी, सण काँडी, स्त्री० तागाचे आंगचा बाख काटून घेऊन राहत्ये जी काडी ती ; २. तत्सदृश जी आंबाडी में डी. इ० कांची काडी निघत्ये तीसही स्त्री०.

सणंग, व० सनंग.

सणगर, पु० कांबळी विणून उपजीविका करणारी अशी एक जाति आहे .

सणणण, अ० तो केचा गोळा, बाणाचा तोटा. गोकणीचा धोंडा, इ० वेगानें जात असतो जो शब्द होतो त्याचें अनुकरण.

सणवार, पु० सण इ० जो उल्लाहाचा दिवस तो .

सणसणणे, अतिवन्न जें उदक, तेल. - इ० कानी कि० वेगानें जाणारी जी गोळी, बाण, इ० कानी सणसण शब्द होई असें वाजणे ; २, टणक पदार्थ मृदुअसें स मजून त्याजवर बळानें कुन्हाड चोपणे इ० कांचा आघात केल्यास तो हाताला जो सणकन वेग येत असतो तत्सजाती य वेगविशिष्ट कोणेक शरीरावयवनें होणे .

सणसणाट, पु० अतिशयित जें सणाण ती .

सणसणीत, ३लि० सणसण शब्द होई असें अतिवन्न झालेलें जें उदक, दूध. इ० ती ; २. सणसणीत जो भाजी. इ० पदार्थ तो ; ३. विसविशीत नव्हे असें सणसर जें सूत्र कि०

तन्निर्मित वस्त्र तो ; ४. खडखडीत बाळ ले लें जें वस्त्र, काष्ठ, इ० कि० खणखणीत - जो जाबसाल, उत्तर. इ० तो .

सणसर, ३लि० ताठ, बळकट. असें जें सूत, वस्त्र, व मनुष्य. ओझें. इ० तो .

सणसुदी, स्त्री० रा० सणवार.

सणसुदीस, पु० की० सणवार.

सणसूद, पु० सणसुदीस.

सणाण, पु० बाण इ० संबंधी अतिशयित * जो सणसण शब्द तो .

सणाणणे, सणसणणे .

सणी, स्त्री० सजगणी.

सत्, ३ लि० आहे अशा रूपें करून जाची प्रतीति आहे असा जो अर्थ तो ; २, चांगला जो कोणेक अर्थ तो ; सत्कर्म, सत्पुरुष, सद्दिद्या, सद्वासना. इ० स० ; २, पु० संत ; सत्समागम. सत्सेवा. इ० स०.

संत, पु० विषयासक्तिसोडून ईश्वरभजनी लागला जो पुरुष तो, परंतु जें पागाटें घालीत नाहीत रुमाल बांधनात तुळशीचा माळा गळ्यात घालतात असा शेष करून ईश्वराचें भजन कीर्तन करून भिक्षा वृत्तीनें उपजीविका करणारे जें त्याजवर विशेषें करून प्रसिद्धि, संतमार्ग, संतमें डळी, इ० स० ; २, ३लि० संथ.

संतकी, स्त्री० संतपणा.

संतडा, पु० संतास निंदेनें स्त्री०.

सतन, अ० संतन प्रथमाथें .

संतत, अ० निरंतर; २, स्त्री० संततीच्या अपभ्रंश.

संततधार, स्त्री० देवावर मध्ये खंड नप ओं देतां अभिषेकार्थ उदकादिकांची धरितात जी धारा ती; २, स्त्री० पर्जन्य किं० सच्छिद्र भांडें इ० संबंधी कांहींकाल चालवेली धारा ती स०.

संतति, स्त्री० पुत्रपौत्रादि किं० कन्यादौहित्रादि रूपेंकरून होतो जो जीवाच्या विस्तारती.

संततीस, ३लि० एक संख्या आहे.

संतत्र, ३लि० स्वतंत्राच्या अपभ्रंश.

संतप्त, ३लि० अतिशयें करून जो तप्त तो.

संतप्त, स्त्री० न० पर्जन्य, वायु, पार, इ० संबंधी जापतन, वाहाणें, रडणें, इ० क्रिया त्यांच्या जो दुसऱ्यास कंटाळा यावया जोगा अतिशय ती नें.

संतमार्ग, पु० संतजन ईश्वरप्राप्त्यर्थ जा मार्गानें वागतात तो मार्ग.

संतमाळिका, स्त्री० गुरुशिष्यादि परंपरेनें चालत आली जी संतपरंपरा ती.

संतरंजी, स्त्री० संत्रंजी.

सतरा, ३लि० सत्रा.

संतर्पण, न० अन्नदानादिकेंकरून ब्राह्मण, अग्नि, इ० कांस तृप्त करण्याच्या जो व्यापार तें.

संतर्पणे, अन्नदानादिकेंकरून ब्राह्मण, अग्नि, इ० कांस तृप्त करणे.

सतसय, अ० कों० रा० मध्ये खंडनपडतां या शोधटापासून त्या शोधटापर्यंत एकसारखें ओढाने कोणेकसळीं वृक्षादिलागत जाणें वासा, तुळई, इ० पुरणें, इ० वि०; उ०, यावेशीपासून त्यावेशीपावेतो सतसय घरें लागत गेली आहेत मध्ये एक ही बरखळ पडली नाही.

सतसल, अ० सपसल.

सतसष्ट, ३लि० एक संख्या आहे.

सताड, ३लि० रा० स्थितीचा गयी तीर्यकृत किं० अंगां बळकत हें जासनाहीं असा नाट उभा जो मनुष्य, स्तंभ, इ० तो.

संतान, न० संतति, पुत्रसंतान, धर्मसंतान, इ० स०.

सताप, पु० एक औषधी आहे.

संताप, पु० अग्नि, सूर्य, काम, क्रोध, अर इ० संबंधी अतिशयित जो ताप तो; ३, क्रोधावेश; २, कांहीं एक प्रतिकूल संबंधानें कोणेकास घेतो जो उद्देग तो.

संतापणे, कोणेकाने क्रोधाविष्ट होणें; ३, ब्रासणें.

सतार, स्त्री० न० एक तंतुवाद्य आहे.

सतावणे, ढळणें, गांजणें, चेष्टाकरणें इ० व्यापारांनी कोणेकास ब्रासविशिष्ट करणें.

संतावणे, संधावणे.

संतावें, संताळें, न० एकानें संतवाचा व्हावें अनेकानी शिष्य होऊन शास्त्रां

कविधिविधादि नगणितान्याचे भजनींलागा
वें इ० रूप प्रसृत झाला असतो जो संतप-
णा त्याला ह्य०.

सती, स्त्री० परमपतिव्रता जी स्त्री ती; २,
भनृमरणोत्तर तदुद्देशानें परलोकप्रा-
प्त्यर्थ अग्निप्रवेश करित्ये जी स्त्री ती; स-
तीजाणें ह्य० भनृ मरणोत्तर सतीनें अ-
ग्निप्रवेश करणें.

संती, ३लि० संतसंबंधी जी रीति, वेप, इ० तो-

सतीचें वाण, न० जाच्या एकवार अंगीका-
रकेला असतां सर्वस्वापहार होओ, जीव
जाओ, परंतु सोडतां येत नाहीं असा जो
कोणेक व्यवहारादि विषय त्यास ह्य०;
कोणेकानें सतीचें वाण घेणें ह्य० प्राणहा-
नि होओ, सर्वस्व नाश होओ, जें होणार अ-
सेल तें होओ, परंतु मागें सरणार नाहीं
अशा संकल्पानें कोणेक कर्मा प्रवृत्त हो-
णें.

सतीर्थ, पु० एका गुरूचे जे अनेक शिष्य
ते परस्पर.

संतुष्ट, ३लि० संतोषानें युक्त जो तो.

संतुष्टाई, स्त्री० संतुष्टपणा.

सतूप, न० रा० स्थिया, नट, इ० मुख्यावर
नकतकीदिसा या करितां लावितात जी
मचारी तें.

सतेल, न० आकारविशेषाचें पाणी तापवि-
णें इ० उद्योगी एक धातुमय पात्र आ-
हे.

सतोटी, स्त्री० दे० सचोटी.

संतोष, पु० कोही इष्टानुरूप झाल्या मुळें
उद्देगादि जाऊन वरें पाडतें अशी जी सु-
खरूप आत्म्याची वृत्ति ती.

संतोषणें, कोणेकानें संतुष्ट होणें.

संतोषित, ३लि० कोणेकानें संतोषविला
जो तो.

संतोषी, ३लि० निरंतर संतोषवृत्तीनें अ-
साचें असा जाचा स्वभाव तो.

सत्कण्या, स्त्री० रा० भात, तांदूळ, कोडू-
न विरून त्यांचा अगदी कण्या झाल्या
असतां त्यांस ह्य०.

सत्कर्म, न० ईश्वराला जें आवडतें असें
जें दान, यज्ञ, परीपकार इ० कर्म तें.

सत्कार, पु० कोणेक अर्थातें महत्व बुद्धी-
नें मानून नमस्कारादि यथायोग्य उप-
चार केल्यानें त्याचा हातो जो आदर तो.

सत्कारणें, घं० कोण एकानें सत्कारवि-
शिष्ट करणें.

सत्कारित, ३लि० सत्कृत.

सत्कालक्षेप, पु० सत्कर्माकडे हातो काल
क्षेप तो.

सत्कृत, ३लि० सत्कारिला तो.

सत्तर, ३लि० संख्या आहे.

सत्ता, स्त्री० अस्तित्व, वस्तुसत्ता, व्यावहा-
रिकसत्ता, इ० स०; २, कोणेक अर्थावि-
षयीचा राजा, इ० जो धर्णी त्याजकडे
जो स्वामित्व संबंध असतो ती, राजस-

ना, शास्त्रसत्ता, इ० म०, सत्तेच्या स० जाची सत्ता जाजवर आहे ती त्याच्या ; ३०. हें घर माझे सत्तेचें आहे, अ० सत्तान सत्तांही सत्ता आहे असें मानून कोणक पदार्थ त्या वयाभयेणें, नेंणें, इ० वि०; कामाचें वेंडे सत्पहावातीं कोठें नाहीं जे वायला मात्र तेचदा सत्तेच्या येतो ; ३. पु० फांशावर जो सातयामेख्येचा डाव असतो तो ; ४. मत्या.

सत्ताधारी, पु० सत्ताधीश.

सत्ताधीश, पु० देशादिकांचा अधिकारी जो राजा, मोकामा, देसाई, इ० ती.

सत्तानिवृत्ति, स्त्री० सत्वनिवृत्ति.

सत्तापुरुष, पु० सत्ताधीश.

सत्ताबन्ध, ३ लि० संख्या आहे. १०

सत्तावीस, संख्या आहे. २०

सत्तेचाळ, सत्तेचाळीस, ३ लि० संख्या आहे. ४०

सत्तेताळ, सत्तेताळीस, ३ लि० सत्तेचाळीस. ४०

सत्य, ३ लि० वास्तविक ; सत्यभाषा, सत्यसंकल्प, सत्यबक्ता, इ० म० : १. न० प्रामाणिकता ; ३०, कशीही विपत्ति झालीतरी सत्यरूप आपलें सत्यसोडित नाहीं ; ३, दिव्यजें प्रमाण तें.

सत्यनाश, पु० कोणक अर्थाचा सर्वस्वीं होतो जो नाशतो.

सत्यनास, पु० सत्यनाशाचा अपभ्रंश.

सत्यलोक,

सत्यलोक, पु० सप्तलोकामांत एक लोक आहे.

सत्यवादी, ३ लि० कदापि असत्य बोलून घे असा सत्य भाव जाचा तो.

सत्यसंध, ३ लि० कोणक गोष्ट अशी करावी असें एकदां मनानें धरलें असता त्या नियमास टळत नाहीं असा जो पुरुष तो.

सत्या, पु० सप्तसंख्या चिन्ह जाजवर आहे असें जें गजिकेचें पान तो.

सत्याणव, ३ लि० संख्या आहे. १०

सत्यानास, पु० सत्यनाशाचा अपभ्रंश.

सत्यायशी. सत्यायुशी, ३ लि० संख्या आहे. ६

सत्याहत्तर, सत्याहात्तर, ३ लि० संख्या आहे. १०

सत्येचाळ, सत्येचाळीस, सत्येताळ, सत्येताळीस, ३ लि० सत्तेचाळीस.

सत्योत्तर, न० शपथादि रूपजें दिव्य करि नात तें ; २, अ० सत्योत्तरें.

सत्योत्तरें, अ० साजराग्यांटे आचरेन तर मला पाप लागेल ईश्वराचा अपराधा होईन असें मनानें आपणून प्रामाणिकपणें कांहीं बोलणें, लिहून देणें, इ० कांचें वि०.

सत्यात्र, न० कोणक दान देण्याविषयी योग्यजें पात्र तें.

सत्याळ, ३ लि० रा० कोणसजी हें स. गाय. इ० ती.

सत्युत्र, पु० मातापित्रें इ० जें वडाल त्याचें

च

चे आज्ञेत वर्तणारा आणि विद्यादिकें करून आपले कुळाची कीर्ति वाढविणारा - असा जो पुत्र तो .

सत्पुरुष, पु० कामक्रोधादि जाणें वशा-
केले आहेत, आणि सदाचरण करणा-
रा जाचे हातानें अनेक लोकांचीं हितें
होत असर्ची, असा जो पुण्यात्मा पुरु-
ष तो .

सत्र, न० अनेक भिन्न पाळी पाळीनें ए-
काने यजमान व्हावें इतरानीं ऋत्विज व्हा-
वें तसेंच एकानें वक्ता व्हावें इतरानीं श्रो-
त व्हावें अशा प्रकारें जें यज्ञरूप किं०
भगवद्गुणकीर्तनरूप इ० कर्मचालवि-
तात तें ; २, यज्ञविशेषाची संज्ञा आहे ;
३, अधिसत्र .

सत्रंग, **सत्रंज**, पु० बुदबळें .

सत्रंजी, स्त्री० आस्तरणाद्युपयोगी सुता-
चें जाडें एक वस्त्र आहे .

सत्रा, ३ लि० संख्या आहे, १७; सत्रापंध-
रा गोष्टी मांगणें ह्म० तीनतेरा गोष्टी सां-
गणें .

सत्व, न० मायेचे तीन गुणांतील एक गु-
ण आहे जाचे उत्कर्षानें शांति, क्षमा,
दया, इ० गुणाची वृद्धि होत्ये तें ; ०, अ-
स्तित्व ; १, पदार्थ मात्राचे आंगां तत्त-
त्कार्यकरण शक्तिरूप जो तत्वरूप गु-
ण असतो तें, आणि त्या गुणाचा आ-
श्रयभूत जो दही, गहू, गुळचेल, इ०

कांचे

कांचे आंगां नवनीतारूप सांगे श अ-
सतो तें ; ४, जागुणाचा योगानें जाअ-
र्थाची लोकांत प्रसिद्धि असत्ये त्या गुणा-
चा गयीं त्या अर्थाची अव्यभिचरितप-
णें जी स्थिति तें ; ३०, दाताजो आहे तो प्रा-
णही देईल परंतु सत्वसोडणार नाही, -
कोणेकानें सत्वाम जागणें ह्म० प्रसंगां-
सत्व संभाळणें ; ५, न० पु० माणी .

सत्वगुणी, ३ लि० सत्वगुणानें युक्तजो -
तो .

सत्वधीर, ३ लि० एका एकी आपले सत्व-
सोडात नाही असा जो दाता, पतिव्रता, इ०
तो .

सत्वर, अ० लोकर ; २, ३ लि० त्वराजाचे अं-
गां आहे तो .

सत्वरी, अ० अं० लवकर .

सत्वशील, ३ लि० पापहोईल हें सर्वदा म-
नांत धरून उच्छ्वस्वरूपणें नवागतो सर्वादेनें
वागणारा आणि क्रोध, मत्सर, इ० दुर्गुण
जाचे अंगां नाहीत अशा स्वभावाचा जो तो ;
२, सत्वधीर .

सत्वस्थ, ३ लि० सत्वशील प्रथमापा ; २, मा-
लिकजें अन्न, धान्य, इ० तो .

सत्वान्न, न० मालिकजें अन्न तें .

सत्संग, पु० सत्संगति, स्त्री० सत्समाग-
म, पु० साधुजनाचा जो संग .

संथ, ३ लि० अतिशयित वेगन धरितां ह-
लक्या गतीनें वाहणारें जें उदक, वायु,

३० किं० जळणारा जाळ, तेल, दिवा, इ०
बाधणारा जो महा मारी इ० रोग इ० जैंग
तिविशिष्ट कोणी एक तो ; २. प्रकृतीनें शां
त जो मनुष्य, किं० स्वभाव, इ० तो.

संथळ, न० समथळ.

संथा, स्त्री० थोडा थोडा अंश येऊन थोका
वा अशा प्रकारें कोणेक ग्रंथविभागा-
च्या करितात जो पाठ ती.

संथावर्णे, कोणेकानें संथकरणें ; ३०. या
वाच्यास जर घटकभर ईश्वरसंथावी
ल तर हें गलबत सोईनें तडीस जाईल.

सदतीस, ३लि० सततीस.

सदन, न० सं० गृह.

सदर, न० व्यावहारिक लिहिण्यामध्ये जा
प्रकरणाचे पोटचे अनेकभेद विशेषरू
पें करून रवालीं लिहावयाचे असतात
त्या प्रकरणाच्या सामान्यरूपें करून वर
करितात जो उल्लेख तें ; १. सदररूप जो अ
र्थ त्याच्या उल्लेख करावयाचें जें मुख्य वर
चें स्छान तें ; २. भाषणादिकांत ही अर्वा
तर विशेषादि प्रतिपादनार्थ त्याच्या प्रक
रणाच्या सामान्यरूपें करून जो प्रथमतः
उल्लेख करितात त्यासही ह्य० ; ४, अ० -
अमुक असतां करावें, अमुक नसतां क
रूनये, इ० रूपजें कोणेक विधीचें संकोच
क विशेष त्यास न धरितां सामान्यरूपें क
रून कोणेकास कोणीं सांगणें, परवान
गी देणे, इ० कांचें वि०, उ०, महा राज कचेरीस
अस.

असतील तेव्हांच याचें नाहींतर येऊं नये.
असें नाहीं केव्हां पाहिजे तेव्हां याचें अशी
आह्वास सदर परवानगी आहे, तुला
सदर सांगून ठेवतो तो कोणी आपला
इष्ट असो अथवा पैकामिळो पण कोणा
स जामीन राहून को ; सदर, ताकीद,
सदर परवानगी, इ० म० ; ५. स्त्री० मर्का
रचे कचेरीची जी जागा ती.

सदर घडणी, स्त्री० जमाखर्ची लिहिण्यां
त एक एक जातीच्या पदार्थांचा अनेक
व्यहारीं अनेकमितीनी विनियोग झा
ला असतो त्यापदार्थांची झडती लाग
वी ह्मणून निराळीं निराळीं प्रकरणेंक
रायासाठीं त्यांचीं त्यांचीं सदरें सांध
ण्याच्या जो व्यापार ती.

सदर बारगीर, पु० राजादिक सदरें म
बसले असतां रक्षणार्थ त्याणी सदरें
सच येऊन बसावें एतदिषयीं नियुक्त
जें शिपाई ते प्र० ; २, ला० जाचा इतर को
हीं उपयोग नाहीं केवळ सभेंत जो भा
र्थ बसाव्याचे मात्र उपयोगीं असा जो
अप्रयोजक पुरुषादिक त्यास ह्य०.

सदर सुखी, ३लि० को० रद्द सुखी.

सदर हू, अ० लेख्यामध्ये वरलिहिला जो
कोणेक अर्थ त्याचें परामर्शक हें अर्थ
य. व्यवहारी लिहिण्यांत प्र०.

संदर्भ, पु० कथा, गोष्ट, भाषण, इ० संवें
धी याक्यें, पदें, इ० अर्थ परस्परें अवि

त होऊन त्यांच्या पूर्वीपर संबंध लागतगे ला असतो तो ; २, यधूवरांचा विवाह द्वा रा परस्पर योग घडाचा ह्यणून तद्विषयी कोणी कोणा कडे आणि तो जें संधान त्या सहा.

संदला, पु० दरजाभरणें भांत, गच्ची, इ० साफकरणें इत्याद्यर्थ आंत कात. नाग. इ० मसाल्याचीं द्रव्यें घालून वाटून सि इकेला जो चुना तो ; २, त्या चुन्यानें भि त, गच्ची, इ० कांवर करितान जो लेपरू प संस्कार तो .

सदसद्दिचार, सदसद्दिवेक, पु० कोणे क गोष्टीविषयीं सत्कोणतें, असत्को णतें, इ० रूपजो विचार तो .

सदलाबदल, स्त्री० अदलाबदल .

सदसष्ट, ३लि० मनसष्ट .

सदा, सदा, अ० निरंतर, कालवृत्तिः .

सदागुलाब, पु० एकफुलझाड आहे .

सदाचरण, न० लोकशास्त्रानुसार उत्तम जें आचरण तें .

सदाचार, पु० उत्तमजो आचार .

सदाफुली, स्त्री० एकफुलझाड आहे .

सदावर्त, न० आल्यागेल्यास अन्न घालावें, किं० शिधाद्यावा, असंजें कोणे कानें धर्मी र्थ मत्रघातलें असतें तें .

सदावर्ती, ३लि० सदावर्त संबंधी जें भोज नादि तो .

सदाशिव, पु० शंकर .

सदासर्वदा, अ० नेहमी .

संदिग्ध, ३लि० संदेह विषय जो ग्रंथ, अक्ष र, भाषण, इ० तो .

संदिसा, अ० अत्तांसा .

सदी, स्त्री० कों० सद्दी .

सदीं, अ० ग० नदीस .

संदी, ३कि० मनदी .

सदीय, अ० सदायाच्या अपभ्रंश शब्दा यावृत्ति .

सदुसष्ट, ३लि० मनसष्ट .

संदूक, स्त्री० काष्ठादिकांची जी मोठीपेटी

सदृष्ट, ३लि० दृढत्व विशिष्ट जो तो .

सदृश, ३लि० गुणादिकें करून जो जागीं तुल्य तो त्यागीं ; उ०, पितृसदृश, पशुस दृश, मत्सदृश, इ० प्रा० स० प्र० .

संदेश, पु० कोणाएका बरोबर कोणेकास काही एक कार्याविषयीं मागून पाठविली जी आज्ञा किं० निरोप ती .

संदेसा, पु० ग्रं० संदेशाव्याच्या अपभ्रंश ; उ०, संदेसासजणाला मांगा .

संदेह, पु० होय किं० नाहीं असें किं० असें नव्हे, इत्याकारक उभयकांठय वगाही जें ज्ञान तो .

संदेही, ३लि० संशयी .

सदैव, अ० सदा .

सदोदीन, अ० सदैव .

सद्गत, स्त्री० सदतिशब्दाच्या अपभ्रंश ; २, नत्येतरयार्थे निषेधविषयीं न० ; उ०,

कारकुनास चाकारि के ल्या योचून सद्
त नाहीं.

सद्गति, स्त्री० सर्कमादिकें करून जी वा
स उत्तम लोकाप्राप्ति, लक्ष्मी जन्म
विद्याधनादियोग, इ० व्हावें अशा जी
उत्तम अवस्था प्राप्त होत्ये ती.

सद्गदिन, ३लि० दुःखानें किं० आनंदानें अ
शुक्रंभाद उत्तरल्या मुळें राहून येतो जो कं
ठतो, किं० तशी अवस्था झाली आहे जाची
तो मनुष्य.

सद्गुण, पु० विद्या, कला, शौर्य, उपकार
कता, साहस्युता, इत्यादि कोणे काचे अं
गी असतो जो उत्तम गुण तो.

सद्गुरु, पु० ईश्वर प्रामीच्या मार्ग दाखवि
णारा असा जो गुरु तो.

सद्गृहस्थ, पु० घातुक, लबाड, असान
ळे मला, प्रमाणिक, जो गृहस्थ तो.

सद्दी, स्त्री० जें केलें तें पारपडावें, साजरें दि
सावें. असा कोणे कास अनुकूल काल
असतो तो.

सद्दर्म, पु० उत्तम प्रकारचा जो धर्म तो.
सद्दर्मास येणें ३० उचितास येणें.

सद्ग्या, सद्ग्या, अ० सद्ग्या.

सद्गात्र, पु० साधुत्व; २, अस्मिन्व.

सद्घ, न० सं० सद्घन.

सद्घः, अ० वर्तमान काली; २, ३लि० की०
साजूक या अर्थ याचा प्रयोग करिता-
त.

सद्घः पक्ष, पु० कोणेक कर्माचा अंगें
आदि पश्चात् करून तें कर्म मुख्य का
ली करावें असा एक पक्ष आहे तो सो
डून जेव्हां चे तेव्हांच अंगें उपांगें कापक
रायाचें असेल तें करून कर्म करावें अ-
सा जो करण्याचा प्रकार तो.

सद्घस्क, ३लि० सं० सद्घः उत्पन्न झाला
किं० आणि लेला जो पदार्थ तो.

सद्घस्फालीन, ३लि० सद्घस्क.

सद्घाँ, अ० दे० सद्घः प्रथमार्थी.

सद्घ, स्त्री० संधिवादाचा अपभ्रंश.

संधान, न० सांधण्याचा जो व्यापार तें
; २, नेत्रादि इंद्रियें, बाण, गमनादिक
र्ता, इ० जे त्याणीं स्वस्ववृत्तीनें आकलि
त करायाचे जें इंद्रियार्थ, वेध्वलक्ष्य, क
र्तव्यकार्य, गंतव्यस्थल, इ० विषय त्यां
अनुलक्षून जो त्या इंद्रियादिकांचा रोख
झाला असतो तो; ३, कोणेक कार्य वि
वक्षानुरूप होण्याचा जो मार्ग किं० पु
क्तितें आणि तो मार्ग करण्याचा व्याप
र तें.

संधानी, ३लि० काही एक गोष्टीचें संधा
न जावण्याविषयां जो कुशल तो.

संधि, पु० स्त्री० भिन्नभिन्न जे दोन अर्थ
त्यांचा कोणे एके अर्थां जो एकमेकाशी
मीलितपणा होतो तो; २, त्यांचा जयें-
मीलितपणा होतो तो तो उभयात्मक प्र
देवा तो; ३, विवाहनामका या विषयी अ

तुकूल जो देश, कालक्रम, एतत्संबंधी
प्रतिकूल विभागाचे मधला अंश तो त्या
विवक्षित कार्याचा ; ४, समेट ; ५, दोही
शब्दस्वरूपांची अव्यवहितपणे स्थिति
झाली असतां जो मध्ये कांहीं विशेष होतो
तो .

संधिवात, संधिवायु, पु० आमांशादिकां
चे योगानें मनुष्याचे हस्तपादाद्यवयवांचे
संधे धरतात, आंखुडतात, असा जो
वायु होत असतो तो .

संध्या, स्त्री० ब्राह्मणांनीं प्रतिदिनीं ब्रिका
ळ आचरायाचें एक कर्म आहे ; २, सं० सं
ध्याकाल .

संध्याकाल, संध्याकाळ, पु० स्त्री० सू
र्यास्तमय किं० तत्संनिहित जो काळ तो
ही .

संध्याकाळी, स्त्री० गुलबाजीस ह्म०
संध्यापात्र, न० संध्याकरत्ये समधीपा
णां सांडावचास घेतात जें तासून तें .

सन, न० पवनीसालाचा वाचक प्रा० ले
खोत प्र० ; ३०, सन १८२३ .

सनई, स्त्री० वाजंत्री लोकांचें मुख्यानें
वाजवायाचे एक वाद्य आहे .

सनकाडी, सनकाँडी, स्त्री० सणका
डी .

सनंग, न० वस्त्र, परंतु क्रयविक्रयादिम
संगी प्र० ; २, ला० क्रयविक्रय विवाह
इ० प्रसंगी पशु, स्त्री०, इ० कोस ह्म० .

सनद,

सनद, स्त्री० कोणाएक व्यवहाराविषयीं
कोणएक वा अधिकार झाला वा झणून
त्यास अर्कीसमूह करून देतात जें प्रा० कि
म्याचें पत्र ती ; २, स्त्री० गोदीक गोष्टी वि
षयी प्रमाणवैकल्प साबितात जें कोणे
कार्येचाक्य, पंथ, इ० यास प्रसंग वि
शीर्षी ह्म० .

सनदी, ३ लि० जाविजया सनद आट्टे असा
जो कोही एक व्यवहारस्थळ इ० तो ; २,
सेजमारा रोषजी जाये सनद करून जमा
न दिव्ही असतां असा जो गोपद इ० तो .

सनय, सनयी, स्त्री० सनई .

सनवदबाकी, सनवादबाकी, स्त्री० या
मादिकाकडे मागील सालची माहिती
असत्येजी सर्कार संबंधी मारा इ० कां
ची बाकी ती .

सनातन, ३ लि० सं० अनारिषिद्ध शाश्वत
जो ईश्वर, धर्म, इ० तो .

सनाथ, ३ लि० अनाथाचा प्रतिपक्षी

सनाभ, ३ लि० मध्ये मृचयेथ आणि दोहों
बाजूं सटीका अशेषकारें निदिकाओ ये
थ, पुस्तक, इ० तो .

सन्निकृष्ट, ३ लि० सं० जवळचा पट्टे उजि जिथे
तजो कोणे कअर्थ तो ; २, अ० सनयतु
तीचाथी .

सन्निध, अ० सन्निकृष्ट अर्थचाथी .

सन्निधान, न० सं० कोणाएकचें कोणएक
कार्याजें विवक्षित सामीप्य नें

सन्धिपात, पु० शत, पित्त, कफ, यांचा क्षोभ झाल्यामुळे जो विकृति विशेष होतो-तो.

सन्धिहित, ३लि० संनिकृष्ट.

सन्मान, पु० सत्कार.

सन्मानणें, प्र० सत्कारणें.

सन्मानित, ३लि० सत्कारित.

सन्मार्ग, पु० उन्नमरीतीच्या जो मार्ग तो.

सन्मुख, ३लि० संमुख वाक्चा अपभ्रंश.

सन्मूला, पु० संदला.

संप, पु० की० कोही एक व्यवहाराविषयीं अनेकानीं केलें जें ऐक्यमत्य तो; ३०, गांयकन्यांच्या जर कासंप असता तर तेव्हांच धुड कावून दिव्हा असता.

संपक, ३लि० पाहिजे तितकें मीठ कि० साखर नपडल्यामुळे रुचीस कमी झाला जो भाजी, लाडू, इ० पदार्थ तो.

संपच्छनवार, पु० श्रावण मास संबंधी जो शनिवार तो.

संपच्छुक्रवार, पु० श्रावण मास संबंधी जो शुक्रवार तो.

संपणें, द्रव्यादि कोणेक अर्थाच्या कोहीं एक कार्याकडे व्यय होऊन तो निःशेष होणें; २, ला० आरब्धकार्य नत्तत्किया द्वारा समोप्त होणें; ३, कोणेकानें मरणें.

संपत्, स्त्री० सं० संपत्ति.

संपत्ति, स्त्री० कोणेकापार्श्वी आपल्यास नें त असतो जो पैका आदिकरून हत्ती, घोडे, रत्नें, वस्त्र, पात्र, गृह, भूमि, दास, दासी, इ० यच्च यावत् भोग्यपदार्थांचा जो समुदाय तो; २, संपादला गेला जो कोणेक अर्थ त्याचरील जो धर्म तो.

संपत्तिमान्, ३लि० संपत्ति आहे जासतो.

संपत्तिवान्, ३लि० संपत्तिमान् याच्या अपभ्रंश.

सपत्न, पु० सं० शत्रु.

सपत्नी, स्त्री० सं० सवत.

सपत्नीक, ३लि० पत्नी जास आहे तो पत्नी सहित जो तो.

संपत्ज्ञानवार, पु० संपच्छनवार

संपत्शुक्रवार, पु० संपच्छुक्रवार.

संपदा, स्त्री० संपत्ति.

सपन, न० पु० स्वप्नशब्दाच्या अपभ्रंश.

संपन्न, ३लि० जा द्रव्य, विद्या, गुण, इ० कें करून जो पुक्त तो तत्संपन्न; ३०, शास्त्रसंपन्न, धनसंपन्न, पुत्रसंपन्न, इ० संप्र०; २, पु० धनिक; ३०, ते कोहीं आत्मा साशिरवे दरिद्री नाहीत संपन्न आहेत.

संपर्क, पु० कोणेकाचा कोणेकास स्पर्शदिरूप जो संबधतो.

सपसप, अ० वारंवार कोणेकाचे घरीं जाणें, बोलणें, इ० कोबें वि० प्रा० निषेधविषयीं प्र०.

सपसल, अ० आकुंचनादिद्वारा अवयवां
चे पतनप्रवाहास प्रतिकूल नहोतां को
णेकानें पडणें, आपटणें, इ० कांचें-
वि०.

सपाट, ३लि० खळगा, कि० उंचवटा, इ०
जाचे अंगीं नाहीं असा जो प्रदेश तो आ-
णितद्विशिष्ट भूम्यादिपदार्थ तो; २, शि
गळोटा; ३, अ० सपाट, स० पुढें पाठ
आणि मार्गें सपाट.

सपाटणें, झपाटणें.

सपाटा, पु० कडाखा.

सपाटी, स्त्री० भूम्यादिकांच्या जो सपाट
पणा ती.

संपात, पु० मार्गसूत्र इ० किती एक पदा-
र्थ दोहां कडून निर्यक्त कि० संमुख येऊ
न. झाला जो त्यांच्या संयोग तो.

संपादक, ३लि० विद्या. धन. इ० कोणेक
अर्थातें संपादणारा जो तो; २. पु० रा०
विवाहादि जें कोणेक कार्य त्या सपाहि
जे काय, नको काय, इ० विषयक देख
रेष राखून त्या कार्याचा भार आपले
अंगावर घेऊन तें कार्य शिबटासनेणा
रा जो कोणी कारभारी असतो तो.

संपादणी, स्त्री० कांहीं आणलें जें सोंग
तद्विषयीं कि० घसरली अथवा खोटी
जी कोणेक गोष्ट तद्विषयीं भाषणादिकें
करून तें तें बाह्यात्कारी नीटनेटकें करू
न दाखविण्याचा जो व्यापार ती.

संपादणूक,

संपादणूक, स्त्री० संपादणी.

संपादणें, विद्याद्वयादि मिळविणें; २. को
णेक कार्य करून घेणें; ३. कोणेंक गोष्ट संपादणीनें विशिष्ट करणें

संपादन, न० संपादण्याचा जो व्यापार तें.

संपादनी, स्त्री० संपादणी.

संपादनूक, स्त्री० संपादणूक.

संपादित, ३लि० संपादिलेला जो द्रव्यादि
पदार्थ तो.

सपासप, अ० अनुकरण, तरबारी इ० कानें
अनेकास मारणें, तोडणें, इ० कांचें वि०.

सपासपी, स्त्री० तरबार, इ० कानें सपास
प जो कीं इ० तोडण्याचा जो व्यापार ती.

सपिठी, स्त्री० सपीठ.

सपिंड, पु० मूलपुरुषापासून सातपिढ्यां
पर्यंत जी संतति तीचे ठायीं उत्पन्न जें तें
परस्पर.

सपिंडी, स्त्री० मेल्यामनुष्याचें प्रा० बारा-
वेदिवसीं एकपार लौकिक कर्म करिता
त ती.

सपीठ, न० पा० गहू ओलवून दळून, गा-
वून बारीक करितान जें पीठ तें.

सपील, अ० कीं० गाय, हेंस, इ० कांचें इ०
धनकादितां, वांसरूं सोडणें, वांसरानें
विणें, इ० कांचें वि०.

संपुट, पु० सं० दोन पुढें जास असतान अ
सा जो करंडक इ० तो.

संपुटीकरण. न० सं० कोणेक अर्थ मध्ये

सोपडला

सांपडला जाई असं त्यास कोणेक अर्थ हो
हो कडून जोडण्याचा व्यापार .

सपुरता , १ लि० अपुरत्याचा प्रतिपत्ती .

संपुष्ट , पु० संपुष्टशब्दाचा अपभ्रंश ; २, आ
कार विशेषाचें धातु इ० कांचें पात्र आहे ,
कोणेकाचें संपुष्टांत येणें इ० गोकर्णांत ये
णे .

संपूर्ण , १ लि० सकल प्रथमद्वितीयाथा ; २,
वृष्णद्वितीयाथा ; ३, करतां करतां समाप्तास
पावली जो पारायण , व्रत , इ० अर्थ तो ; ४,
न० व्रतादिकांचे सांगतार्थ जें उद्यापन , आ
हण भोजन , इ० रूप कर्मकरितात नें .

संपूर्णता , स्त्री० पंथ , कार्य . इ० कांची स
माप्तिती ; २, व्रतादिकांची जी सांगता ती .

सपोट , सपोटी , अ० रा० चाफरी इ० कां
बहुल घाबयास केले जें कांही द्रव्य त्यां
तच त्याणें आपले पोटास खावें निराळें
मागून ये असा जो बोलीचा प्रकार त्या
प्रकारें , चाफरठेवणें , त्याची बोलीक
रणें इ० कांचें वि० .

सप्त , १ लि० सं० संख्या ७ . याचे समास ,
सप्तसागर , सप्तपर्वत , सप्तपाताल , इ० .

सप्तश्रुषि , पु० कश्यपादिक सात ऋषिते
जांचे तारे आकाशांत आहेत .

सप्तक , न० एकजातीय सप्तपदार्थांचा
जो समुदाय नें .

सप्तगोदावरीतीर , न० जादेशांत गोदा
वरीनदी सप्तधा होऊन समुद्रास मिळा

वयास

वयास गेली ती देश .

सप्तग्रही , स्त्री० कोणेककालीं एकाराशास
जो सातमहांचा समुदाय होतो ती .

सप्तति , स्त्री० सं० संख्या . ७ .

सप्तपदी , सप्तपदीक्रमण , न० विवा
हांतील लजा होमोत्तर एककर्म आहे .

सप्तम , १ लि० सातया संख्येचा जो पूरक
तो .

सप्तमी , स्त्री० पंधरातिथीतील सातवी-
जातिथिती ; २, सातवीजाति विभक्तिती .

सप्तमृत्तिका , स्त्री० गज , अश्व , जास्य
ळां बांधित असतात तें स्थूल , चबाठ
वारूळ , इ० संबधी साताठिकाणाचा-
कोणेक कायार्थ आणि तातजा मृत्ति-
का त्या .

सप्ताह , पु० सप्ताहपारायण , न० सात
दिवसांत भागवत इ० पुराणाचें जें पा
रायण करितात तो तें .

सप्त , न० पु० सपन .

सप्त्या , पु० मारणें , खाणें , इ० कानीं जो
सत्यानास तो , वळणें , होणें , करणें .
उडणें , इ० कांचे योगी प्र० .

संप्रति , अ० सं० सांपत .

संप्रदाय , न० कर्तास्वनिष्ठ क्रियेचे कर्मा
ने कि० स्वनिष्ठक्रियेचें जाकाररूप अ
र्थातें अभिसंबद्ध करितो असे जें कार
क तें ; उ० , ब्राह्मणाला गावदिली एणें
ब्राह्मण हें संप्रदान , मुलासाठीं रडले
एथें

एथें मूल है संप्रदान.

संप्रदाय, पु० रीति, संप्रदायातुरूप इ० स० २, पदशक्तीचा अनुरोधानें जो अर्थ तो त्याअर्थं जांचें तात्पर्य असतें नाहीं विशिष्टाचें कोणेंक विशिष्ट अर्थांतरीं तात्पर्य असतें अशीं जीं नाकानें कांदे सोलणें, अंगावरतुटून पडणें, इ० लोकसंप्रदाय सिद्ध वा क्यें भाषेंत चालतात तीं प्र०.

संप्रदायशब्द, २ लि० पायाशुद्ध.

सफई, स्त्री० सफाई.

सफर, उ० पवनी महिन्यांतील जो दुसरामहिना तो; २, स्त्री० गलबतसुडां जीं विचक्षितस्त्रुलीं सफरीलोक्यांची खेपती, आणि त्यास तत्संबधी देनातजें वेतनादिती, सफरसाधणें स० शिकारसाधणें.

सफरी, पु० गलबतापर तांडेलावांचून जे बलिबणें इ० त्याद्यर्थ कारणी मनुष्य देविले असतात ते प्र०.

सफल, सफळ, २ लि० विचक्षितफलानें युक्तजो वृक्षादि, व्यापार, मनोरथ, इ० तो.

सफाई, स्त्री० काष्ठपाषाणादि पदार्थावर घोटणें, नासणें, साफकरणें, इ० संस्कारानें जो गुळगुळीतपणा, नीटनेटकेपणा, इ० रूप धर्मविशेष उत्पन्न होतो ती; २, जामध्यें नीटनेटकेपणा असतातसा आहे आणि व्यंग सहसा दुसऱ्यासदिखूनचे असताजो भाषण लेख-

नादि

नादिकांविषयींचा कृतिप्रकार ती; २, भाषणादि कोणेककार्यांविषयीं जाशिताफी ती.

सफौशी, ३ लि० जीसकांसाजोडलाआहे असीजी पुतळी, मोहर, इ० ती.

सफेजंगी, स्त्री० लुटणें, मारणें, रवाणें, इ० कारणानीं देवा इ० कांचा जो सत्यानास ती.

सफेत, २ लि० स्वच्छजो पांढरा तो, पांढरेपणाचा अतिशय वर्णयाचा असतो पांढरा एतत्समभिव्याहरीं हे विशेषण होतें; उ० हाकागद पांढरा सफेत आहे.

सफेत मुसळी, स्त्री० एक ओं पधाअहे.

सफेता, पु० रंग इ० करायाचे उपयोगां स्वडासारख्या एकपांढरापदार्थ आहे.

सफेती, स्त्री० भित इ० सफेतकरायासाठीं जो चुना इ० कानीं त्यासलेपरूप संस्कारकरितात ती; २, सफेतपणा.

सफर, पु० स्त्री० सफर.

सबजा, सबजा, पु० एकआड आहे.

सबजी, स्त्री० पदार्थ निष्ठरंगकृत जो हिरेपणाती; २, प्राधानाद्यर्थ भांगेचें जें पाणीकरितात ती.

संबंद, ३ लि० संबध.

संबंध, पु० परस्परें भिन्न स्वरूपजें अर्थत्यांचा कोणेक प्रकारें करून एकमेंकाशीं जो लागूपणा असतो तो, जांचेजान्यजनक भाव, सेव्यसेवक भाव, इ०

आणि

आणि संयोग समवायादि अवांतर भेद आ
हेत; शरीरसंबंध, यौनसंबंध, परंपरा
संबंध, ६० स०; २, ब्राह्मणमरून जो पि
शाच झाला तो.

संबंध, १ लि० अवांतर अवयव इतस्ततः
नव्हावे इत्याद्यर्थ जो कांहीं एक बंध क-
वून जा रचनेने रचित केला असतो तो बंध
धनसुटतां त्या रचनेने विशिष्ट जो तो पदार्थ
तो; ३०, फुटकळ सनगें घ्यायी त्या पे
क्षा संबंध गांठीडे घ्यायें तें बरें, गुळाची
टेंप संबंध जर वजन केली तर अधिक
भरेल.

संबंधन, न० परस्परांच्या संबंध करण्या
चा जो व्यापार ते.

संबंधी, १ लि० जाचा संबंधानें जो युक्त तो
त्याच्या; तत्संबंधी, ग्रामसंबंधी, ६० स०
; २, ५० शरीरसंबंधी.

सबनिशी, स्त्री० सबनिसाचा जो अधिकार
रती.

सबनीस, पु० शागीर्दपेशा ६० कांस रोज
मुरा वांटाचा ह्या कामावर जो अधिका-
री ठेविला असतो तो.

सबब, स्त्री० कोणेका गोष्टीस लाविलें जें
कांहीं एक कारण ती; ३०, प्रभूचे मनां
त लुटावें असें असल्यास कोणती न
री सबब लावून लुटील; २, अ० कोणे
क कारणस्तव; ३०, त्याणे शिव्यादि
ल्या सबब मी तोडांन मारली.

सबर,

सबर, १ लि० सगर्भ परंतु घोडी, गाढवी;
खेचरी, यांविषयी प्र०.

सबळ, सबळ, १ लि० निर्बलाचा प्रति
पक्षी तो.

सबसणीस, अ० (बसणें) रा० एकदेशी
भारादि पडलें असतां ही उलटून ये अशे
प्रकारें भूम्याचा धारावर पाषाणादिका
नीं पुरते पणी बसणें.

सबसब, अ० वारंवार.

संबळ, पु० गोंधळी ६० कांचें एक बर्मचा
द्य आहे.

संबळी, स्त्री० वेत, बंश, ६० कांचें देवदू
ठेवायासाठीं एक पात्र करितात ती.

सबळी, १ लि० बळसहित जें बुदबळ त्या
सही मारावें असा बुदबळें खेळण्या-
चा एक प्रकार आहे त्या प्रकारचा जो
डावतो.

संबळ्या, पु० संबळ राजविण्याचें क
सब करितो तो.

सबाँ, न० सातया संख्येची संज्ञा परंतु
यवनी सालाविषयी प्र०.

सबाह्याभ्यंतर, न० बाह्यात्कारी लोकां
त वर्तयाची जी वृत्ति तसह वर्तमान जी
कोणेकाची अंतःकरण वृत्तिनें; ३०,
यापुरुषाचें सबाह्याभ्यंतर मला समज
लें आहे; २, अ० तादृशजी अंतःकरणवृ
त्ति तीणें करून; ३०, सबाह्याभ्यंतर
जर हरीस भजाल तर तो पावेळ.

सबुरी,

सबुरी , स्त्री० कांही एक कर्तव्य गोष्टाविषयों घाई , उतावळी , नकरितां कांहीं काल दम धरून उगेच राहाण्याच्या जाग्यापार ती ; उ० , यालग्न सराईत कापड घेतले असतां महाग पडेल याजकरितां हो नमहिनें सबुरी करा .

सबूर , स्त्री० सबुरी .

सबैन , न० यवनी सालांत नायकीचें एक साल आहे .

संबोधणें , कोणे कास संबोधन विशिष्ट करणें .

संबोधन , न० कोणे कास कांही एक अर्थ बोधवायाकरितां हाक मारण्याच्या व्यापारनें आणि तदर्थ उच्चारितात जां गमा , कृष्णा , इ० रूप प्रथमांत नामे किं० अरं हे इ० शब्द तें ; २ , स्तुत्याद्यवसरिं कोणे कास देतात जें विशेषण त्यास कोणी ह्म० ; उ० , तो सुज्ञ आहे , थोर आहे , धाट आहे , हीं एवढीं त्यास संबोधनें कशा ला देतां ती कसा तो मला ठाऊक आहे .

संबोधित , ३ लि० संबोधिला जो तो .

सबा , न० सबौ .

सबैन , न० सबैन .

सभर , ३ लि० सबर ; ० , भारादि विशिष्ट होलातां पुरतेपणें , कोणे कावर पायपडणें , दोळाबसणें , काठी मारणें , इ० कांचें वि० .

सभर्तुका , ३ लि० जाच्या भर्ता जिवंत आहे अशी जी स्त्री तीचें वि० ; २ , भर्त्यास हवर्तमान जी स्त्री ती .

संभव , पु० अर्थानें असा यास किं० व्हावयास जी साधन सामग्री अपेक्षित असत्ये ती असल्यामुळे त्या अर्थाचे अंगी असण्याविषयी किं० होण्याविषयी जी योग्यता असते ती ; २ , होइलच होईल असंलच असंल , असा निश्चय न होतां असंलतर असंल , झालंतर होईल , असें-कोणेंक अर्थाविषयी जें अंतःकरणाने ज्ञान हांतें तो ; उ० , तिकडचें पाणी हवाकसें आहे ह्मणून तूं जे व्हां विचारतोस ते व्हां तूं तिकडे रहावयास जाणार असामला संभव होतो ; ३ , उत्पत्ति , गर्भसंभव , रोगसंभव , कफसंभव , इ० स० ; ४ ; ३ लि० जापासून जाची उत्पत्ति तांतें संभव , कुंभापासून संभव जाच्या तो कुंभसंभव , पद्मसंभव , योनिसंभव . इ० स० प्र० .

संभवणें , कोणेंक अर्थानें संभवविषय होणें ; २ , कोणेंक अर्थानें उत्पन्न होणें .

सभैवता , सभैवताला , सभैवती .
अ० भौवताला .

सभा , स्त्री० कांही कारणस्तव राजा , राजलोक किं० विद्वान , पंडित , गुणी .
इ० कांच्या समाज व्हावया करितां निर्मिलें असतें जें स्थळ ती ; ० . त्या स्थळीं

कि० कोणेक म्हालांच्याच्या झाला जी सभा
जती, राजसभा, ब्रह्मसभा, इ० स०.
सभाकंप, पु० सभादिकांचा ठायीं भया
दिकारणानें भाषणादि व्यापारा विषयी
गरीगस कंपमुटावा. घामयाचा, भ-
लताच शब्द तोडून यावा, इ० रूप
कोणेकास प्राप्त होत्ये जी अवस्था ती.
सभागी, ३ लि० सभाग्यशब्दाचा अप
भंग.
सभाग्य, ३ लि० भाग्यवान् ; २, जाचे हा
तून बहुतांवर उपकार होत असावे,
जाचे योगानें बहुताचें हित होत असावें,
असा जी कोणी पुरुषादि त्यास ह्म०; ३०.
कोणा सभाग्याचा हातानें बोहणी झा
ली माझा जित्तस लोकर विकला.
सभाचातुर्य, न० सभादिकांचा ठायीं य
था योग्यपणें वागण्याचें जें चातुर्य तें.
सभादीप, पु० श्रावणीचें दिवसां सभें
न ब्राह्मण, अग्नि, यांचे संनिध ब्राह्म-
णास दान देतान जी दिवाती.
सभाधीट, ३ लि० सभादिकांचे ठाईं भ-
यादि न धरितां भाषणादि व्यापारीं धी
टपणें प्रवृत्त होती जी ती.
सभानायक, पु० सभेचे ठायीं मुख्य-
जां विद्वांजन इ० अधिकारी ती.
सभापांडित्य, न० तादृश आंगां विद्यादि
असां कि० नसो परंतु सभा इत्यादिकां-
चे ठायीं भाषणामध्ये पांडित्य करण्या

विषयी

विषयी जें कोणेकास सामर्थ्य असतें तें.
सभामंडप, पु० देवालय पुढेंच कथा, की
र्तन, पुराण, इ० कांसाठीं जी लांकडी,
दगडी असा केला असतो मंडप ती.
संभार, पु० यज्ञयुद्ध इ० कार्याच्या जी सा
मग्रीसमुदाय ती. याचे स० पूजासंभार,
सेनासंभार, इ०.
सभारंजन, न० सभादिकांचे ठायीं लि
तजे लोक त्यास गायन, नृत्य, पांडि
त्य, कीर्तन, इ० गुणें करून रंजिवण्या
चा जी व्यापार तें.
संभावणें, कोणेक अर्थ संभावना दि
तीयार्थ विषय करणें.
संभावना, स्त्री० संभव प्रथम हिती या
र्थी; २, हापदार्थ बहुत करून अमुक
स्वरूप असेल, कि० या म्हालां अमुक-
अर्थ असेल, कि० अमुक म्हालां अमु
कपदार्थ असेल काय, इ० रूप जी मनी
व्यापार ती; ३, पांडित्य, वैदिक, पुरा
णिक. हरिदास, इ० कोणी प्रतिष्ठि
त जी भिक्षुक ती कांहीं निमित्तानें आ
पले घरीं आला असतां त्यास निरोप दे
तें समयां दक्षिणादि दाने करून त्याचा
करित्तन जी गौरवती आणि तें देता
त जें दक्षिणादि ती.
संभावित, ३ लि० संपत्तिमत्ता, विद्वतां
इ० कानी जी प्रतिष्ठित ती; २, संभाव
ना विषय जी अर्थ ती.

संभाव्यमान

संभाव्यमान, ३लि० संभावना द्वितीयाथ
विषय केल्या जातो आहे ओ कोणेक अर्थ
ती.

संभाषण, न० कोणएकाचें कोणएकासं
गतीं जें भाषण तें.

सभासद, पु० सभेमध्ये प्रतिष्ठितपणें व
सले असतात जें लोक तें प्र०:२, दे०
सभेचा ठायीं वसून न्याय मनसुबी. वा
दविवाद. इ० व्यापार करणारे जें मनु
ष्य तें प्र०.

संभाळ, पु० प्रतिपाळ.

संभाळणें, अन्नदानादिकें करून को-
णेंकास प्रतिपाळित करणें:२. कांहीं
एक व्यापार, पदार्थ, इ० स्वशक्ति, साव
धपणा, इ० कांहीं आटीपून धरणें:३.
अपथ्य, कांहीं एक अरिष्टमान होईल-
क्षणून तेद्विषयीं सावधपणें असणें:३.
संभाळ अपथ्यकेलेंसतर दुखणें वाटें
ल;४. रा० सुखकारक, दुःखकारक.
जो कोणेकाचा स्पर्शतो विदितहोणे;
उ०, माझें शरीर बधिर असें झालें आ
हे त्यास डागदिल्हा तरीं संभाळत ना
हीं मगचिमटा कोठला संभाळायला.

संभीज, अ० कां० सकलावयवीं पुर्वपणी
भिजे असें भिजणें होणें इ० कांचें वि०.

संभूत, ३लि० संभवविषय झाला जोतो;
२, उत्पन्न झाला जोतो; ३, स्त्री० संभूत
वार्ता.

संभूतवार्ता,

संभूतवार्ता, स्त्री० संभावना होतअसो
वी, गोष्टीतरी विषय असाव्या, इतक्या
नें तरीं जें कोणेक अर्थाचें अस्तित्व ती.
निषेधविषयीं प्र०:३०. यागाथांत स-
र्पाची संभूतवार्ता नाही मग तुला डसं
ल कोठून:२, कोणेक अर्थाची जापक
तत्संबंधी यत्किंचित् तरी जी गोष्ट ती
निषेधविषयीं प्र०:३०, तुमचें घरीं ल
ग हांणार याची आह्माला संभूतवार्ता
माऊकनव्हती मग आह्मी कशावरून
यावें.

संभूति, स्त्री० सं० संभव:२. संभूतवा
र्ता.

संभोग, पु० विषयाचा जो उपभोगती
परंतु स्त्रीचे उपभोगाविषयीं विशेष
प्र०.

संभोगणें, स्त्र्यादिविषयानें संभोग वि-
शिष्टकरणें.

संभोंवता, संभोंवताला, संभोंवती,
अ० भोंवताला.

संभोंवर, संभोंवार, अ० भोंवताला.

संभ्य, ३लि० सभासद, संभाषित प्रथमा
थ०.

संभ्रम, पु० भयला भादिकांचा कि० थां
राचें आगमनाचा इ० प्रसंग आलाअ
सतां त्याकाळां कर्तव्यजें कृत्य त्यावि
षयीं कांहीं सुचूनये, घाबरें व्हावें.
अंतःकरणसत्त्वराव्हावी, इ० रूपजी

अवस्था

अवस्था होत्ये तों;०, कोणे काम कोणे
 क गोष्ठाविषयां प्रातिपूर्वकउद्योग करी
 त असा वा अशी असत्ये जी हीस ती;
 उ०, कांहीं न वा पदार्थ पाहिला ह्मणजे
 त्याचें संघादन करावें हा संभ्रम यापो
 रास फार आहे;३, कोणेक पदार्थ नी
 टनेटका दिसा वा ह्मणून त्यास करितात
 जें अनेक उपचार ते प्र०:उ०, च कीदा
 रपागोटें घालावें, गंधरेखून लावावें,
 औलां नें चालावें, असे हा दिवस भर-
 आपले जीवाचे संभ्रम करीत असतो.
संभ्रांत, ३ लि० भ्रांतीनें युक्तजी अंतः
 करण, मनुष्य, इ० ती;२, संभ्रमप्रथ
 मार्थानें युक्तजी ती.
सम्, अ० हा संस्कृत उपसर्ग आहे हा-
 जाचे मागे लागतो त्याचें प्राशस्त्यबो
 धिवती, संलग्न, संमोहित, संजान,
 इ० स० प्र०.
सम, ३ लि० तुल्य;२, बांकडेतिकडे पणा
 कि० उंचसखलपणा इ० अविश्वित
 गुणरहितजी भूम्यादिकांचा प्रदेश-
 ती आणि तद्विशिष्ट भूम्यादिपदार्थ ती
 ;३, दोन चार, सहा, इ० रूपजी युग्मसं
 ख्या ती;४, सर्व अर्थास तुल्य रूपानें प
 हाणारा जी साधु इ० ती;३०, जें साधुपु
 रूप आहंत ते सर्व भूतांचा ठायीं सम-
 असतात;५, कोणे कांचा शत्रु नव्हे आणि
 मित्रही नव्हे केवळ उदासीन जी ग्रह

इ० ती.
समई, स्त्री० मध्येसंभ आणि खालीं वर
 दोन चाडीं अशात व्हेचें एक दीप लावा
 याचें पात्र आहे.
समईक, ३ लि० समाईक.
समकणें, रा० संवकणें.
समकक्ष, ३ लि० विद्वता शौर्यादि गुणा
 नां परस्पर जें तुल्य ते प्र०.
समकोण, ३ लि० वृत्तामध्ये मधोमध आ
 उची, उभी, रेखा काटला असतां जी कोण
 हांती तत्सदृश आहे कोण जांचा असा-
 जी क्षेत्रादि ती.
समग्र, ३ लि० सं० सगळा.
समज, स्त्री० पु० तत्तदिषयांचें जें परिज्ञा
 न ती ती.
समजणें, विश्वित कांहीं एक गोष्ट को
 णा एकास परिज्ञात होणें वत ज्ञान वि-
 शिष्ट आपण होणें;२, रुसलेला कि०
 कोणेक गोष्ठाविषयां अडून बसलेला
 जी कोणी त्याणे रुसवा, अड, इ० सो
 डून अविरुद्धभाव विशिष्ट होणें
समजदार, ३ लि० जाचे बुद्धीत चांग
 लासमज असती ती.
समजस, ३ लि० कांहीं एक गोष्ट करणें ती
 तारतम्यानें विचार पूर्वक चैद्यां सब
 रीति संलती करणारा असा चांगल्या
 स्वभावाचा जी ती;२, समजदार;३,
 न्याय्य जें भाषणादिक ती.

समजस, ३लि० समजस शब्दाच्या अप-
भ्रंश परंतु मा० प्रथमार्थी प्र०.

समजावणें, कोणेकास कोणेक गोष्ट-
समजे असं करणें ;०, रुसला जो तो स
मजे असं करणें.

समजाविशी, समजावीस, समजी.
स्त्री० रुसलेला कि० अडून बसलेला कि०.
विचदमानजो कोणी त्याणें समजावें ह्म
णून तदनुकूल करितात जो व्यापार ती
आणि तेणें करून त्यांच्या होतो जो सम
जले पणा ती.

समजीक, ३लि० समजस.

समजूत, स्त्री० समजी;०, समज.

समजूतदार, ३लि० समजदार.

समंतात्, अ० आसमंतात्.

समतोल, ३लि० गुणादिद्वारा जे नुत्य-
तपरस्पर;०. वातपित्तादिकांचें विष-
म भावें करून रहित अशी जी कोणे-
काची समान प्रकृति ती : ३, अ० गरी
र, ओझे, इ० कोचा ईषन्मात्र ही इत-
स्ततः तोल नजातुं देतां, तर इ० कांत ब
सणें, ठेवणें, इ० कांचें वि० : उ०, हीडा
मध्ये समतोल बसावें ह्म० उळमळत
नाहीं.

समंध, समंध. पु० संबंध शब्दाच्या अ
पभ्रंश.

समधात, ३लि० शीत, उष्ण. जात स
मआहेत असं जें औषध, गरीर, प्र
कृति,

कृति, देश, इ० ती.

समंधी, ३ लि० दे० पिशाचा स्वरिखा स्वभा
वजाच्या ती : ०, ३ लि० संबंध शब्दाच्या-
अपभ्रंश.

समन्वित, ३ लि० कोणेक अर्थानें जो अन्वि
त तो दन्वित, याचें समास पात्रसमन्वित.
क्रियासमन्वित, इ०.

समभाग, ३ लि० कोणेकाचें भागासमा
न आहे भाग जाच्या असा जो औषधादि-
पदार्थ तो.

समय, पु० कोणेक कार्य करण्याच्या हो-
ण्याच्या जो कालावयव तो, कोणेकाच
र समयपडणें कि० घेणें ह्म० परदुःख
दायक प्रसंग त्यास प्राप्त होणें, समया
स उपयोगी पडणें समयी उपयोगी प
डणें ह्म० प्रसंगीकामास येणें, प्रसंग
शब्दावरील संप्रदाय प्रा० पर्थे ही नीळ-
असं जाणावें;०, स्त्री० समई.

समयस्फूर्ति, स्त्री० जाविषयाच्या जो प्र
संग त्याप्रसंगी त्याविषयाची स्फूर्तिहो
वी अशी जी कोणेकाचा बुद्धीमध्ये श
क्ति असत्ये ती.

समयानुसार, समयानुसार, अ०
प्रसंगानुसार.

समयी, स्त्री० समई.

समयचित, ३ लि० विकक्षित तन्मययी
योग्यजें भाषण इ० ती.

समर, पु० सं० युद्ध.

समरंगण, न० समरंगण शब्दाचा अय-
भंश.

समरस, ३लि० सर्वां शां मिळून रहावें, को
णाशां विरुद्ध कधीही होईन ये अशा स्व-
भावाच्या जी पुरुष इ० ती.

समरंगण, न० युद्धार्थ नेमितात जें स्थ
ल तें; २, युद्धादिकांच्या जो प्रसंग त्यास
स०.

समरास, स्त्री० धान्यादिकांची जी अने
क विभाग न करिता उभी रास ती.

समरासमोर, अ० रा० समोरासमो-
र.

समर्ष, ३लि० सं० सवंग.

समर्थ, शरीर, द्रव्य, विद्वत्ता, इ० कांचे
बलांनें तत्कार्या विषयीं जो शक्तिमान
तो.

समर्थन, न० कोणेक ग्रंथ कि० मत कि०
पूर्वपक्ष, समाधान, इ० कांवर कोणी
दोष दिला असता त्याचें निवारण क-
रून त्या ग्रंथादिकांचें जें अनेक युक्ती
नीं स्थापन तें.

संमर्द, पु० युद्ध, यात्रा, इ० कांमध्ये अ-
नेक मनुष्यादिकांची जी दाटी होत्ये
ती.

समर्पक, ३लि० कोणेकाचा प्रश्नादिकां
वर यथायोग्य असावें तसें जें उत्त-
रादितो.

समर्पण, न० देव, ब्राह्मण, इ० कांस
कांही

कांही एक पदार्थाचें केले जें अर्पण तें.
समर्पिणें, देव, ब्राह्मण, इ० कांस कांही
एक पदार्थ अर्पित करणें.

समर्पित, ३लि० समर्पण जाचें केले तो.

समला, पु० पाठीवर लोंबाया जी गांठी
ईवरचे पागोठ्याचा शोभार्थ बाहेरसे
डितात जी पदरती.

समवयस्क, **समवयी**, ३लि० तुल्यव-
याचे जें ते परस्पर.

समवाय, पु० सं० गुण गुणी, क्रिया क्रि-
यावान्, जाति व्यक्ति, यांच्या जो परस्पर सं-
बंध तो; २, समुदाय.

समवाचिकारण, न० जावर समवाय
संबंधानें कार्य उत्पन्न होतें त्या कार्याचें
तें.

समवेत, ३लि० समवायसंबंधानें कोणे
कानें अचित्त जो कोणेक तो; २, अ०
कोणेएका सह वर्तमान जा, ये, हो,
इ० कांचें वि०.

समशेर, स्त्री० तलवार; २, पु० चंगकां
चन गंजिफांतील जो आठवारंग ती.

समशेरबहादर, **समशेरबहादूर**.
३लि० तरवारबहादूर.

समशेरी, ३लि० जापुतळ्याचा दोहां आं-
गचा बाहुल्यांचीं डोकां एकादिगेक
डे होतात अशी झालेली जी पुतळी
ती; २, ३लि० समशेर ह्मणून जी गंजि-
फांतील रंग तत्संबंधी पान, तलव, इ०
तां,

तो .

समष्टि, स्त्री० अने कव्यष्टि मिळून जा
ला जो विराट् देहादि एक अचयवीती .

समसका, ३ लिं० रा० प्रतिचर्पा वा न अ
सतो जो गोमहिष्यादि पशू तो .

समसमान, ३ लिं० विदत्ता, शौर्य, आ
कार, संख्या, इ० कार्ना तुल्य जे ते प
रस्पर .

समस्त, ३ लिं० सर्व; २. अनेक पदांचा स
मास होऊन झालें जें एक पद तो .

समस्या, स्त्री० विचक्षितार्थ प्रतिपादक
श्लोकादिकांचा एक देश उच्चारला-
असतां त्यास सर्वा र्थांचें पूर्तिविषयीं
अवशिष्टांशाची असती जी आकां
क्षा ती आणि ती उच्चारित जों एक दे
श ती, कविजन एकमेकांचें ज्ञान परि
क्षार्थ कांहीं अंशाचें निगरण करून
कांहीं अंश दुसऱ्यास आकांक्षा पूर-
णार्थ विचारितात त्या व्यवहारां प्र०,
२, जाचें उत्तर एका एकीं ध्यानांत ये
त नाही असा जों कोणेक विषयावर
कोणेकाचा कठिण प्रश्न असतो ती.
३०, त्याणे मला अशी समस्या घातली
कीं गणपति पूजनावांचून लग्न होत
नाहीं क्षणानंतर महादेवाचे लग्नांत
कसें कैलें, कोणेकानें कोणेकाचीस
समस्या पुरविणें ह्य० शौर्यादिजन्य द
र्पादिकांचा परिहार व्हावयाजोगी
स्वकी

स्वकीय शौर्यादि प्रदर्शन द्वारा खातर
जमा करून देणें .

समळी, स्त्री० कीं० संबळी .

समक्ष, अ० कोणेकाचें देखत; २. मा-
शीं भाषणादि व्यवहार करायच्या त्या
शीं आणि आपणाशीं साक्षात् संबंध
घडे असें बोलणें. पहाणें, गोंठपडणें
सांगणें, इ० किती एक धातूचें वि०, उ०,
त्यांची माझी समक्ष गोंठपडेल तेव्हां
कायतें सांगू तुझापाशीं सांगत नाही
जा .

समक्षता, स्त्री० समक्षपणा .

समक्षा, स्त्री० समस्याशब्दाचा अपभ्रं
श; २. देवादिकांचा साक्षात्काराविष
यां कोणा प्र० करितात .

समक्षासमक्ष, अ० स्त्री० उरुबुरु .

समा, पु० कीं० एकपिशाच देवता आ
हे; २, समुद्रास नित्यशः भरती येत्ये
तीची जी पूर्णावस्था ती; ३, रा० तन
व्यवहाराचा किं० धान्यादि उत्पन्न हो
ण्याचा जो मुख्य समय तो; ४, संप .

समाईक, ३ लिं० अनेक स्वामिक अ-
सून अविभक्त जों क्षेत्र धनादि पदा
र्थ तो .

समाकुळ पोंटर, स्त्री० ग्रामसंबंधी
जे पाटील, कुळकर्णी, महमना, इ०
समस्त लोक ती किं० गृहादि संबंधी
जीं समस्त मनुष्ये ती परंतु काहीं को
रणास्तव

गणास्तत्र अवघ्यानी एकत्र हीण्याच्चा प्रसंग असतांच प्रा० प्र०.

समागम, पु० परस्परोंचा जो विवक्षित संयोग तो.

समाचार, समाचार, पु० परामर्श प्रथमार्था; २, कोणे काचें बरें वाईटपणाचें जें वर्तमान तो; ३०, घरच्या समाचार आलीकडे समजत नाही, परामर्श शब्दावरचे संप्रदाय एथें ही जाणावे.

समाज, पु० मनुष्यादि एकजातीयांचा जो समुदाय तो.

समाजीक, ३लि० को० समाईक.

समाध, स्त्री० समाधि शब्दाचा अपभ्रंश.

समाधान, न० इष्टानुरूप घडल्यामुळे उद्देगादि जाऊन बरें वाटायाजोगी सुखरूपें करून जी अंतःकरणाची स्थिति तें; २, पूर्वपक्षाचा निरास करणारे जें वाक्यादि तें, कोणे काचें शरीरी समाधान नाही किं० त्यास समाधान वाटत नाही इ० स्थली त्यास बरें वाटत नाही तो दुखणेकरी आहे असा अर्थ.

समाधि, स्त्री० पु० अंतःकरण, विषयां पासून निवृत्त होऊन ईश्वराचे गथां लागवें म्हणून प्राणायामादिसाधनांनीं करितात जी त्या अंतःकरणाची

णाची एकाग्रता होती; २, संन्यासीजलांत बुडवून घेऊन किं० स्थलांत पुरून घेऊन जो प्राण त्याग करितो तो तो; ३, संन्यासी मरण पावल्यानंतर त्याचे देहास जलांत बुडवणें किं० स्थलांत पुरणें असा जो संस्कार करितात तो तो; ४, संन्यासी जास्थलीं पुरतात तेथें चबुंदावनादि बांधितात तो तो.

समाधिस्थ, ३लि० समाधि प्रथमार्थानें युक्त जो तो, संन्याशांनें समाधिस्थ होणें म्ह० मरण पावणे.

समान, ३लि० सपाट प्रथमार्थ; २, तुल्य; ३, न० यवनी सालांतील आठवें साल तें.

समानकक्ष, ३लि० समकक्ष.

समानवयस्क, ३लि० समवयस्क.

समानशील, ३लि० तुल्यस्वभावाचे जें मनुष्यादि ते परस्पर.

समानाधिकरण, ३लि० एकाअधिकरणाचे गथां जे विद्यमान ते परस्पर; २, विशेषण विशेष्यरूप असून एक विभक्तिजां पदें तीं परस्पर.

समानीन, न० यवनीसालांत नायकीचें एकसाल आहे.

समानोदर, ३लि० सोदर.

समापत्र, न० संमतिपत्र शब्दाचा अपभ्रंश.

समाप्त, ३लि० संपलाजो तो; २, स्त्री० समाप्ति

समाप्ति शब्दाचा अपभ्रंश .

समाप्ति , स्त्री० संप्लेषणा .

समारंभ , पु० लग्न . मुंज , यज्ञ , कीर्तन , सण , बार , ब्राह्मण भोजन . ३० कार्याचा अनेक सामग्रीनें शोभाया जोगा करितात जी उत्साह तो ; २० , तदर्थं संपादित जी उपयुक्त सामग्री तो ; ३० , आमचे घरां लग्न आहे याजकरितां तुमचे घरचा सर्व समारंभ अह्मास घ्या .

समाराधन , न० समाराधना .

समाराधना , स्त्री० व्रत , विवाह , इ० संबधीजें ब्राह्मण भोजन करितात ती .
समावणें , मावणें ; २ . कोणेक पदार्थाचें स्वरूप नबिघडायजोगें त्यांत कोणेक पदार्थांनं समाविष्ट होणें ; ३० , शेरदुधांत पावशेर पाणी समावेल शेरभर घातलें तर दूधनासेल ; २ . जाप्रमाणाशीं तुल्य असावा अशा रूपां करून विवक्षित जो कोणेक अर्थ त्याची त्या प्रमाणाहून अतिरिक्तता दिसण्यांत नयेतां त्यांत कांहीं अर्थांतर समाविष्ट होणें ; ३० , शंभर पात्रांचे सेंपाकांत पांच पात्रें समावतील , तुमचा कंठाळीतल्या ओझांत माझें सेंचळें भांडें का सामावणार नाही .

समावर्तन , न० सोडमुंज .

समाविष्ट . ३ लि० विवक्षित अधिकरण किं० विवक्षित कोटींत समावेश झाला जाचा तो .

समावेश . पु० विवक्षित प्रकरण कांटीमध्ये कोणाएकाचा जो संग्रह तो ; ३० . शंभर ब्राह्मणामध्यें याएका ब्राह्मणाचा समावेश करा ; २ . विवक्षित अधिकरणां कोणेक अर्थाचा विवक्षानुरूप प्रवेश पूर्वक जी स्थिति ; ३० . यालहानशा खोलींत पचास मनुष्यांचा समावेश कसा होईल .

समास . पु० परस्पर अवित जीं अनेक पदें त्यांची एकमेकाशीं जुळणी होऊन होतें जें विशिष्ट एक पद तो .
२ . समासाचा अर्थ दाखवायासाठीं करितात जां विग्रह त्यास कोणासु
३ . लिहावयाचे पचास मध्यें लिहून भोंवताली जीं बतानें रिकामी आंगू गाराखतात तो .

समिध , स्त्री० सं० समीध .

समीचीन , ३ लि० उत्तम ; २ , विपुल .

समीध , स्त्री० होमार्थ पळस , खेंर .

उंबर , इ० यज्ञिय वृक्षांचा गाखेचा वि तस्ति मात्र जा काटक्या कबिता तु
प्र० .

समीप , अ० समिध .

समीपता , स्त्री० चतुर्विध मुक्तीतून एक मुक्ति आहे जी मध्यें ईश्वराचे म

निध्य घडतें ती.

समुच्चय, पु० समुदाय ;२, समुदाया-
चा विचारानें कोणेंक गोष्टीविषयीं
करितात जी कांही एक निर्णय त्यास
कोणी ह्म०.

समुदाय, पु० एकवृत्तित जा अनेक
व्यक्ति त्यांस अवयवत्व कल्पून त्यां
चामानिला जीं वेगिष्टये करून निरा
ळा अवयवी ती.

समुदित, ३लि० समुदायरूपानें एकवृ
त्तित जी ती.

समुद्र, पु० बहुतेक पृथ्वीचा प्रदेशव्या
पून राहिला आहे असा जी अपार उद
कगणितो जाचें उदक क्षार आहे. ह्म०
समुद्रांत जाऊन कोरडा जीचा अंतपा
रनाहीं असें जी ईश्वर गुण, माया,
शब्दसमूह, जन्ममरणरूप संसार,
इ० त्यांस आरोपानें ह्म० या अर्थी गुण
समुद्र, शब्दसमुद्र, भवसमुद्र, इ०
स०.

समुद्रकांठा, पु० कां० समुद्राचें कांठ
चा जी प्रदेश ती.

समुद्रफळ, न० एक औषधी वृक्षाचें
फळ आहे.

समुद्रफेण, समुद्रफेन, समुद्रफेंस,
पु० समुद्राचें तीरी मत्स्याकार पांढरें
कुसकुशीत असें औषधी पयोगी ए
क प्राण्यंग येऊन पडत असतें ती.

समुद्रमाणकी

समुद्रमाणकी, स्त्री० समुद्रफेन.

समुद्रवलयंकित, ३लि० समुद्ररूप
वलयानें अंकित अशी संपूर्ण जी पृथ्वी
तीचें वि०.

समुद्रशोक, समुद्रशोष, पु० एकवं
ल आहे.

समूल, समूळ, ३लि० मूलासहित जी
वृक्ष इ० ती ;२, जास आधारभूत मूल
आहे असा जी वाक्य, ग्रंथ, इ० ती.

समूह, पु० समुदाय.

समृद्ध, ३लि० समृद्धि झाली जाची ती.

समृद्धि, स्त्री० कोणेंका र्थांन्वी जी विपु
लता ती.

समेट, पु० झाला असतो जी रुसवा, श
बुल, इ० ती जाऊन परस्परान्या हाती
जी अविरोह भाव ती.

समेटणें, रा० प्रवृत्त जें युद्धाद, इ० तें
कोणेंकानें मिटे असें करणें.

समेत, ३लि० समवेत.

समेतबाबती, अ० कां० देखील वाव
ती.

समेळ, पु० कां० संबळ.

समेळ्या, पु० कां० संबळ्या.

समोर, ३लि० सूत मारल्या सारखा उब
लागत गेलेला जी नदी, मार्ग, वृक्ष,
पंक्ति, रेषा, जीतें, काष्ठ, इ० ती ;२,
अ० कोणेंक अवधीपासून समान
सूत्रानें अन्वित जी प्रदेश त्याचा ठा
यीं

या कि० क्रीणकाचे विवक्षित पुढल्या
प्रदेशीं.

समोरच्या . ३लि० समोरील .

समोरासमोर , अ० परस्पर संमुख ही
तअसें ; ३० . दीर्घसमोरासमोर उभेरा
हून बोलत होते .

समोरी . स्त्री० समोरपणा .

समोरील , ३लि० समोर प्रदेशांजो ते-
थील .

समोरून , अ० क्रीणकाचे पुढून .

सम्मत , ३लि० अभिमत : ० , न० अनुम-
त .

सम्मति , स्त्री० सम्मतद्वितीयार्थी .

सम्मान , न० समान .

सम्मार्जन , न० शंणखळा , उदक , इ०
कांनीं मध्यर्थ सडाघालणे , स्मारिव-
णे , इ० रूपजो व्यापार ते .

सम्मार्जनी . स्त्री० सं० केरसुणी .

समुख . ३लि० अभिमुख .

सम्यक् , अ० उत्तम प्रकारें करून .

सय , स्त्री० आठवण .

सयतान , न० संतान .

सयंपाक , पु० सेंपाक .

सयंपाकघर , न० सेंपाकघर .

सयंपाकी , पु० सेंपाकी .

सयंपाकीण , स्त्री० सेंपाकीण .

सयली . स्त्री० सेंली .

सयसद् , अ० रा० सतसय .

सयसुमार . पु० सईसुमार .

संयुक्त . ३लि० क्रीणकाशां संयोग सं-
बंधानें संबद्धजो तो .

संयोग . पु० पदार्थांच्या परस्परें एकमेका
स लागलेपणा रूपजो संबधतो .

संयोगी . पु० जाणें लग्न करून घेतलें
असतें असाजो गोसांबी , कि० वैरा-
गी , तो .

संयोजक . ३लि० उत्तमरीतीनें योजना
कर्ताजो तो .

संयोजन . न० उत्तमरीतीनें अनेकांच्या-
संयोग करण्याच्या जो व्यापार ते .

संयोजित . ३लि० संयोजन केलें जाचें तो

सय्यद् . पु० महंमदाच्या वंजांत जें उत्पन्न
यवनते प्र० .

सर , पु० जामध्यें मोल्यें , पोंवळीं , फुलें ,
इ० ओंवळी आहत असें जें सूचतो ; २ .

संडपाद्युपयोगी सरक लांब मोटा जो
गोसातो ; ३ . सजातीय अधिकारविशि
ष्टजें अनेक अधिकारी योजवर केला
असतो जो एक मुख्य अधिकारी तो ,
हाशब्द अधिकार व अधिकारी योज-
माणें लागतो ; ३० . सरहेजमुस्वी , सर
देशमुख , सरसुभेंदारी , सरसजेंदार ,
इ० ; ४ . विवक्षित सजातीय समुदाया
मध्ये गुणादिकें करून जो अधिकारी ;
५ . मध्यें मध्यें काही काळ क्रीणकास
जो वेड लागल्यासारखा अवस्था हो

ये तो : ५, रा० मुसळ सळई ; ७, स्त्री०
 कांहीं काळ राहून जावा असा येतो जो
 पर्जन्याचा झपाटाती ; ८, कोणे काची
 कोणे कास गुणादिकें करून जी बरो ब
 राती प्रा० निषेधविषयीं प्र० : ९, गजिफां
 तील जी नलफती ; १०, अ० पायेतो : उ०
 भांडेंबरसर भरूनकी : ११, लेखन प्रसं
 गीं गाय, ह्यैस, बैल, दीणगा, वांसरें,
 यांची संख्य लिहायाची असता त्या
 चा त्याचा नावापुढें याशब्दाचा प्र०
 करितात ; उ०, गायसर दीन, ह्यैसस
 र एक, किल्ला, राज्य, इ० सरकरणे-
 ह्य० युद्धादिकें करून स्वायत्तकरणे.
 सरकट, न० रा० पर्जन्याची लहान जी सर
 पडती तीस निदेनें ह०.
 सरकटणें, कौ० पाय इ० निसरणें ; २, रा०
 वरचानें सन्यानीं विशिष्ट होणें.
 सरकटा, ३लि० कौ० निसरडा प्रथमार्थ ;
 उ०, माडसरकटा झालेला आहे स० मा
 कूनचढ.
 सरकटें, न० कौ० निसरडें.
 सरकणें, कौ० सरकटणें प्रथमार्थ ; २,
 विषक्षित लुलापासून पलाकडे होणें ;
 उ०, अमळ सरकूनबसा ह्य० जागाही
 ईल.
 सरकत, स्त्री० कृषिवाणिज्यादिरूपजो-
 कोणेंक व्यवहार त्यामध्ये तोटा नफा
 यांचे अधिकारित्वें करून अनेकांचा
 अस-

असतो जो स्वामित्व संबंध ती.
 सरकतदार, पु० सरकती.
 सरकतनामा, पु० सरकतीचे ठरावाच
 केला असतो जो कागद तो.
 सरकती, पु० जाव्यवहारांत जाणी स
 रकत ठेविली आहे ते त्या व्यवहारादि
 षयीं परस्पर.
 सरकत्या, पु० सरकती.
 सरकन, कर. दिनी. दिशीं, अ० ३
 नुकरण, निसरड्यावरून पाय इ०
 निसरणें इ० कांचें वि०.
 सरकफौस, पु० गांठसरकावली अ
 सतां पाहिजे तेवढा लहान मोठा व्
 वा असा जो फांस करितात तो.
 सरकावणें, सरकेअसें करणें ; २, वं
 णेक व्यवहारीं पुढें सरणें.
 सरकाळ, सरकाळी, स्त्री० जो थळ
 मजगुरा, याचे तांटाचे जें अग्रभाग
 पेंरें जास कणीस असतें तें परंतु क
 णीसनसतां ह०.
 सरकी, स्त्री० कापशीची जी बीती.
 सररवत, न० कौ० अनेकवार घायाचें जें
 कारचें देयतें त्याच्या वळेस देऊन एकाक
 गदावर मांडून घेत असाचें अशी जी स
 रावून पावती लिहून घेतात तें ; २, स्त्री०
 रा० सरकत.
 सरखेल, पु० राजाजवळचा एक अधिव
 रा आहे.

सरखेली, स्त्री० सरखेलाचा जो अधि
कार ती.

सरचश्मा, सरचष्मा, पु० कोंणक समु
दायामध्ये मुख्यत्वे करून वागणारा, का
मकारभार, व्यवहार, पाहणारा असा
जो कोंणी असतो तो.

सरजा, पु० नथेस मुख्य मोत्यांचे वर त्या
गाड्यास जी कलिकाकार मोत्ये ओळी
ने लावितात ते.

सरजा, पु० बंदुकीस तोंडा अडकवाचा
चे उपयोगी जो लोखंडाचा आंकड्या
सारखा अवयव असतो तो.

सरंजाम, पु० तत्कार्योपयोगी जी सर्व
सामग्री ती; २. सर्कारांतून जास घी
डे, पालखी इ० देतात कि० फौजठे वा-
यास सांगतात त्यांचे खर्चाबद्दल जो
ग्रामादि नियमित करून देत असतात
तो.

सरंजामी, अलि० सर्कारांतून ग्रामादिरू
प सरंजाम जास दिला आहे तो; २. सरं
जामाबद्दल दिव्हेला जो ग्रामादि तो.

सरड, सरडा, पु० पालीचा आकारा
चा एक क्षुद्रजंतु आहे, स० सरड्या
ची धांव कुपणा पर्यंत.

सरडोका, पु० कों० सरडा.

सरण, न० मृतमनुष्यास जाळाचा क-
रितां रचितात जी चिता ते.

सरणि, स्त्री० सं० मार्ग; २. त्या० कोंणी
काची

काची भाषण, कविता, इ० संबधी जीरा
निती.

सरणें, सरकणें; १. व्यापादि दारा द्रव्यादि
निःशेष होणें; २. रा० कोंणक गोष्ठ कोंण
कास योग्य दिसणें; ३. याच्योत हें वा
लणें तुला सरत नाही. त्याचोचून त्याचें
सरत नाही स० चालत नाही असा अर्थ;
३. स० शेजी विणसरेंना आणि पडी भर
पडेंना.

सरता, अलि० अनुक्रमानें स्थितजें अने
कअर्थ त्यामध्ये जो शेवटला ती.

सरतेशेवट, अ० भाषणादि कोंणक व्य
वहाराची जी चरमावस्था तीचे ठायी; ३.
सरतेशेवट रुपये द्यावे असं ठरलें.

सरतेशेवटीं, अ० सरतेशेवट; १. शेवट
व्याविभागी.

सरद, अलि० मर्द; २. स्त्री० विचक्षित जो
दिकप्रदेश कि० देशप्रदेश ती; ३. पंदोद
क्षिणचें सरदेम पर्जन्यपडवनाही घणन
ती सरदबुडाली.

सरदणें, कोंणकपदार्थ सरदानें युक्त होणें.

सरदावणें, सरदणें.

सरदी, स्त्री० मर्दी.

सरदणें, ग० सरदणें.

सरदमरे, स्त्री० सरदानें मिश्रित जी मा
तदें शिष्टजें कोंणक देशाचे ठायी कि० या
लाचे ठायी असते ती; २. सरदा आणि ग
म हांमिश्र आल्यामुळे शरारांत होतो जो
विक्रमि

विकृति विशेष ती.

सरधोपट, ३लि० आमध्यं शंरुडेतिकडेपणा
नाहीं असाजो सरळ मार्ग, भाषण इ०
तो, अ० अर्थ सांगणे. मननकरणे, इ०
कोकडे नगुंततो सरळरीतीने वाचणे,
लिहिणे. इ० कांचें वि०.

सरनौबत, सरनौबद, पु० हवालदारा
चं हाताखालचा एक अधिकारी आहे.

सरपण, न० जाळावयाचे उपयोगी जीं
लाकडे. गोंब्या. इ० तें.

सरफळी, स्त्री० मुलांचे कमरेस बांधाया
चें एक सर्पाकार भूषण आहे; २, सुव-
र्णादिकांची एक प्रकारची सोयळी
आहे.

सरबर, स्त्री० बराबरी या अर्थ.

सरबरा, स्त्री० सरबर.

सरबरीत, ३लि० फारदाटनव्हे. आणि
फारपातळ नव्हे, असाजो अंब्याचारस.
कालिवलेला भात, पीठ, चिखल, भा-
जी. इ० पदार्थ तो.

सरबसर, ३लि० केवळ बरोबरीचें नव्हे
त प्रमाणादिगुणानें एकमेकाशीं य-
त्किंचित् अंतरानें विशिष्टजो कोणक
अर्थ तो; ३०, सगळीं मोत्यें एकसार
झीं नाहीं त सरबसर आहेत.

सरस, न० बाजराचें तांदळा जो समुदायनें
धरमाड, न० सरस.

सरळ, ३लि० उजूतीट, असाजो काठी, मा-
र्ग,

र्ग. इ० पदार्थ तो; २, आ० अतिशयिन गूदा
शय. कठिनपदप्रक्षेप, वक्रता, इ० दोषजं
तनाहीत अशीजी कविता. भाषण, इ० तो
सरवट, न० सरकट; २, रा० सरचा करायाचे
उपयोगी जी जमीन तें.

सरवजा, पु० रा० सरवाद्या.

सरवदा, सरवद्या, पु० दाकोना.

सरवा, पु० पर्जन्याची जी एकसर तो; १,
रा० प्रथमवर्षे भाजून तयारकेले जें डोंग
री, शीत, त्यास पुढें पा० दोनवर्षे पर्यंत ह्य-
; २, जो धव्या, मजगुरा. इ० कांचें शीतकाष्ट
न घेतल्यानंतर खालीं राहतात जें त्याचें म
उपाचोळा नष्ट इ० नदिशिष्ट जी भूमिती.

सरवेभात, न० रा० सरव्यामध्ये पिकतें जें भ-
त तें.

सरस, पु० बक्याचें मोसापासून एक पदा-
र्ध उत्पन्न होत असतो जो चपडा लागेसारि
खा दिसतो आणि जो डकवायाचें उपयोगी
पडतो; २, विवक्षित गुणानें जो उन्नम तो; ३,
विवक्षित प्रमाणापेक्षां जो कोही अधिकतो
हा शेर त्याशे गपेक्षां सरस आहे कमी क्षण
तो हें काय.

सरसंदा, ३लि० रा० सरसंदा.

सरसकट, सरसगट, अ० सकटप्रथमा
धे.

सरसर, अ० अनुकरण असा शब्द होई अ-
से सर्पादिकांनीं गमन करणे, काष्टादि
कोवरून पाय इ० निरणे इ० कांचें वि०.

सरसरणीं.

सरसरणों, सरसर गब्द होई असं सर्पा
दिकानीं गतिविशिष्ट होणें.

सरसराँ, अ० सरसर.

सरसा, अ० सन्निधनदेशां कि० सन्निधप्रदे
शातं आश्रयन वस, ठेव. इ० कोंचें वि०;
२. कोंणक कार्यार्थ पदार्थावर उत्पन्न झा
लाजां वेग त्याच वेग बलानें; उ०, कोंजे
वर गोळा टाकला त्या सरसं वृक्षही उ
डाले.

सरसाल, न० विवक्षितजें सर्ववर्ष तें उ०
यंदांचे सरसालांत एकपैसा मिळाला
नाहीं; २. अ० अवर्षजें एकवर्ष त्यावर्षी
त; उ०, आह्वास संसारास सरसालह
जाररूपये स्वर्चास लागतात.

सरसाला, सरसाली, ३लि० सरसा-
ल संबंधी जी बाकी, हिशोब, इ० तो.

सरसावणें, दूरस्थित जो कोंणक पदार्थ तो
सरसाकरणें; २. कोंणक पदार्थ अधिष्टि
त म्हळ्याहून विवक्षित म्हळीं सरकें अ-
साकरणें; ३. युद्धादादि प्रसंगी कोंण
कानें तत्तद्विपर्यासिद्ध होऊन प्रा० आ-
वंशपूर्वक पुढें होणें; ४. मनुष्य, पशु,
वृक्ष, याणी अकस्मात् वृद्धिंगत होणें;
५. पृथ्वी मुलगी एवढीशी दिसत हो
ती पहा एकावर्षीत कशी सरसावली
आली चांगली मोठी बायकी दिसत्ये.

सरसुमार, पु० सईसुमार.

सरसौदा, ३ लि० कों० जास परस्पर व

यः

यः कृत अंतर फार नाही अशांजीं त्या पुरुषें
मिच मिच जो नाचें बेल, इ० ते परस्पर.

सरस्वती, स्त्री० वाणीची अधिष्ठात्री एक देव
ता आहे; २. विजपासून आला जो गीर्वाण भा
षादिरूप आणि वेदशास्त्र पुराणादिरूप शब्द
मपंच ती; ३. ती मपंच जांत लिहिता आहे अ
संजें पुस्तकादि ती; ४. पाटीवरचें लिहिणें लि
हिणारां जां मुलें पृजनोद्देशानें त्यापाटीवर ए
ककादित असतात जें रेखादिरूप चिन्ह ती.

सरस्वती अनध्याय, पु० आश्विनमासी
गुरुपक्षां मूलनक्षत्रीं सरस्वतीचें आवाहन
कृतितात त्यादिवसापासून श्रवणनक्षत्रपर्यं-
त जें अनध्यायदिवस तें.

सरस्वतीदान, न० कोंणकापासून दव्यादिक
पंचक्रनकि० परवींच त्यामजें स्वतः इ० दस्तऐ
वजें करून देतात त्यासच प्रसंग विज्ञेयीं त्या.

सरस्वतीपूजन, न० आश्विनमासी पंचेघर
मूलनक्षत्रावर पुस्तकांचा वायीं सरस्वतीचें
आवाहन करून दुसरेंदिवशी तिचें पूजन क
रितात तें.

सरळ, ३ लि० सरळ.

सरळणें, सरसावणें द्वितीय तृतीयाथें.

सरळव्याज, न० चक्रवादीचा दिशेबाबें जो
जनकृति केंद्रें जें व्याज तें.

सरळी, स्त्री० कों० एकदाच आंगांमध्ये वे
ग पंचक्रन मध्यें दातपाय न दाखिवता सर्पासा
रिचें पाण्यामध्ये सरळ शरीरगनें पोहेंत जा
वें अशा प्रकारें जी गतिती, मार पातुयोगीप्र

सरक्षक,

संरक्षक , ३ लि० उच्चमरीतीनें रक्षण करणारा तो .

संरक्षण , न० उच्चमरीतीनें रक्षण ते .

संरक्षिणें , उच्चमरीतीनें रक्षिणें .

संरक्षित . ३ लि० संरक्षण केलें जाचें तो .

सरा , पु० येवादि संस्कारानें संस्कृतजीमाडा , ताडा , इ० तो ; २, की० सरदितीया थो ; ३, दुस्ता .

सराई , सराई , स्त्री० फलधान्यादि तो ता पदार्थ सिद्ध होण्याचा जो मुख्य समय ती ; ०, ला० लग्न इ० तो तो व्यवहार होण्याचा जो मुख्य समय ती .

यवनादिकानीं मार्गामध्ये मार्ग स्थापन कराया करितां जी शाला बांधली असत्ये ती , प्रा० हिंदुस्थानांत व्यवहार .

सराईत . ३ लि० पोहणें , गाणें , घोड्यावर बसणें , निशाण मारणें , इ० विद्येमध्ये लहानपणा पासून अभ्यस्त झालेला जो तद्विषयी .

सराईटा , पु० एक औषधी लहान झाड आहे तो आणि त्याचें फल ती ; ०, रा० माड , पोफळ . इ० काष्ठाचे अंगी असतात जे हिरकें ते प्र० परंतु हातपाय इ० कांत बांधण्याचें प्रसंगी प्र० ; ३, सकं पंजी लांबतान गाण्यांत घेतात तिला हं० .

सरासनसरी , अ० सरासरी .

सरासनसरीस , अ० सरासरीस .

सराफ , पु० हुंडा, नाणे, रोफड, याची देणे, करणे असा व्यापार करून उपजीविका करतो तो ; २, ला० खर्च वेच करण्याविषयीं बारीक कसर पाहणारा असा जो रूपण व्यास निंदनें हं० .

सराफडा , पु० निंदनें सराफास हं० .

सराफी , स्त्री० सराफाचें जें कर्म ती ; २, ३ लि० सराफ संबंधी जी रीति इ० ती .

सरारणें , सरसरणें .

सरासरी , अ० सरसरी .

सराव , पु० घोड्यावर बसणें , चालणें , पोहणें , इ० कांहीं एक गोष्टीचा जो अभ्यास तो .

सरावळें , न० की० परबसणून मृत्पात्र आहेतें .

सरासर , अ० सरसर .

सरासरी . अ० यथाकथंचित् ; २, पुरतें पणीं निर्णय न होतो अजमासातें ; ३, एवढें घर बांधलें असतां यास सरासरी हजाररूपये लागतील .

सरासरीस , अ० सरासरी .

सराळी , स्त्री० की० सरळी .

सरिगम , स्त्री० सप्तस्वरांचीं बोधक जीं सरि, ग, म, प्र, ध, नी, हीं सात अक्षरें इहां करूनच कोणेक रागावर केला असतो जो निबंध ती .

सरित् , सरिता . स्त्री० सं० नदी .

सरिफा , पु० कायदा .

सरिकेवार, ३लि० कषविकष व्यवहारीं जां
त सरिका होतो असा जो पदार्थ तो . ३

सरी, स्त्री० सुवर्णाचा किं० संप्लाचा तारां दो
रांसारख्या वळून स्त्रियांचे एक कठ भूष-
ण करित असतात . १, सुवर्णादि धातूंची
अलंकारादि कराया करितां कादितात जी
तारती ; २, पांटी, छत्री, इ० कांस लावा
या करितां चिंवा, वेत, इ० पिंजून त्याचा
लांब लांब कादितात जा काडया त्या प्र० ;
४, बांग्या, मिरचा, खरबुजे, रताळीं, इ०
कांस पाणी लावाया करितां त्यांचा दोन
दोन पंक्तीमध्ये जी एकेक लांबट खळी
करितात ती किं० तिचा दोहों बाजूस मिर
चा, रताळीं, इ० जिन्नवानें विशिष्ट होता
तजे दंड ते प्र० ; ५, वस्त्रांचें सूत धिरत्या
मुळें त्यास लांबट पडतो जो दुस्ता ती .

सरीसर्वत्र, अ० सर्वत्र .

सरू, पु० सरू रूपून जो वृक्ष तो .

सरूदार, ३लि० सरूदार .

सरूप, ३लि० सं० समान आहेरूप जांचें ते
परस्पर .

सरूपता, स्त्री० चतुर्विध मुक्तींतील एक मु-
क्ति आहे जीचे गर्द्या ईश्वर सदृश रूप प्राप्त
होतें ; २, सरूपपणा .

सरोता, पु० अडकित .

सरोबरी, स्त्री० को० बरोबरी ; २, अ० को-
णेक प्रमाणा नें तुल्य होई असें कोणेक
पदार्थांत कोणेक पदार्थ मिसळणें, अस
णें .

णें, इ० कांचें वि० .

सरोरुह, न० सं० कमल .

सरोवर, न० मोटें जें तटाक जोत प्रा० कमला
दिक असतात तें, सरोवर नद्याणें स्त्री० सती
निघाली जी स्त्री निणें समारंभपूर्वक एक स्त्री
न करायाचें आहे तें करणें .

सरोसर, स्त्री० पु० मोहोर की सारिखा चर्मा
दिकाचा सखलद इ० कांचें मटविलेला किं०
तुस्ता चर्माचाच अशाचें सुरवाचर शी भा-
र्थ घालाया साठीं जो पदार्थ ककितान ती
तो .

सर्कार, न० जाचा योगानें प्रजापालन . दुष्ट नि-
ग्रह . इ० काचें होतात असें जें सत्तारूप अ-
धिकरण जाचा अधिकारी राजा असतो तें ; २,
त्या अधिकरणाचा अधिकारी जो राजा इ०
तो .

सर्कारखराब, ३लि० को० जीवतनदार इ०
कोणाचे दुमात्यास लागले ली नव्हे सर्कीगं-
तच राहिलेली पडजमीन ती .

सर्कारधारा, पु० शेत, वाडी, इ० कांवर सर्की
सचें बसविला जो धारा ती .

सर्कारमहेश्वर, ३लि० दर्बारमहेश्वर .

सर्कारवाडा, पु० सर्कारचा जो वाडा तो .

सर्कारी, ३लि० सर्कार संबंधीं जो संप्रदाय .
शिरिस्ता, घोडा, कारकून, पंडित, इ० तो .

सर्ग, पु० काव्यादिकांचें अध्यायस्थाना पत्रांचें
प्रकरण ती ; २, सृष्टीची जी उत्पत्ति ती .

सर्द, ३लि० जामध्ये सर्दी बहुत आहे असा जो
देज .

देव, औषध, हवा, इ० ती, कोणे का ने मनी
नसके होणे ह० कोणी मर्म काटल्या मुळे कि०
उगीच दोष ठेवल्या मुळे अशा कांही एक का
रणामुळे स्थिच होणे.

सर्दार, पु० जाचे हाताखाली अनेक शिपाई
लोक असतात असा जो मोठा शिपाई राजा
दिका पाशी असतो तो.

सर्दारी, स्त्री० सर्दाराचा जो अधिकार ती
;२, घोड्याचे लगामास घोड्याचे डोक्या
त अडकवाया करितां जो चर्मादिकांचा बंध
धलावितात ती; ३, २लि० सर्दाराचा जो
वेष, डोल, रीति, इ० ती

सर्दा, स्त्री० वायु, पृथ्वी; चुना, जल, औष
धादि पदार्थ इ० कांमध्ये विकारकारी जो
ओलेपणा कि० थंडपणा असतो ती; २,
तणें करून होतो जो शैत्य विकारती.

सर्प, पु० जाला बाहेर पाचदिसत नाहीत सर
त सरत चालणारा रज्जूसारखा लांब अ
सा एक प्राणी आहे, तस दृश दशां कवि
न्हित सविष असा जो असतो त्यास विशेष
वें करून ह्म०.

सर्पटणें, मनुष्यादिकानें भुईवर पालथें
पडून भुईशी पोटागत लागत पुढें स
रावें अशी कि० फेंकलेला दगड इ० का
नें भुईशी फार अंतर नसहतां भुईस
लागत पुढें जावें अशी गति धरणें; २,
सरकटणें प्रथमाथें.

सर्वटोळी, स्त्री० सापटोळी.

सर्पट्याँ, अ० फरपट्याँ.

सर्पाण, स्त्री० घोड्याचें शरीरावर एक हुलें
सणाचें चिन्ह असतें ती.

सर्पास, पु० झांकण परंतु कोणे कास नजर
कि० अहेर न्यावयाचा असतां त्याचें आच्छा
दनार्थ जें बस्य केलें असतें त्याविषयी कि०
किती एक पाशांवर घालायाचें जें झांकण-
केलें असतें त्याविषयी प्रसिद्धि.

सर्फराजी, स्त्री० कोणी शीघ्रादिकेले असतां
त्याची सर्फारांत मोडी करितात जी प्रतिष्ठा-
ती.

सर्फेचार, २लि० सरिफेचार.

सर्वत, न० विव्. विच. अंबा, योचारसांत श
करा घालून प्रानार्थ जो पदार्थ करितात तें.

सर्वती, सर्वती, स्त्री० एक समयाच छेदें
करून अनेक तोंफा, बंदुका, यांचा होतो जो
आवाज ती.

सर्व, २लि० जात्यादिरूप जें अचच्छेदक त्या
चा आश्रय भूत जितक्या व्यक्ति असतील-
नितक्यातून एकही व्यक्ति वगळून ये अशा
रूपानें विवक्षितजो कोणेक अर्थ तो; २, वि
वक्षित अर्थाचे अवांतर जितके विभाग अ
सतात तितक्याही विभागानीं विशिष्ट अशा
रूपानें विवक्षितजो कोणेक अर्थ तो; ३०.
सर्वशूळ या एकट्यानें खाल्ला सर्वमनुष्येणें
लीं इ० ल्हळीं व्यक्तिगत अनेकत्व घेऊन
अनेक बचन ही होतें.

सर्वकाल, सर्वकाळ, अ० विवक्षित सर्व

कालान्धे ठायीं .

सर्वतः , अ० सं० सर्वत्र या अथा

सर्वतोमद् , न० देवता स्थापनार्थं किं० यहादि
वेधार्थं रेखांकितं चककरीत असतां तें .

सर्वतोमुख , ३लिं० सर्वदिशे कडे जाळा मुख
कल्पिलें असतां संभवे असा जो ईश्वर किं०
वर्तुल पाषाणादि किं० उदक इ० ती .

सर्वत्र , अ० विवक्षित सर्वां ठायीं ; उ० ईश्वर
सर्वत्र आहे ; हा शब्द सर्वत्र बोलतात ; २,
याचा प्रयोग सर्वथा अर्थ० कोठें कोठें प्राकृत
तजन करितात ; उ०, सर्वत्रांस दक्षिणादि
व्हा .

सर्वथा , अ० सर्व प्रकारें .

सर्वदा , अ० सर्व काळ .

सर्वनाम , न० शब्दांमध्ये एक जाति आहे जे
शब्द कोणे काची संज्ञान सून प्रकरणा च
पुरोधानें उपस्थित जें अर्थमात्र त्याचा परा
मर्श करितात असं जे ती, जी , हा , मां , तूं,
मलता , इ० शब्द ते प्र० .

सर्वनामा , पु० सर्वनाम .

सर्वपित्रीअमावास्या , स्त्री० भाद्रपदमास
संबंधी जी अमावास्या ती .

सर्वभक्ष , ३लिं० रखावें काय , नखावें काय ,
हाविधिनिषेध जास नाही किं० कोणता
ही वाईट बरा पदार्थ असला तरी तोखा
वा , रखाऊन जिरवावा , असा जो अग्नि ,
शेव्हा , काव्हा , इ० किं० कोणी मनुष्य
ती .

सर्वभक्षक ,

सर्वभक्षक . ३लिं० सर्वभक्ष .

सर्वशाक , सर्वशाख , स्त्री० अनेक भाजा
एकच शिजवून करितात जी एकच भाजी ती,
२, आलें सणून जो कंद त्यास प्रसंगविद्योपी सं०

सर्वसाक्षी , ३लिं० सर्वभूतमात्राचां ठायीं साक्षी
रूपानें राहणारा जो ईश्वर , वायु , आकाश ,
अग्नि , इ० ती .

सर्वसौवळा , ३लिं० जन्मसौवळा .

सर्वस्व , न० स्वसत्ताकांत जें सर्वधनादितें ; २,
जें जाचें सारभूत मुख्यरूप तें त्याचें ; सर्वस्वा
पहार , सर्वस्वनाश . इ० सं० .

सर्वस्वीं , सर्वस्वें , अ० सर्व प्रकारें ; उ०, सर्व
स्वीं मीलवाडठरलीं ; २, सर्वस्वसुद्धी ; उ०,
मी सर्वस्वें तुमचा आहे .

सर्वज्ञ , ३लिं० अर्थमात्रातें जाणणारा जो ई
श्वर , योगी , इ० ती .

सर्वात्मना , अ० सर्वस्वीं .

सर्वाबद्ध , ३लिं० सर्वांशी जो अबद्ध ती .

सर्वाशुद्ध , ३लिं० जोत वहुन अशुद्ध आहेत असा
जो यथादि ती .

सर्वोत्तम , ३लिं० सर्वांमध्ये उत्तम जो ईश्वरगदि
ती ; २, कोणी कांहीं एक गोष्ट सोगीतली असता
तीचे अंगीकारार्थ जसें फारबरे आहे , उत्तम
आहे , याचा प्रयोग करितात तद्दत् याचाही
करितात .

सर्वोपरी , अ० सर्वप्रकारें .

सर्वोषधि , स्त्री० सं० शतावरी सणून एकच न
स्वति आहे ती .

सर्वप :

सर्षप, पु० सं० शिरस हणून एक उपधान्य आ हे.

सल, पु० न० नषादतां बहुत दिवस पोटांत रा हिला असतो जो गर्भ ती तें; शरीरावयवा दिकांत कांटा इ० भरल्या मुकें त्यांत राह तो जो त्यांचा अंश तें; २, स्त्री० पाठ इ० कां त भरत्ये जी उसण ती; ४, पु० तरवार इ० कां पा सून मेण पडून ये हणून परजास बां धाया करितां त्यामेणास संबद् केली अस ती दोरी तो.

सलक, स्त्री० कों० उसण; २, ३ लि० सलग दितीयाथं.

सलकडें, न० जैयें उमण भरली असते तेथें फिरविलें असतां ती उमण उतरावी हणून धातूचें एक मंतरलेलें कडें करून ठेविता त तें.

सलग, स्त्री० जाणें, येणें. इ० कारणानीं को णे काचा झाला जो विशेष परिचय ती; २, ३ लि० मध्यें खंडित नहोतां किं० सांधानस तां विवक्षित लांबीने किं० रुंदीनें युक्त जो काष्ठ, वस्त्र, इ० पदार्थ ती.

सलगी, स्त्री० सलग प्रथमाथं.

सलगीचा, ३ लि० कोणे काची जाशी सल गपडली असत्ये ती त्याचा.

सलज्ज, ३ लि० निर्लज्जाचा प्रतिपक्षी.

सलणें, शरीरावयवांत प्रविष्ट जो कंठका दि त्याणें रुपणें; २, स्त्री० शकु किं० दुर्भाष ण इ० नेत्रमन, इ० कांत रुपन असणें.

सलतान,

सलतान; न० राजारुणगें लढाईचा सरं जाम एतत्सहित कीजेचा जो ससुदायतें. सलदें, न० की० शिरां इ० कांचें जें तटकें क- रितात तें.

सलम, ३ लि० की० सलग दितीयाथं.

सलाब्रत, स्त्री० जाचे योगानें जें केलें तें पार पडावें, लोकानीं वचकत असावें असा जो देवातुंकल्यानें कोणे काचे अंगी प्रताप अ सतो ती.

सलाम, पु० यवन लोक दुसऱ्यास सत्कारार्थ अभिबंदन करायाचें असतां रामराम या शब्द स्थानीं या शब्दांचा प्र० करितात.

सलामत, अ० फुटणें, तुटणें, इ० कारणा नीं नाशादिन होतां यथास्थित पणें कोणे कपदार्थ असणें, जाणें, येणें. इ० कांचें वि० परंतु प्रा० नाशसंभावना असतां प्र०; ३०, आं ह्या गलबतांत वरून गेलीं ते स लामत घरीं पोहं चलीं.

सलामालकी, स्त्री० परस्परानीं एकमेका चे घरीं कदाचित् जात असावें वाटेंत गों टपडली असतां रामराम नमस्कार इ० क रावा परगोंचीं असतां कुशल वृत्त लिहून कळवीत असावें असा जो कोणे काचा को णे काशी सुमाराचा सरव्य भाव असतो- ती.

सलामी, स्त्री० रामरामी.

सलामीचा हात, पु० हा उपहास्येळते लमयी आरंभी मंगलार्थ एक प्रकारचा हात करी

त

त असतात तो

सलिता, सलिदा, पु० उंटावर लादायाचें
जें ओझें तें बांधाया करितां गोणपाटाचें
तुकडे जोडून एकसाधनभूत वस्त्वविशी
ष केला असतो तो.

सलिल, न० सं० जल.

सलीव, ३ लि० यत् किंचित् सैलजो तो.

सलूक, सलूरव, पु० समेट प्रथमायां ;
२, रा० परस्परंची जी मंत्री तो.

सलोकता, स्त्री० चतुर्विध मुक्तीतील एक
प्रकारची मुक्ति आहे जीणें करून ई
श्वराचें लोकीं वास होतां.

सलुग्न, कोणेक पदार्थाशी लागून राहिल्या
जातो त्याशीं.

सल्ला, पु० समेट प्रथमायां परंतु प्रा० युद्ध
प्रसंगी प्र० ; २, कोणेक कार्या विषयीं
कोणे काचें घेतात जें अनुमत तो ; ३,
करांगुलींत घालायाचें एक भूषण आहे.

सल्लास, न० यवनी सालांतील तिसरेंजें
सालतें.

सल्लासीन, न० यवनी सालांत एकनाय-
कीचें साल आहे.

सव, स्त्री० दे० संवय ; २, रा० कोणेक प-
दार्थास असत्येजी चवती.

सवई, स्त्री० रा० संवय.

संवकणें, कोणेक व्यापारापासून कोही
लाभ झाला असतो त्याची गोडी लागून

पुनः पुनः तीच लाभ द्यावा म्हणून तो तोल्या
पार करण्याविषयीं जी चट लागत्ये तदि
शिष्ट कोणे कानें हाणें ; ३०, एकवेळ याकु-
तन्यास घरांत आणून भाकर चारलीत-
म्हणजे तो तसाच संवकेल.

सवंग, ३ लि० महागाचा प्रतिपक्षी ; स० स-
वंगसवदा हंगवण लावी.

संवगडा, पु० संवगडी.

संवगडी, पु० कोणेकाचा जो वेळगडी तो
त्याचा.

सवंगणें, धान्यादिकांनी सवंगाईनें युक्त हो-
णें.

सवंगाई, स्त्री० महागाईची प्रतिपक्षी.

सवघड, ३ लि० अघडाचा प्रतिपक्षी.

सवड, स्त्री० कर्मदव्यादि अर्थी हां करून रु-
इ झालेला जो देश, काल. इ० त्याचा रायी
तत्सजातीय अर्थी तगाचा समावेश श्वाय्या
स असतो जो कचित् अचकाश ती ; ३०,
मलासागरिचस काम आहे त्यांत घेण्यास
संवड सांपडली तर घेईन ; धान्याची आज्ञा
झाली तर घेईन अशी नाही म्हणायास संव-
ड उटवा ; सगळी जागा भरली एकसत्तुप्यत-
बसायास देरवीळ संवड नाही ; २, रा० स-
वडयां.

सवडे, सवडयां, अ० रा० समक्ष.

सवणणें, की० विवक्षित गृहकृत्य आदी
पणें.

संवत्, पु० शक. परंतु विक्रमशकाविष-
यी

यीं प्र० .

सबत, स्त्री० एकपतिक जा दोन स्त्रिया त्याप रस्वर .

सबतमत्सर, पु० परस्पर सबतींचा जो मत्सर तो; २, ला० एकस्वामिक जे अनेक भृत्यादि त्यांचा जो मत्सर त्यास स० .

सबतळा, पु० एक्या स्त्री पाशां जाणारे जे दो न ते परस्पर .

सबतवळा, स्त्री० कों० परस्परजा सबतीत्या सर्वमिळून त्या .

सबता, ३लि० निराळा प्रा० शूद्रभाषेंत प्र० .

सबतों, अ० कों० स्वतः या अर्थ . शूद्रभाषेंत प्र० .

सबताळा, पु० सबतळा .

सबतिमत्सर, पु० सबतमत्सर .

संवत्सर, पु० द्वादश मामात्मक जो काल तो; २, पर्यायें करून होत असतात जी प्र भवादि साठवर्षांचीं नामें तीं प्र० .

संवत्सर प्रतिपदा, स्त्री० चैत्रकृष्ण प्रतिपदा जादिवशीं चांद्रसंवत्सराचा आरंभ होतो .

संबथळ, ३लि० रा० सपाटजी भूमिती .

संबंदड, स्त्री० शमी सणून जो वृक्ष ती .

संबंदरफल, न० रा० समुद्रफल .

सबदा, पु० कोणेक जिनसाचा क्रयविक्रय रूप जो व्यापार तो; २, तादृश व्यापारानें घेतला जो जिनस तो .

सबदागर, सबदागीर, पु० इकडील जिनस तिकडे नेंऊन विकाया, तिकडील इकडे-

आणू

आणून विकाया असा व्यापार करणारा जो मोग व्यापारी तो .

सबदागरी, सबदागिरी, स्त्री० सबदागरी चें जें कर्म ती; २, ३लि० सबदागर संबंधी माल इ० तो .

सबदासूत, न० सबदा इ० तें .

सबन, स्त्री० न० गाते, पढते समयां चें जें उच्च, मध्य, नीच रूप स्वर मान ती, तें .

संबय, सबय, स्त्री० कोणेक गोष्टीचें अनेक वार आचरण झाल्यामुळें कर्ता इ० कोंचें अंगांत संबंधी जडतो जो संस्कार ती जेणेकरून ती गोष्ट स्वाभाविक वृत्ति प्राय होत्ये . अतएव तद्विरही दुःस्वप्नाचें ती सहजांत केली जावी इ० होतें .

संबरणें, सवरणें, यावधातुमात्राचारूपां पुढें तत्सदृश याचीं रूपें होऊन उपशब्दा सा विरवीं लागतात; ३०, मां देऊन संबरून की हो चौर झालां; झालें संबरलें आतां त्याची गोष्ट कशास पाहिजे .

सवर्णन, न० सं० सावय अंकांचा सूक्ष्म जो अवयव असेल तस जातीय अवयव अवयव करून त्यांचें जें एकीकरण तें .

सवर्णित, ३लि० सं० सवर्णन जाचें केलें असा जो अंकराशि तो .

सबा, ३लि० एक किं० एकलें करून विवक्षित जो पंचविशी . पचाशी, शें हजार इ० अंकरा शि त्यांचा चतुर्थांशानें युक्त जो एक अंकरा अंकराशि तो; ३०, आठ आणि पाचला मिळून

सबा

सवा आठ ; शें आणि पंचवीस मिळून सवा शें .

सवाई , ३लि० कोणेकाचे चतुर्थांशानें युक्तजो कोणेक तो त्यापेक्षां ; ३० , कोणकाचे मापापेक्षां देशचें माप सवाई आहे ; २ , स्त्री० द्रव्यादिरूपजो कोण एक अवयवी त्याचाजो चतुर्थांश तत्तुल्य अंशानें जी त्या अवयवीची अधिकता ती, हो, कर, इ० योगीं प्र० ३, ब्राह्मणकवितेंत एक छंद आहे ; ४ , रा० सवाई .

सवाकीं , न० दे० एकसबें सबें वेसबें अडीच अशे प्रकारची मुलांसशिकयायाचे उपयोगी एक अंकपरिपाटी आहे ती , प्र० अनेकव० .

सवागी , स्त्री० पु० एकवार आहे .

सवाणणें , रा० खोबाचें नेम , बंदूक . इ० कोत माती , दाखू . इ० घालून घट्टवसवावी-सणून पहार . गज , इ० कांचे अंगानें अनेकवार ठोकणें , पक्षीं तें नेम त्यांत बसवायाचा खोब , इ० कोस ही कर्मता .

सवाणा , पु० विमट्यासारखें सोनाराचें एक आऊत आहे .

सवाद , पु० कोण एक विषयीचें प्रश्नोत्तरादिरूपजें परस्परचें भाषण तो .

सवायकें , न० सवाकीं याचा एकवचनी ही प्र० होती ; ३० , मलासवायकें पाठआहे .

सवारी , स्त्री० को० समुदायनित्यशः भरती

तीची परिपूर्णावस्था ती .

सवारी , पु० गानसंबंधी ताळांत एक भेद आहे ; २ , ३लि० नदिशिष्टजो ख्याल इ० ती .

सवाल , पु० विवादादिप्रसंगी वादिप्रतिवादी इ० कोस कोणेक गोष्टीविषयीजो प्रश्नकरितात तो ; २ , पवनीमहिन्यांतील जो दहावामहिना तो .

सवाशा , उ० कोही एक दोषानें पृथक्त्वपावली अशी एक भासण जाति आहे .

सवाशीण , स्त्री० सवाष्ट , स्त्री० सवाष्णा , स्त्री० सुवासिनी शब्दाचा अपभ्रंश .

सविस्तर , ३लि० विस्तारं करून युक्तजें वर्तमान , गोष्ट . लेख , इ० ती .

सवे , संवे , स्त्री० दे० संवय .

सवें , अ० यं० कोण एका सहवर्तमान जा , ये . उड . ये . इ० कांचें वि० .

सवेंच , सवेचि , अ० यं० कोही एककार्याचे अव्यवहित उत्तरक्षणी कोही एक करणें , होणें इ० कांचें वि० ; ३० , ऐसं बालून अगस्मिसुनि , सबं विंगला निजस्थानी .

सवेण्या , स्त्री० को० रासनाणें सणून जो सभारंभ त्या ; प्र० अनेकव० .

सव्य , न० पदार्थमात्राचा जो डावा भाग इ० ती ; २० , प्रदक्षिणजें भ्रमणादि तो ; ३ , लोकांमध्ये जो उजवाभाग त्यास ह्म० .

सव्यगत , अ० को० ईषन्वाब्रह्म उणें पणादि सण्यांत नयावयाजो गा व्यक्तपणें कोणेक पदार्थ दृष्टीस पडणें भूम्यादिकांचर प्रतिविंबि

विविध होणे इ० कांचे वि०.

सव्यसाची, पु० दोहोंहातानीं सारखे वाणमारणास असा एक पुराण प्रसिद्ध पांडवांत अर्जुन झपून होता त्याची ही संज्ञा आहे त्यावरून आतां जो कोणी दोहोंहातानीं सारखें काम करितो त्यास आरीपानें झ०.

सव्याज, ३लि० व्याजामहित जें मुद्दल इ० तो.

सद्या, ३लि० सधा.

सद्याल, पु० सवाल द्वितीयाथं.

सद्यीस, ३लि० एक संख्या आहे २८.

संशय, पु० संदेह.

संशयग्रस्त, ३लि० संदेहविशिष्टजो तो.

संशयात्मक, ३लि० जाणून संशय उत्पन्न होतो पुरतेपणीं एकाचें ज्ञान होत नाही असा जो यथ भाषण इ० तो.

संशयी, ३लि० भलत्याच गोष्टीविषयी जाचें मनांत अनेक संशय पदोपदीं येत असावे अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो.

सष्टम, ३लि० की० षष्ठक जो दागिना इ० पदार्थ तो.

सस्कर, ३लि० ग० धान्यादि पदार्थांत त्याचे बरोबरीनें मिश्रित झालेला असतो जो गेता, पाकड, खडे, विजातीय धान्य इ० पदार्थांतर तो.

संसक्त, सं० ३लि० आसक्त.

ससर्गणी, ससर्गाणी, स्त्री० सं० सजगणी प्रथमाथं.

संसर्ग, पु० पदार्थाचा पदार्थाशीं जो स्पर्शादि

दि संबंध तो.

संसर्गी, ३लि० कोणकाचा संसर्ग जास आहे तो त्याचा.

संसर्प, पु० जाचपक्षयमास येतो त्याचपक्षयमासाचे पूर्वी जो अधिक मास पडतो तो.

ससा, पु० एक चतुष्पद पशु आहे.

ससाणा, पु० एक पक्षी आहे.

संसार, पु० प्रपंच प्रथम द्वितीयाथं.

संसारी, ३लि० घरदार, बायकापोरे, इ० रूप संसार जाचें पाठीशीं आहे तो.

संसारीक, ३लि० इव्यां पार्जन करून व्यवस्थेनें स्वर्च करवा, कुटुंब पोषणादि करावे, इ० रूप संस्कार करण्याविषयीं जो दक्ष तो.

ससाक्ष, ३लि० साक्षीनें विशिष्टजो लेख, भाषण इ० तो.

संसृति, स्त्री० सं० प्रपंच प्रथमाथं.

संस्करणा, न० संस्कारण्याचा जो व्यापार.

संस्कर्ता, ३लि० संस्कार करणाऱा जो तो.

संस्कार, पु० कोणक अर्थावर कियेचा संबंध झाला असतां तें केलें त्या अर्थावर कोही एक नवा विशेष गुण उत्पन्न होऊन कांहीं राहतो तो; जाचे योगानें त्या अर्थाचे स्वरूपाचा पूर्वी वस्तुपक्षां कांहीं भेद होतो;

२, गर्भाधानादिक जीं संस्कार कर्में तीं प०.

संस्कारणे, विपक्षित संस्कारानें विशिष्टकरणें.

संस्कारित, ३लि० संस्कारिता जो तो.

संस्कार्य, ३लि० जाचा संस्कार करावाचा आहे

संस्कृत, ३लि० संस्कारित :२, एकभाषा आहे
नीचे आणि तत्संबंधी जी शब्द पंच, भाष
ण. ३० त्याचे वि०.

संस्कृति, स्त्री० सं० संस्कार.

सस्ता, ३लि० सवंग.

सस्ताई, स्त्री० संबगाई.

सस्तावणे, स्त्री० सस्तावणे.

संस्थ, ३लि० जीजेथें स्थित तो तत्संस्थ ; उ०,
जलसंस्थ, वृक्षसंस्थ, इ० समासी प्र० :२,
जादिशे कडे जाची समाप्ति तो तत्संस्थ ; उ०. द
क्षिणे कडे संस्था जाची तें दक्षिण संस्थ, प्रा
क्संस्थ. उदकसंस्थ. इ० सं० प्र०.

संस्था, स्त्री० सुखरूपें करून राहण्यास अन्वो
दकादिकांची जी जी जशी जशी सोय असा
ची तसे तसे तिचे आनुकूल्य असल्यामुळे-
जी यथास्थितपणे स्थिति होत्ये ती :३, म०
कोणक अर्थाची समाप्ति रूपजी दशा ती.

संस्थान, न० राजाचा राजकीय व्यवहारजेथें सु
ख्यत्वे करून होत असतो असंजें नगरदिक्का
न तें :२, जाचे गृह्याचे सरंजामा करिता राजा
दिकानां यामादिदिक्कें असंजें असाजी को
णी देव, ससुरुष, विद्वान्, मांडलिक, राजे,
इ० त्यांचें जें आपआपला व्यवहार करण्या
चें मुख्य यामादि स्थान तें :३, मोगविद्वान्
इ० जी कोणी त्यास ह्म०.

संस्थानिक, ३लि० वंशपरंपरादि संबंधी जीं
स्थानें तीं समान आहेत जींची ते परस्पर.

संस्थानी

संस्थानी, ३लि० स्थलरूप संस्थानाचा जी अ
धिकारी तो.

संस्थापणे, उच्चमरातीनें देव. राजा. धर्म, इ०
स्थापणे.

संस्थापन, संस्थापना, न० स्त्री० संस्थाप
ण्याचा व्यापार तें, ती.

संस्थापित, ३लि० संस्थापना केली जाची ती.

संस्थित, ३लि० उत्तम प्रकारें जी स्थित ती.

सस्य, न० सं० वृक्षादिकांचें जें फल तें परंतुधा
न्याविषयीं विशेषें करून प्रसिद्धि.

सह, अ० विवक्षित अर्थाते घेऊन जाणे, घेणे,
आणणे. इ० काचे वि०.

सहगमन, न० स्त्री० सती जाण्याचें जें कर्म
तें.

सहचर, ३लि० कोणेक कर्माविषयी जां जाचें
बरोबर वागणारा तो त्याचा परंतुमित्रपणा
नें जी वागणारा त्याविषयी पा० प्र०.

सहज, ३लि० सं० एकोदरोत्पन्न जे बहुप्रगिनी
इ० ते परस्पर :२, मनुष्यादि पदार्थ जे व्हां-
उत्पन्न होतो ते व्हां त्याचे बरोबर त्याचा शरी
रां उत्पन्न झाला जी केश काम को धादि तो
सहज, अ० तादृश कार्योद्देश न धरितां कि० ता
दृश प्रयत्न न करितां जा, ये, कर, हो, इ०
कांचें वि० : उ०. सहज कोणाचे घरी जाउन
ये : दरबारांत जात असलें क्षणजे सहजच
चार मंडळीचा परिचय होतो.

सहजगतीनें, सहजगत्या, अ० मा० स
हजया अर्थः.

सहजगतीनें

सहजरीतीनं . सहजरीत्या , अ० सहजगती
नं .

सहजाखाली . अ० सहजगतीनं

सहजांत , अ० सहज .

सहजानसार , अ० सहजांत .

सहजावारी , सहजावृत्या , अ० मा० सह
जगतीनं .

सहजासहजी , अ० सहजगतीनं

सहदेवी , ३लि० सहदेवस्वरूपन एकश्रद्धांत
ज्यांतिपी झाला होता त्याणें प्रोक्त जें ज्योति
ष प्रकरणी वीकें . वाक्यें . मन , इ० ती ,
स्त्री० एक औषधी झाड आहे .

सहन , न० सं० पतिकूलत्वे करून संबद्ध होणा
र जो दुःख , संकट , शीत , उष्ण , अन्य क
त अपराध , भार , इ० काही एक अर्थ त्यां
चे संबंधानें होणारी जी क्षोभभागादि विक्रि
या तिला आत्मप्रभावानें न होऊ देतां किं०
झाली असतां नगणितां त्या अर्थाचें जें
आत्मसंबंधांत धारण नें .

सहनशक्ति , स्त्री० शीतोष्णादि सहन कर
ण्याची जी शक्ति ती .

सहनशील , ३लि० अन्यकृत अपराधादि
सहन करण्याविषयीं आहे शील जाचें ती .

सहनीय , ३लि० जाचें सहन करणें योग्य
ती .

सहल , स्त्री० व्यायामाचर्थ मोजेने इतस्त
तः फिरण्याचा जी व्यापार ती , अ० कों
कीणेक गोष्ट कीणेक कारणानें सुलभ
होई

होई असें पड . धा० न० , उ० , देणें जें आहे
तें थोडें थोडें देत गेलें ह्मणजे सहल पडतें ए
कदाच थोर रकम घाय्यास अवघड .

सहवर्तमान , अ० सह .

सहवास , पु० एकव्यक्त्ति इ० रूप जी की
णे काशी कीणे काचा संबंधतो , एकव
स्थिति संभाषण इ० कारणानें कीणे काचा
होतां जी विशेष परिचय ती ; कीणेक व्यव
हारादि सहवासा खाली पडणें ह्म० अभ्या
सा खाली पडणें .

सहवासणें , कों० सहवासादि कारणामु
ळें कीणेक स्थल किं० मनुष्यादि क हाचा ग
लां किं० वाईट अशा गतीनें अनुभूत कर
णें .

सहवासी , ३लि० जाचा सहवास जास आ
हे ती त्याचा .

सहसा , अ० एका एकीं लोकांत निषेधवि
षयीं प्र० , उ० , तुस्तीसांगता खरें पणत्या
चें दातून सहसा अर्शी गोष्ट घडणार ना
ही .

सहस्र , न० पु० एक संख्या आहे १००० .

सहस्रघृत , न० सहस्रवेळ घुडून औष
धार्थसिद्ध करितात जें घृत तें .

सहस्रनाम , न० विष्णु . शिव , इ० देवांचा
सहस्रनामाचा जी समुदाय तें ; तुलसी इ
काचें सहस्रनाम वाढणें इ० स्थली ईश्वर
नामी चार पूर्वक सहस्र तुलसीदल इ० वा
हणें .

सहस्रभोजन . न० सहस्र ब्राह्मणास भोजन
द्यावे असंज्ञं धर्मकृत्य करितात तं

सहस्रदाः . अ० हजारों .

सहस्रावधि , अ० हजारों .

सहा , ३लि० संख्या आहे ६ ; २ , स्त्री० सा
यद्वितीयाथ .

सहाकार . पु० कोणे काचें साहाय्य करण्या
चा जो व्यापार तो .

सहाकारी , ३लि० जो जाचा सहाकार करि
तो तो त्याचा .

सहाण , स्त्री० बरचंदनादि उगाळणे इ० व
र्थ प्रा० कुरंदाचे दगडाचा एक आकार
विशेषाचा पदार्थ करितात ती . २ . गत्या
सधारलावणे , हीरकादि घासणे , इत्या
द्यर्थ जात्याचे तळी सांगिखा एक पाषाण
दिकाचा पदार्थ करित असतात ती .

सहाध्यायी . पु० बरोबर अध्ययन करणा
रे जे अनेक ते परस्पर .

सहामहिन्याची जांभई , स्त्री० जाचे हा-
तून लौ कर काम होत नाही असा आळ-
शी , चेंगट , जो कोणी त्यापाशीं कोही का
म दिव्हे असता हें काम लौ कर होणार ना
ही अशा संभाषनेनें या शब्दांचा प्रयोग
करितात ; ३ . या सोनारापाशीं दागिना
करायास दिव्हा हाणजे सहामहिन्यांची
जांभई . आज देतो स्वणेल आणि वर्षस
हामहिनें लावील .

सहाय , ३लि० कोणेक मनुष्यादि कोही ए

क कार्य करित असता तत्कार्य सिद्धी विषयी
अनुकूलपणें त्याशी वागणारा जो मनुष्या
दितो त्याचा : २ , न० साहाय्य शब्दाचा अर्थ
भंग .

संहार , पु० सं० प्रकृत स्वरूपसोडून विशेषनाम
रूपानें प्रसिद्धीस आलेला जो कोणेक अ
र्थ त्याचा तें नामरूप सोडून पुनः आपल्या
प्रकृत स्वस्वरूपां जो लयतो : २ , खाणें जा
ळणें , मारणें तोडणें इ० केंकरून कोणेक
अर्थाचा निःशेषजी नाश तो ; ३ , की० संवा
री .

संहारणें , कोणेकाचा संहार होई असंकर
णें .

सहासष्ट , ३लि० एक संख्या आहे ६६ .

सहित , ३लि० कोही एका पदार्थानें युक्त तो
तत्सहित ; २ , अ० सहवर्तमान .

सहिता , स्त्री० अनेक जे वर्णपदें इ० यांचा अ
तिशयित साबिध्देंकरून जी स्थिति ती : २ .
कृष्यादि प्रोक्त जे वैद्यक , धर्मशास्त्र , ज्योति
ष , वेदांत , इ० विषय प्रविष्टादक मूलग्रंथ
ते प्र० ; सूतसहिता , वाराहसंहिता , गर्गस
हिता , इ० सं० ; ३ , वेदामध्ये एक विभाग अ
हे ती .

सहिलावणें , रा० सैलावणें .

सहिष्ण , ३लि० सहिष्णु शब्दाचा अपभ्रंश .

सहिष्णु , ३लि० सहनशील .

सही , स्त्री० सईद्वितीयाथ .

सहील , ३लि० रा० मं० .

सहली, स्त्री० सहल प्रथमाश्रयः ।

सहोदर, ३लि० एकादशोत्तमं जे वंधुभगिनी
इ० ते परम्पर ।

सह्याद्रि, पु० मुख्यं ज्ञानपर्वत त्यातील एक
पर्वत आहे ।

सळ, पु० मळचतुर्थाश्रयः, २० नव्यासनगास
जाघडीचा मोडी असतान त्या प्र० ।

सळई, स्त्री० उगणू, गळू, इ० फांडणे कि० नं
शेत अंजन घालणे, इ० कोही एक कारणास
वधातु, कोबीट, इ० कोची केली असत्ये जी
दाभणासारिगी काडीती ; २० कडवा गवत
फळं यांची मंगळ्येने कि० कोकडाची वजना
ने इयत्ताकर्मव्य असता विवक्षितसंग्या-
बांधार्थ जो तत्तदंश काढून ठेवितात ती ; ३०
विडी वसवित्या वाचून जें मुसळाचें कोकू
डती ; ४० जनानी मृगदयावर जा उभ्यारे
षा असतात त्या प्र० ।

सळणूक, स्त्री० छळणूक ।

सळणें, दे० मा० छळणें या अर्थे ।

सळप, सळप, न० ग० लहान पातळजी लां
कडाची दळपीतें ।

सळपा, पु० ग० उसळपा ।

सळय, स्त्री० को० सळई हिती या र्था वाचून ।

सळसळ, अ० अतिनन जें जलादि त्याचा श
बाचें अनुकरणा ; वाजणे, करणे, इ०-
कांचें वि० ।

सळसळणें, उदकादि कानें विशेषतापल्या
मुळें सळसळशब्दानें विशिष्ट होणे ।

सळसळा

सळसळा, अ० सळासळ ।

सळा, स्त्री० को० सळई प्रथमाश्रयः ।

सळाथी, को० स्त्री० केरसुण ।

सळासळ, अ० सळसळ ।

सळाळा, अ० सळासळ ।

संक्षिप्त, ३लि० संक्षेप विशिष्ट जो ग्रंथ, भा
षण इ० तो ।

संक्षेप, पु० अचानर विशेषादि योगानें विस्तार
पावलेली जी कोणेक गोष्टी आतील-
सागंश न जाता जितका अंश कमी होई-
ल तितका कमी करून थोडक्यात आण
ण्याचा जो प्रकार तो ।

संज्ञक, ३लि० तीती आहे संज्ञा स्वप्न जे ना
म जाचें तोतो तत्तत्संज्ञक, द्रव्यसंज्ञक, गु
णसंज्ञक, विष्णुसंज्ञक, इ० ।

संज्ञा, स्त्री० व्यवहारा मध्ये त्या त्या अर्थीचें
तत्तद्रूपं करून ज्ञान द्याचें स्वप्न अर्थमा
शाम जें संकेतित नाम असतें ती ; २० को
णकास काही एक विषयांचें संकेतादि
द्वारा करितात जी स्वप्न ती ; ३० संमूर्च्छित
झाला जो कोणी त्यास येत्ये जी वृद्धिती ।

संज्ञी, पु० जा संज्ञेचा अभिधेय जो अर्थ
तो तिचा ।

संज्ञीक, ३लि० जाजा अर्थाचा जाजाप
सिद्ध संज्ञा आहेत त्या सोडून लाघवाद्य
र्थ ते ते अर्थ स्वुणेने समजावे स्वप्न न
बंध काही तद्विषया संकेत केले असता
त त्या संकेतांनी जाणा याचा जो ग्रंथ ;

भाषण ।

भाषण, लेख, अर्थ, इ०

संघु, १. लि० सं० चालनाचा गुडण्यास गुडयाजा
चा लागत असतो असा जो मनुष्यादितो.

सा, १. लि० सहा सणून जी संख्या तो.

साई, स्त्री० सायदिली याचा.

साडली, स्त्री० य० साडली.

साऊळ, स्त्री० रा० माड, पोकळी, इ० कोची झा
वडी.

साक, स्त्री० साख.

सांकरणा, न० रा० सांकरणा.

सांकरणें, रा० काही एक पदार्थ सांकरणाच
र चरून खंडशः होई असें तोडणें; २, न० सां
करणा.

सांकड, १. लि० संकुचित जें स्थळ, पाच, गृह, इ०
तो; २, न० परसांकड बाईलमाकड, पा० सणीत
प०.

सांकडें, न० य० कोणेकास प्राप्त होतें जें संकर
तें.

सांकरणें, रा० सांखणें.

साकर, स्त्री० साखर; साखर शब्द पूर्वकजे
शब्द पुढें आहेत ते साकर शब्द पूर्वक ही हो-
तात, साखरनिचू एथें साकरनिचू, साख
रपारा एथें साकरपारा, इ०.

सांकर, पु० रा० प्राणी वहावयाचा जो पाद,
प्रेणी, इ० मार्ग त्यामध्ये प्रवाहाचा प्रतिब-
ध करणारा जो केर, पातेरा, इ० जमतो तो
; २, गातेवेळेस कि० सणतेवेळेस कि० बी
उतेवेळेस, शब्द प्रवाहाचा प्रतिबंधक जो

गळ्या

गळ्यामध्ये कफांश जमतो तो.

सांकलिक, १. लि० अंतःकरणाचे संकल्पानेंच
केलेला इतर किंसांकल्प संबंधी जो कोणेक
अर्थ तो.

सांकल्य, न० सकलपणा; सांकल्यवर्तमा
न, सांकल्यवृत्त, सांकल्यार्थ, इ० स्थली
सकल या अर्थीच कोणी स०.

सांकव, पु० रा० सांकू.

सांकशी, स्त्री० वरोळीचा भाकाराची जी कर
डी ती.

सांकसुरत, १. लि० नीरवेदका यथास्थित जें
धोलनेथें जसा असाचा तसा जो लेख, भाष
ण, इ० पदार्थ तो.

सांकळ, स्त्री० सांखळ.

सांकळणें, रा० सांखळणें मथमाथं.

सांकळी, स्त्री० रा० सांकळ.

सांका, पु० सांखरा.

सांकाटा, पु० रा० सांगाडा; २, सांपडा.

साकार, १. लि० आकृति आहेजास असा -
जो ईश्वर मूर्ति, इ० पदार्थ तो.

साकी, स्त्री० साक.

सांकुळणें, रा० सांकळणें.

सांकू, पु० की० नद्यादिकां नून पार जाण्याक
रिता आडशीं लांकडे, दाहाळ, इ० दाकून
जो सरासरी पुलकरिता त तो.

सांकेतिक, १. लि० जाजा अर्थाचा जाजा प्र-
सिद्ध संज्ञा आहेत त्या सोडून त्याघवांघ
र्थ त्याच्या अर्थाचा नव्याच केव्या अस

नात

तात जाशब्दरेपा इ० रूप मजातत्वधान जे भाषण, लेख, ग्रंथ, शास्त्र, व्यवहार, इ० तो.

सारख, स्त्री० पत; २. सचोटी.

साँखणें, घृतादि पदार्थानें विजणें.

सारखर, स्त्री० अग्निसेधोगादि कृतिविशेषानें इक्षुरसाचारेतीसारखा एक परिणाम होत असतो ती; सारखरपेरणें, पसरणें, इ० स्त्री० कोही एक आपला मतलब साधायसीं कपदानें कोणासद्व्यय देणें, कोणाचीं मोडबोलणें, इ० फूसगोडीचाडोळदारखविणें; ह्य० हाताबरसारखर आणि मानेंबरकातर; सारखरेची सुरी ह्य० आंतकादीक पद असून बाहेर गोडदिगार्ये असेजे भाषण किं० तादवा भाषण कर्ता इ० व्यासह्य.

सारखरजौब, सारखरजौभ, पु० गुलाबीजोब.

सारखरझोंप, स्त्री० पहाटेचावेळेस थोडी बहुत निद्राघेतात तीसह.

सारखरनिंबी, सारखरलिंबी, स्त्री० एक फळ प्रधान झाड आहे.

सारखरनिंबू, सारखरलिंबू, न० सारखरनिंबीचें जें फळ तें.

सारखरपाणी, न० अंत स्नायुनिवाहणीघर्थ आंत सारखर आणि कागदी निवाचारसघालून प्यायाकरितां जें पाणीं करितात तें.

सारखरपारा, पु० तूपसारखरयांत सपीठघालून एक भक्ष्य पदार्थ करीत असतात तो.

तो.

सारखरपुडा, पु० वृष्वरुचा विवाहनिश्चयदिवशीं वृषचा हातांत सारखरेचा पुडा देऊन सर्वोत्तम सुभारी शोधणे इ० रूप जो समारंभ करितात तो.

सारखरफुदाणा, पु० पोटी इलायची दाणेकिं० भाजलेले हरभरे घालून वरसारखरेआंतरचे उर पांकलावून जाकरवदा एषदीत्यागोव्या कृतिवात त्याप्र०.

सारखरफेणी, स्त्री० सारखरेचा मीठरुदजे बनतासाती.

सारखरबोंड, न० एकपफाल आहे.

सारखरभात, पु० केंसरीभात.

सारखररंगी, किं० गुळीसारखरे सारखें रंगीचें जें वस्त्र, कागद, इ० तो.

सारखरलाडू, पु० एकपफाल आहे.

सारखरवळी, स्त्री० एकपफाल आहे.

सारखसुरत, किं० साफसुरत.

साँखळ, स्त्री० को० लोहादिकाची मोगीजी साँखळी ती.

साँखळणें, नासणें इ० विकृतीने प्रा० रक्तानें पट्टहोणे; २, ला० व्याघ्रादिकांनी इतस्तंत जाऊन ये इत्या अर्थे विवक्षितस्त्रुळीं त्यास साँखळीनें संबद्ध करणें; ३, मनुष्यादिकांनी स्वतंत्रपणें वागून ये म्हणून विवक्षित उद्योगीं गुंतिवणें.

साँखळदंड, सारखळदंड, पु० धातुमथभने ककडया एकच गुंतवून दंडाकार जी मोगी जाडी

जाडी सांखची करितात ती

सांखची, सांखची, स्त्री० भातुमस अनेक
कड्या एकाच एक घुंतवून घुपणा झाली
नयनायय रज्जाकार पदार्थ करितात ती

सांखारा, पु० कि० स्त्री० चे सोपांचे पाणी आ
सांचानस भिजेत करितात. रताकी, इ० वाटून
सांखारा, इ० किती एक पदार्थ पाभोत पा
इ० लोकी का लये विले असता सांत रवा
ली सांखी जे पमांती ती १ सांखी कर.

सांखी, स्त्री० सांखी
सांखळणे, ग० सांखळणे

सांख्य, न० एक सहाशा स्त्रीतील शास्त्र आ
हे; १ कि० तदध्ययन कर्ता कि० वनमानु
याची अस्माती ती.

सांग, पु० एक वृक्ष आहे जो मुख्यतें करून इ
सारत इ० काचे उपयो गी पडतो.

सांग, स्त्री० भाव्यासारखा शस्त्रविशेष
अहे

सांग, पु० भाव्या, पुण्यादवाचनादि जी-
जी जीची अंभे तीही करून पूर्ण जो विवा
ह, यज्ञ, वेद, सांखण भोजन इ० ती

सांगड, पु० प्रा० दोनहोड्या कि० प्रगार एक
व संबद्ध करून जे जळयान करितात ती; १
स्त्री० सांढरे भोपळे, नारळ, इ० फळे कि०-
गोमहिष्मादि पशू, मनुष्य, इ० कांचा अ
नेक व्यक्ति विचक्षित कारणास्तव रज्जा
दिकाने एकव संबद्ध केल्या असतो जीर
चना होत्ये ती; २, सांगाडा.

सांगडणे, ।

सांगडणे, अनेक पदार्थांची सांगड हीई अ
सेने पदार्थ एकव संबद्ध करणे; २, कोणेक
पदार्थ इवस्ततः नव्हाया सणून कोणेक प
दार्थाशी बांधणे.

सांगणी, स्त्री० कोणेक गोष्टीविषयी तं असं
कर, असं बोल, असे करून की, इ० रूप जी को
णेका मति कोणेकाची उक्ति असत्ये ती; २,
पुराण, गोष्ट, इ० सांगण्याचा जो प्रकार ती.

सांगणीचा, २ कि० वधूपक्षीयानी तत्संबंधी
इव्यनचे तां कि० मोबादला न करिता तीच्याके
ला जो विवाह नां, तादृश विवाहानें विवाहित
जी कन्या ती.

सांगणे, कोणेकास कोणेकानें काही एक-
गोष्ट भाषणादि द्वारा कळे असें करणे; २,
कोणेकाम रोजगार, मामलत, चाकरी
काम, इ० करण्याविषयी अर्पिणे; ३, अ-
ध्ययन, प्रथ, विद्या, इ० कोणेकास शिक
विणे, असुक यथात असुक सांगितलें आहे
इ० स्तुली यज्ञ कर्त्यानें तें तें कथित आहे अ
सा अर्थ; कोणेकास जे वायास सांगणे ह्य
भोजनार्थ आपले घरीं बोलावणे; मुल
गी सांगून देणे इ० स्तुली तत्संबंधी द्रव्या
दिन घेतां विवाहार्थ अर्पिणे; दुखणे इ० का
नी कठीन सांगणे; अवघड सांगणे, इ० स्तु
ली त्याचा परिणाम कठिन होणे अंसा अ-
र्थ.

सांगता, स्त्री० विवाहादि कर्माचा जो सांगप
णा ती; २, किती एक कर्माची सांगता म-

पादक

जयून भसणी पयोणी करिनात जो एक पदार्थ विशेष नी.

सांगो पांग, १. लि. सांगानर भाणि उपांगानी पू. प्रोना पाचव्य जो निवाह यजादिनां.

सांगो वांगी, स्त्री. सांगो सांगी.

सांगी सांगी, स्त्री. सांगी सांगी.

सांग्या, पु. ली. लडाची किनळकी वध, इ. गुमति पकमी विषयी जो जात्रा सावती-सा साचा कि. ते परस्पर

सांच, पु. पात्रादि विकसित अधिकरणी विवक्षित प्रमाणक अर्थ मावाया जो सा असतो जी अत्र काश तो कि. अंत समाविष्ट झाले का पदार्थ साहित्य जोता अंतचे अंत सांच नरही साचा सांचिनी असत्ये जी जागा-ती व. हे सांचा फारक हात पडले या मुळे योन इतके राहले गहाय या जांगत सांच दिसत नाही

सांच, ३. लि. वास्तविक.

सांचणी, कोणक अधिकरणी रुदक धा-न्ये इत्ये उपायाते पाच धा अर्थ उ-न पदार्थांच्या एक समूह हा ना सांचणी

सांचवणी, पु. कोणक मळली सांचलेके जे पाणीते.

सांचा, पु. लीक सांचे मसलाकार क पदार्थ अथेक सिद्धाचे एतदर्थ विवक्षित लांबी, सदी, इ. रूप भाकार मनांत घेऊन तसा सिद्ध केला असतो जो कागद, फळी, यत्रादि पदार्थ ती. २, एक-

सारख्या

सारख्या लांबी सदीची कापून केलेली जा-सागद, केळीची पातें, इ. कांची तुळी ती.

सांचा, ३. लि. सांच.

सांचार, ३. लि. निश्चये करून; उ. राम परब सांचार. सातवा अवतार.

सांचांच, सांचांच, ३. लि. सांचांच संघदरुपझालेजे उदकादि ती.

सांच, पु. पत्रवाज; २, संच प्रथमार्थ; ३, को-न. गवतांत एक जाति आहे.

सांच, स्त्री. संध्याकाळ.

सांचण, पु. प्र. सजण ती.

सांचण, न. न. सांचण.

सांचण पात्र, न. रा. सांचण पात्र.

सांचणी, स्त्री. सजणी प्रथमार्थ.

सांचणें, कोणक सांचाई एक गोष्ट सांचणें उ. हे रगीत पागोटें त्याला सांचणें सांचणें हे बोलणें याबसांत तुला सांचणें नाही द्या. सांचणें श्रीलावे आणि पंचेळ तें सांचणें. समाचणें प्रथमार्थी सांचणें.

सांचभारा, पु. को. सांचभारा.

सांचरा, ३. लि. अलकार भुषणादि वलद्यो गपसाधनी सांचिते तजाती. २. सांचिर. पाण्या: दिवस, सण. इ. सांचरा करणें द्या. त्याच्या दिवसादिकांचे अर्था जे जे उन्हाहादिकरा सांचणें तें ते यथा कथंचिन् केलेसे करून मोदिवस, सण, सुशोभित करणें.

सांचवणें, ग. सांचवणें.

सांचवात, स्त्री. देवालयादि कोचावाची मायका

साटी, अ० साठी

साटें, न० कोणी उदम्यानें जो जितका मातृ-
विकाय या सत्तापला असतो तो तितका
मातृपद सत्तापला त्या मासून स्वरेदी
व्याचा असा कोणी करितो जो सवदा ते
वर, सार, ये, इ० धातुयोगी प्र०

साटे खण, साडे पणे, न० जिनस, इ० का
वे साडे खणून साडेपणीचे लेखाच्या क
रितात जो कागद ते.

साटें छोटे, न० आपडे घरची मुलगी दु
सऱ्याचे घरी घापी त्याचे घरची आपडे
घरी भाणवी असा अर्थ विवाह करण्या
चा प्रकार वे, मी बोद्धा या अर्थ को
णी प्र० करितात.

साटोष, ३३ लि० विवक्षित ससागदि अवहा
रांची आकलन अक्ति जाचे आंगी आडे
असातो अनुप्याती

साँड, पु० सांच.

साह, पु० साट, ३३ लि० संख्या

साठणें, रा० साचणें, २० कोणेक मातृता का
ही एक आन्यादि पदार्थ मासणें

साठवण, न० साठवण.

साठवणी, न० आत विवत प्रसन सता
पत्र-यादि संबधी साचून राहिलेले जे
पाणी ते.

साँडवणी, पाण्यादि किती एक पदार्थ को
अर इ० कोचे गयीं कि० विवक्षित पा
यादि कोत धरून ठेवणे; २० कोणेक पदा
र्थ

र्थ साँडविणे; ३०, त्याणें चार महिन्यांत
पोच होऊ पये साँडवले.

साँडवा साँडव, स्त्री० हे साँडीव, तें साँडीव.
इ० रूप अनेक पदार्थ साँडविण्याचा जो
व्यापार ती.

साँडळणें, वयास साठवणें झाल्यावर बुद्धि
मंद व्हावी कि० बुद्धिभंग व्हावा, इ० रूप जी
अवस्था होत असत्ये त्या अवस्थेनें कोणेका
नें युक्त होणें.

साँडा, पु० संपह.

साठी, स्त्री० साटी; २, वर्षादि साठपदार्थांचा
जो मसुदाय ती; ३, कोणेक मनुष्यास साठ
वणें भरल्यामुळे जो अवस्था विशेष प्राप्त-
होतो ती; ४, अ० रा० साठी.

साठीं, अ० कियेचा उद्देश भूतजो कोणेक अ
र्थ त्यागीत उद्देशानेचें वाचक हें अथ्यय
त्या उद्देशभूत अर्थाचे वाचकापुढें याचा
प०, उ०, मुक्तीसाठीं हरिताभजती; तुम्हा
मेठीसाठीं नी आली.

साठ्याचा, ३३ लि० रा० तगवणा.

साड, पु० चंदनादिकाप्राणापोटांतील जी गा-
भातो.

साँड, स्त्री० उद्घातीय जी न्याती; २, को०
साडवा; ३, जो पदार्थ हार्तां घेतला तो तो
साडावा अशी जी कोणेकास अवस्था प्रा
प्त होत्ये ती; ४, निसरसांड, साँड; ५,
३३ लि० रा० मालकासून सांडून मार्गादिका
चे गयीं कोणा घरीनाही असे प्रकारें पड
लेला

ते पर स्वर .

साडे , उ० लग्नानंतर सा० चतुर्थादि दिवशीं गे
रिणी मूजन वरास वधुस् वस्य दान ड० जें क
र्म करितात ते . कोणो कास साडे करणें ह्य
स्वरडफटी करिता . ३० लि० हा शब्द सा
र्ध शब्दांचा अर्थ सांगू पारुन विही मासून
पुटील जी सण्या जीव विशेषण होऊन
समासांत प्र० होतो . ३० अर्थाने सिद्धित
जे तीन ते साडे ती . साडे पात , इ० ; शि
नधीचा , इ० काचा , इ० किती एक शिब्यां
चे साडे व दाधिका यीत कसे करून या
शब्दाचा प्र० करितात . ३० हा साडेशि
रबीचा , साडे मात्तागमनी , इ० .

साडेभाषार्थी , ३ लि० अत्र उबाड असून
बाहेर साबाथे तस्वविण्याची स्वभावजा
चा त्यास पसण विशेषी ह्य .

साह , उ० जो साड .

साणी , स्त्री० रा० सुहाण .

साणा , उ० रा० निसणा . ० , होत , गुहाळ ,
इ० काचे बाचीं सकृती इ० कांहीं चोरून
काढून वेदने सांगून आपल्या पक्षाचा
जो कोणी रसणा ये वसवितात तो .

साणें , न० रा० गृहादि कातीळ धूरजाया हा प्र
न कि० आंत उजळ वडा व साणून कि० न
ही काढणास्तय मित इ० कोण साखितात
जे हार ते .

सात , ३ लि० एक संख्या आहे ; ७ ; ० , स्त्री०
साथ .

सांत , स्त्री० धाम : २ , एक मत्स्य जाति आहे .
सातत्य , सांतत्य , न० कांहीं एक व्यापार इ०
काचा जो सतत पणा .

सातपानी , ३ लि० ग० उगवत्यापासून मात-
पानें आलीं सणजे जाला फूल येने अशा जा
तीचा जो रूपाभो पडी , काकडी , इ० कांचा ये
ल तो .

सातपुती , स्त्री० पडघोसाळा : ० , सातपुत्रजी
स आहेत ती ; याचा प्रयोग सणीत , स० एक
पुती रडती आणि सातपुती रडती .

सातपुतें , न० पडघोसाळें .

सातरणें , को० वृक्षानें बहू अंगून सार गव्या
विस्तारानें युक्त होणें .

सातरस , उ० पेशाची दिशे कडून वहात अस
तो जो वाग तो .

सातरे , न० मात अहोरात्रे पर्यंत जी पर्जन्यादि
कांची स्थिति ते ; २ , महादिवस मध्य जाऊन
सातवे दिवसी ही वयाचें असा जो दीव येण्या
चा प्रकार ते ; ३ , ला० जाची नित्यीत मानिना-
ही कधी मधी भास होणार असा जो मिष्टान्न भो
जन , इत्यादि लाभ . इ० काचें कांहीं दिवस चा-
लतें जें सातत्य त्यास ह्य० ; ३० पंधरादिवस
सातभोजनाचें सातरे लागलें होतें .

सातयण , उ० एक वृक्ष आहे . . . . .

सातवन , न० सातवन शब्दाचा अपभ्रंश . . . . .

सातवळा , ३ लि० सातव्या मासी जन्म लें जें
अपत्य लो ; कि० ती बाळंतीण .

सातविणें , यं० कोणे कास उपदेशादि द्वारा-
सातवन

केशिवाय फकीर, गोरखा, बेरानी, मेजरानि-
संबंधी जो जाजनी होतो स्वर्च त्याचे आणि त्या
वदल करितात जी गोवावर पडूनि स्थित संव
धी जमालिहिणे इ. काचे वि.

सौदी कौदी, स्त्री. सांद, कीपरा, इ. रूप जे मदे
श त्या प्र. अनेक व.

सादृश्य, न. सदसपणा

सौदोरी, स्त्री. सौदी जी सादती.

साद्यंत, १. लि. आद्यतानें सहित असा अवया
जो यथ. बर्तमान, इ. तो.

सांद्र, २. लि. सं. निविड.

सौध, स्त्री. सांद.

साधक, १. लि. मोक्षादि कार्य साधण्याविपर्या
प्रयत्नती, २. विवक्षिततत्कार्य सिद्धि विष
यी उपयुक्तजी लंख. वचन, परार्थ इ. तो.

सांधण, न. की. सादण.

सांधणताटली, स्त्री. को. सांधणपात्र.

साधणूक, स्त्री. मंचयंत्रादिकें करून कांही ए
क कार्य साधण्याचा जो व्यापार ती; २. को
णेक कार्य सिद्ध करण्याविषयी करून ठेवलें
असतें जें कला इ. रूप साधन ती.

साधणें, तत्तदुपयोगि व्यापारांनी तेंतें कार्य सिद्ध हो
ई असें करणें; २. तादृश व्यापारानें तें कार्य सि
द्ध होणें; कालादिसाधणें स्. तत्तत्कार्यसुत्क
जो काल त्याकाली तेंतें कार्य करून त्या कार्या तो काल
संबद्ध होई असें करणें.

सौधणें, वत्स, सागद, पचा, सूच, काष्ठ, इ. पदार्था
चे फाटणें तुटणें, मोडणें, इ. कारणानें भिन्न भा

ले.

ले जें विभाग ते कि. मुळचे च पृथक् जें विभाग ते तो
तो वत्यादि परार्थ सलग एकरूप दिसाया जीणे पर
स्पर एकास एक जडणें

साधन, न. विवक्षितकार्यादि साधण्याचा जो व्यापार
र तें आणि तदुपयुक्त जी गत, पत्र, कुमर, इ. कार
णभूत पदार्थ तैष.

साधनदादशी, स्त्री. पूर्वदिशशी एकादशी मयुक्त
उपवास करून उत्तरदिशशी दादशी कांही राहनेत्यां
त पारणा साधारी अशी विवक्षा असतो त्या दाद
शीस स्.

साधनसूच, न. दस्तऐवजी कागद, पत्र, इ. रूप जें सा
धन इ. तें.

साधनी, स्त्री. गंवडी, सुतार, इ. काचें उंच, नीच,
गोकडें, तिकडें, इ. पहायाचे उपयोगी एक आऊ
त आहे; २. १. लि. कोण एक कार्य साधण्याविष
यी अनेक युक्ति प्रयुक्ति हाग झटणाग जी मनुष्य
ती; २. कांही एक कार्य साधनास उपयोगी पडा
या जीगा जो मत्तलबी कागद, पत्र, इ. तो; ४. मु
ग्य तें करून साधनोपयोगी जें खत, पत्र, इ. त्या
स प्रसंग विरोधी स्.

सांधण, न. रा. काष्ठादि सांधण्याचा जो व्यापार
तें.

साधर्म्य, न. सादर्य.

साधलाद्, स्त्री. कोणे का पासून बरें वाईट फल हो
ण्यास प्रयोजक जी देवगती ती; ३. आत्मी दोष
सारखी चाकरी करीत असता यज्ञमानानें त्या
लाहजार रुपये बक्षीस दिले मला कांही नाही
ही साधलाद् आहे.

साधा,

साधा, ३लि० नकशी, जर, रेशमी कांठ, अन्न खोकर पणा, अफड, अन्त्यांकि, वकता, इ० रूप जे त्या त्या पदार्थास विशेष शोभादि देणारे गुणादि ते जाचे आंगां नाहीत असा जो स्तंभ, पागोट्टे, धोव जोडा, मनुष्य, भाषण, इ० तो.

साँधा, पु० सांधलेल्या अनेक पदार्थांचा जो सभिन्न रेशतोकि० अवयविरूप जो पदार्थास अवयवने करून सांधला जो सनातीय तुकडा तो ; उ०, यादोरी सरदा हात सांधा लाविला तेव्हां पाणी काढायाने उपयो गीं झालीं कोण एक व्यवहाराचा सांधा वसणे म्ह० जवा वसणे.

साधारण, १ लि० विवक्षित जे अनेक अर्थ त्यांजवर जाचा समान संबंध असतो असा जो कोणक धर्मादि तो ; उ०, मनुष्य हे साधारण नाम त्यांत आह्वण, रूढ ही विशेषांमं, साधारण धर्म, साधारणरीति, साधारण संज्ञा, सर्पसाधारण, उभयसाधारण, इ० म० ; २, केवळ उत्कृष्ट नव्हे, केवळ निकृष्ट नव्हे, असा मध्यम प्रतीचा जो अर्थ तो ; ३, पु० चवेचा किंसाचा जो संवत्सर तो.

साधारणपक्ष, पु० कोणक कार्याविषयी उत्तम पक्ष, आणि निकृष्टपक्ष सोडून स्वीकारता त मध्यम जो पक्ष तो.

साधारण्य, न० सं० साधारणपणा.

साधित, १ लि० सुक्तिप्रयुक्तीने साधिला जो तो.

साँधीव, २ लि० सांधून खिडकेला जो पदार्थ तो.

साँधीकोंदी, स्त्री० साँदीकोंदी.

साधु, पु० शमादि गुणें करून युक्त आणि काम कोधा

की भादि दोषाने रहित असा असून परोपकार करवा आणि ईश्वराचे गयीं निष्ठा असावी असा जो नीः साधुसमागम, साधुसगति, इ० स० ; २, १ लि० विवक्षित दोषरहित असून विवक्षित गुणांनीं विशिष्ट असा जो अभ्य, भाषण, पंथ, कर्म इ० तो ; उ०, साधु जो पक्ष असलेल त्याचें आक्रमण करावे.

साध्य, पु० सं० एकदेष जाति आहे ; २, १ लि० सत्ता वीस थो गोंतील जो वेविसावा योग तो ; ३, त्या त्या व्यापारानें साध्यास शक्य जो तो कि० साध्याचा जो तो ; रोग, शत्रु, इ० साध्य आहेत इ० स्थली त्यांचा प्रतीकार साध्य आहे असा अर्थ.

साध्वी, स्त्री० पतिव्रता जी स्त्री ती.

साभिध्य, न० सन्निधपणा.

साप, पु० सर्प.

साँपई, १ लि० रा० कुबट.

सापकंद, पु० सापकांदा.

सापका, पु० पडणें को० कोहीं एक संकटादि प्रसंगानें प्राण जीव याजवर वितणें.

सापकांदा, पु० एक कंद आहे जाचे भक्षणांनं विषाकारिणी बाधा होत्ये.

साँपट, सापट, स्त्री० सांधा इ० कांस असती जी फट ती.

साँपटणें, को० सांपडणें.

सापटोळी, स्त्री० सर्पजातीय एक जिवाणू आहे.

साँपड, पु० रा० शेत इ० संबंधी लावणी, बेणणी, उ० काम ली करव्हांवें झणून एका ने पुष्कळ काम करी मिळून त्यांत एका ने वायवाजवीत असावें आणि

आणि त्यानादावर सर्वांनी इर्ष्येने तें तें कामत्वेर
नें करीत असाचें असा काम करण्याचा जो प्रकार
रतो.

सौपडणें, अर्थाचें आकलन करणारे जे इंद्रियादि
कत्यांचें तोतो अर्थ आकलित करावास साधन
भूतजेंचुत्यादिक त्याचागयीं कोणेंक अर्थ पड-
णें.

सौपडा, पु० कों० अनेक काठ्या, वांस, इ० माळा,
मंडप, इ० कांवर घालून प्रायः त्याचे वर स्वातीं
दोन सौपडी घालून काठ्या, वांस, इ० पोटीं सां
पडवून त्यास अनेक बंध घेऊन जो तो विशिष्ट वं
ध करितात तो.

सापत्न, २ लि० सावच.

सापत्नभाव, पु० सवती, सापत्नबंधु, इ० कांचा प
रस्पर जो वैरभाव तो.

सापसंद, सापसंध, स्त्री० एक औपधी आहे.

सौपसारणी, कों० स्त्री० मा० भाषण करते सम-
यीं घसरलेली जी गोष्ट ती सुधारण्याचा जी व्या
पारती.

सौपसारणें, कों० अ० अवस्थित पणें इकडे तिकडे
पडलेले जे अनेक पदार्थ ते यथा योग्य स्थलीं आ
वरून ठेवणें; २, सौपसारणीचा व्यापारानें पसर
लेली गोष्ट सुधारणें.

सापसुरळी, स्त्री० शोषय.

सौपळा, पु० घूंस, नाप, उंशीर, इ० प्राणी धरणें इ०
कारणा करितां जो यंत्रविशेष करितात तो; ला०
अस्थिपंजरास ल०.

सौपालें, न० रा० जेथें मनुष्यादिकांची विशेषेंकरून

न बहिषाद नाही आणि जेथें बिळें पडलेलीं पात्रे
पडलेला वृणकजलेलें, इ० असाचें अतएव सर्पा
दिक किरडू एथें रहात असेल अशी संभावना वा
वयाजोगें जें स्थूल तें.

सापिका, पु० शिवराईपेशाचा जो अर्धभाग तो.
सापिंडय, न० सपिंडपण.

सौपूड, स्त्री० कों० कुपण इ० कांस बंधार्थ आडवीं-
कि० उभी बांधायासाठीं जी बांबू इ० कांची काटा,
वांसकटी, इ० घेतात ती.

सापेक्ष, ३ लि० जाविषयीं जास अपेक्षा आहे तो त्या
विषयीं मा० स० प०; उ०, कालज्ञान यंत्र सापेक्ष आ
हे.

सांप्रत, अ० वर्तमान काळी.

सांप्रतकाळीं, अ० सांप्रत.

सांप्रदाय, पु० संप्रदाय शब्दाचा अपभ्रंश.

सांप्रदायिक, ३ लि० संप्रदाय संबंधी जीरीति उ०
तो.

साफ, ३ लि० बां कडे तिकडे पणा, ग्वरग्वरीतपणा,
उत्तीरवारीतपणा इ० दोष जाचे आंगी नाहीत
असतां तनेटकपणा गुळगुळीतपणा इ० गुणांनी
विशिष्टजो पाषाण काष्ठादि पदार्थ तो; २, जा मध्यें
गूदार्थ, वक्रोक्ति, संदेहविषयता, इ० दोष नाहीत
असें सरळजें भाषण, लेख, इ० तो; ३, शी गोडा,
मलांश, इ० जापागून विशेष जेल असाजो पाव
शरीर इ० तो; ४, अ० आभागीभा भीड; सुरयन, इ०
नधरतां निखालसपणें शीलणें, उत्तरकरणें, इ०
कांचें वि०; ५, पुरतेंपणी; जळणें, भिजणें, दि
सणें, इ० कांचें वि०; ऊ०, मी पावसातें साफभिज

कों; मलासाफदिमत नाही.

साफल्य, न० सफलता.

साफी, स्त्री० सफाई; २. भांगगाद्यायाचें जें फडकेंती.

सांब, पु० महादेव; २. ला० भोव्याजो मनुष्य त्यास ह०.

सावका, पु० रा० कांहीं एककर्म केल्यामुळे हा आमक्या

कर्माचा अमुकगुणविशिष्ट आहे अशी जी कोणे-
काची को कांत एकवेळ ख्याति पडोन गेली असते
तो; पड, अस, धातुयोगी प्र०

साबडा, ३ लि० साभडा.

सावण, पु० मलिन वस्त्रें निर्मळ करणें इत्याद्युपयो-
गी रोगा केलेला एकपदार्थ आहे.

सावणी, स्त्री० एकमिठाई आहे.

सांबर, पु० न० मृगामध्ये एकजाति आहे.

साबर, न० शाबर.

सांबरभोंपळी, स्त्री० एकलता आहे जीचा पात्ता
सांबगस फोटदुरवा लागला असता तच्चिरसना
र्थ चारितात.

सांबरमीठ, न० एकधार आहे.

सांबरशिंंग, न० सांबराचें जें शिंंगतें.

सांबरशिंंगी, ३ लि० सांबरशिंंगाचा जो आंकडा इ०
पदार्थ करितात तो.

सांबरी, ३ लि० सांबराचें चर्म किं० त्याचर्माचा जो जो
डा इ० ती; २. स्त्री० रा० सांबराचें जें सकलचर्म ती.
; ३. रा० दारू, गोळ्या, चक्रमक, नाचकण, इ० देवा
पाचे उपयोगी सांबर इ० कांचे चर्माची आकारवि-
शेषाची एकपिशाची करितात ती.

साबरी, ३ लि० शाबरी.

सावान, पु० गावान.

सांबर, पु० रा० सांभारें. भाजी, इ० कोत पात्ताया
करितां अनेकमकारचीं धान्यें मेथ्या, मिरचा,
मसाला, असें एकत्रकरून, भांड्यांत भाजून, या
चें पीठकरावें असा एकपदार्थ करित असतात
तो.

सांभारें, न० तत्कारिकांत फळारिकांचा फोडी, दा-
णें, इ० घालून पीठलावून जें पातळ कालवणक
रित असतात तें.

साबीत, ३ लि० शाबूतयाअर्थ.

साबू, पु० साबूण.

साबूण, पु० सावण.

साबूत, साबूद, ३ लि० साबीत.

साभडा, ३ लि० साधी वृत्तिजाची असा जो भोव्या म-
नुष्यतो.

साभण, पु० सावण.

साभणी, स्त्री० दे० सावणी.

साभळा, ३ लि० साभडा.

सांभारें, न० सांभारें.

सांभाळ, पु० सांभाळ.

सांभाळणें, प्रा० घं० सांभाळणें.

सांभाळी, अ० कों० (करणें) कोणेकपदार्थ की
णेकानें रक्षावा ह्मणून त्याचे त्याधीन करणें.

साम, न० एकवेद आहे त्याचीं जीं अगंतर खंडें भा-
हेत तीं प्र०; २. शत्रु इ० कांबरावर गोडीगुळाची
चीं भाषणें करून सख्यकरण्यासाठीं आर्जव
रूप जोडपाचें तें.

सामका, अ० रा० समोर.

सामयी, स्त्री० तत्तत्कार्योपयोगी जो साधन वृत्त.

पदाचा समुदाय नी .

सामंत , पु० सं० मुख्य राजास कर देणाऱ्या जो मांडविक
करा जाइतो .

सामता , पु० सुतार इ० कांचें वाटोळें भोंकपाडाय
चें एक शास्त्र आहे .

सामदाम , न० भेयहन करितां कोही गोडी गुलाबी
चा मोष्टीसांगून कि० कोही द्रव्यादि देऊं करून
आर्जब करण्याचा जो उपाय तें .

सामर , पु० सांबर .

सामरिक , ३ लि० सं० समरसंबंधी जो वाद्य , शास्त्र ,
इ० पदार्थ तो .

सामरी , ३ लि० स्त्री० सांबरी .

सामर्थ्य , न० विवक्षित कार्य करण्याविषयी शा
रीरादि कि० द्रव्यादिरूप जी शक्ति तें .

सामवर्णें , रा० सामावणें .

सामवेद , पु० एकवेद आहे .

सामवेदी , पु० जाबं कुलांत सामवेदें करून संस्कार
रादि कर्में होत त आलीं असा जो तो .

सामसूत्र , न० स्त्री० कोही एक व्यवहाराचा जाग
रूकले करून स्थितीचा जो अभाव तें ती ; उ० ,
तेथें कथा होऊं लागली नाही अजून सामसूत्रच
आहे ; २ , अ० तज व्यवहारादि कांची जागरूकले
करून स्थिति नरिसें असें ; उ० , त्यावेद्यर्गं गेलीं
तो सारे सामसूत्र निजले आहे त .

सामाजिक , ३ लि० सं० समाज संबंधी जो तो ; २ .
पु० सभासद प्रथमाक्ष .

सामान , न० सामयी .

सामानस्कमान , न० सामान इ० .

सामान्य , न० अनेक जा अर्थव्यक्ति . सामर्थ्य वर विद्वा
न जो एकधर्म राहतो तें जोला जाति स्थाना वृत्त
अंबा , पिंपळ , ताड , माड , इ० सर्व वृक्षांवर वृक्षारक्ष
णून एक सामान्य राहतें ; २ , ३ लि० साधारण प्रथम
द्वितीयाक्ष .

सामान्यतः , अ० साधारण पक्षातें आश्रयून .

सामान्यपक्ष , पु० साधारणपक्ष .

सामान्या , सं० स्त्री० गरती हून इतर जी वडीक
वंश्या , इ० स्त्री ती .

सामायन , न० सामान .

सामावणें , समावणें .

सामाशा , सामासका , ३ लि० समसका .

सामीप्य , न० समीपपणा ; २ , समीपना स्थान
जी मुक्ति तें .

सामील , ३ लि० सहाय प्रथमाक्ष .

सामुग्री , स्त्री० सामग्रीशब्दाचा अपभ्रंश .

सामुदायिक , ३ लि० सं० समुदाय संबंधी तो .

सामुद्र , ३ लि० सं० समुद्र संबंधी जें लक्षण इ० पदा
र्थ तो .

सामुद्रिक , सं० न० मनुष्यांचें दस्तायें गावयवी व
रीकरे वादि विहें पाहून रुभाशुभ फल सांगा
याचें उपयोगी एकशास्त्र आहे . सामुद्रिकक
क्षण , सामुद्रिकचिह्न इ० सं० .

सामेणें , रा० सामावणें .

सामोघी , स्त्री० सामुघी .

सामोपचार , पु० गरगराम विगीपदुःख वदंतो अ
वपदपथ्य इ० न करितां जो औषधापुपचार करि
तान तो ; २ , द्वितीयार्थ कजे सामनद्रूप जो उप

चार लक्षणजे प्रकारतो, परंतु याचा प्रयोग सामो पचारें सामोपचारानें असा बहुत होतो प्रथमांत समयविशेषीं होतो.

सामोपाय, पु० सामोपचार.

सामोरा, अ० आपल्या गृहादि कांचे मयीं येणारा जो मनुष्य त्याचासत्कार करावा ह्मणून तत्संमुख प्रदेशीं जा, ये, इ० कांचे वि.

साम्य, न० गुणादि द्वारा परस्परार्थें जें तौल्य तें.

साम्यता, साम्यत्व, स्त्री० न० साम्यशास्त्राचा अपभ्रंश.

साम्राज्य, न० केवल निष्कंदक जें राज्य तें; २, जा राज्यांत योगी. चाहडी, गोजणूक, इ० नाहींत मुग्वें करून प्रजानांदत्ये असें जें राज्य तें.

साय, पु० साग; ३. स्त्री० दुग्ध, दधि, इक्षुरसादि किती एक पदार्थांचर अग्निसंयोगादिका रणा नीं पोळीमारखा जो घट्ट अंश जमतो ती.

सायक, पु० सं० धनुष्यास लावून मारायाचे उप योगी जो बाण तो.

सायंकाल, सायंकाळ, सं० पु० सूर्यास्तसमय; २. पंचधाविमकरिन मानाचा पांचवाभाग संवधी जो काल तो.

सायटें, न० कों० दुग्धादिकांचर जी अत्यस्वल्प साययेती तें.

सायरा, पु० कों० उदक, नेत्र, इ० कांचर जो तपंग येव असतो ती.

सायरी, स्त्री० एक झाड आहे.

सायरेल, सायंचेल, न० सायरीचे जें तेल काढिता तें

सायला, पु० रा० साग.

सायली, १ लि० सागयानी.

सायवान, न० मंडपादिकांचे बाजूंस जो पडवीचे डो लाचा उतरता विभाग करित्त असतात तें; २, पु० न० सागवान.

सायवानी, १ लि० सागयानी; २, जोस सायवान उतरलें आहे असा जो मंडप इ० तो.

साया, पु० साग.

सायास, पु० कोंदीं एक कार्याविषयीं अतिशयित जो आयास ती.

सायान्ह, पु० सं० सायंकाळ.

सायाळ, स्त्री० एकपक्षी आहे.

सायुज्य, न० चतुर्विध मुक्तींतील एक मुक्ति आहे जी मध्ये ईश्वराशीं आणि जीवाशीं अभेद होतो.

सायुज्यता, स्त्री० सायुज्यशास्त्राचा अपभ्रंश.

सार, न० चिंच, आमसोल, इ० जे अंबट पदार्थ ते पाण्यांत कोळून त्यांत मीठ, हिंग, इ० घालून जें काळवण करितात तें; २, पु० न० पदार्थ मात्रांतील विचलित जो तलांग तो तें.

सारक, न० कों० सरमाडाची जी झापळी तें व त्यास जो फळें यावयाचा लोंगरासारिखा अवयव उभय होत असतां जाचे तंतु बांधायाचे उपयोगी पडतात तें; २, १ लि० रेचकता शक्ति जाचे आंगीं असा जो औषधि पदार्थ तो.

सारखबट, न० स्त्री० मनुष्य, वृक्षादिक जे पदार्थ त्यांचें जें प्रा० आकार द्वारा परस्पर सादृश्य तें ती.

सारखबटा, पु० सारखबट.

सारखा, ३लि० सभान पधमहितीयाथा २. सयी
वयी वि वक्षानुरूप जी सभ तो ; ३. अ० मध्येन्य
नाधिकभावारिन हीता एकरुपाने काही एककि
वेचें वि० उ०, देणार चार पदका सारखेरडने आ
हे.

सारखावणे, तासणे इ० संस्काराने काष्टादि पदा
र्थ सारखा होई असें करणे.

सारंग, पु० एक राग आहे.

सारंगपाट, पु० ये० कीडासाधन भूतजो संग
ट्या, फोसे, षट, मिळून खेळतो.

सारंगा, ३लि० केवळतांबडानके काही आन काक
सरपणा असावा असांगविशेषाने विज्ञिष्ट जो
अश्वती.

सारंगी, एकतनुवाद्य आहे.

सारंग्या, पु० सारंगी वाजविण्याचे कमवकरितो
तो.

सारजा, स्त्री० शारदा शब्दाचा अपभ्रंश.

सारण, स्त्री० फों० सुरी वृत्तीयाथा.

सारणी, स्त्री० ग्रह, पंचांग, इ० सिद्धफराथाचे
उपयोगी जें अंकजाल लिहिले असतें ती.

सारणें, सरके असें कि० कोणे कपदार्थ व्यादि
द्वारा निःशेष होई असें करणे ; २. ये० काही ए
क व्यापार करून संपविणे ; ३. साकनिचा घर
धंदा सेविनें पतिपदारविदा.

सारथी, पु० रथाचा अग्रभागी बसून घोड्यांचे
नियमन करून पाहिजे तसा रथ चालवावा
त्याचें रक्षण करावें अशा कामावर जो नियु
क्ततो ; २. ला० कोणे काचें काही एक कार्य

विषयीं

विषयीं जो माहाप्य करितो तो व्याथा.

सारथ्य, न० सारथ्याचें जें रथ चालविणे इ० रूप
कर्मतें.

सारपा, पु० फों० काष्ट तासलें असता तो दिले
असता लहान लहान टळप्यांचा जो मसुदाय
जमतो तो.

सारफा, पु० दे० सरिफा.

सारफेवार, ३लि० सरिफेवार.

सारमंडळ, न० एकनंतुवाद्य आहे.

सारव्य, न० सं० सरलपणा.

सारवण, न० भूमि इ० सारवाया करितो तयारक
रिनात जो शेषव्या इ० तें वत्याणे कला जो भू
मि इ० कोस संस्कार तें वतो संस्कार करण्या
चा जो व्यापार तें.

सारवणें, भूमि इ० सारवण संस्काराने संस्कृत हो
ई असें करणे.

सारवत, न० फों० जून, कडकडीत जें नागवेंडीचें
पान तें.

सारवान्, पु० उंटाची चाकरी करावी, विषक्षित
म्हळी त्याची ने आण करावी, एतदर्थ जो नियु
क्त मनुष्य तो.

सारस, पु० सं० एक पक्षी आहे ; २. न० कमल ; ३.
रा० सुरमाडाचें झावळीचें बुंध्याकडला जो पक्ष
वा सारिखा अवयव अमतो तें जो पाणी उडव
ण्यास गाधन भूत होतो.

सारस्य, न० सारस्य शब्दाचा अपभ्रंश ; २. कोणे क
पदार्थाचे अंगी गुणादिकत असतो जो योग्ये
पणा तें.

सालकरी, पु० अंशपत्रा कुळकरण इ० वृत्तींचे अनेक जे विभागीय वृत्त जा सालची कळिया ट करणयाचा जी अधिकारी, विभागी तो त्या सालचा.

सालंरुत कन्यादान, न० विवाह विधीने वरास अलंकार सहित कन्येचे जे दान करितात ते.

सालगुदस्त, न० सालसावर्षाचे पाठिमागील जे अव्यवहित सालतें.

सालगुदस्ता, अ० गतवर्षी.

सालट, ३६० को० घोडेसहस्रसालजाचे अंगी आहे असा जो डाळ कणीक, तोदूर, इ० कि० जळाऊ लोकडे इ० परार्थ तो.

सालटी, स्त्री० मा० वारीरावरील लक्षेस प्रसंग विशेषी ह्म.

सालटें, को० न० सालटी.

सालडे, न० सालइतीयाथं.

सालदोल, स्त्री० सालफळ.

सालदरसाल, अ० प्रतिवर्ष.

सालपट, न० वृत्त अनुष्ण, धाम्य, इ० संबंधीसालतें.

सालमा, इ० सारमा.

सालफळ, स्त्री० एकवृक्ष आहे.

सालबंदी, स्त्री० कोल, ठरावबंद, हत्तेबंदी, खत, इ० कोबर चढता चढदेणे कि० प्रतिवर्ष हत्ता अमुक घाया इत्याद्यर्थे त्या कोलइ० कोबर अमुकवर्ष अमुक घावे घ्यावे, अमुकवर्ष अमुक घ्यावे घावे. इ० रूप ठरावांचा वर्षक्रम लिहिला असतो ती; १, रा० वृत्त्यादिकोचे वहिचादी विषयां अमुकानी

अमुक

अमुक साली वहिचाट कंगची असा जो साल कन्यानी सालांचा ठराव केला असतो ती.

सालभेंडा, ३६० को० जाचेसालमात्र फार जाड असतें आणि तादृशतलांश आंत कोही नाही असा जो नारळ, पोफळ, केळ, इ० फळ आणि त्याचे ते झाड तो.

सालभेंडी, स्त्री० एक झाड आहे.

सालमजकूर, न० वर्तमान जें वर्ष ते.

सालमिथ्री, सालमिथ्री, स्त्री० एक अंशपत्रार्थ आहे.

सालवणी, न० ग० सालवणी.

सालस, ३६० जोलबाड, लचाड, ग्योडफर, न० असा जो सज्जन, मनुष्य, पशु, इ० ती.

सालसाई, स्त्री० सालसपणा.

सालसूल, न० स्त्री० साल, इ० तें ती.

साला, पु० सालक.

सालाबाद, अ० प्रतिवर्ष.

सालाबादी, ३६० सालाबाद हांत अमतो कि० चालत असतो असा जो देणे, घेणे. इ० व्यवहारादिक तो; २, स्त्री० प्रतिवर्ष कर्तव्य कि० पडत असतो असा जो कोही एक व्यवहारादि ती.

साली, स्त्री० बायकोची जी बंदीण ती.

सालीना, अ० सर्वसालमिळून अशा प्रकारें प्रतिवर्ष; उ०, आझास सालीना हजारा रूपये वेतन मिळतें.

सालोसाल, अ० प्रतिवर्ष; २, वर्षावर्ष.

साव, इ० सावकार; २, बोराचे प्रतिपक्षिणें

करून

करून जो विवक्षित सो

साँव . स्त्री . की० . बकरा इ० काचा आंत उपाचा जो लोंब तंतु असतो ती , जी पिजाऱ्याची कमान सारंगी इ० काचे उपयोगी पडत्ये .

सावकार , पु० जापासून लोक इत्यादिकर्जो घेवाव असतो असा जो धनवान् तो ; २ , जो जाऱ्याकडून मर्णतो त्याचा ; ३ , सामान्य उदीम व्यापार करणारा जो कोणी त्यास कोणी ह्म०

सावकारा , पु० कोणक प्रामादिकाचे गयी सावकारांसा जो समुदाय जो ; २ , सा० मोठी जी सावकारी तो .

सावकारी , स्त्री . सावकारांसा जो दुसऱ्यास कर्ज देणे इ० व्यापारिनी ; २ , ३ लि० सावकार संबंधी जें द्रव्य , राने , चालू शिरिस्ता , इ० तो .

सावकाश , अ० कोणक कार्याविषयी तरान करितां स्वस्थपणे किं० विवक्षित कालांतरी जाणे , येणे , भोजनकरणे , इ० काचें वि० ; २ , तुही सावकाश जेवा ; अस्वीय दालन करित नाही सावकाश करूं घाई काय आहे .

सावकाशी , स्त्री . सावकाशपणा .

सावकास , अ० सावकाश याचा अपभ्रंश सावचित , ३ लि० प्र० सावधातपणे जो स्थित तो .

सावज , न० ससा० व्याप , हरण इ० जी आरण्य कचतुष्पदें तीं प्र० , सावज पाइणे ह्म० यादृशी यादादिका मध्ये दुसऱ्यास पण जिव करून आपल्या हाताखाली येई असे करणे .

सावजी , पु० प्र० सावकार .

सावट , न० स्त्री . जास्त लांबर निरंतर वृक्षादि काचे आच्छादन असतें अतएव जेथें जिव वढोत नाही असे जें स्थल तें ती , परंतु जिव वढोत त्याचें प्रसंगी पा० प्र० ; २ , न० रा० प्रा० प्र्यात दूर दिसतें जे गलबत त्यास ह्म० .

सावटी , ३ लि० सावटाची जी जमीन , रीत , इ० तो .

सावडणे , इकडे एक तिकडे एक अशा प्रकारें थडकडे पडलेले कि० पसरून पडलेले जे अर्थ तेजमाकरणे .

सावडणे , रा० सावरणे तृतीयाथं ; २ , सावडणे .

सावत्र , ३ लि० सावत्र आईचे संबंधानें जे भाऊ मामा , सासरा , चुलता , इ० नातेवाईक ते प्र० ; सावत्र भाऊ , सावत्र सासा , सावत्र सासरा , सावत्र चुलता . इ०

सावत्र आई , स्त्री . कोणएकाचे आईची जीस वत ती त्याची .

सावत्सरिक , ३ लि० सं० प्रतिपक्ष नियमानें कसयाचें जें आहादिक तो .

साववाई , ३ लि० की० गृहाचे डोलात एक भेद आहे त्या डोलाचे जें गृह तो .

सावद , न० रा० सावज .

सावध , ३ लि० मूर्च्छा , कैफ , निदा , इ० कारणानें देह भान जाचें गेले नाही असा जो तो ; २ , दक्ष ; ३ , ला० दारिद्र्या जाऊन उजित दशापन्न जो त्यास ह्म० .

सावधगिरी , स्त्री . सावधपणा .

सावधान , ३ लि० अवधानानें सहित तो ; २ ,

लम्ब, आणि मुंज लावत्ये वेळेस मंगलाष्टक, क्षण
नयाशब्दाचा प्रयोग करिताने तें थें अभिप्राय
अस्माकीं सावध असा; ३. प्रसंग विवाहां विवाह
संस्कारास ह्य०.

सावन, ३लि० सं० तीस दिवसांचा एक महिना या
मानानें जो वर्ष, मास, दिवस, इ० काल तो.

सावपा, ३लि० कों० मूर्छादि जाऊन जो सावध झाला
तो.

सावयव, ३लि० अवयवविशिष्ट जो तो.

साँवर, स्त्री० कों० एक वृक्ष आहे.

सावरणें, साँवरणें, इतस्ततः कोंबणारा कि० पड
णारा अस्माजो वस्तु काष्ठादि कोही एक पदार्थ त्या
नें आवरून धरणें; २. स्त्रीणावस्थापन्नजें शरीर
कि० शरीर त्याणें विवक्षित शरीर शक्तीनें अ
थवा द्रव्यशक्तीनें युक्त होणें; ३. घसरलेली जी
कोही एक गोष्ट कि० व्यापार इ० त्यां युक्तिमयु
क्तीनें संभाळणें.

साँवरी, स्त्री० साँवर.

सावर्णि, पु० पुढें होणारा आठवा जो मनु तो.

सावऱ्या, पु० कों० गृहावर घालणें इत्याद्यर्थ आ
णिनातजो साँवरीचा वासा तो.

सावळी, स्त्री० मनुष्य, वृक्षादिकांची जी लायाती.

सावसावकारा, पु० सावकार, सावकारी, इ०
तो; ३०, पहिलें राज्य बुडाच्या पासून आली
कडेस सावसावकारा बुडाला.

सावळा, साँवळा, ३लि० केवळ गोरानें अ
णि केवळ काळा ही नव्हें, अस्माजो मनुष्य वर्ण
तो वनद्वर्णविशिष्ट जो मनुष्य तो; २. केवळ

काळानें वं. तो वडानें वं. अस्माजो पत्र, इ० को
चारंग वतदिशिष्ट जो गाव, वेळ, योमरू, तो.
साँवळ गोंदें, साँवळ गोंधें, न० सावळें गोंधळें.
साँवळी, स्त्री० मोफळीची जी झावळी ती.

सावळें गोंधळें, न० दणें, घणें, वाट, पचाईत,
इ० रूपजें खटलें त्याचा धड एक परिणाम न हो
तो त्याणें गोंधळत राहावें अशी जी त्या खटल्या
ची अवस्था तें कि० त्याणें कोही दीवस मरामरी
निर्विवाद राहावें अशी जी त्याची गति करिताने
तें; २. साँवळें, आँवळें, आँचार, अनाचार, पंक्ति,
विचार, शरीरसंबंध, इ० विषयी जी व्यवस्था अ
सायी ती न राखितां आतःत्या आंत जो गोंधळ अ
सतो तें.

साँवा, पु० एक वृण धान्य आहे.

सायी, स्त्री० रा० साँवी.

सायीज, न० रा० रायज.

साँची, दे० साची, कों० स्त्री० स्त्रीप्रसूत झाली असतां स
हावे दिवशीं घडी प्रजन समारंभ करिताती.

साशक, ३लि० आशकेंनें युक्त जो तो.

साष्टांग, ३लि० अष्टांगानीं महिन जो तो, अणा
म, नमस्कार, इ० कोचें वि०.

सासट, ३लि० सहासष्ट.

साँसपणें, चाँसपणें २. ग० कुर्वाळणें ३. दुःखि
तजो कोणी त्या मरुवळीवें क्षण न त्याचें अ
गावरून दातफरविणें.

सासर, न० दे० सासरे.

सासरा, पु० दादल्याचा कि० बायकोचा जो जो
तो; २. तःस्तानीं मानला जो त्याचा वेळ्यादितो;

वा अर्थ घेऊन चुलत सासरा . मामे सासरा , इ०
 सासरें , न० तांदव्याचें बापाचें जें गृह तें .
 सासुरवास , पु० रा० सासुरवास .
 सासवडी , ३लि० सासवड ह्यणून ग्राम आहें त
 लंबवयी जें धोत्र जोडा , जोठ , इ० नां .
 सासष्ट , ३लि० महासष्ट .
 सासुरवड , स्त्री० कों० सासुरवाडी .
 सासुरवाडी , स्त्री० बायकोचा बापाचें जें गृह ती .
 सासुरवास , पु० सुनेसश्वशुर गृहीं सासुर , सास
 रा , इ० करितात जें जाच ती ; २, ला० स्वतंत्रेच्छे
 नें नवागण्याविषयी कोणेकाचा जो कोणेका
 सजाच असतो ती .
 सासुरवाडी , ३लि० सासुरवासानें युक्त जी सून
 इ० ती ; २, मातापितर . सासुर सासरा धनी ,
 इ० कांचे धाकामुळें जास स्वतंत्रपणें यागतो
 येत नाही असा जो कोणी तो त्याचा .
 सासुरवाडीण , स्त्री० सासुर्यासवासकरणाची
 जी स्त्रातिची संज्ञा ; २, दे० सासुरवाडी जी स्त्री
 ती .
 सासुरें , न० घं० सासरें .
 सासुर , स्त्री० सासुर्याची जी स्त्री ती .
 साहचर्य , न० अनेक प्रमुष्यादि पदार्थांचा जो ए
 कचस्थितिरूपसंबंध तें ; उ० धूमाचें आणि व
 नीचें साहचर्य आहे .
 साहजिक , ३लि० सहजद्वितीयायं ; २, असहज
 साहजें , न० कों० सायरी .
 साहजें , सोसणें प्रथमायं ; २, न० कों० गृहादिकां
 चें मारव्यासअथवा भिंतीस आंत प्रकाश पडा
 वा

वा इत्याद्यर्थ जें गवाक्ष सदृश द्वार राखिलें अ
 सतें तें .
 साहारा , पु० कों० सायरा .
 साहरी , स्त्री० कों० सायरी .
 साहय्येल , न० सायमेल .
 साहस , न० जाव्यापारांत मरणसंभावना आहे
 असा जो युद्धांत उडी घालणें , दुसऱ्याचे घरा
 स आगलावणें , कोणेकास जिवें मारणें , इ० कृ
 प० व्यापार तें .
 साहसिक , ३लि० साहसकर्म करण्याचा स्वभाव
 जाचा तो .
 साहसी , ३लि० साहसिक .
 साहाय्य , न० सहायाचें जें कर्म तो .
 साहित्य , न० सामग्री ; २, साहाय्य .
 साहित्यपत्र , न० कोणेकाचें कार्य कर्तव्य असतां
 बाचें हस्तें परहस्तें कार्य करावें अशा अर्थाचें
 त्यापाशीं कोणेकाचे नाचें कोणेक लिहून देतो
 जें पत्र तें .
 साहित्यशास्त्र , न० काव्य , नाटक , इ० कांची अ
 लंकारलक्षणादि जांत सांगितलीं आहेत अ
 सें जें शास्त्र तें .
 साहित्यसुहित्य , न० साहित्य इ० तें .
 साहुकार , पु० सावकार .
 साहुकारी , स्त्री० सावकारी .
 साहेब , पु० हें प्रतिष्ठातिशय बोधक नाम आहे
 परंतु बापू , नाना , राव , दादा , बाबा , इ० जीं
 सामान्य प्रतिष्ठानामें त्याचे पुढें याचा योग
 होतो ; उ० बापूसाहेब , रावसाहेब , इ० ; २, ३
 लि

स्त्रियांचे प्रतिष्ठाना मापुंदें याचा योग द्वाला असतां पक्षी नपुंसकी बहुवचनी प्र० होती, बाईसाहेब आली, ताईसाहेब गेली, राजा, धनी इ० कोविषयीं केवलाचा ही प्र० होती, इंग्रज आदिकरून जें टोपीवाले त्यांची संज्ञा त्यांचे नावापुढें कि० केवलाचा ही प्र० होती.

साहेब नौबत, स्त्री० राजादिकांचे स्वारी बरोबर हत्तीवर घालून जी नौबत चालवीत असतात ती.

साहेबी, स्त्री० देवाग्रामादि संबंधी कोणक अधिकार कि० कोही संपत्त्यादिक प्राप्त झाल्यामुळे सर्वांनी त्यास साहेब म्हणत असाचें असाजों कोणकाने मोंठेपणा प्राप्त होतो ती; २, ३ लि० टोपकर जें साहेब तत्संबंधी जो वेष रीति, इ० तो.

साहोत्रा, पु० प्रतिमासी कि० प्रतिवषं शेंकडा सहा रूपये द्यावे असाजो व्याजाचा संकेत तो; २. कोण एक ग्रामादि स्थळीं कोण एकाचा जो शेंकडा सहारूपये प्रमाणें जो अशा असतो तो.

साह्य, न० ३ लि० सहाय या अर्थे स्त्र०.

साह्यटें, न० कों० सायटें.

साह्यरा, पु० कों० सायरा.

साह्यरी, स्त्री० कों० सायरी.

साह्यरेल, साह्यचेल, न० कों० सायरेल.

साह्या, पु० कों० साग.

साळ, स्त्री० वतन घेऊन मुलांस लिहिणें शिकविणें कि० सुतार, लाहार, इ० किती एक शिल्पकाराचें लाखेडी काम घडणें, लाकडी काम करणें.

णें, इ० व्यवहाराचें जें अधिकरण ती आणि तो कारखाना; २, शालि म्हणून जें धान्य ती, जिरमाळ, घोडरमाळ, इ० स०; ३, सायाळ; ४, शीम, स्मृत, इ० कोची साळ घालणें म्हणजे जितकें लांबसन गविणायचें असेल तितक्या अंतरावर भूम्यादिकास खुंटया मारून त्याचें भोंवतीं तें सुन्न गुडाळून तितका लांबताणा होई असें करणें.

साळ केगोळ के, पु० साळ कोजी माळ कोजी.

साळ कोजी माळ कोजी, पु० जाचें विशेषरूप करून नामध्यावयाची विवक्षा नाही असे साभान्य कोटीत परिगणनीय जें मनुष्य त्यांमनि देवें स्त्र० अनेकवचनी प्र०.

साळणें, चाकू, चाकस, इ० शस्त्रांचें काष्ठ, इ० कोचा उखिर वाखीरपणा इ० अवस्थितांश काढायाकरितां तें तें काष्ठादितासणें.

साळटाळ, ३ लि० जाचें अंगी अकडरास्ययात्री, अटधरावी, लादसपणा करावा, इ० नाही व्यवहारांत चवघांशीं मिळून चवघाचें रीती प्रमाणें वर्तणारा असा साळसजो मनुष्य तो आणि त्याचा तसा व्यवहार, भाषण, इ० तो.

साळपीस, साळपीस, न० साळ म्हणून जो पक्षी त्याचें अंगावर जें केंदका मारवें अथवा यव असतात तें प्र०.

साळवट, साळवटी, ३ लि० साळ्यांचें विणलेलाजो धात्रजोडा, पंच, इ० वस्तु तो.

साळशीट, साळशीत, साळशीट, न० साळपीस

पीस ३, साळक.

साळसूट, साळसूध, ३लि० साळमजो मनुष्य पशु, इ० गो.

साळा, पु० मेहुणा.

साळाऊ, ३लि० दे० साळ्यांमं विणकेंलें जें वस्त्र ती.

साळाभोळा, ३लि० विशेष छकेंपं जें जाचें अंगी नाहीत निष्कपट असा जो मनुष्य तो कि० तसा जो त्याच्या व्यवहारादि तो

साळिंद्र, दे० न० सायाळ; २, साळपीस.

साळी, पु० मा० कार्पास वस्त्रें विणणारी एक हिं दूमध्यें जाति आहे; २, स्त्री० सायाळ; ३, मेहुणी.

साळुंकी, स्त्री० एकपक्षी आहे.

साळुरची, स्त्री० साळुंकी.

साळ, स्त्री० सायाळ.

साळो रेवी, स्त्री० साळुंकी.

साक्ष, स्त्री० साक्षा; २, स्त्री० पु० साक्षा.

साक्षर, ३लि० जाणें थोंडें बहुत अध्ययन केलें आहे असा जो ब्राह्मण तो.

साक्षा, स्त्री० देव, मंत्र, प्रश्न, शकुन, इ० कांची जी प्रतीतिती.

साक्षात्, अ० स्वरूपें करून गद्यमात्राचें अर्थाचें दोन अंग असतात एक मुख्य आणि जाणें केलें अगला आपण केलेंमें हातें जाला पाहचलें असतो आपणाम पाहचलेंमें हातें झणून कि० सादृश्यादि कारणान्न वतत्वरूपत्वं करून मानायाजो गा असा जो पुत्र भृत्य प्रति

मादि

सादि कोणीतस्थानिकतो दुसरा गौण त्यांत केंवळ त्या मुख्योंशींच जेव्हा तात्पर्य आहे ते त्या गौणां ग व्याच्यर्थें हे विशेषण लागते; ३, दुसऱ्या कोणास पाठडेंन कानुद्धी साक्षात् जाऊन पहा; हा ब्राह्मण साक्षात्सूर्य आहे.

साक्षात्कार, पु० साक्षा; कोणकास साक्षात्कार होणें ह्य० स्वप्नादिकांत ईश्वराचें प्रत्यक्ष दर्शन होणें.

साक्षी, पु० कर्तृत्वाद्यभिमान नसतां कोणक व्यवहारातें प्रत्यक्ष पाहणारा जो तो त्याचा; २, स्त्री० साक्ष्य.

साक्षीदार, पु० साक्षी प्रथमार्थ.

साक्षेप, पु० विद्यापदार्थ, इ० कांचा संग्रह कि० कां ही एक व्यापार अगत्य धरून करावा असा जो कोणकाचा स्वभाव असतो तो.

साक्षेपी, ३लि० साक्षेप आहे जास ती.

साक्षोप, पु० साक्षेप.

साक्षोपी, ३लि० साक्षेपी.

साक्ष्य, न० कोणक व्यवहाराचा जो साक्षी त्याचें त्या व्यवहाराविषयी याचा मी साक्षादृष्टा आहे अशा अर्थाचें प्रमाणत्वं करून स्थित जें लेख, भाषण, इ० तें.

सिकता, स्त्री० सं० वाळू प्रथमहि ती याथें.

सिकलगर, सिकलगर, पु० सिकलगर.

सिकूल, स्त्री० सिकल.

सिकूलगर, पु० सिकलगर.

सिक्हा, पु० सिक्हा.

सिक्रण, स्त्री० सिक्रण.

सिंजरुं.

सिंगरू, न० सिंगरू.

सिंगळ हीप, न० सिद्धळ हीप याचा अपभ्रंश.

सिंगाडा, पु० सिंगाडा.

सिंगी, स्त्री० सिंगी.

सिंचणें, शिपणें.

सिंचन, न० शिपण्याचा जो व्यापार नें.

सिंचित, ३ लि० सिंचना नें युक्त कला जो तो.

सिजणें, शिजणें.

सित, ३ लि० श्रुत.

सिताफळ, न० शिताफळ.

सिताफळी, स्त्री० शिताफळी.

सिदूर, पु० सिदूर.

सिदो, शि० स्त्री० सिदोवा.

सिद्धा, पु० सिद्धा.

सिधु, पु० सिद्धमुद्रा ३० एकदेश आहे. ३० स्त्री० सिद्धी.

सिद्धमंद, पु० एकमंदानंद आहे.

सिद्ध, ३ लि० १. व्यापार जेणे करून जें सिद्ध होतें तें तस्य

द्वयाकर सिद्ध, न्यायसिद्ध, इ० म० प्र० २. निर्णय

दिकें करून निर्णित जो अर्थ तो; ३. बाबा दाचर

मत्या कडे दोपनाहीं हे सिद्ध झालें; ३. पु० आणि

मादिसिद्धि जास प्राप्त झाली आहे तो; ४. एकटे

वजानि आहे; ५. एकविमावाजो योग तो; ६.

जें तोंत एक भेंद आहे.

सिद्धता, स्त्री० सिद्धपणा.

सिद्धपुरुष, पु० आणि मादिसिद्धि जास प्राप्त झाल्या

आहेत असा जो तो.

सिद्धसाधक, पु० कपटं करून कोण कास व

चाया करितो हे एक मताचे आहेत असें वा

हेर नसमजुं देतो एकानें बाबा बाबे दुसऱ्याने दि

व्यहोऊन त्याची पौढी वणीची मि० एकानें का

ही एक बाबाचें दुसऱ्याने त्यास अनुसरणें पाहिजे

वें अशा प्रकारचे संगण मताचे जे असेकसे, अ

नेक यत्नानीं प्र०.

सिद्धस्त्राली, स्त्री० कोणेर सिद्धपुरुषाच्या

प्राई जें तें असा सिद्ध असा सिद्धि असा सिद्धि

सादिक कोणें कास सिद्धी असत्य जी सिद्ध

ती २; ३. साधुनि फारच यत्न करून घ्यावी मज

सिद्धांत, पु० कोणें कोणें शिपयची मसाया सपुणे

ने निर्णय होतें म शेवटीं उरतो जो अर्थ तो ३. इत्या

चे आदिपापून महादिकी साधन त्याचा व्यक्त

शित, येवादि सिद्धि, सुशोच स्वगोच, इ० काचीं स्व

संभेद यत्नानें निरूपणें जो मध्ये देतें असा

असा जो अंतर्निष्ठ अर्थ तो.

सिद्धातिना, ३ लि० सिद्धान्तरुपा नें विश्रित जो अ

तो.

सिद्धांनी, ३ लि० कोणें शिपय मकरणा शिपयची जो शि

दात मथ तो पदका आहे तो.

सिद्धान्न, न० शिजणें इ० मन्कारा नें सिद्धदाते जें

अन्न नें.

सिद्धार्थ, पु० शिपत्याचा जो मंत्रास जो

सिद्धि, स्त्री० आणि मा, सिद्धिमा, इ० जो अर्थ अर्थ

२. कोणें कापाशी जें काही एक गोष्टी शिपयची

चें अहो किकसा मर्थ अन्न नें त्यास दो, ३. तम

कार्याद्युपयोगी जी सा मधी ती जें साही जें

तनत्कार्याची सिद्धता ती; ४. पु० मत्तार्थास ये

गोतीळ जो सोळाया योगी

सिपाई, पु०शिपाई.

सिपायगिरी, स्त्री०शिपायगिरी.

सिपारस, स्त्री०शिपारस.

सिबंदी, स्त्री०शिबंदी.

सिरस्ता, पु०शिरिस्ता.

सिरस्तेदार, पु०शिरिस्तेदार.

सिलमिल्ला, पु०शिलशिल्ला.

सिलेखाना, पु०तलवारी, बंदुका, इ०इत्या
रे देवायाची जी जागा ती; व ती सर्व का
रखाना.

सिसफूल, न०शिसफूल.

सिसा, पु०शिसा.

सिसें, न०शिसें.

सिंह, पु०सकलचतुष्पदामध्ये श्रेष्ठ असा एक
आरण्याक पशु आहे; २. सजातीय समुदाया
मध्ये गुणादिकें करून विशेष श्रेष्ठ्य पावला
त्यास ह्य०; याचा प्र०समासी; ३. पुरुषसिं
ह, पंडितसिंह, इ०; ३. वारागतीतील जो
पांचवाराशितो.

सिंहनाद, पु०अरण्यात सिंहाच्या जमा मोठा
गर्जनाशब्द होतो नदन्तः (अरणादिको
चा शयी श्रुं चा जो सांचे श मोटा शब्द तो
२. देवालयदिको मध्ये मनुष्यादिकांचा सं
बंधनसतां समयविशीर्षी देवापासून जी
ध्वनि उत्पन्न होतो तो.

सिंहलक्ष्मीप, न० एकहीप आहे जामध्ये सिंह
बहुत आहेत आणि स्त्रिया फारचो गल्या
आहेत इ०ख्याति आहे तें.

सिंहस्थ, पु०सिंहराशी सजी बृहस्पतीची स्थि
ति कि०तदुपलक्षित जो काल तो.

सिंहावलोकन, न० लेखनपठनादि उत्तरोत्तर
पुढे करीत जात असतां मध्ये मध्ये जें उलटून
माणें करितात जें अवलोकन तें

सिंहासन, न० देवराजा, इ० कांचें मुख्य बसाया
चें आसन तें.

सीग, स्त्री०शीग.

सीमंतपूजन, न० सीमंतपूजाशब्दाचा अप
भ्रंश.

सीमंतोन्नयन, न० स्त्रीगर्भिणी आल्यानंतर
चतुर्थादि कोणत्या एका मामाचा शयी एक
गर्भसंस्कार करित असतात तें.

सीमा, स्त्री०देश, ग्राम, काल, इ०कांचा जो
अवधि ती; २. आचार, व्यवहार, इ०कां
विषयी लोकांशास्त्रकृत जी मर्यादा ती; ३,
कांहीं एक व्यवहार, भाषण, इ०कांची जी
पराकाष्ठा ती; ३. त्याच संज्ञेच्या नें मोठी
सीमा केली.

सीमंतपूजन, सीमंतपूजा, न० स्त्रीप्रामांत
गहनकन्यावरणार्थ आळा जोवर त्याची जीस्य
ग्राम सीमाती, कि०देवालयदिकांचे शयी पूजा
करितात तें ती, स्वग्रामस्त्वराची हीतादृश
ली पूजा करितात तीस ही ह्य०.

सीमोल्लघन, न० स्वग्रामसीमंचें जें उल्लघन तें परंतु
विजयादृशमीचें दिवशीं अपराजितापूजाद्य
र्थ अचव्यकराचें इ०विधिकि०श्राद्धदिवसादिका
चें शयी करून ये इ० निषेध असतां विशेष

सु, अ० हा संस्कृत उपसर्ग आहे, याचा जा शब्दाचे मागे योग होतो, त्याचा उन्नमत्वाचा किं० अतिशयाचा वाचक, चोतक, होतो, समासी म०; उ० उन्नम जो पुत्र तो सुपुत्र, सुवाच्य, सुशील, इ० अतिशय जो दूर तो, सुदूर, सुदुर्लभ, सुदुःसह, इ०.

सुई, स्त्री० वस्त्रादि शिवायास साधन भूत एक कंटकाकार लोहादिकांचा पदार्थ करित असतात ती; २, माड, पोफळ, केळ, गडू, इ० कांचा झाडां वून जें साय कोमलपर्ण विकसित नहोतां रुफतें बाहेर पडतें ती.

सुईण, स्त्री० प्रसूत होणारी जी स्त्री तिचा प्रसूति समर्थी करावयाची खटपट ती करून पुढें बाळंतपणाची खटपट करित असलेली.

सुईणपण, सुईणपणा, पु० न० सुईणीचें जें प्रसूति संबंधी शुभ्रुषा करणें इ० रूप कर्म तें.

सुएर, पु० न० वृद्धि तृतीयार्थी.

सुएरतुळा, श्लि० सुएर आहे जास तो, स्वर्गादि संबंध विषय असतो म०.

सुकट, स्त्री० एक मत्स्य जाति आहे जो वाळवून शुष्क करून ठेवित असतात ती; २, श्लि० रोगादि विकृतीनें शुष्क जें शरीर, शरीर, इ० तो; २, यत् किंचित् शुष्क झालें जें काष्ठ, फळ, इ० तो.

सुकट्या, श्लि० कों० सुकट द्वितीयार्थी.

सुकड, स्त्री० जून होऊन वाळलेला जो चोडासकट नारळ ती; २, दे० सुकट द्वितीयार्थी.

सुकणें, शुष्क होणें; २, कों० समुद्रादिकांचें पाणी

णी ओहोदणें.

सुकताव, पु० सोनें, रुपें, इ० तावून पाण्यान नबुडवितो तसेंच निववून राखिल्या जो त्याचा तावलेपणा तो.

सुकर, श्लि० करण्याविषयीं तादृश कठिन नवे असें जें कार्य तो.

सुकर्म, न० कुकर्माचें प्रतिपक्षा.

सुकर्मा, पु० सत्तावीस योगांतील सातवा जो योग तो.

सुकलें, सुंकलें, न० कर्णादिकांत अलंकारार्थ सुवर्णादिकांचें पारिक लहानसं बलय पालीत असतात तें.

सुकवण, न० कों० वाळवण.

सुकवत, स्त्री० कों० वाळवत.

सुकवडी, स्त्री० कों० सुखवडी.

सुकवे, न० कों० पर्जन्याभावादि कारणा मुळें नपिकता वाळलें जें गत तें.

सुकळ, पु० सुकाळया अर्थीच समय विशेषीं स.

सुका, श्लि० आर्द्रपणा जाऊन शुष्क झाल्या किं० जात आर्द्रपणा सुटीच नाही असा जो पदार्थ तो.

सुकाण, न० विवक्षानुरूप गळवत फिरवावें सणून जो त्यास अथयव विशेष मागत्ये आंगास केळा असतो तें.

सुकाणदार, पु० गळवतावरील सुकाण धरणांरा जो मनुष्य तो; २, ला० कोणक व्यवहार चालविणारे जो अनेक त्यांत जो मुख्य त्यास स.

सुकाणू, न० सुकाण.

सुकाण्या, पु० सुकाणदार.

सुकादुकळ, पु० पर्जन्य नपडत्यामुळे पडतो जो दुकळ तो.

सुकाळ, पु० दुकळाचा प्रतिपक्षी.

सुकाळा, ३लि० सुरवार्थ वारंवार दुसऱ्या पुरुषा पासून मेशुन करून घेत असावे अशा स्वभावाचा जो पुरुष, स्त्री, नपुंसक, तो.

सुकीकेळ, न० दे० सोखून वाळविलेले जें पक्क केळें तें.

सुकीखरूज, स्त्री० मोटे फोड येउन आंत धू होत नाहीं केवळ बारीक, बारीक, फोड येतात, आणि कंडू मात्र होतो, अशी एक प्रकारची खरूज होत असत्ये ती.

सुकुमार, ३लि० नाजूक जो मनुष्यादि पदार्थ तो.

सुकृत, न० ईश्वर प्रीति जनक जीं यज्ञादिकर्में तीं प्र०; २, तज्जन्य जो आत्म्याचा ठायीं धर्म विनाय राहतो तें.

सुकृती, ३लि० सुकृत आहे जाचे पद्रीं तो.

सुकळे, सुकळे, न० सुकीकेळ.

सुकखरूज, स्त्री० रा० सुकीखरूज.

सुकखा, ३लि० रा० सुका.

सुरख, न० अनुकूल रूपें करून जो जीवाचा ठायीं अनुभव पडतो तें, आत्मसुरख, विषयसुरख, रतिसुरख, इ० स०, कोणेकास सुरवासपडणें, काटणें, कि० येणें, ख० चैन पडणें.

सुरखट, ३लि० कों० सुकट द्वितीयार्थी.

सुरखड, स्त्री० कों० सुकड प्रथमार्थी.

सुरखटाळ,

सुरखटाळ, पु० विशेष दुःखद नव्हे असें जें दाळक तो.

सुरखणें, सुकणें.

सुरखताव, पु० सुकताव.

सुरखती, स्त्री० रा० समुद्रादि संबंधी जी ओहोटी ती.

सुरखप्रसव, पु० विशेष दुःख नहोतां जो प्रसव तो.

सुरखरूज, स्त्री० कों० सुकीखरूज.

सुरखरूप, ३लि० दुखणें बाहणें, इ० दुःख किं० कांहीं संकटादि न प्राप्त होतां सुखें करून युक्त जो तो; २, अ० सुखेनेव; उ० मळावाटतें असें कर्म करून ये तुली करीनच क्षणतां तर सुरखरूप करा.

सुरखवत, स्त्री० कों० सुकवत.

सुरखवडी, स्त्री० उत्तरोत्तर शरीर शुष्क होत जावें असाजो रोगादि कारणानें मनुष्यादिकास अवस्था विशेष प्राप्त होतो ती.

सुरखवस्तू, ३लि० वतन, वाडी, इ० रूप आश्रयनसून तृणकाष्ठादि संबंधी सोईचें कांहीं एक सुरखमाचून कोणेक ग्रामादि स्थळीं राहिलेजो तो.

सुरखशायन, न० शृंगारादि वर्णन प्रसंगीं निजायाचें जें चांगलें आश्रयण, पलंग, इ० त्यासख.

सुरखशय्या, स्त्री० सुरखशयन; २, आपण जीवत असतां आपल्यास जन्मांतरीं सुरखकावें एतदर्थ जी ब्राह्मणास शय्या देतात ती.

सुरखशेज, स्त्री० यं० सुरखशयन.

सुरखसंतोषे,

सुरवसंतोषे, अ० कोणी बलात्कार, शिबी, गाळ, इ० न करितां आपले संतोषे करून ठिडून देणे,

भोजन करणे, जाणे, इ० वि०

सुरवसोहळा, पु० विवाह, मुंजी, गर्भाधान, इ० कांचे ठार्यां न्हाण, मारवण, अलंकार धारण, मिरवणे, इ० रूप जो सोहळा करितात तो.

सुरवा, ३लि० सुका.

सुरवांगणे, कों० जा जा सुरवा दिकाचे लोभाने जे जे व्यापार पूर्वी करित असतो ते ते सुरव किं० तदधिक सुरव अनायासे करून प्राप्त झाले असतां पूर्वीचे व्यापारां विषयीं उपेक्षा बुद्धि विशिष्ट होऊन त्या सुरवादिकांतच निमग्न होऊन राहणे; प्र० निंदा असतां.

सुरवानंद, पु० प्रपंचादि निर्वाहाची जो काळजी बाळगीत नाही आणि यथेच्छपणे वर्तते तो.

सुरवापुरी, ३लि० प्रपंचादि निर्वाहा विषयीं जास कधीही यातायात करावी लागत नाही, सुरवाने निर्वाह होत असतो असा जो मनुष्य किं० त्याचे शरीर तो.

सुरवावणे, कोणे कास काही एक विशेष सुरव प्राप्त झाले असतां पूर्वीचे सुरव सोडून त्या विशेष सुरवाचाच ठार्यां आसक्त होणे.

सुरवासंतोषाने, सुरवासमाधानाने, अ० सुरवसंतोषे.

सुरवासन, न० सुरवावह जें आसन तें, ग्रं०; उ० रायेचे सविला सुरवासनी; २, मेणा, डोळी, इ० रूप सुरवाने बसायाचे जें यान तें.

सुरवासुर्वी,

सुरवासुर्वी, सुरवासुर्वी, अ० सुरव संतोषाने.

सुर्वी, ३लि० सुरव आहे जास तो; २, प्रपंचाचे निर्वाहाची यथास्थित सोय आहे जाची असा जो गृहस्थ तो; उ० जाचे घरीं आली मुलगी देते तो गृहस्थ आपले घरचा सुर्वी आहे.

सुगड, न० एक आकार विशेषाचे लहान मडके आहे; २, ३लि० सुगर.

सुगणे, दुःखणे.

सुगदि, स्त्री० दुर्गति शब्दाचा प्रतिपक्षा.

सुगंध, पु० दुर्गंधाचा प्रतिपक्षा.

सुगंधराज, सुगंधराव, पु० सुगंध विशेष एक तेल आहे.

सुगंधि, ३लि० सुगंध विशेष जो पदार्थ तो.

सुगंधिक, ३लि० सुगंधि.

सुगंधी, पु० गंधी द्वितीयाधी

सुगम, ३लि० सोपारा.

सुगर, ३लि० जा जा कसबो मध्य किं० व्यवहारादिकां मध्ये जो कुडाळ तो त्याविषयी.

सुगरण, ३लि० पाकक्रियादि कर्मां मध्ये कुडाळ जो तो, परंतु प्रा० स्त्रीविषयीं प्र०; सुगर.

सुगराई, स्त्री० सुगरपणा; गानादीक एक रागिणी आहे.

सुगरावा, पु० सुगरपणा.

सुगरीण, स्त्री० सुगरण जी स्त्री वी.

सुगावणे, कोणे कास काही यावे किं० काणक कार्य करावे, इ० विषयीं अंतःकरणाचा उच्चास झाल्यामुळे काणकानें अनुकूल होणे.

णें.

सुगावा, पु० सुदावा.

सुगी, स्त्री० सराई प्रथमार्थी, स्म० सरली सुगी
आणि राहिली उगी.

सुग्यास, पु० उत्तम प्रकारचे जें अन्नादि भोज्य
त्यास समय विशेषीं स्म०.

सुघटित, ३लि० अघटित शब्दाचा प्रतिपक्षी.

सुघड, न० कों० सुगड; २, ३लि० सुगर.

सुचणें, तत्प्रसंगां उपयुक्त कांहीं एक गोष्ट, क-
ल्पना, श्लोक, वाक्य, कर्तव्यांश, इ० अंतः करणा-
त अकस्मात् आविर्भूत होणें.

सुचना, सुचना, स्त्री० सूचना शब्दाचा अपभ्रं-
श.

सुचिन्ह, न० दुष्चिन्हाचें प्रतिपक्षी.

सुचें, न० कों० सुचना.

सुजट, ३लि० कों० ईषत् सुजलेला जो हस्तपादा-
द्यवयवादि तो.

सुजणें, मनुष्यादिकांनीं सुजीनें युक्त होणें, तो
त्या पदार्था सार्थीं सुजला नाही, इ० स्थलीं त्या
वाचून त्याचें कांहीं खोळं बळें नाही असा अ-
र्थ.

सुजन, ३लि० सज्जन.

सुजनी, स्त्री० गर्भसुती एक रेशमी वस्त्र विशेष-
ष आहे.

सुजमिरणें, रा० हस्तपादाद्यवयवांनीं ईषत्
सुजणें.

सुजमीर, ३लि० रा० सुजमिरलेला जो हात, पा-
य, इ० तो.

सुजाण, ३लि० सुज्ञ.

सुजीर, ३लि० सुजट.

सुटकण, अ० सुटकन.

सुटकणें, कों० सटकणें.

सुटकन, सुटकर, सुटदिनीं, सुटदिशीं, अ०
सुटकन.

सुटका, स्त्री० विवक्षित तत्प्रतिबंधा पासून
होत्येजी मोकळीक ती.

सुटणें, जाशीं संबद्ध होऊन राहिलेला जो को-
णेक अर्थ त्याणें त्या पासून विद्युक्त होणें; २,
कोणेक प्रतिबंधानें प्रतिबद्ध जो त्याणें त्या प्र-
तिबंधा पासून मुक्त होणें; ३, अंतःकरण, श-
रीर, शरीरावयव, अन्न, मीठ, मांस, इ० किती-
एक अर्थरूपजीं अधिकरणें त्यांचा शरी, भ-
य, कंप, रवाज, वास, पाझर, घाण, इ० किती-
एक अर्थ उद्भवणें; तोफ, बंदूक, इ० सुटणें स्म०
त्यां पासून आवाज होणें; इतोंत सर्व धातुरू-
पांपुढें तो तो व्यापार एक सारखा करूं लाग-
णें या अर्थीं योग होतो; उ० तो मारीत सुटला,
रवात सुटला, पळत सुटला, इ०.

सुटसुटीत, ३लि० कांहीं काम करण्याविषयीं
जाचे आंगीं मंदत्व नाही असा चपल जो तो;
२, बोजड नव्हे असें जें शरीर, ओझे इ० तो;
३, फारजाचा पसार नाही असा आटोपसर
जो संसार, व्यवहार, इ० तो.

सुटा, ३लि० कोणेक अवयवी पासून पृथक्-
त्व पावला जो त्याचा अवयव तो किं० अवय-
वीचा अवयवसेंकरून मानिला जो पदार्थ

तो; ३० शिला फाड़ूनको एकादे सुटें पट्टें अस-
 लेंतरदे; बंदारुपया पाहिजेतर घे सुटीअधे-
 लीमजवळ नाही; २, कोणेक व्यवहारी गुंतला
 नजातां मोकळे पणेस्थित जो मनुष्य, पदार्थ,
 इ० तो; ३० होतं वासे तितके सोडवाकडे गुंत-
 ले एक देखील वासा सुटा नाही देऊं कोठून.
सुटी, स्त्री० विद्याभ्यास, चाकरी, कृषिकर्म, इ०
 व्यापार करणारे जे शिष्य, चाकर, बेल, इ०त्या-
 स त्या त्या व्यापारी संबद्ध नकरितां विश्रामाद्य-
 र्थ कोहीं काल देतात जी मोकळीक ती.
सुट्टो, न० कों० देणे, घेणे, इ० व्यवहार संबंधी जो
 तुटले पणा तें, करहो इ० योगी प्र०; ३० कापडया-
 ल्या पासून कापड आणीत असं त्याचा द्विवो-
 व करून रुपये देऊन त्याचे सुट्टो करून टाकि-
 लें.
सुंठ, स्त्री० सुंठी शब्दाचा अपभ्रंश, साठवर्षी
 सुंठ फुलणे, स० कोहीं एक सांगली गोष्ट कधीं
 नवत घडणे; कोणेकाने कोणेकाने सांगित
 सुंठ फुलणे, स० त्यास कोहीं एक गोष्ट सांगून
 त्याचें अंतःकरण फिरविणे.
सुंठरू, न० दे० गळवा स्मरिग्वें एक उठाण्ट होत
 असतें तें.
सुंठबडा, पु० बाळंतीण, इ० कास भक्षणार्थ या-
 वया करितां सुंठ, गूळ, शर्करा, आदिकरून
 अनेक औषधे एकत्र करून एक पदार्थ करी-
 त असतात तो.
सुंठसारखर, स्त्री० पिचोपट्ट्यादि निरसनार्थ
 भक्षया करितां शर्करा मिश्रित जे सुंठीचें चु-

णी करितात ती.
सुडका, पु० कों० प्रा० जुने वस्त्राचा जो फुडका
 तो; २, दे० सुडके; ३, एक शिबी आदे.
सुडके, न० वस्त्राग निटेंसे का.
सुडसुडीत, ३० लि० सुटसुडीत.
सुडावणे, जाचा ठायीं प्रवृत्त होण्यास एकाए-
 की धोर होत नाही असें जे वाद सुद्ध विकाउ
 धरणे, कुदान घेणे, इ० दुकर कर्म तद्विषयी
 काय होईल तें होऊपण करावेंच असें धर्ये प-
 रुन तें करण्या विषयी कोणकांचे पुढें होणे.
सुडी, स्त्री० दे० सर्काणवा जो धळा, मजगुरा, इ०
 धान्याचा रचून ठेवितान जो गोज ती.
सुत, पु० सं० पुत्र
सुतक, न० सुतक शब्दाचा अपभ्रंश, परतुला
 कोत भुताडोच्यास य०.
सुतकतुळा, ३० लि० कों० सुतकाचे विद्यापाने प-
 क जो तो.
सुतकाळा, सुतकालया, ३० लि० सुतकतुळा
सुतकी, स्त्री० पाथर्वद, इ० लोकांचे थोडे कोदा
 यांचे उपयोगी एक आकृत आदे ती. २, ३० लि०
 सुतकतुळा जो मनुष्य तो.
सुतकील, ३० लि० दे० सुतकतुळा जो मनुष्य तो.
सुतरनाळ, स्त्री० दे० वेदावरून मासुयाची ती
 तोफ ती.
सुतरस्वार, पु० सांडणी स्वार.
सुतराम, अ० प्रा० सर्वथा या अर्थी.
सुतल, न० सप्तपाताळातील तिसरें जें पाताळ
 तें.

सुतळ, न० सुतळ : ०, स्त्री० को० सुतळी.
 सुतळी, स्त्री० नागाचे जी बारीक दोरी करिता-
 त ती.
 सुता, स्त्री० सं० पुत्रिका.
 सुंता, स्त्री० सुनता.
 सुताडा, पु० आस्तरणासुपयोगी सत्रंजी स्मारि-
 न्ये एक जाड वस्त्र आहे; २, नागपुरी लुगड्या-
 त एक भेद आहे; ३, निंदने मोठे जाड जे वस्त्र त्या-
 म ही वस्त्र.
 सुताडे, न० प्रथमार्थक जो सुताडा त्यास निंदने
 वस्त्र; २, ला० कोण एकाची योग्य संबंध द्वारा अने-
 क कुळाचे ठायी जी व्याप्ति असत्य तीस प्रसंग
 विशेषी वस्त्र.
 सुतार, पु० कोकडे तासून त्याचे विवक्षितानुरु-
 प आस्तर विविध पदार्थ करणारी आणि गृ-
 हादि बोधण्याचे कसब करणारी एक जाति
 आहे; २, पु० एक पक्षी आहे जोस काष्ठ, कुड्ड,
 वगैरे.
 सुतारकाम, न० सुताराचे जे लाकडे, घडणे, इ०
 काम ते; २, सुताराने घडून तयार केलेले जे
 लाकडी सामान त्यासही प्रसंग विशेषी वस्त्र.
 सुतारकी, स्त्री० सुताराचे जे कर्म ती कि० कोणे-
 क कामी जो सुतारपणाचा अधिकार असतो
 ती.
 सुतारनाळ, स्त्री० सुतरनाळ.
 सुताळ, स्त्री० वा० भातांत एक जाति आहे.
 सुतिवणे, सं० कातीची मडकी, रुखवताचे ला-
 डू, पिंपळ, इ० सुताने वेष्टणे.

सुती, ३ लि० सुताचा जो दोरी इ० पदार्थ तो; २,
 सूत मारून पाहिले असता ईश्याच ही जा-
 सवकता नाही असा जो कृत्रिमी भिंत, स्तं-
 भ, इ० पदार्थ तो, कि० स्वतः सिद्धच जो यष्टी,
 इ० पदार्थ तो; ३, सूत्रक, एक दोन तीन, इ०
 संख्याक सुते आहेत जा मध्ये असा जो दोग,
 इ० तद्दिषयीं एक दोन, इ० संख्यापूर्वक प्र० हो-
 तो तसेच बारीक, मोठे, इ० सूत आहे जाचे
 असा जो वस्त्रादि पदार्थ तद्दिषयीं बारीक,
 मोठा, इ० शब्द पूर्वक प्र० होतो; ३, ही दोरी ती
 न सुती आहे, हे वस्त्र बारीक सुती आहे.
 सुतीव, ३ लि० को० सुती द्वितीय तृतीयायी.
 सुतेरा, पु० कोळी खणून एक क्षुद्र जंतु आहे
 तो; २, त्याचे गुदापासून उत्पन्न जो जंतु तो.
 सुत्रा, ३ लि० सूत्रा.
 सुथारणे, को० सुधारणे.
 सुंदरणे, को० नुडविणे.
 सुंदर, ३ लि० चांगला जो पदार्थ तो.
 सुंदरा, स्त्री० य० सुंदरीचा अपभ्रंश.
 सुंदरी, स्त्री० सुंदर जी स्त्री ती; २, सतार, रुद्र
 वीणा, इ० वाद्योस विवक्षित स्वरासु संधाना-
 ने त्यांचे दांडीस जे बंध बांधीत असता ते प्र-
 त्येकी.
 सुदर्शन, न० विष्णूचे जे चक्र खणून आयुध
 आहे ते; २, ला० कोण एकाचे पाठीशी लाग-
 ले जे लचांड ते; ३, शालग्राम शिळा फुटली
 असता तीचे जे चक्र विशिष्ट शकल निघ-
 ते ते.

सुदर्शनचूर्ण, न० औषधार्थं अनेक औषधी
एकत्र कुटून एकचूर्णं विनोप करित असतात
तें.

सुदामत, अ० स्वराधी, नावा, इ० न द्योतां सुरक्षि
तपणें, असणें, पौंहींचणें, पावणें, इ० कांचें वि०, उ०
कांचेंचीं भांडीं कावडींत घालून पाठवा लण-
जे सुदामत पोहचतील; २, उच्छ्वरवळपणा दो-
डगाई, इ० न करितां सुरळीतपणें, वागणें, ती-
दणें, देणें, बोलणें, इ० कांचें वि०, उ० ही गाय सुदाम-
त दूध देतीतर मग वद्वान्ता, अडची, हे कडा-
ला पाहिजे होतें; दाहीं अर्थी नाशादिकांची
कि० उच्छ्वरवळपणा, इ० कांची संभावना असता
मा० प्र०

सुदामपुरी, स्त्री० अतिशयित दारिद्र्य जास्वलीं
वसतें अशी जी नगरी, ग्राम, इ० त्यास स्त्र०.

सुदामदेवाचें वस्त्र, न० अतिशयित फाटलेलें
जें वस्त्र त्यास स्त्र०.

सुदामपोहे, पु० कोणास सत्कारार्थं देतात जें
दव्यादि त्यास अति अल्पत्व मानून ठानवें
स्त्र०.

सुदामे, पु० संकेताने पृथकांस स्त्र० प्र० अनेक-
व०.

सुदावा, पु० गत नष्ट जो पदार्थ त्याचा कि० पुन-
रुपें स्थित जी काहीं एक गोष्ट तीचा आविर्भाव
कि० लागतो जो शोधतो, लाग, काद, इ० योगी प्र०

सुदिन, न० पु० व्यतीपात, भद्रा, इ० दोषरहित
कि० मणाचा जो दिवस तें, तो, इ० दृष्टवस्तूचा
भ, साधु, इ० कांचें दर्शन, संकटापासून मुक्ति,

इष्टवाती, श्रवण, इ० जादिवर्जी जास पदने तो
दिवस त्याला.

सुदीस, अ० सदीस.

सुद्धा, अ० सकटद्वितीयार्थी, उ० जो द्यागुहो म-
ला गिवला; २, देखील; ३, वरकटयतील तर
नवल काय, राजा सुद्धा येईल.

सुद्धा, ३ कि० को० केवल तृतीयार्थी.

सुधा, स्त्री० सं० अमृत; २, चुना; ३, ३ कि० विवक्षि-
त तनद्रुणानीं जो बग तो, प्रा० निषेधविषयीं
प्र०, उ० त्याचें बोलणें गुंथें नाहीं त्यणून त्याज-
वळ कोणी टिकत नाहीं.

सुधारणें, कोणकाचें द्वातून घसरला जी को-
हीं एक गोष्ट ती कि० करताना विषयाना कि० मु-
लीच मगसर्ग कळा जो पदार्थ तो विवक्षानु-
रूप नीट करणें.

सुधारस, पु० अमृतरूप जो रस तो.

सुधांशु, पु० चंद्रसुरव्यार्थी

सुधी, ३ कि० उत्तम प्रकारचा ज्ञानाने युक्त जो
पंडित तो; २, स्त्री० त्याची जी बुद्धि ती

सुनका, ३ कि० सुना.

सुनत, **सुनता**, स्त्री० यवन लोकांत जन्मला
जो मूल त्याचा शिशोडा च्छेदरूप संस्कार क-
रित असतात ती.

सुनबद्दरी, स्त्री० भेरी व्यथा दणून जो गगती

सुनमूरख, न० विवाहोत्तर सांसवें सुनेचें सु-
ख पाहण्याचा जो समारंभ करित असतात
तें.

सुना, ३ कि० भोके दिशा या जो कोणाक अथवा

ने दान्य झाळें जें कोणक अधिकरण तो, दिवस, डाय, इ० सुना जाणें, ख० त्या त्यामध्ये घडायचें जें जें फळ तें तें नदोनां तो तो दिवसा दिवस जाणें.

सुपरीत, ३० लि० विपरीताचा प्रतिपक्षी.

सुपटी, सुपटी, स्त्री० कवळ लहान जें सुपती.

सुपाऊस, पु० कों० उत्तम प्रकारें जी पर्जन्याची वृष्टि ती.

सुपात्र, न० कृपात्राचा प्रतिपक्षी.

सुपारी, स्त्री० एक फळ आहे, जें विड्याचें मुख्य साधन होय ती; २० त्याचें जें झाड ती; कोणकास सुपारी देणें ख० अनुष्ठाना करितां ब्राह्मणास कि० गो० धर्य. वाजविणें, इत्याद्यर्थे गो० धर्य. वाजवी, इ० कोस सुपारी देऊन निश्चित करणें.

सुपिंड, ३० लि० कों० जाचें शरीर जांयळें पुष्ट वळकट असा जो प्रा० मनुष्य तो व त्याचें शरीर.

सुपीक, न० कों० पर्जन्य योगळा पडल्या मुळें उत्तम प्रकारचें आळें जें पीक तें.

सुपुत्र, पु० कृपुत्राचा प्रतिपक्षी.

सुपेती, स्त्री० निजा वयाची जी गाई तीस ख०.

सुप्त, ३० लि० सं० निद्रित जो तो.

सुप्रभात, न० प्रभात समय; २० अ० प्रभातसंधर्षी.

सुप्रयुक्त, ३० लि० उत्तम प्रकारें यथा योग्य जाचें योजना केळी ती; ३० आक्षी तें कर्म सुप्रयुक्त

क केळें होतें परंतु ईश्वर इच्छेनें विपरीत झालें त्यास काय उपाय; २, अ० सुदामत द्वितीयाथी.

सुप्रसन्न, ३० लि० अतिशयित जो प्रसन्न तो.

सुफराटा, ३० लि० उफराट्याचा प्रतिपक्षी.

सुफल, सुफळ, ३० लि० उत्तम प्रकारें फळ झालें आहे जाचें तो कर्मादि.

सुंय, न० पु० सुंभ.

सुबक, ३० लि० सुटसुटीत द्वितीयाथी; २, सुरेख.

सुबकणें, सुबकणें.

सुंबखंड, सुंबखंडी, स्त्री० सुंभखंडी.

सुवना, स्त्री० धान्यादि पदार्थांची सवंगाई, गजकोति, चार, महासारी, इ० कृत उपद्रवांचा अभाव, इ० कारणानें देशादिकांचा मर्षी असणे जी स्वस्थता ती.

सुवनाकाळ, पु० कोणकास असतो अनुकूल काळ तो; ३० चारदिवस सुवनाकाळ आहे तो एवढें देवालय करून घ्या.

सुंया, पु० सुंभा.

सुंबाडी, स्त्री० सुंभाडी.

सुबारा, पु० दे० सुंगारा, देणें, धातु योगी प्र०

सुबुद्ध, ३० लि० बुद्धिमान जो तो.

सुबोध, ३० लि० दुर्बोधाचा प्रतिपक्षी.

सुंभ, न० पु० काथ्याची वळून करितात जी दोगी तें, तस दृश अंबाडी ताग, इ० कोची जी दोगी करितात तीसही कोणी ख०; २, पु० घोंडें, गाढव, इ० कोचा जो खुर तो.

सुंभखंड, सुंभखंडी, न० स्त्री० कों० सुंबाडी.

सुभग, ३.लिं० दुर्भगाचा प्रतिपक्षी.

सुभणे, रा० मान्चा, बाज, इ० सुभानें विणणें.

सुभत्ता, स्त्री० सुबत्ता.

सुभा, पु० खडक, दगड, हें फोडायाचें एक मोठें लोहानें आकृत आहे; २, सुंभद्वितीयार्थी.

सुभा, पु० विवक्षित परिमाणानें परिमित जो देश, ताडुका, इ० त्यांची जमाबंदी, करण्याचा जो सर्कारी अधिकार तो व तो देश, ताडुका, इ० ती; २, ला० ताडुका अधिकार विशिष्ट जो त्यासही प्रसंग विशेषी स्त्र०, उ० प्र० कोणदेशींचा सुभा सुशाफर पानवथ्यावर उभा; ३, विटाळशीपणास संकतानें स्त्र०.

सुभा, अ० प्रथमार्थक जो सुभा त्याकडेस, एवज, इ० जमाकरणें, जाणें, इ० कांचें वि०.

सुभाज, ३.लिं० कों० पुरतेपणी भाजला जो पापड, धान्य, इ० कांहीं अक्षय पदार्थ तो.

सुभाडी, स्त्री० सुंभाचा जो बंधना सुपयोगी तुकडा ती.

सुभानु, पु० साठ संवत्सरांतील सत्राचा जो संवत्सर तो.

सुभावणा, ३.लिं० आकारादिकें करून जांभिवंत जो पदार्थ तो.

सुभाषित, न० लौकिक व्यवहारा सुपयोगी दृष्टांत द्राष्टानादिरूप जो श्लोक, वाक्यादिकांचा समुदाय नें.

सुभिक्ष, न० धान्यादि पदार्थांची जी सवंगाईतें.

सुंभेकरी, पु० सुंभानें दगड फोडण्याचें का-

म करितो तो.

सुभेदार, पु० सुभ्याचा जो अधिकारी तो; २, पळटणांतील जमात दारांवर जो अधिकारी असतो तो.

सुभेदारी, स्त्री० सुभेदाराचें जें कर्म किं० अधिकार ती.

सुभंत, पु० अष्टप्रधानांतील एक प्रधान आहे तो.

सुभन, न० सं० पुष्यसुरव्यार्थी; २, पु० इंद्रादिदेवांची संज्ञा.

सुभनुष्य, पु० भक्ता सज्जन जो मनुष्य तो.

सुमार, पु० हें इतकेच आहे, असुकतें हेच, हें असुकच आहे, अशा प्रकारें निश्चिन न होता किंचिदंतर विशिष्ट जें कोणक अर्थीच मनांत स्वरूप येतें तो, सुमारानें सांगणें बोलणें, इ० स्थळीं त्या त्या अर्थाचा सुमार अनुकूलून बोलणें, सांगणें, अशा अर्थ; २, कोणक अर्थीच उपलक्षकत्वे करून विवक्षित जो वृक्ष, पर्वत, श्लोक, इ० कोणक अर्थ जो आपल्या आसपासचे प्रदेशा सुद्धा; ३, सूर्यापरंतु, सुमारी जिन्नस लिहिण्याचे प्रसंगी प्र०, उ० अर्थे सुमार दांभर.

सुमारमाफक, ३.लिं० सुमाराचा.

सुमाराचा, ३.लिं० विवक्षानुरूप सांगला नव्हे किं० विवक्षानुरूप पुरता झाला नाहीं असा मध्यम प्रतीचा जो तो; ३, हें सोने कांहीं चांगळें द्रवणायाचें नव्हे सुमाराचे आहे; ३, भा-

त सुमाराचा शिजळा सणजे खाली उतरा
वा मग अपाप पुरता शिजतो.

सुमारी, ३लि० व्यक्तींची संख्या करून पाचया-
चा घ्यावयाचा असा जो फलें, गुरें, इ० पदार्थ
तो; २, स्त्री० सुमार प्रथम वृत्तीयार्थी.

सुमार्ग, पु० कुमार्गाचा प्रतिपक्षी.

सुमुद्गूर्त, पु० प्रयाणाद्युपयोगी ग्रहबलादि-
कें करून उत्तम प्रकारचा जो सुद्गूर्त तो.

सुयटा, सुयटी, पु० स्त्री० द्वितीयार्थक जी
लहान सुई ती.

सुयरणे, कों० केळीची सूय बाहेर न पडवया-
जोगा तीस एक विकार होत असतो तद्दि-
शिष्ट तीणें होणें.

सुयरा, पु० कों० सुयटी.

सुयारणे, कों० सुयरणे.

सुयुक्त, ३लि० उत्तम प्रकारचे यथायोग्य जें
भाषण, लेख, इ० व्यापार तो; २, तादृश भा-
षणादिकर्ता जो मनुष्य तो.

सुर, पु० सं० देव.

सुरई, स्त्री० तलवारे सारखें एक हत्यार
आहे; २, प्यावयाचें पाणी जामध्ये थंडर-
हावें कोठें बरोबर नेतां यावें सणून ठेवीत
असतात असें प्रा० जस्ताचे नंबू सारखें उं-
च गळ्याचें एक पात्र आहे; ३, ३लि० उकडे
नळेंत असे जें तांदूळ ते, उकडे तांदळांचा
प्रतिपक्षित्वें करून प्र०; ४, लवंगावेलदोडे,
जायफळ, जायपत्री, केंशर, इ० रूप उंची
जीं ओषधें तीं प्र०.

सुरकण, सुरकन, सुरकर, सुरदिन,
सुरदिनी, सुरदिशीं, अ० नळा, चिंचो-
डी, इ० कोंचा जळणें, इ० शब्दाचें अनुकरण;
नळा उडणें, चिंचोडी जळणें, पाण्यांत सु-
रकांडी मारणें, इ० कोंचें वि०.

सुरकांडी, स्त्री० मत्स्याकार शरीर करून वे-
गानें पाण्यांत मारितात जी सरळी ती; दा-
टी इ० कामध्ये शिराया करितां सुरवावयव
कांहीं पुढें करून शरीरा कुंचन पूर्वक ध-
रिळी जीस वेगगति ती; २, मारणें, प्र०.

सुरकुतणे, वस्त्र, चर्म, इ० कानें सुरकुत्यानी
विशिष्ट होणें.

सुरकुती, स्त्री० वस्त्र, चर्म, शरीर, इ० कोंची
विवक्षित सफाई विगडायाजोगें त्यांजवर
आकुंचनादि कारणानें जे चुणी सारखे
आकार होतान ते प्र०.

सुरक्या, पु० गंजिफा खेळत्ये समर्थी जावि-
त्रा प्रोखन खेळाचा प्रारंभ होतो तें वित्र
तो; २, रा० वाजं च्यांतील जो खर वाजविणा
रा तो.

सुररवाई, स्त्री० वस्त्रादि निष्ठ जो तांबडा
रंग त्यामध्ये शोभादायक जो तेजोश अस-
तो ती.

सुररव्या, पु० सुरक्या.

सुररंग, पु० सुररंग; २, स्त्री० रा० एक झाड आहे.

सुरंज, पु० रंगाचे उपयोगी एक पदार्थ आहे.

सुरंजी, ३लि० सुरंजाचे रंगानें रंगिलेले जें
खारया, इ० वस्त्र तो.

सुरेंट, सुरट, न० दे० सुरवेंट.

सुरण, पु० सुरण.

सुरत, स्त्री० रूप द्वितीयार्थी; २, न० सं० मेषुन.

सुरती, ३ लि० सुरत खणून शहर आहे नत्सं-
बंधी जो मोती, रूपया, मोहोर, वस्त्र, शस्त्रा-
दि, पदार्थ तो.

सुरती एरंड, पु० एरंडाचे झाडांत एक भेद
आहे.

सुरदास, पु० हरिदास, इ० कांचे मागे स्वरदे-
णारा असतो जो त्यास ल०.

सुरनदी, स्त्री० भागीरथी.

सुरनीस, पु० राजकीय एक अधिकारी आ-
हे; २, रा० सुरदास.

सुरपणे, कौ० सांठवून ठेवलेले मांत आंत
भुरलीं पडल्या मुळे फोला सारखे हलके
होणे.

सुरपारंब्या, स्त्री० वृक्षावर चढून रवेळाया-
ची एक मुलांची कीडा आहे; अनेकवच-
नीं प्र०.

सुरफाटणे, उरफाटा झाला जो कोणक अ-
र्थ त्यास सुरफाटा करणे.

सुरफटा, ३ लि० सुफराटा.

सुरबंद, स्त्री० औषधोपयोगी एक झाड आ-
हे.

सुरमा, पु० शरीरावर शिबें खणून रोग हो-
त असतो तो; २, डोळ्यांत घालायाचे उपयो-
गी एक अंजन आहे तो.

सुरमाड, पु० ताडा सारखा एक वृक्ष आहे

जास

जास भेरक, ल०.

सुरमी, स्त्री० अन्न आचरस, इ० आतून म-
क्षितें असता त्याचा मद शरीरांत चढू लाग-
ला खणजे निजावेंसे वाढाया जोगा जो विकृ-
ति विशेष होतो ती.

सुरवंट, पु० सुरवेंट.

सुरवा, पु० दे० केक, इ० झाडांची जी सुडे तो.

सुरवात, स्त्री० कोणक कामाचा जो आरंभ
ती.

सुरवार, स्त्री० पायजंभ्यांत एक भेद आहे.

सुरवारीहिरडा, पु० हिरड्यांत एक भेद आ-
हे.

सुरवेंट, पु० एक शुद्र प्राणी आहे जाचे आंगा-
वर कंस चढून असतात जे कंस कोणाचे श-
रीराम लागले असता गोधा येऊन रबाज सु-
टत्ये तो.

सुरस, ३ लि० उत्तम आहे रस जामध्ये अंमं जें
काव्य, भाषण, गाणे, इ० तो.

सुरसा, पु० शिवळ्यांत एक भेद आहे, जास दो-
हो वाजूनें अण्या असतात.

सुरसुरणे, त्रिचोदी, नळा, इ० दारवेचा पदा-
र्थांनीं अग्नि संयोगानें सुरसुर वाजणें; २, वा-
खादि विकृती मुळे शरीरावयवानीं सुरसु-
रीनें युक्त होणें.

सुरसुरी, स्त्री० सुरमी; २, दे० दारवेचें त्रिचो-
दरींत एक भेद आहे.

सुरसूर, स्त्री० वाखादि विकृतीनें शरीरांत मु-
ग्या आल्या सारखे वाढाया जोगा एक विकृति
विशेष

विशेष होत असतो ती; २, अ० चिन्हांदी, इ० उडणें, इ० शब्दांचें अनुकरण.

सुरसोटा, पु० शुद्ध सोट्याचे आकारा सारि-
रवा एक विणा करित असतात तो.

सुरळी, स्त्री० कागद, वस्त्र, इ० कांची जी के-
ळी वळकटी तीस प्रसंग विशेषीं स०.

सुरळीत, ३लि० जामधें खचरटपणा नदी,
नाळे, इ० अडचणी नाहींत असा जो मार्ग
तो; २, शीति वक्रोक्ति, गूढार्थ, दोंडगाई, इ०
जांत नाहींत असा जो श्लोक, वाक्य, भाषण,
ग्रंथ, मनुष्य, इ० तो; ३, अ० मध्ये काहीं वि-
प्रादि नहोता किं० व्यवहार शीति, इ० नमोडि-
तां यथास्थितपणें, काहीं एक वृत्त्यादि चाल-
णें, किं० कोणेकाने वर्तणें, इ० कांचें वि०.

सुरक्षित, ३लि० विवक्षित नाशादि नहोता य-
थास्थितपणें विद्यमान जो तो.

सुरा, स्त्री० सं० मद्य; २, पु० मोठी जी सुरी तो.

सुरारवार, पु० सुन्या रवार.

सुरी, स्त्री० फळादि कापणें, चोया करणें, पा-
नें कापणें, इ० उपयोगी एक शस्त्र आहे;
स० घेसुरी आणि घाल उरीं.

सुरंग, पु० खडक कुटावा सणून दारू भरण्या
साठीं त्यास जें श्लोक पाडितात तो; २, भूर्मा-
तून गुप्तपणें जाण्या येण्या करितां जो मा-
गें करितात तो.

सुरू, पु० एक झाड आहे; २, ३लि० आरंभ
विशिष्ट झाला जो कोणेक व्यापार तो; ३०
गाणें सुरू झालें; ३, दे० सुरू खुर्च.

सुरुरव,

सुरुरव, पु० दे० सुरक्या.

सुरुरवुरू, ३लि० चोरी, चहाडी, लबाडी, इ०
वाईट, कर्म करून तीं कर्म आपण केळीं ना-
हींतच असें दाखवून अलिप्तपणें लोकाम-
धें वागणारा जो मनुष्य तो, स० सुरुरवुरू
सापिका आणि नकटानिरुक्ता.

सुरूचा, ३लि० सुरूचे वृक्षाचे आकाराचा
जो स्तंभ समथी इ० पदार्थ तो.

सुरूदार, ३लि० सुरूचा.

सुरूप, ३लि० कुरूपाचा प्रतिपक्षा.

सुरेख, ३लि० नीट नेटका सुंदर जो पदार्थ
तो.

सुरेखाई, स्त्री० सुरेखपणा.

सुरेखी, स्त्री० दे० सुरेखाई.

सुन्यारवार, पु० सोरा सणून जो रवार तो.

सुलटा, ३लि० उलट्याचा प्रतिपक्षा.

सुलतानी, स्त्री० राजादि कृत जो देशादि-
कांस उपद्रव होतो ती, याचा, प्र० कागदो
पत्रीं.

सुलभ, ३लि० दुर्लभाचा प्रतिपक्षा; २, करणें
जाणणें, इ० कां विषयीं कठिन नव्हे जो तो.

सुलक्षणा, न० दुर्लक्षणाचा प्रतिपक्षा; २,
३लि० तद्दिशिष्ट जो मनुष्यादि तो.

सुलक्षणिक, ३लि० सुलक्षणी.

सुलक्षणी, ३लि० दुर्लक्षणीचा प्रतिपक्षा.

सुलारव, पु० सोनें, रुपें, इ० कांचे खरे खोटे
पणाचे परीक्षे करितां त्यांस जी शिबळा
मारून खळी पाडितात तो.

सुलाखणें,

सुलारवणें, सोनें, रुपें, इ० सुलारवानें युक्त करणें.
सुलारवी, ३ लि० सुलारवानें युक्त जो रुपया इ० पदार्थ तो.

सुँवरा, पु० रा० सुवरा.

सुवर्ण, न० सं० ताम्बादिसकल धातूंमध्ये श्रेष्ठ एक धातु आहे तें; २, पु० न० सुवर्णाचें जें ऐशी गुंजारूप मान तो तें.

सुवर्णकार, पु० सं० सोनार.

सुवर्णपुष्प, स्त्री० न० स्वर्णपुष्प.

सुवर्णमालिनीवसंत, पु० एकरसायन आहे.

सुवर्णमाक्षिक, न० सं० सतेजस्क एक पाषाण आहे जो सोन्यासारख्या चककतो.

सुवर्णसुरवी, स्त्री० सुवर्णमाक्षिक.

सुवर्णस्लेय, न० सुवर्णाची जी चोरी तें.

सुवर्णस्लेयी, ३ लि० सुवर्णस्लेय जाणें केलें आहे तो, जो पंचमहापातकी जे त्यांत गणित आहे.

सुवर्णाभिषेक, पु० विवाहामध्ये सुवर्ण युक्त जलानें बधूवरांस जो अभिषेक करिता तो.

सुवाच्य, ३ लि० भ्रांति करणें आणि मोकळें अतएव वाचा यास सुलभ असें जें अक्षर तें किं० तसें अक्षर आहे जाचें असा ग्रंथ, पुस्तक इ० तो.

सुवास, पु० केशर, कस्तूरी, इ० पदार्थनिष्ठ जो उत्तम प्रकारचा वास तो.

सुवासिक, ३ लि० सुवासविशिष्ट जो पुष्पादि पदार्थ तो.

सुवासित, ३ लि० सुवासानें युक्त केला जो तो.

सुवासिनी, ३ लि० जीचापनि विषयान आहे अशी जी स्त्री ती.

सुवाळा, पु० एक गलबतांत भेद आहे.

सुवेत, न० पूर्णमास होतुन स्त्रियांचा होतो जो प्रसव तें.

सुवेर, पु० रा० सुएर.

सुवेरणें, रा० सुवेरानें युक्त होणें.

सुवेरनुला, ३ लि० रा० सुएरनुला.

सुशक, ३ लि० दुःशकाचा प्रतिपक्षी.

सुशिक्षित, ३ लि० कोणें कर्म करण्याची जास शिक्षाचांगली आहे असा जो तो.

सुशी, स्त्री० एक प्रकारचे वस्त्र आहे.

सुशील, ३ लि० उत्तम प्रकारचे आहे शील जाचें असा जो मनुष्यादि तो.

सुशोभित, ३ लि० उत्तम प्रकारचे शोभनें युक्त जो तो.

सुश्राव्य, ३ लि० जाचे श्रवणानें आनंद होतो असें जें गाणें, भगवत्कथा श्रवण, इ० तो.

सुषुप्ति, स्त्री० सं० जागृति आणि स्वप्न या दोन अवस्थां हून तिसरी जी अवस्था जीमध्ये अंतःकरणवृत्तीचा अज्ञानांत लय झाल्यामुळे कोणत्याच विषयाची स्फूर्ति असतना ही ती.

सुषुम्ना, स्त्री० शरीरांत गर्भत डडा आणि पिंगला या दोहोंना डीमध्ये एकनाडी आहे ती.

सुष्ट, ३ लि० दुष्टाचा प्रतिपक्षी.

सुसकार, पु० सुसकारा.

सुसकारणें, कोणें कामें सुसका यानें युक्त होणें.

सुसकारा, पु० सशब्दसवेग जो मुग्धानें बाहेर सोडि

आउञ्चास तो .

रुसंग, पु० रुसंगति, स्त्री० रुजनादिकांची जी संगति ती .

रुसंबद्ध, ३ लि० असंबद्धाचा प्रतिपक्षी .

रुसर, स्त्री० मनुष्यादिकांस मारणारा एकजलजंतू आहे; २, ३ लि० वि० कों० वेड्याचा कड्या मार्गाचें वागत असतां शासनादियुक्तीनी मार्गावर आणिला जो मनुष्यादि जीव तो .

रुसद्, ३ लि० दुःसद्चा प्रतिपक्षी .

रुसाट, पु० रुसाटा; २, अ० सशब्दसव्येगपणें वायु, अश्व, इ० कार्नीं जाणें, येणें, इ० कांचें वि०

रुसाटा, पु० वारा, जल, इ० कांचा जो मघाटा तो; वेगानें चालणारा जो वायु, जल, इ० त्यांचा जो शब्द तो .

रुसाध्य, ३ लि० दुःसाध्याचा प्रतिपक्षी .

रुस्ती, ३ लि० रुस्ती प्रथमद्वितीया र्थानें विशिष्ट जो तो; २, कोणे ककार्य रुस्तीनें करण्याचा स्वभाव जांचा तो किं० त्याचा तो कारभार इ० तो; सुस्त निजणें, सुस्त बसणें, इ० स्थलीं असमाधानादिकारणामुळे जी हालचाल तद्द्विहित निजणें इ०

रुस्ता, ३ लि० दे० रुस्तद्वितीया र्थी .

रुस्ताई, स्त्री० रुस्तेपणा .

रुस्तावणें, कोणे कांनं रुस्तीनें युक्त होणें .

रुस्ती, स्त्री० आळस्य; २, दही, आम्बरस, इ० पदार्थभक्षित्यानिं शरीरान्त शैत्यहोतुन उद्योगाविषयीं दस्तपादादिक त्वरेनें नउठायजोगी जीज उकारूपविकृति होत्ये ती; ३, कोणे ककार्याविषयीं आळस्यादिकारणानें त्वरानकरितां मंदपणें

करण्याचा जो प्रकार ती .

रुस्थल, न० उत्तमजें स्थलनें .

रुस्वर, ३ लि० कार्कश्य, अपस्वर, इ० दोषरहित असंजें गाणें, स्तणणें, इ० तो; २, स्त्री० रा० रुसर प्रथमा र्थी .

रुद्वागी, स्त्री० स्वागी .

रुद्दत्, पु० सखा .

रुद्दत्संबंधी, पु० सरबासोयरा .

रुद्देर, पु० रुएर .

रुद्देरणें, रा० रुवेरणें .

रुद्देरतुला, ३ लि० रुएरतुला .

रुळ, —, कण, — कन, — कर, — दिन, — दिनी, दिशीं, अनु० रुळरुळीत पदार्थावरून पाय इ० सरणें किं० रुळरुळीत पदार्थहस्तादिकां तून गळणें, निसटणें, रुटणें, उडणें, इ० वि० रुळका, पु० रुमानें सूच्यग्र होतगेलेला जो पर्वतादिकांचा शृंगादिरूप अवयव तो; आडवा विस्तारजालाफारनाहीं असा फार उंच जो वृक्ष त्यास ल० .

रुळकी, स्त्री० रुचुटी, मेख, इ० कांस बारीकजें सूच्याकार अग्र असनें ती .

रुळकंबा, रुळकुंबा, पु० बेलगहाटाचे कणेक उचें गवालीं आंत तुंबवून जो सूच्यग्रस्तंभ फिरायजोगा उभा केला असतो तो; २, रुळका .

रुळरुंबा, रुळरुंबा, पु० रुळकंबा .

रुळा, पु० जाला अणी असते असा जो मनुष्य. हनी, डुकर, व्याघ्र, मार्जार, मर्ष, इ० कांचा दंत

तो; २, गमन करत्येस मयीं पायां सरुपाया जोगे
जंगवडे, खुंटाप्रे, इ० ते प्र०; ३, एक कड प्राणी
आहे जो महिष्यादि पशूंचे अंगावर गोचिडासा
रखा पडत असतो तो; ४, कसई स्वणून एक जा
तीचे तृण आहे त्याचे जें बीज तो; ५, मोटेचें वा
क देवायासाठी जे विहिरीचे कोठावर दोन खांब
मुकते उभे केले असतात ते प्र०.

रुद्धावरची पोळी, स्त्री० यथास्थितपणे निभाव
लें असतां बरें नाहीतर सर्वस्व नाशादिक मोठे
संकटाची संभावना जांत आहे असें जें कांहीं ए
क अवघड कर्म त्यास स्त्री०; उ० मृगसातींगलव
तांत बसून जाणें हें रुद्धावरची पोळी.

रुद्धा, ३ लिं० शास्त्रादि परिचयें करून जें विशेष जा
न येत असतें तें आहे जास तो.

सू, स्त्री० सुई; २, ३ लिं० जातें जो प्रसव तो तो तःसू
उ०; वीरांतें प्रसवते ती वीरसू किं० विश्वसू.

सूकर, पु० सं० डुकर.

सूक्त, भाषणादि अर्थाविषयीं बरें आणि वाईट अ
शा जा दोन कोटी त्यामध्ये बरें ही जी कोटि ती वि
षयीं प्र०.

सूचक, ३ लिं० सं० कोणेक अर्थातें सूचविणारा जो
मनुष्य किं० कांहींचिन्ह इ० तो; २, पु० चहाड
खोर.

सूचन, न० सूचना, स्त्री० कोणेकाला कोणेकअ
र्थ सूचविण्याचा जो व्यापार तें ती.

सूचवणे, सूचवणे.

सूचिन, ३ लिं० सूचविला जो तो.

सूची, स्त्री० सं० सूई प्रथमार्थी; २, अमुकपत्रा

वर अमुकपत्रीस अमुकप्रकरण आहे हें समजा
या करितां केली असत्येजी अनुक्रमणिका ती; ३,
जो जो अर्थानें सूचिबतो तो तःसूची; उ० हर्षा
तें सूचिबतो तो हर्षसूची, भाग्यसूची, इ०.

सूचीकटाहन्याय, पु० केवळ लहान आणि अनि
मोठें अशीं दोन कामें युगपत्यास ज्ञातीं अस
तां लहान काम आगे दर करून टाकावें अशे अ
र्थाविषयीं दृष्टान्तें करून घेतात जें सूई आ
णि कटई हीं दोन घडायाचीं असतां सूई आ
धीं घडतात असें जें एक लोक व्यवहाररूप प्र
माण तो.

सूच्यग्र, ३ लिं० सूईचे अग्यासारखा क्रमानें बा
रीक होत गेलेला जो खिचा, इ० पदार्थ तो.

सूज, स्त्री० जलोदगादिरोगामुळे किं० आघाता
दिकांहीं निमित्तानें रक्तास विकार होतुन शरी
राम किं० शरीरावयवांस येतो जो विलक्षण
जाडेपणा ती.

सूट, स्त्री० देणें, घेणें, इ० व्यवहारांत न्यायनः कृ
ळ, इ० कांकडून घ्यावयाचें जें इत्यादि तें देणा
राचें नातवानी इ० कारणामुळे सर्वेन घेतां त्या
चें कांहीं अंशाविषयीं करितानजी माफी ती;
आणि न घेतां सोडितान जो तो इत्याद्यंश ती;
२, स्वत्वसंबंधाकांत जे दाम्नी, दाम, इ० त्यांचे
रील स्वत्वनिगम करून न्यास स्वतंत्रपणे वाग
ण्याविषयीं देतानजी मोकळीक ती; ३, को० ए
कपत्त्यादिकांच्या रायीं मन्विषिष्ट जें अनेकप
दार्थ त्यांत परस्परें मध्यें असतें जें अंतर ती.

सूटसाट, सूटसांड, स्त्री० सूट, इ०.

सूड, पु० चुकलेला, हारवलेला, इ० रूप जो कोणे कअर्थ त्याचा त्याच्या प्रकरणादिकांचें अनुक्रमानें चालन केल्यानें लागतो जो शोधतो; सूड घेणें उगवणें स्त्र० कोणेकानें आपला केला जो अपकार तो प्रतिक्रिया द्वारा फेडणें; २, रा० दोल, इ० बाघ वाजवूं लागल्यापासून मध्ये अवसान घेई तोंपर्यंत वाजविण्याचा जो व्यापार तो, मारणें धातू० योगीं प्र०; ३, मध्ये अवसान किं० कार्यांतर न घेतां सतत कांहीं एक काम करण्याचा जो प्रकार तो .

सूडबंद, पु० अनेक कलमाने सूड जाजवर लिहिले असतात असा जो कागद तो .

सूत, न० वस्त्रादिकांचे उपयोगी कापूस, रेशीम, लोकर, इ० स्वरणादिधातु किं० लारन, इ० काचा जो तंतु तें, परंतु कापसाचे तंतूवर विशेष करून प्र०; उ० रेशमाने सनगापेक्षां स्तनाचे सनगासुबकार असत्ये; २, ला० कांहीं एक कार्यसाधनार्थ कोणेकानें कोणेकाशीं असनेंजें संधान तें; ३, फलादिकांचा बायीं बायीं पडता तजें कृषिने प्र०; कोणेकानें स्तानें स्वर्गास जाणें स्त्र० कोणेक विषयाचा यत्किंचित् अंश समजल्यानें बुद्धि बळें करून त्यासर्व विषयातें जाणणें; कोणेक मनुष्य व्यवहार इ० कानें स्तनास लागणें स्त्रणजे स्वरचीनपणें चालायाजोगें सोईस लागणें; ४, पु० राजादिकां पुढें स्तनिपाठ, सारथ्यकर्म, इ० करणारी अशी एक पुराण प्रसिद्ध मनुष्यांत जाति आहे; ५, सारथि; ६, पारद .

सूतक, न० सं० सुहेर; २, ग्रहणसंबंधीजें आशें चल्यास स्त्र० .

सूतकी, ३ लि० सं० सूतक आहे जास तो .

सूतरनाल, स्त्री० स्तरनाल .

सूतरस्वार, पु० सांडणिस्वार .

सूतिका, स्त्री० बाळंतीण .

सूतशेखर, पु० एकरसायन आहे .

सूत्र, न० कार्यासादिकांचा जो तंतु तो; २, यंत्रादिकांचा बायीं त्याचा चलनादि व्यवहार विवक्षानुरूप व्याख्यासाठीं युक्तीनें लाविले असतात जे सूत्रादिरूप अवयव ते प्र०, आणि त्या यंत्रादि व्यवहारास उपजीव्य जा युक्ति त्या प्र०; ३, कोणेक कार्य विवक्षानुरूप सहज अनायासें व्याख्यान त्याच्या अधिकरणी युक्तीनें जो पूर्वीं योजना विशेष करून ठेविला असतो तें; ४, शास्त्रप्रवर्तकाचार्य जे त्याणीं त्याच्या शास्त्रविषयावर जो मूलग्रंथरचिला असतो तें, आणि त्यांचीं जीं अग्रंतराभ्यें तीं प्र० .

सूत्रक, ३ लि० कोणेक काम सूतमारून केल्यासारखें नीटनेटके सहज जाचे हातून घडतें असा जो मनुष्य आणि त्याचा हात लेखणी, इ० तो; २, सुतीजें यंत्र, भिंत, इ० काम तो .

सूत्रधार, पु० नाटकची नांदी झाली स्त्रणजे नाटक कथेचा प्रसंग आणायकारितां जें सोपयें तें तो; २, सूत्रधारी .

सूत्रधारी, पु० कळास्त्री बाहुती, इ० कांचा चलनचलनादिविषयीं कारण जीं गुप्तस्त्रें असतात तीं हातीं धरून चालन करितो तो; २ .

सूत्रा, ३लिं० सूत्रक.

सूत्री, ३लिं० सूत्रा.

सूदकल्याण, पु० गानाचे रागांत एक भेद आहे.

सून, स्त्री० पुत्र किं० पुत्रस्थानी जो पुतण्या, इ० त्या
नी जी स्त्री ती.

सूना, स्त्री० सं० झाडणें, कांडणें, दळणें, खूळपे
दवणें, पाणीभरणें, हीं जीं गृहकृत्यें त्यांचा वा
यीं प्रत्येकीं कीटपतंगादिक जीवांचा हिंसा घ
डतात त्या प्र०.

सूनु, पुं० सं० पुत्र.

सूप, न० (शूर्प.) धान्यपाखडणें इत्या घुपयोगी
वंशादिकाचें पात्र आहे; विशाहादिकांत सू
पफडफडणें किं० वाजणें लूणजे मंडपोद्वास
न होतुन त्यासमारंभाची समाप्ति होणें.

सूय, स्त्री० सूई.

सूर, पु० स्वर प्रथम द्वितीयाधी; २, सनई, पोवा,
इ० वाद्यें सप्तस्वरंवर वाजत असतां त्यास्वरां
चें सामान्य स्वरूप धरून जें सतत एकसारखें
वाद्यवाजत असतें तो; ३, स्त्री० कों० सुराश
द्याचा अपभ्रंश.

सूरकरी, पु० गाणारांचे मागून स्वरपूरण करणा
राजो तो.

सूरण, पु० सं० एक कंद आहे.

सूरसन्न, पु० न० हिं० वर्तमान कालीन जो शक
तो तें, परंतु यवनी शकाभिषयी कागदोपनीत्रं.

सूर्य, पु० जाचे उदयास्तानें दिवसरात्र होतात
असा जो सर्वग्रहांत श्रेष्ठग्रह आहे तो; सूर्य
किरण, सूर्यप्रकाश, सूर्यमंडल, इ० सं०; ल०

सूर्या

सूर्यापुटें काडवान; सूर्यापोटीं शनैश्चर.

सूर्यकन्या, स्त्री० संकतानें भाकरीस ल०.

सूर्यकमळ, न० कमळांत एक जाति आहे.

सूर्यकमळी, स्त्री० एक फुल जाड आहे.

सूर्यकांत, पु० एक तेजस्वी स्वच्छ पाषाण आहे जो

सूर्यस्थानी पूजित असतात आणि सूर्यकिरणा
चे संयोगानें जापासून अग्नि उत्पन्न होतो तो.

सूर्यकांती, ३लिं० सूर्यकांत पाषाणाचा आरशी

इ० जो पदार्थ तो.

सूर्यरवार, पु० सूर्याष्वार.

सूर्यग्रहण, न० सूर्यास लागतें जें ग्रहण तें.

सूर्यनक्षत्र, न० सूर्याचें अधिष्ठित जें सन्तरीस
नक्षत्रांतील नक्षत्र तें.

सूर्यनारायण, पु० देवता बुद्धीनें सूर्यासन्न ल०.

सूर्यपर्व, न० सूर्यग्रहण व्यतीपात सूर्यसकांत,
अमावास्या, इ० जीं पर्व तीं प्र०.

सूर्यपुट, न० ओषधादिपदार्थ मारादिबस उन्हीं
तनापतडेवावा असा जो त्यास तापनसंस्कार
करितात तें.

सूर्यपुटी, सूर्यपुटी, ३लिं० सूर्यपुटानें संस्कृत
जो ओषधादिपदार्थ तो.

सूर्यपूठ, न० सूर्यपूठ.

सूर्यफूल, न० सूर्यकमळीचें जें फूल तें.

सूर्यवंश, पु० सूर्यापासून झालेला असा एक
पुत्राण प्रसिद्ध राजवंश आहे.

सूर्यवंशी, ३लिं० सूर्यवंशांत उत्पन्न जें म०;

२, ला० सूर्योदयोत्तर जाग्रत होतुन उठण्या
चा स्वभाव जात्या असा जो मनुष्य त्यास ल०.

सूर्य

सूर्यविकारिणी, ३ लि० दिवसात्मविकमिन असाचें
आणि रात्री मिदाचें अशा स्वभावाचें जें कमला
दिने.

सूर्यसंतान, न० कोणे काचें पोटीं उत्पन्न होतें जें
कुसंतान तें.

सूर्याचें झाड, न० सूर्यकमळी.

सूळ, पु० शृङ्गाचा अपभ्रंश; वढायास कठिण
असा फारउच्च जो डोंगर, वृक्ष, इ० त्यास सू०.

सूक्ष्म, ३ लि० बारीक; सूक्ष्म दृष्टि, सूक्ष्म बुद्धि,
इ० स०.

सूक्ष्मदर्शी, सूक्ष्मदृष्टि, ३ लि० कोणे कविषया
चा बारीक विचार, मर्मांश, इ० पाहाण्याविषयी
समर्थ आहे दृष्टिजाची तो.

सूक्ष्मदेह, पु० लिगदेह.

सूक्ष्ममान, न० यत्किंचित्ही जात अंतरनाही
असें स्पष्ट जें कालादिकांचें मान तें.

सूक्ष्मिणी, स्त्री० ओष्ठ प्रांताचा वाचक संस्कृत सू
क्ष्म शब्द नपुंसकीं आहे त्याचें हें द्विचन,
हा शब्द त्याच अर्थीं स्त्रीलिङ्गीं अनेक बचनीं
लोकांत प्र०.

सूगाल, पु० सं० कोल्हा.

सूष्ट, ३ लि० कोणे काचें उत्पन्न केला जो कोणेक
अर्थिता.

सूष्टि, स्त्री० ब्रह्मदेवादिकांनीं केली जी सर्वज
गांची कि० जगदंतः पातिपदार्थांची उत्पत्ति
ती; आणि त्या उत्पत्तीनें उत्पन्न झालें जें जग
कि० तदंतः पातिपदार्थ ती; मनुष्यसृष्टि, भू
दसृष्टि, इ० स०.

सेक, पु० भूम्यादिकांवर जलादिसद्वपदार्थ
शिंपडल्यानें त्याचा बिंदुशः होतो जो पान ते,
सेकणें, शेकणें.

सेकाटा, पु० शेकाटा.

सेंग, स्त्री० शेंग.

सेगडी, स्त्री० शेगडी.

सेचन, न० सिचन.

सेज, स्त्री० न० शेज.

सेट, पु० शेट.

सेटजी, पु० शेटजी.

सेटया, पु० शेटया.

सेण, न० शेण.

सेत, न० शेत.

सेतु, पु० पूल.

सेंदणें, शेंदणें.

सेंदाड, न० शेंदाड.

सेंदूर, पु० शेंदूर.

सेंदेलोण, न० शेंदेलोण.

सेना, स्त्री० राजादिक जो नायक त्याचेपदरीं
स्वार, पायदळ, इ० जो बोध समुदाय अस
तो ती.

सेनापति, पु० राजादिकांचें आपल्ये सर्वसेनेच
र जो अधिकारी करून ठेविला असतो तो.

सेंपाक, पु० को० सेंपाक.

सेंपाकघर, पु० सेंपाकघर.

सेंपाकी, पु० को० सेंपाकी.

सेंपाकीण, स्त्री० सेंपाकीण.

सेपु, स्त्री० शेंपु.

सैंपूट, न० शंषूट.

सैंबूड, पु० शंबूड.

सेर, पु० शेर.

सेरा, पु० शरा.

सेवक, पु० आकर; २, लि० कोणेक अर्थाते सेव
णारा जो तो.

सेवट, पु० शेवट.

सेवणे, कोणेक अर्थाते सेविन करणे.

सेवन, न० जा अर्थात्वा जो उपयोग तो त्यापासू
न आपणास घडे असे त्या अर्थाचे तन घोग्य
क्रिया द्वारा आत्मसंबंधांत जें धारण तें.

सेवा, स्त्री० आकरीरूपजें कर्म ती; २, सेवन द्वा
रा घडतो जो अर्थात्वा संबंध ती.

सेवाधर्म, पु० पिता, धनी, इ० कांची सेवा करा
वी हाच जो पुन, भृत्य, इ० कांचा धर्म तो.

सेवित, ३ लि० सेवन केलें जाचें तो.

सेवी, ३ लि० जो जाते सेवितो तो तसेवी; उ० ती
र्थाते सेवितो तो तीर्थसेवी, अरण्य सेवी, औष
धसेवी, इ० स० प्र०.

सेवेकरी, पु० देवाचा सेवेकरिता देवस्थानी जा
पुन राहिला असतो जो तो.

सेव्य, ३ लि० सेवावयास योग्य जें ईश्वर ओष
धादिपदार्थ तो.

सेव्यसेवकभाव, पु० सेव्य आणि सेवक यां
चा जो परस्पर संबंध तो.

सेडी, स्त्री० शेडी.

सै, स्त्री० सई.

सैतान, पु० हिं० सर्वकर्मफलदाना जो ईश्वर त्या
चा

चा विरोधी असा एक कोणी आहे त्याणून यवन
लोकमानितान तो; २, पु० न० घोरकर्मा घोररू
पी असा जो मनुष्य, पर्जन्य, वारा, इ० त्यास आ
रोपानें स.

सैती, स्त्री० हिं० एक आयुध आहे.

सैधव, न० एक क्षार आहे जास संघर्षोण स०; २,

३ लि० सिंधुदेश संबंधी जो अश्वादिपदार्थ तो आ
णि समुद्रसंबंधी जो जलमौक्तिक, इ० पदार्थ तो.

सेनापत्य, न० स० सेनापतीचा जो अधिकार तें.

सैनिक, पु० सेनासंबंधी जें सरदार, शिपाई, इ० तें प्र०.

सैन्य, न० सेना.

सैंपाक, पु० भोजनार्थ भात, भाकर, पोळी, बरण,

भाजा, इ० पदार्थ मिध्यर्थ करितात जी पाकक्रि

या तो आणि त्या क्रियेनें सिद्ध झालातो तो पदा
र्थ समुदाय तो.

सैंपाकघर, न० गृहामध्ये सैंपाकाकडे कोजिलेले
जें स्थल असतें तें.

सैंपाकी, पु० सैंपाककरणाचा जो पुरूप तो.

सैंपाकीण, स्त्री० सैंपाककरणाची स्त्री ती.

सैयद, पु० हिं० सय्यद.

सैरट, ३ लि० अंतःकरणांत अशीलद्वय ईल तसे

वर्तावें अशास्वभावाचा छोटसो जो तो; २, जाचे

अंगी लौकिक तारतम्य नाहीं अतएव कामकरा

वें कोणतें, नकरावें कोणतें, वेंकायें काय, नुबोला

वेंकाय, इ० रूप जें संधान तें जाचे बुद्धी न नाहीं

अशास्वभावाचा जो तो; उ० जेण हा सैरटपणा

अरे वाटचुकून चारकोस भलती कडे गेलानरी

जालास मजलें नाहीं.

सैरंध्री, स्त्री० गरत असून श्रीमंत लोकांचे घरां वा
 मकांची बेणीफणी, वस्त्रालंकारादिरचना, इ० रू.
 प काम कराय साठीं वेतन घेऊन राहत्ये जी स्त्रीती.
 सैरावैरा, अ० ग्रं० जाला जि कडे काटफुटेल निकडे;
 सैन्यादिकानें भयादिकासुळें अनेक मार्गानें सं
 भ्रांतपणें जें पळणें, धांवणें, इ० त्यांचें वि०.

सैल, ३ लि० शिथिल.
 सैलावणें, बंधादिक पूर्वीं पेशां सैल होई असें करणें.
 सैली, स्त्री० गळ्यांत घालणें इत्याद्यर्थ सूत इ० कां
 चा दालासारखा पदार्थ विणून त्याचा एक माळे
 सारखा पदार्थ विशेष करीत असतात ती.

सैंबर, न० स्वयंबर शब्दाचा अपभ्रंश.
 सैसद, अ० रा० सनसय.

सोडरगत, स्त्री० कोणेकाचा कोणेकाशीं असतो
 जो यौनसंबंध ती.

सोडरा, पु० सोयरा.
 सोडराधाडरा, पु० सोयराधायरा.
 सोडरी, स्त्री० सोयरी.
 सोडरीक, स्त्री० सोयरीक.
 सोई, स्त्री० सोय.

सोईवार, ३ लि० जामध्यें असावीतशी सोय आहे
 असा जो पदार्थ व्यवहार, इ० तो.

सोईमार, ३ लि० कां० सोईशार.
 सोईगमार, पु० सोयगमार.
 सोईसोईनें, अ० जशीजशी सोय होईल तसें त
 जें, देणें, घेणें, करणें, इ० कांचें वि०.

सोएर, पु० सुएर.
 सोएरतुला, ३ लि० सुएरतुला.

सोंकटी, सोकटी, स्त्री० सांकटे.
 सोंकटें, सोकटें, न० प्रा० लांघट रूपाचीचे आका
 राचे क्रीडार्थ जे हस्तिदंत, काष्ठ, इ० कांचे पदार्थ
 करितात ते प्र०; २, सभादिकांचे घाणीं उदकाड्या
 रवांचाया करितां तदाकारजे काष्ठादिकांचे पदा
 र्थ करितात ते प्र०.

सोंकणें, सोकणें, संबकणें.
 सोकरा, पु० मुलगा.

सोकरी, स्त्री० मुलगी.
 सोकरें, न० मुलगे.

सोंकावणें, सोंकावणें, सोंकणें.
 सोंकील, सोकील, ३ लि० कोणएकविषयीं जो

संबकलेला असतो तो.
 सोक्त, ३ लि० गंजि फाचे खेळानें बारपानांतून ए

कहीपान दुसऱ्याचे हातांत राहिलें नाहीं असा
 जो रंग होतो तो.

सोख, पु० शोष.
 सोखणें, शोषणें.

सोंग, न० तमाशा इ० कामध्यें कोणएकाचा धरि
 तात जो वेष तें आणि तादृश वेषविशिष्ट जो
 मनुष्य तें; २, रूपदानें धरिलें जें दरिद्री, दुरवणे
 करी, इ० कांचें कोंग तें; स्त्री० वेडीचे सोंग घेतलें
 स्त्रणजे पाटां व फाडला पाहिजे; ला० लोकविल
 क्षण आचार, वेष, इ० कारीं युक्त जो मनुष्यादि
 त्याम तसेंच विशेष शोभा, जौल, इ० दिसावें हें
 मात्रकदाचित् प्रयोजन असेल तर असो वरकड
 जाचें काहीं प्रयोजन नाहीं जाचें योगानें उगीच
 अउचण बालगील इ० मात्रहोतें असें अविपक्षित

जें कोरी त्यास ल.

सोंगटी, स्त्री० सोंकटी.

सोंगटे, न० सोंकटे.

सोंगसपादणी, सोंगसपादनी, स्त्री० जें सोंगआ
गले त्याची यथायुक्ती नुशादणी.

सोंगळ, १ लि० मणिपुत्राची दुसऱ्याने उच्छिष्टभक्ष
ण त्यास उपयुक्त असले तरी, इ० कांविषयी जास
सकत असे अशा लबाबाचा जो तो.

सोंगा, पु० जेंसले त्या कि० आतावर घेतले त्या धो
तर, बोला, इ० नव्या-चा लोबन रुटला असतो
जो अनपक्वो.

सोंगाडी, पु० तमाशा, इ० कांते अनेक सोंगे घेतो
तो, १ लि० आंगीं तादृश दुःख दारिद्र्य इ०
नसवो वारेर जो कोस कोंग दारुविण्याचा स्वभा
व जोतो.

सोंगाड्या, पु० १ लि० सोंगाडी.

सोंगाड्या, १ लि० सोंगाडी द्वितीयायी.

सोंगी, १ लि० सोंगाड्या.

सोंग्या, १ लि० सोंगी.

सोजी, स्त्री० भांड्यांत तांदूळ फोडणीसटाकून
कि० आजून शिजवून जो उपहारार्थ पाक करि
तास तो.

सोत्तळ, सोत्तळ, १ लि० स्वच्छनिर्मळजो कोणे
कअर्थो.

सोट, पु० आडवाप्रित्सार विरोधनहोती एकाकां
डाने नीट उंच पाहतेलेला जो सोडा जाड वृक्ष
तो कि० त्याच्यासारखे सोटे लोब सरळ जें
लांकूड तो; २ ला० बरनीटउभा अतएव चढा
यास

यास कवीण असा जो पर्वत, मनोग, इ० तो; ३, शरी
राने धर पृष्ट असून विद्यादिगुणहीन कि० मुळें,
बाळें, इ० स्वतःला ने मागे नाही असा जो पुरुष
कि० स्त्री० त्यास ल.

सोटगे, न० लहानसा जो हावी धरणाचा सोटा ते.
सोंटा, सोटा, पु० गढबंताची कावी, इ० काययाजो
गे जाड गोल लोब असे जें लांकूड तो; २, आ
युधस्थानीं हातीं बाळगायाचे उपयोगी मणग
टा एषटा सरासरी जाड दोन तीन हात स्तुमार
लोब असें पाटोळें जें लांकूड तो; ३, गोमहि
ष्यादिकांचा प्रसवाचा पूर्वकालीं योनींतून शेंबडा
चे लोळी सारखा जो धातुविशंबाचा अंश बाहे
र पडतो तो.

सोटादुपट्टा, सोटादुपेटा, पु० एखादेवस्त्र, ए
खादेपात्र, इ० रूप थोडेच जें कोणकाचे रवट
लें असतें त्यास ल.

सोटेपान्दवण, न० पान्दवण घातले तरी पान्दव
ननाही उभेर हातनाही असें जें गुरू त्याणें पा
न्दवाचें उभेर हाचें स्मृण त्यास देतात जो सो
टा, इ० कांते मार त्यास ल.

सोटेबारदार, पु० आयुधरूपानें हातीं सोटा बा
ळगतो तो.

सोटेबाजी, स्त्री० सोट्यानीं जी मारमारी ती.

सोड, स्त्री० सुट्टितीयायी; १, शिष्य, पुत्र, इ० म
निकूल वास्तू लागला असता त्यास शिक्षकरा
वी तीन करिता कि० आचणा वृत्तिं भांडूं लागला
जो दाया दादिकोणी त्या बरोबर भांडाचें तें नरु
रितां उपेक्षादि कारणा मुळें त्याणीं त्याणी पाद्रि

सोड्याळ, ३लि० गु० कोणेर विषयावर असणारा
वा इ० दोर आदल्याने एकमेकां या जोडीत
तो जोर असतो सोड्याने सोड्याची सोड्याची
असतो जो जोर असतो सोड्याने सोड्याने
तो सोड्याने सोड्याने सोड्याने सोड्याने

सोडा, स्त्री० सो० सोडा सोडा सोडा सोडा
सोडा सोडा सोडा सोडा सोडा सोडा सोडा
सोडा सोडा सोडा सोडा सोडा सोडा सोडा

सोडा, स्त्री० सो० सोडा

सोडा, गु० सोडा

सोडा, ३लि० सोडा

सोडा, पु० सोडा, धुपणा, नामाणिक
ना, इ० रूप डोल बाहेर दारवावा इ० अनेक
कपट युक्तीनीं दुसऱ्यास ठकवून आपले कार्य
करून घेणारा जो जो कि० गंडवाजी, ग्याळन
माशा इ० रूप असभ्यकर्मावर जाचीनिष्ठा
असाजोता .

सोडेगिरी, स्त्री० सोडेपणा .

सोदेशाई, स्त्री० सोडेगिरी, ०, ३लि० सोडांस
बंधी जे भाषण, गीति, डोल, इ० तो .

सोद्या, पु० सोडा .

सोधणे, सोधणे ; परंतु पुस्तकादि शुद्ध करणे
या अर्थी वाचून ; ०, न० जलादिस इवपदां
गायकाचे उपयोगी जेव्हा केलं असतं ते .

सोधने, न० सोधणे द्वितीयार्थी .

सोधा, पु० सोडा .

सोधेगिरी, स्त्री० सोडेगिरी .

सोधेशाई, स्त्री० सोदेशाई .

सोड्या, पु० सोडा .

सोनकुडी, स्त्री० सोपकुडी म्हणून जें भूषण ती .

सोमकाव, स्त्री० कावेंत एक भद्र आहे .

सोनकावळा, पु० को० भाव हा ज म्हणून जो प
क्षी त्यास सो० .

सोनकुला, ३लि० आकडीन बोलावाचें असता
लहान मुलांस सो० .

सोनकेतक, स्त्री० केतकीत एक जाति आहे जी
जे पुष्पांवा वर्ण सोऱ्यासारिखा असतो ती ; ३
न० तीचें जें पुष्प तें .

सोनकेतकी, स्त्री० सोनकेतकप्रथमार्थी .

सोनकेवडा, पु० सोनकेतकीचें जें पुष्प तो .

सोनकेळ, स्त्री० एककीत जाति आहे ; ०, ती
चें जें फल तें .

सोनकेळें, न० सोनकेळ द्वितीयार्थी .

सोनक्या, पु० सोनकुला .

सोनखत, न० शत इ० कास घालितात जें मनु
ष्यविष्टाप्रधान खत तें .

सोनखात, न० पु० सोनखत .

सोनचडी, स्त्री० सोनचिडी .

सोनचोंपा, सोनचोंफा, पु० एकपुष्प वृक्षाभा
हे तो .

सोनचोंपें, सोनचोंफें, न० सोनचोंप्राचें जें फ
ल तें .

सोनचिडी, सोनचेंड, सोनचेंडी, स्त्री० कोन्हा
र्याचे नमाशांत उड्यामारणां . नाट्यांवर च
टणें, इ० खेळ करणाऱ्या जास्त्रिया असतात
त्यास ० .

सोपस, ३ लि० ग० आघान, उपोषण, शान्त, उष्ण
इ० जे प्रतिफल त्याचा ईपन्मान संबंध आनी अस
सर्वा तत्कालम्मानदीतो, मरतो, अशा देह स्वभा
वाचा जो प्राणी तो.

सोपस्कर, ३ लि० मुख्य अंगे गृह, इ० त्यास विशेष
रुचि, विशेष शोभा, इ० गुणाभासकते त्याचे अ
गभूत स्मरित्यभूत उपोषणार्थे तद्विशेष जो ज
नादिगुणार्थे तो.

सोपस्कर, ३ लि० अन्न, शरीर, गृह, इ० कांसमिश्रो
परुचिवाची विशेष शोभायाची, संपन्न जे अनेक
प्रकारचे उपोषण करितात ते.

सोपा, पु० पोष, गुरे, इ० बाधणे, वृषकाद्यादि
देवणे इत्या सुपयोगी लांबट जो गृहाम्म अक्षय
व गाढपिला असतो कि० तत्सदृश पृथक् बांधि
ले असते जे घर को ३० लि० सोपारा.

सोपाट, न० सोपट.

सोपान, न० सं० जिना, शिडी, घाट, इ० संबंधी जा
पायच्या त्या न० ते.

सोपारा, ३ लि० करणे, जाणणे, इ० विषयीं अक्ष
पडन दे तो.

सोपकणे, धुवाच्याचें व स्यादिवें एके अंगे धरून
पाषाणोदकावर धाडधाड आपटणे, १, तद्
तुमुनुआदिकांस आपटणे असतां ही ल०.

सोबट, ३ लि० दे० सोमट.

सोबणी, स्त्री० दे० भोजन करत्येसमयीं आव्यांत
येतलेला जो घातकपदार्थ तोच इंद्रुडे नपसरा
वा संपन्न था आखाळीं एके अंगे लावाया करि
तां आकार विशेषाचा काष्टाचा पदार्थ केला अ

सतो नी.

सोबन, स्त्री० संगत व ती वाधी.

सोबन संगत, स्त्री० कोणत्या तरी प्रकारची लहा
नसोटी, बरी साईट, जी सोबन ती.

सोबती, पु० गमनादि कोणे क क्रियेचा गर्वीचा नी
जाला सोबन असत्ये तो त्याचा.

सोबती संगती, पु० कोणत्याही प्रकारचा जो सो
बती तो.

सोभन, स्त्री० सोबन.

सोभन संगत, स्त्री० सोबन संगत.

सोभती, पु० सोबती.

सोम, पु० बंडप्रथमाधी, २, एकलता आहे; ३,
सोमयाग; ४, एक रोग आहे.

सोमकांत, पु० एक प्राणाण आहे.

सोमकांती, ३ लि० सोमकांताचा जो आरधी, इ०
पदार्थ तो.

सोमट, ३ लि० सोमाचा जो तो.

सोमयाग, पु० सोम संपन्न जीलता तीचें हवामां
त होते असे जे यत्त विशेषतें प्र०.

सोमयाजी, पु० सोमयाग जाणे केला आहे तो.

सोमल, पु० एक विषरूप पदार्थ आहे.

सोमलरवार, पु० सोमल.

सोमली, ३ लि० सोमलाचा कि० सोमलाचे योगानें
निर्मिलेला जो मावा, औषध, इ० पदार्थ तो.

सोमवती, स्त्री० इंद्रुवागनें युक्त जी अनांश स्या
ती; जादिवशी स्त्रिया अष्टानुरात फेला दि
पदार्थ अश्वत्थ वृत्ती वाहून प्रत करीत अ
सतात ती.

सोमवंश, पु० नदीमधुन उल्ल-न-न-ना असा
एकपुरा प्राकृतिक सत्रिय वंश आहे.

सोमवंशी, ३ लि० सोमवंशज वंश जो पुरुषादिक
तो.

सोमवार, पु० साता शरतील दुसरा मी वार तो.

सोमबाभा जे ली, पु० ते ल्यांत एक जाति आहे
जे सोमवारा-व दिवशी घाणाला पीतना हीत.

सोमसूत्र, सं० न० शिवाचे स्नानाचे प्राणी वा हेर
येउन जेथे सोम-वने तेथे केली असते जी न्हाणी
ते.

सोमसूत्रीप्रदक्षिणा, स्त्री० सोमसूत्रन उल्लंघि
ता उलटें फलटें फिरून पुरती कर्वावी अशा प्र
कारें शिवास घालायाची जी प्रदक्षिणा ती.

सोमळ, ३ लि० दे० कोमट जो पदार्थ तो; २, को०
सोपस.

सोमाळा, ३ लि० को० कोमट जो पदार्थ तो.

सोय, स्त्री० कोणेक कार्य विवक्षानुरूप होण्या वि
षयी त्यास जें जें जसें जसें अपेक्षित असते तें
ते तसे तसे सर्व अनुकूल असल्यामुळे त्याका
र्याची गति होण्यास मार्ग वत् उपकारक जें सं
धान लघून कांहीं असते ती; २, इव्यमि जायें
संसारनिर्वाह व्हावा, इ० विषयीं आश्रय भूत
जें नाकरी, वतन, शेव भात, इ० कांहीं असते
त्यास ल०.

सोयरा, पु० वरपक्षीय आणि वधूपक्षीय जे ली
कते परस्पर; २, जां-ना परस्पर जो नि संबंध
झाला आहे ते परस्पर; या-ना प्रयोग कथित
कदाचित् आहे; ३, बेश्या, बटीक, इ० जी

सामान्य स्त्री नीणें मैथुनार्थ नेहमी आश्रय ले
ला असतो जो पुरुष तो.

सोयराधायरा, पु० सोयरा, इष्ट, मित्र, इ० तो.

सोयरी, स्त्री० कोण एका नें मैथुनार्थ राखिली अ
सता जी बेश्यादि सामान्य व निता ती.

सोयरीक, स्त्री० कोण एका-ना कोण एकाशीं जो
यौनि संबंध ती.

सोयवार, ३ लि० सोई वार.

सोयसुमार, पु० सईसुमार.

सोर, स्त्री० रा० आकार विशेषाचे एक मृन्मय
पात्र आहे.

सोरट, पु० दांडगेपणानें वागणारा जो हळक्या
स्वभावाचा मनुष्य तो; २, गानोतील एकरा
ग आहे.

सोरटाई, स्त्री० सोरटपणा.

सोरटी, ३ लि० सोरट लघून एक देश आहे तसे
बंधीजें मनुष्य, गुरू, इ० तो.

सोरठ, पु० सोरट.

सोरठाई, स्त्री० सोरठाई.

सोरटी, ३ लि० सोरटी.

सोरमीठ, न० सुर्यास्वार.

सोरा, पु० एक शार आहे जो दारू, इ० करायाचे
उपयोगी पडतो; २, को० काष्ठाचे पदार्थास
साधा घट्ट व साखा इत्याद्यर्थ शिब्यासारि
खा काष्ठाचाच तुकड्याकरून मारितात तो.

सोल, पु० राजू; २, न० कोकंबसोल.

सोलणें, कोणेक पदार्थ वगळताशा जालून
खादिकें करून काढून तडाहीत करणें.

सोलवणी, न० कालवण इत्याद्यर्थ आमसोलेंभि
जवून त्याचें काढितात जें पाणी तें.

सोला, पु० हरभरा; पावटा, इ० हिंदल धान्याचा
ओल्या शेंगा घांटे सोलून त्यातील काढिलेला
जो दाणा तो; भा० प्र० अनेकव०.

सोलाणा, पु० सोला

सोलापुरी, ३ लि० सोलापुरलणून गांव आहे त
संबंधी जो पासोडी तपकिलीची डबी, इ० प
दायें ती.

सोलीव, ३ लि० सोललेला जो दाणा, डाळ, फल
काष्ठ, इ० तो; २. त्या० कोणेकाचे सोदपणा,
लुच्चेपणा, भा० रागमनीपणा, इ० कितीएक अ
संभ्यगुणाचा अनि शयवर्णायाचा असतां
त्यामनुष्यास विशेषण देतात.

सौबळ, ३ लि० को० सोमळहितीयाथी.

सौबळा, सोबळा, ३ लि० संध्या, देवपूजा, भोज
न, इ० कर्माविषयी जिनकी शुद्धता असावी
नितकी स्नानादिकें करून जाचे आंगी आली
आहे तीमनुष्य आणि त्याणें स्पर्शायास यो
ग्य स्नानजे जाला स्पर्शकेला असतां आपण
जोबला होतनाहीं असा जो बस्य, अन्न, इ०
पदायें ती; २. कोणेकर्म संबंधाने विटाबले
लानके जो त्यास ल०; ३. बरकडसाय्यानीं
त्यांच रवाला मीमात्र अजून सौबळा आहे; ३.
जे सोल जनसंमर्द अगदी मोडला असा जो
भाग, ग्राम, इ० त्यास कि० जाचे पाठीशी काम
भारभार, वासल, पोरे, इ० खटलें नाहीं त्या
स लयाजे विधवेनें सौबळें होणें स्नानजे सबा

शीण

शीणपणांताल जेकश तेकादून विधायाधमां
स शुद्ध होणे; ४. पु० आकार विशेषाचे एकमत
ब्रह्म आहे.

सोबळें, सौबळें, न० सोबळ्यानें नेसापाचे उपयो
गीरेशमी बस्य विशेष आहे; २. सोबळेपणां.

सोळाळा, पु० रा० सोहळा.

सोशा, ३ लि० वेगानें सोसो असा शब्द करीत अक
स्मात् यतो जो वारा त्याचें वि०.

सोशीक, ३ लि० रोगक्षधादिजन्य दुःख जालें अ
सतां कि० कोणी दुर्भोषण इत्यापहार, इ० का
हीं आपला अपराध केला असतां तें सोसून
उगेच सहण्याचा स्वभाव जाचा तो.

सोस, पु० सोख; २. आपल्यालाहें असाबें तें अ
साबें मिळालें असतां हीं इतकें पुरणार नाहीं अ
धिक असाबें अमेंस बर्दा बादाया जोगा कोणेका
स असतो जो तृष्णा निशय तो.

सोसक, ३ लि० सोशीक.

सोसणें, प्रतिकूलत्वे करून संबंध होणार जो दुः
ख, संकट, शीतोष्ण, अन्य कृत अपराध, भार, इ०
कांहीं एक अर्थ त्याचें संबंधानें होणारा ती शो
भभंगादिविक्रिया निला आत्मप्रभाभनें नहो
तुंदेंतां कि० साली असतां नगणितां त्या अर्था
नें आत्मसंबंधान् धरणें; २. अन्न ओषधादि
कोणेक अर्थप्रतिकूल विकाराबद्दलें कमज प्र
तिकूल असें नहोणें.

सौसाटा, सोसाटा, पु० रुसाटा.

सोहनी, पु० गानांतयकराग आहे.

सोदलत, स्त्री० को० सोलत.

सोहवा, सोहावा, पु० लभ्यगर्भाधानादि जे शोभ
न संस्कार ते म० ३, ला० कर्षदुःखादि कारकजे
जे देहास संस्कार कडगत ते म०

सोहेर, पु० कएर.

सोहेरगत, स्त्री० सोहरगत.

सोहेरतुला, ३ लि० कएरतुला.

सोहरा, पु० सोयरा.

सोहरा, स्त्री० सोयरी.

सोहराक, स्त्री० सोयरीक.

सोहकी, स्त्री० प्रा० काष्ठादि जडपदार्थ नेणे, आण
णे, इ० प्रसंगी भिन्नासा जो सोहामनुष्यांवा स
मुदाय ती.

सोहकीचा, ३ लि० सोहकीने उचलाया जोगा मो
दा जो दगड, मुळई, इ० तो.

सोहन्हाण, सोहन्हाणे, विवाहदिवसा पासून
सोळावे दिवशीं जावयास आपले घरीं आणून
त्यास स्त्रीसहवर्तमान न्हाडुं घालावें, भिन्न नभो
जन घावें, वस्त्रालंकारादि अर्पवें, इ० रूप जो
सोहवा करिनात तें.

सोहभोक, पु० जाचे मध्यें विद्यादिगुण काहीना
हीत आणि कोणी आपले घरीं आणून असतां
आगन स्वागत करावें, संसाराची काळजी बाळ
गावी, इ० संसारिक जनावे धर्म जाचे अर्गीना
हीत असा वृथा पुष्ट जो मनुष्य तो.

सोहवंड, स्त्री० नारळ, इत्यादि फळें, चापा, इ० कां
चीं पुष्पें, इ० पदार्थांचे सोळासोळा व्यक्तींचे
समुदाय जे सोळा ब्राह्मणास दान देनात ते म०

सोहवदण, न० ग० सोहन्हाण.

सोळा, ३ लि० संख्या आहे १६.

सोळासंस्कार, पु० गर्भाधान, पुंसवन, इ० शास्त्र
परिगणित सोळाजे हिजातीस संस्कार आहेत ते
कोणक अर्थाचे सोळा संस्कार होणें म्हणजे बरे,
वाईद, सर्वजे संस्कार ते होणें.

सोळला, ३ लि० सोळाषायल्यांवा एकमण अशा
संकेताचे जे मण, खंडी, इ० माष तो.

सोक्षमोक्ष, पु० काही एक सुमून पडलेल्या अथवा
हाराचा बरा किं० वाईट परिणाम होऊन कसात
री जो उलगडा तो.

सोकर्य, न० ककरपणातें.

सोकुमार्य, न० ककुमारपणातें.

सोरव्य, न० कखीपणा.

सोमंध्य, न० कसंधिपणातें.

सोजन्य, न० कजनपणातें.

सोदर्य, न० कदरपणातें.

सोदा, पु० सबदा.

सोदागर, सोदागीर, पु० सबदागर.

सोदागरी, सोदागिरी, ३ लि० स्त्री० सबदागिरी.

सोदामनी, सोदामिनी, स्त्री० विधुलता.

सोदासून, न० पु० सबदासून.

सोध, पु० न० गजादि श्रीमंत लोकांचा जो पुणेग
ची सोदावाडा तो.

सोभाग्य, न० कभागपणा; २, सवाशीणपणासु
ळें कांभळ, कुंकूमंगळसून, बांगड्या, इ० धार
ण करण्याविषयीं जो विचार अर्गी योग्य
ताविशेष असतो तें; ३, ला० जाचे योगानें
आपणास मान्यता, शोभा, प्रतिष्ठा, तेज, इ०

कांहीं असनें असें जें विद्या, वनन, अधिकार, सम
थांन्वा आश्रय, इ० त्यास स्त० : ४, सन्तोषीय योगा
तील जो चवथायोग तो.

सौभाग्यचिन्ह, न० स्त्रियांनै सौभाग्यजापक जें कुं
कू, मंगलसूत्र, इ० तें.

सौभाग्यतंतु, पु० मंगलसूत्रास स्त०.

सौभाग्यद्रव्य, न० स्यासिनीनें धारण करणावे
जें हरिद्रा, कुंकुमादिपदार्थ ते प्र०.

सौभाग्यवती, स्त्री० स्यासिनी जी स्त्री ती.

सौभाग्यवाण, सौभाग्यवायन, न० सौभाग्यवृ
ध्यर्थस्त्रिया सौभाग्यद्रव्य युक्त वायन देवात ते.

सौभाग्यशुद्धी, स्त्री० शुद्धीप्रधान एक औषधोपयो
गी पाककहित असतात ती.

सौभाग्यसंठ, स्त्री० सौभाग्यशुद्धी.

सौमनस्य, न० वेमनस्याश्चा जो प्रतिपक्षी भाव तें.

सौम्य, ३ लि० क्रूर, उग्र, यांन्वा प्रतिपक्षी; २, पु० सा
ठासवत्सरांतील वेत्ताळिसावा संबंत्सरतो : ३.

बुधस्पर्शन जो ग्रह तो.

सौम्यग्रह, पु० शुभ जो ग्रह तो.

सौम्यवार, सौम्यवासर, पु० बुधवार.

सौम्या, स्त्री० सं० उत्तरदिशा.

सौर, ३ लि० सूर्यसंबंधी जें व्रत, मंत्र, पूजा, भक्ति,

भक्त, उपासना, इ० तो; २, सूर्यानें एकराशीचा
भोगकेलासणजे एकमास श्राद्धा अशासंकेता
चा जो दिवस, ऋतु, वर्ष, इ० कालमान तो.

सौरभ्य, सं० न० सौम्य.

सौरस्य, न० एकमेकांचे केलेले एकमेकास विरुद्ध
वाटून घेणे एकमेकांविषयी एकमेकांचे मनांत कषट

असून घेणे इ० रूप जो परस्परान्ना भाव असतो तें, २,
करसपणा.

सौरहस्य, न० सौरस्यान्ना अपभ्रंश परंतु नयमांशी;
सौरी, स्त्री० स्त्रीवेषधारी जो नपुंसक ती : २, आ

रोपानें निर्लज्ज जी स्त्री तीस स्त०.

सौलत, स्त्री० हि० सौरम्यप्रथमांशी.

सौलभ्य, न० सुलभता.

सौवर्ण, ३ लि० स्वर्णसंबंधी जो अलंकारादिको.

सौशील्य, न० सुशीलपणा.

सौष्टव, सौष्ठव, न० उत्तमपणा.

सौहार्द, न० सख्य.

सौहृद, न० सौहार्द.

सौक्ष्म्य, न० सूक्ष्मपणा.

स्क्रंध, पु० मनुष्यादिकांना शीवेषासह बाहसूत्र प्र
यंत जो विभाग तो; २, वैल, हनी, इ० कांचे शी
वेचे सूत्राचा जो प्रदेश तो; ३, वृक्षाचे सूत्रकां
स जें मोटे मोटे अवयव कुठले असतात ते प्र०.

स्खलद्गी, ३ लि० लींतरा जो तो.

स्खलन, न० सं० चालणे, घालणे, इ० व्यापारीजें
अडखळलेपणा होतो तें; २, आधारापासून
रेत, जल, इ० कांचे विद्रुष्टें कळतें अथवा न तें;
रेतस्खलन, इ० सं०.

स्खलित, ३ लि० स्खलनपावला जो तो; २, रतस्ख
लन जालें जांचें तो.

स्तन, पु० जामध्ये दृढ उत्पन्न होत असनें असे
जें मनुष्य, वानर, इ० कांचे स्त्रियासं उरस्यला
वर दोन दोन आणि गोमहिष्यादि पशुस्त्रियांस
पांदाचर योनिभेदें करून दोन चार साहा आठ इ०

निघनसंख्याक अवयव असता त ते प्र०; आणि
अश्वजाबीचा वृन ननज्जातीय जे पुरुष त्यासही
त्यात्यास्थानी तत्तत्संख्याक जे अवयव असता
त ते प्र०; स्तन्यबंधी दुग्धाचे जे पान तें स्तनपान
स्तनपान, स्तनाइद, इ० स०

स्तन्य, न० स्तनासमुखला वृन प्राणायाचे जें दुग्ध तें
स्तन्यक, पु० स० पुण्यादिकांचा जो गुच्छ तो.

स्तब्ध, ३ लि० धरलेला जो गतिभाषणादि व्यापार
तो कृशितकरून ग्योळ वृन राहिला जो तो.

स्तंभ, पु० सं० स्तंभः, कोणक अर्थाची गति कृति
त ज्ञात्यासुचें तेथचे तथंच जी स्थिति तो; वीर्य
स्तंभ, गतिस्तंभ, इ० स०.

स्तंभन, न० वीर्य भाषण, इ० कोचा स्तंभ करणयाचा
जो व्यापार तें; २, वीर्यादिकांचा स्तंभ जेणे करून
न होतो असे जें औषध, मंत्र, इ० तें.

स्तंभिन, ३ लि० स्तंभन केलें जाचें तो.

स्तव, पु० कोणाची शुणवर्णन ह्मण जी प्रशंसा तो; १,
अ० हेतुत्वाचें वाचक हे अव्यय हेतुभूत जो कोणे
क अर्थ तद्वाचक शब्दापुढें याचा प्रयोग होतो; ३०
या दोषास्तव मीतें सोडिलें.

स्तवणें, कोणएकातें स्तवविषयकरणें.

स्तवन, न० स्तवण्याचा जो व्यापार तें.

स्तवनीय, ३ लि० न्कत्य.

स्तावक, ३ लि० स्तोता; २, विधिनियंथक वस्तु
निघनगुणाचें यांथा र्थ यांकडे जाचा कटाक्ष नाहीं
असे जें कर्मादिवस्तूचे प्रशंसार्थ मान प्रवृत्त जें
श्लोक, वाक्य, ग्रंथ, इ० तो; ३० नन्य यो लण्या ए
वदा दुसरा धर्मनाही हें स्तावक वाक्य आणि

सत्यबोलाचें हें विधि वाक्य; ३० हें औषध सेविलें
असतां लोखंडासारखें बळकट शरीर होईल या
स्तावक वाक्यापासून हें औषध शरीर बळकट क
रण्याविषयी फार चांगलें असा बोध होतो.

स्तिमित, ३ लि० कोणेक कार्य करण्याविषयी मंद
जो मनुष्यादि वत्याचा कारभार, इ० तो.

स्तिमिताई, स्त्री० स्तिमिनपणा.

स्तुत, ३ लि० स्तविला जो तो.

स्तुति, स्त्री० स्तव प्रथमार्थी.

स्तुतिप्रिय, ३ लि० आपली कोणी स्तुतिके ली अ
सतां जमफार आवडत्ये अशा स्वभावाचा जो
मनुष्य तो.

स्तुतिवाद, पु० स्तुतिपरि जें भाषण तो.

स्तुर्य, ३ लि० जाचा स्तव कराया स योग्य तो.

स्तून, स्त्री० स्तुति शब्दाचा अपभ्रंश.

स्तोन, पु० सं० तस्कर.

स्तैय, न० गौर्य.

स्तैयी, ३ लि० स्तैय केलें आहे जेणे तो; स्तवणसे
यी, इत्यु स्तैयी, इ० स०.

स्तोनव्य, ३ लि० न्कत्य.

स्तोता, ३ लि० स्तवनकर्ता.

स्तोत्र, न० स्तव; देवता, गुरु, इ० जें स्तव्य त्यांचे
स्तवने घडित असारवला असतो ग्रंथ ते.

स्तोम, पु० सं० कोणेक अर्थाचा जमलेला जो म
मुदाय तें; १, न० साधु, मंत्र, सोसाणी, राजा,
विद्वान्, इ० सर्वधी तद्गोप्य जमवुष्यससु
वाचादि तद्दिशि हृ पृथक् पृथक् रूप करून ग
णनीय जी प्रकरणे वी न०; १, याम्.

स्त्री, स्त्री० पुरुषापासून बीजग्रहण करून सग
 र्भक्तांचे अशीसंभावना जेथे आहे अशा जा
 मनुष्यादि व्यक्तित्या म०; स्त्रीचरित्र, स्त्रीलंप
 ट, स्त्रीजिन, इ० स०; २, जावृक्षलतादिजानी
 मध्ये फळे येतात आणि फळे येत नाहीत अशा
 भेदे करून दोन प्रकार असतात त्यामध्ये जिजा
 फळे येतात ती व्यक्ति; ३, जी जाची बाईकनीत्या
 ची; ४, स्त्रीलिंगनामाने वाच्यजो अर्थती; ५,
 लेखणीहीस्त्री आणि एकू हा पुरुष.

स्त्रीपुरुषे, न० नवग आणि त्याची वायको भिन्न
 न उभयतांनी.

स्त्रीबुद्धि, ३ लि० बाइल बुद्ध्या.

स्त्रीलिंग, न० नामाची तीनलिंगे आहेत त्यामध्ये
 जी, ती, द्वी, अशा सर्वनामरूपांनी जानामार्थी
 या परामर्ग होतो त्यानामाचें जें लिंग ते; २, ३ लि०
 तद्विशिष्ट नाम किं० त्याचा अर्थ तो.

स्त्रीसंग, पु० स्त्रीशी जो मेथुनार्थसंगतो

स्त्रेण, ३ लि० स्त्रीचे तर्फी जो लंपट तो; २, स्त्री
 संबंधी जो व्यवहार होतो.

स्थ, ३ लि० जाअधिकरणीं जो गहिना आहे
 तो नस्थ, पात्रस्थ, गर्भस्थ, मार्गस्थ, जन्म
 स्थ, इ० स० म०.

स्थंडिल, न० ह्यनाद्यर्थ भूमीवर स्थिकापासून
 भूमीपेक्षां कोही उंच जो रचनाविशेष करिता
 तनें

स्थल, न० जागा प्रथमार्थांश्वुन; २, समुद्रादि
 कांचे उरवनें अवरुद्ध सालेले नळे असं जें
 भूतलते

स्थलचर, ३ लि० भूतलरूप स्थलावरच जाचें उ
 त्पनिस्थित्यादिवर्तन असा जो मनुष्यपश्यादि
 जीव तो.

स्थलदेवता, स्त्री० विरक्षित भूतलरूपस्थलाची
 अभिमानिनी जी देवता ती.

स्थलमार्ग, पु० खुशकीचा जो मार्ग तो.

स्थलशुद्धि, स्त्री० जास्थलावर पाक, गृह, यज्ञ, उ०
 कांदी करायाचें अमनें त्यास्थलाची अमध्यप
 दार्थकाढणें किं० सडा ममार्जन करणें, इ० यथा
 योग्य व्यापारगनें करितान जी शुद्धि ती; २, तल
 शोधणी.

स्थलांतर, न० अन्यजें स्थल ते, स्थलांतरकरणं,
 स्नानजे अधिष्ठित स्थलापासून कांदी कारणान्
 व अन्यस्थलीगमनकरणं.

स्थळ, न० स्थल.

स्थळचर, ३ लि० स्थलचर.

स्थळदेवता, स्त्री० स्थलदेवता.

स्थळमार्ग, पु० स्थलमार्ग.

स्थाणु, पु० सं० वरगाद्यादिविस्तार अगदा नाहीं
 असा केवळ काठरूप जो वृक्ष तो.

स्थातव्य, न० कोण काची कोण एक स्थली कोही ए
 ककाल घडायाची ती स्थिति तीस म०; उ० आ
 नां एथे कोही काल आपले स्थानव्य आहे किं०
 लवकर गंतव्य आहे.

स्थाना, ३ लि० स्थिति विशिष्टज्ञानास जो तो.

स्थान, न० सं० स्थल प्रथमार्थां; स्थानमाहात्म्य
 स्थानपद, इ० स०; २, प्रसंगप्रथमार्थां.

स्थानच्युत, स्थानभ्रष्ट, ३ लि० पदच्युत.

स्थानिक, ३ लि० जो जास्थानीया किं० जाचे स्था
नीया तो तस्थानिक; शिरस्थानिक, पितृस्था
निक, इ० स०.

स्थानापन्न, ३ लि० कोणेक स्थानातें प्राबला जो तो;
२, यत्ननिविधिलें करून जो मानिला तो तस्थाना
पन्न; गुरुस्थानापन्न, पुत्रस्थानापन्न, इ०
स०.

स्थानीय, ३ लि० स्थानिक.

स्थापक, कांही एक अर्थातें स्थापणारा जो तो; ध
र्मस्थापक, मतस्थापक, इ० स०.

स्थापणें, कोणेक अर्थ कोणेक अधिकरणीं स्थि
त होई असें करणें.

स्थापन, न० स्थापण्याचा जो व्यापार तें; घटस्था
पन, दोषस्थापन, देवतास्थापन, इ० स०.

स्थापना, स्त्री० स्थापन.

स्थापनीय, ३ लि० स्थाप्य.

स्थापित, ३ लि० कोणेकानें स्थापिला जो तो.

स्थापिक, पु० उपरीपणें राहणारा जो त्याचा प्र
तिपक्षी.

स्थायी, पु० स्थायिक; २, ३ लि० कोणेक स्थलीं
कांहीं काल राहणारा जो तो.

स्थायी भाव, पु० शृंगारादिरसांचे तो तोरस स
मास होई तोपर्यंत राहणारे जे रति, उत्साह, इ०
भाव तें त्यात्यारसांचे.

स्थाली, स्त्री० सं० भात, वरण, इ० पदार्थ शिज
वासाचें जें पात्र ती.

स्थालीपाक, पु० गृहस्थाश्रमी जो त्याचें एक
कर्म आहे.

स्थावर, ३ लि० जात्रे अंगां सन्धार शक्ति ईश्वरा नें
देविली नाही असे जे वृक्ष, पर्वत, काष्ठ, पाषाण,
इ० पदार्थ ते प्र०; २, जात्रा उपभाग जागचे जा
गीं करावा लागता जो पाहिजे तिकडे नेतां येत
नाहीं असा जो गृह, शेत, वन, इ० तो.

स्थित, ३ लि० स्थिति पावला तो.

स्थिति, स्त्री० इव्यक्रियादिरूप अधिकरणातें धरु
न जी अर्थाची विद्यमानता ती; जी प्रकारादि भे
द कार्नां भिन्नभिन्न होत्ये; कोणेकानें स्थितीवर
येणें, असणें, इ० स्थितीं जशी असावी तशी यां
ग्यजी स्थिति ती असा अर्थ होतो; २, जगाची उ
त्पत्ति झाल्यापासून विनाश होई तोपर्यंत जी म
धली अवस्था ती.

स्थिर, ३ लि० जी एक धरलेली स्थिति ते धून इतस्त
तः चलित न होतां त्याच स्थितीवर कांहीं काल वि
द्यमान जो तो; २, होणें, जाणें, करणें, इ० विषयीं
प्रयोजक जो वेग तो जाचे अंगां अल्प आहे असा
जो तो; ३, स्थावर; ४, जात्रागयीं कार्य आरंभि
लें असतां लवकर होत नाही व झाले असतां ल
वकरनाश पावत नाही अशी जी रोहिण्यादि नक्ष
त्रें, वृषभादि राशि, रवि चार, यांस ज्योतिःशास्त्रांत
ही संज्ञा आहे.

स्थिरवेळ, स्थिरवेळा, स्त्री० जाचे वेळ आरंभि
लेलें कार्य लावणीस पडतें त्यावेळेस स्०.

स्थिरस्थावर, ३ लि० राजभक्ति; जो धर्मभ्रम, इ०
कारणामुळे जी गडबड असत्ये ती जाडुन एके
स्थितीवर आला जो राज्य, मनुष्य, अंतःकरण,
इ० तो; २, न० ती गडबड जाडुन जी स्वस्थता तें.

स्थिरावर्णे, कोणेकानें स्थिरकरणे: उ० तो जाबाला निघाना आहे त्यास दोन गोष्टी सांगून चारदिवस स्थिरावा; उ० अंमळ पातुस स्थिरावत्या स्नानजे म ग जाडुं.

स्थीन, स्त्री० स्थितिशाब्दाचा अपभ्रंश.

स्थूल, ३ लि० मृक्ष्माचा प्रतिपक्षी.

स्थूलदेह, पु० प्रतिजन्माचे बायीं निरनिराळ्या होतो जो हा दृश्यदेह तो.

स्थूलमान, न० मृक्ष्मनचे असें जें मानतें.

स्थूळ, ३ लि० स्थूल.

स्थैर्य, न० स्थिरपणा.

स्थौल्य, न० स्थूलपणा.

स्नान, ३ लि० स्नानकेलें जाणें तो; तीर्थस्नान, इ० स०.

स्नानक, पु० ब्रह्मचर्यसंभ्राम करून विशाहकरण्या स जो सिद्ध झाला तो.

स्नाता, ३ लि० स्नानकरणारा जो तो.

स्नान, न० देह शुद्ध्यर्थ जलादिकें करून शरीर शुद्धा वें कि० तदभावीं भस्मगोमसादि शुद्धिकारक पदार्थांनी लिप्त करावें, इ० रूपजो शरीरसंस्कार करिताना तें; गंगास्नान, जलस्नान, भस्मस्नान, फटस्नान, इ० स०.

स्नानसंध्या, स्त्री० स्नानआणि संध्या एतत्पूर्वक जें देवपूजा, जप, जाप्य, इ० कर्म ती.

स्नायी, ३ लि० जो जेणें करून स्नान तो तस्नायी; निलस्नायी, तीर्थस्नायी, इ० स० प्र०.

स्नायु, न० शरीरतील एक धातु आहे.

स्निग्ध, ३ लि० जाचे आंगी स्नेह असा जो पदार्थ तो.

स्नुपा, स्त्री० सं० मृनु.

स्नेह, पु० चूर्णादिपदार्थांचा गोळा व्हावास कारण धूत जो तत्तत्पदार्थ निघ सुष्प विशेष असतो तो. २, पार्थिवजें धान्य काष्ठादि पदार्थ त्यांचे आंगी जो तेंकाश असतो तो; ३, कोणएकाचा कोणाचा काशीमित्रभाव तो.

स्नेहभाव, पु० स्नेहनृतीचा र्थी.

स्नेहाळू, ३ लि० मायाळू.

स्नेही, ३ लि० जोचा परस्पर स्नेहभाव आहे ते परस्पर.

स्पर्धणें, स्पर्धाविक्रिष्ट होणें.

स्पर्धा, स्त्री० आपल्या उत्कर्षानें याला अपकृष्ट करून कि० याची बरी बरी करीन असा जो कोणाकानें कोणाकाशी भाव धरिला असतो तो. पु० तुला राग येतांच तु जीनें तें रक्ती त्याकाशी स्पर्धा करू लागतो.

स्पर्धी, ३ लि० एकमेकाशी स्पर्धाकरणारे ते ते परस्पर.

स्पर्श, पु० कोणकपदार्थ कोणकपदार्थांशी स्पर्शाने जो त्याचा त्यास संबंध होतो त्याचें जें आरंभबस्थेतील रूप तो; स्पर्शबध्, स्पर्शकर, जप, स्पर्श, अर्युश्चस्पर्श, इ० स०; २, स्वगिडिवाचनें जावें प्रत्यक्ष होतें असा जो पदार्थ निघवृणतो, ३, लक्षणार्थी प्र० करिता; ३, कांचेसुद्धा तदर्थचा स्पर्शनाही; ४, ककाराकारून मकारापर्यंत जेपंचवीस वर्णानें प्र०; ५, स्त्रीस स्पर्शन जाणावा तो.

स्पर्शणें, कोणेकानें स्पर्शप्रथमाद्यांनं युक्तकरणें कि०

कोणक अर्थात् जो स्पर्श नदिशिष्ट आपण होणे;
१. मीमांस्योत अर्थात् स्पर्शाद्विषयनाही; सा अ
स्पर्शपदार्थास स्पर्शात्तौ स्पर्शान् स्नानकरणौ
स्पर्शान्, न० स्पर्शण्यात्तौ व्यापारतः; २. सं० पु०
न पु०.

स्पर्शनीय, ३ लि० जात्यास्पर्शकगयास योग्यता.
स्पर्शमणि, पु० परिसम्पूर्ण जामणि तो.

स्पर्शस्नान, न० ग्रहणात्वे आरंभो जे स्नान करिना
ततें.

स्पर्शास्पर्श, पु० परस्पर स्पर्शार्ह जे कांही सोब
कें, ओंबकें, इ० त्यांच्या जो परस्पर संबंधानें संभा
वना विषय स्पर्श तो.

स्पष्ट, ३ लि० आहे कि० नाही, असें कीतसे. हा अ
मुक्त की अमुक्त, इ० रूपसंदेह उठण्यास कारण
भूत जें त्या त्या अर्थाची आवृत्त पणें स्थिति, वा
गैकपणा, अर्थांतरसादृश्य, गुळमुळीनपणा,
इ० तें जामध्यनाही असा अभिव्यक्तरूप करून
स्थित जो कोणक अर्थ तो; २. जामध्य यत्किं
चिन्ही अंतरनाही असा जो यणितगत ग्रह,
अद्वयता, सक्रांति, इ० तो.

स्पष्टप्रतिपत्ति, स्त्री० कोण एक अर्थाचे स्पष्टरू
प करून जें जात ती.

स्पष्टवक्ता, ३ लि० भीड सुरबतन धरिता मनांत ये
ईल जें स्पष्ट होलण्याचा स्वभाव जात्या तो.

स्पष्टीकरण, न० कोणक अर्थ स्पष्ट करण्याचा जो
व्यापार तें.

स्पष्टीकृत, ३ लि० स्पष्टीकरण केलें जाचें तो.

स्पर्शान्, न० चण्डिपानें अनुभूत होतें जें स्पर्श
संबं

संबंधी जान, मुरव, इ० तो.

स्पृहणीय, ३ लि० जाचें दर्शनादि जालें असतो हा
आपल्यास अगावा अशी जाअवर इच्छा होती आ
साभनोरम जो कोणक अर्थ तो.

स्पृहा, स्त्री० कोण एक अर्थाविषयी जी इच्छा ती.
स्फटिक, पु० पादग एक पापाण आहे.

स्फटिक, ३ लि० स्फटिक संबंधी जो पदार्थ तो.

स्फीत, स्त्री० स्फीति शब्दाचा अपभ्रंश.

स्फीति, स्त्री० प्रा० प्रशांसा या अर्थी.

स्फुट, ३ लि० स्पष्ट; २. मोठ्या प्रमांत बांधला गेला
नाही असा जो श्लोक, वाक्य, कथा, इ० तो.

स्फुटित, ३ लि० फुटला जो पात्र फलादि पदार्थ तो.

स्फुटणें, रड्याचा वेग आबरू गेले असतां तो आ
बरेनासा होउन आसाची गति विलक्षण होत्ये
असा जो कांही विकार होतो तद्विशिष्ट कोणका
नें होणें.

स्फुरण, न० विद्युत्प्रवाह, रत्न, अग्नि, इ० संबंधी जें
तेज त्याचें कि० नेत्र, वाडु, इ० शरीरावयव संबं
धी कान हीचें जें कंपन तें; २. पुड, वाद, दान, इ०
कोविषयी जो उत्साह, कोधावेश, पांचाहृदयांत
आविर्भाव होउं लागला लक्षण जे त्याबराबर कं
पत्त्वगदि कारक जो विकार विशेष शरीरांत हो
तो तें; ३. बुद्धीचा दार्थी संस्काररूपें करून स्थि
त जो विषय त्याचें तन समयी जें आविर्भव
नतें.

स्फुरणें, कोणक अर्थ स्फुरण प्रथम तृतीयाथी
नें विशिष्ट होणें.

स्फुरद्वय, ३ लि० वर्तमान काती स्फुरतो आहे असा
जो

जो विद्युत्तनादि संबंधी तेज कि० तद्विशिष्ट विद्युत्तनादि कि० विद्याशास्त्रादीरूप कोणे क विषय जो, स्फुलिंग, पु० अग्नी-वी दिणगी; २, आण्यान्वा तेनशं उप-नावाजो अंशतो, गुणन भजनादि प्रमेणी प्र० स्फूर्ति, ३ लि० स्फूर्तिविशिष्ट माना जो तो, स्फूर्ति, स्त्री० स्फुरण प्रथम तृतीयाथी, स्फोट, पु० शरीरादिकावर येतो जो फोड तो; २, फल पात्रादिकांचा जो स्फुटितपणा तो; घटस्फोट, ब्रह्मांडस्फोट, इ० स०, स्फोटन, न० फल, पान, शरीर, इ० फोडण्याचा जो व्यापार ते, स्मर, पु० सं० मदन; २, कोणेक विषयाची जी स्मृति ती, स्मरण, न० अनुभूत होतुन संस्काररूपे करून अंतःकरणांत राहिलेला असतो जो कोणेक विषय त्याचे पुनः उद्बोधकांहीं झाल्यामुळे होनेजें जात ते; २, अनुभूत जो अर्थ तो संस्काररूपे सरवृत्त देवण्याची जी अंतःकरणशक्ति; ३, अनुभूत अर्थ संस्काररूपे करून जाणावया राहतो असे जें अंतःकरणवृत्तिरूप अधिकरण ते; ३, पुस्त्री बोलला ते माझे स्मरणांत राहिले नाही; ४, ईश्वरादिकोचे जें नामसंकीर्तन त्यास ल०; ५, असा निहित राहणांश जो मित्रादि क त्यास आपले स्मरण रहावे सणून जें त्यास अलंकारादिवस्तु देतात त्यास ल०, स्मरणी, स्त्री० नामसंभ्रादि जपाची संख्या राखा यासाठी प्रा० ते रामण्याची जी माला हातांत कोणी नेहमी राखित असतात ती; कोणेक गोष्टी

ची स्मरणी घणे ल० ध्यास घणे, स्मरणीय, ३ लि० जाचे स्मरण करायास योग्य असा जो ईश्वरादिको, स्मरणी, आवरण, स्मर्ता, ३ लि० स्मरणास, स्मशान, न० श्मशानशब्दाचा अपभ्रंश, स्मशानवेगम्य, न० श्मशानशब्दाचा अपभ्रंश, स्मारक, ३ लि० कोणेक विषयानें स्मरण विषय करून देणांश जो पुरुष, शब्द लेख इ० तो, स्मार्त, ३ लि० स्मृतीनें विहित जें ब्रह्मादिकर्म इ० तो, २, पु० स्मृत्युक्त मार्गांनें वर्तणांश जो तो, स्मित, न० सं० मुखाचा फार विकास न करितां मुखांतले मुखोत किंविद जें हास्य ते, स्मृत, ३ लि० स्मरणविषयकेला जो अर्थ तो, स्मृति, स्त्री० स्मरण; २, धर्मशास्त्र प्रतिपादक जे मन्वादि कृषींचे ग्रंथ ते कि० तत्संबंधी वाक्ये ती प्र०; स्मृतिप्रणीत, स्मृत्युक्त, स्मृतिविहित इ० स०, स्मृत, स्त्री० स्मृतिशब्दाचा अपभ्रंश, स्यंदन, पु० सं० रथ, स्वक, स्त्री० सं० पुण्यादिकांची जी माला ती, स्वव, पु० सं० स्वाव, स्ववण, न० स्ववण्याचा जो व्यापार ते, स्ववणें, जलानें भरलेली पाणू, गुळाचा खडा, इ० निष्ठ जो दशांश त्याचें स्वाधारपाखेंन विद्युत्तनादुन थोड्या थोड्यां गळणें; त्याचा खर इ० आधा रास कर्तृता मानून दशांशस कर्मता मानली असतां सकर्मक ही प्र० होतो

स्वस्व, ३ लि० जेथें संबद्ध होता तेथून सईल'साव्या मुळें रवालीं कि० हिकडे तिकडे सरला जो कोणेक अर्थ तो.

स्वाव, पु० कांहीं एकापासून स्वतः जो द्यांश तो ; २, पांचवा मास लागण्याचे पूर्वी जो गर्भाचा हो तो पान तो.

स्वावी, ३ लि० जादशांशातें जो स्वतः तो तस्वा वी; मदानें स्वतः तो मदस्वावीगज, अमृतस्वा वी चंद्र, जलस्वावीमोमकांत.

स्व, न० मीणतछट्टकाव्यजो आपणतें; २, पैका कि० तद्रूपें करून मानिलेले जें अलंकार, वस्त्र, पात्र, गृह, वतन, इ० तें; ३, आपल्या जो पुत्र, मित्र, सेवक, गृह, धन, इ० तो.

स्वक, ३ लि० स्वीय

स्वकपोलकल्पित, ३ लि० मूलभूत प्रमाणनसती केवळ आपल्याच कल्पनेनें रचिन जो ग्रंथादितो.

स्वकर्म, न० जाजाप्राण्यास जें जें विहितकर्म हें तें तें त्याचें त्याचें; उ० क्षत्रियार्थीपुढकराचें हें त्याचें स्वकर्म; सर्पानेंडसाचें हें त्याचें स्वकर्म.

स्वकष्टार्जित, ३ लि० स्वतः कष्टकरून संपादिलेला जो इत्यादिपदार्थ तो.

स्वकीय, ३ लि० स्वीय; ३, आपला आमजो कोणी तो.

स्वकीया, स्त्री० स्वीयाः

स्वच्छेद, पु० प्रवृत्तिविभूतिविषयीं प्रयोजकजो आपल्याचें अंतःकरणवृत्तीचा शोक तो; प्रथमांत प्रयोग सा० नाही; उ० त्याचे स्वच्छ हास आले नर तौ करील, दुसऱ्याचे सांगण्यानें कराया

चा नाही; २, ३, स्वच्छेदी; ३, अ० स्वच्छेदासुरोधा ने वागणे, वर्तणे, इ० कांचें वि०.

स्वच्छेदी, ३ लि० आपल्याचें धंदानें वागण्याचा स्वभाव जाचा तो.

स्वजन, पु० आत्मीय जो जन तो.

स्वजात, स्त्री० स्वजाति शब्दाचा अपभ्रंश.

स्वजाति, स्त्री० आपली जी जात ती.

स्वजातीय, ३ लि० आपले जातीचा जो कोणी तो.

स्वतः, अ० धर्यादिद्वारा नव्हे खुद्द आपण; उ० मुलाचे हातून होणाऱ्याही स्वतः तुलाला गेलें पाहिजे; २, दुसराकोणी प्रवर्तकनसतां आपल्या आपण; उ० मलाकोणी सांगितलें नाही मी स्वतः गेलों; ३, दुसरे कांहीं निमित्तनसतां स्वभावें करून; उ० आधीं दूध स्वतः गोड त्यांत साकर पडल्यावर मग काय विचारतां.

स्वतंत्र, ३ लि० परतंत्रनव्हे आपल्याच आधीनजो तो.

स्वतःप्रमाण, ३ लि० प्रामाण्यार्थ इतरप्रमाणाची जास अपेक्षानाहीं असाजो वेदशास्त्रादिपदार्थ तो.

स्वतःसिद्ध, ३ लि० मनुष्यादिकांचे कृतीनें झालेला नव्हे असा आपल्या आपणानें सिद्ध झालेला जो कोणेक अर्थ तो.

स्वतों, अ० स्वतः याचा अपभ्रंश.

स्वत्व, न० घर, दार, वतन, इत्य, इ० जो आपला स्तूपून कोणेक अर्थ त्याजवर असतो जो आपलेपणा स्तूपून धर्मतें.

स्वत्वनिवृत्ति, स्त्री० दाज, कथ, उत्सर्ग, इ० क्रिया

नीं आपल्यापदा र्थावर जें आपलें स्वत्व असतें त्या ची होत्ये जी निवृत्ति ती .

स्वदन्तूर, न० कोणकरवन, पत्र, इ० कांवर असतो जो आपल्या हातानें लिहिले त्या लेखनें: १, १ लि०

आपल्या हातानें लिहिलेले जें स्वतः पत्र, इ० तो

स्वधर्म, पु० ब्राह्मणादि जातीचे वायी वर्णाश्रमाद्यनुगोधानें शास्त्रानें जो जास विहित धर्म असतो तो त्याचा कि० अर्थसाभाने वायी जें अव्यभिचारि गुण्यादिक असतें तो

स्वन, पु० स० ध्वन्यात्मक जो शब्द तो

स्वनिन, ३ लि० स्वनिशिष्टकलाजो जायादितो: १ न० वस्य, पर्णादिक, वाशा, इ० कानें हालत असतां होतो जो शब्द तें .

स्वपरभाव, पु० आपपरभाव .

स्वप्न, पु० न० जागृती तीळ इन्द्रियां चालय साजा असतां एकदं अंतःकरणच इन्द्रियादि सर्वप्रपंचरूपी मीढून स्वप्नभाव अनुभव घेन असतें अशी जी मनुष्यादि जीवास अबस्था प्राप्त होतो ती तें कि० त्या अबस्थेंत तो भासतो जो प्रपंच तो जो स्वप्नप्रपंच स्वप्नकर, स्वप्नस्थि, स्वप्नवद, इ० स०

स्वप्नावस्था, स्त्री० स्वप्नरूपी अबस्था: २, स्वप्नाभ्ये जो नीर्यपात होतो ती .

स्वप्नकाश, ३ लि० स्वयंपकाश .

स्वप्नरज्य, ३ लि० स्वप्नरज्याचा पुत्र कि० अमर्याचा जो वई इ० रूपें करून प्रसिद्ध असा नर केवल आपल्याच विद्यादिगुणें करून सर्वत्र प्रसिद्ध जो तो .

स्वभाव, पु० अर्थसाभानादायीं अपनिष्ठवृत्तीचा नियासक जो त्याच्या अर्थाचें बगबर धर्मविशेष उत्पन्न सालेला असतो तो: स्त्री स्वभाव देखसु भाव, वस्तुस्वभाव, इ० स०

स्वभावतः, अ० स्वभावरूप तें निमित्त तें पां करून, उ० उदकतें स्वभावतः मधुर मग उपाधिक रूतरसभिन्न होतो .

स्वभावसिद्ध, ३ लि० त्याच्या अर्थाचा जो स्वभाव त्याच कारणातें त्या अर्थावर सिद्ध साला असतो जो गुणादिक ती .

स्वभाववादी, पु० या प्रपंचाचें वस्तुमात्राचा स्वभावे करूनच इत्यनि स्थित्यादि सर्व होतें ईश्वराचें सत्तेनें होतें असें वादी असे एकमत आहे तदनुवायी जे ते

स्वभाविक, ३ लि० स्वाभाविकाचा अपभ्रंश .

स्वयं, अ० सें० स्वयें; उ० स्वयंकृत, स्वयंपक, इ० समासी प्र०

स्वयंज्योति, ३ लि० स्वयंप्रकाश .

स्वयंदास, ३ लि० आपाशीं दुसरा दास कोणी गाहीं आपला आपणच दास असें मानून सर्वसेवाकर्म आपलें आपणच करून घ्यावें असा जो कोणी तो .

स्वयंपाक, पु० भोजनार्थ आपल्या हातानें कनि सात जो भान, भाजी, भाकर, इ० अन्नाचा पाक तो; २, सेंपाक .

स्वयंपाक, पु० स्वयंपाकशब्दाचा अपभ्रंश .

स्वयंपाकघर, न० सेंपाकघर .

स्वयंपाकी, पु० सेंपाकी .

उरणे, इ० स्थलीं संपत्त्यादिका मुक्तं गवितं होणे.
स्वर्गसहायणेषु चणेषु स्वर्गजे काही मोहालाभ सा
त्यामुळे कि० आपले हातून काही मोठी गोष्ट पड
ल्यामुळे आपल्यास कुतकृत्य मानणें.

स्वर्गीय, २ लि० स्वर्गसंबंधी जे स्वरूपदार्थ इ० तो.

स्वर्ण, न० सं० कंबण.

स्वर्णपुष्प, स्त्री० सोनटका स्वप्न जें कुठ्ठाडती,
२० ज० त्याचे फूल.

स्वल्प, ३ लि० अल्प.

स्ववश, ३ लि० परवशाने तो.

स्वसंतोषे, अ० कोणी बलात्कार, आग्रह, इ० नक
रितां केवळ आपल्याच संतोषाने काही एक क
रणें, जाणें, लिहवदेणें, इ० कांचें वि०.

स्वसत्ताक, ३ लि० आपल्या स्वामित्व संबंध जाज
वून आढे असा जो कोणे क अर्थ तो.

स्वसत्तात्मक, ३ लि० स्वसत्ताक.

संबेद्य, ३ लि० जो दुसऱ्यास सांगता येत नाही केव
ल मनानेच जाणावा असा जो आत्मज्ञान, शरी
रांत उदरेला शूल, काही एक पदार्थाची गोडी, इ० तो.

सा, स्त्री० स० भगिनी.

स्वसाक्ष, अ० कोणे काचे साक्षीने, काही एक कर्म
करणे, बोलणे, इ० कांचें वि०.

स्वस्त, ३ लि० सबंग, २ स्वस्थ शब्दाचा अपभ्रंश.

स्वस्ता, ३ लि० सबंग.

स्वस्ताई, स्त्री० सबंगाई.

स्वस्तावर्णे, धान्यादि स्वस्ते करणे.

स्वस्ति, अ० सं० कल्याणार्थ कहे अथवा आहे; आ
शीर्वाद देणे, इ० प्रसंगी वाचता न० होतो; उ० राजा

तुला स्वस्ति असो : वा० समाच स्वस्ति गवपाद
स्वस्ति.

स्वस्तिक, न० भूम्यादिकांवर रेखाती एक आकार
विशाषाचें मंडल काढित असतात तें.

स्वस्तिक्षेम, नाश, उपद्रव, इ० नहोता यथास्थि
तपण असणे, पोहोचणे, इ० कांचें वि०.

स्वस्थ, ३ लि० शोभनिकार, घाई, गडबड, इ० राह
त होत्याता समाधान वृत्तीने कि० प्रकृतिरूपवृत्ती
ने स्थित तो; २, सबंग.

स्वस्था, ३ लि० सबंग.

स्वस्थाई, स्त्री० सबंगाई.

स्वस्थावर्णे, गडबड, शोक, इ० कांचें शोभत्या
जो त्यास स्वस्थ करणे; २, स्वस्तावर्णे.

स्वहित, न० आपले जें हित तें.

स्वागत, न० आपले परीं जो कोणी आला त्याचा तु
म्ही आला हे बरे स्ताने, वाचें, बसाचें, इ० रूपस
त्कार करितात तें.

स्वागी, स्त्री० पु० सवागी.

स्वाच्छेद्य, न० स्वच्छेदपणा.

स्वातंत्र्य, न० स्वतंत्रपणा.

स्वाती, स्त्री० सत्तावीसन क्षत्रांतील जें पंधरावें नक्ष
त्र त्या.

स्वाद, पु० त्याच्या पदार्थाचे आंगी जी रुचि असती
तो; २, पदार्थाचे आंगी जो वास असता त्याविष
यी ही प्रयोग करितात; उ० गुलाबाचे फुलाचा
स्वाद दुसऱ्या फुलास नाही.

स्वादिष्ट, ३ लि० स्वादिष्टाचा अपभ्रंश.

स्वादिष्ट, ३ लि० स्वादिष्टिष्ट जो पदार्थ तो.

स्वादु, ३लिं० सं० मधुरओपदाबन्धो.
स्वाधीन, ३लिं० आपल्याअधीनजो तो, जीधन्या
वेस्वाधीन आहें, इ० स्वकी धन्यने अधीन आहें
असाअर्थ होतो.

स्वाधीनपनिका, स्त्री० पति जिचा अधीन आहे
अशीजी प्रोटस्त्री ती.

स्वाध्याय, पु० प्रतिपदादि अनध्याय सोडून जादि
बशीं अध्ययन करण्याची योग्यता आहे तोदिब
स.

स्वाध्यायी, पु० सहाध्यायी शब्दाचा अपभ्रंश.

स्वाभाविक, ३लिं० स्वभावसिद्ध; २, अ० विशेष
रूपेंकरून कोणेक उद्देशानुधरितां एरवीं कांहीं
एक बोलणें, करणें, इ० कांहीं कि०; ३० मीतुला
त्या स्वाभाविक बोललो गगयाया लणून बोल
लो नाहीं.

स्वाम, पु० आपलाजो स्वामी त्याशींच कांहीं भाष
ण करण्याचे प्रसंगी गौरवानें स्वामीसंबल०;
उ० स्वामाजा करतील त्याकामाणि मींचालेन.

स्वामित्व, न० धनीपणा; शेत, गाडी, ग्राम, पक्ष, इ०
संबंधीजो मामलत, जकात, इ० कोणेकव्यव
हारसर्कारांतून जाणें मन्त्याने आपणाकडे करून
घेतला असतो त्यामालकापासून तो व्यवहार
कोणेकनिहा इतानें आपणाकडे पतकरून घे
तला असतां सर्कारचे देखावांभूम निराळेंजें
त्यामालकास कांहीं इव्य घाबें लागतें तें.

स्वामी, पु० जाचाजो धनी तो स्वाम्या; २, देव, यु
रु, राजा, सव्याप्ती, तपस्वी, इ० मोटे त्यांस गौ
रवानें स्व०.

स्वाम्य, न० सं० कोणेंएकपदार्थाचा रायीं कोणाएका
चा जीधनीपणा तें.

स्वायत्त, ३लिं० सं० स्वाधीन.

स्वार, स्वार, पु० पीडरापुल, अस्वामिकावर स्वार
होणे लणजे आरूढ होणे.

स्वारिची, ३लिं० जो० वफा, पु० घाबेपणसूत्राचा
संबंधाचा जो राव, आचारा, त्याचे कि०.

स्वारमिक, ३लिं० स्वरसप्रथमार्थानें सिद्धी प्रथादि
कांतील अर्थादिनो.

स्वारस्य, न० भाषणादिकाचे जमी असतें जें स्वर
सवें शिष्यतें; २, कोणेक व्यवहारांत असावी जी गो
डी जिचा योगानें कर्त्यानें आस्था पूर्वक मजून का
वें को०; ३० आतासावकारीचा व्यापारांत स्वार
स्य राहिले नाहीं.

स्वारी, स्वारी, स्त्री० क्वचित् स्वली गमवार्थ अश्वा
दिकावर जी आरूढता ती; २, अश्वादिघानावर
बसून जाणारी जी मनुष्यव्यक्ति ती; ३० हातदृ
मणाची कंठाळ आणि एक स्वारी घेऊन चालतो.
३, राजा, इ० कोणी श्रीमंत लोक बाहेर जात असतां
त्यांचे बरोबर त्यावाघाचें जें घोडी, साखरव्या, इ०
बाभें, वाघें, स्वार, पांयदळ, मनुष्यें, इ० खटलें
ती; ३० राजाशिकारीस जाणार आहें लणून
अवघी स्वारी तयार झाली; तादृशखटल्यानि
शी गुप्ततागमनें करायाचे योग्यतेचा जोराजा
कि० सरदार इ० थोरलोक त्या एकाव्यक्तीस ही
स०; ३० मीं वाड्यांत गेलों तों स्वारी निजली होती;
४, अपराधी लोकांस धरून आणावें कि० दरबडा
इ० कांवा बंदोबस्त राखावा इत्याद्यर्थसर्कारांतून

पाठविनाश जो शिपाई लोकांवा समुदाय ती; ५.
जसे निंदने बोला याचें असतां मनुष्यादिव्यकी व
र धिड वा शब्दांवा प्रयोग करिता न तसे प्रशंसेने
बोला याचें असा वा शब्दांवा प्रयोग करितात;
उ० आपली स्वारी जर पुण्यास आली तर आ
मने घरी पाव भूळ साडावी.

स्वारी शिकारी, स्त्री० स्वारी करणे, शिकारीस जाणे,
इ० रूप जो राजादिकांवा गमन व्यापार ती.

स्वार्थ, पु० कोणेक व्यापारी आपलें जें हित तो; स्वा
र्थपर, स्वार्थबुद्धि, इ० समास जाणावे; कोणेका
स स्वार्थसंदर्भे स्वर्णाजे इत्यादि विषयक लोभउ
त्पन्न होणे; २, ग्रथ भाषण, इ० कांतील जापद
वाच्य, इ० कांवा जो वाच्यार्थ तो त्याचा.

स्वार्थी, ३ लि० दुसऱ्याचें अहित सालेंतरी होओप
रंतु धनादिकें करून आपला स्वार्थ होईल तें क
रीत असाचें असा स्वभाव जाणातो.

स्वास्थ्य, न० स्वस्थ्यपणा; २, प्रपंचनिर्वाहोपयोगी
राजादि कोपासून संपादिलें असतें जें ग्राम, भूमि,
वर्षाशन, इ० कोहीं उपजीविकासाधन त्यास स्व०.

स्वीकरण, न० अंगीकार.

स्वीकार, पु० अंगीकार.

स्वीकारणें, अंगीकारणें.

स्वीकृत, ३ लि० अंगीकृत.

स्वीय, २ आत्मीय.

स्वीया, स्त्री० विवाहादिकें करून आपली बायको सा
ली अशा जी नायिका ती.

स्वेच्छ, ३ लि० आपल्याच इच्छेनें वर्तणारा जो तो;
२, त्याचें जें वर्तनादि तो.

स्वेच्छाचारी, स्वेच्छाविहारी, ३ लि० स्वेच्छ.
स्वेद, पु० घर्म.

स्वेदज, ३ लि० स्वेदापासून उत्पन्न होणारी जी द्रव्य
ण, दुधा, इ० रूप जीवजाति तो.

स्वेदिन, ३ लि० स्वेदानें युक्त जो तो; २, आत पाणी
नसालि तो अग्नीचे योगानें घर्मउत्पन्न होतो त्या
चे योगानेंच शिजविला जो शाक, इ० पदार्थ तो.

स्वैपाक, पु० स्वयंपाक.

स्वैपाकघर, न० स्वयंपाकघर.

स्वैपाकी, पु० स्वयंपाकी.

स्वैपाकीण, स्त्री० स्वयंपाकीण.

स्वैरगति, स्त्री० आपल्या इच्छेने घईल तसें चाला
वें अशी जी गति ती; ५, ३ लि० स्वैरगामी.

स्वैरगामी, ३ लि० आपल्या इच्छेने घईल तसें गमन
करणारा जो मनुष्यादि तो.

स्वैरिणी, स्त्री० व्यभिचारिणी.

ह

हं, अ० हां.

हईक, अ० हेक.

हउद, पु० होद.

हउस, स्त्री० होस.

हउसदार, ३ लि० होसदार.

हक, पु० न० ग० हक.

हकटक, पु० देशधरप, इ० कोस हकसंधी या
वंतागनें जें द्रव्य तो; उ० हें इनाम घेत आदें या
स हकटकपत्तनाही, कोणेक गोष्ट कोणेकाने

हकाटकांतयेणें स्त्र० आटाक्यांतयेणें

हकणें, हाकणें.

हकदार, पु० हकदार.

हकदारी, स्त्री० हकदारी.

हकनहक, हकनहाक, अ० नाहक.

हकनाक, अ० हकनाहक.

हकनाहक, अ० नाहक.

हकम, पु० हाकीम.

हकमाई, स्त्री० हकिमी.

हकमाल, पु० हकमाल.

हकमी, स्त्री० हकिमी.

हकळणें, दे० हाकळणें.

हकहलाल, ३लि० हकमालजोपदार्थतो.

हकान्ना, ३लि० हकान्ना.

हकाटा, पु० दे० हाकाटा.

हकाटी, स्त्री० दे० हाकाटी.

हकारणी, दे० स्त्री० गलबतहाकारण्यान्ना जो व्यापारी.

हकारणें, दे० हाकारणें; २, नाबपाण्यांत वलें, इ० कांवे योगानें चालूकरणें; ३, अमितरेनें पोन्ना वें स्मृण जासूद, घोडें, इ० कांवे पिटणें.

हकालणें, दे० हाकळणें.

हकाहाक, स्त्री० हाकाहाक.

हकिमाई, स्त्री० हकीमपणा.

हकिमी, स्त्री० हकिमाई.

हकीकत, स्त्री० कांहीं एकप्रकरणांन्ना जो वाकती.

हकीकतनामा, पु० कोणेकाची हकीकत जांतलि

दिवी असते असा जो कागदतो.

हकीगन, स्त्री० हकीकत.

हकीम, पु० हिं० वैद्य, परंतु हाशब्दयवनी स्मृणून यवनजातीय वैद्यां विषयीच रूढ; २, हाकीम.

हक, पु० न० हिं० देश, प्रांत इ० कोणेक अर्थांन्ना जो स्वामी त्याचे त्या देशादिप्रकार असते जें स्वत्व तो तें; २, देशादिकांचे जें देशमूर्ख, देशपांड्ये, शेट्ये, महाजन, इ० स्वामी त्यास प्रतिबधी किं० त्यात्या व्यवहाराचे निमित्तानें जें निषमित इत्यादि घाबेंलागते तो तें; ३, अभ्यासाद्वियोगानें स्मरणतसें करीन अशी कोणेकाची सत्तान्ना लायाजोगें झालें असते जें विद्याकलादि तो त्याचा असें स्त्र०; उ० झाडावरचढणें हावानरांचा हक आहे.

हकदार, पु० हिं० देशादिसंबंधी हकघेणारे जें देशमूर्ख, देशपांड्ये, इ० ते प्र०.

हकदारी, स्त्री० हकदारपणा.

हकमाल, पु० हिं० जाअर्थावर ईश्वर इछेनें जाचे स्वत्वान्ना नियम झाला असतो तो अर्थ त्यान्ना; उ० पदार्थरस्यांत पडला स्मृणून चिंता काय आपला हकमाल असलातर त्यास कोणी नेणार नाही; २, जाअर्थावर जाचें न्यायतः स्वत्व आहे असा जो इत्यादि अर्थ तो त्यान्ना; उ० वक्षीसकांहीं देणार होनां तें न घालतरन घापणाचा करीन्ना पेंसा तोतर माझा हकमाल आहे तोमी नाहीं गोडणार.

हकान्ना, ३लि० हकमालरूपजो अर्थ तो; २, जें विद्याकलादि जाचा हक तो त्यान्ना

हग, पु० मनुष्य, मार्जार, डुकर, इ० कितीएकाची

जी विधा तो .

दृगओक, स्त्री० मोडशी, इ० आल्यामुळे वारंवार हगावें ओकावें अशी जी विकृति होत्ये ती .

दृगणें, भक्षिल्या आन्नादिपदार्थांचा पोटांत जमतो जो मलबो; गुदद्वारानें बाहेर टाकणें कि० गुदद्वारानें जो मल विसर्ग तद्दिशिष्ट कोणे कार्णें होणें; उ० उ० दृगणें स्त्रणजे पुयासारखा जो मल उ० उ० दृगणें बाहेर येत असतो तद्दिशिष्ट त्याणें होणें; सधु० दृगणें स्त्रणजे पाणी गटूळ व्हावें; घाणसुटाची, अशा अवस्थेतें पावणें; जोतें इ० कानें दृगणें स्त्रणजे मधलाखुटा कांहीसईल आल्यामुळे दळतोनां त्याछि ज्ञानें आंतील पिष्टाद्यं शखाळीं गळणें .

दृगंदरी, दृगंदारी, स्त्री० गुखाडी .

दृगरड, स्त्री० रा० दृगवण; २, दृगंदरी, इ० स्पर्शी जीविष्ठा, इ० रूप घाणपडली असत्ये ती .

दृगरा, ३ लिं० वारंवार हगत असावें अशा स्वभावाचा जो तो; कांहीं एक कार्य करण्याविषयीं जाला धैर्यनसतें यत्किंचित् भयसंभावना असनां जावें अवसान करतें आशा स्वभावाचा जो त्या समिंदेनें स० .

दृगरी, स्त्री० शेतखान्यांत वरबस्त्र हगायाचे सोईची साच्छिद्र पाषाणादि कांची जीरचना केली असत्ये ती; २, गलबतांत हगापास बसायाचे सोईचे जें न्यवकट, इ० साधन केलें असतें ती .

दृगवण, स्त्री० वारंवार हगत असावें अशी जी कोण एकास विकृति प्राप्त होती ती; २, ला० को

दी एक पदार्थ कोण एकापासून पुनः पुनः तोच तोच उत्पन्न होयुं लागला असतां त्याचे उत्पत्तीस मिंदेनें स०; उ० हिता एक जात पोरीची व दृगवण लागली आहे .

दृगवण कर, दृगवण करी, ३ लिं० दृगवण जास लागली आहे तो .

दृगवणें, प्रा० कोणे काचेमनांत दृव्यादि धावयाचे नसतां बलात्कार दिकाने तें त्या पासून काढणें .

दृगाड, स्त्री० कों० गुखाड .

दृगाम, पु० धान्यादिमदार्थ कि० कोणे कव्यवहार इ० त्याणी प्रचुरपणी उत्पन्न होत असावें, विकावें, चंद्रकडून येत असावें, सर्वत्र होत असावें, उ० विषयीं त्यांचा त्यांचा मुख्य जो सम प तो .

दृगामशीर, अ० कों० दृगामन जा कुदेतां त्यांत न जिन्नस घेणें, इ० कांचें वि० .

दृगामा, पु० कोणे कार्णें घाबरून पराजित व्हावें स्त्रणून प्रा० अनेकानी मिळून एकदा आवेशानें शिव्याघाव्या, नाना प्रकारें अधिक उणें बोळावें, शस्त्रें उगारावीं, अशा प्रकारें तुटून पडण्याचा जो व्यापार तो .

दृगिरडा, ३ लिं० हगत्यावरजें गुदप्रक्षालनादि करायाचें शोचतें होई पर्यंत असती जी अशुचिता ती न्यायाची विद्यमान जो तो; २, ला० पुत्रांत पणीं शोचदासनजातां अधुरेंगाहवें कि० जा मध्यें जसानी टनेटकेपणा, घटभूटपणा, इ० असा वातो नाही असें जें कोणे क काम तो .

दृगीरमुतीर, ३ लिं० रा० अकस्मात् कांहीं नय वाटल्यामुळे कि० दुःसह कांहीं गरीम सत्वा

शास्त्रामुमें हगमूतमुटे अशा अवस्थिते पावला जोतो .

हगुटणें, कांहींकठिन भयंकर दृष्टीस पडल्यामुळें धरलेला उत्साह, धैर्य, सोडून केवळ भयविह्वल होणे .

हगुरडा, ३लिं. दे० हगिरडा .

हगूट, पु० आधारबंधापासून सुटून घननोन्मुख झालेली जी विष्टा तो आणि त्यासमयीं हगावें अमेवाढायाजोगा होतो जो कलनाविशेषतो .

हंगें, हंगे, अ० अन्तां; २; इकडे; हाशब्द शूद्रभाषावृत्ति .

हंगेतंगें, अ० (लावणें करणें.) कोणेककर्तव्य गोष्टीविषयीं इतर निदर करणें .

हगेरा, ३लिं. हगोला .

हगेरें, न० हगोलें .

हगोला, ३लिं. हगानेलिस जें वस्त्र तो .

हगोलें, न० हगोलें जें वस्त्र तें .

हग्या, ३लिं. हंगायास गेलेला जो मनुष्य त्यास म०; हगायास जातेसमयीं बगेबर न्यायथाकरितां नियमित करून ठेविला असतो जो जोडा, तांब्या, इ० त्यांचें वि० .

हंयत्वंच, न० अहंयत्वंच याचा अपभ्रंश .

हअबी, स्त्री० हसबी .

हअर, ३लिं. विं० हअर .

हअरमआलस, ३लिं. अ० हअरमजालस .

हअरी, स्त्री० हअरी .

हअम, पु० दि० नापिन .

हअमन, स्त्री० वस्त्रा, कात्री, एणें करून डोकी दा

टीविशीं एतत्संबंधी केश काढण्याचा जो व्यापार ती; २, तेकाढायाचे जे केश त्यांस म०; ३, ला० गालिबदातादि द्वारा जी कोणेकाची बोडती ती; कोणेकाची हजामत करणे सवाजे त्याचें सर्वस्व हरण करून उघडा बोडका करणे .

हअर, पु० सहस्र .

हअरा, पु० निफांशीं सोंगट्यांचे ते कांत नशाचा किं० भातांचा जो डाग पडतो त्यास प्रा० सोंगट्या उढायाचे प्रसंगीं म० .

हअरीकारजें, न० जाषासून हअरींधारा एक समयाबद्धे दें करून निघाव्या असें जें कारजें केलें असतें तें .

हअरीघर, न० रा० घराचे आकाराचा एक प्रकार आहे त्या प्रकारचें जें घर तें .

हअरीपान, न० जाचे दोहां वाजूंचे कडांस मध्ये एक एक लवण आलें असतें असें पान तें; प्रा० नागवेळीचे पानाविषयीं विशेष प्र० .

हअरीमाड, पु० ग० वर्षांत जामाडावर प्रा० हअर नारळयेतात असा जो माड तो .

हअरी, ३लिं. एक हअर दोन हअर अशा प्रकारें हअर या संख्येनें मेजायाजोगा जो कोणेक अर्थ तो .

हअरीं हअर, ३लिं. हअरीं .

हअरी, ३लिं. कोणेक कार्याचा रायी विनियोग करण्याचा जेव्हां प्रसंग पडेल तेव्हां विनियुक्त होण्याविषयीं सिद्ध अशा रूपानें सज्जिहित विषयान जो तो; कोणेकास कोणेक अर्थ हअरी करणें म्हणजे हाव्यासपून जवळ आणून देणें

हजीरजबाब, पु० हि० प्रसंगी समयोजित जें उजर तो .

हजीरजबाबी, ३ लि० हि० हजीरजबाब करण्याविषयी कुशांत मीमांसा

हजीरजामीन, पु० हि० चोर, इ० अपराधी कि० अधमणे यास मोकळे सोडा याचें अमतां ता आपणास मुक्त मरणावर नाहीं स्मरण करारा प्रमाणें हजीर करून देणारा असा घेतात जो जामीन तो .

हजीरनीस, पु० फीज, इ० दिकांची हजीरी घेण्याविषयी निश्चुक्त केला असतो जो कारकून तो .

हजीरविगार, स्त्री० हि० यागां वचे मनुष्यानें त्यागाचांस ओसें, इ० पोंचबाचें त्यागां वचे मनुष्यानें उदल्ये याचांस पोंचबाचें अशे प्रकारची जी विगारती .

हजीरविगारी, पु० हजीरविगार वाहणारा जो विगारी तो .

हजीरमजालस, ३ लि० जाकचेरीस पंचाईत, इ० कोणेक व्यवहार होत असतो त्याकचेरीस त्यास मधीं विद्यमान जो मनुष्य तो; २, अ० नीचांस मक्ष, कांही एक करणे, इ० कांचें वि०; उ० याचें उत्तर तुला मीं पुरांत सांगणार नाहीं हजीरमजालस काथनें सांगेन .

हजीरी, स्त्री० जाकमोदिका नाठायीं असा याचें जे मनुष्य, पशु, शस्त्र, भांडें, इ० पदार्थ त्यांची हे हजीर आहेन अशा रूपें करून जी तेथें तेथें गणती ती; कोणेकाची कोणेकापाशीं हजीरी आवणें ल० विवक्षित रूपें करून त्यास त्यापाशीं विहित करणें .

हज्जार, पु० हजार .

हट, पु० हटशब्दाचा अपभ्रंश; १, को० कोणेकाचा कोणेकाशीं असतो जो हेस तो .

हटकणे, कोणेकास हाकेनें अभिसंबद्ध करणे; २, तुलाकोण कोठील कोठे जातां काय करतो कि० हे मीं करूं, मीं हे करतो, तुला अमुक कराल काय, इ० रूपभाषणानें कोणेकास अभिसंबद्ध करणे .

हटकून, अ० प्रतिज्ञापूर्वक; २, हीं एक करणे, बोलणे, सांगणे, इ० काचें वि०; उ० त्याणे हटकून निशाण मारलें; २, आवजून; उ० आली गावोस जावयास निघावों स्मरण हटकून पाउस घेतो .

हटरबोर, ३ लि० हटकरण्याचा स्वभाव जाणा तो .

हटणे, कोणेकानें मागें सरणे; मागें हटणे यास्थीं मागें याशब्दाचा अर्थ निराळा होत नाहीं; २, दे० वरण, पुरण, इ० अहाटणे .

हटयोग, पु० हटयोगाचा अपभ्रंश .

हटबाद, पु० अतिशयित जो हटतो .

हटवादी, ३ लि० हटरबोर .

हटहटणे, को० हडहडणे .

हट्ट, पु० कोणेकगोष्टी विषयीं हेकराचें कि० हेनयेक रू० असें जें एकवार मनांत आलें असतें तद्विषयीं अर्थनाशादि काय होईल तें होतु पुरंतु करीनच करीन कि० नाहींच करणार असा धरिला असता जो आग्रह तो; २, सं० बाजार मुरव्याची .

हट्टी, ३ लि० हटरबोर .

हठ, पु० सं० हट्टप्रथमाची .

हठयोग, पु० याणवायुचा निरोध करून तें हारा अंतःकरण वृत्ति एकाग्र करण्याचा शास्त्रान्त एक उपाय आह तो; २, मनन एकापाचा धर्म उभे राहवें .

हडक, हडकी, स्त्री० दे० जरबीण.

हडा, पु० आकारविहीनाने भावुमय एकपात्र आ
हे; २, लुगड्यांत एक जाति आहे.

हडि, अ० को० हडल्ल्याची.

हंडी, स्त्री० दुभने, सपाक, इ० अब ह्या राकडे जीम
उकी अशांत त्यांची सामान्यतः संज्ञापरंतु प्र
संगविशीया न०; दखांडी, उकुडहंडी, इ० कांकर
विशेषं कल्लुम प्र०; कोणे काचे डोईवर हंडी फुट
णे म्हणजे खापरफुटणे; २, गंगाळ, कासंडी,
यांचे आकाराने सभादि काचा रायी टांगायाचें
जे तिलोरी दीपपात्र असतें ती.

हंडीबाग, पु० घगंत स्वबंधाक, दूध, दुभने, इ०
सबंधी जे भक्ष्यपदार्थ त्यांवर सर्वदा लक्ष्य ठेवू
न त्यांजोवताले फिरत असावे अशा स्वभावासु
ळे वानामानें प्रसिद्ध झालेला एक पुरुषहोसा त्या
चे आशेपाचें तादृश स्वभावाचें अें पौर, इ० त्या
सस्; २, गारुड्याचे खेळांत धीटपणें नकलेचें
माषण बोलणारा असा एक पौर असतो त्यास
स्; आणि त्याचे आशेपाचें धीट बाडगा जो पौ
रगा त्यास स्.

हंडीमडकी, स्त्री० हंडेमडकें.

हडक, न० दे० हाडक.

हंडेभांडे, न० हांडेभांडे.

हंडेमडकें, न० हांडेभांडे.

हंडेसाडी, स्त्री० हंडाहती याची.

हड्या, अ० दे० कावड्याचें निवारण करण्याचा
शब्द आहे.

हड्यावर्ण, पु० हाडासुद्धिपडून त्यापासून ह.

रक्त, वाहने असा जो व्रणरोग होतो तो.

हणगोबा, पु० हनुमंतास कोणी स्. कोणे कास

हणगोबा करणे म्हणजे खडेरावकरणे.

हणणें, हाणणें.

हणमंन, पु० हनुमान्शब्दाचा अपभ्रंश.

हणवटी, स्त्री० हनुवटी.

हणवत, हणुमंन, पु० हणमंन.

हणू, स्त्री० हनुशब्दाचा अपभ्रंश.

हत, ३ लिं० काडी, इ० काचें ताडिलाजो तो.

णे काचें गरमारलाकें मेलाजो तो.

हतकरवन, पु० दे० हानकरवन.

हतकरवती, स्त्री० दे० हानकरवती.

हतगूण, पु० दे० हानगूण.

हतघाई, स्त्री० दे० हानघाई.

हतचरक, पु० दे० हानचरक.

हतचलाखी, स्त्री० दे० हानचलाखी.

हतचा, ३ लिं० दे० हानचा.

हतचाळा, पु० दे० हानचाळा.

हतचाहती, हतचदती, अ० दे० हानचे हाती.

हतझोबी, स्त्री० दे० हानझोबी.

हतदंब, ३ लिं० दे० हानदंब.

हतधोंडा, पु० दे० हानधोंडा.

हतनळा, पु० दे० हाननळा.

हतपा, पु० हानपा.

हतभाग्य, ३ लिं० हतदंब.

हतभाता, पु० दे० हानभाता.

हंतरणें, हानरणें.

हतरवी, स्त्री० हानरवी.

हतरहाट, पु० दे० हानरहाट.
हंतरी, हंतरी, स्त्री० हान्तरी.
हनरुमाल, पु० हानरुमाल.
हंतरूण, हनरूण, न० आंथरूण.
हतरूणषौरूण, न० आंथरूण इ० तें.
हतरूड, न० दे० हनीलाविदेनें स्.
हतलावणी, स्त्री० दे० हानलावणी.
हतवटी, स्त्री० हातवटी.
हतवडा, पु० दे० हानवडा.
हतवळा, पु० दे० हातवळा.
हतवीर्य, ३ लि० जाचे आंगां वीर्य राहिलें नाहीं असा जो मनुष्य, औषध, इ० तो.
हनसर, पु० दे० हातसर.
हना, ३ लि० हनकरणा राजो तो.
हानाखाळी, अ० हानाखाळी.
हानानिगाळा, ३ लि० अ० हानानिगाळा.
हानावेगळा, ३ लि० अ० हानानिगाळा.
हानासरसा, अ० हानासरसा.
हानाळ, ३ लि० दे० हानाळ.
हानाळणें, हानाळणें प्रथमार्थी.
हानेर, न० हत्यार.
हानेरबंद, ३ लि० हत्यारबंद.
हानोटी, स्त्री० हातवटी.
हानोडा, पु० दे० हातोडा.
हानोडी, स्त्री० दे० हाहान जो हानोडा नी.
हानोहान, अ० दे० हातो हान.
हानोळा, पु० हातवळा.
हान, अ० कोणी पशुपक्षी इ० जबळ आले अस

वा त्याने पशुपक्षी पक्षी यांना म० करितात; २, कोणकोणत्या पक्षी आनंदितकार, इ० कर्तव्य असतो इत्यादी सारख्या शब्दांना कि० शिबी, इ० तसले शब्दांना सांगितले होते; ३० हानवेडस नी असे शब्दांना; इत्यादी, इत्यादीची चलाव इ० म०
हाना, पु० इ० काढत्ये समयां हाताखाळी धरायाकरिता धिरेस आकाराने लावून देणें, इ० कोचे कि० भुईवर आदया सारखे साधन भूतपदार्थ करितात इ० म०
हानी, पु० सर्वपशुपक्षां आकारानें मोठा असा एक वन्यपशु आहे जालाग जादिक वाहनचें करून बाळगीन असतात तो; स्० हनीचे पायांत सायांचे पाय; स्० हनीचे दारवाचाचे दोतवेगळे आणि रवावयाचे वेगळे; २, हस्तस्पर्शजें महानक्षत्र त्यास स्०.
हनीआपाय, पु० जाचे आश्रयाने उत्तमरीतीने आपल्यानिर्वाह होऊन आणखी लोकांचा होत असता असे लोटेजें राज्य, देश, शेत, वतन, इ० तो.
हनीचेमंडे, न० ला० मोटेपणामुळे दुर्निर्वह जें कांहीं एक संसारदिखतलें त्यास स्०.
हनीमहाल, पु० हनी सांधावयाकरिता जी जागा केली असले ती.
हत्या, स्त्री० सं० पशुपक्षादि कांता जो पधती आणि तसल्या जें शतकती; ३० ला० केचळमरतुकडा जो मनुष्यादि त्यास निदेनें स्०; स्त्री० हत्या, गोहत्या, ब्रह्महत्या, इ० स०.

हत्याण, न० घोटें, गाढक, खेचर, एतज्जातीय स्त्रियां संभेधुन करून व्यावे अशी जी अवस्था प्राप्त होत्ये तें; घोडी इ० कामें हत्याण करणे सणजे त्याणी हत्याणास येकें.

हत्यार, न० शस्त्र.

हत्यारबंद, ३ लि० जावेअबळ तरवार, इ० हत्यार आहे असा जो व्यादा, स्मर, इ० शिपाई तो.

हत्यारा, ३ लि० जास हत्या घडली आहे तो; मा० समासी प्र०; उ० बाळ हत्यारा, ब्रह्म हत्यारा, इ०.

हद, स्त्री० हद्.

हदगा, पु० अगस्ता.

हदरणी, एकास्थलीं आघातादिं झाल्यामुळे त्याची आसमंतान प्रदेशकल्यां त्याभूमि, इ० कोनीं कंगविशिष्ट होणें.

हदहदणी, दे० हदरणी; २, को० अनेकदुःखें इ० प्राप्त होउन कोणे कामें बहुतगां जळें जाणें.

हद्, स्त्री० सीमा.

हनन, न० सं० तरवार, इ० केंकरून कोणे कप दार्थ तोडण्याचा जो व्यापार तें; २, काठी, इ० केंकरून जें ताडन तें; ३, शस्त्रादिकें करून कोणे कास ठरमारण्याचा जो व्यापार तें.

हननीय, ३ लि० सं० जाचें हनन करणें योग्य तो.

हनवट, पु० स्त्रियांचें एकपाद भूषण आहे.

हनवटी, स्त्री० हनुवटी.

हनु, स्त्री० सं० हनवटी.

हनुमज्जयंती, स्त्री० वैनी पूर्णिमा रूप जो हनुमंताचा जन्मदिवस ती.

हनुमंत, पु० हनुमान्.

हनुमान्, हनुमान्, पु० वाजरूपी एक ईश्वर गाना अवतार आहे.

हनुवटी, स्त्री० खालचे ओंठाने खाली जोडून वट अवयव आहे ती.

हपका, पु० अपका.

हपटणें, आपटणें.

हपशी, पु० एकचरनांत जाति आहे.

हपसाण, न० हपशाचें जें गन्ध तें.

हपसाणी, ३ लि० हपसाण संबंधी जो पेसा, चाल, इ० तो.

हपाप, पु० मा० तळमळाट या अर्थी, दे, पे, धा० योगी प्र०; स० हपापाचा मालगपापांगेळा.

हसा, पु० सर्कार कि० सायकार्याचें धावयाचें जें इव्य तें एकदांच धावयास अनुकूल पडत नाहीं स्मरण अंशत; अंशत; धावयास जेका लावधि नियमित केले असतात ते प्र० आणि त्याच्या अवधीस धावयास ठरविला असतो जो इव्यांश तो.

हमेवटी, स्त्री० हत्यांचा जो दगव केला असतो तो.

हबकणें, कोणे कास हबका प्रथमार्थानें विशिष्ट करणें.

हबका, पु० पदार्थास आघात झाल्यामुळे कि० गतीचा जो आरब्धवेग तो मसंपतां अकस्मात् दुस्सग विरुद्धवेग प्राप्त झाल्यामुळे जो त्यास विलक्षण चलनात्मक संस्कार प्राप्त होतो तो; उ० गाड्यावर बसून चालले स्मरणे अं गास हबके बसतात; २, हपका.

हंबरडा, पु० गाय, बैल, यांना जो स्वजातीय मोठा शब्द तो.

हंबरणी, गाय, बैल, याणी स्वजातीय शब्दकरणे.

हंबा, अ० गोजातीय पशूंचे शब्दांचे अनुकरण; २,

स्त्री० बाळांचे भाषेनें गोजातीय पशूस ल०.

हंबा, अ० हंबाप्रथमार्थी; न० हंबाद्वितीयार्थी.

हंबरणी, हंबरणे.

हंबेतुंबे, स्त्री० न० अरेतुरे.

हंबेलंडी, स्त्री० ग० हलबेलंडी.

हमरवास, अ० बोरून, मारून, लपून, उपून, असें नळे सवर्ण प्रसिद्धपणे; उ० अडल्याबळेस कोणी कम जाजती देउपण हमरवास दरमणा लतर बारा रूपे खंडी आहे; मी हमरवास रुपये दिले आणि तो नाही लणतो; २, स्वामा स्वयं.

हमजात, स्त्री० मनुष्यादिकांनी जी जाति ती.

हमरस्ता, पु० सर्वजामार्गाने जात येत असताना असा जो राजमार्ग तो.

हमरहा, पु० हमरस्ता.

हमरा, पु० को० जथे सोबळे ओबळे, नाजूक पणा, नीटनेटकेपणा, इ० कोनी व्यवस्था राहत नाही असें जें कार्यप्रयोजन संबंधी भोजनाचे मोठे खटले त्यास ल०.

हमरातुमरी, हमरीतुमरी, स्त्री० हंबेतुंबे.

हमरु, पु० एकधर्मविशेष आहे.

हमा, अ० स्त्री० न० हंबा.

हमामरवाना, पु० हिं० स्नान, जलक्रीडा, इ० अर्थ बांधून जें जलस्थान करितात तो.

हमामा, पु० गुगुरबी, इ० पोराचा एक खेळ आद; २, ला० धिगाणा.

हमाल, पु० पेट, बंदर, इ० काचादायी धान्यादि काचे ओसें आपल्याअंगे इकडेचें तिकडे तिकडेचें इकडे अशा प्रकारे मजूरीनें वाहून उपजीविका करितो जो पुरुष तो; २, मेणा, डोली, इ० वाहणारा जो भोई त्यास कवित ल०.

हमाली, स्त्री० हमालपणा; २, हमालास घावी लागत्ये जी मजूरी ती.

हमिणी, स्त्री० कसाद्वितीयार्थी; २, ला० को० उबोले.

हमी, स्त्री० देणे, घेणे, इ० व्यवहारीं याणे तुला घाबयाचे ते नदिल्यास मी जातो निशीं देईन किं० याणे करायाचे ते नकल्यास मी जातो निशीं करीन याप्रकारे जें आपले स्वतः साठीं तिसऱ्याचे वचन घेतात ती.

हमीदमी, स्त्री० हमी, इ० ती.

हमीदार, पु० कोणे कविषयीं जाणे हमीदिली आहे तो.

हमीश, अ० हमेश.

हमीर, पु० कल्याणगंगाचा एक भेद आहे.

हमेणी, स्त्री० को० हमिणी द्वितीयार्थी.

हमेश, हमेश, हमेशा, हमेशा, अ० नित्य शः.

हय, पु० सं० अश्व.

हयगई, हयगय, हयगयी, स्त्री० कोणे कर्तव्य कार्याविषयीं अगत्य धरून जेव्हां तेव्हां करावे ते न करितां आज करूं उद्योकरूं

एवमाही केले तर काय होते, इ० रूप करिता व
जी अनादर बुद्धि ही.

हयता, ३ लि० रा० अंशुलीने निर्देश्य असून केव
ल अवळ्यान के परतु दृष्टीने वधलेला असा
जो कोणेक अर्थ त्याचे परामर्शक हं सर्वनाम.
उ० याची मी तुला गोष्टना ही सांगीतली हयना
शेवटास बसला आहे तो त्याची गोष्ट; तो शत्रु
पासून जसे तिकडून तिकडे, तसा, तेवढा, ति
थे, इ० होतात तसे या शब्दा पासून ही, हयति
कडून, हयतिकडे, हयतसा, हयतेवढा, हय
तिथे, इ० शब्द होतात तथे तो शब्दाचे अर्थाने
स्थानी हयता या शब्दाना अर्थ संबद्ध करून वि
शिष्ट शब्दाना अर्थान हतू जाणावा.

हयराण, ३ लि० हेराण.

हयराणगत, स्त्री० हेराणगत.

हयवान, ३ लि० दुस्वणे कि० उपास कि० मजल
चालणे, इ० श्रम, इ० यत्किंचित् जास झाले
असतां थकतो कोमेजता अशा स्वभावाचा
जो मनुष्यादि जीव तो.

हयहाय, अ० दे० हायहाय.

हयास, अ० (येणे) मटयास येणे.

हयासा, पु० पोड्याचा तंग आवळणे इ० घुप
योगी रुमार बोट भर रुंद आणि दोन तीन हा
तळ्यां जी बंदी असत्ये तो.

हर, पु० सं० महादेव; २, भाजक; ३, चौर; ४,
जो जा अर्थाने हरण करणारा तो नहर; पि
तहर, कफहर, ज्वरहर, वातहर, इ० सं०;
५, अ० प्रत्येकीं हा या अव्ययाना मूळचा अ
र्थ.

थं द्रया अव्ययासारखा इतर शब्दाने मागे गो
ग होतुन व प्र० होता परंतु प्र० संकुचित; उ० प्र
रघडी, हरवस्तुत, इ० या भाषेन भक्त्या वस्तु
यावर अनेक रूप असे काही इतरही अवयवा
सतात त्या अर्थस धरून जें शब्द विशेष प्रवि
ष्ट आहेत ते कामान त्या त्या स्थली लिहितो.

हरउपाय, पु० नाना प्रकारने अनेक उपायने.
हरणक, ३ लि० जो जो कोणी तोतो; उ० हरणक
मनुष्यास मागमें पत्रपादभूषणतोषवीत आ
सावे; ही गोष्ट हरणक मनुष्याक दाडुक आहे.
हरकत, स्त्री० देणे, घेणे, आकरा, इ० व्यवहा
री चालण्याची जी सरळ रीति ती गोडन पिल
थरीतीने जें प्रति कूल वर्तन ती; २, होणारे का
यास प्रति कूल वर्तनाने कोणी करितो जें विघ्नवी.
हरकतग्वार, ३ लि० हरकत करण्याचा स्व भा
व जाणातो.

हरकती, ३ लि० हरकतग्वार.

हरकल, पु० भातांत एक जाति आहे.

हरकलपटणी, स्त्री० ग० हरकल.

हरकमवी, ३ लि० अनेक प्रकारची कसबे जा
ने अंगी आहेत तो; २, पु० हरकामी प्रथमा
र्थी.

हरकाम, न० प्रसंग व शांत उपस्थित होणारे
जें जें काम तें.

हरकामी, पु० जें पडेवने काम करावे अशा बा
लीने ठेविताना जो मनुष्य तो; २, ३ लि० जें
सटले तें काम जाचे अंगी आहे असा जो म
नुष्य तो आणि अनेक कामावर उपयोगी प

डायाजोगा जो शस्त्र, वस्त्र, पात्रादिपदार्थतो.
हरकाम्या, ३ लिं० पु० हरकामी.

हरकारा, पु० क्वचित्स्थलीं कागद, निरोप, इ०
पोहोच वावा किं० कोणे कास बोलायून आणा
वें, कोणे कास कांहीं एक गोष्टीविषयीं ताकीद
करावी, इ० कामावर नियुक्तकेलेला जो राजा,
सरदार, इ० कांपाशीं सेवक, मनुष्य, असतो
जावे हातीं गोंडालाविलेली काठी असत्ये तो.

हरकी, स्त्री० वादी किं० प्रतिवादी यांयून जांचावा
द स्वग होतो तो आपल्यास हर्ष झाल्या मुळे जें
सर्कारास कांहीं इव्य देतो ती; २, हारवलेली व
स्त सांपडली किं० मोठाकाहीं लाभ झाला, इ०
कारणानें आपणास हर्ष झाला असतां हारव
लेली वस्त देणार, किं० जापासून लाभ होतो
तत्संबंधी आकरमाणसें, इ० किं० आपले इष्ट
मित्र, इ० त्यांस जें कांहीं द्रव्यादि देतात ती.

हरकेंड, न० रा० केंड; निदनें प्रसंगविशेषीं हर
कांस स्त०.

हरकेण, न० ग० हरकांचें जें तृण तें.

हरकोणी, ३ लिं० भलताकोणी.

हरकोल, पु० हरकल.

हरघडि, अ० चारंगार.

हरजिनशी, ३ लिं० अनेकप्रकारचे किं० अनेक
जातीचे अशांतर भेदांनीं विशिष्टजो सामा
न्यरूप कोणेक अर्थतो; उ० त्याचे दुकानीं ल
खनमोटे गोड अंबट अमे हरजिनशी अंबे
आहेत; त्यांचे बागेंत हरजिनशी झाडे आहे
त; हरजिनशी लिहिणें लिहावें लागते.

हरजिनस, पु० अनेकप्रकारचा जो जिनसतो.
हरडा, पु० को० एक झाड आहे वत्याचें फल तो;
२, को० त्याफळाचे आकारानें जें निशाणा
ची काठी, पंढी, इ० कांस बोंड असतें त्यास
स्त०.

हरडी, स्त्री० रा० बालहरीतकी;

हरण, पु० न० हरिणशब्दाचा अपभ्रंश; २,
स्त्री० हरणी; ३, ऐरण; ४, न० कोणे काचे
द्रव्यादिकांचा जो अपहार तें; उ० वाटेनें जो
रानी मासे वस्त्रालंकारांचें हरणकेलें; ५, को
णेक अधिकरणापासून कोणेक अर्थ नेण्या
चा व्यापार तें.

हरणकाळजी, स्त्री० कोणेक वस्तु गेलें हारवले
असतां तद्विषयींची लागत्ये जी काळजी ती.

हरणटोळ, स्त्री० सापटोळी.

हरणी, स्त्री० हरिणीशब्दाचा अपभ्रंश.

हरणें, कोणेकानें कोणेकाना द्रव्यादि अर्थ अ
पहतकरणें किं० पाप, दुःख, संकट, इ० प
रिहतकरणें; २, बाद, युद्ध, घून, उपदेश,
दमन, इ० व्यापारीं तीती आपली शक्ति दुस
यावर चालवावी अशे इच्छेनें प्रवृत्त अस
तो जो कर्ता त्याणें ती शक्ति चालनाशीं झा
ल्यामुळे धकणें; या अर्थी त्याची शक्ति, बुद्धि,
इ० कांसही विवक्षानुरूप कर्ततायेत्ये; ३, घृ
तादिव्यवहारीं पणभूतजें द्रव्यादितें आपण
जिकणें; उ० त्याणें पहिल्या जाबास शंभर
रुपयें मांडले होते ते मी हरले; मी रुपया हर
लों, इ० स्थलीं रुपयारूपजे पणभूत इव्यतें

दुस्र्यानें जिकिल्या मुळें हातेंमें लिखितां कर्मां
अशा प्रकारें अर्थ जाणावा.

हरतन्ना, स्त्री० कोणेक गो हातेंविषयीं अनेक जा
नहाल्या.

हरनाळ, स्त्री० पु० हरितालशब्दाचा अपभ्रंश,
पेंढ, बाजार, इ० कांचा वा सीं हरनाळ पाडणें
स० सर्कारी उपडव, इ० काहीं कारणा मुळें वा
णी, इ० उदम्यानीं आपलालीं दुकानें लावूनच
वहार बंद करणें; कोणेक पदार्थाचीं हरनाळ प
डणें स० तोतोपदार्थ काहीं कारणाने दुर्मिल
होणें.

हरनाळका, स्त्री० पु० हरितालिकाशब्दाचा अप
भ्रंश.

हरदमख्याल, पु० कोणेक व्यवहाराविषयीं
नाना प्रकारचा युक्ति प्रयुक्ति, डावपेंच, उलीं
दालीं, जीं कराचीं लागतात तो.

हरदमख्याली, ३ लि० जाचे अंगीं हरदमख्या
ल आहेत तो.

हरदावळ, स्त्री० घोड्याचे पुढल्या दोन पायां
चे मध्यें पुढले बाजूस दुष्टगुणसूचक एक
चिन्ह आहे ती.

हरदाशी, ३ लि० हरदास संबंधीं जें घोटें, व
श, मूर, वीणा, इ० तो.

हरदास, पु० हरिदास.

हरदू, ३ लि० दोषेजण; याचा प्र० सा० लेखां
त होतो; २, स्त्री० गजिकांचे खेळातील ए
का, दुष्टा, इ० जेलगन दोन हुकूमत्या दोषां
मिळून जीतलफ देतात ती.

हरदु, पु० हादीप्याच्या अपभ्रंश.

हरप, पु० दरफ.

हरपणें, कोणेक कार्यानें आपल्या पासून पतनादि क
रणानें विद्युक्त होऊन अज्ञात तिकाणीं लागणें.

हरपररेवडी, स्त्री० एक माड आहे; २, त्याचें फळ ती.

हरप्रयत्न, हरप्रयत्न, पु० कोणेक कार्याविष
यीं अनेक प्रयत्नानें प्रयत्नानें.

हरफ, पु० अक्षर; परंतु हायवनी शब्द स्रष्ट
नकारणी अक्षराविषयींच प्र०.

हरबटणें, को० हरमपादाद्यपयवकाप्र इ० प
दार्थांनीं चिखळ, पिष्ट, इ० कांचा लेंगानें दु
क्त होणें.

हरबग, हरभरा, पु० एक हिंदुस्थान्य आहे.

हरभास, ३ लि० अनेक प्रकारचे अनेक व्यव
हारीं तांचे मद्राणपण नालनें आणि सल्लो
नी विद्या कला ज्ञाने अंगीं थोडी बद्दत असनें
असा अष्टपैतृ जो मनुष्य तो; २, को० हरति
नशी.

हरभास, ३ लि० दे० हरदमख्याली.

हरयुक्ति, स्त्री० कोणेक कार्याविषयीं नाना प्र
कारचा जा युक्ति त्या.

हरला, पु० ग० पजेंस्य संबंधीं उदका एक न लेंघ
न पादासारिखा वटा जो जो वाया प्रवाहात
आणि तो प्रवाह वायाचा जो कार्यात

हरवखून, अ० हरवडी.

हरवणें, इव्य, यतन, प्रतिष्ठा, इ० आपल्या
पाशीं असनें जें काहीं एकनें घृतभ्रंशणें,
अनवधाननें मुळें भळनेथें विमरणें, इ० को
णें

णैक कारणानें गमावणें; २, याद, युद्ध, इ० कांत
प्रतिपक्षी जो कोणी तो हरे असा करणें .

हरवाळ, ३लि० हळवार .

हरहमेश, अ० हंमेश .

हरहरमहादेव, पु० भोजनास वसत्येचे वेसकिं०
युद्धादिकाचे रायीं एकदम हल्लाकर्तव्य असतां
अनेकजण एकसमयावळें देकून याचाउचा
करितात; २, कांहीं एकपदार्थाचा एकाएकी
नाश झाला असतां त्यास ल० .

हरहुनर, हरहुन्नर, पु० न० नानाप्रकारचे जे
हुनर ते तीं .

हरहुनरी, ३लि० हरहुनर जाचे आंगी आहेत तो .

हरळ, पु० वांग्या, भिरवा, इ० कांचें रोपलावा या
करितां किं० कांहीं अन्यकार्यार्थ चरासारिखी
लांबट करितात जी खळी तो .

हरळा, पु० सं० हरला .

हरळी, स्त्री० तृणामध्ये एक जाति आहे; २, अ
रोळी, भूदभाषा वृत्तिः .

हरळीचीमुळी, स्त्री० हरळीमुळास कटही उपट
ली असतां तीचा बीज भूतमूलां शयक्तिंचित्
तरीं भुईत असतो तद्दत्त एकाएकी नाहीसाव्हा
वयाचा नाही असा जो कोणे कस्यलचा वतनदा
र त्यास प्रसंग विशेषीं ल० .

हरा, पु० दे० वेळचे कांभीची मोदी जी पांटी तो .

हराम, ३लि० लबाडी, लबाडी, फंद, फितूर, इ०
रूपलेक शास्त्रविधिंघ असें अन्याय्य जें कर्म
किं० तादृश कर्मकरणाराजो मनुष्य तो .

हरामखोर, ३लि० हरामकर्मकृत्यामुळे जो दो
षी

षी तो .

हरामखोरी, स्त्री० हरामखोराचें जें कर्म ती .
हरामजादा, ३लि० हिं० हराम; २, दुसऱ्यास
ठकवाचें आपण एकाएकी ठकूनये असा धू
र्तजो मनुष्यादि तो .

हरामाचा, ३लि० मेहेनत नकरितां लबाडी,
लबाडी, इ० कानी संपादिला जो पैसा, इ० मा
ल तो .

हरामी, ३लि० हरामजादा; २, स्त्री० हरामप
णा .

हराष, हरास, पु० बाणिज्यादिव्यवहारीं
कांहीं एक कारणानें होत्ये जी हांनि तो .

हराषकाळ, हरासकाळ, पु० संपत्ति, इ० कां
चा उत्तरोत्तर हास होतुं लागला असा जो
कोणे कास प्रतिकूल काल प्राप्त होतो तो .

हरि, पु० सं० विष्णु स्वरूप जो देव तो; हरिस
ना, हरिकथा, हरिकीर्तन, हरिभजन, इ०
स०; २, अश्व, इंड, सिंह, वानर, बेडूक,
सूर्य, इ० किती एकांची संस्कृतांत संज्ञा आहे .

हरिण, पु० एक वन्यपशु आहे जो गानाविषयीं
बहुत लुब्ध असतो .

हरिणी, स्त्री० हरिण जातीची स्त्री ती .

हरित, ३लि० सं० हिरवा जो रंग तो; २, तादृशि
ष्टजो वस्त्रादि पदार्थ तो .

हरिताल, सं० पु० न० एक पीतवर्ण उपरस आ
हे तो तें .

हरितालिका, स्त्री० भाद्रपद शुक्ल तृतीया; २,
त्यादिवशीं पूजनार्थ जी देवीची मूर्ति करितात
ती .

हरिदास, पु० ईश्वरापुढें वीणादिषेडुन उभ्या
नीं जो ईश्वराचा किं० तद्रक्तांचा गुणाचें कीर्त
न करीत असतो तो.

हरिदिनी, स्त्री० एकादशीस स्त्र०.

हरिद्र, न० दे० हरद्र.

हरिद्रा, स्त्री० सं० हळद.

हरिबासर, पु० द्वादशीचा जो प्रथम पाद तो,
जांत भोजन करून ये असें सांगीतलें आहे;
२, आषाढ, भाद्रपद, कार्तिक, एतत्संबंधी
शुक्लपक्षीय द्वादशी तिथीचा आणि अनु
राधा, श्रवण, रेवती, यानक्षत्रांचा जो योग
त्यास ही स्त्र०.

हरीक, पु० कोडूस्त्रणून जें धान्य तो; २, हर्ष
शब्दाचा अपभ्रंश.

हरीरव, पु० हर्षशब्दाचा अपभ्रंश.

हरीतकी, स्त्री० हरडा.

हरीप, हरीफ, पु० शौर्यादिगुणानी कोणेका
चें दमन करण्याविषयीं जो समर्थ तो.

हरुष, पु० ग्रं० हरीरव.

हरर्व, पु० ग्रं० हरीरव.

हर्तकी, स्त्री० हरीतकीशब्दाचा अपभ्रंश.

हर्ता, ३ लिं० हरणकरणाचा जो तो.

हर्ष, पु० इष्टलाभ किं० अनिष्टाचा नाश सा
ल्यामुळें करव होउन अंतःकरणान्चा जो
प्रफुल्लितपणा होतो तो.

हर्षण, पु० सत्तावीस योगांतील चौदावा जो
योग तो.

हर्षणें, कोणेकानें हर्षाने युक्त होणें.

हर्षबायु, पु० अनिशयित इत्यादिलाभामुळें
हर्ष होउन जो बायु होतो तो.

हर्षामर्ष, हर्षामर्षा, पु० दे० कोणेक कारण
त्त्व होतो जो परस्परान्चा अरेतुरे. गात्रिप्रदा
न, इ० रूपव्यापार तो.

हर्षित, ३ लिं० हर्षलाजो तो.

हल, पु० सं० नांगर.

हलक, ३ लिं० दुखणें, श्रम, इ० कारणामुळें जो
निःशक्त झाला तो वत्याची प्रकृति इ० तो; २,
स्त्री० गाणाराचे गळ्यांत जी फिरक असती ती.

हलकडी, स्त्री० कों० नधीसखातीं लोंबाया जो
ग्या जा मोत्यांचा झिळमिळया लावितात त्या
सर्वमिळून जो समुदाय ती; २, दुफांशीनथेस
मोत्यें ओंबायासाठीं जो दुसरा तुकडा जडवी
त असताना ती.

हलकथील, न० दे० खिन्नं, इ० कांस रंग देण्याचे
उपयोगी एक पदार्थ आहे.

हलकलणें, दंगाधोषा, अग्न्युत्पान, इ० भयज
नक कारणामुळें देश, ग्राम, जनममुदाय,
इ० कानीं गडबडणें.

हलकल्हई, स्त्री० दे० हलकथील.

हलका, ३ लिं० जडाप्रतिपक्षी जो अर्थ तो; २,
जामध्ये वेगादिजन्य बल किं० प्रमाण न्यून
असा जो इत्यादि स्वरूप कोणेक अर्थ तो;
उ० अमलाविषयीं अफुपक्षां भांगहलकी;
कोंकणचें माप देशचें माप हून हलकें आहे;
बळानें तोडूनको हलकें तोड; ३, पु० झोंपा
व्या, पाळणा, इ० कोंबा दोऱ्या, इ० अडकावया

वे उपयोगी जे लोखंडाचे दशांका सारखे आं
कडे करितात ते प्र०.

हलकारत, स्त्री० रा० हलकारती.

हलकारती, स्त्री० आंत दीपलावून देवास ओं
वाळा याचे उपयोगी लांबट अक्षिण चापट
असें एक धातुमय पात्र आहे

हलकारा, पु० हरकारा.

हलकावणें, कोणे कातें हळकेंकरणें.

हलक्यानें, अ० लघुप्रमाणाने; कोणे कक्रि
या करण्याचें वि०; उ० मोठ्यानें बोलून को,
हलक्यानें बोल, हलक्यानें चाल.

हलकी, स्त्री० एक चर्मवाष आहे.

हलख, ३ लि० हलक.

हलगती, ३ लि० हलगत म्हणून एकपेठ आहे
तत्संबंधी जें कापड, इ० तो.

हलगी, स्त्री० हलकी.

हलचाल, स्त्री० हालचाल.

हलणें, हालणें.

हलबेलंडी, स्त्री० कांहीं एक संकट, दुखणें, इ० का
रणामुळे कोणे काची होती जी दुरवस्था ती.

हलमस्त, ३ लि० हालमस्त.

हलवाई, पु० हलवाई.

हलखूद, ३ लि० अवजडाचा प्रतिपक्षी जो श
रीर, ओसें, इ० पदार्थ तो.

हलवां, पु० वरथोडा थोडा साखरेचा पांकघालू
नहलवून अग्नि संयोगानें वरत्या साखरेचा
कांटा उभारा ही असे सिद्ध केले जे तीळ, बेल
दोउयांचे दाणें, लवंगा, इ० पदार्थ तो; २, मि
गाई

वाईसारखा एकपदार्थ आहे; ३, एकमत्स्यांत
जाति आहे.

हलवाई, पु० पेढे, बर्फी, गांठ्या, हलवा, इ० मि
गाई आपण करून विकारी आशा व्यापारावर
उपजीवन करितो तो.

हलवान, न० चौहांशा शालजोडीचा जो एक फर्द
तें.

हलहलीत, ३ लि० रा० स्वटव्यावेळेस उपयोगी
पडायाजोगें जें पदरीं कांहीं इव्य राखित अस
तात तें जापाशीं नाहीं तो.

हलाक, ३ लि० हलकप्रथमाधीं.

हलाकी, हलारवी, स्त्री० उपास, दुखणें, इ०
कारणामुळे जो हलकपणा येतो ती; २, ला०
खर्चावेनाची ओढ असल्यामुळे जीसकता
वस्था होत्ये ती.

हलाल, ३ लि० ग्रहणकरणें, भक्षिणें; इ० विष
यीं विहितजो कोणे कअर्थतो; बकरा, इ० प
शु, इ० कांसहलाल करणें स्त्रणजे यवनशा
स्त्रोक्त विधीनें संस्कारपूर्वक मारणें; २, हय
गय, कपट, इ० नकरितां शरीरास कष्ट देउन
करितात जें सेवादिरूप कामत्याचें किं० ताद
शकष्ट करून संपादिलेले जें इव्यादित्याचें वि०.

हलालखोर, पु० वेतनमजूरी घेउन शेनखा
ना, इ० कांतील विद्या काढून बाहेर टाकारी
याकर्मिवर उपजीवन करणारी अशी एक
मनुष्यांत जाति आहे.

हलालखोरी, स्त्री० हलालखोराचें जें कर्म ती;
२, ला० केवलकृनिष्ठजीवाकरी, इ० त्यास स्त्र०

२, ३ लिं० हलालखोरसंबंधी जीभाषा, वेष, इ० तो.

हलालाच्या, २ लिं० गाल्त्विकरीतीनें चाकरी करणें, इ० करून संपादित जें इत्यादितो.

हलाहल, न० सं० हाहाहल.

हलोहाल, अ० हाळाहाल.

हल्या, पु० रेडा.

हल्ल, पु० हाल.

हल्लुक, २ लिं० हलुकप्रथमाक्षे.

हल्ला, पु० शत्रु, किल्ला, इ० जिंकून आत्मसात करणया करितां सेना, सैनिक, इ० कानीं आवेशपूर्वक त्यावर एकदम चालून जाण्याच्या जीव्यापार तो ; २, कोणे क अर्थावर तत्तक्रियेच्या संबंध करणयाविषयी किं तत्तक्रिया द्वारा कोणे क कार्य करणयाविषयी जी आवेशपूर्वक झटण्याच्या व्यापार ; ३, सगळ्यानीं जेव्हां त्याविहिरीवर हल्ला केला तेव्हां तें काम लोंकर संपले, तुझी सांपत लिहिण्यावर फारग्याहल्ला मां डलाहें काय.

हल्लाहरकत, स्त्री० हरकत, नटा, बरंवेडा, इ० नीं ; ३,

हाण्डस्थ बराआहेरूपयें दिल्लें असनां कोही हल्ला हरकत करणार नाही ; यावादेनें तुझी खुबालज

कोणी हल्ला हरकत करणार नाही.

हल्लां, अ० प्रस्तुतकालीं.

हवाई, स्त्री० ना० मोदीजी चंद्रजोतनी.

हचदा, उ० होदा.

हचन, न० देवतोदेशानें भात, घृत, इ० पदार्थ अर्नीत राकण्याच्या जीव्यापार तें.

हचरा, २ लिं० उ० हाचरा.

हचरी, स्त्री० दे० जानीचाच पांढराजी तीळतो अनेक

वचनी प०.

हचलदार, पु० हवालदार.

हचलदील, २ लिं० हि० वि० अकस्मात कोही मात्रें संक-
र मास झालें किं० कोही मोदी हा निझाली इ० फार
णामुळें चाबरे व्हावें कोहीच सुचून घेचित्त व्यग्रका
वें भांत व्हावें एतदवस्था पत्न झाला जोती.

हचळा, पु० हुळा.

हवा, स्त्री० पंचमहाभूतोतीळ जें वायु ह्य
णून महाभूतती, पर्जन्य, धुकें, थंडी, उष्ण, वाऱ्या
च्या अतिशय किं० स्तब्धता, इ० भेदक निमित्तानें भि
न्नभिन्न होतें जीदिष्कालवस्था ती.

हवाई, स्त्री० हवाई.

हवाल, पु० स्त्री० देवा, ग्राम, मनुष्य, इ० कोचीब
री, वाईद, जी स्थिति ती ती प्रभादि प्रसंगी प०

हवालणें, कोणे कायें आपण द्यावयाचें जें इत्या
दितें दुसऱ्याचें हवाल्यानें संघट्टकरणें ; ३, एका
तुमचें पाणी गे स्व रूपयें नसल्यास दुसऱ्या कोणा
कडे हवालून द्या ; २, ला० आपण करायाचें जें को
णे क कार्य तें करणयाविषयी दुसऱ्या कोणे काय
रटा करणें.

हवालदार, पु० सुभ्याचें पोटचें जें अनेक महाल त्या
चें जें अनेक अंमळ दार नें प० ; २, किल्ला इ० संबंधी
कामाचा बंदोबस्ता करितां त्यांजवर जी सुव्यव
करून घेविला असतो ती ; ३, जमातदार, नाईक,
यांसारख्या अनेक मनुष्यांवर जी अधिकारी केला
असतो ती.

हवालदारी, स्त्री० हवालदागच्या जी अधिकारी ती.

हवालदिल, २ लिं० हवलदिल.

हवाला, पु० हवालादाराचा जो अधिकार ती; २, आपण सर्कार साबकार, इ० कांचें घाबयाचें जें इत्यादिकिं कीणे काचें करावयाचें जें कांहीं काम तें आपल्या वरचें दुसऱ्या कीणे काचें घावें करावें सणून त्या सामान्य करून तद्विषयींचा अधिकार जो त्याजकडे देतात ती.

हवालां, हवालीं, हवालें, अ० रक्षणाद्यर्थकीणे काचे अधीन तें त; कर, हो, अस, धा० योगी प्र०.

हवालाकपाला, पु० हवालादवाला.

हवालादवाला, पु० हमीदमी.

हवावी, स्त्री० की० डोंगर इ० कां वरचढणे किं० धावणे. इ० कारणांनीं शमझाल्यामुळें कीणे कास लागीं ती जोदमती.

हवाशीर, २, लि० पुष्पादिकांचा सुगंध, अमर, कोकिल, इ० संबधी मंजुल मंजुल शब्द शीतलमंद असा सुखकारक वायु. इ० योगानें रमणीय जें बाग, वाडा, घाम, इ० रूप कीणेक स्थूलतो.

हवि, न० हवनीपयोगी जें घृतादिद्रव्य तें; हविर्भाग, हविः शेष, इ० स०.

हविष्य, न० व्रतादिरिचर्चां भक्षणाविषयीं प्रशस्त स्मरण जें धर्मशास्त्रांत गोधूम गोदुग्धादिपदार्थ परिगणित आहेत ते प्र०; २, तैचपदार्थ भक्षणरहावें असा धरला जो नियम तें; ३, ला० लोकशास्त्रविरुद्ध असून आवश्यकत्वे करून कीणे काचे परिपागत पडलें असतें जें कीणेक कर्म त्यास स०; उ०, बागा वांत सर्व लोकांस होडवाजी हेंतर हविष्य आहे.

हविष्यान्म, न० हविष्य; काक्षणीकार्थवांचून.

हवे ली, स्त्री० दुमला तिमजला असं मोटें जें उंच पृथ्वती;

ती; २, एके प्रांतांत अनेक कसबे किं० अनेक संमता असतात त्यामध्ये जाचे नाशानें प्रांत प्रसिद्ध असतो तो कसबा किं० ती संमता ती.

हव्य, न० देवतो देवानें होमार्थ स्वीकृत जे घृतादितें.

हव्यकव्य, न० होमहवन, आइपक्ष, इ० कार्यप्रस्थ, इ० कर्म तें; उ०, त्याचे घरीं कांहीं हव्यकव्य झालें असतां न लाच बोलवितात.

हव्याची, २, लि० कीणी एक गोष्टी विषयीं हव्यास आहे जास ती.

हव्यास, पु० कीणेक गोष्टी विषयीं अनेक प्रकारचे उद्योग करावे तें तें कार्यसिद्ध करावें असा कीणे कास असतो छंदतो; उ०, याजोशी बाबांस पुस्तकसंग्रह करणाचा हव्यास फार.

हशम, न० पादचारिचिपापोचा समुदाय तें.

हशमनीस, पु० हशमप्रकरणी लिहिणें लिहिणारा जो कारकून तो.

हंशा, हशा, उ० शालजोडी, दुपडा, गालिचा, दुलई, इ० कासतव्याहून विजातीयतव्याचे दोहों अंगें किं० सभोंवता अंगाचा असतो किं० लावितात जो अहं दअवयव तो; २, हास्यास स०.

हंशील, हशील, न० ग्रामदेश जकात, इ० संबधी सर्कार, इ० कांस घावें लागतें जें देय तें; २, लेख, भाषण, इ० कांतील जें ताल्य तें; ३,

हंस, पु० एक पक्षी आहे; हंसगति, हंसगामिनी, हंसस्वर, इ० समास.

हंसडणें, हालवणें, ओटणें, इ० कियानीं कांहीं एक पदार्थ आंचण्यानें युक्त करणें; २, ला० युक्तिप्रयुक्तीनें कीणे कासून इत्यादि काढून घेणें; कीणे कास

शिव्या इ० हसडणें क्षणजे देणें.

हंसडा, पु० आंसडा.

हंसणें, हंसणें, कीणेकानें हास्यविशिष्ट होणें ; २.

कीणेकानें कीणेकास हसणें क्षणजे त्याचें वाईट कर्मपाहून त्यास खोडयात्तावें, इ० वेवणें ; ३०, तू असेंजर वाईट कर्म करशील तर तुला लोकांकडे सतील आमचें काय गेलें ; करं ज्या, गुरवळ्या, इ० कानी हंसणें क्षणजे उलणें ; रा० चुलीवरठेवलेल्या खापरानें हसणें क्षणजे वरजमलेल्या मशीनें पेटघेणें.

हसबी, स्त्री० रूपये, इ० भरून घोंडयावर घालून गावांस त्यावयाचे उपयोगी पडशीसारखी लहान एक पिशाची आहे ती.

हंसरा, १ लि० विशेष हासण्याचा स्वभाव जाचा ती.

हंसळी, हसळी, स्त्री० सुवर्णादिकांचें एककंठ भूषण आहे.

हंसाबाजी, स्त्री० की० हास्यविनादरूपजो व्यापार ती.

हंसू, हंसू, न० हंसें.

हंसें, हंसें, न० विस्मय, आनंद, इ० अंतःकरणांत झाल्यामुळे कि० शरीरास गुदगुळी, इ० झाल्यामुळे अंतःकरणविकसित होऊन मुखादिकांचाविकास व्हावा असा जो विकार विशेष होतो तें ; ३, उपहास.

हंसोळी, स्त्री० हंसळी.

हस्त, पु० जेणें करून पदार्थाचें दान, ग्रहण, इ० घडतें असें मनुष्यादि जीवांस कर्मेंद्रिय आहे तद्रूप जें शरीरास दान अवयव असता तें प्र० ; २.

बरपाखाडी, इ० टेंकाया करितां खाचणीचे बरखेठों कासजो लोकांकाड्याचा पटतुफडा बसवितात तो ; ३, हत्तीची जी सोड ती ; ४, बोबीस अंगुळें रूप जें प्रमाण ती ; ५, सत्तारीसनक्षत्रातील तारावें जें नक्षत्रां, पा० अनेक वचनांत प्र०.

हस्तक, पु० हस्तप्रथनाथो ; जो जाचे हाताखातीं कामकाज करावयास असतो तो त्याचा असें ह०.

हस्तकौशल, न० विचलेखनादि कांहीं एक कार्य करण्याविषयीं हस्ताचा योगी असतें जें कौशल तें.

हस्तकौशल्य, न० दख कौशल.

हस्तक्रिया, स्त्री० अनुष्ठान प्रसंग, रसायन, इ० कीणे कविषयींची हातानें कर्माचाची जी कृती ती.

हस्तगत, ३ लि० वि० कीणे काचें स्वाधीन व्हावा जो कीणेक अर्थ ती.

हस्तगुण, पु० हातगुण.

हस्तचापल्य, न० कांहीं एक कार्य करण्याविषयीं हस्ताचे गर्थी जें चापल्य असतें तें.

हस्तदोष, पु० लंग्वामध्ये अगृहकि० चुकी पडायास कारणीभूत जो लंग्वाचे हाताचा दुर्गुण तो आणि तें कळत लेंग्यात पडतें जें अगृहकि० चुकी ती.

हस्तपगदस्त, अ० बुदबळाचे खेळांत जा मोह्यास गेवाचाचें उद्देशानें हातलावला तेंच मोहरें गेवाचें आणि तें मोहरें जापगीं वेविलें तें धून उचलून ये अशो नियमानें खेळण्याचें वि०.

हस्तमूरय, ३ लि० हास्यसुध्द.

हस्तलाघय, न० हस्तकौशल ; २, हस्तचापल्य.

हस्तागौर, हस्तागौरी, स्त्री० हस्तनक्षत्रां सूर्य असतां जीचें अंतकरितात अशी जी हत्तीवर

बसलेली

वसंतळी गौरी ती .

हस्ताक्षर . न० जाचे हातोंचे लिहिलेले जें अक्षर तें त्याचें हस्तिदंत , पु० हनीचा काहडळे का जो दांत ती .

हस्तिदंती , अलि० हस्तिदंताचा जो फणी , सुदबळें . इ० पदार्थ ती .

हस्तिनी , स्त्री हस्तीण अशियादि जास्थिया सागीत त्या आहत त्यानील कनिष्ठती .

हस्ती , पु० हस्ती .

हस्तें , अ० हाता नें देणें , घेंणें . इ० व्यवहारांत रूपये इ० इव्यजो सापनात आपून देतो कि० आपले पदरीघे दुसऱ्यानी त्याचे काय घेतत वाच्य पुर्यक लेखांत लिहिलेलात . उ० राघोना रायणा जो जकडील जमा रूप ये दसार हस्तें दाजीवा .

हस्तें फल हस्तें , अ० स्वतः आपण कि० दुसऱ्याक दून - कोंणेकाराचें कार्य करणें इ० कोचें वि० .

हस्तीदाद , न० हस्तक्षेत्रातलें धो पर्जन्याचें जें उदक तें . २० अंजनादि पदार्थांचे त्या शाखे हातावर जें उदक घालिन असता तें .

हस्तः , अ० हाताचे तम घेई हाताचें अचुकरण .

हळ , स्त्री० को० लघु अक्षिणत लघु धी जो झळ ती .

हळकणी , की० हळकणी मथमाक .

हळकणी , अलि० को० हळकणी मथमाक .

हळकणी , की० हळकणी .

हळकुंड , हळकुंड , न० हळदीची जी सुडी तें : अर्थाहळकुंडानें पिचकें होणें ह्य० यकंचित्स्वपनि विद्या इ० प्राप्त झाल्या सुद्धें कोंणेकाने गर्वित हाणें .

हळद , स्त्री० कथो त्याचें द्वाडा सारखें एक द्वाडा आहे ती , बऱिचे लक्ष पावून जो सुख्यानिघनात ती जो

चारंगपिचळा आहे तो . २० त्यासुळ्याचें करितात जें चूर्ण ती : कोणेकास हळद लागणें ह्य० त्याचा विवा हसंस्कार होणें , कोणेक मनुष्यादिकांस हळद लागणें ह्य० त्याचा उपयोग एक काळीं अने कास लागू लागल्या सुद्धें त्यास किंमत चढणें ; ह्य० पीहळद आणि हो गौरी .

हळद कुंकू , न० चेंचमासी किं० नचराचा घुत्सा हीं सांघासिनी स्थियांस हळद आणि कुंकू इ० देण्याचा जो समारंभ करितात तें .

हळद विडे , पु० रा० हळद कुंकूतें .

हळदिया , हळदुवा , अलि० हळदीचें रंगासारखा पिचळटजो रंग तो . २० तद्विद्रिष्टजी वस्यादि पदार्थांत

हळदी कुंकू , न० हळद कुंकू .

हळद्या , पु० को० मनुष्याचे शरीरास कि० दिदल धान्य इ० कोथें द्वाडास आणि रमाळें इ० किर्तण एक कदां स एकरोगविकार होत असतो जें जें करून नें शरीरादि पीतवर्ण होतें ती : २० मधुमक्षिकाचें पीळीं मध्ये जो हळदी सारखा पीतवर्ण अत्रा असतो तो .

हळदत , अलि० हळदा आणि सहान धाजा दोन कोटीं त्यात हळदा या कोटीत गणा याचा जो तो .

हळया , अलि० इतर स जातीच्या पिष्टा अल्प कासेक हसन पिका स येणारें जें धान्यादि ती : २० तदुपयोगी जी जमीन जीन , इ० ती .

हळहळणें , कोणेकानें हळहळानें पुक्त होणें .

हळू , अ० हलक्या नें ; २० अलि० को० हळका .

हळूच , कण , कन , कर , दिशीं , अ० हळू अत्रा प्रकारें बीळणें चालणें , इ० कोचें वि० .

हळूहळू , अ० मंदमंदपणें जायें , बीळ कर , इ० कंचिकि हा .

हा, श्लिं० अव्यवहित सन्निहितजो कोणेक अर्थ त्याचे परामर्शक हे सर्वनाम; २, कालकृत विलबाचे अभावद्योतनार्थ अर्थाचे वर्तमान क्षणिकजे स्वरूप त्यास्वरूपेकरूनच कोणेक क्रियेचागार्थी अन्वय विवक्षित असता त्या अर्थाचे परामर्शक हे सर्वनाम; ३, तुम्ही पुढे चला हा मी मागून घेतो; २, अ० प्रा० हन् या अर्थी.

हां, अ० कोणेकाने कांहीं एक गोष्ट सांगितली असता ती आपण ऐकिली किं० अंगिकारिली म्हणून जे उत्तर द्यावयाचे त्यास्थानी याचा प्र० करितात; ३, जाशीलका म्हणून विचारिले तेव्हां हा म्हणालास आता का नाही म्हणतोस; २, कोणेक गोष्टीविषयी मनांत समजूत पडली किं० कोणेक गोष्ट आठवली असता जें समाधान होते त्याचा हा उद्धार आहे; ३, हां आतां दखोक लागला; हां ही कल्पना बरी रुचली; २, कोणेकाने कोणेक गोष्टीविषयी इशारा करायच्या असता किं० द० गाव्याचे असता याचा प्र० करितात; ३, हां चालूया काम पुढे बसून का; हां खबरदार पुढे बोललास तर तोंडावर मारीन.

हाकि, स्त्री० रगाद; २, हाकाटी; ३, किंमत, इ० हांकण्याविषयीचा अतिशयोक्ति दिसायाजोगा जो शब्द तो; ४, हाक ऐकू जायाजोगेजें मार्गप्रमाण ती; ३, आवाडे नें हाके हाके घेर चबक्या ठेविल्या होत्या;

कोणेक

कोणेक काम हाका मारणें म्ह० रडणें चतुर्थार्थी; कोणेकानें हाका मारणें म्ह० रडणें पंचमार्थी; कोणेकानें कोणेकाचे नावे हाका मारणें म्ह० त्याचे नावे चडफडणें हांकणें, हाकणें, तोंडानें शब्द यष्टयादिकानें प्रहार इ० द्वारा अधिष्ठित स्थल तोडून लथकर जावें असें बाग्याजोगा लागतो जो नेट तदिशिष्ट पत्र पद्यादिकार करणें; २, संसार; इ० खंदले करतें ही करून चालवणें; किंमत बातमी, गप्प, इ० हांकणें म्ह० अतिशयोक्ति दिसाया जोगें सांगणें.

हांकलणें, हाकलणें, हाकणें.

हांकवणें, रा० हाकणें प्रथमार्थी.

हाकहूल, स्त्री० चोर, राजकांति, इ० संबधी हाकाटी, दंगा, इ० नी.

हाकाटणें, को० बोभारणें; २, कांहीं एका कार्यार्थ प्रा० अनेकांस हाकानी अभिसंबद्ध करणें.

हाकाटा, पु० अनेक हाकांचा जो गलबतो; २, बोभारा.

हाकाटी, स्त्री० हाकाटा.

हाकाट्याचा, श्लिं० अस्कण्याचा.

हाकारणी, स्त्री० हाकारण्याचा जो व्यापार ती.

हाकारणें, शीड उभारून गलबत चालू करणें; पक्षीं शिडाशरी कर्मता; २, कोणेकाम हाकारणें; ३, म्ह० आषाढी भागि

उळ

हांडा, पु० को० हाडा प्रथमार्थी.

हांडी, स्त्री० हंडी.

हांडीबाग, पु० को० हंडीबाग.

हाडक, न० को० हाडकी.

हांडूल, न० को० लहान जो हांडा त्यास हा.

हांडेभोंडे, न० को० भोंडे कुडे.

हांडोरे, न० को० हाडूल

हाड्यावर्ण, पु० हाड्यावर्ण.

हाणणे, वस्त्रादिकाने ताडणे, मशीं घड्यादिकासही कर्मता, २, तरवार, इ० शस्त्राने कोणेकास स्मफ तोडणे. एथेही तरवार. इ० कास पक्षी कर्मता.

हाणमार, हाणमार, हाणामारी, स्त्री० मनुष्यादिकानी एकमेकास कि० कोणेकाने कोणेकास हाणावे, मारावे, इ० रूप जो व्यापार ती.

हात, पु० हस्तप्रथमचतुर्थार्थी; २, गृहादिकोणेक पदार्थाचा वाम दक्षिण जा घाजू त्याप्र० उ० अनासनेवर सरकाइवाड्याचा उजवे हातास आहे; ३, कार्यमात्रा विषयी साधन भूत कोणेक कर्त्याचे अंगची जी कृत्व शक्ति तो त्या कर्त्याचा; उ० अपराधाचाचून शिची देणे हे माझे हाताने घडणार नाही माझा हात चालेल तेव्हा मी तुझे रूपचे देईन; ४, कोणेक अर्थ जेथे राहिला असतां आपले स्वाधीन राहतो हाणजे हाहाला तत्वावर्तण्यास सांपडतो; असेजे आपले स-

त्तरूप अधिकरण तो; याअर्थी प्रथमांत प्र० प्रा० नाही; उ० आमचे काम करणे हे तुमचे हातांत आहे; सांप्रत माझे हातीं पैसा नाही; ५, हाताने वाजवायाचे मृदंग, डफ, इ० वाद्य कि० खेळायाचे हांडपट्टा, इ० त्याचा जा निरनिराळ्या गति त्याप्र०; ६, विषेका इणे, तासणे, विणणे, इ० जें हस्तक्रियासाध्य कर्म त्याचेजे कोडाल तो; उ० याला विषेकाटण्याचा हात चांगला आहे; ७, कुलपावीजी किडी तो; ८, या शब्दाचा सांकाश्याचे खेळांत एक अर्थ प्रसिद्ध आहे: कोणेकाने कोणेकावर हात टाकणे कि० करणे, स० केवळ हाताने कि० शस्त्रादिकाने मारणे; दस्त्यादिकांवर कि० लाडू इ० भक्ष्यपदार्थांवर हात मारणे स० ताब मारणे, कोणेक कामास हात घालणे स० करायाकर्मितां भगिकारणे; कोणेकाने कोणेकास हात देणे स० उडावणीविषयी अनाश्रयभूत होणे; रवाणे, खरखणे, काम करणे, इ० विषयी हात राखणे स० त्याच्या व्यापारीं हाताच्या मनस्वीपणे वर्तून देतां आदोपता धरणे, कोणेकाचा हात बंधणे, दाबणे, स० त्याणे स्वकार्याविषयी अनुकूल व्हावे म्हणून त्यास गुप्तरूपेण द्रव्यादि देणे; हात गुप्तणे मोकळा होणे, गमावणे, इ० स्थलीं ममता शरीराचे अचययभूत जे आपले धन, पुत्र, वनन, खेख, मतलब, इ० कांहीं एक हा हातशब्दाचा अर्थ होतो; कोणेकाने हात टेंक-

पोंदभमा, इतक्या अंनरावर स्थित जो पदार्थ तो. ३. जाचीं फळ, पुष्पे, इ० खुईवर राडून हातानें तोंडतां येतात इतका उच जो वस तो किं. तीं फळे, पुष्पे, किं० जींतील पाणीं बरहत हातास येत इतकीं येतात जीं विहीर ती.

हातपिटी, स्त्री० फलहप्रसंगीं परस्परचीं जी हातांनीं मागमार ती.

हातभंगीता, पु० भुंतीवर नवेचिनां हातांज उचळून फुकायाचा असा जो लहान भाता असतो तो.

हातभुरकणा, हातभुरका, ३ लिं० हातांमै भुरकून खावयाजोगाजो कोबळा नारळ जो; नडुसकीं विशेव्खेकस्तही याचा प्र० होतो.

हांतर, पु० रा० वेळचाची मांठीजी हांती वसा यासाठीं करितात तो.

हातरगाडा, पु० रा० हातचरक.

हातरणें, आंधरणें.

हातरबी, स्त्री० घुसळखांब मोंजरीयां वांधून हातानेच फिरवून देही, इ० घुसळायाचे अपवागीजी लहानगी रबी केळी असत्येनी.

हातरहाट, पु० केंबळ हातानेच ओढून पाणी काढायाचा जो लहान रहाट तो.

हातरी, स्त्री० वसथरी.

हातरुमाल, पु० नित्याच लिहिण्याचे उपयोगी जो कागदपत्राचा चालता रुमाल केला असतो तो; २. तोंडपुसणें इत्याकपयोगी जो बरखाचा तुकडा बाळगतात तो.

हातरूण, न० आंधरूण.

हातरूणपांयरूण, न० आंधरूणपांयरूण.

हातलावणी, स्त्री० वेड्यादि सामान्यगिच्या चा चिरा उतरण्याचा जो संस्कार ती.

हातलावा, श्लिं० वा० हाताळ जो मनुष्य जो.

हातघटी, स्त्री० भाषणादि कोणेक व्यवहार करण्याविषयीं कर्तृभेदेकरून जे भिन्नभिन्न कृतिप्रकार असतात ते प्र०.

हातवडा, पु० सोनार, कारवार, इ० कांचें कोकायाचें एक आकृत आहें.

हातवडी, स्त्री० लहान हातवडा.

हातबल्हे, न० केंबळ हातानेच धरून बळाचा पांचेउपयोगीजें हांडी, इ० कोबर लहानसं बल्हे असतें ते.

हातबळा, पु० लेखनादि कोणेक कर्मांचा अभ्यास झाल्यामुळे तद्विषयीं हातांचे कार्ये येतेजें प्राधीण्य तो.

हातविरजा, ३ लिं० रा० प्रसंगीं आपलें काम यथाकथंखित् काहींकाळ खेभाळी किं० आपल्यास काहीं काम करायास हात नावी अशा योग्यतेत आलेला जो आपला पुत्र, शिष्य, कन्या, सून, इ० कोणा असतो तो.

हातशिंपणें, ३० रा० अतोडवणी नदेतां वाळणें, इ० साधकानें ठडवून जें भाजीपाखा, केळी, इ० कांस पाणीं रानात ते.

हातरसर, पु० शिष्याचें एक हसनभूकण आहें.

हातरसारवण, न० खरादा, पोतेरे, इ० साधन घेनां केंबळ हातानेच जें भूम्यादिकांस मार

यण देतात तें.

हातरकरव, न० जावर देण असता त्यास हातर करिकें करून मार घ्यायास सांपडले असता तिसऱ्यानेच मानून घेतान जें करव नें.

हातळ, ३लि० कों० हाताळ.

हातळणे, कळादिपदार्थ हातरच्या पासांने चोळवणे; २, ग० हातळ मनुष्याने कोणेकाचे बरक चोरून नेणे.

हाती, पु० कों० केतकीचे जें कणीस तो, २, फलपुष्पादिकांचा मोजथेसयची एक एकवार हातान जी चकडी, छकडी, इ० रूप समुदाय तो.

हाताखाली, अ० जें कर्म करण्याविषयी सुख्यत्वे करून जें अधिकारी त्याजवळ त्याकमांची अंगभूत कर्मे कराया करितां त्या अधिकार्याचे नियम्य कोटीत, २, कोणेकाचे सत्तरवालीं.

हातानिराळा, ३लि० जातिपरीचा कर्तव्यां वा किमपि राहिला नाहीं अनेकव जाळा हात लायाचा नळागे असा मिद्द जाळा जो गृहादि अर्थ तो; इ० हें लिहिणें एकदा हातानिराळें झालेंक्षण जें दुसरें काम घेईन, २, अ० जेथें मनुष्याचे हाताची नेहमी बहिवाट असत्ये त्या स्थलाहून इतरत्र एकीकडे, इ० काष्ठा पुरतीं भांडीं बहिवाटीत देवा बरकड हातानिराळीं देवा.

हाताफळी, स्त्री० हातसांबी.

हातायेगळा, ३लि० अ० हातानिराळा.

हातासरसा, अ० कोणेक कार्यकरण्याविषयी हातयेठाची भरिला को येग त्याच घेणानें, कोही एक इतर कार्य करण्याचें वि०; ३० उर्दी काटतो आहेस तो हातासरशीं भांडीं पात जग हात धू.

हाताळ, ३लि० कोणेकाची बरत हातीं लागली असता चोरण्याचा स्वभाव जातो.

हाताळणे, हातळणे.

हातेर, न० हातेर; २, कों० यामसंबंधी कुळांस जी पाडील, खोन, इत्याद्यधिकाऱ्यांचें शेत लावणे; इ० कामें करण्याविषयीं कर्मा लागले जी दिगार तें.

हातेरबंद, ३लि० हातेरबंद.

हातोटी, स्त्री० हातबडी.

हातोडा, पु० हातवेडा.

हातोडी, स्त्री० हातबडी.

हातोपा, पु० ग० हातपा.

हातोपात, अ० कोही एक ओझे चहायाचें असता एकामें दुसऱ्याचे हातीं, दुसऱ्याने तिसऱ्याचे हातीं, अत्रो प्रकारें नेणे, बाडणे, इ० कामें वि०.

हातोफळी, स्त्री० हाताफळी.

हातोहात, हातोहाती, अ० हातचे हातीं.

हातोळा, पु० हातवळा.

हात्यार, हात्येर, न० हात्यार.

हात्यारबंद, हात्येरबंद, ३लि० हातेरबंद.

हौदा, पु० कों० इरजीक.

हौदुळणें, आदुळणें, ३, फळें, इ० पडणें;

इत्याद्यर्थं रक्षादिक औषधक्यानें हान्दविणे.
होदेकरी, होदेलकरी, पु० कों० परस्परं
 जाणीं होदा कंला आहे ते परस्पर.

हानि, स्त्री० सं० नाश.

हापटणे, कों० आपटणे.

हावकणे, हवकणे.

हायका, पु० रा० हवका प्रथमार्थी.

हामी, स्त्री० हमी.

हामीदार, पु० हमीदार.

हाय, अ० रवाज, संताप, इ० जन्यजे अंगी दुःख असते त्याचा रवाजविणे, वाग घेणे, इ० संबंधाने प्रतीकार होऊं लागल्यासणजे जो करवानुभव होतो त्याचा उद्धार; १, शरीरगत कि० अंतःकरणगत कोडीं दुःख वेदना झाली असता त्यादुःखाचा हा उद्धार आहे; ३, स्त्री० मुलांचे भाषेनें तिरवट, अग्नि, शस्त्र, क्षत, इ० कोस ह्म०; कोणेकाने हाय रवाणे कि० घेणे, स्व० धारण घेणे.

हायसा, ३लि० रा० संगार, इ० संबंधी ओडीं, दादी, काराग्रह, इ० रूप दुःखदायक जे प्रतिबंध त्यापारतून करून घेतले म्हणजे त्या जो तो; उ० त्या दादीतून जंमळ बोहर आलों तेव्हा हायसा झालो; कोणेकाने हायसें वाटणे ह्म० त्याणे हाय असा करवां हार निघा या जाणे दुःखप्रतिकार दारा करवानुभव विघिष्ट होणे.

हायहाय, अ० कोडीं एक झालेले पाहिले असता कि० ऐकिले असता कि० मनांत आले असता

सतां हाउद्धार निघतो.

हायहूय, स्त्री० शरीरगत कोडीं असव वेदना पाप झाली असतां जे कोडीं हायहूय, इ० अनेक प्रकारचे दुःखे द्वार निघतात ती.

हाया, अ० रा० हाय प्रथम द्वितीयार्थी.

हायाहूया, अ० रा० हायहूय रूप जो दुःखे द्वार त्यांचे अनुकरण.

हार, पु० रत्नें, पुष्पं, इ० कोडीं भूषणार्थं गज्यात घाल्यावयाकरितां जीं घाल्या करितात ती; १, रेखांशान्या लंड्या एकत्र आं वृत्त माले सांगित्या करितात जो आकार तो, ३, सं० आजक, ४, स्त्री० एका ठोकांने त्यागत गलेली जी अनेक पदार्थांची पंक्ति ती; ५, पु० ह्म, वाद, खेळ, इ० कोडीं येंतो जो पराजितपणा ती, कोणेकाने हार जाणे ह्म० जिंकला जाणे.

हारक, ३लि० सं० हरणकर्ता जो तो; दुःख हारक, गेगहारक, पिनहारक, इ० रा०

हारणे, हरणे.

हारपणे, हरपणे.

हारवणे, हरवणे.

हारसडणे, अ० रा० हारसडीस आणणे.

हारसडीस, अ० रा० हे शोचन करणे कोडीं ल, हे कसें आयेले, याचा निर्वाह करवा होईल, असें वाटायासकारणां अनेक कोणेक गोष्टींचे अंगी अफाटपणा, मंनस्वीपणा, इ० धर्म असनात ते कर्मकरून कर्मा होत गेल्यामुळे आतां हे आटापान आले

असें बायबाजोगे अवस्थेस येणें, भाणणें,
इ० धातूंचे योगीं प्र०; उ० एक वर्षांचें लिहि-
णें तुंबलें आहे सारा गोंधळ झाला आहे
एचदें हारसडीस आणून दे मगमी शेवटा-
स नेईन.

हारा, पु० हरा.

हाराष, पु० हराष.

हारास, पु० हरास.

हारीं, अ० कों० कडे; श्रद्धाभाषारत्नि; उ० तो
ज्ञाना हारीं गेला: त्याहारीं माझे दहा रुपये
आहेत.

हारी. अलि० सं० मनोहर; २, जो जातें ह-
रितो तो नदारी; पापानें हरितो तो पापहा-
री, दुःखहारी, इ० स० प्र०.

हारेमोहरे, हारेमोहरेस, हारेसोरे, हारेसोरे-
स, अ० मनुष्यादि कोणेकाचे समोरचे किं०
आजूबाजूचे प्रदेशां उभें राहणें, टिकणें, इ० का-
चे योगीं निषेधविषयीं प्र०; उ० मी एकवेळ त्या
पोरास मार दिला तेन्हांपासून तोमाझे हारेमो-
हरे उभाराहत नाही; त्याशीं व्यवहार करूं स-
णतां पर तो सोदा आहे त्याचे हारेसोरेस तु-
झी उभे राहूं नका.

हारेहार, अ० मध्यें विजातीयांनं व्यवधान
किं० विच्छेदन होतां एक साररण्याक्रमानें,
कोणक क्रिया होत जाणें किं० कोणेकानें
असणें, इ० कांचें वि०; उ० या बायकोस
हागेहार चारखेपा सुलीच झाल्या.

हार्द, न० सं० कोणेकाचे आंतीलजो अभि-
प्राय

प्राय नें.

हार्द, न० हार्दशब्दाचा अपभ्रंश.

हाज्यामोज्यास, अ० हारेमोहरे.

हाल, पु० आपदा; प्र० अनेक व०; २, अ० ह-
लीं.

हाल अपेष्टा, स्त्री० नानाप्रकारचे हाल ती.

हालचाल, स्त्री० चळवळ.

हालणें, कोणेक प्रदार्थानें एके विभागक-
रून आधाराशीं संबध असून इतरवि-
भागीं इतस्तनः चलित होणें; २, अधिष्-
त आधारापासून कोणेक अर्थानें इतस्त-
नः चलित होणें; ३, हलकलणें.

हालजानारळ, पु० कों० हालविला असतां
जांतील पाणीं वाजनें असाजो नारळ तो.

हालमस्त, अलि० दारिद्र्यमूलक आपत्तिअ-
सूनही जाचेअंगीं ताठा बहुत असतो अ-
साजो मनुष्य तो; स्त्र० हालमस्त कीं मा-
लमस्त.

हालचा, पु० हालचा प्रथमार्थी.

हालवेंद्रा, अलि० रा० जाचेअंगीं आचरवा-
क्ति नाही असाजो मनुष्य तो.

हालहवाल, पु० हाल अपेष्टा; फोज, इ० का-
नें हालहवाल होणें स्त्र० हालहवालानें वि-
शिष्ट होणें.

हालहूल, स्त्री० चोगद्वपद्व, राजक्रांति, इ०
कारणानें होत्येजी गडबड ती.

हालाहल, न० सं० देवदेत्यांनीं पूर्वीं स-
मुद्रमंथन केलें तेन्हां त्यापासून उत्पन्न

इसालें जें विषयें; २, सर्पादिकांचें उग्रजें वि-
ष त्यास झ.

हालीं, अ० हलीं.

हालीमाजी, स्त्री० राजादिकांचे कारकीर्दी
चें होतें जें नवें जुनें ती.

हालोहाल, हालौंहाल, अ० हातचे हातीं.

हाल्या, पु० हल्या.

हालीं, अ० हलीं.

हाव, पु० सं० शृंगाररसाचा आंगी आषट्ठा
इसाल्यासुळें जाचेष्टा होतान ते.

हौच, स्त्री० हबाची; २, स्वर्धवेच करणें, इ०
विषयीं कोणेकास असतो दम ती; उ० द-
जार रूपचे स्वर्चान अशी न्याची हौच आ-
हे; हौचस भरणें झ० तन्हेस भरणें.

हौचभरीहोणें, दे० रानभरीहोणें.

हावभाष, पु० अभिनय आणि तेंपेंकरू-
न व्यंजित होतान जे रसांचे भाषने.

हावर, पु० कों० गळें, फोड, इ० कास धरतो
जो औरतो.

हाचरा, ३लि० कितीही मिळालें तथापि अण-
रीं हवेच असें इच्छिण्याचा स्वभाव जाचा
तो; २, पु० पांढरा जो तीळ तो.

हाचा, हाचा.

हौशा, पु० कों० दशाप्रथमार्थी; २, एक झाड
आहें.

हौशील, न० हशील.

हौसडणें, रा० हंसणें.

हौसडा, पु० रा० प्राणोक्तमणांचेस मयीं स
वींगास

वींगास दिसके बसाथाजोगा लागतो जो
मोठा उवास तो; २, आंसडा.

हौसणें, हंसणें.

हौसरा, २लि० हंसरा.

हौसळी, स्त्री० हंसळी.

हौसू, न० हंसू.

हौसूं, न० हंसूं.

हास्य, न० सं० हंसं; २, एतद्वचनवरसा-
तील एकरस आदे; ३, मुख्यविकसित
व्हावथाजोगाजो कोणेकाचे आंगी विकार
विशेष होतो नें; ४, उपहास.

हास्यमुख, हास्यचदन, ३लि० जांचें नि-
रंतर हास्ययुक्त मुख असतें असाजो तो
कि० काही कारणाने हास्ययुक्त इसलें मु-
ख जांचें तो.

हौहौ, अ० काहीएक कार्याविषयीं प्रश्न
जो कोणी न्याला मागेसर असें जें व्यणा-
याचें त्या अर्थाचें घोनक हें अस्वय; हौहौ
व्यणता हौहौ व्यणें तो, इ० स्थलीं हातचे हा-
तीं असाअर्थ.

हाहाकार, पु० सं० काही महासंकट प्राप्त
इसाल्यासुळें कि० ओकादिकारणासुळें हा-
हा असा दुःखाद्वाररूप शब्द करितान तो;
काहीएक पदार्थाचा हाहाकार होणें, पडणें,
झ० तोतो पदार्थ दुर्मिळ इसाल्यासुळें हाका-
रा पडणें; उ० दोन महिनें पाचसांनें ओह-
डतांच जोहोकडे पाण्याचा हाहाकार पड-
ला.

हाहाः कार, पु० हाहाकार वाक्याचा अपभ्रंश.
हॉहें, न० कोणेकानें भय मानावें कि० कर्तव्य का-
र्यत्वेनें यथास्थित करावें कि० मी जाग्रत आ-
हे असावध नाही, इ० जाणावें इत्याद्यर्थ थोडा
बडत जो वाक्यापारादि व्यापार ते.

हाळ, पु० दे० अनेक गुंगनां पाणीं प्यावें एतदर्थ
चुना. दगड, इ० कानां बांधून करितान जी लां-
वट रांकी नो.

हिकणें, रा० अन्नादि भक्षणें. निशरनिप्र०
हिकडचा, हिकडला, हिकडील, अलि० इ०
कडचा.

हिकडणें, अ० इकडणें.

हिकडून, अ० इकडून.

हिकडूननिकडून, अ० इकडूननिकडून.

हिकडे, अ० इकडे.

हिकडेनिकडे, अ० इकडेनिकडे.

हिकमत, स्त्री० कोणेक कर्मकरण्याविषयीची
जा युक्ति नी.

हिकमती, अलि० अनेकहि कमती जावें अंगीं
आहेत नो.

हिकमत्या, अलि० हिकमती.

हिका, पु० रा० हेका.

हिकेरबोर, अलि० हेकेरबोर.

हिका, स्त्री० सं० कोणेकाम लागत्येजा उचकी
ती; पु० दे० हेका.

हिकेरबोर, अलि० हेकेरबोर.

हिंग, पु० न्मसाला; फोडणी, इ० कान घाल्याचे
उपयोगी एक झाडाचा बीक आहे, जाला वि

लक्षण वास येत असतो नो; हिंगाचें पातें
स० जबळ तादश द्रव्य नसतां हा द्रव्यवान् अ-
सा जाधा लोकांत भ्रम आहे त्यास स०; को-
णेकानें हिंग हगणें स० दुरवण्यामध्ये पचत
पडणें; हिंगानुपास, हिंगधुपास, हिंगधुपा-
वारी, हिंगधुपाखाळीं जाणें, उडणें, इ० स्थ-
लीं हिंग, धूप, इ० किरकोळ जिनसांकडे कां-
ही एक द्रव्यादिकानें स्वरचलें जाणें

हिंगडा, पु० एक हिंगामध्ये जाति आहे; २,
वाईट जो हिंग त्यास कोणी स०

हिंगण, पु० ग्रं० एक रक्ष आहे; ३० कल्पनरु-
आणि बाभूळ हिंगण आणि मयलागर.

हिंगणबेट, न० हिंगणबेटीचें जें फल तें.

हिंगणबेटी, स्त्री० एक झाड आहे.

हिंगरूड, न० रा० हिंगुरडें.

हिंगचणी, न० हिंगाचें जें पाणी करित अस-
तान तें.

हिंगू, पु० सं० एक रक्ष आहे; २, त्याचा जो बी-
क तो जास हिंग स०

हिंगुरडें, न० शरीराचर कांहीं क्षत झालें अस-
तां हिंग रवाळा कि० क्षतास हिंगाचा स्पर्श
झाला असतां त्या क्षताचे अंगीं जो मांस ग्रंथि
होतो तें.

हिंगुळी, अलि० हिंगूळसंबंधी जो रंग, रसाय-
न, पारा, इ० ता.

हिंगुळूक, हिंगळूक, पु० रा० हिंगूळ.

हिंगू, पु० हिंगो.

हिंगूळ, पु० पाण्याचा एक संधा आहे.

हिंगे, अ० हंगे.

हिंगेलिंगे, अ० हंगेलिंगे.

हिंगो, पु० दारवविणे धालुचेयोगी प्र०; कोणेका-
स चोंदी देणे .

हिचमिचणे, रा० एक लक्ष्य लावून कोटीएक
काम करीत असतां किं० दाटीनचमले अस-
सतां विसांचा घेणे, आंग मोकळे करणे,
इत्याद्यर्थ इतरस्त; जें चलनचलन नहि-
शिष्ट होणे; उ० यादाटीन करेबसाचे अस-
ळ हिचमिचे नसरलेनर जागा नाही.

हिचुदा, ३ लि० को० दिसदा .

हिजडा, पु० अनेक नपुंसक मिळोन एक
जाति सारिरवा समुदाय सज्जना आहे त्या
समुदायांतला झालेला जो पुरुष वेष धारी
नपुंसक तो; २, ला० बीभत्सभाषण कर-
णारा निर्लज्ज असा जो मनुष्य त्यास आ-
रोपाने म्ह०

हिजडी, स्त्री० हिजड्याने स्त्रीवेष धारण
केला असतां त्यास म्ह०

हिजडे, न० रा० हिजडा आणि हिजडी यांस
सामान्यतः म्ह०

हिजरी, ३ लि० यवनी सनाचे पि०

हिडगा, ३ लि० टचाळ .

हिडणवारे, पु० लो० उद्योगसोडून रिकामप-
णे हिडण्याचा जो व्यापार ते .

हिडणे, मनुष्यादिकांनीं इकडून तिकडे, तिकडू-
न इकडे, अत्रो शीतीने फिरणे .

हिडशा, ३ लि० को० हिडीस प्रथमार्थी .

हिडसणे, कोणेकाने कोणेकास धिकारणे .

हिडसा, ३ लि० रा० हिडशा .

हिडसावणे, हिडसणे; २, कोणेक पदार्थ द्विजिस
करून टाकणे; उ० भांडी सारीं हिडसावून
टाकलीं किंदा बेत्याने .

हिडीस, ३ लि० आंगळ; २, न० को० कोणेक
स्थळीं मळ, मूव, केरकचरा, उष्टे माष्टे, इ०
रूपजा घाण पडली असत्येने .

हिडूस, ३ लि० रा० हिडीस .

हिडोल, पु० गानातील एक राग आहे .

हिणकर, ३ लि० रा० हिणकसजे रूपे तो आ-
णि नन्निर्मित पदार्थ तो .

हिणकस, ३ लि० धानंतरमिश्राभयाचे बी घ-
ड्यागेला जो रूपे किं० सोने एतद्रूप धानु जो
आणि त्याचा केला जो अन्नकागदि पदार्थ
तो .

हिणगे, न० को० शिपनगासारणी एक वेगचा
व्र आहे .

हिणकर, ३ लि० रा० हिणकर .

हिणवणे, हिणावणे .

हिणवर, पु० बायकोपेशा दिसण्यात अत्रोड
असा दिसतो जो दादला तो; २, न० बायको
पेशा दादला अत्रोड दिसलागला असतां त्या-
चे हापत्यसंबंधाम दिसते जो वेषम्यने .

हिणावणे, कोणेकाने अत्रोड जो उणे प्रगत अस-
तो तो भाषणादिहाग बाहेर काढून त्यास म्ह-
जविणे .

हिण्यावणे, रा० हिणावणे .

द्वित, न० कांहींएकापाखून इव्यक्राम, दुःख-
निराम, इ०रूप आपले होतेजे बरे ते; २,
जाचे योगाने ते बरे होणे तो; द्वितकारक.
हितकारी, हितावह, इ०स०

हितत्वा, ३लि० इथत्वा.

हितने, अ० इथने.

हितपर्यंत, अ० इथपर्यंत.

हितला, ३लि० इथला.

हितवर, अ० इथवर.

हितून, अ० इथून.

हिते, अ० इथे.

हितोपदेश, पु० कोणकास कोणी हिनविष-
यक जो उपदेश करितो तो.

हिंदकळणे, हिसळणे.

हिंदवानी, ३लि० हिंदवी.

हिंदवी, ३लि० हिंदुसंबंधीजी भाषा, शक्ति, वे-
ष, गान, इ० तो.

हिंदहिदणे, हिंदहिदीन हाणे.

हिंदहिदा, ३लि० हिंदहिदीन.

हिंदहिदीन, ३लि० बिलबिलीन आलेजे मळ,
इ० उवाणू किं० आवा, इ० फल तो.

हिंदुस्थान, न० जामध्ये पूर्वापर हिंदूलोक
रवात आले असा पश्चिमेकडे सिंधुनद, उ-
त्तरेकडे हिमाचल, पूर्वेकडे आणि दक्षिणेक-
डे रतमुद, या अंबधीचे मधला जो देश ते परतु
• नर्मदेचे उत्तरेस ऐशानी पूर्वाश्रित जो मथुरा,
वदावन, दिल्ली, आंगरे, इ० ग्राम जामध्ये अ-
सा जो देश तद्विषयी विमोपेकरून म०

हिंदुस्थानी, ३लि० हिंदुस्थानसंबंधी जो म-
नुष्य, भाषा, वेश, इ० तो.

हिंदुळा, पु० ओपाळा.

हिंदू, पु० पुरुषव्यक्तिमाचास शेडी आणि क
र्णवेध हे धर्म जाजातीत निघत आहेत अ-
शी जी ब्राह्मण वरदादि अनेक आचार जा-
तीनीं विशिष्ट मनुष्य जाति तो.

हिंदोळा, पु० को० ओपाळा; २, यं० इतोपाळा;
इ० संबंधी जो शेका तो.

हिम, न० बर्फ; २, हीव; ३, पु० न० ओषधि
पदार्थ भिजन घालून तदंश विशिष्ट ओष-
धार्थ घेतानजे पाणी ते; ४, थंडजो स्वर्वा किं०
तद्विशिष्ट पदार्थ तो.

हिमज्वर, पु० प्रथमतः थंडी भरून अनंतर
जो ज्वर येतो तो.

हिमरा, ३लि० अश्यादिपदार्थ जाचाने को-
णासही पाहिजे तितका घालवत नाही किं०
देववत नाही अतो स्वभावाचा जो मनुष्य तो.

हिमटया, ३लि० हिमरा.

हिमत, स्त्री० कोणक कार्य करण्याविषयी कां-
णकाचे अंतःकरणाने असती जी धमकती;
स० हिमत मर्दा तर मदन खुदा.

हिमतदार, ३लि० जाचे अंतःकरणाने मोठी
हिमत आहे तो.

हिमती, ३लि० हिमतदार.

हिमतीचा, ३लि० हिमती.

हिमवंत, पु० हिमालय.

हिमवान्, पु० हिमालय.

हिमल्ल, ३लि० मिष्टनाम्नपुनर्जा गोडी ती जांचे अंगां थोडी असाजे अंबा, फणस, इ० फल, माणी, इ० पदार्थ तो; उ० पाणी मुल्लें गोडजरी असलेतरीं नापवुन निविवले द्वाजे हिमल्ल लागते.

हिमाइति, ३लि० हिमाईतदार.

हिमाईत, स्त्री० लोकांनीं मानाचें, भय वागवाचें. असें वजन पदायास कारणाभूत कोणकास कोणेक समर्थांचा असतो आश्रय तद्रूपजें बल ती.

हिमाईतदार, ३लि० कोणेकाची हिमाईत आहे जास तो.

हिमाचल, पु० हिमालय.

हिमायत, स्त्री० हिमाईत.

हिमायतदार, ३लि० हिमाईतदार.

हिमायती, ३लि० हिमाईतदार.

हिमालय, पु० या भरतखंडाचे सीमेवर उत्तरास एक मोठा पर्वत आहे.

हिच्या, पु० कोणेक अवघडकार्याचेसाठीं प्रवृत्ति नहोण्यास प्रयोजक जीं भय, लज्जा, निर्बलता, इ० प्रतिबंधकें तीं नगणितां त्याकार्यां प्रवृत्ति होण्याविषयीं अंतःकरणाची कर्तितानजी दृढता ती.

हियेदार, ३लि० जांचेअंगां हिच्या आहे तो.

हिय्यो, अ० रा० नांगरास बांधलेले बेल समोर चालत असतां त्यांस बळण घेऊन फिरायाचे इशान्याचा हावाड आहे.

हिरकणी, स्त्री० लहानजो हिरा ती.

हिरका.

हिरका, पु० को० कांठाचे अंगां जो काडीलागिरे अवघड असतान ते प्रत्येकीं पु० रा० रुमाशी. खापरपोडी, इ० कांठापोशी रेषांनीं भिन्नभिन्न झाले असतान जें अवघड ते प्र०.

हिरकूर, न० हिराला निंदनें ह्य०; २, पु० को० हिराला ह्य०.

हिरडा, पु० हरडा.

हिरडी, स्त्री० जेथे दान उगवतान असेजे सुवात वोन अवघड आहेत ते प्र० कि० त्यामध्ये दान उगवायाचीं कीं निरनिराळीं स्थाने तीं प्र०.

हिरण्य, न० सं० रुबर्णस्यून जी धातु तें.

हिरसुसणें, कोणेक कर्मांचेसाठीं होणांजो पागत असतो त्यास कोणी दुर्भाषणादिकेच्यामुळे त्याणे ती होस सोडून फिरस होणें.

हिरसूस, ३लि० कांठीं कारणानें हिरसूसलाजो तो.

हिरमोड, पु० स्त्री० कोंठीं एक कार्याविषयीं धरिला असतो जो उल्लाह त्याचा कांठीं कारणामुळे होतो जो भंग तो; २, ३लि० रा० रुमाशी आजो हिरवा तो.

हिरली, स्त्री० रा० विरली.

हिरलें, न० रा० विरलें.

हिरवट, ३लि० रा० रुमाशा जो हिरवातो.

हिरवराण, स्त्री० हिरवटजी घाण ती.

हिरवंडा, ३लि० इपन हिरवाजो मडके इ० पदार्थ तो; २, कोणेक पदार्थास येतो जो हिरवट वाम त्याचें वि०.

हिरवसन, ३लि० पुरता परिपक्व झालेकानें

जो

जो कोणेक परार्थ तो आधि वत्संबधीजो वास किं० रुचि तो.

हिरवळ, स्त्री० को० हिरव्या लहान वृणादिकां जाजो ससुदाय ती; ३०. सडकून पडलेल्या वडला लणजे आवाडिपसांय थोडीकडे हिरवळ होत्ये.

हिरवा, १ लिं० पाव, दोषाल, कोमल वृण, र० कांवे रंगासारिखा जो रंग जो. आणि त्या रंगानें विशिष्ट जें पर्ण, फल, काष्ठ, पत्थ, र० परार्थ तो; २, परिपक्व झालेले नवे असें जें फल, पर्ण, धान्य, भात, भाकर, भाजी, इ० भन्त, मडकें, बुद्धि, तद्विशिष्ट मनुष्यादि, इ० तो; ३, वत्संबधीजो वास किं० रुचि तो; ४, संकेतानें भांग, गांजा, पांस किं० त्यांनें लेषणारा जो त्यास स०; ५, कोणाशीं भिळून रहावावा नवे, शीघ्रकोपी, सुरक, जो मनुष्य त्यास स० हिरवें, न० सुरें, इ० कांस भक्ष्याजोगें हिरवें जें वृणादिक तो.

हिरंहिरी, स्त्री० हिरिरी.

हिरा, पु० एक शकूवर्ण महारत्न आहे.

हिराकस, पु० रंगाकपयोगीं एक परार्थ आहे.

हिरामण, पु० पोषांत एक भेद आहे.

हिरावणें, कोणेका पासून, द्रव्य, वस्त्रादिपरार्थ रूपदानें किं० वलात्कारानें घेणें.

हिराहिंग, पु० नकनकन असतो असा जो फार अंगला हिंग त्यास स०.

हिरिरी, स्त्री० कोणेक कार्य करणाविषयीं

कर्त्तवि

कर्त्तविअर्गीं एकेक प्रयत्नानें उत्पन्न झाल्या असतो जो वेग ती; ३०. एथून ती कोज निघाली तीथें पहिल्या हरिरीस नें किंसा घेवला. कोणाचे हिरिरीबरोबर मी एरवाहा बाईटाच कोललो असेम.

हिरिरी, स्त्री० हिरिरी.

हिरून, अ० हिरावून.

हिरेरवाण, स्त्री० हिरें जेथें उत्पन्न होतात ती रवाण.

हिरेदिषे, पु० मकरसंक्रांतीचे दिवशीं स्थिमा झालणांस रोमरीप परोम आदर्श भिळून जें दान करितात ते.

हिरलगड, स्त्री० को० देणें, घेणें, इ० ज्वपहारांत जी मानगड ती.

हिरलगडणें, को० कोणेक कार्य सिद्धीस न जाऊं देतां अडथळून पाडणें.

हिरलगणें, को० हिरलगडणें; २, दोर, काष्ठ, इ० कांहीं एक परार्थ कोणेक आभाराशीं सारासरीं गुंतवून ठेवणें.

हिरलणें, को० हालणें.

हिरलारी, स्त्री० दे० मा० हिरिरी.

हिराल, पु० उरला हादिकांवेगयीं प्रकाशार्थ आंत पलिते, इ० पालून पाजळा यासाठीं एकाकाठीथे अयासजें पणतीसारिखें लोखें उथें पावसंबव केले असतें तो.

हिराल्या, पु० हिराल जाणें धरिल्या आहे तो.

हिरा, पु० धनी, सावकार, इ० कांहीं सोईनें वाचणें तें जबागती दांडगारी, कांगारे, कुंधें,

इरूप जा लबाडया कोणी करितो तो; २, प्रपंचा-
दिकार्ष निर्बाहविषयीं कोणेकास कोणेकाचा अ-
सतो जो आश्रय तो.

हिल्लाहरकत, स्त्री० हिल्ला. हरकत, इ० नी.

हिंज्वर, पु० हिमज्वर शब्दाचा अपभ्रंश.

हिंजडणें, कों० इडइडणें.

हिंजडी, स्त्री० कों० इडइडी.

हिंजणें, कों० हिंजानें व्यथित होणें.

हिंजताप, पु० हिमज्वर.

हिंजर, पु० एक झाड आहे.

हिंजस, स्त्री० रा० पर्जन्य पडत असतां वायूचे उपा-
ळानें गृहादिकांत प्रविष्ट होतो जो तुषार समुदायनी.

हिंजसणें, हिरमुसणें: प्र० संकुचिन; २, कोणेक पदा-
थानें हिंजसेचा योगानें सरदणें.

हिंजसा, अलि० संतप्तता जाचे अंगीं नाहीं अतए-
व थंड जो तो.

हिंजसाण, स्त्री० रा० सरदीचे योगानें विंगडलां जो
वरुणादिपदार्थ त्यासजा एकत्रकारचा वाईटचा-
स येतो ती.

हिंजाडी, स्त्री० हिंजडी.

हिंजाळा, पु० हेमंत, शशिर, एतन्संबंधी थंडीचेजे दि-
वस तो.

हिंजाळी, स्त्री० कों० हिंजाळा.

हिंजोब, हिंजोब, पु० एक जी विशिष्ट संख्या तीन-
न अवांतरसंख्या निरनिराळ्या काराव्या किं०
अनेकजा पृथक् पृथक् संख्या त्या एकत्रकरून
विशिष्टसंख्या करावी असा जो संख्या व्यवहार
जाची सिद्धिसोकर्येकरून द्यावी म्हणून गुणाका-
र, इ० अनेकपुक्ति बुद्धिमंतानीं करून देविल्या-

आहेत तो आणि तें केलून मिष्ट होतें तें संख्ये-
ची इयत्ता म्हणून फल तो; २, ला० न्याय प्राप्तती
रीति तो; ३, गणनी द्वितीयाधी.

हिंजोवकिनेब, पु० हिंजोब, इ०

हिंजोबी, अलि० हिंजोब करण्याविषयीं कुवाळ जो का-
रकून, इ० तो; २, हिंजोब संबंधीं जो व्यापदपत्र, इ०
तो; ३, जामध्ये अधिक उणें यत्किं पित ही नाहीं
असा बेतायाताचा जो करणें, इ० व्यवहार तो.

हिंजोब, पु० हिंजोब.

हिंजोबी, अलि० हिंजोबी.

हिंसक, अलि० सं० हिंसा करण्याचा स्वभाव ता-
चा तो.

हिंसकणें, हिंसकणें, दोर, दक्षशाखा मनुष्या-
दिकांचा हस्तादि अवयव इ० आंचक्यानें वि-
शिष्ट करणें; २, कोणेकानें कोणेक काम फिस-
करे असें करणें; ३, कोणाएकापासून द्रव्यादि
हंसडणें.

हिंसका, पु० आंचका; २, हबका प्रथमाधी; ३, हे-
लपटा; ४, घडायस आलेलेजें कोणेक काम
त्यास कोणेक विघ्नसंबंधानें पडतो जो अडथळानां.

हिंसकावणें, कोणेकापासून बर्याळकागदिपदा-
र्थ बळानें हिंसकादेऊन किं० कपटानें ओढणें.

हिंसडणें, हिंसकणें.

हिंसडा, हिंसडा, पु० हिंसका प्रथमाधी.

हिंसडी, स्त्री० कों० हिंसडी.

हिसणें, हिसणें, अत्रानें खंकाळणें.

हिसणें, प्र० कोणेकास जिवें मारणें.

हिसळणें, हिंसळणें, पात्रस्थितजो उदकादिपदा-
र्थ त्याणें धका, इ० बसल्यामुळे बर उसळणें;

पक्षीं त्या पात्रास कर्तृता.

हिसा, हिंसा, पु० कोणेक लक्ष्याचे अनेक जे बाटे
ने प्र०

हिंसा, स्त्री० सं० मनुष्यादि जीवांच्या जो बधती; २,
३ लि० हिंसा.

हिंसाडणें, हिंसडणें.

हिंसाडा, पु० हिंसडा.

हिंसाडी, स्त्री० हिंसडी.

हिंसाब, पु० हिंसाब.

हिंसाबकिताब, पु० हिंसाब किताब.

हिसाबी, ३ लि० हिंसाबी.

हिंसेदार, हिंसेदार, पु० बांदली.

हिंसेरत्री, हिंसेरत्री, स्त्री० विभागाच्या अर्थ
आणि विभागाच्या संख्या तेच भाज्य आणि
भाजक कल्पून घेरादिकरीतीने विभाग करण्या
च्या जो प्रकार तीबत्याप्रकाराने झाली ती एक
काची भिन्नभिन्न बांदणी ती.

हिंस्त्र, ३ लि० हिंसा करण्याचा स्वभाव जाणा असा
जो व्याघ्र, सिंहादि प्राणी, किं० व्याध, शालदा, इ०
कोणी तो.

हिंस्त्रा, पु० हिंसा.

हिंसेदार, पु० हिंसेदार.

हिंहीही, अ० हिंसाच्या शब्दाचे अनु०; निदेशपर्याप्त
ही, अ० कोणेक विधानार्थ कोणेक अर्थाचा निदेशक
रूप तत्सहवर्तमानच अर्थांतराचा निदेश करणा
असा जो विवक्षेचा विषय त्याचे द्योतक हें अस्व-
य; त्या अर्थांतरापुढे किं० प्रत्येकीं सर्व अर्थी पु-
ढे याचा प्र० होतो; २, देखील.

हीड, स्त्री० को० बळबण.

हीण, न० रुवर्णादि धातूंमध्ये ताऱ्यादिकांचा जो
मिश्रितांश असतो ते; २, लोकांनी हीणवाया
जोगेंजें हीनत्व येतें ते; स्त्री० हीण फिदेलपण हीण
फिरत नाही.

हीन, ३ लि० सं० विवक्षित तद्गुण धर्मादिकांनी र-
हित किं० विवक्षितापेक्षा न्यून तो; २, नीच ह-
लकेजें कर्मादितो.

हीर, पु० माड, पोकळ, इ० कांचे पातीचेमध्ये जी
काडी असते तो; २, हिरका.

हीरक, पु० सं० हिंसा.

हींब, न० स्पर्शघेद्य जी धंडीने; २, हिंमज्वर.

हुंउं, अ० उंहुंयाचा प्रतिपक्षी.

हुकणें, विवक्षित पदार्थावर मारायाच्या जो गोदा,
धोंडा, इ० पदार्थ त्याणें त्याच्या पदार्था नळागे अ-
सा हुकणें किं० तो नळागल्यामुळे त्या प्रहाराने
कायाची जी कांहीं एक संज्ञा तीणें न होणें आ-
णि प्रहारकर्त्याने ही त्या हुक्याने विशिष्ट होणें.

हुकमल, स्त्री० कोणेकाचा हुकूम कोणेकाच
र चालावा असें जें कोणेकाचे अंगां स्वामि-
त्व असतें ती.

हुकमती, ३ लि० जांचे हुकमतीत वागणारा
जो तो त्याचा.

हुकमा, अ० हुकूम केला असतो जसें व्हावें.
करावें तसें, होणें, करणें; इ० कांचे वि०, पर-
तु न्या होण्या करण्यास अनिष्टता असतां
प्र०; उ० पाऊस नको असें झरलें असतां हु-
कमा पडतो.

हुकमी, ३ लि० हुकमती.

हुकमें, अ० हुकमा.

हुकार, पु० युवनी संमदायाने कागदपत्र इ०
लिहावयाचें असतां मअम खरजी थीलि
यायाची त्या त्यानीं ह् असें जें अक्षर काढि
तात ती; २, हुंकार.

हुंकार, पु० कोणी काही एक गोष्ट सांगत अस
ता कि० विचारली असतां करितात जी ह्
असा शब्द तो.

हुंकार, पु० कोणेकास दयावत्ये समयीं जो ह् अ
सा शब्द करितात तो.

हुंकारा, पु० को० कोणी काही एक गोष्ट सांग
त असतां जो मध्ये मध्ये ह् असा शब्द ऐक
णारे करितात तो.

हुकी, स्त्री० कोल्याचा जो स्वजोतीय शब्द ती; २,
काहीं एक कार्य करण्याविषयीं कोणेकास
येत्ये जी उत्कलिको ती.

हुकूम, पु० हिं० आज्ञा; २, गोजिफांचे पानांत चो
र नव्हे असें खरें जें पान तो.

हुकूमनामा, पु० हिं० बादी प्रतिवादी यांचे वा
दाचा निर्णय झाल्यानंतर जो खरा ठरतो
त्यास सर्कारांतून जें निर्णयपत्र करून दे
त असतात तो.

हुकूमबंदा, पु० हिं० जो जाचा हुकूमती तो त्या
चा.

हुकेरी, ३लि० हुकेरी खणून एक गांव आहे ते
थें वत्यन्म आलेला जो रुपयाचा शिक्का तो
आणि त्या शिक्क्यानें पडलेला जो रुपया
इ० नाणें तो.

हुका, पु० गुडगुडी.

हुकी, स्त्री० हुकी प्रा० द्वितीयाधी.

हुकेबरदार, पु० हिं० हुका संभाळणें, भरून दे
णें, याकासाबर ठेविला असतो जो मनुष्य
तो.

हुकेबाज, ३लि० हुका ओटायाचें व्यसन जा
स लागलें असतें तो.

हुंगणें, कोणेक पदार्थ कि० तन्निष्ठ गंध आघ्रा
त करणें; २, ला० कोणेक गुप्त गोष्ट काही ए
का लक्षणादिकावरून जाणणें.

हुंगाड्या, पु० दे० हुंग्या.

हुंग्या, पु० कोणेक गोष्टीची बातमी गुप्त रूपें क
रून घेणारा जो राजदूतादिक तो.

हुचमल्ली, स्त्री० बुदबळाचे खेळांत प्यादे मा
तीचा एक भेंद आहे.

हुचभाई, पु० हुचा जो त्यास झ०.

हुच्चा, ३लि० प्रपंचाचे खटल्याकडे जाचें अग
दीं चिन्त नाही खेळणें, वाताळाटणें, तमाशा
पाहणें, दुसऱ्याचा कुचेष्टा करणें, इ० विषयां
वर जाचें सर्वदा लक्ष्य अशा स्वभावाचा जो
तो.

हुजत, स्त्री० कोणेकाशीं बोलण्याची सरळ
रीति सौदून वांकड्यारीतीनें उगीच को
णी करितो जो वादती; २, शीत सारा इ० सं
बंधी कुळांस सर्कारांतून देतात जी पाव
तीती.

हुजत खोर, ३लि० हुजत करण्याचा स्वभाव
जाचा तो मनुष्य.

हुजती, ३लि० हुजत खोर.

हुजरात, स्त्री० सरदाराने विमलिसने वा-
 वित्तं सर्कारानें आपले खास गोक देडि-
 ली असत्ये जी फौजती, इ० का० कोण-
 जी असतात जी दासदासी, विषय विच-
 मतगार, कुतरी, मांजरें, इ० त्यासत्ये०

हुजराहुजूर, अ० मसखानेदख-
 हुजया, पु० राजा इ० कोजबळ जो गिंसमत
 गार असतो तो.

हुजूर, अ० समक्ष; उ० माझे हुजूर तो असें
 वाळला; २, मुख्य सर्कारांत; उ० महालीचे
 र धरले असतील ते हुजूर पाठवून घावे,

हुजूरपागा, स्त्री० खासपागा.

हुजूरपाग्या, पु० खासपाग्या.

हुजूरमासला, पु० सरदार इ० कास लकारा-
 वून जे सामादिक देतात त्यांत जो काही
 अंशतः सर्कारचा अंश असतो तो.

हुजूरसनदी, अलि० सर्कारास नदी.

हुटहुटणें, कोणे कोनें हुटहुटीनें विजि व्हो-
 गें.

हुटहुटी, स्त्री० हुटहुट.

हुटहुट, स्त्री० पु० कोणक गोष्टी विषयीं कं-
 व्हां करीन, कंवां होईल, कंवां पाहीन, कं-
 व्हां जाईन, इ० रूप जो भाष्य अंतः करणा-
 त होती जे प्रो करून ती गोष्ट तशी होईतों
 चिन्तवदिप्र असतें ती तो.

हुटाटणें, हुटहुटणें.

हुंड, पु० सुवर्णाचें अंगचा डांक इ० संबंधी
 मळांवा जावा सणून विटकर, मीठ, इ० द्र-

व्यांचा

व्यांचा त्या सुवर्णास लेप करून अग्नीची
 आंत घावी असा जो स्कार करितो म-
 तो आणि तें मीठ विटकर इ० जें स्कार-
 क इव्यती.

हुंडकणें, पुंडणें

हुंडका, हुंडका, पु० रडें या वयाचे सुर्वीसोटां-
 वून रड्याचा पैतो जो उभडतो; २, गोमहि-
 व्यादिकांचें अपत्य आपल्या आईस पि-
 लेस मर्या दुग्ध वावें सणून कांसेस करि-
 तें जो सुखा नेमदार तो; ३, डोकी, बाहु मू-
 ल इ० कें करून कोणे कास कोणी करितो
 जो प्रहारतो.

हुंडकावणें, हुंडकावणें.

हुंडकी, हुंडकी, स्त्री० हुंडका द्वितीयाधीं.

हुंडणावळ, स्त्री० रुपये इ० कांची हुंडी घे-
 तली असता त्या वहल वट्टा, खर्च, इ० सं-
 वंधी जें सावकारास द्रव्य घाबें लागतें ती.

हुंड्या, पु० कों० मत्काप्रथमाधीं.

हुडहुडणें, हुडहुडीनें युक्त होणें.

हुडहुडाजर, हुडहुडाताप, पु० कों० हिम-
 ज्वर.

हुडहुडी, स्त्री० जीचा योगानें शरीरास कं-
 प सुटावा, ही तश्विळी वाजावी, हातपाय
 कांकडावे, असें व्हायाजोगी जी शरीरांत
 अतिशयित थंडी भरत्ये ती.

हुडा. पु० ग्रं० किल्ला इ० संबंधी जो वुरूज
 तो; उ० मेरू रीसे लकेचे हुडे केंसा जा-
 वीलत या पुढें.

हुडा

हुंडा, पु० मत्का मथमार्थी, १, लसामध्ये घरा
 न, वरपक्षीयास, जे वस्त्रा लंकारादि पाव
 याचे त्या वेदले उक्ती बोली ठरावून जेणे
 कड प्रत्य मुळीचा वाप देतो तो, २, हुंडा जे
 वेळ इ० तो.

हुंडाभाडा, पु० कोणेक व्यवहारी भाडे जका
 त, सारा, इ० खचीची निरनिराळी बोलीन
 करिता तो व्यवहार पत्करून घेण्याविष
 यी एकंदर करितात जी मत्का तो.

हुंडारणें, दे० गोमहिष्यादि पशूनीं आपल्या
 मस्तकें करून कोणेक मनुष्यादिकास-प
 लीकडे सडकलणें, २, जवळ प्राप्त झालेला
 जो मनुष्यादि कोणेक पदार्थ कि० कोणेक
 गोष्ट तो खिसरणतीत न आपतां आप
 त्या पासून दूर घालविणें.

हुंडी, स्त्री० कोणेक स्थलीं कोणेक सावकारा
 पाशीं ऐवज भरून त्या पासून स्थलांतर
 चे सावकारावर असुकप्रतीचें असुक सं
 ख्याक नाणें घावें अशी जी चिठ्ठी घेतात
 ती, २, ला० देवांतरां मरण पावला जो आ
 पला कोणी गोवज त्याचें लेखादि येतें जें
 वर्तमान त्यास स०, ३, एका स्थलीं रुझले
 लें जें अंबा, तुळस, इ० कांचें झाड तें दुसरे
 स्थलीं लावायाचे असतां तें खणून काढत्ये
 समयी त्याचे मूलास आधारभूत जोमृत्ति
 ड राखित असतात ती आणि तद्विशिष्ट
 तें झाड ती, ४, बुधव्याचें तीं डासशाळी सा
 रखी दोरी बांधून त्यावर फडकें घालून त्या

तमानी, शीण, इ० वांसून घसवाचीं असा
 जो दद्या घसवितात ती, ५, जोंधव्यात ए
 क मीद आहे या अर्थी मा० अनेक वधनीं प्र०

हुंडाचिठी, स्त्री० हुंडीपत्र.

हुंडीपत्र, न० हुंडी मथमार्थी.

हुंडीपाडी, स्त्री० हुंडीचिठी इ० ती.

हुडुकहुडुक, अ० खुदुक खुदुक.

हुडुत्, अ० हुन्.

हुडुक, न० एक वर्मवाद्य आहे जें सर्वदेजोडी
 इ० हातांत बाळगीत असतात तो, १, कोर
 डगास आमगी साखिखा एक पदार्थ करित
 असतात तें.

हुंडेकरी, पु० हुंड्या भाड्याचा व्यापार करित अ
 सतां जातो, २, हुंडा घेतल्या वांजून कोणाची
 मुलगी करित नाही असा प्रतिष्ठित जो व
 रतो.

हुंडेंभाडें, न० हुंडाभाडा.

हुत, अलि० अघोत्रे गयी होमिलें जें द्रव्य तें
 कि० जामध्ये होम केला असा जो अग्नि तो,
 २, अग्नि संयोगानें जळून रवाक झाला जो
 पदार्थ तो.

हुताशनी, स्त्री० हींळी मथमार्थी.

हुतुत्, पु० एक मुलांचा खेळ आहे, २, ला० पोरें
 अध्ययनादि व्यापार सोडून ओरडणें उड्या
 मारणें, इ० रूप करितात जी दांडगाईतीस
 स०.

हुदका, पु० हुंडका.

हुदकी, स्त्री० हुंडकी.

हुं द डों, हुं डारों, मा० प्रथमा स्त्री।
 हुं दडा, हुं दडा, पु० हुं डका, प्र० प्रथमा स्त्री।
 न, २, जरी मरी सारखा एक रोग आहे।
 आणि तदंभिमानिनी जी देवता जो; ३। मा
 गांदि कांचा गयी काही अइवण असो अनु
 हं घनीय असो परंतु त्यास नश्यातां जो रों
 ख धरला असतो त्या रों खानें थडक जाणा
 रा जो मनुष्य मनु इ० त्यास खरो पानें ख
 ५. सो गव्याचे खेळांता एकच जी फिरती सो
 गदी राहत्ये ती स ख०।

हुं दडी, स्त्री० हुं दकी
 हुं दा डों, हुं दडों
 हुं दाडा, पु० हुं दडा
 हुं दुकहुं दुक, अ० खुं दुक खुं दुक
 हुं हा, पु० हुं वा ल दारी, सुं व दारी, इ० रूप जो को
 णो का कडे असतो अधिकार तो; २. ता उगा
 मफा, आणि दोल हीं तीन वा घें तीं व त्यांचे
 जे वाजविणारे ते प्र०
 हुं हे दार, पु० सभे दारी इ० रूप हुं हां जां कडे
 आहे तो।
 हुं दुकहुं दुक, अ० हुं दुक हुं दुक
 हुं नर, पु० स्त्री० न० कोणक कार्य सिद्ध करणा
 चा अनेक प्रकारचा अनेक जा युक्तिया प्र०
 हुं नरी, ३ लिं० अनेक हुं नर जाचे आगी आहे
 न तो।
 हुं नेर, पु० न० स्त्री० हुं नर
 हुं नेरी, ३ लिं० हुं नरी
 हुं नर, पु० स्त्री० न० हुं नर

हुं पट, पु० हुं पट अभिप्राय
 हुं पट, पु० हुं पट अभिप्राय जो जी पुं लुप च्य
 कि तो; ३। हुं एकारि जागी भाषा पाय ठ
 रत वाही अत एव लक्ष्मी काही एक कार्य
 मि प्राप्त येत काही असा जो मनुष्य त्या
 स निदाव मरी ख०
 हुं वणें, प्र० क हणें; ३० आधीच हुं वत घा घें
 करून हदयी पडिला पाषाण।
 हुं वर, स्त्री० दे० राग रवी पो राखा एक खेळ आ
 हे हुं वरी, तुं वरी वर घेणें स० अरे तरे वर
 घेणें
 हुं वरणें, हुं वरणें
 हुं वरी, स्त्री० हुं वर
 हुं व ह, अ० कोणे क अर्धा जीं सर्व धर्मा ही क
 रून को दश्य असत्या सुखे के वळ तोच हा
 अशी प्रतीति होई असें; कोणे क अर्धा नें
 असणे, दिसणें, बोलणें, इ० कांचे वि०
 हुं वे हव, अ० कों० हुं व ह
 हुं मया, न० पु० एक पक्षी आहे
 हुं मरी, स्त्री० हुं वर
 हुं मा, ३ लिं० हुं म्या
 हुं म्मा, पु० एक पक्षी आहे जो कधीही भूम्या
 दिकां वर बसत नाहीं।
 हुं म्या, ३ लिं० मोठें काही अडणीचें काम आ
 त्या सुखे दुसऱ्या नें किती जरी घाई के लीत
 री जाचें आसन ही ठरून ये कोणी का हीं
 विचारले पुसले असतां मड कर उत्तर जा
 चे मुरवां न निघत नाही फार ख झालें तर

कदाचित् हमात्र क्षणे ल अशा स्वभावाचा
 कवच मंद जो त्यास निदेनें स०.

हुरडणें, को० हुरपळणें.

हुरडफुंक्या, पु० तीटशा लडाईचे उपयोगी न
 व्हे सरासरी नावाचा मात्र शिपाई त्यास
 निदेनें स०.

हुरडभूज, स्त्री० को० काटकवळ इ० सामग्री
 चा मातिकूल्या मुळें शेत जमीनीस यथा
 कथंचित् जो भाजण्याचा संस्कार करिता
 त ती.

हुरडा, पु० जोंधळ्याची ओली कणसें भरती
 त भाजून त्याचे रवाययासाठी काढितात
 जे दाणे तो; २, तजीं भाजून रवायाचे योग्य
 तेस आलेलीं जीं जोंधळ्याची ओली कण
 सें तो; जोंधळास जगुग इ० कानें हुरड्या
 स येणें स० दाणा भाजून रवायास येई अ
 शा दशेस येणें.

हुरण, न० मुंग्यांचा जो समुदाय ते; २, त्या
 नमुण्यांचा एकत्र जमला जो समुदाय त्या
 स प्रसंगविशेषीं स०; ३, रा० मुंग्यांत एक
 जाति आहे.

हुरपळणें, हुरफळणें, अग्नि कि० नल्मदश
 तस जो फुंपाटा, धुरळा, इ० नेणें करून कां
 णेक पदार्थ घरघर दग्ध करणें.

हुरमुजी, अलि० हुरमुजेचा जो रंग तो कि० त्या
 णें रंगविलेला जो भिंत इ० पदार्थ तो; ०.

हुरमुजेसारिखा आहे रंग जाचा असें जें
 मोतीं तो कि० तसा जो त्याचा रंग तो.

हुरमूज, स्त्री० कावेसारिख्या एक मुनिकाधि
 शेष आहे.

हुरमोजे, स्त्री० हुरमूज.

हुरमोजी, अलि० हुरमुजी.

हुररंबडी, स्त्री० कोणी चालतांना पडला, बोल
 तांना कंचरला, इ० काही उपहासाम कार
 ण झालें असतां अनेक पारेंड० हुरकरून
 जी त्याची बचिरी करितात ती.

हुरली, स्त्री० को० हुररंबडी.

हुरबाबडी, स्त्री० दे० हुररंबडी.

हुरशी, स्त्री० रा० हुरूप.

हुरहुरणें, हुटहुटणें.

हुरहूर, स्त्री० काही एक गोष्ट आपल्या हात
 न गेल्या मुळें जीवास त्यागती जी चटप
 ट ती.

हुरळणें, आपलें अवमान कितीही गोंष्ट केव
 टीही आपले हातून हांडिल कि० न हांडिल,
 हिचा परिणाम वग हांडिल कि० वाईट हां
 ईल, इ० विचार न करितां प्रवृत्त होण्याबि
 षयीं एका एकी मोठ्या उत्साहानें विशिष्ट
 होणें.

हुरा, पु० रा० डोरसणून झाड आहे तो; २, दु
 सरें एक कुड्याचें झाडासारिखें झाड आहे.

हुरूप, पु० स्त्री० कोणेक कार्य करण्याविषयीं
 अंतःकरणाचा रायी उद्भूत होतो जो उत्सा
 ह तो ती.

हुरूम, स्त्री० को० मी हें अमुक काम करीन अ
 सें कोणी आपल्या आंगी बाळगतां जें अ

वसान ती.

हुर्मत, स्त्री० अबरू.

हुर्मतदार, ३लिं० अबरूचा जो मनुष्य तो.

हुर्मती, हुर्मतीचा, ३लिं० हुर्मतदार.

हुर, अ० कोणेकाची अप्रतिष्ठा व्हावाची सणू-
न चेष्टा करायाची असतां याचा प्रयोग
करितात.

हुलकट, स्त्री० रा० लोकांनीं तजाबजा व्हावया-
याजोगा जो चोर, परचकादिसंबंधीदंगा
ती.

हुलकटणें, कों० लोकांनीं तजाबजा व्हावया-
जोगा दंगा प्रसृतहोणें; उ० गंगातीराक-
डे अताशीं हुलकटलें आहे तुझीं तिकडे
जाऊं नका.

हुलकावणी, स्त्री० हा असुक करणार आहे
किं० अमकेकडे जाणार आहे इ० रूपआप-
ले कर्तृत्वाचा गेंख दुसऱ्याचे ध्यानांत घाव-
याजोगें चेष्टा, भाषण, इ० जें काहीं करिता-
त ती.

हुलगा, पु० कुळीथसणून जें धान्य आहे तो.

हुलड, स्त्री० कों० हुलकट.

हुंलवळा, पु० दे० हुलगा.

हुलोळा, पु० दे० हुलगा.

हुलड, स्त्री० हुलड.

हुशार, ३लिं० प्रा० सावध्या अर्थी.

हुशारणें, हुशारहोणें.

हुशारी, स्त्री० हुशारपणा.

हुडडा, अ० हुस्मप्रथमद्वितीयाधीं.

हुसकटणें, हुसकटणें; २, हुडारणेंद्वितीयाधीं;

३, कों० गोमहिष्यादिपशूनीं व्याघ्रादिकां-
स पाहून बुजणें.

हुसकणें, हुसकटणें द्वितीयाधीं.

हुस्स, अ० अतिशयित ऊष्मा झाल्यामुळेबारा
प्यावा अशी इच्छा झाली असतां हा उद्धार
नियतो; २, पांखरांस हा कायाचा हा शब्द
आहे; ३, कों० कोणेकास हुस्सकरणें स्व० वि-
बक्षित कोटींतून दूर करणें.

हुळबाजणें, रा० धिंडावणें.

हुळहुळणें, अंगावर केश फिरविला असतां
किं० मुंगी इ० कीटक चालला असतां जो कं-
डूतिविशेष होतो तसजातीय कंडूतिविशे-
षानें कोणेंक शरीरावयव विशिष्टहोणें; २,
तादृश कंडूतिविशेष व्हावयाजोगें केश
किं० मुंगी इ० कार्नीं संचरित होणें; ३, ला०
तोंड, हात, पाय, इ० अवयवांनीं बोलणें, मार-
णें, चालणें, इ० स्व स्व व्यापारीं उक्तालागा-
याजोग्या कंडूतिविशेषानें विशिष्टहोणें.

हुळहुळा, ३लिं० घर्षणादिकारणानें इतर प-
दार्थस्पर्शाविषयीं असहिष्य झालाजो ह-
स्तपादाद्यवयवतो.

हुळहुळाट, पु० हुळहुळीचा जो अतिशयतो.

हुळहुळ, स्त्री० हुळहुळण्यास कारणभूतजो
कंडूविशेष प्राप्त होतो ती.

हुळा, पु० भक्षणार्थ ओल्या हरभऱ्याचे भाज-
लेले जे घांटेतो.

हुळूम, पु० कों० बांगी, मिरची, इ० कितीएक

साडानी प्रा० मेलें जावें असा जो त्याचे मूलप्रदंशी रोगविशेष होत असतो तो.

हूँ, अ० प्रा० हांचा अर्थ.

हूक, स्त्री० उसन; ३, कोल्याचा जो स्वजातीय शब्द ती; ३, ला० कोण एक गोष्टीविषयीचा उठती जी बातमी ती.

हुड, अलि० युद्धादिप्रसंगी मागला पुढला विचार न पाहतां उडी घालण्याचा स्वभाव जाचा असा जो तो.

हूप, अ० वानरांचे स्वजातीय शब्दांचे अनुकरण.

हुल, स्त्री० हुलकावणी; २, हुलकट; ३, दुकांशी सोंकण्याचे रेषांत कदललेल्या जुगापुढें पक्की व्हावयास जाणारी जी सोंगटी ती.

हूळ, स्त्री० कों० दुसऱ्यानें तत्काल या बरले जावें काही एक सुचूं नये अशी अवस्था व्हावयाजोगी त्यास कोणेक गोष्टीविषयी कोणेक करितो जी घाईती; प्रा० भोंवडणें धातुयोगी प्र०; रा० कोणकानें आपली हूळ घेऊन जाणें, नेणें, वाजविणें, इ० स्थितीं त्याणें हूळ वाजणें.

हृत्, न० सं० हृदय; याचे स० हृत्कमल, हृद्रोग, इ०; २, अलि० जा अर्थाचें जो हरण करतो तो तहृत्; दुःखहृत्, प्राणहृत्, पापहृत्, जलहृत्, इ० सं० प्र०.

हृत्, अलि० सं० हृत् न घेतला जो कोणेक अर्थतो.

हृदय, न० सं० वक्षःस्थल; २, अंतःकरण; ३, कोणेकाचे मनांतील किं० भाषणादिकांतील जो आशय तें.

हृदयंगम, अलि० सं० हृदय.

हृद्गत, अलि० हृदयस्थ जो कोणेक अर्थतो; न० हृदयांतील जो अभिप्राय तें.

हृद्य, अलि० अंतःकरणास प्रीति उत्पन्न करवयाजोगा जो कोणेक अर्थतो.

हृद्रोग, पु० कोणेक गोष्टीविषयी निरंतर जी अंतःकरणास काळजी लागली अस्यतो.

हृष्ट, अलि० सं० हर्षित जो तो; याचे स० हृष्ट रोमा, हृष्टमानस, इ०.

है, अ० संबोधनाचें घेतक हें अव्यय आहें संबोध्यपदाचे मागे याचा योग होतो; उ० हेराजा तुमैं कल्याण असो.

हैंकट, अलि० दुसऱ्यानें बरीं गोष्ट सांगितली तथापि तीन ऐकतां आपलेच हें वदनां वर्नेण्याचा स्वभाव जाचा तो.

हैंकड, हेंकड, अलि० हैंकट.

हैंका, हैका, पु० कोणेक गोष्टीविषयी प्रवक्त जी इच्छा किं० कोणेक तद्देची समस्त दोषेतांचा नार अंतःकरणावर पडणारा मुळ तटसुरोधंकरून निकडे अंतःकरणाचा वळला असतो जो शोक तो तद्विषयी अंतक दोष दिसत असले किं० असें करून गे हें ठीक नव्हे, असें लोक सांगत असले तरी आवरला जात नाही; उ० पाऊंज जवळ आला जाईन तर मळमार्गानेंच जाईन

सगतीस पण असा हेंका कामाचा नाहीत
आपला पायवाटेनें जा; त्याला किती सा-
गितले तरी त्याची समजूत पडायची ना-
हीं आपला हेंका येऊन भांडत वसेल.

हेंके रघोर, हेके रघोर, ३लिं० हेंकेट.

हेंगडा, ३लिं० हेंगडा.

हेंगडावणें, कोणेकाचें करणें, बोलणें, इ० कि-
यांस कोणेकानें अनेक प्रकारें रघोड्या ठेवू-
न त्यास हेंगडासा ठरविणें.

हेंगडुमेंगडु, ३लिं० को० कोणेकाचें अस्पष्ट
हेंगाडें हेंगाडेंसें जें भाषण, लेख, इ० सो.

हेंगाडा, ३लिं० लिहिणें, बोलणें, नासणें, उच-
ळणें, टाकणें, इ० यच्चयावत् कर्माविषयीं
जी युक्ति असावी ती जाचें अंगीं नाही, दुस-
रा सांगत विकवीत असतां ही ती मनांत
येऊ नये, आणि हस्तपादाद्यषयवत्तदनु-
पवळू नये, अतएव कर्ममात्राचा गयीं जा-
चा अडाणीपणा दिसण्यांत येतो अशास-
नाचा जो तो किं० त्याचें तदनुसार करणें,
बोलणें, इ० कर्म तो; २, आपल्यापेक्षां जा-
रीति, भाषा, इ० अगदीं बेगळ्या अतएव आ-
पल्या संप्रदायास मिळत नाही असें जें दे-
शांतरस्थ लोक त्यांस आणि त्यांची भाषा,
गीति, इ० त्यांस ह्म०

हेट, अ० खालचा प्रदेशीं; गलबताचें व्यव-
हारीं जें कोडी इ० लोक त्यांत विशेषें करू-
न प्र०; उ० गलबत हेट जातें आहे; ओझें
पाझें असंलतें हेट ठेवा आणि वरती मा-
णसें

णसें वसबा; २, प्रा० सावित्री नदीस अवधि
करून जो तीचे दक्षिणेकडील देशातिकडे,
उ० थंदा हेट प्रांत चोगला पिकला.

हेटकरी, ३लिं० हेटमाती राहाणारे जे मनु-
ष्य ते प्र०; २, पु० हेटमातीचा प्रा० वरकदा-
ज जो शिपाई तद्विषयीं देशांत विशेषें क-
रून प्रसिद्धि.

हेंटाळणी, स्त्री० हेळना.

हेंटाळणें, कोणेकास किं० कोणेकाचे भाष-
णादिकांस हेटाळणीनें युक्त करणें.

हेडु, स्त्री० बणजारी इ० लोक विकाया करि-
तां नेतां न किं० भाणितात जो गोमहि-
ष्याविषयचा समुदाय ती.

हेडंबा, स्त्री० हिडिंबा सणू न पुराण प्रसि-
द्ध एक राक्षसी होती तिच्या आणि तिचे
आरोपानें विरूप दिसायजोगी शरीरा-
नें फार मोठी जी स्त्री तिला ह्म०.

हेडली, स्त्री० को० बोडकी बासको मरून पि-
शाच झाली असत्ये ती.

हेडसरी, स्त्री० एक वृक्ष आहे.

हेडसाबणें, हिडसणें.

हेंड्या, पु० हेडीचा व्यापार करणारा जो मनु-
ष्य तो; २, छा० कोणेकास काहीं एक वस्तू-
ची गरज लागली असतां ती वस्तू असुक
ठिकाणी आहे असुक उपायानें हस्तगत
होईल असें जाणत असतो असा जो पुग
माहितगार त्यास ह्म०

हेत, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं कोणेकाचें
अंतः

अंतःकरणान् उत्पन्न होऊन राहिली अस-
त्ये जी इच्छा तो; उ० आपल्या होळ्या देखत
मुळाचें लसं व्हावें एवढा माव हेत राहिला
आहे.

हेतु, पु० सं० कार्यमात्राचें जें समवायिकारण,
असमवायिकारण, निमित्तकारण, आणि
उद्देश ते प्र०; २, हेत.

हेतुक, अलि० सं० जो जाचा हेतु तो तहेतुक;
ज्ञान आहे हेतु जाचा तें ज्ञान हेतुक, अ-
ध्ययन, तंतु हेतुक, पटजळ हेतुक, पुत्र हेतु-
क, इ० समासी प्र०.

हेतुगर्भ, अलि० सं० जा कार्यावर कोणेक अर्था-
चा कर्तृत्वादि अन्वयविवक्षित असतो त्या-
चा जो हेतुभूत अर्थत्याचा जाचें पोटी संग्र-
ह झाल्या असतो असें जें विशेषण विशेष्या-
दिपद तो; उ० अरे दांडेवाल्या तो अंबा पा-
ड या वाक्यांत दांडेवाल्या हेपद हेतुगर्भा-
हें.

हेतुमान्, अलि० सं० हेतु आहे जास असें जें
कार्य तो.

हेतुहेतुमद्भाव, पु० सं० हेतु आणि हेतुमान
यांचा परस्पर जो संबंध तो.

हेंद, स्त्री० एक झाड आहे.

हेंदर, स्त्री० न० पु० विष्ठा, केरकचग, इ० रूप
जो कोण एक स्थळीं पळवेली घाण ती, तें,
तां.

हेंदरा, अलि० असंगळ जो तो; २, रा० जाचें आ-
गी आदी प, ठाकरीकपणा, इ० नाहीं असा
जें

जो मनुष्य किं० श्याचें भाषण, आचरण, इ०
तो.

हेदी, अलि० हेद संबंधी जो फळी, गुरशी, इ० प-
दार्थ तो.

हेदु, पु० हेद.

हेपसलिंगा, हेपसलुंगा, पु० पादरफुसका.

हेबाळणी, स्त्री० पोरइ० कांस इकडून तिकडे
नेलें, तिकडून इकडे आणलें, उचलें, उच-
लें, इ० सातें असून त्याचें आरीशे शोळया
चाळट, आंदाताण, होती ती.

हेबाळणें, हेबाळणीनें युक्त करणें.

हेम, न० सं० सूर्यण खणून जो धातु तें.

हेमगर्भ, पु० जो न सोने पडत असतें असें ए-
क रसायन आहे.

हेमटी, स्त्री० को० हुंडकी.

हेमंत, पु० सं० मार्गशीर्ष, पोष, हे दोन मास
मिळून जो काळ तो कि० वृश्चिक, पन, या
दाहों गर्जास सूर्य असतो जो काळ तो.

हेमंतकरतु, पु० हेमंत संजक जो काळ तो.

हेमळेबी, पु० साठें संवत्सरांतील एक तिमा-
वा संवत्सर तो.

हेमाडपंती, अलि० पृथ्वी हेमाडपत खणून ए-
क गृहस्थ होना त्याणें प्रभिड केली जीपि-
गाचळीपि, वेवाळय, इ० ती.

हेय, अलि० सं० त्याय.

हेर, पु० कोणेक गोष्टीचें वर्जमान जाणून वि-
वक्षित ल्पटी कळवार्थे खणून त्या कामावर
रगजादि कार्त्त नि युक्त असतो जो हुततो.

१, स्त्री० कोणेक पदार्थ हेराया करितां त्याच-
रून दृष्टीचें जें परिबर्तन ती, १, स्त्री० रा० एर.
हेरणें, कोणेक पदार्थ सूक्ष्म दृष्टीनें पाहणें; २,
कोणेक पदार्थ कोणेकास पुरतेपणें स्पष्ट
दिसणें; ३, देहेजणें.

हेरफेर, पु० स्त्री० कोणेक अर्थाचें कोणेक अ-
र्थाशीं मूल्य, ममाण, गुण, इ० कृत जें अंतर
असतें तो.

हेरवाँ, अ० रा० एरवाँ.

हेरवाँ, अ० रा० एरवाँ.

हेरून फेरून, अ० फारून फेरून.

हेरें, न० काहीं कारणास्तव गलबताचें शीट
फिरवून जो काहीं बांकडा घेतात घेरातें.

हेज्या, पु० टेहेज्या.

हेज्यें, न० हेरें.

हेल, पु० स्त्री० कोणेकाचें ओझें आपल्या अं-
गावर घेऊन गांवांतल्या गांवांत किं० दोन-
चार कोळांवर स्थलांतरिं नेऊन पोचवण्या-
चें जें कर्म व तें ओझें व तत्संबंधी जीमजू-
री ती ती; २, पु० कोणास पुत्र, कन्या, साली
असतां त्याचे घरीं बहूदस्त्रिया इ० दहादि-
बसांचे आंत भाणून घालितात जी जल,
दुग्ध, इ० पदार्थ तो; ३, वाडून नेण्या करितां
गाड्यावर रचलेला जो कडवा, गबत, यांचा
हीग ती; ४, भाड्या पाड्याचें रचें कांत हावाचे
समाप्तीस हा शब्द उच्चारितात; ५, गाणें, र-
डणें, ओरडणें, संबंधी जो मोडाची धस्वर
त्यास ल०; ३, तू हेल काडून असामी द्या-

जें रडूनको.

हेलकरी, पु० हेलवाडून उपजीविका करितो
तो; २, कोणास अपत्य झालें असतां हेल
घालणारा जो तो.

हेलकावणें, जल, नौका, इ० कानीं हेलकाव्या-
नें विशिष्ट होणें.

हेलकावा, पु० समुद्र, तटाक, इ० संबंधी उद-
क, इक्षाची लांबटहाजी, इ० कांस वाख्यादि
कोचे पक्यानें किं० हस्तादिकें करून हाल-
विण्यानें बसतो जो झोंका तो आणि त्या यो-
गानें त्यांचा आश्रयें करून स्थित जे नौका
मनुष्य इ० त्यांस जो झोंका बसतो तो.

हेलगा, पु० कों० रेडा.

हेलना, स्त्री० सं० मनुष्यादि कोणेक अर्थाची
हाकः पदार्थ, यांत काय आहे, चाला कोण
विचारतो अशा भावानें जी गणना ती.

हेलपटणें, कोणेकास हेलपट्यानें पुक्त क-
रणें; २, ला० वादी किं० शत्रु किं० कोणें का-
चें काम, भाषण, इ० लटपटलें जाई असें क-
रणें.

हेलपटनिशी, स्त्री० कों० ताडवा फलनसतां
उगीच हेलपटे रचण्याचा जो व्यापार ती.

हेलपटा, पु० क्लेशरूपें करून मानिला जो वि-
वक्षित स्थलपर्यंत चालण्याचा व्यापार
तो; २, कोणेक मार्गास कजुसूचापेक्षां दी-
र्घता चावयास कारणीभूत जीवकता अ-
सतें तो आणि त्या मार्गानें चालणारा जो
त्यास अधिक चालण्यानें श्रम पडतो तो;

३, फिरकाडा मधमार्थी.

हेल पाटणें, हेल पटणें.

हेल पाटा, पु० हेल पटा.

हेल पाँटी, स्त्री० हेलवाहणें, मोलमजूरी करणें, इ० रूप जो व्यापार ती.

हेल पाथकी, स्त्री० वा० हेलपटनिची.

हेल सौंड, स्त्री० कोणेकानें काहीं एक कार्यार्थ काहीं एक गोष्ट सांगितली असतां एकलें न एकलें सें करून तद्विषयीं करितात जी अनास्था बुद्धि ती.

हेला, पु० दे० हेलगा.

हेवा, पु० दे० स्वर्धा; २, संगसंगा; ३, को० इत्यादि विषयक कोणेकास असतो जो सोसतो.

हेंस, स्त्री० को० वायु, धका, इ० कारणांनीं समुद्रसंबंधी कि० नद्या, कुंभ, इ० संबंधीं जलनेलादि पदार्थांचा उसळून वरता येतो जो अंबा ती.

हेंसणें, को० हिंसणें.

हेंसळणें, को० हिंसळणें.

हेळणें, रा० कोणेकास हेळणें विविष्ट करणें.

हेळणा, स्त्री० हेलना शब्दाचा अपभ्रंश.

हेक, अ० गोमहिष्यादि पशूंस मार्गादि कोणावायीं हाकण्याचें प्रसंगीं याचा प्रयोग करितात.

हेकोल, पु० स्त्रियांचे कंठांतील एक भूषण आहे.

हेगई, हेगय, हेगयी, स्त्री० हयगाई.

हेम

हेम, ३लि० सं० हेमसंबंधी जो अलंकारादितो.

हेता, ३लि० रा० हयता.

हेराण, ३लि० वृषणें, बहाणें, भ्रम, इ० योगानें जाचे अंगीं ईषत्ही सामर्थ्य राहिलें नाही अथवा थकला, व्याकुळ झाला, जो तो.

हेराणगत, स्त्री० हेराण व्याख्याजोबी जी अवस्था होत्ये ती.

हेवा, पु० ब्राह्मणांत एक जानि आहे.

हेवान, ३लि० को० हयवान.

हो, अ० होय; २, कोणेक महत्ति विषयीं कोणेकाचे अंगीं आरथ असतो जो वेग तो आटोपून स्तब्ध रहा अशी जी त्या दुसऱ्यास करावयाची प्रेरणा तीचें वाचक हें अव्यय; ३, अहो; ४, कोणेकास काहीं एक गोष्ट हटकून सांगायची असतां त्या वाक्यापुढें कि० यांतील किपापदापुढें याचा योग होतो; उ० मुलासुकेला आहेस जेव हो; कोमसांगितलें आहे तें कर हो विसरशील.

होईक, न० घं० होष्यमाण.

होउंन, अ० इतरांचे प्रेरणे वाचून आपले आपण; तत्तदर्थ वाचक शब्दापुढें याचा प्र०; उ० तो होउंन जर मुलगी घायस आलातर करीन ती होऊन काहीं मागणार नाही.

होका, पु० प्राच्यादि दिक् साधनाचे उपयोगीला हसुंबकाचें एक यंत्र आहे.

होकार, पु० काहीं एक गोष्ट करण्याविषयीं कोणेकास कोणेक देतो जो रुकारतो.

होकारणें

होकारणों, कोणेकास बोलावणें.

होगडणें, रा० संपन्नि, इव्य, वतन, प्रतिष्ठा, इ०
जें काहीं आपले पदरी असतें किं० जेमिडे
ल अशी संभावना असत्ये तें अव्यवस्थित
पणें वर्तन इ० द्वारा आपले हातून जाई अ-
सें करणें.

होगा, ३लिं० रा० अंगीं तादृश आबरवाक्ति
नाहीं मंद, आळशी, असा जो मनुष्य तो; २,
कों० दांडगा जो मनुष्य त्यास स०.

होगाडणें, कों० कोणेकास अधिकारादिका
वरून घालविणें; २, रा० हारवणें.

होड, होंड, पु० ओंठ.

होंटाळी, होटाळी, स्त्री० ओंठाळी.

होड, स्त्री० पैज.

होडकी, स्त्री० होडकें, न० लहान जी होडीती;
२, मसंगीं लघुत्व मानून होडी, मन्ववा, यां स-
हास०.

होडंगणें, रा० होडंगा किं० तत्सदृश लांबट
पदार्थ तो एके शिबटास धरून दूर कोणेका-
वर फेंकणें.

होडंगा, पु० रा० होलपटा.

होडगें, न० होडकी.

होडा, पु० खळगा; २, ३लिं० हुंडा तृतीयाधीं.

होडी, स्त्री० मोठें एक लांडकूड खोदून त्याचें जें
जलघन करित असतात ती.

होणें, कोणेक अर्थ उत्पत्तीस पावणें; उ० तु-
झे बायकोस पुत्र झाला; २, विवक्षित रूपें
करून जीमिद्धि नडंगि स्यातें कोणेक अ-

र्थ

र्थ पावणें; उ० अंबा पक झाला, तूं करणी हो-
शील; ३, व्यपादिद्वारा कोणेक अर्थानें सं-
पणें; उ० मजपाशीं रुपये होते वितके झा-
ले आतां फोडून देऊं.

होतकर, होतकरू, ३लिं० विद्वत्ता, पुष्टी, इ०
जे गुण ते थोडथोडे कोणेकाचे अंगीं प्रक-
ट होऊं लागल्यासुद्धें हा त्या त्या गुणांनीं उत्त-
रोत्तर वाढत वाढत विवक्षित योग्यतेसपा-
वेल असें वाटाघाटीगा मनुष्य, पशु, वृक्ष,
इ० तो.

होतव्य, न० भवितव्य या अर्थीं कोणी स०.

होतीवस्त, स्त्री० दे० मिळतीवस्त.

होत्साता, अ० कोणेक अर्थ विवक्षित गुणा-
दिरूप जो विशेषणार्थ तद्विशिष्ट असतां;
उ० विक्रमराजा राज्य करित होत्सातां को-
णीही दरिद्री नकता.

होन, पु० सुमारे चार रुपयांचे किमतीचें सो-
न्याचें एक नाणें आहे, जाचें धारवडी, ए-
केरी, इ० अवांतर भेद अनेक आहेत.

होबासा, पु० होयतू सणतो म हें तुजें काम
मी करीन असा कोणी कोणेकास देतात
जो भरंवशाचा शब्द तो.

होम, पु० हवन; होम देणें स० हवन करणें.

होमणें, हुतकरणें.

होमशाळा, स्त्री० अभि होवादि संबंधी अ-
ग्नि ठेवाया करितां कंठें असतें जे गृह ती.

होमहवन, न० होम इ० जें कर्म तें.

होय, अ० कोणेकानें काहीं एक गोष्ट सांगि-

तली

तकी असती तद्विषयींचे मान्यतेचें जें उक्त
र किं० कोणेकानें काहीं एक गोष्ट विचार-
ली असता ती गोष्ट सणतोस तशीच आ-
हे सणून सांगायलाचें जें उतर त्याचें बोध-
क हें अस्यच.

होयकार, पु० होकार.

होयबा, होयाबा, पु० कोणी काहीं गोष्ट सां-
भितली असता त्यांतील गुण दोष न पाहा-
तां होयहोय सणण्याचा स्वभाव जायतो.

होर, स्त्री० कों० विवक्षित शेत इ० स्थल होर-
लें आद्यचाजोगा पर्जन्यानें धूपून येऊन व-
सतो जो खळ मळ इ० ती.

होरट, स्त्री० पु० आपणास दुकर अतएव इ-
तरांस असंमत जी कोणेक गोष्ट ती विष-
यी हें मी करीनच करीन किं० हें असेंच इ०
रूप धरिला जो कोणेकानें दुराग्रहती, तो.

होरणी, स्त्री० कों० खळी, शेत, इ० होराया क-
रितां तेथें घालितात जी मृत्तिका इ० कां-
ची भरती ती.

होरणें, कोणेक स्थळचा खळगा, विहीर किं०
वारीराबरील क्षत, छिद्र, मृत्तिका, इ० का-
नां भरे असें करणें; २, अलंकार, केश, इ०
कांची शरीर किं० तद्वयव इ० व्यात क-
रणें.

होरपळणें, होरपाळणें, हुरपळणें.

होरा, स्त्री० नेबाधिलसावरून किं० रविवा-
रादि वारीवरून साध्याचें असे प्रतिदि-
वशींचे श्रीबीस सुद्धी ज्योतिःशास्त्रोक्त
आहेत.

आहेत ते प्र०, २, पु० कोणेकास प्रत्यक्ष पा-
वयाजोगी होणारी किं० झालेली कोणीसां-
गतो जी गोष्ट तो, २, होणारी किं० प्ररोक्ष
जी काहीं एक गोष्ट तद्विषयी हो अशी अ-
शी असुक असुकरीतीनें होईल किं० अ-
सेल अशी कोणेकाची भावत्ये जी कल्प-
ना ती.

होराबारी, स्त्री० कों० परस्परानें अं स्वल्प-
क्षस्थापनाविषयीं दुराग्रहाचें भांडण ती.
होरी, स्त्री० मा० वसंतोत्सवसंबंधी वर्णन
जात असतें असा गानामध्यें हिंदुस्थानी
भाषेंत एक कविता विशेष आहे जो मा०
विमग्याचे उत्साहोत गातात.

होलगड, न० होला सणून जो पक्षी तें.

होलपटणें, रा० फलपाडणें इत्याद्यर्थ वृक्षा-
दिकांवर होलपाटा इ० लांबटपदार्थ एके
शोधदास धरून फेंकणें किं० तद्दारा आब-
फलादि महार विविष्ट करणें; २, न० हो-
लपाटा.

होलपटा, पु० रा० होलपाटा.

होलपाटणें, होलपटणें; २, रा० होलपटणें
दितीयाधीं.

होलपाटा, पु० वृक्षावरील फलादि पाडणें.
इत्याद्यर्थ वर सुगारात्राकरितां घेतात जो
हात दोन हात लांब लांकडाचा तुकडा तो.

होला, पु० एक पक्षी आहे.

होलार, पु० अंत्यज जातीचे जंबाजत्राने,
जांबाबरोबर मा० डफडें वाजत असतें.

हालिका

होडिका, स्त्री० सं० इताशानी
 होष, पु० काही एक कर्मव्य गोडीविषयी जो
 कोणे कास उन्हाहविशेष असतो तो; २, को
 णेकर्मसंगी कोणेकर्म करण्याविषयी
 बुडीवाड्यां असतें जें अवसान तो, परं-
 तु संकटसंगी प्र०; ३, गोंबावर पैठारी
 आले असं ऐकतां नासा होष गेंना का-
 हीं सुनेनासें झालें.

होष्य, न० होतव्य
 होष्यमाण, न० होतव्य
 होहोरवरेच, अ० कोणेक गोडीची अकस्मा-
 त् होव्ये जी स्मृति ती आडहार आहे; ३०
 होहोरवरेच आज मला तिकडे जायचें
 आहे नव्हे.

होळकर, पु० शिमन्याचे महिन्यांतील हो-
 ळ्यांचे जे खेळ्ये ते प्र०
 होळणें, कीं० ओहोळणें; २, रा० धुणें या अ-
 र्थां.

होळपणें, कीं० हुरपळणें
 होडी, स्त्री० फाल्गुनी चौथिनेचे दिवशीं य-
 र देवतेचें भावाहन करून पूजा करावी
 भागलावावी, सणून जो तृण काडादिका-
 चा रचित राशि करितात ती; २, माघशु-
 क चौथिनेस किं० फाल्गुन शुद्ध प्रतिपदेस
 सूत्र किं० पंचमी पासून चौथिने पर्यंत
 प्रतिदिवशीं देवाचा सत्पुरुष मुलें तसे-
 च तृण काडादिकांचे ढीग करून जाक-
 तात त्यास प्र० स०; १, कीं० होडीदेमथें

पीकक

येकळ, केंड, इ० कांचे जो साड्यावितात
 त्यास स०; ४, फाल्गुनी चौथिनेस स०;
 यासादिकांची होडी करणें इ० स्थळीं तें
 तें जाळणें असा अर्थ, आंगाची होडी हो-
 णें स० कोधजरादिकें करून अतिशयि-
 त् तसता होणें.

होद, पु० उदकादिपदार्थां सांडून ठेवाया-
 करितां दगड, बिटा, गुना, इ० कांचें यत्तु-
 कोणां या कारकां जें पात्र करितात तो; २,
 पाणी तापवाया करितां किं० ठेवाया करि-
 तां जें तडाकार भातु मय पात्र करितात
 त्यास स०.

होदा, पु० हत्तीचे पाठीवर ठेवून भात बसा-
 वयां करितां होदासारिखें आकारविशेषा-
 चें काडादिकांचें भासन करितात जावर
 छाया नसत्ये तो; २, ला० तालिम रवान्यांत
 कुत्ती खेळणें इत्या अर्थ होदासारिखी ख-
 ळी करितात तीस स०.

होर, पु० रा० नदीसजो पुर येतो तो.
 होशा, ३ लिं० पाहिजे तशी ख्याली खुशाली
 किं० पत्र प्रावरण अथवा गाणें बजाव-
 णें; २, फानीं आपल्ये मनाची होस पुर-
 विण्याचा स्वभाव जाणा तो.

होशी, ३ लिं० होशा.
 होशोणें, रा० कोणेक विषयी जी होस तीणें
 करून विविध होणें.

होस, स्त्री० कोणेक गोडीविषयी या स ज्ये
 काडी बसवता आहे अशी भावना अ-
 सत्यासुलें

सत्यामुळे हे पाहावे, हे करावे, हे ज्यावे, हे भो-
मावे, इ० का दाया जो गा जो अंतःकरणांत उ-
त्साह विशेष असतो ती.

होसणे, को० होशीनें युक्त होणे.

होसदार, ३लि० होशा.

होसी, ३लि० होशी.

होळा, पु० हुळा.

हुद्द, पु० सं० होड प्रथमाधी.

ह्रस्व, ३लि० सं० विवक्षित प्रमाणापेक्षा लांबी
किं० उंची जावी कमी तो; २, जांचा उच्चार-
णास एकमात्रात्मक काल लागतो असेजे
अ, इ, उ, क, ल, हे स्वर ते प्र०.

ह्रस्वमूर्त्ति, ३लि० ठेंगणा जो मनुष्यादित्या-
सस०.

हास, पु० सं० काहीं एक गोष्ट किं० पदार्थ यांचा
जा जो उत्तरीनर कमीपणा तो.

हावा, पाहिजे या अर्थां हे किं० पापद. परंतु
जो अपेक्षाविषय अर्थ असतो त्याचा
लिंगानुरोधें करून घाला लिंग कार्य होते.

क्ष

क्षण, पु० सं० सुहृत्तात्मक कालाचा बारावा
जो अंश तो; २, केवळ सूक्ष्म जो कालवि-
भाग तो.

क्षणभंगुर, ३लि० सं० याक्षणीं भाहे पण
असाच उत्तरक्षणीं असेल असा जो वि-
षयीं विश्वास ठेवितां घेत नाही असा जो
संपत्ति

संपत्ति, आयुष्य, देह, इ० नाशवंत पदार्थ तो;
क्षणक्षणीं, क्षणक्षणीं, अ० प्रतिक्षणीं.

क्षणिक, ३लि० सं० क्षणभरमात्र जावी स्थि-
ति असें जें सुख, दुःख, ज्ञान, मनि, इ० तो.

क्षणोक्षणीं, अ० क्षणक्षणीं.

क्षत, न० सं० व्रण; २, ३लि० शस्त्रादि लागल्या-
मुळे व्रणविशिष्ट झाला जो तो.

क्षति, स्त्री० सं० द्रव्यनाशादि झाल्या मुळे को-
णे काची होत्ये जी हानि तो; २, आपणास
कोणी काहीं धाईट बोललें किं० अस्पृश्या-
चा स्पर्श, अभिशाप भक्षण, इ० आपल्याहा-
तून पडलें किं० इत्यादिकांचा नाश, अपहार,
इ० झालें इ० काहीं धाईट झालें असतां कि-
नास धाईट वाटावे असा जो अंतःकरणां-
त विकारविशेष होतो ती, प्रा० निबंधवि-
षयीं प्र०.

क्षत्र, न० सं० क्षत्रियसंघून जी जाति ते.

क्षत्रिय, पु० सं० ब्राह्मणादि चारवर्णातील
दुसरा जो वर्ण तो.

क्षत्री, पु० क्षत्रियशब्दाचा अपभ्रंश.

क्षम, ३लि० सं० विवक्षित कार्य करण्याविष-
यीं शक्त जो कर्तादितो किं० शक्य अर्थ कार्य
तो.

क्षमा, स्त्री० सं० कोणे कापासून आपलें अ-
पराधादि अप्रिय झालें असतां तेणें करू-
न होत असतो जो चिन्तास क्षोभ तो नही-
उंदेता त्या अप्रियाचें करितात जें सहन
ती; कोणे काचा अपराध क्षमा करणे; सं०

क्षमाविषयकरणे, २, सहिष्णुता, १, उधी
क्षमापन, न०सं० अपराधादिकं करून क्षु-
ब्ध हांतेला जो कोणी त्यास मोडभाषण,
भोर्नव, इ०कें करून क्षमाविशिष्ट कर-
ण्याचा जो व्यापार नें.

क्षमी, १लि० क्षमाशील.

क्षय, पु०सं० नरणें, जळणें, इ० कारणानें को-
णेक अर्धाचा सर्वस्वी किं० अर्धासः होते
जो जाहींसे पण तो; धातुक्षय, परपक्षय,
पुण्यक्षय, कुलक्षय, इ०स०; २, सूचीदद्या-
नंतर प्रहस जे तिथि, नक्षत्र, योगत्याणीं
हुस्यसूचीदद्याचे सूचीं संवाचें असा
जो त्यांचा होतो हास तो; ३, क्षयरोग; ४,
संवाचें संवत्सरांतील शेषठला जो संवत्स-
र तो.

क्षयगात्री, १लि०सं० उत्तरोत्तरजाचा हा-
स होत चालला आहे असा जो तिथि, न-
क्षत्र, आयुष्य, संपत्ति, इ०तो.

क्षयतिथि, स्त्री०सं० जा तिथीस जो कोणी
मरण पावला असतो तीची प्रतिमासी-
ची किं० प्रतिवर्षीची तिथि ती त्याची.

क्षयदिवस, पु० जा दिवशीं जो मेला तो त्या-
चा; २, क्षयतिथि.

क्षयमास, पु०सं० जा मध्ये दोन संक्रांति हो-
तात असा जो अमाकास्तोत मास कदा-
चित्चे तो तो.

क्षयरोग, पु० जाचे योगानें शरीरेंतील स-
र्वधातु उत्तरोत्तर क्षीण होत जाताना असा

एक रोग आहे.

क्षयरोगी, १लि० क्षयरूप रोग जस होता
आहे तो.

क्षयिष्णु, १लि० आचा क्षय अवयव जाय पा-
चा अशा स्वभावाचा जो आयुष्य, संपत्ति,
इ० कोणेक अर्ध तो.

क्षयी, १लि०सं० क्षयरोगी.

क्षर, १लि०सं० अवयवशाः क्षरून क्षरूनगा-
हींसा व्हावा अशा स्वभावाचा जो कोणेक
अर्ध तो.

क्षरणा, न०सं० अवयवविभूत पदार्थानें अव-
यवित्स्वरूपापासून अवयवशाः गळून
जाण्याचा जो व्यापार नें.

क्षरणें, क्षरणविशिष्ट होणें.

क्षांत, १लि०सं० जाविषयीं क्षमाकेडी असें
जें अपराधादि तो.

क्षांति, स्त्री०सं० क्षमा.

क्षात्र, १लि० क्षत्रियसंबंधी जें कर्म, वेश, शि-
ति, इ० तो; क्षात्रकर्म, क्षात्रधर्म, क्षात्रतेज,
इ०स०.

क्षार, पु० मीठ, समुद्रोदक, चांचे रसा सादि-
त्वा साहा रसांतील एक रस आहे; २, ताह-
शरसविशिष्ट जे सेंधव, पादे सोण, पाप-
हखार, टांकण खार, इ० किं० केळीं सोंप,
भावाहा, हळदीचें मान, इ० कांची राख इ०
पदार्थ ते प्र०; ३, १लि० ताह शार रस
विशिष्ट जो समुद्रोदक, मीठ, इ० किं० भो-
ज्यपदार्थ इ० तो; क्षारोदक, क्षारसमुद्र,

इ.सं.

शालणै, प्रशालणै.

शालन, न० प्रशालन

शालित, ३लि० प्रशालित.

शालण, न० शालनशब्दात्वा अपभ्रंश.

शालणै, शालणै.

श्लिणणै, कोणेकानै श्लिण होणै.

श्लिति, स्त्री० सं० श्लि, श्लितिप, श्लितिपाल,

श्लितीश, श्लितिज, इ० सं०.

श्लिती, स्त्री० श्लितिद्वितीयाधी.

श्लिस, ३लि० सं० प्रश्लिस; २, शिव्या, गाढी, इ०
दुःशाब्दानां निर्भीत्सिता जो तो.

श्लिम, अ० सं० लौकर; श्लिमकारी, श्लिमभो-
जी, इ० सं०.

श्लिमा, स्त्री० श्लिरीसस.

श्लिरापत, स्त्री० श्लिरापत.

श्लिण, ३लि० क्षय होऊन नाहीसा झालाजो
तो किं० अंशतः क्षय झाल्या सुळें अल्प शो-
ष राहिला जो तो; २, कृश.

श्लित, स्त्री० श्लितिशब्दात्वा अपभ्रंश; परंतु
यात्वा प्रयोग द्वितीयाधी; २, स्वातरप्रथ-
माधी.

श्लिब, ३लि० सं० मद्यपानादिकें करून झाला
जो उन्मत्त तो.

श्लिर, न० सं० दुग्ध; श्लिरससुइ, श्लिरसाग-
र, इ० सं०; २, उदक; ३, अर्क, बट, इ० उक्षां-
चा पांढरा निचती जो चीकतें; ४, स्त्री०
श्लिरीसस.

श्लिमेदक

श्लिरोदक, न० रेखिमाथें श्लिपांसने साधा
वे उपयोगी एक उर्ध्वं वस्त्र आहे जें मा० प्रे-
धीं प्रसिद्ध.

श्लुण्ण, ३लि० सं० पाषाणी तुडविणें, पाषा-
णादिकें करून ठेंवणें, इ० द्वारा शुभ्रका
जो कोणे कपदाधीतो.

श्लुत्, स्त्री० सं० श्लिक; २, शुभा.

श्लुत, न० सं० श्लिक.

श्लुहोष, पु० सं० श्लुषेबी जो प्रहीतता तो.

श्लुइ, ३लि० आकारानें किं० योग्यतेनें लहान
जो पदार्थ, मनुष्य, इ० तो; श्लुइमत्प, श्लुइ-
माणी, श्लुइग्राम, इ० सं०; उ० केरकाटणें, जो
उपसणें, हीं श्लुइकमें तुलासारिख्यानीं
जातीनें करून घेत; २, न० श्लुइक.

श्लुइक, न० जाथें उद्घाटन झालें असतां ल-
ज्जा प्राप्त व्हावी हीनत्व याथें असेजे कोणे
काचे अंगीं दोष असतात ते प्र०.

श्लुइघटिका, स्त्री० रुपें, सोनें, कांसें, इ० धातू-
चे भूषणादिकांस लावावा करितां वा आ-
याजोगे हरभरा, करबंद, इ० ममाणाचे, म-
ण्याचे आकाराचे पोकळजे पदार्थविशो-
ष करितात ते प्र०.

श्लुधा, स्त्री० सं० भूक; पात्रेस० श्लुधाशुर; श्लु-
धार्त्त, श्लुधाकर्त्त, इ०.

श्लुधित, ३लि० सं० श्लुधा जास लग्न मळी आ-
हे तो.

श्लुध, ३लि० सं० श्लोभं पावला जो तो.

श्लुर, पु० सं० वस्त्रा सुरख्याधी.

श्लुधक

शेव, ३० लि० पोम्ब तेने देवळ इलका जो न
 सुख, कम, व्यापार, गो इ० तो; २, न० सुख
 शेव, न० विविधतासोबी रुखनि विविध जो
 शीत, एह, इ० उपयोगी भूतल विभाग ते;
 ३, लाबी रुही, कि० लाबी रुही आणितुबी
 वा प्रवाणाबी विविध जो भूमि, पाषाण, का
 च, इमारत, इ० अर्थ ते; ३, वेवता, तीर्थ, पोषे
 सविधाता सुळें जेथें पुण्यकर्त केले असतो
 विविध फळ होतें अशी जी काशी, अशोक्या
 मया, उल्लंघिनी, गो कर्ण, बाई सुकर, इ०
 स्थलेनां प्र०; ५, शारा शादिग्रामाया जो
 ससुदावते; ५, मनुव्यादि कोषे जें शरीर
 तें, ६, जी जाबी बायको बी त्याचे ससुबी
 जी रोप इतर पुनादि सततिरूप फळ उत्प
 न होण्याविषयी स्थल तें करून विवधा
 असतो अ०

शेवज, पु० परवीर्षी वासून आपले शेवाचे
 राबी उत्पन्न जो पुरुष तो

शेवपाल, शेवपाल, पु० ग्रामादिरूप शे
 वानें संरक्षण करणारी एक देवता आहे

शेवफल, शेवफल, न० शेवनिष्ठ जी ला
 बी रुही कि० लाबी रुही आणितुबी ए
 तद्रूप जें प्रमाण त्याची जी इयती जीव फ
 रिताय लाबीने रुही गुण्याची इ० जाव्यो
 तिः शास्त्रो करीति तीही करून होतें तें,
 ३, ला० कोणिक व्यापार वासून जे तें जे क
 ल तें, ससुबी त्याची इतर व्यापार फळाची
 समता कि० असता पांवा विचार करी

व्य भसती म०; उ० पावतु त व्यापारियाक
 व आणितुबी मरुपये दिन्हे व्यापार तो
 व फळ एकवा

शेवसंस्थास, पु० काव्यादि कोणे कसुवधे
 ची राहून हे शेव सोडून मरणपर्यंत कोठे
 जायाचें वाही भसा जो कोणी निव्वन ध
 रितांत तो

शेवसंस्कार, पु० सततिरूप फळ उत्पन्न हो
 ण्याचें शेव जी स्थी निव्वा करितास जो ग
 भाधान, पुंसवक इ० संस्कार तो

शेवस्थ, ३० लि० सं० काव्यादि शेवी वास क
 रणारा जो तो; प्रा० ब्राह्मणाविषयी प्र०

शेवज, पु० सं० जीवात्मा

शेवजी, पु० क्षत्रियशाखाचा अपभ्रंश

शेव, पु० सं० प्रक्षेप; २, क्षेपक हिती वापी

शेवक, पु० कोणेक ग्रंथकाराचें ग्रंथांत इत
 रामें कोणी पातले असतें जें श्लोक वाक्या
 दितो; २, प्रहादिकेचें सिद्ध झाले जें ग
 गित तें स्पष्ट व्यर्थ इत्या पर्थ त्यांत मिळ
 वावा कि० उणाकरावा स्पून सांगितला
 असतो जो अंकरावितो; ३, ३० लि० क्षेप
 णकर्ता जो तो

शेवपुत्र, न० क्षेपण्याचा जो व्यापार ते

शेवपी, प्रक्षेपणे

शेवनिक्षेप, अ० को० वषामास्थान; उ० जी
 भाज काही घेत नाही उद्यां क्षेपनिक्षेप
 येईन

शेवसा, ३० लि० क्षेपणकर्ता

शे म, न० सं० कल्याण नपुंसकाधी, आ स्त्री
शे म आ हो इ० स्थली शे म विविध आ हो
असा अर्थ; २, शे मालिगन.

शे मालिगन, न० सं० मित्रादिको समीची-
ने देतात जे आलिगन तें.

शे मणी, स्त्री० सं० पृथ्वी.

शे म, पु० प्रकृत्यपस्थे चा ठाडी स्थित जो
कोणेक अर्थ त्यास कोणेक उपाधिसंब-
धानें काही वेग प्राप्त झाल्यामुळे त्याचे
त्या अवस्थेचा होतो जो अन्यथा भावतो;
२, कोणावेशानें अंतःकरणचा होतो जो
अन्यथा भावतो.

शे मणें, कोणेकानें शे मानें युक्त होणें.

शे मित, ३ लिं० शे मविला जो तो.

शे म्य, ३ लिं० शे म वाचास योग्य जो कोणे-
क अर्थी तो.

शे म्, न० सं० मध.

शे र, न० सं० वस्त्यानें मस्तकादिसंबंधी
केश कलहण्याचा जो व्यापार तें.

शे र्वा, स्त्री० सं० पृथ्वी.

ज्ञ

ज्ञ, पु० बुध; २, ३ लिं० जो जा अर्थी तें जाणतो.
तो तज्ज्ञ; ज्ञात्वा तें जाणतो तो शास्त्रज्ञ, र-
सज्ञ, व्यवहारज्ञ, किञ्चित्ज्ञ, सर्वज्ञ, इ०
सं० म०.

ज्ञानि, स्त्री० सं० जाणीव.

ज्ञात, ३ लिं० सं० जाणला जो अर्थ त्यास
हारादितो; २, स्त्री० ज्ञातण, ज्ञानिण, ज्ञि-
य, ज्ञद्, सोकार, किं ची, इ० लिं० गात्र, लो-
स, पक्षी, इ० जा जाति त्यास०.

ज्ञातव्य, ३ लिं० ज्ञेय.

ज्ञाता, ३ लिं० कोणेक अर्थी तें जाणणारा
जो तो; २, पु० सुप्त.

ज्ञाति, पु० गो व्रज.

ज्ञान, न० जाणीव; २, तद्वारा कोणेक विषया-
चें होतें जें ग्रहण तें; ३, त्या विषय ग्रहणा-
चा जाणिवेचा ठाडी स्थित ज्ञाता असतो जे
संस्कार तें; ४, चातुर्ब; ५, ब्रह्मज्ञान.

ज्ञानवस्तु, न० बाहेर दिसाचा विषय नव्हे अ-
सा जो आत्मस्वरूपादि कोणेक अर्थ तो आ-
णण्याविषयी समर्थ जें कोणेक अर्थें ज्ञान
तें; २, ३ लिं० तद्विशिष्ट जो मनुष्यादितो.

ज्ञानदृष्टि, ३ लिं० ज्ञानवस्तु.

ज्ञानमार्ग, पु० ईश्वरमातीचा वेदांत ज्ञानो-
क्त जो मार्ग तो.

ज्ञानमार्गी, ३ लिं० ज्ञानमार्ग जाणें अर्थ तद्वि-
ला आहे तो.

ज्ञानवल्ली, स्त्री० भांगेस सं०.

ज्ञानवायु, पु० एक वातरोग आहे जो ज्ञाता
असतां अनेक प्रकारचा चाडीक मोठ्या क-
ल्पना मिथत्वात तो.

ज्ञानी, ३ लिं० शास्त्र व्यवहारासहित संबंधी वि-
ष्ट ज्ञान आहे जास तो; २, पु० ब्रह्मज्ञानी.

ज्ञानेंद्रिय, न० कर्ण, नेत्र, घ्राण, इत्यादी ज्ञान

ज्ञानो

ज्ञेय

हीं पां ब आणि जन हीं जीं इन्द्रिये तीं प्र०
 ज्ञानोपदेश, पु० आत्म ज्ञान विषयक जो को
 णे काम उपदेश करितात तो.
 ज्ञापक, ३लि० सं० कोणेक अर्थातें जाणवि-
 णारा जो शब्द, लेख, शास्त्र, चिन्ह, इ० तो.
 ज्ञापन, न० ज्ञापविण्याचा जो व्यापार तें.
 ज्ञापविणे,

ज्ञापविणे, ३लि० जाणविणे.
 ज्ञापित, ३लि० जाणविला जो तो.
 ज्ञाप्य, ३लि० जाणवायाचा जो कोणेक अर्थ तो.
 ज्ञाप्यज्ञापकभाव, पु० ज्ञाप्य, आणि ज्ञापक
 यांचा जो परस्पर संबंध तो.
 ज्ञेय, ३लि० जाणवायास योग्य जो कोणेक वि-
 षय तो.

धान्य, न० भात, जोंधळा, गहू, हरभरा इ० तें.

धान्यदेश, पु० जादेशांत बहुत धान्य पिकतें तो देश.

धान्यभिक्षा, स्त्री० धान्यपिकलें ह्मणजे त्याच्या समयीं कोणी भिक्षुक गांवो गांव फिरून त्या त्या धान्याची भिक्षामागतात ती धान्यसंग्रह, धान्यविक्रय, इ० समास जाणावे.

धाप, स्त्री० दमा, २, धांपणें इ० कारणामुळें श्वास गतीचें जें प्रमाणाधिक्य होतें ती, ३, धापादेणें स० परिश्रमामुळें किंवा दम्यामुळें त्वरेनें मोठे श्वासोच्छ्वास करणें.

धापकरी, ३ लिं० दम्याचा उपद्रव जास होत असतो तो.

धापट, स्त्री० दे० फिरायासाठीं टाकलेला जो भोंवरातो न फिरतां राहण्याची जी अवस्था ती; २, न० भात कांडलें असतां विरून केवळ पूर्ण जें होतें तें; ३, पु० सरड्यासारखा एक जीव आहे.

धापड, ३ लिं० कीं० केवळ उखारजी शेताची जमीन तो.

धापणें, धापेनें युक्त होणें.

धापलणें, धापणें.

धापाळू, ३ लिं० धापकरी.

धाप्या, ३ लिं० धापाळू.

धाबडधिं गा, पु० रा० धांगडधिं गा प्रथमाक्ष.

धाबळ, स्त्री० उर्णावस्त्र आहे, २, दे० खबुतरें ठेवायाकरितां जें परकरितात ती.

धाबळी, स्त्री० धाबळ प्रथमाक्ष, २ कीं० पेळू.

धाबें, न० गृहावर केवळ मातीचा पेंडपालून आ

च्छादन करितात तें; २, तद्विशिष्ट गृहासहीस.

२, सं० कोणेकास धाब्यावरचसविणें स० त्यापासून द्रव्यादिक घेऊन हिंगो दारवविणें किं० सर्वस्र हरणकरून भिकेस लावणें, कोणेकाचें धाबें दणाणणें स० त्यानें भयानें धावरणें.

धाम, स्त्री० सहस्त्रावधिमनुष्य, किं० पशू इ० कांस एकसमयावळे देंकरून ज्वर, अतिसार, इ० रोगोपद्रव व्हावा अशी जी तत्तद्देशीं कोणेकालीं त्याच्या रोगाची व्याप्ति होती ती, २, ला० स्त्रियांस गर्भधारण किं० विवाह इ० बहुत एकसमयावळे देंकरून होई लागलां असतां त्यास ही स०.

धामण, स्त्री० सर्पांत एक भेद आहे, एक वृक्ष आहे.

धामण्या, पु० धामणीचे पोटीं नागापासून जी संतति होती ती.

धामधूम, स्त्री० लोकांस उपद्रव व्हाव याजोगी पारचकादिकरुत जी गडबड ती.

धामा, पु० कीं० धमाटा दितीयाक्ष.

धाम्या, पु० माध्यजनास निंदेनें स०.

धाय, स्त्री० रडण्याची जी मोठी आरोळी ती; मोकल, फेड, इ० योगी प्र०.

धायटी, स्त्री० एकसाड आहे.

धायटीफूल, न० धायटीचें जें फूल तें.

धार, स्त्री० जलादि पातळ पदार्थ वरून पडव असतां त्याचा जो दोरीसारखा आकार दिसतो ती; २, जासवेग बहुत असा जो नद्यादिकांचा प्रवाहू ती; ३, रांस्यानें जिकडून काढायाचें

विकडील जो शस्त्राच्या मांतती, ५, ला. तत्सदृश
 श्योरस काष्ठादिकाचा जाशिरा ती, ५, केवल
 स्वल्प तेल, तूप, इ. कांस देण्याचा प्रसंगी स.
 ६, पर्वतीची मस्तक प्रदेशाची जी कडती; उ०,
 त्या धारेवरून पाण्याचा धोधा खाली पडतो
 आहे. धार काढणें स० महिष्यादिकांचें दूध-
 काढणें, धार मारणें स० तलवार मारणें. धारं
 वर धरणें वागणें स० मोठ्या कदरेंत धरणें-
 कि० वागणें.

धार भर, ३ लि० केवल स्वल्प जें तेल तूप इ० देणें,
 वाढणें, इ० प्रसंगी प्रयोग याच अर्थां तेल तूप
 ५ इ० कांची धारि असें ही स० उ० गवळ्यानें
 दूध मापून दिलें असतां वर धार घालीत अस
 तो, धार धरणे स० विषार कि० मोडशी उतराया
 करितां मस्तकावर शीतोदकाची धार सतत
 पडे असें करणें, धार पडणें स० किती पाहिजे ति
 तकें द्रव्य कि० धान्यादिक गृहादिकांत आका
 शांतून पडणें; उ०, तुझीं फार खर्च करायास
 सांगतां तर माझे घरीं कांहीं पैक्याची धार-
 पडत नाही, धारेवरचा वाघ स० जंबरा एतल
 योगविषयीं याचा प्रयोग करितान; उ०, हे का
 म तूं न करीस तर कोण धारेवरचा वाघ करी-
 ल.

धारक, ३ लि० सं० धारण करणारा जो तो आ
 ज्ञा धारक, वस्त्र धारक इ० समासी प्रयोग जा
 णावे.

धारकरी, उ० युक्तकरी.

धारजिणा, ३ लि० जो मनुष्य, पशु, अवहार,
 देव,

देव, शीब, कि० कांहीं एक पदार्थ जा मनुष्यादि
 कांस संविला असतां फलद्रूप होतो तो त्यास
 उ०. हे शीत आसला धारजिणें नाही असें पा
 हून सोडून दिलें स० कसाचास गाय धारजिणा
 स० मेसा देवी श्योरस धारजिणा.

धारजणें, धारजिणें, न० मनुष्यादिक सेविलें
 असतां आपल्यास त्यानें फलद्रूप भावें भसा
 जो कांहीं देवयोग असतो तें उ०, जो कां कडे
 एक सैस असली सणजे दुसें होतें आणि मी
 पांच बाळगल्या तरी ताक मिळत नाही तस्मा
 त्मला गुरांचें धारजिणें नाही. धारजिण्या
 स घेणें स० धारजिणा होणें.

धारण, न० धरण्याचा व्यापार तें उ० मी बुद्धीनें
 तितकें अर्थाचें धारण करीन, शरसंधान सम
 यीं वामहस्तानें धनुष्य धारण करावें लागतें.
 धारण करणें स० धरणें, २, स्त्री० धान्यादि वि
 रुयीं अमुक प्रमाण धान्यादिकास अमुक द्र
 व्यपडनें असा जो नियम चालला असतो ती
 पांचांवर धारण बसणें स० भय विव्दळ-
 होणें, ३, पु० की० धरणखांब, ४, ला० राज्या
 चा कि० संसाराचा जाजवर भार असतो त्या
 पुरुषास स०.

धारण पारण, न० सं० धरणें पारणें.

धारणा, स्त्री० पाठकेलेला यथादिक कि० सम
 जलेला अर्थ नविसरतां धरण्याविषयीं जी बु
 धिशक्ति असती ती, २, दे० गृहस्थिनि.

धारणी, स्त्री० की० लाहानसा जो धरणखांब ती
 धारणें पारणें, न० की० धरणें पारणें.

धारबंद, स्त्री० शस्त्राची धार बंदकरण्याची एक विद्या आहे, २, ३ लिं० ती विद्या जाणतो तो.

धारबोळ, पु० स्त्री० कोणेक व्यवहार अमुक-अमुक प्रकारनेच व्हावा इ० जो नियम तो, प्रायः निषेध विषयीं प्र०, २, अ० रा० कांठोकांठ जलादिसद्रवपदार्थांनें भरण्याचे विषयीं प्र०.

धारमेर, स्त्री० गा० धारबंद.

धारराव, पु० धारकरी जो त्यास ह्म०.

धारवणी, न० दूध तापवायाचे असतां यक्षिंचि नृजे आंत पाणी घालितात ते, २, पाट इ० कांची जी धार पडती ती र्यालीं भांडें धरून जें पाणी घेतलें तें, उ० डोणीतील पाणी आणून को खांगलें धारवणीं आण.

धारा, पु० शेत, आगर, एतत्संबंधी जें राजकीय देय तो, २, भाडें, विक्रय, चाकरी, इ० व्यवहारां विषयीं अमुकास अमुक द्यावें, अमुकांनीं अमुक करावें इ० जो संप्रदाय पडला असतो तो; उ० दाहाकोशांस एकरूपया याचा असा आमचा गांवांत भाड्याचा धारा पडला आहे; विद्याहांत स्वर्णाभिषेक संबंधी जें द्रव्य ती.

धारातीर्थ, न० शस्त्रांनीं चाललेलें जें युद्ध सांत शर मेला असतां स्वर्गास जातो म्हणून त्याला तीर्थलारोपानें ह्म०.

धारावाहिक बुद्धि, स्त्री० एक विषया कारें करून न किती एक क्षण राहिलेही जी अंतःकरण वृत्ति ती.

धारिष्ट, न० भय, लज्जा, इ० कामीं योजित कार्या पासून पराङ्मुखता न होण्याविषयीं प्रयोजकी भूत अंतःकरण निष्ट, दृढतारूप, जो गुण विशेषते; उ० सर्प हातीं घेण्याचें मी धारिष्ट करीन पण दुसऱ्यास मार देण्याचें मला धारिष्ट होत नाही.

धारी, स्त्री० पोतर, पातळ, इ० कांस रंगीतरे शीम, सूत, यांचा कांठ घातला असतो ती.

धारुष्ण, न० धातु पुष्ट्याद्यर्थ कासेतून काढतांच तसेंच उर्ध्व उर्ध्व वितात जें दूध तें.

धारें, न० उजेड पडावा किं० धूर बाहेर जावा म्हणून पराचेवर दबास किं० भीतीस जें दार ठेविलें असतें तें.

धारेएहसान, न० सर्कार धारा व्यावयाचे शिर त्यांत कुळास कमी पडावाजोगा ठराव करून देतात तें.

धारेएहसानी, ३ लिं० जा शेताविषयीं धारेएहसान करून दिलें आहे ती.

धारेकरी, ३ लिं० जाला सरकारचा धारा घाबाला गतो असें जें कुळ तों.

धारेबंदी, ३ लिं० जा शेताचा धारा बांधून कुळांनीं घेतला आहे तें शेत व तीं कुळे.

धारेमाप, न० सर्कारी धान्याचा दाणा मोजून घ्यावयाचें जें माप तें.

धारोष्ण, न० धारुष्ण.

धार्मिक, ३ लिं० धर्मात्मा.

धार्य, न० धटपणा.

धाव, पु० रा० माऊडें तोंडस तांबडा रंग लावित

असतात ती.

धाँव, स्त्री० वरेनें चालण्याचा जो व्यापार ती ठोक, मार, इ० कांचा योगीं प्र०; २, गाड्याचे चाक्राभोषताली जी लोखंडाची पट्टी मारली असती ती; ३, दे० मोटेचे बैलास मोट वाहाताना जो प्रदेश चालावा लागतो ती; ४, ला० कांहीं एक खर्चवेच इ० करण्याविषयीं आपले-शक्तीची किं० संकल्याची कोणेक अवधिपर्यंत जी गतिती; उ०, घालनास हजार रुपये खर्च इतकी आमची धाँव आहे; ५, साधारणरीतीनें तर्कित होतीजी मूल्यादिकाची इयत्तातीतें उल्लूघून अतिरिक्त दिसायाजोगें जें कथनादिक ती; उ०, आमचामतें यासनगास पांच रुपये पडावे पण तूं फार धाँव मारतोस.

धाँवचाल, स्त्री० फों० कांहीं सवेगगति कांहीं साधारणगति असा चालण्याचा जो व्यापार ती. धावड, पुं० एक लोखंड उल्लूघ करणारी जाति आहे.

धाँवड, स्त्री० धाँवण्याचा परिश्रम ती; उ०, आज मला दाहा कोशांची धाँवड पडली त्या मुळें मी थकलों.

धाँवडणें फों० धाँवत, चालविणें.

धावडी, लि० धावडांनीं निर्मित लोखंडी, तवा, इ० तो.

धाँवण, स्त्री० फों० धाँवड.

धाँवणें, अतिशयित वेगानें चालणें; २, न० चोरपरणें, आग विझविणें, इत्याद्यर्थ राजभृत्यादिकांचे धाँवतजें आगमन किं० धाँवत येणा

रे

रे जे राजभृत्यादिक तें; उ०, चोर पळत आहेत तें सरकारचें पाकणें आलें; ३, धाँवा; उ०, भक्तांचे धावण्यास ईश्वर धाँवतो.

धाँवती, स्त्री० फों० रोगी इ० कोस मूण पडावा सणून बैघ, देव, भक्त्ये, औषधें, इ० विकरून उपाय करावा लागजे ती.

धावन, न० सं० धाँवण्याचा व्यापारतें; २, पुण्याचा व्यापारतें, दंतधावन, अंगधावन, इ० समास जाणावे.

धाँवरा, लि० अविशय धाँवण्याचा स्वभाव जाणतो. मनुष्य पश्चादिक; २, गुणाकारांत कृतिभेद प्रयुक्त एक भेद आहे.

धाँवरे, न० एक रोग आहे.

धावशी, स्त्री० एक वृक्ष आहे.

धाँवा, पुं० स्वसंकट निवृत्त्यर्थ ईश्वरादिकांस धाँवत यावें अशी जी प्रार्थना ती; २, तदर्थ प्रतिपादक जीं गांणी रचलीं असतात ती.

धाँवाधाँव, स्त्री० अग्नि, रोग, इत्याद्यनेक उपद्रवसंबंधी पीडा निरसन शक्याकरितां तदुपयुक्त अनेक उपाय वरेनें केले पाहिजेत सणून दफडे धाँव निकडे धाँव इ० रूपजी खटपट करावी लागती ती.

धाँवाडा, पुं० रा० धाँवड.

धाँवाड्याचा वाय, पुं० नेहेमी गांवांत राहाणारा नव्हे असा जो फिरता वाय तो.

धाविन्णें, गं० धाँवणें.

धास्त, स्त्री० एकवार घेतलेल्या भयाचा किं० शोकाचा वारंवार धस्त धस्त श्वावयाजोगा

अंतःकरणान्त

अंतः करणांत जो संस्कार राहतो ती; उ० आम
चें गलबत अधाप येत नाहीं सणून मला मोठी
धास्त लागली आहे, या पोरानें आई मेव्यापा-
सून धास्त घेतली सणून क्षिरणीस लागला;
२, कों० दहशत.

धास्ता वणें, धास्तीनें युक्त जाव्यामुळें बुद्धिभं
गादि विकृतीनें पावणें.

धास्ती, स्त्री० धास्त.

धिक, अ० व्यर्थतादि मूलक तिरस्कार विधा
नाचें द्योतक, उ० ईश्वर भजनीं जाचें लक्ष्य
नाहीं त्यांचें जिणे धिक.

धिकार, पु० कोणेक गोष्टीची किं० पदार्थाची
धिक, वाईट, छिः, इ० शब्दांनीं जी निंदा
तो, उ०, मूर्खीनीं विद्वज्जनाचा धिकार के
ला सणून तें निघ होत नाहीत.

धिं ग, ३ किं० रा० उदार.

धिं गड, न० रा० विरूप दिसायाजोगी अत्यंत
उंच अशी जी स्त्री किं० वस्त्र नेसायाचे योग्य
तेंस आलेली असून नागवी राहती अशी
जी मुलगी तिला स०.

धिं गडणें, कों० इतस्ततः उड्यामारणें, नाचणें,
इ० उनाडण्या करणें.

धिं गा, पु० कों० धिं गाणा.

धिं गाई, स्त्री० रा० धिं गपणा.

धिं गाणा, पु० धिं गडण्याचा जो व्यापार तो,
घाल, मांड, इ० कांचा योगी प्र०.

धिं गामस्ती, स्त्री० दांडगेपणानें मारणें, उ-
ड्यामारणें, इ० व्यापार ती.

धिंड, स्त्री० चोरादिकांस अपतिष्ठार्थ गाढवावर
बसवून पांचपाट काटणें इ० कानें विशोभित
करून ग्यामादिकांत वाद्यादि पूर्वक फिरवि
तात ती वस्तुतः एक असतां त्या नियमका
रातें पाचव्या मुळें अवतारवत् भिन्नत्वे क
रून मानिला जो तोच पुरुष असें अर्थाचें प
र्यवसान होतें, फिरविणें, काटणें, इ० कांचा
योगी प्र०; २, ला० शिव्या, गाळी, इ० कानीं
जी अपतिष्ठा करितात ती; ३, ला० मनुष्या
स तिरस्कारानें बोलायाचें असतां गमन
आगमन स्थिति. एतद्दिशिष्टजो तो त्याला -
स०; उ०, यादुष्टाची धिंड बाहेर निघेल तेव्हां
मी घरांत येईन सणजे हाजेव्हां घरांतून वा
हेर जाईल तेव्हां.

धिंडवडा, पु० कों० शिबीगाळी देडून जी अप
तिष्ठा किं० कोणेकाचे कुकर्माचा जो सर्वच बो
भाटा तो, उ० ती गोष्ट तुझीं मजवळ कशास
चोरितां तिचा गांभर धिंडवडा जाला आहे
धिंडावणें, कों० तिरस्कारानें बोलायाचें असतां
जें जाणें तेंच धिंडावणें, उ०, जे वायाचें होतां
च आला कामाचे वेळेस कोणीकडे मसणांत
धिंडावला होता.

धिपाड, धिप्पाड, ३ किं० साधारण रीतीपेक्षां धि
शेष उंचजो मनुष्य, पशु, पर्वत, वृक्षादितो.

धिमा, धिम्मा, ३ किं० कोधादिकानें उताबचा
होत नाहीं असा स्वभाव जाचा तो; २, फार उं
च नसून भरपूर जो मृदंगादिकांचा स्वर तो
; ३, जामध्ये विशेष त्वरा नाहीं असा जो पुरु

बादिक त्यास स्तुति प्रसंगी धिम्मा स० आ
णि निंदा प्रसंगी मंद स० ; ४, वरारहित सा
वकाश जें गाणें, सणणें, ६० तो.

धिमाई, धिम्माई, स्त्री० धिमेपणा.

धिरा, पु० तुळई, ६० कांस स्तंभसदृश जो टें
का देतात तो, २ ला० कोणेकानें कोणेक -
व्यापारीं प्रवृत्त होण्याविषयीं किं० धरलेला
व्यापार न सोडण्याविषयीं दुसऱ्यानें धैर्या
वह जो शब्द दिला तो ; ३, अ० उदावळा होऊं
नको थांब असा अर्थ ; उ०, केवळ घाई करून
कांजरासेधिरा.

धिरे, अ० धिरा.

धिरे धिरे, अ० अतिवरा नकरितां कर. चाल.

६० कांचे वि०.

धी, स्त्री० सं० बुद्धि.

धीट, ३ लिं० धट्ट.

धीमान्, ३ लिं० सं० बुद्धिमान्.

धीर, उ० धारिष्ट ; २, कर्तव्यकार्य, प्राप्तव्यलाभ.

इत्यार्थ उतावळेपणा न होण्याविषयीं प्रयो
जक जो अंतःकरण निष्ठधर्म विशेष तो, उ०,
तुझां दोन वर्षे रुपये नाही दिले तरी मला धी
र आहे, ३, ला० कोणेकसंकट आपल्यास
प्राप्त जालें असतां त्याचा परिहार अमुका
पासून होईल असा धैर्यास अवष्टंभरूप
जो विश्वास तो, उ०, दुसऱ्याचे धिरावर कों
णतें ही काम आरंभून ये ; ४, गंभीर, धिरा
चा स० मोठें धारिष्ट जाचें तो.

धीवर, पु० एककोळी सणून जाति आहे.

पुई.

पुई, स्त्री० थंडीचे दिवशीं किं० पर्जन्यकालीं
धुरासारखें जें येतें ती.

पुकट, न० पुई, २, पु० रा० पूस.

पुकटावणें, रा० धूरलागल्यामुळें व्याकुळ हो
णें.

पुकटी, स्त्री० पुरी.

पुकें, न० पुई.

पुगपुगी, स्त्री० अन्यावयवनिश्चेष्टित पडून के
वळ कंठदेशीं मात्र अवशिष्ट जो प्राणोश ती

पुगधूग, स्त्री० पुगपुगी.

पुडका, पु० वस्त्रादिक फाटून जाल्याजा अने
कचिंध्या तों त्या प्र० याचा प्रयोग तीटशा व

स्त्रादिकाची दुर्दशा वर्णायाची असतां, २,

ला० वादी, प्रतिवादी, शत्रू, ६० कांची जी दुर्दशा
ती उडविणें, करणें, या धातूवर अन्यय

पुडकावणें, वादी ६० कांस पराभूत करून
राकणें.

पुडकी, स्त्री० पुडका.

पुडकूस, पुडगूस, पु० वस्त्रादिक बुरून म
ळून दुर्दशा पावे असा त्याजवर नाचणें,

उडणें, लोळणें, ६० जो व्यापार ती घाल,

मांड, धातु योगीं प्र०.

पुडगुसला, पु० वा० पुडकूस.

पुंडणें, पदार्थ ठायीं पाडायसाठीं तें तें अ
धिकरण अवयवशः पाहणें एये

ठायीं पाडायचे पदार्थास कर्मता जाणवता

उ०, मी आपुलें पत्र पुंडायसाठीं सगळी

पोथी पुंडून पाहिली.

पुंडावणें

धुं डावणें, धुं डावणें.

धुं डाळणें, धुं डणें.

धुणावळ, स्त्री० रा० वस्त्रे धुण्याचा जो व्यापार ती; २, वस्त्राचे धुण्यानिमित्तक जें रजकादिकांस देतात जें मोल ती.

धुणी, स्त्री० शरीर, शेत, इत्यादिकांतील मल, रोगांश. स्वतः, इ० कांचा निःशेषपणें जाण्याचा जो प्रकार ती; उ०, अतिसारामुळे शरीराची धुणी जाली; उ० पावसांने शेत्याची धुणी जाली यापोरानें रांडछंदास लागून घराची धुणी केली; २, गोसांवी, बैरागी, इत्यादिक कचिस्थलाचा ठांयीं नेहेमी अग्नि बाळगीत असतात ती; धुणी घालून बसणें स० द्रव्यादि उगवावें इत्याद्यर्थ हटानें अडून बसणें.

धुणें, जलादिकानें वस्त्रादिक निर्मल करणें पक्षां मलासहिकर्मता; २, कांहीं एक पदार्थांतील कांहीं एक अंश निःशेष काढणें किं० तो काढून तो पदार्थ तद्विद्युक्त करणें; उ०, अतिसारानें कोठ धुतला, पोतांन शरीरांतील रोग धुवून काढला, यापोरानें सर्व घर धुतले; ३, ला० अपयश. पाप, इ० तत्तदुपायानें दूरकरणें; ४, न० धुवायास उद्दिष्ट जें वस्त्रें, उ०, माझीं आजून पांटी भर धुणी धुवायाचीं आहेत, धुतले लाविस्तव स० कोळसा संकेतानें अतिशय काळा जो मनुष्य त्यास स०.

धुतरा, पु० रा० धोतरा.

धुतरें

धुतरें, न० रा० स्तर, सनई, इ० कांचे दांड्यास खालीं पितळेचा फुलासारख्या अवयव मारिला असतो तें.

धुतवस्त्र, न० सामान्य सोंबळ्याचे उपयोगी धुवून वाळविलें जें वस्त्र तें.

धुताडा, पु० दुताडा.

धुतारा, ३लिं दे० लोकांस भोंदून ठकवितो तो.

धुंद, ३लिं० मद्यादि मदानें जाची शुद्धि गेली आहे तो किं० त्याचे डोळे; २, दूरवर स्वच्छ नदिसायाजोगें धूळ, धूर, इ० कांमुळें जाले जें आकाश, दिशा, इ० तो.

धुंदाई, स्त्री० राजादि धन्याचें भय न बाळगतां जास बळ होईल त्यानें मारावें, लुटावें, जें पाहिजे तें करावें, असा जो राज्यादि कांचा ठायीं वर्तन प्रकार ती.

धुंदावें, न० धुंदाई.

धुंदा, स्त्री० मद्यादिकांचा जो उन्माद ती.

धुंदूकमुंदूक, अ० अस्वच्छपणें दिसण्याचें विषयें नेचविळति किं० प्रकाशाचें अल्पत्व इ० अस्वच्छतेस कारण जाणावें; उ० तुझांस सूर्यास्तसमयीं जसें धुंदूकमुंदूकदिसतें तसें दिवसा हीमला चाळिशी मुळें दिसतें; २, न० सूर्यास्ता नंतर किं० सूर्योदया त्याकृतसें दिसावयाजोगी जी कालावस्था तें; उ०, मी धुंदूकमुंदूक होतांच निघालों तो प्रहर दिवसास परीं आलों.

धुंदूसमुंदूस, ३लिं० न० धुंदूकमुंदूक.

धुनी.

धुनी, स्त्री० दे० धुमी.

धुपट, २लि० कीं० धुवट.

धुपटणें, न० दे० धुपाटणें.

धुपणी, स्त्री० स्त्रियांस किं० पुरुषांस नित्य शः धानुक्षय श्वावा अशी जी विकृति होती ती.

धुपणें, धुतळें जाणें; २, पर्जन्य, नदी, ३० कां चा उदकांनं दरड, शेत, ३० कांच्या मृत्तिका घंश निघून जाणें; ३, अग्निसंयुक्त काष्ठादिक नपेटतां धूमयुक्त होणें; ४, ला० क्रोध, मत्सर, ३० अंतःकरणांत रोधल्यामुळें कां हीं एक व्यथा विशेषातें मनानें पावणें; ७, मोठ्या सवतीस मुलगा होतांच धाकटी धु पूं लागली.

धुपवणें, कांहीं एक पदार्थ धुपाचे धुरानें सुगंधित करणें.

धुपा, पु० कीं० एक गवतांत भेद आहे; २, एक लोहाळ्यांत भेद आहे.

धुपांगारा, पु० देवादिकां पुढें धूप जाळायला साठीं आणिला जो निखारा तो.

धुपाटणें, न० धूप जाळायला साठीं पितळ इ० कांचें पात्र केलें असतें तें.

धुपारती, स्त्री० देवाची धूप, दीप, नैवेद्य, आरती, इत्याद्युपचारयुक्त पूजा करितात ती.

धुबकन्, धुबकर, धुबदिशीं, अ० मृदुपदार्थ मृदुपदार्थावर पडला असतां जो शब्द होतो त्याचें अनु० पड, वाज, ३० कांचें कि

धुमक

धुमक, पु० कीं० वायुविकृतीनें पोटांलें गोळा उचलतो तो.

धुमकणें, कीं० बुकलणें.

धुमका, पु० कीं० बुकीच्या जो प्रहार तो.

धुमड, स्त्री० कीं० शिंबड, उ० आज लाडवांची धुमड उडाली, आज पावसानें धुमड आविळी आहे.

धुमणें, अग्निसंयुक्त काष्ठादिकांनीं नपेटतां धूमयुक्तावस्थेनें पावणें; २, ला० अंबे इ० कांचीं केसरें खारपडल्यामुळें करपणें.

धुमधाम, स्त्री० धामधूम.

धुमरा, २लि० नपेटतां धुमण्याच्या स्वभावजाचा असें काष्ठादि जळण तों.

धुमश्वकी. धुमाश्वकी, स्त्री० शिंबड; २, एकमेकांस मारणें, नाचणें. ३० रूपजी दांडगार्द ती.

धुमा, पु० मृदंगादिकांच्या जो मागला पुडा तो २, कीं० चोर, सुरें, ३० रुत घाम, शेत, ३० कांची जी दुर्दशा तो.

धुमाडा. पु० कीं० वृक्षाचा सबळ जो कींच किं० वाटाळूजें झाड तो; २, ला० अकस्मात् जो शरीरावर फोड उठतो तो.

धुमाधार, २लि० कीं० सतत चिरकाल मोठ्या धारेंनें पर्जन्याचें पडणें, बसणें, ३० कांचें वि०.

धुमारा, उ० धुमाडा.

धुमाळ, स्त्री० मृदंग वाजिषण्याची एक गति आहे

धुमाळी, स्त्री० कीं० धुंदाई; २, शिंबड.

धुमी.

पुमी, स्त्री० गोसांबी, बेरागी, २० आपण राहा
याचे स्त्रुलीं नेहेमी जो विस्तव राखिता ती किं
ते विस्तवाचे आयतन ती ला० पुमी घालून
बसणें स० ऋणादि उगवायाकरितां हा
नें अडून बसणें.

पुमें, न० पुके.

पुरकट, २लिं० पुराचे योगानें विकृत झाला
जोरंग, किं० वास, अथवा तद्विशिष्ट पदा
र्थ तो: २, न० पुके; २, चूल ६० कांचे उपरि
प्रदेशीं पुराचा मळ जो बसला असतो तें.

पुरकटणें, रंग, वास. किं० तद्विष्ट पदार्थ पुरक
टहोणें.

पुरकटाण, स्त्री० पुरकट जो वास ती.

पुररबीळ, स्त्री० गाउपाचे दांडीचे शेवटास लां
कडाची रबीळ घालिता ती.

पुरट, २लिं० कीं० पुरकट.

पुरटणें, कीं० पुरकटणें.

पुरटाण, स्त्री० कीं० पुरकटाण.

पुरंदळ, न० पुराडी.

पुरंधर, २लिं० राजकार्यादि व्यवहाराचा भार
मुख्यत्वेकरून जाजवर असतो तो, २, ला०
जाकार्या मध्ये जो पुसप्रबीण तो त्या कार्या
विषयां.

पुरवणी, न० पुरानें मलिन झालेले जें पाणी
तें.

पुरंला, पुरळा, ७० मार्गादिकांवर केवळ वा
रीक झालेली जी मृत्तिका असती ती; पुर
आमरणें स० पर्जन्यादि उदक पडल्यामुळे

पुमा

भुमिशीं बसणें.

पुरा, ५० वा० उपहास किं० निंदा कर्तव्य असतो
मनुष्यादिकांस स०.

पुराडी, स्त्री० अतिशयित जो धूर ती.

पुराडें, न० चूल ६० कांचे उपरि प्रदेशीं धूर बाहे
र जावा झणून घरास गवाक्ष राखिता तें.

पुराणी, स्त्री० कीं० जो कडाचे शेवटाकडील
विंधांतली जी शिबळ ती.

पुराणें, न० पुराडें.

पुरावणें, पुकटावणें.

पुरी, स्त्री० कांहीं कारणास्तव विवक्षित ओ
षधादिक अग्नींत घालून धूर करिता ती

पुरीण, २लिं० कोणेक विद्या, कला, व्यवहार,
यांचे गयीं जो पुरा प्रबीण तो.

पुरोळा, ५० पुरळा.

पुरलाई, स्त्री० वस्त्रे धुतल्यामुळे रजकास जें दे
वती.

पुरवट, २लिं० धुतल्यामुळे कोरेपणा जाचा मे
ला असें उकतें धुवून ठेवल्यामुळे मलिन
झालेले नवे असें जें वस्त्र तो.

पुरवडी, स्त्री० रा० धाडी.

पुरवण, न० पूण.

पुँवा, ५० पुमादि तीयार्थी.

पुरासाकर, पुसासारवर, स्त्री० धुवून स्वच्छ
केलेली सारवर असती ती.

पुरशा, ५० एक उर्णावस्त्र आहे.

पुरशा, २लिं० दुस्त.

पुसपुसणें, दुसदुसणें, २, चुरमुरणें, ३० त्या
णें

जे तुला शिव्यादिव्या नसतां तूं उगाच कां धु
सधूस तोस.

धूस धूस, स्त्री० ठूस ठूस.

धूसमणें, धूसमुसणें.

धूसमुसणें, आंतचे आंत कुंदून कुंदून रडणें
धुळपट, स्त्री० कोणेक मनुष्याची कि० संपत्या
दिकांची केवळजी दुर्दशा ती. उडणें, होणें,
करणें, ६० कांचा योगीं प्र०, उ० यापंडितानें स
र्व पडितांची धुळपट करून दिली.

धुळवड, स्त्री० फालून वद्य प्रतिपदेस एकमेका
चे अंगावर धूळ टाकितान असा खेळ करिता
त ती.

धुळवरा, धुळवडणें, कोणेक मनुष्यादिकास
धुळीनें मारणें.

धुळवाड, स्त्री० धुळवड.

धुळवाफ, स्त्री० पर्जन्यानें पुरळा मेलानाहीं त
सूर्वाच जो पेश करितात ती.

धुळारा, पु० वातादिकानें उडाली जी धूळ तो.

धुळाक्षर, न० पोरे शिकाया करितां पाठीवर
लिहितात जें श्रीपासून अक्षरें, अंक, ६० तें.

धुळोरा, पुं० दे० पुरळा.

धूड, न० बृहच्छरीर जो मनुष्यादि व्यासस०

धूण, न० तांदूळ धुवून काढिलें जें पाणी तें, ३,
डाळ, ६० कांचे पाण्यास ही कविता स०

धून, स्त्री० रागज्ञापक ध्वनीचा जो यत्किंचिदंश
ती, उ० हाशुद्धसारंग नव्हे यांत किंचित् म
हाराची धून मारती.

धूप, पु० झाडाचा चीक आहे, २, सुगंधि धूप्या
वा

वा सणून जाळितान जें ऊद ६० तो, ३, तोचीक
कि० इतर ऊद ६० सुगंधिद्रव्यें अग्नींत घातलीं
असतां येतो जो सुवासिक धूप तो, धूपदाख
वणें स० भक्ष्यादि पदार्थ तृप्ति न व्हावयाजो
गा थोडथोडा देणें कि० गाटणें ६०, उ०, भा
राभर गबतानें शंभर गुरांस धूप दाखवून
आलों, धूपघालणें स० बोलना व्यास बोल
वायाकरितां अनेक आर्जवादि उपाय करणें
धूम, पु० अग्नीस आर्द्रधन संयोग झाला अ

सतां व्या आर्द्रतेचा परिणाम होऊन जो
ऊर्ध्वगति पावत असतो तो, २, स्त्री० धांब
प्रथमार्था, ३, कांहीं एक व्यवहाराचा कि०
पदार्थाचा अतिशयितपणें होण्याचा जो प्र
कार ती, उ० यंदा उदमाची धूम उडाली आ
हे, आमचे गावीं आंव्याची धूम झाली अ
सेल; ४, सैन्यादिकृत दंग्यास स०, उ० शत्रू
नें देशांत धूम मांडली आहे, क्षणभर पंतो
जी गेला क्षणजे पोरे धूम मांडितात, ५, अ०
मध्ये मध्ये विसां वा न घेतां करावें न करावें
असें करावें कीं असें करावें ६० विचार नक
रितां सातिशयपणें कोणेक व्यापार कर
ण्याचें वि०, उ०, सकाळीं उठलातो धूम चा
ळ लागला, प्रत सांपडली क्षणजे धूम लिहि
तो शत्रू अशत्रू कांहीं पाहात नाहीं, थोड्यां
त मजकूर आणून पत्रलिहायें तें कागद
संपेतों धूम लिहितोस कशास, अरी मरीनें
धूम माणसें मरूं लागलीं ६०

धूमकेतु, पु० शेंडें नक्षत्र.

धूम, पु० धूम प्रथमार्था.

धूमपान, न० गोसावी ३० तपश्चर्यार्थ अग्नी
वर उलटें दां गून घेऊन धूमभक्षण करीत
असतात; २, संकेतानें गुड गुडी पिण्या
ला स०.

धूर, पु० धूम; २, गोप्यादिकांचे पदार्थावर
कांहीं युक्तीनें सुवर्णाच्या रंग देतात त्यास
स० कोणेकास धूर देणें स० चोंदी देणें,
कोणेकास धुरावर धरणें स० अतिशयित
जाच करणें; ३, स्त्री० जोकडाचीं दोन जीं
बोवटें तीं प्र०; ४, गाडा गाडी, ६० कांचे दां
डीचा जो अग्रभाग ती; ५, पायांचे आंग-
व्याचे पाठी मागें उंच जो पावलाच्या पृष्ठभा
ग असतो ती; ६, त्यास्थानावर यावयाच्या
जोडा, वाहाण ३० कांचा जो भाग ती.

धूरकरी, ३ लि० गाडा ६० कांचे धुरेवर बस
न जो बैल हांकारारा तो.

धूर्त, ३ लि० नबोलता आकारादिकां वरून दु-
सऱ्याचें इंगितादि जाणणारा जो चतुर तो; ३,
दुसऱ्यास फसवून आपला पगडा पाडण्या
विषयीं अनेक कपट युक्ति जाणणारा जो
लबाड तो; ३, शृंगार प्रकरणीं एक नायि-
केस ठकवून दुसरे नायिकेस भोगणारा
जो नायक तो.

धूर्तीई, स्त्री० धूर्तपणा.

धूर्ति, स्त्री० सं० धूळ.

धूर्तिवंदन, न० फाल्गून वद्य प्रतिपदेस
होळीखालची राख, मृत्तिका, यांच्याजो क

पाळ

पाळ ३० अवयवांवर लेप करितात तें.

धूव, स्त्री० कन्या; ३०, स० बोले सुनें आणि
लागे धुवे.

धूळ, स्त्री० बारीक झालेली जी मृत्तिका ती; ३,
ला० कोणेक मनुष्यादि पदार्थ किं० व्यवहा-
र यांच्या झाली जी दुर्दशातिला स० धुळीस
मिळणें स० संपत्ति, व्यवहारादिक केवळ दुर्द-
शेस पावणें, धुळीचे दिवे खात जाणें स० पूर्व
स्थित संपत्त्यादि नष्ट होऊन भीकमागन जा-
णें.

धूळदर्शन, न० देवालयाम गेलें असतांच उ-
भें उभ्यानीं पादप्रक्षालनादि करायाचें पूर्वे-
च दूरून देवाचें दर्शन घेतात तें; २, ला० को-
णेकाचें कोणेकास बोलणें, चालणें, ६०
व्यवहार नघडतां नुकतें झालेलें जे केवळ
दर्शन मात्र त्यास स०; ३०, माझें वृत्त समजू-
न नघेतां धूळ दर्शनीच शिव्या देऊं लागला

धूळदशा, स्त्री० धुळपट.

धूळधमासा, उ० कोणेक पदार्थाचा अनेक
प्रकारें नास धूस जाव्यामुळें आंत कांहीं
तत्वांश राहिला नाहीं अशी जाली जी दशा
तो; ३०, पौरापाशीं सावकारीस हजार रु-
पये दिले होते त्यांच्या यानें धूळधमासा करून दा-
किला.

धूळधाणी, स्त्री० धुळपट.

धृत, ३ लि० धरलेला तो.

धृतराष्ट्र, पु० जन्मांघास स०.

धृतव्रत, ३ लि० जें कर्म करण्याविषयीं जाणें सं

कल्प

कल्प केला आहे तो त्या कर्मा विषयी.

धृति, स्त्री० सत्तावीस योगातील आठवा योग तो;
२, सं० धैर्य.

धेड, पु० महारास मिंदा प्रसंगी सं०

धेंड, न० विद्या, पराक्रम, ३० गुणानें. मान्यनेनें
जीजड पुरुषादिकनें; उ०, त्यास भेस भवदेव
मिश्रादिक मोठमोठीं धेंडे असत झणून ती
सभा शोभे.

धेडगा, पु० धेड.

धेडगुजरी, ३ लि० अनेक भाषांचे शब्दांच्या सं
कर जामध्ये आहे असें जें भाषण तो.

धेंडशी, स्त्री० एकबेल आहे.

धेंडसें, न० धेंडशीचें फळ नें.

धेडा, पु० या० विवाहांत बगस मधुपर्क करि
ते समयीं त्याचे शेजारीं दुसरा कोणिएक मु
लगा बसवितान तो; २. सुरख्या बरोबर जें
खोटेपान हुकूम होत असतो तो.

धेंडा, पु० दे० वरानेचा दिवशीं नवरीचा दारा
पुढें कोणक पुरुष वधूवरांस कडेवर घेऊन
देवांचीं नावे घेऊन नाचत असतो तो.

धेंडाळणें, पातळ हागणें.

धेंडाळी, स्त्री० मळतापळ होर्डन बारंवार ह
गायास व्हावे असा जो मनुष्य, गुरू, ६०
कांस उपद्रव होत असतो ती.

धेडी, स्त्री० तानबड झणून स्त्रियांचें कर्णभूष
ण आहे.

धेंडें, न० धेंड; उ०, अनंत वंझाडे एके रोमी
रसें धेंडे.

धेंडोली, धेंडोळी, स्त्री० दे० बलिपतिपदेचे
दिवशीं गुरारची लोक गवताचे चुडीनें गुरांस
आंवाळितात ती.

धेडया, पु० धेंडगा.

धेनु, स्त्री० सं० गाय.

धैर्य, न० धीर प्रथमद्वितीया र्थां, धैर्याचा सं०
मोठें आहे धैर्य जास तो.

धैर्यवान्, ३ लि० धैर्याचा.

धैवत, पु० सप्तस्रगांतील साहवा जो स्वर तो.

धोक, ३ लि० शरीरानें लढुजो मनुष्य तो.

धोकंडा, पु० रा० शरीरानें बळकट, लढु, जो पु
रुष, बायको, ६० त्यांस निंदेनें सं०.

धोंका, पु० कांहीएक अनिष्ट प्राप्त होईल अशी
भयविषयक जी संभावना असती तो; उ०,
यामार्गानें तुझी खुशाल जा कांहीं धोंका वा
ळगून का; २, कांहीएक व्यवहारादिकाचा
ठायी जी चपट बसती तो.

धोकाळ, पु० कां० मोठा प्रज्वलित जो अग्नि
तो.

धोंगटी, स्त्री० न्हाबी, यस्तरा ६० डोकी करा
याचें साहित्य जांत बाळगीत असतो असें
चर्मपात्र आहे ती; २, पडशी.

धोंगडा, पु० दणकट वस्त्रास सं०

धोटणें, मध्यें विंसाया, मंदत्व, नकरितां उद
क, दूध, ६० एकसारखे वेगानें पीत सुटणें.

धोटा, पु० जलादिक धोटे असा पिण्याचा जोष
कार तो. लाव धानुयोगी प्र०

धोटे, न० बेल ६० कांस औषधादि रस पाजा

या करितां वेळू ६० कांची जी नळी केली अस
तीनें; २, दे० वस्त्रविणणारे जांत सुताची कां
डी भरितात असें शिंगाचें यंत्र असतें तें.

धोंड, स्त्री० मोठा जो धोंडा नी; २, कोणे कावर
धोंड पडणें कि० घेणें स० अतिशयित द्रव्य
नाश होई असें दरवडा ६० संकट प्राप्त होणें; ३,
याव्यापारांत पांचहजारांची भजवर धोंड पड
ली, कोणे काचे डोकीवर धोंड देणें स० बला
कारानें कोणेक व्यापारी प्रवृत्त करणें, दुर्नि
र्बह असून अवश्य निर्वास जें कार्यादिक
त्यास आरोपानें ही गळ्यान धोंड आहे ही
उरावर धोंड आहे इ० स०

धोंडगळ, २ लि० जाभूर्मांत धोंडे बहुत अशी जी
भूमि तो.

धोंडदिवस, पु० रा० अव्यवहित दोन तिथींची
प्रसिद्धी जां दोन ठळें तीं पूर्वोत्तरदिवशीं होता
त आणि मध्यें फुकट जो एकदिवस अपयो
जक तिथीचे वृद्धीमुळे पडतो तो.

धोंडफोड्या, पु० पाथरंबट.

धोंडभट्टी, स्त्री० जलस्नान नकरितां स्नान के
ल्यासारि खें दिसावें सणून भस्म, गंध, ६० कां
चें जें धारण करितात ती.

धोंडमहिना, पु० अधिकमास.

धोंडवण, न० दे० अधिकमासांत तन्निमित्तक
ब्राह्मण भोजनादि समारंभ जो करितात तें

धोंडवणी, न० ठिकरीच्या वास लावलेल्या ताका
ची निंदाकर्तव्य असतां स०

धोंडवण, न० अधिकमहिन्यांत पक्कान्नाचें

ब्राह्मणास वाण देत असतात तें.

धोंडवायन, न० धोंडवाण.

धोंडशीर, टांचेचा चरची जी शीर ती.

धोंडा, पु० दगड; २, अधिकमास; ३, अधिकमा
सांत जें कणकीचें पक्कान्ना वाण घावया करितां
करितात तो, धोंडे मारू लागणें स० केवळ
वेडाळणें, धोंड्यावर धोंडा घालून कांहीं एक
कार्य करणें स० इत्यादि नसतां अनेक प्रकार
चे युक्ति प्रयुक्तीनें करणें, हातीं धोंडे घेणें स०
अतिशयित चिरडीस घेणें, पायांवर धोंडा
ओढून घेणें स० एखादें लचांड अगत्यपूर्वक
आपले पाठीशीं लाडून घेणें, पायांवर धोंडा
पाडून घेणें स० आपले अन्नांत माती पाडून घे
णें, चारठिकाणी धोंडे टाकून पाहणें स० स्वका
र्यसाधनार्थ अनेक प्रकारचे प्रयत्न अनेक
स्थलीं करून पाहणें, स० धोंडा टाकून पाह
वा पडला तर आंबा नाही तर धोंडा, वाटोळा
धोंडा स० दुसऱ्याचे पेंचांत कधीं सांपडायाच्या
नाहीं असा जो धूर्त त्यास स० कोणे काचे नावें
धोंडे फोडणें स० आपलें अनिष्ट केल्याचें निमि
त त्याजवर घालून याचें निसंतान होऊ इ० शा
पणें, कोणे कावर धोंडे घालणें, लोटणें, ६०
स्थलीं अनेक कचाटें घालणें, कोणे काचे धों
डे खणून काटणें स० त्यानें देशत्याग करून जा
वें असें त्याचे हात धुवून पाठीस लागणें, कोणे
काचे कामामध्यें धोंडा घालणें स० कांहीं एक वि
प्रकरणें, स० धोंड्यापेक्षां शिट मंडू, धोंड्याचे
शेर काटणें स० निर्दयास दया किंवा रूपणास
दा

दानोस्ताह इ० दुर्घट कामकरणे.

धोंडावणें, वा० आपल्यास आज्ञापनीय जो मनुष्य त्यास कोणेक कार्याविषयी वारंवार ठेवणी लाऊन प्रवृत्त करणे.

धोत, पु० दे० पाण्याचा किं० अग्नीचा लोट तो.

धोतर, न० पुरुषाचें नेसावयाचें कि० उपवस्त्रार्थ घ्यावयाचें वस्त्र आहे.

धोतरजोडा, पु० संबंधजां दोन धोतरें विणलेलीं असतात तो.

धोतरबडव्या, पु० धोचें धुणें इत्याद्यर्थ जो ब्राह्मण ठेविला असतो त्यास निंदेनें ह्म०.

धोतरा, पु० एकंफुल झाड आहे, त्याचें जें बीं तो.

धोत्र, न० धोतर.

धोत्रजोडा, पु० धोतरजोडा.

धोत्रा, पु० धोतरा.

धोत्र्या, ३ लिं० शोळणा नेसणारे जे म्हादे इ० कते धोतर नेसणारे जे ब्राह्मणादिक त्यांस निंदेनें ह्म०.

धोदरणें, दे० सुजणें.

धोदरा, पु० दे० सूज.

धोंदराट, पु० धोकाळ.

धोदया, पु० तादृश बळकट नसून अतिशयितमोठें जाचें शरीर असा जो मनुष्यादि त्यास ह्म०.

धोधा, पु० उंचप्रदेशावरून मोठी जी पाण्याची धार पडत असती ती.

धोधाटा, पु० दे० धोत.

धोधाणी, स्त्री० कीं० धोधा; २, अतिशयोक्तीनें क्षतादिकां तून चालतो जो रक्तप्रवाह त्यास

ह्म०.

ह्म०.

धोधोधो, अ० मोठ्याप्रवाहानें पाणीं वाहणें.

किं० मोठ्याधारेनें पर्जन्य पडणें इ० कांचें वि०

धोनशा, ३ लिं० कीं० थोंथील.

धोनशी, स्त्री० कीं० थोंथली.

धोप, स्त्री० लांब सरळ अशी तलवार असती ती; २, कीं० धोपाटी; ३, रा० धडधोपजें वस्त्र त्यास ह्म०.

धोपट, ३ लिं० लहान माठे सर्व जातात येतात जाणें असा जो लाक्षणिकार्थ रुझां सरळ-मोठा मार्ग तो.

धोपटणें, काठी, दांडा, इ० कांनें कांहीं एक पदार्थ किं० मनुष्यादिक यांस पुष्कळ बडविणें.

धोपणें, अतिशयित तृषित होणें; २, ला० कांहीं एक पदार्था विषयीं ओशा विष्ट होऊन केवळ आर्त्त होणें.

धोपाटी, स्त्री० दे० दोहोंहातानीं काठी उचलून बघानें जो गुरू इ० कांबर तडाखा देतात ती

धोबड, ३ लिं० विवक्षितकार्यास अननुगुण होई असें मोठें जाड जें लांकूड, वस्त्र, चूर्ण, इ० तो; उ०, लेखणी धोबड सणून अक्षर धोबड येते.

धोबी, पु० परीट.

धोरण, न० कोणेक कार्यादिक याया प्रकारें होईल याया प्रकारें असेल इ० रूप अनुमानादिकांवरून जो तर्क मनांत येतो किं० ती तर्क करण्याविषयीं उपयुक्त जें बुद्धिपाटव तें; उ०,

हें

हैं शीत चारखंडी पिकावें असें आह्लास धोर
ण दिसते; ३०, याचे बोलण्या बोलण्यावरून
हा चोर असेल असें माझा धोरणांत येते; ३,
पूर्वापराद्यनुसंधानरूपजी अंतःकरण वृत्ति
ते; ३०, पूर्वी बोललोकाय आणि आतां बोल
तोकाय हे धोरण यास राहत नाही; ३, भाष
णादि व्यापारांनीं साध्य जो कार्यादि अर्थ ति
कडे जो अंतःकरण वृत्तीचा झोक असतो
जो प्रायः उघड दिसत नाही शक्ति स्थितीवरून
न इतरांस तर्कवेद्य होतो ते; ३०, हा बोलण्या
त साधुत्व द्वाखचितो पण याचें धोरण निरा
ळें आहे; ३०, हे गडी काम करिताना जी गव
तील तर तुमचें धोरण तिकडे असूं द्या; ४,
कोणेकाचे अंगी कांहीं एक काम करण्याची
हातवरी किं० शक्ति असती ते; ३०, नानाफड
नीसाचें राज्य करण्याचें धोरण दुसऱ्यास ये
णार नाही; ३०, हा कशाची पतिव्रता पतिव्र
तेचें धोरणच निराळें; ५, अमुक वेळेस अ
मुक करायचें ६० प्रकारें जे सकलित्वाचें ता
वत् पर्यंत जें स्मरण राहाते तें.

धोरणी, ३० लि० धोरण विषयक बुद्धि आहे जा
सतो.

धोरणें, गं० मैथुन द्वारा स्वियेस उपभोगणें.

धोशा, पु० कांहीं एक कार्यावर झटून प्रवृत्त हो
ण्याचा जो प्रकार तो; ३०, चार दिवस लढाई
चा धोशा लावला तेव्हां किल्ला सही जाला.

धोष्ट, ३० लि० कों० प्रकृतीचा आर्ष आणि जाशी
वरस प्रावरणें अतिमळीन असावीं अशा स्व

भावाचा जो मनुष्य तो.

धोष्ट्या, ३० लि० कों० धोष्ट.

धोत, ३० लि० धुतलेला.

धोर्त्य, न० सं० धूर्तीई.

ध्याणें, ईश्वरादिकांचें स्वरूप मनांत आणून को
हीं एक वेळ पाहणें; ३०, ध्यावें बरें हरिचिया
पदपंक जाते.

ध्याता, ३० लि० ध्यानकर्ता.

ध्यान, न० ध्याण्याचा व्यापारतें; ३, ईश्वरमूर्त्या
दिकांचें आयुधभेद किं० वीरासनादि स्थिति
भेद किं० उग्रत्वसौम्यत्वादि गुणभेद ६० प्रयु
क्तजे आकारभेद होतात ते प्र०; ३, विषय
ग्रहणाविषयीं अवहित जालें जें अंतःकरण
तें; ३०, ही गोष्ट आसून माझे ध्यानांत येतना
हीं, मी नुकता निजून उठलों आहे आसून
पुरता ध्यानावर आलों नाही; तुमचें ध्यान
तिकडे असूं द्या; ही गोष्ट मी ध्यानांत ठेव
ली आहे; ४, याचसदार्थ मानावर किं० अ
वहार मानावर इतरभेदक जो धर्मविशेष
किं० प्रकार विशेष राहती तें; ३०, दोघेज
ण सावकारी करितात परंतु तें ध्यान-
निराळें हें ध्यान निराळें; आजचे गाण्याचें
कांहीं ध्यानच निराळें; ध्यानास येणें स० को
हीं एक पदार्थ किं० गोष्टवरी अशी वाटणें
ध्याननिष्ठ, ३० लि० ईश्वर स्वरूपाचें ध्यान क
रण्याविषयीं जाची निष्ठा तो.

ध्यानमुद्रा, स्त्री० कोणेक पदार्थादि आठवा
वा ६० कारणार्थ केबल सूक्ष्म अंतःकरण

केले असतां भुकुटी वांकड्या होतात ६०

रूप जो शरीराचा आकार होतो ती.

ध्यानयोग, पु० ईश्वरप्राप्ती विषयीं ध्यानरूप जो शास्त्रोक्त उपाय तो.

ध्यानस्थ, १लि० कांहीं एक गोष्टीचा विचार करण्याविषयीं एकाग्रजानें चित्त केले आहे तो; ३० तुझीं गोष्ट सांगितली तेव्हां मी ध्यानस्थ होतो हणून ऐकिली नाही.

ध्यानीमनी, अ० अंतःकरणाचा अवस्थादि भेदें करून असंख्यात होण्याचा जा वृत्तिलांतील एकाही वृत्तींत नसणें योगीप्र०; ३० आजपा उसपडेल हे माझे ध्यानीमनीं नव्हतें हणून मी छत्रीवांचून बाहेर पडलों; २, अवस्थादि भेदें करून जीजी अंतःकरण वृत्तिउठती त्या सर्व वृत्तीतें व्यापून; ३०, याचे ध्यानीमनीं सर्वदा रवेळ हणून सत्रांत चावळला तरी बारा तिरपगडें ६० बोलतो.

ध्यास, पु० कांहीं एक गोष्टीचा कि० पदार्थाचा क्षणमात्रही विसर पडत नाही असा जो अंतःकरणसभाव होतो तो; ३०, यापोरानें आईचा ध्यास घेतला आहे; लग्नकरावें असा यास दोनवें ध्यास लागला आहे परंतु होत नाही.

ध्येय, १लि० ध्यावयासजें योग्य तो.

ध्रुपद, न० पालोपद; २, गाण्यांत एकचीज आहे

ध्रुव, पु० पृथ्वीचे उत्तरेस एकतारा आहे; २,

१लि० चंचलनव्हे असें जें सपत्यादिक तो;

३०, कोणी लक्ष्मीला ध्रुवमानूनये.

ध्रुवक, पु० जा अंकास कांहीं संस्कार करू

न विवक्षित तिथ्यादि कि० यद्वादि विवक्षित काळींचे होतात असेजे अंक गणित ग्रंथांसां गितले असतात तो.

ध्वज, पु० देवालय कि० राजद्वार ६० कांपुटें उंचस्तंभ पुरून चिन्हविशेषांकित त्याजवर वस्त्र लावितात तो त्यास्तंभासुद्धां अन्यचही राजादिकांचा स्वारीपुटें यशभिन्ह हणून चालत असतो ६० जो पूर्वोक्ताकार लहानमोठा तो सर्वही, ध्वज लावणें स० विषाशौर्यादिकां नें मोठी कीर्तिसंपादन करणें विपरीत लक्षणें पाजीपणा, अपकीर्ति ६० मिळविणें.

ध्वजस्तंभ, पु० ध्वजाचा जो स्तंभ तो.

ध्वजा, स्त्री० ध्वज.

ध्वजाय, पु० गृहाचा भूमीची लांबी रुंदीवरून आठप्रकारचे आय सांगितले आहेत त्यांतील एक तो.

ध्वनन, न० कोणेक अर्थवाच्य मर्यादेनें तत्तद्वाचक शब्दांनीं नबोलतां अर्थापत्यादि द्वारा तत्तदर्थ्यांचें जें ज्ञापन तें; ३०, अंब्यांस मोहर आला, कोकिला ओरडें लागल्या असें बोलल्या चरून वसंत प्राप्तीचें ध्वनन जालें.

ध्वनि, पु० स्त्री० ककारादि वर्ण व्यक्ति अविवक्षित करून शोचें द्रियग्राह्य जें शब्दसामान्य तो; ३०, यानें श्लोक सरला तोच त्यानें सरला परंतु दोषांचें ध्वनि वेगळे दिसतात, समुद्राचा ध्वनि गंभीरजालानर पाऊस लागतो; २, वाच्यार्थाहून इतरार्थांचें ध्वनन करण्याविष

यीं कारणी भूत वाक्यादिकां चादायी जो यो
 ग्यता विशेष असतो तो; ३, स्पष्टपणी ऐक
 लेले नव्हे असें जें वाक्यादि त्यास ह०; ३,
 हा चोर आहे असा आह्मी ध्वनिमात्र कर्णो
 पकर्णी ऐकतो परंतु आमचा निश्चय हो
 त नाही; ४, जापासून कर्तव्य प्रतिज्ञेचा नि
 श्चय होत नाही असें कोणे कानें इष्याच प्र
 युक्त जें वाक्यादि त्यास ह०; ३, आजपर्यं
 त सर्कीरांत हादच नव्हे ती पण आतां चोरां
 चें पारिपत्य करितो असा नुकता ध्वनिनिघा

ला आहे होईल तेव्हां खरें.

ध्वनित, ३लि० ध्वनीनें ज्ञापित जो अर्थ तो.
 ध्वन्यर्थ, पु० ध्वनित जो अर्थ तो.
 ध्वंस, पु० मोडणें, कुटणें, जळणें, इ० कार
 णामुळे त्याच्या पदार्थाचा जो अभाव होतो
 तो; ३०, घटाचा ध्वंस घटप्रतियोगिक, मागे
 लोंतर मागे संसाराचा ध्वंस होईल.
 ध्वस्त, ३लि० ध्वंस झाला जाचा तो.
 ध्वाडी, स्त्री० पुरुषास बंधूची आणि स्त्रियांस
 दिराची जी कन्या ती.

न, अ० निषेधार्थक प्रा० विधीचे संधानानेच प्र० उ०
आर्शां आपत्येकडून सांगितले, आतां जा किं
नजा, सं० नचा पादा पाठ आहे, एथें त्यास जें का-
म सांगावें तें करित नाही, असें स्मरणतो नचा पा-
दा वाचणें, स्म० कार्य नाही करित असें स्मरणें.
नई, स्त्री० गंगा आदिकरून नदी ती, स्म० डकडे
नई, तिकडे वई.

नऊ, ३ लिं० ९ एक संख्या आहे.

नकटा, ३ लिं० जाचें नाक कापलें आहे, किं० आं-
खूड आहे, किं० बसकें आहे तो; २, ला० किंचिदं-
शी न्यून राहिलें जें काहीं एक कार्य त्यास स्म०;
स्म० नकटीचे लग्नास हजार विघ्नें, नकटें व्हांवें
परंतु धाकटें होऊं नये, सुरुरु रूसा पीका आ-
णि नकटा निरुका.

नकल, नकूल, स्त्री० *نکول* हिं० दस्ता ऐवजीं का-
गद ग्रंथादिकाची जी प्रत लिहून केली ती; २,
चमत्कारजनक, किं० हास्यजनक जो भाषणा-
दिव्यापार ती; ३, काहीं एका सारिखा दिसे अ-
सा केला, दुसरा पदार्थ, किं० भाषणादिक ती;
४, न० स्त्री० निर्वंश.

नकली, स्त्री० अस्तल लुगड्या सारिखें दिसाया
जोगें जें लुगडें ती; २, ३ लिं० अस्तला सारिखा
दिसायाजोगा केला जो दुसरा पदार्थ तो; ३, च-
मत्कार वाटायाजोगें जें भाषणादिक तो, किं०
तें भाषणादिक करितो तो.

नकल्या, ३ लिं० नकली तृतीयार्थी

नकशा, पुं० गृहादिकाचा आकार कागद इ० का-
वर काढितात तो; २, सर्वांनीं चांगलें स्मणाव-
या

बाजोगें जें काहि एक कर्म तो; उ० त्यांनीं प्रयोज-
नाचा नकशा केला; ३, दुसऱ्याचे ईर्ष्येनें केले
जें अधिक कर्म तो, उ० तूं शंभर रुपये खर्च क-
रिशील तर मीं दोनशें खर्च करून तुजवर नक-
शा करीन; ४, विद्यादि गुण प्राप्तजें महत्त्व तो;
उ० सभेंत जातां परंतु नकशा गभाबूं नका.

नकशी, स्त्री० *نکشی* हिं० काष्ठ, वस्त्र, कागद इ० का-
वर वेल, घूट, जांळी, इ० कजें धारीक काम करि-
तात ती; २, ३ लिं० तद्विशिष्ट तो.

नकशीदार, *نکشی دار* ३ लिं० हिं० नकशी आहे जा-
जवर तो पदार्थ.

नका, अ० निषेधार्थक काहीं एक कियेविषयीं
अनेक वचनांत कर्त्याचा निषेध कर्तव्य अस-
तांच प्र० उ० नका जाऊं लष्कराभिद्युरद्वुरमरेन.

नकार, पुं० नाही स्मरणें असाजो व्यापार तो, उ०
मी त्याजवळ रुपये मागीतले परंतु त्यांनीं नका-
र केला.

नकारणें, स्वीकृत नकरणें; उ० कुंडी नकारली.

नकाशा, पुं० *نکاش* हिं० नकशा मथमार्थी

नकासकाम, न० *نکاس کام* हिं० नकाशाची कृति,
किं० नकशीचें जें काम तें; उ० या दिवाणखात्या
चें नकासकाम चांगलें आहे.

नकी, नकी, ३ लिं० *نکی* हिं० अंतर मंठवितां निरणा-
लस सांगायाची जी किंमत इ० ती; २, स्त्री० गा-
यनामध्ये जो नाकानें सूर ओढितात ती.

नकीबंदी, स्त्री० हिं० दुसऱ्याचे स्वाधीन केलेल्या
अश्वादिकास व्यथा, किं० मृत्यु, किं० खोड, इ० जें
वाईट ती, दुसऱ्याचे स्वाधीन कर्तव्य विषय अ-

सतां च प्रा० प्र०, उ० तुल्यास घोडादेतीं परंतु नकी
बंदी झाली असतां भरून घेईन.

नकील, स्त्री० हि० उंटाचे नाकातील जी वेसण
ती.

नकुल, पुं० सं० सुंगस.

नकी, अ० कोणेक पदार्थांचे, किं० व्यापारांचे प्रयो-
जन नाही, किं० इच्छा नाही अशा अर्थांचे घो-
तक, परंतु याच्या प्र० क्रियापदा सारिखा होतो
सणून याचें नांव क्रियावाचक अव्यय, यद्विप-
यीं निषेध त्या प्रथमांताच्या, किं० आय, आवया,
आया, एतत् प्रत्ययांत क्रियापदांच्या योग होतो;
उ० मला कोणताही पदार्थ नको त्याला काम क-
रावयास नको; २, द्वितीय पुरुषास कोही एक क्रि-
येच्या निषेध कर्तव्य असतां प्र० होतो; उ० तूं जा-
ऊनको.

नक्त, न० हि० रोकडें नाणें तें; २, सं० रात्र; ३, दिवस
भर उषोषण करून रात्रीस जेवावे असें एक व्र-
त आहे.

नक्त्याव, नक्तीवाव, स्त्री० हि० कुळावर ठराविले-
ला जो सर्कारांत घ्यावयाच्या पेंका ती.

नक, पुं० सं० घोरपड मुरव्याधीं.

नख, न० पुं० बोटांचे अग्रभागीं असतें, जें शस्त्रा-
नें कापिलें असतां पुनः वाढतें व त्याचे कापण्या-
नें दुःख होत नाही तें तो, तसेंच जें पशुपक्षीयां-
चे पादांगीं असतें तें तो; २, पुं० एक सुगंधपदा-
र्थ आहे ह्य० जेथें नखानें काम होई असें आहे
तेथें कुन्हाड लावून घे.

नखजीन, न० रा० नखाणी.

नखतेल, न० भौषधी तेल आहे.

नखरा, पुं० हि० शं गार चेषां प्रदर्शक जो नेत्रादि श-
रीरावयवांच्या हावभाव, किं० शरीरावरील व-
स्त्र भूषणादिकां चारचना विशेष ती.

नखरूं, न० या० नखुरडे.

नखरूड, न० बहुत वाढलेल्या नखांची निंदा क-
र्तव्य असतां च या शब्दांच्या प्र०.

नखरेदार, ३ लिं० हिं० नखरा आहे जांत ती.

नखरेबाज, ३ लिं० हिं० नखरेदार.

नखला, पुं० रवीरकराया साठीं सपिठांच्या मखाने
बारीक गोळ्या करितात ती; २, जनावरांचे सुगं-
धिक नख आहे; ३, बाळकांच्या अळंकार आहे.

नखविष, न० नखसंबंधी जें विष तें; उ० रवाज घूं
नको नखविष बांधेल.

नखशिरवपर्यंत, अ० पायांचे नखां पासून शिखे
पर्यंत; उ० वाघास पाहानांचे नखशिरव पर्यंत
कंप सुटला.

नखशी, स्त्री० हिं० रा० नखजीन; २, नखरूं.

नखसू, नखसूय, स्त्री० नखरूं.

नखी, स्त्री० हिं० सारमंडळ, सतार, इ० वाजविले
वेळेस तारेचें वलय करून बोटांत अडकयिता-
त ती; २, सं० ३ लिं० व्याघ्र, सिंह, इ० मोटे नखांनी
जे प्राणी ती; ३, त्याच्या जो नख ती; ४, नकली
प्रथमार्थी. ५, पोतरजोडा इ० काचे कांटास रे-
शीम इ० काची धारी असती ती.

नखरुडा, ३, लिं० नखानें रवरवडून काढया जो-
मा जो कीबळा मारळ ती; उ० पु० दे० नखसूय
नखरुडे, न० नखांत एक रोग होत असतो तें.

नखूट, न० नख

नखोरा, पु० नखानी शरीरादिकावर ओढिली जीरेषावो.

नग, पु० हि० सुवर्णादिकांची स्त्रियांचीं डोकींत घालायाचीं भूषणें आहेत ती; २, अलंकारमात्रासही स्तणनात; ३, वस्तुत्यें करूनच वस्तुचा निर्देश कर्तव्य असतां गणनादिप्रसंगीं सकल वस्तुमात्रास नग स्त; ४, लेखनप्रसंगीं हत्तीची संख्याल्याहाय याची असतां संख्यायाचकाचे पूर्वीं याचा प्र० होतो; ७, हत्ती नगदाहा.

नगद, ३, लि० नक्तप्रथमार्थी.

नगदमाल, पु० हि० अनेकपदार्थसमुदायामधलां भांगला निवडक जो पदार्थ त्यास प्रसंगिकि शेषीं स्त.

नगदा, पु० हि० बांगड्यांत भेद आहे.

नगदा, नगदी, ३ लि० नगदमाल.

नगदी, स्त्री० हि० ऐनजिन्स नदेतां नकाची व हिवाटजा शेत इ० कांची सर्कारांत होती तें शेत इ० ती; २, नक्तप्रथमार्थी.

नगन नारायण, पु० मोटा पुरुष असून जो नग्न तो.

नगनगोटें, पु० नगनगोटें, न० लाहान मोटेजे नगते.

नगर, न० मोठी वस्ती असून प्रसंगीं प्रायशः सर्व पदार्थ जास्वलीं मिळतात तें.

नगरप्रदक्षिणा, स्त्री० देवाचा छविना इ० कांसहित याचार्थी जी नगरा भोंवती प्रदक्षिणा करितात ती; २, ला० रिकामपणी गांवभर कि

रण्या

रण्याचा जी व्यापार ती परंतु त्यापासून काहीं एक लाभ झाला असताच स्त.

नगवज, पु० नगनगोटें इ० तो; ७, त्याजपाशीं रोफड विशेष नाही परंतु हजार पांचशांथा नगवज आहे.

नंगा, ३ लि० हि० गुत्याळादक वस्त्रादिरहित जी मनुष्यतो; २, ला० निर्देव्य मनुष्यत्यास स्त.

नगारजी, ३ लि० *نغار* हि० नगारावाजकियाचें कसब करितो, कि० त्याजवर उपजीवन करितो तो.

नगाररवाना, पु० *نغار* हि० चौघडानगारे इ० ठेवायाची जी जागा तो व तो फार रग्यानातो.

नगारा, पु० *نغار* हि० एक थोर चर्म वाद्य आहे कोणेक गोष्टी विषयीं नगारे वाजणे स्त. तिनें सर्व लोकांत प्रसिद्ध हाणें; स्त० नगाचाची घाई तें थें टिमकीचें काय जाई.

नगोटें, न० नगप्रथमार्थी.

नग्गा, ३ लि० नंगा.

नग्न, ३ लि० नंगा.

नजर, स्त्री० *نظر* हि० दृष्टि लाक्षणिक अर्थ सुखां; २, राजादिकांची जी कृपा कि० तत्संपादनार्थ त्यास मागितल्या वांचून पादार्थ नेऊन देतान ती.

नजरगुजारत, स्त्री० *نظر* हि० दृष्टि; ७, त्याचा व आमच्या नजरगुजारत होईल तें काय बोलणें तें बोलें.

नजरगुजारा, पु० *نظر* हि० नजरगुजारत.

नजरनजराणा, पु० *نظر* हि० हितीचा र्थकनजर इ० तो.

नजरबं

नजरबंद, ३ लिं० نظربند हिं० नजरबंदी विद्या
जाणतो तो; २, का० नजरबंदी

नजरबंदी, स्त्री० نظربندی हिं० कोणेक पदार्थ पा-
हाणारास अन्यरूपें करून भासवावा अशी जी
दृष्टीस विकार करणारी गारुडी इ० कां पार्शी वि-
द्या असती ती; २, तिच्या प्रयोग करण्याच्या
पारती.

नजरबाग, पु० हिं० श्रीमंत इ० कां चें परापुढें शोभा-
र्थ जो समोर दृष्टीस पडावया जीगा बाग करि-
तान तो.

नजरबाज, ३ लिं० نظرباز हिं० कांहीं एक वस्तू
ची सूक्ष्म नजरेनें परीक्षा करण्याविषयी जो
कुशल तो.

नजराणा, पु० نظरेण हिं० नजर द्वितीया र्थी

नजीरव, अ० نزيرو हिं० जवळचा प्रदेशी

नड, पु० स्त्रिया इ० कां च्या वेष धारण करून नाच-
तो, किं० अनेक प्रकारचे रंगेळ करून उपजीव
न पावतो तो; २, मनुष्यांत एक जाती आहे; ३,
नटण्याच्या स्वभाव जाच्या त्यास ल०; ४, हारम्या-
स ल०

नटणे, अ० अलंकार, वस्त्र इ० कानी, हाव भावानी,
सुशोभित व नणे; २, कोणेकाच्या वेष धारण क-
रणे; ३, पुष्पवर्णनटला पळसाच्या पार्थसाय
धनसे पळसाच्या.

नटबाज, ३ लिं० हिं० नटण्याच्या स्वभाव जाच्या
तो.

नटबाजिंदा, ३ लिं० हिं० नटबाज

नटवा, पु० नटप्रथमार्थी ३, नृत्य करण्याचे कसबाने उ-

पजीवन करितो तो; ३, ला० नटण्याच्या स्वभा-
व जाच्या त्यास ल०

नटी, स्त्री० सं० सूत्र धाराची जी स्त्री ती.

नटू नथटून, अ० अलंकारादिकांनी सुशोभित
बनून, चाल, बस, इ० वि०

नड, स्त्री० कांहीं एक कार्याविषयी जें प्रतिबंधक
ती; २, वा० पाकुणे इ० कां च्या उपद्रव ती; ३, त्याचें
घरीं पाकुण्याची नड फार आहे.

नडगी, स्त्री० पांयांची नळगुडी.

नडघा, पु० दे० नडगी.

नडघें, न० नवत्यांचें एक परडें.

नडणी, स्त्री० वा० पेरलेलें शेत इ० कांत विजातीय
तृणादि होतें; २, ती नडणी काढण्याच्या व्यापार
ती; ३, या शेताची नडणी करावयाची आहे.

नडणे, कोणेकानें कांहीं एक कार्याविषयी प्रतिबंध
क होणे; २, रा० शेतांतील नडणी उपटून नें स्व-
च्छ करणे.

नणंद, स्त्री० दादत्याची जी बहीण ती.

नणदया, पु० वा० नणदेच्या नवरा

नणदवडा, पु० को० नणंद आपले भावाचे बाय
कोला अनेक निमित्तानी जाच करितो तो.

नणदावा, पु० वा० नणदवडा.

नणदुली, नणदोली, स्त्री० घं० नणंद.

नत, ३ लिं० सं० नम्र; २, न० रयमध्या पासून इष्ट
प्रदेश पर्यंत उतरते जे चक्रांश नें.

नतदक्ष, ३ लिं० अतिकृपण.

नथ, स्त्री० स्त्रियांचे नाकांतील एक भूषण आ-
हे; २, मस्तकांदि कांतील रोग जावा लपून

नासिकाद्वारा जें घृतादि ओनितात ती.
 नथडा, पु० मोठी जी नथ तो.
 नथणी, स्त्री० नथ प्रथमार्थी; १, बेल इ० कांचें नाकटो घृ-
 न त्यांत दोगी घालितात ती; ३, दरवाज्यास कुलुपाचा
 अभावीं कांयड्यांत कडी अडकवून ती कडी न निघावी
 म्हणून त्यांत खिळा इ० कांची वाळी करून घालितात
 ती.
 नद, पु० सं० शोणभद्र इ० नीत आहेत ते प्र०; यांचा आका-
 र नदी सारखाच आहे.
 नंद, पु० सं० लघ्न समर्थां अंतःपटाचे शैल्यावर रंगाचें
 चिन्ह काढितात तो; २, रा० बाळंतिणीस वायु होतो
 तो; ३, त्या बाळंतिणीस वात्यांन वसवून का नंद हो-
 ईल; ३, ला० केवल जो मूर्ख त्यास स०; ४, दलाळी-
 चें जें फल त्यास संकेतानें स०.
 नंदन, न० सं० स्वर्गादेवांचा बाग आहे; २, सच्चिदावा-
 वत्सर; ३, पुत्र.
 नंदा, स्त्री० सं० प्रतिपदा, पष्टी, एकादशी, त्या तिथी प्र०.
 नंदाचापासोडा, पु० नंदप्रथमार्थ विशिष्ट जें अंतःप-
 टाचें वस्त्र तो.
 नंदाचाशेला, पु० नंदीचाशेला.
 नदी, स्त्री० भागीरथी, यमुना, इ० त्या प्र०; स० नदीचें मू-
 ल आणि ब्राह्मणाचें कूल यांचा धांग लागणार नाही.
 नंदी, पु० सं० महादेवाचें वाहन जो बेल तो; २, ला० मूर्ख;
 ३, अंतःपटाचे शैल्यावर जो कुंकुमाचा आकार का-
 ढितात तो.
 नंदीचाशेला, नंदाचाशेला, पु० नंदीतृतीयार्थ विशि-
 ष्ट जो शेला तो.
 नदीपति, पु० सं० ससुद्र.

नंदीबेल, पु० जाबेलास शुभाशुभ चिन्हाचे संकेत कि-
 कवून त्याजवर वस्त्र अलंकार इ० क घालून घणेघर कि-
 वून उपजीविका करित असतात तो बेल.
 नंदीमातृक, ३ लि० सं० जादेशादिकांचा गणी नदीचेच
 उदकेंकरून धान्यादि पिकतें तो देशादिक तो.
 नंपटी, स्त्री० वा० वेळूचे नळींत जाई असा किंचित् आं-
 खूड दांडा करून तिचा तोडीं आसणा इ० कांचें फळ
 घालून आवाज काढायचें यंत्र करितात ती.
 नपट्ट, स्त्री० रा० परस्परचा अंतःकरणाना जो विरुद्ध भा-
 व ती.
 नपुत्रानपुत्री, अ० सं० मंदिग्धावस्थेचें द्योतक; ३, आम-
 चे कार्याचा निश्चय होत नाही अद्यापि नपुत्रानपुत्री दि-
 सतें.
 नपुंसक, ३ लि० सं० जो स्त्री नहे आणि जो पुरुष नहे तो
 प्राणी; २, शब्दांचीं लिंगे तीन असतात त्यांत एक आ-
 हे; ३, तद्विशिष्ट तो; ४, ला० पगकम हीन पुरुषास
 स०.
 नफर, पु० हिं० घोड्यांची चाकरी इ० दलके कामासाठीं ठे-
 विल्या जो चाकर तो; २, प्रसंग विशेषी जीव मात्रास
 स०; ३, दरनफराम एकेकरुपयादिला; उंटाची सं-
 गव्या लिहावयाची असतां संगव्या वाचका पूर्वी प्रयोग
 होतो.
 नफा, नफा, पु० हिं० दुकान इ० व्यवहारांत स्वर्भवेच
 फिटून व व्याज सुटल मुडा एवज उगवून वर जो पै-
 का मिळतो तो; २, ला० लाभ मात्राचें नाम; ३, अर्थ
 श्रमकेल्यांत काय नफा आहे.
 नवळा, ३ लि० निर्बल सजीव मनुष्यादि तो.
 नभ, न० सं० आकाश.

नमणे, मज्जेसंजातं उच्छेदं ज्ञानं तद्भाषकं हात
जोडणे, नम्रहोणे, इ० व्यापार तज्जन्यजं उच्छेद-
तारूप फल त्याणे युक्त करणे; उ० भावेनमितोपच-
वटीच रामाला; २, क्रोध, गर्व, ओडत्यादिकं तरुत
उपद्रव तसेच कलहादिक कमीहोणे, किं० शान्तहोणे;
३, क्रोध, गर्व, इ० शमल्यामुळे तो प्राणी शान्त होणे;
४, काष्ठादिपदार्थावर भार पडणे इ० कारणामुळे वां-
कडे होणे.

नमन, न० सं० नमणे प्रथमार्थाचा जो व्यापार ते; २, पुग-
णादिकाचे आरंभी इश्वराचा स्तुतीचे श्लोकादिक स्म-
रणतात ते; नमन करणे स० कांहीं एक कार्याचा आ-
रंभ करणे.

नमस, स्त्री० वा० देवास नैवेद्यार्थ दिव्ही जी जमीन ती
नमस्कार, पु० सं० नमन प्रथमार्थी; २, ब्राह्मण परस्पर
सत्कारार्थ हात जोडणे. इ० व्यापार करितात तो; अ-
शा बोलणारांस करणारांस, नमस्कार असो स० त्या-
चें नावही घेऊं नये.

नमाज, स्त्री० हिं० मुसलमान लोकांचें नित्यत्रा-
पदायाचें पढणें आहे; २, गळ्यांत पडलेला जो कांहीं
एक व्यवहार, किं० अश्वदि पदार्थ त्यांस कंठाळा, नि-
र्वाहा विषयीं शक्त्यभाव इ० कारणामुळे स०; उ० ती
मामलत आणि पांच शोडे श्या दोन नमाजी गळ्यांत
पडतांच दिवाळें बाजलें, पड, याल, इ० धा० प्र०

नमुना, नमोना, पु० हिं० नकशा प्रथमार्थी; २, विवक्षि-
त वस्तु परिहार्थ जोकेवळ तसदृश पदार्थ पादातात तो
किं० समुचित पदार्थाचें स्वरूप समजाया साठीं तदे-
कदंश पादातात तो.

नम्र, खलिं० सं० मारादिकानें जो ममला तो; २, उद्धत नडे
तो

तो.

नयन, न० सं० डोळा सुरभ्यार्था.

नये, अ० अनौचित्य मूलक कांहीं एक गोष्टीचा निषधक-
र्तव्य असतां, तां, प्रत्ययांत, ऊंमत्य यांत धातूचा यो-
गीं प्र०; उ० त्यानें कर्तोनये, स० त्या कर्त्यास वाईट आ-
हे स्पृण त्यास तें अनुचित असा अर्थ, किं० त्याचा व्या-
पार इतरास वाईट असा अर्थ; त्यानें, मीं, तो, तेथें बसूं-
नये, स० त्यास तें करण्यास अधिकार नाहीं, किं० त्या-
चा व्यापार इतरास इष्ट नाहीं असा अर्थ; त्यानें अशी
गोष्ट करूनये स० ती गोष्ट तो करावयाजोगा नडे अ-
सा अर्थ.

नर, पु० सं० मनुष्य; २, सर्वजातीय पुरुष व्यक्ति मात्र;
३, घोडा; ४, रा० नरवाचे मूळावरचें उचकटलेलें जें
चर्म तो; ५, तुंबजोड इ० कजे जोहीचे पदार्थ त्या म-
ध्ये किंचित् मोठा जो पदार्थ तो; ६, मळसूत्री शिष-
ळा व बिजाये अडकवायाचा शिष्याच्यांस स०; नर-
तनु, नरपाल, इ० समास जाणावे.

नरक, पु० सं० यमनगरीचा ठाणीं पूय, विष्टा, रक्त, इ०
कांचा समुदाय आहे तो जा मध्ये पातकी जनास य-
म टाकितो; २, विष्टा.

नरककुंड, न० सं० नरकाचें जें कुंड तें; २, ला० गर्भराहा-
ण्याची जागा तें; उ० नऊमास पर्यंत प्राण्यास नरक
कुंडांत वास घडतो.

नरकपाल, न० सं० अस्थिमात्रा व शिष्ट जें मृत मनुष्या-
चें डोकें तें

नरकघणी, न० कुत्सित आणि दुर्गंधि युक्त जें पाणी
तें.

नरकवास, पु० सं० नरकाचा ठाणीं जो वास तो; २, ला०
नाना

नानाप्रकारचे अधर्म, किं० दुःखें जा स्थळीं भोगावीं
लागतात त्या स्थळीं जी वास तो.

नरकाड, स्त्री० गुरवाडी.

नरटी, स्त्री० करवंटी; २, नरकपाल.

नरडु, पु० वा० जेणें करून घुरें फार मरतात असा ए-
क रोग आहे.

नरडी, स्त्री० दावीचा खालचा जो गळ्याचा मध्य प्रदेश-
शती; त्याणें नरडी धरली एथें भोजनादिका विषयीं
कांहीं एक काल खोळंबाकेला असा अर्थ.

नरडें, न० नरडी.

नरणी, स्त्री० नन्हाणी.

नरतनु, स्त्री० सं० मनुष्यदेहती.

नरद, स्त्री० सांकटी.

नरदेह, पु० सं० नरतनु.

नरपति, पु० सं० मनुष्यांचा जो राजा तो.

नरपद्म, ३ लिं० सं० इश्वर भजनादिरूप स्वहित जाण-
त नाहीं असा जो मूर्ख त्यास ल०.

नरम, ३ लिं० कठोर, कडक, तडे असा जो मनुष्य, काष्ठ,
वस्तु, इ० तो; २, जा जा पदार्थांमध्ये जें जें तेज असा-
वें तें न्यून जात आहे त्यास ल०. उ० या शस्त्राचें पा-
णीं नरम आहे, हा रूप्या नरम आहे.

नरमणें, कठोर पदार्थांनें नरम होणें; उ० बारा नरम-
ला, पाऊंस नरमला.

नरमाई, स्त्री० नरमपणा ती.

नरमादि, स्त्री० जो ज्याचे जे दोन पदार्थ त्या मध्ये एक
लाहान एक मोठा असा असण्याचा प्रकार ती.

नरभिना, पु० दे० रेशमाची संज्ञा; २, तळत जो वस्त्या-
दि तो.

नरयोमि, स्त्री० सं० मनुष्ययोमि.

नरबर, ३ लिं० सं० मनुष्यामध्ये श्रेष्ठ तो; २, न० एक डा-
हर आहे.

नरवरी, ३ लिं० नरवर संपून शहर आहे तत्संबंधी जो
अडकितो इ० तो.

नरवेल, पु० एक वृक्ष आहे.

नरशा, पु० नरशियां.

नरशियां, पु० नरसिंहशब्दाचा अपभ्रंश.

नरसिंह, पु० सं० दशावतारांतील चवथा जो अक्षतर
तो; २, ला० सिंहासारखा पराक्रमी जो मनुष्य त्या-
स ल०.

नरसें, न० रा० आपले उंदांनेच चालण्याविषयीं निमि-
त्तभूत जें वेद तें; उ० याची खोडी काढूनको त्याचें
नरसें चळलें तर तो कोणाचें ऐकणार नाहीं.

नरहरदेवाची पालखी, स्त्री० जा कर्मावर एकाची स-
त्ता नाहीं बहूत जण ठुपाकरून करतील तरच होई-
ल असें जें कर्म ती.

नराणी, नन्हाणी, स्त्री० नरचें काटावयाचें शस्त्र आ-
हे.

नरी, नन्ही, स्त्री० जेडे इ० करावयासाठीं रंगविलेले जें
चर्म ती.

नरोटी, स्त्री० करोटी.

नर्तक, ३ लिं० सं० नाचतो तो.

नर्तन, न० सं० नाचण्याचा जो व्यापार तें.

नलगे, अ० कांहीं एक क्रियेचें किं० पदार्थाचें प्रयोजन
नाहीं अशा अर्थाचें द्योतक; या अव्ययाचा प्रयोग
क्रियापदा सारखा होतो; अतएव हें अव्यय क्रिया-
वाचक याचा प्रयोग प्रथमांत पदार्थाचा योगीं न-

साथ आयला, आयला, अवघाला, तसाच आया,
आवया, आषा, एतत्प्रयांत क्रियेचा योगी होतो; ३०
मला सारवर नलगे, करायलानलगे, जेबाया, जेबाव-
या, जेबावेनलगे.

नलिन, न० सं० कमल.

नव, ३लि० नऊ; २, नूतन.

नवका, ३लि० नवरवा.

नवकोटीनारायण, ३लि० असंख्य द्रव्य जापारीं आ-
हे तो; २, ला० परमद्रिद्री जो त्यास विपरीत लक्षणो-
नें स०.

नवरवंद, न० पृथ्वीचे नऊ खंडांआ जो समुदाय ते.

नवरवंदपृथ्वी, स्त्री० नऊ आहेत खंडं जींची ती पृथ्वी.

नवरवा, ३लि० पूर्वी अपरिचित असून प्रथमता जाचें
दर्शन झालें ती; २, जा व्यवहारांत जो नव्यानेच पडला
तो, त्या व्यवहारा विषयीं कित्येक दिवस.

नवग्रह, पु० आदित्यादि नवसंख्यांक जे ग्रह ते म०; २, ला०
एककार्य प्रवृत्त जे मनुष्य त्यांची निंदा कर्तव्य असतां
ते.

नवघड, ३लि० नवट जें भाडें तो.

नवघण, स्त्री० न० दोन चार आसामीनीं उचलून त्याव-
या जोगें जें ओझे त्यास उचलायासाठीं वांशाचा तु-
कडा बांधितात ते ती; त्या तुकड्यास त्यावेळेस मा-
त्र व्यवहार.

नवचांद, पु० रा० शुद्ध द्वितीयेचा जो चंद्र तो.

नवज्वर, पु० जो ज्वर एक सारखा नऊ दिवस वसतो
त्या नऊ रोजांत प्रायः मनुष्य मरतें असा एक ज्वर
आहे.

नवट, ३लि० जाचें नवेपणाचें चिन्ह व गुण गेला नाही
तो.

तो.

नवठकें, न० रोराचा अष्टमांशाचें जें मापतें.

नवटांक, ३लि० अदपाव.

नवतारणें, फार जुनें झाले जें गृहादिक त्यास थोडे बहु-
त नवे सामान घालून नवे दिसे असें करणें.

नवती, स्त्री० तारुण्य दशा ती; २, वसंत कतूमध्ये नाग-
वेलीस नवी पाने फुटण्याची जी अवस्था ती; ३० न-
वतीचीं पाने खावयास चांगलीं.

नवथर, अ० विवक्षित संनिहितभूतकालीं: ३० मीं एथें
नवथर आलों; २, ३लि० कांहीं एक संनिहितभूत
कोलोखन जी गोष्ट, पदार्थ, इ० तो.

नवधान्य, न० जास उत्पन्न होऊन बहुत दिवस झाले ना-
हींत असें जें धान्य तें; २, रा० त्याचे भक्षणाचा जो प्र-
थम संस्कार तें; ३, एक भातांत जाति आहे.

नवनवती, स्त्री० तारुण्याची जी आरंभ दशा ती; ३० नव-
नवती आली रसा.

नवमी, स्त्री० पंधरा तिथींतील नवम जी तिथि ती.

नवरकळा, स्त्री० नवऱ्याचे शरीरावर लग्ना मध्ये अभ्यं-
ग इ० कांनीं जो ते जो विशेष येतो ती.

नवरंगी, ३लि० नऊ आहेत रंग जामध्ये तो पदार्थ.

नवरत्नराजमृगांक, पु० एकरसायन आहे.

नवरत्नें, न० हिरा, पाच, माणीक, मोतीं, पोंवळीं, इ० न-
व संख्यांक जीं रत्नें तीं; ३० नवरत्नाची अंगठी.

नवरदेव, पु० लग्ना मध्ये स्तुतीनें व रासच स्मरणतात.

नवरा, पु० विवाह योग्यता आल्यापासून विवाह होई
पर्यंत तो; २, जा स्त्रीचा जो पति तो तिचा: तो आली
कडे नवरा झाला आहे स० फारच चढला आहे; ल०
नवरा मरो कुीं नवरी मरो दक्षिणेचीं करण.

नवरात्र, न० नऊ अहोरात्रांवा जो समुदायते, परंतु रु-
दिवेच शुद्ध प्रतिपदेपामून नवमीपर्यंत तसेंच आ-
श्विनांत होते तें; २. त्या दिवसांत देवांचा उत्साह
करितात तें.

नवरी, स्त्री० विवाह योग्यता आल्यापासून विवाह
होई तों पर्यंत जी स्त्री ती; २. जानव्याची जी बाय-
को ती त्याची परंतु प्रायः नाहाण येई तों पर्यंत व्य-
वहार.

नवल, न० आश्चर्य; २. सांगाथाजोगी, किं० ऐकाथाजो-
गी जी कांहीं नवी गोष्टें.

नवलअद्भुत, न० नवल द्वितीयार्थी.

नवलविशेष, न० नवलअद्भुत.

नवलख, ३लि० ग्रं० नवलक्षः उ० आकाशमध्ये नवल
ख तारे आहेत.

नवलपरी, स्त्री० आश्चर्य प्रकार ती; २. खणाल्यां-
त एक प्रकार आहे.

नवलाई, स्त्री० नवल.

नवलारव्या, ३लि० जाजवल नऊलक्ष रुपये, किं०
असंख्यात द्रव्य जाजपार्शी आहेतो.

नवली, स्त्री० उत्तम भक्षणादिक मिळाल्यामुळे, किं०
विशेष सुख झाल्यामुळे जी शरीरावर तेजगी ये-
ते ती; उ० पाऊस लागतांच शोनाची नवली पाल-
ळी.

नवशिका, नवशिखा, ३लि० जाजा विद्ये विषयीं.
किं० जाजा व्यापाराविषयीं नूतनच प्रवृत्त, किं०
शिकणारा तो; २. वा० प्रथम गरोदर झाली जी
स्त्री; किं० जें प्रथमतः लागास आले फणस,
इ० झाड.

नवशीक, नवशीख, ३लि० नवशिका प्रथमार्थी;
२. न० नवस संबंधी जी समागपना इ० तें.

नवस, पु० कांहीं एक कार्य सिद्ध झाले संपून देवादि-
कांची प्रार्थना करून त्यास कांहीं एक पदार्थाचा
आर्पणा विषयीं, किं० सेवनादि विषयीं प्रतिज्ञा
करितात तो; किं० अपणविषयें करून उद्दिष्ट
जो पदार्थ तो; नवस फळास्येणे स० कांहीं एक
मनोरथ सिद्धीस जाणें. नवसपुरणे गथें आपलेज्ञा-
वृत्ता परस्पर देवादि योगें करून, किं० सामान्य स्व-
मयत्वांनं त्यांचे अनिष्ट झाले असता संतोष युक्त
होणें.

नवसणें, नवसाविषयीं यात्रादिक किं० पदार्थ प्रति-
ज्ञान करणें.

नवसर, ३लि० नऊ आढेन सरं जास असा जो द्वार.
इ० तो.

नवससायास, पु० कांहीं एक कार्यामाठी जो नवसा-
दिक मयन तो.

नवसागर, पु० एक द्वार आहे.

नवसाचा, ३लि० नवमानें प्राप्त झाला तो.

नवसारणें, दे० कांहीं एक सांगितलेली गोष्ट नवि-
सराची संपून पुनः पुनः सांगणें; उ० तुमची गोष्ट
तो विसरला असेल तरी नवसारून या.

नवसुती, स्त्री० जानवें करायामाठी एकच नऊसु-
तें करून वळून केला जो दोरा ती.

नवा, ३लि० जाचे उसनीस बहून दिवस झाले नाही
तों; २. जाकार्या विषयीं जो योग्य तो त्या कार्यनि-
निपुण नाही तों पर्यंत तद्दिषयीं तो, आणि त्यास
तें कार्यही; उ० याकामांत तो नवा आहे आणि

हं कांमदी त्यास नवें आहे; ३, जों पदार्थ उपभोगा-
दिकें करून शिथिलावयवक, किं० संसर्दित नहेतो;
उ० ही शालजोडी नवी आहे; जाणें ओ पदार्थ अमु-
कपूर्व, किं० अदृष्टपूर्व, किं० अश्रुतपूर्व तो त्यास; उ० ही
स्त्री अद्यून नवी आहे कोणी भोगिली नाही; आज न-
वें झाड पाहिले; आज याणिं नवाच श्लोक सटला;
४, अल्पकाल झाला आहे जास असाजो कारभारी
इ० व त्याचा कारभार इ० तो; स० नवें नवें जेवीसवे, नवें
नवें निरघाटल्या भवतें भवे नवी विटी नवाहाव, नवा
नो बांधेल रमांया, नवा दिवशीं नवें पाणी, नवे नवतार
बसले गवतार, जुने डोळे आणि नवे तमाशे; नवां दिव-
शीं नवी विद्या.

नवाट, ३ लि० नवट.

नवाटकें, न० नवटकें.

नवाठ, ३ लि० नवट; २, स्त्री० घर इ० कांसाठीं जो काष्ठ स-
मुदाय तोडितात ती.

नवानवशाचा, ३ लि० जा पोरकरितां बहुत नवसक्रे-
ले तो; २, ला० जो बहुत प्रयत्नानें मिळाला जो पदार्थ
त्यास स०.

नवान्नपूर्णिमा, स्त्री० आश्विनी पौर्णिमा त्या दिव-
शीं प्रायः नवें अन्न खावयास आरंभ करितात,
ती.

वार, स्त्री० तीन चार बोटें रुंदीचें आणि लांब बहुत
असें वस्तू आहे जाणे पलंग विणितान ती.

नवारणें, रा० पलंग इ० नवारीनें विणणे.

नवाळ, स्त्री० रा० नवीनवाळ.

नवाळी, स्त्री० नेवाळी.

नविनवती, स्त्री० नवनवती.

नवीन, ३ लि० नवा.

नवीनमत, न० नवीनजे पंडित त्यांचें जें मत तें.

नवीनवाळ, स्त्री० प्रतिवर्षीं उत्पन्न जे पदार्थ त्यांचे प्रथ-
मतः भक्षणाचा जो व्यापार ती, किं० अपरूपपणे भ-
क्षणीय जे पदार्थ ती; उ० हे पेरू पाठवाया जोगे नदे;
त परंतु नवी नवाळ सणून पाठवावे.

नवें, न० प्रतिवर्षीं उत्पन्न जे धान्यादि पदार्थ त्यांचा प्रथम
भक्षण संस्कार तें; २, नवान्न पौर्णिमेचा दिवशीं भा-
त इ० कांची कणसें आंब्याचे पानांत बांधून, काठी
चिरून त्यांत घालून दरवजा इ० कांवर बांधितान तें
नवें जुनें, न० राज्यादिकामध्ये कारभारी इ० कांचा अद-
लाबदलीचा प्रकार तें; २, नवें जुनें परस्पर बदलण्या-
चा प्रकार तें.

नवेताण्याचा, ३ लि० जा व त्यास उत्पन्न होऊन बहुत
दिवस झाले नाही तो; २, तसें त्याचें सूत तें.

नवोटा, स्त्री० जिला पुरुषप्राप्ति झाली नाही अशी जी
तरुण स्त्री ती उपभोगाविषयीं.

नव्याची पुनव, स्त्री० आश्विनी व मार्गशीर्ष पौर्णि-
मा ती.

नव्यांणव, ३ लि० ११.

नव्यांशी, ३ लि० ८९.

नघद, ३ लि० १००.

नघा, ३ लि० नवम.

नहे, अ० होय याचा प्रतिपक्षी.

नश्वर, ३ लि० सं० जाचा अक्षरपाना हावयाचा तो; उ०
जेवदा दृश्य पदार्थ तेवदा नश्वर.

नष्ट, ३ लि० सं० दुसऱ्याचा नाश, किं० बाईं उकरण्याचा
स्वभाव जाचा तो; २, जो नाश पावला, किं० हारवला

इ०कारणानीं नाहींसाझाला तो.

नष्टचर्य, न० दुर्दैव.

नष्टोळा, ३ लिं० वा० दुष्टस्वभावाचा जो मनुष्य तो.

नस, पु० पोटांतील एक अवयव आहे, जो वायूचा योगानें फुगतो.

नसकोणा, ३ लिं० वा० जाचे आंगीं गुण नसून ठेंगणा आणि अशक्त तो.

नसणें, नअसणें.

नसरड, स्त्री० रा० अशक्त असून हृद्दी कोडगे जें पोसता.

नसराणी, ३ लिं० दुग्ध्यास अनेक युक्तीनें फसवून आणला अर्थ साधणाग, किं० दुग्ध्यास नफसणारा असा जो मनुष्यादि त्यास निंदेनें स०.

नसरूड, ३ लिं० शरीरांत पराक्रम नसून जाला योळ्या चाल्याची लाज नाहीं अशा तद्देचे गुणाचा जो मनुष्य त्यास निंदेनें स०.

नसीब, न० हिं० मनुष्यादिकांचें जें देवतें.

नसीबवंत, ३ लिं० देववंत.

नसीबवान, ३ लिं० देववान.

नस्त, न० समुद्रांत गलबत चालण्याविषयीं जी रबड कासुळे, किं० खाडीचे संगमासुळे कठीण जी जागा तें.

नस्ता, ३ लिं० सेवकाभावासच सेवकत्वारोप कर्तव्य असतां या शब्दाचा प्र०; उ० अरेनस्त्या गुड गुडी भरून आण, रावबसले आहेत; २, कांहीं संबंध नसतां निष्कारण पाठीशीं लागला जो उषद्रव किं० उपद्रव कारक पदार्थ, व्यापार, इ० त्याचें वि०.

नस्य, न० सं० नाकामध्यें जें औषध घालितात किं०.

ओदितांत तें.

नहर, पु० शहर, इ० कांत बाहेरचें पाणीं आंत आणाय्यासाठीं, किं० आंतले पाणीं बाहेर न्यावयासाठीं धुनींतून दांडा बांधून काढितात तो.

नही, स्त्री० नई.

नळ, उ० नहर; २, नस पथमार्थी; ३, जमीनींतून पाणीं बांधून आणाय्यासाठीं माती, तांबें, इ० कांचा फुंकणीचे आकारा सारिखा करितात तो.

नळकंडें, नळकांडें, न० एक बाजू बंद एका बाजूस भोंक अशी जी वेळू, काष्ठ, इ० कांचें, किं० धानुमथ, लेखणी इ० देवाया करितां पोकळ नळी करितात तें.

नळकूट, न० वा० नळकांडें.

नळगुडी, स्त्री० गुडप्या खालचें पाऊल पर्यंत जें दाडनी.

नळगूद, न० एक रोग आहे जो झाला असतां बेंबीपासून उरापर्यंत सूज येती तें.

नळनळीत, ३ लिं० डिळडिळीत.

नळपटनारायण, ३ लिं० दे० नगन नारायण.

नळवायु, पु० पोटांतील नळात विकृतीनें उत्पन्न होतो जो वायु तो.

नळसंग्रहणी, स्त्री० पोटांतील नळसंबंधी एकरोग आहे.

नळा, पु० गृहादिकांवर आच्छादनार्थ जी कबले करितात त्यांत आकारविशेषाची जाति आहे; २, दारूचीं फुले उंच उडावीं संपून, मृत्तिका इ० कांचें पात्र दारू भरून करितात तो; ३, दे० नळगुडी; ४, वेला दिठेवायासाठीं वेळूचें पात्र करितात तो; ५, रा० नळकांडें; ६, नळवृत्तीयार्थी.

नळी, स्त्री० दोन तोंडे मोकळी असून मध्ये पोकळ असा जो वेळू, धातू, इ० कांचा तुकडा ती; २, बंदूक; ३, नळ गुडी; ४, कृशा मनुष्यादिकांची हातापायांची हांडें ती.

नक्षत्र, न० सं० निरभ्र आकाशांत चंद्राचा धून जातारका तें; २, सूर्यचंद्राधिष्ठित व काचा सत्तावीस अंशातील जो एक अंश तें; ३, भूचक्राचे सत्तावीस अंशाचे मध्येकी; याचे हातावर, पायांवर, तोंडावर, इ० स्थलीं नक्षत्र पडले आहे, स० कमेकरून हा चोर, हा निरंतर चालणारा, हा बहुते बोलणारा. इ० अर्थ जाणाय.

नक्षत्रनाथ, पु० चंद्र.

नक्षत्रमाळ, नक्षत्रमाळा, स्त्री० विवाहामध्ये सत्तारंभार्थ वधूचे मिरवत असतां कागद इ० कांची कुले करून त्याचा माळा करून काठीस बांधून पुढे चालवितात ती; २, रा० देवाचा पुढे श्रीभार्थ मांडून ठेवितात जी पात्रें ती.

नक्षत्रसूचि, ३ लि० सं० गणितादि ज्ञान नाही आणि आपणास ओत्री स्त्रियांचितो कदाचित् नक्षत्रमात्र समजतें असा जो मूर्ख तो.

नाडूटा, पु० एक लगरोग आहे, स० भवानी तुळजापुरी आणि नाडूटे पृथ्वी भर.

नाईक, ३ लि० आपले हाताखालीं दाहापांच मनुष्येऊन सर्कार इ० कांचें काम करितो तो; २, भाड्याचा होत्या, पोडी, मजूर, इ० कांचा अड्याचा जो धनी तो; ३, ब्राह्मणजातीय असून जो सराफीचें काम करितो तोस मोठेपणाचा द्योतक त्याचा नावाबुद्दे हा शब्द जाणतो; उ० बालोनामाईक, शिबक नाईक.

कोठें

कोठे नामा वांचूनही प्र० होतो.

नाक, न० सुखावरील एक अवयव आहे. वतनिष्ठ जें गंधग्राहक इंद्रिय तें; २, ला० धान्यास जा प्रदेशी मोडथेतो तो प्रदेश; ३, सुई, दाभण, इ० कांचें आंतसून इ० ओवाचा साठीं जें छिद्र करितात तें; ४, माहारास मोठेपणा धावयाचा असतां त्याचा नावापुढे हा शब्द लावितान; उ० भागनाक, रामनाक, इ०; ५, देशादिक जें अवयवी त्यांतील जो मुख्य अवयव तें; उ० पुणें हे देशाचे नाक आहे; ६, मनुष्यादि समुदायांत जो गुणादिकें करून उत्कृष्ट त्यासही स०; नाकावर निंबूंचासणें, नाकावर पाय देणें, नाकास चूना लावणें, इ० स्थलीं स्वकार्य प्रतिबंधक जो पुरुष त्याजवर जवरी पोचवून अथवा त्याला नगणितां, किं० त्याला न कळू देतां स्वकार्य साधणें; त्याचे नाकावर, राग किं० रडे आहे इ० स्थलीं स्वल्प निमित्तानें त्यास राग वरडें, येतें; नाकावर माशी बसू न देणें स० दुसऱ्याचें उणें उत्तर, किं० दुसऱ्यानें लाविलेला दोष त्याचें सहन करणें; उंचे नाकानें बोलणें, वागणें, फिरणें, इ० आपण केलेला जो दोष त्याची लाज मनांत न आणितां वागणें, बोलणें, इ० करणें; नाकीं वेंसन घालणें, घेंचणें, स० एखादे व्यापारीं निरस्कार इ० कांचें अपवृत्त जो मनुष्य त्यास त्या व्यापाराविषयीं बलात्कारानें प्रवृत्त होई असें करणें; नाकीं नऊ येणे, स० कांहीं एक कार्य सिद्धीस नेतां थकणें, किं० क्लेश पावणें; नाकानें दुराही काढणें, स० कांहीं एक स्वकार्य सिध्यर्थ देवादिकांस शरण जाणें; सुठीत नाक धरून जाणें, एथें जैथें आपला माम भंग झाला आहे, किं० तद्दिषचीं संभादना आहे त्या स्थलीं आपण होऊन अ-

भि

भिमान सोडून जाणे; नाक धरून बसणे, स्म० सर्वदा स्नानसंध्यादिकांत निमग्न असणे; नाक घांसणे स्म० स्वकार्य साधनार्थ दुसऱ्याचे पाथ धरणे; नाक नसणे, स्म० नासिकायवर्ती जी गंधग्राहक देवतां तीनसणे, कि० जा स्थलीं आपण अपराधकेला आहे त्या स्थलीं जाण्या विषयीं लज्जापावणे; नाकरवालीं पडणे, स्म० स्वाभिमान सिद्धीसन गेल्यामुळे लज्जा पावणे; आपले नाक कापून दुसऱ्यास अपशकुनकरणे, स्म० दुसऱ्याचे वाईट करण्यासाठीं प्रथम आपले वाईट करणे; नाकानें कांटे सोलणे, स्म० आपण वाईट कर्म करून तें कर्म आपण नकेलें असें दाखवून आदीं असुककर्म करीत नाहीं अशी प्रतिष्ठा भोगणे; नाक तुटणे, पळणे, युजणे, इ० स्थलीं नाक स्म० नथ पालायाचें छिद्र; नाक गमावणे, स्म० प्रतिष्ठा गमावणे; नाक पिजारणे, नाकपुड्यापिजारणे, नाक फुगविणे, नाक फुरफुरविणे, इ० स्थलीं क्रोधानें नाकाचीं द्वारे फुगविणे, नाक बंद होणे, स्म० नाकपुड्याचीं छिद्रे बंद होणे; नाक वाहाणे, कि० गळणे, स्म० नाकांतून पाणीं वले पाडणे बाहेर येणे; नाक औरवाहणे, स्म० नाकांतील भूपण इ० जवरीनें काढून घेणे; नाक झाडणे, स्म० कोणें एक गोष्टी विषयीं निरस्कारकरणे; नाकांत काड्या घालणे, मुक्या पुढे नाक स्वाजिवणे एथें बहुत चीड येई असा व्यापारकरणे; नाकतोडून कडोस्त्रीस खोवणे, स्म० वारंवार धिक्कारिला असतां कोडगेपणानें मागावें बोलणे, असा स्वभाव धरणे; नाकावर पदर घेणे, स्म० जाचा पक्षपात धरावा त्याचें कांहीं एक वाईट झाल्यामुळे लज्जित होणे; नाक कापून पाटाबातें पुसणे, स्म० एखाद्याची मोठी अप्रतिष्ठा करून न

तर किंचित् सन्मान करणे; स्म० नार्की नाहीं कांटा आणि कोरडाच ताटा; स्म० नाकापक्षां मोतीजड.
नाकधावाल, ३ लि० मोठ्याचे परम प्रीतीचा जो दुर्जन तो त्याचा.
नाकटा, ३ लि० नम.
नाकतोडा, ३० क्षुद्रजंतु आहे.
नाकपुडी, स्त्री० नाकाचे जे दोन भाग तें न० ता.
नाकबूल, ३ लि० कांहीं एक गोष्टी विषयीं जो अमान्य तो.
नाकशिकणी, स्त्री० एक आपधी आहे जिथे वास घेतला असतां बहुत शिकायेंतान ती.
नाकसवी, ३ लि० जाकसवामध्यें जो आडाणी तो त्या कसबा विषयीं.
नाकसर, न० गारुड्याचें नळीचें वाद्य आहे.
नाका, पु० जाण्या येण्याचे रस्त्याचे अनक मार्ग एक च मिळाले असतात असा जो जागा तो.
नाकाड, न० मोठें नाक तें; २, निदें नें नाकास स्म०; ३, अंब्याचे फळाम मागले वाजूस उंच नाकासारखें असतें तें; ४, डोंगरास जो नाकासारखा आकार असतो तें; ३० या नाकाडाचे पलीकडे आपल्या गांव आहे.
नाकार, पु० कांहीं एक गोष्टीचा जो अस्वीकार, कि० निषेध तो; ३० तुम्ही मज्जे गोष्टीचा नाकार करूं नका.
नाकारणे, कोणें एक पदार्थाम कि० व्यापारास खोटे ठेवणे; २, कांहीं एक व्यापार निषेधणे.
नाकारा, ३ लि० तनज्जातीयें करून अभिमत अं त्यांत जो निरुद्ध तो.
नार्कीट, ३ लि० जाजमीनींत लागवड नाहीं अशी जी तो

तो.

नाकील, ३लिं. सुरेख सरळ लांब नाक जावें तो.

नाकूस, ३लिं. जाव्यापारा विपयीं जो अपयोजक तो.

नाकें, न० जा ठिकाणीं जकात घेतात तें; २, रा० नाका.

नाकेदार, ३लिं. नाक्यावर ठेविला जो अधिकारी. किं० रक्षक तो.

नाकेबंदी, स्त्री० हिं० प्रतिनाक्याभाठायीं विवक्षित मनुष्याद्यतिरिक्त मनुष्यादिकांस जाण्यायेण्याविषयीं जो प्रतिबंधती; उ० मीं आज जाणार होतों परंतु नाकेबंदी झाली आहे.

नाकेदार, न० नागकेदार.

नाकोटा, पु० वा० नाकरूप जो अवयव त्यास निवेनें लु.

नारखा, पु० कोळ्यामध्ये श्रेष्ठ जो महागिरीचा तांडुळपणा करितो, किं० जाचा घरचीं गळबतें एकदोन आहेत तो.

नारखुश, ३लिं० हिं० खूश नहें तो.

नाग, पु० सं० सर्पविशेष तो; २, बचनाग; ३, गज; ४, शिमें; ५, दाहावें करण.

नागकन्या, स्त्री० पुराणादि प्रसिद्ध नागाची जी मनुष्याकृतिकन्या ती; २, ला० परमसुंदर स्त्रीस उपमनें स०.

नागकुंडल, न० नागाचा वेंटाळ्याचे आकृतीचे जें कुंडल तें.

नागकुळ, न० मा० नागपंचमीचे दिवशीं जो सर्प निघत असता तें; २, नागाचें जें कुळ तें; उ० नागपंचमीचे दिवशीं शेण, गंध, इ० कांचीं नागकुळें काढून पु-

जा

नागकेदार, न० एक ओपणी पदार्थ आहे.

नागचंद्रकोर, स्त्री० स्त्रियांचे डोकींतील एक भूषण आहे.

नागचंपक, नागधांपा, पु० एक पुष्पवृक्ष आहे.

नागटा, नागडा, ३लिं० नग्न; २, ला० म्यान उडविलें जातलवारीचें तिलाव सुईचे नेण्यांत दोरा नाही अशा कितेक पदार्थांस स०.

नागदवण, स्त्री० एक वृक्ष आहे.

नागदिवानी, स्त्री० मार्गशीर्ष शुद्ध पंचमी ती; त्या दिवशीं पिठाचे नागकरून देवाचें पूजन करितात.

नागपंचमी, स्त्री० श्रावण शुद्ध पंचमी त्या दिवशीं नागाची पूजा करितात.

नागपात्र, पु० एक पुराण प्रसिद्ध नागाकार वंधन साधन आहे.

नागफणा, स्त्री० सर्पांची जी फडा ती.

नागफणी, ३लिं० नागाचा फणासारखें जा शिबळ्यास चिन्ह असतें तो.

नागफणीधांपा, पु० एक पुष्पवृक्ष आहे.

नागमोड, स्त्री० नागाचा मोडी सारखा बांगडी इ० कांचा जो बकआकार ती; ही सुलगी नागमोडीचा पिंताबर नेसली आहे; स० नागवी आहे.

नागमोडी, ३लिं० नागमोडजास आहे, किं० जावर आहे असा जो बांगडी, वस्त्र, इ० पदार्थ तो.

नांगर, पु० भूमि उखळ्याचें काप्याचें फाळानें संबद्ध आकृत आहे; २, गळबत इ० पाण्यावर स्थिर राहावें संपून लोखंड इ० कांचा करून गळबतां रवालीं टाकायासाठीं लांब दोरी बांधून गळबतावर ठेवितात तो; स० जेथें जावें तेथें नांगरास पाळ.

नांगर, पु० ब्राह्मणांत जाति आहे; २, न० सुंठ.

नांगरकी, स्त्री० नांगरानें जमीन उखळण्याचा जो व्यापार ती.

नांगरट, नांगरठ, ३ लि० नांगरलेला जो जागा तो.

नांगरडा, पु० वा० नांगर जुंपते समयी नांगरास जी मध्यें दोरी बांधितात तो.

नांगरणी, स्त्री० नांगरकी; २, गलबत नांगराचा जो व्यापार ती.

नांगरणें, नांगरानें जमीन उखळे असा व्यापार करणें; २, गलबताचा नांगर पाण्यांत टाकून गलबत स्थिर करणें.

नांगरमोथा, पु० एक औषधी सुवासिक मूळ आहे तो.

नांगरवट, ३ लि० नांगरट.

नांगरवाडा, पु० खुसकीचा आश्रयानें गलबतें नांगराचा जी जागा तो; २, गलबत नांगरण्याचा व्यापार तो.

नागव्या, ३ लि० नांगराचे उपयोगी जो बेल, गडी, इ० तो; २, जाजकडे पाठीलकीचा अधिकार तो.

नांगरेंकोनफळ, न० कोनफळांत एक जाति आहे.

नागलकुडा, पु० रा० कुडासणून एक वृक्ष त्यांनील एक भेद आहे.

नागला, पु० रा० एक पुष्पवृक्ष आहे.

नागली, स्त्री० एक धान्य आहे.

नागवण, स्त्री० चोरोपद्रव, सकीरसंबंधी खंड, दंड, किं० व्यापारांत तोटा इ० प्रयुक्त जी द्रव्यादिकांची हानी ती.

नागवणूक, स्त्री० नागवण.

नागवणें, चोर, राजा, इ० कांनीं लुटणें इत्याद्युपद्रवां

नें कोणेकास द्रव्यादि हीन करणें.

नागवा, ३ लि० नग्न.

नागवापाऊस, पु० ऊनपडलें असतां जो पाऊस पडतो तो.

नागवें, न० ला० नत्तसदार्थ इ० कावें जें ईपदर्शां अंगवैकल्पतें; २० आमचा कोणी सर्कारांत बोलणारा नाही हें नागवें पाहून त्यानीं आखाबर फिर्चादकेली; नागवेंकोल्हे इ० भेटणें, इ० स्थळीं कार्यार्थ बाहेर पडलें असतां तें कार्य होऊन विशेष फल झालें असां तदनुमितजे सुशकुन त्यांस नागवेंकोल्हे इ० स०.

नागवेल, स्त्री० विड्याचे प्रयोगी जिचीं पानें पडतात अशी एकवेल आहे ती.

नागा, पु० खाडा द्वितीयमृतीयार्थी

नांगा, नांगाडा, पु० विंचवांचा मागें ऊर्ध्व कंठका सारिखा अवयव असतो तो, जाचा प्रहारानें बहुत वेदना लागतात; २, खेंकड्याचा आंकड्या सारखा जो अवयव असतो तो जाणें दुसऱ्यास धरितो; कार्यामध्ये नांगडा मारणें, स० कार्य नात्रा होई असा भाषणादि व्यापार करणें.

नांगाळी, स्त्री० एकवेल आहे.

नांगी, स्त्री० गोमहिष्यादिकांचा रुद्रास तोंटा सारिखा अवयव असतो ती; २, नांगडा; ३, शेर सणून वृक्ष आहे त्याचा जा डिऱ्या त्या म०; त्याचे घरीं गुरांची नांगी राहिली नाही. स० गुंरं राहिलीं नाहीत कोणेकाची नांगी लागणें कतणें, इ० स्थळीं कोणेकांनीं दवार इ० विषधितस्थळीं पुरतेपणीं प्रविष्ट होणें.

नांगे, न० नेत्र, इ० कार्थें जें दुखाळकें तें.
 नागोत्र, न० स्त्रियांचा नागांतील एक भूपण आहे.
 नागोस, पु० ग० जा मध्ये दरवाजाची वरची कुसें अ-
 इकिलेळीं असतात असा जो उंचना, कि० उंचच्या
 जवळची फळी असत्ये तो
 नागोसा, पु० राहाटाचा मुलकं व्याधें टोक अडक्या-
 साठीं लांकडाचा करून मारितात तो ; २, नागोस
 नाघाणी, अ० दे० नाडक.
 नाच, पु० वेदथादिकांचा हावभाव गाना सहित ताला-
 वर जो पाद विशेषरूप व्यापार तो ; लग्नादि कार्या
 मध्ये नाच नाचणें स० तनकार्य मिथ्युपयोगी अ-
 नेक प्रकारची खटपटकरणें.
 नाचकंड, नाचकण, न० नखजिन.
 नाचण, ३ लि० दे० पुरुषानें मोहित व्हावें स्मृणून छा-
 नीतें हावभाव दाखविण्याचा स्वभाव जीचा तो.
 ना० स्त्री० विशेषण होतें.
 नाचणकांड, न० नाचणीचें गवततें.
 नाचणघुगरी, स्त्री० दे० नाचण.
 नाचणा, पु० ग० नाचणी.
 नाचणी, स्त्री० नागली.
 नाचणें, वेदथादिकांनीं हावभाव गानादिसहित ता-
 लावर पाद विशेषकरणें ; कोणकाचे पुढें पुढें ना-
 चणें, इ० स्थलीं त्याला जो जो पदार्थ जा जा वेळेस
 पाहिजे त्या त्या वेळेस तरेनें देणें, स० लग्नामध्ये ख-
 रचण्यापेक्षां नाचणें फार ; स० नाचतांचेईना स्मृणू-
 न अंगण वांकडें ; मार नाचनें स्मृणून लांडोरही ना-
 चतें.
 नाचरा, ३ लि० आपलें विशेष कांहीं चालत नसतां

पुढेपुढें बोलणें, कि० अनेक प्रकारची खटपटकरणें,
 अशा तरेनें डोल मिरवितो तो ; स० अर्धाचि बाई नाच-
 णी तिचा पायांत बांधली घागरी.

नाचरी, स्त्री० रा० नाचण.
 नाचा, नाचापोच्या, पु० स्त्रीचा वेप घेऊन नाचतो जो पो-
 च्या तो.
 नाजकाई, स्त्री० नाजूकपणा.
 नाजागीर, ३ लि० हि० जीर्णत्वादि दोषामुळे जो पदार्थ अ-
 नुपयुक्त होतो तो.
 नाजूकरवर्च, पु० केवळ स्वसंबंध जो व्यभिचार इ० का
 कडेस वर्चतो.
 नाजूकमसलत, स्त्री० गुणपणेंच केली पाहिजे अर्गी
 जी मसलत ती.
 नाजूक, ३ लि० जास उण्या, नीत, धकाधक, इ० सोमन
 नाहीं, कि० नीं झालीं असतां लवकर विकार पावतो
 असा जो मनुष्य पुण्यादि पदार्थ व मृदू असून पातः
 लजो पोळी इ० पदार्थ त्यास स०.
 नाट, न० पांचा कवड्याचा जो समुदाय तें ; २, कवड्याचे-
 लायासाठीं रंग इ० कांचा रेपानीं कोष्टांकित कादि-
 तात तें ; ३, देण्याचेण्याचा व्यवहारांत जा कुळाकड-
 ला पेसा उगवेना सा झाला तें कूळ तें ; ४, कांहीं एक
 दोषाचारोपानें कुळास लागला जो बद्दा तें ; ५, जा का-
 र्यास उद्दिष्ट जो कालावधि, कि० क्रियेचा अवधि त्या
 अवधीस कार्य न झाल्यामुळे प्रतिबंधक त्वें करून क-
 ल्पित जे अपराकुनादिक तें ; ७, आज कार्य व्हावया-
 चें परंतु आज काय नाट लागले तें समजना ; ८,
 ३ लि० जा कार्याविषयीं उद्दिष्ट जो काल त्या कालीं
 तें कार्य न झालें असतां प्रतिबंधक त्वें करून कल्पित

जो तो काल तो; उ० आजच्या दिवस नाट लागला ;
 ७, अ० थांग लागे असें कर, जा, इ० कांवे वि०; ८ स-
 मुद्राचे आंत दूर प्रदेर्शी; उ० गलबताची नाळ नाट
 लाव; मीं नाट जाणार नाही, नाट येणार नाही, ल० विव-
 क्षित कार्या विषयी असमर्थ होणार नाही
 नाटक, न० सं० काव्यांतील एक जाति आहे; २. दशाव-
 तारादिकांचीं खोंगे घेऊन खेळ करितात ते.
 नाटकशाळा, स्त्री०. पौरीस विकत घेऊन नाचणे गाणे.
 शिकवून उपभोगार्थ ठेवित ती.
 नाटकशाळा, स्त्री०. नाटकशाळा.
 नाटकी, ३ लिं०. नाटकाचा तमाशा करितो तो; २, ला० जा-
 चे रुतीचा असुमम सांपडत नाही तो; उ० हा कार-
 भारी मोठा नाटकी आहे; ३, नाटकसंबंधी जो असे
 कादि तो.
 नाटाळ, ३ लिं०. नाटवृत्तीचा थोडा अक्षिप्रापन जो हा
 ड तो.
 नाटथ, म० नृत्य.
 नाटथणें, मं० न जाडवणे.
 नाड, स्त्री०. शरीरांतील रक्त वाहते जो शिंभी ला म०
 ती; २, न० वा० कळकांवे नळ काडे; नाडी पाहाणे ना
 डी दाखविणे, २, जा नाडीवरून योग्यरीत्या करणे
 आहे ती नाडी पाहाणे दाखविणे, कीजेकाची ना-
 ड सांपडणे, स०. युक्ति मयुक्तीने कोणेकाचा रवभा-
 व हसगत होणे; कोणेकाचा नाडी आटपणे, स०
 त्याणे मरणान्मुख होणे; ला० त्या कार्याविषयी
 त्याचा नाडी आटपणे, स०. त्या कार्याविषयी त्याणे
 थकणे.
 नाडणूक, स्त्री०. बुडणूक.

नाडणें, नांगवणें, २, ला०. ऊर्जित होण्यासाठी जा प-
 दाथाचा योग झाल्या त्याणें देवयोगानें, कि० स्वक-
 तीने त्या ऊर्जितांत मारीपडे असें करणें; उ० आप-
 ण त्या पोरस नाडून मरून गेला.
 नाडबंद, ३ लिं०. स्त्रीचा उपभोग करावया जोगें वय अ-
 सून स्त्रीसंग घडला नाही ताम तो.
 नाडा, पु० बहुरूपी तमाशा करावया करिता उंच स्तंभ
 रोवितान तो; २, फार जाडी जी दोरी तो; ३, ताबुना-
 चे दिवसांत फकीर इ० कांस धारण करण्यासाठीं
 सुतरंगवून करितान तो; ४, चोळणा इ० कांस अरु-
 दजे नखरे सारिखें वस्त्र लावितान तो; ५, रवालीं
 डोके देऊन वर पाय करून गहाण्याचा जो प्रकार
 तो.
 नाडापुडी, स्त्री०. सुतरंगवून करितान जो नाडा आ-
 णि आबीर, गुळाल, इ० द्रव्याची जी पुडी ती; उ०
 सटवाईला नाडापुडी बाडिली.
 नाडी, स्त्री०. सं० नाड; २, नाडा चतुर्थार्थी; ३, घटि-
 कोलक असे काल ती.
 नाडीपरीक्षा, स्त्री०. नाडापाहून वातपित्ताद्याधिक्या-
 दिकाची जी परीक्षा ती.
 नाडेबहुरूपी, नाडेबहोरुपी, नाडेभोरपी, ३ लिं०.
 नाडाउचपुरून खाजवर चटून खेळ करितान
 तो.
 नाडेभोरपी, नाडेभोरूप, न०. नाडे भोरपी नाडा
 पुरून जो खेळ करितान तें.
 नाणक, न०. सं०. मोहोर, पुतळी, पांखी, रुपया, पे-
 मा, इ० रूपजे द्रव्य तें.
 नाणा, पु०. एकवृक्ष आहे.

नाणें, न० नाणक.
 नाणेंवडी, ३ लि० नाण्याचा व्यापार करितो जो सरा-
 फतो.
 नात, स्त्री० लेंकाची, कि० लेंकीची जी कन्या ती; २, ला०
 तस्थानिक जी त्याची कन्या ती.
 नातजावई, पु० नातीचा जो नवरा तो.
 नातलग, ३ लि० जांथा परस्पर विवाहादिकें करून रा-
 गीर संबंध झाला आहे ते परस्पर.
 नातरुं, नातवंड, न० पुत्राचें, कि० कन्येचें जें अप-
 ल्यतें.
 नातवानी, स्त्री० प्रायः द्रव्याभाव मूलक जी गरीबी
 ती; २, गंजिफाचे द्रावांत एक तलकेंदण्याचा प्र-
 कार आहे.
 नातसून, स्त्री० नातवाची जी बाबकोणी.
 नातुंड, न० नातवंड.
 नातू, पु० पुत्राच्या जो, पुत्र; कि० कन्येचा जो पुत्र तो;
 २, ला० ततस्थानिक जो पुत्र पणा इ० कांथा, पुत्र
 व तो.
 नातें, न० यौनसंबंध, कि० तत्कार्य प्रकृति व तत्कर्मा
 भूत जो संबंध तें; उ० त्याचें व आमचें आदि सास-
 त्याचें नातें आहे.
 नातेवाईक, ३ लि० नातलग.
 नातोंड, न० नातवंड.
 नाथ, पु० स्वामी, प्रा० समासी, काशिनाथ विश्वनाथ
 इ०; २, वा० नथ द्वितीयाधी.
 नाथपंथी, ३ लि० गोसाव्यांत भेद आहे.
 नांद, स्त्री० दे० सोठा जो रांजण ती; २, स्नानार्थ सगडी-
 चे आकाराची मृत्तिकेची ठेविनात तिलाही स०

नाद, पु० ध्वनि विशेष तो; २, कांही एक गोष्टी विषयी,
 कि० व्यसनाविषयी जो उंदतो; उ० तो बोलण्याचे
 नांदांत आहे दाधोर धदस्थ असून यागंठेचा नाशीला
 गला हे भांगले नडे; त्याणें देतो असा नाद लाविला
 आहे, स० आवाज लावून ठेविली आहे. नाद जाणें स०
 कांही एक गुप्त गोष्टीचा आव प्रसिद्ध झाल्या मुळे
 नाहीं असा होणें; नाद दवडणें, नाद घालिबणें ए-
 थें ती नाद जाई असे करणें.
 नादखोर, ३ लि० एकदां जा नांदांत लागला त्याच नादानें
 झालण्याचा स्वभाव जावा तो.
 नादपूक, स्त्री० कोणकस्थली घरदार, कुटुंब सुडा जी
 वडने वरें स्थिति ती; उ० त्या गावांत आमची दाहा
 वर्षे नादपूक झाली; २, कोणकच्या राज्यांत, कि०
 हातास्थली विभक्त कोळ पर्यंत जो टिकाव ती.
 नादण, एकदि मीमांसिको मध्ये संसार करून बहुत
 दिवस राहीणें; २, आसी त्या गावांत सात पिढ्या
 नादली; २, जो त्या वाचासाठीं जो पदार्थ सिद्ध केला
 ते पदार्थ त्या व्यापारानें अविशुद्ध असणें; उ० त्या
 मीमांसिको पर नादत नाही; त्याचें व आमचें
 नादत नाही, स० कांही एक व्यापार विषयी पडत ना-
 ही.
 नादघड, ३० मानासय.
 नादर, ३ लि० स्वरूपानें, कि० गुणानें जो उरकृष्ट तो; २,
 स्त्री० गंजी जातील निरुष्ट शेंवडील जें पान ती.
 नादरशाईरुपाया, उ० रुपायाचे शिक्क्यांत एक भेद
 आहे.
 नांदरुवर, स्त्री० एकझाड आहे.
 नांदघट, स्त्री० वा० नांदपूक.

नादान, ३लि० नाकारः

नांदावर्णे, कांही एक भागलें कार्य विषय असें आपलें
अज्ञान प्रकट करणें; उ० तो तेथें जाऊन नांदावला अ-
सेल सृष्टीन त्याणें काम केलें नाहीं.

नादावर्णें, व्यसनादि कित्येक गोष्टीचा नांदा लागणें;
२, दे० धातुमध्य पात्रादिकांवर कांही आघातादिभ्या-
ल्यामुळे नादसुक्त होणें, कि० मृदंगादिक बाध कां-
हीं शोषामुळे विस्वरवाजणें.

नादाळ, ३लि० नादस्वरः

नादिष्ट, ३लि० नादस्वरः

नांदी, स्त्री० सं० नादकाचा प्रारंभी संगलाचरण इत्यांक
असतात ती.

नांदी, ३लि० नादस्वरः

नांदेष्ट, स्त्री० रा० नगर; २, न० तिथें पुष्पें.

नांदेष्टा, पु० वा० पुष्पवृक्ष आहे; ३, रा० एक सपत्नी
आहे.

नानकपंथी, ३लि० हिंदूमध्ये भिकारी आहेत जे दिवस
खाबर दिवस मारून भीक मागतात त्यांना पांच
प फकीरां सारिखा असतात ती.

नाना, ३लि० अनेक; प्रकार, विध, तन्हा, देश, इ० कां-
चें वि०; उ० नानादेश, नानाप्रकार, नानातन्हा, इ०;
२, पुरुषाचें महत्त्व घेतकनास आहे मुख्य नामा
चापुढें लागते, कदाचित् नुस्त्याचाप्रयोग होतो; उ०
चिंतेपत्तनाना, नाना आहे.

नानू, स्त्री० न० कांही एक कार्याविषयी नाहीं, नद्वे, इ०
संदेष्टरूप भाषण करण्याचा जो प्रकार तीतें.

नानेष्टा, पु० रा० नांदेष्टा द्वितीयाथी.

नानेष्टी, नानेष्टी, स्त्री० नानेष्टा.

नापत, स्त्री० देण्याघण्याचे व्यवहारांत सुदतीस पै-
सा देण्यास न मिळाल्यामुळे त्यान बगेवर व्यवहा-
र करण्याविषयी जी अघोच्यता येती ती; २, ३लि०
दे० तद्विशिष्ट जो पुरुष तो.

नापसंत, ३लि० पसंत नद्वेते.

नापाक, ३लि० नाकारा सर्जाव वृत्ति.

नापिकले, न० को० पर्जन्य न्यूनता इ० कारणांमुळे जो
कोणक वर्षी धान्योत्पन्न भावते; उ० गुदस्ता नापि-
कले झालें त्यामुळे बहुत लोक रोगीस आले.

नापित, पु० सं० बल्यानें, कारीनें, जो डोकी इ० कांचे
केडाकादितो ती एक जाति आहे.

नापीक, न० नापिकले.

नाफरमानी, ३लि० एकरंग आहे; तद्विशिष्ट तो

नाबळ, स्त्री० व० गहोरी.

नाबदसारवर, स्त्री० पिठी सारवरेंत एक भेद आ-
हे.

नाकार, ३लि० अशक्त, निषेध असतांच म०; उ० तो प-
र साधाला नाबर नाहीं.

नाबूद, अ० पाहुं गेले असतां दिसना असं जाणें वृ-
द्धी, होणें, मरणें, इ० कांचें वि०; उ० जेत, नाबूद
बुडालें गेले झालें गेले; उ० गडी गेल्या तो कोणी
कड नाबूद झाला.

नाभ, स्त्री० लकडासकूड फळ्या इ० भरायासाठीं ख-
णणी येतात ती.

नाभा, पु० कस्तुरी मृगाचा अंडकोडा तो.

नाभि, पु० स्त्री० जीवमात्राचें नाळ जा दिकार्णी अस-
तेतो पोटावरील छिद्राकार तो ती.

नाभिकमल, न० नाभीमध्यम.

नाम, न० स० तत्तद्भ्यक्तिवाचक जो आनुपूर्वी विशेषते; २, पु० गंध इ० कांचा जो उभा टिळा कपाळीं लावितात तो; ३, ला० घोडा, कुत्रा, इ० कांचा कपाळावर उभा पांढरा पट्टा असतो तो.

नामकरण, न० उखलून झालेले जें लेंकळ त्यास नाव ठेवण्याचा संस्कार आहे ते.

नामजाद, ३ लि० नामांकित.

नामधारी, ३ लि० जाचें उक्तमलें करून नाच प्रसिद्धतो, उ० आत्माजवळ दाहा नामधारी सर्दार आहेत; २, स्वतः कांहीं एक कारभार इ० करीत नसतं जाचें नावावर कारभार इ० होतात तो; ३, कानासाचे जे वान ते परस्पर; ४, जा मध्ये जे वैविद्यादिक नसता तत्तद्द्विधा प्रयुक्त नाम तीं जाचें चालते तो.

नामना, स्त्री० कीर्ति.

नामनिर्वेश, पु० ना माचा जो उन्हात तो.

नामर्द, ३ लि० हि० अपराधी मनुष्य तो.

नामर्दा, स्त्री० हि० नामदपणा.

नामांकित, ३ लि० जाचे वर्णनपणाची निमित्ताने नाम नि आहे तो.

नामाभिधान, न० नाम प्रथमाधी.

नामी, ३ लि० उल्लेखनांमस्य तो.

नामोत्र, पु० हि० कीर्ति.

नाम्या, ३ लि० दे० जाचे कपाळावर फेंटरापट्टा असतो असा जो घोडा, कुत्रा, इ० तो.

नायक, ३ लि० जाजा समुदाया मध्ये जो जो श्रेष्ठ कि० मुख्य तो; २, स्वामी; ३, नाटकामध्ये जाचें मुख्यत्वें करून वर्णन केले असतें तो; ४, श्रृंगारा मध्ये जाचे आश्रयानें श्रृंगार वर्णिततात तो.

नायकवडी, ३ लि० फौजेंत, कि० किळ्यावर दाहा, वीस, मनुष्यावर जो अधिकारी असतो तो.

नायकी, स्त्री० यवनी सालामध्ये दाहा, शंभर, ह० जार, इ० संख्येनें फिरतो जो शब्द ती; २, नायकपणा.

नायकीकानडा, उ० कानडा लघून गाण्यांत राग आहे त्याचा भेद तो.

नायकीण, स्त्री० कळवतीण, आपले हातांखालीं दाहापाच बायका घेऊन चार रानी इ० कांवर जाणावी जी बायको ती.

नायरी, स्त्री० कोणी कांहीं सांगिले असतां नाहीं एतत्तिपादक जो बुरखामध्ये स्वभावसिद्ध शब्द असतो ती.

नार, स्त्री० प० स्त्री० ३, उ० वृक्षादिक बडून जून आणितानंतर पोटी जो कळिनाश होतो तो.

नारगी, स्त्री० लुण्ठण आहे.

नारंगी, स्त्री० रंग आहे; २, तद्विशिष्ट बाल जोडी, सारंगी.

नारंग, स्त्री० लुण्ठणाचा पुत्र कपी आहे; २, ला० कज्जा.

नारळ, स्त्री० नारळीचा स्वरूप तो.

नारळी, स्त्री० कांताबाची सांगड असतो तो.

नारळी, स्त्री० नारळ; २, पु० नारळीचें फळ तो; त्याचे हातीं नारळ देणें स० त्या कामी वस्तून त्यास काढणें.

नारळपाक, पु० सारखरेचा पाकांत रवोव्याचा कीस घालून चरफी सारख्या बड्या करितात तो.

नारळाची आई, स्त्री० करवंदी; हातीं नारळाची आई यणे, स० भिकारी होणे.

नारळी, स्त्री० नारळ खणून जो वृक्ष ती.

नारळीपदर, पु० वस्त्राचे पदरांस जर घालण्याचा प्रकार आहे जाजवर नारळीचा आकार दिसतो तो.

नारळीपदरी, ३ लि० नारळीपदर आहे नास तो वस्त्र जात्याकांत; २, जेथें वस्त्र सन्मानार्थ वास्तवीक द्यावयाचें त्या स्थळीं नारळ दिला असतां त्या नारळास नारळीपदरी पोषारव स०.

नारा, पु० रा० नाथरी.

नारायण, पु० देव आहे; २, सन्याशास नमस्कार केल्या असतां आशिर्वादार्थ हा शब्द उच्चारितान.

नारिंग, स्त्री० नारंगी; २, न० तिचें जें फळ तें.

नारिंगी, स्त्री० नारंगी.

नारिंगीनवत्री, स्त्री० रा० कां कडीचे घळांत एक भेद आहे.

नारिंगेंतवसें, न० नारिंगी तवत्रीचें जें फळ तें.

नारी, स्त्री० स्त्री.

नारीकेळ, पु० नारळी; २, न० नारळ.

नारींब, ३ लि० नार द्वितीयार्थ आहे जा मध्यें तो: कां कडाचें वि०.

नारू, पु० सुताचे दोऱ्या रारण्या एक रोग आहे.

नारोपंत, ३ लि० संकतानें नारूस स०.

नाल, पु० घोड्याचे पायांस अर्धचंद्राकार लोखंडाचा बसवितात तो; २, न० सं० कमळाचा देठ; ३, जरायुज प्राणी जन्मला असतां त्याचे नाभींत जो तंतु असतो तें.

नालकी, स्त्री० पालखी सारखें वहन साधन आहे.

नालछेट, पु० जन्मलेल्या प्राण्याचा नाभिनालाचा जो छेट तो.

नालडवा, पु० वडनालाचा जो जोड तो.

नालवंट, ३ लि० घोडे इ० कांचा पायांस नाल बसविता तो.

नालवंदी, स्त्री० घोडे इ० कांचा पायांस नाल बसविण्याच्या पारती; २, ला० तंग, तोबग, नाल, इ० नवाकरून स्वोरीस निघण्याविषयी जी भिडता ती; ३, जागिरेपंजा माणसांचे रोज सुन्यांतून दर महिन्यास कांहीं बाकी रागून ठेवितान आणि ती एकदग अखेर सालीं देतात ती.

नाला, पु० वाहर इ० कांतील वाईट पाणी बाहेर काढावयाची जो नळ बांधितान तो.

नालिश, नालिस्न, स्त्री० जापामून जाचें पारिपत्य द्यावयाजोगें त्या पाठीं कथनार्थ उद्दिष्ट जें तदीय दुष्कर्मादि ती.

नाव, स्त्री० नद्यादि उतरून पार होण्यासाठीं तर ठेवितान ती; २, सुताडा इ० जाड वस्त्रें एकत्र शिवून बेंठक करितान ती; ३, नाम प्रथमार्थी; लडाई, सभा इकांत नाव मिळिवणें, स० कार्नि मिळिवणें; कोणेकाचें करणें पदार्थ इ० कांस नाव ठेवणें, स० र्वाड ठेवणें, नाव बुडिवणें, नावावर पाणी घालणें इ० स्थळीं दुष्कर्माद्याचरणांनं स्वकुलादिकांस बट्टा लावणें, कोणेकानें कोणेकाचा नावानें, कि० नावावर विकणें. स० प्रसिद्ध नाव जाचें असा जो मनुष्यादिक त्याचे नावानें आपण प्रसिद्ध होणें, कि० स्वपणें; पैसा, विद्या, इ० कांचें नाव नाहीं इ० स्थळीं त्या त्या पदार्थाचा अंत्यता भाव असा अर्थ; त्याचें त्याला नाव नको

स० तो पदार्थ त्याला अगदी नको, त्याचें नाव यहण मला ठाऊक नाही, स० तसंबंधी मला कांहीं ठाऊक नाही; काणेकाचें नाव निशाण ठाऊक असणें स० कुलशील परंपरा ठाऊक असणें, स० नाव सोनूबाई आणि हातीं कथलाचा बाळा.

नावकरी, ३ लिं० नावधारी प्रथम तृतीयाती.

नावड, स्त्री० अनीति.

नावडता, ३ लिं० जावर अनीति असा जो पदार्थ तो.

नावडा, ३ लिं० नावडता.

नावनट, अ० थांग नाही असें हो कर. इ० कांचें वि० उ० त्याची गाय गुराख्यानें नावनट केली.

नावनिशी, स्त्री० अनेक नावें जा कागदावर लिहिलीं आहेत तो कागद, किं० तीं नावें ती; उ० माझी नावनिशी काट.

नावनिशीवार, अ० प्रतिनामोदृशें करून देणें, घेणें, मागणें, इ० कांचें वि०.

नावरस, स्त्री० जन्मकालीन नक्षत्रांवरून नाव ठेवितात ती; २. तद्दिपथी जो निर्णय ती; ३. जन्म नक्षत्रांवरून वधुवरांचें राशिघटित पाहतात ती; नावर शास घेणें, स० वधुवरांचा घटित विचार केल्या असतां अनुकूलता घेणें.

नावरूप, न० कीर्ति; उ० त्याणें त्या लडाईंमध्ये मोठे नावरूप मिळिलें; २. कांहीं एक वस्तूचा यथायोग्य स्थानीं विनीयोगझाल्यामुळे जें सार्थक्य तें; उ० विद्वानास पुस्तक दिलें असतां त्याचें नावरूप होतें; नावरूपास घेणें, स० नामांकित जें शोधे त्या मध्ये गणनीयता पावणें.

नावलोकिक, पु० गुणादिकं करून नावाची जी प्रसि

द्धि तो.

नावसकी, स्त्री० वा० कीर्ति.

नावसता, ३ लिं० वा० नावसकी जाची प्रसिद्ध तो.

नावाचा, ३ लिं० पांडित्यादि तादृश गुण नसतां नाम मात्र पंडित इ० असतें जाचें तो; उ० तो नावाचा गवई आहे.

नावांजणी, स्त्री० काणेकाची, किं० त्याचा गुणाची शी प्रशंसा ती.

नावांजणूक, स्त्री० नावांजणी.

नावांजणें, नावांजणीनें अभिसंबद्ध करणें.

नावाडी, ३ लिं० नौका तारून नेतो तो.

नावाड्या, ३ लिं० नावाडी.

नावलोकिकाचा, ३ लिं० नावलोकिक जाचा आहे तो.

नाविक, ३ लिं० मं० नावाडी.

नाशा, पु० सं० कांहीं एक विह्वनीमुळे काणेक पदार्थ, किं० व्यापार इ० कांचें मूलस्वरूप बिघडायला जागी केली, किं० झाली जी दुर्दशा तो; उ० यापोरानें पोथीवर शाई पाडून नाश करून टाकला; २. कांहीं एक व्यवहारामध्ये जी द्रव्यादिकांची हानि, किं० द्रव्यादि हानि मूलक जी तत्त्वा मीची हानि तो; ३. धंस; उ० प्रलथी सर्वजाग्राचा नाश होतो.

नाशाक, ३ लिं० नाश करितो तो, किं० नाश करण्याचा स्वभाव जाचा तो; याचे समास पिन नाशाक, वायु नाशाक, इ०.

नाशाकत, ३ लिं० वा० अशाक.

नाशा, ३ लिं० नाश करण्याचा स्वभाव जाचा त्यास निंदेनें स०.

नाशिक, न० एक क्षेत्र आहे; त्याचा नाशिक परगणा
ओसाह असणें स० कोणेकाचें नाक बसकें, कि० अ-
परें असणें.

नास, उ० नाश.

नासका, ३ लिं० नासलेला जो पदार्थ तो.

नासकेंकेणें, न० लोकर नाश पावावया जोगें जें केबें
आंबड० तें.

नासणें, उ० नाश प्रथमार्थ विशिष्ट करणें, कि० दोणें
स० नासलीं मिरें सणून जों थळ्याबराबर विकत
नाहींत.

नासधूस, स्त्री० पु० अनेक प्रकारां जों नाश ती तो.

नासरा, ३ लिं० नाश.

नासरी, स्त्री० दमडीचा अर्धभाग ती.

नासाड, स्त्री० नासधूस.

नासाडा, पु० नासाड.

नासाडी, स्त्री० नासाड.

नासावणें, पूर्ण गर्भ न होतां प्रसूत दोणें.

नासिक, न० नाक मुख्यार्थी.

नासिका, स्त्री० सं० नाक अवयव आहे.

नासिकाचूर्ण, न० संकेतानें तपकिरीस स०.

नासूर, उ० नाक, नेत्र, चांस रोग होतो तो.

नास्ति, अ० नाहीं.

नास्तिक, ३ लिं० परलोक सणून पदार्थ आहे असें
मानित नाहीं तो.

नास्तिपक्ष, उ० दारिद्र्य मूलक जो द्रव्यादिकांचा अ-
भाव तो; २, दे० नारा.

नाहक, नाहाक, अ० विचार न करितां, कि० प्रयोज-
ना वांचून; उ० नाहाक मारिलें.

नाहाण, न० अभ्यंगपूर्वक जें स्नान तें; २, स्त्रीस जें
प्रथम रजो दर्शन तें.

नाहाणघर, न० स्नान करायामाठीं जें स्थळ करून
ठेंवितात तें.

नाहाणवली, स्त्री० नाहाणूली.

नाहाणी, स्त्री० गृहादिकांनील पाणी इ० बाहेर जा-
वयासाठीं दगड, काष्ट, इ० कांची, कि० चुना, दगड,
इ० कांची शालुंरेचा आकाराची बांधून करितात
ती.

नाहाणुली, स्त्री० प्रथमतः रजोदर्शन जीस झालें
आहे ती.

नाहाणें, प्रायः अभ्यंगपूर्वक स्नान करणें; ही स्त्री ना-
हं लागली स० विटाळगी होऊं लागली.

नाहानीधुती, ३ लिं० जिला नाहाण येऊन मोठे द-
शा पावली ती.

नाहावगंड, पु० निंदेनें नापितास स०.

नाहावी, ३ लिं० नापित.

नाहीं, अ० अभाव बोधक.

नाहींत, अ० बहुवचनांताचा अभाव बोधक.

नाहू, ३ लिं० नाहावी; स० पक्ष्यांत काऊ आणि माण-
सांत नाहू, यांचा प्र० स्पर्शानेच आढळतो.

नाळ, न० नाल शितीयतृतीयाार्थी; २, स्त्री० गळबना-
चा अग्रभाग ती; ३, तोफ; ४, घोडे इ० कांचा पाशी-
चे संबंधानें क्षत पडतें तें.

नाळकें, न० धातु मय पात्रादिकांस मातें छिद्र पड-
तें तें.

नाळगूट, न० नळगूट.

नाळीक, ३ लिं० जुनीं, फुटकीं, तुटकीं, जीं भांडीं ये-

उ० आन्वा संस्कृत पदार्थां योगझाला असतां प्रा०
अतिशये करुत असा अर्थ होतो; उ० निमग्न, नि-
मज्जन इ० प्राकृत शब्दा मागे लागला असतां र-
हित इ० अर्थ होतो; उ० निकोप, निकामी इ०; २.
आणि; उ० तोनी तो बाजारांत गेले.
नकट, अ० जवळ अव्ययार्थी.
नकटणें, द० कोणेक गृह, अधिकार, पद, इ० कां पा-
सून निघून त्याणें तत्संबंध रहित होणें जाच्या
लाकांस त्रास आला तद्विषयींच प्र०.
नकटवास, ३ लि० कोणेकाचे जवळ जी स्थिति तो.
नकटवासी, ३ लि० जवळ राहातो तो.
नकड, स्त्री० कांहीं एक कार्य खरेनें नकेलें असतां
उपद्रव होईल म्हणून तद्विषयीं खरेनें प्रवृत्त
ह्यावे अशी जी अडचण प्राप्त होती ती; उ० सा-
वकारानें पैक्याविषयीं निकड लाविली आ-
हे.
निकड, ३ लि० रा० मध्यें खाद्या फुटल्यावांचून उंच
जो जाडा आंबा, फणस इ० तो.
निकता, अ० विवक्षित, समीप, भूतकालीं; उ० तो
निकता आला आहे. त्यास निकतें गतवर्षीं वे-
ड लागलें.
निकर, पु० कांहीं एक कार्य करण्याविषयीं सोईचा
मार्ग सोडून क्रोधाद्यावेशा पूर्वक जी प्रवृत्ति तो.
निकल्हा, निकल्ही, ३ लि० कल्हें नाहीं जास असें
भांडें इ० तो.
निकत्री, ३ लि० कां० क्रोधावेशानें अवलंबिली जी
कांहीं एक गोष्ट ती एका एकी सोडीत नाहीं अ-
सा स्वभाव जाच्या ते मनुष्य, किं० त्याचा स्वभाव
इ०

इ० तो.

निका, ३ लि० नक्की प्रथमार्थी; २, खगपंचमार्थी; ३,
यवन लोकांत जो गांधर्व विवाह करितात तो.
निकाढा, पु० एकवार काढा केलेले औषधांच्या जोटु-
सऱ्यानें काढा करितात तो; उ० सकाळीं काढा घ्या-
वा आणि संध्याकाळीं निकाढा घ्यावा.
निकामी, ३ लि० विवक्षित कार्याचा उपयोगी नव्हे तो; २,
वा० विवक्षित व्यापार रहित तो.
निकाल, पु० उलगडा; २, मोरी इ० कांचें पाणी बाहेर
जायाची जी उतरती जागा तो.
निकाळजी, ३ लि० काळजी नाहीं जास तो.
निकुटणें, को० धान्यादि कडंगणें.
निकुरणें, भांड्यास चिकटलेला पदार्थ नख इ० कां-
नें खरवडून काटणें.
निकृष्ट, ३ लि० विवक्षित उत्तम गुणादिकें करुत जा-
चें परिगणन उत्तमांत किं० मध्यमांत होत नाहीं
असा जो निर्गुणादि पदार्थ तो.
निकृष्टपक्ष, पु० कनिष्ठपक्ष.
निकोचा, पु० लोखंडाचे खिळ्यांत एक तऱ्हा आहे.
निकोप, ३ लि० स्त्रीलिंगार्थक जी कोपती नाहीं जा-
स तो काळादि पदार्थ तो; २, रागादि दोष रहित जो
मनुष्यादि, किं० त्याचें शरीर, गळा, इ० तो.
निरवडणें, खडणें; २, पांचचार अवयव एकत्र जडून
तयार झाला जो पदार्थ त्याचे अवयव मोकळे कर-
णें; उ० कोंकणामध्यें आगोठीचे दिवसांत गाडीं
निरवडून ठेवितात.
निरवरड, ३ लि० रा० जाजमीनीवर शेत चांगले होत
नाहीं अशी जी जमीन तो.

निरखळ, ३ लिं० जा पदार्थांत दुसऱ्या पदार्थाची भेल ना हीं तो पदार्थ; उ० हें निरखळ निळाचें तेल आहे; २, केवळ; उ० याळा निरखळ वेड लागलें.

निरखळणें, उ० पदार्थांतून राहिलेला पदार्थ हालविणें, इ० कारणांनीं मोकळा करणें; २, ला० कांहीं एका अधिकारावर, किं० एरफद्या स्थळीं दड राहिल्या जो मनुष्यादिक तो तधून काढणें.

निरखाडा, निरखाड्या, ३ लिं० जाम मोठेपणी दाढी भिशी येत नाहीं तो.

निरवाद, पु० मत्त स्वगंतील सातवा स्वर तो.

निरवार, ३ लिं० पराकाष्ठेचा, ओहोट ओहोटी यांचें वि०, उ० आज निरवार ओहोट होता खणून खाडीसपाथ उतार झाला.

निरवारणें, दे० निरवारणें, आकाश निरभ्र होणें.

निरवाररंगी, ३ लिं० निरवाऱ्याचा रंगासारखा आहें रंग जास तो; उ० हें लुगडें निरवाररंगी आहे.

निरवारा, पु० निर्धूम अंगार; २, ला० दे० धुधानगणितां न खातां राहाण्याचा जो प्रकार तो; उ० आज निमराप्रहर पर्थंत निरवारा दिला नंतर जेवळें; घरावर निरवारा ठेवणें स० त्याची दुष्कर्म बाहेर काढून उभस्वना करणें; स० आपल्या पोळीवर निरवार कोण न ओढी.

निरवालस, ३ लिं० विवक्षित तत्तत्संबंधरहित; उ० आमची जागा निरवालस आहे; २, निश्चित; उ० मीं आज निरवालस येतो; ३, निरखळ; ४, पृथक्; ५, भीड भाडन धरितां, किं० लाभलाभन धरितां खरें वोलणें, खरा कारभार इ० करण्याचा स्वभाव जाऱ्या तो, वत्याचें जें भाषणादिक तो.

निखिल, ३ लिं० सं० सर्व.

निखेड, ३ लिं० ग० जा मध्ये खेड लाक्षणिक, किं० मुख्य नाहीं असा जो पदार्थ तो.

निखोड, ३ लिं० जा मध्ये, किं० जास खोड नाहीं तो; उ० हें भात निखोड पटणीचें आहे याचें वोलणें निगोड आहे.

निखोडी, ३ लिं० निखोड.

निगता, ३ लिं० निकता.

निगम, पु० देव.

निगर्गदा, ३ लिं० कांडगा.

निगर्व, ३ लिं० गर्व जास नाहीं तो.

निगर्वा, ३ लिं० निगर्व.

निगळ, ३ लिं० ग० पर्जेऱ्याचें उटक जांत गळत नाहीं असें जें गृहादिक तो; २, न० जिन्ना प्रसादानें घर निगळ होत असें अर्गी एक देवता आहे तें; उ० आज घर शिवणी झाली आहे निगळास नेव घाला.

निगळता, ३ लिं० निगळ पथभार्थ.

निगा, स्त्री० पदार्थ सुरक्षित राहावा, किं० बुधिगत द्वावा खणून त्या त्या कार्त्ती लक्ष्य पूर्वक त्यास जो जो पदार्थ पाहिले तो थावा, इ० गीतीनें प्रपणकाच जो प्रकार ती; उ० या गेताची निगा केली असतां बहुत पिकेल.

निगाळ, पु० रा० तपकिरीचा तेंवासू दोनवेळ घांटून गाळून गदातो जो गोपांड तो.

निगुता, ३ लिं० यं० निकता.

निगूट, स्त्री० एक औपधी झाड आहे.

निगोड, ३ लिं० जितकें जा पदार्थांत गोड पडाचें नि

तकें जांत नाही तो; उ० आज पोळ्या निगोड झाल्या आहेत.

नियम, पु० लोकशास्त्रसिद्धी जी मयाचा तद्राहत जे मनुष्यादिक त्यांस त्या मर्यादेत आणण्यासाठीं जो दंडादि शिक्षाप्रकार तो; उ० गजानें दुष्टाचा नियम. आणि साधूंचें रक्षण करावें; २, तत्तद्विषयांपासून इंद्रियादिकांचें जें आकषण तो; उ० साधूंचें इंद्रियनियम करवा; ३, कांहीं एक कार्य केल्या वांचून राहायाचें नाही असा जो निश्चय पूर्वक आग्रह तो; उ० नियम केल्यानें थकलेल्या कुळांपासून पैसा उगवणार नाही सोई सोईनें घ्या स० उगवेल; समाम इंद्रियनिहद० जाणावे.

नियमानुग्रहसमर्थ, ३लि० एका घावर नियमाविषयी, किं० अनुग्रहाविषयी जो समर्थ तो; उ० गजा नियमानुग्रहसमर्थ आहे.

नियमही, ३लि० नियम तृतीयार्थ आहे जास तो.

निघणें, जा जा संबंधानें जाजा पदार्था संबंध जो पदार्थादि त्याणें त्याणें तत्तत्संबंध सुयायाजोगें त्या त्या पदार्थापासून विद्युक्त होणें; उ० नो घरांतून निघाला, त्याची चाकरी निघाली; २, कांहीं एक पदार्थांत तत्तद्रूपें करून अदृश्य जो पदार्थ तो त्या त्या रूपानें प्रकट होणें; उ० दाह्यरुपांत एक रूपया तांब्याचा निघाला, यादगडांतून हिरा निघाला; ३, तत्तत्पारांत कुत्राल होणें, किं० तत्तद्गुणें करून प्रसिद्ध होणें; उ० चौघे बंधू होते त्यांत एक कारकून निघाला, एक गाणार निघाला; आज दिवाळें निघणार, सोडत निघणार इ० स्थलीं तो तो व्यापार होणार; पाठनिघणें गर्थें शत्रूपासून आपले संर-

क्षणा

क्षणाविषयीं पराक्रमी जो त्याचा आश्रय करणें; या लेखणीनें अक्षरनिघणें, या कागदावर अक्षरनिघणें, य० उत्पन्न होणें; त्याणें निघणें घेतलें स० काढणें घेतलें; तुमची गोष्ट निघाली होती इ० प्रयोग वक्त्याचा हृदयांत सर्वदा ती गोष्ट असती अशा अभिप्रायानें जाणावें; चालता जो पदार्थ त्याविषयीं निघणें हा प्रयोग होतो तथें अनित्येनें चालूं लागतो; उ० दापोडा हळू चालत होता चाबूक उगारताच निघाला तो दाहाकोत्रा पांच घटकेंत गेला; पूर्वपक्षादि निघणें स० कांहीं एक व्यवहार करतें जे त्यांचें त्या व्यवहारप्रसंगीं पूर्वपक्ष इ० कांतीं तादृश व्यवहार विषय होणें.

निघा, स्त्री० निगा.

निघावा, पु० यामांत रादिका प्रत जावयासाठीं निघण्याचा, किं० तद्विषयींचे सामग्री सिद्धतेचा जो व्यापार तो.

निश्कर्णें, लक्षादिप्रहाराणें मनुष्यादिकांचा अवयव तत्काल बांके असें करणें.

निश्चरणें, गळू इ० कांतील, किं० पोटांतील मलांमत्रा, किं० पदार्थांतील जलांमत्रा पातळ होऊन झरून बाहेर पडणें; उ० गळबांतील पाणीं निश्चरूंदे. लोण्यांतील पाणीं निश्चरूंदे. गळूनिश्चरतें. लोणीनिश्चरतें, इ० स्थलीं लक्षणेंनें तत्तदंतर्बर्तिजल, किं० जलांमत्रा निश्चरतो.

निश्चरा, पु० निश्चरण्याचा जो व्यापार तो; उ० गळबांचा चांगला निश्चरा झाला म्हणजे बरें होईल.

निश्चव, ३लि० चवदार तळे जो पदार्थ तो.

निश्चळ, अ० विवक्षित चलनवलनादि व्यापार न करितां

तां

भां, बस, गहा, इ० कांश्चं वि०; उ० कांहीं वोल्टूनको
उगीन्च निचळ बेंस.

निश्वाड, ३ लि० कांहीं एक गुण, कि० गुण विगिट पदार्थ
इ० कांची जास न्वाहाड नाही तो; उ० निश्वाहाड मतु-
प्याजवळ गुण दाखवून फळ काय.

निश्वाडा, ३ लि० दे० निर्लज्ज.

निश्चित, ३ लि० निश्चित.

निश्चूळ, उ० फणस.

निश्चेत, ३ लि० निश्चेतन.

निश्चेतन, ३ लि० निद्रा, मूर्च्छा, इ० कें करून जाचें देह भा-
न गळे आहे तो.

निश्चेष्ट, ३ लि० निश्चेतन.

निश्चेष्टित, ३ लि० निश्चेतन.

निज, ३ लि० सं० स्वकीय.

निजगुज, न० आपला जो परम इष्ट त्या पाशींच सांगा-
वयाजोगो जो अंतःकरणांतील भावें.

निजगणें, निद्रेंचें युक्त होणें; २, ला० अंथरुण इ० कांवर
आडवें पडणें; ३, स्त्री पुरुषांनीं परस्परांचा संग
करणें; ४, आघातादि कारणासुळे अकस्मात्
कोणेकानें मरणें; उ० तो रात्रीस जेवून निजला
तो निजला; ५, ऋण, सावकारी, इ० कांनीं बुडणें;
उ० त्यास ह्जार रुपये कर्जा दिले होते ते ठार नि-
जले सणून त्याची सावकारी ठार निजली; नि-
जूनं काम साधणें स० पडून असा अर्थ.

निजसुरा, ३ लि० जाचे डोळ्यांतील झोप पुरती
गेली नाही तो.

निजाळू, ३ लि० बद्धत निद्रा घेण्याचा स्वभाव जा-
चा तो.

निजोरवमी, ३ लि० जा वाणिज्यादि व्यवहारा मध्ये
एकाएकीं हानि होईल ही संभावना नाही तो; उ०

गाहाणावर रुपये घावे हानि जो स्वामी व्यवहार
निजोर, ३ लि० अशक्त; २, जाळा कोणाचा जोर नाही
तो; उ० तो प्याटा निजोर पडला सणून मेला.

निजोरी, ३ लि० निजोर.

निझर, उ० उदकादिक सरून जो स्वल्प प्रवाह तो.

निझरणें, सटव पदार्थ झरणें.

निझरवणी, न० निझत्याचा जो जलागतें.

निझाडा, उ० कांहीं एक पदार्थ सरून जो निःशेषता
तो; २, दे० स्पष्ट नाही सणण्याचा जो प्रकार तो;
मा० दे० धातूचाच योगी प्र०; उ० मी मागितलें परं-
तु त्याणें निझाडा दिला.

निझाडून, अ० कोणाची भीड, कि० लाभलोभ न धरि-
तां बोलणें, सांगणें, इ० कांचें वि०.

निटस, ३ लि० जसा असावा तसा नीट नटका जो पदा-
र्थ तो.

निटाई, स्त्री० नीटपणा.

निटावणी, स्त्री० निटावणें प्रथम अर्थाचा जो व्यापा-
र तो.

निटावणें, पूर्वी यथाकथंचित मिद्ध जो पदार्थ तो
जसा पाहिजे तसा नीट करणें; २, अक्षर, मतुष्य,
इ० अत्यभ्यासासुळे विवक्षितानुरूप चांगळीं हो-
णें; ३, कांहीं एक कार्याविषयीं दुसऱ्याची अपेक्षा
न धरितां पुढें सरणें; उ० शंभर शिपायांतून ए-
क पुढें निटावला.

निटाळा, उ० वा० अनिवायित उन्हाळा होतो जा म-
ध्यें असा जो प्रीष्मकाल तो.

निठवे, न० केली अदशेर.

निडोकी, ३ लि० जास डांक लागला नाही असा जो सोने इ० कांचा दागिना तो.

निडोळ, ३ लि० जा हाळींत डोळ नाही ती डाळ.

निठळ, निटाळ, न० कपाळासच प्रसंग विशेषी स०;

निठळ्या घामाचापैसा इ० स्थली स्वकष्टार्जितन्यायतः मिळिवला जो पैसा इ० तो.

निन, अ० प्रतिदिवशी.

नितळ, ३ लि० घोंदून घांसून साफ गुळगुळीत केला जो पदार्थ तो; २, जामध्ये मलांग नाही असे जें तेल जल इ० तो.

नितांतणे, नितांठणे, कांहीं एककर्माविषयी, कि० पदार्थाविषयी अत्युत्सक होणे; स० नितांतल्या वायकोला वुगंडला वादव्या.

निताव, ३ लि० ताव जास दिला नाही असे जें सुवर्णादिक तो.

नित्य, ३ लि० अविनाशी; उ० परमाणु नित्य आहे; २, अ० प्रतिदिवशी; उ० हा माझे घरीं नित्य यतो; ३, सर्वदा; उ० हाशब्द नित्य पुढिग आहे.

नित्यउठून, अ० नित्य द्वितीयार्थी; नित्याखालीं पडणे, एथें सर्वई खालीं पडणे.

नित्यकर्म, न० नित्य करावयाचे जें स्नानसंध्यादिकर्म ते.

नित्यनवा, ३ लि० नित्यगः करावयाचीं जीं कर्मे तीं प्रथमदिवशीं सांगितलीं असतां जाचे ध्यानांत गहात नाहीं संपून प्रतिदिवशीं पुनः पुनः जास सांगविल्या गेले असा जो मनुष्य तो.

नित्यनियम, नित्यनेम, पु० शास्त्रांमध्ये असुक कर्म नित्य

नित्य करारें असें सांगितले नाहीं परंतु ते नित्य केले असतां पुण्य विशेष सांगितले अशीं जीं गीतापाठादिक नित्य करितात तो; २, कांहीं एक गोष्ट नित्य करण्याविषयी घेतला जो नियम तो; उ० याचा शिष्या देण्याविषयी नित्यनियम आहे

नित्यपाठ, पु० नित्य नियम; नित्यपाठांत पडणें स० नित्याखालीं पडणे.

नित्यपाठांतला, ३ लि० नित्याखालीं पडलेला जो व्यापार मनुष्यादि तो.

नित्यगः, अ० नित्य द्वितीया तृतीया र्थी.

नित्यांत, अ० प्रतिदिवशी.

नित्यानें, अ० प्रतिदिवशी.

नित्यावन्न, स्त्री० एखाद्या मधर्मार्थ भोजनास नित्य ये असें एकदांच आमंत्रण देऊन भोजन देण्याचा प्रकार ती.

नित्ये, अ० नित्य प्रथम द्वितीया र्थी.

नित्यणें, ग० श्रमल्यामुळे बंधी पासून जोर करून दांत खात बोलणे.

नित्यम, स्त्री० रा० पोटांत आमांज झाला असतां गीचाचे समयी इंद्रिय तांणलें जाई अशी ती अवस्था ती.

नित्यळ, पु० ग० पात्रादिकांत नित्यडून पडला जो जलाद्यंज तो.

नित्यळणें, उ० जलादिकानें भिजलेला जो पदार्थ त्याचा सर्वांगांस व्यापून राहिला जो जलाद्यंज तो एकत्र होऊन थेंबथेंब गडून निःशेष होई असें करणें.

नित्यळा, पु० नित्यळ.

निंदक, ३लि० निंदाकरण्याचा स्वभाव जाचा तो; उ० निं-
दकाचे घर असावे शेजारी.
निंदखोर, ३लि० निंदक.
निदण, न० पेरलेल्या शेतांत उनाड उगवले जें तृणादि-
कतें; उ० या रावांतील निदण काढ.
निदणी, स्त्री० शेतांतील निदण काढण्याचा जो व्यापार
ती.
निदणें, शेत, इ० कांची निदणीकरणें.
निदणें, कोणे एक पदार्थास दोषवैशिष्ट्यें करून व-
र्णणें.
निदर्शनास, अ० अतुभवासं प्रा० य, धा० वि०; उ० तु-
सीं बोलत होतां तें निदर्शनास आलें.
निदर्शनी, अ० परिणामी; समज, कळ, धा० वि०; उ०
तुसीं करितां जी गोष्ट इथें फळ निदर्शनी समजेल.
निंदा, स्त्री० कोणेकाचें दोषयुक्तवें करून जें वर्णन ती;
उ० तो गृहस्थ चांगला असून त्याची कां निंदा क-
रितां.
निंदाखोर, ३लि० निंदक.
निंदाती, ३लि० जास दोने नाहीत असा जो तुंबजोड,
फणी, इ० तो.
निदान, न० रोगादिकाचें जें बीजभूत कारण तें; २, नि-
रुपायरूप जी अवस्था तें; उ० सोईर धाईरें संपत्ती-
चे लोक निदानीचा एक पांडुरंग; ३, कांही एक सं-
ख्या परिमाण इ० कांचा उत्कृष्ट निरुष्टतेचा जो प-
रमावधितें; उ० या धोतर जोड्यास दाहा रूपये पड-
तील हें निदान सांगितलें आहे पाहिजे तर घ्या,
स० यादून पराकांष्टा राहिली नाही असें तासर्थ अ-
सतांच प्र०; ४, अ० निरुष्ट पक्ष अवलंबून लक्षून;
उ०

उ० या कार्यास निदान दाहा रूपये पाहिजेत.
निदानचा, ३लि० पराकांष्टेचा संकटदशांत उपयोगी
पडतो तो.
निदावा; पु० स्वामित्वादि संबंध राहित्य तो; उ० व्या-
चा निदावा करूनही जमीन त्याणें घेतली.
निदावापत्र, निदावेपत्र, न० निदावा लिहिला आ-
हे जा पत्रांत तें.
निदित, ३लि० शास्त्रादिकामध्ये जाची निंदा क-
ली आहे तो.
निदुधी, ३लि० जीस स्वल्प दुग्ध आहे अशी जी गा-
य, सैस, इ० तो.
निदेश, पु० सं० आज्ञा.
निंद्य, ३लि० निंदा करायास योग्य असें जें वस्तु पु-
रुष, गोष्ट, इ० तो.
निद्रा, स्त्री० झोप.
निद्रालू, ३लि० झोपाळू.
निद्रित, ३लि० निद्रावस्थापन्न जो तो.
निधड, ३लि० कोणेक कार्या विषयी मागें नसरता
निःशंकपणें प्रवृत्त हावया जोगें जा मध्ये सामर्थ्य
आहे तो त्या विषयीं.
निधडा, उ० आपल्या अंतःकरणांतील, कि० परिच-
यादिकें करून अन्याच अंतःकरणांतील कि० निव-
धर्माविषयीं जी रवात्री तो; सांग, दे, इ० कांचा यो-
गी प्र०; २, धैर्यवान; उ० निधडा वीर पडला रणी
निधन, न० सं० मरण.
निधा, पु० दे० भोवरा फिरते समर्थी एकाच ठिका
णी चलत न पावतां फिरण्याची जी स्थिति
तो.

निधा

निधाई, निधाया, स्त्री० पाड. लाग. इ० कांचा योगी प्र०
अर्थ, कांहीं एक व्यापारानें मोठी कीर्ति, बहुत द्रव्य,
इ० मिलिवणें परंतु कोणेका पासून तत्तद्दयापारानीं
तें तें घडायचें नसतां, किं० घडलें नसतां निदेंनें प्र०
उ० पा गोटे वांधायाचे विद्येनें मोठी निधाई पाडाल
बारावर्षे गेजगगार करून पन्नास रुपये घेउन आ-
ले मोठी निधाई लाविली.

निधान, न० जा ठवण्याचा स्वामी प्रसिद्ध नाही असें जें
जमीन इ० स्थलीं ठवणें सांपडतें तें; विद्येचें निधा-
न, गुणाचें निधान, इ० स्थलीं त्या त्या विद्येचें प्राव
असा अर्थ; ला० विवक्षित गुणवान् जो त्याचा स्त-
व कर्तव्य असतां केवल निधान शब्दानेंच व्यवहार
करितात; उ० आमचा बेल केवल निधान आहे, गु-
ण, विद्या, इ० शब्द मागे लागले असतां समास
होतात; गुणनिधान विद्यानिधान, इ०; म० धा-
न्य तेंथें पुत्री, निधान तेंथें बित्री.

निधारती, स्त्री० वा० निधाई; हा शब्द नित्य बहुवचनां-
त; २, ३ लिं० निधारती पाडल्या जाणें तो; उ० तूं नि-
धारती झालास.

निधाव, पु० निधाई.

निधि, पु० निधान प्रथमार्थी; २, खर्व, पत्र, महापत्र,
शंख, मकर, कळप, सुकुंद, कुंद, नील, हे नऊ
प्र०; उ० त्यास नऊ निधि आणि अष्टम द्रा सिद्धि
अतुकूल आहेत.

निनावा, पु० निधडा प्रथमार्थी; २, ३ लिं० जास नाव
नाहीं तो.

निपचेत, ३ लिं० मूर्च्छा इ० कारण मुळें झाला जो नि-
श्चेत तो, पड, हो, धा० बि०.

निपज, पु० उपज सुरव्यार्थी.

निपजणें, उपजणें; २, नत्तद्रूपें करून दृष्टोत्पत्तीस ये-
णें; उ० बरासा दिसत होता परंतु तो सादा निप-
जला.

निपजत, ३ लिं० वा० निपचेत.

निपट, ३ लिं० प्रा० केवल या अर्थी; उ० निपट नाग-
वा, निपट दरिद्री.

निपटणें, प्रा० मध्यम, सद्रव, पातळ, पदार्थ जमीन
इ० कांचरून नि; श्रेय होई असा हस्तादिकानें
काढणें; उ० हे श्रेण निपटून भर.

निपटारा, ३ लिं० कोणत्या कार्या विषयीं जो अप-
योजक तो.

निपटीशिपटी, स्त्री० पोरांस भरिवते वेळेस निप-
टूनशिपटून घेतला जो अन्नांश तो.

निपटूनशिपटून, अ० सद्रव, मध्यम, पातळ पदा-
र्थ नि; श्रेय होई असें रवा, काढ, पुस, इ० धा०
वि०; उ० त्या मांजरानें मडक्यांतील दूध नि-
पटूनशिपटून रवाळें.

निपणजा, पु० आज्ञाचा आज्ञा तो.

निपणजी, स्त्री० आज्ञाची आज्ञा ती.

निपणजोळ, न० निपणजाचें घर तें.

निपणज्वळ, न० वा० निपणजोळ.

निपणतू, पु० नातवाचा नातू तो.

निपणतंड, न० नातवाचें नातवंड तें.

निपताळा, ३ लिं० कोणेका पासून द्रव्यादि लाभद्रा-
ल्या मुळें त्याचा झाला जो ओशाळा तो.

निपरजत, ३ लिं० रा० निपचेत.

निपाडसा, ३ लिं० रा० ताऱ्याच्या पळीकडे पाड-

सा त्याचे पलीकडला जो तो.

निपाणी, ३ लिं० दमदार जमीनींमध्ये पाणी घातल्या वांचून द्यावया जाणा जो ऊंस इ० लावितात तो; २, जा दुग्धादि पदार्थांत पाणी घातलं नाही तो; ३, स्वल्प जा वेजांत जळतो.

निपाण्याचा, ३ लिं० निपाणी.

निःपात, पु० मारणें, रवाणें, इ० कांनीं निःशेष द्याव-
या जाणा जो पदार्थाचा नाश तो.

निपालवाचा, ३ लिं० रा० शेंवटले बाराचा जो भोंप-
ळा, वांगें, इ० तो; उ० वांग्यास पाणीं नमिळतो निपा-
लवाचीं वांगीं लागूं लागलीं.

निपुठी, ३ लिं० जा औषधादिकांस पृष्ठ नाही असें
जें औषधादिक तो.

निपुण, ३ लिं० जो जा कसबांत पूर्ण तो त्या विषयीं.

निपुत्रिक, ३ लिं० जास पुत्र नाही तो.

निपृटशिपृट, न० निपटीशिपटी; उ० निपृटशिपृट
घेईतो आपले आजोळा जोई.

निपूर, स्त्री० नपूर.

निपोटी, ३ लिं० चाकर इ० कांस प्रतिमासाचा राशीं
जें देय त्यांतच त्याचें पोट अगारीतीनें ठराविली
जी चाकरी, बोली, इ० तो; २, रा० चाकर इ० कांस
प्रतिमासीं देय जें नक्त त्या खेरीज पोटास देण्या-
चे ठरावानें ठरविली जी चाकरी, बोली इ० तो.

निप्राण, ३ लिं० अत्यंत अशक्त तो.

निफांशी, ३ लिं० जिला फांसा नाही अशी जी सुत-
ळी इ० तो.

निफाली, ३ लिं० जास फाळ नाही असा जो नांगर तो.

निंब, पु० कडुनिंब, कटिनिंब, इ० ते म०.

निंबर, ३ लिं० जून जो पदार्थ तो; २, काष्ठ, पाषाण, इ०
जो कठीण पदार्थ त्यासही स०; ३, न० सूर्य किरण
संबंधी जो ताप तें.

निंबलाण, न० कोणाचा दृष्टिविकार निघावा झणू-
न कडु निंबाची पानें, लवण, इ० पदार्थ सुरवावरू-
न उत्तून टाकण्याचा जो प्रकार तें, व ते सर्व प-
दार्थ मिळून तें, उतर, कर, इ० धा० वि०.

निंबळ, ३ लिं० चळहीन जो पदार्थ तो.

निंबा, ३ लिं० रा० लग्न द्याची योग्यता आली अ-
सा जो जें लग्न न झालें तो.

निंबाकी, स्त्री० सावकार इ० कांचा देण्या घेण्याचा
उल्लगडा करून जी निःशेषता ती.

निंबारा, पु० झाड आहे व त्याचें फळ.

निंबिड, ३ लिं० गर्द पथमार्थी; निद्रा, आरण्य,
छाया, अंधकार, मध, इ० कांचें वि०.

निंबी, स्त्री० रा० एक झाड आहे जा जपर निंबे ये-
नात ती.

निंबी, न० कांहीं एक पदार्थाचें बीजही नगही अ-
सा जो अभाव तें.

निंबू, न० कागदी निंबू, साखरनिंबू, इ० तीं म०.

निंबूण, स्त्री० निंबी.

निंबूर, पु० वाजरीची कणसें आमन्न पकवतोस
आलीं तीं ती.

निंबोटी, स्त्री० निंबाचे अधोमध्ये साखर, सुंठ,
मंधव, इ० पदार्थ घालून औषध करितात ती; २,
द० अर्थ निंबू ती.

निंबोणी, स्त्री० द० निंबूण.

निंबोळी, स्त्री० कडुनिंबाचें जें फळ ती, २, पु०

ग आह; ३, ३लि० तद्विशिष्ट; ख० निंबाला
ल्या निंबोळ्या आणि कावळ्याला आल्या गळ-
ट्या.

णें, ग्वापरपोळ्या, दोंगे, इ० भाजायाचें मृत्ति-
चें पात्र तें तड्यानीं युक्त होणें

णें, कोणेक पदार्थाचा जाव्यापारापासून, कि० सं-
टापासून नाश होण्याची संभावना आहे त्यापा-
न त्याणें पारपडणें; उ० हें लांकूड नासते वेळेस
डिल असें वाटलें परंतु निभलें; २, कांहीं एक
पापाराचा अभ्यास झाल्यामुळे तो व्यापार सिद्धीस
ण्या विषयी योग्य होणें; उ० तो लिहिण्याचा का-
ति निभला; ३, कांहीं एक आरभ्य व्यापार यथा-
स्थित पणें सिद्धीस जाणें, कि० तत्कालीं पुरुष त्याला
पापारा पासून पारपडणें; उ० हें काम त्याचे हातून
रभलें तो या कामांत निभला.

ती, ३लि० जात मानाचे दाणे नाहीत असे जे तांदू-
ळ, करड इ० तो.

व, पु० निभले पणा; उ० या कामांत माझा निभा-
र होईल.

वणी, स्त्री० निभाव.

वणूक, स्त्री० निभाव.

वणें, उ० निभे असंकरणें.

यांत, ३लि० जाविषयांत जास भ्रांति नाही तो त्या
विषयांत; उ० याविषयीं मीं निभान आहे; २, अ०
भ्रांति न धरितां, जा, कर, इ० धा० वि०; उ० तूं निभान
त जा.

क, पु० हिं० मीठ.

कदराम, ३लि० हिं० कृत प्र.

निमकें, न० कोणेए संख्या दोहोनीं भागिली असतां
असुक फळ येतें अशा तद्देची मुलांस शिकविण्या-
ची आहे तें; उ० बारा निमे साहा, बेल, घोडे, यांवर नि-
मे ओझे घाला व याजोगें जें तें प्रा० त्याची जकात
देते समर्थी म०.

निमरवाई, स्त्री० अर्थेल: प्र० संकुचित.

निमग्न, ३लि० जलादिकांत बुडला तो व व्यवहारांत
सुचेंना असा कांहीं एक व्यवहारांत पडला तो त्या
व्यवहारांत; उ० तो गाण्यांत निमग्न आहे.

निमचा, पु० लाहान जी तलवार तो.

निमज्जन, न० सं० पाणीं इ० कांत बुडण्याचा जो व्या-
पार तें

निमणें, य० शान होणें; संकेतानें मरण्यास स०.

निमताना, पु० शेत, इ० कांची पाहाणी करतें वेळेस
यांत असुक उत्पन्न होईल असा अदमास कळा-
वा सणून त्यांतील कांहीं अंशाचा अनुभव पाहू-
न उत्पन्नाचा अदमास पाहाण्याचा जो प्रकार तो.

निमदस्ती, ३लि० रा० शेत इ० कांचा धान्यास निमं
धान्य देण्याचा जो ठराव तो व त्या ठरावानें केलें जें
शेत इ० तो.

निमपट, स्त्री० रा० अर्धानें गुणायाचें असतां गुण्यां-
काचा जो अर्थ भाग घेतात ती.

निमा, ३लि० अर्धी; २, अंगरख्याचा एक भेद आ-
हे.

निमाई, स्त्री० निमरवाई.

निमाज, स्त्री० हिं० नमाज.

निमित्त, न० कांहीं एक व्यापार करण्याविषयीं जें उद्दे-
श्य तें; उ० पोदभरायाचा निमित्तानें चाकरी करा-

वी लागनी: २, कांहीं एक व्यापाराचें जें कारण तें: उ०
तो खोरीचें निमित्तानें कांहीं गेला: ३, न करितां कां-
हीं एक गोष्टीचा आळ तें: उ० त्याणें खोरी केली नस-
तां खोरीचें निमित्त आलें: ४, कांहीं एक व्यापाराचें
वास्तवीक कारण नसतां कल्पित जें कारण तें: ५, ना-
ददुर्बलचें निमित्त करून घरीं राहिला: उद्वेग्य नि-
मित्त, कि० सिद्ध निमित्त यांचा पाठीमागे खोरी इ०
निमित्त विशेष लाविलें असतां विविष्टाचा समास
होता तें अव्यय त्याचा अन्वय क्रियेवर होता: उ०
खोरी निमित्त हजार रूपये खर्च आला: निमित्ता-
स टेंकणें, स० कोणेक व्यापार विघडावा संपून
स्वन्य कारण शोधणें: निमित्त देवणें, स० एखाटे
पदार्थास, कि० व्यापारास, वास्तवीक खोड, न-
सतां खोडीचा आरोप करणें: निमित्त टाळणें, स०
कांहीं एक व्यापारानें आपल्या वरील शब्द चुकिय-
णें.

निमित्तकारण, न० घटादिकोचा उत्तरीस कुंभार, इ०
जें उपयुक्त साधन तें.

निमित्तधारी, ३ लि० टिळ्याचा धनी.

निमित्तभूत, ३ लि० निमित्त धारी.

निमित्ताचा, ३ लि० जास स्वर्गादिक व्यापार केला अ-
सतां मोडला, तुटला, इ० निमित्तें दुसऱ्यावर याव-
या जोगा जो पदार्थ तो: उ० ह्या चाकू निमित्ताचा
आहे हात लावतांच मोडेल संभाळ: २, टिळ्याचा
धनी तो.

निमिष, निमेषे, पु० नेत्राचे पापण्याचा जो स्व-
भाव मिट्ट उघडणें, मिटणें असा व्यापार त्यांनील
जो मिटण्याचा व्यापार तो: २, नदुपलक्षित जो

काल तोही.

निमिषार्ध, निमेषार्ध, न० निमिष द्वितीयार्थाचें
जें अर्ध तें.

निमिषोन्मेष, पु० डाळ्याचा पापण्या उघडण्याचा
मिटण्याचा, जो स्वभाव मिट्ट व्यापार तो: उ० प्री-
तीनें पाहू लागला तो निमिषोन्मेष विसरला.

निमूर, ३ लि० निपचेत.

निमें, ३ लि० अर्धा.

निमेनिम, निमोनिम, ३ लि० अर्धा.

निमेषोन्मेष, पु० निमिषोन्मेष.

निमोळता, ३ लि० प्रा० कमानें जो उतरता तो.

नियत, ३ लि० जाची संख्या, कि० व्यापार, इ० विष-
यक नियमाचा कधीही भंग होत नाही असा जो
तो: उ० आमचा घरीं नियत वीस पात्रें होतान
खेरीज आला गेला.

नियंता, ३ लि० कोणेक मतुष्यादि पदार्थ असुक
नियमानें राही असं करणाग तो.

नियम, पु० कोणेक गोष्टी विषयीं काल, देवा, ईश्व-
र, आधुनिक, इ० कांनीं बांधला जो बंद तो: उ० व-
संतामध्ये कोकिलानीं शब्द करवा असा निय-
म आहे: आत्मी एकवेळ जेवण्याचा नियम के-
ला आहे.

नियमन, न० कोणेक पदार्थास नियमानें देवण्या-
चा जो व्यापार तें: उ० मनाचें नियमन केलें अ-
सतां ईश्वर प्राप्ति लवकर होती.

नियमनिष्ठ, ३ लि० स्नानसंध्यादि करायाचें जें
नियमानें कर्म तें अवश्य निष्ठेनें करावें असा
जाचा स्वभाव तो.

रामनिष्ठा, स्त्री० स्नानसंध्यादिरूप जें निघम-
निष्ठाचें कर्म ती.
रामशील, ३लि० ।घमनिष्ठ; २, कांहीं एक के-
ला जो निघम त्यार, कधीं ही टळत नाही तो.
रामाच्चा, ३लि० सदाचरणा विषयीं जाच्चा निघ-
म आदे असा जो त्याची निंदा कर्तव्य असतां मो-
ठा गेला निघमाच्चा असा प्र० करितात.
रामित, ३लि० जा पदार्थाचा कांहीं एक निघम
करून ठेविला तो; २, निघमानें अभिसंबद्ध तो;
३, निघत.
रामी, ३लि० निघमशील
रामक, ३लि० निघम करणारा जो तो; २, निघम
प्रदर्शक तो; ३, एकादशी करावी या विषयीं शा-
स्त्र नियामक आदि.
राम्युक्त, ३लि० कांहीं एक कार्याविषयीं योजिला तो.
राम्युत, ३लि० १००००००
राम्योग, पु० कोणेकास कोणेकस्थळीं, किं० व्यापारीं
नियुक्त करण्याचा जो व्यापार तो; २, कांहीं एक
कर्म करण्या विषयीं जी आज्ञा तो.
रामकुशा, ३लि० लोकशास्त्र सिद्ध मर्यादा नग-
णतां कवळ स्वभावानेच वागण्याचा स्वभाव जा-
चा तो.
रामरख, पु० बाजार संबंधी जो जिनसाचा भाव
तो; बाजार निरख अप्रतिष्ठा इ० करणें, स० स-
र्वोस विदित होई अशी अप्रतिष्ठा करणें.
रामरखणें, एकाग्र दृष्टीनें चित्रादिक पाहाणें.
रामरख्या, ३लि० निरखाचा कामावर जो शैकशी
करितां ठेवितात तो.

निरं

निरंजन, न० पु० देवापुढें दीप लाबायासाठीं धातुम-
य प्रात्र करितात तें तो; २, जन्म, मरण, दुःख, इ०
कांस कारणीभूत जें मारख तद्रहित जो ईश्वरादि
तो.
निरण, न० नाभीचा खालचा आणि गुत्यावरचा
जो भाग तें; २, गाय, खेंस, इ० कांची जी घोनितें;
गाय इ० कांची निरण करूं लागणें, स० लवकर
प्रसृत होण्या साठी तें अंग शिथिल करूं ला-
गणें.
निरपणें, निपटणें; २, ला० केलेले कर्म निस्तरणें;
स० भलते ठायीं ह्मणें आणि निरपत वसावें.
निरपराध, ३लि० अपराधरहित; अ० अपराध
नसतां मारणें, हाणणें, इ० कांचें वि०.
निरपराधी, ३लि० निरपराध.
निरभिमान, ३लि० अभिमानरहित.
निरभिमानी, ३लि० निरभिमान.
निरभ्र, ३लि० अभ्ररहित जें आकाश, दिवस, इ०
तो; २, न० अभ्र राहित्य तें.
निरभ्र, पु० सं० नरक.
निरर्थक, ३लि० जास अर्थ नाही असा जो शब्द
प्रयोग आदिकरून तो; २, उपयोग जाचा नाही
तो; ३, अ० उपयोगा वांचून, मार, बोल इ० धा० वि०.
निरवणी, स्त्री० निरवण्याचा जो व्यापार ती.
निरवणूक, स्त्री० निरवणी.
निरवणें, ग्रामांतरास जाणारा, सन्यास घेणारा, आस-
न्नमरण जास वाटले असेजे त्याणीं मागें राहाणा-
रजे पुत्रादिक त्यांस अमुक रीतीनें अमुक करा,
किं० देणें, घेणें, इ० व्यवस्था सांगणें; २, आपण

कर्तव्य

कर्तव्य जें कार्य त्या विषयीं आपले स्थानीं दुसरा कल्पून त्याजवर तें कार्य सोपणें.

निरवयव, ३ लिं० अवयव रहित जो ईश्वर परमाणादि तो.

निरवानिरव, स्त्री० अनेक पदार्थांचीं अनेकांजवळ जो निरवण्याचा व्यापार ती.

निरवान, न० उपवास सुरव्यार्थी; २, धान्योपहार कल्पिल्या वांचून जें व्रतादिक तें तद्विशेषण त्वें करूनही प्र० करितात; ३, आज त्याला निरवान एकादशी आहे.

निरव्री, ३ लिं० पाणी घातल्या वांचून तापविल्या वांचून, जें दुग्ध त्याचेंच मा० वि०; २, स्त्री० वा० काहीं एक व्यापाराचा, किं० पदार्थाचा जो कटाळा ती; ३, एकच भाजी निव्यहोऊ लागली संपून तिची निरव्री आली.

निरस, ३ लिं० स्वसजाविय जे अनेक पदार्थ त्यांत जाची योग्यता कमी तो; ३, हें सोनें निरस आहे.

निरसणें, ३० प्राप्त झाले जें विप्रादिक, किं० दोषादिक तें दूर होई असें करणें.

निरसन, न० निरसण्याचा जो व्यापार तें.

निरसें, ३ लिं० निरव्री प्रथमार्थी.

निरहंकार, ३ लिं० जास अहंकार नाही तो.

निरहंकारी, ३ लिं० निरहंकार.

निरक्षर, ३ लिं० अक्षर वाचु तो.

निरा, पु० रा० पांढरें एक गवत आहे; २, मद्य भेद आहे; ३, स्त्री० एका नदीचें नाव आहे; ४, निरसें.

निराकरण, न० निरसन; २, जी गोष्ट आपल्याकडे

हे आली तिचा जो परिहार तें.

निराकार, ३ लिं० जास आकार नाही असा जो ईश्वरादि पदार्थ तो.

निराट, ३ लिं० वा० वृक्षादिकांची छाया इ० जेथें नाही तो जागा इ० तो.

निराधार, ३ लिं० सुगम्य लक्षणिक आधार रहित जो तो.

निराग्रा, ३ लिं० जा पदार्थावर इच्छा असनी तो, पदार्थ मिळत नाही असा निश्चय झाल्या मुळें आग्राभंग जाचा झाला तो; २, आनां हा पदार्थ नको अशी बुंधी जास झाली तो.

निराग्रा, स्त्री० आग्राभंग ती.

निराश्रय, ३ लिं० निराधार.

निराश्रित, ३ लिं० आश्रित न देतो.

निराग, पु० सं० निरसन.

निराहार, पु० निरवान.

निराळा, ३ लिं० विवक्षिताहून इतर तो.

निरिच्छ, ३ लिं० कोणक गोष्टी विषयीं इच्छा नाही जास तो.

निरी, स्त्री० वस्त्रादिकांची मोठी चुणी काढितात ती.

निरीक्षण, न० बारीक दृष्टीनें जें अवलोकन तें.

निरीक्षणें, निरवणें.

निरुक्ति, स्त्री० सं० कोणक पदार्थाचें स्वरूप समजायासाठीं लक्षण बांधितात ती; २, लक्षणादिकें करून जें स्वरूप कथन ती.

निरुते, अ० यं० निश्चय.

निरुत्तर, ३ लिं० उत्तर करण्या विषयीं कुठित

झाला

झाला तो ; २, न० उन्तग भावनें ; ३० तुमचे बोल -
ण्यावर निरुत्तर हेच उन्तर .

निरुंद, ३ लि० अरुंद .

निरुद्ध, ३ लि० जाचा निरोध झाला तो .

निरुद्योग, ३ लि० उद्योग करून नथे असा जाचा
स्वभाव तो ; २, इच्छित उद्योगाची सोय नाही
जाची ती .

निरुद्योगी, ३ लि० निरुद्योग .

निरुपकारी, ३ लि० कृतघ्न ; २, कोणाचे उपयो-
गी पडूनथे असा स्वभाव जाचा तो .

निरुपद्रव, ३ लि० विवक्षितोपद्रव रहित जो तो .

निरुपम, ३ लि० अनुपम .

निरुपयोगी, ३ लि० अनुपयोगी .

निरुपाय, पु० कोणेक कार्या विषयी कोणेकाचा
उपाय चालेनासा झाला अशी जी दशा तो ; ३०
माझा निरुपाय झाला म्हणून असें कर्म केले ;
२, कांहीं एक कार्या विषयी जाचा उपाय चाले-
नासा झाला तो ; ३, जावर उपाय चालत नाही .
असा जो रोगादिक तो .

निरु, पु० रेव जांत घानली नाही असा जो चुना
त्यास लावणे, इ० प्रसंग विशेषी स० ; २, सामा-
न्यतः निर्मल जो स्वच्छ निर्मल पदार्थ तो .

निरूपक, ३ लि० निरूपण करणारा जो तो .

निरूपण, न० कांहीं एक गोष्टीचे लक्षण स्वरूप
प्रामाण्यादिकें करून जें कथन तें .

निरूपिणें, लक्षण स्वरूपादिकें करून कांहीं ए-
कगोष्ट कथणें .

निरूपित, ३ लि० निरूपण केले जाचें तो .

निरोग, ३ लि० रोग रहित जो तो .

निरोगी, ३ लि० रोग रहित जो तो .

निरोध, पु० कांहीं एक कार्या विषयी जो प्रतिबंध
तो .

निरोप, पु० असुकास असुक जाऊन सांग अशी
जी गोष्ट सांगितली तो ; २, कोणेकास गमना
विषयी जी आज्ञा तो ; ३० मीं निरोपमागत हो-
तां परंतु निरोप होईना ; चाकर इ० कांस निरोप
देणें स० चाकरी इ० कांवरून दूर करणें ; चार गु-
हस्थांचा निरोप घ्यावयाचा आहे एथें त्यां पासु-
न पाठवणी घ्यावयाची आहे .

निरोप्या, ३ लि० जाबरोबर निरोप सांगून पाठवि-
ला तो ; २, दुसऱ्यानें जो निरोप सांगितला त्या-
पेक्षा अधिक बोलण्याचा प्रसंग पडला असतां
ज्यास बोलण्याचें ज्ञान नाही, किं० अधिक बोल-
ण्याविषयी यजमानाची आज्ञा नाही तो .

निरुक्ति, स्त्री० दक्षिण आणि पश्चिम या दोन दि-
शा मधली जी दिशा ती ; २, पु० त्या दिशेचा अ-
धिकारी देव आहे तो .

निर्गत, स्त्री० कोणेक कार्याची निभावणी ; किं० उ-
ल गडा ती ; ३० माझा हातून या कामाची निर्ग-
त लागेलसें वाटत नाही ; २, कांहीं एक पदार्था-
पासून जो निघाला तो .

निर्गम, पु० निर्गत प्रथमाधी .

निर्गाठ, स्त्री० गाठीत एक भेद आहे .

निर्गुंड, स्त्री० एकच नसति आहे .

निर्गुंडी, स्त्री० निर्गुंड .

निर्गुण, ३ लि० सत्वरजस्तमादि गुणरहित जो

ईश्वर तो; २, जा मध्ये आंगलागुण नाही असा जो मनुष्यादि तो.

निर्गुणी, ३ लि० निर्गुण द्वितीयाधी.

निर्घोर, ३ लि० निर्घोर.

निर्जन, ३ लि० जेथे लोक नाहीत असा जो देश, किं० काल तो.

निर्जल, ३ लि० जल जादेशांमध्ये फारच कमी तो देशादिक तो; २, पाणीही व्यावसायं नाही असं जें उपापणादिक तो.

निर्जला, निर्जला, स्त्री० जेष्ठवय एकादशी ती.

निर्जित, ३ लि० सर्वांगे करून जिंकिला जो तो.

निर्जितेन्द्रिय, ३ लि० सर्व प्रकारनीं जिंकिलां आदित इन्द्रिये जाणें तो.

निर्जीव, ३ लि० जा मध्ये जीव नाही तो पापाणादिक तो; २, ला० अशक्त.

निर्झर, पु० झरा.

निर्द्वेषण, जा मडक्यांत तृप, तेल, इ० ठेवायाचें त्या मडक्यांत प्रथमतः पाणी भरून ठेवून तेल इ० जिरनासं करणें; २, ला० व्यभिचारादिक, सर्वाविषयीं निर्लज्ज होणें.

निर्णय, पु० संदिग्ध स्थल, किं० भ्रम स्थल, यांचा विचार करून जो ठराव तो.

निर्णयपत्र, न० निर्णय जांत लिहिला आहे असं जें पत्र तें.

निर्णायक, ३ लि० निर्णय करण्याचे उपयोगी जो साधन भूत पदार्थादि तो; २, निर्णय करणारा जो मनुष्यादि तो.

निर्णीत, ३ लि० निर्णय जाचा ठरला तो.

निर्तुटक, न० कड्या इ० कांहीं एक व्यवहाराचा निःशेष तुटण्याचा जो प्रकार तें.

निर्ददान, निर्दधान, ३ लि० स्वाध्यायिण्याची जास ददान नाही तो.

निर्दय, ३ लि० दयारहित जो तो.

निर्दलन, निर्दळण, न० कोणक पदार्थाचा निःशेष जो नाश तें.

निर्दळण, न० निर्दलन.

निर्दळणें, कोणकाचें निर्दलन होई असें करणें.

निर्दुष्ट, ३ लि० दोष विशिष्ट नदें तो.

निर्देश, पु० अमुक लघून दारिद्र्यवण्याचा व्यापार तो.

निर्देव, ३ लि० देव हीन जो तो.

निर्दीप, ३ लि० दोषरहित जो तो.

निर्धन, ३ लि० धनरहित जो तो.

निर्धान, ३ लि० द्रव्यहीन देश, मनुष्य इ० तो; २, जाचें आंगांत धानू नाही तो, वत्याचें अंग.

निर्धार, पु० ही गोष्ट अशीच असें जें निःसंदेहपणाचें ज्ञान तो.

निर्धारण, न० कांहीं एक गोष्टी विषयीं जो संदेहाभाव तें.

निर्धारणें, कांहीं एक गोष्ट निःसंदिग्धपणें जाणणें.

निर्धूत, ३ लि० द्रव्य हीन जो तो; २, न० द्रव्यादि गाहित्य; ३, पेंटाच्यानीं त्या देशांत जाईत अगदी निर्धूत केलें.

निर्धूतपाप, ३ लि० जाणें आपले पापाचें क्षा-

लन केलें आदि असा साधु इ० नो.

नीयक, ३ लि० जा देशादिकांस नायक नाहीं तो देशादिक तो.

नीयकी, स्त्री० निर्नायकपणा; उ० त्या देशांत निर्नायकी झाली या सुळें स्वभाव झाला.

निमिन्न, अ० निमिन्नावांचून, बोल, जा, इ० धा० वि०.

निराळा, ३ लि० निराळा निराळा.

निंध, पु० कोणत्याही गोष्टी विषयीं आग्रह पुस्तर जो निश्चय तो; २, कांहीं एक गोष्ट असुक गीर्तनें गहावी म्हणून केली जी मर्यादा तो.

निर्वल, निर्वळ, ३ लि० बलरहित जो तो.

निर्वळी, ३ लि० जास बल नसेल त्यासच मागवें असा जो बुदबळें खेळण्याचा प्रकार तो डाव.

निर्वाणी, ३ लि० कांहीं एक कार्या विषयीं कोणाची अपेक्षा न धरितां स्वातंत्र्य करून ते कार्य करण्या विषयीं समर्थ तो.

निर्वाध, ३ लि० बाधरहित.

निर्बीज, ३ लि० जाचें बीजही उरलें नाहीं असा निःशेषपणा पावला तो; २, न० अशा प्रकारनें जो नाश तें; ३, ३ लि० जा फळांत बीज नाहीं तें फळादिक तो; ४, जा गोष्टीस मूळ अर्थांर नाहीं ती गोष्ट इ० तो; क्रमानें सर्व अर्थांचीं उदाहरणें; उ० देहूण निर्बीज झाले; त्याचें निर्बीज झालें; वेदाणा निर्बीज आहे; त्याणेंही गोष्ट निर्बीज सांगितली.

निर्बुद्ध, ३ लि० जाची शास्त्रादिकांत बुद्धि खालत नाहीं तो.

निर्बुद्धि, ३ लि० निर्बुद्ध.

निर्भय, ३ लि० भयरहित जो तो; २, न० भयराहित्य.

निर्भर, पु० कांहीं एक कर्माविषयीं अतिशय निष्ठा, कि० आग्रह तो.

निर्भरसना, स्त्री० कोणकाचा पाण उतारा द्यावा एतदर्थ केला जो प्रा० त्याचे सुरवावर, कि० मागें गालिपदानाचा, कि० निंदावाक्य इ० बोलण्याचा व्यापार ती.

निर्भीड, ३ लि० जास कोणकाची भीड नाहीं तो.

निर्भेल, ३ लि० जा पदार्थांत दुसऱ्या विजातीय पदार्थाची भेल नाहीं तो.

निर्मम, ३ लि० जास ममता नाहीं तो.

निर्मर्याद, ३ लि० जास मर्यादा नाहीं तो.

निर्मल, निर्मळ, ३ लि० ब्रह्मादिकांचा मृत्निकादिक, आकाशाचा अभ्र बुडीचा गार्थी कपट इ० जे त्या त्या पदार्थांचे मूल तत्त्वद्रहित जो तो पदार्थ तो.

निर्मळी पंचपात्री, स्त्री० पंचपात्रींत एक भेद आहे.

निर्माण, ३ लि० उत्पत्ति विशिष्ट, हो, कर, इ० धा० वि०.

निर्मानुष, ३ लि० मनुष्यरहित जो देशादिक तो.

निर्माल्य, पु० न० वा० देवादिकावर वाहिले जो पुण्यादिपदार्थ तो; २, तोचपदार्थ पादस्पर्शाद्यनेक कारणानीं देवास वाहाण्याचा उपयोगी पडत नाहीं तो; ३, ला० जा मनुष्यादि पदार्थांत तेज राहिलें नाहीं, कि० मुळचेंच नाहीं तो.

निर्मिणें, मनुष्यादि पदार्थ उमन्नहोई असें कर-
णें; २, उमन्न झालेल्या पदार्थाचा देवीं असुक
काली असुक होईल अशा रीतीने ईश्वरानें लि-
हिणें; ३, ईश्वरानें जसें जसें निर्मिलें असेल त-
सें तसें घडेल.

निर्मित, ३ लिं० निर्माण केल्या जो तो; २, न० वैचित्रि-
शिवत नें; ३, जसें निर्मित असेल तसें घडेल.

निर्मुक्त, ३ लिं० कोणकास कदादिका पासून मुक्त
झाला तो; ३, कर्जा पासून निर्मुक्त झालों.

निर्मूल, ३ लिं० मुळा सुद्धा नाश पावला जो वृक्षा-
दिक; ३, कोकाठ्यानी वृक्ष निर्मूल झाले; २,
जास मूल नाही असा वृक्षावयवादिक तो; ३,
निर्मूल झाड घेऊ नये; ३, न० समूल नाश पा-
वल्यामुळे जो वृक्षादिकांचा अभावतें; ३,
या रानांत वृक्षांचें निर्मूल झालें; ४, ३ लिं०
ला० जावचनादिकास मूल आधार नाही, अ-
सें वचन वर्तमानादि तो; शत्रु इ० कांचें नि-
र्मूल करणें इ० स्थलीं समूल नाश करणें.

निर्मोह, ३ लिं० सं० मोह रहित जो तो.

निर्याण, न० सं० स्थल सोडून निघण्याचा जो
व्यापार नें.

निर्लज्ज, ३ लिं० सं० कोणका गोष्टी विषयीं जास
लाज नाही तो.

निर्लेप, ३ लिं० सं० जो पदार्थ शिजविल्यानें भा-
जल्यानें खरकटा होत नाही तो पदार्थ.

निर्लोभ, ३ लिं० सं० लोभजास नाही तो.

निर्लोभी, ३ लिं० निर्लोभ.

निर्लेप ३ लिं० लोभ रहित जो तो.

निर्वंश

निर्वंश, पु० सं० वंशक्षय.

निर्वंशीकलम, न० रा० वंशक्षय झालेल्या पि-
ठीतील जें पिशाच नें.

निर्वाण, न० सं० निदान द्वितीया र्थी; २, सं० सु-
क्ति.

निर्वाणयुद्ध, न० सं० पराकाष्ठेचें जें युद्ध नें.

निर्वाण, ३ लिं० सं० जाठिकाणीं वायु स्वल्प, असें
जें स्थलादिक तो; २, न० वायु राहित्य; ३, आ-
ज निर्वाण आहे.

निर्वासन, न० सं० चालवून देण्याचा जो व्यापार नें.
२, ३ लिं० वासनारहित तो.

निर्वाह, पु० सं० कोणतेही कामा मध्यें अटकून-
देनां चालविण्याचा किं० तडीस नेण्याचा जो
प्रकार तो; ३, मीं आज पर्यंत संसाराचा निर्वा-
ह केला; २, एखादें भाषण, किं० लख प्रमाणा-
दिकें करून खरें करून देण्याचा जो प्रकार तो;
३, मीं बोललों, मीं लिहिलें याचा निर्वाह म-
लाकरणें प्राप्त आहे; ३, शुधा, थंडी, पाऊस,
इ० कांचा निर्वाह इ० स्थलीं आपल्यास उप-
द्रव न होई असा व्यापार तो.

निर्वाहक, ३ लिं० सं० कांहीं एक गोष्टीचा निर्वा-
ह करितो तो.

निर्वाळा, पु० निधडा प्रथमार्थी.

निर्विकार, ३ लिं० सं० विकार जास नाही तो.

निर्विघ्न, अ० सं० विघ्न न होतां तडीस जाणें क-
रणें, होणें, इ० धा० वि०; ३, इ० कार्यं निर्विघ्न
तडीस गेलें; २, न० विघ्न राहित्य; ३, ईश्वर
स्मरणानें निर्विघ्न होतें.

निर्वि

निर्विद, ३ लि० सं० विवादाद्या विषय नहे असें
जें स्थलादिक तो.

निर्विष, ३ लि० सं० विषरहित जो सर्पादिक तो;
२, जाणें अहं कारादिक सोडिला तो.

निर्वीर, ३ लि० सं० वीररहित; उ० आज निर्वीर
भूतल झालें.

निर्वीर्य, ३ लि० सं० जाचे आंगां वीर्य नाही तो;
२, जाचे आंगांत स्वल्प धातु आहे तो; उ० हे औ-
षध निर्वीर्य झालें; हा पुरुष निर्वीर्य आहे.

निर्वेद, पु० सं० विरक्त.

निर्वेध, ३ लि० सं० वेधरहित जें स्थल. पुरुषा-
दि तो.

निर्वैर, न० सं० वैर रहित्य; २, ३ लि० कोणावगे-
वर जाचें वैर नाही तो.

निर्व्यसन, ३ लि० सं० व्यसन रहित जो तो.

निर्व्यसनी, ३ लि० निर्व्यसन.

निर्व्याकुळ, ३ लि० प्रा० निर्वेधार्थी.

निर्व्यापार, ३ लि० सं० व्यापार रहित जो मनुष्या-
दि तो.

निलरवी, ३ लि० ज्ञादागिन्यांत लारव नाही तो.

निलय, न० सं० प्रा० स्थानार्थी.

निलारव, ३ लि० निलरवी.

निलारवी, ३ लि० निलरवी.

निल्लाजरा, ३ लि० लज्जा रहित जो मनुष्यादि-
क तो.

निलीम, न० रिते गलबत लाव त्यावयाचें अस-
ता बारदासा सोडी त्यांत जें बाळू, धोंडे, इ० भरि-
तात तें

निवयी, स्त्री० तांदळादिकाचा पिठाचा वाटीसारि-
खा आकार करून शिजवितात तें पक्कान् आ-
हे.

निवटणें, कोणत्या एका विद्येंत किं० व्यवहारांत.
गणनीय होणें; उ० हा सोदेगीरींत निवटला; २,
यं० मरणें.

निवटा, पु० मस्त्यांत एक भेद आहे.

निवड, स्त्री० कोणेक समुदायांतून विवक्षित प-
दार्थास निराळें करण्याचा जो व्यापार ती; २, स-
जातीय समुदायांतून निवडून काढिला, किं०
निवडून काढाया जोगता जो पदार्थ ती; ३, समु-
दायांतील चांगला चांगला अंश काढून घेऊन
गहिला जो गाळ ती; हा शब्द त्या त्या पदार्था-
चें वि० होतो.

निवडक, ३ लि० निवड द्वितीया र्थी.

निवडंग, निवडुंग, पु० न० सकंठक ओषधी
झाड आहे.

निवडणें, समुदायांतून विवक्षितांश पृथक् कर-
णें; २, निवटणें, यंथी या अर्था वांचून.

निवडुंगट, न० निवडंग

निवृण, न० रा० डोळ्याची गरमी उतगयासाठीं
डोळ्यावर दुधाने भिजवून कापसाची घडी इ०
ओषधें घालितात तें.

निवणें, अग्नि, सूर्य, यांचा उष्णानें संतप्त जो प-
दार्थ त्याणें थंड होणें; २, महासारी, दंगा, को-
धादिक शांत होणें; ३, कोधादिक जाऊन आप-
ण शांत होणें; उ० त्यास बहुत कोप आला हो-
ता तो निवळा त्या सुळें जास कोप आला हो-

ना तोही निवाला; दोन्हे निवणे कान निवणे, इ० स्थ-
लीं चिना ओगी गोष्ट झाल्या मुळें समाधान होणें;
स० शिजे तीं गहावने परंतु निवेतां राहावत नाहीं;
१, न० मडकें इ० कांवा बुडारवालीं, गवत इ० कांवां बळ-
याकार करून घालितात तें.

निवनेन, न० सं० दोनघें दान लाव रुंद जें धवतें; २, कां-
हीं एक स्थळादिका पासून मागें फिरण्याचा जो व्या-
पार तें.

निवळकांदें, न० वा० निवडेंग.

निवळी, स्त्री० वा० चिकाडा.

निवळ, ३ लि० गदूळ नदें जें उदकादिक तो; २, स्त्री०
तकादिकांतील जडांवा तळीं वसून वर निर्मळ उ-
दक गहातें ती; ३, अ० निःसंशयपणें; ३, या प-
दार्थाचे निवळ दाहा रूपये येतील.

निवळणें, उदकादिकांनीं निवळ होणें; २, त्याच्या
पदार्थातील विवक्षित जो गुण विशेष त्यास प्रति-
बंधक जो त्या पदार्थातीलच दोष विशेष तो जाऊन
तो तो गुण प्रकट होई असें होणें; ३, डोळे निवळ-
ले, रात्र निवळली, पाणीं निवळलें, सुपारी निवळ-
ली, अंबे निवळले, इ० हरिक निवळणें, स० गणव-
ल्यांन घालून त्यांचा मधलीं उन्मादकता शक्ति का-
टून टाकणें, अत्रा किती एक स्थलीं धातूस सकर्म-
कता येती.

निवळी, स्त्री० निवळ तृतीयाधीं; २, एक झाड आहे:

३, त्या झाडाची जी बी ती; ४, एक बेल आहे; ५,
को० बेल इ० कांवा शिंगास दोरी बांधीत असतात
ती.

निवळणें न० पंचाईती इ० कांवा निर्णय करून नि-
वाडा.

वाडा जा पत्रांत लिहिला आहे असें जें पत्र तें.

निवाडा, पु० निर्णय मा० पंचाईत प्रकरणीं प०; दोन
जिचाचा निवाडा होणें, स० गरोदर स्त्री प्रसूत हो-
ऊन आपत्य आणि ती या उभतांचा पृथक् भाव
होणें.

निवात, ३ लि० निर्वात.

निवांत, ३ लि० विवक्षितोपद्रव गृह्य जें स्थळादिक
तें; ३, निवांत स्थलीं वसून इश्वराचें ध्यान करावें.
२, अ० चलनचलन भाषणादि न करितां राहाणें
बसणें, इ० धु० वि०; ३, तूं घटकाभर निवांत बें
स.

निवारण, न० कांहीं एक व्यापाराचा बाधो प्रवृत्त
जो त्यास त्या व्यापारा पासून मागें फिरविण्या-
चा जो व्यापार तें; ३, तो बाधाचे आंगावर चालू
न जात होना परंतु त्याचें निवारण केलें; २, तगा
रदारास तगादान करण्या विषयीं त्याचे धन्याचें
पत्र आणून देताना तें.

निवारणपत्र, न० निवारण द्वितीयाधीं.

निवारणें, ३, निवारण व्यापारनें निवृत्त होई अ-
सें करणें.

निवारणी, ३ लि० कोणाचा वारसा जेथें नाहीं तें
स्थळादिक तो.

निवारसा, पु० स्वामित्वादि संबंध विशेष गहि-
य

निवारा, पु० मित इ० प्रतिबंधानें जो बाध्याचा प्रति-
बंध तो; निवाच्यास बसणें, स० वात रहित स्-
लीं बसणें.

निवारित, ३ लि० निवारण केलें जाचें तो.

निवारित्रा, ३ लि० निवारत्री.

निवास, पु० राहावयाचें ठिकाण तो व राहाण्याचा व्यापार तो; उ० आमचे मनांत काशींत निवास करावा असें आह्म.

निवासी, ३ लि० निवासाचा ठाणीं राहाणारा तो; प्रा० याचा समासीं प्र०; उ० मथुरा निवासी, द्वारकानिवासी.

निविष्ट, ३ लि० सं० प्रविष्ट; १, कांहीं एका स्थानावर, किं० अधिकारावर जो अधिकृत तो; २, कांहीं एका व्यापाराचा परिचया सुळें जो निपुण तो; उ० तो शास्त्रांत निविष्ट आह्म.

निवृत्त, ३ लि० सं० कांहीं एक व्यापार, स्थल, इ० कां पासून माघाग परतला जो तो.

निवृत्ति, स्त्री० सं० कांहीं एक व्यापारादिका पासून माघारें घेण्याचा जो व्यापार ती; २, दोषादिकाचा जो निरास ती; उ० औषध सेवनानें रोगनिवृत्ति होती.

निवृत्तिमार्ग, पु० सं० इह लोक, परलोक, एतत्संबंधी विषयांचा अभिप्राय न धरितां भूतमाचीं दया ठेवून जो दुश्चारा घडन प्रकार तो; उ० लोक दृष्टीनें प्रवृत्तिमार्गांत असून निवृत्तिमार्गांत असावें.

निवेदणें, लाहानानें श्रागपात्रीं, किं० बरोबरी जाचीं व्यापारीं कथणें कथन प्रसंग असतांच प्र०; २, देवादिकास पुण्यादि अर्पणें.

निवेदन, न० सं० कथन; २, देवादिकास पुण्यादि अर्पणें घेण्याचा जो व्यापार तें.

निवेश, पु० सं० कांहीं एक जाग्यांत स्थल करून जें स्थापन तो; उ० या पंक्तिमध्ये एक अक्षराचा

निवेश

निवेश होत नाही; २, शास्त्रादिकाचा ठाणीं प्रवेश तो; उ० याचा व्याकरणांत चांगला निवेश आह्म.

निवेशान, न० सं० निवेश करण्याचा जो व्यापार तें.

निःशंक, ३ लि० सं० कांहीं एक गोष्ट आचरण्याविषयीं जास शंका नाही तो.

निःशक्त, ३ लि० सं० जाचे आंगीं शक्ति नाही तो.

निशा, स्त्री० रात्री; २, एखादे गोष्टीविषयीं जो निःसंदिग्धपणा तो; उ० या गोष्टीविषयीं मला संदेह होता, परंतु आज माझी निशा झाली; ३, कोणा एका बटल मीं द्रव्य देईन इ० कबूल करण्याचा जो व्यापार ती; उ० मीं पांचत्रों रुपयांची निशा सावकारी देतो; ४, कैफ; उ० मीं आज निशा खावली परंतु निशा आली नाही; ५, वाद, युद्ध, भोजन. इ० कां विषयीं अभिमानादि मूलक जी उत्कंठा असती तिला तो तो विषय स्वशक्तिपेक्षां अतिरिक्त झाल्या सुळें पुरंपुरे नकोनको अशी अवस्था होती ती.

निशाकर, पु० सं० चंद्र.

निशान्तर, ३ लि० सं० राक्षस, पित्राच, चोर, इ० तो.

निशान्चरी, स्त्री० चोराचें कर्म ती.

निशाचरीविद्या, स्त्री० सं० चोरीचें कर्म ती.

निशाण, न० झंडा; २, बाणादिकानें वेध्य जें लक्ष्य तें; ३, प्रा० रुपया इ० नाण्यावर पोतदार इ० काचें चिन्ह असतें तें.

निशाणदार, ३ लि० सैन्यादिकाचा ठाणीं ध्वज धरितो तो.

निशाणा, पु० दे० शास्त्र पाजवावयाचा दगड आह्म.

निशा

निशाणी, स्त्री० एखाद्या पदार्थावर खुणेसाठी अं
चिन्ह करितान ती; २, काही एक कर्मांनर दुष्ट फल
भोगण्याचा प्रसंग तो; ३, वाचाचे घरांत गेले अ-
सतां मरण्याची निशाणी.

निशावाज, ३ लि० कैफी.

निशीण, स्त्री० माळा; झाड, इ० कांवर चढाया करि-
तां दोन लांब लांकडांस पावकें मारून करितान
ती.

निशीथ, पु० मध्य रात्री.

निशीड्या, ३ लि० शेंडी जास नाही असा जो यवनादि-
क तो.

निशीष, ३ लि० म० अवशिष्टा सुडां तो; ३० तो पदार्थ
निःशीष सरला.

निशीलर, न० एक औषधी पदार्थ आहे.

निश्चक, ३ लि० निरज्ञान.

निश्चंद्र, ३ लि० सं० जा भस्मांतील चकाकी गेली
असें जें पारद, अभ्रक, इ० कांचें भस्म तो.

निश्चय, पु० सं० कांहीं एक गोष्टी विषयी जो ठराव तो;
३० सर्कार अधिक पैसा मागते परंतु घाबऱ्याचा ना-
हीं असा निश्चय झाला; २, हे असेंच असा जो ए-
करूप बुद्धीचा आकार तो; ३० दुरुन रूप आहे
असा भास झाला हातीं घेतल्या नंतर शिपी अ-
सा निश्चय ठरला; ३, कांहीं एक गोष्टी विषयी त-
त्तदूपें करून जी अवश्यंभाविता तो; ३० सूर्यास्तो-
नर रात्रि होईल या गोष्टीचा निश्चय आहे; ४,
ला० विश्वास; ३० ग्राहाण्या सुनुष्याचें वाक्यावर
निश्चय ठेवून चालावें.

निश्चयपूर्वक, अ० निश्चयें करून.

निश्चयाचा, ३ लि० एकवार जाचे बुद्धीचा कोणेका
विषयी निश्चय झाला तो कधीही फिरायाचा ना-
हीं असा जो पुरुष तो; २ निश्चय आहे जात अशी
जी गोष्ट तो.

निश्चयात्मक, ३ लि० निश्चय आहे जात तो; २ अ०
निश्चयपूर्वक.

निश्चल, ३ लि० चलनरहित जो तो.

निश्चल, ३ लि० निचल.

निश्चिन, ३ लि० निश्चयानें अभिसंबद्ध तो.

निश्चिन, ३ लि० निश्चिन.

निषाद, पु० सं० कांठी खणून हिंदूंत एक जाति
आहे.

निषिद्ध, ३ लि० म० शास्त्र आणि लोक यांनीं जा
जा कर्माविषयी जो जो वर्जिला तो पदार्थ व तसें
कर्म ही.

निषेध, पु० सं० जें कर्म करूं नये, किं० पदार्थ घेऊं नये
इ० रूप शास्त्राभुनिक इ० कांठीं केले जें वर्जित तो.

निषेधणें, निषेधानें युक्तकरणें.

निष्क, पु० सं० चाळीस मासे प्रमाण जें वजन तो; २,
चार रुपयाचा किमतीचें एक मान आहे ज्यो निष
प्रसिद्ध.

निष्कंटक, ३ लि० सं० ता मार्गादिका मध्ये कांटा ना-
हीं तो मार्ग, राज्यादिक; ३० कौरव मारून देइ-
ल निष्कंटक सर्व राज्य आलेला; २ न० कंटक रा-
हित्य; ३० तो तानु मेला या मुळें तथें निष्कंटक
झालें.

निष्कपद, ३ लि० सं० कपटरहित जो मनुष्य व्यव-
हारादिक तो.

निष्कलंक, ३लि० सं० कलंकरहित जो तो.
निष्कांचन, ३लि० सं० कांचन स्रणजे द्रव्य तद्रहित जो मनुष्य, देश, इ० तो.
निष्काम, ३लि० सं० फलेच्छा न धरितां जें अंतुष्ठा-
नादिक तो.
निष्कारण, अ० कारण वांचून, छळ, बोल, मर,
इ० धा० वि०.
निष्कासन, न० कांहीं एकांतून कांहीं एकाचा बाहे-
र काढण्याचा जो व्यापार तें.
निष्काळजी, ३लि० निकाळजी.
निष्कृति, स्त्री० केल्या पापकर्माचा परिहारार्थ.
प्रायश्चित्त दुःख भोगणें इ० रूप जो व्यापार
तो.
निष्कृत्रिम, कपटरहित जो तो.
निष्कृय, पु० ग्रासणादिकास सुरव्यत्वे करून जो प-
दार्थ घावयाचा तदभावी त्याचें द्रव्यरूप मोल दे-
तात तो.
निष्ठा, स्त्री० कांहीं एका कार्याचा ठायीं, किं० पदा-
र्थीचा ठायीं जो अतिशयित प्रेमाती; २, ग्राह्या
दिकाचा ठायीं हें सत्य अशी जी बुद्धि ती.
निष्ठुर, ३लि० कठोर, मन, हृदय, भाषण, पुरुष, इ०
काविषयीं प्र०.
निष्ठा, पु० निशाणा.
निष्ठात, ३लि० विद्यादिकाचा ठायीं निष्ठुरण तो.
निष्पर्ण, ३लि० पर्णरहित जो वृक्षादिक तो.
निष्पन्न, ३लि० निष्पर्ण.
निष्पन्न, ३लि० उत्पन्न.
निष्पाप, ३लि० पापरहित जो मनुष्यादि तो.

निष्प्रयोजन, अ० प्रयोजनावांचून; उ० निष्प्रयोज-
न एखाद्यास मारून घे.
निष्प्राण, ३लि० सं० निष्प्राण; २, मृत जो तो.
निष्प्रांजल, ३लि० सं० जा भाषणांत, किं० यथादिकां-
त संदेह अथवा वक्तृता कपट इ० नाहीं असें जें मो-
कळें भाषण, ग्रंथ, इ० तो.
निष्फल, **निष्फल**, ३लि० सं० फलोत्पत्तिरहित जो
व्यापार आणि वृक्षादिक तो.
निःसंग, ३लि० अंतःकरणापासून सर्वसंग परित्या-
ग जाणे केल्या तो; उ० संन्यासाने निःसंग असावे;
२, ला० जाणें लोकरीति सोडली तो; उ० तो निः-
संग होऊन जुगार खेळू लागला.
निःसंग, ३लि० निःसंग द्वितीयार्थी.
निसटणें, अडचणींत सांपडलेला जो पदार्थ व्याणें
नेटा सुळें जिकडे अडचण कमी तिकडे मार्ग क-
रून सवेग बाहेर पडणें; उ० आंबा आंबळताच आं-
तून काय निसटली; २, भारसाहकता शक्ति
जा मध्ये आहे असा जो पदार्थ प्रदेश, तो प्रदे-
श सुटल्या सुळें त्या त्या पदार्थांनं नेटा सुळें सरणें;
उ० त्या तुळईस टेंका देतोस तो मधो मधे नाहीं
तर निसटेल; त्या जमीनीवरून चुकीनें चाल, ना-
हींतर पाय निसटेल; ३, ला० कांहीं एका स्थला
पासून होळा चुकवून किं० बलात्कार इत्याद्युपा-
यांनीं पळणें; उ० एथें बसला होता इतक्यांत
तो निसटून कोणीकडे गेला, तो चोर चवघानीं
धरला होता परंतु निसटला; ४, कांहीं एका
कार्यांत प्रथम आपण असून मग अंग काढ-
णें; उ० तो त्या मसलतींतून निसटला.

निसण, स्त्री० निशीण.

निसणा, पु० निष्णा.

निसणें, पदार्थावरची स्वचा काढून पदार्थ निस्वच करणे; उ० मीं सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत हजार नारळ निसले; २. तांदूळ, भाजी, इ० पदार्थ निवडणे.

निसन, ३लि० ग० बोलल्या चालल्याची जास लाज नसून जास भीड अर्थादा माझी तो; द्य० निसनचा जारी आणि पडला तो जारी.

निसंतान, न० कुळक्षय; स० कुसंताना पेशां निसंतान बरे.

निसत्व, ३लि० असिद्ध तेजावाचून जें तेज तद्रहित जो मनुष्यादि तो.

निसंदिग्ध, ३लि० संदेहानें युक्त नहो जो तो.

निसंदेह, ३लि० संदेहरहित जो तो.

निसपटणें, प्रा० निसटणें या अर्थी.

निसबत, स्त्री० نيسبت हि० दिमत; उ० आमचा घोडा त्याचे निसबतीस आहे; सकार निसबत निसबत सकार इ० स्थलीं सकारचे निसबतीचा असा अर्थ.

निसबतदार, ३लि० نيسبت हि० दिमतदार.

निसबतवार, ३लि० जो जाचे निसबतीस राहातो तो त्याचा.

निसरगांठ, स्त्री० आसुडगांठ; निसरगांठ देऊन ठेवणे, स० कांहीं एक व्यापाराने आपण गुंतून पळ्यास वाट ठेवणे.

निसरड, स्त्री० भूम्यादिकावर पाय सरला जाई असा जो शेवाळी, इ० कांती झाला बुळबुळीतपणा ती.

ती; उ० नृत्या वाटेनें जाऊन को नेथे निसरड झाली आहे.

निसरडा, ३लि० निसरड जावर झाली आहे असा जो वृक्ष, भूमि, इ० तो; २, पु० निसरड.

निसरडें, न० निसरड.

निसरण, स्त्री० निसरड.

निसरण, न० सं० कांहीं एक पदार्थातून कांहीं एक पदार्थाचा जो सरण्याचा व्यापार तें.

निसरणें, बुळबुळीत, कि० सुळसुळीत असा जो जमीन इ० कां०चा प्रदेश त्यावर पाय इ० पदार्थ ठेविला असतां तथें न ठरतां पळीकडे सरणें.

निसरसांड, स्त्री० अवश्य पालनीय, कि० अवश्य शोच्य, कि० अवश्य कर्तव्य अशा तद्देशे जे पदार्थ त्यांवर अग्नीति, गर्ब, इ० कांसुळें उपेक्षात्मक बुद्धि ठेवण्याचा जो प्रकार ती; उ० तूं मोठा संपत्तिमान झालास म्हणून काषाईची निसरसांड करावी; हे वर्तमान चिन्तवेऊन ऐका याची केवळ निसरसांड करू नका; तो पटण्याविषयी निसरसांड करू नलागला.

निसवणी, स्त्री० धान्य निमवण्याचा जो व्यापार ती.

निसवणें, धान्यादिकानी आपले कर्णिस बाहेर टाकणे; २, ला० चोरी, छिनाळी, इ० दुष्कर्मांविषयी निर्लेज्ज होणे; स० उमवल्याला दोगा घालतां येतो परंतु निसवल्याचें काय होणार.

निसवीळ, स्त्री० निसवणी.

निमर

निसळ, अ०निरवळ.

निसाठा, पु०संयद्दीत पदार्थाचा जो झाडा तो.

निःसार, ३लि०सं० निःसत्व.

निःसारण, न०सं० वाहेर टाकण्याचा जो अपार
ते.

निःसारित, ३लि०सं० निःसारणकेले जाचें तो.

निःसाक्षिक, ३लि०सं० जास साक्षी नाही असा
जो व्यवहार इ० तो.

निःसीम, ३लि०सं० सीमेचा पळीकडेस पोहोच-
ला असा जो विद्यादिगुण तो; उ० याची विद्या
निःसीम आहे; याची सोदें गिरी निःसीम आहे,
२, तत्तद्गुण विशिष्ट जो तो; उ० तो निःसीम
विद्वान आहे; तो निःसीम चोर आहे.

निसूक, निसूग, ३लि०ग० अ० जा प्रेरणेने गो-
ळी इ० प्रवृत्त झाली त्या प्रेरणेचा बलाचा व्या-
घात कांहीं एक न होता, लाग, मार, इ० धा० वि०
उ० निसूकगोळी लागली; २, वा० दे० कोडगा;
स० निसक्या माणसाला लाज नाही कालचें बो-
ललें आज नाही.

निसूर, ३लि० कांहीं एक काळ जीतून मूक्त झाला
तो; २, लोक शास्त्राची मर्यादा सोडून निर्लेज्ज
झाला तो.

निःसृत, ३लि०सं० कांहीं एका पदार्थातून बाहेर
निघाला तो.

निसोत्तर, न० निशोत्तर.

निस्तारणें, निस्तारणें, कांहीं एक आरंभ जें कार्य
त्याचा परिणाम वाईट होऊ लागला असतां श्र-
म करून तें तडीस नेणें, कि० चांगलें होई असें
करणें

करणें; २, कांहीं एक केळीं जीं दुष्कमें तत्संबंधा-
नें होणार जें वाईट फल तें भोगून त्याची निष्क-
ति करणें; उ० हें तृव्यभिचाररूप कर्म करितो-
स परंतु निस्तरायास तूं नरकांत जाशील.

निस्ता, ३ लि० साहित्यभूत इतर पदार्थरहित कि०
विवक्षित इतर पदार्थरहित जो तो; परंतु असा जो
पदार्थ तो तत्कार्यी असमर्थ असतो; उ० निस्ता
मात कसा जेवूं.

निस्तुक, ३ लि० कांहीं एक गुणानें विशिष्ट जो पदा-
र्थ त्याचें नदतिग्नि गुणरहितत्वं करून, कि०
कांहीं एक पदार्थाचें कि० कांहीं एक व्यवहाराचें
अभावत्वं करून, कि० दुष्ट गुणानिश्चयत्वं क-
रून कथन कर्तव्य असतां त्या त्या पदार्थाचें कि०
त्या त्या अपाराचें वि०; उ० तो निस्तुक वैदिक
आहे; त्याजवळ निस्तुक पैसा नाही; तो निस्तु-
क सोदा आहे.

निस्तुप, ३ लि०सं० जावरला कांठा निःशेष गेला
असें जें धान्यादिक तो.

निस्तोज, ३ लि० नेजोदीन.

निस्तोष, अ० निःशेष होई असें, संप, हो, जा,
इ० धा० वि०.

निस्पृह, ३ लि०सं० निरिच्छ; २, इतर संबंधाना-
कांत असा; उ० आमचें विहाड निस्पृह आ-
हे.

निस्वन, पु०सं० मेघादिकाचा नादरूप जो शब्द
तो; उ० मेघाचा निस्वन होऊं लागला स० मोरें
नृत्य करूं लागतात.

निळा, पु० एकरंग आहे; २, न द्विशिष्ट वस्त्रादि
तो

तो; ३, पांढऱ्या घोड्यासही य०

निःक्षत्र, न० सं० क्षत्रिय राहिल्य०

निःक्षत्रिय, ३ लि० सं० क्षत्रिय रहित तो; उ० परशुग-
मानें निक्षत्रिय पृथ्वीकटी०

निक्षूण, अ० सांगणें, बोलणें, इ० कांपासून तद्विपरि-
तार्थ संभावना झावया जाग्या स्थळीं नीसुनः न
डाडे असें खरपूस सांगणें, बोलणें, इ० धा० वि०

निक्षेप, पु० सं० काही एक अधिकरणादृशें करून
जा त्याग तो; २, जमीनींत ठेवलेलें द्रव्य, किं० दु-
सऱ्या पार्शी ठेवलेलें जें द्रव्य तो

नीच, ३ लि० आकृति, किं० गुण, किं० जाति, किं०
किंमत, इ० कार्नी जो विवक्षिता पक्षां कमी तो;
उ० या झाडापक्षां ते झाड नीच आहे; हे मगसां
पक्षां अनंदभैरव नीच आहे; या गाल जोडीपे-
क्षां ती गाल जोडी नीच आहे; २, अधम जो मनु-
ष्य तो; उ० नीचाची संगत करूं नये; द्वा विणा
नीच आहे, परवचाज नीच आहे, इ० स्थळीं त्याचा
सुर नीच आहे असा अर्थ०

नीच, ३ लि० नीच; २, जा जा यहाचें जें जें उच्च स्थान
सांगितलें आहे त्या स्थाना पासून जें मानवें स्थान
नतें; ३, त्या स्थानावरचा जो यद्द तो; नीचायच
नीच सेवा, इ० समास जाणावें०

नीचा, ३ लि० नीच०

नीज, स्त्री० निद्रा०

नीट, ३ लि० वक्र प्रतिभांगी; उ० गनांत जाऊन नी-
ट लांकूड आण; २, यथायोग्य; उ० याचें बोल-
णें नीट आहे; ही खुरशी नीट आहे; नीट जाणें,
ख० बाकडा निकडा न होतो, किं० कोठे न गुंततां
जाणें

जाणें; त्याणें आपल्या शिष्यास भक्ता नीट कला, य०
त्यास शेकून आनील वकता का दिली असा अर्थ०
नीटनेटका, ३ लि० जितक्यास तितका यथायोग्य सु-
शोभित दिग्गया जाणा तो०

नीत, स्त्री० असुकानें असुकें तद्धेतुं चालावें अर्श
आसून त्तिहिळी आहे, किं० लोकसिद्ध तीरी-
तिनी०

नीति, स्त्री० नीत०

नीतिशास्त्र, न० नीतिप्रतिपादक जें शास्त्र तें०

नीम, पु० सं० पिशाचादिकाम निबमानें धावयाचें
दखजें तो; उ० यंतीच्या पिशाचाचा नीम घावयाचा
राहिल्या सपून तुत्यास उपद्रव होतो; सांडणें, दे-
णें त्याचा योगी प्र०

नीध, स्त्री० निधि; २, बाहेर विशेष डोळ न दिवतां
नेक सदुण जा मध्यें आहेत त्याचा स्तव कर्तव्य उ-
मतां ती, इ० ही गाय आत्यास मोठी नीध सांपड-
ली०

नीर, न० उदक; २, पंचाईत इ० कार्नील जो द्रव्य
तें०

नीरक्त, ३ लि० सं० रक्त रहित जें शरीरादिक तो०

नीरस, ३ लि० सं० रसरहित जा तो०

नीराजन, न० सं० आर्ति ओवाळण्याचा व्यापार
२, निरंजन पथमार्थी०

नीरोग, ३ लि० सं० निरोग०

नील, पु० सं० वर्ण आहे; २, तद्विशिष्ट तो; ३, ए-
माणिकानें भेट आहे०

नीलकंठ, पु० सं० महादेव०

नीलकमल, न० सं० नीलवर्ण जें कमल तें०

नीलिमा, पु० सं० स्त्री० निळेपणा.
 नीली, स्त्री० सं० एक वर्ण विशेष आहे.
 नीव, पु० वृक्ष आहे; २, न० त्याचे फल तें; ३, न० को०.
 पु० ग० घर इ० काचे पाखें.
 नीस, ३ लि० निस्तुप.
 नीळ, ३ लि० नीळ; २, स्त्री० दे० नीळवर्ण जापासून उ-
 सन्न होतो असे एक झाड आहे; ३, पु० बानरांत ए-
 क जाति आहे; निळीचा रंग नामला असतां खो-
 टी बातमी उठवावी, स० रंगचांगला होतो अशी प्र-
 सिद्धि त्याजवरून एखादे बातमीचा खोटेपणा व-
 र्णाचाच असतां नीळ रांपली आहे, रांपविली
 आहे, नाराली आहे, ग० नीळ रांप झाला आहे,
 असे प्रयोग करितात, एथें त्या खोटे बानमीसच
 नीळ स०.
 नुकमान, न० نڪمان हिं० व्यवहार इ० कांमध्ये तो-
 रा येतो, किं० जिनस इ० काचा नाश होतो तें.
 नुकसानी, स्त्री० نڪسانی हिं० नुकमान.
 नुक्ता, अ० निगता; ०, रसभंगित चमत्कारिक अ-
 से जें थोडके भाषणाचा, किं० गाथनाचा अंश
 तो.
 नुनू, स्त्री० मुलांचे भाषणांत निद्रेचे नाव.
 नुमजणें, ग्रं० नउमजणें.
 नुरणें, ग्रं० नउरणें.
 नुरी, स्त्री० एकपक्षी आहे.
 नुस्ता, ३ लि० निस्ता.
 नुस्था, ३ लि० नुस्ता.
 नूतन, ३ लि० नवीन.
 नूर, पु० शरीरावरील जो तेजो विशेष तो.

नृत्य, न० सं० नाचण्याचा व्यापार तें.
 नृप, पु० सं० राजा.
 नृपति, पु० सं० राजा.
 नृपाळ, पु० सं० राजा
 नृपासन, न० सं० राजाचे आसन.
 नृसिंह, पु० सं० नरसिंह.
 नेऊर, न० पौड्याचे पाऊलासवर जी गांठ असती जा-
 वर लांब लांब केश असतात तें.
 नेक, स्त्री० जाजा व्यवहारांत, किं० जाशीं जाशीं जाजा
 संप्रदायानें चालायाचें त्यांत लुक्का पंज्जा न करितां
 त्या त्या संप्रदायानें चालण्याचा जो प्रकार ती; उ० अ-
 त्य हेतू स्वतः कोणी आपली नेक सोडीत नाहीं.
 नेचा, पु० जा गुरगुडीस लांब बंदाळ्याची नळी अस-
 ती तो.
 नेट, पु० न० लोटणें, ओझें उचलणें, इत्याद्यर्थ सर्व शरी-
 रांतील जें बल तें एकत्र झालें तो; उ० मनुष्याने कि-
 ती नेटकेला तरी काय पर्वत लोटेल; २, कांहीं एक
 वस्तूचा कांहीं एक पदार्थावर जो भार तो; उ० या तु-
 लईवर नेट पडला सपून वांकली; ३, ला० कांहीं
 एक कार्य करण्या विषयीं जो तगादा तो; उ० मा-
 झे पाठीशीं रुपया विषयीं सावकाशाचा फार नेट
 ला गला आहे; ४, कांहीं एक कार्य करण्या विषयीं
 जो बुडीचा दृढनिश्चय तो; उ० नेट दिल्या वांचून
 पंचाईत शेवटास जाणार नाहीं.
 नेटका, ३ लि० जिनक्यास तितका चांगला दिसा-
 या जोगा यथायोग्य तो.
 नेटणें, नेटानें कांहीं एक पदार्थ पलीकडे टकलणें;
 २, कांहीं एक कार्य, किं० मनुष्यादि समुदाय अ-

वधी अवळ येऊन ठेपणें, ३० लून उद्यांवर येऊन-
नेटलें तथापि कवाम अद्यापि ठिकाण नाही, शत्रु
कित्याशी नेटला मग उपाय काय.

नेटया, पु० धिरा.

नेडें, नेटें, न० सुई, दाभण, कुट्याड, कुट्याड, इ० कां
स दौरा, दांडा, अडकवायासाठी छिट्ट करितात -
तें.

नेण, ३ लि० रा० जास ज्ञान आले नाहीतें अर्भक.

नेणणें, नजाणणें.

नेणता, ३ लि० नेण.

नेणीय, स्त्री० ग्रं० ज्ञानाचा अभाव ती.

नेणें, जाण्यास विवक्षित जो देश त्या देशाप्रति कां
ही एक वस्तु घेऊन जाणें, स० जाचें त्याणें नेलें -
पायां पडणें बांयां गेलें, २, ग्रं० नजाणणें.

नेत, स्त्री० नेक.

नेत्र, पु० न० सं० डोळा.

नेत्रकटाक्ष, पु० सं० वक्रदृष्टीनें पाहाण्याचा जो प्र-
कार तो.

नेत्रकमल, न० कमला मारणें जें नेत्र तें.

नेत्रकोरान्न, न० कां० कांही एक चमत्कारीक व-
स्तु नेत्रानेच पाहून संतोष मानण्याचा जो प्रकार तें.

नेत्रपल्लवी, स्त्री० नेत्राचे संकेताची एक भाया आ
हे.

नेत्रसंकेत, पु० सं० नेत्रानें रघूण करितात तो.

नेपटी, स्त्री० रा० वेळूची जी फटाकफळी ती.

नेपती, स्त्री० झाड आहे.

नेपतें, न० नेपतीचे फळ.

नेपथ्य, न० सं० भूषण, २, नाटकदिचे ठाणीं पड

दा परितात. त्याचें आंतील प्रदेवा तें.

नेफा, पु० दे० चोळणा इ० काचा जो नाडी पालाया
चा प्रदेवा तो.

नेभळा, ३ लि० जाचें शरीर पुष्ट असून पोकळ तो-
व त्याचें शरीर व त्याणें धरिलें अस्ताव्यस्त पणें-
यस्य भ्रूषणादिक, कि० त्याचा तसा कारभार इ०
तो.

नेम, पु० नियम, २, न० स्नेहादि पुराया करितां जो -
खळगा करितात तें, स० बांकडे मंटीस बांकडे
च नेम करावें लागतें, ३, बाणादिक मारण्याचें
जें लक्ष्य तें.

नेमका, अ० लक्ष्यानुसंधान नचुकायाजो गा मग
ळपणें, ये, जा, इ० धा० वि०.

नेमणूक, स्त्री० सर्कार, इ० चाकर इ० लोकांस
वेतनाचा नियम करून देतात ती, ३० आस्ता-
ला चारवां रुपये नेमणूक झाली आहे, २, आ०
एकाद्याकडे एखाद्याची जी नियमानें योजना ती
३० त्या सामळतीवर त्या गृहस्थाची नेमणूक -
झाली.

नेमणें, कांही एक कार्य, कि० तत्तत्कार्य कर्ता पुरु-
षादिक अमुकच कालीं अमुकच देशीं अमुक
च तन्हेनें निश्चय पूर्वक योजणें, २, रा० खळग्या
मध्ये स्नेहादिक पुरणें, ३० सकाळ पाहून शंभर
केळी नेमित्या, ३, बाणादिकें करून लक्ष्य वेधणें

नेमनिष्ठा, स्त्री० नियमनिष्ठा.

नेमवणें, नेमणें द्वितीयाधी.

नेमस्त, ३ लि० न्यूनाधिक भावरहित, ३० हामनु
प्य उंच नळे, ठेंगणा नळे, नेमस्त आहे ; तो पं-

दित नेमस्तच आहे, इ०स्थलीं त्या मध्ये विशेष पांडिश्य नाही; तोवर नेमस्त केला आहे. तीवधू नेमस्त केली आहे; एथें वरलें करून वधूलें करून नियमयुक्त केला असा अर्थ; याचा प्र० विवाहीं कुंकुमपत्रें बोलावण्या करितां लिहिनात त्यांतच उ० उद्यां सुलीचें लग्न आहे. असुकाचा पुत्र वरनेमस्त केला आहे आपण लग्नास यावें.

नेव, स्त्री० मत्स्यांत एक जाति आहे.

नेवरा, ३लि० अश्वदिकाचा पांढरा जो खूरतो; २, तद्विशिष्ट घोडा तो.

नेवाळ, स्त्री० एक पुष्प वल्ली आहे.

नेवाळी, स्त्री० नेवाळ.

नेवाळें, न० नेवाळीचें पुष्प तें.

नेष्ट, ३लि० अनिष्ट, प्रा० आदित्यादि ग्रह वृत्ति.

नेसण, न० गुत्थावयव गोपनार्थ जें कटिसंबद्ध वस्त्र करितात तें; २, नेसण्याचा जो व्यापार तें; उ० इचें नेसण होईल तद्गां पाणी देईल.

नेसणें, गुत्थावयव गोपनार्थ वस्त्र कटिसंबद्ध करणें; २, न० नेसायाचें जें वस्त्र तें; मुसळनेसणें म० निर्लज्ज होऊन दुर्भाषण, दुष्कर्म, इ० करूं लागणें.

नेसविणें, नेसे असंकरणें; २, लेखामध्ये कांही एक सुरव्य कलम, इ० वरतें लिहून तत्संबधाकांत कलम इ० कमेकरून त्या त्या रवालीं लिहिणें; उ० घर असुक कलम ल्याहा त्या रवालीं हीं कलमें नेसवा; ३, रा० असुक पदार्थांनं असुक देश व्यापाचा असा जो संकेतसिद्ध असुक पदार्थ तो तितका नमिळाल्यामुळे अस्य पदार्थांनंच त्या दे-

शाचे

शाचे अवयव न सोडितां शुक्तिशुक्तीनें यथाकंथंचितो देश व्यापे असंकरणें; उ० घरास हजार गुंड्या शिवायाला लागतात परंतु सालमजकुरीं गुंड्या महाग सणून पांचशानीच नेसवून घेतलें.

नेहेमी, अ० नित्यशः निरंतर, कालवृत्ति; उ० तो नेहेमी पदाचाला जातो.

नेथ्याथिक, ३लि० न्यायशास्त्र पटला तो.

नेवेद्य, पु० देवास भक्षणार्थ अर्पितात जो भक्ष्य पदार्थ तो.

नेष्ठिक, ३लि० नियम निष्ठा जास आहे तो.

नेष्ठिकब्रह्मचर्य, न० सुंज सुटल्या नंतर ब्रह्मचारि धर्मीनें राहाण्याचा जो प्रकार तें.

नेष्ठिकब्रह्मचारी, ३लि० नेष्ठिक ब्रह्मचर्य आहे जास तो.

नोक, स्त्री० खुबी; उ० त्याचे बालण्यांत नोक आहे, त्याचे पाहाण्यांत नोक आहे; २, खुणूक; उ० बरें आजचा दिवस तुझीं मी जा करा. इतकी नोक मारून गेला; ३, भाल्यादिकाची जी अणी ती.

नोकदार, ३लि० खुबीदार.

नोकझोक, स्त्री० पु० नोक इ० हावभाव ती तो.

नोकानोकी, स्त्री० परस्परांचा मनांतील परस्परांस समजण्या विषयीं प्रयोजक जो परस्परांचा वक्र भाषण प्रकार, किं० नेत्रकटाक्ष संकेत प्रकार ती.

नोकीचा, ३लि० नोकदार.

नोडगा, नोड्या, ३लि० मुसळमाची निंदा कर्तव्य

असनां

असतां त्यास स०.

नोंदणें, सराफाचे दुकानीं हुंडी लावायास नेली असतां तिची नकूल करून ठेवणें.

नोर, पु० गलबतास जें भाडें पडतें तो.

नोरी, ३ लि० भाडें करून केलें जें गलबत इ० तो.

नोवरा, पु० प्र० नवरा.

नोवरी, स्त्री० प्र० नवरी.

नौका, स्त्री० जलयान.

न्यग्रोध, पु० सं० वड सणून झाड आहे.

न्यात, स्त्री० ज्ञातिशब्दाचा अपभ्रंश

न्याय, पु० इनसाफ; २, नीति; उ० न्यायानें जो वर्ततो त्यास भय नाही; ३, एक शास्त्र आहे; ४, दृष्टान्तास जी उपयोगी सर्वजन प्रसिद्ध गोष्ट तो; उ० सजाचा पारधीस जावें परंतु वाघाचें सामान बाळगावें हा न्याय.

न्यायाधित्री, स्त्री० न्यायाधीशाचें जें कर्म, कि० अधिकार ती.

न्यायाधीश, पु० इनसाफ मनास आणायासाठीं जो अधिकारी करून ठेवितात तो.

न्याय्य, ३ लि० न्याय संमत जी गोष्ट इ० तो.

न्यारा, ३ लि० निराळा.

न्याव, पु० प्र० न्याय प्रथम द्वितीयार्थी.

न्यास, पु० गणितामध्ये गुणाकार भागाकार करणाऱ्या असतां ते ते अंक मांडण्याचा जो व्यापार तो; २, बाणादिकावर मंत्रादिकें करून जें देवता स्थापन तो; उ० त्या बाणावर देवताचा न्यास करून बाण सोडिला.

न्याहार, ३ लि० सुखगुळीत, साफ, चमत्कृतिक जो पदार्थ

पदार्थ तो.

न्याहारणें, पदार्थ न्याहार होई असें करणें.

न्याहारी, स्त्री० मानः काळीं क्षुधाबहुत असतां स्वस्व भोजन करण्याचा जो प्रकार ती; २, स्वल्प भोजन नासही स०.

न्याहाल, ३ लि० संपत्ति इ० कानीं जो वृद्धिंगत तो; उ० त्याणें त्याला न्याहाल केला; तो न्याहाल झाला; मा० इतकेच प्रयोग दिसतात; तुली न्याहाल पाहाल अथें निधावा पाहाल असा अर्थ.

न्याहाली, स्त्री० वस्त्रा मध्ये कापूस इ० घालून अंगावलीं घालाया करितां करितात ती.

न्याहाळणें, सूक्ष्म दृष्टीनें अवलोकन करणें; उ० त्याचे दोळ्यावर चाळित्री आली त्या सुळें त्यास अक्षर न्याहाळत नाही. स० दिसत नाही.

न्यून, ३ लि० कमी; उ० झारेंक त्याचे कम बापेक्षां सो नाराचें कसब न्यून; न्यून पडणें स० कांहीं एक व्यापारांत वें सुप्य पडणें.

न्यूनाधिक, ३ लि० उणे अधिक; उ० मीं बोलतों यांत न्यूनाधिक असेल तें काढा.

न्हाऊ, ३ लि० न्हावी; स० माणसांत न्हाऊ आणि पक्ष्यांत काऊ.

न्हाण, न० नाहाण.

न्हाणघर, न० नाहाणघर.

न्हाणी, स्त्री० नाहाणी.

न्हाणुली, स्त्री० नाहाणुली.

न्हाणें, नाहाणें: स० बहू न्हाली झाली आणि बापा शिंपला गेला.

न्हाणोली, स्त्री० नाहाणुली.

न्हाती

न्हावी

न्हातीधुती. स्त्री. नाहातीधुती.
न्हावगंड. पु. नाहावगंड.

न्हावी

न्हावी. ३लिं. नाहावी: २. दे. एक किडा आहे.
जो बाबडी इ. कांचे कांट्यां घर करीत अ-
सतो तो.

